

Б 63(5К)

Е59

Қазақ ел балы
шабақ еңбесі

563(5K)
E59

Қанжығалы шежіресі

Павлодар
“ЭКО”
2004

863.2 (5каз)

ББК 63.3(2 К)
И 69

Еңсебаев Т.А.

И 69 Қанжығалы шежіресі. — Павлодар: “ЭКО” ҒӨФ, 2004 ж. - 494 бет.

ISBN 9965-652-65-2

Бұл кітапта Баянаула-Ақкөл Жайылма-Жалаулы өңірін мекендеген Қанжығалы руының тарихы жазылған, ел ішінен жиналған ата-тек кестелері келтірілген, әйгілі адамдарының өмірі әңгімеленген. Сонымен қатар Ерейментаудағы және Көкшетау, Қостанай жерлеріндегі қанжығалылар туралы кейбір деректер берілген. Қанжығалы руының шежіресі толық қамтылды деп айта алмаймыз. Бұл келешекте жалғастырылатын іс. Кітап жеті атасын білгісі келген жастарға, жалпы қалың оқырманға арналған.

ISBN 9965-652-65-2

491436
С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік
университетінің
ғылым кітапханасы
Неучастка Библиотека
Павлодарского государ-
ственного университета
им. С. Торайғырова

ББК 63.3(2 К)
© Инсебаев Т.А.—2004

*Адам ұрпағымен
мың жасайды.*

Алғы сөз

Құрметті оқырман! Шежіре - қазақ халқының ерте заманнан атадан балаға мирас болып келе жатқан қасиетті мұрасы. Адам баласы ержеткенде ойлана бастайды: “біздің ата-тегіміз кім еді, ата-бабаларымыз қай жерлерді мекендеді, қандай ел болдық, арамыздан қандай атақты ел жақсылары, би-шешендер, батыр-палуандар, ақын-жыраулар шықты екен” - деп. Осы сұрақтардың бәріне де шежіре жауап береді.

Арғынның Ақсопысынан Толыбай ұранды Қанжығалы туады. Қанжығалы атауын естігенде бүкіл үш жүздің әскерін басқарған қанжығалы қарт Бөгенбай батырдың есімі ойға түседі. Сол дәуірдің куәгері Бұқар жыраудың бір сөзі былай басталады:

“Қаракерей Қабанбай,
Қанжығалы Бөгенбай,
Қаз дауысты Қазыбек,
Шақшақұлы Жәнібек.
Ормандай көп Орта жүз,
Содан шыққан төрт тірек.”

Бөгенбайдың жанына ерген қанды көйлек жолдасы Үмбетей жырау, ақын Олжабай Нұралыұлы, халық композиторы, ақын-әнші Естай Беркімбайұлы, шешен Шәңкі би, арғынның ақсақалы атанған Саққұлақ би, малға бай болған, 10 мыңнан аса жылқы айдағандар Киікбай, Мұрат, Боқты т.б.- барлығы Қанжығалы руының асыл перзенттері. Орта жүздің жамағаты Абылайды ақ киізге отырғызып хан сайлағанда, мереке тойдың қонағасын қанжығалы ағайынды Абыз бен Шомақ екеуі көтерген.

Оқырмандарға ұсынылып отырған бұл шежіре кітабында қазақтың үш жүзіне, Орта жүзге және Арғын тайпасына жалпылама шолу жасалған, Қанжығалы руының тарихына көңіл аударылған. “Жеті атасын білген ер, жеті жұрттың қамын жер” дейді халқымыз. Сондықтан ұрпағымыз жеті жұрттың қамын жейтін азамат болып өссін деген ниетпен С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры Тілеукең Еңсебаевтың жиырмашақты жыл тірнектеп ел арасында жинаған шежіресін жеке кітап ретінде жариялауды жөн көрдік.

“Қанжығалы шежіресінің” жарық көруіне қолұшын берген азаматтарға шын ниетімізбен рахметімізді айтамыз. Сонымен бірге шежіре жинақтау кезінде үлес қосқан адамдарға алғыс сезімін білдіреміз.

Ынтыалы топ:
Кәрімжанов Нұралы, Нүкішев Қуантай,
Рыспанов Бектас, Сүлейменов Құсайын.

*Бұл тарихи шолуды зайыбым
Зеннатқа және
Қанжыгалы қайын
жұртыма арнадым.*

(Тілеукен)

Үш жүз

Көпті көрген қариялар шежірені таратқанда алдымен қазақтың қайдан шыққанына тоқталады. “Атамыз - Алаш*, керегеміз - ағаш” қазақпыз деп шежіреші ақсақалдар қазақтың арғы түбін Алашқа тірейді. Сол заманнан:

“Алаш — алаш болғанда,
Ала тай ат болғанда.
Таңбасыз тай,
Енсіз қой болғанда,
Алаша хан болғанда...”, —

деген ел аузында сақталып қалған сөздер болса керек.

“Алаш” деген сөзге, бұрынғы бір аңызда, былайша түсінік беріледі. Ерте заманда Сыр бойында бір ханның ұлы анасынан алапес болып туыпты. Мұны жаман ырымға жорыған хан, бұл “Алаша” атанған бала өскенде елімді “ала тайдай бүлдіреді” деп, баланың қасына жүз жігіт қосып, шешесі мен баланы ордадан шығарып, Сырдариядан өткізіп, Қаратаудан асырып қоя береді. Айлар өтті, жылдар өтті қуындылар сақара мен тауларды мекендеп, емін - еркін өмір сүреді, кезі келсе бай керуендерден керегін алып қалып отырады.

Мұны естіген хан оларды тәртіпке салмақ болып, жүз сарбазды жібереді. Алайда бұлар барып көрсе, өз еріктері өздеріне тиген жігіттердің тамақтары тоқ, үстерінде жақсы киім, алаңсыз күн кешуде екен. Келгендер де соларға қосылады. Хан тағы жүз жауынгерді жібереді, бұлар да қосылып, осыдан келіп, үш жүз жасақ құрылады. Осы үш жүз жігіт бас қосып ақылдасып,

“Жер таусыз болмайды,
Халық хансыз болмайды”, —

деп, ержеткен Алашты Ұлытаудың басына шығарып, ақ киізге орап, хан сайлап, “Алаша хан” деп атайды. Ешкімге бағынбай, еркін жүріп, ерлік жорықтар жасап, көк найзаның ұшымен, ақ білектің күшімен төңірегіндегі елдерді бағындырып жүрген жігіттер Алаша ханға ергендіктен “Алаш” деп аталып кетіпті. Қазақтың: “Атамыз Алаш, атымыз қазақ, үш жүздің ұрпағымыз”, — дейтіні осы екен деседі.

“Қазақ” этнонимінің** ескі түркі тілдеріндегі мағынасы - “өз елінен бөлініп шығып, еркін жүрушілер”, “ешкімге бағынбайтын, ер жүрек еріктілер” және “еркін адамдар” деген сөздерді білдіреді.

Ер Тарғын жырында аталған шамамен XIV ғасырда жасаған Сыпыра жырау өз өмірінде қолынан тоғыз ханды өткізіп, толғау айтып, тоғыз ханды түзеткен кісі екен. Сыпыра жырау Алаша хан заманын былай суреттейді:

*“Алаш” сөзін әйгілі түрколог академик В.В.Радлов (т.ж.1837 — 1918 ж.ө.) бүкіл қазақ халқының ұраны деп түсіндірген. “Алаш” сөзі ел, халық деген мағынада да қолданылады дейді ғалым.

** “Этноним” - (грек. этнос - халық, ру, тайпа; онима - ат, есім, атау) - ру, тайпа, халық аттары. Этнонимдердің жалпы жиынтық атауы этнонимия. Этнонимдерді лингвистикалық және тарихи - этнографиялық тұрғыда арнайы зерттейтін ғылым этнонимика деп аталады.

“...Алаш - алаш болғанда,
Алаша хан болғанда.
Аязды күнде қалшылдап,
Арасан оты жанғанда,
Бура мұздан тайғанда.
Шықырлаған буыршын,
Бас көтеріп тұрғанда.
Ханнан қайрат кеткенде,
Биге медет жеткенде,
Хан қашып, би қуғанда...”

Шежірешілер Алаша ханға қараған елдің жазғы жайлауы Ұлытау мен Кішітауда, қысқы қыстауы Сырдария бойында, Қарақұм мен Борсық құмында болған дейді. Ұлытаудан басталатын Жанқабыл өзенінің жағасында “Алаша хан ордасы” деп аталатын үлкен сарайдың орны сақталған. Алаша хан қайтыс болғанда Ұлытаудан ағатын Қара Кеңгір өзенінің оң жағында жерленіп, қабірінің үстіне мазар салынады. Сол “Алаша хан күмбезі” деп аталған әсем жасалған мазар әлі күнге дейін сақталған.

Алаша хан заманында Ноғай, Қазақ, Қалмақ* айрылмай бәрі бір атпен “Алаш ұранды ағайынбыз” деп, бір тақтың билігінде болған. Бұған дәлел ел аузына таралған:

“Алаш-алаш болғанда,
Алаша хан болғанда.
Қазақ, Қалмақ, Ноғайлар,
Бәрі сонда бір болған.
Ынтымағы жарасып,
Жайкүн көлдей бай болған.
Еділ, Жайық, Оралға,
Орған көлдей жайылған...”

дейтін ескі сөздер сақталған екен.

Қазақтың ауызекі шежіресі Алаштан Сейілхан, Жайылхан, Елхан деген үш ұлды тудырады. Қазақ қарияларының: “Біз үш ханның баласымыз” — дейтіні осыдан. Сейілханнан сегіз арыс Түрікмен тарайды, Жайылханнан — Өзбек, Елханнан — Сабиян туады. Сабияннан Айырқалпақ, Айырқалпақтан Майқы би. Қазақта:

“Түгел сөздің түбі бір,
Түп атасы Майқы би”, -

дейтін қанатты сөз бар. Майқы би - әрі шешен, әрі көсем, билік қызметімен қатар сөз өнерін бастаған адам, сонымен қатар алды-артын болжаған әулие кісі екен. Түрік тұқымдас елдер - өзбек, татар, башқұрт, қарақалпақ халықтары Майқы биді өздерінің бас биі деп санаған.

Майқыдан Қазақ, Созақ, Ұзақ атты үш ағайынды тарайды. Созақтан - Қарақалпақ, Ұзақтан - Қырғыз бен Хакас өрбиді. Сол көне заманда өмір сүрген жыраулар айтқан:

“Алаштан қазақ тараған,
Ноғайлы қараған.
Жауға алдырмай ноғайлар,
Бір-біріне жараған.

* “Қалмақ” - ру-тайпа емес, халықтың есімі, ойрат монғолдардан құрылған, қазақтар оларды жоңғар деп те атаған. Монғол тілінде - хальмг. Үлкен тобы Еділдің құйылысына 1635 жылы көшіп келген, қалғандары Жоңғар жазығында, Қытайда. Қалмақ - түркі сөзі, калып қойған, бөлініп қалған деген ұғымнан шыққан.

Ноғайдан қазақ бөлініп,
Үш жүз болып тараған”, -
деген жыр жолдары ұмытылмаған.

Осы жерде түркі тілдес “киіз туырлықты, ағаш уықты” тегі бір алты елдің аттары келтірілген. Ал, жалпы түркі тілдес ірілі-ұсақты халықтардың саны 40-тан асады. Олар - чуваш, гагауыз, әзірбайжан, қарапапах, қаджар, түрік, балқандық, кипрлік, месхет, қырымдық, үрім, түрікмен, қашқай, қызылбас, апшар, шахсыбан (шехсевен), қарадағ, татар, башқұрт, қарашай, балқар (малқар), құмық, қарайым, қырымшақ, ноғай, қарақалпақ, қазақ, өзбек, ұйғыр, тува, ұранқай, тофалар (қарағас), якут (саха), долған, камасин, чулым, сары ұйғыр, хотан, қырғыз, хакас, шор, алтай, салар, бараба. Бұл түрік тұқымдас елдер тізіміне жойылып кеткендерді де қосуға болады. Бұлар: хазар, бұлғар, оғұз, уз (черные клобуки), баджанак (печенег), құман (половцы, кипчаки), көне қырғыз, көне ұйғыр.

Қой үстіне боз торғай жұмыртқалаған, қазақ халқының бірлік-берекесі күшейген заманда (XVII ғасырда) “Алаш” аты жалғыз қазақ емес, “алты алашка”, яғни “алты елге” ұран болған. Қожаберген жырау айтқандай:

“Қазақ, Ұзақ, Созақ пен
Башқұрт, қырғыз, татарлар.
Бір қауым боп біріккен...
Көсемінен бата алған
Алты алаш болып атанған”.

“Елу жылда - ел жаңа, жүз жылда - қазан!” дейді қазақ мақалы. Жәңгір ханның баласы, “адамзаттың данасы” атанған, “Жеті жарғы” заңын шығарған Әз Тәуке хан (1680-1718 ж.ж. қазақ ханы) таққа отырғанда, алты алаштың құрамында өзгерістер болды, алты алаштың тізгінін алты би ұстады:

Ұлы жүзде* - 23 жастағы үйсін Төле би,
Орта жүзде - 21 жастағы арғын Қазыбек би,
Кіші жүзде - 36 жастағы алшын Әйтеке би,
Қырғызда - 45 жастағы Қоқым би,
Қарақалпақта - 85 жастағы Сасық би,
Құрамада** - 52 жастағы Мұхамед би.

Сірә сол заманнан жеткен сөз:

“Бауырымсың қырғызым,
Нанымды бөлген бір үзім.”

Ескі бір аңызда Наурыз Қазақтың ағасы болған делінеді. Қу басты Наурызда ұрпақ болмаған. Әйелі екеуі Қазақтың балаларын бауырына тартып, жақсы көріпті. Көктемде, ұзын сары кезінде, Наурыздың кемпірі: бидай, тары, күріш, қамыр, ет, құрт, сүті бар жеті түрлі азықтан құралған көже жасап, балалардың аузы-мұрнынан шығара бір тойғызады екен. Наурыз өлерінде інісі Қазаққа: “Менде тұқым жоқ, мен өлсем де атым өлмесін, әр жылы менің өлген күнімді тойлап, мерекелендер”, - депті. Сондықтан да, Наурыздың өлген күнін қазақтар жыл басы етіп, “жаңа жыл келді, ырзық келді” деп, ол күн мейрам есебінде, наурыз көже пісіріліп, қазақтар бір біріне қонаққа барған.

*“Жүз” - қазақ жерінде қалыптасқан ру- тайпалық бірлестік. “Жүз” - “дала”, “жак” деген мағынаны білдіреді, “дүз”, “түз” (дала, сахара) сөздермен байланысты” дейді филолог Ж.Досқараев (т.ж. 1887 - 1972 ж.ө.).

** “Құрама” сөзі “қоспа”, “аралас топ” дегенді білдіреді дейді зерттеушілер, қазақтар құрақ көрпені “құрама” деп атайды.

Шежіре мәлімдемесі бойынша Қазақтан үшеу туады: Ақарыс, Жанарыс, Бекарыс. Оларды Байшора, Жаншора, Қарашора деп те айтады. Ақарыстың ұрпақтары: Жалайыр, Қаңлы, Сіргелі, Қатаған, Сарыүйсін, Шақшам, Шапырашты, Ысты, Ошақты, Албан, Суан, Дулат. Аталған 12 тайпалар* 40 таңбалы Ұлы жүз бірлестігін құрайды.

Ұлы жүз шежіресінде Ақарыста Жұмабай (кей нұсқада Түменбай) деген жалғыз ұлы болған делінеді, одан Кейкі би, одан Төбей туады деп көрсетілген. Төбейдің балалары: Майқы**, Қоғам, Мекіре, Қойылдыр. Қоғамнан Қаңлы мен Қатаған тайпалары шығады. Қатағанның лақап аты*** Шаңышқылы. Майқыдан - Үйсін, Ойсыл туады. Ойсыл ұрпағы - Сіргелі. Бұл жеке дара жіктейтін ірі тайпа. Ал Үйсін ұрпағы Ұлы жүз халқының негізгі бөлігін құрайды.

Үйсіннің ұлдары - Ақсақал мен Жансақал. Шежіре деректерінде Ақсақал абақ таңбалы, ал Жансақал тарақ таңбалы деп көрсетілген. Сондықтан да, кейде Ақсақалды Абақ деп, ал Жансақалды Тарақ деп те атайды. Жансақалдан Жалайыр тайпасы тараған. Туғанда арқасында екі жағына жарылған жалы болған деседі. Содан Жалайыр деп атанған. Шын есімі Құдайберген еді. Басқа бір шежіреде Жалайыр кара күштің иесі, батыр адам болған делінеді. Аншылыққа шыққан бір сапарында құланның үйіріне кезігіп, оны қуып жеткен ол айғырдың кекілінен ұстап тоқтатпақ болғанда, ілгері тартқан айғырдың жалы сыдырылып шоқтығына жетеді. Осыдан кейін ол “Жал айырған”, яғни “Жалайыр” атанып кетеді. Ақсақалдан (Абақтан) – Айдарлы, Сақалды егіз туады. Айдарлы – Бабырәлі, Сабырәлі, Қараша болып үш атаға бөлінеді. Қараша биде екі ұл болыпты: Байдолла, Бәйдібек. Байдолладан Шақшам деген ел таралады. Бәйдібектің ұлдары: Байтоқты, Жалмамбет, Жарықшақ. Байтоқтының баласы Мырзақаз, оны нағашы жұрты Сарыүйсін деп атап кеткен. Жалмамбеттен бес ата Шапырашты, екі ата Ысты, төрт ата Ошақты өрбиді. Жарықшақтың ұлдарының есімдері: Албан, Суан, Дулат. Ұлы жүздің ең көбі дулаттар, дулаттан соңғы көбі – жалайырлар.

Ұлы жүздің “ноқта ағасы” – Жалайыр дейді көпті көрген кәрі құлақтар. Ерте заманда көшті әкесінің үлкен баласы бастаған. Көш алдында ноқталаған түйе жүреді. Түйені жетектеуші, көш бастаушы, “ноқта ағасы” аталған. Бұл атау тегінде қазақ қауымында ерекше мәнді құрмет. “Ноқта ағасына” төрден орын беріледі, рәсім бойынша сый-жоралғысын, сыбағалы тамағын алдымен “ноқта ағасы” атанған елге ұсынады, олар асқа бата жасап, өзге руларға аға болып есептеледі. Орта жүздің құрметтісі “ноқта ағасы” – Тарақты, Кіші жүзде мұндай мәртебе Тама руына берілген.

Қазақтың ортаншы ұлы Жанарыстан жеті арыс ел: Арғын, Найман, Қыпшақ, Қоңырат, Керей, Уақ, Тарақты тарайды. “Арыс” сөзі бұл жерде “тайпа” деген мағынада қолданылады. Бұл тайпалық одақ 32 таңбалы Орта жүз деп аталады. Орта жүз тайпаларының арғы ата-бабаларының тарихы, олардың шежірелері бұл еңбектің келесі тарауында қарастырылады.

* “Тайпа” - этникалық қауымдастық, рулық - қоғамдық ұйым. Тайпаның ұраны, таңбасы, шежіресі (генеалогиясы), шығу тегінің бірлігі туралы аңызы болған. “Тайпа - арабтың “тайфа” (жүйе) деген сөзінен алынған” дейді жазушы-академик С. Мұқанов (т.ж. 1900-1973 ж.ө.).

** “Майқы би” - XII-XIII ғасырларда өмір сүрген атақты қазақтың биі, шешені. Рашид ад-Дин өз еңбегінде оны Байқу атымен көрсетеді. Абайдың айтуы бойынша, Майқы би Шыңғысханның замандасы, оны хан көтеруші он екі бидің бірі.

*** “Лақап ат” - кейбір адамдардың түрлі себептермен шын атына қосымша қоятын мадақтау (яғни жалған) ат немесе бүркеншік (жасырын) ат. Лақап ерте заманда атак, данқ деген мағыналарда да қолданылды.

Кіші жүз рулары үш арыстың кішісі Бекарыстан тарайды. Кіші жүз бірлестігі - Әлімұлы, Байұлы, Жетіру тайпаларынан құралады. Әлімұлы: Қарасақал, Қаракесек, Төртқара, Кете, Шөмекей, Шекті деген руларға* бөлінеді. Байұлы құрамында: Шеркеш, Ысық, Байбақты, Маскар, Алаша, Тана, Қызылқұрт, Таз, Адай, Беріш, Есентемір, Жалпас рулары. Жетіру тайпасына Тама, Табын, Кердері, Керейіт, Жағалбайлы, Телеу, Рамадан рулары кіреді. Кіші жүз аталар санына жіктелгенде 25 таңбалы Кіші жүз (алты ата - Әлім, он екі ата - Байұлы, жеті ата - Жетіру) деп аталады.

Кіші жүз руларының жарияланған шежірелері түпкі ата-тегін таратқанда өзара бір-біріне қайшы деректер келтіреді. Біз Кіші жүзге қарасты сол шежірелердің бір нұсқасын ұсынып отырмыз. Кіші жүз Бекарыстан тарайтын болса, Бекарыстан - Мөңке би. Мөңке биден Арғымақ пен Алау батыр туады. Арғымақтан Телеу мырза, Рамадан, Керейіт, Қаракатыс өрбиді. Қаракатыстан он екі ата Жағалбайлы тарайды. Алау батырдың баласы Құдуар Тентек, одан Алшын туган. Алшындар Нәдірқожа, Сәдірқожа, Қадырқожа болып үш тармаққа бөлінеді. Нәдірқожадан үшеу - Тама, Табын, Кердері. Арғымақ пен Нәдірқожаның ұрпақтары қауымдасудың нәтижесінде Жетіру бірлестігін құрайды.

Сәдірқожадан Қаракесек туады, одан Байсары, Әлім, Шөмен тарайды. Байсарыдан - Кете, Шөменнен - Шөмекей, Әлімнің балалары: Ұланак, Жаманак, Қарамашак, Құтгелі, Айнык, Тегенболат. Қаракесектің кара шаңырағына**, атасының қолында өскендіктен, Ұланак ие болған, сондықтан оның ұрпақтарын Қаракесек деп атап кеткен.

Қарамашақтың төрт баласын ел Төртқара деп атайды. Алты ата Әлімұлы ішінде ең көп өскен рулары Жаманак пен Төртқара тұқымдары. Жаманакқа кіретін аталар Шекті атымен танымал, "шекті" деген сөз көп деген мағынада болса керек. Құтгелінің балалары Мамыт пен Түйте, олардың ұрпақтары Кете руына қосылып кеткен. Айнык пен Тегенболаттан тарағандар бір атпен Қарасақал деп аталады.

Алшынның ұлы Қадырқожа малға бай төрт түлігі сай болғандықтан Бай атаныпты. Байдың ұлдарының аттары: Қыдырсиык, Бактысиык, Сұлтансиык, Жалпас, Беріш, Адай, Есентемір, Таз, Алтытабан, Алтыбасар, Дуатимес, Құлақасқа. Қыдырсиыктан - Шеркеш, Бактысиыктан - Ысық, Сұлтансиыктан - Асқар, Маскар, Алаша, Әлке, Тана. Байбақты - Асқар баласы, Қызылқұрт - Әлке баласы. Алтытабан, Алтыбасар, Дуатимес, Құлақасқа үш "Сиыққа" өкпелеп бөлініп көшіп, Іле өзенінің бойына қоныстаныпты деген аңыз бар. Халықтың саны жағынан он екі ата Байұлында ең ірі ру - Адай. "Танысаң алайымын, танымасаң құдайымын" дейтін адайлардан сегіз арыс Сейілхан (түрікмендер) сескенген, - дейді көпті көрген қариялар.

Халық арасында кең тараған үш жүздің сыны:

"Ұлы жүзді қауға беріп, малға қой,
Орта жүзді қамшы *** беріп, дауға қой,
Кіші жүзді найза беріп, жауға қой".

*"Ру" - арғы тегі бір атадан тараған қандық туыстардың тобы. Этнографтар руды "клан", "генс" деп атайды. Руда өз таңбасы мен ұраны болды, ру тайпаның құрамына кірді. "Ұрыстан" - "ұрық", одан "ру" келіп шыққан сияқты" дейді жатушы-академик С. Мүқанов.

** "Қара шаңырақ" - ежелден келе жатқан қазақ дәстүрі бойынша кенже бала ие болатын өке мұрасы, үйі, мал-мүлігі. Бұл дәстүрді этнографтар "минорат" (латын. минор - кенже) деп атайды. "Қара шаңырақ" сол қалпында саятталып "үлкен үй" аталады, ұрпаққа қадірлі, қасиетті ордан болып саналады.

*** Кейбір шежірелерде "қамшы беріп" деген сөздер кездеседі.

Бұл Ұлы жүз – шаруа, Кіші жүз – жауынгер, Орта жүз – бітімшіл, би деген сөз. Қамшы беріп дауға қой дегеннің мәнісі – бұрынғы күнде дауласып, биге келген екі адамның келісімімен би қамшыларын алады екен. Алдына барып қамшыны берсең Орта жүздің биі бітірмей жібермейді деген сөз ғой.

Қазақтың жері ұлан-ғайыр. Мағжан ақынның тілімен айтқанда:

“Еділ, Жайық, Сырдария
Белгілі жұртқа ескі су.
Тәтті, дәмді, тармақты
Ұзын Ертіс, Жетісу.
Осы бес су арасы
Сарыарқа деген жер еді.
Туып өскен баласын
Айбынды алаш дер еді”.

Ұлы жүзге Қазақстанның оңтүстік пен оңтүстік шығысындағы Жетісу, Әулиеата, Шымкент жерлері кірді. Орта жүз Орталық және Солтүстік – Шығыс Қазақстанды мекендеген, бір бөлігі Сырдария, Жетісу жерін алып жатты. Кіші жүз Батыс Қазақстанда Сырдария өзенінің төменгі сағасынан Орал және Тобыл өзендеріне дейінгі кең аумақта орналасқан. Қылыштың* жүзімен, найзаның** ұшымен ұлан-байтақ территорияны ен жайлап жатқанымен көшпелі қазақ елі көрші тайпалармен үнемі берік қарым-қатынас жасап, ат ізін суытпаған. Осыдан да Орта жүз руларының Кіші жүзде сол сияқты Орта жүз тайпаларының аралас жүргені көптеген деректерден мәлім.

Қазақтың тегі туралы сақталған бір аңызда отыз екі рулы елді билеген Қызыл Арыстан деген ханның Қотанбай мен Майқы есімді екі биі болыпты. Қотанбайдың үлкен ұлы Үйсін (Ұлы жүз), ортаншы ұлы Болат (Орта жүз), кіші ұлы Алшын (Кіші жүз) атанады. Ұлы жүз көне Үйсін тайпасының Жетісу жерінде, Орта жүз Арғын тайпасының Сары-Арқа атырабында, Кіші жүз Алшын тайпасының төңірегінде топтасқан. Сондықтанда халық арасында:

“Ұлы жүз - Үйсін,
Орта жүз – Арғын,
Кіші жүз - Алшын” –

деген атаулар кең тараған.

Тағы бір ескі аңызда қазақтың үш жүзі бірігіп, халық болып топтасқанда, ұлыстың туын ұстаған Үйсінге – “Жалау”, ортада жүрген Арғынға – “Көз”, жауға алдымен шабатын Алшынға – “Найза” таңбалары таратылған екен делінеді.

Шежіреші Рахмет ұлы Шынай (Баян Өлгий, Монғолия) ата-тек атауларын былай жіктейді. Жеті ата: 1. Әке. 2. Ата. 3. Әз ата. (Бұл үшеуі Аталар). 4. Баба, 5. Тектін. 6. Төркін. 7. Тұқиян. (Бұл төртеуі Бабалар). Жоғарғы жетеуі бірігіп “Ата-бабалар” делінбек. Енді 3 ағайын, 15 ұрпаққа келейік.

А) Немере ағайын: 1. Бала. 2. Немере. 3. Шөбере. 4. Шөпшек. 5. Өбере.

Ә) Жамағайын: 6. Туажат. 7. Жүрежат. 8. Жекжат. 9. Жұрағат. 10. Жамағат.

*“Қылыш” - ат үстінде айқас жүргізуге ыңғайлы шабу - шаншуға арналған имек жүзді, болаттан соғылған өткір қару. Қылыштардың түрлері: алдаспан, наркескен, зұлпықар, сапы, семсер. Аттары: “қайқы”, “имек бас”, “ақ берен”, “алтын балдақ”, “ақ балдақ”.

** “Найза” - түйреп, шаншып, лақтырып қадау үшін қолданылатын ұзын ағаш сапты соғыс қаруы. Алты құлаш болат найза жалаулы, шашақты, қоңыраулы болады. Ақ найза - асыл найза, көксерек - көк найза, қияқты-ұшы екі дүзді өткір найза, темір ілгегі бар найза - жауды атынан іліп түсіруге арналған, селебе - ұшы қанжар сияқты найза болып бөлінеді.

Б) Қалыс ағайын: 11. Өркен. 12. Әулет. 13. Зәузат. 14. Жаран. 15. Қалыс. XIX ғасырдың 40-шы жылдарында, орыс шеноуниктерінің деректеріне қарағанда, Ұлы жүзде кибиткалар* (шаңырақ) саны 95000-ға жеткен. Ұшан-теңіз Орта жүзде 116500 шаңырақ болды. Кіші жүзде шаңырақ саны 100000-ға жуық деп көрсетілген. Қазақтың белгілі қоғам қайраткері және тұнғыш инженер-теміржолшысы, атақты этнограф Мұхамеджан Тынышбаев (т.ж. 1879-1937 ж.ө.) 1917 жылға дейінгі қазақтың ру-тайпалық құрамын анықтап, олардың санын болжамдаған ғалым. М.Тынышбаевтың болжаулары бойынша 1917 жылы Ұлы жүздегі адам саны – 1170000 болса (25 пайыз), Орта жүзде – 2720000 (41 пайыз), Кіші жүзде – 2040000 (34 пайыз), сонда жалпы қазақ халқының саны 5930000 (100 пайыз) жеткен. Осы 1917 жылдың деңгейіне “мың өліп, мың тірілген” қазақтардың саны 50 жылдай уақыт өткеннен кейін, тек 1969 жылы ғана қайта көтеріле алды.

Демограф - ғалым Мақаш Тәтімұв қазақтың жоғарыда көрсетілген жүздердің құрамының сандық қатынасы 1917 жылдан кейін қатты өзгеріске ұшырады дейді. М.Тәтімұвтың зерттеуі бойынша “Ақтабан шұбырындыда” (1723-1725 ж.ж.) Ұлы жүздің 70 пайызы қырғынға ұшыраса, Қазан төңкерісінен кейін басталған азамат соғысы жылдарында (1918-1920 ж.ж.) Кіші жүздің 50 пайызы, ал 1930-1932 жылдардағы Сталин-Голощекиннің геноцид** саясатының салдарынан Орта жүздің 65 пайызы қырылған. М.Тынышбаевтың кестесінде қазақ тайпалары сан жағынан мынандай тәртіпте орналасқан: 1)Байұлы – 1030 мың; 2)Арғын – 890 мың; 2)Найман – 830 мың; 4)Әлімұлы – 580 мың; 5)Дулат – 460 мың; 6)Керей – 460 мың; 7)Жетіру – 430 мың; 8)Қоңырат – 310 мың; 9)Қаңлы (Шаңышқылымен қоса есептегенде) – 190 мың; 10)Қыпшақ - 160 мың; 11)Жалайыр – 130 мың; 12)Албан – 80 мың; 13)Шапырашты – 70 мың; 14)Уақ - 70 мың; 16)Сіргелі – 70 мың; 17)Ысты – 50 мың; 18)Суан – 40 мың; 19)Сары Үйсін – 10 мың. М.Тәтімұв болжауы бойынша қазақтың ең ірі рулары Қаракесек 200 мыңнан, Адай – 100 мыңнан асқан.

Әр адамның өмірге келуіне әке және шеше жағынан жеті буында $2+4+8+16+32+64+128=254$ адамның қатысы бар (бұлар: әкесі мен анасы, атасы мен әжесі және нағашы атасы мен нағашы әжесі, т.б.). Олардың барлығын еске сақтау мүмкін емес. Сондықтан қазақ қауымында қандас туыстық қатынас тек әке жағынан (еркектер тарапынан) ғана есептелген. Этнографтар бұл туысқандық түрін патрилинидж (әке тармағы) деп атайды. Қазақ халқы “жеті атаға” дейінгі аралықтағы туыстарды “қандастар”, “аталастар” деп санаған. “Ата” шежіредебуын деген ұғымда қолданылады. Қазақ халқының арасында ежелден қалыптасқан салт-дәстүрлердің бірі ағайын туыстардың жеті атаға дейін қыз алыспау заңы. Жеті атаға дейін некелескендер қатаң жазаланатын болған. Бұған дәлел “Қалкаман-Мамыр” оқиғасы. Бұл тәртіп қазақтың өз ұрпағының қамын ойлап, халықтың, ұлттың генетикалық қорына жасаған қамқорлығы. Халқымыздың ру ішінен қыз алыспау, қыз беріспеу дәстүрі сәбилердің (ұрпақтардың) денсаулығының мықты болуына игі әсерін тигізіп отырған. Бұл біздің мініміз емес, мақтаныш тұтар қасиетіміз деуге тұрарлық. Бабаларымыздың ғасырлар бойы қолданып келген бұл шектеуі (нормасы) нағыз дұрыс әдіс екенін қазіргі генетика, медицина саласындағы белді мамандар да, басқа халықтар да мойындауда. Үйленудің, ұрықтың тым

*“Кибитка” - патшалық Ресейде әрбір жеке үй, сакля, жер үй немесе киіз үй деп есептелді.

** “Геноцид” - нәсілдік, ұлттық немесе діни себептер бойынша халықтың бір тобын әлде тұтас бір халықты қырып-жою.

жақындап кеткен жағдайында ұрпақтың әлжін болып (дебильный) туатындығын медицина ғалымдары дәлелдеп жүр.

Қандас туыстардың қан араласқан тұқымы әлсіреп азғындауы, мүгедек балалардың кемтарлардың көбеюі, кейде тіпті тұқым бермейтін бедеулікке душар ететіндігі ғылыми жолмен дәлелденген мәселе. Жақын қандылық некеден пайда болатын қауіпті кеселдердің бірі — тұқым қуалайтын аурулардың көбеюі. Олар — гемофилия (қанның ұйымауы, яғни оның жараланған жерден тоқтамай ағуы), нақұрыстық (идиотия), мықырлық (іштен бірнеше саусақсыз туу) т.б.

Қазақ еліндегі ежелгі дәстүр бойынша бір кіндіктен тараған ұрпақ жетінші буынға жеткенде бөлек елге ұласып отырған. Туыстық аралары жеті атаға толған соң

“Жеті атаға толыстық,
Жеке ел болыстық”, -

деп, өсіп-өнген аталар елге ұласу рәсімін атап өтетін. Ол үшін жеті рудан кісі шақырып, ту бие шалып, той жасап, өз алдына енші бөліскен.

Бір өзектен бөлініп шыққан екі елден сәйгүлік мінген екі жігіт қолдарына ұзын ала арқан керіп, екі елдің қақ ортасына тұрады. Ақсақалдар арқанды ортасынан қиып жібереді. Арқанның кесіндісі екі үлкен қара шаңырағында сақталады. Енді туыстық араға жеті ата толған соң ежелден жекжат екі ел сүйек жаңғыртып, құда болысады.

Қазақ халқы сан ғасырлар бойы ру-тайпалардан құралып халық болған. Туыстас елдер бір-бірінен бөлек ру болып саналу үшін арада 13-тен 15-ке дейін ата өтуі шарт болған. Бұл туралы басқа рулардың қатысуымен бүкіл тайпаның мәжілісінде жария етілген. Онда рудың өз алдына ұранын, таңбасын белгілеген.

Бір атадан тараған ру мүшелері өздерін туыс деп санаған, оның жыртысын жыртып, намысын жоқтауға жұмылдырған. Қай ру болмасын намысын қолдан бермеген.

“Ағайынның азары болса да безері жоқ”,
“У ішсең - руыңмен”,
“Адассаң, руыңмен адас”

дейтін бұрынғы қариялар. Жайлаулық жерлерге жалпы рулық меншік сақталған. Тек қыстаулық, пішендік, егіндік жерлер ғана жеке адамның меншігінде болған. “Бір қарын майды бір құмалақ шірітеді” дегендей, ру мүшесінің жасаған қылмысы бүкіл руына жағылған күйе деп есептелген. Мысалы, егер “қанды қол” кісі өлтірсе, бүкіл туыстары болып құн төлейді, оның үстіне “бүлінген елден бүлдіргі алма” деп, ондай рудан басқалар шеттеп, “қанды қолдығын” беттеріне басқан, қыз беріп, қыз алмауға тырысқан.

Әрбір рудың өзіне тән таңбасы мен ұраны болған. Парсы тарихшысы Рашид ад-Динның (т.ж. 1247-1318 ж.ө.) “Жылнамалар жинағы” атты еңбегінде таңба Оғыз* ханның баласы Күнхан тұсында руларға бөлініп берілген белгі деп тұжырым жасалады.

Шыңғысханда** әрбір бекке арнайы ұран, таңба, қасиетті ағаш пен құсты үлестірген екен. Қоңырат Сеңкеле биге ағашың - алма, құсың - сұңқар,

* “Оғыз хан” — аты аңыз болған, VIII-XI ғасырларда Сырдария сағасында өмір сүрген оғыз тайпаларының бабасы. Ол туралы “Оғызнама” деген көне эпикалық көркем туындыда баяндалады.

** “Шыңғысхан” (т.ж. 1155-1227 ж.ө.) Қият тайпасынан, Борджығын руынан шыққан монғол ханы. Өз аты Темучжин, Есукей батырдың ұлы, Хабул ханның шөбересі. 1206 жылы Онон өзенінде жиналған ақсүйектердің ұлы құрылтайында біртұтас монғол мемлекетінің ұлы ханы болып сайланды да, “Шыңғысхан” лауазымын алды.

ұраның - “Қоңырат”, таңбаң - ай болсын, ал Үйсін Майқы биге ұраның - “Салауат”, құсың - бүркіт, ағашың - қарағаш, таңбаң - сырық (үш ашалы) болсын деп шешкен.

Таңбаның ерекше мәні болған. Оны ел аузында айтылып жүрген мақалдардан көруге болады:

“Найзасыз ер болмайды,
Таңбасыз ел болмайды”,
“Ақ найзасы болмаса, ерді қайдан танырсың,
Ең-таңбасы болмаса, малды қайдан танырсың”.

Таңба - әр рудың ерекше белгісі, мөрі. Жалайырдың таңбасы – тарак, Қаңлынікі – шылбыр, көсеу, Қатағандікі - қолтаңба, Сіргелінікі – сірге, құрай, Шақшамдікі – ай, тұмар, Ошақтынікі – тұмар, Ыстынікі – көсеу, шылбыр, Албандікі - құлақты дөңгелек, Суандікі – екі құлақты дөңгелек, Дулаттікі – дөңгелек. Кіші жүз руларының таңбалары: Шеркеш, Алаша-таңбасы бақан, Тана-әліп, көсеу, Таз-қамшы, Адай-садақ, Есентемір-бақан, Жаппас-түйемойын, Телеу-балға, шылбыр, Рамадан-шөміш, Тама-көсеу, тарак, Кердері-тостаған, Керейіт-шылбыр, қылыш, Табын-тарак, көсеу, шөміш, Жағалбайлы-балға.

Таңбаны қызған темірден қарып, жылқының санына күйдіріп басқан. Сонымен қатар ру басылары таңбаны елтаңба және мөр ретінде де қолданған, сол сияқты өлген адамдардың моласының басына құлып тастарға ойып орнатқан. Ру таңбасы сол рудың нысанасы ретінде қолданылған және рудың жалауларына салынған. Таңбаны зергерлік бұйымдарға, қару-жарақтарға ойып, бояп, қашап, құйып безендірген.

Шәкәрім қажының (т.ж. 1858-1931 ж.ө.) шежіресінде түркі халықтарының таңбалары туралы деректер V ғасырдан белгілі екендігі көрсетілген. Түркі халықтары V-VIII ғасырларда ұлы империяларды құрып, түркі оймақ, руникалық* жазбаны қолданған. Орхон-Енисей жазуы деп аталатын, құрамында 35 әріпі бар, түркі алфавитін кейбір шығыстанушылар көне түркі рулардың таңбаларынан туған жазу деп санайды. XI ғасырда өмір сүрген Шығыстың ғалымы, атақты филолог Махмуд әл-Қашқари** өзінің әлемге әйгілі “Түркі тілдерінің сөздігінде” “таңба”сөзіне “ел билеушілердің ерекше белгілері” деген мағына береді. Бұл сөзді бергі XVII ғасырға дейін орыс княздері де пайдаланған. Қазір орыс тіліндегі “таможня” (қазақша “кеден”) деген сөз де өзіміздің “таңба бажы” деген төл ұғымымыздан шыққан екен.

Түркі тектес халықтар ескі аңыздарда өздерінің арғы тегін ғұн ханзадасы мен қасқыр-анадан тараған деп есептейді. Сондықтан түркі халықтары байрақтарына бөріні бейнелеуді салт қылған. Түрік қағанаты заманында (535-745 ж.ж.) көне түріктер жасақтары бөрінің басының бейнесі салынған көк байрақты ту қып ұстаған. IX ғасырдан тарихта белгілі Найман тайпасының Матай, Садыр, Қаптағай руларының таңбалары – көк бөрі болған.

Сонау VI ғасырда ірге көтерген Түрік қағанатында өмірге келген “Бөрілі байрақ” пен “Бөрі басы ұраны” өшпей, құламай халықпен бірге жасап, ұрпақтан ұрпаққа ауыса отырып XIX ғасырға жетіпті.

“Бөрі басы” - ұраным,
Бөрілі менің байрағым.
Бөрілі байрақ көтерсе,
Қозып кетер қайдағым.

* Руникалық, руна тәріздес, руна – көне скандинавтардың тасқа қашалып жазылған ескі жазуы.

** Махмуд ибн ал-Хусейн ибн Махмуд Қашқари 1072-1083 жылдары “Диуан луғат-ат түрік” түркіше-арабша сөздігін жасаған.

Бөрілі байрақ астында,
Бөгеліп көрген жан емен.
Бөрідей жортып кеткенде,
Бөлініп қалған жан емен.
Бөрілі найза ұстаса,
Түйремей кеткен жан емен.
Бөрілі байрақ құласа,
Күйремей кеткен жан емен, -

деп келетін Сүйінбай Аронұлы (т.ж. 1815-1898 ж.ө.) ақынның жыры осының куәсі.

Ұран соғыс кезінде тығыз таян үндеу ретінде, руластарды бір жерге жинау үшін шақырылған. Жауға аттанғанда ру ұранын атаса, шаппайтын еркек қалмаған. “Өз ұраны” шақырылғанда, атқа мінбеу, сойыл ұстамау ездiк саналған. Жиындарда төбелес шыға қалса, не барымта болса, жер дауы, жесiр дауы сияқты жанжалдарда ру ұраны шақырылған, әр ру өз ұранымен топтанып, өздерiне қарсылас елдi төтеп берген. Әдетте ат бәйгесi, балуан күресi кездерiнде рухын көтеру үшін жанкүйерлер дабыл* қағып ұран тастаған.

Рудың ұраны ретінде ортақ рубасының есiмi алынған, немесе сол рудан шыққан батырдың аты аталған. Ұлы жүз тайпаларының жауынгерлiк ұрандары: Қаңлынікі – “Байтерек”, Қатағандікі – “Айрылмас”, Жалайырдікі – “Қабылан”, “Бақтияр”, Сiргелiнікі – “Тоғанас”, Шақшамдікі – “Бақтияр”, “Майемген”, Сарыүйсіндікі – “Байтоқ”, Шапыраштынікі – “Қарасай”, Ошақтыныкі – “Бақтияр”, Ыстынікі – “Жауатар”, Албандікі – “Райымбек”, Суандікі – “Сикым”, “Рысбек”, Жаныстікі – “Жаныс”, “Төле”, Ботбайдікі – “Ботбай”, “Сәмен”, Шымырдікі – “Шымыр”, “Қойгелдi”.

Кіші жүз руларының ұрандары: Кете ұраны “Майлыбай”, Әлім-“Бақтыбай”, Шөмекей-“Дөйт”, Шеркеш-“Шағырай”, Ысық-“Бәйтерек”, Масқар-“Қаратай”, Алаша-“Байбарақ”, Тана-“Тана”, Байбақты-“Дәуқара”, Қызылқұрт-“Жиенбай”, Таз-“Төремұрат”, Беріш-“Ағатай”, Адай-“Бекет”, Есентемір-“Алдоңғар”, Алтын-“Баймұрат”, Жаппас-“Баймұрат”, Телеу-“Арғымақ”, Рамадан-“Дулат”, Тама-“Қарабура”, Кердері-“Қожахмет”, Керейіт-“Ақсақал”, Табын-“Тостаған”, Жағалбайлы-“Малатау”.

Бар қазақтың әскери ұраны – “Алаш”. “Алаш, алаш!” деп ұрандап айғайлағанда басқа түркі халықтар да ілескен. Ал, ноғайдың жеке ұраны “Ормамбет”, қазандықтар “Ұлығ Мұхаммед” ұранын қолданған, сарт** ұраны – “Көк мазар”. Орыс әскері уралап шабуыл жасайды, мұны да орыс халқының жауынгерлiк ұраны деп атауға болады. “Ура” сөзі ұр (соқ, саба) деген мағынада түркі тілдерінен орыс тіліне ауысқан болса керек.

Рулық қауымнан тыс болып, жүзге кірмейтіндер: қожалар***, төрелер және төлеңгіттер. Қожалар өз шежіресін арабтың Құрейш тайпасынан бастайды. Құрейш, онан Мәлік, онан Таһир, онан Ләуи-Ғалиб, онан Қағиб, онан Мера, онан Қалаб, онан Құссы, онан Әбді Манаф, онан Хашим. Хашим есiмi ру атына айналды. Хашимнің тегінде шын аты Омарвайт болатын. Сол дәуірдегі бір жылы Меккеде қуаңшылық болып, ел ашыққанда, халық

*“Дабыл” - жаугершілікте, жорықта қолданылған соқпалы музыкалық аспабы. Шанағының екі жақ беті терімен қапталып, бір бүйіріне қайыс ілмек немесе ағаш тұтқа бекітіледі.

** “Сарт” - өзбектердің ежелгі отырықшы бөлігінің, түрік болып кеткен тәжіктер мен парсылардың ескі атауы. “Сарт” сөзі үнді тілінен енген-көпес, саудагер деген ұғымды береді. Сарттарда руға бөліну болмайды. Қазақ арасында: “Өзбек өз ағам, сарт - садағам” деген мақал бар.

*** “Қожа” деген сөз араб тілінде – муддарис, аударғанда “оқытушы”, дәріс беруші діни мұғалім деген мағынаны білдіреді.

тасаттық* жасап, сол тасаттықта Омарвайт сорпаға нан тураушы болған, содан арабтар оны Хашим (тураушы) деп атап кеткен.

Хашимнан Әбді әл-Мүтәліп, бұл он ұл көрген. Әбді әл-Мүтәліп туғанда анасы Сәлима атын Шибе деп қойған. Әбді әл-Мүтәліп Мәдинада өсіп, жеті жасқа келгенде Хашимнің інісі Мүтәліп Мәдинаға барып, оны Меккеге алып қайтқан. Жолда Меккеге кіре бергенде, көрушілер: “Артыңа миңгестіргенің кім?” – деп сұрағанда, Мүтәліп: “Бұл менің әбдім (кұлым)” деген. Сонан кейін арабтар Шибені Әбді әл-Мүтәліп (Мүтәліптің құлы) деп атап кеткен.

Әбді әл-Мүтәліптің ұлдарының ішінде ең кенжесі Абдаллах, бұл Мұхаммед с.ғ.с. (т.ж. 570-632 ж.ө.) Пайғамбардың әкесі. Әбді әл-Мүтәліптің ұлдарының біреуі Әбу Талиб, онан төртінші халиф (әмірші) болған Әзірет Әлі. Мұхаммед с.ғ.с. Пайғамбар әйелдерінен Қасым және Ибраһим атты екі ұл көріп, олар кішкене шағында өлген; Зейнеп, Рақия, Мүгілсім, Фатима** дейтін төрт қызы болып, Мүгілсімі бала шағында өлген. Мұхаммед с.ғ.с. Пайғамбардың Расул-Аллах екенін алғашқы мойындаушылар - әйелі Қадисша, інісі Әлі (Ғали), қызы Фатима, асырап алған баласы Зайд, достары Әубәкір (Әбу-Бәкір), Омар (Ғұмар), Оспан (Ғұсман). Сондай-ақ құлы Әбдірахман болған. Міне осылардан тараған ұрпақтар Қожа аталып, қазақтың бір тайпасы ретінде кірігіп кеткен. Әубәкірден тарағандар – Шәмші қожа, Қылауыз қожа; Омар ұрпақтары – Сейітқожа, Қырықсадақ қожа; Оспаннан тарағандар – Смайыл қожа руы аталады. Әбдірахманның ұрпағы Құтайба бабтан тарағандар - Құтайбан қожа, Мүсілім қожа, Көдей қожа, Құйрықты қожа.

Әзірет Әлі ұрпақтары 10-11 руға бөлінеді. Әзірет Әлі мен Фатимада Имам Хасан, Имам Хүсейін, Имам Мұхасан атты үш ұлы болған. Имам Мұхасан 20 жасында жан тапсырған. Одан Мұхаммед Ханафия (анасы Ханифа руының қызы) атты ұлы мен Зұбайда атты қызы қалған, бұлар Бибі Батима ананың қолында тәрбиеленген. Имам Хасанның ұлы Омардан қожалардың Бақсайыс, Қылышты рулары тарайды. Мұхаммед Ханафиядан Әбдрахим Баб (лақабы - Әулие Ата), Әбдіжамил Баб (лақабы - Хорасан) пен Ысқақ Баб (лақабы - Бабата) дегендер тарайды. Бұл үш баб Әзірет Әлідің алтыншы ұрпақтары болады. Әбдірахим Баб ұрпақтары Әулие Ата қожа, Қарақан қожа деп аталады. Әбдіжалил Бабтың үш ұлы болған: Хүсейн, Шәмші Ахмед, Азиз Шайбан. Бұлардан тарағандар – Хорасан қожалар. Ысқақ Баб ұрпақтары Аққожа, Аққорған қожа; осы Ысқақ Бабтың жетінші ұрпағы күллі әлемге белгілі ғұлама Әзірет Сұлтан Қожа Ахмет Иассауи (т.ж. 1103-1166 ж.ө.).

Қазақтың жер-жеріне қожа нәсілдері келіп, жұртты мұсылмандық жолға бастап, діни медреселер ашып, бала сүндеттеп, өлік шығарып, тіпті сол елді басқару жұмыстарына да араласқан. Қожаларды қазақтар “асыл сүйекке” жатқызыған. Өздерін Мұхаммед с.ғ.с. Пайғамбардың тікелей ұрпақтары деп санаушы қожаларды Орта Азияда әулиелер деп санайды, оларды “Сеид” деп атайды.

“Төре” қазақтың байырғы сөзі, жоғары құрметті төр орнының иесі деп танылады. “Төр иесі” деген сөз қысқарып “төресі”, “төре” болып өзгерген деп түсіндірме сөздікте көрсетілген. Ескі түркі тілінде “төре” сөзі “тәртіп орнату, реттеу” мағынасында қолданылған. Қазақ халқы төрелер деп Шыңғысханның үрім-бұтағын, яғни қазақ хандары мен сұлтандарының ұрпақтарын атаған.

“Төбесіз жер болмайды,
Төресіз ел болмайды.

* “Тасаттық” - құрғақшылық болып, жаңбыр жаумай, шөп шықпаған жағдайда халық ортадан мал шығарып, оны қорым басына, өзен жанына апарып сойып, асып, жеп, құран оқып, жауын тілейді.

** “Фатима” - қазақ фольклорындағы Бибі Патима пірім, Бибатима ана.

Төрелі жерге ел тоқтайды,
Төбелі жерге мал тоқтайды”, -

деген аталы сөздер бар.

Орта ғасырларда қазақ қоғамын, қазақ мемлекетін билеуші қазақ ханы деп аталды. Хан өлсе оның тағына мұрагерлік ретінде ұрпағы – ханзадасы отырған. Сұлтан (араб тілінде- билеуші, әмірші) деп ханның хандыққа ие болмаған ұлдарын атаған. Көшпелі қазақ хандығында басқару жүйесі былай жіктелген: отағасы, қос ағасы, ауыл ағасы, ата (аймақ) ақсақалы, (ел ағасы) ру басы, тайпа (арыс) басқарушы биі, ұлыстың сұлтандары. Онда сұлтан орта ғасырларда жергілікті билеушілердің лауазымы деп түсініледі.

“Ұлттың құты – хан,
Рудың құты – би,
Аймақ құты – ақсақал,
Ауыл құты – бәйбіше”, -

деген сөз сол ескі заманнан сақталса керек. Дәстүр бойынша қазақтың хандары мен сұлтандары да өздерінің ата-бабаларының шежірелерін сақтап, ұрпақтан ұрпаққа қалдырып келді.

“Әлем сілкіндіруші” Шыңғысхан құрған империясын Жошы*, Шағатай, Үгедей, Толы деген төрт ұлдарына бөліп, еншілеп берген. Сонда Ертістен батысқа қарай Жетісудың теріскей бөлігін қамти отырып, төменгі Еділ бойына дейінгі жерді қоса бүкіл Дешті-Қыпшақ** Жошының үлесіне тиген болатын.

Қазақ хандығының болашағы үшін өмірлерін аямаған, ғұмырларының көбін ат үстінде найза ұстап өткізген төрелер Жошының Тоқай-Темір деген ұлынан тарайды. Тоқай-Темір, онан Өз-Темір, онан Қожа, онан Бадағұл, онан Орыс хан. Орыс ханнан жеті ұл туады. Сол ұлдардың үлкені – Тоқтақия, екіншісі - Құтылық-Бұқа. Тоқтақиядан Болат, одан Керей хан (шамамен 1456-1473 жылдар арасындағы Қазақ хандығының ханы). Керей ханның ұлы Бұрындық хан (1480-1511 ж.ж. қазақ ханы). Ал Құтылық-Бұқадан Құтузақ, одан Барақ, одан Жәнібек хан (1473-1480 ж.ж. қазақ ханы). Сонда қазақ хандығының негізін қалаушылар Керей Орыс ханның шөбересі, ал Жәнібек шөпшегі болып келеді.

Жәнібек ханның 9 ұлдарының бірі Қасым хан (1511-1518 ж.ж. қазақ ханы) мен Хакназар хан (1538-1580 ж.ж. қазақ ханы). Жәнібек ханның ұлы Әдік, онан Таһир хан (1523-1533 ж.ж. қазақ ханы) мен Бұйдаш хан (1533-1534 ж.ж. қазақ ханы). Жәнібек ханның ұлы Сөк, онан Бөлекей-Қоян, онан Батыр, онан Айшуақ, онан Ырыс, онан Қажы, онан Әбілқайыр хан, онан Кіші жүз хандары тарайды. Жәнібек ханның ұлы Жәдік, онан Қожа Махмұд хан (1534-1535 ж.ж. қазақ ханы), Тоғым хан (1535-1537 ж.ж. қазақ ханы) және Шығай хан (1580-1582 ж.ж. қазақ ханы). Шығай ханнан Тәуекел хан (1582-1598 ж.ж. қазақ ханы) мен Есім хан (1598-1645 ж.ж. қазақ ханы). Орыс ханның қызыл туы Есім ханның қолында қалған. Тарихшы Құрбанғали Халид (т.ж. 1843-1913 ж.ө.) төре төрт туға*** бөлінген дейді, мысалы, бертінгі әйгілі төрелер: Әбілпейіз - қызыл тулы, Абылай (т.ж. 1711-

* “Жошы” (т.ж. 1187-1227 ж.ө.) – монғол ханы, Шыңғысханның тұңғышы, үлкен баласы. Анасы Бөрте- Қоңырат руынан, Дайсечен қызы. Жошы ханның 17 ұлы болған делінеді.

** “Дешті-Қыпшақ” - XI-XV ғасырлардағы Еуразияның далалық бөлігі. Оның құрамына Сібір тайгасынан Сырдарияға дейінгі және Алтай жотасынан Карпат тауларына дейінгі кең байтақ дала кірген. Қазақшаға “Қыпшақ даласы” деп аударылады.

*** “Ту” - найза ұшына байланатын жібек мата, қолбасылық белгісі. Оның түрлері: байрақ - әскербасылық белгісі, жалау-әскер бөліктерінің айыру белгісі. Батырлар белгісі - дулығаға тағатын шашақ, жыға, бау.

1781 ж.ө.) жасыл (көк) тулы, Санияз — ақ тулы, Жолбарыс (т.ж. 1690-1740 ж.ө.) шұбар тулы.

Шығай ханның екінші әйелінен асылзада Оңдан сұлтан туады. Бұл Оңдан батыр болып, аңызға айналған Қорама деген алысқа ататын білтелі мылтығы* болып, Ұзын оқты Оңдан сұлтан атанған. Оңдан қызыл ту астынан шығып, өзінше дербес ақ ту көтерген. Оңдан сұлтанның бесінші ұрпағы- Барақ. Барақтан тарағандар - Қарқаралы, Семей уездерінің төрелері. Барақтың ұлы Бөкей хан, Бөкейден- Әлихан Нұрмұханұлы Бөкейханов (т.ж. 1866-1937 ж.ө.)- 1917 жылы Орынбор қаласында құрылған Алашорда үкіметінің басшысы.

Есім ханның ұлы Салқам Жәңгір (1645-1680 ж.ж. қазақ ханы), немерелері Әз Тәуке (1680-1718 ж.ж. қазақ ханы), Уәли сұлтан, Бақи сұлтан. Тәуке ханның ұлы Болат хан, онан Әбілмәмбет хан- қызыл тулы төрелердің бабасы. Әбілмәмбеттен Әбілпейіз, онан Бопы, онан Семей уезінің төрелері тарайды. Әбілпейізден Көгедай, онан Ажы, онан Қасымхан, онан Жеңісхан, онан Әлен. Бұлар 1785-1934 жылдары Монғолияда Абақ Керейлердің хандары болып сайланған. Әбілмәмбеттен Болат, онан Сатемір, онан Құдайменді, онан Әкім, онан Қарқаралы уезінің төрелері тарайды. Тәуке ханның ұлы Сәмеке хан, онан Есім, онан үбірлі-шүбірлі Қоңыркұлжа Құдаймендин, онан Ақмола уезінің төрелері тарайды.

Жәңгірұлы Уәли сұлтаннан Қанішер Абылай туады, онан Көркем Уәли, онан Абылай хан. Тәуке ханның ұлы Болат хан баласы Әбілмәмбет ханзадаға қызыл ту беріп, өз орнына қойып, Абылайға жасыл (көк) ту беріп, кейбір тайпаларға басшы қойған. Соңынан Абылай хан өз қабілетімен Орта жүздің бәріне, Ұлы жүздің көбіне, Кіші жүздің біразына ие болды (Құрбанғали Халид. “Таурих хамса”).

Белгілі ғалым - саяхатшы “қазақтың шамшырағы” атанған төре Шоқан Уәлиханов (т.ж. 1835-1865 ж.ө.) Абылай хан он екі әйелдерінен 40 қыз және 30 ұл көрген дейді. Абылайдың тұңғышы Уәли хан, оның ұлдарынан Көкшетау төрелері тарайды, ал Уәлидің Тәуке деген баласының ұрпақтары Павлодар уезінің Баянауыл төрелері. Абылайдың бір ұлы Қасым сұлтан, Қасымның бес әйелінен 15 ұл туған, олардың ішінде қазақ сахарасының атақты ханы Кенесары және ерекше ерлік, зор қайрат көрсеткен тамаша найзагер** Наурызбай батыр. Кенесары (т.ж. 1802-1847 ж.ө.)- Орта жүз ханы (1841-1847 ж.ж.), Абылай ханның немересі. Орыс патшасына қарсы 10 жыл бойы (1837-1847 ж.ж.) ұлтазаттық қозғалысты басқарған. Қазақ хандығын патшалық Ресей езгісінен босатып, бұрынғы қалпына келтіру, елдің бүгіндігін сақтау, іргесін бекіту, қазақты халық ретінде сақтау үшін соғысқан. Кенесарыдан Шымкент уезінің төрелері тарайды.

Жәңгірұлы Бақи сұлтаннан жасыл (көк) тулы Ибақ туады, онан Жолбарыс пен Сұлтанбет, Сұлтанбетте 11 ұл болған, олардың есімдері: Орыс, Иман, Үкібай, Тортан, Ботай, Ботакөз, Матай, Шаншар, Құлтай, Құлшық, Қараш. Бұлар Павлодар уезінің төрелері, Орыстың ұрпақтары- Маралды төрелері, Иманнан- Күрлеуіт Қыпшақ төрелері тарайды. Үкібайдан- Қызылқак, Сілеті төрелері, Тортаннан- Жарымбет Қыпшақ төрелері, Матайдан- Актілес Бәсентиін төрелері, Құлтайдан- Жолаба Қыпшақ төрелері, Құлшықтан- Сағал Қыпшақ төрелері, Қараштан- Құлатай Қыпшақ төрелері тарайды.

* “Мылтық” - бертін садақтың орнына қолданған батырлардың оқ дәрімен атылатын қаруы. Алысқа ататын ауыр білтелі мылтықтар “самқал”, “қозыкеш”, “күлдыр-мамай” деп аталған.

***“Найзагер” - найзаны шебер меңгерген батыр. Жақсы қолданатын қару түріне қарай атты жауынгерлер балташы, қылышкер, найзагер, шокпаршы, садақшы деп бөлінген.

Төрелер ұраны- “Арқар”, таңбасы- тарақ, қожалар ұраны- “Қожахмет”, таңбасы- өліп. Арғын төрелерінің ұраны- “Абылай”, Найман төрелерінің ұраны - “Санқай”. Халық:

“Арқар ұранды төре,
Алла ұранды қожа,
Алаш ұранды қазақ”, -

дейді.

Тәуке ханның “Жеті жарғы” заңында төрелер мен қожалар ақсүйектер тобына жатқызылған. Рулық қоғамның ескі салтының бірі- “қанға- қан, жанға-жан” дәстүрі, яғни “күн”* алу. Күн сұраушыларды “құныкер” деп атаған. Егер жер дауында, жесір дауында, мал дауында, ар (намыс) дауында, барымтада кісі өлтірілсе, “Жеті жарғы” бойынша өлтірілген еркек үшін кісі өлтіруші (қанды қол) оның туыстарына 1000 қой, әйел үшін 500 қой төлеген, ал сұлтан мен қожаны өлтірген үшін жеті адамның құны алынған. Сол заманда қазақ арасында: “төресіз ел болмайды, қожасыз қазақ арам қойылады” деген сөздер кең тараған.

Кім болса да ханның жанында жүрген, төреге ерген, төренің күтушісі болған “төлеңгіт” атанады. “Төлеңгіт” деген сөз қазақ сөзі емес, ол Алтай тұрғындарының “теленгіт” деген сөзінен алынған. Теленгіттер оңтүстік алтайлықтарға жатады, өздерін жер атына байланысты Чу кижі (Чу өзенінің кісілері) деп атайды. Олар Кош-Ағач және Усть-Коксин аймақтарында тұрады. Шәкәрім қажы қазақтар теленгіттерді шапқанда, тұтқын болғандарды төлеңгіт деп атаған дейді.

Төлеңгіттер хандардың, сұлтандардың басыбайлы әскери қызметшілері, атарман-шабарман жасауылдары және малайлары болған. Көшіп-қонып жүргенде төрелердің малын бақты, отын жақты, төрені күту мен қорғауында жүрді. “Төлеңгіт- төренді күт” деген нақыл сөз сол дәуірде айтылса керек. Төлеңгіттер көбінесе жаугершілік кезінде қолға түскен тұтқындардан құралған. Басында бостандығы бар қазақтар да төлеңгітке айналған. Олар малы жоқтар, жетім-жесірлер немесе жазықты болғандар, жазаға тартылудан сақтанып төрелерге баруға мәжбүр болды. Хандар мен сұлтандарға тәуелді төлеңгіттер мыңдаған отбасынан құралды. Мысалы, Абылай** ханның өзімен бірге көшіп-қонып жүретін мың үйден астам төлеңгіттері болған.

XIX ғасырдың ортасында Қарқаралы дуанының бір болысы*** “төлеңгіт болысы” деп аталған (қазіргі Шығыс Қазақстан облысының Шұбартау ауданының жерінде орналасқан). Болыс төрт рулардан құралды: Мамадайыр, Мамашық, Құсшы және Қалмақ төлеңгіттерден. Мамадайыр мен Мамашық аталары ерте заманда Арғын тайпасының Қуандық руының Алтай тармағынан бөлініп шыққандар. Құсшылар Алатаудағы қырғыздардың ұрпақтары, қазақ-қалмақ соғысы кезінде Қазақстанға көшіп келгендер. Ал, Қалмақ төлеңгіттері қайдан шыққанын осы рудың аты көрсетіп тұр.

* “Күн” - кісі өлімі үшін төленетін айып. Қазақтар “алдына келсе - әкенің құнын кеш” деп, көбінесе өлім жазасының орнына күн сұраған. “Ердің құны - екі елу”, “Ердің құны жүз жылқы. Ер жігіттің ары мың жылқы” деген қанатты сөз - көненің көзі.

** “Абылай” (т.ж.1711-1781 ж.ө.) қазақ ханы (1771-1781), Көркем Уәли сұлтанның ұлы. Азан шақырып қойған аты-Әбілмансұр, лақап аты - Сабалақ, лауазымы - Абылай хан. Абылай хан - атақты қаһарман, батал қолбасшы, шебер ұйымдастырушы, дарынды мәмлегер, өктем әкім болды.

*** “Болыс” 1. Болыс (волость) — дуанның (округтың) бөлімшесі, құрамына 10-12 әкімшілік ауылдар кірді. 2. Болыс (волостной управитель) — болысты басқаратын әкім, болыс басшысы. Болыс екі жылға қазақтан сайланған.

491436

Төлеңгіттердің тарихы мен қазіргі жағдайы туралы мәліметтер үшін қолдануға рұқсат етіледі. Алматы облысының тарихи-өлкетану орталығы. Алматы қ. 2014 ж.

XVIII ғасырдың аяғында Абылай ханның арнайы жарлығымен төлеңгіттер теңдік алып, жеке тайпа болып атала бастады. Төлеңгіттер өздерінің руларының жеке шежірелерін жүргізген, олар Ұлы жүз, Орта жүз, Кіші жүз жерлерінің бәрінде де кездеседі. Сан жағынан аса көп болмағанымен қауымдасып өмір сүріп, қай жерде кездессе де төлеңгіттер бір-бірін қандас, қарындас санап қыз алыспайды.

Қанша руларға бөлінсе да қазақ бірін-бірі жатсынбаған, түбі бір тұысқан еншіміз бөлінбеген “қаны бір қазақпыз” ғой деп, бір-бірімен қыз алысып, қыз берісіп, өзге рулармен құда - құдағи, нағашылы-жиенді, жезде-балдыз, бөле, бажа, абысын-ажын, жекжат болған. Ру қазаққа бөліну, араздасу үшін емес, достық, бауырмалдық, туыстық қатынас үшін қажет болған. Қазақта: “Сұраса келсең, қойыныңдағы қатының қарын бөле болып шығады” деген мақал бар.

Орта жүз

Үш Арыстың ортаншысы Жанарыстың екі әйелі болыпты. Бірақ әйелдері көпке дейін бала көтермепті. Бір күні бала көрмей зарығып, қамығып жүрген Жанарыстың үйіне ойламаған жерден мейман болып, ел аралап жүрген алты қожа кез келіп: “Біз құдайы қонақпыз”, - деп ескерте кіреді.

Ой, құдайым-ай, берді ғой,

Бала беретұғын әулие-әнбиелер келді ғой,
деп отағасы қонақтарына қошемет көрсетіп, үйде барын алдарына төгіп, алтауына қонақ асына алты қой сойыпты. Осы қойлардың етін жеп тауыспай, жібермейтін болыпты. Кетерінде үй иелерінің көрсеткен қонақжай пейілдеріне, тартылған мол сый-сияпатына қатты риза болған қожалар алты ұлға әке боласың деп, перзент тілеп, шын ықыластарымен “Жалғыз басың мың болсын!” деп ақ бата береді.

Халықтың:

“Батамен ер көгерер,

Жаңбырмен жер көгерер”, -

деген дана сөзі бекер айтылмаған. Көп ұзамай қожалардың тілегі қабыл болып, Жанарыс отауында бірінен соң бірі алты ұл дүниеге келеді. Жанарыстың бәйбішесі төрт құрсақ көтерді, тоқалынан екі ұл туыпты. Оларға сол аяғы құтты қожалардың құрметіне орай Қарақожа, Аққожа, Ақтанқожа, Дарақожа, Есімқожа, Қасымқожа (Ақтанберді) деп ат қояды. Бәйбіше баласы Қарақожадан-Арғын тарайды, Аққожадан-Найман, Ақтанқожадан-Қыпшақ, Дарақожадан-Қоңырат. Тоқалдан туған Есімқожадан-Керей, Қасымқожадан-Уақ тарайды. Орта жүз тайпаларының ең көбі Арғын “аға баласы” саналып, жол-жүлдені өзгелерінен бұрын алады.

Арғынның апасы Тоты қыз күнінде оң жағында* отырып бір төреден бала көтеріп, оның атын Тарақты деп қойыпты дейді көп жасаған көне құлақтар. “Қыздан туғанның қиығы жоқ” яғни бөтендігі жоқ, деп оны Арғын өз бауырына салады**. Тарақтымен қосылып, Орта жүз жеті арыс ел атанған.

“Атадан туған алтау едік,

Өле-өле жетеу болдық,” -

дейді халық нақылы.

Жазушылар Ақселеу Сейдімбеков, Медеу Сәрсекеев (Тарақты тайпасының тумалары) жария еткен шежірелерде Жанарыстан Қарақожаны тудырады, Қарақожа үш әйел алған адам дейді. Бірінші әйелі Әлимадан Нұржан атты қыз, Тарақты есімді ұл туады. Екінші әйелінен Арғын, Найман, Қыпшақ, Қоңырат туса керек. Үшінші әйелінен Керей мен Уақ туыпты-мыс.

* “Оң жақ”. Салт бойынша бой жетіп отырған қыздың өз үйіндегі орны оң жақта болады да, қыз осы оң жақта отырып, күйеуге кеткенше ойнап –күлу, қызықтау салтын жасайды. “Құлынтайдай ойнаған оң жақ” дейтін қазақ.

** “Бауырына салу” – біреудің баласын асырап алуы, яғни “бауырына салуы” ежелден бар қағида. Асыраушы адам баланың оң қолына асық жілік ұстатады. Асық жілік ұстаған бала сол үйдің баласы деп есептеледі. Бұл үлкен дәлел, куәлік есебінде жүреді.

Қарақожаның балаларының ішінде қыздан үлкені Нұржан, ұлдан үлкені Арғын, ең кенжесі Тарақты екен. Қарақожаның қара шаңырағы ең кенжесі Тарақтыға қалған делінеді.

Орта жүзге жататын жеті арыс елдің арғы аталарының есімдері әр шежіреде әртүрлі.

“Арғыннан әрі барсаң адасасың,
Ми жетпес көп дүниеге шатасасың.
Ол кезде сен де жоқсың, мен де жоқпын,
Несіне шежіреге таласасың?” -

деген екен Орта жүздің шежірешісі Мәшһүр Жүсіп Көпеев.

Тағы бір шежіре нұсқаларында Үш Арыстың ортаншысы Жанарыстан Дана би туады, оның үш баласы: Қоянбай, Жарғақ және Тарғақ екен. Қоянбайдан Сары Керей, Жарғақтан Қара Керей, Тарғақтан Уақ Керей тараған деседі. Келесі бір шежіреде Сары Керейден Абақ және Ашамайлы керейді таратады. Енді бір шежіреде Найманның бес жасында әкесі өліп, үлкен атасы Сарының тізесінде отырыпты дейді-мыс.

Ел арасында ескі ғұрыптан сақталған:

“Аға өлсе- жеңге мұра,
Іні өлсе- келін мұра,
Ат өлсе- сауыры мұра”, -

деген мақал бар. Найманның шешесі Күнке әмеңгерлік* әдет бойынша қайнысы Қоянбайға тиеді, олардан Керей туады. Осыған байланысты ел аузында:

“Арғын-Найман аталас,
Найман-Керей енелес”, -

деген сөз тараған.

Басқа шежіре дерегі бойынша Найман тоқсан жасқа келгенде бір қызға үйленіп, көп ұзамай қайтыс болады. Оның жас әйелін Қоңырат алады. Екеуі жесірлес болғандықтан, Найман-Қоңырат туысқан екен деген сөз сақталған.

Ел арасында тараған аңыз бойынша Уақтың анасы ері Жаубасар қайтыс болған соң, ата жолымен оның ағасы Керейдің әкесі Ойшыбайға тиеді. Сондықтан да Уақ Керейдің інісі болып есептеледі. Кейін олардың ұрпақтары да жайлауы ортақ, өрісі бір болып, көрші қонып, аралас-құралас жүреді.

Орта жүз тайпаларының таңбалары: көз (екі бүйірі біріккен қос дөңгелек ∞) — Арғындардың, қос әліп** (тік қос сызық ||) - Қыпшақтардың, босаға (П-әрпіне ұқсайды) - Қоңыраттардың, тік қосылған сызықтар — Керейлердің, тарақ - Тарақтылардың, бақан, ашамай — Уақтардың, бақан, босаға, шөміш — Наймандардың ру тайпалық белгілері деп саналады, Найман тайпасының ішіндегі рулардың таңбалары: Қаракерейдікі — мүйіз, Матайдікі — бөрі, Қаптағайдікі — босаға, бөрі, Сарыжомарттікі — ергенек*** (Н-әрпіне ұқсайды), Бағаналынікі — бақан, Балталынікі — балта.

Орта жүз тайпаларының жауынгерлік ұрандары: Арғындікі- “Ақжол”, Наймандікі-“Қаптағай”, Қыпшақтікі-“Ойбас”, Қоңыраттікі-“Алатау”,

* “Әмеңгерлік” (латын тілінде - левират) - қазақтың ескі неке заңы бойынша жесір әйел жас болса, ол қайтыс болған ерінің ағасы не інісіне, яғни әмеңгерге тұрмысқа шығады. Бұл жөнінде:“Жесір ерден кетсе де, елден кетпейді” деген мәтел бар.

** “Әліп” - араб әліпбиінің бірінші әрпі, тік сызық болып салынады.

*** “Ергенек” — киіз есіктің сыртынан көлденең қоя салатын тосқауыл ағашы, есік бастырғыш. Ергенекті киіз үйге мал, ит кіріп кетпеу үшін істеген. Мұны ит кірмес деп те атаған. Сондықтан да, “есіктен ергенек кетсе, ит еруге еркіндік алады” дейді мақал.

Керейдікі- “Ошыбай”, Уақтікі- “Жаубасар”, Тарақтынікі- “Жауқашар”. Олардан тараған бергі рулардың да аталық ұрандары бар, Қанжығалынікі- “Толыбай”, Тобықтынікі- “Маябоз”, Қарауылдікі- “Қарақай”, Бәсентиіндікі- “Барлыбай”, Атығайдікі- “Ошбай”. Найман тайпасына жататын рулардың ұрандары: Қаракерейдікі- “Қабанбай”, Садырдікі- “Алдияр”, Терістаңбалынікі- “Жарылғап”, Қаптағайдікі- “Бөрібай”. Есімі ұранға айналған әйгілі адамдардың ішінде аса қасиетті әйелдер де бар: Арғынның Қаракесек руы Қарқабат анасының есімін ұран тұтқан, Арғынның Сүйіндік руының ұраныда асыл аналарының есімімен “Жолбике” деп аталған.

Найман- қазақ халқын құраған ең ірі тайпалардың бірі. Мұхамеджан Тынышбаев (Садыр руының тумасы) 1917 жылы наймандардың жалпы саны 830 мың адам болған дейді. Қалың Найман туралы Қалжан ақын қаракесек Кемпірбай ақынмен айтысқанда, былай депті:

“Көзіңді аш, ауыр жатқан Найман елмін,
Көз жібер ауданыма кімнен кеммін.
Жүз елу болыс болған Найман заты,
Қаз қонып, үйрек ұшқан шалқар көлмін.
Балталы, Бағаналы, Терістаңбалы-
Арынды тау суындай қалың селмін.
Өрдегі тоқсан болыс елді қоссаң,
Алдыңда асу бермес сары белмін”.

Қазақ шежіресінде Найман “тоғыз таңбалы Найман” деп те аталады. Олар Қаракерей, Матай, Садыр, Төртуыл, Көкжарлы, Бура, Бағаналы, Балталы, Терістаңбалы. XVIII ғасырда өмір сүрген Сарышуаш жыраудың:

Тоғыз таңба найманнан,
Тоғыз құйрық ту алып,
Тоғыз түмен қол шықса,
Қол ағасы - Қабанбай!, -
деген өлең жолдары бар.

Шежіре деректері бойынша Найман тайпасы үш үлкен рулар бірлестігінен тұрады. Біріншісі- Сарыжомарт, бұл таңбасына байланысты Ергенекті Найман деп атанған. Екіншісі- Терістаңбалы, оны Елата деп те атайды. Олар таңбаларын теріс, яғни жылқының сол жағына басады. Үшіншісі- Өкіреш, одан Төлегетай, одан Қытай, одан Қаракерей, Матай, Садыр, Төртуыл. Бұлар “төрт Төлегетай” атанып кеткен, ұрпақтары Семей, Жетісу өңірінде. Олардың негізгі тобы XIX ғасырда Зайсан уезін*, біразы Семей, Өскемен, Лепсі уездерін мекендеген.

Қаракерейдің Қожамбетінен тараған аталар монғолдармен шекарада, Алтын тауында, екі болыс ел. 8 старшын** Қожамбеттер Зайсан уезінің Қалжыр болысында Марқакөлді айнала қоныстанған. Алтай тауында, Қытаймен шекарада Ақнайман елі тұрады, бұлар бір болыс ел. Қазақтың азаткер батыры атағы жер жарған Ер Қабанбай (т.ж. 1691-1769 ж.ө.) Қаракерейдің Байжігіт атасынан. Оның есімі Қаракерей руының ұранына айналған. Қабанбайға ілесе, оның туып-өскен ортасынан Жұмықтан- Дәулетбай, Өмірден- Шағалақ, Тоғастан- Қосай, Дәуленнен- Күшік деген арыстан жүректі батырлар шыққан. Най-

* “Уезд” – Ресей империясының облыс құрамындағы әкімшілік аймақ. Колониялдық Қазақстанда 1867-68 жылдары құрыла басталды. Уезд 15-20 болыстарға бөлінді. Уезді патша офицері (уездный начальник) басқарды. XX ғасырдың бас кезінде қазақ жерінде барлығы 26 уездер болды.

** “Старшын” – 1. Старшин – болыстың бөлімшесі, құрамына бірнеше ауыл кірді, 100-200 түгін болды. 2. Старшын (старшина) – елдің, рудың бір тобын (атасын) басқаратын адам, сайланып қойылатын басшы.

ман жоңғар* жаугершілігі заманында талай ел қорғаған ержүрек батырларды дүниеге әкелді. Олардың ішінде жауға ойран салған Матай Бөрібай, Садыр Алдияр, Мұрын Боранбай, Тума Шынқожа, Тоқпақ Қасабай, Байғана Шөрек, Қаптағай Қарашоқай, Қызай Есенгелді, Бағаналы Оразымбет т.б. бар.

Қаракерейдің Сыбан атасынан ажалға қарсы шапқандар, айбынды ерлер Еспенбет батыр, Ақтамберді жырау шыққан. Ақтамберді (т.ж. 1675-1768 ж.ө.) Найманның рубасы, көсемі, әскербасы батыры. Сонымен қатар

“Жауға шаптым ту байлап,
Шепті бұзым айғайлап.
Өлім деген ойда жоқ,
Жалынды жүрек қан қайнап.
Ерлер жұртын қорғайды,
Өлімге жүрміз бас байлап”, -

деген Ақтамберді жортуыл жыршысы, әлуетті жырау да болған.

Найман ішінде ең танымал аталардың бірі- Сыбанның Жанкөбек тармағы. Үмбетей жырау Абылай ханға сүйеу болған қоғам қайраткерлерін былай атайды:

“...Аруағына болысқан,
Әділ билік қылысқан.
Қашпаған қандай ұрыстан,
Керейде батыр Жәнібек.
Қаз дауысты Қазыбек,
Қу дауысты Құттыбай,
Қаракерей Қабанбай,
Қанжығалы Бөгенбай”.

“Сұңқардан сұңқар туар саңқылдаған” дегендей Жанкөбектің жеті буын ұрпағы тілге шешен, ақылға бай, беделді билер болған. Халық көңілінен шыққан әділ қазылар Нарынбай би- Қу дауысты Құттыбай би- Байқара би- Ақтайлақ би (т.ж. 1720-1820 ж.ө.)- Кеңесбай би- Жарқынбай би- Жұмақан би (1925 жылы 55 жаста). Бұлар Найман тайпасын, Қаракерей руын, Сыбанды басқарған төбе** билер болды.

Жеті атасы би болған —
Жеті жұрттың қамын жер,
Кенеттен би болған —
Құлақ-миын, жағын жер, —

деп қазақ бекер айтпаған.

Матай рулар бірлестігіне Аталық, Кенже, Қаптағай рулары кіреді. Аталықтан Құттымбет, Тәттімбет, Сүттімбет туады. Құттымбетте екі ұл болады, олардың есімдері Құтым мен Шағыр. Аталық Ұлы жүздегі Қараша бидің баласы Бәйдібекке арнайы құда түсіп, оның Қызайым деген қызының некесін қидырып*** өз немересі Шағырға алып береді. Қызайымның мінезі

* “Жоңғар” - ойрат монғолдың бұрмаланып айтылған есімі. Монғол тілінде - зүүнгар. “Зүүн” - монғолша “сол” (жақ), “гар” - қол (әскер), сонда жоңғар “сол қол” деген мағынада. Шыңғысхан әскерінде ойрат тайпалары әскердің сол қанатына жатты.

** “Төбе би” - негізгі шешімді айтатын бас би. “Би” деген қазақ ұғымында азамат ісінің соты. Бидің міндеті дауласқан жақтың ісімен танысып, екі жақтың пікірін, өтініш, арызын айғақтар арқылы тындап, қолына үкілі қамшы ұстап, кесім, билік, шешім айту. Төбе бидің кеңесшісі “сүбе би” деп аталған.

*** “Неке қию” — қасиетті ұғым, беріктік шарты, көпшіліктің алдында жасалады, бас қосқан ер мен әйел жұпты болғандығын мақұлдайды, неке суын ішеді. Үлкендер жақсы тілек тілеп, қол жайып бата береді. Жеті атаға толмаған (туысқан) қыз бен жігіт некеге отырғызылмайды.

дарқан, адамгершілігі жоғары, бітім-болмысы, ақыл-парасаты анасы Нүри-лаға тартады.

Қызайым сұлу он жеті жасында алыс Найман еліне ұзатылады. Барған жерінде Қызайым тәрбиелі мінезі, тәлімгерлік ісімен елге танылады. Кейде ел ішіндегі даулы істерге араласады, әділ шешімдерімен халыққа ұнайды. Ел даналары: Қызайым айтса болды, біз келісеміз деп, оған сенім білдіреді. Найман еліне Қызайым есімі кең таралып, кейін ол “Қызай” этнониміне айналып кетті. Қызайымнан- Дербіс, Бегімбет, Итемген, Меңіс деген төрт ұл дүниеге келген. Сөйтіп, Аталықтың ұрпағы шешесінің атымен “Қызай Найман” аталып кеткен. “Білсең қызайыңмын, білмесең құдайыңмын” дейтуғын олар Қытайда Шынжаң өлкесінде, Құлжа қаласының маңында тұрады. Қызай руы орыс патшасының езгісіне бағынбай XVIII ғасырдың орта шенінде бұрынғы Талдықорған облысына карасты Тоқты-Барлық таулары бойынан қоныс аударып Ілеге құятын Кеңес, Текес, Хас деп аталатын үш өзеннің бойына көшкен. Қазір бұл аудан Іле аймағы деп аталады. 1840 жылғы дерек бойынша Қызайлар 16 болыс, 40 мындай шаңырақ болған. XX ғасырдың алғашқы ширегінде олар 19 болыс елге жетті.

Қаптағай Жетісу бойындағы ел. Қаптағай руы Лепсі, Қапал уездерін мекендеген. Мұның екі болысы Қарауылжасық деген ел, Қарауылжасықтан екеу: Болат, Мұрат, бұлар Өскеменге қарайды, Бөкен өзені деген жерде. Кеңже Матайдан екеу: Мәмбет, Үмбет. Үмбет Қапалдан Қараталға дейін жеті болыс ел. Кеңженің ұрпақтарының қоныстары Семей уезінде болған. Садыр наймандар Лепсі, Жаркент, Қапал уездерінде орын тепкен. Төртуылдар кара Ертістің екі жағасын мекендеген бір болыс ел болған.

Сарыжомарттар - үш болыс ел. Өскемен мен Семейге екі болысы қараған. Ал үшінші болыс ел Ертіс жағасында Бесқарағайда. Көкжарлылар Өскемен уезін мекендеген. Бұлардың жартысы Алтай тауында, жартысы Ертіс бойында. Барлығы 8 болыс ел болған.

Елатадан - Келбұқа, Кетбұқа, Келбұқадан- Балталы, Кетбұқадан- Бағаналы руы қалыптасқан. Кетбұқа жырау Шыңғысханның биі болған. Шыңғыстың ұлы Жошының өліміне “Ақсақ құлан” деген күйді тудырған атақты күйші.

“Ертеде ел бар екен қалың Найман,
Қытайда қалың Найман қанат жайған.
Қалың Найман ішінде Бағаналы,
Қазақта бақсы асқан жоқ Қойлыбайдан”, -

деп жырлайды Мағжан Жұмабаев. Қойлыбай бақсы Қорқыттың шәкірті болып саналады. Балталы, Бағаналы елі Атбасар уезіне қараған, Ұлытаудан Қаратауға дейінгі жерлерді қоныстанған. Бұлар 15 болыс болып, Шудың бойында, Сарысуда бытырап жүрген елдер.

“Тоғыз таңбалы Найманның” бірі Бура деген ру. Бурадан Досық, Сырдақ, Сұрша, Шеге тарайды. Досықтан шыққан аталар: Қара Қондыбай, Сары Қондыбай, Жәуетей. Сырдақ- Ақтаз, Қаратаз, Мұңсыз болып бөлінеді. Сұршаның тармақтары- Айдаболым, Бозқозы. Шегеден екеу: Шарық, Дүрбеуіл. Қазір бәріде өсіп-өнген елдер.

Қаржас Атамбектің қызы Мөр Дүрбеуіл Найманға ұзатылған. Дүрбеуілдің немересі Қаңлы Қаржас шешелеріне еріп келіп, нағашысында тұрып қалған дейді. Қаржастар оған әйел алып беріп, енші бөлген екен. Қаңлы тұқымдары Қаржас ішінде өскендіктен, түгелдей “біз Қаржаспыз” деп кеткен.

Қазақ хандығы мен Жоңғар хандығы арасындағы соғыста* Бура елінен жауынан әке, ана кегін қайтарып, ерен ерлік көрсеткен Ақпантай, Байко-

* “Қазақ – жоңғар соғысы” Қазақ Ордасы мен Жоңғар Одағы (кейін Жоңғар хандығы, 1635-1758 ж.ж.) арасында 1520 жылдары басталып, азғана үзілістермен 1758 жылға дейін, яғни екі ғасырдан астам уақытқа созылған. Қалмақ пен қазақ шабысқан кезді халық “Құба қалмақ заманы” деп атаған.

шқар, Қонақай деген қайсар, ержүрек батырлар шыққан. Бура руы- үш болыс ел. Бұлар Семей, Павлодар уездерінде Ертіс бойында орналасқан.

Қазақ шежірешілері “тоқсан екі баулы” Қыпшақ тайпасын Қарақыпшақ, Қытайқыпшақ, Сарықыпшақ, Құланқыпшақ деп төртке жіктейді. Ең көбі- Қарақыпшақ. Қыпшақтардың жалпы саны 1917 жылы 160 мың адамға жеткен екен. Басқа түркі тілдес халықтардың құрамында да қыпшақтар бар.

Ел арасында кең тараған, қазақ халқының сүйіп тындайтын “Қобыланды батыр” жыры былай басталады:

“Қарақыпшақ Қобыланды,
Атасы мұның Тоқтарбай.
Көздікөлді жайлаған,
Қалың Қыпшақ жағалай.
Қыс қыстауы- Қараспан,
Әліп таңба Қыпшақтың,
Атағы озған Алаштан”.

Қарақыпшақтан бестаңбалы Қыпшақ- Бұлтың, Торы, Ұзын, Көлденең, Қарабалық тарайды. Анай шешей, Қарақыпшақтың зайыбы, өз балаларының кім боларын құрсағында жатқанда байқаған. Әр ұлының мінез-кұлқын алдын-ала болжап, соңынан олар қандай адамгершілік қасиеттеріне ие болатындығын да дәлелдеген. Анай шешей былай жырлапты деген аңыз бар:

“Бұлтың бітті бойыма,
билік кірді ойыма,
Торы бітті бойыма,
зорлық кірді ойыма,
Ұзын бітті бойыма,
ерлік кірді ойыма,
Көлденең бітті бойыма,
саудагерлік кірді ойыма,
Қарабалық бітті бойыма,
байлық кірді ойыма”.

Бұлтың екі буынға бөлінеді: Уәріс, Бегіс болып. Уәрістен тараған аталар: Ожыралы, Сағал, Қосқұлақ, Жарымбет, Қосайдар, Құлатай, Мадияр, Жанайдар, Сандық. Бегістен екеу- Жолаба, Күрлеуіт. Ел аңызы Қосқұлақ пен Жарымбетті егіз туған дейді. Беттері мен құлақтары жабысып туған егіздерді емші ажыратқанда, бірінің құлағы екіншісіне, ал екіншінің бет терісі алғашқысына ауысып кеткен. Бір бетінің терісі кеткені Жарымбет, ал қосқұлақтанып бөлінгені- Қосқұлақ атанса керек.

Бұлтың руының Түтел, Жазы, Қожым деген жалаң төс, жүнді балақ батырлары қазіргі Павлодар облысының солтүстігіндегі Сілеті өзенінің бойында, Жалаулы көлінің жағасында ел іргесін сақтаған, ойрат*-монғол шапқыншылығына қарсы күресте ерлікпен қаза тапқан, мәйіттері сонда жерленген. Бұлтың қыпшақтар Павлодар уезіндегі Ұрық пен Қызылағаш болыстарын мекендеген. Павлодар уезімен шекаралас Көкшетау, Ақмола, Омбы жерлерінде де Бұлтыңнан тараған аталар қоныс тепкен.

* “Ойрат” - орта ғасырларда Батыс Монғолиямен Жоңғарияны мекендеген монғол тайпаларының ортақ атауы, монғол тілінде “жақын, туыс адамдар”, яғни бір рудың, тайпаның адамдары деген мағынаны біліреді. Ойраттар құрамына Дербет, Торғауыт, Хошоуыт, Чорос тайпалары кірген. Олар Дурбан Ойрат (Төрт Ойрат) деп те аталған. Қазақтар оларды қалмақ деп атаған.

“Торымын, құдайдан басқаның зорымын” деген Торыдан: Қитаба, Түйішке, Көкмұрын, Шашты (шын аты - Кенжеғұл) тарайды. Белгілі әнші-ақын, ардақты балуан-сері Иманжүсіп Құтпанұлы (т.ж. 1863-1931 ж.ө.)-Шашты атасынан. Созақта 1930 жылы болған шаруалар көтерілісіне қатысқан Иманжүсіп ОГПУ*-дің үштік қаулысымен 1931 жылдың 2 наурызында Жамбыл қаласында атылған.

...Әкем- Құтпан болғанда,
Ағам- Шоңай,
Кісі емеспіз біз шыққан
Жерден оңай.
Атшабарын болыстың
Сабаушы едім,
Аяғын байлап тастап
қойдан да оңай.

...Тумай жатып өш болды маған болыс,
Аударылды сол үшін талай қоныс.
Сатырлатып сабаушы ем шеттерінен,
Мынау ояз демеуші ем, мынау болыс!

...Бұл жалғанда мен қалай тұрақтайын,
Желді күнгі от тиген құрақтаймын.
Аузы түкті кәпірдің талайларын,
Бақыртып сабаушы едім ылақтайын.

... Сусыз жерге ауылым қона алмайды,
Кері кеткен тірлігің оңалмайды.
Жүз қатыны қыпшақтың ұл тапса да,
Бәрібір Иманжүсіп бола алмайды!

Шаштыдан алаштың атақты азаматы, “Қоқан автономиясының” үкімет мүшесі, Ұлы Отан - Түркістан үшін от кешкен Мұстапа Шоқаев (т.ж. 1886-1941 ж.ө.) шыққан. Торы қыпшақтар Торғай, Қабырға, Жыланшық, Сырдария өзендері бойын мекендеген.

Ұзын - Алтыбас, Алтыс болып екі тармаққа бөлінеді. Ұзын қыпшақтар арасынан батырлар мен күш иелері көп шыққан. Кенесары ханның үзенгілес досы, майдандас серігі Иман батыр, оның немересі даңқы елге жайылған Аманкелді батыр (т.ж. 1873-1919 ж.ө.), күш атасы, түйе палуан Қажымұқан Мұңайтпасұлы (т.ж. 1871-1948 ж.ө.) осы Ұзынның ұрпақтары. Торғай жерінде 1916-шы жылғы ақ патшаға қарсы ұлт-азаттық көтерілісті басқарған атақты Нияз бидің немересі Әбдіғапар (т.ж. 1870-1919 ж.ө.) Ұзын қыпшақ руынан. Торғай елі Әбдіғапарды ақ киізге көтеріп хан сайлаған. Шежірені өлеңмен жазуды бастаған ақын Нұржан Наушабаев (т.ж. 1857-1919 ж.ө.) Алтыс атасынан тарайды. Ол әрі ақын, шешен, әнші, күйші, балуан болған адам. Онын 1903 жылы Қазан қаласында шыққан “Манзумат Қазақия” деген кітабында өлең түрінде қазақ шежіресі жарияланды. Ұзындар 1887 жылы 2000-дай түгін болған екен. Ыбырай Алтынсарин (т.ж. 1841-1889 ж.ө., бұл да Ұзынның ұрпағы) тек Торғай уезінің Қарақопа, Сарықопа, Қараторғай болыстарында ғана шамамен 1600 түгін болғанын жазады.

Көлденеңнен Мимық, Биғашты деген аталар тарайды. Мимықтан: Шаңдыаяқ, Сасық, Көккөз, Арық, Бұлғашы, Қыжық деген алты ұл туады, ал

* “ОГПУ” - біріккен мемлекеттік саяси басқармасы (объединенное государственное политическое управление при СНК СССР). 1923-1934 жылдары мемлекеттік қауіпсіздігін қорғаған жазалаушы орган.

Биғашты екіге тармақталады: Берді, Бейімбет боп, Бейімбеттен- Тыныбек, Науша. Көлденең қыпшақтар Омбы, Челябині, Қорған облыстарын қоныстанған.

Қарабалықтың ұрпақтары Жолжақсы, Қарсақ, Қарта, Жантілес, Шуманак, Танабұға. Қарабалық өнерпаздарға бай ел болған. Аты әйгілі Өске ақын, сауықшыл Наурызбай би, жазушы Бейімбет Майлин (шын ныспы Бимұхамет Жармағамбетұлы, т.ж. 1894-1938 ж.ө.) Танабұға атасынан. Танабұғадан шыққан Елдес Омаров (т.ж. 1892-1938 ж.ө.) 1918-1919 жылдары Қостанай уезінде Алаш-Орданың комиссары болды. Қарабалық қыпшақтар Қостанай жерін, Үй, Тоғызақ өзендерінің бойын мекендеген.

Құланқыпшақтан төрт ата тарайды. Олар Пұсырманкүл, Қайдауыл, Қырымқожа, Бұғаз. Бұлардың ішінде көбі Бұғаздың ұрпақтары. Пұсырманкүл мен Қайдауылдың ұрпақтары Жетісуды мекендеген. Қытай жерінде де кездеседі. Ал, Қырымқожа мен Бұғаздан тараған ұрпақтар Қарағанды, Ақмола, Ұлытау, Жезді, Есіл, Торғай, Ертіс өңірлерін қоныстанған. Құланқыпшақтан қазақтың ата жауы жоңғарлармен қан майданда талай рет кескілескен Қошқарбай батыр шыққан. Әлихан Бөкейханов “Қазақ” газетінде (1913, №10) патша кабинеті жеріндегі* қазақтар туралы сөз қозғап отырып, мынандай аңыз-әңгімені келтіреді. “Абылай хан жоңғарды шауып, Ертіс басынан қуған соң, біздің қазақ Ертістен өтіп, Ертіс пен Обь арасындағы далаға келіп орныққан. Абылай хан мен жоңғар ұрысы 1750-ші жыл шамасында болған. Қыпшақ Қошқарбай батыр 1755-ші жылы жоңғарды Обьтан өткізе қуған. Осы Қошқарбай ауылы бұл күнде Ақмола облысында, Омбы уезінде, Чарлак болысында, Қараөзек деген жерде отыр. Қошқарбай батырдың жолдасы Қосайдар қыпшақ Тілеуберді сонан бері Құлынды, Қарасуық даласында қалған. Оған 150- жылдай болады.”

Қоңыраттың азан айтып қойған шын есімі Нағанай, оның балалары өңкей қоңыр атқа мініп жүргендіктен, ел оларды қоңыр аттылар деп атайды екен. Нағанайды жан білмейді, Қоңырат атанып кеткен. Нағанайдың жеті әйелі, отыз екі баласы болған. Нағанайдың бір әйелінің есімі Қалампыр екен. Қалампыр ананың үш ұлы болыпты: Орынби, Мелдеби, Жығалымырза. Нағанайдың осы үш баласынан тараған ұрпақ қазақ халқын құрған іргелі рулардың біріне айналған. Ал, қалған Қоңыраттың 29 баласы өзбек, қарақалпақ халықтарының құрамына енді.

Қазақ шежірешілері Қоңырат тайпасын “алты ата Көтенші, жеті көше** Көктің ұлы” деп екіге жіктейді. Көтеншіден тараған алты ата Саңғыл, Сүйімбай, Сүттібай, Аққошқар, Амантай, Жаманбай. Көтеншінің шын аты Құдайберген, Көктіңұлыныкі- Тәңірберген. Тәңірберген туғанында анасы Жезбике оны көкке орап, көкті жөргек қылғандықтан “Көктің ұлы” атанып кетіпті дейді. Көктің ұлынан тараған жеті көше Байлар, Жандар, Оразкелді, Қарасирақ, Тоқболат, Құлшығыш, Алғи.

Қазақ елінде кең тарап, халықтың ең сүйіп тыңдайтын жырларының бірі “Алпамыс батыр” дастаны. Осы жырдың бас тұлғасы Алпамыс Қоңырат тайпасынан шыққан. Батырдың әкесі Байбөрі туралы жырда былай делінеді:

“Баяғы өткен заманда,
Дін мүсылман аманда.

*“Кабинеттік жерлер” - аса мәртебелі император Кабинетінің қарамағындағы патша тегінің иелігіндегі жер. Ресей империясының ең шурайлы, өдемі жерлер (Қырым, Кавказ, Алтай, Украин, т.б.) ақ патшаның жеке меншігінде болды. Сібірде кабинеттік жерлер 67,6 млн. га аланды алып жатты.

** “Көше” сөзі туыстық бірлікті, туыстық топты, руды білдіреді. Мұндай бірлікті қазақтар “бау”, “сан” деп те атайды. “Көше” сөзі “ата баласы” мағынасында көбінесе қарақалпақ елі арасында кездеседі.

Жиделі Байсын жерінде,
Қоңырат деген елінде,
Байбөрі деген бар екен.
Байбөрі малға бай екен,
Төрт түлігі сай екен,
Бір перзентке зар екен”.

Қоңыраттар негізінен Қазақстанның оңтүстігінде тұрады, олар Түркістан қаласының маңын мекендеп, ұлан-байтақ жерді қоныс еткен. Бір шеті Сырды алып, бір шеті қырды (Арқаны) жайлаған, Ақмешіт пен Ташкентке дейінгі аралыққа кең тараған Қоңырат елі осы өңірдің көп ғасырлық тарихына өзінің ізін қалдырды. Мұны сөз шебері көрнекті Майлықожа ақынның (т.ж. 1835-1898 ж.ө.) жоқтауынан аңғаруға болады.

Түркістанда мекені
Көтеншілердің халқының,
Үргеніште қалды сүйегі
Телқожа батыр алпының.
Талай жауды жайратып,
Көрсеткен еді салқынын,
Егесіз көлдер тартылып,
Қайраңы қалды артының.

Қылбелбеу мен Қараман,
Қаптап жатқан халқы еді,
Жаманбайдың бағы озған,
Елғонды датқа жалқы еді.
Қоңсы еді Қоқанға,
Көңілі жақын Жантелі,
Он жеті жасар күнінде
Абылай ханды шақырған
Атасы оның Байтелі...

...Дәуренбек бимен шаншысып,
Үй ара жау боп аңдысып,
Мұсабек өтті Қоңыраттан,
Сар даланы шаң қылған,
Қоқаннан олжа мал қылған.
Мырзабиді өлтіріп,
Батырлығын даң қылған
Мұсабек батыр Жандардан,
Құлшығашта ер Тәнен,
Байбақ өтті Алғидан.

Көктіңұлы ұрпақтары Қызылорда, Шымкент облыстарында орналасқан. Байлар, Жандар Шымкент облысының оңтүстігін мекендеген. Құлшығаштар Ташкент, Шымкент облыстарында тұрады. Алғи руы Шымкент облысының Шәуілдір, Түркістан, Созақ аудандарын қоныстаған. Көтенші руынан тараған сегіз ата Божбандар Қызылорда және Шымкент облыстарында орын тепкен. Божбанның туғанда қойылған аты Игілік екен, әкесі “Боз жігітім”, “Боз жаным” деп жүріп, ол “Божбан” атанып кетіпті деседі. Саңғылдың ұрпақтары Шымкент облысының Созақ, Түркістан, Қызылқұм аудандарында.

1917 жылы Қазақстандағы қоңыраттардың саны 210 мың адамға жетсе, Өзбекстандағы қоңыраттар 100 мыңға жақын болған (М.Тынышбаев мәліметтерінен).

Ұлы жүздің бас биі, орақ ауызды шешені, Тәуке ханның кеңесшісі дулат Төле би Әлібекұлы үш жүздің руларын салыстыра келіп былай деген екен:

“Асыл тусаң Керей бол,
Үш қазаққа мерей бол.
Уақ болсаң Шоға бол,
Даулы істе жорға бол.
Арғын болсаң Алтай бол,
Найман болсаң Матай бол.
Байұлы болсаң Адай бол,
Үйсін болсаң Ботбай бол.
Бұл атаулы болмасаң,
Қалай болсаң солай бол!”

Керейлер Абақ және Ашамайлы болып екі тармаққа бөлінеді. Абақ Керей “он екі арыс Абақ Керей” деп те айтылады. Абақ Керей тайпасының таңбасы- абақ*.

Қытай билеушісі Цяньлуннің** әскері 1755-1759 жылдары Жоңғар хандығын тас-талқанын шығарып, халқын ұлын-ұрықсыз, қызын-ұрпақсыз қырып жойды, 600 мың ойраттардан 30-50 мың адам ғана тірі қалды. Қытайлар батыс Монғолияның кейбір елді мекендерінде жоңғарларды түп тамырымен жойды, адамын былай қойғанда үрерге ит қалдырмады. Тайван тарихшысы Лю Итан бұл туралы “200 мың адам отбасы, 600 мың халқы болған жоңғар әулетінің 180 мың адам қытайлардың қылышынан, 240 мың адам аурулардан қырылып, 120 мың адам өз ата мекенін тастап кетуге мәжбүр болып, халықтың 60 мың адам ғана ата мекенінде тірі қалған”.

Жоңғар мемлекеті жойылған соң, Абақ керейлер Бердәулетұлы Ер Жәнібек батырдың (т.ж. 1724-1795 ж.ө.) басқаруымен бұрынғы ата қонысы Тарбағатай жеріне көшкен екен. Керейлердің көшін тоқтатуға Абылай хан Бұқар жырауды жұмсайды.

“Керей қайда барасың,
Нұра бойын көбелеп.
Сен қашсаң да мен қойман,
Арғымағым жебелеп.
Енді алдыңнан шығайын,
Жауған күндей себелеп”, -

деп әйгілі жырын Бұқарекен сонда айтса керек.

Абақ керейлер қазақтың патшалы Ресейге бағынуына қарсы болып, “мойнымызға арқан салдырмаймыз” деп Алтайға көшіп, бір ғасыр бойы 1881 жылға дейін Қытайға да тәуелді болмай еркін өмір сүрген.

Он екі ата Абақ керейлер әуелі “Абақ”, бертін келе “Кокбөрі қонған”, көк дөнен мінген, аруақты батыр, ақылгөй дана Бердәулет ұлы Жәнібектің құрметі үшін “Жәнібек” деп ұран салған. Әр рудың да өз ұраны бар: Жантекейлер- “Шақабай”, Молқы- “Машан”, Жәдік- “Жанат”, Сарбас- “Сартоқай”, Ителі- “Бұқарбай”, Қарақас- “Қаптағай”, Меркіт- “Құлсары”, Жастабан- “Жобалай”, Көнсадақ- “Жабай”, Шұбарайғыр- “Қожаберген”, Шеруші- “Байтайлақ”, Шимойын- “Әлмембет” деп шабады.

* “Абақ” таңба қасқыр, түлкі секілді аңдарды қолға түсіру үшін құрылатын қақпан тектес абақ деп аталатын аңшылық құралға ұқсайды. Ол төрт бұрышты ортасынан қаққа бөлінген таңба (□□).

** Цяньлун (Чиалун патшасы, т.ж. 1711-1799 ж.ө.) - Қытайдағы маньчжур Цин (Чин патшалығы, қазақша - “қасиетті”), династиясының 4-ші императоры (1736-1799 ж.ж.). Қазақтар оны Ежен хан деп атаған.

Темучин ноянның Бөрте бәйбішесін бір шабуылда меркіттің ханы Шіліңгір олжалап тартып әкетеді. Кейін Бөртеңі қайтарып береді, содан Жоңшы туады-мыс. Темучин Шыңғысхан болып, монғолдарды бағындырғаннан кейін, меркіттерден өшін алады. Оның жарлығымен монғолдар арбаның күпшегінен бөйы асқан еркек кіндікті меркіттерді түгел қырған, мал-мүлкін талап алған.

Абақ керейлердің ежелгі мекені Ертіс, Тола, Керулен жағалауы, Алтай, Қанқайдың қойнауы. Абақ керейлер XIX ғасырдың басында 15000 үйге жеткен. Олар негізінен үш мемлекеттерде: Қазақстан, Монғолия және Қытайда тұрады. 1864 жылғы Шәуешекте қол қойылған мәжіліс хаты бойынша және 1881 жылғы Санкт-Петербург келісімінің құжатына байланысты бір уақытта тәуелсіз қазақ елі ресми түрде екіге бөлінді, жері екі империялардың Қытай және Ресей құрамына енді, халық егемендіктен біржолата айырылды.

Қытайда керейлер Гансу, Цынхай өлкелерінде тұрады (екі автономиялы аудан), сонымен бірге Шығыс Түркістан өлкесінің Үрімжі уалаятына қарасты Баркөл, Нори аудандарында да (екі автономиялы қазақ ауданы), Тарбағатай аймағына қарасты Майлы, Жәйір, Түркістан; Іле аймағында Ластай, Талқы, Бесағаш деп аталатын жерлер мен Сайрам көлі атырабында тұрады. Бұнымен бірге Абақ керей елінің бір бөлігі Есенқабырға, Боғда, Қаратау маңында да бар. 1940-1950 жылдары Алтайдан қоныс аударып кеткен 600 отбасы (3 мыңнан астам жан) ауа көшіп, Пәкістан, Үндістан арқылы Түркияға, Германияға орналасты. Монғолияда Баян-Өлгий аймағында Ителі, Жәдік, Жантекей, Шеруші, Молқы рулары көбірек қоныс тепкен.

Ашамайлы* - Сибан, Балта, Көшебе, Ақсары, Күрсары, Еменалы, Нұралы, Нұрымбет, Ақымбек, Самай т.б. үлкенді-кішілі рулардан құралған. Керей елі арасындағы көне сөздер бойынша Ашамайлының әуелгі аты Ғали екен, әкесі оны бала кезінде ашамайға мінгізіп барып, келіншек алып бергендіктен Ашамайлы атаныпты делінеді.

Ашамайлы Керейдің Көшебе руынан аса ірі тұлғалар Маянбайұлы Бөгенбай батыр және Толыбайұлы Қожаберген жырау шыққан. Халқы үшін үзенгіде, үнемі ат үстінде өмірін өткізген Бөгенбай сардар өз заманында (XVII ғ.) қазақ, ноғай, карақалпақ, башқұрт, Сібір татарлары халықтарының біріккен әскерін басқарған. Еділ бойы қалмақ шапқыншыларының жойқын да үздіксіз шабуылдарынан қорғауда асқан ерлігі үшін Баһадүр атанған. “Елім-ай” дастанын шығарған әйгілі қолбасшы, төкпе тіл Қожаберген жырау (т.ж. 1663-1762 ж.ө.) керейлер мекендеген жерін былай баяндайды:

“Атанған бабам Ғали-Ашамайлы,
Өсірген мыңдап тайлақ, құлын-тайды.
Сібірге ұрпақтары қоныстанып,
Ел болып ерте кезден қанат жайды.
Шалқар көл, ну орманды Сібір жері,
Сібірді мекен еткен Керей елі.
Егін сап, күн көрудің камын ойлап,
Бас қосып кеңес құрған би мен бегі”.

Қожаберген жыраудың ағасы Қарабас би- шешеннің ұрпақтары шетінен бір сырлы, сегіз қырлы өнерпаздар, сал, серілер болды. Бұлардың ішінде Дә-

* “Ашамай” - жас балаға арналған, тайға салатын, кішкентай ғана ер ағаш. Ашамай деп аталу себебі: оның қастарын ағаштың аша бұтағын қақ жарып жасайды. Ашамайдың ньшаны (символы) “Х” әрпі тәрізді, “ашамай” таңба деп аталады.

стен сал*, Дүйсен сері**, Қамбар сері, Жанкісі сал, Жанак ақын, Салқара ақын, Шағырай сал, Жанат сері, Қозыбай шешен, Сегіз сері (т.ж. 1818-1854 ж.ө.), Сапарғали ақын.

Керейлер тайпасы Алтай, Тарбағатай қойнауы, Зайсан көлінің атырабы, Ертіс жағалауы және Солтүстік Қазақстан жерлерін қоныстанған. Ашамайлы Керейлер негізінен Семей, Павлодар, Қарқаралы, Петропавл, Омбы, Ақмола уездерін мекендеген. Олар 50 болыстан астам ұрпағы көп жайылған, іргелі ел болған.

Керейлер төрт түлік мал шаруашылығымен, егіншілікпен және қолөнер кәсібімен айналысқан. Ағаштан түйін түйетін шеберлер бұл елде көп болған. “Керейде ұл туса, ағаштың күні туады” деген мақал осы кәсібіне байланысты айтылған. Керейлер ұлан -байтақ территорияға тарап, ХІХ ғасырдың орта кезінде олардың 13-15 мың түтіні Қазақстанда, 12400 түтіні Монғолияда, 12 мың түтіні Қытайда тұрған. 1917 жылғы дерек бойынша Қазақстанда 160 мың керейлер болған, Қытайда- 300 мың, сонда керейлердің жалпы саны- 460 мың адам.

Шежіре деректеріне қарағанда Уақ дүниеге келгенде денесі шағын болғандықтан Уақ аталып кеткен. Уақ тайпасы: Шоға, Сарман, Байназар, Сарыбағыс, Сіргелі, Еренші, Әлімбет, Бидалы, Жансары, Баржақсы, Шәйкөз руларына бөлінеді. Мұның соңғы төртеуін таңбаларына байланысты “Ергенекті Уақ” деп те атайды. Бір ескі аңызда Баржақсының шешесі Ергенекті Найман қызы болғандықтан оның ұрпағы және үш туысы Бидалы, Жансары, Шәйкөз- “Ергенекті Уақ” атанған дейді. Қадырберді мен Ақ Орда әмірі Едіге арасындағы ұрыста “Ир Кукча, батырь татарский, велик суще телом и силой” ерлікпен қаза тапқаны айтылады.

Уақтың батырларын ақын Мағжан Жұмабайұлы былай суреттейді:

“...Уақтың ерте күнде өжет-қайсар,
Ер Көкше, Ер Қосайдай ері болған.
Сол ері ерте күннің, Ер Көкшенің,
Нәсілінен қайтпас алмас Баян туған.
Баянның ер ағасы батыр Сары,
Қос қыран тізе қосып жауын қуған.
Айналып оны айт, мұны айт, Баянды айт,
Ер Баян алашының бетін жуған”.

“Үш жүздің батырларынан сіз кімді артық көресіз?” деп хан Абылайдан сұрағанда, ол былай деп жауап берген: “Бізге дейінгі екі кісіге таңқалуға болады. Олар 90 туысын тұтқыннан құтқарған Қаракесек Қазыбек және тағы да сондай өзінің тұтқында кеткен адамдарын босатып алған Уақ Дәрбісәлі. Біріншісі Қалданның өз алдына барып босатып алған, ал соңғысы өз ауылында жатып дұшпанын қорқытып алдырған”. Абылай хан жаугершілікке аттанғанда қасынан тастамайтын, қатты бағалайтын ақыны Уақ Тәтіқара екен (т.ж. 1705-1780 ж.ө.). Тәтіқара жаудан қайтпайтын батырлығымен қатар, турашыл бірбет ақын болған. Тәтіқараның қазақ батырларына берген мінездемесі ерекше:

* “Сал” – ойын сауықшыл, сазгер, әнші, ақын, орындаушылық (артистік) қабілеттері мол-аса талантты, сауық - сайран құрған өнерлі жан. Салдық құратын жігіт әдемі, сәнді, әрі қымбат киініп жүреді, оның ер-тұрманы да сұлу, әрі сымбатты, әшекейлі болады.

** “Сері” де сал сияқты әнші, күйші, ақын, өнерпаз. Оның киім киісі сұлу да сыпайы. Сонымен қатар ол жүйрік ат, қыран бүркіт, құмай тазы ұстап, саяттық құрады. Ит жүгіртіп, құс салған сері әрі мерген, әрі балуан, әрі шешен, әрі шебер азамат болған. Сері батыстық рыцарға ұқсаңқырайды.

“Қамыстың басы майда, түбі сайда.
Жәнібек Шақшақұлы болат найза,
Алдыңнан су, артыңнан жау қысқанда,
Ер жігіттің ерлігі осындайда.
Бөкейді айт Сағыр менен Дулаттағы,
Деріпсәлі, Маңдайды айт Қыпшақтағы,
Өзге батыр қайтса да бір қайтпайтын
Сары мен Баянды айт Уақтағы.
Ағашта биікті айтсаң қарағайды айт,
Жігіттік, ерлікті айтсаң Бөгенбайды айт,
Найзасының ұшына жау мінгізген
Еменәлі Керейде ер Жабайды айт.

Жазушы-академик С. Мұқанов Уақ туралы былай әңгімелейді: “Біздің жыл санауымыздан бұрын өмір сүрген Қаңлы хандығының заманында одан жапа шеккен Уақ руынан қалды деген мынандай өлең бар:

Қаңлыдан алтау келді деп,
Уаққа зорлық қылмаңыз.
Уаққа зорлық қылсаңыз,
Бурылға көшсе жат болар,
Қылыш шапса мерт қылар,-

осы сөзді айтқан Уақ Арал теңізінің маңайынан көтеріле көшіп, Арқадағы Обаған, Ертіс өзендеріне кеткен”.

Уақтардың негізгі шаруашылығы төрт түлік мал өсіруге негізделген. Уақ тайпасының Жансары деп аталатын рудың байлары Ертіс өзенінен басталып, аяғы батыс Сібірге тірелетін кең өлкеде жылқы малын көп өсірген. Жансары ұрпақтарының ішінде он мыңнан аса жылқылар өретіндердің бірі-Нүрекең бай (т.ж.1799-1874 ж.ө.) және оның ұлы Түйте (т.ж. 1816-1869 ж.ө.). Түйте Семей ішкі округінің аға-сұлтаны болған, полковник шенінің иесі. Нүрекеңнің немересі Темірғалы (т.ж. 1856-1919 ж.ө.) 1906 жылы Семей облысынан ІІ-ші Мемлекеттік думаға депутат болып сайланды. Сол сайлауда Қазақстанға тек қана бес депутаттық орын берілген еді.

Уақтардың ата мекені Керейлермен бір. Ерте заманнан бері Уақ Кереймен өзара байланысты ауылдары аралас, қойы қоралас болған. Уақтар мен Керейлер іргелес болып қана қоймай, өзара тайпалық- әскери одаққа біріккен, уақтар Керейдің ұлысында әскердің оң қанатында болған. ХІХ ғасырда Орта жүздегі Уақтар 6000 түтін шамасында болған. Уақтың бір бөлігі Торғай даласында, сол сияқты Ырғыз және Ақтөбе уездерін қоныстанған. Кейінгілеріне олар атақты Бармақ батырдың басшылығымен ХVІІІ ғасырдың екінші жартысында көшіп келген, жалпы саны 5000 адамға жеткен. Уақтардың қоныстары Өскемен уезі, Ертіс бойы; Павлодар уезі, Құлынды даласы; Қостанай уезі, Есіл өзені бойы; Петропавл уезі, Пресногорков болысы. ХХ ғасырдың басында (1917 ж.) уақтардың саны 70 мың адам болған.

Тарақтының азан шақырып, қазанның құлағын қағып қойған шын аты Ақтанберді екен. Ақтанберді жасынан аңшы, жауынгер, найзаға жау міндірген батыр болыпты. Бір қанды айқаста ол беліне шарайна* байлап, қолына үш тісті найза ұстап, жаудың қамалына “жауқашарлап” бірінші болып бұзып кіріпті. Айқас біткен соң қолбасшысы “әй, тарақ найзалы, бері кел” деп шақырып жаудан түскен олжаның басын беріпті. Міне, содан бастап

*“Шарайна” - болат тақтадан жасалған, кеудені қорғау үшін сауытпен қатар қолданылтын жарак. Шарайна кеуделік дөңгелек және белдік төртбұрышты болып жасалған.

Ақтанберді “Тарақ найзалы”, одан қысқарып “Тарақты” атанады, “Жауқашар” сөзі де тарақтының ұраны болып қалады.

Тарақты он екі дербес ру болып тарап, олардың ұрпақтары Қазақстанның барлық облыстарында өмір сүріп жүр. Он екі ата Тарақтыға: Әлі, Сары, Қыдыр, Жәші, Әлеуке, Көгедей, Апай, Токтауыл, Бүгіші, Бұлдырық, Әйтей, Қосанақ деген рулар жатады.

Жоңғарлармен соғысқан, Тарақтының елдігін сақтап, ел намысын қорғаған әкелі-балалы Наймантай Сүтемгенұлы мен Байғозы Наймантайұлы батырлардың есімдері аңызға айналған.

Тарақтыдан Байғозы,
Бұ да асқан ер еді.
Наймантайдың қамшысы
Сойылдан қатты дер еді.

Ел аузындағы бұл өлең жолдары тегін айтылмаса керек. Абылай хан айтты деген сөз бар:

“Қолымда бір қамшым бар айбалтадай*,
Батыл бол, батыр болсаң Наймантайдай!”

Жас Байғозы жауды барлап, соғыста ежелгі жаудың ту ұстаған басшы батырын садақпен** атып түсіріп қалмақтардың бетін қайтарған. Байғозы да Абылай ханның туын ұстаған батыры болған. Соғыста батырдың қолына жебе қадалса да, Байғозы туды құлатпай ұстап тұрған екен. Батыр десең осыны айт! Байғозы батыр жасы ұлғайған кезінде Абылай ханның сенімді серігі, белгілі қолбасыларының бірі болған. Тарақты тайпасынан бұрынырақ Құлтума ақын (т.ж. 1860-1915 ж.ө.), кейін Рахым Байқошқаров сияқты суырып салма жырау мен төкпе ақындар, атақты күміс көмей, жез тандай ән дүлділі Әміре Қашаубаев (т.ж. 1888-1934 ж.ө.) шықты.

“Алып-анадан, тұлпар-биеден” деген бұрынғылардан қалған сөз бар. Тарақтыдан аса қасиетті аналар да шыққан. Тарақтының Әлі бұтағынан Сұлтангелдіұлы Байқошқар қызын Токмейілді Қаракесек Шаншар абыздың Келдібегіне қалыңдыққа берген. Токмейіл анадан туған алты ұлдың тұла бойы тұңғышы- ана сүтін ақтаған, бүкіл қазақ қауымына танымал би, алмас тілді шешен Қаз дауысты Қазыбек. Тарақтының Сары бұтағынан Абылай батырдың қызы Дәметкен Шұбыртпалы Ағыбай батырдың анасы. Байғозы батырдың әпкесі Баяу Қанжығалы Бөгенбай батырдың бәйбішесі, атақты Тұрымбет батыр, Тұраналы бидің аналары. Ал, Байғозы батырдың қызы Шәкі әйгілі күйші-қобызшы Тама Ықыластың шешесі.

Тарақты Тұяқ шешен Құрмалақұлы:

Қаз дауысты Қазыбек,
О да менің жиенім.
Қаракерей Қабанбай,
О да менің жиенім.
Қанжығалы Бөгенбай,
О да менің жиенім.

*“Айбалта” - атты жауынгердің қоян қолтық айқаста шабуға арналған соғыс қаруы. Айбалтаның түрлері: жарты ай тәрізді шапқыш, кескіш; жалпақ тік түрлі шапқыш; сына тәрізді жарғыш; доға тәрізді шапқыш.

** “Садақ” - ат үстінде жебе атуға арналған көшпелілердің қол қаруы. Құрамына садаққап, оқ қабы - қорамсақ, садақбау кіреді. Садақты “жақ”, “жай”, “адырна” деп те атаған. Жебелердің түрлері: айыр, берен, доғал (ағаштан), екі қырлы қозыжауырын, үш қырлы сауытбұзар, ысқырғышы бар.

Шакшақұлы Жәнібек,
О да менің жиенім.
Дәулет, Байзақ, Мәмбет,
О да менің жиенім.
Бөтбай, Шымыр, Сыпатай,
О да менің жиенім.
Қуандық, Байбақ, Құлбек,
О да менің жиенім.
Ошақтыда Сыпабек,
О да менің жиенім.
Карсендегі Көпсай,
О да менің жиенім.
Шұбыртпалы Ағыбай,
О да менің жиенім, —

деп Тарақтының ұзатылған қыздарынан туған үш жүздің бірсыпыра атақты адамдарын атап кеткен.

Тарақтылар көбінесе Орталық Қазақстанның Ақтау, Қызылтау, Ортау мекендерін, Сарысу, Көктің көлі, Есіл, Нұра өзендерінің бойын қоныстанған. Әлі және Сары аталары Қарқаралы уезінде орналасқан. Ескі деректер бойынша 1829 жылы Қарқаралы округінде тарақтылар 9 ауыл, 590 түтін, ал 1897 жылғы санақ бойынша 648 шаңырақ болған. 1917 жылы олардың саны 4 мың түтін болыпты.

Арғын тайпасы

Қазақ шежіресі Арғынның бәйбішесі Ергүлден- Мейрамсопыны тудырады. Мейрамсопының балалары: Қуандық, Сүйіндік, Бегендік, Шегендік, Қаракесек. Арғынның тоқалы Момыннан: Ақсопы*, Қарасопы, Сарысопы, Тәнбісопы есімді төрт ұл туады. Ақсопыдан: Қанжығалы мен Тобықты, Қарасопыдан: Бәсентиін мен Қарауыл, Сарысопыдан: Сарыжетім, Шақшақ болып бөлінеді. Мейрам ұрпақтары “Бесмейрам” атанған, Момыннан тарандарын “Жетімомын” дейді. Бесмейрамдарды - бәйбіше арғын, ал жетімомын-дарды - тоқал арғын деп те атайды. Мәшһүр Жүсіп көрсетуі бойынша Мерамсопының бейіті Өзбекстанда Шыршық өзені бойында.

Қанжығалы Нұралыұлы Олжабай ақынның 1929 жылы ссылқада Үйшікте (Гурьевте) жазған “Сағындым” деген толғауынан үзінді келтірейік.

Орта жүзде Арғын—аға ел еді,
Қандай қазақ Арғын елмен тең еді?
Бәйбішеден Мейрам жалғыз ұл еді,
Сол Мейрамның “Бес баласын” сағындым!
Мейрамұлы—Қуандық пен Сүйіндік,
Қаракесек, Бегендік пен Шегендік.
Салмағына тең келетін қазақ жоқ,
Тумысыңды, тұрмысыңды сағындым!
Момын —Арғын тоқалының аты еді,
Қанжығалы, Тобықты — оның заты еді.
Бәсентиін, Қарауыл мен Атығай,
Еңіреген ерлер шыққан халық еді.
Сарыжетім, Шақшақ — “Момын” ел еді,
Қайсы қазақ Арғын елмен тең еді?
Ел асылын, ер асылын сағындым!
... Ақын Абай, Шәкәрім мен Мағжан,
Ахмет пенен Міржақыбы қандай жан?
Сәкен мен Сұлтанмахмұт —Арғыннан,
Аққан судай ақындарын сағындым!
Қазақ түгіл басқа жұртқа даңқы асқан,
Әдебиет майданында үлгі ашқан.
Басқа жүзде кім бар бұған таласқан?
Сондай сондай үздігінді сағындым!

Шежіренің екінші бір нұсқасында Арғыннан Сәлімбайды таратады, Сәлімбайдың баласының аты Қарқабат. Қарқабаттың ұлдары- Мөңке, Майқы. Мөңкеден- Бұғаша, Тағаша, Келаша өрбиді. Бұлардың ұрпақтары Жиделі-Байсында делінеді. Майқыда екі ұл болған: Қотан мен Ботан. Ботаннан үрім-бұтақ қалмаған, Қотаннан Дайырқожа мен Қаратай тарайды. Дайырқожаның баласы Қараша.

* “Сопылық” — VIII-IX ғасырларда ене бастаған мұсылмандардың мистикалық ұғымы. Сопылардың негізгі мақсаты Алланы тану, түсінуі. Сопылар ешқандай қылмыс-киянат жасамайтын тек Құдайдың айдағанына жүріп, айтқанына көнетін адамдар.

Ертеде Арғын ата болған зерек.
Өзгеден ол кісінің жөні бөлек.
Арғынның түп атасы ақын Қотан,
Өлеңге бізден ұста болса керек, -

деп жырлайды күлік Көтеш ақын.

Көшпелі өзбектер хандығының әміршісі Әбілхайыр ханның (1428-1465 ж.ж. өзбек ханы) ақылгөй қазысы Арғын Дайырқожа би екен. Қотан тайшының* ұлы Дайырқожа әділ төреліктері үшін “Ақжол би” атаныпты. Ханның тағы бір ел басқарудағы кеңесшісі, қадірлеген батыры Қарақыпшақ Қобыланды екен. “Екі қошқардың басы бір қазанға симайды” дейді қазақ. Дайырқожа мен Қобыланды іштей жауласып, қас бопты. Бұлар бір күні далада оңаша кездесіп қалады да, жекпе-жек** айқасады. Қобыланды қарсы жағының басына шоқпарын*** ойнатады. Дайырқожа мерт болады. Алайда Дайырқожаның жақтасы Жәнібек сұлтан мұны біліп қойып, халықтың ескі салты бойынша қанды кек алу үшін “қанға-қан, жанға-жан” заңымен Қобыландының басын сұрапты. Қобыландыны берсе, қалың қыпшақ елі бүліншілік шығаратын болған соң Әбілхайыр Жәнібекке үш кісінің құнын алып бітіс депті.

Жәнібек пен Керей сұлтандар бұған көнбей, өкпелеп арғын мен керей тайпаларын Әбілхайыр ұлысынан бөліп әкетіп, Моғолстан жеріне (Батыс Жетісуға) қоныс аударады. Сөйтіп, қазақтардың Әбілхайыр ұлысынан бөлінуіне және Шу бойында, Талас ойпатында найзаның ұшымен, қылыштың жүзімен шаңырақ көтерген, 200 мыңға тарта халқы бар, Қазақ хандығының құрылуына бір себеп болған жай- Арғын Дайырқожаның өлімі.

Дайырқожаның әкесі Қотан тайшының қаза болған ұлының сүйегін айналып жүріп жылағанда айтқан жоқтау жырының үзіндісі сақталған.

Қарақыпшақ Қобыландыда,
Нең бар еді, құлыным?!
Сексен асып, таянғанда тоқсанға,
Түр алмастай үзілді ме жұлыным?!
Адасқанын жолға салдың
Бұл ноғайлы ұлының!
Аққан бұлақ, жанған шырақ
Жалғыз күнде құрыдың!
Қарақыпшақ Қобыландыда
Нең бар еді, құлыным?!

Қотанның екінші ұлы Қаратайдан Қазы туады, онан Қарабай, онан Қожак, онан Шора, онан Таңжарық, онан Бектібай. Ұлы атасының есімін ұрпағына қою- атадан қалған дәстүр. Туыстары Бектібайға ұлы бабасының есімін беріп, Арғын деп атапты.

Арғын (Бектібай) үш әйел алған кісі, олардан жеті бала туыпты: Ергүлден- Мейрамсопы, Момыннан- Ақсопы, Қарасопы, Сарысопы, Арықсопы, Нәдірсопы, Айнакөзден- Тәнбісопы. Ақсопыдан- Қанжығалы мен Тобықты, Қарасопыдан- Қарауыл мен Бәсентиін, Сарысопыдан- Атығай тарайды. Арықсопы және Нәдірсопыдан қазақ арасында нәсіл-тұқым жоқ. Ауызша

* “Тайшы” - қытай сөзі. Мағынасы - жағымды дауыс дегені. Кімде-кім жағымды дауыспен айтса, оны тайшы дер еді. (Әбілғазы “Түрік шежіресі”).

** “Жекпе-жек” – екі батырлардың арасындағы сайыс. Мұндай сайыста екі батырдың бірі мерт болады. Жекпе-жек шарты – жеңіс. Жеңген батыр жеңілген жаудың басын алып және атын, қару –жарағын олжалайтын.

*** “Шоқпар” - ат үстінде соғу, ұруға арналған соғыс қаруы. Шоқпардың түрлері: тас шоқпар, гүрзі, бұздырған, дойыр (босмойын), сойыл.

деректерде Нәдірсопыдан өрбіген тұқым қызылбас* жеріне кетіп, сол жақта өмір сүреді деп көрсетілген.

Тәнбісопы ұрпақтарын Кіші Арғын деп те атайды. Тәнбісопыдан Үсенбай мен Елемес тарайды. Елеместен Ермен, Ерменнен Шағыр мен Бөлтірік туады. Шағырда төрт бала болған, бәйбішесінен Аманжол, Сомжүрек туған, тоқалынан- Сарыжетім, Бегіс. Бәйбіше балалары “Жоғарғы шекті” арғын деп аталады, ал тоқалдың ұлдары- “Төменгі шекті” арғын деп сөйленеді. Ерменұлы Бөлтіріктен Сырлыбай, Сары тарайды. Елемеспен туысқан Үсенбайдан Қарамерген туады, мұнан- Сәлмен, Кәлмен. Сәлменнің ұлы Байтәжі, Қалменнің баласы Ақтәжі.

Орта жүздің құрамына кіретін жеті арыс елдің ең халқының саны көбі Арғын. Тек жеті арыстың ғана емес, жалпы қазақ тайпаларының ішінде де саны жағынан ең ірісі де Арғын. 1917 жылы арғындардың саны 890 мың адамға жетіпті. Арғын тайпасы Қазақстанның орталық және солтүстік атыраптарын мекен еткен. Ежелгі қоныстары: шығыстан батысқа қарай Ертіс, Торғай өзендерінің аралығы, оңтүстікте- Балқаш көлінен бастап шөлейтке дейін орналасқан.

Шоқан Уәлиханов “Қазақ шежіресі” еңбегінде: “Арғын тайпасы тарихта өте кеш кездеседі, монғол Шағатай ұлысының құрамындағы ел ретінде. Хулағудың (монғол ханы, Шыңғысханның немересі (т.ж. 1217-1265 ж.ө.) әйелі осы Арғын тайпасынан” дейді. Орыс ғалымы Н.Аристов (т.ж. 1843-ө.ж. белгісіз) “Юань-ши” деп аталатын XIII ғасырдың монғол жылнамасында “арғындар наймандардың батысында, қыпшақтардан солтүстікке қарай қоныстанған” деп айтылған дейді. Бұл Балқаш көлінің солтүстігінен Сібір шекарасына дейінгі жерлер.

Шыңғыс хан иелігіндегі жерлерді аралаған Италия саяхатшысы Марко Поло (т.ж. 1254-1324 ж.ө.) Қашғария өлкесін, Жетісу, Алакөл төңірегін аралап жүріп: “Бұл жерде Арғон дейтін ел бар, олар екі атаның араласуынан құралған. Ислам дінін қолданады. Түрі сымбатты, өздері ақылды, сауда істейді. Керей Уан ханның жерін мекендейді” деп жазады. Оның айтып отырған жерлері Ертіс бойы, Шыңғыстау, Қарқаралы даласы, Аякөз, Алакөл төңірегі. XIII ғасырда ол жерлер Орда Еженге қараған.

Арғын этнонимі (тайпаның аты) XIII ғасырға дейін араб, парсы, қытай тарихшыларының еңбектерінде кездеспейді. Сондықтан ғалымдар арғындар көне заманда басқаша аталған деген тұжырымға келеді.

Арғын атауы жайлы әртүрлі ғылыми топшылаулар, көзқарастар бар. Мысалы, XI ғасырдағы тілші, ғұлама Махмуд Қашқаридің айтуынша, Арқун- “жабайы жылқының айғыры мен үй байталының құлыны- бұдан (қоспа)” дегенді білдіретін сөз. Осы пікірді түрколог А.М.Щербакта (1926 ж.т.) мақұлдап, “арғ-арк”- көне түркі тілінде “аралас”, “будан” деген мағынаны білдіретінін айтады. Ал, академик Кононов А.Н. (т.ж. 1906-1986 ж.ө.) арғын этнонимін “аркагун” сөзінің адаптацияланған (өзгеріске түскен) формасы деп қарап, “арқа”- “ұрпақ” (поколение) дегенді білдіреді, ал гун- көптік, жинақтық мағына беретін қосымша деп есептейді. Э.В.Севортян (т.ж. 1901-1978 ж.ө.) “Түркі тілдерінің этимологиялық сөздігінде” арқа сөзіне мынандай түсінік берген: “задняя или теневая сторона (горы), север, зад, спина, тыл, тыльная сторона”. Ал, көне түркі тілдерінде “арқын”- “өзеннің бассейні”, “өзеннің арнасы” дегенді білдірген.

Зерттеушілердің кейбіреулері “арғын” сөзін монғолдың “аргуй”- “малшы” сөзімен байланыстырса, екіншілері Бурятиядағы “Аргунь” өзенінің аты-

* “Қызылбастар” деп Персия мен Түркия шекаралығындағы мұсылмандық сектадағы тайпаның мүшелерін атайды. Ал, кейбір этнографтар оларды курдтар дейді.

мен жақындастырады. Арғын атауы екі сөзден: “таза”, “мөлдір” деген мағына беретін “арұғ (арық)” сөзі мен көне дәуірдегі “ғұн” тайпасының атының бірігуінен қалыптасқан деген де болжамдар бар.

Арғын көне тайпа екенін саха-якуттардың шежіресі дәлелдейді. Олардың ата-тегі былай таратылады: Өксуһу - Мәйәрәм суппу - Хорохой - Айал - Өрос куөл дьульдыгын - Туорт угул - Хайаран - Омогой. Келесі бір шежіреде былай көрсетілген: Оксусу - Мајарам суппу - Хорохой - Арғын - Ајал - Орос куол жулжыгын - Туортугул - Хајаран - Омогой, Alliai. Омогой мен Әллейден барлық якут рулары тарайды.

Бұл келтірілген атаулардың ішінде бізді қызықтыратын Мейрам сопы, Арғын, Төртуыл, Оразгөл этнонимдері. Қазақ шежіресі Арғыннан Мейрам сопыны таратады, оның екінші ұлының есімі Сүйіндік. Сүйіндік үш атаға бөлінеді: Тоқшара, Оразгелді, Қаржас, ал Оразгелдіден - Төртуыл мен Мамық тарайды. Сонда сахалар мен арғындардың арғы тегі (V-IX ғ.ғ.) бір болғанына үқсайды. IX ғасырға дейін арғындар мен якуттар қазіргі Бурятия және солтүстік Монғолияда орналасты. IX ғасырда якуттар Байкал көлін айнала жағалап тайгаға көшті. XIII ғасырда арғындар Шыңғысханның әскерімен Орта Азияға қоныс аударды.

Тағы бір тоқталатын мәселе сопы сөзі туралы. Зерттеушілер бұл ұғымды мұсылман дініне байланыстырады. Ал сахалар ешқашанда мұсылман болмаған ел, Көк Тәңіріге табынған. Сондықтан сопы - суппу деген ұғымның сыры ашылған деп айталмаймыз.

Ш.Қуанғанов “Ғұн немесе Арғұн тарихы туралы” деген зерттеу жұмысында Арғын туралы сақталған тарихи атауларды келтіреді. Олар: Шығыста Аргунь, Орхон өзендері, Алтайда Катунь өзеніне келіп құятын Аргут өзені, қазақ жерінде Арғанаты таулары, Солтүстік Кавказда Аргун өзені, Аргун шатқалы, Каспийдің солтүстігінде Астрахань маңайында Қуандық, Сүйіндік елді мекендері, Әзірбайжанда Қазақ ауданында Жоғарғы және Төменгі шекті жайлаулары, Арменияда Севан көлінің батысында Арегуни жотасы, Еуропа жерінде Эгей теңізіндегі Арғұн ұлысы аралдары (Аргинуские острова), Франциядағы Мез, Арденны департаменттерінің жерінде Аргонны деген таулы қырат, осы қыраттан ағатын өзендердің ортасында Аргон орманы, Испаниядағы Католония провинциясында Аргон жазығы, Аргон өзені.

Арғын баласы Мейрамсопының тұңғышы- Қуандық. Одан Алтай, Қарпық, Бөрші, Темеш, Ағыс, Қалқаман деген аталар тарайды. Мәшһүр Жүсіп “Қазақ шежіресінде” Төле бидің “арғын болсаң алтай бол” деген сөзін келтіріп, оны былай жалғастырады: “Тышқанның да сәуірі болады деседі. Алтай арғынның сәуірі болған екен”. Алтайдың Мұрат деген атасынан шыққан, қылышын талай қанға суарған Жиенәлі Төлебайұлы Абылай хан тұсында әруақты батыр болған. Алтайдың Сармантай атасы малға бай, дәулетті жұрт болған. Олардан 17 мың жылқы біткен Алдажұман дейтін бай шыққан дейді Мәшекең.

Қазан революциясының жыршысы, қазақ кеңестік әдебиетінің негізін салушы, ақын Сәкен (Сәдуақас) Сейфулиннің (т.ж. 1874-1937 ж.ө.) бабасы Бесім батыр Қарпық атасынан шыққан. Бесімге байланысты тарихқа тоқтала кетейік. “Еңсегей бойлы ер Есім” (1598-1645 ж.ж. қазақ ханы) Түркістанда қазақ ханы болып тұрған шақта Тұрсын (Ташкентті билеген қазақ ханы) Қатаған деген елді билеп тұрды. Есім хан мен Тұрсын хан бір-бірімен жау болмасқа ант етісіп, бата қылады. Есім хан бүкіл алаш әскерін жинап, қалмақтарға қарсы соғысқа аттанады. Есім хан аттанысымен, Тұрсын хан Есім ханның Түркістандағы елі-жұртын шауып алып, Қазақ ордасындағы азамат соғысына жол ашады. Сондықтан ол туралы:

Қатағанның хан Тұрсын,
Хан Тұрсынды ант ұрсын,-
деген ескі сөз бар.

“Қардың басын қар алар жауып тұрып, ханның басын хан алар шауып тұрып” дейді мақал. Есім хан еліне жорықтан оралғаннан соң арғын мен найманның бірталай батырларымен, жасақтарымен Ташкентке аттанады. Есім хан Ташкентті жаулап алады. Тұрсын ханды өлтіріп, қатағандарды қырғынға ұшыратады. Осы 1627 жылы болған оқиғаға қатысқан Марқасқа жырау былай дейді:

“Ей, Қатағанның хан Тұрсын,
Кім арамды ант ұрсын.
Жазықсыз елді еңіретіп,
Жер тәңірісіп жатырсың.
Хан емессің, қасқырсың,
Қара албасты басқырсың.
Алтын такта жатсаң да,
Ажалы жеткен пақырсың.
Еңсегей бойы Ер Есім,
Есігінде келіп тұр:
Алғалы тұр жаныңды,
Шашқалы тұр қаныңды”.

Ташкент соғысында ерлік көрсеткен батырларға Есім хан Қатаған елінің алтын айдар, жібек шашты 40 бикештерін сыйға таратқан екен. Сол сапарда Қуандық Бесім батырға- Дәулетбике, Тобықты Әли батырға- Қоңырбике, Қаракесек Олжашы батырға- Оразбике, ал Қаракесек Шаншар батырға- Айбике, Нұрбике, Қызданбике- үшеуі үлеске тиген. Найманның бір батырына Есім хан Жанбике есімді қатаған бегінің сұлуын сыйлапты.

Қуандық Бөрші атасынан “Атымтайдай* жомарт болған” дастарханы мол, мал, дәулет біткен Жоламан деген ауқатты бай шыққан. Жоламан бай қалмақпен соғысуға бара жатқан әскерлерді қарсы алып, қымызға тойдырады екен. Ол туралы мынандай сөз сақталыпты:

“Жоламан жолда ма екен,
Жуан шарасы қолда ма екен?”

Қуандықтар Сарыарканың кең өлкесінде еркін көшіп, ен жайлаған. Сарыарқа- қазақ байлығының құты, берекесі. “Жері байдың- елі бай” деген сөз бекер айтылмаған.

Кең қоныста Қуандық елі жылқы малын көп өсірген. Аққошқар Сайдалының заманында Бір көлден қырық мың жылқы суарыпты,- деген өлеңдер сол кезде туған. Шоқан Уәлиханов қазіргі Қарағанды облысының Шет ауданында ХІХ ғасырда тұрған Азына (Алтай атасы, Сармантай тармағынан) дейтін байда он алты мың жылқы барын көрдім дейді. Бір мыңнан он мыңға дейін өретін жылқылар Қуандық байларында көп болған. Қуандық елін жақсы білген ақын Иманжүсіп Құтпанұлы “Ерейментау” поэмасын былай бастайды:

“Абылай аспас Арқаның сары-ай белі,
Қуандық пен Сүйіндік жайлайды елі.

* “Атымтай жомарт” - “Тай” - араб елінің руы, “һатым” - сол рудан шыққан (ескі ертегі бойынша) жомарт кісінің есімі.

Қырық мың жылқы су іше лайланбас-
Нияздың Аюлы мен Қара-ай көлі”.

Байдалы Бекшеұлы (т.ж. 1727-1822 ж.ө.) ел-жұртқа танымал Қуандықтың Алтай тармағының биі, Абылай ханның қасындағы ел тізгінін ұстаған сегіз бидің бірі, хан кеңесінің мүшесі болған. Абылай хан оны “сегіз биім, сегіз бидің ішінде семіз биім” деп атағанда оның дене бітіміне емес, ақыл парасатына, шешендік тапқырлығына қарап айтса керек. Қуандықтар бармақтарынан өнер тамған адамдарына бай ел. Күйші композитор Тоқа Шоңманұлы (т.ж. 1830-1904 ж.ө., лақап аты Сайдалы Сары Тоқа), ақын-композитор Құлтума Сармұратұлы (т.ж. 1860-1915 ж.ө.), әнші Қосымжан Бабақов (т.ж. 1891-1956 ж.ө.), жазушылар Ғабиден Мұстафин (т.ж. 1902-1984 ж.ө.), Сәйділ Талжанов (т.ж. 1906-1972 ж.ө.), ақын, әнші-композитор Иса Байзақов (т.ж. 1900-1946 ж.ө.), әнші Рабиға Есімжанова (т.ж. 1914-1986 ж.ө.), тағы сол сияқты игі жақсылар кете береді.

Ақмола уезінің болыстарының көпшілігін Қуандық руы (Алтай, Қарпық, Бөрші, Темеш аталары) мекендеді. Уездің 132 ауылында 25870 шаруашылық орналасты. Уез құрамына Сілеті, Ақмола, Есіл, Мойыншак, Қараағаш, Мұңлы, Ереймен, Қоржынкөл, Қорғалжын, Сарыөзен, Нелді, Саран, Шу, Ақтау, Атасу, Шерубай-Нұра, Қызылтопырақ, Ортау, Спасск және Нұра болыстары кірді.

Алтайлар Сарысу өзенінің төңірегін иемденді. Олардан солтүстікке қарай уездің орталық бөлігін Сарысудан Ақмолаға дейін Қарпықтар жайлады. Қарпықтардан шығысқа қарай Теңіз көлін айнала және Есіл бойындағы жерлерде Бөршілер мен Темештер орналасты.

Атбасар уезінде Қуандық руы Теңіз және Терісаққан болыстарын мекендеді. Теңіз болысында Байдалы (Алтай атасынан), Тінәлі (Қарпық атасынан) және Қалқаман аталары қоныстанды. Тінәлілер Теңіз, Қоржалғын, Шалқар көлдері төңірегінде және көлдерден оңтүстікке қарай орналасты. Терісаққан болысының шығысында Көн, Талдысай, Қыпшак, Терісаққан өзендері бойын Қалқаман, Алдияр, Алтай аталары иемденді.

Қарқаралы уезінде Алтайдың Итболды, Байболды аталары (250 шаруашылық) Ақсары болысының бір бөлігін мекен етті.

Мейрамсопының бәйбішесі Алшын Құдыс бидің қызы Нұрфаядан- Қуандық, Сүйіндік туады. Сүйіндікке Мәжік, Жанболды, Құлболды, Жолболды, Қаржас аталары жатады. Соңғы төртеуі Төртуыл деген атпен бірігіп Сыр бойынан XVIII ғасырдың 30-шы жылдарында Сарыарқаға қоныс аударған. Төртуылдың ұрпақтары XIX ғасырда сегіз болыс ел болып Павлодар уезінің Баянаула өңірін мекендеген. Мәжік ұрпағын, Малай мен Жәдігерді, Жанайдар батыр бастап Қостанай даласына әкеткен.

Жолболды (лақап аты Орманшы) Өтек, Қайдауыл, Тілеке, Тілес деп төртке тармақталады. Бекіністер бұзып, жаудың шебін талай рет қиратқан Шотана батыр, Ақсары батыр, өткір тілді Сақау ақын (т.ж. 1798-1875 ж.ө.), ықпалы күшті Баянды би, Үркімбай би осы Орманшының әйгілі адамдары. Орманшылар Павлодар уезінде Атақозы болысында қоныс тепкен. Болыста 747 шаруашылық болды, ал халықтың саны- 4357 адам.

Құлболдының Мақпал бәйбішесінен- Айдабол, Күлік, Тұлпар; Жібек тоқалынан- Ақбура; Қобылан тоқалынан- Майлытон, Шегір туған. Құлболды дүниеден өтер халына жеткенде бәйбішенің үш баласына еншіні былай бөліпті:

“Ақмандайлы аламды Айдаболым мінсін,
Күн мандайлы күреңімді Күлігім мінсін.

Қарғыс тиген қара Тұлпарды желкемнің
шұңқыры көрсін”, -

депті. Алғыс түбі ақ май, қарғыс түбі қара қан. “Атаның қарғысынан Тұлпар өспеген” деген пікір бар.

Күліктер Қызылтау болысында орналасты (1146 шаруашылық, 5734 адам). Айдабол Ақбеттау (1075 шаруашылық, 6388 адам), Далба (1097 шаруашылық, 6081 адам) деп аталған екі болыстан құралған.

Айдаболдан батыр, би, сөзге шешен, он саусағынан өнер тамған шебер, ұста көп шыққан. Қара қылды қақ жарған әділ би Айдабол он үшінде “Айдабол би” атанған екен. Ел құрметіне бөленген әйгілі Тәйкелтір би- Айдаболдың баласы. Айдаболдың ел билеген, жұрт ұстаған шынжыр балақ, шұбар төс билер - Шоң Едігеұлы (т.ж. 1764-1836 ж.ө.) мен Боштай Тұрсынбайұлы (т.ж. 1805-1842 ж.ө.) Баянауыл сыртқы округінің* аға сұлтандары болған. Өз тұсында бұлардың алдына жан түспеді.

Айдабол Едіге би бес баласының келешегін болжап былай депті деген аңыз бар. “Шоң би болар, өзі паракор болар, заманындағы адамның толық, дөкей ірісі болар. Үбірлі-шүбірлі болып, арты өсіп-өнер”, -деп. Екінші ұлына: “Бір қырғауылдың қоразын ұстап алдым, қой бітіп, қотан иесі болғаннан басқа дәнемеге жарамас”, - депті, онысы- Қиғара. Үшіншісіне: “Тот басқан қылыш тауып алдым, тұқымынан ұста шығып, атын кісі білмесе, кісі білерлік жан шыға қоймас”, - деген екен. Онысы Сарман болыпты. Төртінші ұлға: “Бір сұңқар ұстадым, бір көлден бір үйрек ұшырмады және алған үйрегін бір шұқымады. Адамның сұңқары болып туар”, - депті. Бұл айтқаны Торайғыр болып шығыпты. Бесіншіге: “Қаршыға деп қызығыш ұстап едім, жапалақ болып кетті ме, немене? Би баласымыз дегеннен басқа түк кетпес”, - деген екен. Бұл айтқаны Қосдәулет болып шығыпты (Мәшһүр Жүсіп).

“Мен- қазақ, қазақпын деп мақтаным,
Ұранға “алаш” деген атты аламын.
Сүйгенім қазақ өмірі, өзім қазақ,
Мен неге қазақтықтан сақтанамын?” -

деген ақын Сұлтанмахмұт (т.ж. 1893-1920 ж.ө.) атақты Торайғыр Едігеұлы (т.ж. 1757-1830 ж.ө.) бидің төртінші ұрпағы.

Жүзден жүйрік, мыңнан тұлпар шығады ғой! Айдаболдың Малқозысынан “Он сан Орта жүзге ұран болған ер Олжабай”, қалмақпен шүршітті** қырған Олжабай батыр (т.ж. 1709-1783 ж.ө.) шыққан.

“Олжабай Орта жүзде ту ұстаған,
Ақсұңқар түйғын құстай құныстаған.
Қолының қоспасынан оқ өтсе де,
Ту ұстаған жерінен жылыспаған”, -

дейтін Көтеш ақынның толғауы бар.

XVIII-XIX ғасырларда Сүйіндік ортасынан есімдері Арқаға тараған дәстүрлі ақындар шықты: Күлік Көтеш Райұлы (т.ж. 1745-1818 ж.ө.), Ақбура Қобылан Бөрібайұлы (т.ж. 1760-1840 ж.ө.), Айдабол Мұстапа Бүркітбайұлы (т.ж. 1806-1833 ж.ө.), Тайкелтір Жапар Құттыбайұлы (т.ж. 1828-1907 ж.ө.). Күліктің көрнекті азаматтарының бірі- Орта жүздің шежірешісі, фольклор-

* “Округ” – патша үкіметінің отарлау саясаты бойынша құрылған әкімшілік – территориялық бөлік. 1822-44 жылдары Орта жүз, Ұлы жүз жерлерінде 8 округтар ашылды. Округ 15-20 болыстарға бөлінді. округті ағасұлтан басқарды.

** “Шүршіт” – маньчжур (Цин) династиясы Қытайда билік еткен кезде (1644-1911 ж.ж.) қазақтар қытайлықтарды (маньчжурларды) осылай атаған. Ерте заманда қытайдың солтүстік жағында Шүршіт деген бір үлкен жұрт болған. Үнділер мен тәжіктер оны Шын дейтін (Әбілғазы “Түрік шежіресі”).

шы, ақын Мәшһүр-Жүсіп Көпеев (т.ж. 1857-1931 ж.ө.). Баянауылда туып-өскен ол, Ташкентте, Бұқардағы “Көклән” медресесінде оқыған, араб, парсы тілдерін жақсы білген адам. Оның өз аты Жүсіп, “Мәшһүр” арабтың “белгілі” деген сөзі. Халық оны қасиетті аулие тұтып, мазарына бас иеді.

Қаржастың шын аты Олжакелді. Қаржас үш ата: Алтынторы, Құлыке, Бегім. Бегімнен Сатылған тарайды. Алтынторының шөбересі ел қорғаны болған Қалқаман батырдың ұлы “Көмекей әулие” атанған Бұқар-Тәуке, Батыр, Қайып, Болат, Сәмеке, Әбілмәмбет, Әбілқайыр, Барак, Абылай хандардың сарай жырауы, би-кеңесшісі болған. Бұқар бабаның ел үшін, халқы үшін еткен сол қызметін Үмбетей жырау:

“Өткіздің тоғыз ханды толғауменен,
Шештің талай түйінді болжауменен.
Іс болса қиын-қыстау сен сайыстың,
Қылыш қып қызыл тілді қорғауменен”, -

деп бағалаған.

Бар ғұмырын халықтың болашағын ойлаған Бұқардың көрегендігі, алдын болжағыш білгірлігі оның әйгілі “Ханға жауап айтпасам” деген толғауынан анық аңғарылады.

... Күн батыстан бір дұшпан,
Ақырда шығар сол тұстан.
Өзі сары, көзі көк,
Діндарының аты поп.
Күн шығысқа қарайды,
Шашын ылғи тарайды.
Құдайды білер діні жоқ,
Жамандықтан міні жоқ.
Осы сынды бір кәпір,
Аузы - басы жүн кәпір.
Жаяулап келер жұртыңа,
Жағалы шекпен кигізіп,
Балды май жағар мұртыңа.
Жемірлерге жем беріп,
Ел қамын айтқан жақсыны,
Сөйлетпей ұрар ұртыңа.
Бауыздамай ішер қаныңды,
Өлтірмей алар жаныңды,
Қағазға жазар малыңды,
Есепке салар барыңды.
Елінді алар қолыңның,
Әскер қылар ұлыңнан.
Тексізді төрге шығарып,
Істетер сұмдықты ұйғарып.
Бұл айтқаным, Абылай,
Болмай қоймас артыңнан.

Қаржаста өсіп-өнген ел Құлыке. Құлыкенің перзенттері ішінде ел қамын ойлаған ұлтжанды азаматтар, халқын жаудан қорғаған батырлар, билер, шешендер, өнерпаз кісілер аз болмаған. Қаржас елін басқарған Сәти Мырзағұлұлы, Күшік Сәтиұлы, Павлодар уезі, Семей облысына есімдері мәлім шен алып, шекпен кигендер Баянауыл округінде аға сұлтан болғандар аузы дуалы, айыр көмей би Шорман Күшікұлы (т.ж. 1788-1837 ж.ө.) мен “Алтын

иық әкім” Мұса мырза Шорманов (т.ж. 1818-1884 ж.ө.), хан Кенесары бастаған ұлт-азаттық көтерілістің от жүрек батырлары ағайынды Сейтен (т.ж. 1800-1840 ж.ө.) мен Тайжан (т.ж. 1802-1839 ж.ө.) Азынабайұлдары бәрі де Құлыкеден тарайды.

Қаржастар көбінесе Ақкелін мен Баянауыл болыстарын мекендеді. Ақкелін болысында 1712 шаруашылық (10244 адам) болды, ал Баянауыл болысында- 1113 шаруашылық (6858 адам).

Мейрамсопының екінші әйелі Нұржамалдан Бегендік пен Шегендік туады. Бегендіктің баласы Қозған, бұл оның шын аты емес, лақап аты. Қозған туғаннан кейін қырық күн өткен соң молданы әкеп азан шақыртып, қойдырған аты Ақжігіт.

Қозған Тәңірберді, Сәрік деп тармақталады. Тәңірбердіден Ораз бен Малқар тарайды. Сәрік үш атаға бөлінеді: Тоқтас, Қожамберді, Қожамкүл. Тоқтас екі әйел алған, бәйбішесінен- Тәйтеке, Бәйтеке, бұлар Есіл бойындағы Қарақозғандар, тоқалының аты Сарықыз, онан туғандар Есенкүл, Ырыс, Көбек- Сарықозған атанады.

“Батыр мың қол бастайды,
Шешен тар жерде сөз бастайды”,
“Жүзден біреу шешен,
Мыңнан біреу көсем”,-

дегеннен шешендікке үлкен талғам болатыны аңғарылады. ХІХ ғасырда Қозған елінен байлардың, бектердің, билердің бет-жүзіне қарамай ойдағысын айтып салатын Қопа деген өжет шешен шыққан екен. Әлі бүгінге дейін ел арасында Есназар қозған - от ауызды Әйнекең шешеннің, Қозыбақ қозған - еспе Қарқабат шешеннің, Айдарбек құдың, Тұрғымбай құдың есімдері ұмытылған жоқ.

“Қозғанбыз, жұрттан озғанбыз!” деген Қозған елі домбыра тартып, ән айтып, өлең шығарған өнер адамдарына бай болған. Бегендік руынан шыққан үлкен өнер адамдар ішінде таңдайынан бал тамған әнші Балабек Орынбайұлы (т.ж. 1887-1942 ж.ө.), асқақ әнші Жабай Тоғандықұлы (т.ж. 1889-1978 ж.ө.), дарынды термеші Баймұқаш Сейітов, арқалы ақын Аллажар Теміржанов (т.ж. 1902-1945 ж.ө.), белгілі жазушы Зейін Шашкин (т.ж. 1912-1966 ж.ө.).

“Үйдің жақсы болмағы- ағашынан,
Баланың жақсы болмағы- нағашыдан”,-

деген нақыл бекер айтылмаған. Белгілі ақын, саңлақ әнші - композитор Естай Беркімбаевтің нағашысы Байтұлын ауыл арасында ғана емес, кезінде Қозған еліне аты шыққан әйгілі әнші болған. Естайдың анасы Күлипа да көркем дауысты, ән айтуға үйір адам болса керек. Баянаула еліне рухани білім беріп, имандылыққа жетелеп, ислам дінін таратқандар ішінде Жиенбай - сопыны, Исахан - хазыретті, Күзек - молданы, Бүйек - қажыны, Сейтен қажыны атауға болады.

Бегендіктер ХІХ-ХХ ғасырларда Атбасар мен Павлодар уездерін мекендеген.

Шегендіктің баласы Қақсал. Қақсалдың ұлы Селебе. Селебеден Сәти, Сары, Болтай, Шеген, Қырғызалы, Нәдір деген аталар тарайды. Сәтиден Қоңыр туады. Сары үшке бөлінеді: Ақбота, Нарбота, Ботақара деп. Болтайдың ұрпақтары Ақкісі, Жанкісі. Шеген- Құттықадам, Тәттіқадам, Татай деп тармақталады. Татай ұрпақтары Қаратауды қоныстанған.

Орта жүзде ел аузында, жеті жұртқа әйгілі Балабақсы, Тойғұлы, Есенғабұл бақсы балгерлердің есімдері аңызға айналған. Тойғұлы өзеннің арғы

жағасындағы үйді аруағымен бер жағына көшіріп қондырып, өзінің қара қобызын ат бәйгесіне қосып жүлде алып жүрген деседі. Қақсал руынан шыққан Балабақсының ұрпағы Есенқабыл ХІХ ғасырдың екінші жартысында өмір сүрген атақты бақсы. Есенқабыл сырқатты қобыздың үнімен емдей бастап аруақтарды көмекке шақыратын:

“Тойғұлы данам,
Балабақсы бабам,
Қуатты сендерден аламын.
Көк аспанға барамын,
Кесепат басқан албасты,
Қайтсең де қалмай табамын.
Аруағыма жүгініп,
Арпалысқа саламын...”

Тойғұлы қара қобызын Есенғабылға әдейі тапсырып кеткен деген сөз бар. Бұл 150 жылдық тарихы бар қара қобыз қазіргі күнде Есенғабылдың жиендерінде сақтаулы жатыр. Бақсылық атадан балаға жалғасып мирас болып отырған, Қақсал руының Есбол, Жамбол тармақтарынан Есенғабылдан кейін Кенжебек, Балабек, Хамит, Бекіш, Бекмағамбет деген бақсылар шықты.

Шегендіктер ХІХ ғасырда Павлодар уезіндегі Қызылтау, Ақбеттау және Ақкөл аймағын мекендеп, Атбасар уезінің Есіл, Жабай өзендері аралығында көшіп-қонып жүрген. Жазда Күлкөл, Барған, Кішкенекөл маңын, Есіл өзенінің оңтүстігіндегі Ащылы өзеннің бойындағы Сунақ, Қайнарлы сайларын жайлаған.

Мейрамсопының үшінші әйелі Қарқабаттан Қаракесек туады. Қаракесектер Арғын ішінде ең өскен, ұрпақтары кең тараған ел. Мақаш Тәтімовтің (Қаракесек руының тумасы) болжауы бойынша, Қаракесек- қазақтың саны жағынан ең ірі руы, 1917 жылы бұл рудың адам саны 200 мыңнан асып кеткен. “Аспанда жұлдыз көп ба? Жерде қаракесектер көп ба?” деген мәтел осыдан шыққан.

Қаракесек - рулар бірлестігі, оған Болатқожа, Жалықбас, Қамбар, Шұбыртпалы кіреді. Болатқожадан- Ақша, Түйте аталары тараған. Ақшадан Бошан, Бошаннан бесеу- Жанту, Таз, Байбөрі, Машай, Манат. Таздың немересі Шаншар Бұлбұлұлы айбынды адам болған.

Шаншардың немересі Келдібекұлы Қазыбек Орта жүздің төбе биі, Әз Тәуке, Сәмеке, Әбілмәмбет, Абылай хандардың ақылгөй кеңесшісі, үнінің ерекше әсемдігіне байланысты “Қаз дауысты” деген сипатқа ие болған. Тәуке ханның үш кеңесшілері туралы халық: “Төле би тауып айтады, Қазыбек қазып айтады, Әйтеке батып айтады”, - дейді екен. Қаз дауысты Қазыбек бидің қазақ елінің, қазақ хандығының мақсаты туралы айтқан даналық сөзі сақталған:

“Біздің қазақ елі мал баққан елміз,
Ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз,
Елімізді басынбасын деп,
Ордамыздан қуат қашпасын деп,
Найзаға үкі тартқан елміз.
Жау аяғына басылмаған елміз,
Дұшпан аяғына жаншылмаған елміз,
Басымыздан намысты асырмаған елміз,
Адалдықты әрқашан жасырмаған елміз.”

Бекболат Қазыбекұлы, Тіленші Бекболатұлы, Алшынбай Тіленшіұлы-бәрі де асылына тартып ұзақ жылдар бойы арғындарға төбе би болып, елбасылары атанған. Бұлардың елін санына қарай 2000 үй Айбике деп атайды. Халықтың “әр әйелден туған бала бір рулы ел” дейтін мәтелі расталғандай. Айбике, Нұрбике, Қызданбике қаракесектер ойын-сауыққа, мысқыл-әзілге құмар ел болған. Сондықтан олар, “шаншарлардың қулары” атанған.

Мұхтар Әуезов шаншарларға мынандай мінездеме береді: “Көрші ел шаншардың қулары дегенде қатты ығысатын. Ас, жәрмеңке сияқты қалың жиындарда бір жерде тобымен жиылып, күліп сөйлеп келе жатқан. “Ойбай, Шаншар келе жатыр. Қылжақ етеді”! деп өрттен қашқандай дүркірей қашады екен. Бұл әдет Шаншардың мысқыл, мазаққа ұста болып, тауып айтқыш, өткір тілдігінен туған нәрсе. Қандай жанның болса да мінін таппай қоймайды, мінін тауып алса түндігін ұшырғандай қылып соқтығады. Сөз шабылуымен кімнің де болса есін шығарып, есеңгіретіп кетеді”.

Бес Бошанның біреуі Байбөрі. Бұл атаның ұрпақтары негізінен Абыралы ауданында, ішінара Абай, Жаңа Семей, Аягөз және Қарқаралы, Егіндібұлақ аудандарын қоныс еткен. Бошанның Машайынан Қояншы, Тағай, Қарсөн, Керней аталары тарайды. Бұлар Шет, Ағадыр, Ақтоғай аудандарын қамтып (Қарағанды облысы), бір шеті Абыралыға (бұрынғы Семей облысы) дейін барады. Байбөрімен Машайдан да сан батырлар, шешен-билер, ақылды даналар, атақты адамдар шыққан.

Болатқожаның Түйтесінен- Майқы, Танас. Бұлардан Әлтеке, Сарым, Қара, Шор, Майлық аталары тарайды. Ең аты шулы- Шордың ұрпақтары. “Қаракесек Шормыз, Құдайдан да зормыз” деген сөз солардан қалған дейді. Қарадан жүрегінің түгі бар Сеңкібай батыр шыққан. Абылай хан оған “Ақиық сұңқарым” деген ат қойған. Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданында көршілес тұратын Қаракесек пен Дадан Тобықтылар арасында:

Қара, Шорда- Сеңкібай,
Әлтекеде- Жидебай,
Сарымда- Шабанбай,
Тобықтыда- Құнанбай,
Қараменде, Кеңгірбай
Аруақтар қолдасын.
Аумин! -

деген бата сөз де бар. Аты әйгілі Жидебай батыр Абылай хан әскерінде қолбасы (мыңбасы) болған, халықты ауызына қаратқан Шабанбай би - Сарым елін басқарған атақты би.

Жалықбастың тұңғышы Түгел, ортаншысы Рай, кенжесі Келден. Қамбардан Сары, Сарман, Бұланбай, Таныбай аталары шығады. Шұбыртпалы үш тармаққа бөлінеді: Үмбет, Мәмбет, Олжабай. Осы Мәмбеттің алтыншы ұрпағы, орыс отаршылығымен аяусыз күрескен батыр Ағыбай Қоңырбайұлы (т.ж. 1802-1886 ж.ө.).

“Ханның бәрі Абылай емес,
Батырдың бәрі Ағыбай емес”, -

дейді халық нақылы. Қазақ ұлды “он үште отау иесі” дейді. Ағыбай 13 жасынан қолына қару ұстап атқа мінген, тоғыз түйінді сырғалармен әшекейленген найзасын жауға тіреген батыр. Ағыбай Кенесарының құрдасы әрі оның бірінші әскери кеңесшісі болды. Ағыбай бастаған жорықтар түгелдей жеңіспен аяқталып отырған, сондықтан хан Кене оны “Ақжолтай батыр” атандырған.

Ағыбай батыр билік қызметін де атқарған. Балқашқа жақын жайылым алқабына үйсін мен арғындар таласыпты. Екі жақтың билері бас қосып, кеңесіп, бәтуаласа алмайды. Сонда батырдың айтқан сөзі:

Жаугершілік заманда,
 Қорғаған соң елімді,
 Патшаларға бағынбай,
 “Ақжолтай” атым атанды,
 “Ағыбай батыр” атандым,
 Астында жүріп азаптың,
 Көптеген батыр болды ғой,
 Діні ислам қазақтың.
 Соның бірі мен болып,
 Қорғап қалдық қазақты,
 Ішінде күйіп тозақтың.
 Арғын деп Үйсін бөлмедім,
 Бәрін де жауға бермедім.
 Арғын-Үйсін бәріңіз,
 Бір атаның баласы,
 Бөлері жоқ үш жүздің,
 Ешкімнің жоқ таласы.
 Бірінді-бірің сыйлаңдар,
 Жәрдемдесіп қиында,
 Ұйымшыл бол, бірігіп,
 Осындай іс жиында.

Осыдан кейін екі ел татуласып, барымта тоқтап, ел тыныштығы орна-
 тылды дейді ел аузындағы әңгімелер. Ағыбайдың өз дәулеті онша болмаса
 да, бүкіл Қарқаралы елі болып оның асына Ақмола, Семей, Павлодар және
 Жетісу төңірегінен көп халық шақырылып, үлкен ас* өткізген. Ағыбайдың
 асында қора-қора қой, үйір-үйір жылқы сойылып, ат бәйгесі, айтыс пен па-
 луан күресіне көп қара мал, алтын-күміс жамбы тігілді. Ақ түйенің қарны
 жарылды, ит басына іркіт төгілді деген сөздер осындайда айтылады. Бұл ас
 тарқағаннан кейін бірнеше жыл мақтан болып, ұмытылмай халықтың есінде
 қалды.

Қаракесек елінің, жалпы қазақ халқының мақтаны болған Жанак (т.ж.
 1780-1850 ж.ө.), Кемпірбай (т.ж. 1844-1898 ж.ө.), Әсет (т.ж. 1867-1928 ж.ө.),
 Мәди (т.ж. 1880-1921 ж.ө.), Қасым (т.ж. 1911-1955 ж.ө.) ақындар.

Қаракесектер 1868 жылы құрылған Қарқаралы уезін (1868 жылға дейін
 Қарқаралы округі) мекендеген. Қарқаралы, Кент, Қу, Абыралы, Аркалык,
 Мыржық, Едірей, Дегелең, Қамбардың Көкшетауы, Қызыларай таулары-
 ның арасында Қаракесек елі қоныстанған. 1897 жылғы халық санағының
 мәліметтері бойынша Қарқаралы уезінің халқы 171655 (1 қалалық елді ме-
 кен, 1 станица, 22 болыс, 181 ауыл, 31 мың түтін) болды.

Қанжығалы, Тобықты
 Қатар туған Момыннан,
 Сарыжетім, Шақшақ боп,
 Бәсентиін соңынан.
 Атығай да Қарауыл
 Одан артық қай ауыл?
 Шақшақтан шыққан Жәнібек
 Қазақ ақылын ұлғайтқан.

* “Ас” – дүниеден өткен атақты адамды еске алу салты. ас беру, бата оқыту, еске түсіру
 олген адамның ұрпақтарының міндеті, борышы. Әдетте ас марқұмның жылында берілген.
 Астың аяғы ойын-той: ат шаптыру (бәйге), көкпар, балуан күресі, ақындар айтысымен
 аяқталған.

Қараменде бабамыз
Үш жүзге өрнек үлгі айтқан.
Қанжығалы Бөгенбай
Ханға бермей тізгінін,
Өз теңімен қол тартқан.
Атығайда Зілқара,
Бәсентиін Қазанғап
Ақ патшаға сыр айтқан.
Тобықтыда Құнанбай
Бәрінің туы болыпты! -

депті тобықты Нарманбет ақын (т.ж. 1860-1918 ж.ө.).

Арғынның Ақсопысынан Толыбай ұранды Қанжығалы туады. Қанжығалы руының тарихымен келесі тарауда танысамыз.

Арғынның “Жетімомынның” біреуі - Тобықты. Тобықты Рысбетек, Дәулетек болып бөлінеді. Дәулетектің лақап аты - Жуантаяқ. Рысбетектен Дадан, Мұсабай, Көкше. Бұларда оқыған, тоқыған ақылгөй абыз, шешен би болып өткендер Әнет Кішікұлы, Долан Қадырбердіұлы, Көбей Балағазыұлы, Кеңгірбай Жігітекұлы, Өскенбай Ырғызбайұлы, Қараменде Шақаұлы. Тобықтыдан қазақ жазба әдебиетінің негізін қалаушы Абай ақын (т.ж. 1845-1904 ж.ө.) шыққан. Әкесі Құнанбай қажы (т.ж. 1804-1886 ж.ө.) Тобықты елін басқарған, өкім - билік жүргізген өте сыйлы, халыққа қадірлі, атақты би болған, Мәккеге барып, қажы болып, қалған өмірін сопылықпен өткізген. Сол заманның ел қайраткерлеріне (аға сұлтандар Құнанбай Өскенбаев, Ыбырай Жайықбаев, Мұса Шорманов, Шыңғыс Уәлиханов) қаракесек Ботантайұлы Жанғұтты шешен мынандай сипаттама берген екен:

Тобықты Құнанбай шыңның басынан шыққан
қайнар бұлақ,
Қыншақ Ыбырай қажымас қара болат,
Қаржас Мұса қабыршағы жоқ қолға тұрмас
жылмағай қара балық,
Шыңғыс төре мұсылманға суық, орысқа жуық.

“Қалқаман-Мамыр”, “Еңлік-Кебек” тарихи оқиғалары осы Тобықты елінде болған. Қалқаман ұрпақтары Алматы облысындағы Қаскелең, Шамалған, Ұзынағаш, Қалқаман, Мамыр елді мекендерінде қоныстанған.

1723 жылы жоңғарлардан жеңілген қазақ елі Қаратау, Сыр бойынан қаша көшкенде, Тобықты руы Кеңгір, Торғай, Ырғыз, Көкше, Орға қарай ығысқан. Арғындар Сарыарқаға XVIII ғасырдың ортасында қайта оралғанда, Тобықты руын Мамай батыр бастап, жұртты соңына ертіп Шыңғыс тауларына келіп маңдай тірепті. Қараменде би басқарған бір болыс ел Дадан тобықтылар Балқаш, Тоқырауын, Қусақ маңына көшіп кеткен. Қалған тобықтылар Семей облысының жеріне орналасып, Бұғылы, Шаған, Мұқыр, Шыңғыс, Қызыладыр болыстарын құраған.

Шәкәрім ақын “Еңлік-Кебек” поэмасында “Әңгіме алдында аз сөз” деген кіріспесінде Тобықты руының XVIII ғасырдағы тарихына тоқталады.

“...Қалмақты шабысуға Мамай келген,
Босап қалған Шыңғысты көзі көрген.
Барған соң Жеті Момын баласына,
Хан Шыңғыс босады деп хабар берген.

Момынның жартысы айтқан барамыз деп,
Ата қоныс Шыңғысты аламыз деп.

Атығай, Қарауыл мен Бәсентиін,
Көшпейді, біз осында қаламыз деп.

Туысқанын қия алмай, жүр деп сен де,
Көп айтқан Кеңгірбай мен Қараменде.
Бос тұрған соң Шыңғысқа Матай қонған,
Біздің ел әне-міне деп жүргенде.

Тобықты, Қанжығалы көшкен сонда,
Өзге Момын көше алмай қалған онда.
Шыңғысты Матай алды дегенді естіп,
Қанжығалы қалыпты орта жолда.

Келгені Тобықтының осы маңға,
Мың жеті жүз сексенге тақағанда.
Елді бастап әкелген Мамай батыр,
Орда, Көкен, Ащысу, Доғаланға”.

Бәсентиін руына кіретін аталар Ақмайдан, Бекмайдан, Тоқмайдан, Көкшекөз, Қатыс, Бұқакүбір. Ақмайданнан Қақаш, Сәрсен, Сәмет туады. Қақаштан- Бөрі, Сәрсеннен- Апай, Сәметтен (Балықшыдан) – Күшік, Сырым, Ақтілес тарайды. Бекмайданда екі ұлы болған, Бесен, Таңатар есімді. Көкшекөзден Көшен, Шүрек, Қойсары, Қозыбак, Рысқұл, Қожағұл, Қоянбай, Сәмек тарайды. Бәсентиін руының Қатыс тармағынан Әйтей, Есенгелді, Меңдібай, Базар, Андас, Келдес, Тілмембет топтары тарайды.

Бұл рудың даңқын шығарған қазақ халқының XVIII ғасырдағы ұлт-азаттық соғысының қаһармандары Барлыбай, Малайсары, Сырымбет, Гауһар батырлар. Сырым атасынан шыққан Малайсары (т.ж. 1700-1750 ж.ө.) Орта жүздің аты шыққан батыры, биі, ру басы болған. Малайсары қазақ даласының мәмлегері рөлін атқарып, Қазақ пен Жоңғар хандықтарының арасында келіссөз жүргізіп, даулы мәселелерді шешіп, көп еңбек сіңірді. Соның нәтижесінде Малайсарыға қонтайшы* Галдан Церен тархан атағын берген. Тархан Малайсарының қарындасы Гауһар-Қаракерей Қабанбай батырдың жары.

Гауһар батыр (туғанында қойылған аты Майсара) сонау 1723 жылдан бастап 1750 жылға дейін жоңғарлармен болған соғысқа қатынасқан. Ол қартайғаннан кейін орнына үлкен қызы Назым соғысқа аттанып, Қабанбайдың қасында болады. Гауһар өмірін өз ұлтының азаттығына арнап, көк сауыт киіп, қолына екі жүзді наркескенді** алып, жаумен бетпе-бет айкасқан ең көрнекті әйел батырлардың бірі, әрі Қабанбайдың жауынгер серігі. Бердіғожа жырында Қабанбайдың әйелі әйгілі құмалақшы, батырдың жолын күні бұрын болжап отырады, батырға ат тандап береді деп жырланады. Майсараның қасиетін бағалап, ел оған Гауһар деп тағы бір ат беріпті.

Бәсентиіндер Павлодар уезінде Ертістің екі жағасында қоныстанған. Сонымен қатар кейбір аталары Алтай таулы өлкесінде тұрған. Сырым атасының 60 үйін Есберген ұлы Төлебай сал XIX ғасырдың ортасында Ақмола уезіне, Жаңаарқаға, Қуандық еліне, Тоқа Шоң Телғозин (ж.т. 1828 -1901 ж.ө.) қасына көшіріп әкеткен. Күшік атасынан тараған Қангелді ұрпақтары-

* “Қонтайшы” – Жоңғар хандығының ең жоғары басшысы, ханы. Жоңғарияның қонтайшылары: Батур (1635-1653 ж.ж.), Сенге (1653-1657 ж.ж.), Очирту-Цецен (1657-1670 ж.ж.), Галдан Бошокту (1670-1697 ж.ж.), Цеван Рабдан (1697-1727 ж.ж.), Галдан Церек (1727-1745 ж.ж.), Аджи (1746-1749 ж.ж.), Лама Доржи (1749-1753 ж.ж.), Давацци (1753-1755 ж.ж.), Амурсана (1755-1757 ж.ж.).

** “Наркескен” - исфаған (парсы) қылышы, дәлме-дәл: түйенің басын (мойнын) қак айырып кесіп тастайтын өткір қылыш.

ның біразы Көкшетау жерінде орналасқан. 1897 жылғы мағлұматтарға қарағанда Павлодар уезіне 17 болыс қарады, олар: Ақкелін, Ақкөл, Ақбеттау, Ақсу, Алқакөл, Алтыбай, Атағозы, Баянауыл, Далба, Қарамола, Қараөткел, Қызылағаш, Қызылтау, Маралды, Теренкөл, Ұрық, Шақшан. Ақсу, Алтыбай, Алқакөл болыстарын түгел Бәсентиін руы иемденді. Маралды болысын бәсентиіндер басқа тұрғындармен бірге мекендеді. Қалған бәсентиіндер Семей уезінің Малыбай, Сейтен, Айғыржал, Бесқарағай, Кеңтүбек болыстарында орналасты.

Арғынның Қарасопысынан Қарауыл туады. Қарауылдан Құланшы, Құрман, Бөлекей деген аталар тарайды. Құланшы Атқы, Жауар, Мөңтік, Сары деп тармақталады. Құрманнан төртеу Есенбай, Қараша, Әнәнәй, Қоңырша. Бөлекей үш атаға бөлінеді: Құлымбет, Жаулыбай, Түнқатар. Жаулыбай атасынан Атығай-Қарауыл руларының бас биі болған атағы елге жайылған Қанай би шыққан.

Қарауыл елі орыс патшасына қарауды қостамаған. Қарауылға Кенесары хан “орысқа бағынбаңдар” деп хабар салады.

Бағынба, қазақ, орысқа,
Бағынсаң қазақ орысқа,
Осы бастан амандас
Сарыарқа дейтін қонысқа.
Береке кетер асыңнан,
Билігің кетер басыңнан...

Содан Қарауыл ішінен ұрысқа қайратты ерлігіне елі сүйсінген батырлар Бөгенбай би, Амалдық, Кенжебай Боқайұлы, Қарабатыр, Арлан, Шамай, Баубек, Елубай, Көбе басшы болып хан Кенеге еріп кетеді...

Орта жүз руларына қатысты ел ішінде тараған әзіл сөздердің бірі:

Қарауылдың ішінде өлең айтпа,
Атығайдың ішінде аят оқыма,
Керей ішінде орысша сөйлеме.

Қарауыл- әнші, Атығай- діндәр, Керей- орысшаға жүйрік деген сөз болса керек. Қарауыл елінен он саусағынан өнер төгілген шебер, әйгілі ақпа-төкпе ақындар шыққан. Бармақтарынан бал тамғандар Орынбай ақын (Орынбай Байқожаұлы, т.ж. 1813-1891 ж.ө.), Ақан сері (Ақжігіт Қорамсаұлы, т.ж. 1843-1913 ж.ө.), Үкілі Ыбырай (Ыбырай Сандыбайұлы, т.ж. 1858-1930 ж.ө.), Мұса ақын (Мұса Асайынов), тағы басқа ойын-тойының көркі болған төкпе ақындар, асқақ әнші-композиторлар Қарауыл руының тумалары.

Айыр көмей, темір жақ Ыбырай Сандыбайұлы ел ішінде “Үкілі Ыбырай” атануы туралы:

“Құлпыртып екі тоты үкі тақтым,
Құлағымнан түсіріп салбыраттым,
Пері ме, диуана ма, бақсы ма деп,
Көрінген көп халықты таңырқаттым”, -

дейді.

Қазақ елі Арқаның ән мен жыр дүлдүлі Үкілі Ыбырайды ерекше құрметтеп, қатты қадірледі. Жұрт Ыбырай десе ішкен асын жерге қоятын. 1930-шы жылы 72 жастағы Ыбырай ақын Қызылжар түрмесінде тұтқындалып, “Елге сәлем” деген ақырғы өлеңін шығарады.

Атығай мен Қарауыл, бірің тіл, бірің көмейсің,
Жақындығың осындай, қайсың маған өгейсің.

Ашыққанда ас беріп, әлсіздерді демейсін,
Адасқанға жөн сілтеп, көрсетіп көмек жебейсің...

Абылайды хан сайлағанда алғашқы алты қалыңдығын Атығай-Қарауыл рулары алып берген деген сөз бар. Орынбай ақын Кенесары ханға:

“Кенеке, жақын көрсең, қарашыңмын,
Алыс көрсең андысқан алашыңмын.
Атаңа алты қатын алып берген,
Атығай-Қарауыл баласымын”, -

деп жырлаған.

“...Сұлу киім, жүйрік ат, құмай тазы, алғыр бүркіт Ақанда болды. Қалың Қарауылдың ойын-тойының көркі Ақан болды. Біріне бедеу мінгізіп, біріне бұлде кигізіп дегендей, 15-20 жігітті өзі тәрбиелеп нөкер қылып алды. Жүргенде сол жігіттердің алдында қолбасыдай окшау отырады. Біресе боз атқа мініп, ақ киген. Біресе қара атқа мініп, қара киген. Біресе торыға мініп, күрең киген. Басында бұлғақтаған үкі, қолында- домбыра, аузында- ән. Жігіттердің бәрі балуан, бәрі әнші. Бірақ Ақанның әні өзгеше. Даланы күңіретіп, Ақан ән шырқаса, би билігін, кемпір ермегін, сұлу кестесін қойып, аңырып тыңдай қалады...” (Жұмабаев М. Ақан-сері, Сана, 1924, №2).

Қарауылдар Көкшетау уезін мекендеген. Петропавл, Омбы уездерінде де қарауылдардың қоныстары болған. Ақмола уезінде олар шығыс бөлігін иемденді, Көкшетау уезінде Есіл, Шағалалы өзендерінің бойын, Қоскөл, Саумакөл т.б. көлдерді толып жатқан кішігірім өзендер (Аққан бөрілік, Жабай т.б.) бойын мекендеді. Бұл Зеренді, Шығыс, Жыланды, Шалқар, Мезгіл болыстарының жерлері. Омбы уезінің Николаев болысында Қарауылдың Салпық, Сары деген аталары орналасты. Атбасар уезінде Қарауыл руының Тоқтауыл, Бектаул аталары Жарқайын болысының шығысын, Атбасар болысының жартысын (батыс жағын) қоныс қылды.

Атығай Арғын ішінде Сарысопыдан тарайды. Сарысопыда Елемес деген жалғыз ұл болған. Елеместен Дәуіт туады. Дәуіттен он екі ата ел тарайды. Оған кіретіндер Атығай, Баба, Бағыс, Майлыбалта, Бабасан, Қалқас, Ақкиік, Қадір, Құлансу, Қойлы, Моныс, Есентаңырық.

Атығай жөнінде халықта мынандай аңыз-әңгіме сақталған. Қазақтар қалмақтармен жауласып тұрған тұсында он бес жасар Атығай қолына егеулі найза алып, атқа отырып, басқалармен қоса жорыққа аттаныпты. Жаумен қақтығыс кезінде ол ерекше батылдық батырлық танытып, қалмақтармен бір шешуші айқаста астында ақбоз ат, қолында ақ семсері* бар Атығай шеп бұзып жаудың қалың ортасына “Атығай-Атығай!” деп кіріп барып, туын күлатады. Содан жау қазақ сарбаздарынан күйрете соққы алып, шегінген екен. Бұны көрген қақтың қолын басқарған Есім хан Атығайды өзіне шақырып, батасын береді және Дәуіттен тарайтын он екі ата бұдан былайғы жерде қайсар батырдың атымен Атығай аталсын деген жарлық шығарады.

Абылай хан 1757 жылы қырғыздарды шапқанда бірнеше жүз тұтқындарды алып келіп, Атығай арасына қоныстандырады. Келе-келе уақыт өте сол қырғыздар атығайлармен араласып, өздерінің шығу тегін Атығайдың түп атасы Дәуіттің он екі баласының бірінен таратып, жаңа қырғыз, бай қырғыз деп аталып кеткен.

Атығай руының Қалқас тармағынан Құдайберді, Бәйімбет тарайды. Бәйімбеттен Шал (Тілеуке Құлекеұлы, т.ж. 1748-1819 ж.ө.) деген көрнекті жырау шыққан. Ақынның әкесі Құлеке батыр Абылай ханның жақын серігі, өз тұсындағы беделді ру басылардың бірі еді. Бала Тілеуке он бес жасында-ақ

*“Семсер” - шабу-шаншуға арналған екі жүзді түзу қылыш.

даңқы шығып, Шал (өткір, ұшқыр) ақын аталады да өнер жолына түседі. Шал қазақ рулары туралы халық арасында тараған әңгіме-аңыздарды жинап, жыр жазған ақын. “Шал қазақтың пайда болғанына дейінгі аңыздарды көп жырлаушы еді дейді және Алаштан тараған хандар мен ру басылардың, тайпалардың шежіресін Құдайберді батырға дейін таратып айтады екен... Бірақ менің қолымда бұл эпос жоқ”, - деп жазды Шоқан Уәлиханов.

Атығайдың Құдайберді атасының Андағұл тармағынан Арқаға есімдері танымал атақты Байтоқа, Зілқара, Шопандар шыққан. Зілқара Байтоқаұлы (т.ж. 1761-1856 ж.ө.) әрі шешен, әрі ақын, әрі әнші, әрі би, Көкшетау дуанына аға сұлтан* болған. Абылай ханның ер жүрек батырларының бірі- Атығай Жапақ батыр, бұл да Құдайберді атасынан. Кенесары ханның әйгілі, беделді батырларының ішінде Аңғал батыр Байназарұлы болды. Бұл батыр Атығай ішінде Ақкиік атасынан.

Атығайлардың қоныстанған жерлері Көкшетау мен Қызылжар (қазіргі Петропавл) қалаларының арасы, Батыс жағы Есіл өзеніне дейін, шығысы Омбы жерімен шектеседі. Атығайлар Орта жүздің басқа руларымен араласып Петропавл, Көкшетау, Омбы уездерін мекендеген. Көкшетау уезінде олар Айыртау болысын (Майлы, Балта аталары), Көкшетау болысын (Құлансу, Қойлы, Ақкиік аталары) қоныс қылды. Атығай руының Бағыс, Баба аталары Омбы уезінің солтүстігінде орналасты. Майлы, Балта аталарының біразы Петропавл уезінің солтүстік-шығыс бөлігін иемденді.

XVIII ғасырдың алғашқы жартысында қазақ хандығын екі бүйірден жоңғар және Еділ қалмақтары қысқанда асқан батырлық көрсеткен, кейін елдік, мемлекеттік тұрғыдан даналық, билік құрған Шақшақ Жәнібек тархан. Жәнібектің жеті атасы бес қаруы** сайлаулы, тұлпары байлаулы, семсер сілтеп, садақ тартып жүрген батыр болған адамдар. Түпкі аталары Елемес пен Шағыр жұбын жазбай өткен ерен тұлғалар болған. Шағырдан туған Аманжол батырдың есімі Тәнбісопыдан тарайтын Арғын рулары үшін ұранға айналған. Бұрын олар басқа арғындар секілді Ақжол ата есімін дабыл етіп келген еді. Аманжолдың ортаншы ұлы Шақшақ- әйгілі Есім ханның тұсындағы қазақтың бетке ұстар батыры. Шақшақтың тұңғышы Көшей, немересі Қошқар, шөбересі Жәнібек үшеуі де ата жолын қуып, айтулы батырлар болған.

Тобықты Жаңатайұлы Көкбай ақынның (т.ж. 1863-1925 ж.ө.) “Сабалақ” дастанында:

“Шақшақ Жәнібек- қазақтың білімдісі,
Өзі ер, әрі тақуа молда кісі.
Сол уақытта қазақтың бірден қойған
Ақсақал ел ағасы, ырымдысы”, -

делінген.

Әбілмәмбет хан Сабалаққа атасы Абылайдың есімін бергенде, Абылайға батасын Жәнібекке бергізген екен:

*“Аға сұлтан” - округта әскери – әкімшілік басқару қызметін атқарушы, жоғары лауазымды әкім. Оған ресей әскери қызметтің майор шені берілді. Аға сұлтан үш жылға сайланатын. Оның тәрт орынбасары: 2 орыс шеноунигі (заседательдер) мен 2 беделді қазақ (қазылар) болды.

** “Ер қаруы - бес қару” - құрамына: найза, садақ (мылтық), қылыш (семсер), айбалта, шоклар кірген. Бұл қарулармен бірге сарбаздар қанжар мен арқанды пайдаланған. Жауынгер киімінің құрамы: дулыға, далбағай, сауыт, шарайналар, кісе.

*** “Тархан” – ханның немесе патшаның грамотасымен салық, алым төлеуден және басқа да міндеткерліктерден босатылған және бірқатар артықшылықтар берілген тұлға. Бұл атаққа ие болған кісі қылмыстан жазадан тыс болады екен.

“Бата алып, соған барып келсін дейді,
Апарып тарту-сыйлық берсін дейді”.

Жәнібек Орта жүзбен Ресей арасындағы қарым-қатынасқа зор еңбек жасаған. Орыс патшалары көрнекті өкілдеріне олардың мемлекет алдында сіңірген ерекше еңбегі үшін тархан*** атағын берген. Тархан деген атақ тұңғыш рет император Елизавета Петровна жарлығымен 1743 жылы Жәнібек батырға берілді. Жәнібектің баласы Дәуітбай батыр Ресейдің әскери коллегиясының 1759 жылғы жарлығында тархан деп аталған. Жәнібектің екінші ұлы Жауқашар, одан Жайсаңбай, Жайсаңбайдан Арқай, одан Оспан туады. Оспан Амангелді батырдың жорықтас қанды көйлек жолдасы болған, 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісінде алты болыс (Тосын, Шұбарлаң, Майқарау, Сарықопа және Наурызым) ауылдарынан сегіз мың қолды бастап Торғай қаласына Жәнібек батырдың туын ұстап кірген асылдың сынығы.

Тәнбісопыға жататын рулардан Әбілқайыр ханның бас сардары Бөгенбай батыр Қожекеұлы, Торғай облысының қоғам қайраткерлері, “Алаш” партиясының басшылары Ахмет Бірімжанов (т.ж. 1871-1927 ж.ө.), Ахмет Байтұрсынов (т.ж. 1874-1937 ж.ө.), Міржақып Дулатов (т.ж. 1885-1935 ж.ө.) қатарлы атақты адамдар шыққан.

Тәнбісопы ұрпақтары қоныстанған жер- Торғай, Қостанай өлкесі. Осы күнгі Торғай қаласының Қостанай жағы- төменгі шекті, арғындар Ақтөбе жағы- жоғарғы шекті арғындар болып орналасқан. Шақшақтан Бақай, Көшей, Жүзей, Есназар, Ақназар, Томай аталары тараған. Шақшақтың басым көпшілігі (6000 түгін) Торғай уезінде, біразы (1000 түгін) Қостанай уезінде көшпелі өмір сүрген.

Қанжығалы руы

Қанжығалы этнонимі қалай пайда болды, оның шығу тегі (этимологиясы) қайдан бастау алады? Орта жүздің атақты шежірешісі Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы (т.ж. 1858-1931 ж.ө.) бұл туралы: “Қанжығалы кісі аты емес, қараның ханы болып басына алтын жыға орнатқан. Сонан Қанжығалы атанған деседі. Кейбір ескі сөйлеушілер жауға аттанғанда қанжығалы болып, қанжығасы құр келіп көрген емес. Сондықтан Қанжығалы атанған деседі. Шешесінің аты Момын, атасының аты Ақсопы, “Толыбай” ұранды Қанжығалы атанған”, - деп “Қазақ шежіресінде” жазады.

Бір нәрсені байлау үшін ердің екі жақ қапталының арт жағынан тесіп өткізілген жіңішке таспа қайысты қанжыға деп атайды. Қанжығаға қоржын байланады, соққан аңды да қанжығаға байлайды, жорыққа шыққандар қолға түскен олжаны қанжығаларына байлаған. Жауға аттанған ерлерге айтылатын алғыс, тілектер: “Қанжығаң қан болсын!”, “Қанжығаң құтты болсын!”. Бұрынғы заманда жауды ойсырата жеңгенде, жаудан өшін алғанда “қанжығаға қанды басты байлаған” - дейтін. Үмбетей жырау Абылай ханға айтқан дейді:

Жиырма жасың толғанда,
Қалмақпен соғыс болғанда,
Алғашқы бақты тапқанда,
Қанжығаға бас байлап,
“Жау қашты” - айғайлап,
Абылайлап шапқанда...

“Қанжығасын қандау” - дегеннің тағы бір мағынасы - жаумен кескілескен ұрыс жүргізіп, өз қанымен қанжығасын бояу. Қанға белден батып, жаумен аяусыз қанды ұрысқа қатысқанды “қанжығадан қан кешкен” - деп айтатын.

Қазақ тілінің қысқаша этимологиялық сөздігінде (1966 ж.): “Біздің шамалауымызша “Қанжығалы” сөзі монғол тілдерінен ауысып келген және оның мағынасы осы тілдерде “салбырап асу, асып байлап қою, салақтап тұру” деген мағыналарда кездесетін “һанжыха”, һанжаха” сөзімен тығыз байланысты болу керек” делінген.

“Жыға” сөзі төрт түрлі мағынаны білдіреді. Біріншісі - батырлар дулығаның* сырт жағына қыстыратын қасиетті құстың қауырсыны. Екіншісі - алтынды, асыл тасты бас киім әшекейі, тәжге қадайтын алтын қауырсыны. Қымбат бағалы, әшекейленген бас киімді де “жыға” - деп атаған. Дулығаның артынан (мойынды қылыш кеспеу үшін) қаптап қоятын шығыршықты зат, бас киімнің артқы жиегі де “жыға” делінген. Қазақ тілінде “жығасын жығу”, “жығасын түсіру” деген фразеологизмдер** сақталған, бұлар жауды жеңіп

*“Дулыға” - темір бас киім, басты қарудан қорғайтын қорғаныс құрал. Дулығалардың түрлері: “қалпақ пішендес”, “телпек (такия) пішендес”, “күләпара пішендес”, “бөрік пішендес”.

** “Фразеологизм” - белгілі бір тілдегі тұрақты сөз нұсқасы.

алу, билеп алу, бағындыру дегенді білдіреді. Ал “жығасы жығылу”, “жығасы түсу”, “жығасы қисаю” деген көне сөздер сәтсіздікке ұшырағандықты, бағы тайып, басына қиындық түскенін көрсетеді.

Саққулақ бидің “Шежіре- тарихында” былай делінеді: “Арғын бабамыздың немерелері- Толыбай жиырмаға, Маябоз он сегізге келген түсында, Ақсопы екі баласын түрікмендерге, оның ханы Көрұғлы шахқа қызмет атқарып қайтуға жібереді. Хан Толыбайды өзіне атбегі етіп қабылдайды да, Маябозды теке-жәуміт (ахалтеке) жылқысын бағуға жібереді.

Толыбай түрікмен қызына үйленеді. Оның жүкті кезінде Қорұғлы хан Хорасанға жорық жасап, Хорасанның орталығы Раушан қаласын өзіне қаратады. Еліне қайтып келе жатқан жолда, көңілінің тасығандығынан болар, хан басындағы жығасын Толыбайға кигізеді. Елге оралғанда жұрт: “Хан Толыбайға жығасын сыйлапты,” “Ханның жығасын киген Толыбай”- деп шуласады. Ақыры “хан жығасы” Толыбайдың екінші лақап есіміне айналып “қанжығалы” атанып кетіпті” (Дауа, № 20-21, 1992 ж.).

Саққулақ би Қанжығалы аталған Толыбай батырдың тарихын былай жалғастырады: “Қанжығалы Хорасан жорығынан оралғанда әйелі ұл табады. Көрұғлы хан жеңіп алған Раушан шаһарі құрметіне Қанжығалы баласына “Раушанбек”- деген ат қояды. Одан кейін туған ұлына Шиіш Пайғамбардың есімін беріп, “Шиішбек”- деп атаған. Қанжығалылар мұны қысқаша “Ішпек”- деп атайды.

“Мал қонысын іздейді, ел туысын іздейді”- деген бұрынғылардан қалған мақал бар. Толыбай мен Маябоз туған еліне, қазақ жеріне оралмақшы болып, Көрұғлыдан рұқсат сұрағанда, хан рұқсат береді, тек Толыбайдың орнына баласы Раушанбекті қалдырып кетуін ұйғарады”.

Қанжығалы туралы ел ішінде тараған көп аңыз-деректі зерттеген тарихшы-фольклоршы Қазыбек Олжабайұлы Нұралин (т.ж. 1918-1994 ж.ө.) Ішпек туралы мынандай аңыз келтіреді: “Ертеде Алты Алаш бір мемлекет болып, ажырамай тұрғанда, өзбек еліне шығыстан жау шабады. Өзбек ханы қазақ көршісінен көмек сұрайды. Қазақ ханы батыры Ішпекті бас етіп, қол жібереді. Біріккен өзбек-қазақ қолы жауды тасталқан етіп шабады. Қоштасарда өзбек ханы Ішпекке ісі мен ерлігі үшін, басындағы хан белгісі- жығасын береді. Содан бері Ішпекбайға екінші қосалқы ат- “Ханжығалы” пайда болады”.

“Аңыз түбінде ақиқат бар”- дейді халық. Келтірілген аңыздар, түркі тілдес халықтары арасында кең тараған, Көрұғлы қиссасының сюжетімен ұштасады.

Бастайын Көрұғлының хикаясын,
Түрікмен Текежәуміт дейді затын.
Әкесі Көрұғлының Раушанбек,
Толыбай арғы әкесі аталатын.

Қиссаның тағы бір басқа нұсқасында:

Түрікменнен шықты Толыбай,
Тұлпар мініп, ту алып.
Ерлігінің уақытында,
Халқы жүрді қуанып.
Мұның оғлы жығалы,
Дұшпанымен айқасқан.

“Көрұғлы” жырының тағы бір нұсқасында Толыбай мен Раушанбектің аттары кездеседі.

Үргеніш мекендеген жерлері екен,
Бақ-дәулет жастан тәңірім берген екен.

Бар екен Раушан атты жалғыз ұлы,
Толыбай қаза жетіп өлген екен.
Халыққа қадырлы боп ер Раушан,
Ғаріпке жетім-жесір қорған екен.
Раушан көрмей өскен қапалықты,
Жасынан шілтендерден бата алыпты.
Айбарлы, ақылы артық болғаннан соң,
Раушан “бек” сол себептен атаныпты.

Этнограф Ғалымбек Мұқатов Толыбай туралы мынандай қорытындыға келеді: “Арғынның немересі Толыбай малға кедей, сөзге бай, әрі сыншы болған. XV ғасырда Әбілхайыр хан ноғай, қазақ, өзбек халықтарын билеп, күшейіп тұрғанда сол Толыбай сыншыны өзіне сенімді серігі етеді. Достығының белгісі ретінде өзінің жығасын Толыбайға кигізеді екен. Үргеніш шаһарындағы бір ірі тойға барғанда той халқы хан кім екенін ажырата алмай, Әбілхайырға да, Толыбайға да қошемет көрсетіп, тәжім етіпті. Ханның бас уәзірі халыққа тәж киген Әбілхайыр екенін, Толыбай оның кеңесші бегі, батыр досы екенін түсіндіреді. Сонда өзбек, сарттар: “бәсе, біреуі хан емес, тек ханжығалы екен ғой” - деп таңқалып, сонан жұрт Толыбайды “Ханжығалы” - десіп кеткен”.

Байбота Серікбайұлы Қошым- Ноғай түрлі дәлелдерге сүйене отырып, қанжығалылар ортағасырдағы қанчак тайпасының ұрпақтары дейді. Ол қанчак сөзінің бірнеше варианттарын келтіріп: қанчак- қанжак- қанжақ- канджак деп, Самарқанд қаласы бір кездері “Кан” деген атауды иеленген деп, “джак” - ру, тайпа деген мәндерде жұмсалған деп, нәтижесінде “канджак” - Самарқанд қаласын мекендеген тайпа деген қорытындыға келеді. Зерттеуші сингармонизм* заңдылығы біріккен “канджак-ел-і” морфемаларын** “Қанжығалы” дыбыстың құрамындағы сөзге айналдырған деп тұжырымдайды. (Ана тілі, 1997, №15).

Менің пайымдауымша, Қанжығалы руының атауы қанжыға (𐰽) таңбасынан шыққан болу керек, яғни қанжығалы таңбалы ел дегенді білдіреді. Қазақта “лы”, “лі”, “ты”, “ті” болып аяқталған барлық рулардың атаулары таңбалалардан шыққан. Мысалы, Балталы (таңбасы-балта), Бағаналы (таңбасы-бақан), Тарақты (таңбасы-тарақ), Қайшылы (таңбасы - қайшы), Сіргелі (таңбасы-сірге), Орақты (таңбасы - орақ), Ашамайлы (таңбасы - ашамай), Абақты (таңбасы - абақ), Шанышқылы (таңбасы - шанышқы), Ергенекті (таңбасы - ергенек).

Қанжығалы руы тек қазақ арасында ғана емес, сонымен қатар басқа халықтардың құрамында да кездеседі. Мәшһүр Жүсіп шежіресінде былай делінеді: “Қанжығалы ішіне сіңісті болып, өсіп-өніп кеткен қарақалпақ бар, қызылқұлақ бар. Нағызынан бұта-шатасы көп. Сондықтан сүттей ұйып, қатықтай қатып тұра алмайды”. Қанжығалылар өзбек, қарақалпақ елдерімен ежелден аралас.

“Өзбек- өрістес ел,
Қырғыз- қоныстас ел,
Қарақалпақ- қарындас ел,
Түрікмен- тамырлас ел,” -

деп қазақ бекер айтпаған. Бөгенбай батырдың анасы Құттыбике- қарақалпақ қызы. Қанжығалы Қамбар атасынан тарайтын Аққозы ұрпақтары, Барақтың

* “Сингармонизм” - сөз ішіндегі дауыстылардың бірыңғай не жуан, не жіңішке болып әуендесіп - үндесіп айтылуы.

** “Морфема” - сөздің мағына беретін бөлшегі, жұрнақ, жалғау.

Лабашы және Пышқантай атты ұлдары, Бөгенбай батырдың немерелері Қасыболат пен Қасыбай Жиделі- Байсынға ауын кеткен. Бұл жағдай- ежелгі қонысқа қайта оралудың бір айқын белгісі. “Ескі қоныста бір ата ел қалады”, - деп жәй айтылмаған. Осылай түрікмен жерінде қалып қойған Раушанбектің нәсілдері де өздерін “қанжығалымыз” - деп атайтын көрінеді. Бірақ, қазақтың ұлттық қасиеттері жоқ, бірі түрікмен, екіншілері өзбек болып кетсе керек.

Өзбекстан Республикасының құрамындағы Қарақалпақстан Республикасының негізгі халқы- қарақалпақтар. Қарақалпақстанда, Қазақстанда және Ресей жерінде 423436 (1989 жылғы санақ бойынша) және шет елдерде 5 мың қарақалпақтар тұрады. Қазақ, қарақалпақ, ноғайдың мәдениеті, тарихы ортақ, тағдыры бір болған. Алтын Орданың қол астында, одан кейінгі кездерде Өзбек Ордасы мен Ноғай Ордасы құрамында да осы үш халық бір болған. Тек XV ғасырдың басында олар жеке бөлініп шығады. Қазақ, Қарақалпақ, Ноғай халықтарының тек тілдері ғана емес, олардың ру-тайпалық құрамында ортақ аталар (рулар) кездеседі.

Қарақалпақтардың ру-тайпалық жүйесінде олар екіге бөлінеді. арыс “он төрт ру” және арыс “қоңырат”. Осының өзінен-ақ қарақалпақтардың этникалық жағынан жақын туыстығын аңғаруға болады. Қазақтардың Орта жүзі құрамындағы Қоңырат тайпасының үлкен бір бөлігі Өзбек ұлысы ыдыраған тұста (XV ғ.) қарақалпақ құрамына кеткен. Сондықтан бұл екі туысқан халықтардың тілі, әдет-ғұрып, салт-санасында онша көп өзгерістер жоқ.

Арыс “он төрт ру” өз кезегінде екіге бөлінеді: біріншісі - Қытай, Қыпшақ қос тайпалы, екіншісі – Кенегес, Маңғыт қос тайпалары. Қыпшақ тайпасы он төрт рудан тұрады. Олар: Санғмұрын, Естек, Шонак, Басар, Талыс, Қанжығалы (бұлар “алты ата” деп аталады), Жабы, Арык, Жағалтай, Бағаналы, Майлыбалта, Жәдік, Салтыр (бұларды “жеті көше” деп атайды) және Қытай.

Қарақалпақ қыпшақтарының жалпытайпалық таңбасы түзу сызық |, араб алфавитінің бірінші әрпіне ұқсас болғандықтан, “әліп” таңба атанады. Қыпшақтардың ұраны – “Токсаба”. Ұран - қосалқы сөздерден тұрған: ток - толық, саба - қымыз ыдысы. Қарақалпақ ішінде ең бай болған қыпшақтар қой шаруашылығымен емес, жылқы шаруашылығымен айналысқан, осыған байланысты қымызды мол дайындаған дейді қарақалпақ шежіресі.

Кейбір зерттеушілер айтуынша, “Токсаба” - тоғыз оба*, яғни тоғыз аталар (рулар) бірлестігі дегенді білдіреді. Қыпшақ - половецтерде (XI - XIII ғ.ғ.) төртоба, құлоба, жетіоба, тоқсоба рулары болған.

Бұл жерде мынаны айту орынды. XIV ғасырда өмір сүрген Мысыр тарихшысы Ан – Нувейри Дешті - Қыпшақта орналасқан Қыпшақ тайпаларының тізімін келтіреді: 1. Токсаба; 2. Жеті; 3. Бурджоғлы; 4. Бурды; 5. Қанғуоғлы (немесе Қанғароғлы); 6. Анджоғлы; 7. Дурут; 8. Қарабароғлы; 9. Жүзнан; 10. Қарабөріклі; 11. Көтен. Орыс ғалымы Н. Аристов XIX ғасырдағы қазақ тайпаларын көне қыпшақтармен салыстыра отырып мынандай нәтижеге келеді. Қарабароғлы - қазіргі Қарабалық руы (Қарақыпшақ тайпасының руы), Бурджоғлы- Бөрші (Арғын тайпасы, Қуандық руының атасы), Дурут – Төртуыл (Арғын тайпасы, Сүйіндік руы), Қанғароғлы - Қанлы тайпасы, ал Анджоғлы - Қанжығалы руына сәйкес.

Шежіре екі жанрда жазылады: кара сөзбен және өлең түрінде. XIX ғасырда өмір сүрген қарақалпақ халқының ұлы шайыры (ақыны) Бердімұрат Қарғабайұлы, (т.ж. 1827- 1900 ж.ө.) өлеңмен жазылған “Шежіре” дастанында Қарақалпақтың арғы тегін Мәлік Сахабадан бастап, Разыхақ, Өзбек, Жиен, Майқы, Жайылхан деп тізіп келеді де, Нағадай биге тоқталады:

* “Оба” - 1) мола төбе; 2) жұқпалы ауыру - тырысқақ; 3) ортағасырларда - ру.

“Нағадай ұғлы Қарабек,
Аның ұғлы Қалбек, Жәнібек.
Қалбек ұғлы Құлжан, Толыбек,
Ол хәм екки болған екен.

Еккиси саудагер болды,
Ханнан жығалы хат алды.
Шуннан Ханжығалы болды,
Себебі шул болған екен.”

Соңғы шумақты қазақшалағанда, былай болып шығады.

Толыбек саудагер болды,
Ханнан жығалы хат алды.
Соннан Ханжығалы болды,
Себебі сол болған екен.

Өткен ғасырлардан бері белгілі болған Құрама тайпасы өзбек пен казак халықтарының шекарасында орналасқан дербес этнографиялық тобы болып келді. Шәкәрім қажы Құрама елі “ақтабан шұбырындыда” жүре алмай қалған кедей рулары дейді.

Құрамаға Орта жүздің Арғын, Керей, Найман тайпаларының, Ұлы жүздің Жалайыр, Қанды, Қатаған, Шанышқылы, Сіргелі тайпаларының, Кіші жүздің Жаппас, Шөмекей, Табын, Тама, Жағалбайлы, Рамадан руларының шағын топтары кірді. Могол, Қышлық, Ивалек, Керавчи, Самарчик, Тартулы, Юз, Қайсар, Дүрмен рулары Құрама тайпасына өзбектерден келіп қосылды. Жоңғар шапқыншылығынан ығысқан қарақалпақтардың біразы Ангрен өзенінің бойын қоныстап, құрамаларға енген.

Құрамалар негізінен Ташкент, Андижан төңірегін мекендеген. Олар тұрған территорияда онға жуық қала болған. Қоқаннан Ташкентке баратын жол “Құрама жолы” деп атанған, ал Ташкент уезі 1866 жылға дейін Құрама уезі аталған. 1911 жылғы санақ бойынша Ташкент уезін 17 мың құрамалар мекендесе, 1917 жылы олардың саны 53 мың адамға жеткен. 1926 жылы өткізілген Жалпыодақтық санақтың мәліметтерінде құрамалардың саны 50078 адам деп көрсетілген. Ақмешіт, Жизақ, Сырдария дуандарында, Ферғана, Қаршы (Қашқадария) уәлаяттарында, Хиуа, Бұқара хандықтарында да Құрама руларының аттары кездеседі.

Құрама ішінде үйсін атты рулар бірлестігі кездеседі, оны бесру қостаңбалы деп те атайды. Бұлардың құрамына кіретін рулар: Қанжығалы, Исмадияр, Кебанак, Чувилдақ, Богажелі - Орта Шыршық ауданында; Үйсін, Қанжығалы, Кебанак, Бурғалы, Мыңтепа - Чувилдақ кишлақтарында тұрады, сондай-ақ Гартепе (Бұқы ауданы) кишлағында да кездеседі.

Бір жерлерде қанжығалылар өздерін үйсін тайпасынан шықтық деп санаса, енді бір жерлерде өздерін үйсінге жатқызбайды. Соңғы жағдайда қанжығалылар мына аталарға бөлініп кетеді: байтопи, аздабай, қатта күнсадақ, кішік күнсадақ, абыз (хафиз), көрпе, қырықчужма, бесқал. Осы бұтақтар Ханабад (Ахангаран), Убайт, Моншақтапа, Қорған, Ноғайқорған, сондай-ақ Абжасай кишлақтарында (Орта Шыршық ауданы) орналасқан. Сонымен бірге абыз атасы сол ауданның Саржайлақ кишлағында, Бұқы ауданының Могол кишлағында, бесқал атасы- Керавчи, Кариз және Мұратәлі кишлақтарында (Бұқы ауданы) кездеседі.

Қанжығалылар арасында тараған аңыз бойынша олардың арғы атасы Киличдарды Моңғолдар Отырардан жөнелтіп жіберген екен. Осы кісіден Қанжығалының бар бұтақтары бастау алады дейді аңыз. Тағы бір аңызда

Құрамадағы қанжығалылардың түп атасы- Бүркіт есімді жігіт, аттың қанжығасынан ұстап қалмай келген, содан қанжығалы атанған дейді.

Қазақтармен ежелден қойы қоралас, ойы аралас халықтың бірі - өзбектер. Этникалық жағынан 92 баулы өзбек халқы бір текті емес. Мысалы, қазіргі Ферғанада тұратын өзбектер ертеректе отырықшы болып өз руларын ұмытқаны анық, сондықтан олар руға бөлінбейді. Өзбек тілін зерттеген ғалымдар өзбек диалектілерін үш топқа бөледі: қарлұқ - уйғыр, қыпшақ және оғыз. Осы қыпшақ диалектінде сөйлейтін өзбектерде ру күні бүгінге дейін сақталған.

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында қоңыраттар Шығыс Бұқарада ең көп санды өзбек тайпасы болды, ал өзбек халқы арасында маңғыттардан кейін екінші орында тұрды. Олар негізінен Гүзардан Термезге дейінгі аумақты жайлады, одан әрі Бабатағ жотасының батыс сілемдерінде тұрды.

Қоңыраттар арасында мынадай аңыз бар: олардың тайпа басы Қоңырат ата немесе Қоңыр би, оның бәйбішеден төрт ұлы болыпты: Уақтаңбалы, Қостаңбалы, Қанжығалы, Айынжы (немесе Айынлы). Осылар Қоңыраттың төрт тармағының аталары болып саналады, бесінші буын- Тартулы Қоңыраттың кіші әйелінен туған. Кіші әйел ақсақалға сыйға тартылған болса керек, сондықтан туған бала Тартулы деп атанған екен. Осы аталған буындар белгілі бір рулардан тұрған: он сегіз ата Уақтаңбалы, он алты ата Қостаңбалы, он төрт ата Қанжығалы, он екі ата Айынлы және алты ата Тартулы.

Қанжығалы руы Кугитангдария өзені алқабының жоғарғы бөлігінде, Шерабад алқабында қоныстанған, сондай-ақ Жарқорған аймағында және Сурхан өзенінің батыс жағалауынан Бабатағ тауының етегіне дейін жайлаған.

Он төрт ата Қанжығалыға жататындар: Ұлыс, Шулик, Құйын, Қаракүрсак, Малтақа, Қолдаулы, Қарабура, Досқа, Топқара, Көртоғай, Ноғай, Желкілік, Фаля, Қара. Бұлардан мынандай ру бұтақтары тарайды: Ұрыс, Қожақұл, Шууллақ, Көпші, Мәди, Шамбыл, Құлбұрын, Питак, Жанғабатыр, Ташат, Саржетім, Гүлжетім, Дәужетім, Сарық, Қарға, Фалябатыр, Фаляхоя, Питакути, Кіші-Қолдаулы, Қарақасқа.

Өзбек тайпасы Сарой Батыс Бұқарада, Қаршы даласында, Шахрисабста, Кугтағ тауының бөктерінде орналасқан. Қашқадарияның жоғары сағасындағы саройдың бөлінісі мынандай болып келеді: қыпшақ, қырғыз, мажар, тоғыз, ас, найман, санчикли, ақтүнлі, сероб, жаман, маңғыт, қостаңбалы, бүргелі, некуз, қоңырат. Олар өз тарапынан тармақтарға бөлінеді. Мысалы, Қыпшақ-Сарой он ру тармағын құрайды: қанжығалы, қазаяқлы, қырықаяқлы, мырза, шағарақ, абақлы, умақай, найман, шарқуса. Қыпшақ-саройлар Зарафшан жазығында тұрады.

XIX ғасырдың аяғы – XX ғасырдың басында өзбек қыпшақтар: парча-қыпшақ, ақ-қыпшақ, қара-қыпшақ, қыпшақ-сарой Зарафшан аңғарын мекендеген. Парча-қыпшақтар жеті атадан құрылады, солардың бірі- қанжығалы. Сары-қыпшаққа он ата жатады, солардың бірі- қанжығалы.

Ірі өзбек тайпаларының бірі “туркман” аталары. Әдебиеттегі олардың атауы- нұрата туркмандары (қазіргі тұрағына қарай). Нұрата туркмандары екі тайпаларға бөлінеді: “жиырма төрт ата” және “бес ата манғышлау”. Жиырма төрт ата туркман төрт рудан (алты ата деп аталатын) тұрады:

1. алты ата - қазаяқлы;
2. алты ата - қанжығалы;
3. алты ата – боғажелі;
4. алты ата – айтаңбалы.

Осы рулар әрқайсысы аталарға бөлінеді. Алты ата қанжығалы – алты бек, балғалы, абай туш, ит борбай деп тармақталады.

Қанжығалыға ұқсас “қанжық” деген атау Каспий маңындағы түрікмендерге – теке*, гоклен, эрсариларда кездеседі. Түрікменнің теке тайпасы екі руға бөлінеді: Өтеміс және Тоқтамыс. Теке Өтемісте шақал, ит, қозы, т.б., Теке Тоқтамыста түлкі, қанжық, хайуан, түйе, қаз т.б. атаулар кездеседі. Осы ру атаулары неғұрлым ежелгі, тіпті исламға дейін пайда болған сияқты.

Ноғайлар деген этникалық атаумен белгілі - қазіргі уақытта Солтүстік Кавказ, Дағыстан, Астрахан облысында тұратын түрік халқы. Жалпы саны 1989 жылғы санақ бойынша 75564 (бұрынғы Кеңес одағындағы) адам. Ноғайлардың көпшілігі Дағыстанның Ноғай ауданында, Ставрополь өлкесінің кейбір жерлерінде. Азын-аулақ ноғайлар Дағыстанның Тарум, Кизил яр, Хасавюрт, Бабаюрт аудандары мен Шешен-Ингуштардың Жорғалы, Турум, Шелков аудандарында тұрады. Ноғайлардың бір тобы (аккерман ноғайлары) Румынияда Добруджа, Констанца қалаларының төңірегінде 23 мың адам тұрады. Екінші бір тобы (1 миллион 200 мың адам) Туркияның Коний жартыаралында өмір сүреді. Ноғай тілі түркі тілдерінің қыпшақ тобына жатады. Қазақ, қарақалпақ және өзбек тілінің қыпшақ диалектісімен бірге қыпшақ-ноғай қосалқы тобын құрайды.

Рулық-тайпалық жағынан ноғайлар ақ ноғай, қара ноғай болып екі арысқа бөлінеді. Қара ноғайлар үш тайпалардан құралады: ембібойлық (Ембі өзені бойында тұрғандар), жетісан (жетпіс мың мағынасында) және жетішкүл (жеті үшбұрыш мағынасында). Жетісандар үш рулар бірлестігінен (құб деп аталады) тұрады: құб тобылғы, құб бүркіт, құб кенегес. Құб бүркітке қанжығалы, төбелтай, қислақ, айтаңбалы қислақ, бүркүк, ябағы-бадай, бадай, арпақүлдуген, эсабай, ақбас, бақанша, төбелтай, шауқай рулары жатады. Құб бүркіттің таңбасы- үшбұрыш, дұғалық (тұмар) таңба деп аталады.

Қорыта айтқанда, ежелгі Қанжығалы руының ұрпақтары ұлан-ғайыр өңірде өрістеп, кең алқапқа жайылған, халқы да көп әрі дәулетті, жуан сіңір ел болған, бірнеше түркі тілдес халықтардың құрамына кірген. Қанжығалылардың негізгі бөлігі қазақтың Арғын тайпасын құраған қайнардың бірі болды. Халықтар арасындағы қақтығыстар нәтижесінде (монғол жорықтары, Ақсақ Темір шабуылдары, қазақ-қалмақ соғысы т.б.) олар ары-бері сапырылыста болып, Қанжығалы руының бір бөлігі Орта Азияға таралып, өзбек, қарақалпақ, түрікмен халықтарына сіңісіп кеткен. Тағы бір бөлігі батысқа қоныс аударып ноғай еліне қосылған.

Шежіреші қариялар айтуы бойынша Қанжығалыдан (Толыбайдан) Раушанбек, Ішпекбай, Піспекбай туған. Раушанбектің ұрпақтары түгелдей Өзбекстанда. “Артында қызы бардың ізі бар, ұлы бардың өзі бар” дейді ежелгі халық мақалы. Піспекбайдан ұл жоқ, ару қыздары Байбике, Аққоян, Тоққоян - бірі бұлбұл, бірі тоты - Қуандық Алтайдың әйелдері болған. Осы аналардан өрбіп-өнген өр Алтай, төменгі Алтай- бәрі де Піспекбайдың қыздарынан туған.

Шежіре деректерінде Ішпекбайдан ағалы-інілі Есен, Бозым екеу деп көрсетілген. Есеннен үш ұрпақ: Қармыс, Қамбар, Жапар тарайды. Бұдан әрі шежіре былай жүйеленеді. Қармыстан Ажыбай, Ажым, Ажығұл деген үш ұл туады. Бұлардан тараған ұрпақтардың аралары алшақ болсада, ағайындар қоян -қолтық аралас тұрды, жазда жайлауда кездесіп, “өлікке бата, тіріге – сәлем” дейтін қарым –қатынастарын жасайтын. Ажыбай алты атаға бөлінеді: Жарыс, Мәшек, Мәмбетқазы, Мәмбетқұл, Ақтамақ, Ақбура (Сүйіндік руы-

* “Теке” - түрікмен тайпаларының ішінде ең ірісі (270 мың адам). Түрікмен шежіресін зерттеуші Г. Карповтың айтуы бойынша, бұл тайпа жорықтарда түрікмендердің әскери күшінің алдында жүретін болғандықтан “теке” деп аталған. (Теке-қой мен ешкіні басқарып, табын басында жүреді).

ның Ақбурасымен шатастырмау керек). Бұрынғы қариялар Ажыбайды алты арыс деп сөйлейтұғын. Ескерту: кейбір шежірелерде Қармыстың ұлдарын былай атайды- Әжібай, Әжім, Әжіғұл.

Жарыстың жалғыз ұлының есімі- Қара, Қараның бәбішесінен- Елібай, Сары туады, тоқалынан- Жәдігер. Қараның қара шаңырағы Жәдігердің немересі Әлдеберліде. Әлдеберлінің бесінші ұрпағы Даниял Ахметов - Қазақстан Республикасының премьер-министрі. Қанжығалы шежіресінің ата-тек кестелерінде үш Сары кездеседі, алғашқысы- Қара атасының Сарысы, екіншісі- Ажығұл тармағының Сарысы, үшіншісі- Бөгенбай батырдың бабасы- Жапардың жүйесінен тарайтын Сары.

Мәшектен Құдайберді туады. Құдайберді- Досқана, Төлеке, Малай, Қайқы, Бадай болып бес атаға бөлінеді. Досқана, Төлекесінің түбі- тегі қалмақ дейді Мәшһүр Жүсіп. Досқанадан- Тілеуберді, Жарылғап, Нияз тарайды. Жарылғаптан қанжығалы елін аузына қаратқан сөзге жүйрік Сасық деген атақты би, шешен шыққан. Төлеке құрамына Анақ, Жанатай батыр, Жанқошқар, Қоңсы, Мұрат, Шикөтен кіреді. Малайдан үш ағайынды: Сапа, Қожагелді, Қармыс дүниеге келді. Қайқының ұлы Киікбай асқан бай болған, төрт түлігі сай болған. Оған 18 мың жылқы біткен, зираты Атбасарда. Киікбайдан Аманжан, Медет, Бозай, Санмырза, Байқара аталары тарайды. Медеттің бес баласының бірі- абыройлы Үрпек батыр. Бадайдың жалғыз ұлының аты Жаңабай, одан Жанкісі, Байкісі, Ақанай, Өтеміс өрбиді.

Мәмбетқазының баласы Ораз, онан аты қазақ сахарасына жайылған ағайынды Абыз* бен Шомақ билер тарайды. Тобықты Нармамбет Ормамбетұлы ақын бұл аталарды былай мадақтайды:

Есен-Бозым тұрғанда,
Батырсыз Мейрам жай ауыл.
Айтындаршы кімің бар,
Абыз-Шомақтай бай ауыл.

Бұл азаматтар туралы қыпшақ Әлсейіттің баласы Құдайберген ақын (т.ж. 1884 - 1937 ж.ө.) былай деген:

Арғы атаң Абыз, Шомақ - мырза болған,
Бергі атаң Боқты, Добал – малға толған.

Шомақтың ұлы Боқтыға құт біткен, оның 12 мың жылқысы болған екен. Шәкәрім “Абылайдың хан болғаны 1735 жылдың маңайы болар” дейді. Сол жылы қазақ әскері жоңғарлардың қалың қолын ойсырата талқандап, жеңіске жетеді. Жорықтан жауынгерлер Баянаулада, Сабындыкөл басында отырған Қанжығалы ауылдарына тоқтайды. Ағайынды Абыз бен Шомақ қазақтың жеңіс тойын өткізеді, сол тойда Абылай хан болып жарияланады. Қанжығалының суырыла термелей сөйлейтін төкпе ақыны Ералы Саққұлақұлы (т.ж. 1846-1932 ж.ө.) бұл оқиға туралы:

Алты ата Ажыбайдың Абыз- Шомақ бірі,
Бай болған шаруа- малы өте ірі.
Тоқсан бие сойыпты сол жиынға,
Қазақтың хан сайлаған шаттық күні,-
дейді.

* “Абыз” сөзінің бірнеше мағынасы бар: 1. Хат таныған кісі, ескі оқымысты, білгіш; 2. Әулие, сикыр; 3. Шаман дініндегі халықтардың молда, сопы, бақсы сияқты адамдардың лауазымы. Академик Ә.Марғұлан (т.ж. 1904-1985 ж.ө.) айтуы бойынша, орта ғасырдағы абыздар хандардың хатшылық қызметінде болып, олардың кеңесшісі, ақыл берушісі болған.

Мәмбетқазының Оразы о дүниеге жөнелгеннен кейін “аға өлсе, іні мұра” - деп оның әйелін әменгерлік әдет бойынша Құдайберді алады. Сол әйелден Доскана, Төлеке, Малай, Қайқы туады. Бұларды Абыз, Шомакпен күрсақтас аталар деп атайды.

Ажыбайдың бір ұлы Мәмбетқұл, одан Құрманқұл, Құдияр аталары тарайды. Құрманқұлдан Толыбай туады, оның ұлдарының есімдері: Қозыбақ, Тайкелтір, Хангелді. Құдиярдың бәйбішесінен - Дәулетімбет пен Келдәулет; қалмақ тоқалынан - Құрымсы; Кетен тоқалынан - Ақдәулет, Қатба, Тыныбек, Женет, Байжігіт туады. Ақдәулет атасынан атақты би, жел ауыз, күміс комей шешен Есімбай (Белдеме) шыққан. Құрымсыдан - Құлтай мен Шағыр, ал Тыныбектен Ақтайлақ жарық дүниеге келеді.

Ажыбайдың қалған ұлдарынан: Ақтамақтан Алмашы, Әлмембет тарайды, Ақбурадан Құдайменді, Шобай аталары шығады. Ақбура мен Ақтамақтың бір аты - Тентек, себебі мынада. Ақкөл, Шідерті, Өлеңті, Жалаулы шұрайлы жерлері бәсентиін Иман, Рысбек аталарының жайлаулары болса керек. Ал қанжығалы елінің мекені Ереймен тауы. Ақбура, Ақтамақ балалары бәсентиіндермен төбелес жасап, жер үшін жанжалдасып, кісі өлімі де болыпты. Сондықтан бұлар “Тентек қанжығалылар” деп аталып кеткен.

Павлодар облысым, Естай атым,
Жұртқа баян істері азаматтың.
Орта жүз, Арғынмын бері келе
Толыбай, Қанжығалы арғы затым,-

деген саңлақ әнші, дарынды композитор, арқалы ақын Естай (т.ж. 1868-1946 ж.ө.) - Алмашы атасынан. Қазақ өнер иелерінің бұлжымас бір дәстүрі болады. Олар өз руының атымен сөйлеп, өз атасының (руының) есімін қоса айтуға машықтанды. Мұндай әдіс Естай ақында да болады. Шыққан тегі, руы туралы ақын сыр шертеді:

Алмашы Ақтамақтың бел баласы,
Деп айтар Қанжығалы ел ағасы.
Мекенім Бұрметалда - Өлеңтінде,
Сөйлеген Беркімбайдың бел баласы.
Атам Тентек, руым Қанжығалы,
Арғыннан саналады арғы жағы.

Алмашы төртке бөлінеді: Ыбырай, Жапақ, Сейітқұл, Қайыпберлі. Әлмембеттен - Қорлыбай, Қойлыбай, Жарылғап аталары шығады. Алмашылар арасында сүңгіге жауын міндірген, найзасын жауға тіреген Қайыпберлі, Байқожа, Көлебе батырлардың, Аманбай, Жеміс әулиелердің есімдері жиі аталады.

Көлебе батыр болған туысынан,
Шықпаған алты Ажыбай уысынан, -
дейді көпті көрген қариялар.

Ақбура ағалы — інілі Құдайменді, Шобай деп екіге тармақталады. Құдаймендінің ұлдарының аттары: Айтуар, Күшпен, Құдайсүгір, Өтеген. Шобайдан Шеруші туады, одан Елғонды, онан үшеу — Ескене, Есет, Есназар өрбиді. Елғонды бала күнінде қалмаққа олжа болып, жау қолына түсіп кеткен. Ақбураның немересі Өтеген жүрегі жаудан қайтпаған батыр атанған кісі, басына киіп дулыға, беліне іліп сапыны* әдейі Елғондыны іздеп қалмаққа жалғыз аттанып барған адам. Көзге түспей жасырын қалмақ аулынын маңыны барса, көгал ойын баласына толған, қайсысы Елғонды екені белгісіз.

* “Сапы” - семсер сияқты түзу, қылыш сияқты бір ғана жүзі бар, сабы жүзіне қарай қисайтылған кесу қаруы.

Өтеген “Елғонды, Елғонды!” деп айқайға салады, сонда бір бала жалт бұрылып батырға көз айырмай қадалып қарайды. Өтеген жүйрік атымен қатты шауып барып осы баланы іліп алып кетіп, жаудың қолынан алып қашады, елге ата - анасына әкеледі. Елғонды жақсы өсіп - өнген ел, қазіргі уақытта Ақбурадан тарағандардың едәуір бөлігі - Елғондының ұрпақтары. Өтегеннің әулеті өспесе де, олар өз алдына бір ауыл - аймақты құрады.

Алты арыс Ажыбайдың жартысы (Қара, Құрманқұл, Құдияр) Баянауылдың шығысын мекендейді. Қалған жартысы (Жарас, Ақтамақ, Ақбура) Ақкөл – Жайылманы қоныстанады, Абыз бен Шомақтың ауылдары Қызылағаш жерінде.

XIX ғасырдың аяғында патша үкіметі қазақ жерін отарлау үшін Ф. Щербина басшылығымен жер өлшейтін, санақ өткізетін экспедицияны жібереді. 1896-1902 жылдары олар Торғай, Ақмола және Семей облыстарын тексеріп шығады. Осы экспедицияның “Қарқаралы уезі” деп аталатын VI томында мынандай деректер келтірілген. “В 18 веке род Каракесек жил в окрестностях Ташкента. Бии Абыз и Шомак из рода Канжыгалы звали к себе в степь Сары-Арку киргиз* рода Аргын. Откликнулся на это бий Казбек, возглавлявший род Бошан, за ним последовали и остальные рода Каракесек. Абыз не пожелал выдать дочь за Казбека, но тот взял ее силой. От этого брака родился известный бий Конай. Каракесекский род со временем разбогател и вытеснил канжигалинцев в Баянаульские горы и далее.”

Қаракесек Бекболат би қанжығалы ұрпақтарын Едірей-Бедірей, Үшқара таулары бөктерінен ығыстырады, ал сүйіндік Едіге би Баянаула жерінен қанжығалы елін күншығысқа қарай кетуіне мәжбүр етті. Сөйтіп қанжығалылар Бірлік, Майқайын, Екібастұз, Аққол-Жайылма, Жалаулы жерлеріндегі жайылымдарды қоныс еткен, Ертіс түсіп қыпшақтар жеріне көшті. Тек қана Қарамен Құдияр батырдың өжет балалары ежелгі қонысы Шақшан тауынан кетпеген.

Қармыстан Ажыбай, Ажым, Ажығұл дедік. Ажымның ұрпақтары Қарабұжыр, Қаратілес, Кенжеқара. Осылардың арасында жан саны көбірек Қарабұжыр, ал Қарабұжыр ішінде өскен аталар Байболат пен Мұрат. Мағжан ақынның “Батыр Баян” поэмасында хан Абылай қалмаққа ойран салмақшы болып батырларды шақырады делінген. Сонда жиылған өңшең ноян** бірінен бірі өткен ығай-сығай ішінде:

...Әрі ақын, әрі батыр Қарабұжыр,
Айтатын өрлеп барып аспанға сыр, -
деген жолдар бар.

Тұлпар мініп, ту көтерген, халық қамы үшін жауға талай шапқан Байболат батырда он бала болған, ал 18 мың жылқы ұстаған беделді Мұрат байдан тоғыз ұл қалды. Қарабұжыр ішінде өспеген аталар - Шаған мен Құрман. Құрманнан - Тасболат, Мамай, Сатыбалды тарайды, Шағаннан - жалғыз Аتكелтір. Қаратілестен - Матай, Абыз, Әуез туған. Кенжеқараның ұлының есімі Меңдібай, одан Тұяқ, Ескене, Солтан деген бақандай жігіттер өрбиді. Ажымнан тарайтын Қарабұжыр, Жарастан - Досқана, Төлеке тармақтары Жалаулы көлінен Ертіске дейін құнарлы жерлерге қоныс тепкен.

* “Киргизы” - Қазақстанды өзіне бағындырып алғаннан кейін ақ патша үкіметінің қазақ халқына қойған бұрмаланған ат. Ал көршілес қырғыз халқына “дикокаменные киргизы” деген ат берілді.

** “Ноян”, бұл ұғым монғол тілінде, мырза дегенді білдіреді. Шығыс түркі тілдерінде де “нойон” - бек, басшы. “Ығай мен сығай” - қазіргі түсінігімізде - іріктелген, таңдаулы мағыналы сөздер.

Ажығұл- Амалдық және Сары болып екі тармаққа бөлінеді. Амалдықтан Аманбай, Бұқрай, Есберді, Қожырек тарайды. Сары- айбарлы Тілеумет батыр, айбынды Бұхарбай бай, Өтеулі, Өтеміс деген үлкенді-кішілі аталарға тармақталады. Ажығұлдың ұрпақтары Ажыбайдың Қарасы, Құдиярымен қоныстас болып, төсекте басы, төскейде малы қосылған ағайын-туысты тағдырлас, көршілес елдер болған, сондықтан бұлар көршілеріне Қара-Сары-Құдияр деп танымал. Амалдықтың әжептәуір бөлігі Ертіс түсіп, Павлодар уезінің ең солтүстігіндегі Жарағаш көлін жағалай қоныстанған.

Қанжығалы баласы Ішпекбай, онан Есен, онан Қамбар. Қамбардан үшеу тарайды: Аққозы, Бекбаулы, Қаражан. "... Баянауыл тауында "Жасыбай асуы" деген жер бар. Сол Жасыбай - қазақтың батыры. Қалмақпен атысып, өлгеннен соң сол жерді Жасыбай атына қойған. Жасыбай аққозы қанжығалы, бүл күні үрім - бұтағы Жалаңашты тұзы деген жерде". (Мәшһүр Жүсіп Көпеев. Сарыарқаның кімдікі екендігі // Айдын - облыстық "Сарыарқа Самалы" газетінің әдеби альманах - қосымшасы, № 1, қантар 2004, 23 бет.) Аққозы ұрпақтарының біразы Кенесары хан басқарған азаттық қозғалысқа қатысып, Арқаға оралмай, патша жазалап ит жеккенге айдатады деп, Сырдария бойын қоныс еткен. Бекбаулыдан Есназар, Қожаназар деген екі ұл туған. Қожаназардың Шеру атасының елі түгелдей қарақалпақ ішіне сіңісіп кеткен дейді шежіре.

Есеннің кенже ұлы Жапарда төрт бала болған: Қаратума, Жиес, Анда, Шағалақ. Қаратумада өсіп-өнген аталар- Базаргелді мен Баспан. Жиестен Тілеулі туады, Тілеулі ел арасында Сары деп атанған. Сарыдан Әлдеуін батыр мен Дәуім тарайды. Есім хан 1627 жылы Ташкентке шабуыл жасап, Тәуекел* хан заманынан қазақтар билеген 12 қаланы атырабымен қоса өз қарамағына қайтарады. Осы жорықта ерекше көзге түскен Әлдеуін батырға Есім хан Түркістан қаласын билеуді тапсырады. Әлдеуін батыр XVII ғасырда Жәңгір ханның қолбасшы батыры болған. Қошқар және Ақша есімді екі ұлы Түркістанда дүниеге келіпті. Қошқар батыр қарақалпақ ханы Әйіптің қолбасшысы болған. Ақша батыр Тәуке ханның қалың қолын басқарған әскери басшысы болған. Үмбетей жырау Ақшаны "Алатаудай Ақша" деп жоғары дәрежеге көтерген.

Ақшадан екі бала: Көлбай, Бөгенбай. Көлбай есер-есаландықпен бір аста туысқан ағасы Әлібектің үсті-басын майлай берген сықылды. Сонда Әлібек айтқан екен: - Ерке баладан жынды бала көп жақсы деген осы екен-ау. Мынау өскенде менің тұқымыма таң атырып, күн шығармас, - дегенде, Ақша тұрып:

- Мұны айтасың ба, үйде бір шойқара бар, тұқымың соның тепкісінде шіриді, - депті.

- Ендеше мен тұқымымды оның тепкісіне шірітпеймін, - деп бөлініп көшіп кеткен. Сол бойымен бөлек өсіп-өніп, Көкшетаудан әрі Әлібек қараған деген жер бар, үрім-бұтағы сонда деседі.

Ол айтқан шойқарасы аяғында Бөгенбай батыр болып шығыпты (Мәшһүр Жүсіп).

Бөгенбай батырдың ұрпағы Нұралыұлы Олжабай ақын (т.ж. 1881-1935 ж.ө.) артындағы туысқан-туғанға соз маржанын өлмес мұра қалдырған адам. Ол Ақмола уезінде Қоржынкөлде көп жылдар болыс болды. 1928 жылы Олжабай кәмпескеге ілініп, сот үкімінсіз үш жылға азаматтық құқы жойылып,

* Тәуекел (т.ж.б. - 1598 ж.ө.) - қазақ ханы (1582-1598 ж.ж.), Шығай ханның баласы. Тәуекел хан Ташкент қаласын 1598 жылы өзіне бағындырды. Содан Ташкент шаһары 200 жыл бойы Қазақ хандығының билігінде болды.

Үйшікке (Гурьевке) жер аударылды. 1932 жылдың жазында Олжабай елге оралған соң Омбы облысы, Шарбақкөл ауданы, Томар ауылында бір үйде НКВД* бастығы Жұмабай Шаяхметовпен кездесіп қалады. Оның: “Бұл кісі кім болады?” - деген сұрағына зұлым заманның зорлық-зомбылығына душар болған Олжабай ақын өлеңмен жауап қайтарған:

Ағаштың түбі бір де, бұтақ басқа,
Ұқсайды адам-ата сол ағашқа.
Қанжығалы Ішпектен Есен туып,
Жапардан бөлінеміз төрт арысқа.
Жиестен тарайды екен менің Сары атам,
Әлдеуін содан туып батыр болған.
Баласы Әлдеуіннің Ақша сардар**,
Ер екен заманында аруақ қонған.
Ақшадан асып туған ер Бөгенбай,
Едігедей ел қамын жер Бөгенбай.
Қалмақты қысқа күнде қырық шауып,
Үш жүзге олжа салған сол Бөгенбай.
Бөкеңнің Тұраналы- бел баласы,
Би Бапан одан туған- ер данасы.
Бапаннан Саққұлақтай атам туып,
Қазақтың атын білмес қай баласы?
Сағекеннен Нұралыдай әкем туды,
Ол дағы ата-баба жолын құды.
Тіреліп ақырғы өмір Олжабайға,
Жегізді ащы тұрмыс, заһар уды.
Атандым бақытты Олжабай, сорлы Олжабай,
Кеше бүркіт болсам да, бүгін торғай.
Бұл күнде паналауға бұтақ керек,
Бір кезде болсам дағы Көкшетаудай!

“Елдің атын ер шығарады” деген мақал халықтың Бөгенбай секілді даңқты перзенттеріне байланысты айтылған. Қазақ дәстүрі бойынша тарихта адамдардың есімдері руымен қоса айтылады. Адамның арыстаны Қанжығалы қарт Бөгенбай батыр қазақ тарихында айрықша орын алған, ел қамқоры екені баршаға аян.

Даңқы жер жарған Бөгенбай 103 рет жауға қарсы айқасқа түскен батыр. 1708 жылы 28 жасында Бөгенбай батыр 30 мың жауынгерге қолбасшы болып, қазақ елінің берекесін алып, құтын қашырған Жайық бойындағы қазақ-орыстарды тас-талқан етіп, Еділден әрі асырып тастайды. Қарабалта түбінде қырғыздармен болған айқаста (1757 ж.) Бөгенбай батыр 77 жаста екен. Сонда батыр қазақ қолының 48 жыл қолбасшысы болған. Егде тартқанша аттан түспеген аруақты ерін халық “Қанжығалы қарт Бөгенбай” деп атаған.

1710 жылы Қаракүмда қазақтың үш жүздің құрылтайында жасақ құрылып, оның қолбасшысы болып Бөгенбай батыр сайланды. 1725-1727 жылдары Бөгенбай батыр бас болып Орта жүз батырлармен жоңғарларды Түркістан мен Саураннан қуып шыққан. Одан кейін “орманнан көп Орта жүзден”

* “НКВД” - ішкі істер халық комиссариаты (народный комиссариат внутренних дел СССР). 1917-1946 жылдары қызмет етті.

** “Сардар” - әскери жоғары лауазым. Астында аты, үстінде сауыты, қолында қаруы бар жауынгерлерден жиналған әскери ұйым жасақ деп аталған. Жасақтағы сарбаздардың әскери атақтары: онбасы, жүзбасы, мыңбасы, түменбасы (он мың басы), қолбасы (сардар).

кол жинап, жоңғар шапқыншыларын тағы да ойсырата жеңген. 1730 жылы Бөгенбай батыр басқарған біріккен қазақ әскері Іле бойындағы Аңырақай жазығында жоңғарларды тас-талқан етеді.

Батыр үш әйел алған екен. Бәйбішесі - Баяу Таракты Наймантай батырдың қызы, Байғозы батырдың апасы. Баяу бәбішеден төрт ұл - Батырбек, Тұрымбет батыр, Тұраналы би, Тасыбек (Тасбақа) және Баяш (Қырғи) есімді қыз туған. Екінші әйелі- Қамыран қалмақ ноянның қызы. Қамыран Жылқыбай батырдың, Қайназар, Айназар, Жаңазардың анасы. Үшінші әйелі- Лаба. 1741 жылы жоңғар қолын қазақ жасағы талқандап, ұлы жеңіске жетеді. Жаудан қолға көп олжа түседі. Қалмақтарды жеңіп, Сүйіндік Олжабай батырмен Қанжығалы Бөгенбай батыр қалмақтың Уса-Серен Ғалдан Доржи тайшаның апалы-сіңлілі екі қызына- Лағба атты бойжеткенге Олжабай, Лаба атты айдай сұлуға Бөгенбай үйленеді, екі батыр бажа болады. Лабадан- Арғынбай, Шілдебай, Нарымбай есімді үш ұл дүниеге келеді. Қыз Баяш қаракесек Керней атасының Жарылғап батырдың баласы Қырбасқа ұзатылады. Бұлардан әйгілі Байсейітбай батыр туады.

Қанжығалы қарт Бөгенбай батыр Сілеті өзенінің жағасында 1775 жылы желтоқсан айында ауырып, Қараойдағы жайлаудан көшкен жолда көз жұмды. Бұл кезде Абылай хан елде жоқ екен. Батырдың өлімін ханға Бұқар жыраудың өзі естіртеді.

Қазақтың ханы Абылай!
Ақиықты аспанға
Ұшпастай ғып торлады.
Құлағанға үқсайды
Қазақтың камал қорғаны.
Қайғырмаңыз, ханзадам,
Айтпасыма болмайды,
Батырың өтті Бөгенбай!

Батырдың денесін ақыретке орап, мәйітіне тұз ерітіндісін әбден қандырып құйып, оны былғарыға тіктіріп, денесін қыс бойы сөреге* қойып сақтайды. Абылай хан келгеннен соң 1776 жылдың көктемінде Жауай батыр бастаған 40 кісі Есілді, Сарысу бойын жағалап отырып мәйітті Түркістанға жеткізіп, Әзірет Сұлтан ғимараты ауласына таза арулап қояды. Кейін Бөгенбай батырдың денесі тұздалып, сөре үстінде қақталған жер “Бөкең сөресі” деп аталды. Қазір ол жерде Сілеті ауданына қарайтын Бөгенбай елді мекені бар. Сол себепті қанжығалылар батырдың сүйегі Түркістанда, ал ет-майы Ерейменде дейді.

Жақсының арты қор болмас дегендей, батырдың ұрпақтары да атақты және дәулетті болған. 1926 жылғы халық санағы қорытындысы бойынша Бөгенбай батырдың өз кіндігінен тараған 316 үй бар екен, ал оның әкесі Ақшаның ағасы Қош-қардың ұрпақтарын қосқанда 522 шаңырақ, екі мыңнан астам адам болған. 1928 жылы Бөгенбайдың ұрпақ шашқан он екі баласының онынан тараған үрім-бұтақ 32 ауылда тұрған. Өзара “Үш Құрсау” аталып, үш ауылдай ел болған. Қазақ халқының тарихында асыра сілтеу деп қана мәймөңкеленген қолдан жасаған қызыл қырғын отызыншы жылдардың аштығында 245 үй қилы заманның құрбаны болып, ізсіз жойылған. Ұлы Отан соғысында, фин және жапон соғыстарында батырдың жүзден аса

* “Сөре”, “сөрелеп қою” деген сөздер қысқы күні дүние салған атақты аламының мүрдесін ақ шүберекке орап, оның сыртынан әуелі құрыммен, оның сыртынан ақ киізбен қаптап, биік ағаштан жасаған сөреге қойған. Жаз шыға мәйітті Түркістанға апарып Қожа Ахмет Иссауи әулиенің кесенесі жанына жерлейтін.

ұрпақтары қатысып елімізді, жерімізді ерлікпен қорғады. Олардың жартысынан астамы Отан үшін құрбан болған. Бұл күнде болса бүкіл Қазақстан жерінде Бөгенбай батырдан тараған 115-120 шамалыдай шаңырақ бар (Қ.Нұралинның мәліметтері бойынша).

“Ассалаумағалейкум боз арғымақ,
Қол бастап ата жауға тартқан садақ.
Бөгенбай, Тұраналы, әкең Бапан,
Ежелден ел қорғаған кәрі аруақ,” -

деп Саққұлақ биге қаракесек Кемпірбай ақын сәлем берген екен. Арғынның ақсақалы атанған, адамның абзалы Саққұлақтың (т.ж. 1800-1888 ж.ө.) азан шақырып қойған шын аты Сәбден. Он жеті жасында Қуандық руының Алтай тармағынан шыққан атақты төбе би Байдалымен сөз сайысына түсіпті:

- Алтайдың аузын асқа, адырын атқа толтырған Ішпекбай бабам емес пе еді! Алтайға ана болған менің Аққоян апам емес пе еді!- деп.

Сонда Байдалы:

- Құлағың неткен сақ екен, мына бала мен естіп білмеген сөзді айтты-ау, мен тозған екенмін, бұл озған екен. Бұдан былай сенің атың “Саққұлақ би” болсын, аумин!- деп батасын беріпті дейді ел.

Би Саққұлақ көзі ашық, ескіше оқыған, сауаты мол, білімдар, ізденгіш адам болған, ел арасында сақталған ауыз әдебиетін жинап, үнемі қағазға түсіріп жүрген. Оны халық “ел шежіресі” деп атапты. Саққұлақ туралы Мәшһүр Жүсіптің мынандай пікірі бар: “Өз жобасында ел ішінен суырылып шыққан шешен, сөзге ұста, тапқыр, ойшыл, кеудесінің есігі бар, құлағының тесігі бар, көзі жіті, көңілі қырағы адамды көп көрдім. Бір емес, әр тілді білетін, оқыған, тоқыған, жүйрік, білгіш адамлармен ойда, қырда, талай жерде жолығып, талаймен сөйлестім. Қанжығалы қарт Бөгенбайдан шыққан Саққұлақ шешен сондай жұрт аузында шежіре атанған қариялардан еді”.

Жапардың кенже ұлы Шағалақтан үш бала өмірге келеді: Алдияр, Асанай, Үсеней. Асанайдан Мәмбет туады. Осы Мәмбеттің бес ұлы - Досай, Ақпан, Атан, Бура, Тайлақ- Бесқасқа атанған. Бұлар бәрі де жау түсіргіш батыр, қандарын торсыққа құйған өжет, тұтас жүргенде рулы ел батпайтын айбынды болды. Қалмаққа таң атырып, күн шығармаған. Бұл ағайындылар ішінде ел құрметіне бөленген атақтылары- Досай мен Атан батырлары - Қанжығалы қарт Бөгенбай батырдың үзенгілес серіктері, батыр інілері. Ел аузындағы аңызға қарағанда Атан белі бекіп, бұғанасы жаңа қатқан он екі жасынан атқа мініп, қарағай сапты көк найзаны қолына алып, қанды көбе киініп, бір аллаға сиініп үлкендермен бірге жаутершілікке аттанған. “Ақыл жастан, асыл тастан” дейді халық. Атан жасынан аса сабырлы, ақыл иесі болған деседі. Бөгенбай батыр қысылтаяң кездерде осы Атан мен оңашалап алып ақылдасады екен. Досай Атанға керісінше өжет, қызбақанды, жасынан жорық, соғыспен өскен батыр жауға аттанбай тыныш отыра алмайтын көрінеді.

Қамбар-Жапар аталары Сілеті өзенінің шығыс жағалауы, Ереймен жақтың батыс бөктерін мекендеген. Жапардың Андасы- Ақтайлақ, Жиенбай болып екіге бөлінеді. Жиенбайдан Уәйіс, мұнан Тұяқбай туған, ал оның екі ұлы Қырғызбай, Теңізбай деп аталған. Абылай ханның өсиеті бойынша Уәлихан* XIX ғасырдың екінші жартысында Қырғызбай, Теңізбай тұқымдарын Ерейменнен түгел көшіріп алып, Қостанай даласындағы қалың орманды, мол сулы Сарыкөл, Отынағаш, Қараөзек, Борпылдақ дейтін жерлерге

* Уәлихан (т.ж. 1739-1819 ж.ө.) - Орта жүздің ханы (1781-1819 ж. ж.), Абылай ханның 39 ұлдарының ішінде тұңғышы. Патша үкіметі Орта жүзде хандықты 1822 жылы жойды. Орта жүзде Уәлихан мен Барақ сұлтанның ұлы Бөкей соңғы хандар деп есептеледі.

түпкілікті қоныстандырған. Көкшетаудағы хан сайлауында Қырғызбай, Теңізбай ұрпақтары атакты Әлібек батыр, Мендеке батыр, Бекеш билердің қолдауымен Уәлихан Орта жүзге хан сайланып, такка отырған екен. Сонан бері ол екі ата Қостанай жақта өркендеп қалың ел болыпты, саны шамамен 1500 үй, Қырғызбайдан- 250, Теңізбайдан- 1250 үй.

Қырғызбайда төрт ұл болған: Елшібай, Жолымбет, Рыскелді, Келімбет. Теңізбайдың ұлдарының есімдері: Жәнібек, Құдайберді, Айдапсал, Аتكелтір. Құдайберді- Ұлы жүздің бас биі атакты Үйсін Төле бидің (т.ж. 1663-1756 ж.ө.) күйеу баласы. Теңізбайдың Жәнібек атасынан өз дәуірінде айтулы батырлардың бірі қажыр-қайраты мол Мендеке батыр шыққан. Батырдың алты ұлының бәрі де шетінен осал кісі болмаған. Олар сөз бастайтыны – Шәңкі би, қол бастайтыны – Шауыпкел батыр, темірден түйме түйетін - Бадырақ іскер, мыңғырған малы бар - Мендібай бай, көкірегі ашық Арқай мырза, сылдыр көмей Шоқай шешен. Игі жақсылардың қасқа маңдайы болған Шәңкі би (т.ж. 1811-1884 ж.ө.) жұрт тағдырын шешетін шиеленісті мәселелерге белсене атсалысып, төрелік жасап, әділ би атанады. Ол өз елімен шектеліп қалмай, көрші жатқан болыстарға, тіпті Орта жүз елдерінің дау-шарларын шешуге қатысқан. Теңізбайлардың саны: Жәнібек- 800 үй, Әлібек батырдың (Құдайбердінің ұлы) ұрпақтары- 200 үй, Айдапсал мен Аتكелтір- 250 үй.

Қазақ халқының ертеден келе жатқан ең үлкен тойы - ас беру. Әлі күнге дейін ел есінде сақталып қалған, аңызға айналған ірі астардың бірі - ХІХ ғасырдың сексенінші жылдарында Шауыпкел батырға берілген ас. Бұл оқиға туралы әңгімелерді ел ішіндегі кәрі құлақ қариялардың аузынан Ғаббас Батталов ақсақал жазып алған.

Ас - шөбі шүйгін, суы мол Өзенкөл жайлауында шілде айында берілген. Асқа Атығай, Қарауыл, Керей, Уак, Қыпшақ, Бағаналы Найман, Айдерке Шакшақ елдерімен қатар, іргелес Кіші жүзден Жағалбайлы, Жаппас елдерінен де ақсақал, қарасақалдар арнайы шақырылған. Орда басы Шәңкі бидің шанырағы болып белгіленген, ас басқарушы болып Айдапсалдың ұрпағы күміс көмей, жез таңдай Асаубай шешен, ақын (т.ж. 1815 – 1897 ж.ө.) бекітілген. Әруақтың жақсы істері, қасиеттері туралы Шәңкі бидің немере қызы Бәдігүл жоқтауда айтыпты.

Асқа елу ту бие сойылады, қонақтарға жүздеген киіз үйлер тігіліп, сусынға екі жеті бойы қымыз жиналған. Бас бәйгеге бірінші жүлде алтын құйма тай тұяқ пен 10 ат, екінші орынға күміс құйма тай тұяқ пен 5 ат, үшінші орынға бір ішік пен 2 ат сыйлық белгіленген. Бәйгеде Ақан серінің тұлпары Құлагер бірінші келеді, екіншісі - Бағаналы Ерден батырдың Сағын сарысы, үшіншісі - Керей Есенеидің Байшұбары. Күрес сайысында жеңімпаз атанған палуанға маңдай алды сыйлық кілем жабылған түйе берілген, ақындарға шапан кигізіп, ат мінгізген. “Той десе, қу бас домалайды” дегендей Қанжығалылар аста бүгін ел болып атсалысып, асқа үлес - сыбағаларын беріп, елдің бірлігі мен байлығы, мырзалығы мен біліктілігін көрсетеді.

Ішпекбайдан - Есен, Бозым екеу дедік. Бозымнан тарағандарды “Жеті ру” деп атайды. Олар: Қоскелді, Қылшар, Лабашы, Пышқантай, Есіргеп, Нияз, Жолымбет. Лабашы мен Пышқантай ұрпақтары Өзбекстан жерінде, зым - зия жоқ болып кетті дейді көпті көрген қариялар. Жеті ру қанжығалылары Ерейментаудың шығыс бөктерінен Өлеңті өзеніне дейін, терістікте Қоянды - Қойтасқа дейін мекендейді.

Жар кабак, кең жауырын, түлкі күрсак,
Көзі отты, кеудесі өр, бойы сұнғақ.
Білектей дойырын бір тастамайды,
Дұшпанның пысын басар осымен - ақ.

Қасқырдың қызыл жонды арланындай,
Бұл Ниязұлы батыр Жантай.

Абылай ханның ең сүйікті батырларының бірі, ақ көз ерлігіне басып, 500 сарбаздарын бастап 10 мың қалмаққа қарсы шыққан Жантай батыр - Бозымның Нияз атасынан.

Таудағы “Жеті рудан” Толыбайлап,
Жөнелді бес жуз жігіт қару сайлап.

Осы қанды ұрыстың соңында шексіз ерлік көрсеткен қазақтан тек он адам ғана аман қалады. Найза ұшына талай жауды түйреген, бірнеше рет жараланған Жантай көк атынан түсе қалып, Тоқаш деген баласына атын береді де: “Сен құтыл, сен өлсең жаудан менің кегімді алатын ешкім жоқ!” дейді. Жантай осы ұрыста ерлікпен қаза табады.

Бозымның Майлы тармағынан Жолымбет дейтін бұтағынан атақты Үмбетей жырау Тілеуұлы (т.ж. 1697 - 1786 ж.ө.) шыққан. Үмбетей жыр, толғау, дастандар шығарумен қатар сауыт* – сайманын киіп, бес қаруды асынып батырлармен бірге талай жорықтарға қатынасқан. Сол қантөгіс ұрыстарда көзімен көргенін жырлаған жорық жыршысы. Үмбетей есімі Бөгенбай батырмен қатар аталады. Ол Бөгенбайдың жарқын, әсерлі образын жасаған:

Уа, Алатаудай Ақшадан
Асып тудың, Бөгенбай.
Болмашыдай анадан
Болат тудың, Бөгенбай!
Қалақайлап дулатқан,
Қалдамандап шулатқан
Қалмақты алдың, Бөгенбай.
Құбыла көшкен байтақтың
Ордасындай Бөгенбай!
Темір жұмсап, оқ атқан
Қорғасындай Бөгенбай.

Үмбетей толғауларында халықты бірлікке, берекеге, батырын ерлікке үндейді. “Қаһарлы қылыш ала алмаған - қаламды қанатты сөз алады” деген нақыл осы Үмбетей қатарлы ақындарға айтылса керек.

Қанжығалы руының ата қонысы әрқашанда Арғын тайпасының қонысына сәйкес болған. Жиделі – Байсынды** Бұқар хандығы қаратып алғаннан кейін (XV ғ.), Арғын елі шығысқа қарай беттеп, қоңыраттармен аралас, қыста Қаржан - Қазықұрттан Қаратау бөктерлерін, жазда Арыс пен Сырдария өзендерінің аралығындағы алқапты жайлаған деседі.

Шағатай ұлысының құрамында болған арғындар 1376, 1389 және 1390 жылдардағы Ақсақ Темірдің жойқын шапқыншылықтарына ұшырады. Тарихи жазба құжаттарда Қанжығалы руының аты бірінші рет XV ғасырдағы оқиғаларға байланысты аталады. 1420 жылы Барақ*** ханның Ташкент пен Ходжентке қарсы жорығында арғындар, яғни Қанжығалы руы қатынасты деген дерек бар.

* “Сауыт” - денеге киетін, кеудені қарудан қорғайтын батырлардың қорғаныс киімі. Сауттардың түрлері: көбе, кіреуке, берен, қаттама, жалаңқат, торғауыт.

** “Жиделі-Байсын” - Ферғана аңғары, қазіргі Өзбекстанның Сурхандария облысы. Жиделі - тау, Байсын - шығыс Бұқардағы қала.

*** Барақ (т.ж. белгісіз - 1428 ж.ө) - Ақ Орда ханы (1423-1428). Шыңғысхан әулетінен шыққан, Құйыршық ханның баласы, Орыс ханның немересі. Барақ хан - қазақ хандарының түп атасы.

Ақсақ Темірдің ұрпақтары Ұлықбек пен Әбу Саидтің әскерлері шайқасып, Әбу Саид жеңіліске ұшырап, 1448 жылы Өзбек ұлысының ханы Әбілқайырға қашып кұтылады. Біраз уақыттан соң Әбу Саид өз еліне қайтып әкім болғаннан кейін әжептеуір арғындардың тобы Сырдария аңғарынан Мауараннахрға* көшіп барады. Дешті-Қыпшақ арғындарының жасағы 1457-1458 жылдары Әбу Саидтің шабуылына қатысып Гератты басып алады делінген тарихи жазба ескерткіштерде.

Қанжығалы елінің ежелгі ата қонысы: қыста Қаратаудың басы жағындағы екі жақ бөктеріндегі көлдер маңы, өзендер жағасы. Жиделі-Байсынды да қыстайтын делінетін сөз бар. Жазда Торғай өзенінің батысындағы Қонырадыр, Қарғалы тауларының етегі, сайлары. Теке өзенінен Обаған өзеніне дейін деседі.

1456 жылы қанжығалылар батысқа қарай жылжып, Жәнібек ханның құрған қазақ хандығының құрамына кіреді. Жәнібек хан тұсында Арғын тайпасы қысын Қаратау төңірегінде, жазын Қыпшақ, Керей, Уақ тайпаларымен аралас алқабын қоныстаныпты. Сол дәуірде Қанжығалы руына тиген қоныс: қыста Бөген, Аса өзендері, Ақкөл мен Билікөл төңірегі, жазда - Қарғалы тауы, Қабырға мен Теке өзендері аралығы болса керек.

XVI ғасырдың соңында арғындар Қаратау жағынан келіп, Тәуекел мен Есім хандарының Ферғана, Самарқанд, Бұқара жорықтарына қатысады. Тәуекел ханның кезінде, XVII ғасырдың соңы – XVIII ғасырдың басы, арғындар Қаратаудың теріскейін мекендеп, Сарысу мен Ұлытау арасында көшіп-қонып жүреді.

1723 жылдың қысында қазақ сахарасында “қайың сауған ақ тышқан жыл” болып, қатты жұт жүреді.

“Қайыңды қақтай шауып сауушы едік,
Қара нар қанын сорып алушы едік,” -

деген сөздер қалған. Қыстан жұтап шыққан елге, көктемнің наурызында, жайлауға көшуге дайындық басталған кезде, зеңбіректермен қаруланған қазақтың ата жауы жоңғарлар Қаратаудан асып, сұрапыл шабуыл жасайды. Шыңжаңдағы ғалым-жазушылар Зейнолла Сәнік пен Бейсенғали Садыханның айтуы бойынша жоңғарлар жетпіс мың әскермен жеті қолға бөлініп (жеті түмен) жорыққа атанады. Ақтабан шұбырынды оқиғасын Шәкәрім ақын былай жырлайды:

“...Сырдан қалмақ қуған соң біздің елді,
Күні-түні шұбырып Шуға келді,
Табан тиіп жүре алмай, халі құрып,
Сұлап жатты айнала Саумал көлді.

Сонда Шақшақ Жәнібек сөз сөйлепті:
- Балалар, осы жолды ұмытпа- депті.
Ақтабан шұбырынды мұның аты,
Құдай қосса, аламыз біз де кекті.

Сол жерде тамам қазақ жыласыпты,
Құдайдан артын бер деп сұрасыпты,
Тыныққан соң қалмақтан кек алуға,
Сөз байласып, уағдамен ұнасыпты.

Арғындар сол көшкеннен көше берді,
Батырлары жер шалып, қоныс көрді.

* “Мауараннахр” - (араб.-өзеннің арғы беті) орта ғасырлардағы Амудария мен Сырдария аралығындағы аймақтың аты.

Есіл, Нұра, Сарысу, Қарқаралы,
Шалқар көл, Ұлытаудан алды жерді.

Орнығып қалың Арғын сонда қалды,
Жеті Момын олардан өте салды.
Ор, Елек, Ойыл, Қиыл қыстамақ боп,
Жаз жайлауға Мұғажар тауын алды.”

Бөгенбай батыр өзінің Қанжығалы руынан құралған мың шамалы қолмен жауға қарсы аттанады. “Орманнан көп Орта жүзден” Бөгенбай жасақ жинайды. Бұланты мен Бөленті өзендерінің жағасында қазақ жасақтарынан біріккен қол ойрат басқыншыларын ойсырата жеңеді. 1730 жылы көктемінде Арғанаты тауында үш жүзден 40 мың қол жиналады. Әскер басқару билігі хан тұқымынан Әбілқайырға тапсырылады, қолбасы боп Бөгенбай батыр бір ауыздан сайланады. Сол жылы тамыз айының аяғында Балқаш көлінің оңтүстігінде, Іле өзенінің Аңырақай ағысының тұсында қазақ жасағы жауға күйрете соққы беріп, ұлы жеңіске жетеді. Үмбетей жыраудың “Бөгенбай өліміне” деген жоқтауында:

Баянауыл, Қызылтау,
Арбалы, Шыңғыстау,
Қозымаңрақ, Қоймаңрақ
Арасы толған көп қалмақ.
Қалмақты қуып қашырдың,
Қара Ертістен өткізіп,
Алтай тауға асырдың!
Ақ Шәуліге қос тігіп
Ауыр қол жиып алдырдың,
Қалмаққа ойран салдырдың,-

деп Бөгенбай батырдың әскери жеңістерін мадақтайды.

Қазақтар ауыл - аймағымен, бота-тайлағымен қырылған “Ақтабан шұбырындының” ауыр апаты үш жылға (1723-1725 ж.ж.) созылды. 1724-1725 жылдары жоңғарлар қазақ елін ежелгі мекені, ата қонысынан айырып, Сайрам, Ташкентпен Қазақ хандығының астанасы Түркістанды басып алады. Жау жағадан алғанда Ұлы жүз Бұхара, Ташкент, Самарқанд маңына жақын қалып, Орта жүз тайпалары Есіл, Нұра, Сарысуға барады, кейбір рулар Орынбордың бергі жағындағы Орға дейін барды. Кіші жүз қазағы Хиуаға қарай беттейді, одан да әрі башқұрт жеріне дейін көшеді.

Аласапыран заманда арғындардың біразы жаудан шегініп Бұқара жеріне келіп қоныстанып, аяғында өзбектердің қарамағына өтеді. Бұған дәлел Өзбектің Локай руының шежіресі. Оңтүстік Тәжікстанды (Хисар бектігі: Дүшанбе уәлаяты және Сариаси болысы, Бәлжуан бектігі: Бәлжуан және Ховалин тумандары) мекендейтін Локай руының құрамында Сүйіндік (Суюндук), Төртуыл (Туртоул), Мейрам (Байрам), Қуандық (Кувандық) деген ата-тармақтары бар.

Жоңғардың алғашқы шабуылдарынан арғындар көп зардап шеге қойған жоқ, басқалардан көрі аз шығынға ұшырады, өйткені олар шапқыншылық уақытында Бетпақдаланың сусыз шөлейтін паналап аман қалады. Қырық жылға созылған Отан соғысында (1718-1758 ж.ж.) қазақ жасақтарының айбынды шабуылдары кезінде арғындар алдыңғы шепте жүреді. Қазақ аңызында айтылатын “қырық жыл қырғын болса да ажалды өледі” - деген сөз де, сірә, сол кезде шыққан болса керек. Арғындар Орта жүздің басқа тайпаларымен одақтасып Абылай хан, Бөгенбай батыр, Шакшақұлы Жәнібек, Қаз дауысты Қазыбек басқаруымен ойраттарға тойтарыс беріп, кездескен сайын тықсыра қуып, ақырында Сарыарқаны жаудан азат етеді.

Жоңғар хандығы құлағаннан кейін арғындар ежелгі ата мекендеріне оралып, орныға бастайды. Бұл туралы Шәкәрім ақын “Еңлік-Кебек” поэмасында “Әңгіме алдында аз сөз” деген кіріспесінде былай баяндайды.

“...Қалмақты шабысуға Мамай келген,
Босап қалған Шыңғысты көзі көрген.
Барған соң Жеті Момын баласына,
Хан Шыңғыс босады деп хабар берген.

Момынның жартысы айтқан барамыз деп,
Ата қоныс Шыңғысты аламыз деп,
Атығай, Қарауыл мен Бәсентиін
Көшпейді, біз осында қаламыз деп.

Туысқанын қия алмай, жүр деп сен де,
Көп айтқан Кеңгірбай мен Қараменде.
Бос тұрған соң Шыңғысқа Матай қонған,
Біздің ел әне-міне деп жүргенде.

Тобықты, Қанжығалы көшкен сонда,
Өзге Момын көше алмай қалған онда.
Шыңғысты Матай алды дегенді естіп,
Қанжығалы қалыпты орта жолда.

Келгені Тобықтының осы маңға
Мың жеті жүз сексенге тақағанда.
Елді бастап әкелген Мамай батыр
Орда, Көкен, Ащысу, Доғаланға.”

Арғындар Сарыарқаны Ертіс өзеніне дейін иемделгенде, құнарлы жерлерді иемдену мақсатында Қанжығалы руы ыдырай бастаған, әр жерде бөлек-саяқ қоныстайды. Ертіс өзенінің орталық ағысы бойында, Ақкөл-Жайылмада, Баянауланың шығыс бөктерінде, Сілеті өзені аңғарында, Ерейментау жері, Обаған өзені жағаларында, Қарасу төңірегінде қоныстанады.

XVIII ғасырдың аяғында Қытай мен Ресей империялары қазақ жерін аннексиялап* екіге бөліп, Степной край** және Шынжаң*** деген аттарды қойып, бекіністер салып, әскерлерді төкті. Екіге бөлінген қазақтар елі бір-бірінен барған сайын алыстап алшақтай берді. Мұндайда қазақтың “екі түйенің ортасында шыбын өледі” - деген мақалы еріксіз еске түседі.

Ресей патшасының үкіметі 1822 жылы “Сібір қазақтары туралы жарлық” делінетін заңын шығарып, отарлық басқару жүйесін еңгізіп, қазақ даласындағы хандықтарды біржолата жояды. Үш ғасырдан аса өз алдына дербес, жеке мемлекет болған, Қазақ хандығының (1456-1822) шаңырағы ортасына түсті. Отаршы Орыс үкіметі “бөліп алда, билік құр” дейтін саясатын ұстап, Орта жүз бен Ұлы жүздің біраз жерін сегіз сыртқы округке (дуанға) бөліп, оларда хандықтан әлде қайда әлсіз аға сұлтандық әкімдік басқаруды еңгізді. Округтер Омбының облыстық басқармасына бағынды. Қарқаралыда төре Тұрсын Бөкеев, Көкшетауда төре Ғұбайдолла Абылайханов, Аягөзде төре Өшін Әбілфейіз, Ақмолада төре Қоңырқұлжа Құдаймендин, Аманқарағайда төре

* “Аннексия” - мемлекетті немесе оның бір бөлігін басқа мемлекетке зорлап қосу.

** “Степной край” - 1868 жылы патша үкіметі қазақ жерінде құрған шартты әкімшілік бөлік. Оның құрамында Түркістан, Орынбор және Батыс Сібір генерал-губернаторлықтар болды.

*** “Шынжаң” (Синьцзян) - қытайша “Жаңа шеп”, “Жаңа шекара” немесе “Жаңа қосылған өлке” деген ұғым береді. Бұл аймаққа Шығыс Түркістан мен Жоңғария кіреді. Шынжаң жерін Цин империясы жаулап алды, елін өзіне қаратты.

Шыңғыс Уәлиев аға сұлтан болып, шен алып, шекпен киеді, округтерді окружной приказдар (дуандар) басқарады. Округ 15-20 болыстарға бөлінеді, болыс 10-12 ауылдардан құралады, әр ауылда 50-70 түтін болады.

Аға сұлтандық, болыстық алауыздықтың отына май құйды, ел ішін ру-руға, топ-топқа, партияға, толып жатқан жік-жікке бөледі. Екінші Екатерина патшайымының қолы қойылған қазақ жерін отарлау әкімшілігіне берілген құпия нұсқауда мынандай міндеттер жүктелген: қазақ халқының ру басшыларын, сұлтандарын “бірімен-бірін араз қылып, бірін-бірімен иттей таластырып, бірінің етін бірі жеуге болардай іс қылыңыз” (Айқап, 1914, ғ 13). 1831 жылдың қазан айында бүкіл даланы дүрліктіріп, сонау Петербургқа дейін жеткен Ереймен оқиғасы бүрк ете қалады.

Қазыбек Нұралин ақсақал Ереймен оқиғасын былай әңгімелейді. Айдабол Едіге бидің баласы Шоң би мен Қаржас Шорман мырза да өз жерінде, Баянаулада, дуандық құру әлегіне түседі. Шоң би бұл мәселені шешуді Батыс-Сібір әскери генерал-губернаторының алдына қояды. Бірақ дуан болуға “жарлықта” көрсетілген шартты түтін (шаңырақ) санына Баянаула елі жеткізбеді. Шорман би Ереймен қанжығалысының билері Бапан Тұраналыұлы мен Жанболат Мырзагелдіұлына кісілер жібереді. Олар аталмыш билерге Шоң бидің: “Қыпшақ-Керейдің дуанына қосылмай, бір Арғынның баласымыз, біздің дуанға қосылсын,” - деген ұсынысын білдіреді.

Ереймен билері Шоң ұсынысын қабылдай алмайды. Оған бірінші себеп, Ереймен қанжығалысы Ақмола дуанына қосылып, жылдың түндік салығын (“қара шығын”) төлеп, екінші жылдың салығы мойында тұрған кез еді. Баянауыл дуанына қосылатын болса, бір жылда салықты екі рет төлеуге душар болатындарын Ереймен билері сезеді.

Екіншіден, Баянауланы қоныстаған қанжығалы елдері Едіге бидің еркіне көнбей, жерлерінен айрылып Ереймен жаққа кетеді. Тек Баянаула маңындағы Шақшан тауын қоныстанған Құдияр атасының намысқой батырлары отырған, ата мекенінен қозғалмаған. Осындай жәбірлік тепкісіне түскен ағайындарына жаны ашыған Ереймен билерінің жүрегі басыңқы болады.

Ереймен мен онда қоныстанған қанжығалы ауылдарын Баянауыл округына қосып алу мақсатымен Ерейменге сотник Махонин басқаруымен казак - орыс атты отряды жіберіледі. Сабанбай, Тіленші батырлар басқарған ереймендік қол орыс отрядын Өлеңті өзені бойында қарсы алады. Орыстар мылтық оғын жұмсайды. Қазақ жағынан он бір адам бірден оққа ұшады. Жетеуі сол жерде жан тапсырады. Ол марқұмдардың есімдері: Сабанбай Ақанұлы, Тай Мәтетұлы, Мамыт Қауменұлы, Кәрім Көбекұлы, Қырғызбай Көшірұлы, Қойсары қарт және Түсберген деген жігіт. Оққа ұшқан ереймендіктердің зираты бұл күнде Ерейментау ауданының бұрынғы “Горный” кеңшарының Усанбай бөлімшесі маңында, “Жеті батыр” зираты деп аталады.

Ереймен оқиғасына байланысты сотник Махонин қызметінен босатылады. Қанжығалы жағы халықтың ескі салты бойынша қанды кек алу үшін “қанға - қан, жанға - жан” заңымен жеті ерге құн даулайды. Сүйіндіктер Ерейментаудағы Күншалмас (бәлкім Күншалған) деген шүйгін жайлауын Қанжығалы еліне бермек болады. Қанжығалы жағы Күншалмас жайлауын қанағат етіп келісімге келеді.

Баянауыл сыртқы округі 1826 жылы құрылғанымен, ресми түрде 1833 жылы бекітіледі. Аға сұлтан болып Шоң Едигин тағайындалды. Патша әкімшілігі болыстарды рудың бір атасы немесе бірнеше ұрпақ деңгейінде құрады, оларға рулардың аттарын береді. Баянауыл сыртқы округіне 15 болыс қарады (1851 ж. дерек): Ақбура-Тұлпар-Орманшы, Күлік, Айдабол,

Жанғозы-Айдабол, Құлеке-Қаржас, Сатылған-Алтынторы, Қозған, Бәйімбет-Бәсентиін, Бәсентиін, Әйтей-Бәсентиін, Сәмек-Бәсентиін, Ақтілес-Күшік-Бәсентиін, Бозғозы-Буранайман, Жәуетей-Буранайман, Ажыбай-Қанжығалы.

Баянаулада дуан құрылғанында Қанжығалыдан ең алдымен атағы шыққан Дәнен болыс болады. Дәнен Тоқтарұлы- Ақбура атасы Айтуар тармағынан. Бұл оқиға туралы Мәшһүр Жүсіптің дерегін келтіре кетейік. “Қазақ орысқа алғаш қарағанда Иван Семенович деген бөлкебай келіп, Баянаулада қала салдырып, дуан алғаш ашылғанда дуанбасы, қазы, болыс сайланған. Шоң би дуанбасы, Тайжан қазы болған. Сонда Қанжығалы атындағы ел ойдағы-қырдағы бір болыс болып, болыстықты алған. Киікбай Бозай баласы Малайға болыстығын жолға байлаған. Ол айтыпты: “Жолды маған байлағандарың рас болса, мен Айтуардың Дәненіне бердім. Дәнен күндердің күнінде кімге берсе, өзі білсін”- деген. Сондықтан Қанжығалыға ең алғаш Дәнен болыс болған. Дәнен өлерінде өз балаларына байламай, жолды Әлдебекке берген.

...Әлдебек өлерінде болыстықты Дәнен балаларына байламақ болған. Мұстафа деген баласы тілін алмай, өзі болған. Соған өкпелеп Қанжығалы екі айрылған. Жетіру мен Ажыбай Баянаулаға қарап қалып, Қарабұжыр, Тентек Қанжығалы Ақмолаға қарап кеткен. Қанжығалы қажарылған жері сол”- дейді Мәшекең.

Үшбалық сыртқы округіне қарасты болыстардың тізімінде (1840 ж. дерек): Қанжығалы (10 ауыл, 680 шаңырақ), Ажыбай-Қанжығалы (7 ауыл, 340 шаңырақ), тағы да Қанжығалы (9 ауыл, 133 шаңырақ), тағы да Қанжығалы (9 ауыл, 506 шаңырақ) болыстары кездеседі. Қанжығалының бір болысы (8 ауыл, 500 шаңырақ) Аманқарағай сыртқы округінің құрамына кіреді.

Орыс патшасының 1868 жылғы “Уақытша ереже” үкімі бойынша қазақ даласы Ресей империясының колониясына* айналды, ел басқару жөні жалпы Ресейлік тәртібіне (губерния-уезд-волость) ауысады. Уезд бастығын әскери генерал-губернатор** орыс чиновниктерінен тағайындайды, ал болыс басшысы қазақтан сайланатын болды. Сайлау ауыл арасынан өрт шығарып, оған қатынасатын елді араздастырып жібереді. Патшаның отаршыл үкіметі бұрын біртұтас тайпа, бүтін ру болып отырған қазақ елін быт-шыт қып бөлшектеді.

Қазақ халқын ыдыратып басқару басталды. Бұрын бір рудың аталарынан құрылған үлкен болыстар енді территориялық принципке негізделген аралас-құралас аталардан құрылатын ұсақ болыстарға бөлінді. Бұрын ру аттарымен аталатын болыстарға енді жердің, таудың, судың аттары (топонимикалық атаулар) берілді. Ал ауылдардың атын жалпы жойын, оларды нөмірлеп қойды.

1893 жылғы Павлодар уезі картасында 16 болыстар көрсетілген. Бұл Ақбеттау, Ақкелін, Ақкөл, Ақсу, Алакөл, Алтыбай, Атағозы, Баянауыл, Далба, Қарамола, Қызылағаш, Қызылтау, Маралды, Тереңкөл, Ұрық, Шақшан болыстарында 114145 тұрғын болған, тайпалар санының ара салмағы былайша қалыптасты: арғындар-27327, қыпшақтар-2962, наймандар-1982, уақтар-1399, керейлер-376, төрелер мен төлеңгіттер-1352 шаруашылық.

Ақкөл және Шақшан болыстары негізінен қанжығалының ата қонысы болып есептелді. Ақкөл болысында 1229 шаруашылық, 7529 тұрғын, Шақ-

* “Колония” — латын сөзі, саяси және экономикалық еркінен айырылған және арнайы тәртіп негізінде басқарылатын басқа мемлекеттің иелігіндегі аумақ.

** “Генерал-губернатор” - Ресей империясында отар елді әскери және әкімшілік жағынан билейтін басшы әкім.

шан болысында- 1262 шаруашылық, 7310 адам болды. Қызылағаш болысының тұрғындары- қыпшақтар, керейлер, төре, төлеңгіттер және қанжығалылар. Қанжығалы руының өкілдерінің жалпы саны- 270 шаруашылық, 1782 адам. Тереңкөл болысын уақтар, керейлер, қозғандар құраған. Бұлармен көршілес, қоныстас болған Қанжығалы руының 765 адамы (131 шаруашылық) санақ көрсеткіштерінде кездеседі.

Қанжығалы елінің көбірегі Ерейментау, Ақмоланың шығысында және теріскей шығыс бетіндегі далаларда шоғырланған. Петропавл уезінің құрамындағы 13 болыс ішінде Қанжығалы болысы да болды. Бұл болыс уездің батыс бөлігінде жайғасып Мезгіл ормандар деп аталатын жерлерде орналасқан, болыста 356 шаруашылық қоныс тепкен. Семей уезінің солтүстік-шығысында Аршалы болысы орналасқан. Болыс тұрғындарының басым көпшілігі керейлер болады, олармен қатарлас қанжығалылар да мекен етті, бұл Нарбота атасына жататындар.

1876 жылы Ереймендегі Қусақ көлінің басында Керей тайпасының шонжары әйгілі Сағынай бидің асында әр рудың ақындары өз елі мен жерін мадақтап айтысқанда, Ереймен қанжығалысы Боранбай атасынан шыққан ақыны Қуат Арабыданұлы (т.ж. 1802 - 1892 ж.ө.):

“Ақжарда би моласы тұрған жеке,
Жарқайын, Қараой менен Үлкен Теке,
Жарлықақ, Жантай-Ағаш, Жайылма мен
Майқайың, Ерейментау-жер береке.
Әр жерге қанжығалы тарағанда,
Бір болыс қалып қойған Обағанда,
Үш болыс Ерейменнің тап өзінде,
Үш болыс Керекуге қарағанда”, -

деп шырқап қоя берген екен. Қазан төңкерісі алдында Қанжығалы руы сегіз болыстықтан тұрды:

1. Обаған болысы (Торғай облысы, Қостанай уезі);
2. Сілеті болысы (Ақмола облысы, Ақмола уезі);
3. Ереймен болысы (Ақмола облысы, Ақмола уезі);
4. Қоржынкөл болысы (Ақмола облысы, Ақмола уезі);
5. Қанжығалы болысы (Ақмола облысы, Петропавл уезі);
6. Қызылағаш болысы (Семей облысы, Павлодар уезі);
7. Ақкөл болысы (Семей облысы, Павлодар уезі);
8. Шақшан болысы (Семей облысы, Павлодар уезі).

Қанжығалы елінде (Қоржынкөл, Ереймен, Сілеті болыстарында) 1916 жылы болған оқиға тарихқа “Ереймен көтерілісі” деген атпен кіреді. Майдандағы қара жұмысқа 19 жастан 31 жасқа дейінгі қазақ жігіттері алынады деген Николай патшаның жарлығы шыққан соң ел дүрілдей бастады. Ерейменде көтеріліс алғашқы кезде Қоржынкөл болысындағы Әлдеуін, Шағалақ деген аталарда болады. Жанмолда батыр мен Бала-Сыздық балуан бастаған қолдың саны бірнеше мыңға жетеді. Молдажан мен Жанайдар есімді атқан оқтары айнымайтын мергендер де жігіттерге басшы болады.

Қ. Сүлейменов айтуы бойынша қазақтар мен генерал-губернатор жіберген орыс солдаттары арасында жаз бойы бірнеше ұрыс болады. Бұрын соғысып көрмеген, винтовка, пулемет дауысын естімеген халық алғашқы атыста қаймыққанымен, бой үйрене келе орнынан қозғалмай, қарсы тұрып атыса берген.

Солдаттар Ереймен тауындағы қарулы көтерілісте ештеме шығара алмаған соң, жазық жатқан ауылдарды өртеп, елін қыра бастады. Ендігі жұрттың

ойы соғысу емес, көніп бағыну болады. Қысқасы, 1916 жылдың Ереймен елі үшін ауыртпалығы есепсіз болған.

Қанжығалы руының аты (этнонимі) мен оған байланысты жер-су атаулары (топонимдер) Орталық Қазақстанда жиі кездеседі. Ақмола облысы Алексеев ауданында “Қанжығалы” атты көл бар. Қарағанды облысы Жезді ауданының жерінен ағып, Нұра өзеніне жетіп құятын, ұзындығы 102 шақырым, “Есен” атты өзен бар. Басын Арқалық тауынан алатын, Қарағанды облысының Тельман, Жаңаарқа аудандарының жерін басып ағатын, ұзындығы 85 шақырым, “Есен” деп аталатын екінші өзен Нұраға құйылады. Қостанай облысында бұрынғы “Украина” кеңшарының батысында “Есенкөл” атты көл бар. Ақмола облысы Сілеті ауданында Ажыбай, Киікбай және Бөгенбай ауылдары орналасқан. Павлодар облысы Май ауданында Ақшиманда Тілеумет адыры, Өтеулінің қара шеңгелі бар, Бұқарбай, Қойлыбай, Қорлыбай елді мекендері орналасқан. Шымкент облысында Қармыс, ал Балқаштың оңтүстігінде Әжібай елді мекендері бар. Қарақалпақстандағы қорықтың аты Бадай-Тугай.

Қазақстанда біраз жер-су аттары Бөгенбай батырдың есімімен аталады. Шымкент облысында Бөгенбайкөл аталатын көл, Павлодар облысы бұрынғы Екібастұз ауданында, биіктігі 486 метр, Бөгенбай тауы бар. Абыралы жотасындағы (Қытай Халық Республикасы) Талқы асуы үстіндегі мұздақ “Бөгенбай мұздағы” деп аталады. Өскеменде Бұқтарма асуының тұсында “Бөгенбай тескен тауы” деген үңгір бар.

1897 жылы Щербина басқарған экспедициясының тарихи деректері

XIX ғасырдың басынан бастап ак патша өкіметі орыс тұғындарының қазақ даласына қоныс аударуларын күптап, ресми түрде қолдау жасады. Өкімет шаруаларды өлкеде орыстандыру саясатын жүргізеді және отарлаушы әскерді толықтыру көзі болады деп есептеді.

Шаруаларды көшіру жөніндегі кең ауқымды науқанға дайындық ретінде далалық облыстарға (Торғай, Акмола, Семей) белгілі воронеждік земскілік* статист Ф.А. Щербинаның басшылығымен статистикалық-экономикалық экспедиция 1896 жылы жіберілді. Экспедиция алдына қоныс аудару қоры үшін үш облыстың 12 уезіндегі “артық” құнарлы жерлерді анықтау мақсаты қойылды. Экспедицияның алты

жыл ішінде жинақтаған материалдарының негізінде соның ең құнарлы деген барлық жердің жартысы қазақтардан тартылып алынды, ал көшпенділер сусыз, жарымсыз жерлерге қуылды.

Павлодар уезі үшін экспедиция қазақ шаруашылығына 30-360 десятин** мөлшерінде жер мөлшерін белгіледі. Тіпті осы аз ғана мөлшердің өзі патша өкіметін қанағаттандырмады. Сондықтан да 1907 жылы қазақ даласына статистик Кузнецовтың басшылығындағы жаңа экспедиция жіберілді. Бұл экспедиция “зерттеудің” қорытындысы бойынша мөлшерін көшпенді шаруашылық үшін 44-280 десятинаға дейін азайтты, осы арқылы Павлодар уезіндегі “артық” жер аланы көбейді.

* “Земство” — Ресей империясындағы жергілікті өзін-өзі басқарудың сайланбалы органы.

** “Десятина” - орыстардың 1,09 гектарға тең өлшеуі (ескірген сөз, қолданудан шығып қалған).

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ	
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников	
									1
Аккольская волость Павлодарского уезда									
Административный аул № 1									
1	Есмагамбет-Омар . .	Арал-камыс . .	} Мурат	—	186	91	133	Джалаулы-карасу и 4 кол.	
2	Даньяр-чамак	Шерен-карасу		—	186	90	133	>> и 3 кол.	
3	Джазы-Дюйсеке . . .	Кйк-кырган		60	186	89	133	>> и 1 кол.	
4	Самер-Ибраим	Шок-терек-карасу		—	185	88	132	>> и 5 кол.	
5	Магамбет-Карым-Чалеке	Чукур-кемер		—	186	86	131	>> и 4 кол.	
6	Сыздык-Кайдаул . .	Доске-кара-кемер		20	188	87	133	>> и 1 кол.	
7	Коптыр-Сулеймен.	Джаман-ксы . .		—	189	88	134	>> и 8 кол.	
8	Бйджигит-Абет	Саралкан		—	190	87	137	>> и 2 кол.	
9	Манызбай-Малайсары	Кара-джар		—	192	87	139	>> и 2 кол.	
10	Мусали-Токи	Кара-джар		15	196	88	143	2 колодца	
11	Дандебай-Мустафа	Карасу-Кос-камыс		60	198	90	145	5 колодцев	
12	Ноке-Исен	Кши-Кос-камыс		60	186	82	136	оз. Кши-кос-камис	
13	Кожамет-Джаманкара	Улькон-Кос-камыс		—	188	82	138	7 колодцев	
14	Еркебай-Кулембай	Найза-камыс . .		—	192	84	142	3 колодца	
15	Альданазар-Омырбек	Чубар-айгыр		3-е пок.	197	147	86	10 колодцев	
16	Сагалбай-Тюяк	Уй-сор		Карабужур	—	193	142	71	13 колодцев
17	Джакып-Тохтамыс	Тохта		} Мурат	—	194	143	77	15 колодцев
18	Балабек-Алимбет	Тохта			—	194	143	77	10 колодцев
19	Нурмагамбет-Омырузак	Коян-камыс			—	194	144	81	3 колодца
				Итого	—	—	—	—	
Административный аул № 2									
1	Малабай-Табылды	} Кароба	Каратлес	3-е пок.	172	99	125	Балдалды-Карад.	
2	Нагор-Тлеу			172	99	125	р. Джалаулы и 4 кол.		
3	Джумабек-Чингис	Сасык-сор	} Байболат (внук Карабужура)	36	173	89	120	кар. Сасык и кол.	
4	Иманбек-Сункарбек	Кой-салган		14	182	89	129	4 колодца	
5	Макул-Кенджебай	Улемес-Койсалган		12	184	89	131	8 колодцев	
6	Балажуман-Джолан	Тырнак-туз		43	187	104	138	Чганак-кольи 5 колодцев	
7	Ныгызбай-Бектурган	Урпек-коль		} 6.4 пок	185	101	136	о. Урпек-коль	
8	Шампыл-Нарча . .	Балтуган			186	100	137	о. Урпек-коль	
9	Абиш-Чоюн	Кары-кстау . .		187	99	138	>>		
10	Косумбай-Чагыр	Карасу-Бауры		9	186	94	133	Карасу и 3 колодца	
11	Джаксымбай-Рыскельды	Джангыз-кудук		} 6.4 пок	189	103	140	3 колодца	
12	Байсеит-Тюяк	Сар-копа			183	99	134	о. Бекжан	
13	Досжан-Мурзабай	} Ащи-коль		} Байболат	50	165	77	115	о. Ащи-коль и 9 колодцев
14	Сатпай-Кудайберген		40		164	77	114	о. Ащи-коль	
15	Кусаин-Арбабай		9		164	77	114	Ащи-коль и 10 колодцев	
16	Бейсен-Байджан	Шлик	15	173	76	123	колодезь		
17	Батан-Кенесбай	Косорин	45	177	74	127	5 колодцев		
18	Каирбай-Тлеу	Улькон Ащи-кудук	} Каратлес	13	180	126	152	3 колодца	
19	Сатыбалды-Джолбы	Кши-ащи-кудук		13	180	126	152		
20	Джетпыспек-Клышпай	Кара-су		28	186	130	158	Чолак-карасу	
21	Аргымбай-Ертыспай	Чурегей		60	190	123	162	кл. Чурәгей и 4 кол.	
22	Баймагамбет-Тлеулы	Тюбелколь		45	177	69	126	3 колодца	
				Итого.	—	—	—	—	

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Кроме того , хозяйств отсутствующих	Жилые постройки				№№ аулов по порядку
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола		Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)	Чочала (кухня и кладовая)	
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе								
								В рабочем воз- расте (18-60 л.)	В полурбочем возрасте (14-17 и св.60 л.)		В рабочем воз- расте (16-55 л.)	В полурбочем возрасте (14-15 и св.55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Аккольская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 1																			
пресная	да	—	200	11	2	—	27	11	9	29	13	6	56	—	10	10	—	—	1
пр. солонов.	>	—	200	11	1	—	46	26	7	42	20	4	88	—	11	12	—	—	2
пресная	>	—	200	3	—	—	13	7	—	13	7	1	26	—	4	3	—	—	3
пр.; солонов.	н.	—	200	9	—	—	35	13	9	33	14	3	68	—	9	9	—	—	4
>	да н.	—	200	10	—	—	25	15	4	30	14	2	55	—	10	10	—	—	5
пресная	да	—	200	3	—	—	10	5	—	8	3	2	18	—	3	3	—	—	6
солоноватая	н.	365	200	15	—	—	49	25	2	33	18	2	82	—	15	15	—	—	7
пресная	да	—	200	8	—	—	25	15	3	19	9	7	44	—	9	8	—	—	8
>	>	—	200	6	1	—	23	9	4	17	9	3	40	—	7	6	—	—	9
солон.	н.	—	285	6	—	—	18	10	5	20	10	5	38	—	8	6	—	—	10
>	>	—	285	6	—	—	29	9	6	22	9	3	51	—	7	6	—	—	11
пресная	да	—	285	5	—	—	15	7	4	13	5	1	28	—	5	5	—	—	12
солон.	н.	—	285	7	—	—	24	12	3	21	11	5	45	—	8	7	—	—	13
пресная	да	—	285	3	—	—	12	5	2	10	5	4	22	—	4	3	—	—	14
солон.	>	—	285	10	1	—	26	12	7	36	12	5	62	—	12	10	—	—	15
пресная	>	—	—	13	—	—	36	18	6	31	13	5	67	—	14	13	—	—	16
>	>	—	—	14	—	—	55	25	7	48	25	6	103	—	17	15	—	—	17
>	>	—	—	11	—	—	44	21	10	42	21	3	86	—	11	11	—	—	18
>	>	365	285	10	—	—	39	18	7	31	17	2	70	—	10	10	—	—	19
—	—	—	—	161	5	—	551	263	95	498	235	69	1049	—	174	162	—	—	—
Административный аул № 2																			
солон.; прес.	н; да	365	200	20	—	—	80	38	17	60	27	9	140	—	21	20	—	—	1
солон. и солон.	>	—	200	14	2	—	40	20	8	29	18	4	69	—	13	16	—	—	2
солон.; прес.	>	—	200	6	1	—	17	8	2	17	10	3	34	—	8	7	—	—	3
пресная	да	—	200	6	—	—	15	8	—	17	8	1	32	—	11	7	—	—	4
>	>	—	200	8	—	—	27	11	6	25	11	3	52	—	9	8	—	—	5
слабо сол., пр.	да	—	200	39	—	—	101	52	17	96	50	13	197	—	38	39	—	—	6
пресная	>	—	200	6	—	—	17	9	2	14	6	2	31	—	6	6	—	—	7
>	>	—	200	10	—	—	30	8	8	23	13	2	53	—	10	10	—	—	8
>	>	—	200	7	—	—	26	13	2	34	10	6	60	—	9	8	—	—	9
сол.; пресн.	н; да	—	200	5	—	—	12	6	4	14	5	5	26	—	5	5	—	—	10
пресная	да	—	200	8	—	—	24	11	3	27	12	4	51	—	8	8	—	—	11
пр. , пр. сол.	д.д.н.	—	200	15	—	—	55	26	13	48	20	7	103	—	17	15	—	—	12
пр., сол.	н;д.д.	365	215	15	3	—	63	23	15	46	25	3	109	—	16	15	—	—	13
сол.; сол.; пр.;пр.	н.н;д.д.	—	215	14	3	—	32	16	5	46	21	2	78	1	14	13	—	—	14
сол. пресн.	н;да	—	215	10	2	—	38	12	4	36	11	7	74	1	10	10	—	—	15
пресная	да	—	200	14	—	—	45	22	8	41	19	5	86	—	14	14	—	—	16
>	>	—	200	12	—	—	41	20	6	28	19	3	69	1	14	13	—	—	17
>	>	—	205	14	1	—	43	22	6	32	21	3	75	—	16	15	—	—	18
солоноватая	н.	—	205	7	—	—	20	9	1	12	8	—	32	—	7	7	—	—	19
солон. пр. сол.	н;д.д.	—	205	12	2	—	52	25	9	34	17	2	86	—	16	15	—	—	20
пресная	да	—	205	9	—	—	25	14	5	27	14	5	52	—	11	9	—	—	21
>	>	—	200	9	—	—	21	12	—	22	9	4	43	—	9	9	—	—	22
—	—	—	—	260	14	—	824	385	141	728	354	93	1552	4	282	269	—	—	—

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО														Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня		
	ЧИСЛО ГОЛОВ														Сдают скот на выпас		Семей нанимающих	Число пастухов	Годовых и полугодовых работников	Семей занимающихся промыслами	Лиц, занимающ. промыслом		Всего хозяйств, севших хлеб	Десятин посева
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Всего скота			Число хозяйств	Сколько лиц					Мужчин	Женщин		
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года			Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого			Сколько хозяйств	Сколько лиц						
	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Аккольская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 1																								
1	195	37	38	136	30	54	8	1	—	179	10	339	68	281	1	10	1	7	—	6	8	—	—	
2	75	15	22	95	30	52	8	1	1	201	14	178	46	290	—	—	—	—	—	5	7	—	—	
3	74	17	15	66	18	24	4	—	—	113	5	144	35	157	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
4	162	24	41	134	27	77	18	1	7	406	24	314	52	555	—	—	3	5	—	—	—	—	—	
5	44	9	13	74	13	39	4	—	—	131	1	122	22	184	—	—	—	—	—	1	1	—	—	
6	7	1	2	15	2	10	—	—	—	—	—	22	3	12	—	—	—	—	—	1	1	—	—	
7	72	12	18	108	22	66	4	—	—	239	11	184	34	334	—	—	2	2	—	3	5	—	—	
8	41	6	18	43	5	28	3	—	1	11	—	87	11	58	—	—	—	—	—	1	1	—	—	
9	275	43	111	42	6	21	9	—	3	132	11	326	49	278	1	20	1	8	—	—	—	—	—	
10	192	46	55	79	16	33	4	—	—	148	12	275	62	248	2	30	3	9	—	1	1	—	—	
11	48	9	17	59	12	31	3	1	—	—	—	110	22	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
12	22	6	10	33	6	24	1	—	—	20	—	56	12	54	—	—	—	—	—	2	2	—	—	
13	43	6	13	101	38	44	—	—	—	60	—	144	44	117	—	—	—	—	—	1	2	—	—	
14	24	5	6	24	5	14	1	—	—	52	21	49	10	93	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
15	127	31	45	139	45	65	—	—	—	231	25	266	76	366	—	—	2	3	—	1	1	—	—	
16	44	9	9	154	32	73	3	—	—	279	19	201	41	380	—	—	1	4	—	7	7	—	—	
17	112	15	49	182	42	79	5	—	—	372	24	299	57	524	1	3	1	6	—	1	2	—	—	
18	40	6	12	142	35	64	1	—	—	121	14	183	41	211	—	—	—	—	—	4	6	—	—	
19	43	7	16	116	27	52	1	—	—	104	20	160	34	192	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1640	304	510	1742	411	850	77	4	—	2799	211	3459	719	4382	5	63	14	44	—	34	44	—	1	
Административный аул № 2																								
1	187	26	29	214	38	97	6	—	—	291	39	407	64	456	—	—	4	6	—	6	7	—	—	
2	107	11	15	112	23	48	2	—	—	137	8	221	34	208	—	—	2	4	—	5	7	—	—	
3	829	145	196	120	19	46	11	—	—	292	12	960	164	546	3	85	3	19	—	3	5	—	—	
4	1471	190	225	204	50	51	27	—	2	370	35	1702	240	683	2	200	4	39	—	1	1	—	—	
5	107	12	22	103	29	38	7	—	—	263	19	217	41	342	—	—	3	7	—	1	1	—	—	
6	201	36	30	497	124	234	4	—	—	490	128	702	160	882	—	—	3	4	—	12	16	—	—	
7	28	3	4	63	14	35	—	—	—	53	28	91	17	120	—	—	—	—	—	1	1	—	—	
8	83	12	13	106	25	56	1	—	—	230	38	190	37	337	—	—	1	1	—	—	—	—	—	
9	130	15	18	143	30	65	3	—	—	179	30	276	45	292	1	4	2	8	—	1	1	—	—	
10	21	3	2	68	22	27	5	—	—	89	27	94	25	145	—	—	1	2	—	1	1	—	—	
11	45	5	6	130	24	35	4	—	—	184	48	179	29	273	—	—	2	2	—	2	2	—	—	
12	79	9	9	187	42	68	—	—	—	122	64	266	51	263	—	—	1	3	—	12	14	—	—	
13	774	91	119	296	68	116	10	—	—	447	35	1080	159	717	6	71	6	21	—	4	5	—	1	
14	98	10	9	140	28	56	5	—	1	240	6	243	38	312	1	3	2	4	—	2	2	—	—	
15	63	12	1	128	26	49	3	—	—	248	35	194	38	333	—	—	1	2	—	4	4	—	—	
16	81	16	14	175	47	68	—	—	—	355	41	256	63	478	—	—	—	—	—	3	4	—	—	
17	122	16	35	166	30	74	8	—	1	343	22	296	46	475	—	—	2	6	—	3	3	—	—	
18	82	9	18	174	59	62	7	—	1	179	3	263	68	263	—	—	—	—	—	2	2	—	—	
19	57	12	16	62	10	29	2	—	1	31	—	121	22	77	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
20	246	38	50	133	26	55	10	—	1	365	15	389	64	486	2	11	4	11	—	3	4	—	1	
21	214	43	37	185	28	60	13	2	2	308	2	412	73	409	1	12	3	9	—	1	1	—	1	
22	69	11	15	98	20	45	—	—	—	173	18	167	31	251	—	—	3	5	—	1	1	—	—	
	5094	725	883	3504	782	1414	128	2	9	5389	653	8726	1509	8348	16	386	47	153	—	68	82	—	4	

экспедициясының тарихи деректері

П а ш н я							Обработка пашни		С Е Н О К О С Ы																№№ аулов по порядку		
Число особняков	Расстояние от кстау в верстах		Число в аулах	Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как пользуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств уюйравших сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена			Покупка сена копнами					
	Ближнего	Дальнего		Сколько лет пашут	Плугов, сох	Борон	Своим трудом			Наймом	Смешанно	Супрягою			Подворно	Ежегодно делят	Сообща косят	Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств	Число копен	Своим трудом	Наймом	Смешанно		Число семей, убравших сено	Число хозяйств поупав.
	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75		76	77
Аккольская волость Павлодарского уезда																											
Административный аул № 1																											
1	10	—	4	1	1	—	—	—	—	3	10	п	—	—	—	9	8	1600	1	50	5	4	—	5	760	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	14	п	—	—	—	10	10	2200	—	—	8	2	—	1	1000	2	
1	—	—	1	1	—	1	—	—	—	2	10	п	—	—	—	3	3	600	—	—	2	1	—	1	200	3	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	6	п	—	—	—	9	9	3460	—	—	6	3	—	3	560	4	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	10	п	—	—	—	10	10	1520	—	—	10	—	—	3	160	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	п	—	—	—	3	3	300	—	—	3	—	—	1	40	6	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	12	п	—	—	—	14	12	1910	2	200	11	2	1	7	1150	7	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	4	п	—	—	—	7	7	800	—	—	7	—	—	3	240	8	
1	0,5	—	2	1	1	—	—	—	—	4	5	п	—	—	—	5	5	2950	—	—	1	4	—	1	120	9	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	15	п	—	—	—	6	6	2170	—	—	3	3	—	—	—	10	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	8	п	—	—	—	6	6	2100	—	—	6	—	—	—	—	11	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	п	—	—	—	5	5	1040	—	—	4	1	—	—	—	12	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	п	—	—	—	7	7	1750	1	20	7	—	—	1	1000	13	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	п	—	—	—	3	3	800	—	—	3	—	—	—	—	14	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	15	п	—	—	—	9	9	1790	—	—	6	3	—	1	100	15	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	п	—	—	—	13	13	3760	—	—	9	4	—	2	190	16	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	12	п	—	—	—	14	14	3300	—	—	9	5	—	—	—	17	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	12	п	—	—	—	10	10	2450	1	50	10	1	—	—	—	18	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	8	п	—	—	—	10	10	2200	—	—	7	3	—	—	—	19	
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	154	150	36700	5	320	117	36	1	29	3720	—	
Административный аул № 2																											
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	12	п	—	—	—	20	20	6000	—	—	16	4	—	—	—	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	15	п	—	—	—	14	12	2210	6	714	11	3	—	6	558	2	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	6	п	—	—	—	5	5	4300	—	—	2	3	—	—	—	3	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	15	п	—	—	—	5	5	2500	—	—	1	4	—	2	500	4	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	7	п	—	—	—	8	8	3165	—	—	2	4	2	3	400	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	п	—	—	—	38	38	7540	1	150	31	6	1	5	700	6	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	п	—	—	—	6	6	990	—	—	6	—	—	1	300	7	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	п	—	—	—	10	10	2500	—	—	6	4	—	—	—	8	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	3	п	—	—	—	7	7	3350	—	—	4	3	—	1	200	9	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	4	п	—	—	—	5	5	1200	—	—	4	1	—	—	—	10	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	п	—	—	—	8	8	3050	—	—	5	3	—	1	200	11	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	5	п	—	—	ИЗД	13	13	2100	3	70	12	1	—	2	380	12	
4	2	3	7	1	1	1	—	—	—	9	4	п	—	—	—	12	12	3900	—	—	6	6	—	7	1730	13	
3	3	—	2	—	—	1	—	—	—	10	8	п	—	—	—	12	11	2880	1	400	6	5	1	—	—	14	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	5	п	—	—	—	9	9	2100	—	—	4	4	1	2	140	15	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	5	п	—	—	—	12	12	3250	1	10	12	—	—	7	940	16	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	11	п	—	—	—	12	12	4000	—	—	9	1	2	1	520	17	
1	3	—	7	1	1	—	—	—	—	6	7	—	e	—	ИЗД	14	13	3500	1	120	11	2	1	1	200	18	
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	9	7	—	e	—	—	7	7	2410	—	—	4	3	—	—	—	19	
1	3	—	5	2	4	1	—	—	—	4	4	п	e	—	—	12	10	7900	2	340	7	5	—	2	120	20	
1	4	—	4	1	1	1	—	—	—	3	4	п	e	—	60	8	8	4120	—	—	5	2	1	2	700	21	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	7	п	—	—	—	9	9	3340	—	—	5	4	—	—	—	22	
—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	246	150	76305	15	1804	169	68	9	43	7588	—	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
	1	2	3	4	5	6	7	8
Аккольская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 3								
1	Салагбай-Умбетпай	Кара-джар . .	Алтыбай	бол.4 пок.	152	113	113	р. Джалаулы и 1 кол.
2	Муса-Байбол . .	Кара-кога	} Кушпен	3 пок.	146	107	107	Джалтыколь (1/2 в.)
3	Абжей-Сейкимбай	Музды-копа		бол.4 пок.	143	104	104	кар. Джарлы и кол.
4	Бугумбай-Мусабек	Джайболат-копа		3 пок.	146	107	107	колодезь
5	Назар-Кудербай	Корук-кога		Алтыбай	бол.4 пок.	148	109	109
6	Исабек-Казыбек	Когроба	} Ажике	бол.4 пок.	166	100	120	р. Джалаулы и 4 кол.
7	Оскембай-Казыбек	Джинкылды.		10	157	115	129	1 колодезь
8	Сарсен-Джаксыкул	Кар-аоба	Алтыбай	100	149	110	110	Чолак-карасу и 1 кол.
9	Абет-Матвей	Кара-кога . . .	Кушпен	бол.4 пок.	145	106	106	Чолак-карасу и 1 кол.
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 4								
1	Бажен-Джаныбек	Орман	} Ажике	бол.3 пок.	147	99	125	Орман-карасу,
2	Айнабек-Айткул	Кузеу-копа		3 пок.	172	99	125	карасу и около 20 кол
3	Ташим-Байдалы	Аша	Кыпшак	3 пок	173	89	120	рук. Джалаулы и 10 кол.
4	Кажабек-Баубек	Сары-копа	} Данен	> 4 >	182	89	129	Джарлы-карасу и 10 кол.
5	Осембай-Самен	} Улькон-Шага		> 4 >	184	89	131	карасу,
6	Самар-Болат			> 4 >	187	104	138	Даир-карасу и 14 кол.
7	Асай-Тасембай	Кшкене-Шага		> 4 >	101	136		Чолак-карасу,
8	Нурмагамбет-Танатпай	Куйгон-копа	} Доскана	> 4 >	186	100	137	10 колод.
9	Аюкан-Айнакул	Кара-кога . .		> 4 >	187	99	138	10 >>
10	Кутугожа-Джангырбай	} Шок-камыс	> 4 >	186	94	133	10 >>	
11	Сыздык-Оразбай		> 4 >	189	103	140	5 >>	
12	Тлепберген-Джамболды	Есенгельды	Каксал	> 3 >	183	99	134	1 >>
				Итого.	—	—	—	—
Административный аул № 5								
1	Джумабай-Токе	Орта-камыс	} Койлюбай	бол.3 пок.	125	103	103	оз. Карасу,
2	Секим-Мендыбай	Джаик		60	126	100	100	р. Чидерты и 8 кол.
3	Байтак-Торпак	Кшкене-копа	3-е пок.	127	104	104	Кшкене-копа и 4 кол.	
4	Тыштыкбай-Сюеу	Айналма	Корлубай	2-е пок.	122	102	102	р. Чидерты
5	Кабай-Тюменбай	Тойлюк	Койлюбай	60	126	102	102	р. Чидерты
6	Санатпай-Итыбай	Кок	} Корлубай	5-е пок.	139	126	126	оз. Кок-тюбен и 10 кол.
7	Бекетай-Манте	Бас-камыс		30	123	103	103	р. Чидерты
8	Тлеулы-Джамбай	Джайлма	>	127	100	100	колодезь	
9	Онайбай-Торпак	Донголек кога.	} Койлюбай	2-е пок.	127	103	103	колодезь
10	Данибай-Джеинбай	Кара-кога		70	131	102	102	Кара-кога (копа)
11	Когабай-Мендыбай	Кшкене-камыс	10	128	101	101	Кшкене-копа и 2 кол.	
12	Беркинтай-Джанбай	Джаик	60	126	101	101	Джаик-копа и 2 кол.	
13	Беген-Ботабай	Айдар-камыс	12	129	101	101	р. Чидерты	
14	Джеинбай-Назар	Кылды-коль	Корлубай	3-е пок.	135	123	123	Кылды-коль и кол.
15	Серикпай-Алибек	Топрак-мола	} Джарылгап	бол.5пок.	139	123	123	оз. Ток-кулы
16	Кйсык-Тыштыбай	Ток-Токкулы		4-е пок.	134	119	119	оз. Ток-кулы и 24 кол.
17	Раимкуль-Балджарык	Отаргай	6.100 л.	137	117	117	12 колодцев	
18	Мусабек-Саба	Кун-шалган	} Корлубай	бол.4пок.	139	125	125	оз. Кок-тобе и 7 кол.
19	Садуакас-Джалбагай	Кельте		>	140	126	126	озеро и колодезь

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года									Жилые постройки				№№ аулов по порядку		
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (клубок)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Жилые постройки				
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе				Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)		Деревян. (агач-уй)	Чочала (кухня и кладовая)
								В рабочем воз- расте(18-60 л.)	В полурабочем возрасте(14-17 и св.60 л.)		В рабочем воз- расте(16-55 л.)	В полурабочем возрасте(14-15 и св.55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Аккольская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 3																			
сол. пресная	н: да	365	185	4	—	—	9	6	1	12	5	4	21	—	6	5	—	—	1
пр. солонов.	да: н	—	195	13	1	—	34	19	3	45	20	7	79	—	16	13	—	—	2
>	>	—	195	10	2	—	24	12	3	26	11	5	50	—	10	10	—	—	3
пресная	да	—	195	10	—	—	28	14	4	32	13	4	60	—	11	11	—	—	4
пр.; слабосол.	>	—	185	13	1	—	44	22	4	36	20	1	80	—	14	21	—	—	5
сол.; пр.; сол.	н;д;н	365	200	15	2	—	30	14	3	39	22	1	69	—	16	13	—	—	6
пресная	да	—	205	2	1	—	3	2	—	8	3	—	11	—	2	2	—	—	7
>	>	—	185	14	—	—	43	18	6	43	23	4	86	—	17	16	—	—	8
слабосол.; пр.	н: да	—	195	29	—	—	83	42	15	86	45	7	169	—	34	33	—	—	9
—	—	—	—	110	7	—	298	149	39	327	162	33	625	—	126	124	—	—	
Административный аул № 4																			
пр; солон.;сол.	да;н	365	185	17	2	—	58	32	5	52	24	6	110	—	20	19	—	—	1
пресная	да	—	185	28	3	—	83	43	12	80	41	11	163	—	31	30	—	—	2
солон.;прес.	да	365	185	10	2	—	32	17	1	25	15	2	57	—	12	10	—	—	3
пр; солон.	да;н.	—	—	10	1	—	35	12	12	30	13	4	65	—	11	10	—	—	4
пр. , пр. сол.	д.д.н.	365	200	19	1	—	64	29	11	50	28	8	114	—	22	20	—	—	5
кон. лета	н.	365	200	13	3	—	40	24	2	45	25	6	85	—	18	14	—	—	6
затх.;пр.; сол.	н.	365	200	10	1	—	24	16	3	18	11	3	42	—	10	10	—	—	7
слегка сол.	н.	—	200	15	5	—	40	20	5	42	20	8	82	—	17	16	—	—	8
солонватая	н.	—	200	13	—	—	38	19	7	31	16	4	69	2	13	13	—	—	9
пресная	да	—	200	13	—	—	48	25	6	47	22	6	95	—	17	14	—	—	10
слегка сол.	>	—	200	10	1	—	24	14	5	22	11	8	46	—	11	10	—	—	11
соленая.	н.	—	200	3	1	—	7	4	2	5	2	1	12	—	3	3	—	—	12
—	—	—	—	161	20	—	493	255	71	447	228	67	940	2	185	169	—	—	
Административный аул № 5																			
солон.;прес;сол.	да	выс. в.365	190	9	1	—	29	15	4	33	16	2	62	—	10	9	—	—	1
пр; кислов.	да	пер.в.	170	20	—	—	59	35	6	59	28	10	118	—	24	20	—	—	2
прес.;солон.	да; н	высых	180	6	2	—	18	10	3	18	9	2	36	—	7	6	—	—	3
пр; пр.;сол.	д;д;н	пер.в.365	185	17	6	—	60	30	11	49	26	6	109	—	20	19	—	—	4
>	д.д.н.	высых	185	11	—	—	28	14	5	25	11	5	53	1	11	10	—	—	5
лет зат.	н.	выс. 365	195	9	—	—	24	11	8	30	12	6	54	—	11	9	—	—	6
пр.; сол.;пр.; сол.	д.;н.	выс. 365	185	22	1	—	62	31	11	66	34	11	128	—	27	25	—	—	7
пресная	да	365	200	5	—	—	13	8	2	20	9	2	33	—	6	6	—	—	8
>	>	365	165	2	—	—	6	2	1	10	6	1	16	—	3	2	—	—	9
пр; сол.	д.;н.	выс. 365	200	11	—	—	35	12	8	28	16	3	63	—	11	12	—	—	10
соленая	н.	выс. 365	185	4	—	—	13	8	2	10	6	1	23	—	4	4	—	—	11
>	д.н.	выс. 365	185	7	—	—	19	8	2	14	7	4	33	—	8	6	—	—	12
пр; пр. и сол.		пер.в.365	195	4	—	—	7	3	1	8	4	2	15	—	4	4	—	—	13
з. з. сол.	д	выс. 365	195	12	4	—	38	17	5	28	13	4	66	—	14	12	—	—	14
пресная	да	365	195	14	2	—	45	19	10	48	21	4	93	—	16	14	—	—	15
пр; мутная		365	200	25	2	—	91	47	14	89	41	12	180	—	29	26	—	—	16
солонватая	н.	365	200	11	1	—	41	20	3	41	18	6	82	—	16	11	—	—	17
пр.;солен.		выс. 365	185	6	—	—	29	13	4	18	13	2	47	—	10	6	—	—	18
лет. зат. пр.	н. да	выс. 365	200	2	—	—	7	2	—	6	4	1	13	—	2	2	—	—	19

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО													Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня		
	ЧИСЛО ГОЛОВ													Сдают скот на выпас		Семей нанимающих	Число пастухов	Головых и полуголов, работников	Семей занимающихся промыслами	Лиц, занимающ. промыслом		Всего хозяйств, сеявших хлеб	Десятин посева
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Всего скота			Число хозяйств					Сколько лиц	Мужчин		
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года			Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого		Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого					
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Аккольская волость Павлодарского уезда																							
Административный аул № 3																							
1	30	2	4	51	13	24	—	—	—	126	3	81	15	157	—	—	1	1	—	—	—	—	—
2	200	23	37	212	55	91	7	1	1	638	32	419	79	799	2	9	2	6	—	1	1	—	—
3	41	7	5	90	17	41	2	—	—	240	22	133	24	308	—	—	—	—	—	3	3	—	—
4	125	18	23	185	34	69	6	1	—	725	64	316	53	881	—	—	5	6	—	1	1	—	—
5	125	12	21	173	40	77	2	—	—	371	26	300	52	495	1	2	3	6	—	3	4	—	—
6	175	26	34	178	40	77	8	1	—	247	94	361	67	452	3	7	3	14	2	5	6	1	—
7	131	19	30	37	5	11	2	—	—	100	—	170	24	141	—	—	1	6	—	1	1	—	—
8	92	14	15	135	33	67	3	—	1	350	23	230	47	456	—	—	2	5	—	1	1	—	—
9	202	30	38	325	68	131	5	—	1	734	36	532	98	940	1	5	5	14	1	7	9	—	—
	1121	151	207	1386	305	588	35	3	3	3531	300	2542	459	4629	7	23	22	58	3	22	26	1	—
Административный аул № 4																							
1	161	25	28	255	57	94	3	—	—	656	32	419	82	810	—	—	3	11	—	8	8	—	—
2	524	77	105	301	58	134	15	1	1	980	62	840	136	1282	2	7	9	21	—	9	10	—	—
3	635	103	55	99	22	46	1	—	—	282	9	735	125	392	1	50	1	20	—	4	5	—	—
4	1151	16	25	133	35	71	4	1	2	458	22	252	52	576	—	—	2	6	—	2	3	—	—
5	284	40	37	295	61	131	13	1	—	1072	25	592	102	1265	2	20	3	14	—	1	1	—	—
6	157	15	28	213	45	96	5	1	—	811	15	375	61	950	—	—	4	7	—	1	1	—	—
7	85	13	6	146	26	51	—	—	—	121	10	231	39	188	—	—	—	—	—	1	1	—	—
8	66	9	8	135	25	62	6	—	—	391	36	207	34	497	—	—	4	8	—	6	6	—	—
9	51	5	10	103	30	48	—	—	—	125	9	154	35	192	—	—	—	—	—	6	8	—	—
10	95	13	14	155	29	77	3	1	—	461	19	253	43	571	—	—	1	1	—	1	2	—	—
11	34	5	4	73	16	38	—	—	—	101	14	107	21	157	—	—	1	1	—	3	3	—	—
12	6	—	—	37	6	17	—	—	—	187	7	43	6	111	—	—	—	—	—	1	1	—	—
	2213	321	320	1945	410	865	50	5	1	5545	260	4208	736	6991	5	77	28	89	—	43	49	—	—
Административный аул № 5																							
1	66	10	2	153	22	63	2	—	—	281	25	221	32	371	—	—	—	—	—	2	2	—	—
2	549	67	82	377	76	144	11	1	2	541	14	937	144	783	2	12	3	15	—	6	8	—	—
3	67	7	4	69	18	29	2	—	—	283	27	138	25	343	—	—	3	3	—	1	1	—	—
4	734	113	97	411	67	117	11	—	1	659	11	1156	180	885	2	7	5	20	—	6	8	—	—
5	19	—	—	65	8	45	—	—	—	47	—	84	8	92	—	—	—	—	—	4	4	—	—
6	56	5	8	122	15	57	—	—	—	140	35	178	20	240	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	218	37	33	269	41	109	18	4	—	494	30	505	82	666	—	—	8	19	—	6	7	—	—
8	60	10	8	108	22	37	2	—	—	333	18	170	32	396	—	—	4	10	—	—	—	—	—
9	215	25	25	121	19	33	6	—	1	516	—	342	44	575	1	10	2	6	—	—	—	—	—
10	201	19	18	156	28	66	5	—	—	504	11	362	47	599	—	—	4	14	—	2	2	—	—
11	74	11	5	40	12	18	4	—	—	94	7	118	23	124	—	—	1	4	—	2	3	—	—
12	21	4	1	79	14	30	—	—	—	154	7	100	18	192	—	—	1	3	—	2	2	—	—
13	15	2	—	43	10	21	—	—	—	44	16	58	12	81	—	—	1	1	—	—	—	—	—
14	73	7	3	156	31	67	5	—	—	293	6	234	38	369	—	—	—	—	—	1	2	—	—
15	275	39	40	252	49	97	26	2	2	886	62	553	90	1087	1	5	6	17	—	6	9	—	—
16	436	42	85	322	53	140	32	1	5	802	63	790	96	1095	3	22	7	21	—	8	10	—	—
17	226	25	41	142	20	58	14	1	2	617	32	382	46	750	2	9	3	7	—	1	1	—	—
18	57	12	8	90	22	41	1	—	—	119	8	148	34	176	—	—	1	1	—	2	2	—	—
19	24	5	—	19	2	9	—	—	—	34	—	43	7	43	—	—	1	2	—	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

П а ш н я						Обработка пашни				С Е Н О К О С Ы														№№ аулов по порядку			
Число особняков	Расстояние от кстау в верстах		Сколько лет пашут	Число в аулах		Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как пользуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убиравших сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена				Покупка сена копнами		
	Ближнего	Дальнего		Плугов, сох	Борон	Своим трудом	Наймом	Смешанно	Супрягою			Подворно	Ежегодно делят	Сообща косят			Число хозяйств	Число копен	Число копен	Число копен	Число семей, убиравших сено				Число хозяйств покупав.	Число копен	
	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74				75
Аккольская волость Павлодарского уезда																											
Административный аул № 3																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1	п	-	-	-	4	4	1260	-	-	3	1	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	2	п	-	-	ИЗД	12	12	5000	-	-	10	2	-	6	1880	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1	-	-	с	-	6	5	2200	1	200	4	2	-	5	600	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	п	-	-	-	10	10	5040	-	-	5	5	-	1	200	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	8	п	-	-	-	12	12	4260	-	-	9	3	-	1	140	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	4	п	-	-	ИЗД	12	12	5220	-	-	6	6	-	-	-	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	10	п	-	-	-	1	1	1200	-	-	-	1	-	2	420	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	10	п	-	-	-	14	14	3660	-	-	9	5	-	4	240	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	3	п	-	-	-	29	29	9890	-	-	18	9	2	2	400	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	99	37730	1	200	64	34	2	21	3880	-	
Административный аул № 4																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	п	-	-	ИЗД	17	15	6720	2	380	14	3	-	1	40	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	8	п	-	-	-	25	23	10620	2	240	15	9	1	7	960	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	6	п	-	-	-	8	8	3560	-	-	6	2	-	3	740	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	5	п	-	-	-	8	7	3960	1	180	6	2	-	4	820	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	4	п	-	-	-	18	18	5700	-	-	14	4	-	8	2880	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	7	п	-	-	-	10	10	5800	-	-	4	6	-	9	1780	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	4	п	-	-	-	8	8	3780	-	-	5	2	1	2	380	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	5	п	-	-	-	12	10	3920	2	360	5	6	1	5	760	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1	п	-	-	-	13	12	2120	1	80	10	3	-	3	87	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	3	п	-	-	50	13	12	3980	2	320	12	1	-	-	-	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	5	п	-	-	-	8	8	1980	-	-	8	-	-	6	530	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	i	-	п	-	-	-	2	1	400	1	100	2	-	-	1	200	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	142	132	52540	11	1660	101	38	3	49	9177	-	
Административный аул № 5																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,5	п	-	-	40	8	8	2800	-	-	5	3	-	3	260	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	7	п	-	-	25	19	19	6260	-	-	14	5	-	17	5620	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	п	-	-	43	5	5	1540	-	-	2	3	-	5	1120	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	2	п	-	-	ИЗД	16	11	550	5	740	9	6	1	7	2360	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	п	-	-	60	10	10	1540	-	-	10	-	-	8	450	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	3	п	-	-	ИЗД	9	9	3600	-	-	6	3	-	3	270	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	п	-	-	50	21	21	6680	-	-	11	9	1	11	1100	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	п	-	-	ИЗД	5	5	2080	1	600	1	4	-	4	1020	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,5	п	-	-	>	2	2	2100	-	-	-	2	-	2	1060	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	6	п	-	-	>	11	10	4100	1	100	7	4	-	6	800	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	п	-	-	>	4	4	1060	-	-	3	1	-	3	480	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	п	-	-	55	6	5	1020	1	140	3	3	-	7	1080	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	10	п	-	-	ИЗД	4	4	700	-	-	2	2	-	4	310	13	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	п	-	-	>	9	8	1220	6	1520	8	1	-	6	980	14	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	4	п	-	-	100	13	13	7220	-	-	4	9	-	9	1460	15	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	12	п	-	-	ИЗД	25	23	9920	2	480	15	10	-	-	-	16	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	7	п	-	-	>	10	10	5120	-	-	7	3	-	4	840	17	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	п	-	-	>	5	5	2000	-	-	4	-	1	4	410	18	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	п	-	-	>	2	2	700	-	-	1	1	-	1	40	19	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
	1	2	3	4	5	6	7	8
Аккольская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 5								
20	Конурбай-Бердыш	Кылдыколь	Джарылгап	бол.4 пок.	137	124	124	оз. Кымды-коль
21	Усабек-Масабай	Тюбек	} Корлубай	>	124	102	102	р. Чидерты
22	Нурпеис-Бакет	Джалтар		>	126	100	100	колодезь
23	Анайбай-Шаукен	Кылдыколь		бол.5 пок.	134	122	122	Кынды-коль
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 6								
1	Рахымжан-Тлемис	Айдар-камыс	Кыпшак	16	131	103	103	колодезь
2	Дюйсен-Байден	Кара-кога	} Ельгонды	4-е пок.	132	104	104	колодезь
3	Кожабай-Багым	Орта-кога		50	132	105	105	колодезь
4	Куандык-Бектемис	Кой-соймас		бол. 50	131	108	108	Койсоймас-куль . . .
5	Джанабай-Оразбек	Отаргой	Кыпшак	53	137	117	117	колодезь
6	Коптыр-Кальджан	Караджар	} Ельгонды	б. 4 пок.	149	135	135	р. Уленты
7	Базарбай-Нанбай	Кшикине-копа		б. 4 пок.	150	136	136	р. Уленты
8	Смаил	Сар копа		6	151	137	137	Сар-копа и 3 кол.
9	Меирман-Кульчунбай	Джаудыргоз	б. 4 пок.	151	137	137	р. Уленты и 4 кол. . .	
10	Ибрай-Байдалы	Елю-бидаек	б. 4 пок.	151	137	137	р. Уленты и 5 кол. . .	
11	Байбосын-Мурзас	Тамды-бидаек	б. 4 пок.	154	140	140	р. Уленты и 3 кол. . .	
12	Абайдильда Таймас	Талды-камыс	б. 4 пок.	157	143	143	р. Уленты . .	
				Итого.	—	—	—	—
Административный аул № 7								
1	Джумабай-Сагалбай	Аяк-камыс	} Джантай	б. 4 пок.	133	118	118	10 колодцев
2	Сайдильда-Тасанбай	Баур-камыс		б. 4 пок.	132	116	116	Баур-камыс и 13 кол
3	Актас-Кулунчак	Калды-коль		б. 3 пок.	137	127	127	оз. Кылдыголь
4	Сармурат-Кендырбай	Кельте	} Алмаши	>	139	127	127	Басентин-коль
5	Муса-Джуанышпек	Омырузак-коль		б. 4 пок.	140	127	127	Клы-карасу
6	Турлыбай Джаркымбай	Куба-тогай		б. 3 пок.	153	139	139	р. Уленты . .
7	Есжан-Нязбай	Талды-камыс	} Джантай	б. 4 пок.	156	142	142	р. Уленты и 14 кол. . .
8	Ташим-Пшенбай	Аяк-талды-камыс		>	155	141	141	р. Уленты и 5 кол. . .
9	Токтас-Аман	Шок-тал		10	156	142	142	р. Уленты и 6 кол. . .
10	Джюнус-Елен	Кипчак	10	155	141	141	р. Уленты и 5 кол. . .	
11	Кыркпай-Тарбак	Кароткел	} Алмаши	б. 4 пок.	148	134	134	р. Уленты
12	Огызбай-Айсары	Кар-оба		>	147	133	133	о. Аулье-коль . . .
13	Омар-Казыбек	Аулье-коль		>	146	133	133	о. Аулье-коль . . .
14	Багым-Джилкыбек	Боз-айгыр	>	142	129	129	о. Басентин-коль	
15	Нанбай-Коширбай	Донголек-копа	Джантай	б. 3 пок.	133	119	119	бол. Донголек-копа
16	Кожабай-Джемыс	Бос-Айгыр	Алмаши	бол.60 л.	142	128	128	о. Боз-Айгыр-коль
17	Азильбай-Алимбет	Елю-уленты	Джантай	30	152	138	138	р. Уленты и 2 кол. . .
				Итого	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки				№№ аулов по порядку	
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько времени или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)		Чочала (кухня и кладовая)
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе								
								В рабочем воз- расте (18-60 л.)	В полурабочем возрасте (14-17 и св. 60 л.)		В рабочем воз- расте (16-55 л.)	В полурабочем возрасте (14-15 и св. 55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Аккольская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 5																			
зим. зат. сол.	н: да	365	190	6	—	—	19	10	3	18	10	5	37	—	8	6	—	—	20
пресная	>	пер. 365	185	6	2	—	19	11	1	28	14	3	47	—	9	9	—	—	21
>	>	365	185	3	1	—	8	3	—	4	2	1	12	—	3	2	—	1	22
зим. зат. сол.	>	выс. 365	195	4	1	—	11	4	1	11	5	2	22	—	5	4	—	—	23
—	—	—	—	216	22	—	681	333	105	661	325	95	1342	1	258	224	—	2	
Административный аул № 6																			
пресная	да	365	195	15	—	—	37	19	4	43	21	6	80	6	16	14	—	1	1
>	>	>	185	12	—	—	38	17	8	35	17	4	73	—	14	14	—	—	2
>	>	>	200	15	—	—	51	28	5	39	21	4	90	—	15	15	—	—	3
>	>	>	200	26	—	—	74	41	11	72	31	10	146	1	27	27	—	—	4
>	>	>	170	21	—	—	69	34	11	56	25	13	125	2	22	21	—	—	5
пр; зим. зат. пр.	>	365	195	12	2	—	48	21	4	42	21	6	90	—	16	13	—	—	6
пр; пр. солон.	д.н.	365	200	17	6	—	54	23	11	40	19	3	94	—	19	18	—	—	7
пресная	да	365	200	8	2	—	21	11	2	20	9	1	41	—	8	8	—	—	8
>	>	365	175	10	1	—	30	12	5	43	14	8	73	—	11	11	—	—	9
>	>	365	200	9	—	—	25	14	2	24	10	2	49	—	10	9	—	—	10
>	>	365	185	6	—	—	15	10	2	21	12	3	36	—	7	6	—	—	11
пр; лет зат. вяж	д.н.д.	365	185	7	—	—	24	11	4	31	11	3	55	—	9	10	—	—	12
—	—	—	—	158	11	—	486	241	69	466	211	63	952	9	177	166	—	1	
Административный аул № 7																			
солонватая	н.	365	185	10	—	—	37	15	6	31	15	3	68	—	13	10	—	—	1
прес; солон.	д. н.	пер;-365	185	12	—	—	39	13	9	27	16	6	66	—	14	13	—	—	2
пресная	да	>	190	7	1	—	22	12	4	28	11	2	50	—	8	6	—	—	3
>	>	выс;-365	190	17	—	—	58	33	8	45	23	2	103	—	19	16	—	—	4
>	>	>	180	15	3	—	42	19	5	43	23	4	85	—	17	15	—	—	5
>	>	пер;-365	200	18	3	—	58	26	11	53	23	5	111	—	20	18	—	—	6
>	>	> 365	190	14	2	—	67	30	9	56	26	13	123	—	17	19	—	—	7
>	>	> 365	185	5	—	—	14	6	2	15	7	2	29	—	5	7	—	—	8
пресная	да	> 365	185	6	1	—	22	12	3	20	9	6	42	—	6	6	—	—	9
>	>	365	200	7	1	—	20	8	5	19	7	3	39	—	8	8	—	—	10
>	>	365	200	8	1	—	34	17	6	28	12	4	62	—	11	10	—	—	11
пр; прес. сол.	д.н.	365	200	7	2	—	25	17	—	20	10	4	45	—	8	7	—	—	12
пресная	да	365	200	4	1	—	19	9	1	8	5	2	27	—	5	4	—	—	13
>	>	365	200	16	1	—	60	29	10	53	21	10	113	—	17	16	—	—	14
прес. солон.	д. н.	365	185	5	1	—	20	8	3	15	8	2	35	—	5	5	—	—	15
пресная	да	365	200	9	3	—	24	12	5	25	11	3	49	—	11	9	—	—	16
>	>	365	160	3	—	—	12	7	1	9	6	—	21	—	4	4	—	—	17
—	—	—	—	163	20	—	573	273	88	495	233	71	1068	—	188	173	—	—	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО													Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня			
	ЧИСЛО ГОЛОВ													Сдают скот на выпас		Семей занимающихся промыслами	Лиц, занимающ. промыслом		Всего хозяйств, сеявших хлеб	Десятин посева				
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Всего скота			Число хозяйств		Сколько лиц	Семей занимающихся промыслами			Мужчин	Женщин		
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребит	Взрослых (с 2-х летными)	В т.ч. 2-х летных	Телят	Взрослых (с 2-х летными)	В т.ч. 2-х летных	До 1 года			Взрослых (с 2-х летными)	В том числе 2-х летных	Мелкого		Число хозяйств			Сколько лиц	Семей занимающихся промыслами			Мужчин	Женщин
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	
Аккольская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 5																								
20	9	—	4	42	8	24	—	—	—	2	51	8	30	—	—	—	—	—	4	5	—	—	—	
21	229	37	26	111	10	47	18	—	2	441	11	358	47	527	3	11	3	9	—	1	1	—	—	—
22	9	1	—	26	7	10	—	—	—	128	—	35	8	138	—	—	2	4	—	1	1	—	—	—
23	33	3	3	41	8	20	2	—	—	105	—	76	11	128	—	—	1	2	—	1	1	—	—	—
	3666	481	493	3214	563	1282	159	9	15	7515	385	7039	1052	960	14	76	56	158	—	56	69	—	—	—
Административный аул № 6																								
1	183	31	20	168	42	86	9	2	1	16	—	360	75	123	—	—	2	3	—	5	5	—	—	—
2	98	16	20	113	16	59	9	—	—	295	8	220	32	382	—	—	2	5	—	4	5	—	—	—
3	154	26	19	196	49	79	4	—	—	452	56	354	75	606	—	—	2	4	—	6	6	—	1	—
4	137	16	27	208	51	103	6	1	—	611	70	351	68	811	1	16	2	8	—	7	7	—	—	—
5	124	18	15	256	70	100	2	—	—	800	91	382	88	1006	—	—	3	3	—	5	7	—	—	—
6	245	41	30	149	31	70	30	5	3	760	74	424	77	937	2	9	5	13	—	1	1	—	—	—
7	108	16	29	164	27	88	19	—	—	199	27	291	43	343	—	—	1	2	—	2	2	—	—	—
8	114	19	18	100	35	36	13	—	—	537	37	227	54	628	—	—	5	12	—	1	1	—	—	—
9	309	54	40	113	25	57	13	—	—	511	71	435	79	679	2	15	5	10	—	1	1	—	—	—
10	29	5	—	48	15	24	—	—	—	35	35	77	20	94	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
11	135	20	15	78	12	37	12	—	—	107	40	225	32	199	1	4	1	4	—	—	—	—	—	—
12	84	20	9	103	23	48	15	2	1	507	34	202	45	599	2	5	2	4	—	2	2	—	—	—
	1720	282	242	1666	396	787	132	10	5	4800	543	3548	688	6407	8	49	30	68	—	35	38	—	1	—
Административный аул № 7																								
1	77	9	8	79	21	40	5	—	—	168	7	161	30	223	—	—	2	2	—	1	1	—	—	—
2	82	14	7	103	18	42	7	—	—	389	22	192	32	460	1	3	2	11	—	3	3	—	—	—
3	22	7	—	56	8	36	—	—	—	—	12	78	15	48	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—
4	48	3	3	112	20	49	2	—	—	180	31	162	23	263	—	—	1	2	—	8	9	—	—	—
5	75	11	12	104	20	53	6	1	—	197	34	185	32	296	—	—	1	2	—	3	3	—	—	—
6	235	38	30	158	45	75	11	—	2	460	38	404	83	605	2	4	3	4	—	5	7	—	—	—
7	448	57	125	324	59	115	10	—	—	858	78	782	116	1176	1	20	1	12	—	4	6	—	—	—
8	73	9	7	76	16	23	5	1	—	139	37	154	26	206	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
9	33	6	4	51	10	27	—	—	—	—	—	84	16	31	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—
10	73	8	10	76	13	34	1	—	—	247	22	150	21	313	—	—	2	3	—	2	3	—	—	—
11	42	5	3	86	24	45	6	—	1	117	11	134	29	177	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	38	4	5	64	14	28	2	—	1	181	6	104	18	221	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—
13	19	3	1	34	9	16	1	—	—	21	4	54	12	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	99	13	19	133	23	62	1	—	—	155	28	233	36	264	1	2	2	4	—	6	9	—	—	—
15	49	5	—	61	18	26	3	1	—	100	16	113	24	142	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
16	32	6	3	80	19	36	4	—	1	159	6	116	25	205	—	—	1	2	—	4	4	—	—	—
17	9	—	—	33	5	18	2	—	—	101	22	44	5	141	—	—	1	2	—	2	2	—	—	—
	1454	198	237	1630	342	725	66	3	5	3472	374	3150	543	4813	5	29	19	47	—	45	55	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

П а ш н я						Обработка пашни				С Е Н О К О С Ы													№№ аулов по порядку				
Число особнячков	Расстояние от кстау в верстах		Число семей в аулах	Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как пользуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убирающих сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена			Покупка сена копнами					
	Ближнего	Дальнего		Сколько лет пашут	Своим трудом	Наймом	Смешанно			Супрягою	Подворно	Ежегодно делаят			Сообща косят	Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств	Число копен	Число семей, убирающих сено				Число хозяйств покупаю.	Число копен		
	Плугов, сох	Борон	Плугов, сох	Наймом				Смешанно	Своим трудом				Наймом	Смешанно													
52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	
Аккольская волость Павлодарского уезда																											
Административный аул № 5																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1,5	п	-	-	изд	6	6	1680	-	-	6	-	-	-	-	-	20
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	п	-	-	50	6	4	2100	2	600	2	4	-	3	480	21	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1,5	-	-	с	изд	2	2	340	-	-	1	1	-	3	500	22	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	4	-	е	-	-	4	4	1220	1	200	2	2	-	1	40	23	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	202	190	65550	19	4380	123	76	3	111	20680		
Административный аул № 6																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	6	п	-	-	-	14	14	5080	-	-	8	6	-	5	540	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	п	-	-	-	12	12	6800	-	-	6	6	-	-	-	2	
1	2	-	6	1	1	1	-	-	-	4	5	п	-	-	-	14	14	6100	-	-	12	2	-	2	600	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	4	п	-	-	-	26	26	9980	-	-	21	5	-	-	-	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	5	п	-	-	-	20	20	7740	-	-	18	2	-	5	780	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	е	-	изд	12	10	5120	2	320	6	4	2	4	600	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	-	е	-	>	16	13	5500	3	480	14	2	-	1	100	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	е	-	>	6	6	2900	-	-	1	5	-	4	900	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	-	е	-	>	9	9	4980	-	-	4	5	-	3	500	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	е	-	>	9	9	2900	-	-	9	-	-	-	-	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	0,5	-	е	-	>	5	5	2720	-	-	4	1	-	1	160	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	е	-	>	7	7	3660	-	-	2	4	1	1	60	12	
-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	150	145	63480	5	800	105	42	3	26	4240		
Административный аул № 7																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	7	п	-	-	изд	10	10	4380	-	-	7	1	2	-	-	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	7	п	-	-	>	11	11	5220	1	200	8	3	-	-	-	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	п	-	-	>	5	5	2120	-	-	5	-	-	2	640	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	п	-	-	>	16	16	5160	-	-	15	1	-	1	80	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	3	п	-	-	>	14	14	4500	-	-	10	4	-	1	140	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0,5	п	-	-	>	18	15	6810	5	1050	11	7	-	4	426	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	3	п	-	-	>	11	10	8000	1	240	9	2	-	4	1380	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	п	-	-	>	5	5	3200	-	-	2	3	-	-	-	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	10	-	-	с	>	5	5	1700	-	-	5	-	-	1	200	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	10	п	-	-	>	6	6	2600	-	-	4	2	-	2	500	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	4	п	-	-	>	7	7	2540	-	-	7	-	-	1	120	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	п	-	-	изд	7	5	1920	2	400	6	-	1	-	-	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,5	-	-	с	>	3	3	1160	-	-	3	-	-	1	400	13	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0,5	п	-	-	>	16	15	5940	2	200	13	1	2	1	100	14	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	2	п	-	-	>	5	4	2800	1	300	3	2	-	1	100	15	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	п	-	-	>	6	6	2940	-	-	4	2	-	3	420	16	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	п	-	-	>	2	-	-	2	400	1	-	1	2	212	17	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	147	137	60990	14	2790	113	28	6	24	4718		

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
1	2	3	4	5	6	7	8	
Кызылыгачская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 3								
1	Баймагамбет-Манеп	Кенжебай коль(кирг.)		8	160	35	40	оз. Кенжебай и кол.
2	Байляр-Бапен	Кумчук (юрт.)		50	135	6	45	Иртыш
3	Камгажа-Есым	Караталь (юрт.)		30	135	5	22,5	>
4	Джусуп-Тюбек	>		100	135	5	22,5	>
5	Куат-Кельдыбек	Тленчи-арал (юрт.)	Ажибай	47	138	1,5	48	>
6	Аяп-Донен	Кок-терек(юрт.)	(Канжигалы)	100	135	5	45	>
7	Шалбай-Рспай	Бзаулюбек (юрт.)		35	138	4	48	>
8	Саткан-Джаксылык	Кшкене-арал (юрт.)		—	147	7	10,5	>
9	Абиш-Сулеймен	Тумсук (офиц.з.)		13	148	8	11	Карасу
10	Нурпепс-Кандыбай	Сестай (юрт.з.)		4	138	7	48	Иртыш
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 4								
1	Садък-Смаил	Узунг-тумсук		16	146	7	56	Карасу.
2	Наурузбай-Казибек	Сестой (юрт.)		90	154	6	6	Иртыш
3	Джапыкай-Кожик	Кзылчирпы (юрт)		90	152	8	8	>
4	Бекайдар-Калыбай	Шестой (юрт.)		90	153	7	7	>
5	Сарсембай-Атеш	Джырык (юрт.)		90	152	8	8	>
6	Ахмет-Шал	Сестой (юрт.)	Ажибай	10	151	7	9	>
7	Скак-Тман	Кзылгирпы (юрт)		90	150	10	10	>
8	Ботыш-Кулонбай	Сапарбай (кирг.)		10	160	45	45	колодезь
9	Кошкар-Бекжан	Кенжебай (кирг)		8	160	35	40	оз. Кенжебай и кол. . .
10	Ертысбай-Торейбай	Шестой (юрт.)		90	153	7	7	Иртыш. . .
11	Тлеке-Конай	Актогай (юрт.)		15	156	4	4	>
				Итого.	—	—	—	—
Теренкольская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 12								
1	Чаш-Отегул	Джармалай	Канжигалы	1	150	20	60	колодезь
2	Джилкыбай-Джюзбай	Корук-шлик	Амалдык	40	300	35	60	оз. Тирмень
3	Едиге-Айтутан	Сарат		1	300	20	40	колодезь
4	Ахмет-Ермек	Тореконган	Сары	100	300	35	60	оз. Чагалилы
5	Джетыбай-Тлеуке	Незнам		100	300	20	150	оз. Незнам
6	Алимбай-Кожамбай	Столба		100	300	40	60-70	колодезь
7	Тлеп-Корыс	Кшкене-коль		100	300	40	70	оз. Кшкене и кол.
8	Бока-Казымбет	Поскот	Амалдык	100	300	40	60-70	колодезь
9	Тергемес-Тезекбай	Чабакли		100	300	25	60	>
10	Айтбай-Карыбай	Бугринская грива		30	300	30	60	>
				Итого	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки				№№ аулов по порядку	
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Жилые постройки				
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе				Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)		Чочала (кухня и кладовая)
								В рабочем воз- расте (18-60 л.)	В полурабочем возрасте (14-17 и св. 60 л.)		В рабочем воз- расте (16-55 л.)	В полурабочем возрасте (14-15 и св. 55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Кызылыгачская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 3																			
пресная	да	60 вес. 365	180	20	—	—	86	45	16	67	30	8	153	—	20	22	—	11	1
>	>	365	195	22	—	—	102	44	20	75	40	11	177	—	22	23	—	22	2
>	>	365	180	7	—	—	26	13	4	24	15	1	50	4	7	7	—	7	3
>	>	365	180	22	—	—	79	37	11	80	41	9	159	12	22	22	—	13	4
>	>	365	160	18	—	—	60	29	12	51	28	10	111	—	18	18	—	6	5
>	>	365	185	17	—	—	60	32	4	53	30	6	113	—	17	20	—	18	6
>	>	365	195	17	—	—	59	32	8	53	25	12	112	11	17	17	—	17	7
>	>	365	205	17	—	—	63	33	9	62	31	10	125	27	17	17	—	17	8
>	>	365	180	5	—	—	20	8	3	11	6	—	31	—	5	5	—	5	9
>	>	365	205	3	—	—	7	5	—	8	3	3	15	—	3	3	—	3	10
—	—	—	—	148	—	—	562	278	87	484	249	70	1046	54	148	154	—	119	
Административный аул № 4																			
пресная	да	365	180	29	—	—	111	61	9	83	38	21	194	1	30	29	—	29	1
>	>	365	205	11	—	—	30	24	1	42	19	5	72	4	11	11	—	11	2
>	>	365	190	5	—	—	20	9	4	8	4	1	28	1	4	3	—	3	3
>	>	365	205	14	—	—	49	34	4	35	19	7	84	2	14	14	—	14	4
>	>	365	190	10	—	—	31	17	7	25	14	5	56	5	10	10	—	10	5
>	>	365	205	10	—	—	20	14	5	22	14	3	42	1	10	10	—	10	6
>	>	365	190	11	—	—	40	17	6	36	15	5	76	—	11	11	—	11	7
>	>	365	120	3	—	—	11	3	2	18	5	2	29	—	3	3	—	3	8
>	>	60(вес)365	180	6	—	—	20	7	3	19	8	4	39	—	6	7	—	5	9
>	>	365	205	19	—	—	39	23	7	49	19	13	88	1	19	19	—	16	10
>	>	365	210	4	—	—	15	9	3	13	10	1	28	—	4	4	—	4	11
—	—	—	—	122	—	—	386	218	51	350	165	67	736	15	122	121	—	115	
Теренкольская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 12																			
пресная	да	365	180	4	—	—	14	5	1	13	6	1	27	—	4	4	—	4	1
прес; солон.	>	300-365	— 180	7	—	—	22	13	4	21	9	—	43	1	7	7	—	7	2
пресная	>	365	180	22	—	—	78	44	14	78	37	12	156	2	22	22	—	22	3
>	>	365	30-180	12	—	—	46	27	9	31	15	4	77	—	12	12	—	12	4
солон; пресн.	н; да	365	30-180	23	—	—	67	34	13	65	28	11	132	—	23	23	—	23	5
соленоватая	н.	365	240	17	—	—	46	28	4	44	28	4	90	—	17	17	—	16	6
пресная	да	365	60-180	6	—	—	16	9	4	9	6	1	25	2	6	6	—	6	7
>	>	365	180	8	—	—	29	14	5	20	10	4	49	—	8	8	—	8	8
солонов.	н.	365	180	26	—	—	68	39	13	65	33	7	133	6	25	25	—	25	9
солонов.	—	365	180	6	1	—	20	6	4	13	9	—	33	—	7	6	8	6	10
—	—	—	—	131	1	—	406	219	71	359	181	44	765	11	131	130	—	129	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО														Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня		
	ЧИСЛО ГОЛОВ														Сдают скот на выпас					Лиц, занимающ. промыслом				
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Всего скота														
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года	Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого	Число хозяйств	Сколько лиц	Семей нанимающих	Число пастухов	Годовых и полугодовых работников	Семей занимающихся промыслами	Мужчин	Женщин	Всего хозяйств, севших хлеб	Десятин посева
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	
Кызылыгачская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 3																								
1	118	13	20	225	49	93	—	—	—	151	111	343	62	375	—	—	—	—	—	1	1	—	19	12
2	186	27	36	258	59	121	7	—	1	268	25	451	86	451	1	5	4	4	5	4	10	—	16	13
3	71	14	11	101	20	46	2	—	—	156	5	174	34	218	—	—	2	1	2	—	—	—	6	3
4	103	9	14	160	17	101	2	—	—	141	1	265	26	257	—	—	1	1	1	7	10	—	13	5
5	149	21	27	246	26	101	3	—	—	336	20	398	47	484	2	5	2	5	1	9	13	—	17	—
6	98	10	27	124	14	72	—	—	—	149	—	222	24	248	—	—	—	—	—	3	3	—	5	3
7	94	12	26	181	36	87	—	—	—	176	4	275	48	293	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—
8	137	14	32	181	14	102	2	—	—	383	27	320	28	544	—	—	6	4	2	4	8	—	13	10
9	56	13	12	49	8	24	3	—	—	82	—	108	21	118	—	—	2	—	2	—	—	—	3	4
10	10	—	—	24	6	13	—	—	—	—	—	34	6	13	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—
	1022	133	205	1549	249	760	19	—	1	1842	193	2590	382	3001	3	10	17	15	13	32	50	—	94	60
Административный аул № 4																								
1	551	57	89	348	19	156	10	—	—	427	20	909	76	692	2	20	3	9	5	8	13	1	11	?
2	175	22	55	197	41	68	—	—	—	285	27	372	63	435	2	8	4	6	4	2	4	—	—	—
3	7	—	—	33	7	16	—	—	—	5	—	40	7	21	—	—	—	—	—	4	8	—	1	—
4	65	13	13	146	31	58	—	—	—	172	—	211	44	243	—	—	1	—	1	5	7	—	—	—
5	28	6	2	58	12	31	—	—	—	36	2	86	18	71	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—
6	53	7	20	56	12	37	—	—	—	82	—	109	19	139	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—
7	27	2	6	123	37	49	—	—	—	147	3	150	39	205	—	—	1	1	—	—	—	—	3	—
8	11	—	5	29	8	13	—	—	—	22	—	40	8	40	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
9	19	1	5	56	8	28	—	—	—	57	—	75	9	90	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—
10	41	1	6	134	17	72	—	—	—	198	—	175	18	276	—	—	1	—	1	2	2	—	—	—
11	10	—	—	33	18	17	—	—	—	15	—	43	8	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	987	109	201	1213	200	545	10	—	—	146	52	2210	309	2244	4	28	11	17	12	24	37	1	22	?
Теренкольская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 12																								
1	10	—	—	14	2	12	—	—	—	31	—	24	2	43	—	—	—	—	—	1	1	—	2	2,6
2	64	13	27	104	28	45	—	—	—	121	22	168	41	215	—	—	1	1	1	5	7	—	—	—
3	224	37	64	356	97	143	3	—	—	519	38	583	134	764	—	—	8	—	1	—	—	—	—	—
4	95	8	24	146	29	58	—	—	—	306	34	241	37	422	—	—	1	—	1	7	14	—	—	—
5	104	11	37	185	40	102	—	—	—	264	27	289	51	430	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
6	94	8	26	160	43	79	—	—	—	275	16	254	51	396	—	—	2	1	1	7	14	—	2	2
7	41	4	16	66	18	29	—	—	—	52	4	107	22	101	—	—	1	—	—	2	4	—	2	2,6
8	49	8	15	73	9	42	—	—	—	56	8	122	17	121	—	—	—	—	—	2	2	—	1	1
9	136	13	42	264	67	144	—	—	—	359	52	400	80	597	—	—	—	—	—	1	1	—	13	8
10	58	5	20	65	11	27	—	—	—	87	20	123	16	154	—	—	—	—	—	3	7	—	1	8,3
	875	107	271	1433	344	681	3	—	—	2070	221	2311	451	3243	—	—	16	2	4	28	50	—	21	—

экспедициясының тарихи деректері

Число особняков	Пашня					Обработка пашни				СЕНОКОСЫ													№№ аулов по порядку						
	Расстояние от кстау в верстах		Сколько лет пашут	Число в аулах		Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как пользуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убиравших сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена			Покупка сена копнами					
	Ближнего	Дальнего		Плугов, сох	Борон	Своим трудом	Наймом	Смешанно	Супругую			Подворно	Ежегодно делят	Сообща косят			Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств	Число копен	Своим трудом	Наймом		Смешанно	Число семей, убиравших сено	Число хозяйств поупав.	Число копен		
52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78			
Кызылыгачская волость Павлодарского уезда																													
Административный аул № 3																													
1	3	—	8	2	4	19	—	—	—	5	4	—	e	—	?	20	20	2750	2	1100	20	—	—	—	—	—	1		
1	10	—	10	1	1	9	—	—	7	—	—	—	—	—	—	22	—	—	22	10460	22	—	—	—	—	2			
1	10	—	6	1	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	7	2600	7	—	—	—	—	3			
1	17	—	8	1	4	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	20	5750	19	2	—	1	100	4			
1	10	—	3	2	4	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—	18	6700	16	2	—	—	—	5			
1	?	—	2	1	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	1	100	17	6500	17	—	—	—	—	6			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	17	6650	12	5	—	—	—	—	7		
1	15	—	7	3	6	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	15	8100	9	3	3	1	50	8			
1	10	—	7	3	6	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	2100	5	—	—	—	—	9			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	900	3	—	—	—	—	—	10		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	144	21	2850	126	50800	130	11	3	2	150	—			
Административный аул № 4																													
1	30	—	5	2	4	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	2	80	27	6050	26	1	—	—	—	1			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	11	5900	11	—	—	—	—	—	2		
—	сведений нет					1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	1000	2	1	—	—	—	—	3		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—	—	14	3300	14	—	—	—	—	—	4		
1	25	—	4	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	10	2600	10	—	—	—	—	—	5		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	10	2550	9	1	—	—	—	—	6		
1	25	—	3	—	—	3	—	—	—	1	25	—	—	c	—	11	—	—	11	3000	10	—	1	—	—	—	7		
1	2	—	4	—	—	3	—	—	—	3	4	—	—	c	?	3	3	300	2	300	3	—	—	—	—	—	8		
1	2	—	5	1	1	3	—	—	—	3	2	—	e	—	?	6	6	610	2	300	6	—	—	—	—	—	9		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	сведений нет					—	19	—	—	19	4500	18	1	—	—	—	—	—	10	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	сведений нет					—	4	—	—	4	1200	4	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	118	11	990	113	40700	113	4	1	—	—	—	—		
Теренкольская волость Павлодарского уезда																													
Административный аул № 12																													
1	2	2	5	2	2	—	—	—	2	1	1,5	—	—	c	70	4	1	60	3	640	4	—	—	—	—	—	1		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	8	—	—	—	40	7	—	—	7	3850	7	—	—	—	—	—	2		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	8	—	—	—	100	22	—	—	22	13600	16	6	—	—	—	—	3		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0,5	—	—	—	100	12	—	—	12	6200	11	1	—	—	—	—	4		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	8	—	—	—	100	23	—	—	23	8900	20	3	—	—	—	—	5		
1	1	1	2	1	2	2	—	—	—	5	3	—	—	—	100	17	—	—	17	6500	16	1	—	—	—	—	6		
1	1	1	6	1	1	2	—	—	—	5	3	—	—	—	100	6	—	—	6	2200	6	—	—	—	—	—	7		
1	—	—	4	2	2	1	—	—	—	5	3	—	—	—	100	8	—	—	8	3050	7	1	—	—	—	—	8		
1	1	1	5	2	3	11	2	—	—	1	4	—	—	—	100	26	—	—	26	9650	23	3	—	—	—	—	9		
2	2	4	30	1	2	—	1	—	—	2	1	—	—	—	100	6	—	—	6	1415	5	1	—	—	—	—	10		
—	—	—	—	—	—	16	3	—	2	—	—	—	—	—	—	131	1	60	130	2790	115	16	—	—	—	—			

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ			
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников			
	1	2	3	4	5	6	7	8			
Теренкольская волость Павлодарского уезда											
Административный аул № 13											
1	Сыздык-Октеген	Балапан шок	} Отеген	свед.нет	70	15	15	колодезь			
2	Садык-Октеген	Акманпай		7	75	18	18	>			
3	Ныдыр-Кипчакпай	Балапан-шок		7	70	15	15	>			
4	Онырбек-Байсенгиз	Шатень-агач		40	95	60	60	>			
5	Зеилькон-Кодырбай	Есеналы		29	95	61	61	>			
6	Тлеуберды-Джанбай	Егин-агач		27	90	56	56	>			
7	Исабек-Бектабан	Джинбай-агач		25	105	35	—	>			
8	Шарып-Танбай	Шлик-агач		3	105	45	45	>			
9	Читай-Толеген	Донголек-сор		} Найман	свед.нет	70	10	10	>		
10	Курман-Сарсембы	Ойма-коль			> >	70	10	10	>		
11	Джюсуп-Томпан	Ержан-сор			Канджигалы	> >	70	10	10	>	
12	Смат-Малгозы	Байкадам		Джантобет	> >	75	15	15	>		
13	Сатбай-Джуаныш	Теречик		Козган	> >	70	10	10	>		
14	Адильбай-Чока	Байкадам		} Канжигалы	15	75	15	15	>		
15	Иса-Дербис	На казачьей земле			свед.нет	с	в	е	д	е	н
				Итого	—	—	—	—			
Шакшанская волость Павлодарского уезда											
Административный аул № 1											
1	Абен-Джундыбай	Ток-болат	} Акдаулет	100	160	25	25	кол. Тоскудук			
2	Абдылда-Джусуп	Бес-шоки		150	140	40	40	Джангыз-кудук			
3	Макажан-Таске	Уш-тобе		80	155	25	25	оз. Буламбай-коль			
4	Джакатай-Джурумбай	Сар-коль		100	140	40	40	оз. Сары-коль			
5	Салык-Нурмахамед	Корас		4-е пок.	148	40	40	колод. Сокур-кудук			
6	Сыздык-Есей	Агашмола		150	144	40	40	кол. Аульетас			
7	Асаин-Торехан	Салпан		120	152	40	40	кол. Тущи-кудук			
8	Арын-Исибек	Джал		120	153	40	40	кол. Тущи-кудук			
9	Смаил-Джумай	Какбактас		73	155	25	25	оз. Базар-коль			
10	Мукай-Мотай	Джарык		45	140	48	48	кол. Джарык-кудук			
11	Абет-Джундыбай	Алимбет		60	146	36	36	Тасты-кудук			
12	Досай-Сеисенбай	Токболат		50	155	25	25	Кара-кудук			
13	Ниязбек-Сеисенбай	Бидаик		55	140	40	40	Карабыкудук			
14	Джунус-Шорман	Сар-шоки		150	144	40	40	Джангыз-кудук			
15	Абийжан-Ордобай	Ак-озек		100	145	30	30	р. Аши-карасу			
16	Шопай-Манар	Найзакара	100	142	38	38	Шим-ойгань-кара				
17	Косбай-Айтбай	Джаман-адыр	100	145	32	32	р. Шолак-озен				
18	Куйдук-Андамас	Шолак-озен	} Актайлак	70	145	32	32	кол. Шолак-озен			
19	Асаубай-Наубет	Кара-шоки		80	145	35	35	кол. Кара-кудук			
20	Тохтым-Ногайбай	Тусдын-кулак		100	151	29	29	оз. Тус-коль и кол.			
21	Абдичаик-Бебекей	Джелижурт	60	150	30	30	оз. Тус-коль и кол.				
22	Джангабыл-Ногайбай	Сар-шоки	70	153	24	24	кол. Кумды-кудук				
23	Смагул-Толекперген	Каре-адыр-токболат	} Даулетымбет	80	155	25	25	кл. Бес-кауча			
24	Ахмет-Маймак	Ак-козы		100	162	22	22	кл. Улькон-кудук			

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки					
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)	Чочала (кухня и кладовая)	№№ аулов по порядку
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе								
								В рабочем воз- расте (18-60 л.)	В полурабочем возрасте (14-17 и св. 60 л.)		В рабочем воз- расте (16-55 л.)	В полурабочем возрасте (14-15 и св. 55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Теренкольская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 13																			
пресная	да	365	30	3	—	—	6	4	—	11	7	2	17	—	3	3	—	3	1
>	>	365	30	3	—	—	8	3	2	11	5	4	19	—	3	3	—	3	2
>	>	365	30	6	—	—	16	6	5	19	11	4	35	1	6	6	—	6	3
>	>	365	30	3	—	—	8	3	3	9	4	1	17	2	3	3	—	3	4
>	>	365	30	3	—	—	6	3	1	8	3	2	14	—	3	3	—	3	5
>	>	365	30	3	—	—	16	6	4	14	4	3	30	—	3	3	—	3	6
>	>	365	210	5	—	—	20	9	5	13	9	1	33	2	5	5	—	5	7
>	>	365	180	5	—	—	18	7	5	17	9	1	35	—	5	5	—	5	8
>	>	365	30	11	—	—	39	27	—	37	19	5	76	2	11	11	—	10	9
>	>	365	30	6	—	—	16	8	3	19	9	4	35	7	6	6	—	6	10
>	>	365	30-60	8	—	—	32	17	5	30	18	3	62	—	8	8	1	7	11
солонватая	>	365	45	1	—	—	2	1	—	5	1	—	7	—	2	1	—	1	12
пресная	>	365	50	6	—	—	22	15	1	20	7	6	42	2	6	6	—	6	13
>	>	365	60	6	—	—	25	11	6	14	7	1	39	—	6	6	—	5	14
с в е д е н и й н е т				2	—	—	8	8	—	11	6	2	19	16	3	2	—	2	15
—	—	—	—	71	—	—	242	128	40	238	119	39	480	32	73	71	1	68	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 1																			
пресная	да	круг. год	210	4	—	—	15	5	3	9	4	1	24	—	8	4	—	4	1
прес.; солон.	да; н.	>	195	7	—	—	19	8	3	19	7	2	38	—	8	7	—	5	2
пресная	да	>	30-180	11	—	3	37	22	6	31	18	3	68	1	1	12	—	11	3
солон.; пресн.	>	>	30-210	12	1	—	34	17	5	37	14	6	71	—	13	11	—	12	4
солонватая.	>	>	210	3	—	—	13	4	2	11	5	—	24	—	5	3	1	4	5
пресн.; солон.	>	>	80-210	7	—	—	19	14	—	22	10	2	41	1	8	7	—	6	6
пресная	>	круг. год	210	7	—	—	29	12	1	22	11	2	51	—	9	7	—	7	7
>	>	>	210	3	—	—	10	5	2	11	4	1	21	—	3	3	—	3	8
сол.; солон.	н. да	>	30-60	7	—	—	24	12	3	19	10	2	43	1	7	7	—	7	9
пресная	да	круг. год	210	5	—	1	11	6	—	12	5	2	23	—	5	5	—	5	10
>	>	>	210	5	—	—	9	7	2	17	8	1	26	—	5	5	—	5	11
>	>	>	210	4	—	—	13	6	3	11	4	—	24	—	3	3	—	3	12
пресн. солон.	да; н.	>	45-210	2	—	—	10	5	2	5	3	1	15	—	2	2	—	2	13
пресная	да	>	210	3	—	—	10	6	1	10	4	3	20	—	3	3	—	3	14
солон.; солон	н; да	>	210	12	1	2	27	13	6	27	12	6	54	—	10	10	—	9	15
сол.; сол.; пр.	н. н. да	>	210	8	—	—	27	16	2	19	11	2	46	—	10	8	—	6	16
солон.; солон.	н; да	>	30-210	1	—	—	8	4	1	5	1	2	13	—	2	2	—	2	17
сол.; сол.; пр.	н. н. да	>	210	3	—	3	4	3	1	6	4	—	10	2	3	3	—	3	18
пресная	да	круг. год	210	2	—	—	9	2	2	5	3	1	14	3	2	2	—	2	19
солон.; солон.	н; да	>	210	5	—	3	17	9	3	16	8	3	33	—	5	5	—	5	20
солоная	>	>	210	1	—	—	4	—	2	3	3	—	7	—	2	1	—	1	21
пресная	да	>	210	3	—	—	14	7	3	10	4	1	24	—	3	3	—	3	22
>	>	>	210	5	—	—	10	6	1	16	5	3	26	1	5	5	—	4	23
>	>	>	210	5	—	1	12	7	1	16	7	2	28	1	5	5	—	4	24

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО													Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня			
	ЧИСЛО ГОЛОВ													Сдают скот на выпас					Лиц, занимающ. промыслом					
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Всего скота														
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года	Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого	Число хозяйств	Сколько лиц	Семей нанимающих	Число пастухов	Головых и полуголов. работников	Семей занимающихся промыслами	Мужчин	Женщин	Всего хозяйств, сеявших хлеб	Десятин посева
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	
Теренкольская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 3																								
1	32	3	9	39	10	16	—	—	—	159	16	71	13	200	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
2	33	4	9	27	4	13	—	—	—	162	11	60	8	195	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
3	25	3	6	43	4	24	—	—	—	137	—	68	7	167	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
4	19	2	2	35	9	16	—	—	—	43	—	54	11	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	13	2	1	19	3	11	—	—	—	66	24	32	5	102	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	64	7	20	37	—	15	—	—	—	162	16	101	7	213	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—
7	32	2	6	32	3	19	—	—	—	174	26	64	5	225	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—
8	96	21	29	60	12	27	—	—	—	189	58	156	33	303	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
9	38	2	2	74	18	42	—	—	—	109	10	112	20	163	—	—	—	—	—	1	1	—	8	4
10	41	5	7	54	12	29	—	—	—	168	—	95	17	204	—	—	—	—	—	2	2	—	3	2,3
11	21	3	4	42	3	23	—	—	—	70	36	63	6	133	—	—	—	—	—	5	11	—	1	1
12	80	12	19	51	—	11	—	—	—	145	—	131	12	175	1	5	1	1	4	—	—	—	1	1
13	33	3	7	58	14	28	—	—	—	11	6	91	17	52	—	—	—	—	—	3	6	—	6	6,16
14	25	3	4	28	3	18	—	—	—	8	7	53	6	37	—	—	—	—	—	4	6	—	5	4
15	12	—	1	22	7	9	—	—	—	17	—	34	7	27	—	—	—	—	—	1	2	—	1	0,5
	564	72	126	621	102	301	—	—	—	1620	210	1185	174	227	1	5	9	1	8	17	29	—	24	—
Шакшанская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 1																								
1	174	24	24	66	12	20	23	1	3	733	—	263	37	780	3	17	4	8	1	—	—	—	—	—
2	259	52	41	65	19	28	14	1	—	537	10	338	72	616	2	10	3	5	1	—	—	—	—	—
3	72	15	5	121	26	63	13	—	1	280	25	206	41	374	1	2	3	4	—	4	8	—	—	—
4	101	25	12	133	33	56	15	2	1	306	1	249	60	376	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—
5	130	34	10	31	8	16	9	—	1	300	—	170	42	327	1	6	1	2	1	—	—	—	—	—
6	64	15	2	44	7	23	11	2	1	117	20	119	24	163	—	—	1	—	1	2	2	—	—	—
7	58	6	14	49	9	26	16	1	—	196	20	123	16	256	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	124	17	21	12	1	9	10	3	—	60	—	146	21	90	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—
9	78	13	8	62	16	26	9	—	—	261	4	149	29	299	1	1	1	1	—	1	1	—	1	—
10	32	6	3	48	14	24	7	—	—	131	—	87	20	158	1	2	1	1	—	—	—	—	—	—
11	59	11	5	41	11	16	16	2	—	60	—	116	24	81	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
12	81	16	6	30	11	16	12	2	2	310	—	123	29	334	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
13	74	16	6	22	4	12	9	2	1	110	—	105	22	129	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	45	10	7	17	3	8	1	—	—	60	61	63	13	136	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	64	12	3	77	12	46	14	2	2	—	—	155	26	51	—	—	—	—	—	3	7	—	—	—
16	33	7	1	54	13	27	2	1	—	249	13	89	21	290	—	—	—	—	—	5	7	—	—	—
17	15	—	1	14	2	6	1	—	—	60	—	30	2	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	4	2	—	19	6	11	—	—	—	—	8	23	8	19	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—
19	3	—	—	14	2	10	—	—	—	151	—	17	2	161	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	24	4	—	39	8	21	4	—	—	217	5	67	12	243	—	—	1	1	—	1	1	—	—	—
21	117	20	5	10	1	4	8	—	1	450	—	135	21	460	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—
22	23	5	—	30	6	15	3	—	—	212	—	56	11	227	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	39	9	1	63	13	30	2	—	—	202	20	104	22	253	1	6	1	2	—	2	2	—	—	—
24	36	8	1	46	12	21	10	—	—	215	12	92	20	249	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
	1	2	3	4	5	6	7	8
Шакшанская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 1								
25	Кудайберген-Мусреп	Кзыл-шоқы	} Даулетымбет	100	158	25	25	кл. Джартас-булак
26	Абет-Шемель	Джалпак-сары		30	162	20	20	кол. Джалпакай-кудук
27	Алджан-Казанган	Джаксат	} Куттыгадам	50	120	150	120	р. Чидерты и 3 кол.
28	Мантеп-Бахршак	Ынырбай		50	120	150	120	р. Чидерты и 2 кол.
29	Муктейте-Сосай	Джамбас-сай		40	120	150	120	>
30	Абыш-Мамырай	Кара-шралджин		46	120	150	120	>
31	Кулджабай-Беркымбай	Тюе-моин	} Куттубай	47	120	150	120	>
32	Бейсекей-Каржасбай	Батыр-мола		50	120	150	110	>
33	Кейкым-Тота	Сары-бидаик		50	120	150	120	>
34	Смаил-Нурмагомбет	Джота		30	120	150	120	>
35	Базарши-Мырзабай	Тал-тюбек	} Кельдаулет	30	120	150	120	р. Чидерты и 3 кол.
36	Мырзабай-Дойдык	Камал-камыс		50	120	150	120	р. Чидерты и кол.
37	Топай-Байшагыр	Камал-камыс	} Куттубай	50	120	150	120	р. Чидерты; кол
38	Тонтай-Айдабол	Шобда-оба		35	120	150	120	р. Чидерты и кол.
39	Сыздык-Дюсуп	Тас-шат	?	10	100	105	105	3 колодца
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 2								
1	Адылбай-Балпан	Бес-шоқы	} Букарбай	100	133	48	48	кол. Кара-кудук
2	Усенбай-Балпан	Сиір-кара-шоқы		60	135	46	46	Кара-кудук, Тасты-кудук
3	Майкот-Нуржан	Кос-бидаик	} Тлеумбет	100	132	49	49	кол. Джалгыз-кудук
4	Макан-Джалтан	Каратас		70	130	51	51	кол. Саркызак-кудук
5	Бектен-Нуржан	Акбидаик		120	125	56	56	Ашинын-карасу
6	Кошкар-Тленшы	Алаколь		100	125	56	56	р. Ащи-озен
7	Ракпан-Байтекей	Мапраш	} Отеулы	40	125	56	56	р. Ащи-озен и кол.
8	Джантай-Койман	Актас		45	121	60	60	оз. Алаколь
9	Айеш-Кошкар	Джира-кудук		35	117	64	64	кол. Джыра-кудук
10	Магомбет-Джашибай	Топай		35	125	56	56	р. Ащи-су и кол.
11	Куаныш-Борамбай	Озен	} Отеулы	120	125	56	56	Ашинын-карасу
12	Токсан-Жакан	Кудаш-тобе		100	120	61	61	р. Ащи-су и кол.
13	Оспан-Майкот	Сары-оба		25	130	51	51	кол. Джыра-кудук
14	Бохан-Игылык	Сары-адыр		40	116	65	65	кол. Торпак-кудук
15	Сеит-Джабек	Кара-адыр	} Отеулы	110	116	65	65	Тасты-кудук и кол.
16	Джамангул-Есембак	Уш-таган		50	116	65	65	кол. Озек-кудук
17	Джумабай-Акжан	Каинды		70	114	67	67	кол. Тес-кудук
18	Кудайберген-Джакыб	Балакаинды		30	113	68	68	—
19	Бейсембай-Джангонус	Кара-джыра	} Клыш	115	113	68	68	Джира-кудук
20	Бегым-Байхан	Кара-джыра		120	113	68	68	кол. Кара-джыра
21	Бекболат-Бейсен	Туз		120	113	68	68	Алты-кудук
22	Ешебай-Нахан	Момын		50	103	78	78	Бигелек-кудук
23	Тугольбай-Рустем	Койгасын-керегтасы	} Отеулы	20	96	85	85	кол. Тасты-кудук
24	Бектурган-Игылык	Айна-кудук		15	96	85	85	кол. Айна-кудук
25	Бахай-Бейсен	Каракудук	} Отеулы	30	96	85	85	кол. Кара-кудук
26	Сейсенбай-Мынжасар	Айгай-кудук		10	95	86	86	кол. Айгай-кудук

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки				№№ аулов по порядку	
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Жилые постройки				
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе				Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)		Чочала (кухня и кладовая)
								В рабочем воз- расте (18-60 л.)	В полурабочем возрасте (14-17 и св. 60 л.)		В рабочем воз- расте (16-55 л.)	В полурабочем возрасте (14-15 и св. 55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 1																			
солен.; пресная	н; да	круг. год	210	5	1	—	20	9	5	9	7	1	29	1	5	5	—	5	25
пресная	да	>	365	1	—	1	2	1	1	—	—	—	2	—	—	1	—	1	26
>	>	>	30—180	8	1	—	22	14	1	23	12	5	45	—	8	8	—	—	27
>	>	>	180	7	1	—	21	13	8	16	7	3	37	—	7	7	—	—	28
>	>	>	180	5	—	—	12	7	3	16	5	3	28	—	5	5	—	—	29
пресн.; солен.	>	>	180	4	—	—	10	6	3	9	3	2	19	—	4	4	—	—	30
пресная	>	>	180	5	2	—	8	5	1	12	4	4	20	—	5	5	—	—	31
>	>	>	180	5	—	—	9	5	2	8	6	1	17	—	5	5	—	—	32
>	>	>	180	5	—	—	9	6	1	8	5	—	17	—	5	5	—	—	33
>	>	>	30—180	3	—	—	14	8	2	6	4	1	20	—	4	2	—	—	34
пресн.; солен.	>	>	210	3	—	—	6	3	2	6	4	2	12	1	3	3	—	—	35
пресная	>	>	30—210	2	—	—	8	4	2	6	5	—	14	—	3	3	—	—	36
пр.; солен.; пр	д.н.д.	>	30, 210, 210	3	—	—	7	7	—	6	4	1	13	—	4	3	—	—	37
пресная	да	>	30—180	6	—	—	18	10	2	17	8	1	35	—	7	7	—	—	38
соленоватая	>	круг. год	60	7	—	—	28	13	3	26	11	3	54	—	10	7	—	—	39
—	—	—	—	194	7	14	579	307	91	527	250	73	1106	12	212	192	1	125	
Административный аул № 2																			
солен.; пресная	н; да	круг. год	210	3	—	—	6	2	2	6	4	1	12	6	3	3	—	2	1
прес.; солон.	да; н.	>	210	7	—	—	19	11	3	22	10	4	41	—	7	7	—	—	2
пресная	да	>	210	3	—	—	11	5	3	9	4	2	20	—	5	3	—	3	3
соленоватая	>	>	210	4	—	—	11	6	1	8	4	—	19	—	4	4	—	2	4
>	н.	зим. перем.	60	5	—	—	20	11	4	22	10	1	42	—	7	5	—	4	5
>	н.; да	>	90	6	—	—	18	8	2	17	10	3	35	—	8	6	—	6	6
>	>	>	53—210	7	4	—	15	6	2	18	7	3	33	—	7	7	—	6	7
>	>	>	60	5	—	—	10	6	2	16	7	3	26	—	5	5	—	5	8
пресная	да	круг. год	210	5	—	—	14	7	1	14	8	2	28	—	7	5	—	4	9
солен.; пресная	н. да	>	60—210	5	—	—	19	11	6	15	7	3	34	—	5	5	—	5	10
соленоват.	н.	перем.	60—210	11	1	—	26	17	3	28	14	6	54	—	11	11	—	10	11
солен.; пресная	н. да	>	60—210	10	—	—	33	20	4	24	11	3	57	—	10	10	—	9	12
пресная	да	круг. год	210	6	—	—	22	12	1	17	8	—	39	—	6	6	—	6	13
>	>	>	210	5	—	—	14	7	1	8	6	—	22	1	5	5	—	3	14
>	>	>	210	7	—	—	17	11	3	20	10	3	37	—	7	7	—	6	15
>	>	>	210	9	—	—	27	13	6	24	8	8	51	1	9	9	—	8	16
>	>	вымерзает.	39	1	—	—	3	—	2	4	2	1	7	—	2	1	—	1	17
—	—	—	—	2	—	—	5	3	1	5	2	1	10	—	2	2	—	2	18
пресная	да	круг. год	210	6	—	—	15	9	3	14	8	3	29	1	6	6	—	5	19
>	>	>	210	7	—	—	19	10	1	24	9	4	43	—	8	7	—	6	20
соленоватая	>	>	210	10	2	—	31	16	4	32	16	5	63	—	11	10	—	8	21
пресная	>	>	210	13	1	—	49	18	5	35	18	4	84	—	13	13	—	12	22
>	>	>	210	4	—	—	14	7	—	16	5	4	30	—	4	4	—	4	23
>	>	>	210	3	—	—	8	3	1	6	3	1	14	—	3	3	—	3	24
>	>	>	210	3	—	—	7	7	—	10	4	1	17	—	4	3	—	3	25
>	>	>	210	5	—	—	12	7	—	13	5	1	25	—	5	5	—	5	26

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО														Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня	
	ЧИСЛО ГОЛОВ														Сдают скот на выпас		Семей нанимающихся	Лиц, занимающ. промыслом	Всего хозяйств, севших хлеб	Десятин посева			
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Всего скота			Число хозяйств	Сколько лиц					Число пастухов	Годовых и полугодовых работников	Семей занимающихся промыслами
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года			Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого			Число хозяйств	Сколько лиц					
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Шакшанская волость Павлодарского уезда																							
Административный аул № 1																							
25	38	7	4	37	10	18	4	—	—	240	25	79	17	287	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	—	—	—	4	1	3	—	—	—	—	—	4	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	94	13	11	75	17	37	9	—	1	348	33	178	30	430	—	—	1	2	—	3	3	—	—
28	30	5	2	58	15	24	3	—	2	85	18	91	20	131	—	—	—	—	—	5	9	—	—
29	26	—	—	38	6	24	1	—	—	136	22	65	6	182	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	16	1	3	21	2	16	—	—	—	—	4	37	3	23	—	—	—	—	—	1	1	—	—
31	33	5	6	40	7	26	—	—	—	99	10	73	12	141	—	—	1	2	—	—	—	—	—
32	22	4	2	26	7	16	3	—	1	104	12	51	11	135	—	—	—	—	—	1	1	—	—
33	4	—	—	28	7	14	—	—	—	42	24	32	7	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	36	6	—	26	10	12	2	—	—	76	4	64	16	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	12	2	3	24	5	13	—	—	—	96	36	36	7	148	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	29	4	4	21	7	11	2	—	—	98	—	52	11	113	—	—	1	1	—	—	—	—	—
37	105	10	8	44	14	17	11	4	1	220	57	160	28	303	—	—	1	2	2	—	—	—	—
38	66	6	5	64	19	34	—	—	—	57	6	130	25	102	—	—	—	—	—	2	2	—	—
39	314	41	61	69	13	37	10	1	—	234	5	393	55	337	1	5	2	6	—	1	3	—	—
	2534	431	285	1682	389	836	254	24	18	7052	455	4470	844	846	11	49	30	49	6	33	49	—	1
Административный аул № 2																							
1	112	17	18	25	4	11	8	—	1	163	—	145	21	193	1	6	2	3	—	—	—	—	—
2	78	14	14	65	16	27	11	1	—	257	11	154	31	309	—	—	1	1	—	2	3	—	—
3	223	43	50	11	—	5	9	—	1	201	—	243	43	257	1	10	2	3	—	1	2	—	—
4	51	10	6	21	2	15	9	1	—	309	—	81	13	330	—	—	1	1	—	1	1	—	—
5	104	16	17	28	4	16	16	1	1	—	—	148	21	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	185	33	38	60	12	25	27	3	2	618	—	272	48	683	1	5	2	2	—	—	—	—	—
7	51	10	6	52	3	29	9	1	1	192	—	112	14	228	—	—	2	2	—	2	2	—	—
8	195	34	48	43	8	23	12	—	—	373	4	250	42	448	2	3	2	4	—	—	—	—	—
9	86	17	12	39	9	23	16	—	1	345	—	141	26	381	1	2	2	2	—	1	1	—	1
10	36	6	7	36	9	18	9	—	1	253	—	81	15	279	—	—	1	1	—	1	2	—	—
11	101	18	19	94	12	40	36	5	3	347	—	131	35	409	—	—	2	2	—	2	2	—	—
12	86	19	25	47	12	28	22	1	3	531	—	155	32	587	1	4	1	1	—	2	3	—	—
13	74	11	14	24	1	18	17	2	1	717	—	115	14	750	1	5	2	2	—	1	1	—	—
14	56	7	16	18	2	15	6	—	—	176	—	80	9	207	1	1	1	1	—	—	—	—	—
15	118	15	27	38	10	20	33	—	1	759	—	189	25	807	—	—	3	5	—	—	—	—	—
16	86	18	18	78	11	47	25	2	3	504	10	189	31	582	—	—	1	1	—	—	—	—	—
17	420	60	80	11	—	5	20	5	1	600	—	451	65	686	1	36	1	4	1	—	—	—	—
18	24	6	9	16	4	7	5	—	1	91	—	45	10	108	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	55	8	22	26	2	21	11	2	1	125	—	92	12	169	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	75	18	20	45	11	27	22	5	6	213	—	142	34	266	—	—	1	1	—	2	2	—	—
21	119	24	27	66	11	41	29	1	1	561	4	214	36	634	—	—	2	2	—	—	—	—	—
22	400	70	96	96	12	48	49	3	4	999	—	545	85	1147	4	11	6	6	—	2	3	—	—
23	68	9	21	27	3	15	13	1	—	330	—	108	13	366	—	—	2	2	—	1	1	—	—
24	20	5	6	23	6	11	1	—	—	22	—	44	11	39	—	—	—	—	—	1	1	—	—
25	53	7	14	19	4	14	7	1	1	21	4	79	12	54	—	—	—	—	—	1	1	—	—
26	37	7	13	24	6	12	7	—	2	173	—	68	13	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

П а ш н я							Обработка пашни				С Е Н О К О С Ы											№№ аулов по порядку					
Число особняков	Расстояние от кстау в верстах		Число в аулах		Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как пользуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убиравших сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена			Покупка сена копами				
	Ближнего	Дальнего	Сколько лет пашут	Плугов, сох	Борон	Своим трудом	Наймом	Смешанно			Супрягою	Подворно	Ежегодно делят			Сообща косят	Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств	Число копен	Число семей, убиравших сено			Число хозяйств покупаев.	Число копен		
	52	53	54	55	56	57	58	59			60	61	62			63	64	65	66	67	68		69			70	71
Шакшанская волость Павлодарского уезда																											
Административный аул № 3																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	с	100	4	4	55	1	40	4	-	-	2	48	25	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	?	1	1	10	-	-	1	-	-	-	-	26	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	-	40	7	7	650	-	-	7	-	-	8	590	27	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	е	45	6	6	560	-	-	5	1	-	3	220	28	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	е	40	5	5	430	-	-	5	-	-	3	200	29	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	е	46	4	4	380	-	-	4	-	-	4	220	30	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	е	40	3	3	300	-	-	2	1	-	5	500	31	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	е	43	5	5	420	-	-	4	1	-	5	340	32	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	е	43	5	5	460	-	-	5	-	-	5	230	33	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	е	30	3	3	300	-	-	3	-	-	3	180	34	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,5	-	-	е	30	3	3	440	-	-	3	-	-	-	-	35	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	е	50	2	2	220	-	-	2	-	-	2	240	36	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	е	50	3	3	900	-	-	3	-	-	1	400	37	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,5	-	-	е	35	6	6	600	-	-	6	-	-	4	290	38	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	е	10	7	7	300	-	-	7	-	-	2	50	39	
-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	172	171	9658	3	77	165	7	-	72	4057		
Административный аул № 2																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6	-	-	с	100	3	3	55	-	-	3	-	-	-	-	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	10	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	-	с	100	3	3	80	-	-	3	-	-	-	-	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	с	70	4	4	70	-	-	4	-	-	1	20	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,25	-	-	с	120	5	5	100	-	-	5	-	-	-	-	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	с	100	6	6	316	-	-	6	-	-	3	46	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5	-	-	с	40	6	3	70	3	58	6	-	-	1	10	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	с	45	5	5	48	-	-	5	-	-	-	-	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	с	35	5	5	120	-	-	4	1	-	-	-	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,25	-	-	с	35	4	4	46	-	-	4	-	-	1	50	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	с	120	11	10	136	1	6	10	1	-	4	30	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,5	-	-	с	100	10	10	139	-	-	10	-	-	-	-	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	с	25	6	6	73	-	-	6	-	-	-	-	13	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	с	30	5	5	52	-	-	5	-	-	-	-	14	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	с	110	7	7	56	-	-	7	-	-	-	-	15	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	-	с	50	9	9	73	-	-	9	-	-	-	-	16	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	70	1	1	10	-	-	1	-	-	1	100	17	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	с	30	2	2	20	-	-	2	-	-	1	2	18	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	с	115	6	6	84	-	-	6	-	-	-	-	19	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	с	120	7	7	35	-	-	7	-	-	1	2	20	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	с	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	с	40	13	11	309	2	30	13	-	-	-	-	22	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	с	20	2	2	22	-	-	2	-	-	1	6	23	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	с	?	3	3	24	-	-	3	-	-	-	-	24	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	с	30	3	3	30	-	-	3	-	-	-	-	25	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	с	100	5	5	53	-	-	5	-	-	-	-	26	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
	1	2	3	4	5	6	7	8
Шакшанская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 2								
27	Мустафа-Отар	Кельте-кстау	} Клыш	100	126	55	55	кол. Кара-кудук
28	Толемыс-Бесим	Джаман-кудук		44	124	57	57	кол. Джаман-кудук
29	Сейсенбай-Мыктыбай	Абыгай		20	122	59	59	Ак-кудук Абыгай-кудук
30	Коппай-Арстамбай	Сары-адыр		55	122	59	59	Абыгай-кудук
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 3								
1	Альжан-Биян	Кара-адыр	} братья Бекайдар и Кульджан	50	157	23	23	кол. Кзыл-джал-кудук
2	Балык-Мамай	Буламбай		40	155	25	25	оз. Буламбай, кол.
3	Джетыбай-Кудабай	Мал-бакты		55	153	27	27	Босога-тобенын-кудук
4	Абдраман-Оразбай	Догалан		42	148	32	32	кол. Туран-кудук
5	Омар-Джетпысбай	Кзыл-тумсук		60	150	30	30	колодцы:
6	Баймолда-Ордобай	Мастек		80	153	27	27	кол. Мастек-кудук
7	Айтжан-Ниязбай	Карасенгор		60	154	26	26	кол. Шинрау-кудук
8	Джаке-Тыныке	Сар-шоки		80	155	25	25	кол. Кожаный-кудук
9	Сейсенбай-Озденбай	Карашат		60	135	45	45	р. Аши-су и кол.
10	Татыбай-Таласбай	Май-каин		40	110	70	70	кол. Шинрау-кудук
11	Сеиткасым-Аликошек	Су-агар		20	120	150	120	р. Чидерты и колод.
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 4								
1	Кашкар-Алдамжар	Тонаша	} Алтай и Байгозы	100	152	28	28	кол. Джаман-кудук
2	Дорыбай-Джаман	Беркара		160	146	34	34	колодезь
3	Таскара-Джасбай	Алатай		170	146	34	34	кол. Каракудук
4	Алимбет-Айтынбет	Каратас		4-е пок.	144	36	36	колодезь
5	Джантлеу-Нурпеис	Караадыр	} Койбас и Колыбай	70	145	35	35	кол. Тасты-кудук
6	Бакбай-Бердыбек	Джуктас		15	143	37	37	кол. Джирык-кудук
7	Ортобай-Байсугур	Карабай		80	140	40	40	кол. Шинрау-кудук
8	Таутан-Нарпай	Коршабайшат		70	135	45	45	Аши-кудук
9	Кенджегул-Джантай	Джуан-тобе	} ?	4-е пок.	135	45	45	кол. Сарапан-кудук
10	Апсар-Абдрахман	Кылдыколь		15	130	165	130	оз. Калды-коль и кол.
11	Бегарыстан-Масажбай	Кураш-табек		Джадыгер-Кара	21	120	150	120
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 5								
1	Балкибек-Отсубай	Каиб	} Джадыгер	100	150	30	30	кол. Киймалы-кудук
2	Мусабай-Ораз	Тогус-котон		100	150	30	30	Шубар-ат
3	Лекер-Мола	Чакчан		100	145	35	35	кол. Джанбас-кудук
4	Дюйсембай-Тогай	Даует		100	142	38	38	кол. Джарык-кудук
5	Джиёмбай-Кыргызали	Шат		120	138	42	42	р. Аши-су и кол.
6	Баймагамбет-Узден	Койтас		100	138	42	42	р. Аши-су и кол.
7	Дюсембай-Мусреп	Сартау		100	138	42	42	кол. Ак-кудук
8	Танкай-Бершимбай	Каратас		100	140	40	40	кол. Кара-кудук
9	Идрыс-Енсебай	Кара-адыр		3-е пок.	145	35	35	кол. Джанбас-кудук
10	Бейсенбы-Мангыбай	Обалы-сары		120	160	20	20	3 колодца
11	Омар-Джаксыбай	Терен-карасу		21	120	150	120	р. Чидерты и колод.
				Итого	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки					
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Жилые постройки				№№ аулов по порядку
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе				Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)	Чочала (кухня и кладовая)	
								В работем воз- расте (18-60 л.)	В полурабочем возрасте (14-17 и св. 60 л.)		В работем воз- расте (16-55 л.)	В полурабочем возрасте (14-15 и св. 55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 2																			
пресная	да	круг. год	210	7	—	—	24	11	4	19	10	4	43	1	7	7	—	6	27
>	>	>	210	2	—	—	6	3	2	4	2	2	10	1	2	2	—	2	28
>	>	>	30—210	2	—	—	5	2	1	9	4	1	14	—	3	2	—	2	29
пресн.; солен.	>	>	210	7	1	—	22	14	1	18	8	3	40	—	8	7	—	7	30
—	—	—	—	170	9	—	502	263	69	477	224	77	979	11	184	170	—	145	
Административный аул № 3																			
пресная	да	круг. год	210	4	—	—	11	8	1	10	6	2	21	—	5	4	—	3	1
солон. пресн.	н; да	>	78—127	2	—	1	9	2	2	3	2	—	12	—	2	2	—	2	2
пресная	да	>	210	5	—	—	11	5	2	13	7	2	24	—	5	5	—	4	3
>	>	>	205	8	—	1	24	15	3	18	9	3	42	1	8	8	—	6	4
>	>	>	210	11	—	—	32	19	3	31	15	3	63	1	12	11	—	9	5
>	>	>	210	8	—	—	26	14	6	12	10	1	38	4	8	8	—	6	6
>	>	>	210	5	—	—	14	7	2	9	4	1	23	1	5	5	—	6	7
>	>	>	210	5	—	—	19	5	4	13	1	5	32	—	5	5	—	5	8
сол., пресная	н; да	перемер.	210	10	—	—	25	12	5	23	10	2	48	1	10	10	—	4	9
пресная	да	круг. год	210	5	—	—	16	5	2	12	5	1	28	1	5	5	—	5	10
почти пр.; пр.	да	вымер, 5м	30—150	7	—	—	18	10	4	13	7	1	31	—	7	7	—	10	11
—	—	—	—	70	—	2	205	102	34	157	76	23	362	9	72	70	—	49	
Административный аул № 4																			
пресная	да	лет. зас	210	3	—	—	9	4	—	10	5	1	19	—	4	1	2	3	1
>	>	круг. год	210	8	—	—	20	12	1	33	9	7	53	—	9	8	—	8	2
>	>	лет. зас	210	9	—	1	23	12	3	28	13	5	51	—	10	8	1	9	3
>	>	круг. год	205	12	—	—	29	20	3	28	15	2	57	4	13	12	—	8	4
>	>	>	210	13	—	—	45	31	2	38	18	6	83	6	13	13	—	11	5
>	>	>	210	7	—	1	22	11	1	17	8	2	39	—	7	7	—	6	6
>	>	засоряется	90	5	—	—	12	5	5	14	4	3	26	—	5	5	—	5	7
солонватая	>	л.з.з.в.	210—30	10	—	—	26	12	4	22	7	6	48	7	10	10	—	7	8
пресная	>	лет. зас	210	8	—	—	24	9	6	19	9	2	43	6	8	8	—	4	9
>	>	в кр. год весной	210	4	1	—	23	12	3	17	8	1	40	—	5	5	—	—	10
>	>	в 5 мес.	30—150	6	—	—	19	9	—	19	7	5	38	—	6	6	—	2	11
—	—	—	—	85	1	2	252	137	28	245	103	40	497	23	90	83	3	63	
Административный аул № 5																			
пресная	да	круг. год	210	7	—	—	27	15	3	20	11	3	47	2	7	7	—	7	1
>	>	>	>	9	—	—	24	14	2	33	14	4	57	1	9	9	—	8	2
>	>	>	>	14	—	—	36	15	4	39	18	4	75	1	18	15	1	13	3
>	>	>	>	9	—	1	25	10	7	29	12	3	54	1	9	9	—	9	4
сол.; пресная	н; да	п.кр.г.	210	9	—	—	23	8	3	24	10	5	47	1	9	9	—	8	5
>	>	п.кр.г.	210	7	—	1	20	13	2	15	8	3	35	2	7	7	—	7	6
пресная	да	круг. год	210	8	—	—	24	10	2	17	9	3	41	2	8	8	—	8	7
>	>	>	210	12	—	—	28	18	3	32	12	6	60	—	13	12	—	11	8
сол.; пресная	н; да	лет. зас.	210	8	—	—	26	11	4	26	12	3	52	3	9	9	—	7	9
соленая	да	лет. зас.	210	3	—	—	8	3	2	6	4	1	14	—	3	2	1	3	10
>	>	в. 5 мес.	30—150	3	—	—	8	4	1	6	3	—	14	—	3	3	—	—	11
—	—	—	—	89	—	2	249	121	33	247	113	35	496	13	95	90	2	81	

экспедициясының тарихи деректері

Число особняков	П а ш н я					Обработка пашни				С Е Н О К О С Ы											№№ аулов по порядку						
	Расстояние от кстау в верстах		Число в аулах	Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как поль-зуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убиравших сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена			Покупка сена копнами					
	Ближнего	Дальнего		Сколько лет пашут	Плугов, сох	Борон	Своим трудом			Наймом	Смешанно	Супрягою			Подворно	Ежегодно делят	Сообща косят	Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств		Число копен	Своим трудом	Наймом	Смешанно	Число хозяйств покупав.	Число копен
52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																											
Административный аул № 2																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	с	70	7	7	51	-	-	7	-	-	-	-	-	27
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	с	?	1	1	4	-	-	1	-	-	-	-	-	28
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	с	20	2	2	25	-	-	2	-	-	1	10	-	29
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	с	55	7	6	25	1	10	6	1	-	-	-	-	30
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	148	141	2126	7	104	145	3	-	18	286	-	
Административный аул № 3																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	40	-	-	с	40	4	4	40	1	50	4	-	-	2	50	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	с	40	2	2	300	-	-	2	-	-	-	-	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	40	-	-	с	55	5	5	50	-	-	3	2	-	2	50	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	40	-	-	с	42	8	8	100	-	-	8	-	-	1	30	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	40	-	-	с	60	11	11	110	-	-	11	-	-	10	310	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	-	-	с	60	8	8	90	-	-	8	-	-	3	210	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	40	-	-	с	60	5	5	50	1	50	5	-	-	2	40	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	40	-	-	с	60	5	5	50	2	100	5	-	-	1	20	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	13	-	-	с	60	10	10	194	1	46	10	-	-	1	30	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	17	-	-	с	40	5	5	185	-	-	5	-	-	2	6	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,1	-	-	с	21	7	7	480	-	-	7	-	-	2	140	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70	70	1649	5	246	68	2	-	26	886	-	
Административный аул № 4																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	20	-	-	с	70	3	3	30	1	100	3	-	-	1	50	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	30	-	-	с	70	8	8	66	2	130	8	-	-	6	130	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	-	-	с	70	9	9	90	-	-	9	-	-	7	200	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-	с	70	12	12	125	-	-	12	-	-	6	48	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	с	70	13	13	235	-	-	11	2	-	5	70	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	с	70	7	6	77	1	400	7	-	-	3	40	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	с	70	5	5	45	1	5	5	-	-	2	15	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	26	-	-	с	70	9	9	162	-	-	8	1	-	1	10	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	16	-	-	с	90	8	8	120	-	-	8	-	-	-	-	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	?	?	4	-	-	4	1500	3	-	1	1	24	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	с	21	6	6	575	-	-	5	-	1	4	365	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	84	79	1525	9	2135	79	3	2	36	952	-	
Административный аул № 5																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	20	-	-	с	40	7	7	70	-	-	7	-	-	5	65	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	-	-	с	?	9	9	90	-	-	9	-	-	6	100	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	-	-	с	?	14	14	145	-	-	13	1	-	10	290	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	-	-	с	?	9	9	165	1	60	9	-	-	2	40	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	-	-	с	?	9	9	90	-	-	9	-	-	6	95	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	-	-	с	?	7	7	85	-	-	7	-	-	-	-	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	с	100	8	8	85	-	-	7	1	-	2	40	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	-	-	с	?	8	8	130	-	-	8	-	-	4	38	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	15	-	-	с	40	8	8	81	-	-	7	1	-	3	50	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35	-	-	с	40	3	3	70	-	-	3	-	-	3	80	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	с	21	3	3	305	-	-	3	-	-	3	180	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	85	85	1316	1	60	82	3	-	44	978	-	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ	
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников	
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Шакшанская волость Павлодарского уезда									
Административный аул № 6									
1	Абижан-Коскулак	Джаман-адыр-акшй	Абыз	120	162	80	80	кл. Сокур-булак	
2	Байжаксы-Джантобет	Конакай		120	160	80	80	р. Тундук и кол.	
3	Бабатай-Куантай	Байксы-озен		120	160	78	78	р. Тундук и кол.	
4	Адасбай-Кийик	Кошембай		120	158	80	80	р. Тундук и кол.	
5	Бзау-Асберген	Есжан-джал	Танаш	120	160	73	73	Джанбас-кудук	
6	Джусуп-Калдаман	Уйгонус		120	160	72	72	кол. Калдаман-кудук	
7	Дюйсембы-Жаркинбай	Шолак-булак-кзыл-кара	Мурат	110	160	70	70	бол. Шол.-бул.- том.	
8	Джакыб-Джомарт	Саркыз		110	157	70	70	кл. Шатырлы-булак	
9	Абиш-Джаншукей	Джангыз-кудук-косшоқы		110	152	70	70	кл. Джыра-кудук	
				Итого	—	—	—	—	
Административный аул №7									
1	Джамай-Карымсак	Озек(р.Тюндюк)	Кара	3-е пок.	160	80	80	р. Тундук, кол.	
2	Чакыр-Отеп	Сарапан		3-е >	160	82	82	кол. Сарапан-кудук	
3	Тлеуберды-Мусталы	Байсал		2-е >	160	27	27	кол. Байсал-кудук	
4	Инкарбай-Доқы	Обалы		2-е >	160	32	32	Обалы-кудук	
5	Мухамеджан-Рускул	Курук		3-е >	160	30	30	кол. Кара-опан	
6	Торджан-Иса	Маржан		3-е >	160	27	27	кол. Моржан-кудук	
7	Чуше-Бердалы	Сары-адыр		3-е >	160	26	26	кол. Сары-адыр-кудук	
8	Дюйсембы-Толенген	Сары-адыр		3-е >	160	25	25	кол. Какбактас-кудук	
9	Быхан-Джумарт	Кара-кудук			100	160	92	92	Кара-булак-кудук
10	Садыбек-Байсугур	Тлеумбет		Сексембай	3-е пок.	158	88	88	кол. Терен-озек-кудук
11	Елеусыз-Тохтар	Колак			2-е >	157	88	88	оз. Агай-коль и кол.
12	Джанглыш-Джансугур	Шйй-кстау			3-е >	150	88	88	р. Тундук, кол.
13	Байтас-Джаныбай	Кара-кудук		Умбетей	?	165	70	88	колодезь
14	Джырбык-Кожак	Караозек		Токсан	?	165	70	70	>
15	Оскембай-Аймамбет	Койтас			?	165	70	70	>
				Итого	—	—	—	—	
Административный аул № 8									
1	Селымдык Топаш	уч. Кутшева	Кушук	?	100	5	5	р. Белая	
2	Койке-Шолпан	уч. Колейкина	Иман	?	100	5	5	р. Белая и колодезь	
3	Джаксыбай-Узеберды	уч. Козлова и юрт.	Рыспек	?	100	5	5	р. Белая	
4	Ахмет-Айке	уч. Сопова	Каенбай	?	100	5	5	>	
5	Аубакыр Джаман	Рыспек	Рыспек	?	100	5	5	>	
				Итого	—	—	—	—	
Административный аул № 9									
1	Сейсенбай-Кулен	Обалы-сары	Сары	40	155	25	25	кол. Джанбас-кудук	
2	Елеу-Джабас	Байшуак	Елеубай	80	143	37	37	Байшуак-кудук	
3	Тайжан-Шалгыбай	Долагай	Сары	80	140	40	40	кол. Джалпак-кудук	
4	Джаже-Джанберды	Карабулак		100	139	41	41	кол. Кара-булак-кудук	
5	Иманкул-Карымбай	Карабулак	Елеубай	80	138	42	42	кол. Тын-кудук	
6	Алдажан-Тасыбай	Сарджал		100	134	46	46	кол. Кара-кудук	
7	Сейсенбай-Шикибай	Бесикты		40	134	46	46	кол. Джантайм-кудук	
8	Азанбай-Монетей	Каратас		90	131	49	49	кол. Каратастын-кудук	
9	Шекуне-Шабак	Кзыл-Мола	Сары	70	130	50	50	р. Аци-су и кол. Такыр-к.	

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки				№№ аулов по порядку	
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько времени или дней		Количество хозяйств (кыбиток)	Из них		Муж. пола		Жен. пола		Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Юрт (клиз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)	Чочала (кухня и кладовая)			
		Неиссякает вода в источнике	Пользуются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего							В том числе		
								В рабочем возрасте (18-60 л.)	В полурбочем возрасте (14-17 и св. 60 л.)								В рабочем возрасте (16-55 л.)		В полурбочем возрасте (14-15 и св. 55 л.)
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 6																			
пр.; пр.; сол.	д;д;н	з. и к. г.	60,210,210	10	-	-	27	13	3	28	10	1	55	1	10	10	-	-	1
сол.; прес.	н; да	з. и к. г.	60-210	14	2	-	45	20	4	36	18	5	81	-	14	14	-	-	2
>	>	п. кр.г.	60-210	14	1	-	36	19	7	29	16	3	65	1	14	14	-	-	3
соленая пресная	н. да	п. кр.г.	скот 210	4	-	-	12	9	-	9	6	-	21	3	4	4	-	-	4
>	>	круг. год	30-210	10	-	-	26	14	3	31	13	6	57	1	10	10	-	3	5
>	>	>	210	11	-	-	30	11	6	21	12	3	51	1	11	11	-	1	6
>	>	п. кр.г.	60-210	1	-	-	4	2	-	4	4	-	8	-	2	1	-	-	7
>	>	п. кр.г.	60-210	13	-	-	44	21	7	37	20	2	81	1	13	13	-	1	8
>	>	круг. год	60-210	5	-	-	17	10	4	13	9	1	30	-	5	5	-	-	9
-	-	-	-	82	3	-	241	119	34	208	108	21	449	8	83	82	-	5	
Административный аул № 7																			
сол.; пр.; сол.	н;д;н	вес. кр. г.	9,210,210	9	-	-	24	13	2	25	12	1	49	2	9	9	-	-	1
солонцев.	да	весн.иосен	150	4	-	-	13	6	1	16	6	3	29	-	5	4	-	-	2
>	>	9 мес.	210	5	-	-	22	9	4	11	5	2	33	-	5	5	-	-	3
пресная	>	круг. год	210	2	-	-	10	5	-	5	4	-	15	1	4	2	-	1	4
>	>	9 мес.	90	4	-	-	11	7	1	12	5	1	23	-	4	4	-	-	5
>	>	круг. год	210	7	-	-	27	13	3	23	7	4	50	-	7	7	-	-	6
солонев. пресная	>	9 мес.	210	10	-	-	31	16	7	26	18	1	57	2	11	10	-	1	7
>	>	9 мес.	120	6	-	-	17	12	2	20	9	2	37	-	7	7	-	1	8
>	>	вмерзает	90	6	1	-	15	11	1	16	8	3	31	-	6	6	-	1	9
>	>	лет. засор	210	6	-	-	24	13	3	20	11	1	44	-	7	7	-	-	10
>	>	кр. г.вым.	90	13	-	-	33	15	8	30	17	6	63	-	13	13	-	1	11
сол.; пр.; сол.	н.д.н	лет. засор	90(нас.)	9	-	-	27	16	5	22	11	3	49	3	9	9	-	1	12
пресная.	да	круг. год	210	1	-	-	5	3	1	3	2	1	8	-	1	1	-	-	13
>	>	>	>	7	-	-	15	8	4	23	10	1	38	1	8	7	-	-	14
>	>	>	>	3	-	-	13	12	1	8	2	1	21	2	3	3	-	-	15
-	-	-	-	92	1	-	287	159	43	260	127	30	547	11	99	94	-	6	
Административный аул № 8																			
пресная	да	круг. год	210	30	-	-	111	59	17	111	47	15	222	3	35	64	-	-	1
>	>	>	>	22	-	-	99	57	11	72	38	11	171	7	21	45	-	-	2
>	>	>	>	16	1	-	59	31	8	53	22	10	112	-	19	34	1	-	3
>	>	>	>	9	-	-	31	18	6	34	15	5	65	5	11	17	2	-	4
>	>	>	>	27	2	-	105	61	12	92	41	15	197	-	30	64	2	1	5
-	-	-	-	104	3	-	405	226	54	362	163	56	767	15	116	224	5	1	
Административный аул № 5																			
пресная	да	круг. год	210	9	-	1	35	15	6	23	14	3	58	-	13	8	2	4	1
>	>	>	>	5	-	-	14	9	1	17	11	1	31	2	5	5	-	1	2
>	>	>	>	3	-	-	19	6	5	11	4	3	30	1	4	3	-	1	3
>	>	>	>	14	-	-	44	22	11	34	16	4	78	2	14	14	-	1	4
пресн.сол.	да;н.	>	>	7	-	-	18	11	-	23	9	7	41	-	7	7	-	5	5
пресная	да	>	>	7	-	-	20	12	1	19	10	5	39	2	10	8	-	4	6
>	>	>	>	3	-	-	11	4	2	10	4	3	21	-	5	4	-	3	7
соленоватая сол.; пресная	>	>	>	4	-	-	13	8	1	11	5	2	24	1	4	4	-	2	8
	н;да	перем;кр.г.	>	10	-	-	33	17	5	27	15	1	60	-	12	10	-	6	9

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО														Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня			
	ЧИСЛО ГОЛОВ														Слают скот на выпас					Лиц, занимающ. промыслом					
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов						Всего скота			Число хозяйств								Сколько лиц	Семей нанимающих
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года	Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого	Сколько хозяйств		Сколько лиц	Семей нанимающих	Число пастухов	Годовых и полугодовых работников	Семей занимающих-я промыслами	Мужчин	Женщин		
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51		
Шакшанская волость Павлодарского уезда																									
Административный аул № 6																									
1	48	8	9	69	14	36	7	2	—	119	20	124	24	184	—	—	2	2	—	2	2	—	—	—	
2	129	29	24	89	17	48	13	1	—	251	21	231	47	344	—	—	1	1	—	3	4	—	—	—	
3	84	9	23	95	17	50	19	1	—	564	69	198	27	706	1	1	—	—	—	2	2	—	—	—	
4	49	8	11	27	5	16	1	—	1	20	5	77	13	53	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	
5	68	10	14	83	16	48	11	1	—	110	3	162	27	175	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	
6	119	12	19	74	18	41	21	2	1	547	7	214	32	615	—	—	2	2	—	1	1	—	—	—	
7	17	—	8	16	6	9	3	—	—	—	—	36	6	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
8	63	15	12	69	14	46	8	—	1	86	—	140	29	145	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	
9	51	7	19	24	2	13	8	—	1	143	—	83	9	176	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	
	628	98	139	546	109	307	91	7	4	1840	125	1265	214	2415	1	1	5	5	—	15	19	—	—	—	
Административный аул № 7																									
1	130	27	38	65	9	39	24	7	1	121	3	219	43	202	1	2	3	2	1	1	1	—	—	—	
2	44	13	9	30	7	16	9	2	—	80	9	83	22	114	—	—	1	1	—	3	3	—	—	—	
3	30	4	12	16	—	8	4	—	—	40	—	50	4	60	—	—	—	—	—	3	7	—	—	—	
4	25	4	10	14	—	9	8	2	—	81	—	47	6	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	34	6	10	18	1	12	13	3	2	84	7	65	10	115	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	32	7	7	62	12	38	6	1	—	48	16	100	20	109	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	
7	96	18	25	76	17	36	19	—	1	216	5	191	35	283	1	4	3	3	—	1	2	—	—	—	
8	44	7	15	43	13	18	2	—	—	114	22	89	20	169	—	—	1	1	—	3	3	—	—	—	
9	48	9	13	41	11	23	10	—	1	127	19	99	20	183	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
10	68	11	19	61	6	35	11	—	3	367	—	140	17	424	1	3	1	1	—	—	—	—	—	—	
11	54	5	15	97	16	52	20	2	—	193	24	171	23	284	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	
12	34	5	8	52	9	30	6	—	2	319	5	92	14	364	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	
13	2	—	—	7	1	3	—	—	—	—	—	9	1	3	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	
14	56	13	15	52	12	22	10	1	—	105	20	118	26	162	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
15	17	5	5	21	6	8	2	—	1	22	—	40	11	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	714	134	201	655	120	349	144	18	11	1917	130	1513	272	2008	3	9	8	7	1	21	30	1	—	—	
Административный аул № 8																									
1	100	10	16	181	22	109	—	—	—	—	—	281	32	125	—	—	1	2	—	17	20	—	17	20,2	
2	109	14	22	125	26	73	—	—	—	59	25	234	40	179	—	—	1	2	—	10	21	—	3	2	
3	255	35	44	224	50	97	12	—	—	71	—	491	85	212	1	17	1	3	1	6	7	—	1	1	
4	130	18	29	96	20	52	20	7	—	31	—	246	45	112	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	
5	474	45	105	601	140	164	38	1	3	245	40	1113	186	557	2	26	5	19	1	10	11	—	3	7	
	1068	122	216	1227	258	495	70	8	3	406	65	2365	388	1185	3	43	9	28	2	43	59	—	24	30,2	
Административный аул № 9																									
1	632	82	140	70	5	34	22	—	4	100	—	724	87	278	2	35	2	9	1	5	6	—	—	—	
2	83	13	11	37	7	24	24	4	3	372	7	144	24	417	—	—	1	1	—	1	1	—	—	—	
3	192	26	27	62	15	21	19	1	5	524	2	273	42	579	1	3	1	2	1	—	—	—	—	—	
4	73	8	15	60	13	41	10	1	1	306	4	143	22	367	—	—	1	2	—	5	7	—	—	—	
5	117	21	28	149	13	24	15	3	—	492	4	181	37	548	1	1	3	2	1	1	1	—	—	—	
6	713	114	55	289	60	73	30	4	2	1030	10	1032	178	1170	1	82	1	17	3	1	1	—	—	—	
7	165	22	14	29	16	22	30	3	4	340	—	254	41	380	1	7	1	10	2	—	—	—	—	—	
8	70	10	9	24	4	14	11	2	—	211	5	105	16	239	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	
9	486	82	62	76	21	39	50	7	—	696	15	612	110	812	2	12	7	9	3	—	—	—	—	—	

экспедициясының тарихи деректері

П а ш н я							Обработка пашни				С Е Н О К О С Ы													№№ аулов по порядку				
Число особняков	Расстояние от кстау в верстах		Число в аулах	Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как пользуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убирающих сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена			Покупка сена копнами						
	Ближнего	Дальнего		Сколько лет пашут	Плугов, сох	Борон	Своим трудом			Наймом	Смешанно	Супрягою			Подворно	Ежегодно летят	Сообща косят	Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств	Число копен	Число семей, убирающих сено			Число хозяйств покупав.	Число копен		
	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74		75	76	77	78
Шакшанская волость Павлодарского уезда																												
Административный аул № 6																												
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	16	-	-	с	80	10	10	36	-	-	10	-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,5	-	-	с	120	14	12	62	2	12	14	-	-	2	5	-	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5	-	-	с	120	12	12	82	-	-	11	1	-	6	31	-	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5	-	-	с	120	4	4	42	-	-	4	-	-	2	6	-	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	20	-	-	с	120	9	9	73	-	-	9	-	-	9	60	-	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	с	120	10	10	47	-	-	10	-	-	11	50	-	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	110	1	1	45	-	-	1	-	-	-	-	-	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,75	-	-	с	110	13	13	36	-	-	12	1	-	4	27	-	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	с	110	5	5	33	-	-	5	-	-	-	-	-	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	78	76	456	2	12	76	2	-	34	179	-	-		
Административный аул № 7																												
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	40	-	-	с	9	9	121	-	-	9	-	-	-	-	-	-	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	с	4	4	30	-	-	4	-	-	-	-	-	-	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	с	5	5	26	-	-	5	-	-	-	-	-	-	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	с	2	2	27	-	-	2	-	-	-	-	-	-	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	с	4	4	32	-	-	4	-	-	-	-	-	-	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	с	7	7	64	-	-	7	-	-	1	12	-	-	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	с	10	10	43	-	-	10	-	-	-	-	-	-	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	с	6	5	35	1	5	6	-	-	-	-	-	-	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	20	-	-	с	6	6	41	-	-	6	-	-	-	-	-	-	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	с	12	12	82	-	-	12	-	-	1	3	-	-	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	15	-	-	с	6	6	35	-	-	5	1	-	-	-	-	-	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0,5	п	е	с	40	1	1	15	-	-	1	-	-	-	-	-	13	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	20	е	е	с	40	7	7	36	-	-	7	-	-	-	-	-	14	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	с	40	3	3	50	-	-	3	-	-	-	-	-	15	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82	81	673	1	5	81	1	-	2	15	-	-		
Административный аул № 8																												
1	15	-	3	5	-	9	1	-	7	1	?	п	-	?	26	-	-	26	6900	21	5	-	3	646	-	1		
?	?	?	?	?	?	1	1	-	1	1	?	п	-	?	21	-	-	21	6160	18	3	-	1	60	-	2		
?	?	?	4	?	?	1	-	-	1	1	?	е	-	?	16	-	-	16	5920	12	4	-	2	380	-	3		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	?	е	-	?	8	-	-	8	3100	6	2	-	2	1400	-	4		
1	15	-	3	2	-	3	-	-	1	1	?	п	-	?	25	-	-	25	11860	19	6	-	5	8400	-	5		
-	-	-	-	-	-	14	2	-	8	-	-	-	-	-	96	-	-	96	33940	76	20	-	13	10886	-	-		
Административный аул № 9																												
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	30	-	-	с	40	7	5	330	-	-	7	-	-	2	20	-	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	с	до80	5	3	100	-	-	5	-	-	-	-	-	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	30	-	-	с	80	3	14	90	-	-	2	1	-	-	-	-	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	30	-	-	с	100	14	7	273	-	-	13	1	-	1	20	-	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	с	70	7	7	120	-	-	7	-	-	1	15	-	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	с	70	7	3	120	-	-	7	-	-	2	410	-	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	30	-	-	с	30	3	4	70	-	-	3	-	-	1	20	-	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	30	-	-	с	80	4	4	65	-	-	4	-	-	-	-	-	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	20	-	-	с	50	10	10	375	-	-	10	-	-	-	-	-	9	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
Шакшанская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 9								
10	Джаныкул-Калыбек	Майтыкан	} Елеубай	5	120	60	60	Майтыкан-кудук
11	Откелбай-Толемыс	Узун-сор		80	125	55	55	кол. Джаман-кудук
12	Карыкбол-Джангожа	Сарытобе		80	135	45	45	кол. Соршактын
13	Джолтау-Борыбай	Сарджал	} Сары	90	134	46	46	Тлеубердын-кудук
14	Тлеберген-Омыртай	Корабай		50	142	38	38	кол. Джанбас-кудук
15	Керейбай-Байкутай	Кзылтам	} Елеубай	25	110	70	70	кол. Кара-кудук
16	Кырмандай-Азберген	Ащи-кудук		35	110	70	70	Кара-кудук, Ащи-кудук
17	Сутуман-Малабай	Кайдаул	} Сары	50	112	65	65	кол. Сарапан-кудук
18	Така-Уакбай	Сосай-(Чидерты)		30	140	120	120	р. Чидерты и колод.
				Итого	—	—	—	—
Административный аул №10								
1	Шабар-Сары	Джалпак-Сары	} Кальдебай-	10	152	30	30	кол. Шинрау-кудук
2	Тас-Трناق	Байсалбай		Катпа	бол.100	150	32	32
3	Торогельды-Тостык	Коянды	} Дженат-	100	148	34	34	Шенгельды-кудук, Шинрау-к.
4	Мынжасар-Тан	Карашоқы		Кудяр	100	145	38	38
5	Аубакыр Ерешбай	Бекайдар	} Джеляу-	200	145	40	40	кол. Конус-кудук
6	Дюисен-Тгоменбай	Алимбет		Катпа	100	145	38	38
7	Сагат-Тлеулы	Бирекшій	} Катпа	100	145	38	38	Кар-Алимбет и кол.
8	Ахмет-Мамбеталы	Ески-джурт		Катпа	100	143	40	40
9	Акай-Досбай	Бидаик	} Байтлес-Бердыбай	100	142	41	41	Карасу Курты и кол.
10	Шокій-Есбай	Бидаик		Катпа	80	143	41	41
11	Абды-Сентенбет	Сар-коль	} Байтлес-Бердыбай	100	140	42	42	оз. Сар-коль и кол.
12	Тлетбай-Кушелек	Джаман-адыр		Катпа	10	150	30	30
13	Кырбен-Ботыгай	Моман	} Байджигит-	53	145	34	34	кол. Ак-кудук
14	Есыргеп-Атыркбай	Джилкайдар		Кудяр	40	144	36	36
15	Шокыбай-Джуан	Кара-бье	} Кудяр	15	144	36	36	кол. Кара-бье
16	Бейсекей-Макым	Уш-Джалды		Кудяр	10	144	36	36
17	Тобаяк-Макым	Джуан-тобе	} Кудяр	80	144	36	36	оз. Джарсор
18	Тлеу-Ботыгай	Туз		Кудяр	80	146	34	34
19	Токай-Атымбай	Кен-тюбек		9	120	150	120	р. Чидерты и кол.
				Итого	—	—	—	—
Административный аул № 11								
1	Бабен-Козгамбай	Кызбас-Конган	} Курумсы	?	146	34	34	кол. Тасты-кудук
2	Абижан-Козгамбай	Уш-тобе		Курумсы	?	146	34	34
3	Тажибай-Отеген	Каратас	} Курумсы	?	150	30	30	кол. Ащи-кудук
4	Лекер-Шолхы	Ак-козы		Курумсы	?	154	26	26
5	Ыбраим-Кадыр	Кзыл-оба	} Курманкул	?	154	26	26	> Тасты-кудук
6	Бейсекей-Джолбарс	Сары-оба		Курманкул	?	152	28	28
7	Джалбы-Кулмырза	Каратас	} Кельдаулет	?	150	30	30	Кара-кудук
8	Кунымджан-Кеншимбай	Кара-булак		Курманкул	?	146	34	34
9	Косымбек-Джалтыр	Шат	} Кельдаулет	?	144	36	36	Тущи-кудук
10	Бетем-Джанаберген	Тас-уйген		Курманкул	?	140	40	40
11	Нубай-Бійжан	Ельток	} Ажибай-	13	145	120	120	р. Чидерты и кол.
12	Байгожа-Сейтен	Кур-озек		Канджигалы	13	145	120	120
13	Турумтай-Айтжан	Тас-откель	} Курманкул	13	145	120	120	> > >
14	Алиб-Тобыршок	Карасу		Курманкул	11	145	120	120
				Итого	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки					№№ аулов по порядку
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Жилые постройки				
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе		Всего	В том числе				Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)	Чочала (кухня и кладовая)	
								В рабочем воз- расте(18-60 л.)	В полуробочем возрасте(14-17 и св.60 л.)		В рабочем воз- расте(16-55 л.)	В полуробочем возрасте(14-15 и св.55 л.)							
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 9																			
пресная	да	круг. год	210	10	—	—	33	16	7	28	10	5	61	—	10	10	—	2	10
соленоватая	>	>	>	8	—	—	25	12	1	16	8	1	41	—	8	8	—	2	11
сол.; пресн.	н; да	перем; круг.	60—210	8	—	—	25	15	4	17	8	3	42	1	8	8	—	7	12
>	>	круг. год	210	8	—	—	24	10	4	29	9	8	53	—	9	8	—	5	13
пресная	да	>	>	6	—	—	21	13	2	13	6	3	34	—	6	6	—	1	14
>	>	>	>	8	—	6	23	16	1	28	1	3	51	—	9	8	—	8	15
пресн.; солен.	да; н.	>	>	7	—	1	18	8	3	14	9	1	32	3	7	7	—	—	16
пресная	да	>	>	3	—	—	8	5	2	7	4	—	15	—	3	3	—	1	17
>	>	вымер; круг.	270—90	4	—	4	12	8	—	12	6	2	24	—	5	4	—	2	18
—	—	—	—	124	—	12	396	207	56	339	163	55	735	12	139	125	2	55	
Административный аул № 10																			
пресная	да	круг. год	210	4	—	—	11	7	2	10	6	—	21	—	5	5	—	1	1
солонват.	>	>	>	7	—	—	22	11	2	12	6	3	34	—	7	6	—	4	2
пресная	>	лет. засор.	>	5	—	—	12	7	—	10	6	1	22	—	5	5	—	1	3
>	>	вымерзает	>	7	—	—	18	9	3	20	8	3	38	3	7	7	—	7	4
>	>	>	90	13	—	—	35	18	6	39	20	3	74	—	15	13	—	13	5
пресн.; солен.	>	вымз круг.	>	3	—	—	8	5	—	6	2	2	14	1	3	3	—	1	6
>	>	>	>	5	—	—	12	8	2	9	5	1	21	—	4	4	—	3	7
солонватая	да	круг. год	120	4	1	—	10	6	1	8	5	1	18	—	4	3	—	3	8
>	н; да	вым. засор.	осен; 210	7	—	1	19	8	3	25	9	3	44	—	9	7	—	5	9
>	>	вым. круг.	ос; весн; 60	5	—	2	13	5	2	11	5	2	24	—	5	5	—	3	10
пресн.; сол.; сол	да; нв.	выс. вым.	60—120	7	—	3	18	10	—	15	7	2	33	—	7	7	—	3	11
пресн.; солен.	да	круг.; выс.	осен. весн.	1	—	—	5	3	1	3	1	—	8	—	1	1	—	1	12
пресная.	>	круг. год	210	3	—	—	8	2	5	11	5	1	19	—	3	3	—	—	13
>	>	>	60—240	6	—	—	24	11	3	20	9	2	44	1	6	6	—	2	14
>	>	>	240	8	—	—	15	7	2	24	10	4	39	—	8	8	—	3	15
>	>	>	240	2	—	—	4	2	—	7	2	2	11	—	2	2	—	2	16
солонватая	>	>	60	3	—	—	10	4	—	9	5	2	19	—	3	3	—	1	17
пресная.	>	>	210	4	—	—	14	7	4	14	7	1	28	—	4	4	—	2	18
солен.; пресн.	>	вым. круг.	30—180	1	—	—	3	3	—	5	3	1	8	—	1	1	—	—	19
—	—	—	—	95	1	6	261	133	36	258	121	34	519	5	99	93	—	55	
Административный аул № 11																			
солен.	н.	круг. год	210	4	—	—	11	6	—	14	7	2	25	—	4	4	—	3	1
>	>	>	>	4	—	—	7	4	1	12	5	1	19	—	4	4	—	4	2
солонват.	н.	круг. год	210	2	—	—	6	1	1	3	2	—	9	—	2	2	—	2	3
пресная	да	>	>	9	—	—	19	8	3	22	9	5	41	1	9	9	—	7	4
>	>	>	>	6	—	1	17	8	5	12	7	—	29	1	6	6	—	6	5
>	>	>	>	8	—	—	17	9	3	22	10	3	39	1	8	8	—	8	6
>	>	>	>	6	—	—	18	9	1	11	8	—	29	3	6	6	—	5	7
>	>	>	>	6	—	—	14	11	2	18	10	2	32	1	7	6	—	6	8
>	>	>	>	9	—	—	28	13	4	19	10	4	47	2	8	9	—	7	9
соленая	н.	>	>	4	—	—	7	5	1	9	4	2	16	2	4	4	—	4	10
пресная	да	замер; круг.	30—210	6	—	—	16	6	5	17	7	3	33	—	6	6	—	2	11
прес.; солен.	>	перем; круг.	>	10	—	—	42	19	6	28	14	5	70	1	10	10	—	1	12
пресная	>	замер; круг.	>	5	—	—	7	3	2	9	4	2	16	1	5	5	—	1	13
>	>	>	>	4	—	—	16	8	2	8	5	1	24	—	4	4	—	—	14
—	—	—	—	83	—	1	225	10	36	204	102	30	429	13	83	83	—	56	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	НАЗВАНИЯ			Сколько лет или поколений основан аул	Расстояние в верстах от			ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ
	Хозяйственных аулов (зимовок) по аксакалу	Урочищ, при которых находится зимовка	Последнего по времени родоначальника		Уездного города	Оседлого поселения	Торгового пункта	Названия источников
	1	2	3	4	5	6	7	8
Шакшанская волость Павлодарского уезда								
Административный аул № 12								
1	Кожантай-Есенгельды	Кутабай-мола	} Сары-Ажибай	20	120	150	120	р. Чидерты и колод.
2	Ельшибай-Кашкамбай	Кутабай-мола		20	120	150	120	> > >
3	Збасты-Уса	Сугурбай-мола		21	120	150	120	> > >
4	Тохтыбай-Майлибай	Карасу-табек		20	120	150	120	> > >
5	Джетай-Даирше	Терен-карасу		20	120	150	120	> > >
6	Кутемген-Джадра	Каратан-мола		21	120	150	120	> > >
7	Айту-Лекер	Лекер-тюбек		?	120	150	120	> > >
8	Сабет-Тойгулы	Шій-тюбек		21	120	150	120	> > >
9	Торегельды-Байгобек	Чидерты-агыны		22	120	150	120	> > >
10	Джанабай-Кошен	Магомбет-мола		21	120	150	120	р. Чидерты и 2 колод.
11	Ордабай-Найман	Джыра	Тлеумбет	130	122	58	58	Джыра-кудук
				Итого	—	—	—	—

экспедициясының тарихи деректері

ВОДНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРИ КСТАУ				Наличное население по переписи 1897 года										Жилые постройки				№№ аулов по порядку	
Качество воды	Пригодна вода для людей	Сколько време- ни или дней		Количество хозяйств (кибиток)	Из них		Муж. пола			Жен. пола			Обоего пола	Кроме того, хозяйств отсутствующих	Юрт (кииз-уй)	Землянок (шим-уй)	Деревян. (агач-уй)		Чочала (кухня и кладовая)
		Неиссякает вода в источнике	Пользу- ются им		Сторонних	Оседлых	Всего	В том числе	В том числе	Всего	В том числе								
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																			
Административный аул № 12																			
пресная	да	вымерзает	30—180	5	—	—	21	9	4	20	8	3	41	1	5	5	—	—	1
>	>	>	>	6	—	—	16	7	2	16	8	2	32	—	6	6	—	—	2
>	>	>	>	8	1	—	19	13	—	25	11	4	44	—	10	8	—	—	3
>	>	>	>	8	—	—	23	10	2	21	12	4	44	—	8	8	—	—	4
>	>	>	>	5	—	—	17	6	3	16	7	2	33	—	5	5	—	—	5
>	>	>	>	7	—	—	22	9	1	20	9	3	42	—	7	7	—	—	6
>	>	>	>	8	—	—	28	11	6	20	11	4	48	3	8	8	—	—	7
>	>	>	>	9	—	—	21	11	7	30	11	4	51	—	9	8	—	—	8
>	>	>	>	7	—	—	21	10	2	16	9	1	37	—	7	7	—	—	9
>	>	>	>	4	—	—	13	5	3	5	2	2	18	1	4	4	—	—	10
соленоватая	>	круг. год	210	7	—	—	16	10	2	18	8	2	34	—	7	7	—	7	11
—	—	—	—	74	1	—	217	101	32	207	96	31	424	5	76	73	—	7	

1897 жылы Щербина басқарған

№№ аулов по порядку	СКОТОВОДСТВО														Выпас скота		Наем пастухов и работников			Промыслы		Пашня		
	ЧИСЛО ГОЛОВ														Сдают скот на выпас		Семей нанимающих	Число пастухов	Годовых и полугодовых работников	Семей занимающихся промыслами	Лиц, занимающ. промыслом		Всего хозяйств, сеявших хлеб	Десятин посева
	Лошадей			Рогат. скота			Верблюдов			Всего скота											Мужчин	Женщин		
	Взрослых (с 2-х летками)	В т.ч. 2-х леток	Жеребят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	Телят	Взрослых (с 2-х летними)	В т.ч. 2-х летних	До 1 года	Овец (с ягнятами)	Коз (с козлятами)	Взрослых (с 2-х летними)	В том числе 2-х летних	Мелкого	Число хозяйств	Сколько лиц								
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																								
Административный аул № 12																								
1	37	7	7	79	22	36	1	—	—	136	4	117	29	183	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—
2	61	9	4	101	26	45	2	—	—	62	—	164	35	111	2	3	1	2	—	—	—	—	—	—
3	97	20	9	95	30	41	2	—	—	69	4	194	50	123	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—
4	48	12	9	60	21	34	3	—	—	63	13	111	33	119	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—
5	37	7	6	52	15	25	4	—	—	165	14	93	22	210	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
6	102	24	4	80	20	44	7	—	2	121	18	189	44	189	1	3	2	4	—	1	1	—	—	—
7	54	7	4	53	15	31	11	1	1	138	4	118	23	178	1	1	—	—	1	4	—	—	—	—
8	63	14	8	109	29	46	5	—	—	177	4	177	43	235	—	—	1	2	—	2	2	—	—	—
9	39	4	1	55	8	40	8	—	—	115	20	102	12	176	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—
10	2	—	1	22	3	17	—	—	—	8	8	24	3	34	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—
11	85	8	13	71	20	33	9	—	1	286	—	165	28	333	—	—	1	2	—	1	1	—	—	—
	625	112	66	777	209	392	52	1	4	1340	89	1454	322	1891	7	11	6	12	—	13	16	—	—	—

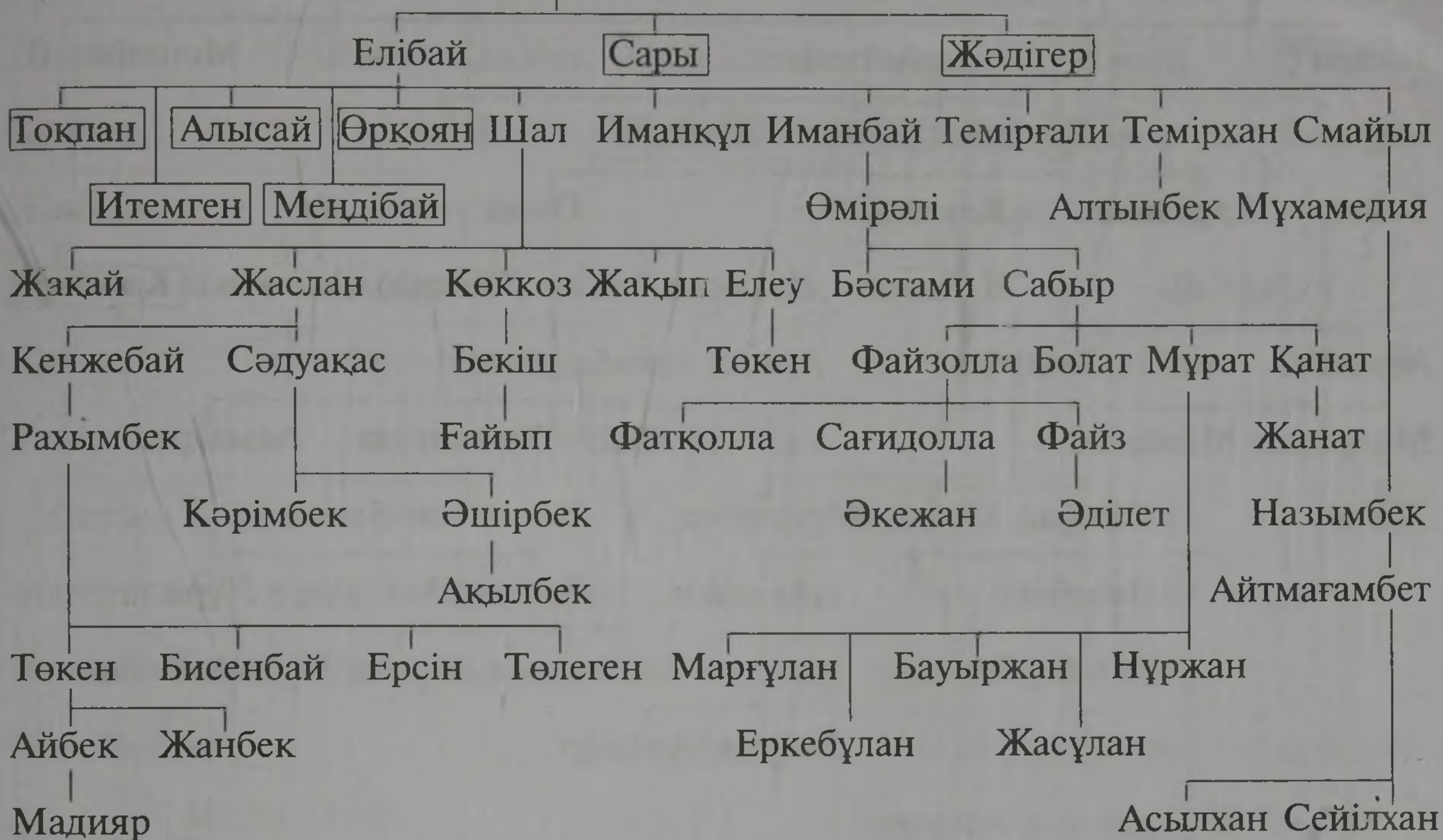
экспедициясының тарихи деректері

Число особляков	П а ш н я					Обработка пашни				С Е Н О К О С Ы														№№ аулов по порядку			
	Расстояние от кстау в верстах		Сколько лет пашут	Число в аулах		Число семей, обрабатывавших землю				Число участков сенокоса	Расстояние дальнего участка в верстах	Как поль-зуются			Как давно стали косить сено	Всего хозяйств убиравших сено	На своей земле		На аренд. земле		Уборка сена				Покупка сена копнами		
	Ближнего	Дальнего		Плугов, сох	Борон	Своим трудом	Наймом	Смешанно	Супрягою			Подворно	Ежегодно делят	Сообща косят			Число хозяйств	Число копен	Число хозяйств	Число копен	Своим трудом	Наймом	Смешанно		Число семей, убиравших сено	Число хозяйств поупав.	Число копен
52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	
Шакшанская волость Павлодарского уезда																											
Административный аул № 12																											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	e	-	20	5	5	440	-	-	5	-	-	5	510	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	e	-	20	6	6	520	-	-	5	1	-	6	500	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	e	-	20	7	7	900	-	-	7	-	-	8	700	3	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	e	-	20	8	8	780	-	-	6	2	-	8	620	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	e	-	21	5	5	500	-	-	5	-	-	5	710	5	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	e	-	21	7	7	660	-	-	6	1	-	7	740	6	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	?	-	e	-	20	8	8	630	-	-	7	1	-	8	580	7	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	e	-	21	8	8	970	-	-	6	2	-	7	1000	8	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	e	-	22	7	7	600	-	-	6	-	-	7	640	9	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	e	-	21	3	3	240	-	-	3	-	-	4	360	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	7	-	e	-	130	7	7	125	-	-	6	1	-	-	-	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	71	71	6365	-	-	62	8	1	65	6360		

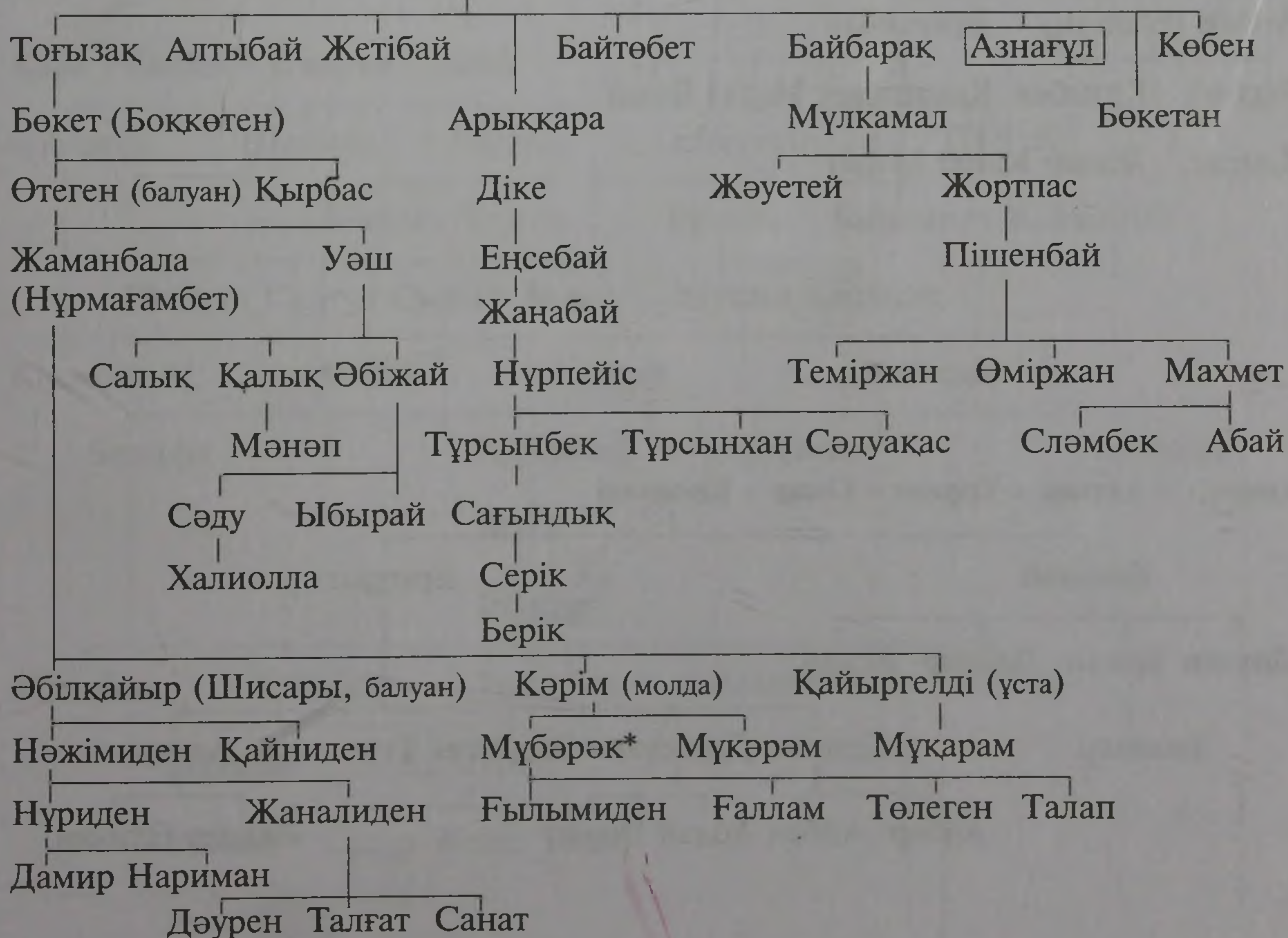
Ажыбай - Қара

Қармыс - Ажыбай - Жарыс - Қара

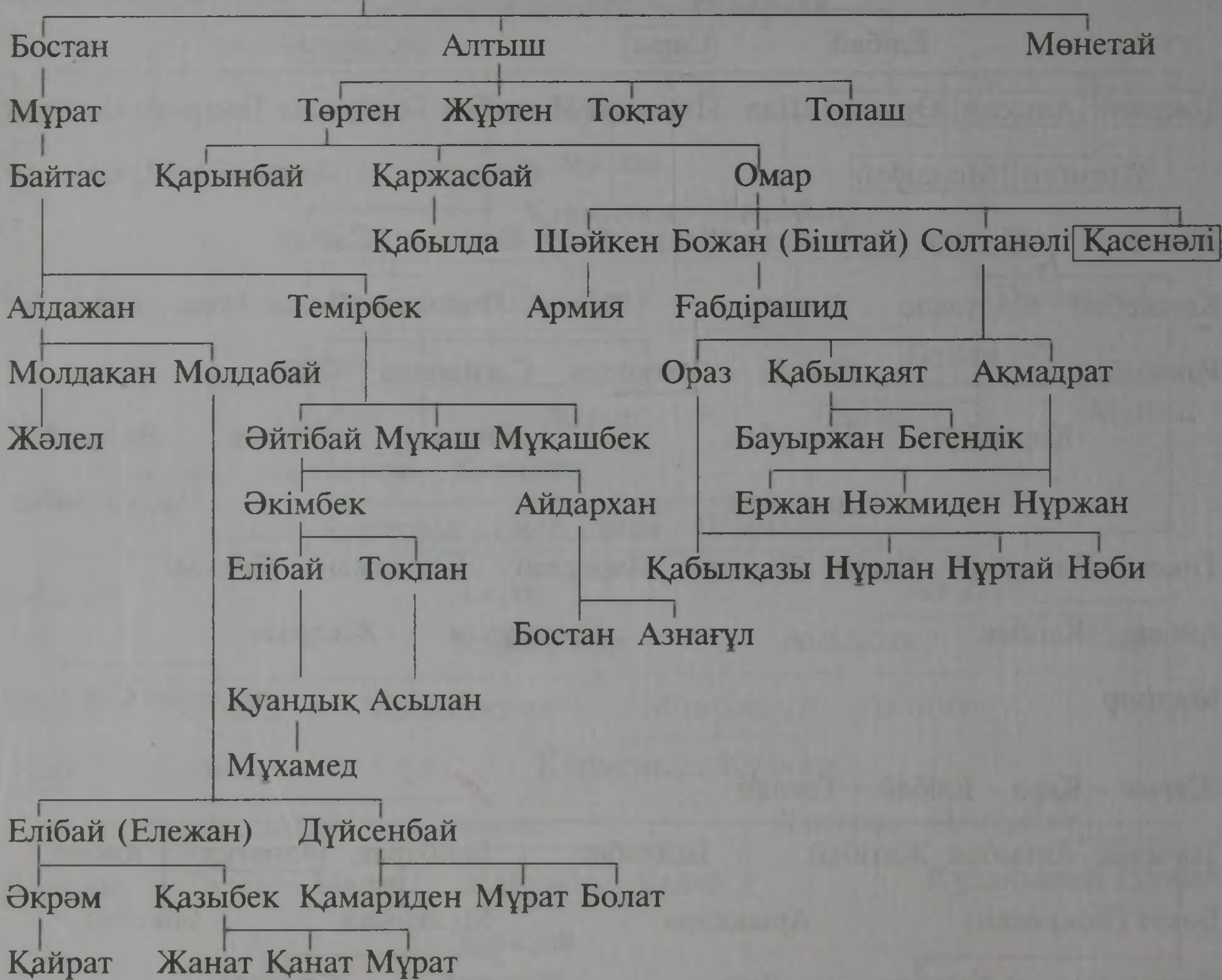
Жарыс - Қара - Елібай - Тоқпан

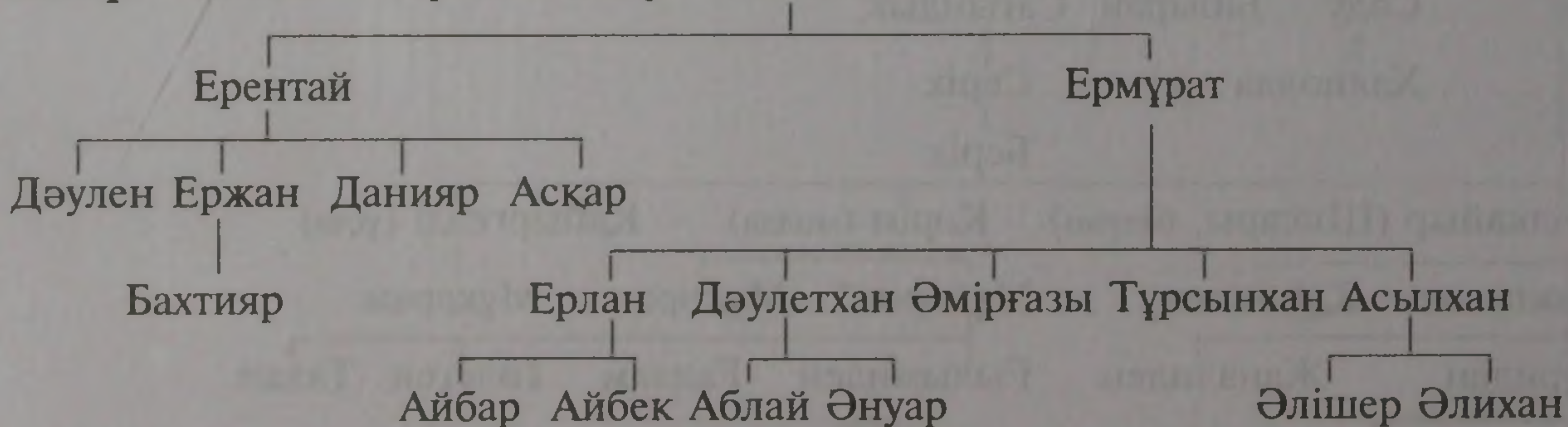
Мүбәрәк Жаманбалинов - жазушы, Ертіс ауданының шежіресін жинақтаған.

Қанжығалы шежіресі

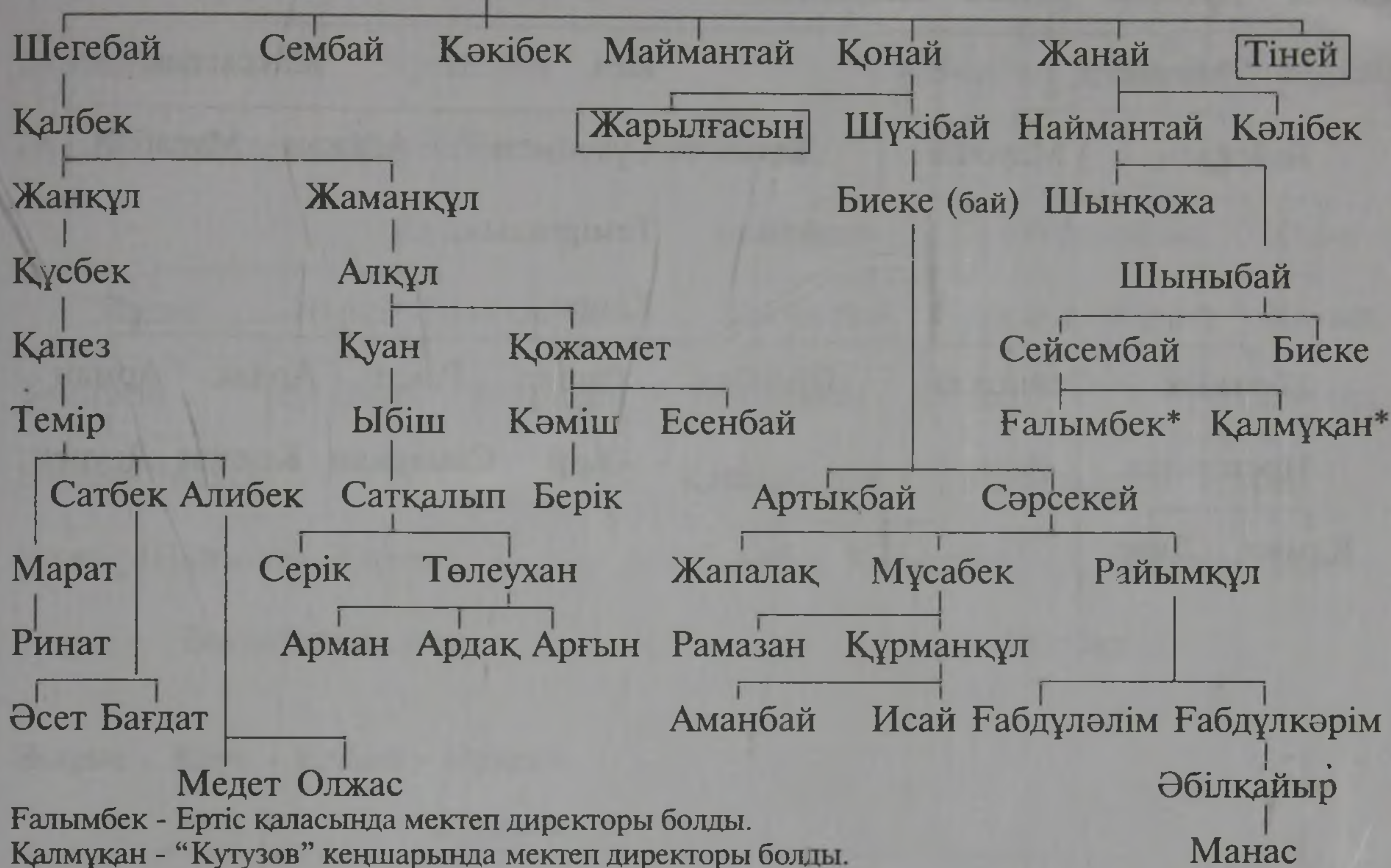
Қара - Елібай - Тоқпан - Азнағұл

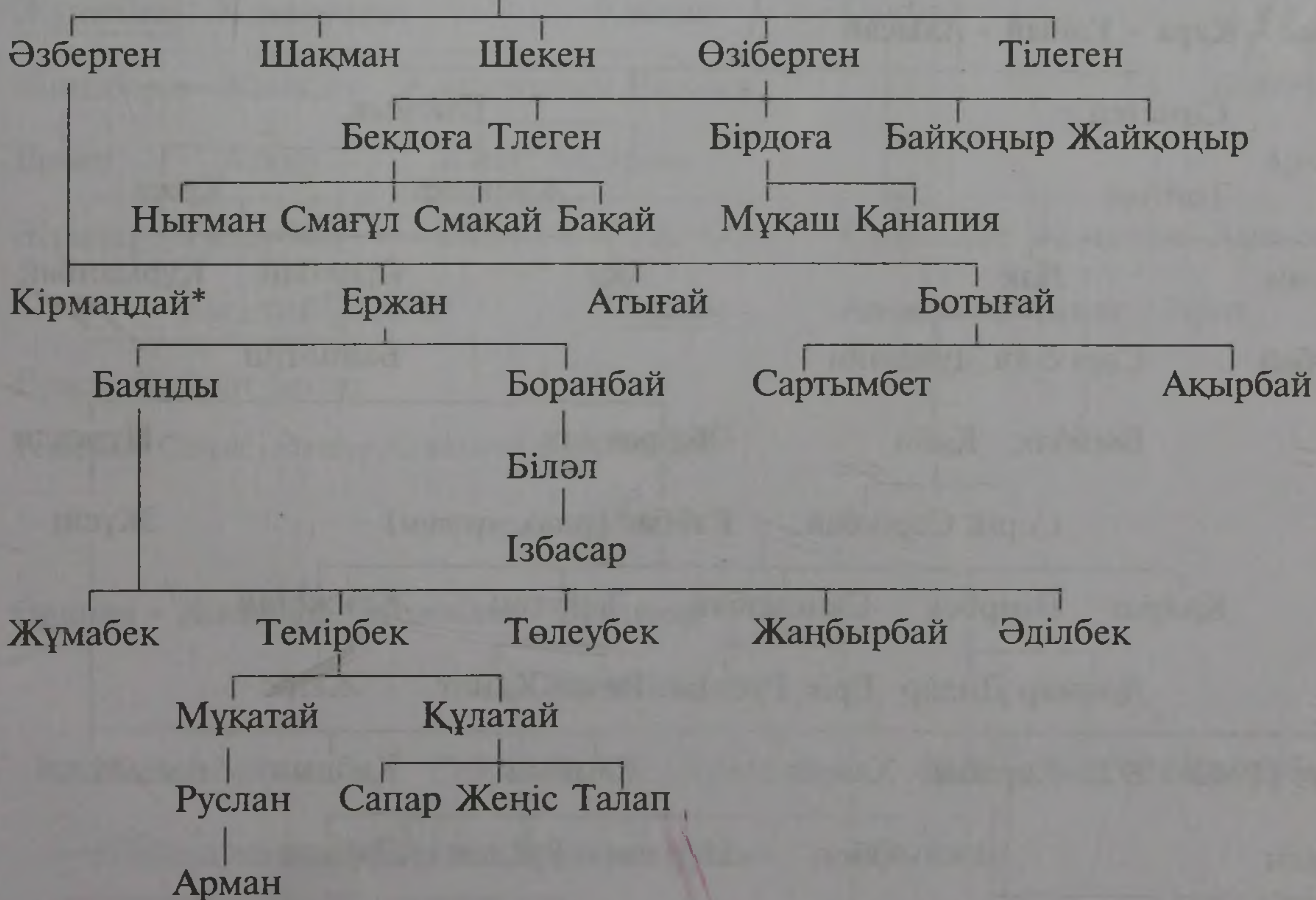
Азнағұл - Алтыш - Төртен - Омар - Касенәлі

Жарыс - Қара - Елібай - Итемген

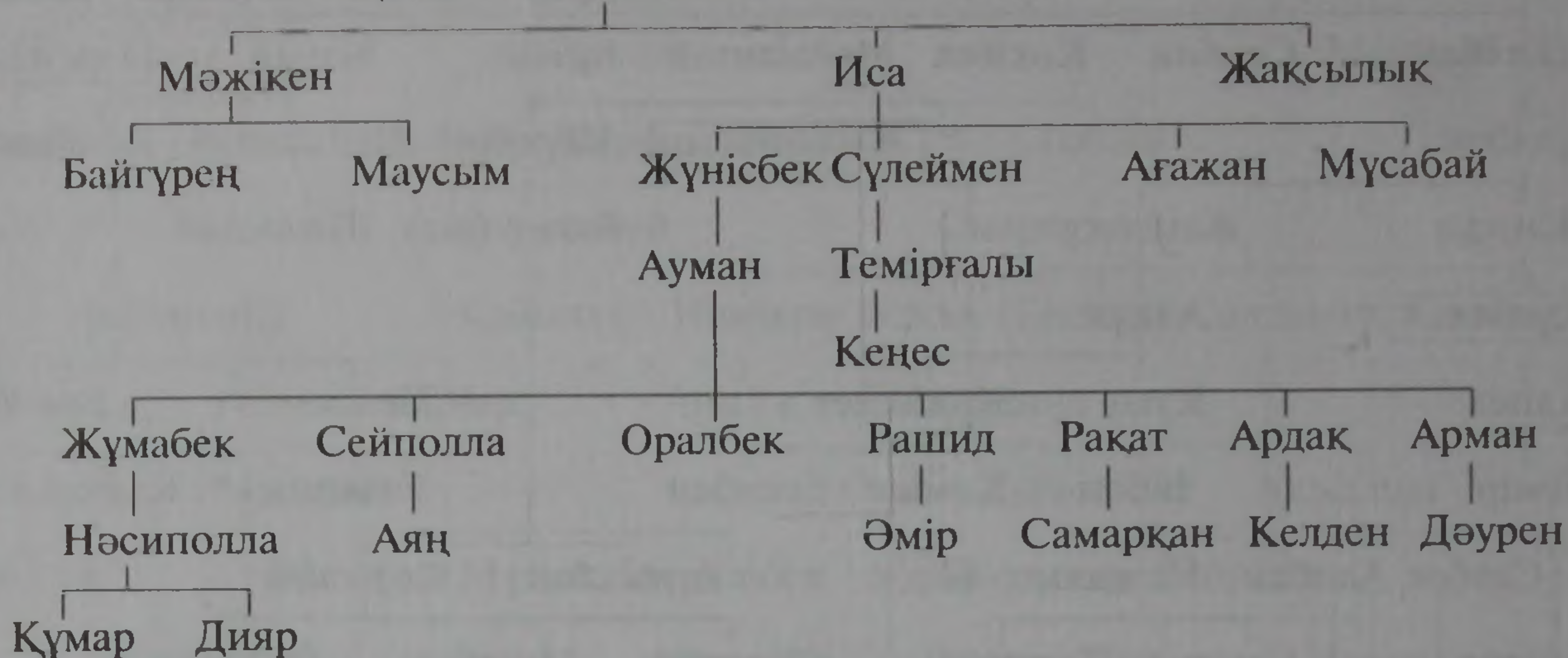
Қара - Елібай - Итемген - Тіней

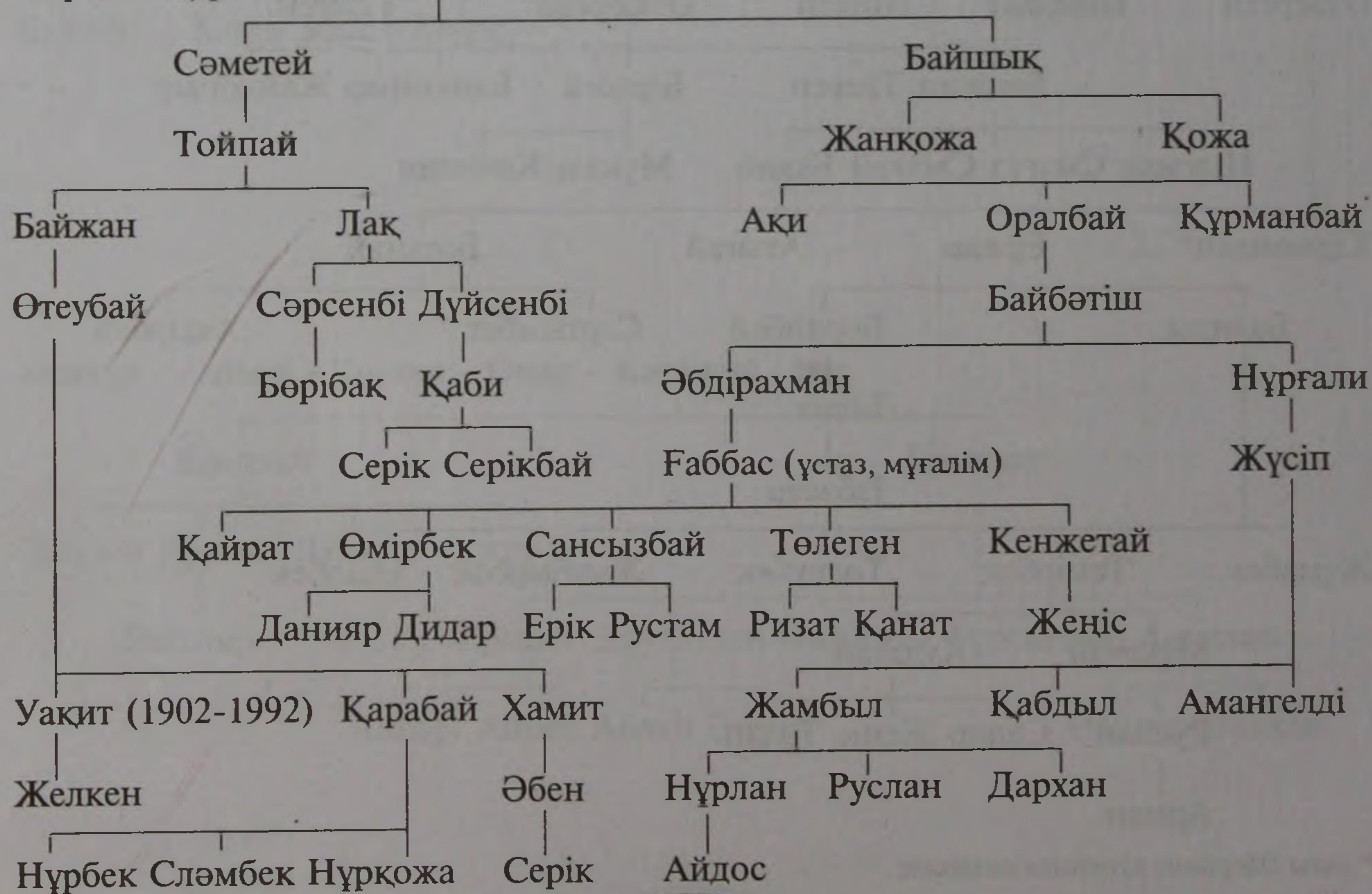
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қанжығалы шежіресі

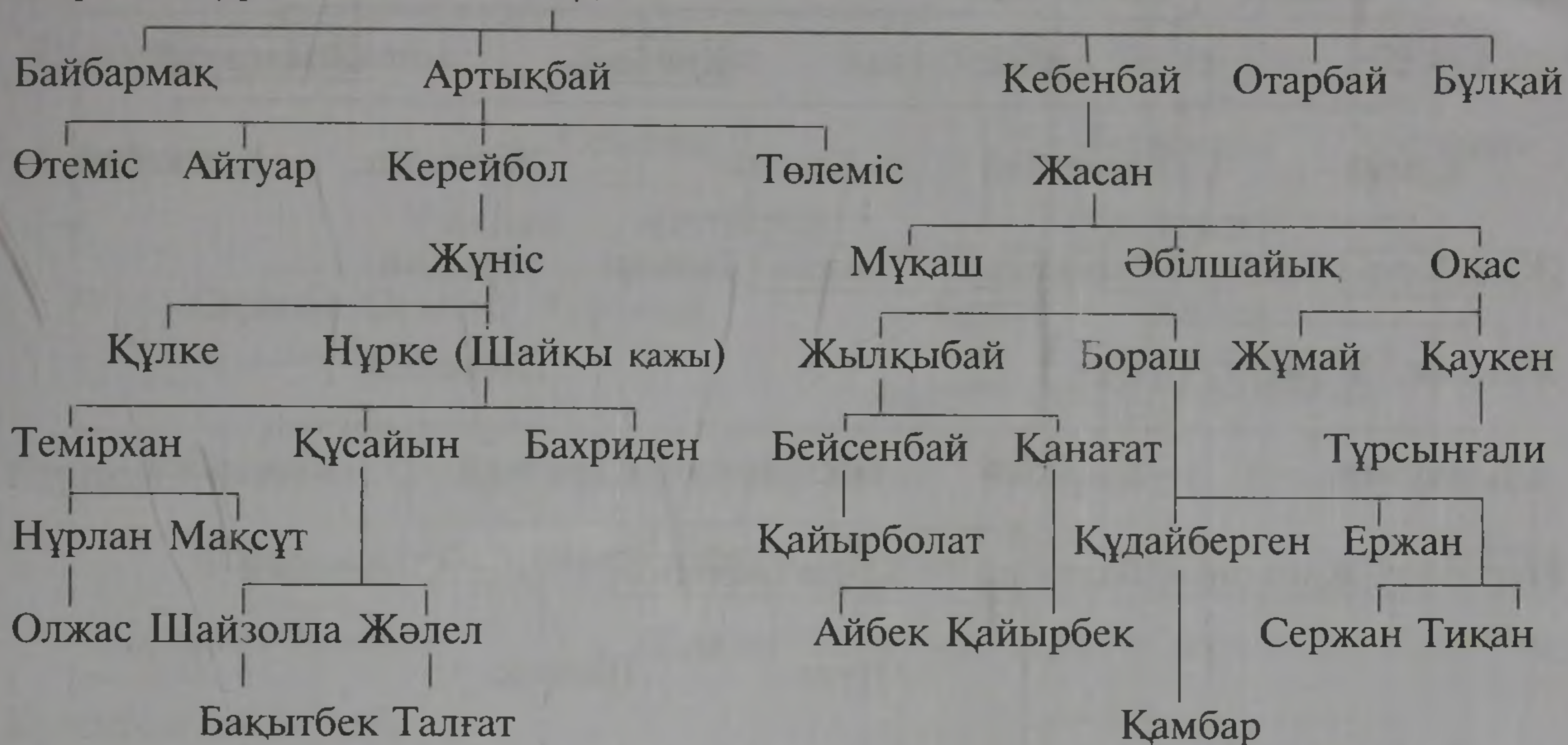
Елібай - Итемген - Қонай - Жарылғасын

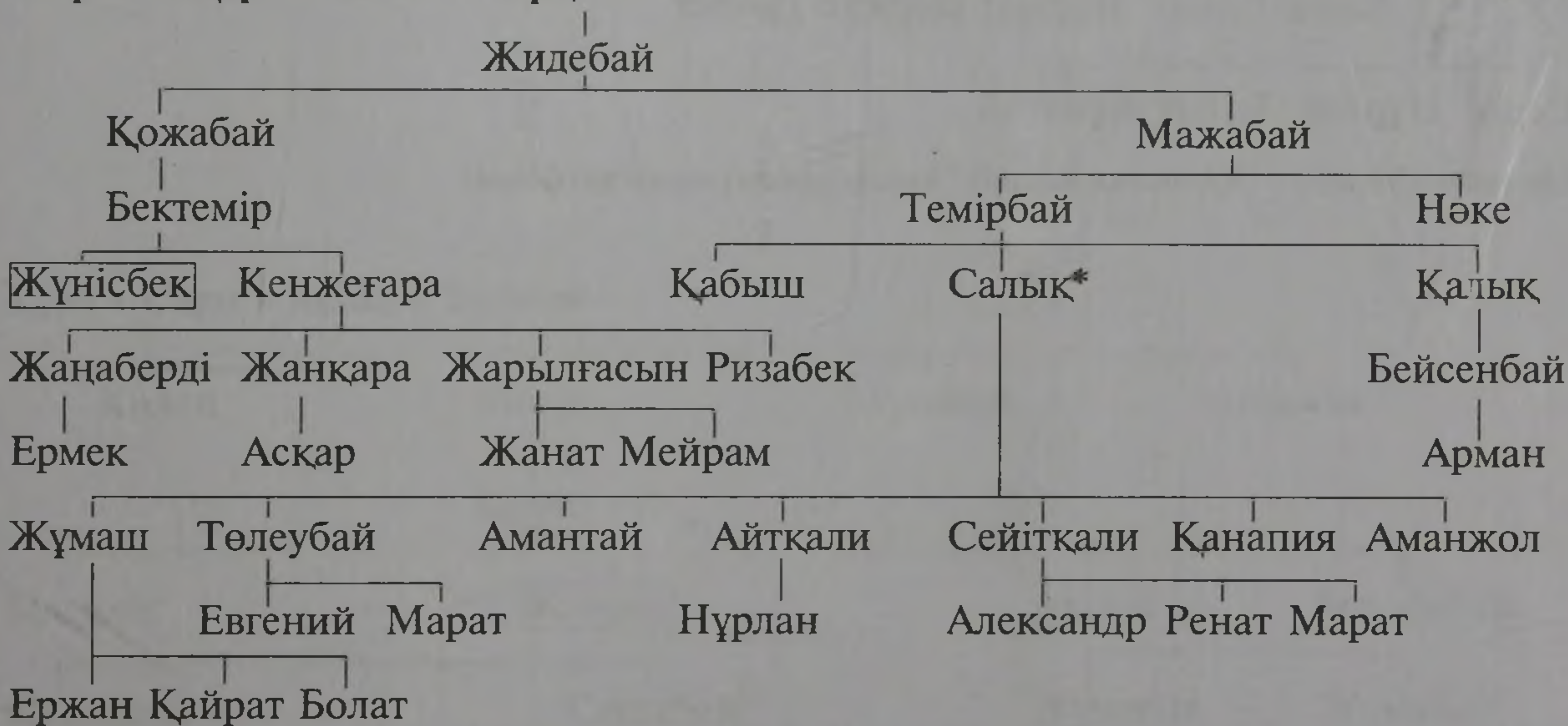
Жарыс - Қара - Елібай - Алысай

Жарыс - Қара - Елібай - Меңдібай

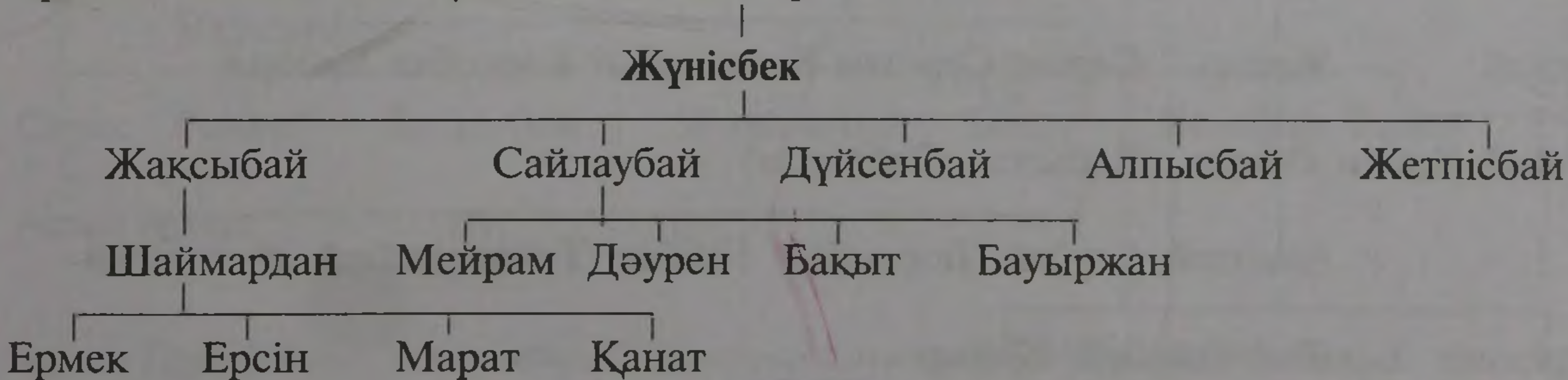

Жарыс - Қара - Елібай - Өрқоян

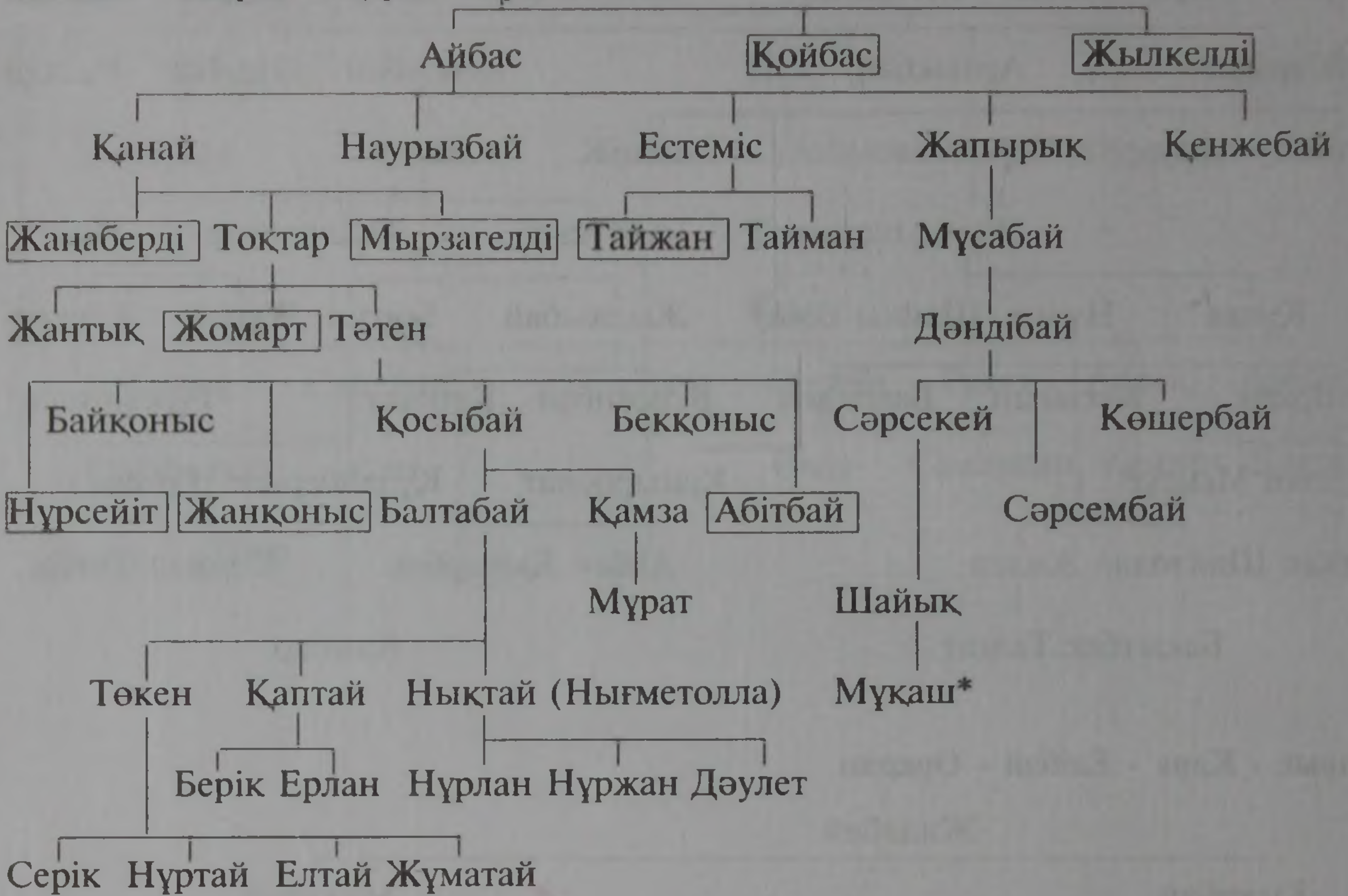
Темірбаев Салық - шахтер, Социалистік Еңбек Ері.

Өрқоян - Жидебай - Қожабай - Бектемір

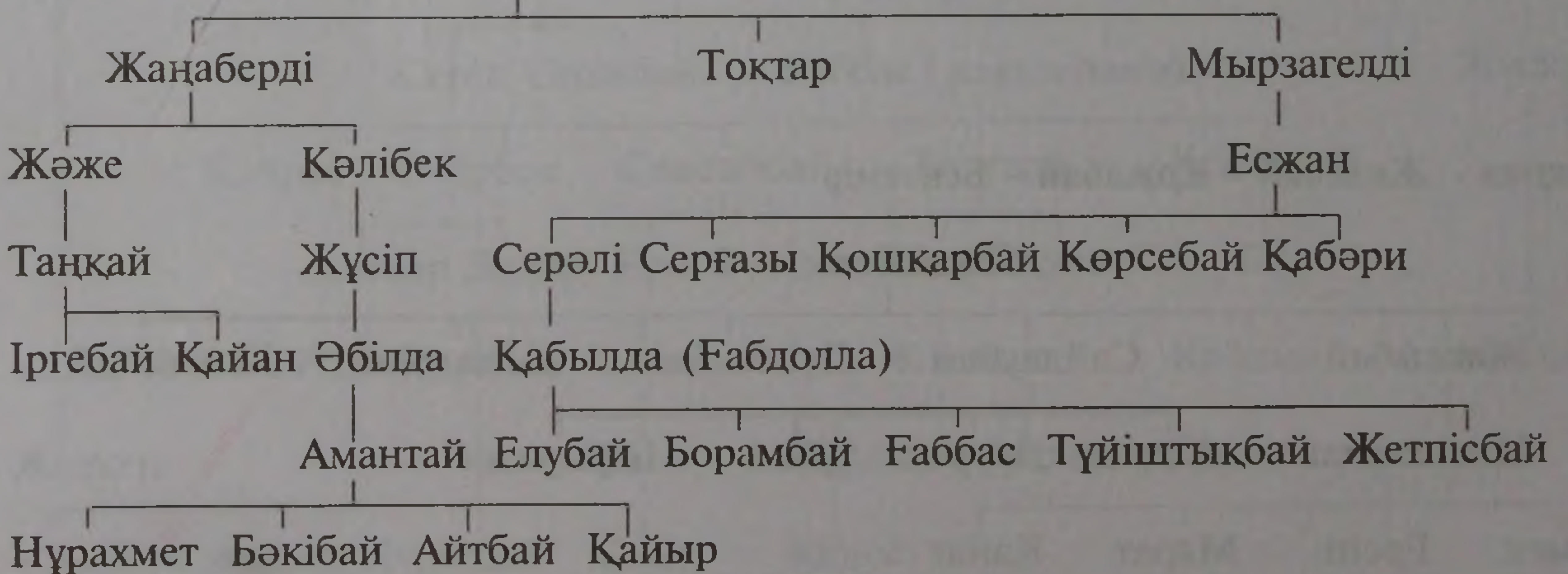
Қанжығалы шежіресі

Ажыбай - Жарыс - Қара - Сары

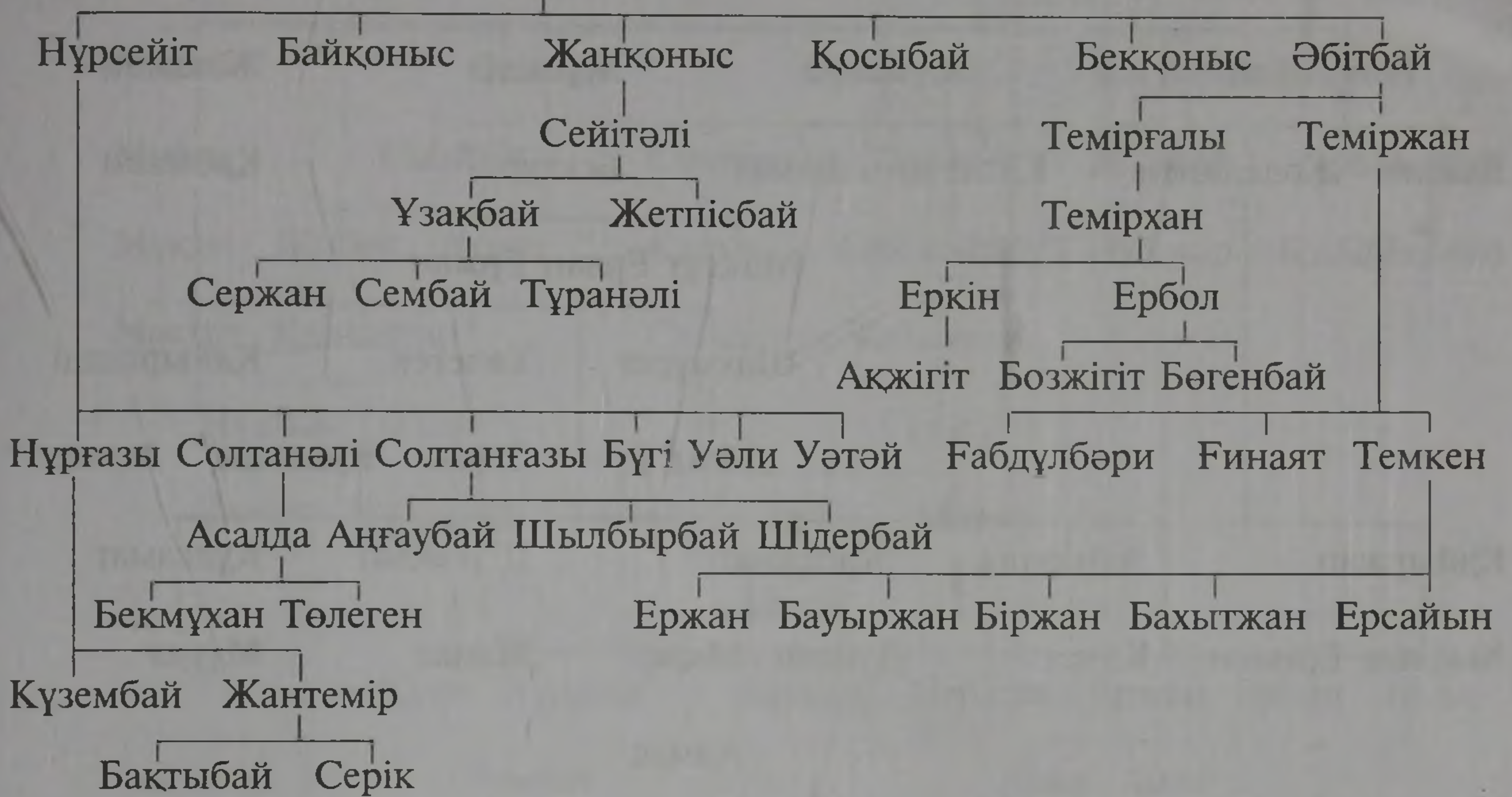

Сәрсекеев Мұқаш - "Қазақстан мектебі" журналының редакторы болды.

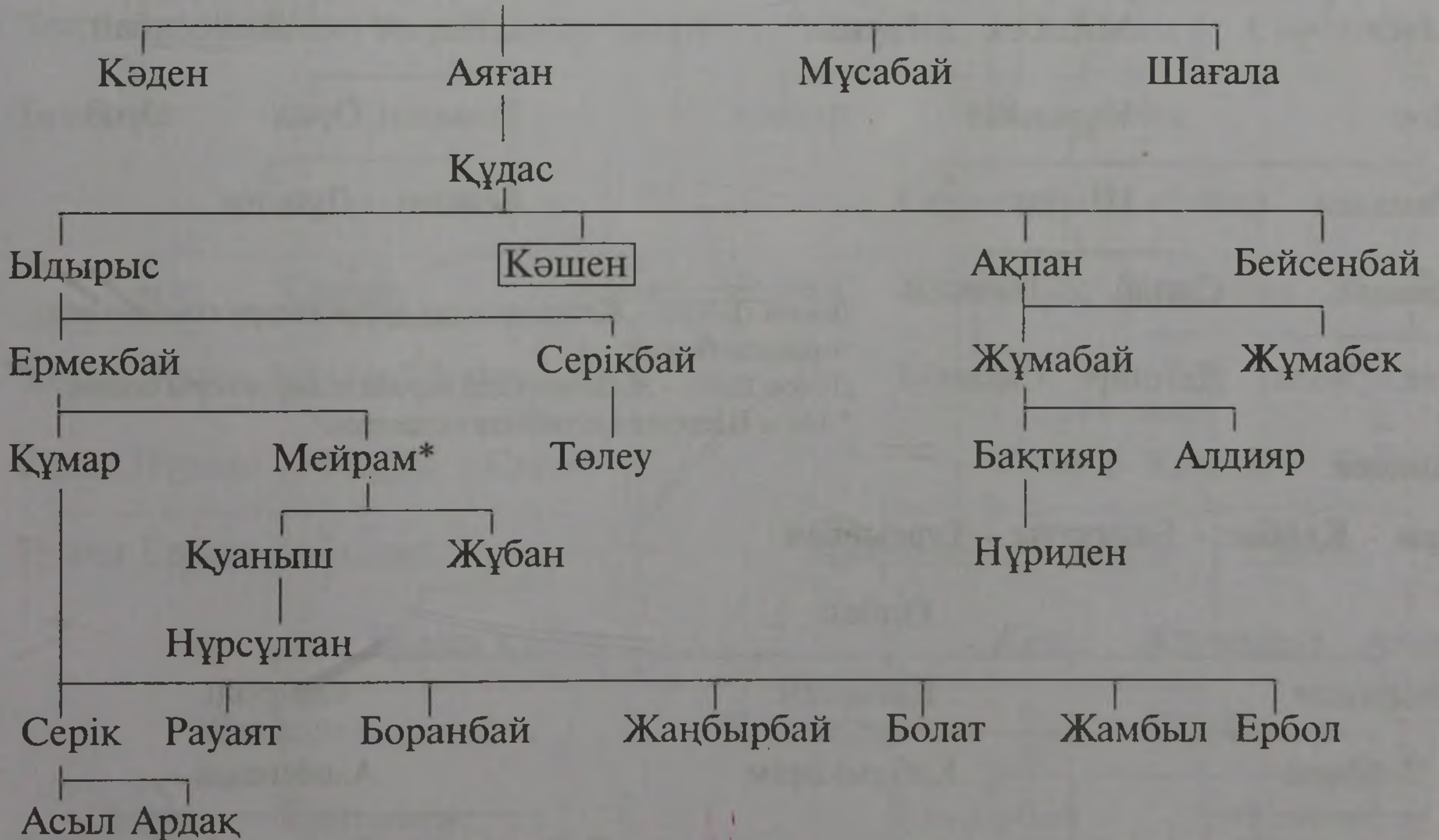
Қара - Сары - Айбас - Қанай

Айбас - Қанай - Тоқтар - Жомарт

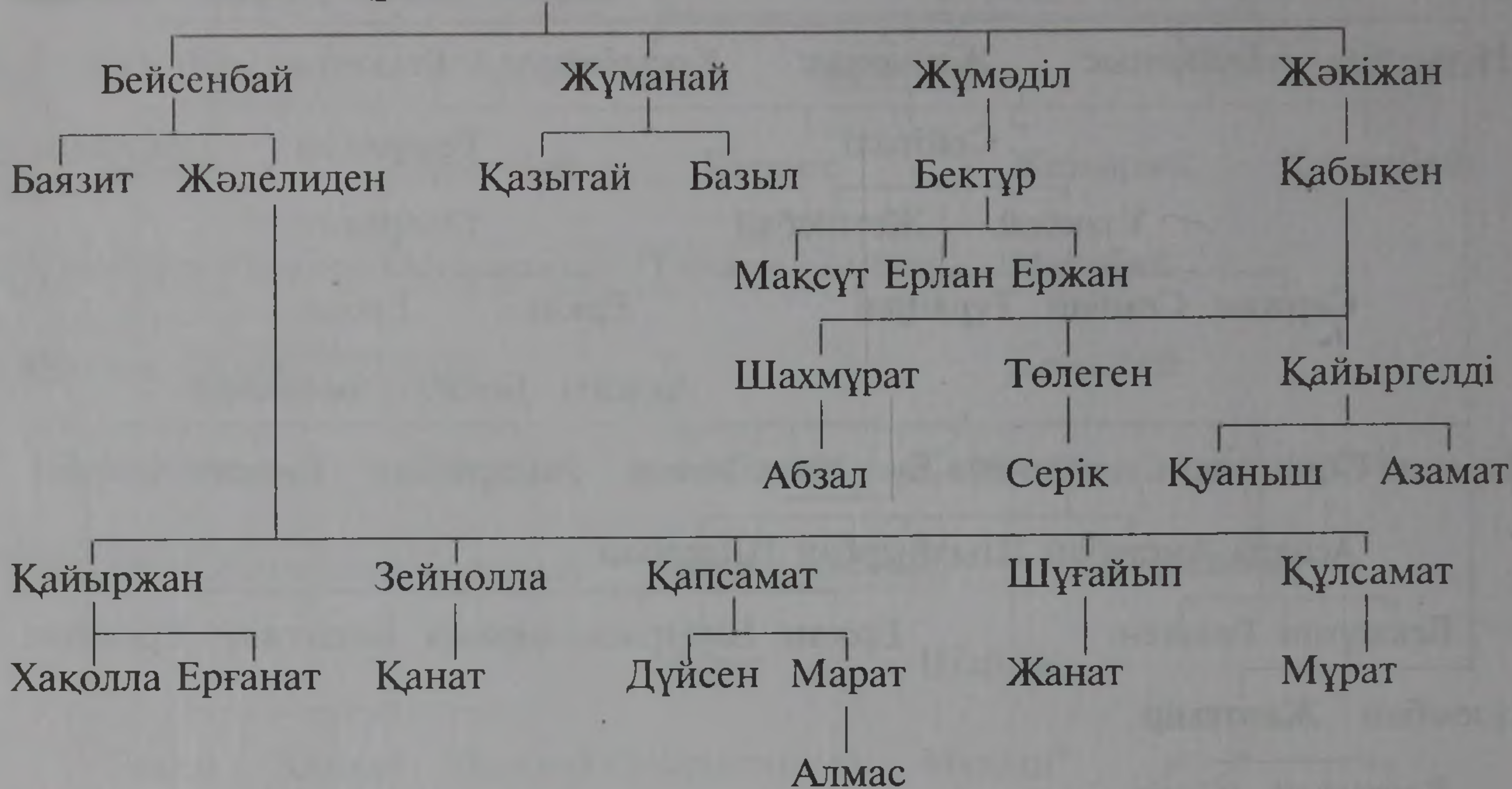
Қара - Сары - Айбас - Тайжан

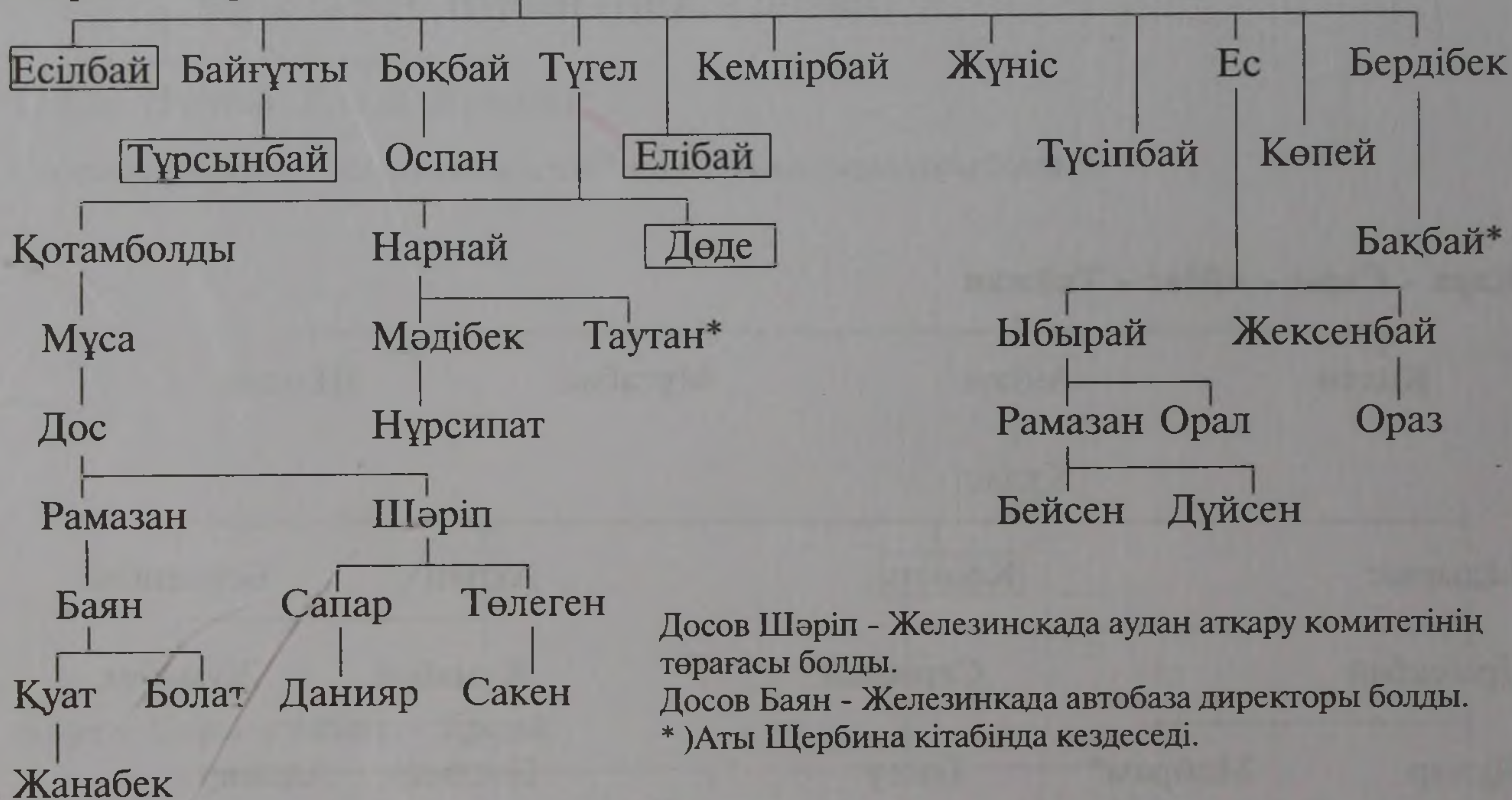
Мейрам Ермекбайұлы - композитор, С. Торайғыров атындағы ПМУ-де істейді.

Қанжығалы шежіресі

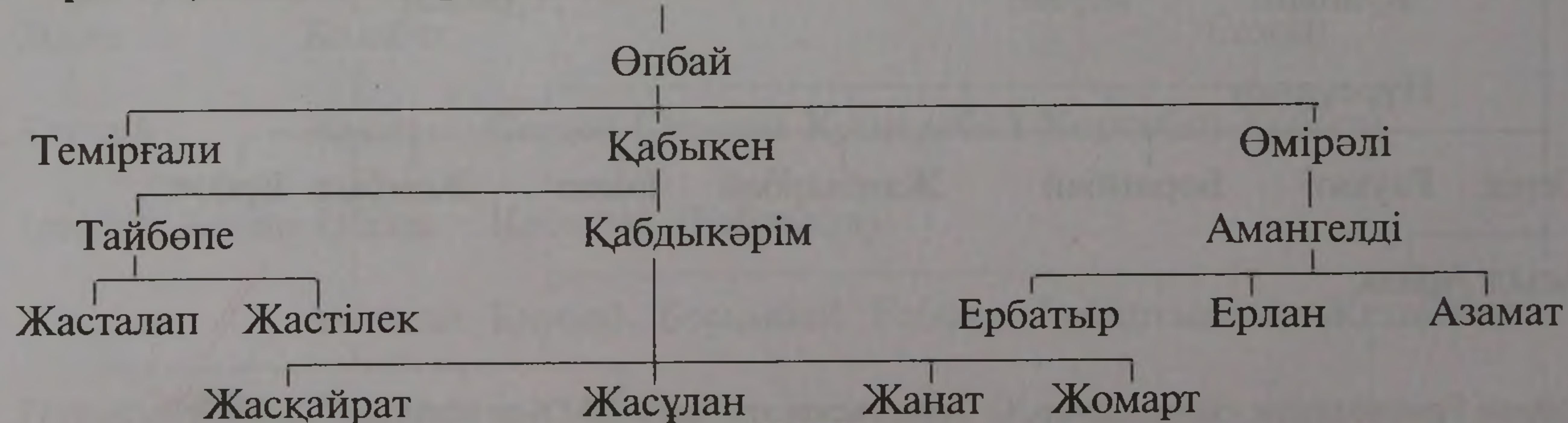
Тайжан - Аяған - Құдас - Кәшен

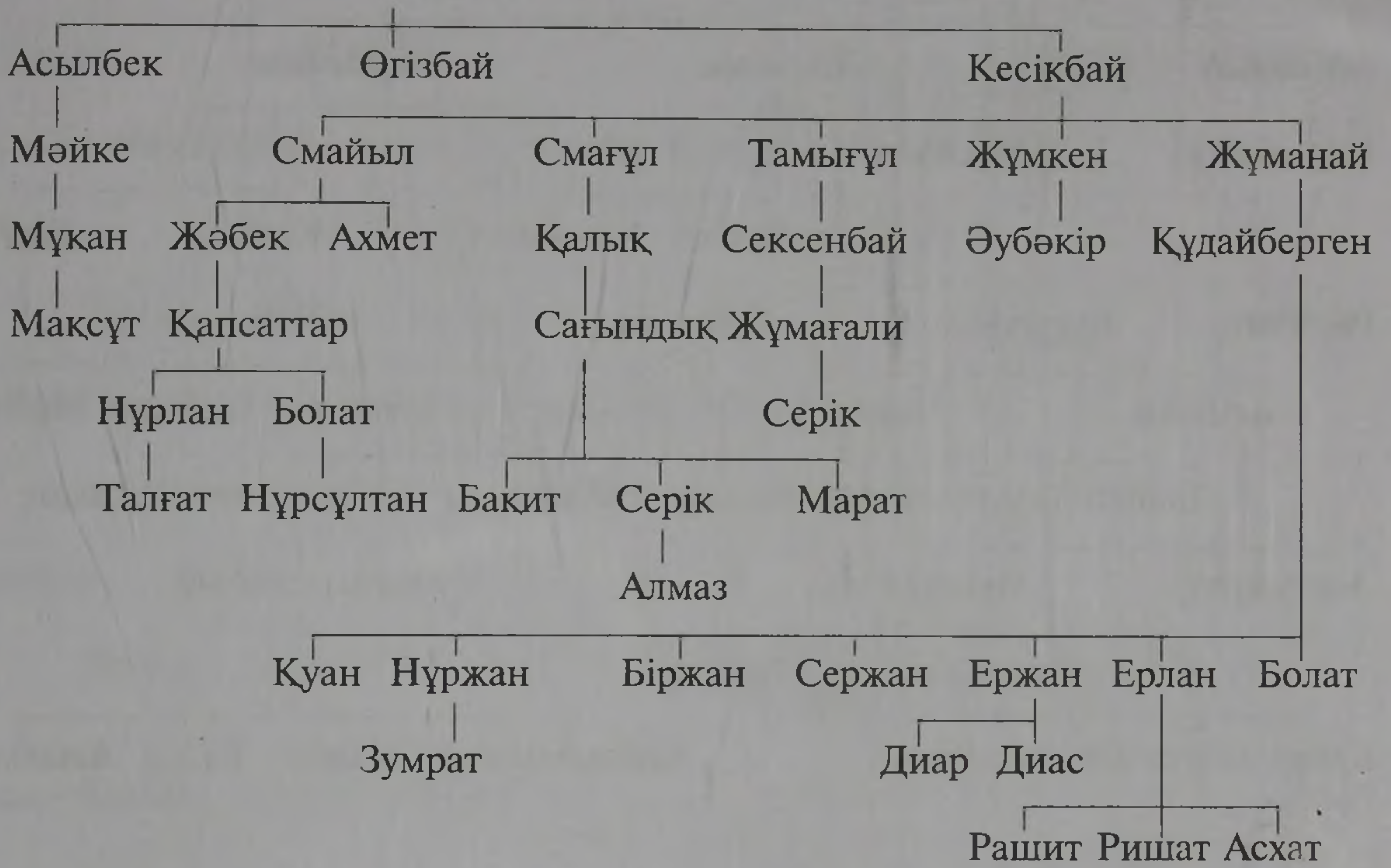
Жарыс - Қара - Сары - Қойбас

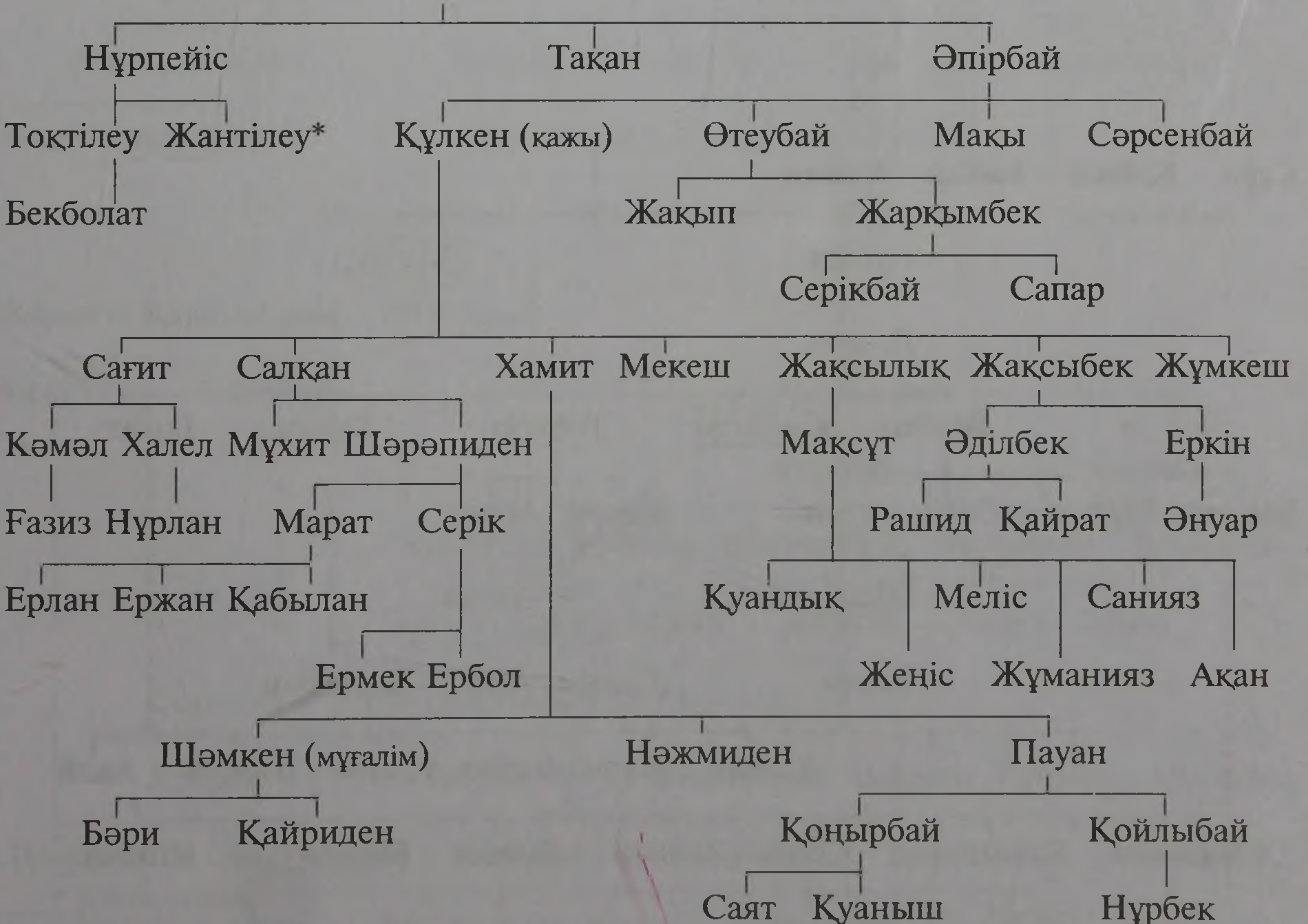
Сары - Қойбас - Байғұтты - Тұрсынбай

Сары - Қойбас - Түгел - Дөде

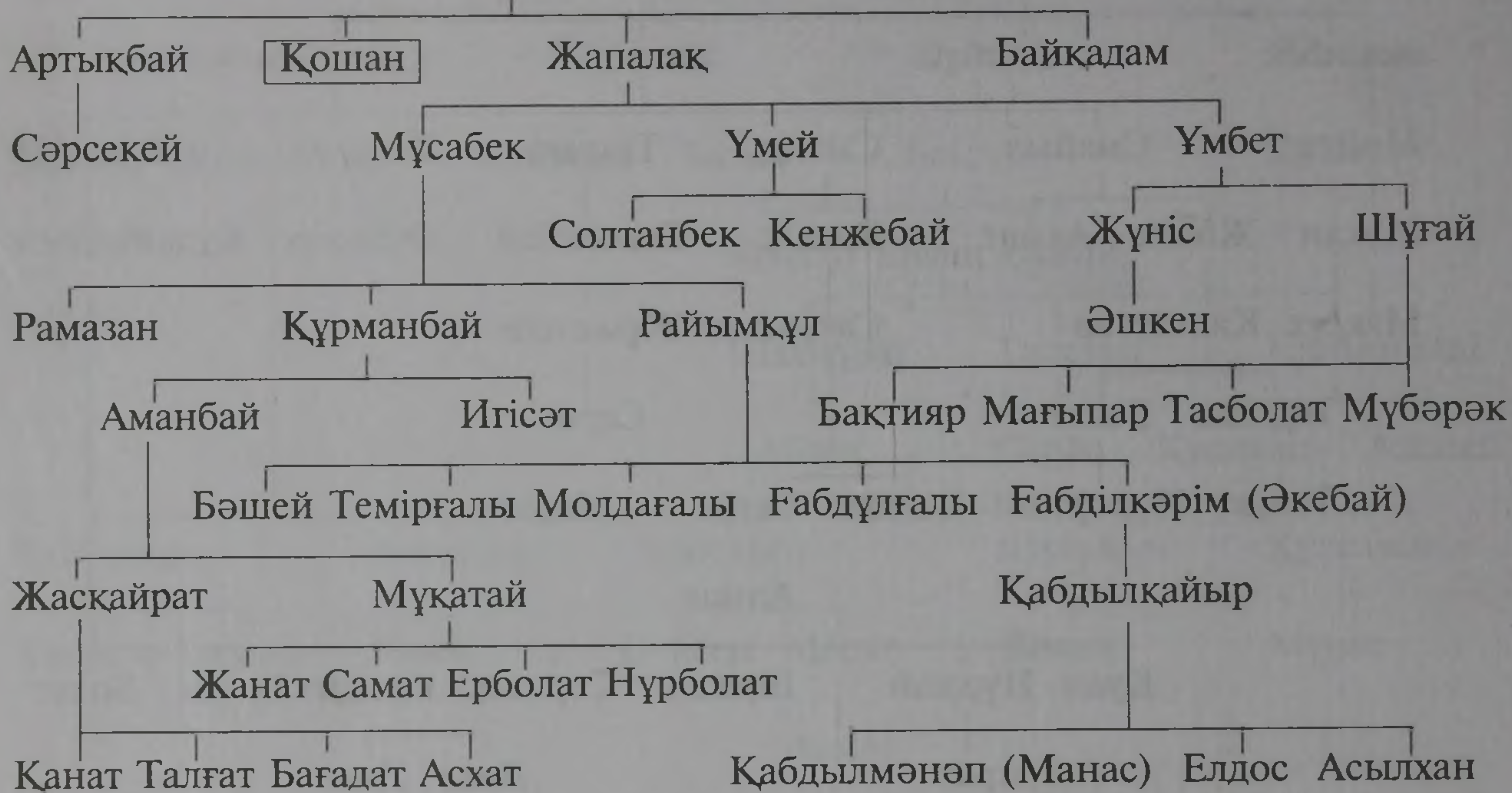
Қара - Сары - Қойбас - Есілбай

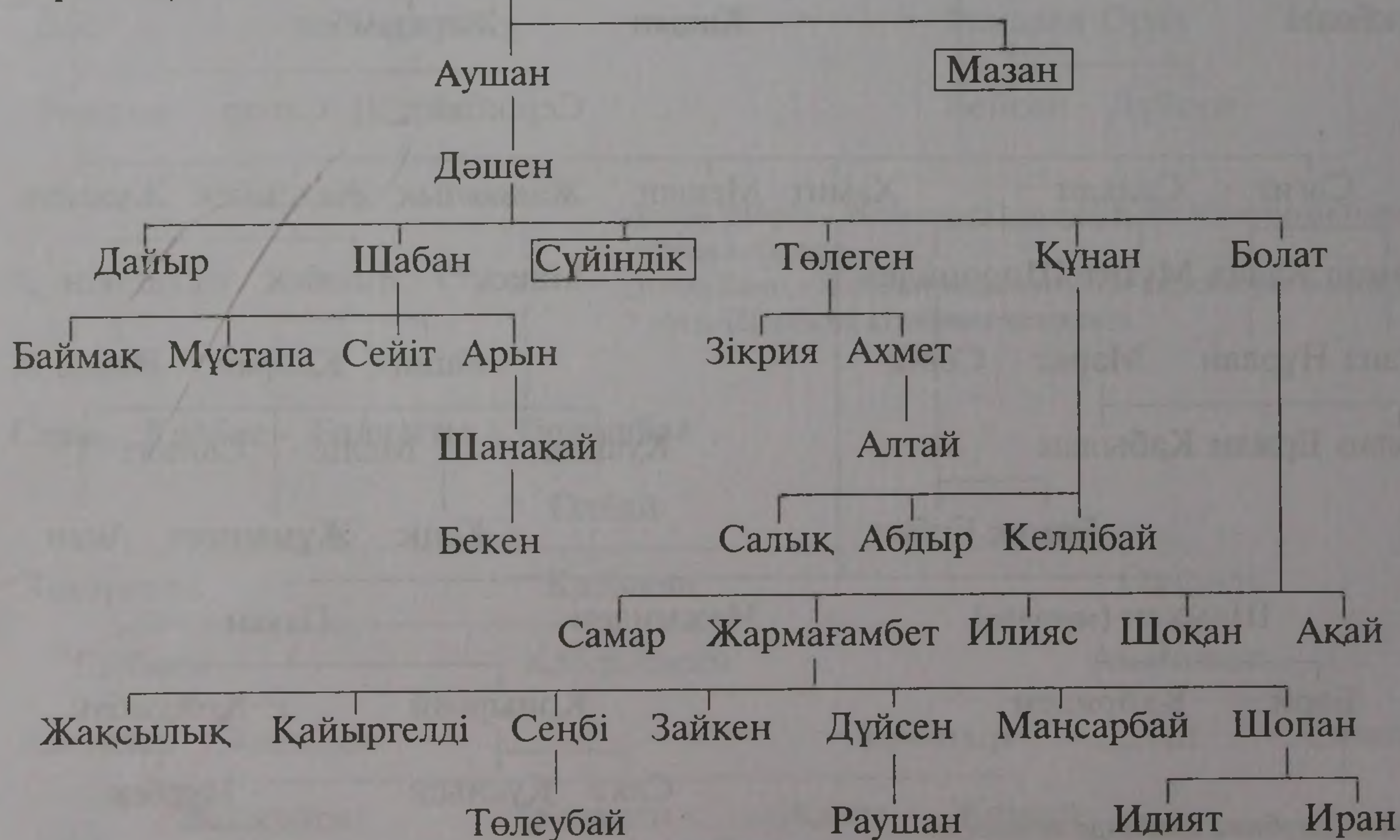
*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қанжығалы шежіресі

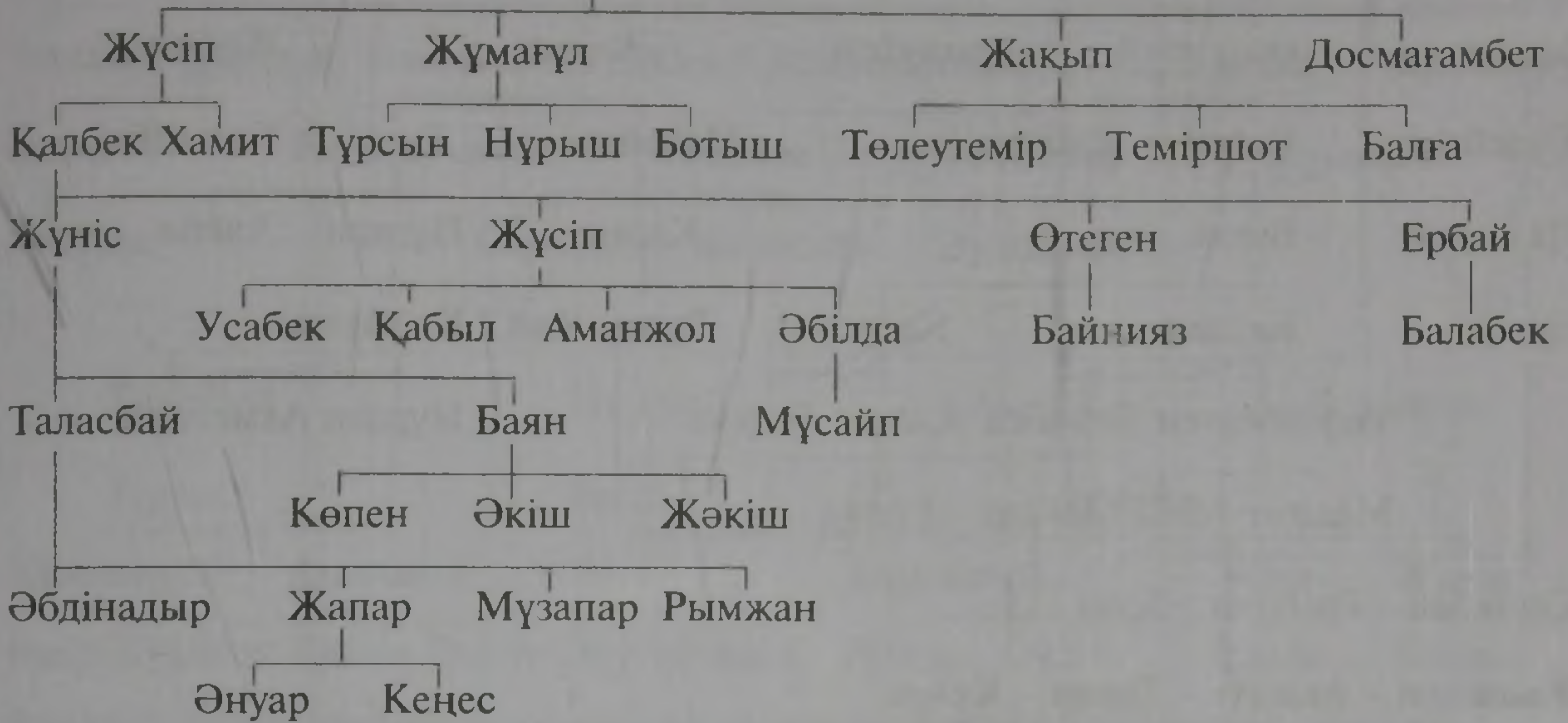
Қара - Сары - Қойбас - Елібай

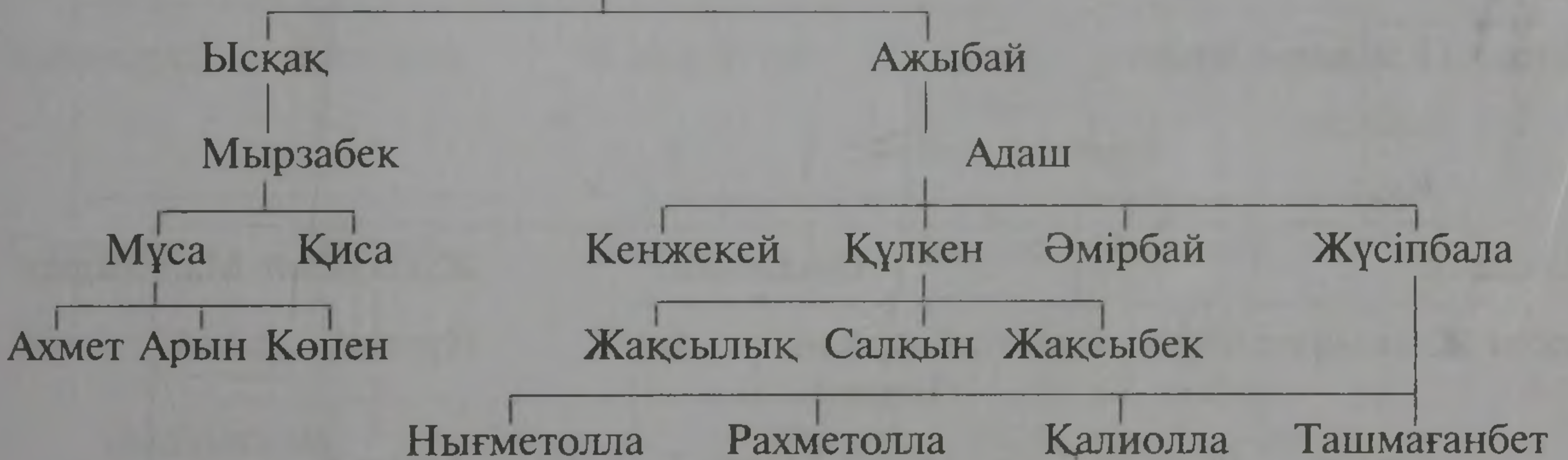
Сары - Қойбас - Елібай - Қошан

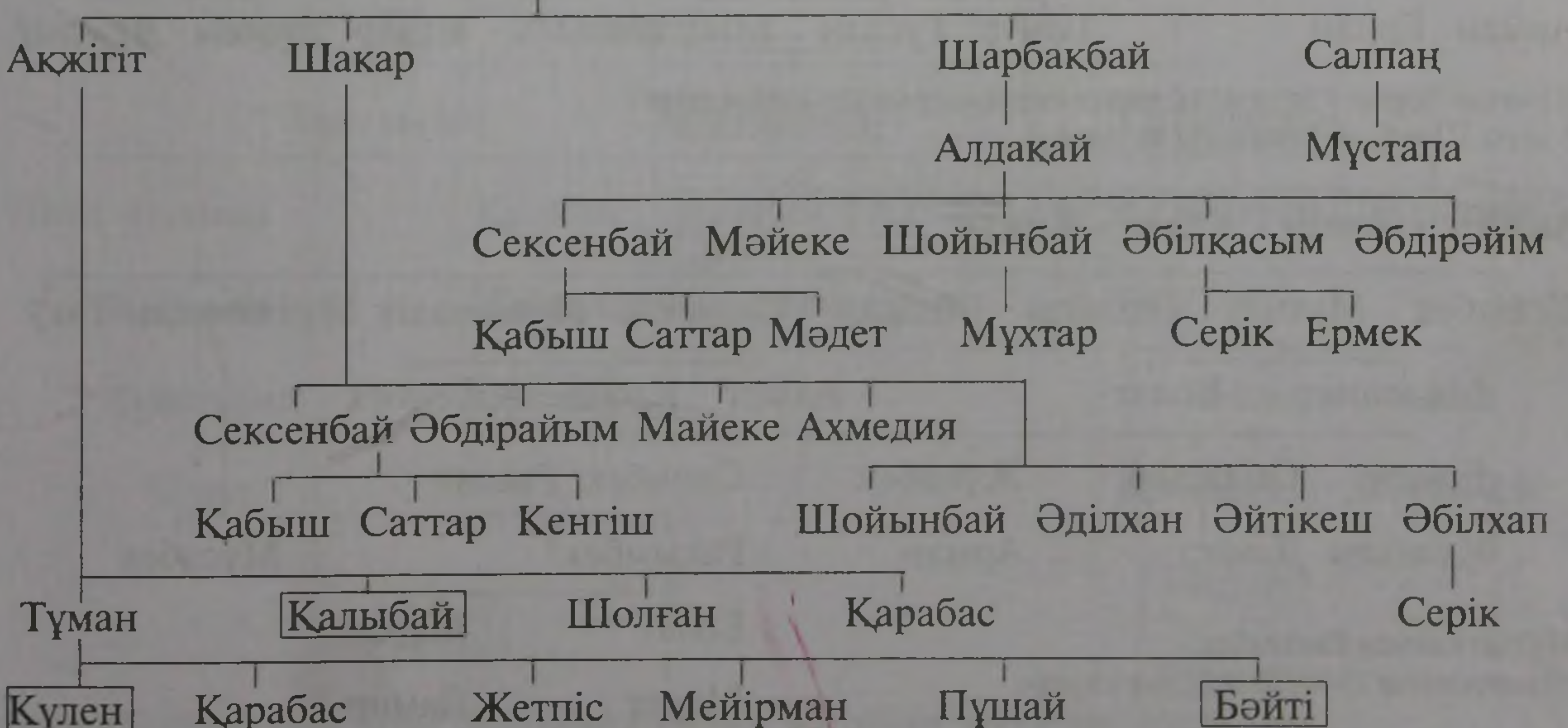
Қошан - Аушан - Дәшен - Сүйіндік

Қойбас - Елібай - Қошан - Мазан

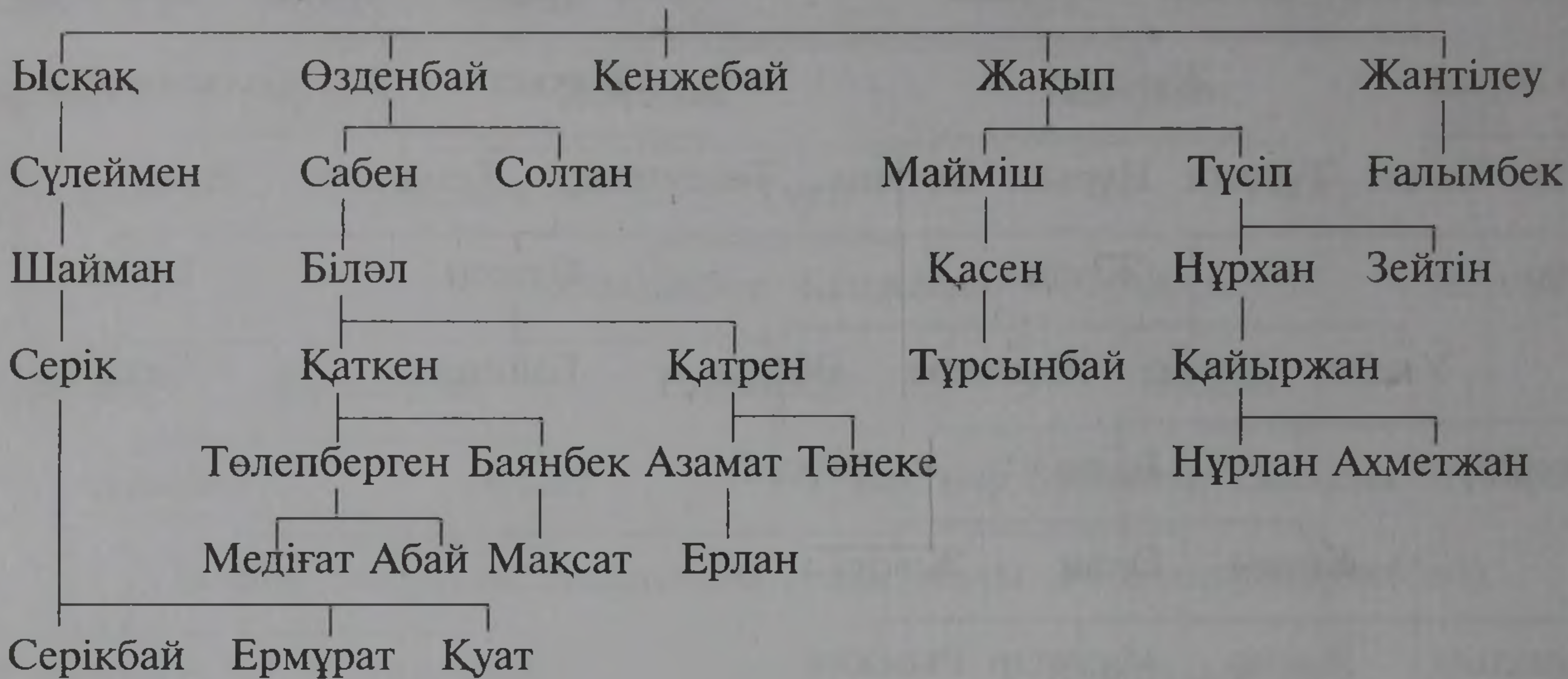

Жарыс - Қара - Сары - Жылкелді

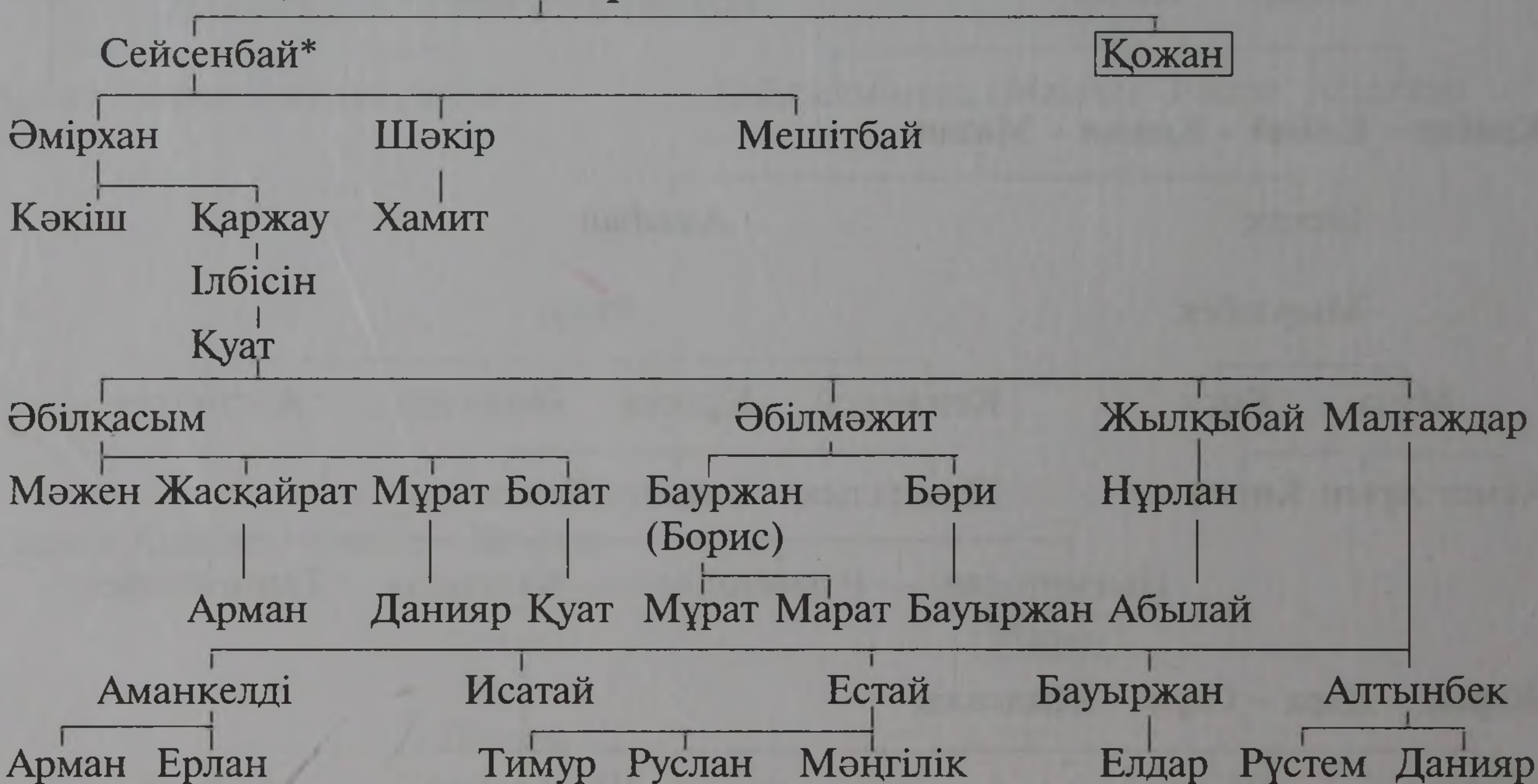

Қанжығалы шежіресі

Жылкелді - Ақжігіт - Томан - Бәйті

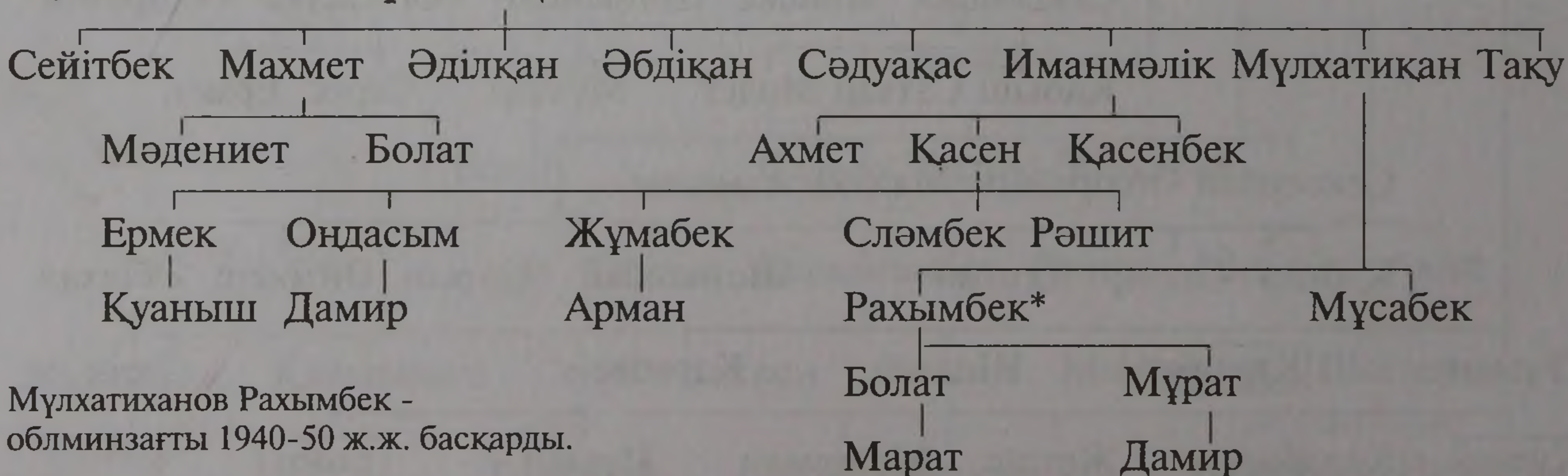
Жылкелді - Ақжігіт - Томан - Күлен

Куватов Борис - тарихшы, тарих ғылымдарының кандидаты.

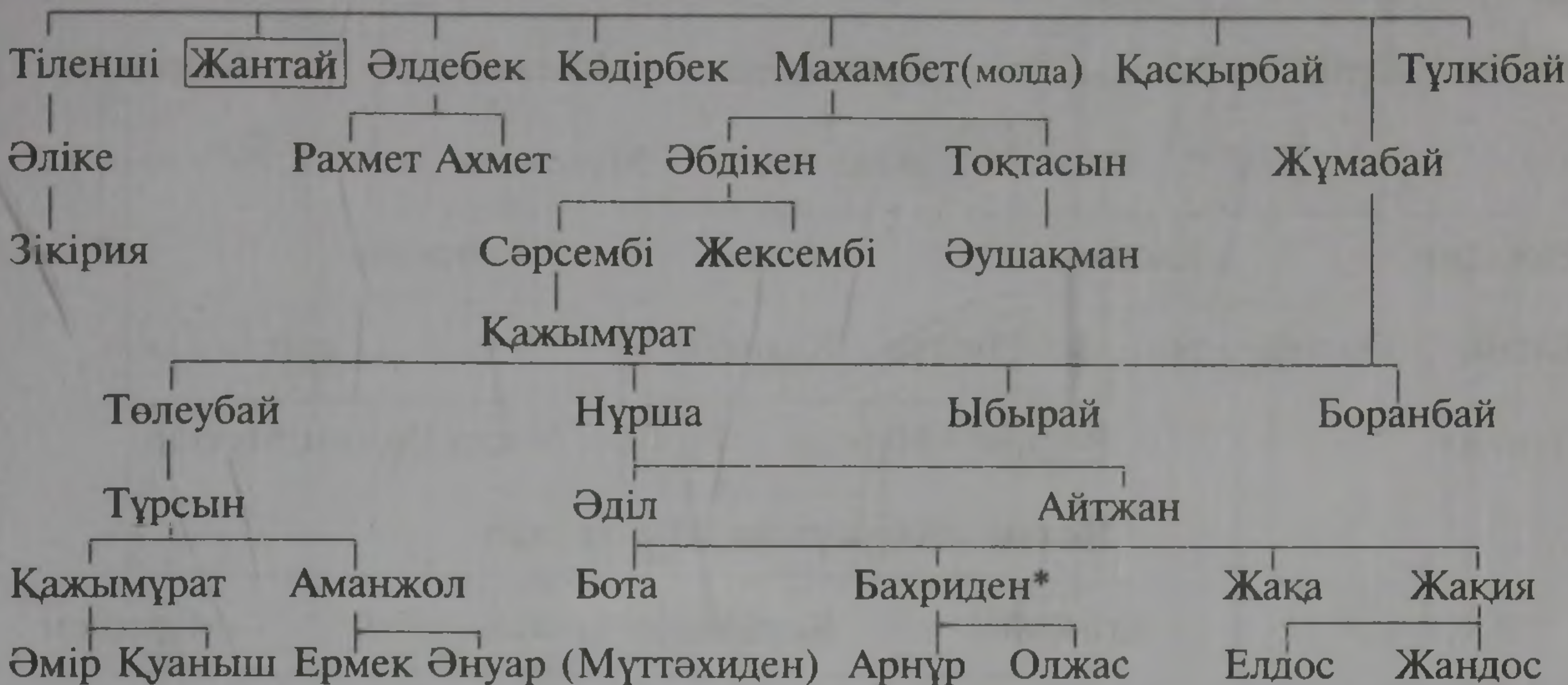
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ақжігіт - Томан - Күлен - Қожан

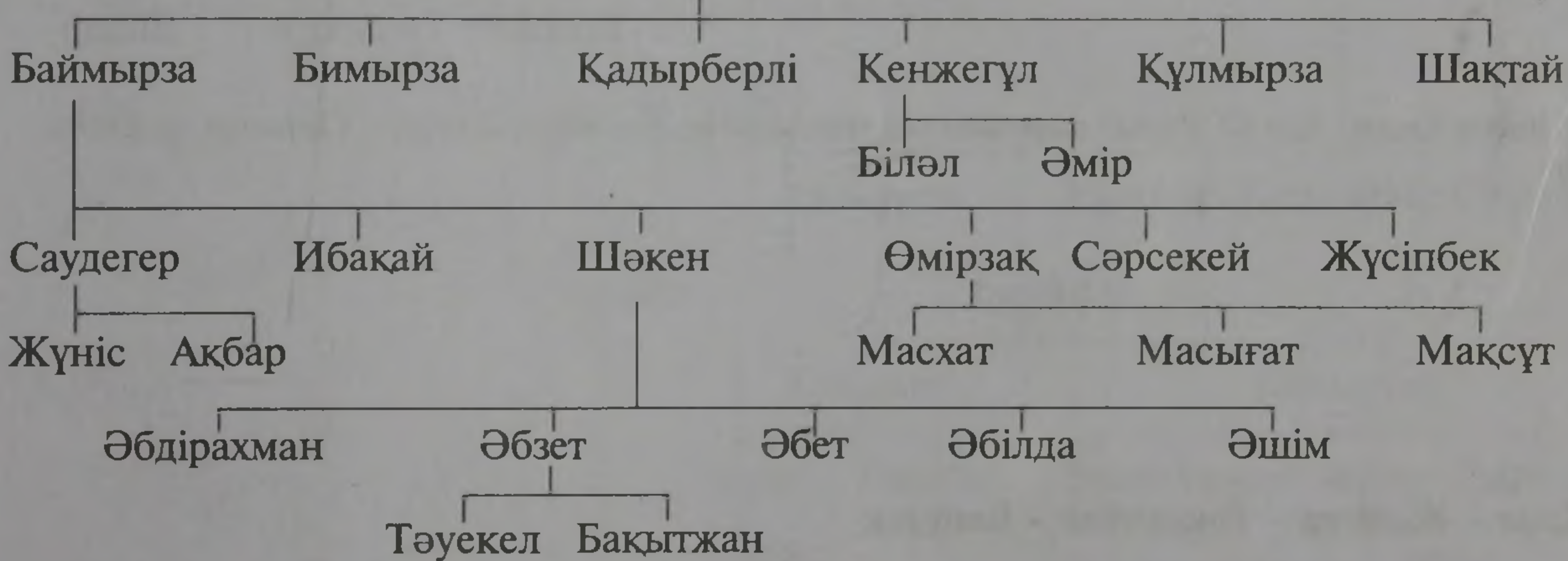
Мүлхатиханов Рахымбек - облминзағты 1940-50 ж.ж. басқарды.

Сары - Жылкелді - Ақжігіт - Қалыбай

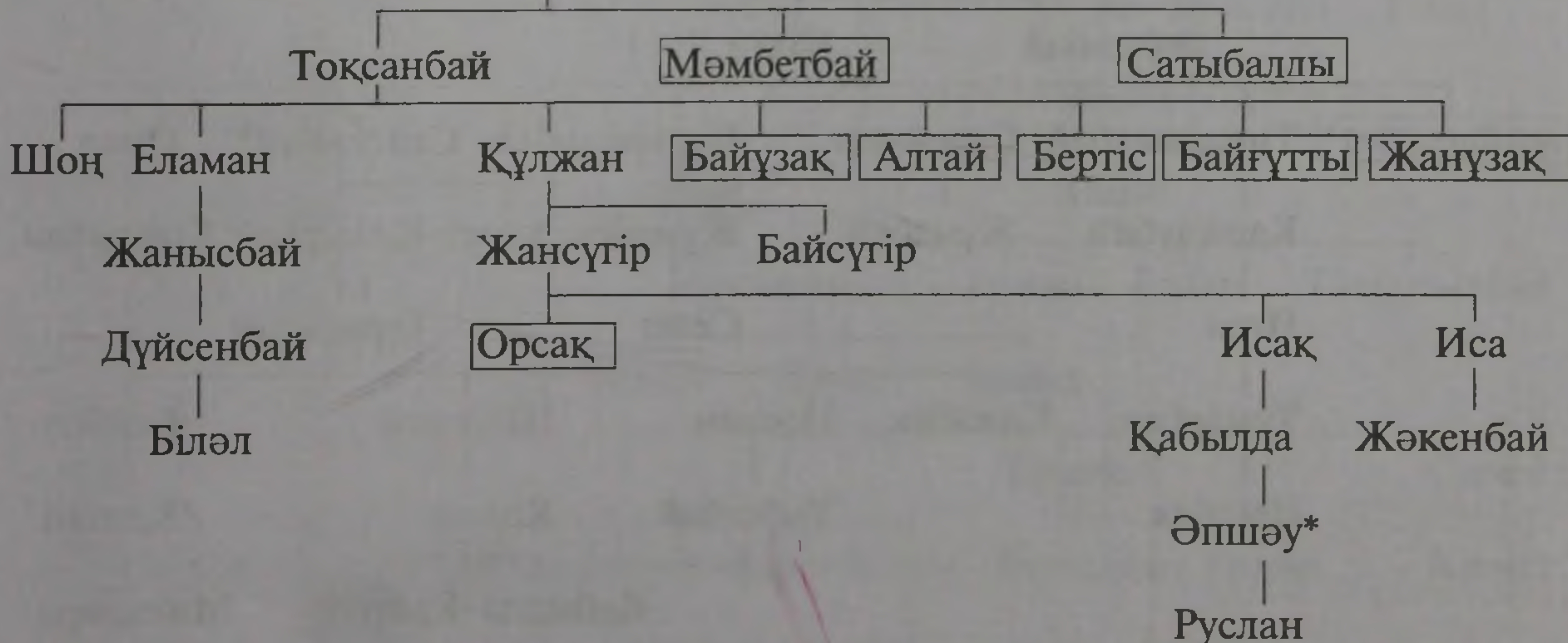

Бахриден - биолог, биология ғылымдарының кандидаты, "Екібастұз" кеңшарының директоры болды.

Жылкелді - Ақжігіт - Қалыбай - Жантай

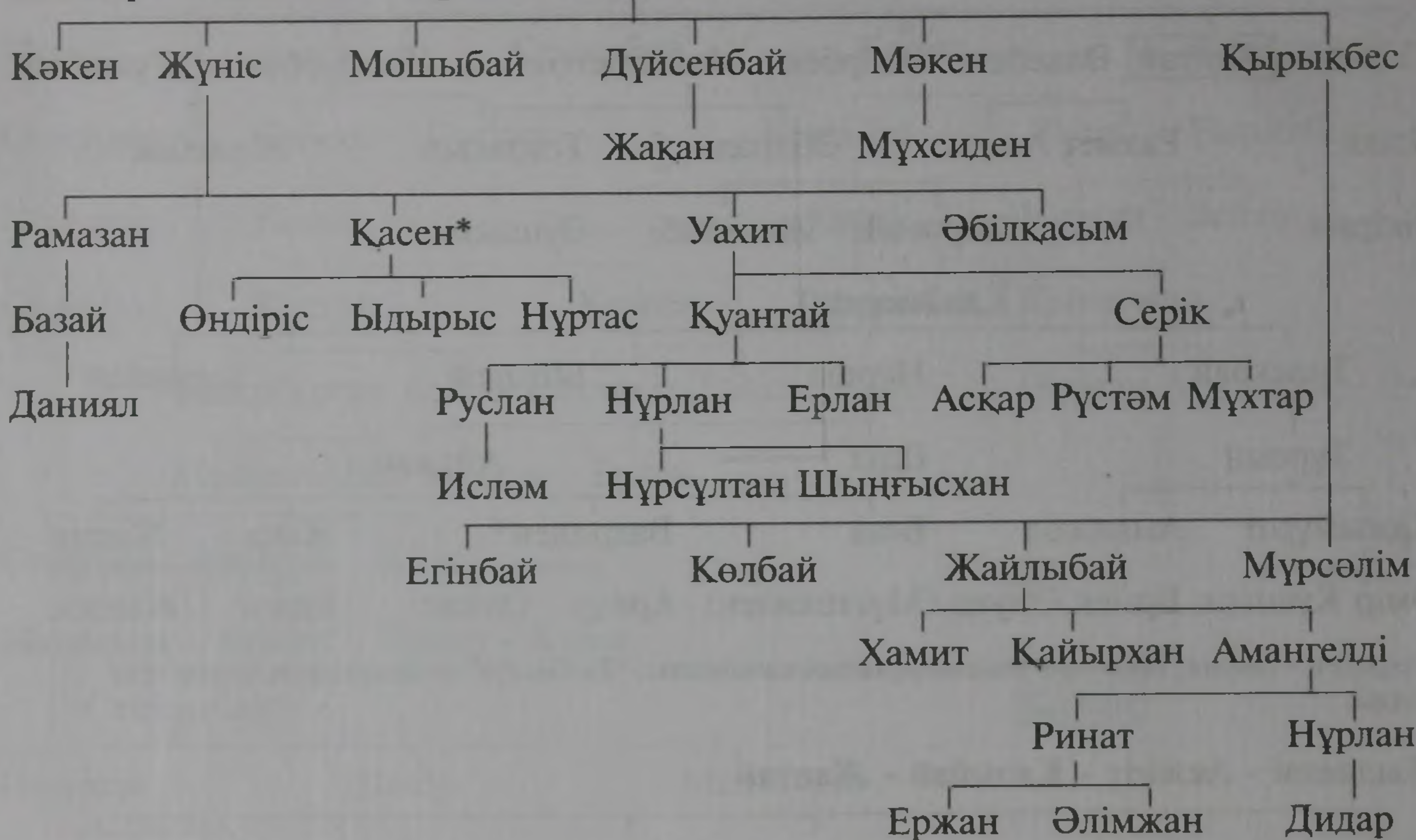
Ажыбай - Жарыс - Қара - Жәдігер

Әпшәу Қабылдин - мұғалім, № 10 Абай атындағы мектебінің директоры болды.

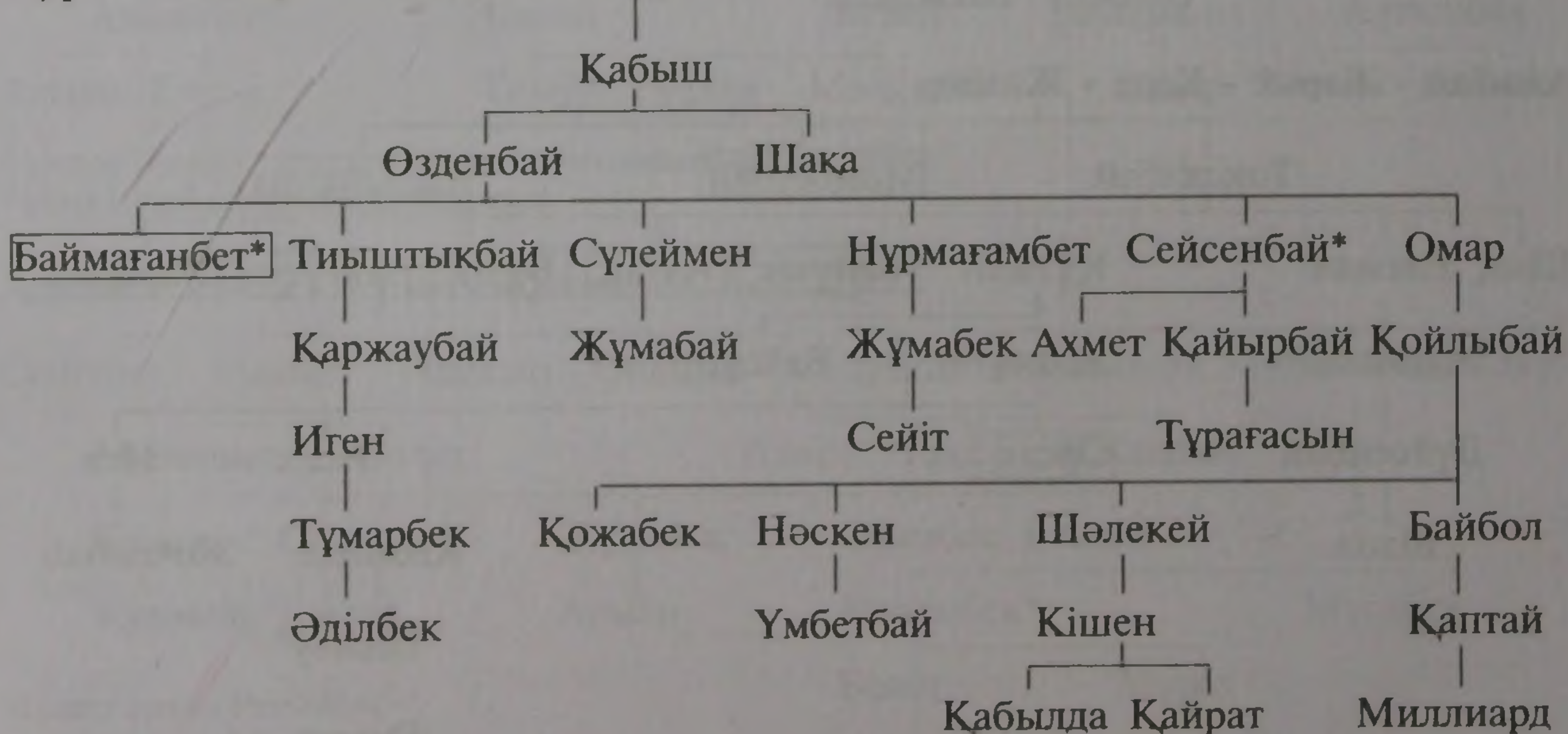
Қанжығалы шежіресі

Жәдігер - Тоқсанбай - Құлжан - Орсак

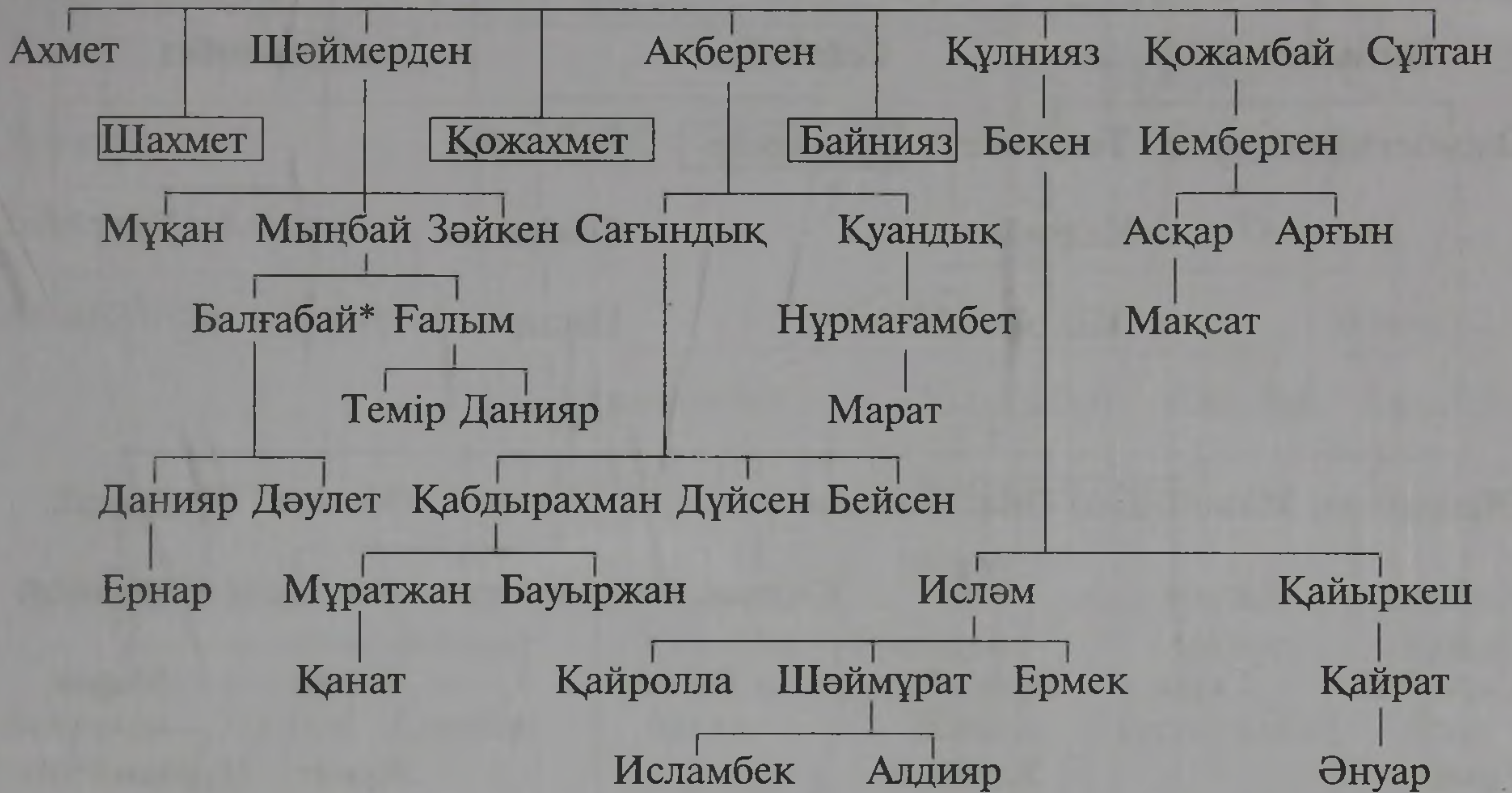
Жүнісов Қасен - Қаз КСР ауыл шаруашылық министрінің орынбасары болды, Социалистік Еңбек Ері.

Қара - Жәдігер - Тоқсанбай - Байұзақ

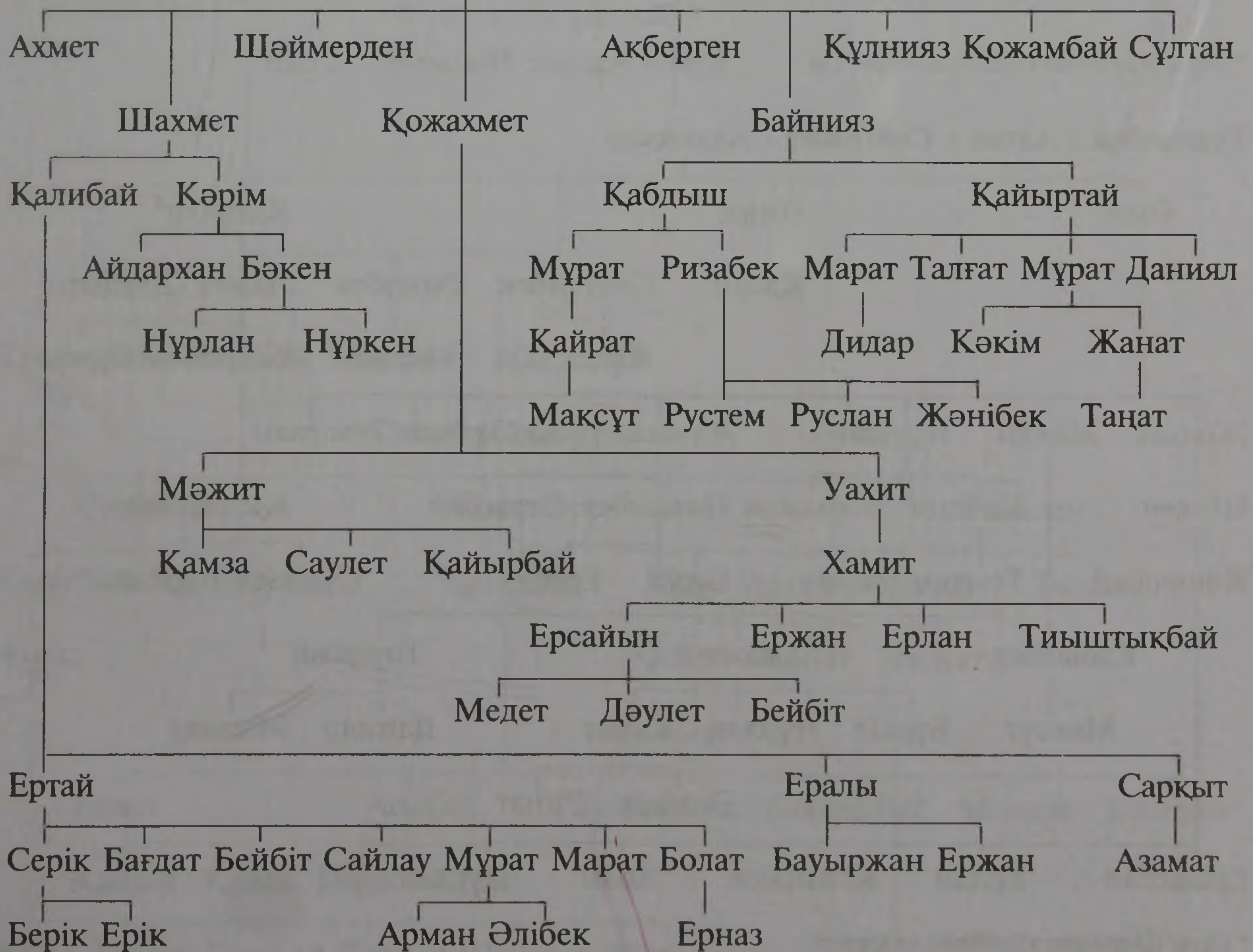
*) Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Байұзақ - Қабыш - Өзден - Баймағамбет

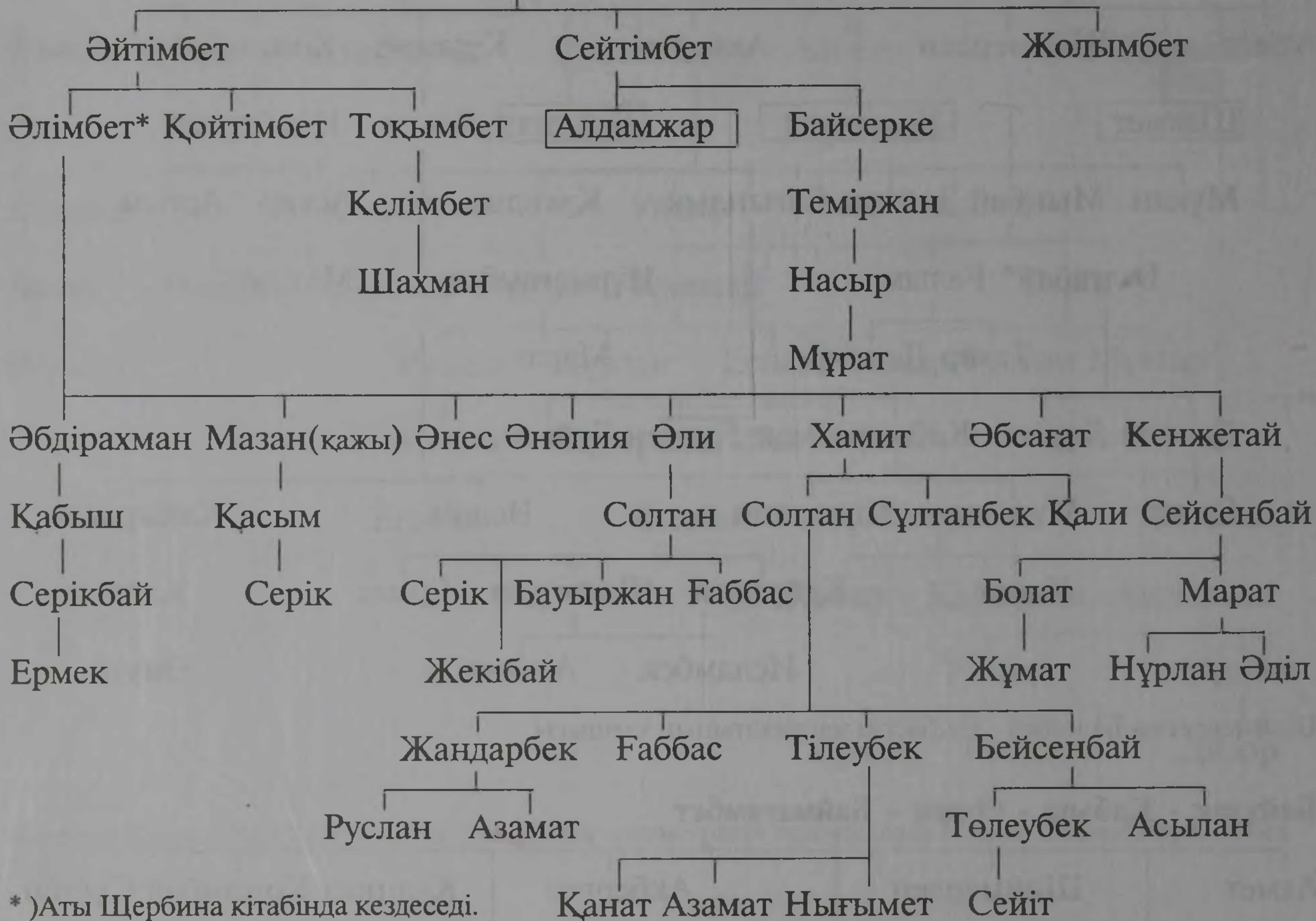
Шәймерденов Балғабай - Екібастұз маслихатының хатшысы.

Байұзақ - Қабыш - Өзден - Баймағамбет

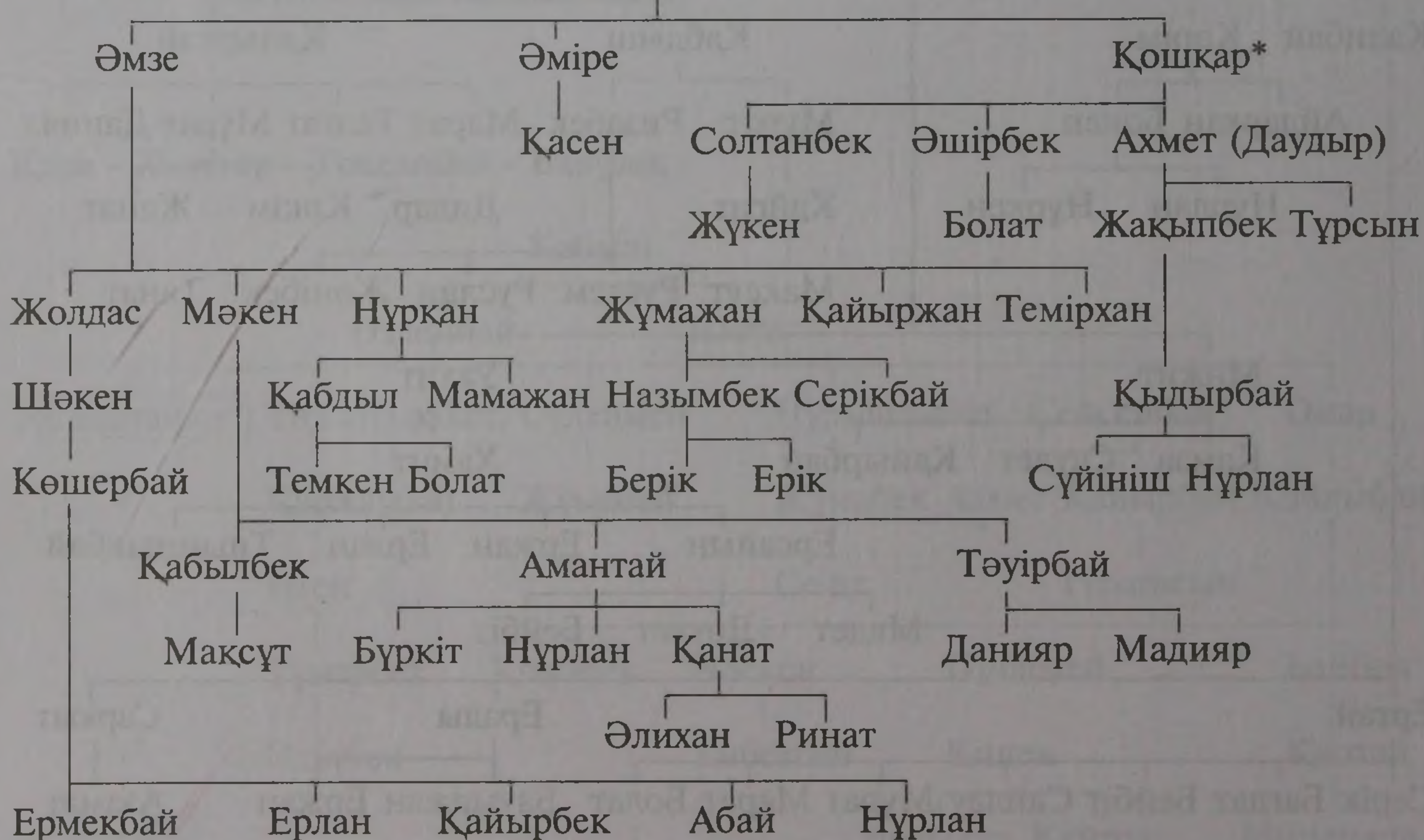

Қанжығалы шежіресі

Қара - Жәдігер - Тоқсанбай - Алтай

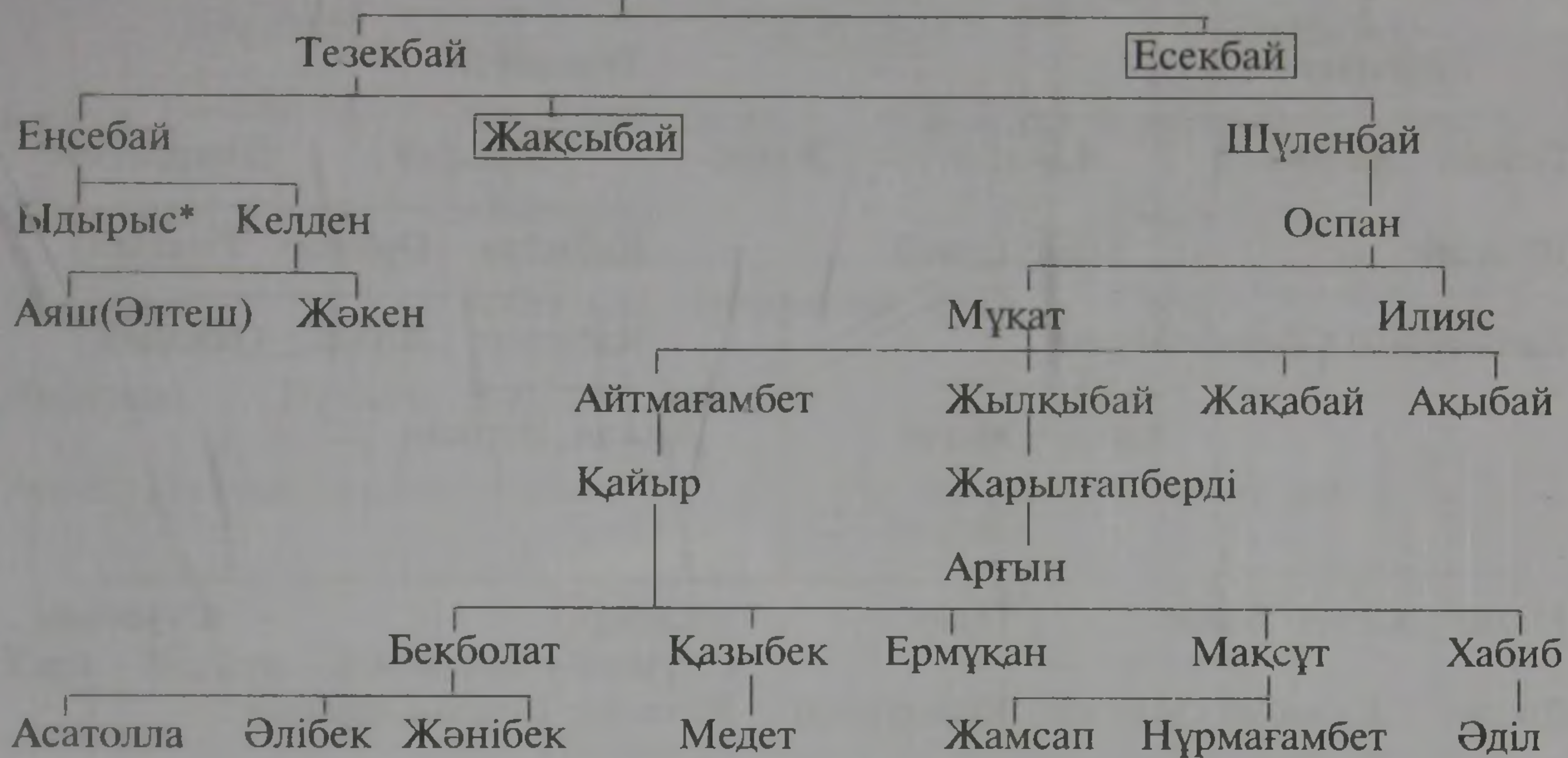

Тоқсанбай - Алтай - Сейтiмбет - Алдамжар

*)Аты Щербина кітабiнда кездеседi.

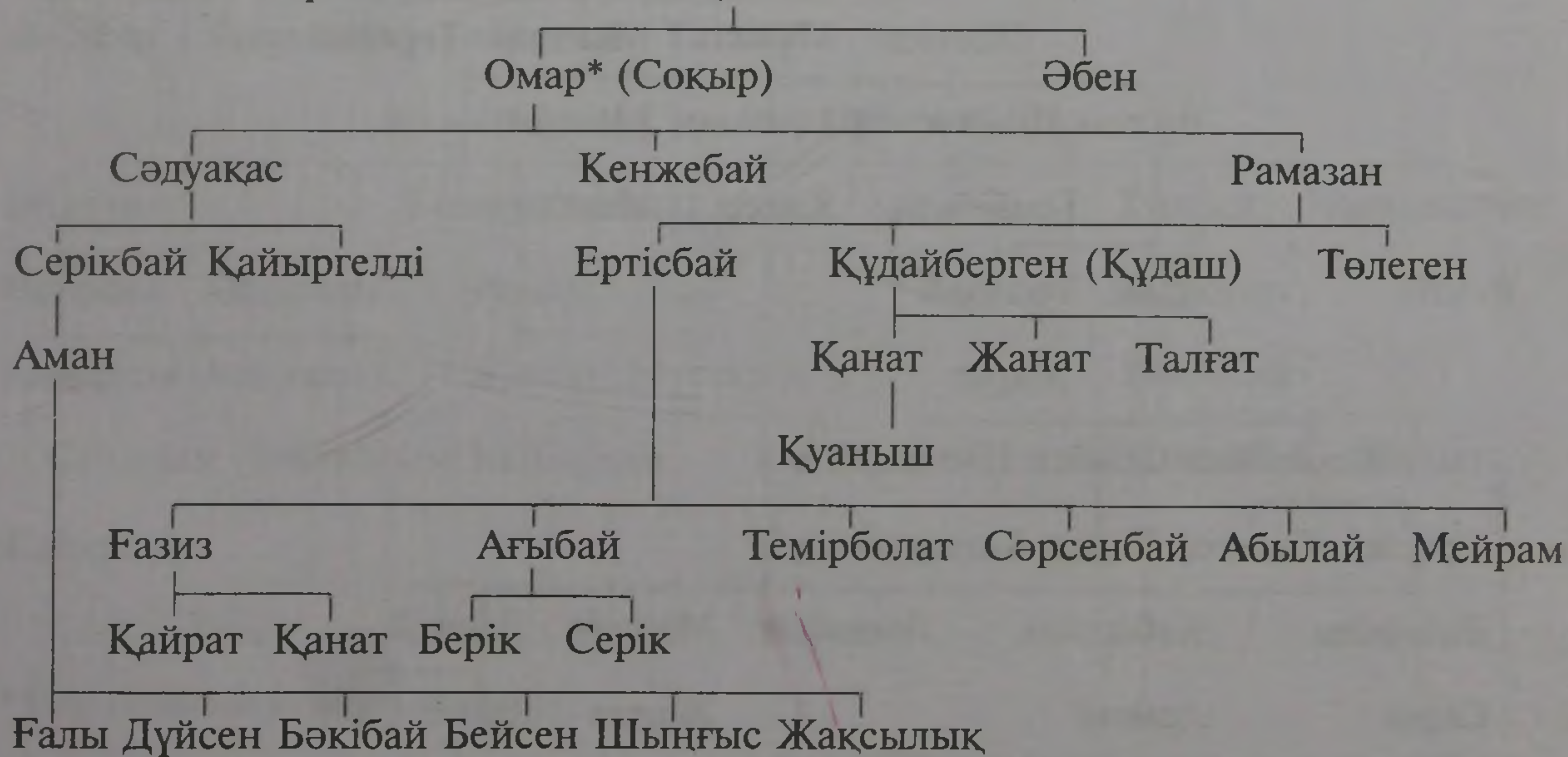
Қара - Жәдігер - Тоқсанбай - Бергіс

Жылқыбай (1901-2001) қараның ақсақалы, 100 жасаған.

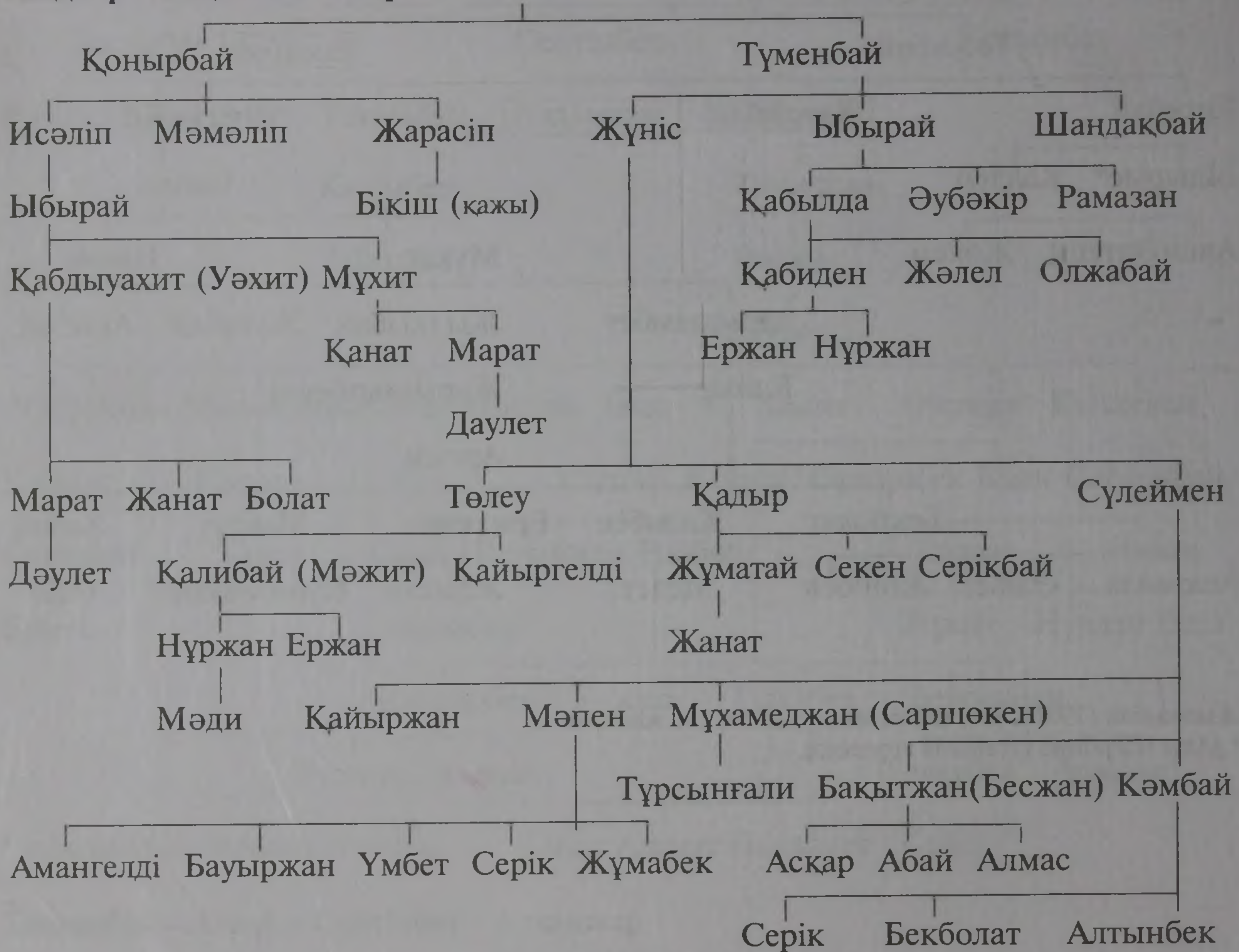
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Тоқсанбай - Бергіс - Тезекбай - Жақсыбай

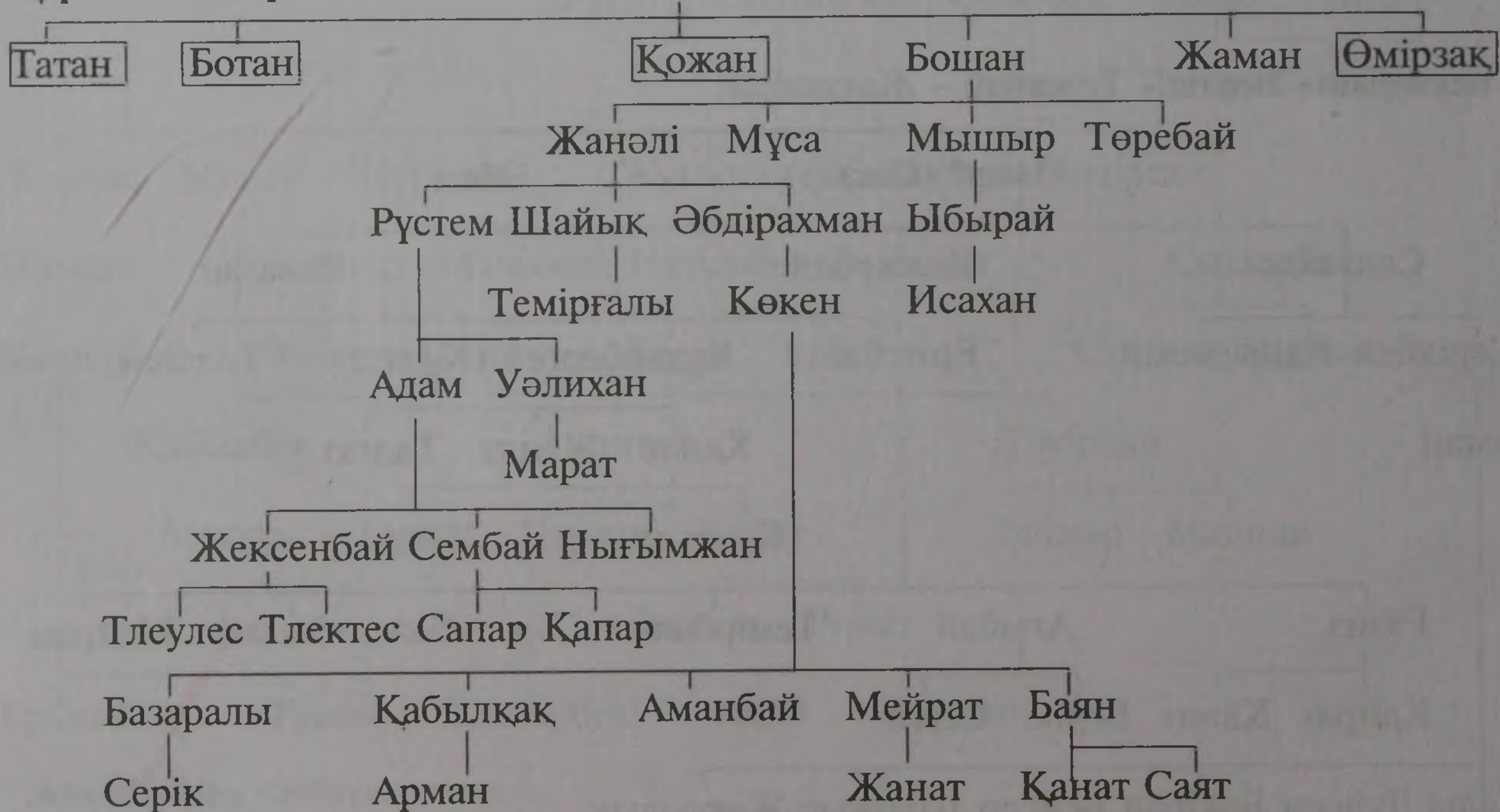

Қанжығалы шежіресі

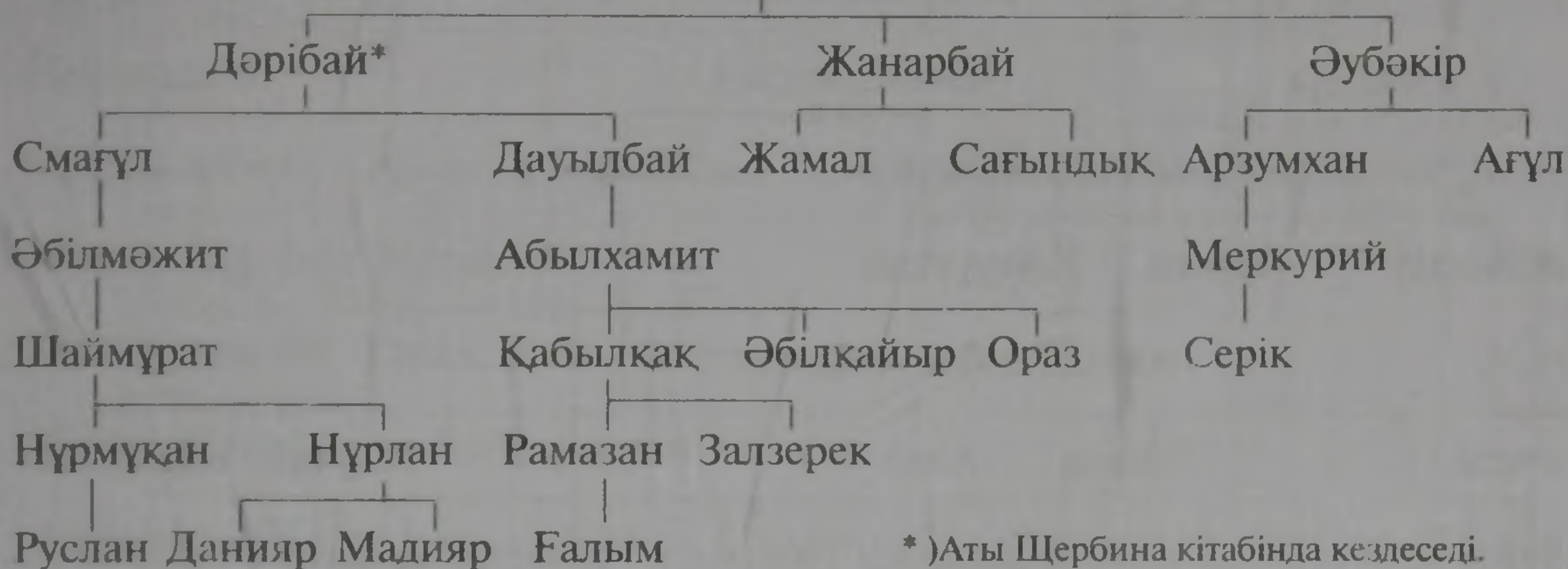
Жәдігер - Тоқсанбай - Бертіс - Есекбай

Қара - Жәдігер - Тоқсанбай - Байғұтты

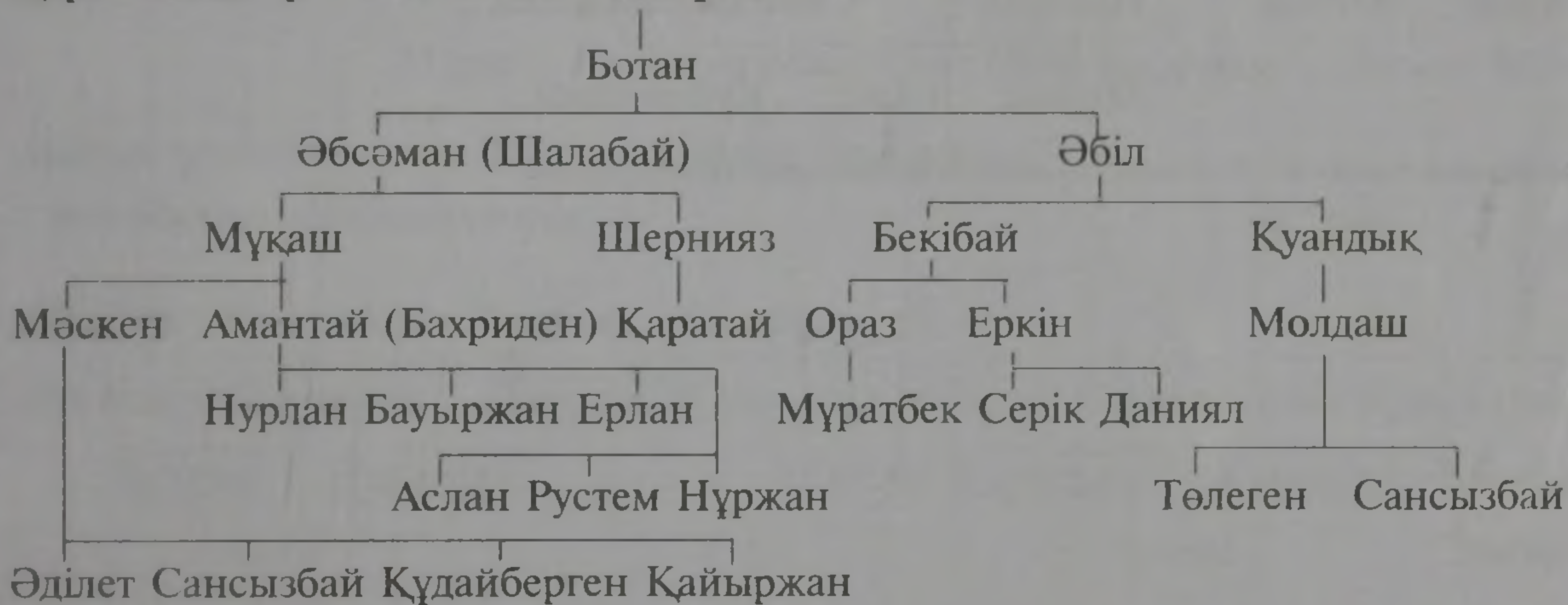

Жәдігер - Тоқсанбай - Байғұтты - Өмірзақ

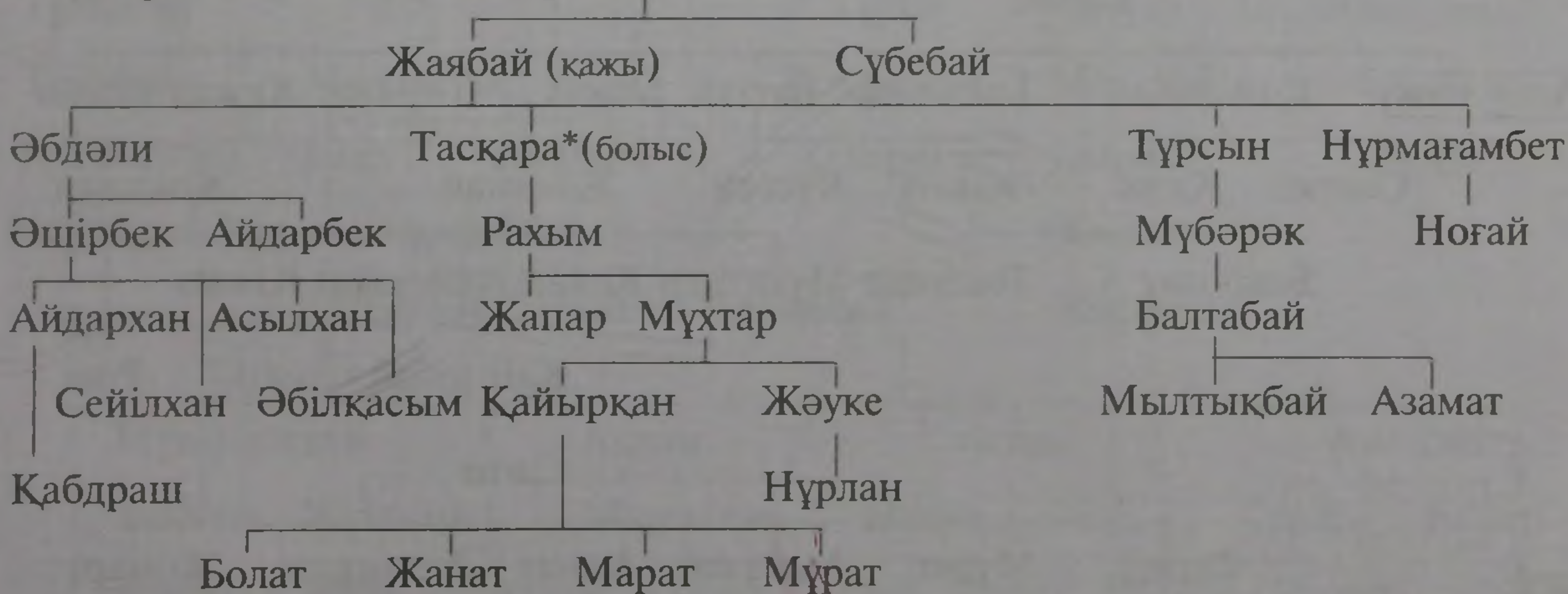

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қара - Жәдігер - Тоқсанбай - Байғұтты

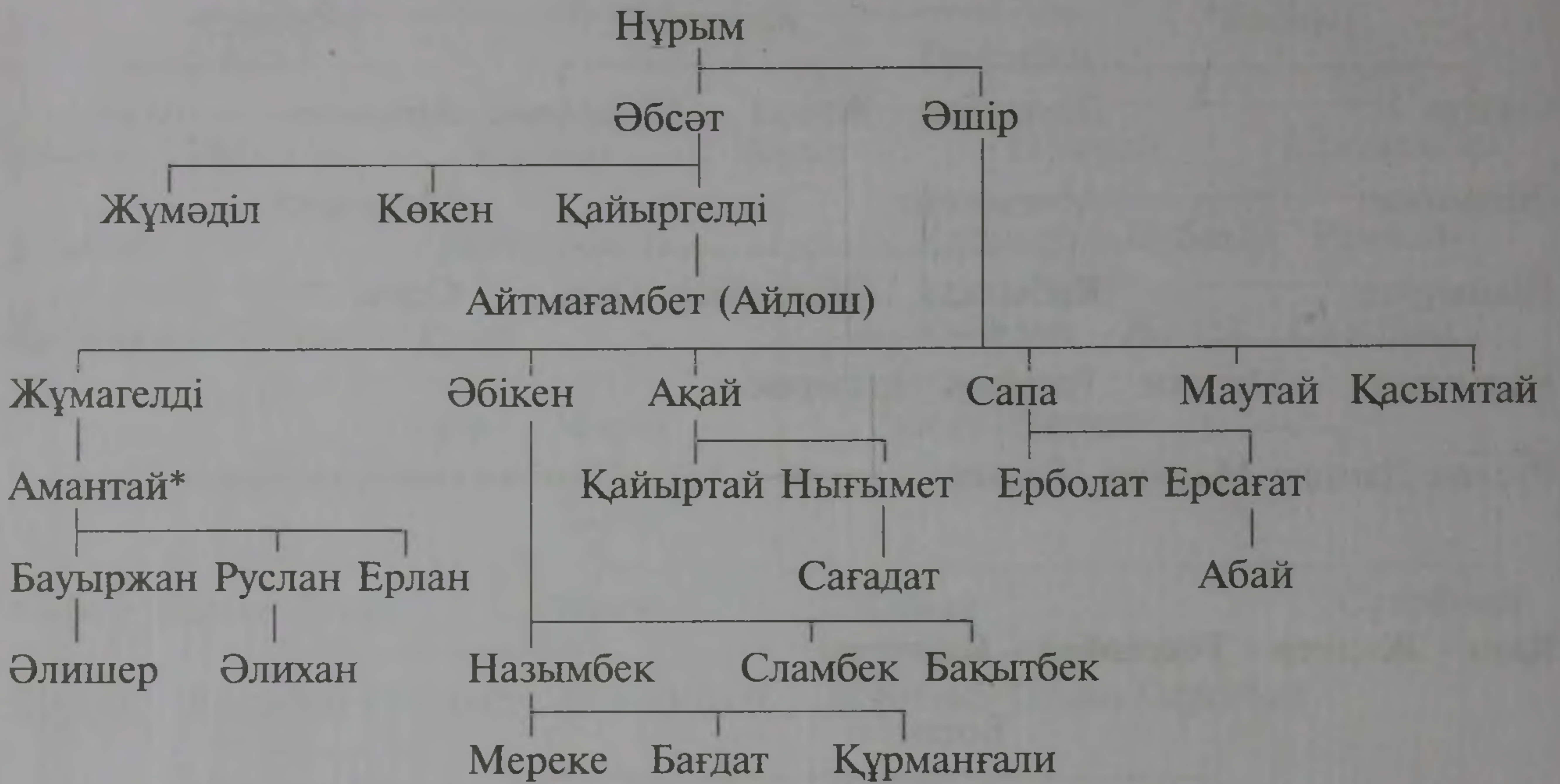
Жәдігер - Тоқсанбай - Байғұтты - Татан

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

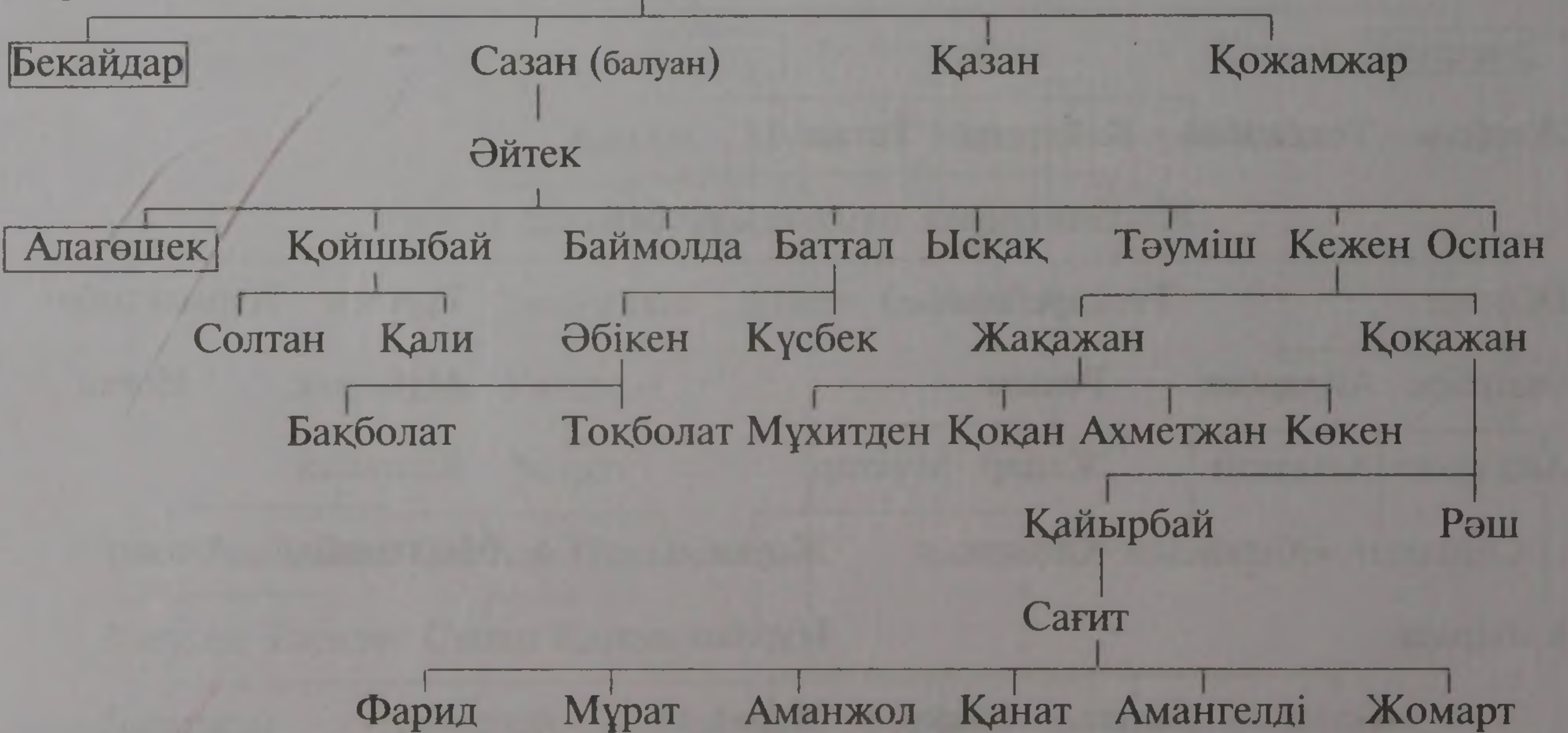
Қанжығалы шежіресі

Жәдігер - Тоқсанбай - Байғұтты - Қожан

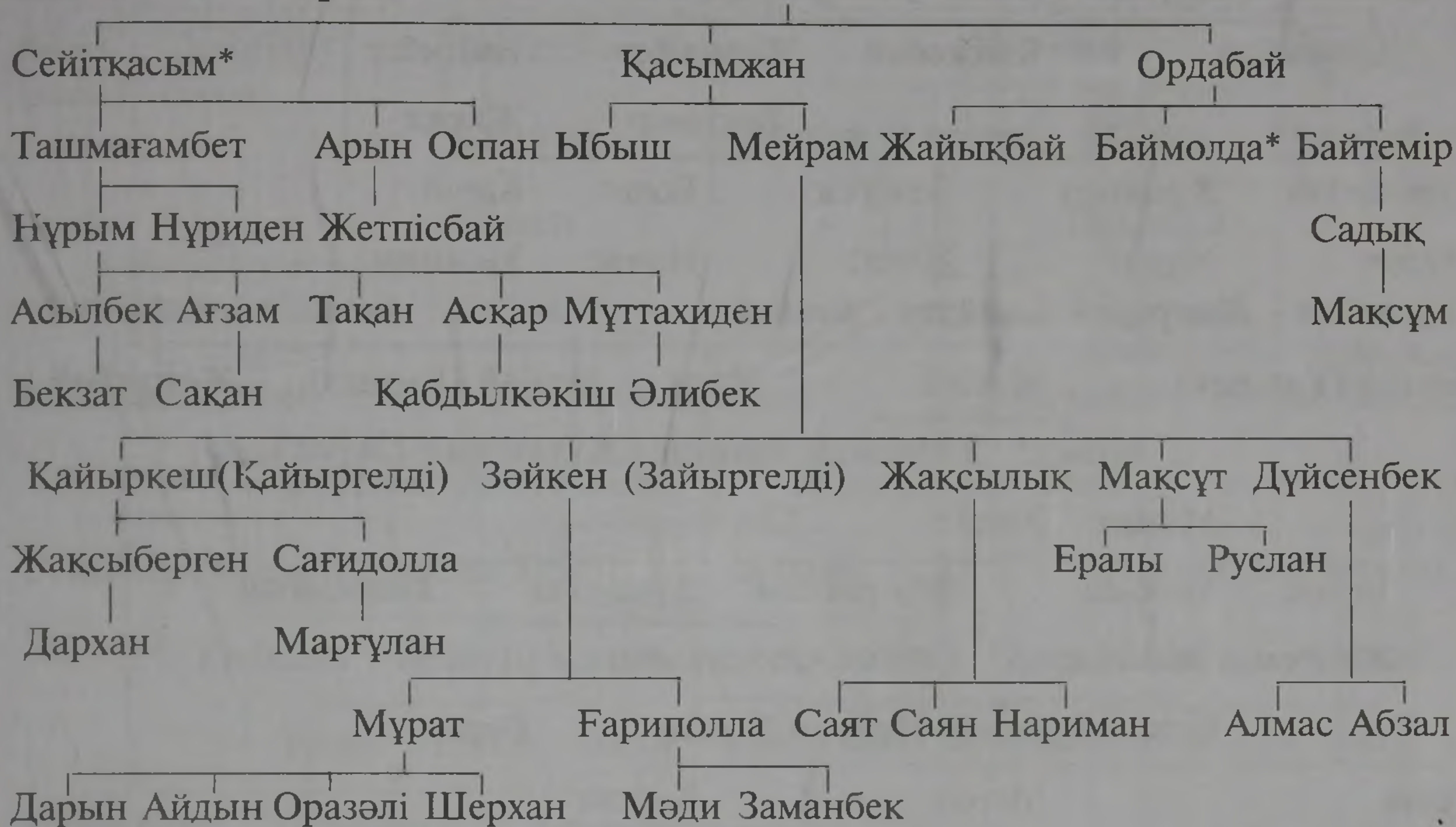
Жұмагелдин Амантай - Екібастұз ауданы әкімінің орынбасары болды.

Қара - Жәдігер - Тоқсанбай - Жанұзақ

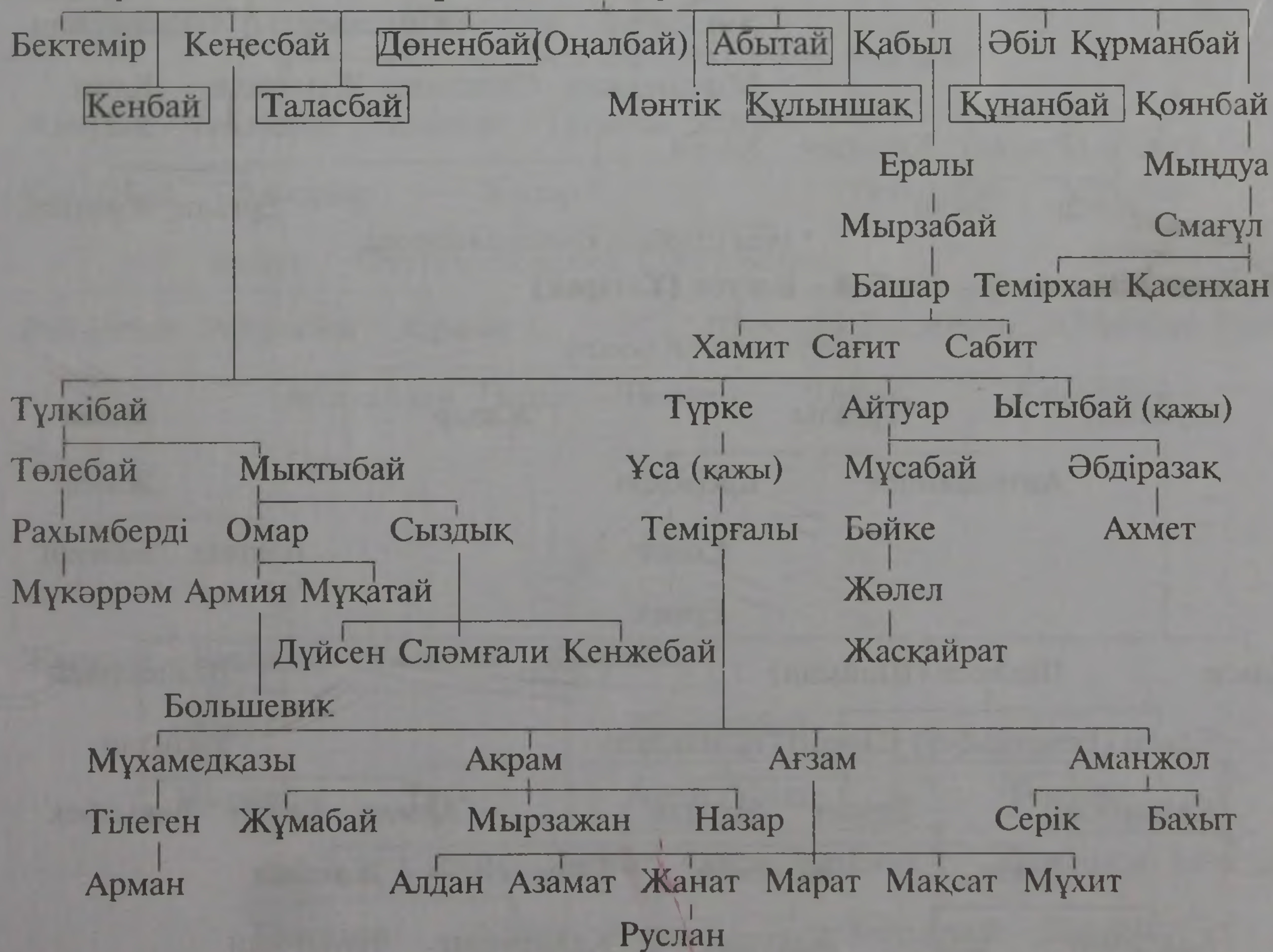
*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Тоқсанбай - Жанұзақ - Сазан - Әйтек - Алагөшек

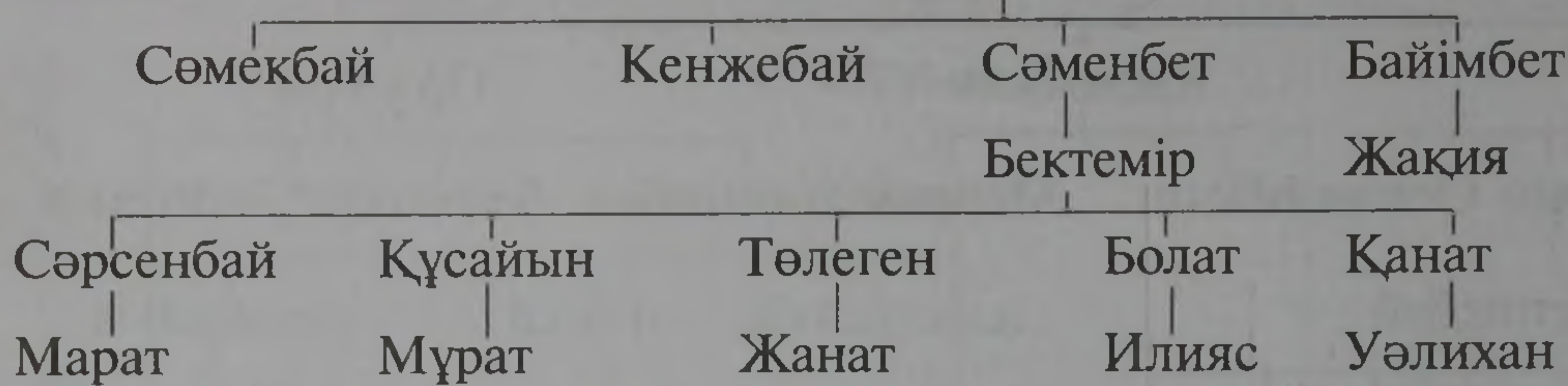
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жәдігер - Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар

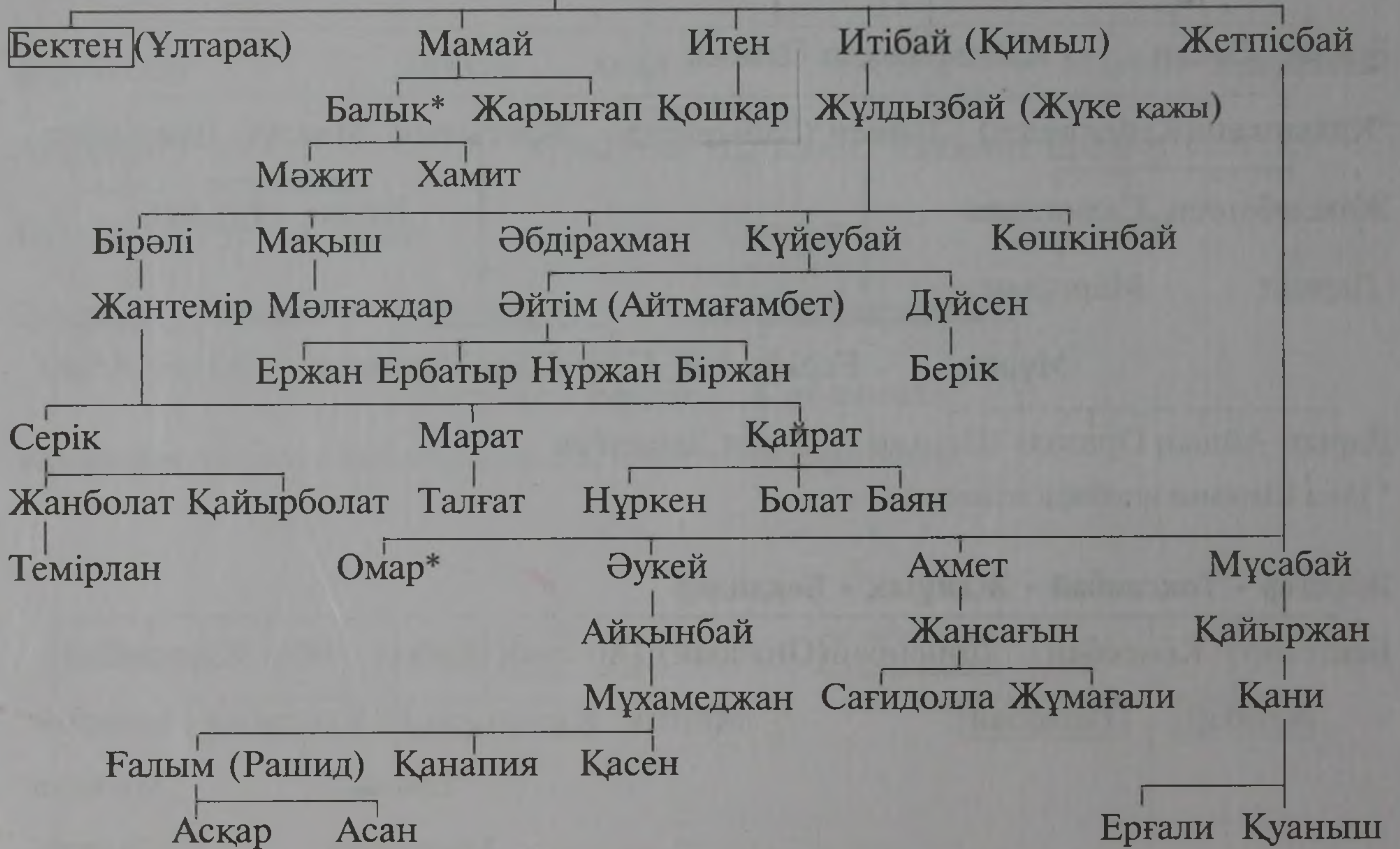

Қанжыгалы шежіресі

Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар - Құнанбай

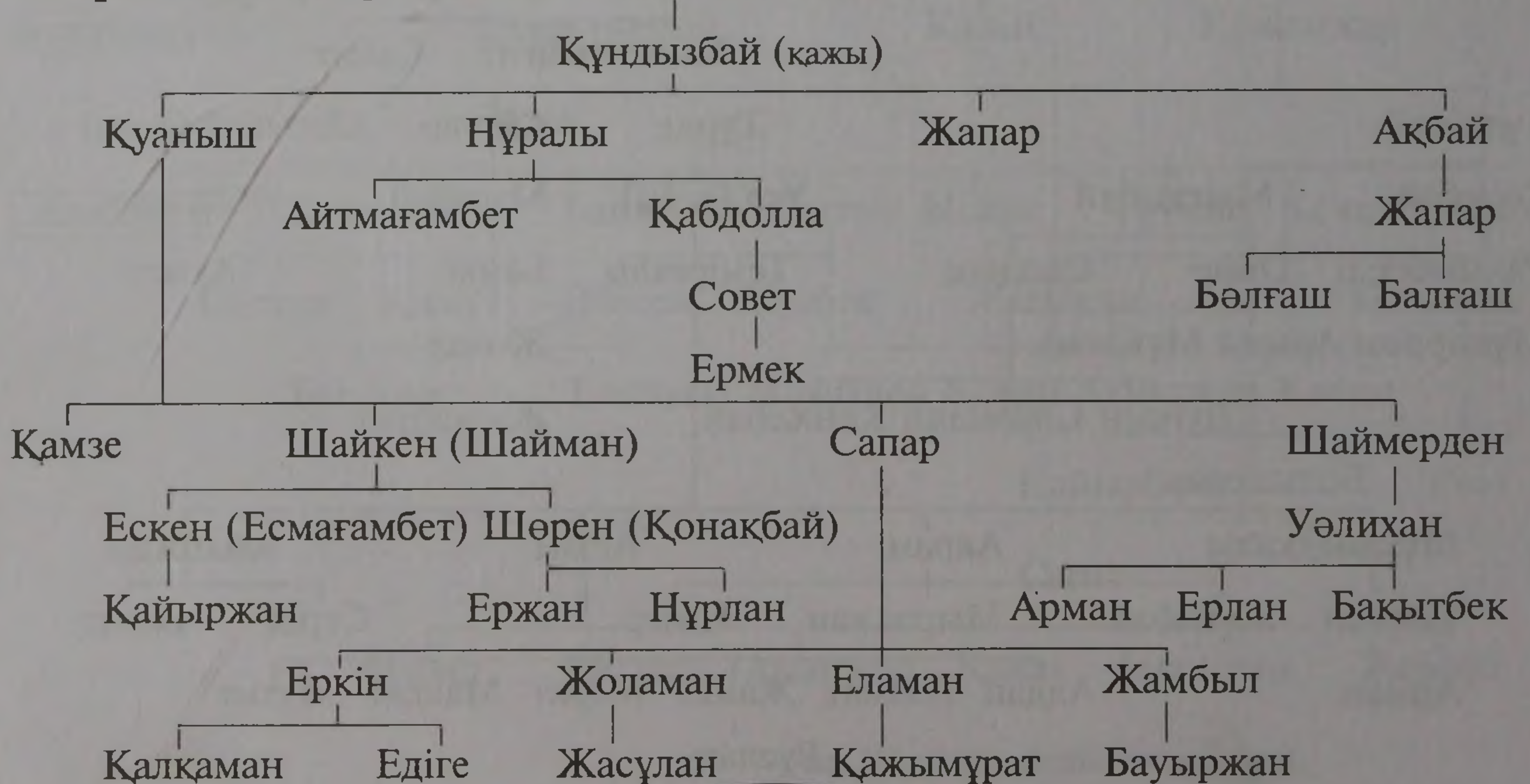

Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар - Кенбай

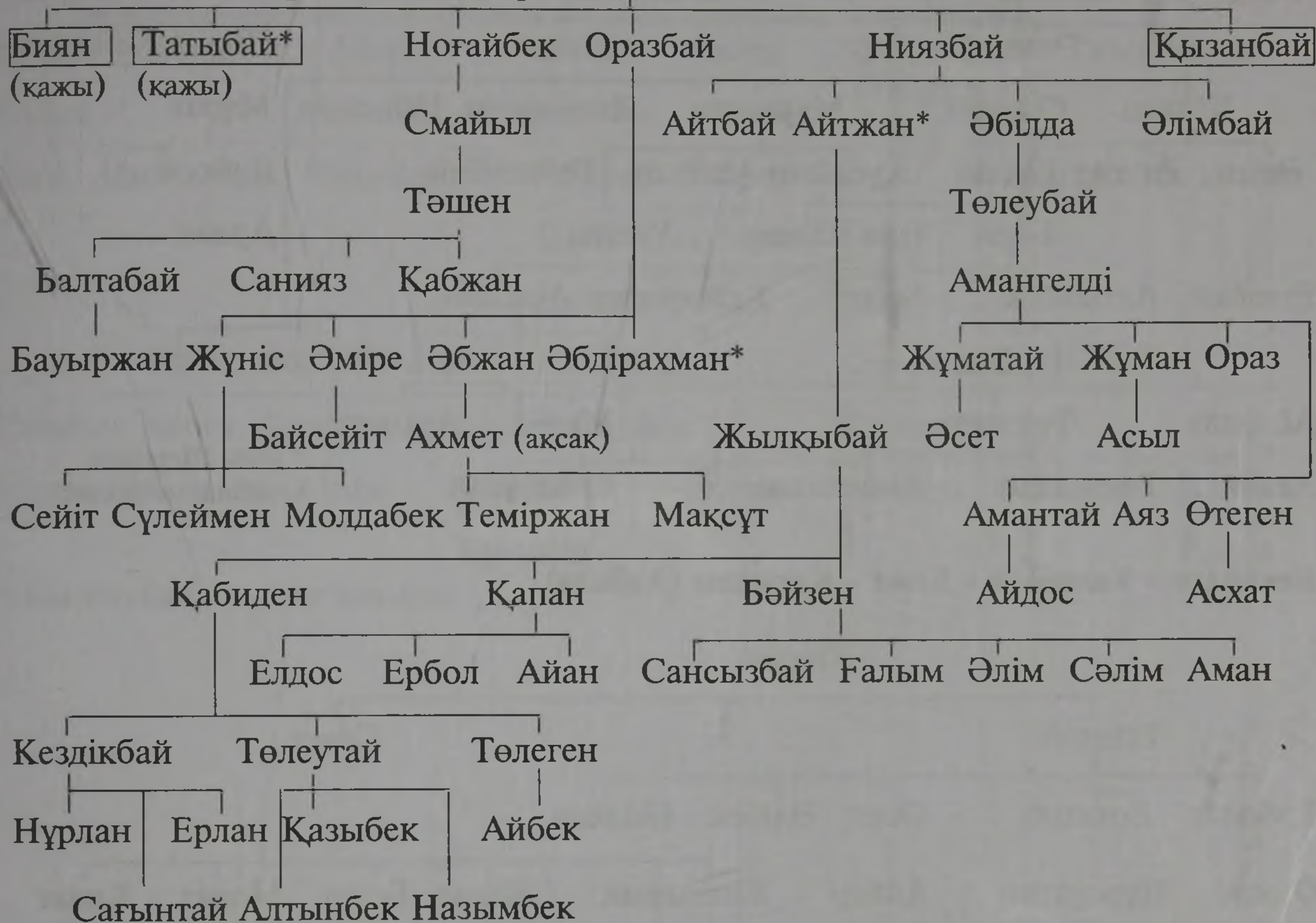

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жанұзақ - Бекайдар - Кенбай - Бектен (Ұлтарақ)

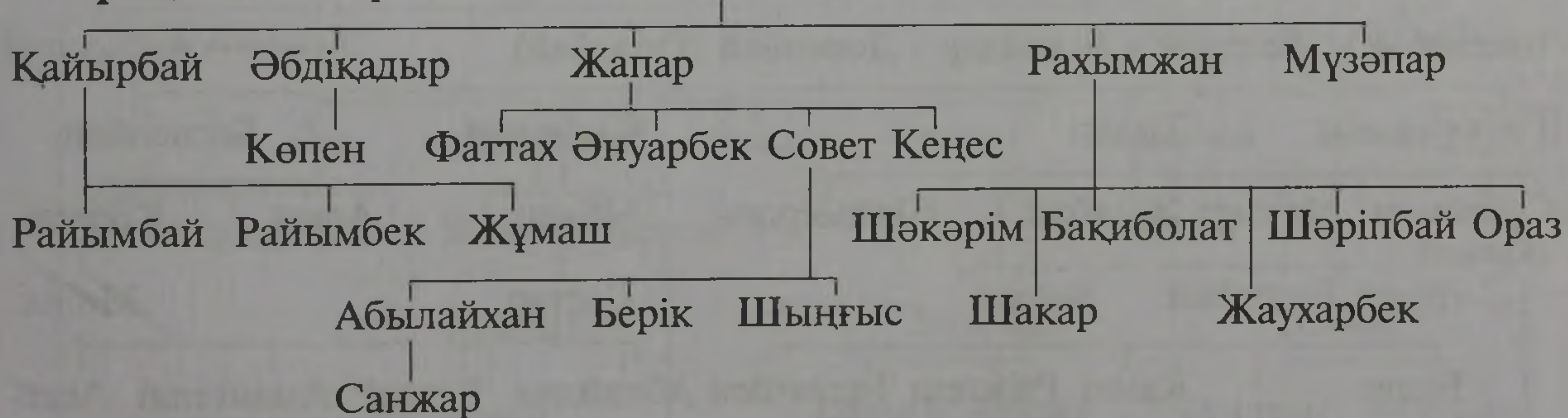

Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар - Таласбай

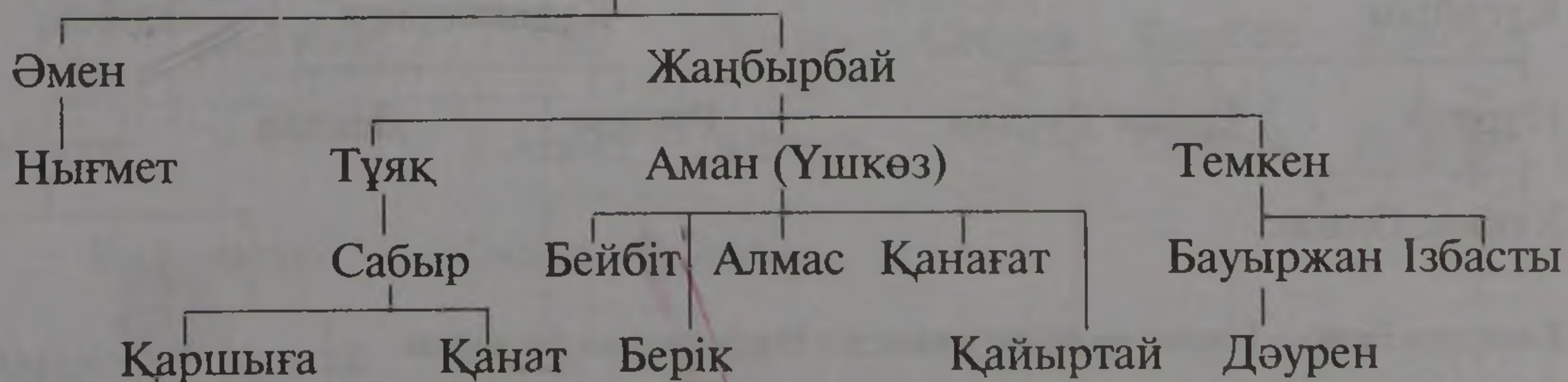

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жанұзақ - Бекайдар - Таласбай - Татыбай (қажы)

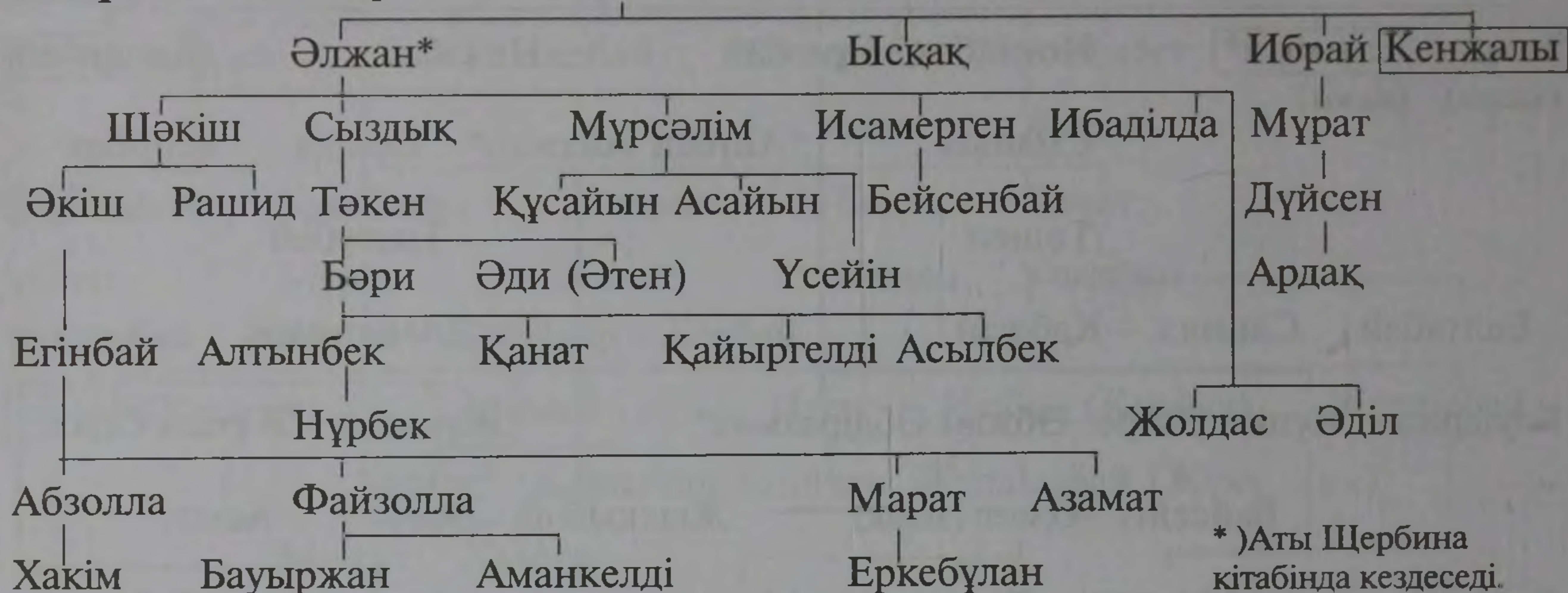

Жанұзақ - Бекайдар - Таласбай - Қызанбай

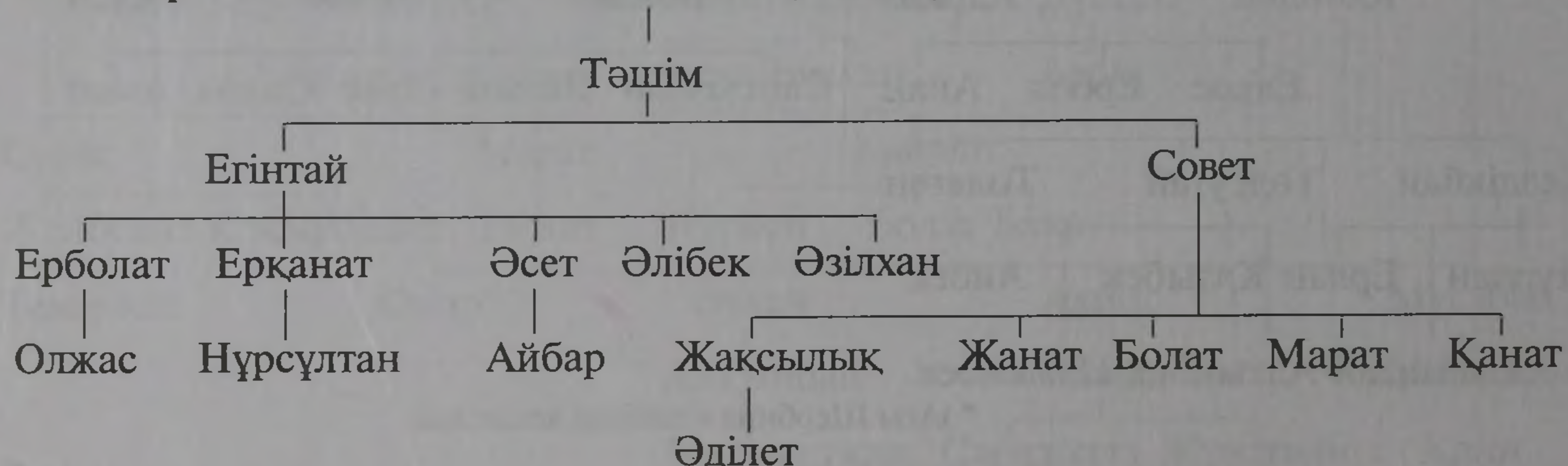

Қанжығалы шежіресі

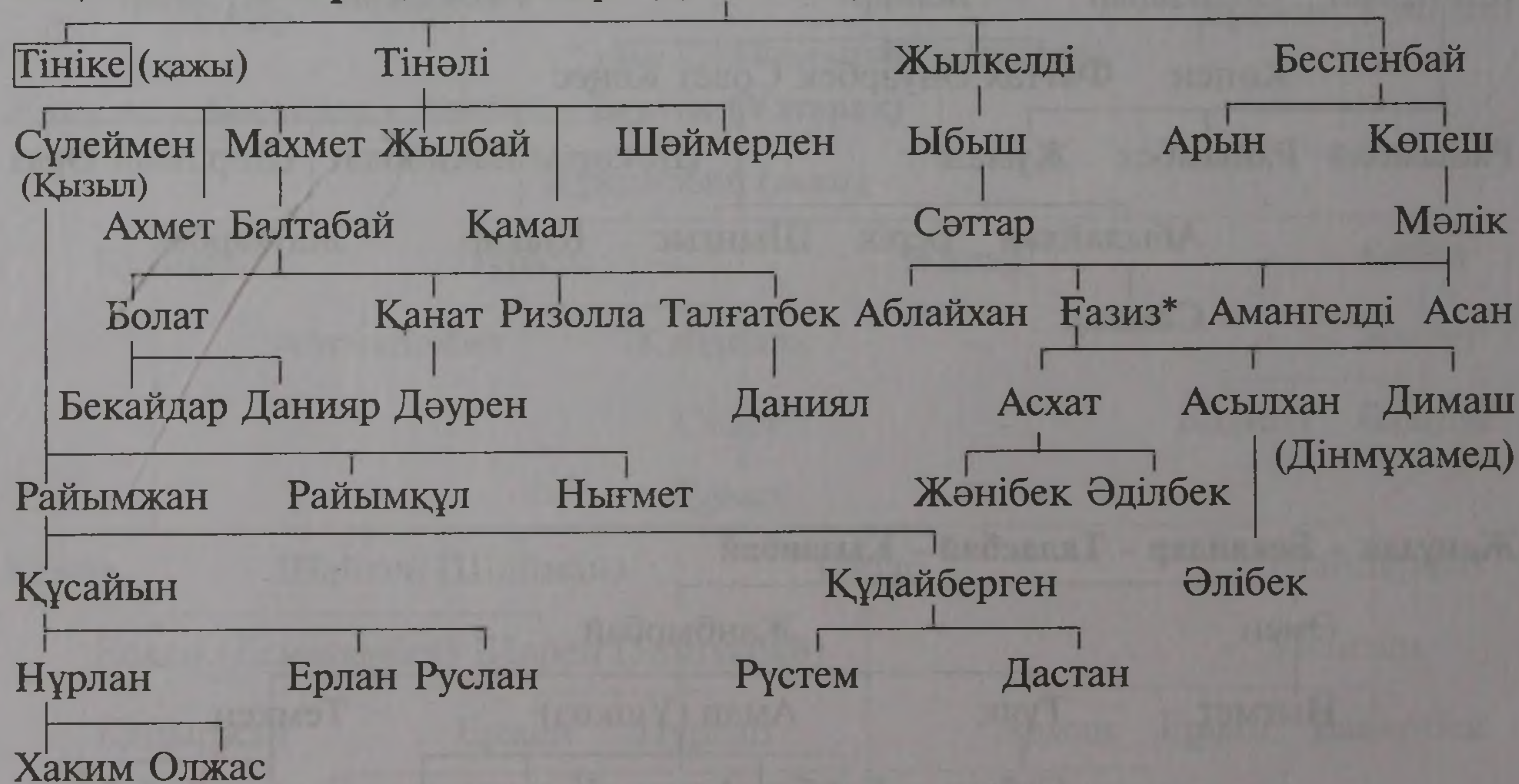
Жанұзақ - Бекайдар - Таласбай - Биян (қажы)

Бекайдар - Таласбай - Биян - Кенжалы (Ақбала)

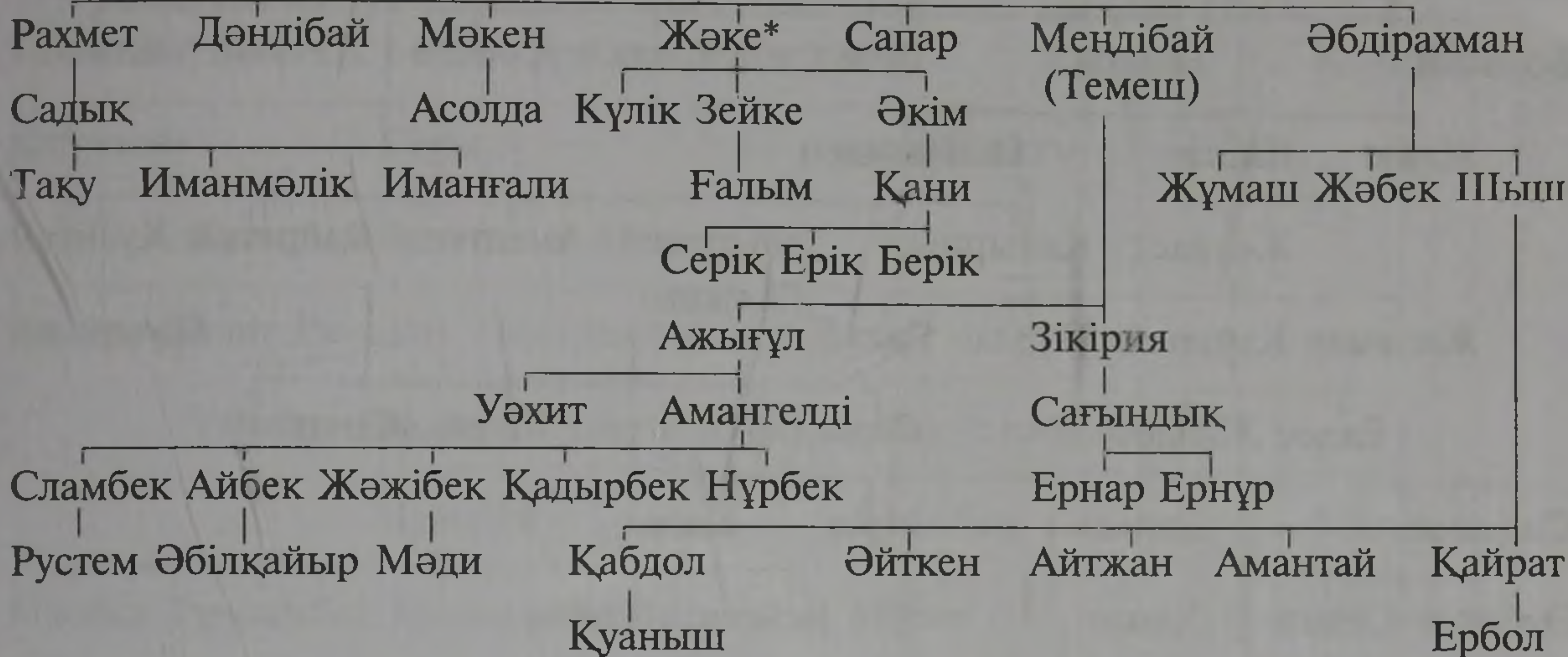

Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар - Дөненбай (Оңалбай)

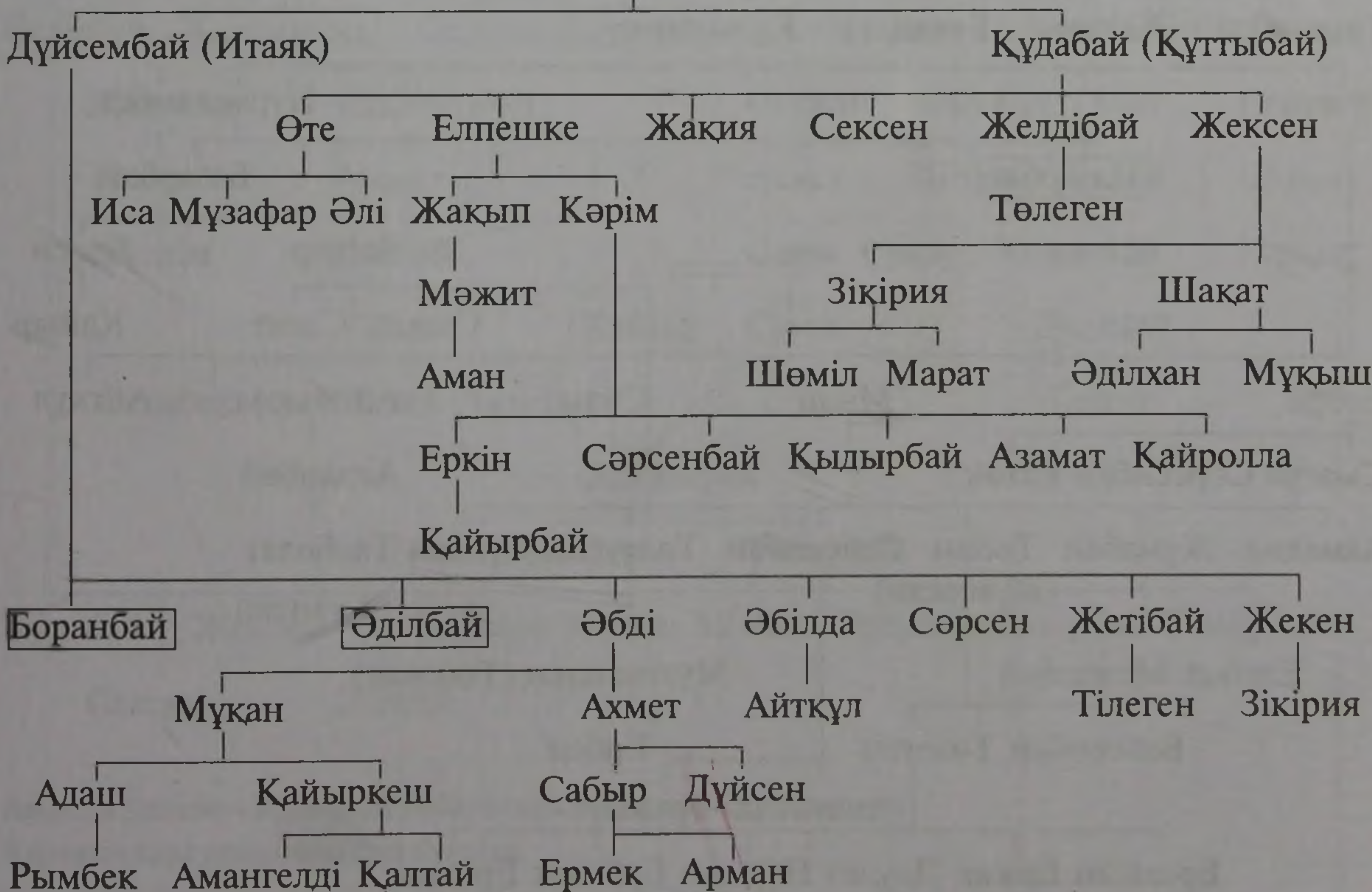
Көпешев Ғазиз - Павлодар облысының дін басқармасын басқарды.

Жанұзақ - Бекайдар - Дөненбай - Тініке (қажы)

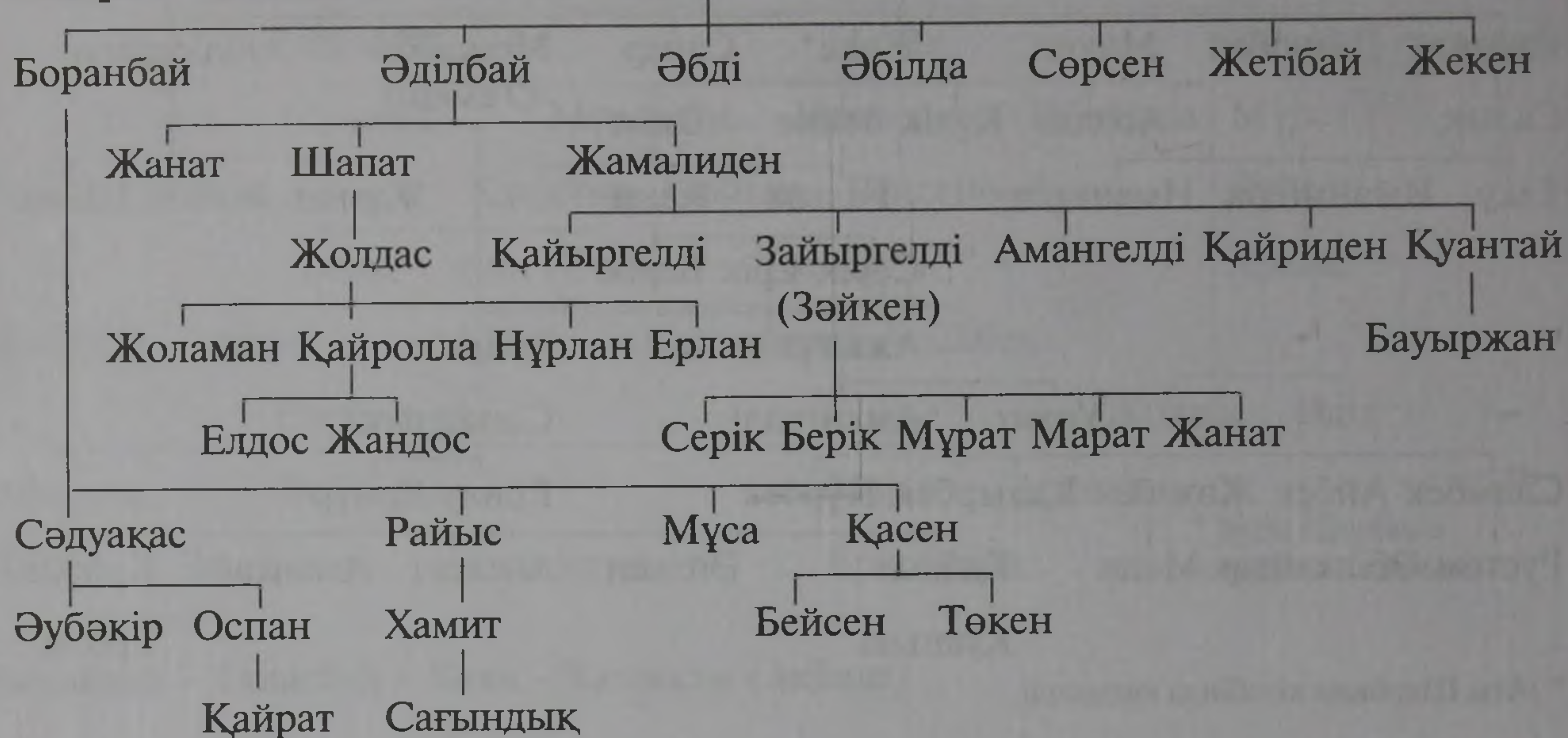
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар - Абытай

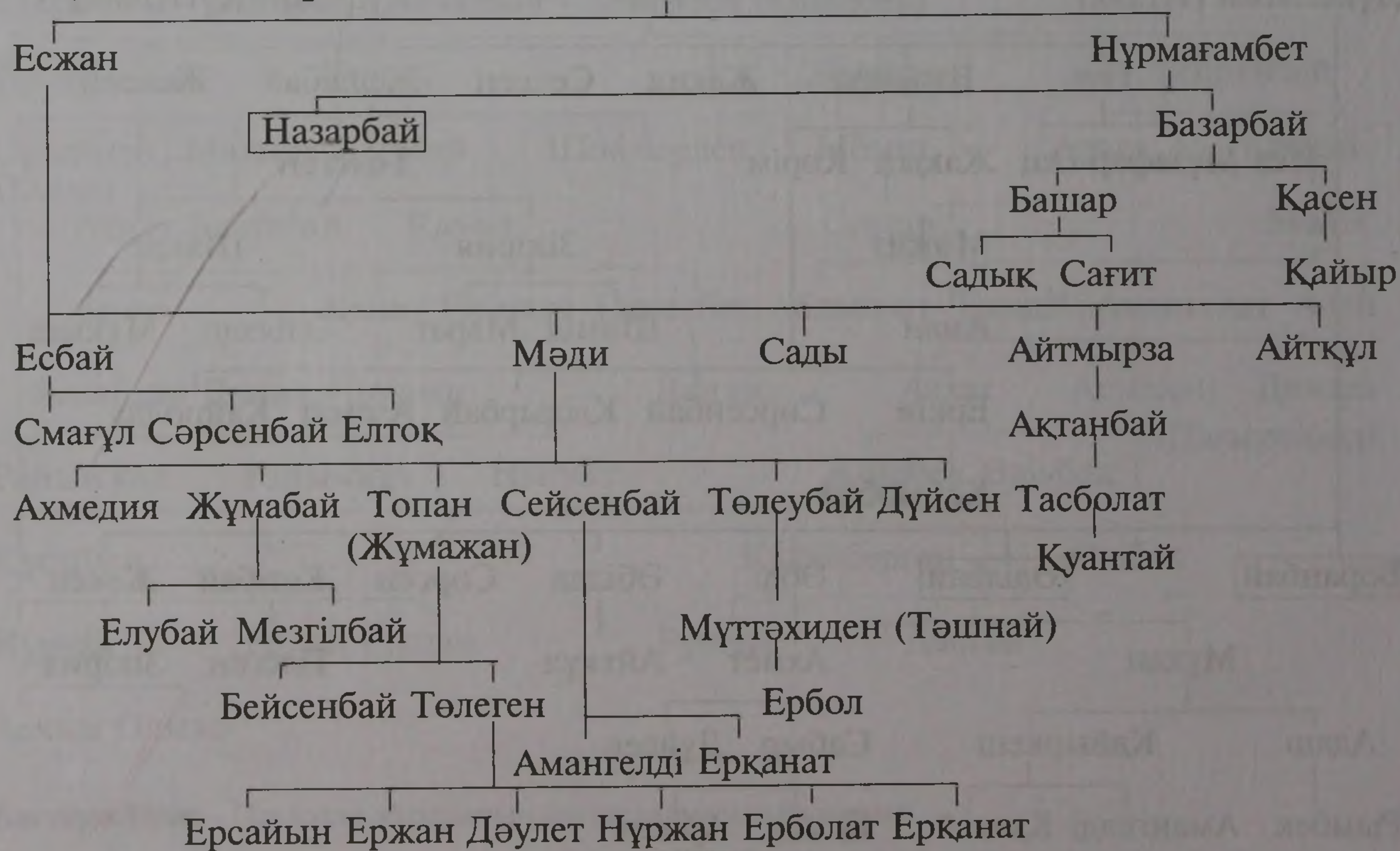

Қанжығалы шежіресі

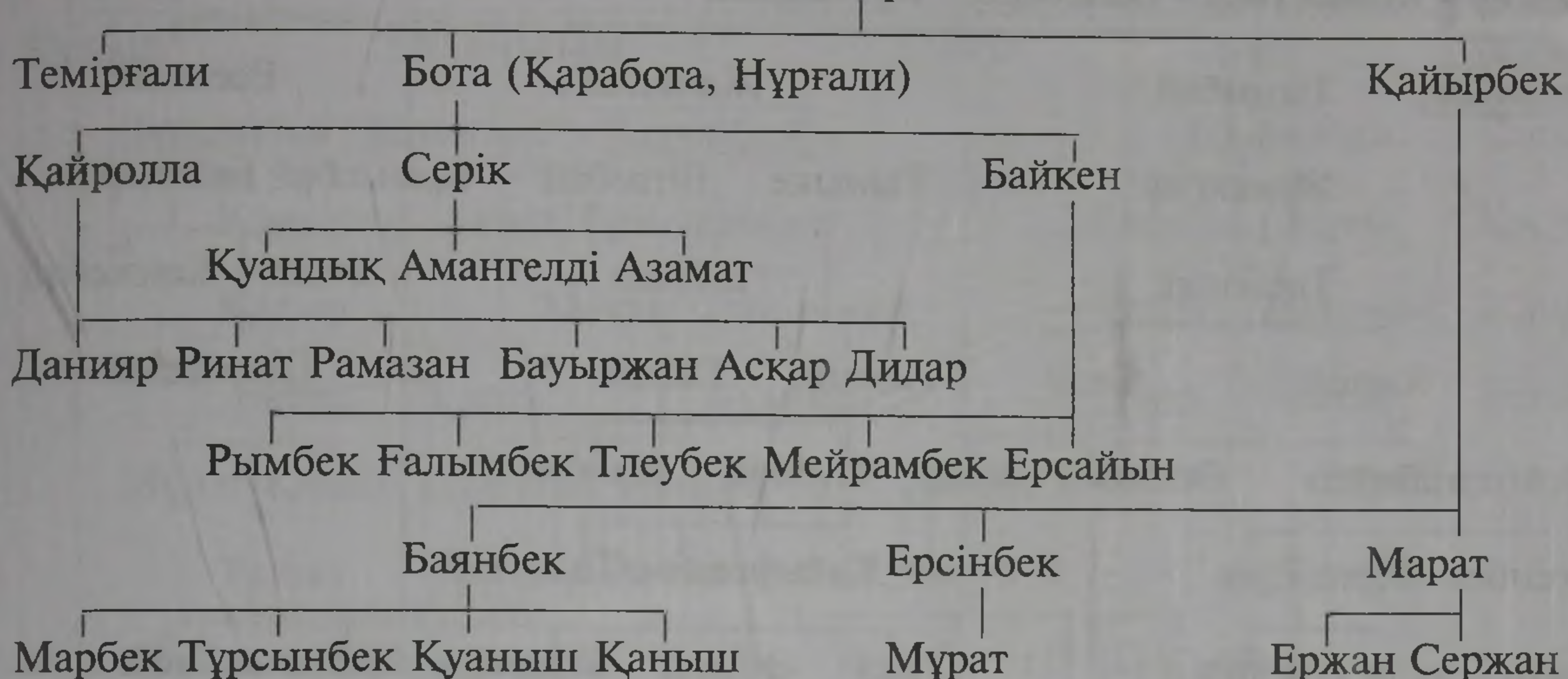
Жанұзақ - Бекайдар - Абытай - Дүйсембай (Итаяқ)

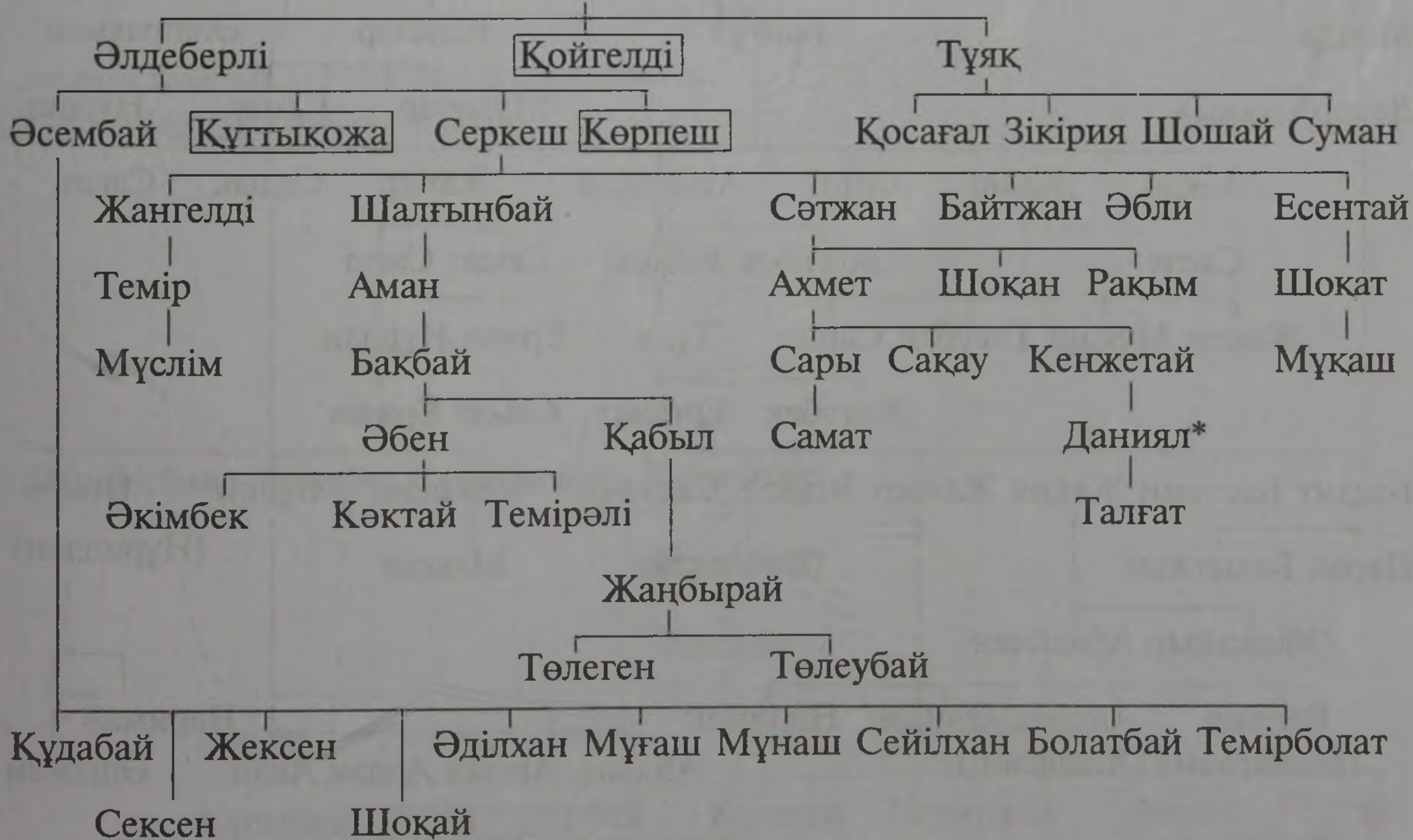
Тоқсанбай - Жанұзақ - Бекайдар - Құлыншак

Бекайдар - Құлыншақ - Нұрмағамбет - Назарбай

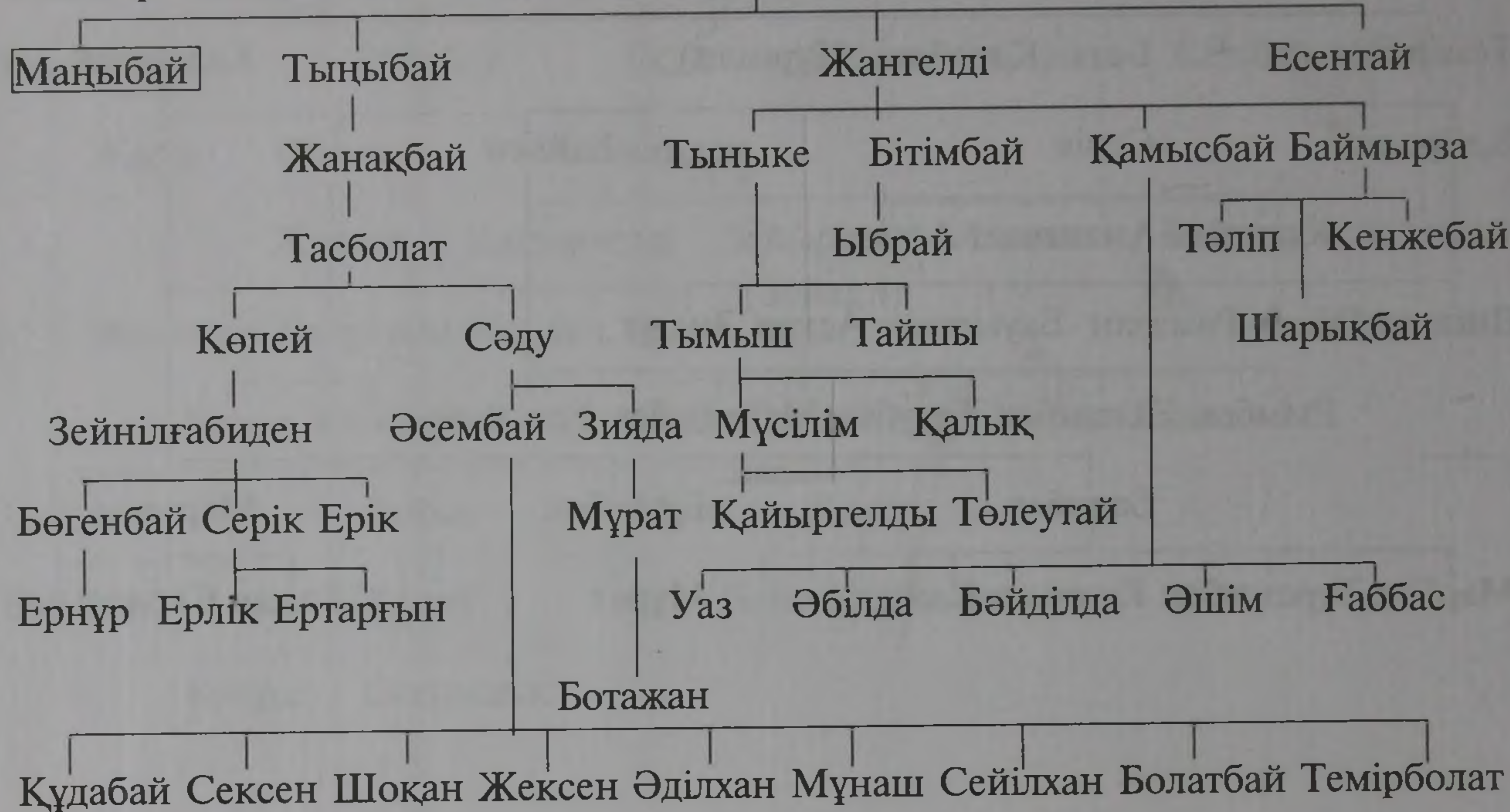
Жарыс - Қара - Жәдігер - Мәмбетбай

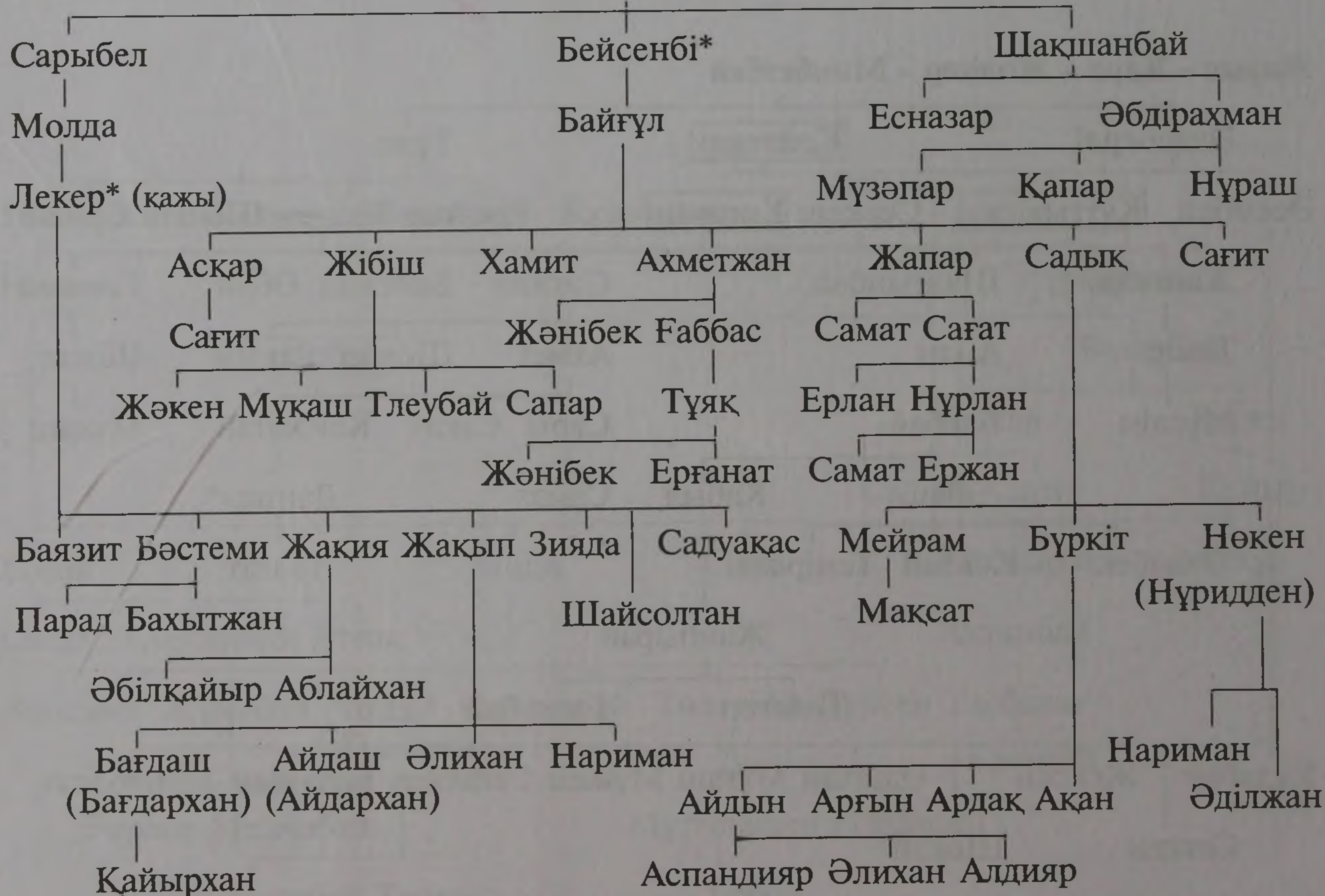
Ахметов Даниял - Қазақстан Республикасының премьер-министрі.
 Қараның қара шаңырағы Әлдеберліде.

Қанжығалы шежіресі

Жәдігер - Мәмбетбай - Әлдеберлі - Құттықожа

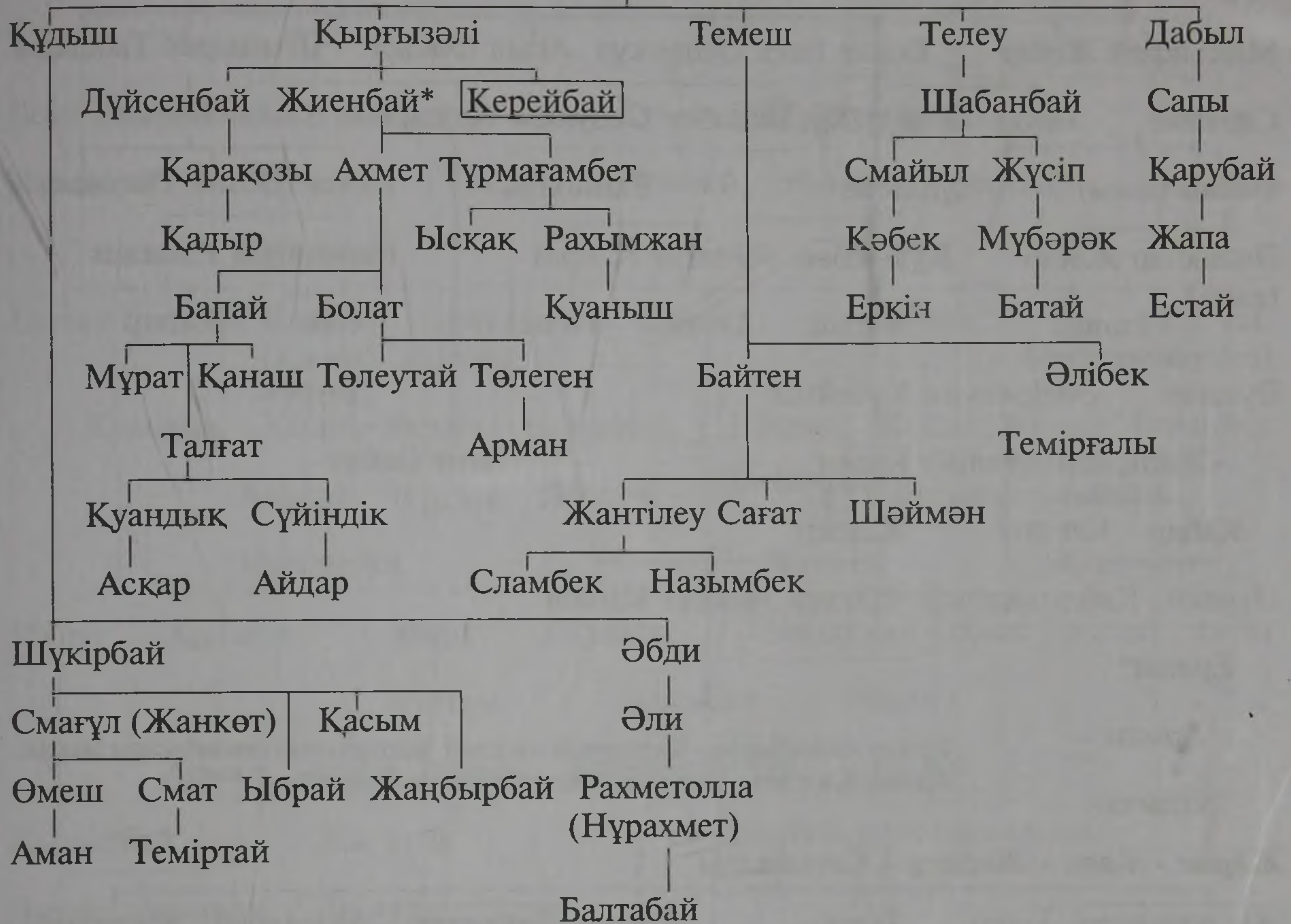
Мәмбетбай - Әлдеберлі - Құттықожа - Маңыбай

Лекеров Жақып - болыс болған, шежіреші.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

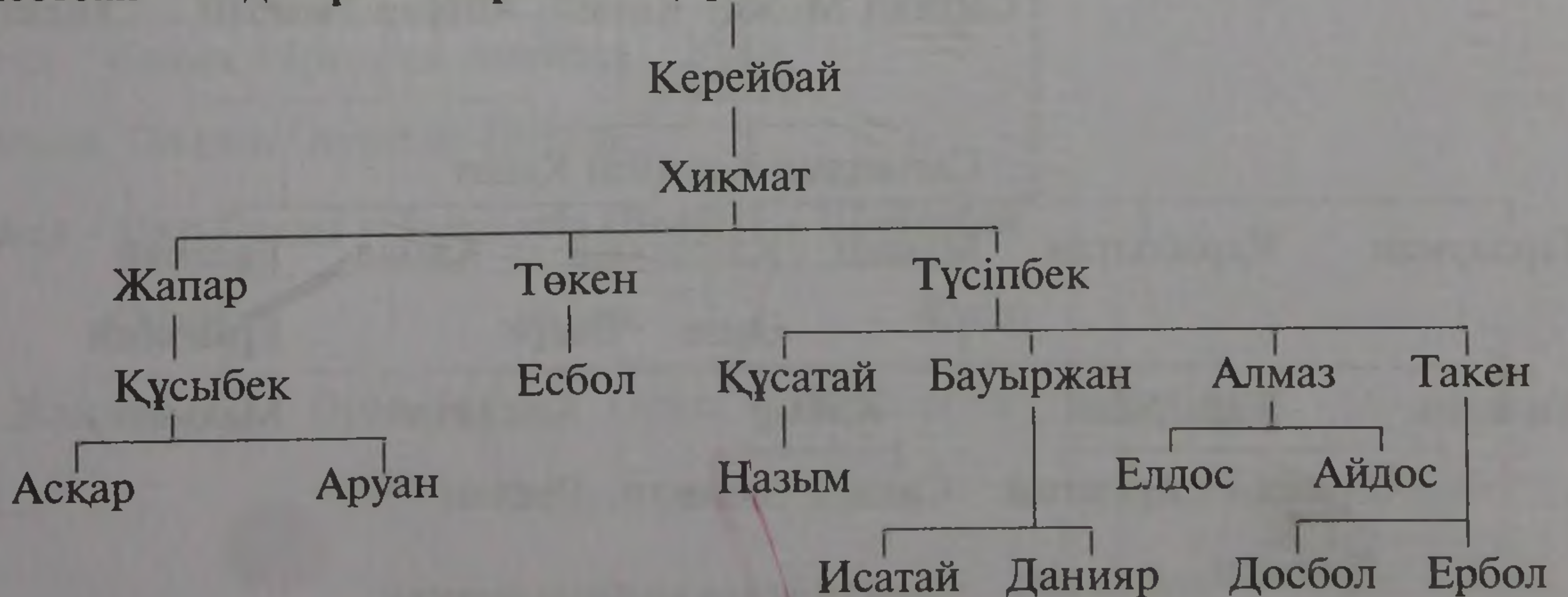
Жәдігер - Мәмбетбай - Әлдеберлі - Көрпеш

Ахметов Қуандық - ракета әскерінің полковнигі.

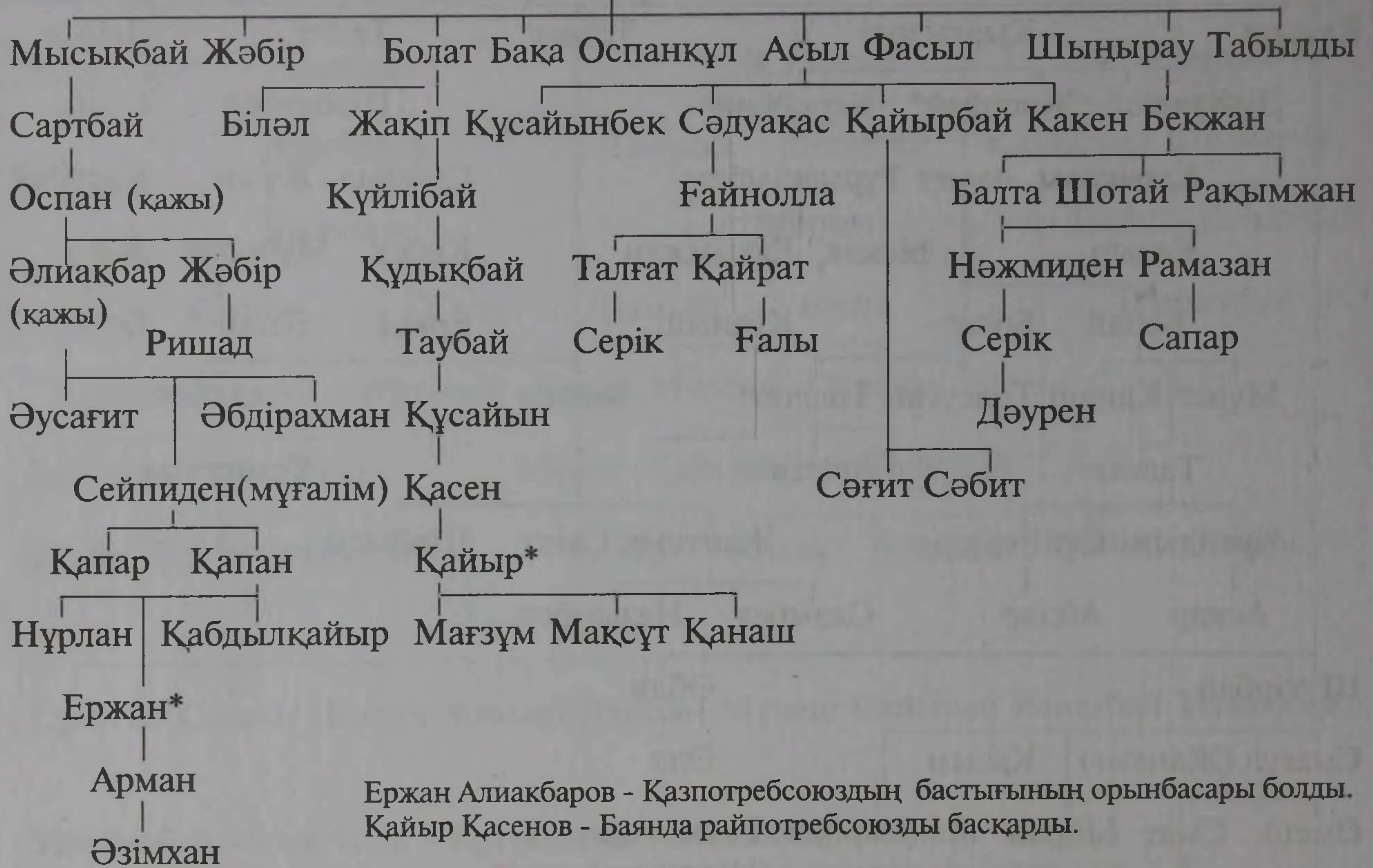
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Мәмбетбай - Әлдеберлі - Көрпеш - Қырғызәлі

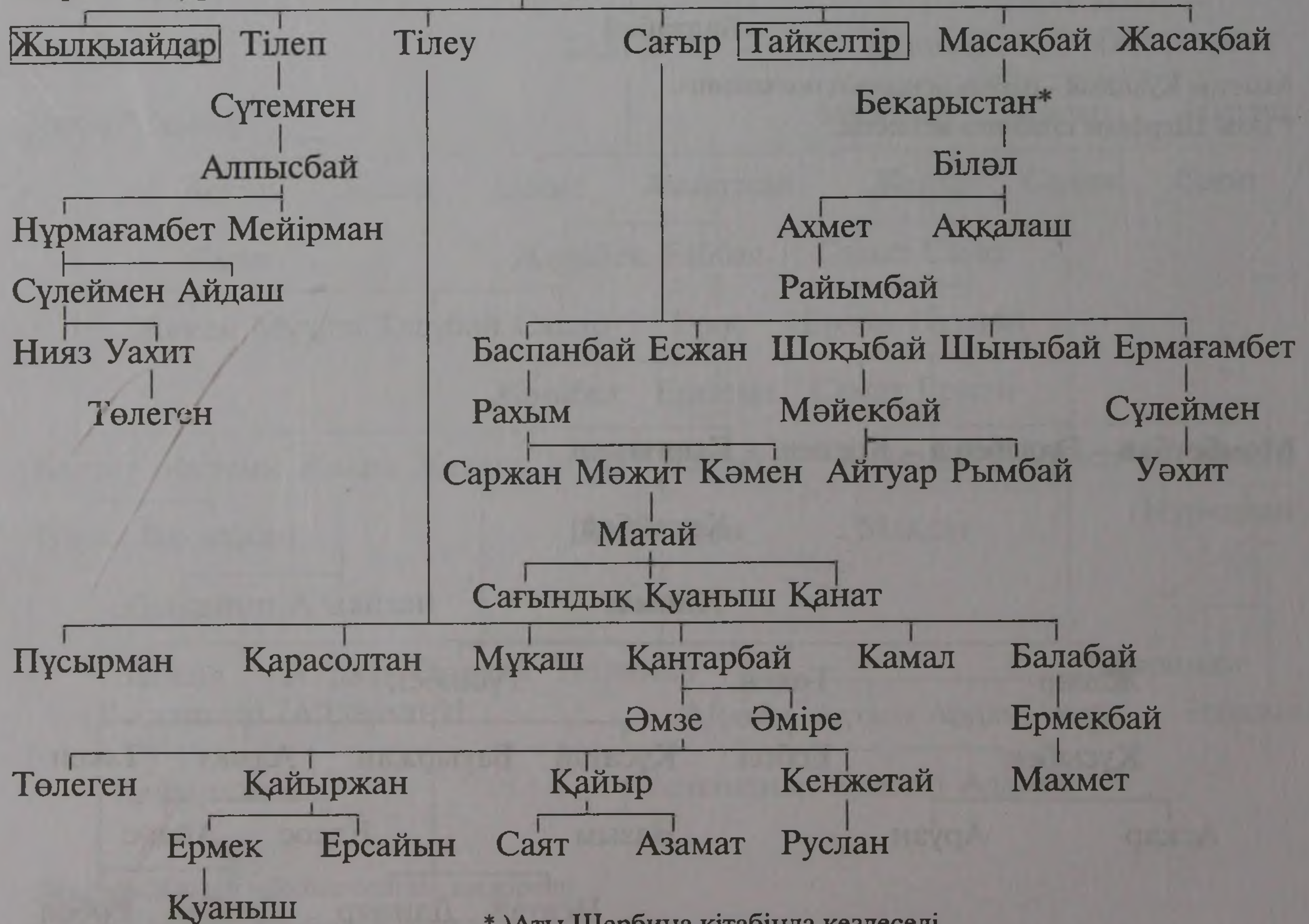

Қанжығалы шежіресі

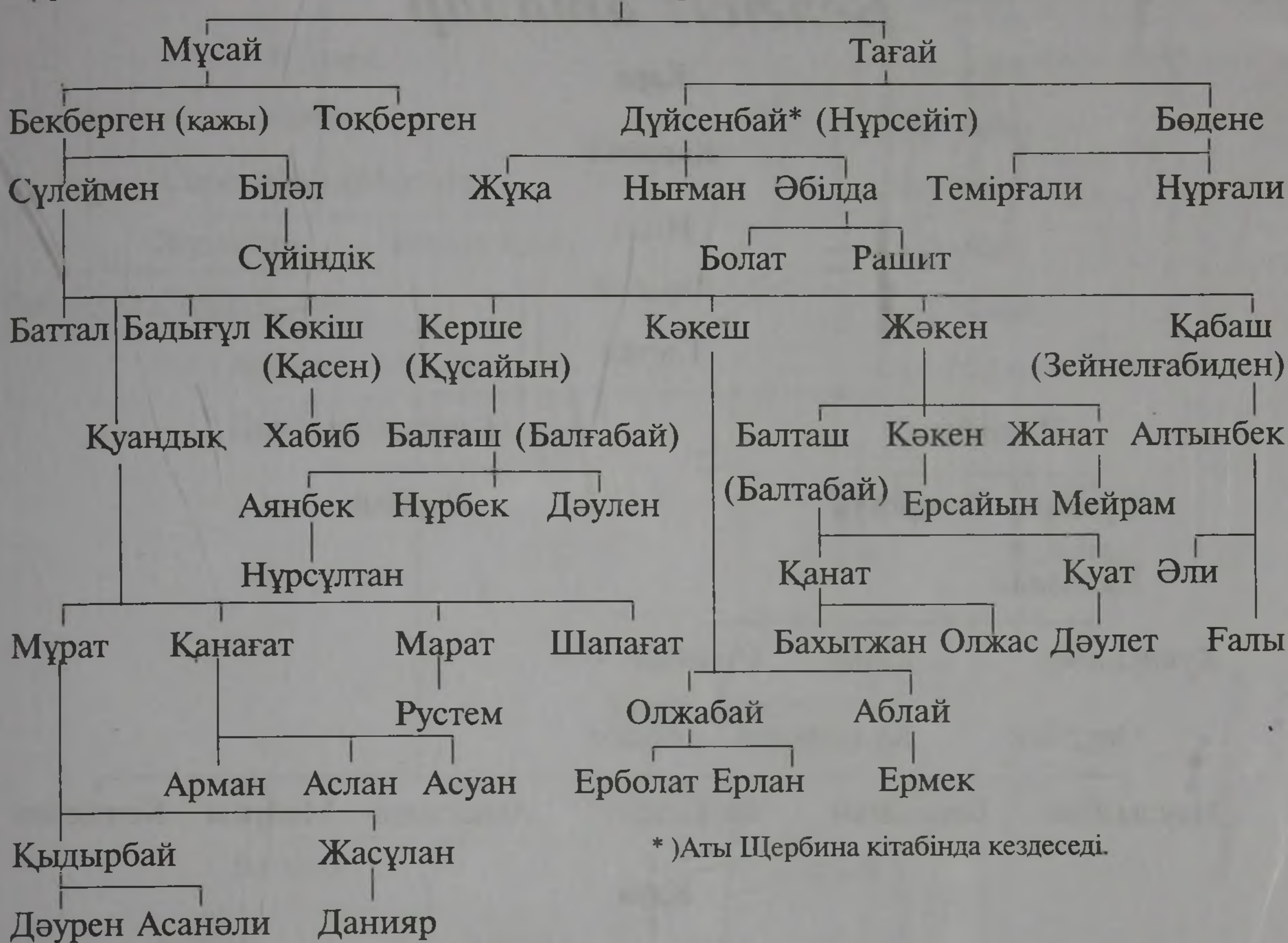
Қара - Жәдігер - Мәмбетбай - Қойкелді

Жарыс - Қара - Жәдігер - Сатыбалды

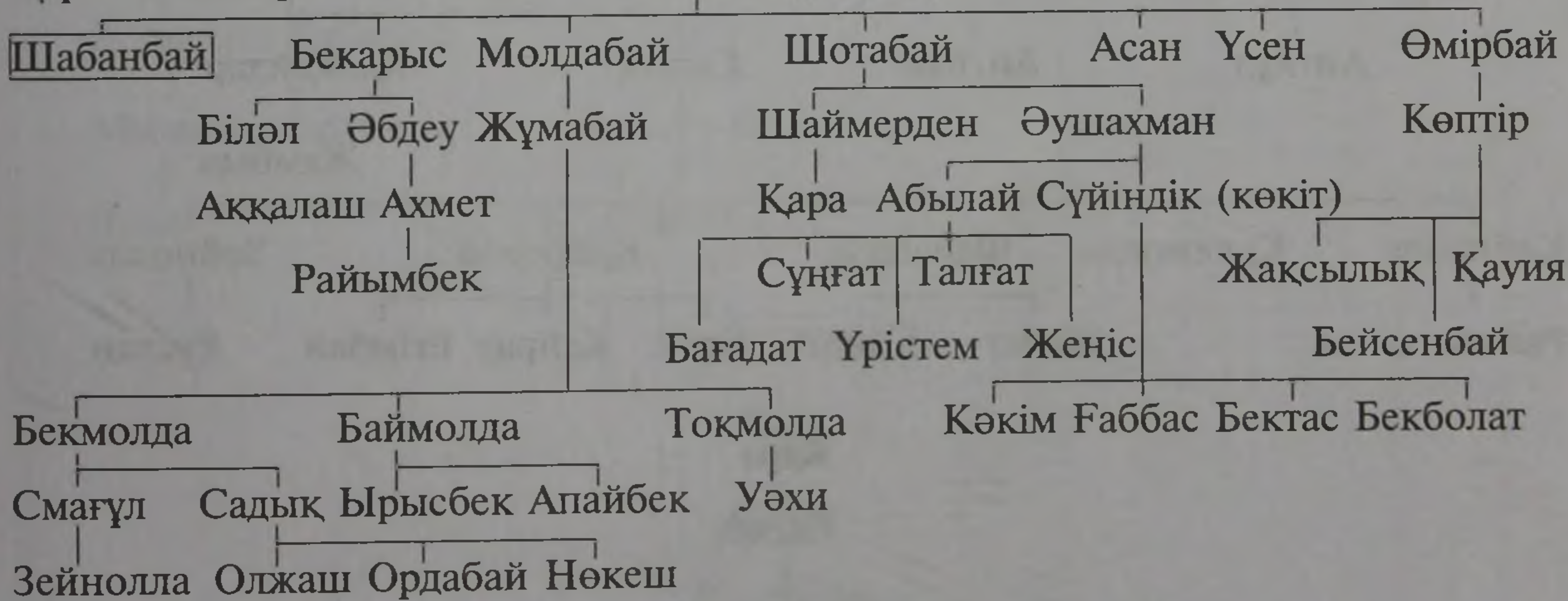

Қара - Жәдігер - Сатыбалды - Жылқыайдар

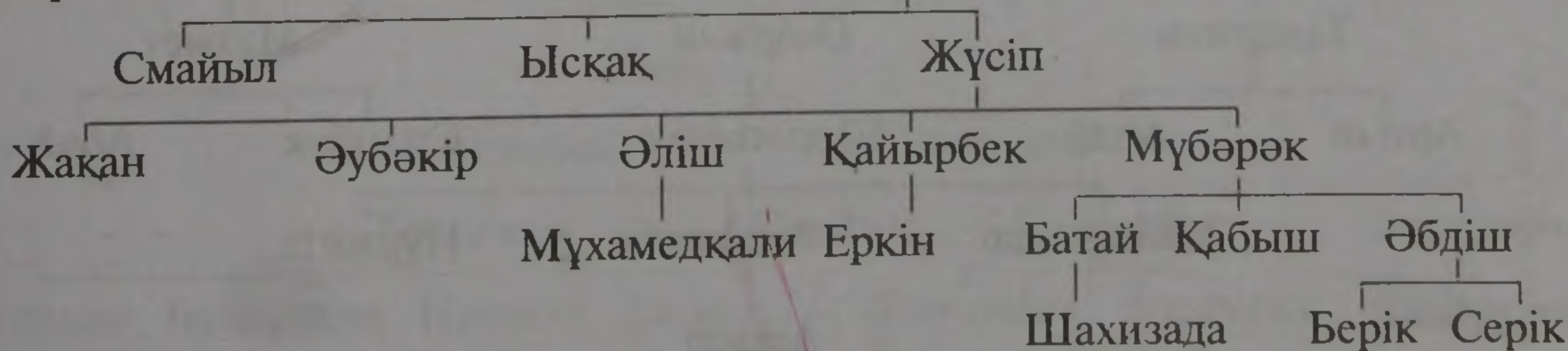

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

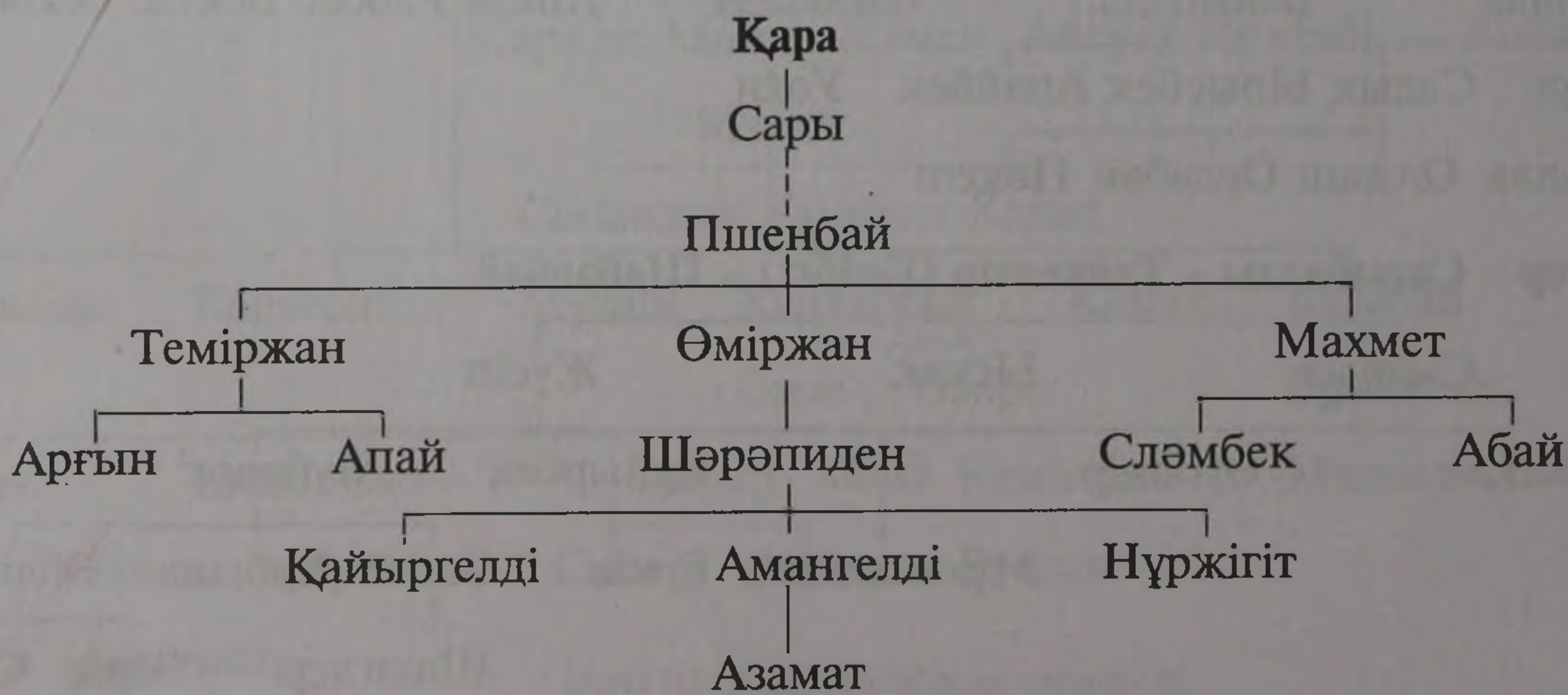
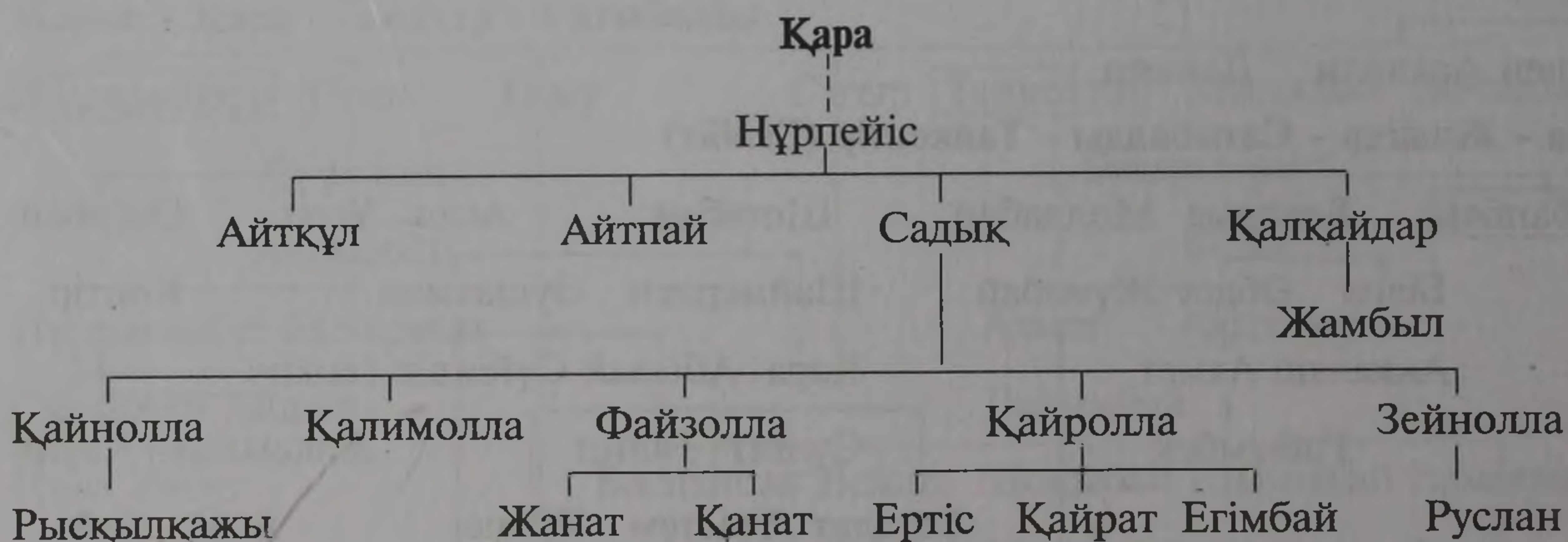
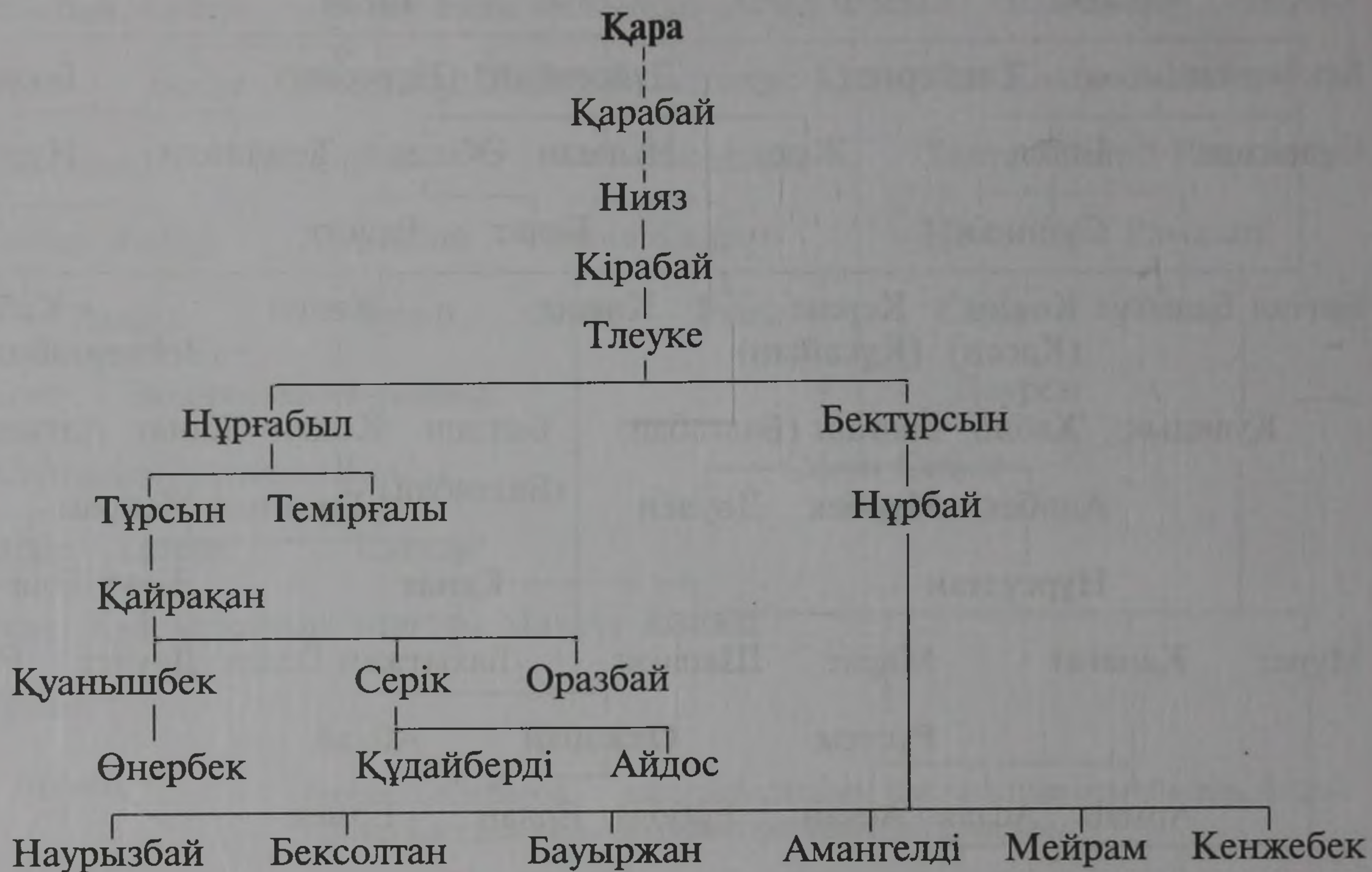
Қара - Жәдігер - Сатыбалды - Тайкелтір (Бейбіт)

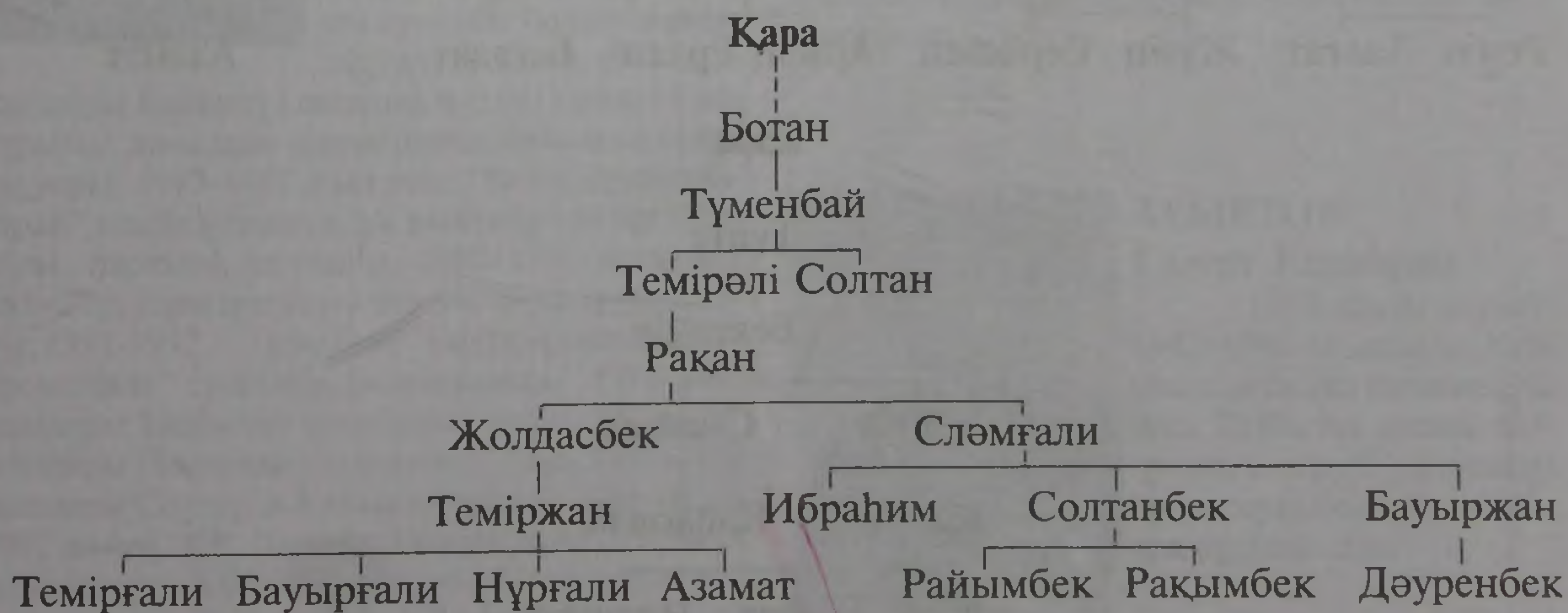
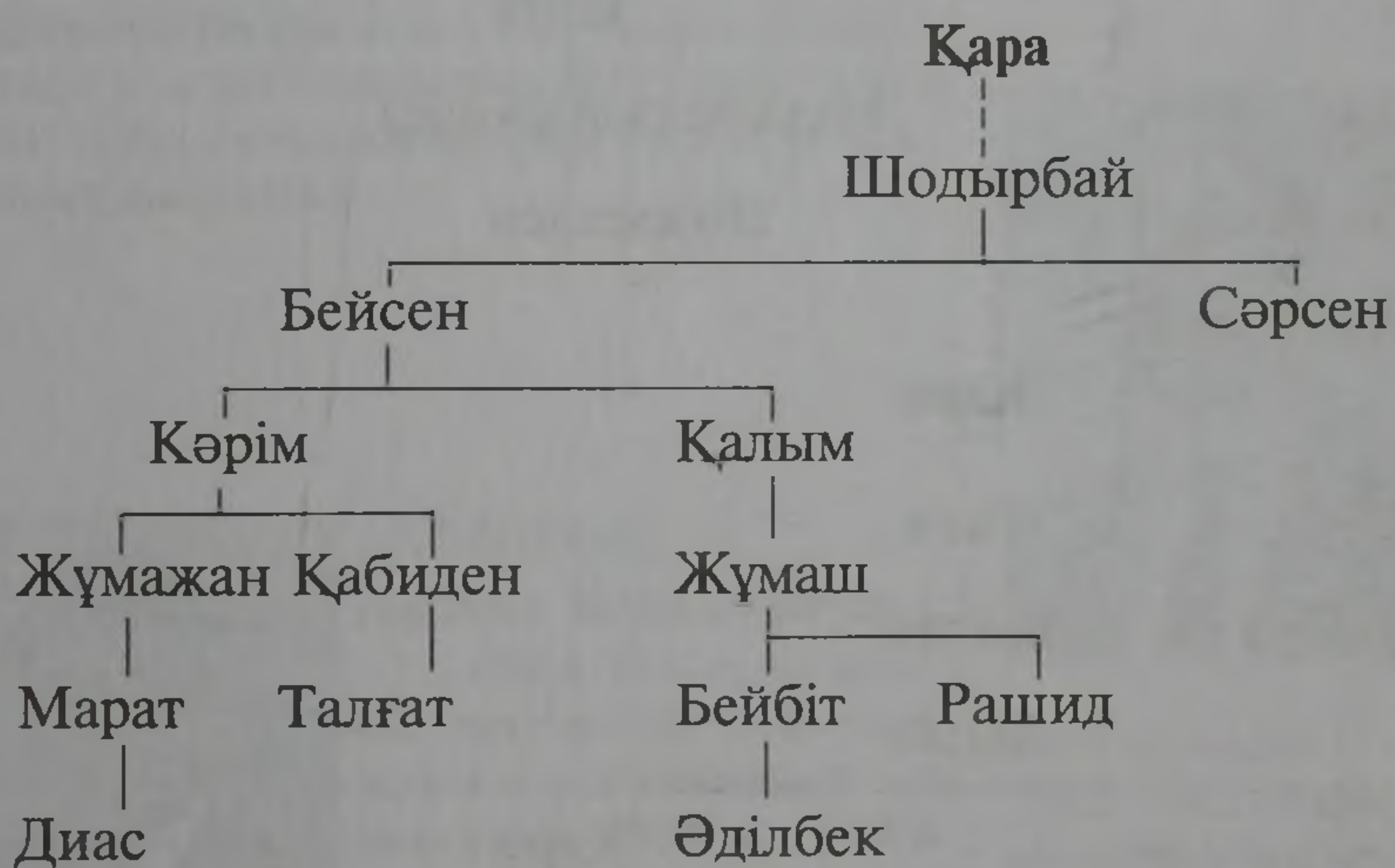
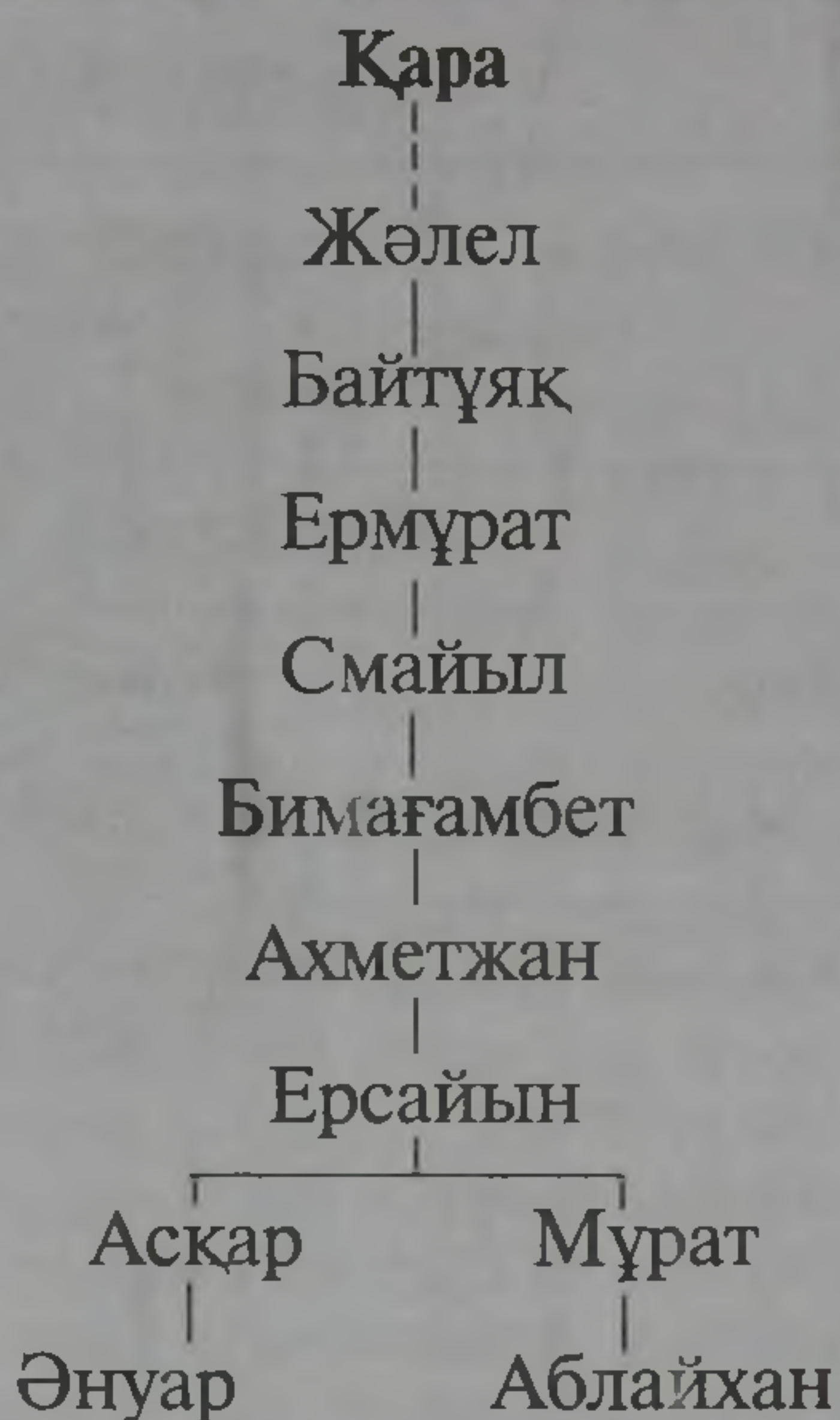
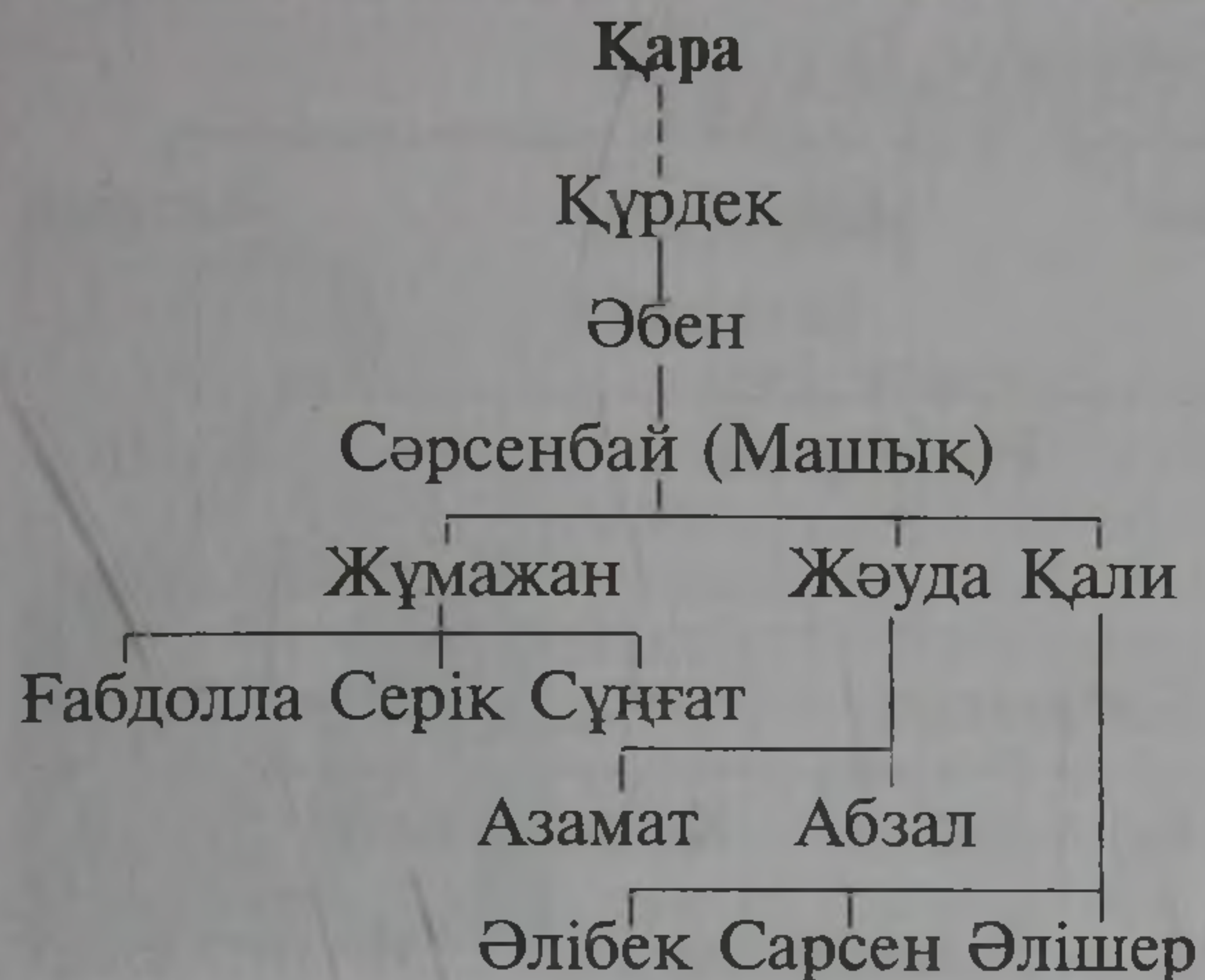
Жәдігер - Сатыбалды - Тайкелтір (Бейбіт) - Шабанбай

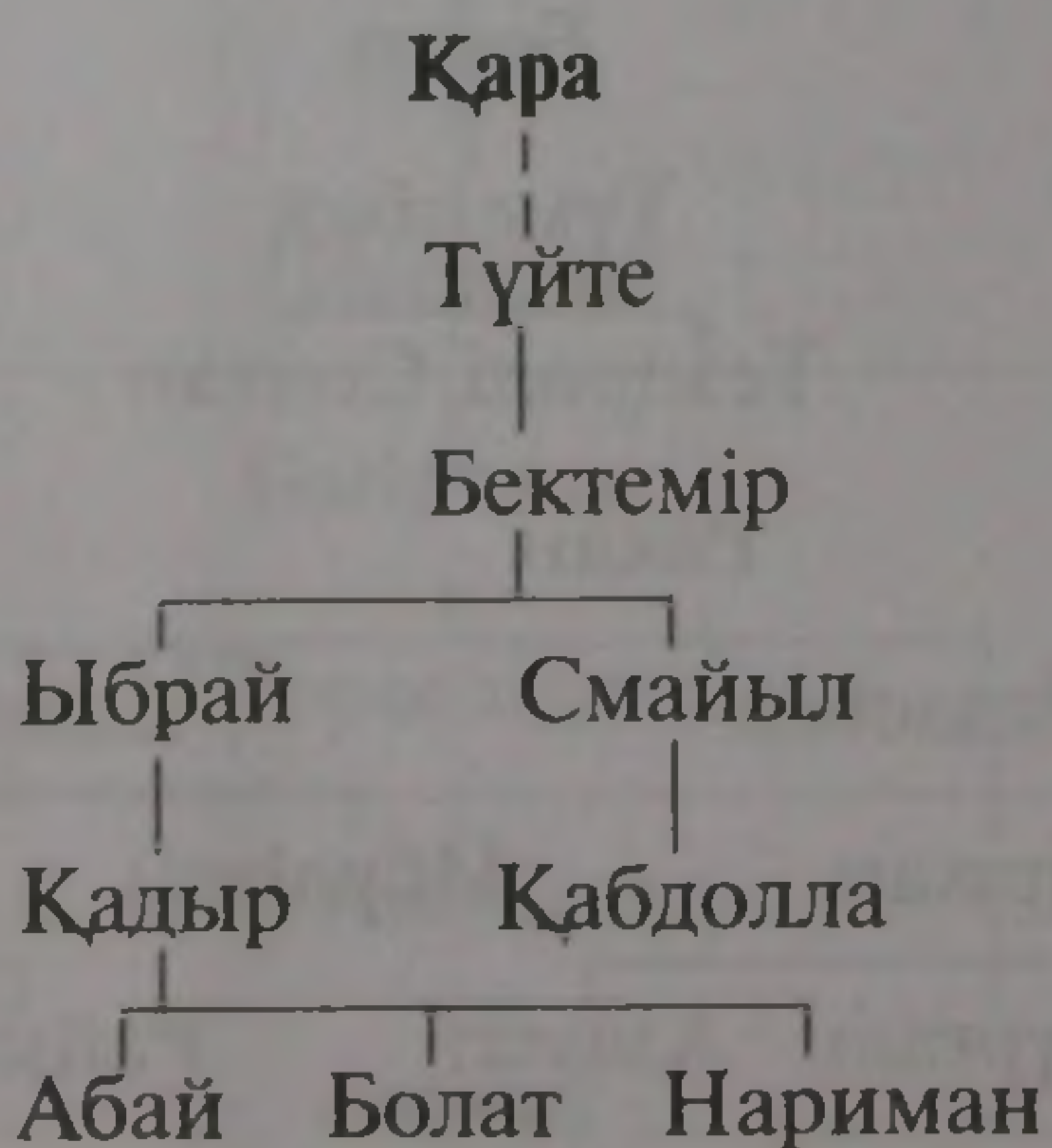
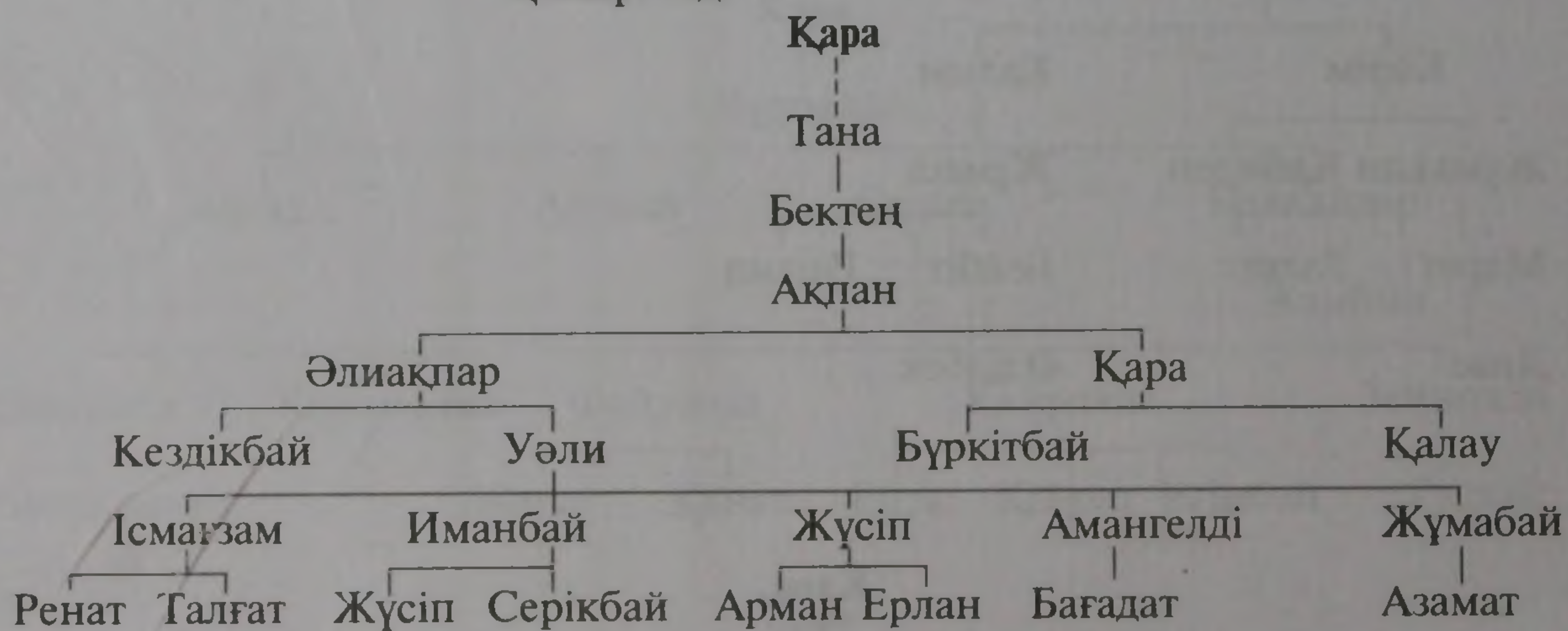
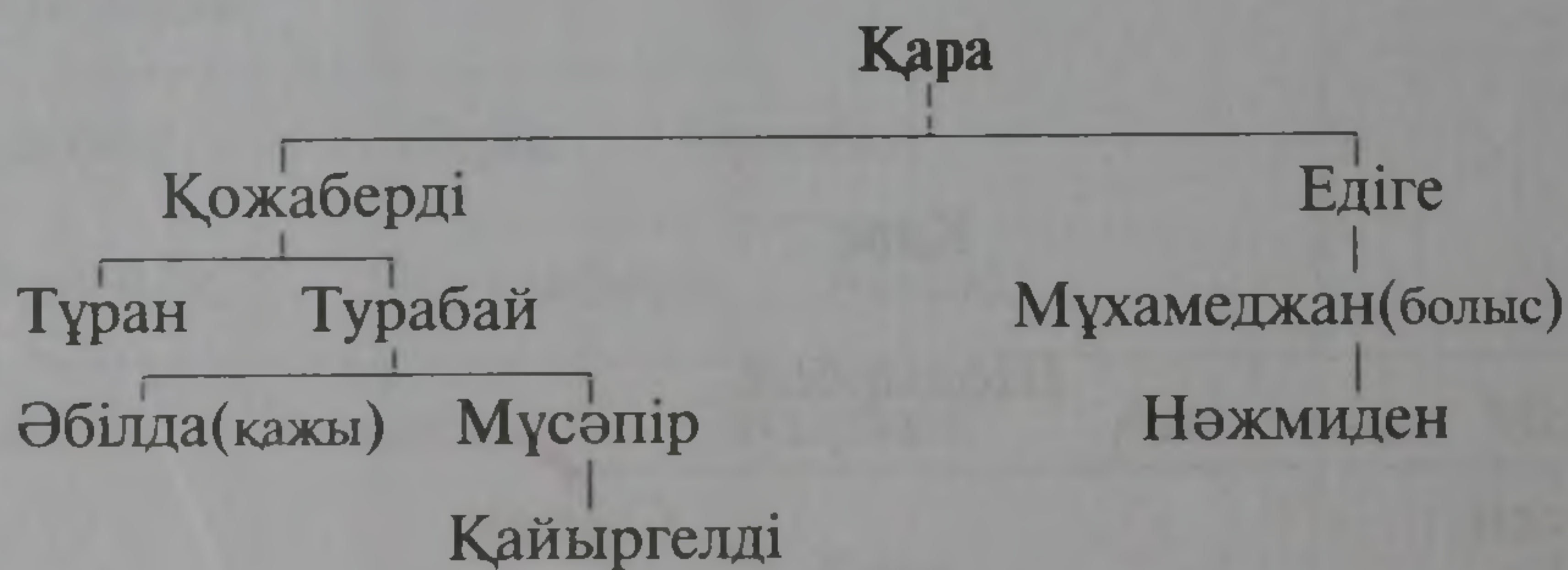
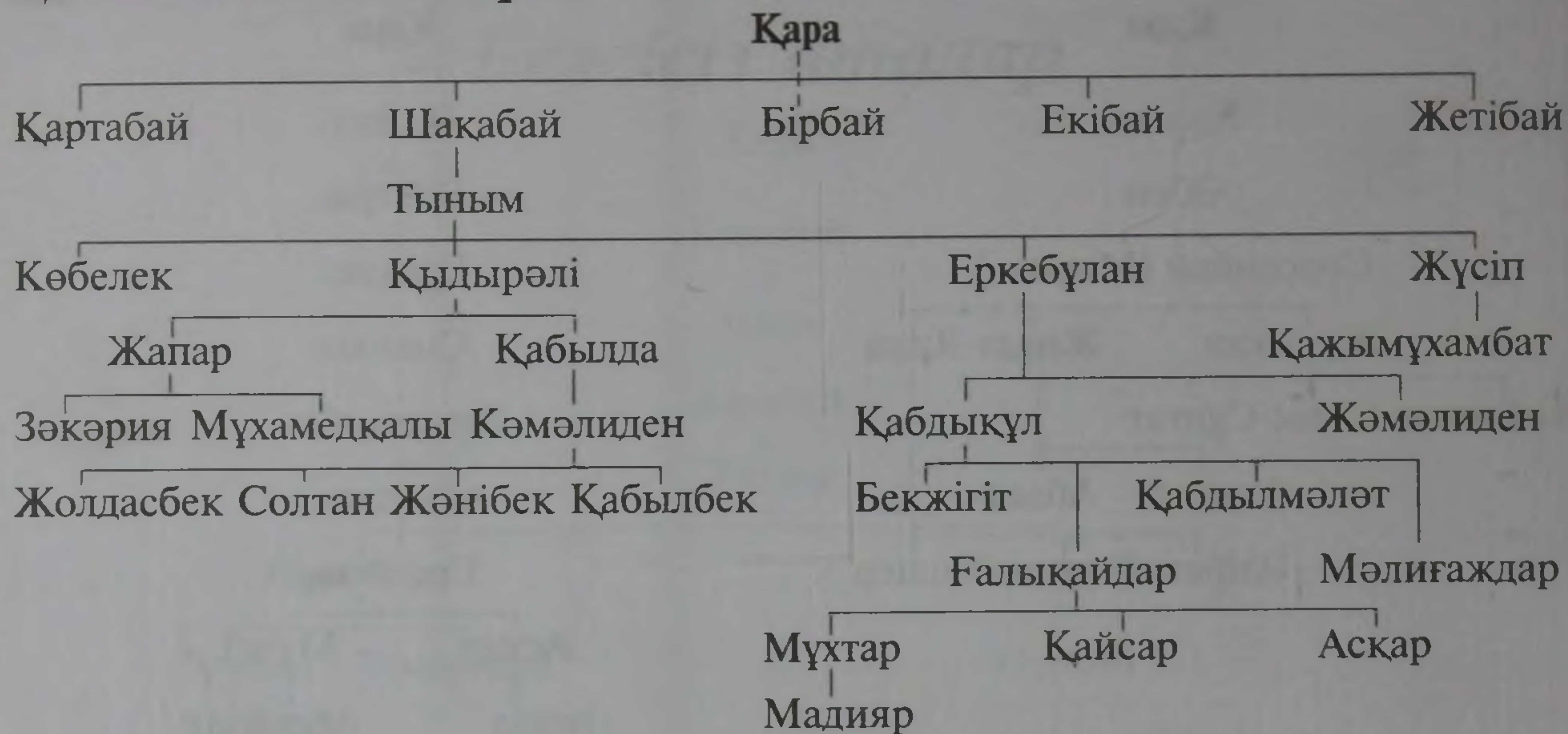
Белгісіз аталар

Ажыбай - Қара

Қанжығалы шежіресі

Құрметті азаматтар

АХМЕТОВ
Кенжетай

(1921, Баянауыл ауданы № 14 ауыл). 1939 жылы Алматы қаласындағы педагогикалық рабфакты бітірген. 1939-1946 жылдары Қызыл Әскерде әскери қызметті атқарған, I Украин және II Белорус фронттарында Суворов, Богдан Хмельницкий орденді

Қызыл тулы Черновицк-Гнездинск 265 гвардия миномет полкінің миномет батареясын басқарған. Киев, Фридрихфельде, Карлсхорст, Копеник, Ландеберг, Мезеритц, Циллихау, Тчев, Вейхерово, Пуук қалаларын алуға қатысып, үш рет жараланған. Әскерден қайтан соң №10 орта мектебінде военрук болып істеген. 1956-1981 жылдары Павлодар ауданында партия және кеңес орындарды қызмет еткен. Соғыста көрсеткен ерлігі үшін “Отан соғысы” орденімен және бірнеше әскери медальдармен марапатталған.

АЙТЫБАЕВ
Әкімбек

(1919. Ертіс ауданы Кеңес ауылы - 1984, Ертіс ауданы Октябрь ауылы). Еңбек жолын 17 жаста Суворов бастауыш мектебінде, мұғалім болып бастады. 1939-1945 жылдары Қызыл әскер қатарында болды. Соғыста отделение, взвод, рота командирі болып, капитан әскери атағына ие болды. Үш “Ұлы Отан соғысы”, “Қызыл Жұлдыз” ордендермен және бірнеше медальдармен марапатталды. Соғыстан қайтып, 1948 жылы Павлодар педагогикалық училищесін бітіріп, 38 жыл Октябрь сегізжылдық мектебінде ұстаздық қызметті атқарды.

АЛИАКПАРОВ
Ержан Қапанұлы

(1949, қазіргі Екібастұз ауылдық аймағы Ақкөл ауылы - 2000, Павлодар). 1970 жылы Қарағанды кооперативтік институтын бітіріп, Павлодар облпотребсоюзда қызметін бастайды. 1971-1981 жылдары Екібастұз райпотребсоюзде, 1981-

1983 жылдары Павлодар облпотребсоюзде, 1983-1985 жылдары Павлодар обкомында бас қызметтерінде істейді. 1985-1987 жылдары Павлодар облпотребсоюзын басқарды. 1987 жылы Қазпотребсоюздың бастығының орынбасары болып тағайындалды. Павлодар қаласында облпотребсоюздің ғимаратында Ерекеңе мемориалдық тақта орнатылды.

АХМЕТОВ
Даниял Кенжетайұлы

(1954, Павлодар қаласы), мемлекеттік қайраткер, экономика ғылымдарының докторы (2003 ж.). 1976 жылы Павлодар индустриалды институтын бітірді. Еңбек жолын “Павлодаржилстрой” трестінің мастері, аға прорабы болып жұмыс істеуден бастаған. 1981-1983

жылдары Екібастұз қалалық партия комитетінің құрылыс және қала шаруашылық бөлімінің инструкторы; 1983-1987 жылдары “Екібастұзшахтострой” комбинатының бас инженерінің орынбасары, партком хатшысы; 1987-1991 жылдары Екібастұз горисполкомы төрағасының орынбасары; 1991-1992 жылдары “Екібастұзэнергожилпромстрой” трестінің басқарушысы. 1992-1993 жылдары Екібастұз қаласының әкімі, 1993-1997 жылдары Павлодар облысының әкімі, 1997-1999 жылдары Солтүстік Қазақстан облысының әкімі. 2001 жылы ҚР премьер-министрдің бірінші орынбасары. 2001-2003 жылдары Павлодар облысының әкімі, 2003 жылдан ҚР премьер-министрі.

АХМЕТОВ
Талғат Бапайұлы

(1925 жылы туған). 1943-1945 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысқан, 42 жыл Екібастұз қаласының іргесін көтеруге, разрездері іске қосуға белсене қатысқан құрылысшы.

Қанжығалы шежіресі

АХМЕТОВ

Қуандық Талғатұлы

(1957-2000) - әскери полковник, ғылым кандидаты. 1980 жылы зенит-зымыран училищесін бітірген. 1983-1984 жылдары Вьетнамда әскерін әуе қорғау ісіне үйретті. 1989 жылы Харьковта әскери академияны бітірді. 1992-1995

жылдары зымыран полк командирі. 1996-1997 жылдары Қазақстан әуе қорғанысы қолбасшысының бірінші орынбасары. 1997-2000 жылдары Алматыдағы АМУ-де әскери кафедрасының бастығы.

АХМЕТОВ

Сүйіндік Талғатұлы

(1959 жылы туған) - тау кен инженері. 1978 жылдан бастап разрездерде мастер, смена бастығы болып қызмет атқарды. 1997 жылдан "Богатырь" разрезінің маркетинг және сбыт директоры.

ӘЛЖАНОВ Нұртаза

(1902, қазіргі Қашыр ауданы Қызылтаң ауылы - 1977) - жылқышы, Социалистік Еңбек Ері (1947 ж.). 17 жасынан еңбек жолын бастады. 1935-1962 жылдары "Песчан" кеңшарында жылқышы болып істеді. 1941-1945 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысты. 1947 жылы тебінде 58 биеден 58 құлын алып, оларды түгел өсірді.

Алтын медаль, екі Ленин ордендері және бірнеше медальдармен марапатталған.

ӘШЕРБЕКОВ

Әбілқасым

(1909-1966). Мамандығы зоотехник, техникумда оқыған. 1941-1946 жылдары Қызыл Әскер қатарында болып, Ұлы Отан соғысына белсене қатысқан. Әскери атағы - лейтенант, 1945-1946 жылдары Дрезден қаласының комендантінің орынбасары болды. 1947-

1966 жылдары "Загототкорм" басқармасында Ертіс, Краснокут, Қашыр, Железинка аудандарында директор болып қызмет атқарды. Соғыстағы көрсеткен ерлігі үшін "Қызыл Жұлдыз" орденімен және 12 медальдармен марапатталды.

БАЛҚЫБЕКОВ

Жұматай Алыбекұлы

(1928, Баянауыл ауданы Шақшан ауылкеңесі 14-ші ауыл "Бірлік"). Семей зооветтехникумын бітірген. Ермақ ауданында зоотехник болып қызмет істеді. Аудандық ДОСААФ-ты басқарда. Ерен еңбегі үшін екі медальдармен марапатталды.

БАЛТИН

Рамазан Бекжанұлы

(1925, Максим Горький ауданы Жасқайрат ауылы - 1975). 17 жасында Алматы жаяуәскер училищесін бітіріп, 1942 жылы екінші Белорус майданына аттанады, аға лейтенант төрт рет жараланып, туған еліне аман оралады. Соғыстан кейін Қостанай

облыстық әскери комиссариатында, Қашыр ауданының партия комитетінде қызмет істейді. Аудандық оқу бөлімінде-инспектор, Жасқайрат мектебінде директор болып ұзақ жыл қызмет атқарды. Соғыстағы ерліктері үшін, еңбектегі табыстары үшін көптеген медальдармен марапатталды.

БАЛТИН

Нәжмиден

(1928, қазіргі Қашыр ауданы Жасқайрат ауылы). 1952 жылы әскерден келген соң Қашырда милицияға орналасты, 1954-1961 жылдары паспорт столында істеді. 1961-1962 жылдары Железинка ауданының милициясында капитан дәрежесінде қызмет атқарды.

1962 жылы милициядан шығып М. Горький № 10 автобазаға диспетчер болып ауысты. 1988 жылға дейін сол автобазада аға диспетчер болып істеді. Ерен еңбегі үшін бірнеше медальдармен марапатталған.

БАЛТИН

Серік Нәжмиденұлы

(1955, қазіргі Қашыр ауданы). Паводар индустриалды институтын бітірген соң Павлодар темірбетон

бұйымдар зауотында, Ильич аудандық комсомол комитетінде хатшы қызметінде жұмыс істеген. 1982 жылдан Павлодар Теміржол стансасында ішкі істер бөліміне орналасады. Әскері лауазамы - полиция подполковнигі, заң жоғары білімі бар.

**БІРАЛИН
Жантемір**

(1911-2001) Жұлдызбай қажының немересі. Жастайынан еңбекке араласқан, 1937 жылы зұлматта нақақтан күйіп сотталады. 1937-1943 жылдары лагерьде өткізеді. 1943-1946 жылдары Қызыл Әскерде, соғыста болып “Қызыл Жұлдыз”, 2-ші дәрежелі

“Ұлы Отан соғысы”, “Құрмет” ордендермен және бірнеше медальдармен марапатталады. 1946-1973 жылдары түрлі салаларда еңбек етіп, зейнеткерлікке шығады.

**ЕРМЕКБАЙҰЛЫ
Мейрам**

(1946, Қашыр ауданы Қызылтаң ауылы). 1977 жылы Шымкенттің Әл-Фараби атындағы педагогикалық мәдени-ағарту институтын бітірген. 1977-1980 жылдары Ақсу қаласының Металлургтер мәдениет сарайының директоры, 1980-1989 жылдары Павлодар

ауданының мәдениет үйінің директоры болды. 1994 жылдан бастап С.Торайғыров атындағы ПМУ музыка кафедрасында аға оқытушы болып істейді. Оның 50-ден аса шығарған әндері, күйлері, өлеңдері бар, ол ҚР халық таланттары телефестивалінің лауреаты.

**ЖАМАНБАЛИНОВ
Мүбәрәк Кәрімұлы**

(1924, қазіргі Павлодар облысы Железинка ауданы Тәттімбет ауылы), ақын, балалар (арнаулы) жазушысы. Кеңес мемлекетінің журналистер Одағы (1958 ж.) мен жазушылар Одағының мүшесі (1970 ж.). ҚазКСР мәдениетке еңбегі сіңген қызметкер атағына ие болды (1987 ж.).

Ертіс ауданының құрметті тұрғыны (2001 ж.). Омбы қаласының педагогикалық училищесін бітіріп бірнеше жыл агроном және

мұғалім болып жұмыс істейді. 1952 жылы оның бірінші өлеңдері республика баспасөзінде жарыққа шығады. 1956 жылы тұңғыш өлеңдер жинағы шығады. Республикалық басылымдарда бөлек жинақтар болып 14 кітап жарық көреді, оның ішінде 13-і мектеп және мектепке дейінгі балаларға арналған. “Бала ақын” поэмасы Иса Байзақовтың балалық шақ туралы, “Батыр мұғалім” - Кеңес Одағының қаһарманы Серікпай Муткеновтың ерлігі туралы, “Солнечный день”, “Толқын”, “Сәлем” т.б. өлеңдер жинақтары оқырмандармен сыни тұрғыдан өте жоғары бағаланған. Ақынның шығармаларының көбі оқулықтарға енгізілген. Көптеген шығармалары басқа тілдерге аударылған. Жаманбалинов “Әйгілі ауылым - Ертісім”, “Түгел батыр”, “Ақшам”, “Жауқазын” кітаптарының авторы.

ЖАПАРОВ Әнуар

(1937, Шідерті ауылдық кеңесі Қаражар ауылы - 1979). С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің журналистика факультетінде оқып, 1963 жылы дипломға ие болады. Қарағанды облысындағы Қарқаралы аудандық “Коммунизм таңы”, республикалық “Қазақстан

пионері” газеттердің редакцияларында, Қазақфильм киностудиясында, “Қазақстан ауыл шаруашылығы” журналында қызмет істеді. 1972-1979 жылдары “Социалистік Қазақстан” газетінің редакциясында журналист қызметін атқарды.

**ЖҰМАГЕЛЬДИН
Амантай Аширұлы**

(1945, “Екібастұз” кеңшары Екібастұз ауданы). 1970 жылы Целиноград ауыл шаруашылығы институтын бітірді. 1970-1982 жылдары Баянауыл ауданы “Октябрьдің 40 жылдағы” кеңшарында бас зоотехник, аудан ауыл шаруашылығының басқармасында бас зоотехник, сол мекеменің бастығының бірінші орынбасары болып қызмет атқарды. 1982-1986 жылдары “Алексеевский” кеңшарының директоры, 1992-1996 жылдары “Боровой” кеңшарының директоры болды. 1996-1998 жылдары Екібастұз ауданының, Екібастұз ауылдық аймақтың ауыл шаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 1998 жылдан бері ТОО “Төртүй” бастығы.

Қанжығалы шежіресі

ЖҮНИСОВ Қасен

(1906-1977).

1930-1932 жылдары

Ертіс ауданындағы “Северный” кеңшарының директоры. 1935-1937 жылдары Семей облысы Күршім ауданының райком комсомолдың 1-ші хатшысы. 1937-1941 жылдары Мәскеуде Тимирязев атындағы ауыл шаруашылық академиясында оқиды. 1941-1943 жылдары Қарағанды облысында МТС политотделдерін басқаратын сектордың басшысы. 1943-1947 жылдары Қарағанды обкомінің 1-ші хатшысының орынбасары. 1947-1954 жылдары Қаз КСР ауыл шаруашылығының министрінің орынбасары. 1955-1963 жылдары Алматы облысы Шелек ауданының райком партияның 1-ші хатшысы. 1963-1977 жылдары Талғар мемлекеттік заповедниктің директоры. Ерен еңбегі үшін Социалистік Еңбек Ері атағына ие болды, “Құрмет Белгісі” атты екі ордендермен, бірнеше медальдармен марапатталды.

ЖҮНИСОВ

Уахит

(1910, қазіргі Баянауыл ауданы Шақшан ауылы - 1957, Екібастұз қаласы). Ұлы Отан соғысына қатысып, “Қызыл Жұлдыз” орденімен марапатталған. 1951 жылы Екібастұзда бірінші поселковый кеңесті басқарған. 1995 жылы Екібастұз қаласында 9-ші

Южный проезд көшесіне Жүнісовтің аты берілді. 2002 жылы сол көшеде Уахитке мемориалдық тақта орнатылды.

ҚАБЫЛДИН

Апшау Қабылдаұлы

(1930, қазіргі Ақсу ауданы Жолқұдық ауылы) педагог, Кеңес Одағы оқуының және халық ағартуының үздігі. 1951 жылы Абай атындағы ҚазПи-дің жағрафия факультетін бітірген. Еңбек жолын Павлодар қаласындағы №10-шы қазақ мектебінің жағрафия

пәнінің мұғалімі болып бастаған. 1953 жылы оқу бөлімінің меңгерушісі, 1956 жылы осы мектептің директоры. 1957-1965 жылдары Павлодар интер-

нат-пансионның және облыстық №3-ші мектеп-интернатының директоры. 1956-1970 жылдары халық ағартуының облыстық бөлімінің инспекторы. 1970-1976 жылдары Ермак горОНО-ның меңгерушісі, 1976-1981 жылдары оқу-өндіріс комбинатының директоры, 1981-1990 жылдары Павлодар қаласындағы № 10 қазақ орта мектебінің директоры.

КАСЕНАЛИН Ерлан Ермұратұлы

(1960, “Екібастұз” кеңшары Аулабай ауылы). 1981 жылы Павлодар педагогикалық институтын бітірді, Ақкөл орта мектебіне орналасады физика мұғалімі болып. 1983-1989 жылдары “Екібастұз” кеңшарындағы орта мектепте мұғалім, 1989-2003 жылдары сол мектепте

директор болды. 2003 жылдан Екібастұз қаласының ауылдық аймағындағы Құлақөл ауылының әкімі.

КОПЕШЕВ

Ғазиз Мәлікұлы

(1934, бұрынғы Максим-Горький ауданы Қашыр ауылы). Алматы жоғарғы партия мектебін (1968-1972 ж.ж.) және Павлодар совхоз-техникумын бітірді. 1952-1968 жылдары Қашыр ауданында мұғалім, райисполкомда бөлім меңгерушісі, кинофикацияның директоры,

комсомол комитетінің екінші, бірінші хатшысы, аудандық партия комитетінің нұсқаушысы болып істеді. 1972-1977 жылдары Екібастұз, Павлодар қалаларында әртүрлі партия қызметтерін атқарды. 1987-1997 жылдары облыстық атқару комитеті жанындағы СССР министрлер кеңесінің Дін жөніндегі Павлодар облысы бойынша өкілі болды.

ҚУВАТОВ

Борис Әбілмәжинұлы

(1940, қазіргі Павлодар облысы Ақтоғай ауданы - 1997, Павлодар қаласы) тарих ғылымдарының кандидаты (1977 ж.), партия және қоғам қайраткері, олкетанушы. 1998 жылы Павлодар педагогикалық училищесін, 1965 жылы КазМУ-ті бітірген. 1958 жылы Ленин-

ский поселкасының 8-жылдық мектебінде тарих және қоғам пәндерінен сабақ береді. 1965-1967 жылдары Чкалов орта мектебінің оқу ісі меңгерушісі. 1978 жылдан партия қызметінде. 1978-1982 жылдары инструктор, Краснокутск аудандық партия комитетінің бөлім меңгерушісі, облыстық саяси ағарту үйінің консультанты, Индустрия ауданының партком хатшысы. 1986-1996 жылдары Павлодар педагогикалық институтының тарих кафедрасының меңгерушісі, оқу және ғылыми жұмысының проректоры. 1996-1997 жылдары С.Торайғыров атындағы ПМУ-нің тарих, археология және әлеуметтік саяси дисциплиналары кафедрасының доценті.

КҰЛНИАЗОВ Ислям Бекенұлы

(1933, қазіргі Ақсу қаласы - 2002). 1953 жылы Семей қаласындағы геолог-барлау техникумын, 1975 жылы Шарбақтыдағы ауылшаруашылық техникумын бітірген. 1958-1986 жылдары Майқайың поселкесінде автокөлік цехында, Баянауыл автобазасында жүргү-

зуші, механик, колонна басқарушысы, директордың орынбасары қызметтерін атқарған. 1986-1996 жылдары Екібастұз қаласының УПТК басқармасында аға-механик, басқармасының орынбасары міндетін атқарды.

КҰЛНИАЗОВ Қайыркеш Бекенұлы

(1937, Павлодар қаласы). 1952 жылы Майқайың алтын комбинатына жұмысқа орналасады, проходчик, содан кейін экскаватор машинисі болып істеді. 1961-1965 жылдары Алматыдағы Абай атындағы педагогикалық институтында оқиды. 1965-1969 жылдары

мектепте сабақ берді. 1969-1974 жылдары “Ертіс-Қарағанда” каналында арнаулы отдел мен қарулы күзеттің бастығы болды. 1974-1979 жылдары аталған мекемеде партия ұжымында 1-ші хатшының орынбасары, техника училищесінің төрағасы болып істеді. 1979-1984 жылдары Шідерті поселкесінде кеңестің төрағасы болды. 1984-1993 жылдары Екібастұзда ГРЭС-энергострой тресінде бас сварщик қызметін атқарды, 1993-1997 жылдары “Шығыс” резина материалдық-техникалық бөлімін басқарды.

ЛЕКЕРОВ Жакып

- совет заманында болыс болған Шақшанда, шежіреші, Троицкідегі “Рәсулия” медресін толық тәмәмдаған. Бірінші суретте жазылған: председатель Чакчанского Волревкома Лекеров Якуб, делегат первого информационного съезда в Павлодаре, 1921 г. 21-е марта. Екінші суретте - Лекердин Жакыбы, 70 жылдары. Көп жыл облыстық банктің жауапты қызметкері болған.

Қанжығалы шежіресі

МАЖИКОВ
Рахметолла
Солтанғазыұлы

(1937, Павлодар ауданы Пресное селосы - 2002, Павлодар). 1963 жылы Целиноградтағы ауылшарушылық институтын бітірген. Еңбек жолын “Спартак” кеңшарында бас маман болып бастаған. Содан кейін аталған кеңшарда директордың орынбасары болды, “Камзиң” кеңшарында парторг қызметін атқарды. 1981-1992 жылдары “Қызылжар” кеңшарын басқарды, 1992-1995 жылдары Қашыр ауданының әкімінің орынбасары болды. Ақырғы қызметі - Павлодар облысының мемлекеттік азық-түлік корпорациясының бастығы.

СЕМБАЕВ
Батыр Жұмкенұлы

(1961, Железинка ауданы Жамбыл ауылы). 1984 С.М. Киров атындағы ҚазМУ-ің заң факультетін бітірген. 1984-1992 жылдары тергеуші, Успен ауданының прокурорының көмекшісі болып қызмет атқарды. 1992-1998 жылдары Ертіс ауданының прокуроры болды. 1998-2000 жылдары Павлодар облыстық прокуратурасында бөлім бастығы, 2000 жылдан облыстық юстиция департаментінің бастығының орынбасары қызметінде.

НАЗАРБАЕВ
Қайырбек

(1919, Баянаула өңірі Шақшан болысы). 1941-1944 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысқан, ауыр жараланып, мүгедектігіне байланысты туған елге орнған. Аудандық мәдениет бөлімінің меңгерушісі, “1-ші Май”, “Жанатілек” колхоздарында партия ұйымының хатшысы болды. 1953-1989 жылдары аудандық баспасөз одағы бөлімшесін басқарды. “Ұлы Отан соғысы” 1-ші дәрежелі орденімен және 12 медальдармен марапатталған.

СМАИЛОВ
Қапсаттар

(1925, қазіргі Қашыр ауданы Қызылтаң ауылы - 1983). Семей қаласының педагогикалық институтының қазақ тілі мен әдебиеті бөлімін 1957 жылы сырттай бітірді. Еңбек жолын 1943 жылы туған ауылында Қызылтаңда оқу ісінің меңгерушісі болып бастады. Байқоныс, Чернорецк орта мектептерінің директоры және 1972 жылдан өмірінің соңғы күніне дейін Лебяжі ауданының Ямьшево орта мектебінің директоры болды. 40 жылғы ұстаздық еңбегі үшін “Құрмет Белгісі” орденімен марапатталды.

НУРКИН
Темірхан

(1920, қазіргі Баянауыл ауданы Шақшан өлкесі - 1989). Павлодар педучилищесін бітірген. 1939 жылдан “Екібастұз” кеңшарының Талғамыс фермасы мектебінде ұстаз болған. 1941-1944 жылдары Ұлы Отан соғысында болып, жараланып елге оралған. 45 жыл мұғалім болған, оның 35 жылын мектеп басқарған (“Калинин”, “Чкалов”, “Өлеңті” кеңшарларындағы мектептерді). 1-ші және 2-ші дәрежелер “Ұлы Отан соғысы” ордендермен, медальдармен марапатталған. “Отличник просвещения КазССР” белгінің иесі болды.

СУЛЕЙМЕНОВ
Құсайын
Райымжанұлы

(1937, Куйбышев ауданы “Екібастұз” кеңшары). Целиноград ауыл шаруашылық институтын бітірген, мамандығы зоотехник. “Коминтерн”, “Майқарағай” кеңшарларында бас зоотехник болып қызмет атқарған. 1990-1994 жылдары “Восточный” разрезінің “Рыбхоз” бөлімшесінің бастығы болды. Құсайын Шақшан болысының соңғы биі (қызыл) Сүлейменнің немересі, шежіре жинасып, кітап шығаруға көмектесті.

ТАТЫБАЕВ Жапар

(1889, Баянауыл жері Шақшан болысы - 1953) - мұғалім. 1919 жылы мұғалімдік курстарды өтіп, бастауыш мектептерде оқытушы болып қызмет атқарды. 1949 жылы 30 жылдық еңбегі үшін Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды.

ТЕМІРБАЕВ Салық

(1909, қазіргі Қашыр ауданы Қызылтан ауылы) - шахтер, Социалистік Еңбек Ері (26.4.1957 ж.). 1929-1963 жылдары Кемеров облысы Белово қаласында “Пионерка” көмір шахтасында забойщик, бригадир болып жұмыс істеді. “Почетный шахтер СССР” атағына ие болды, екі ордендер және он екі медальдармен марапатталды.

КСРО көмір өндірісінің наркомы Л.М. Каганович иесі атаулы сағатты Темірбаев Салыққа тапсырған.

ТЕМЕРБАЕВ

Аманжол Саликович

(1960, Белово қаласы Кемеров облысы). 1984 жылы Кемеров мемлекеттік медицина институтының санитарлық-гигиеналық факультетін бітірді. 1984-2001 жылдары Павлодар қаласының санитарлық қызмет орындарында жұмыс істеді: қоршаған ортаның

гигиенасы бөлімшесін басқарды, коммуналдық гигиена бөлімшесінің бастығы болды, горсанэпидемстанцияның санитарлық-гигиеналық бөлімін басқарды. 2001 жылдан бері Павлодар облысының санэпидемстанциясының бас дәрігерінің орынбасары.

ТӨЛЕУБАЕВ

Бахриден Әділұлы

(1954, Павлодар облысы Төртүй ауылы). 1975 жылы Қазақ ауылшаруашылық институтын бітірді. Еңбек жолында ғылыми мекеменің қатардағы инженер, аға инженер, кіші-аға ғылыми қызметкер, филиал директоры міндеттерін атқарған.

“Екібастұз” кеңшарының директоры, ғылыми бірлестік бас директорының орынбасары болды. Ғылым кандидаты, Павлодар университетінің профессоры, Экологиялық академияның мүше-корреспонденті, ҚР журналистер Одағы мен Ауылшаруашылық министрлігі сыйлығының лауреаты. Қазірде Ұлттық ядролық орталықта (Курчатов қаласы) ғылыми жетекші және ПАУ-де институт директоры болып қызмет атқарады.

ХАСЕНОВ

Қайыр

(1925, Максим Горький ауданы Жасқайрат ауылы). Павлодар педагогикалық училищесін және Алматы жоғарғы партия мектебін бітірген. 1943-1946 жылдары әскерде, Ұлы Отан соғысына қатысты. 1946-1955 жылдары Октябрь орта мектебінің

мұғалімі, Максим Горький РК КП инструкторы, обком партияның финоргандар бөлімінің инструкторы. 1959-1965 жылдары Баянауыл ауданында партия қызметтерінде, 1965 жылдан ауылдық атқару комитетінде әртүрлі басшы қызметтерінде істеді. 1975-1986 жылдары райпотребсоюзды басқарды. Баянауыл ауданының атақты азаматы деген атаққа ие. Екі ордендер және 13 медальдармен марапатталған.

ШАЙМЕРДЕНОВ

Балғабай Мыңбайұлы

(1948, Баянауыл ауданы Майқайың поселкесі) - кұрлысшы-инженер. Алматыда жоғарғы партия мектебін (1970) және Павлодар индустриалды институтын (1988) бітірді. 1979-1995 жылдары мастер, парком хатшысының орынбасары, “Екібастұзэнерго-

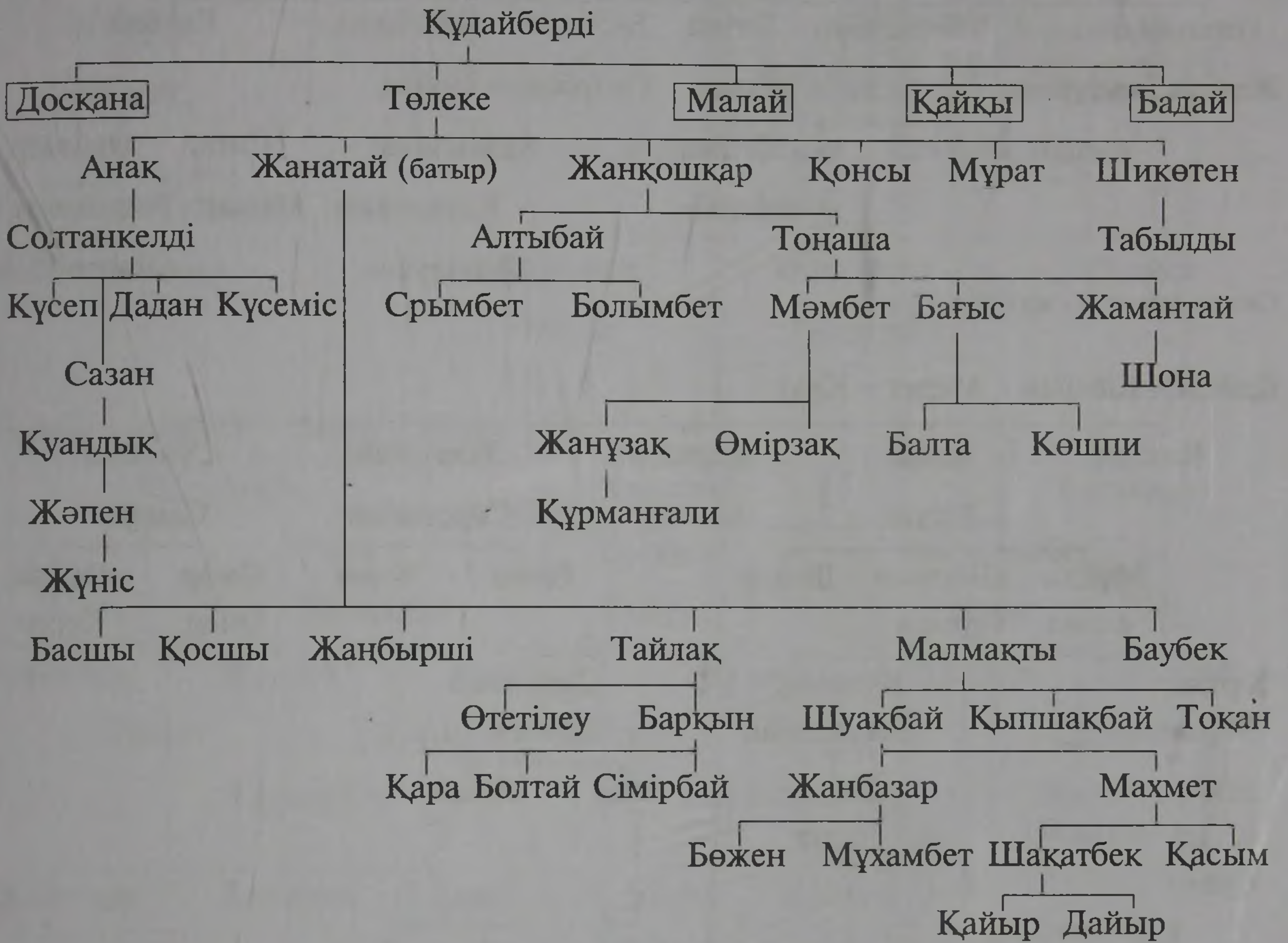
строй” тресттің профсоюз комитетінің бастығы. 1996 жылдан бүгінгі күнге дейін Екібастұз қалалық маслихатының хатшысы. Екі медальдармен марапатталған, 2003 жылдан Қазақстан Республикасының Ұлттық кеңесінің мүшесі.

Қанжығалы шежіресі

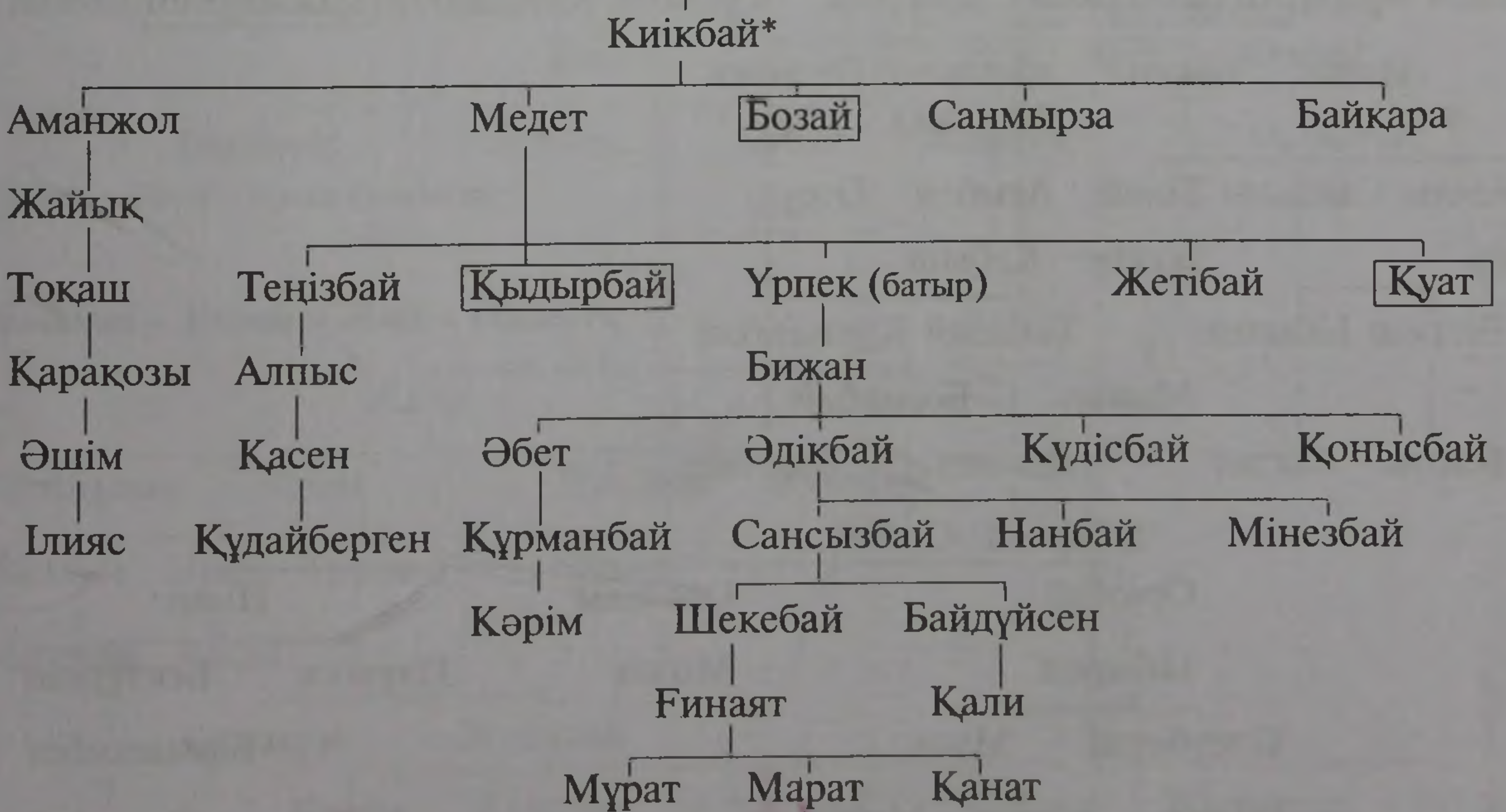
Ажыбай - Досқана, Төлеке, Малай,
Киікбай, Бадай

Есен - Қармыс - Ажыбай - Мәшек

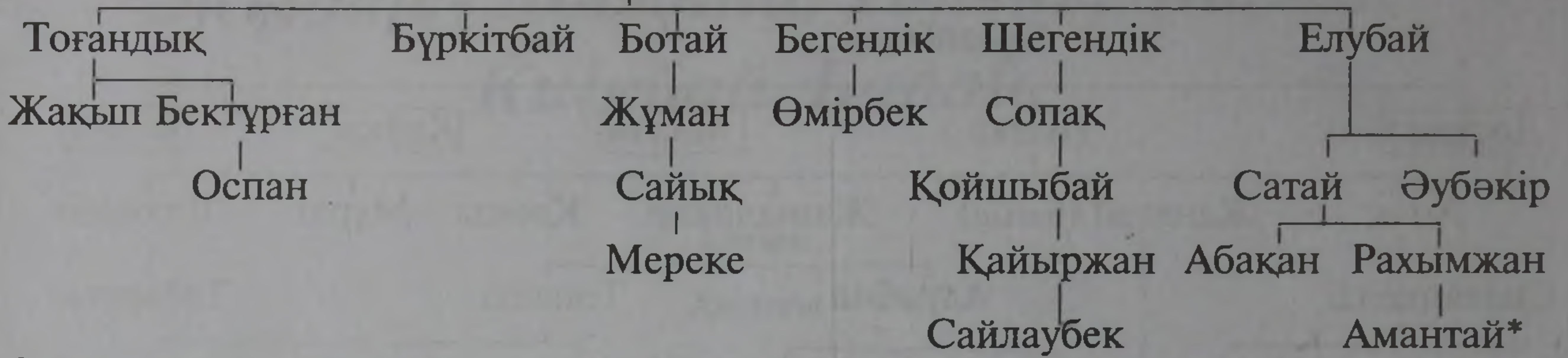
Ажыбай - Мәшек - Құдайберді - Қайқы

Киікбайға 18 мың жылқы біткен, зираты Атбасарда.

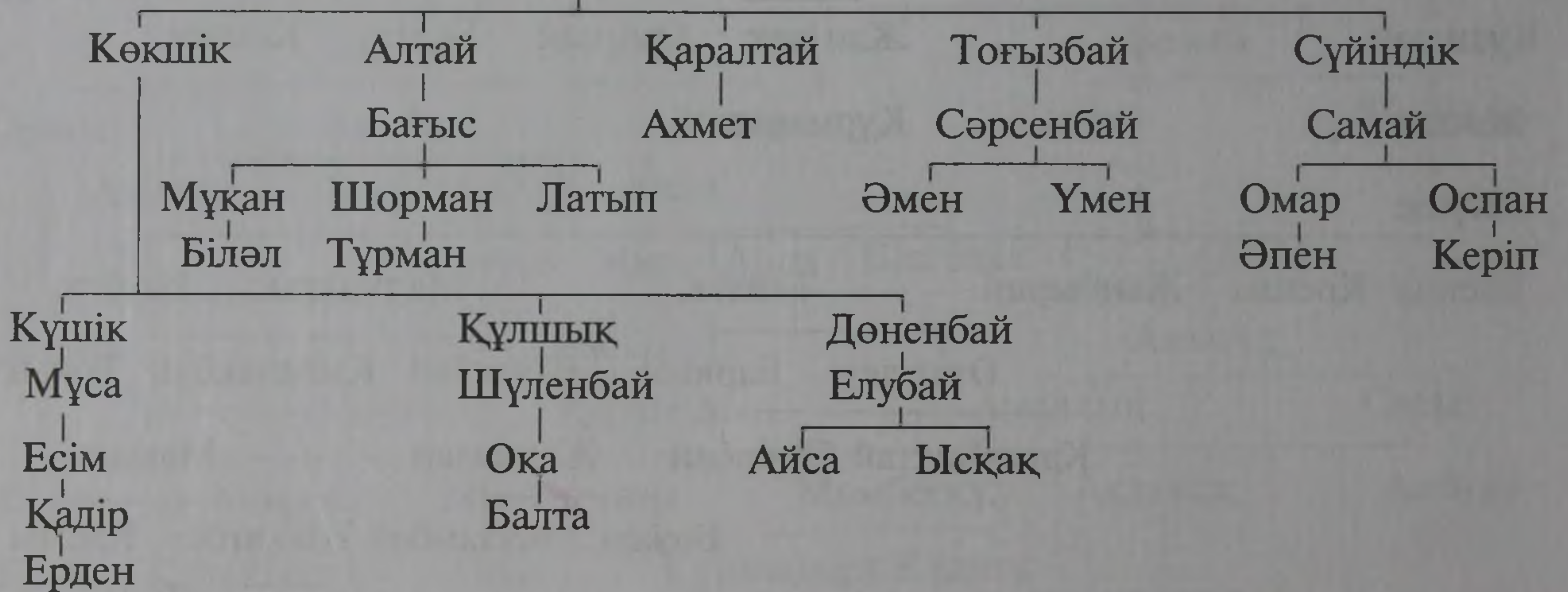
Қанжығалы шежіресі

Қайқы - Киікбай - Медет - Қыдырбай

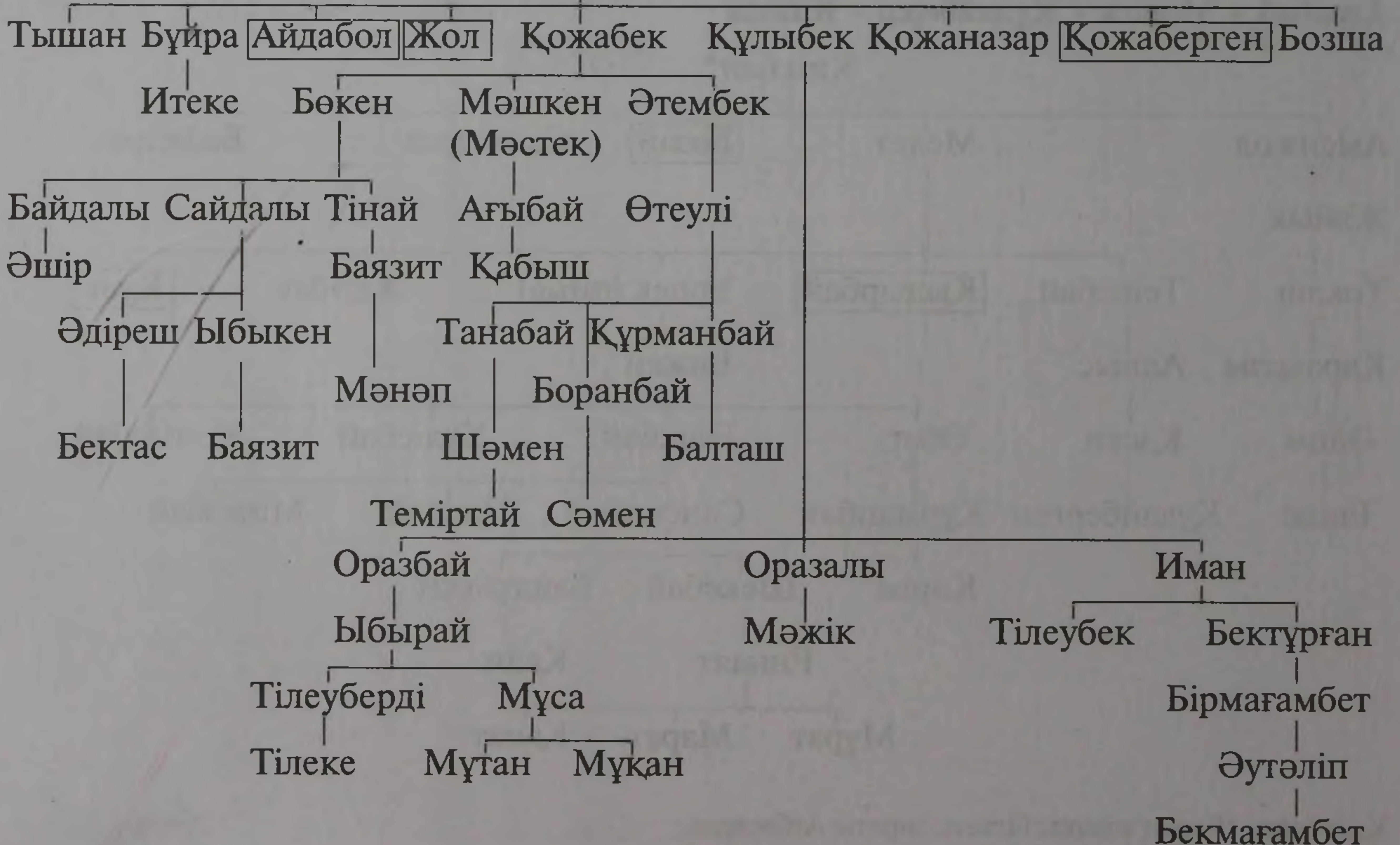

Сатаев Амантай - жазушы.

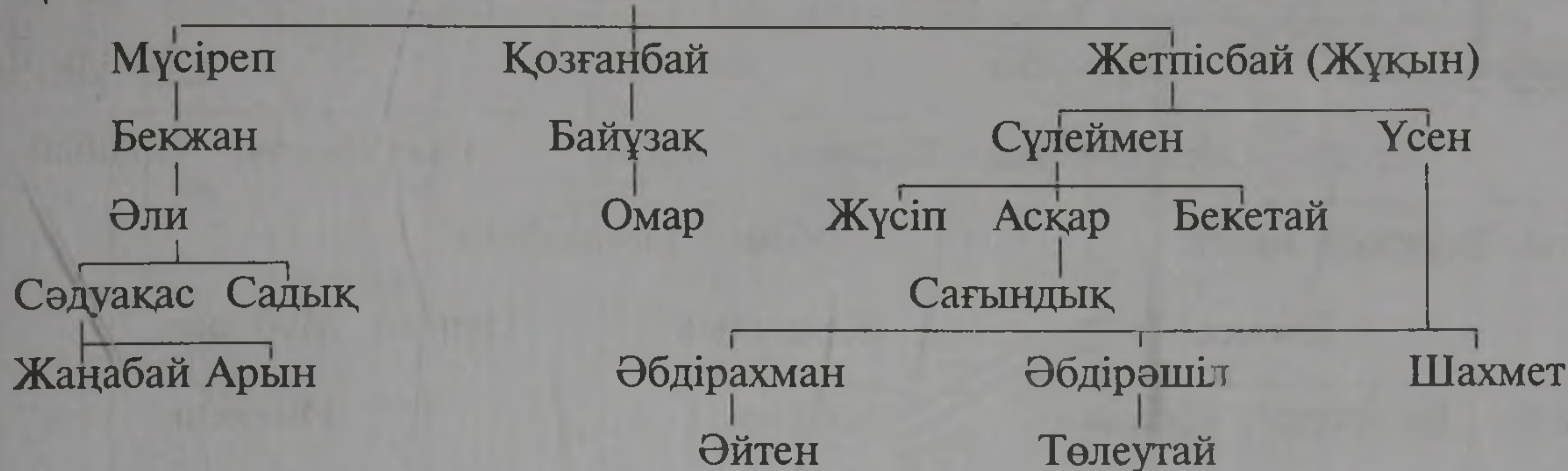
Қайқы - Киікбай - Медет - Қуат

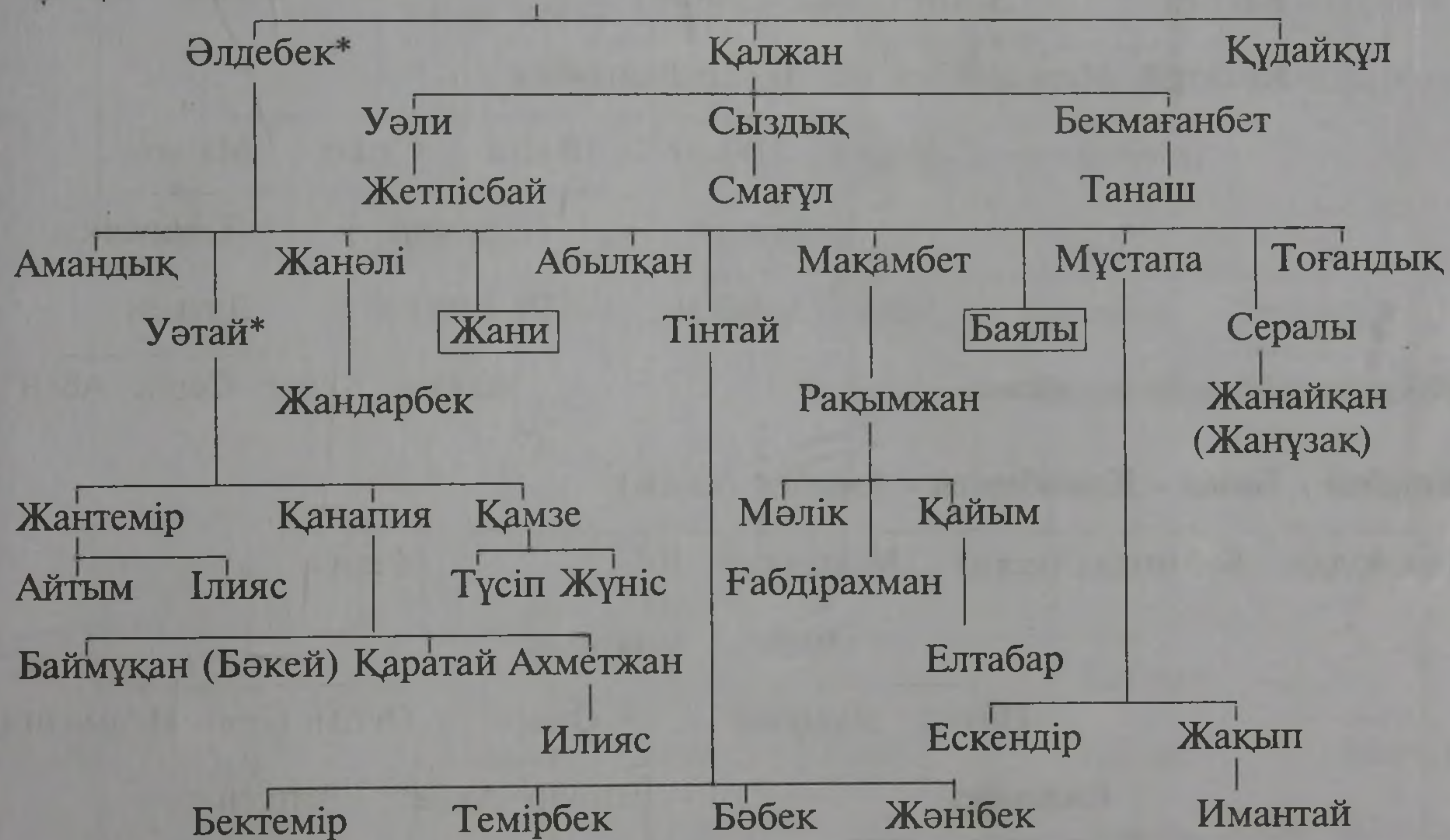
Құдаберді - Қайқы - Киікбай - Бозай

Қайқы - Киікбай - Бозай - Айдабол

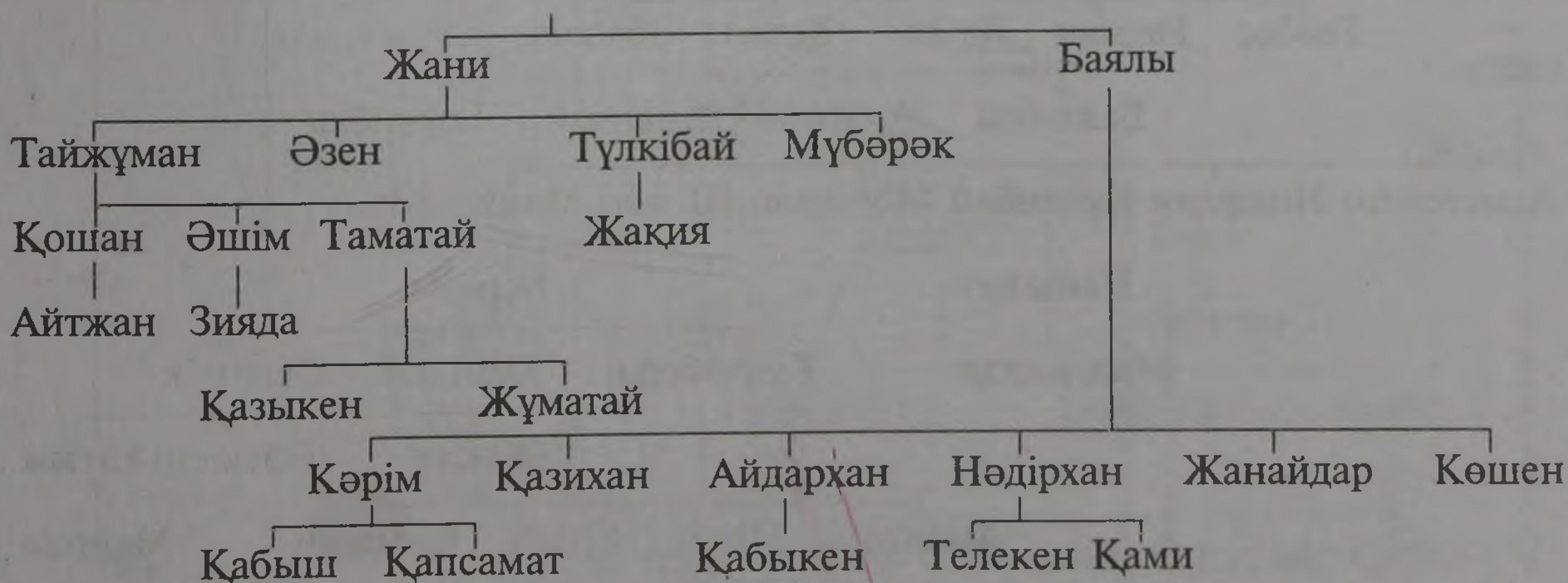

Қайқы - Киікбай - Бозай - Жол

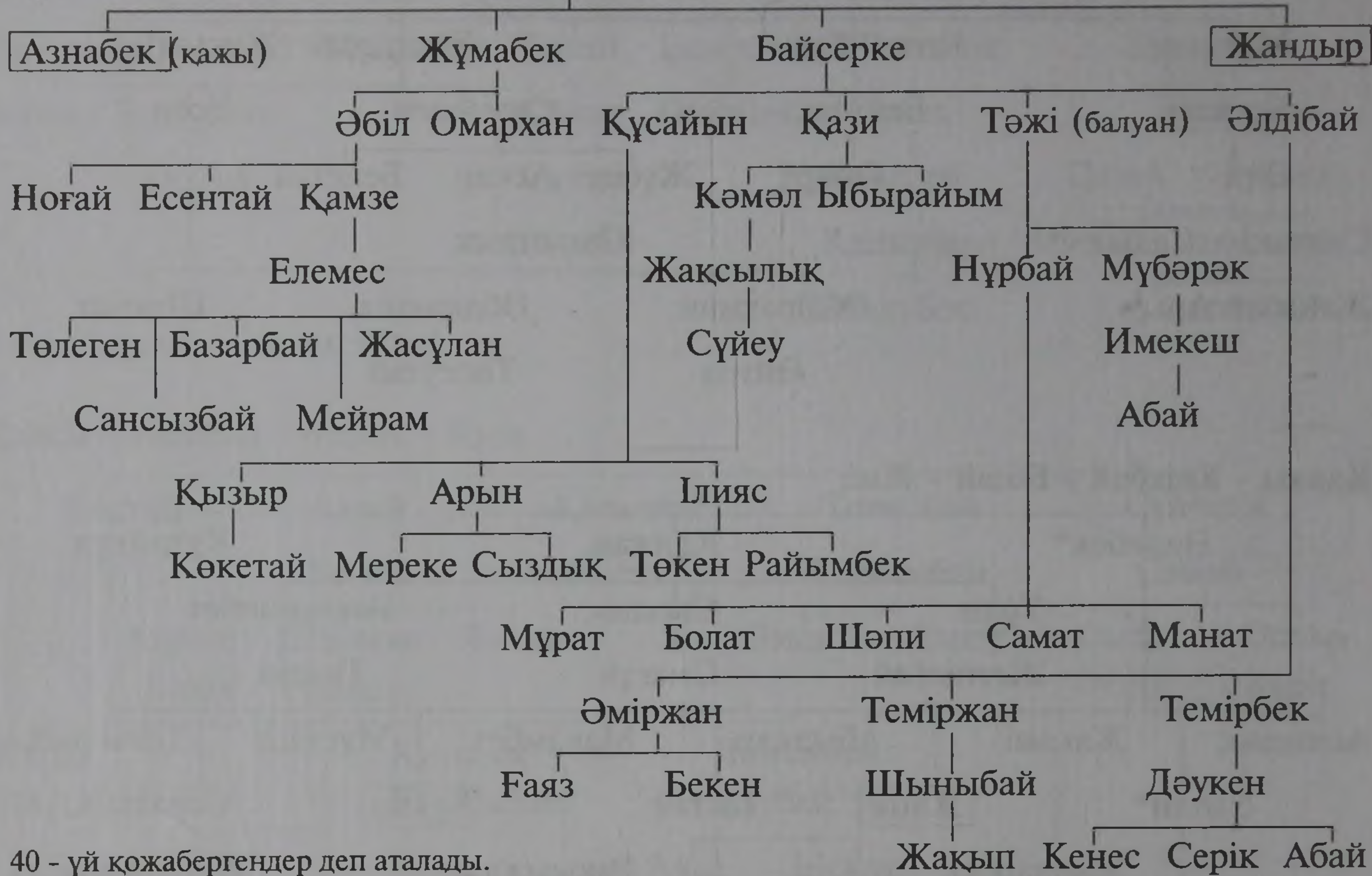
Əлдебек, Уэтай - болыс болғандар.

Киікбай - Бозай - Жол - Əлдебек

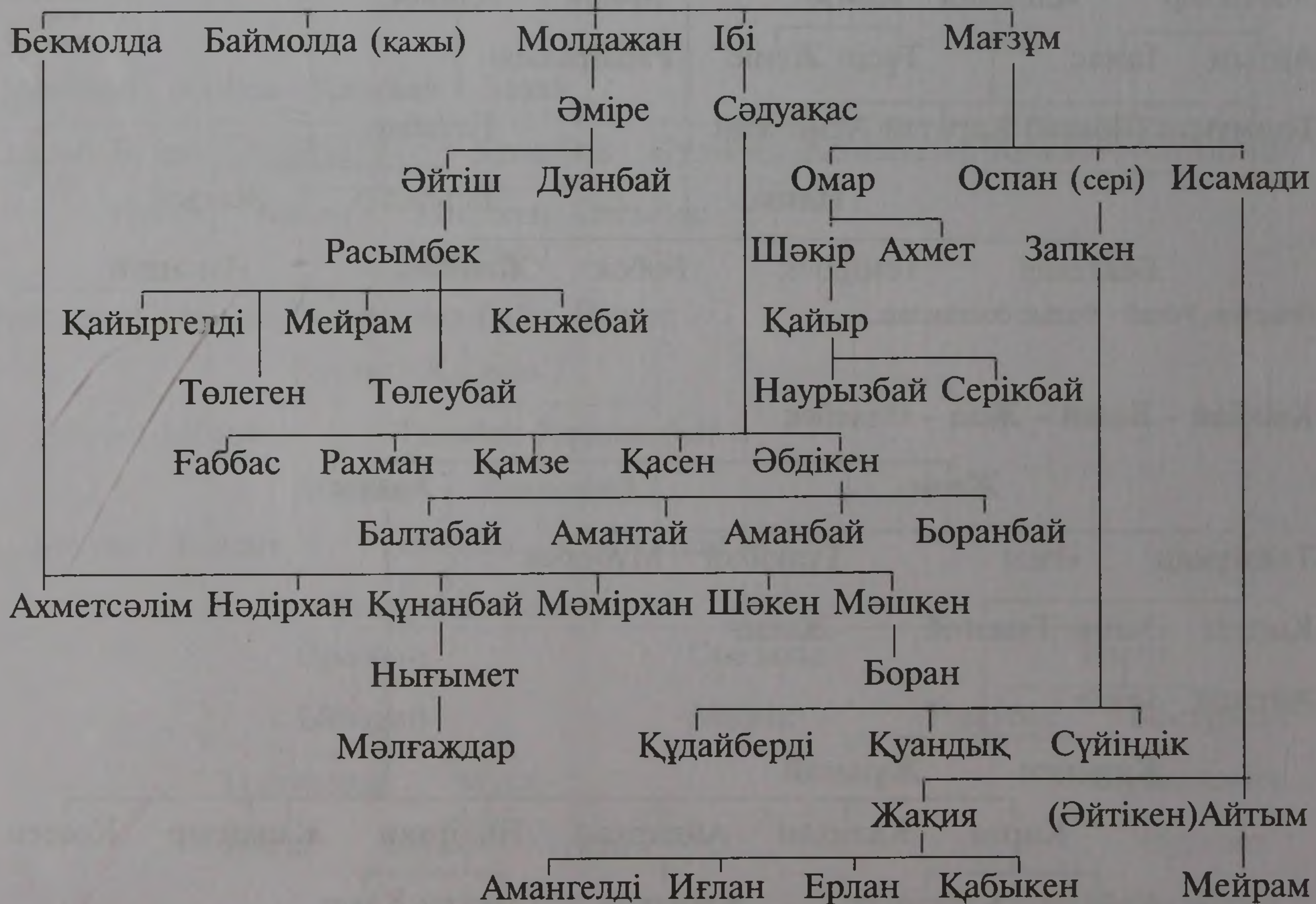

Қанжығалы шежіресі

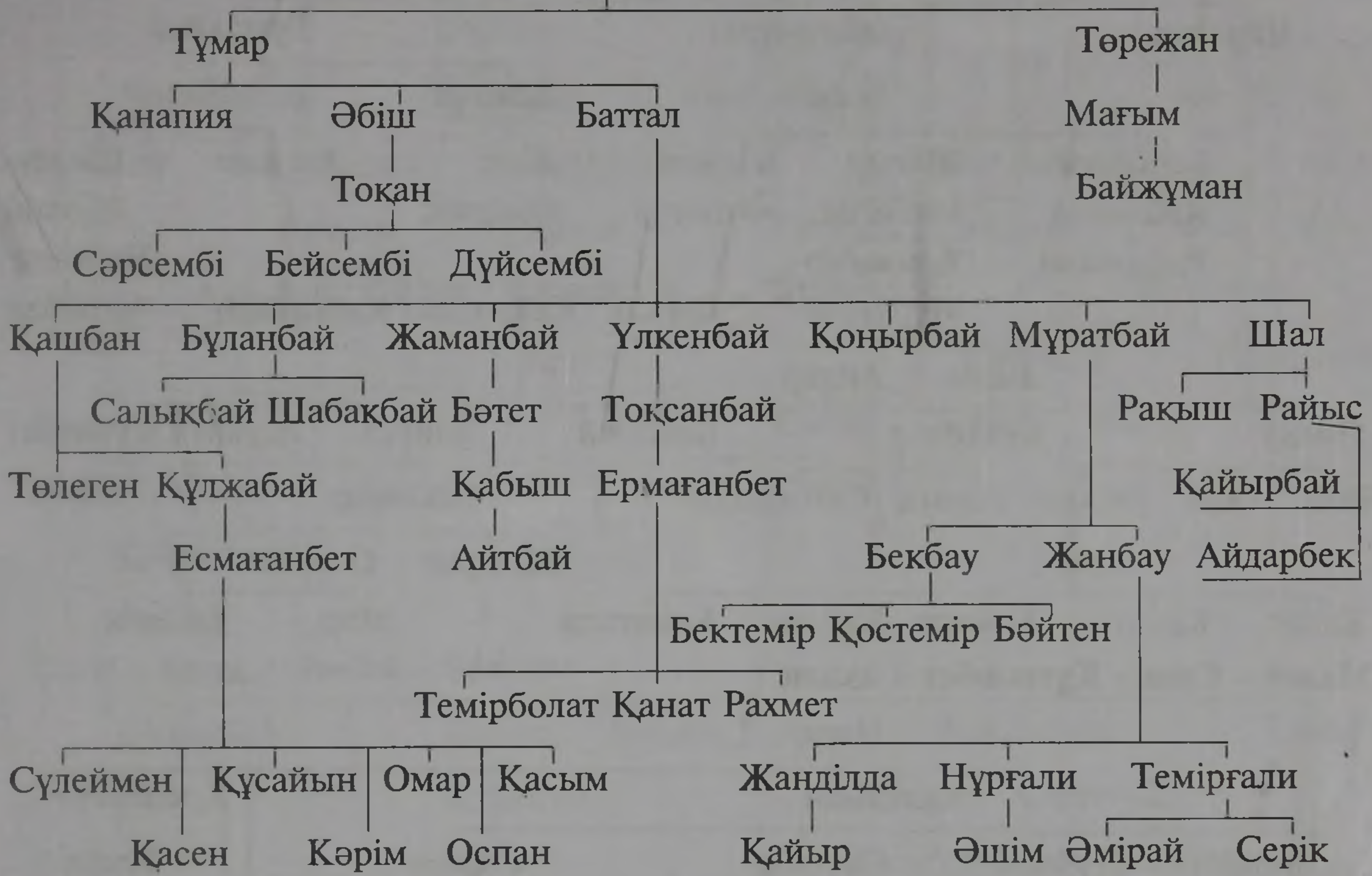
Қайқы - Киікбай - Бозай - Қожаберген

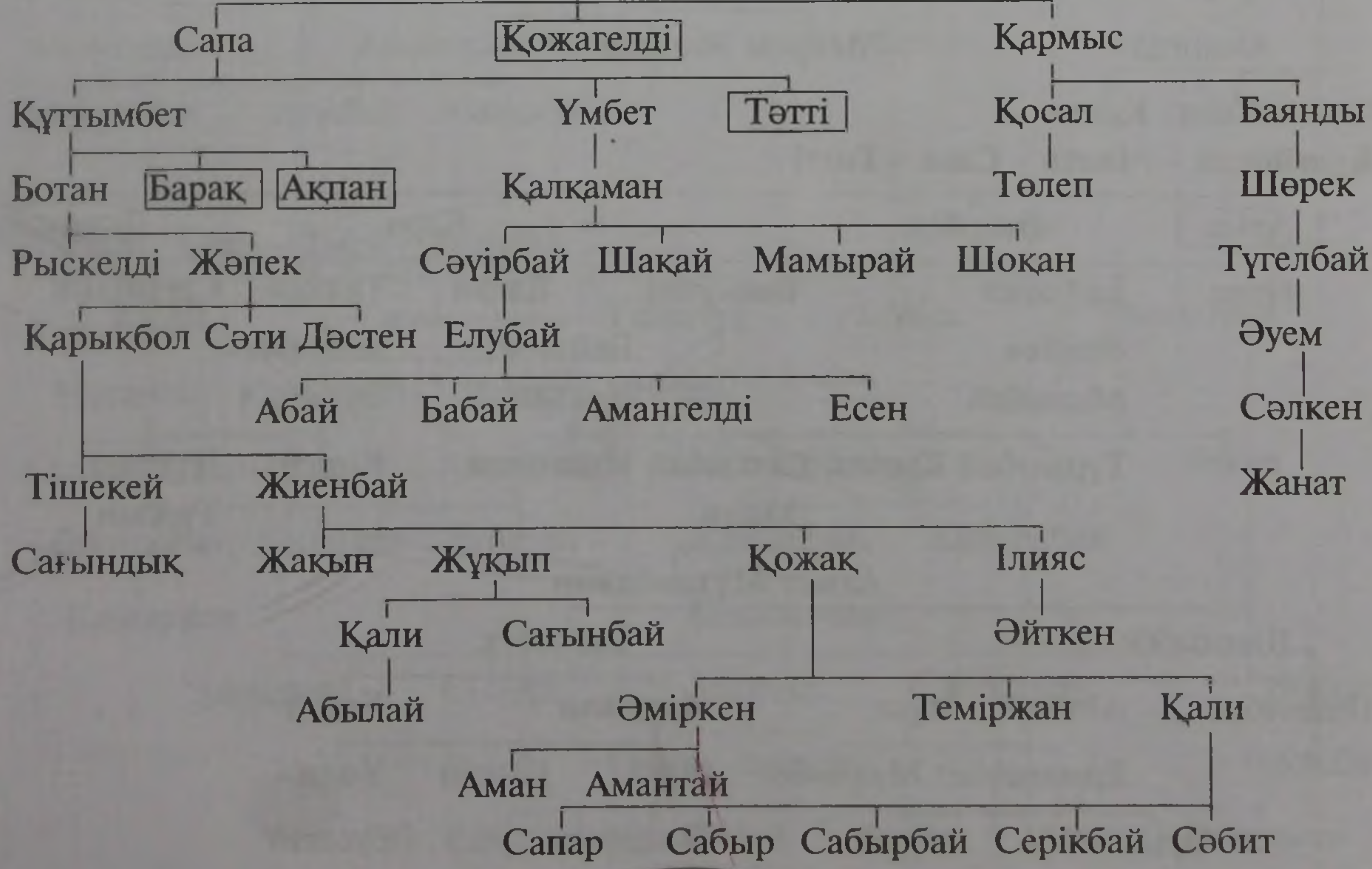
Киікбай - Бозай - Қожаберген - Азнабек (қажы)

Киікбай - Бозай - Қожаберген - Жандыр

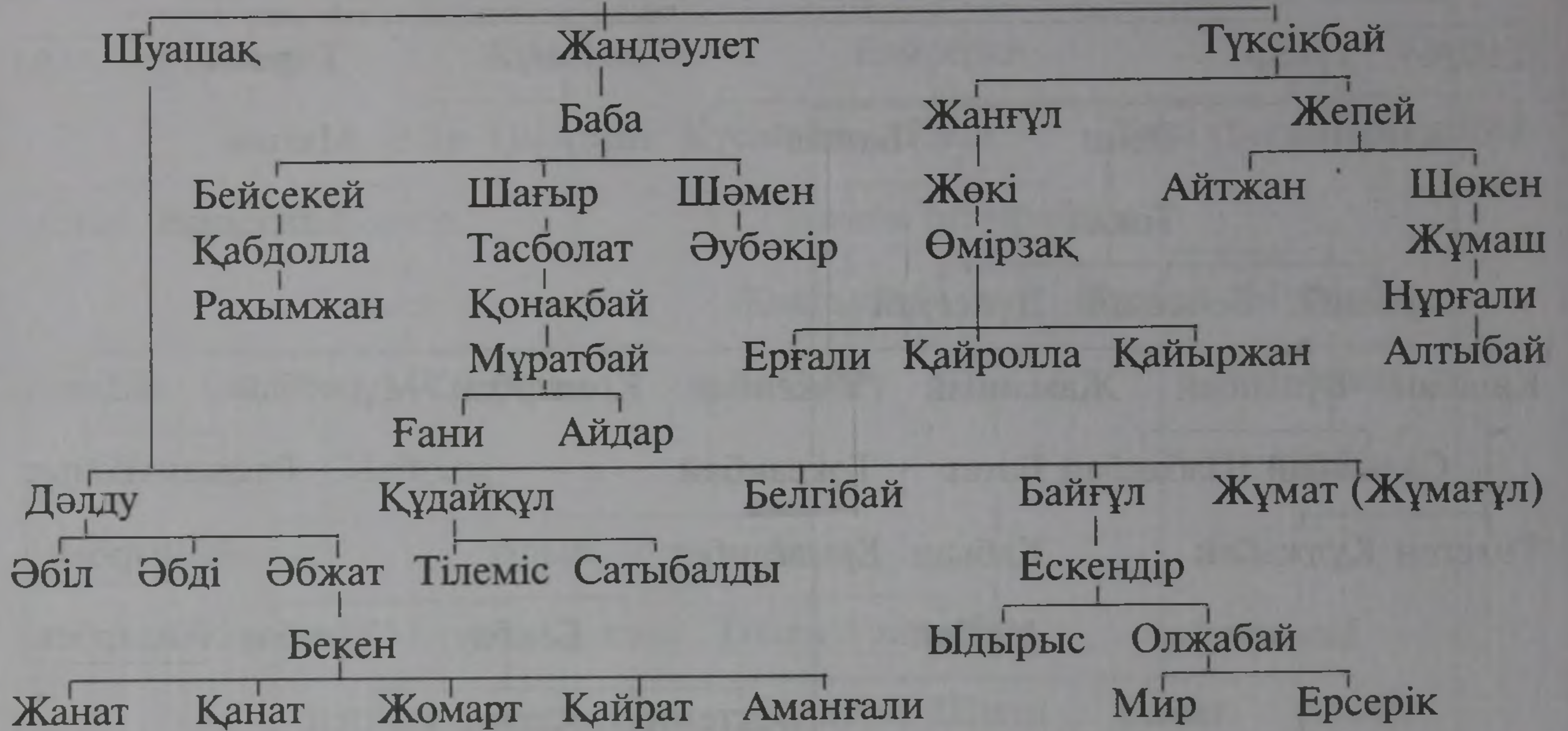

Ажыбай - Мәшек - Құдайберді - Малай

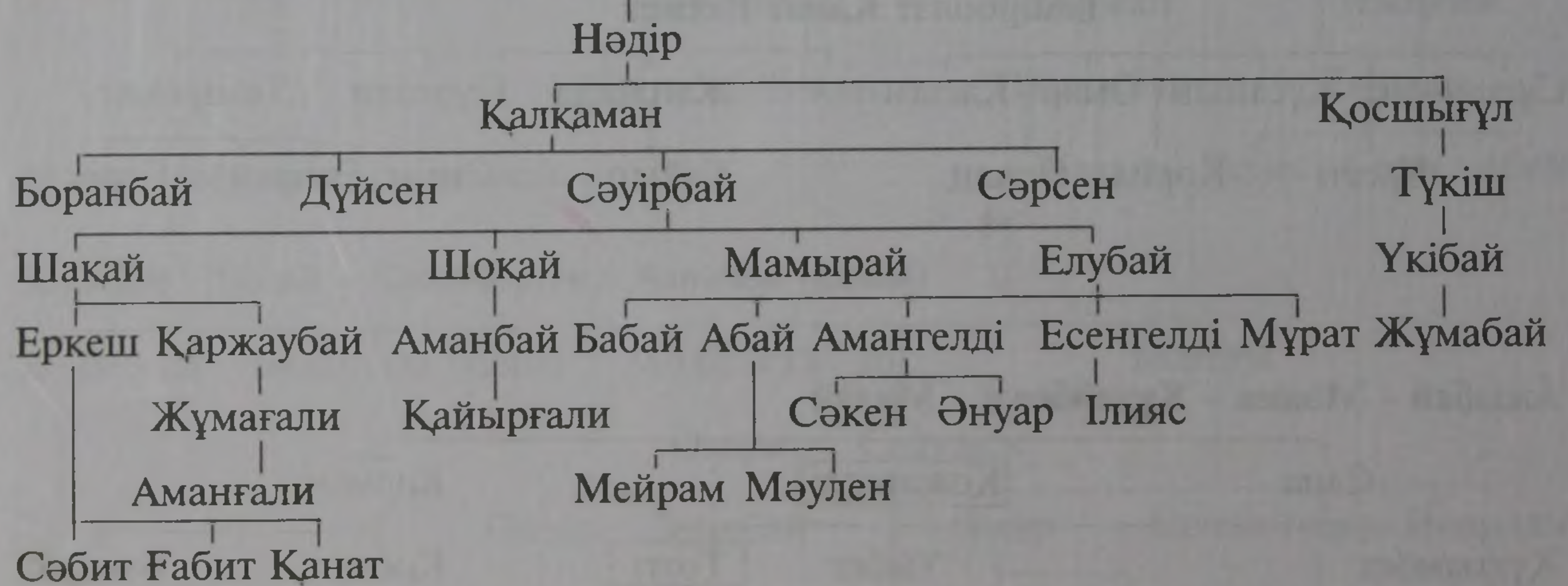

Қанжығалы шежіресі

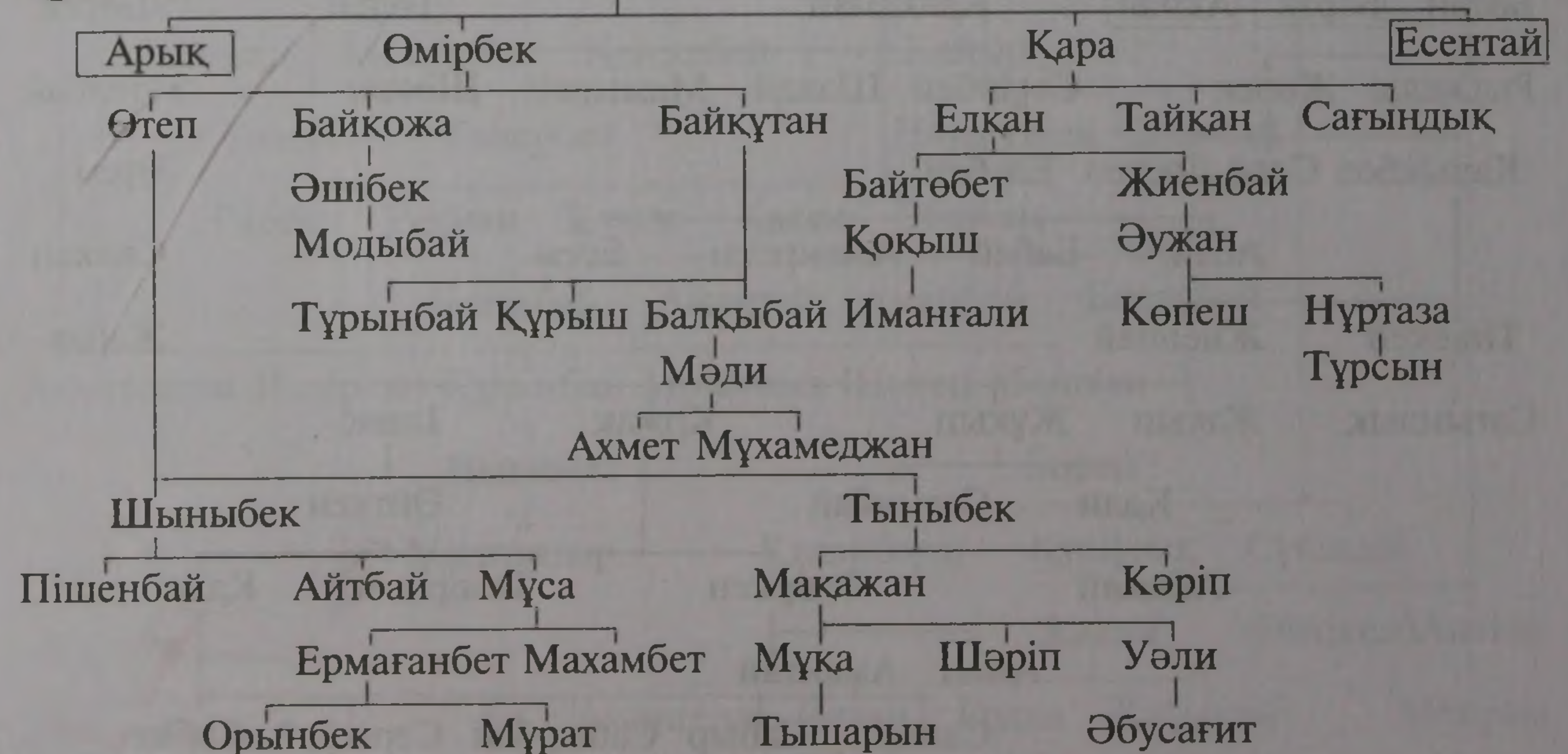
Малай - Сапа - Құттымбет - Барак

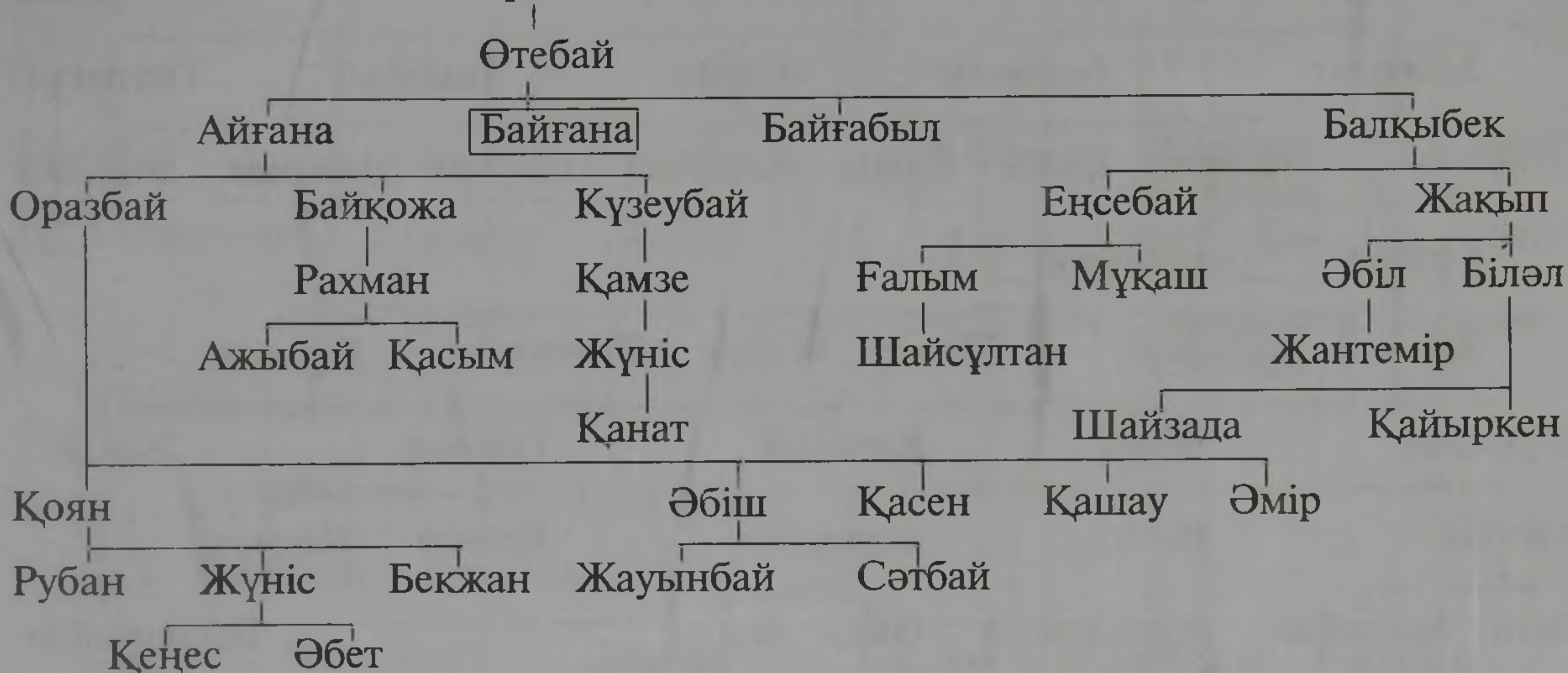
Малай - Сапа - Құттымбет - Ақпан

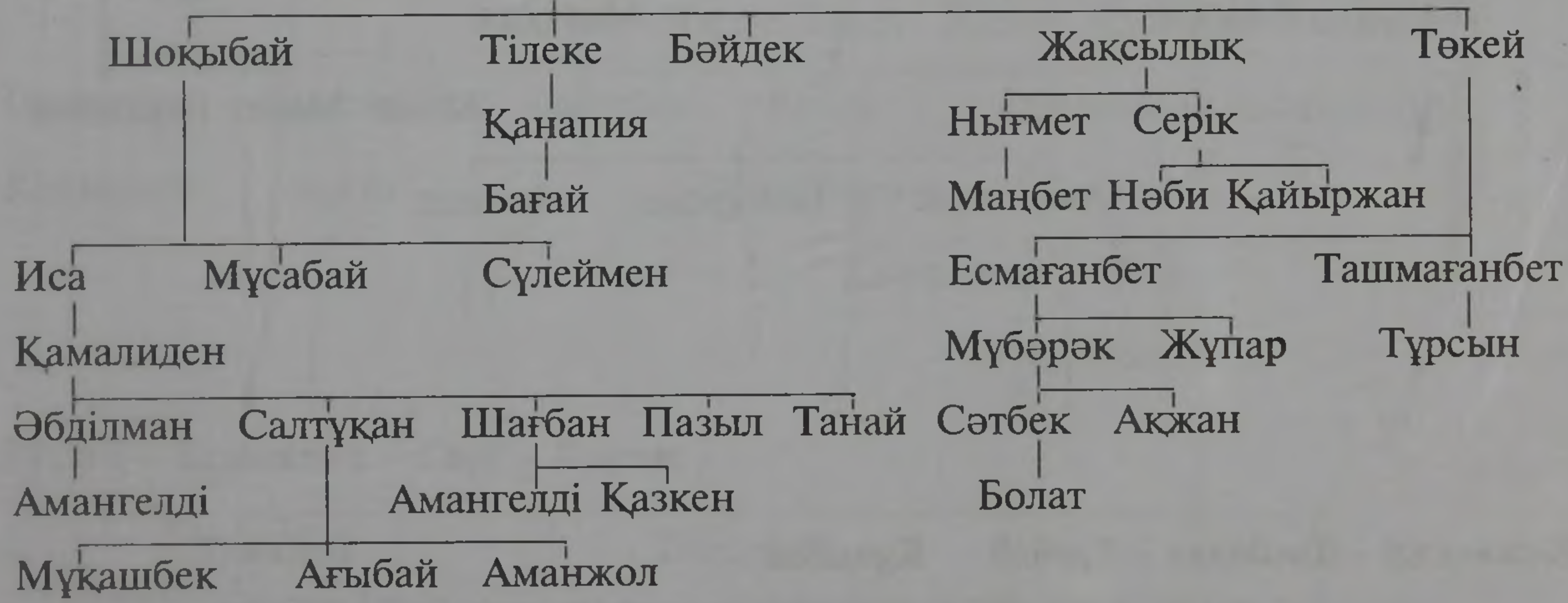
Құдайберді - Малай - Сапа - Тәтті

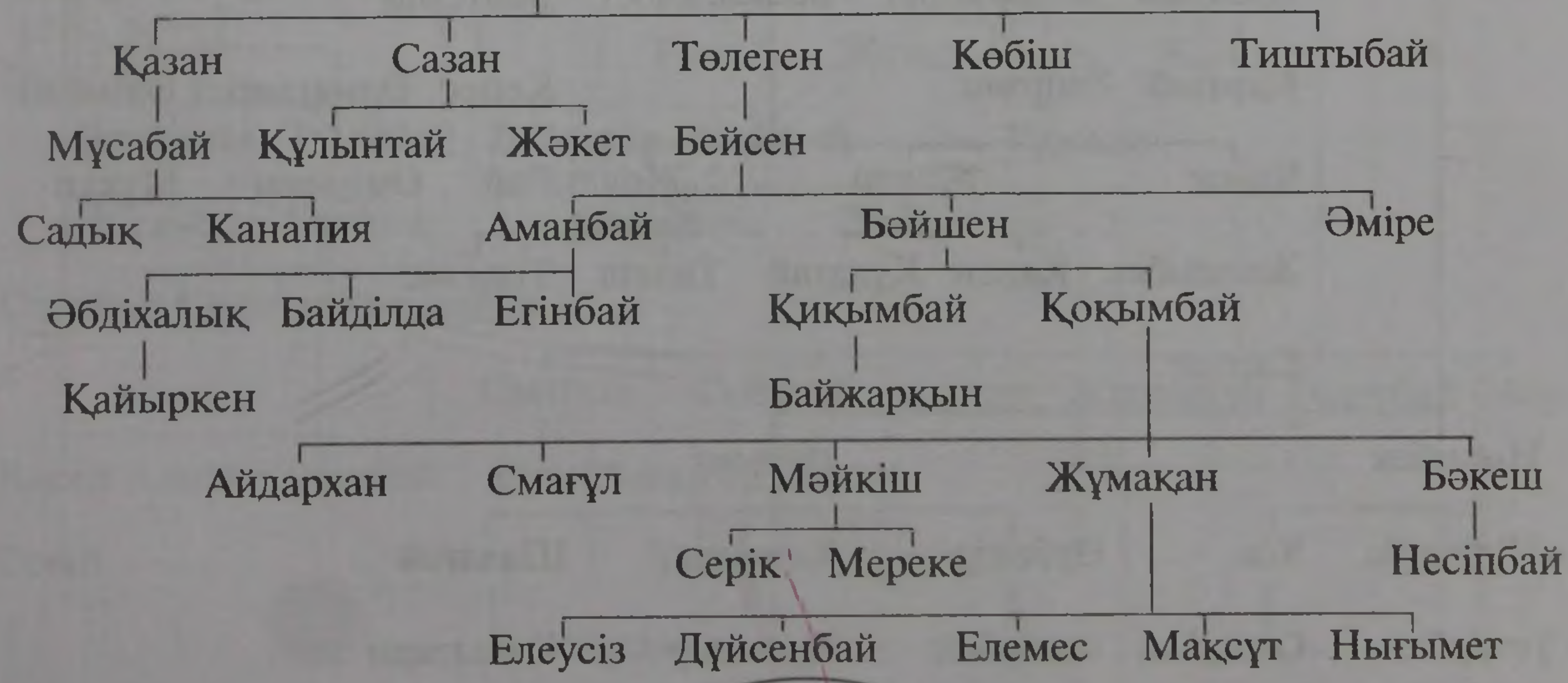
Малай - Сапа - Тәтті - Арық

Тәтті - Арық - Өтебай - Байғана

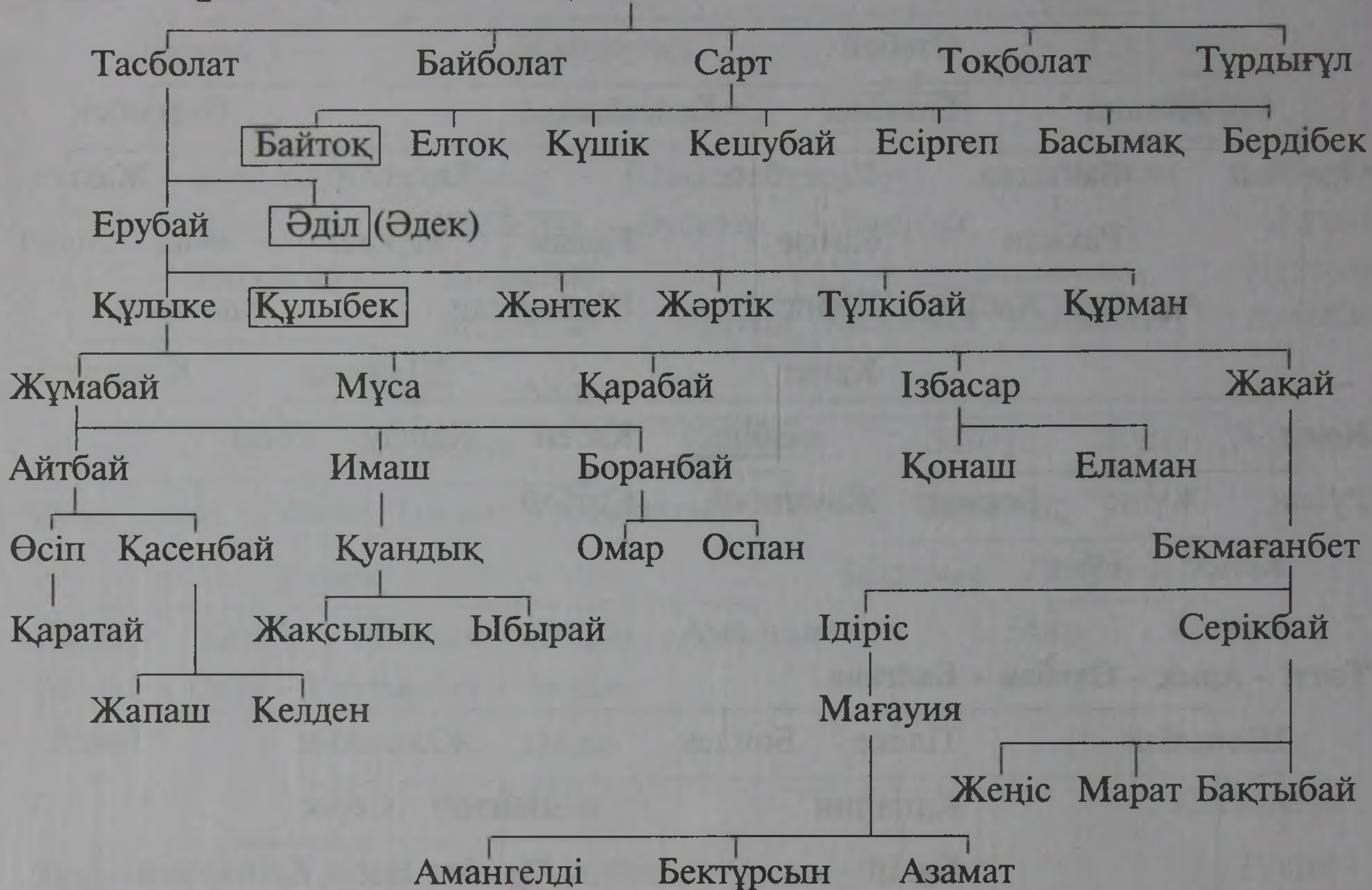

Малай - Сапа - Тәтті - Есентай

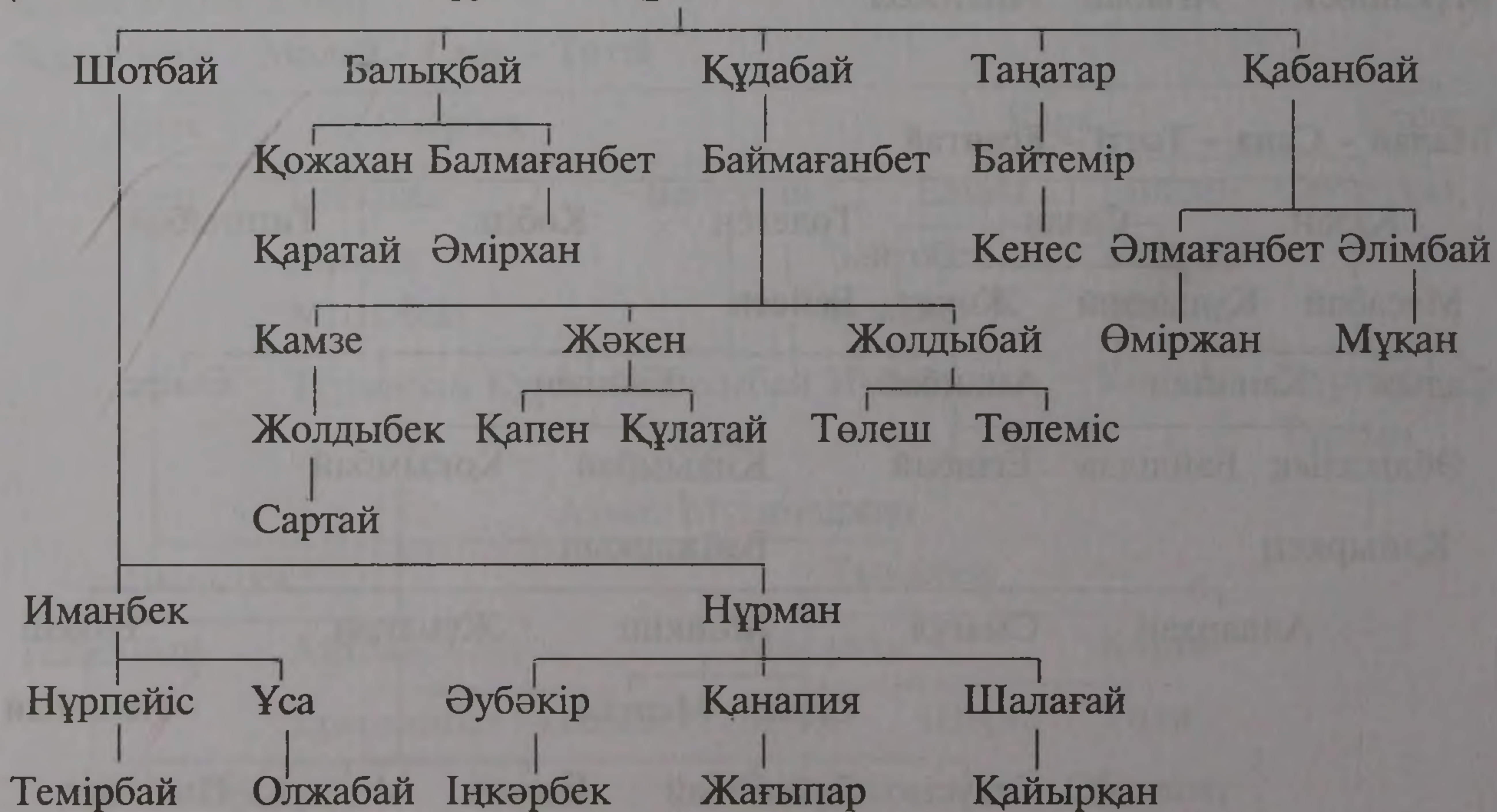

Қанжығалы шежіресі

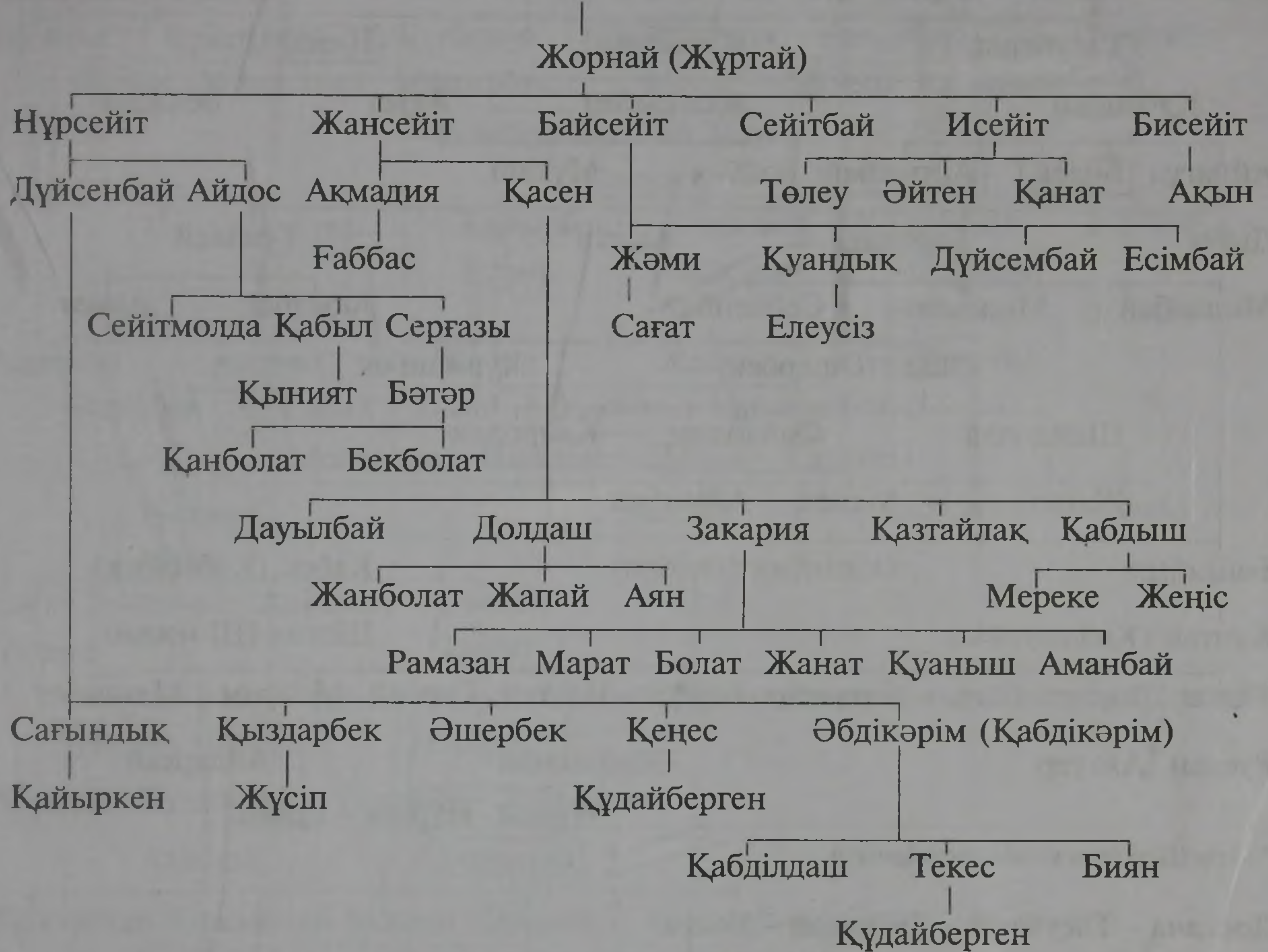
Мәшек - Құдайменді - Малай - Қожагелді

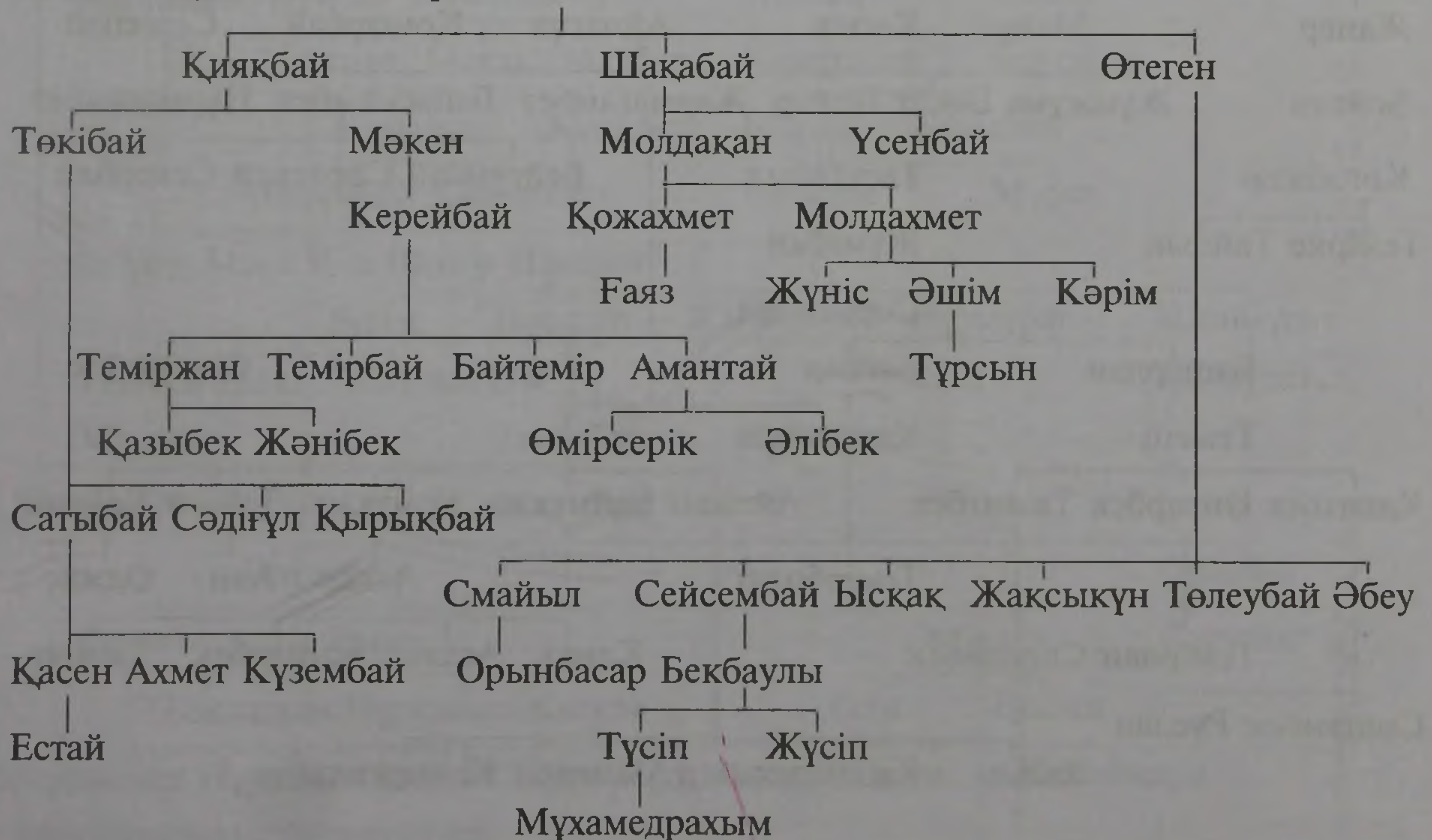
Қожагелді - Тасболат - Ерубай - Құлыбек

Малай - Қожагелді - Тасболат - Әдек (Әділ)

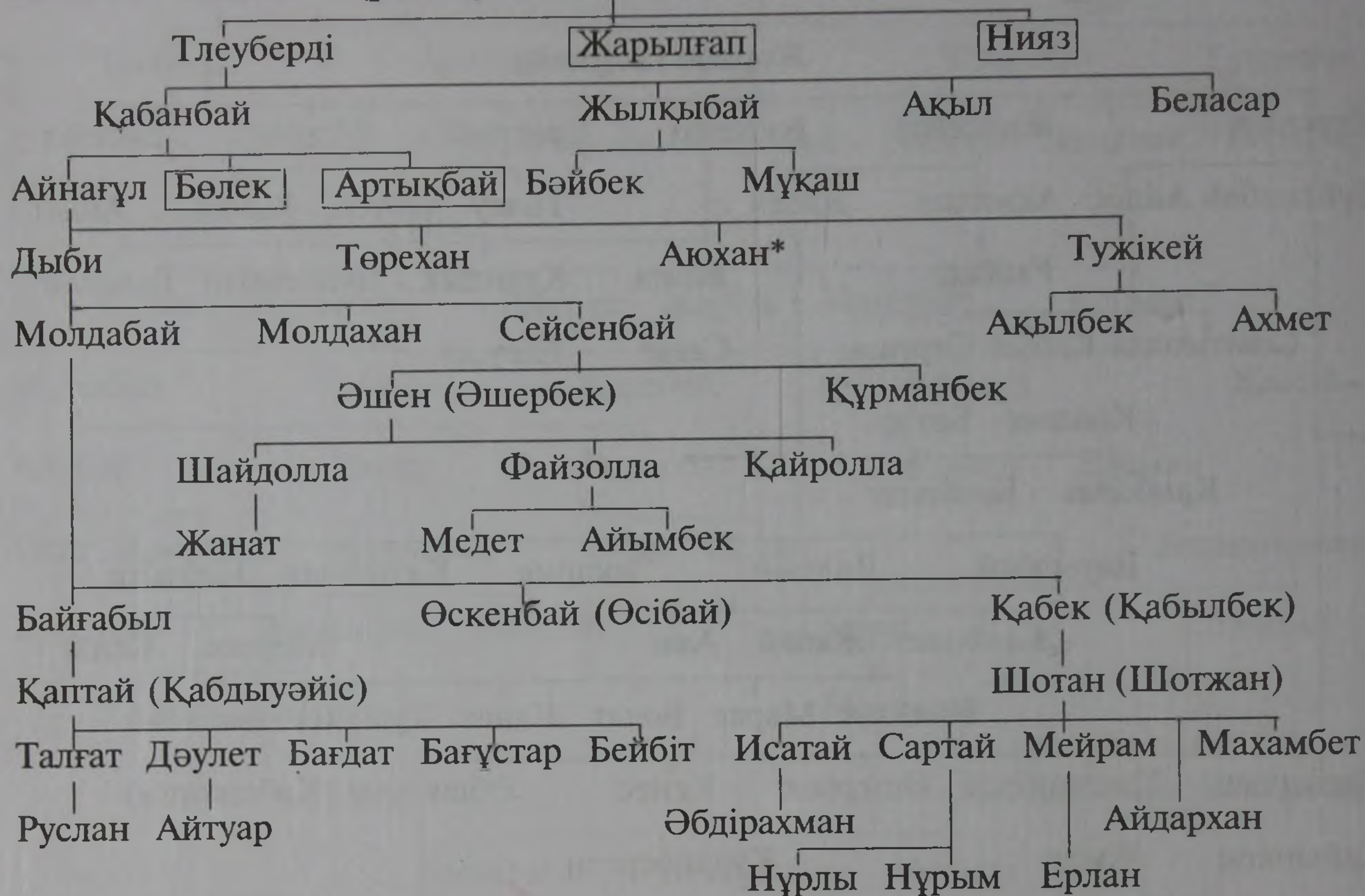

Малай - Қожакелді - Сарт - Байтоқ

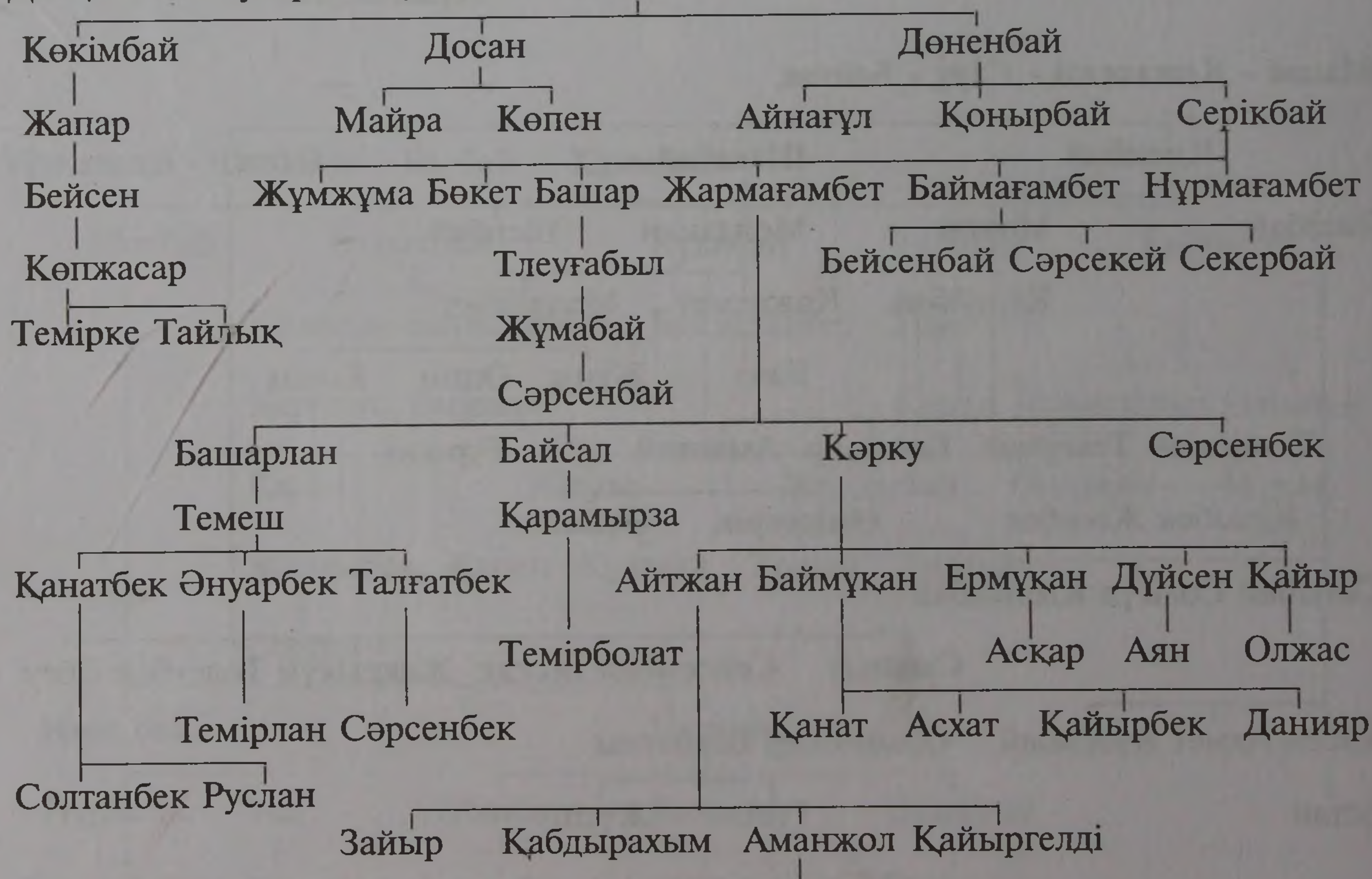
Қанжығалы шежіресі

Ажыбай - Мәшек - Құдайберді - Досқана

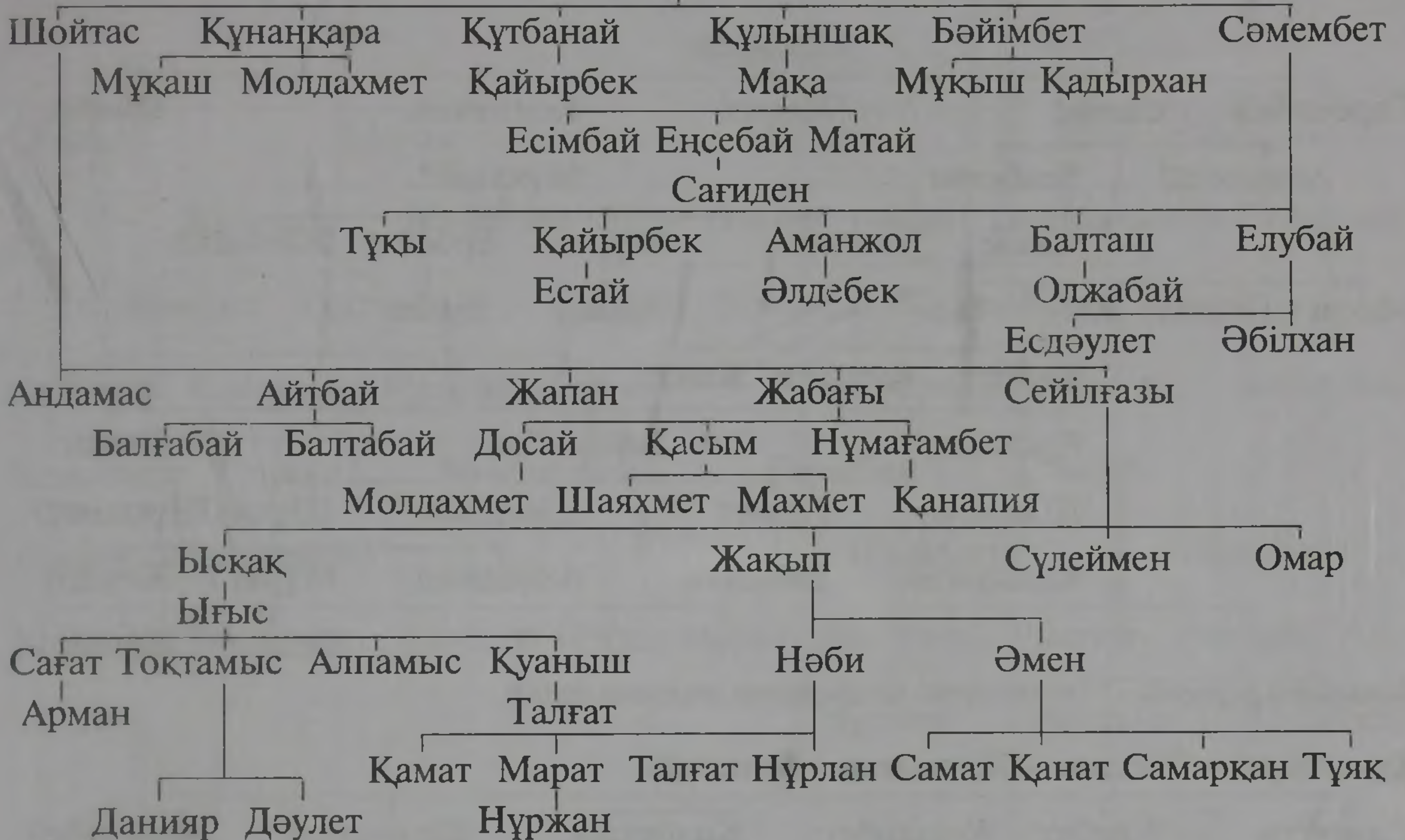

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

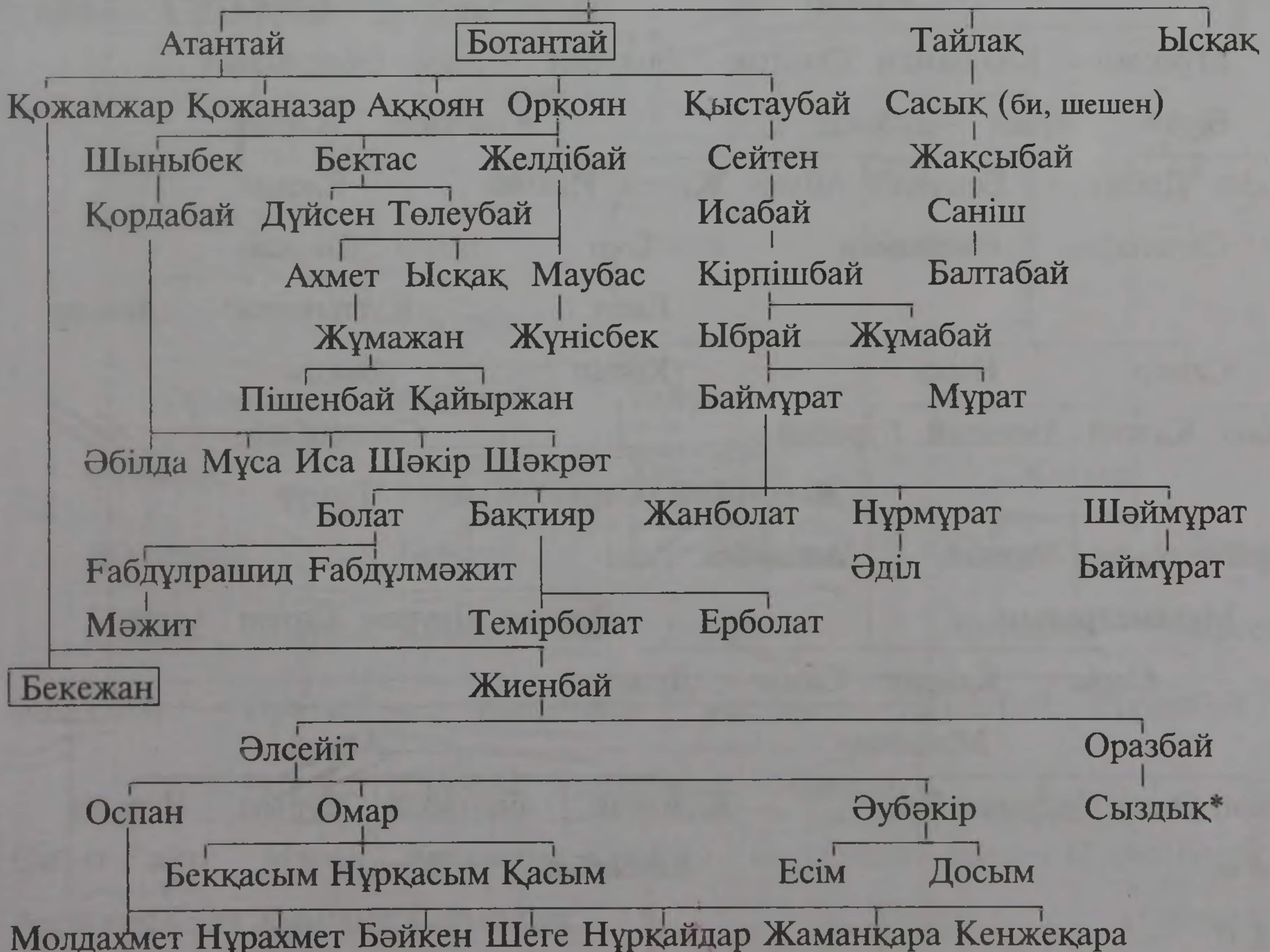
Досқана - Тлеуберді - Қабанбай - Бөлек

Досқана - Тлеуберді - Қабанбай - Артықбай

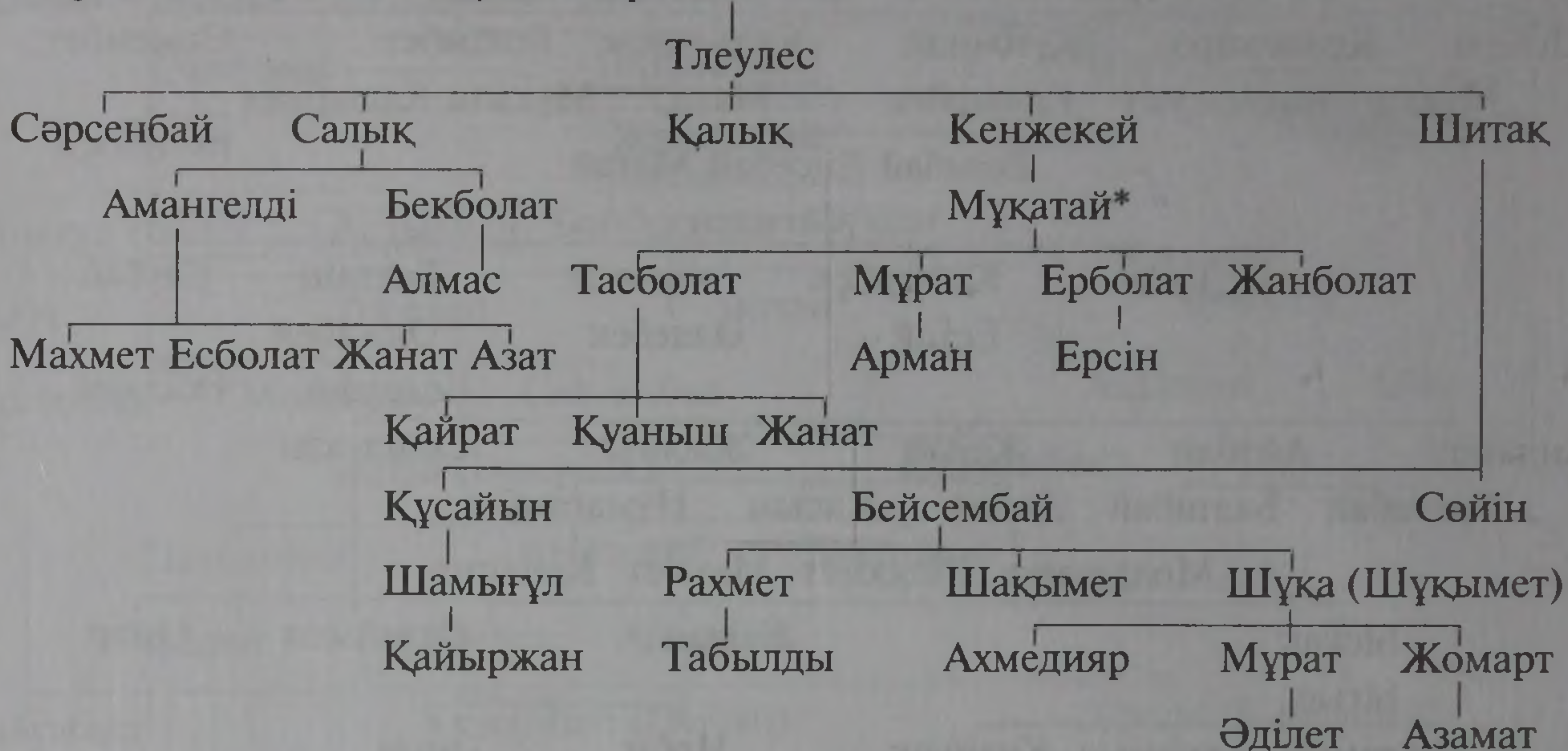
Мәшек - Құдайберді - Досқана - Жарылғап

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

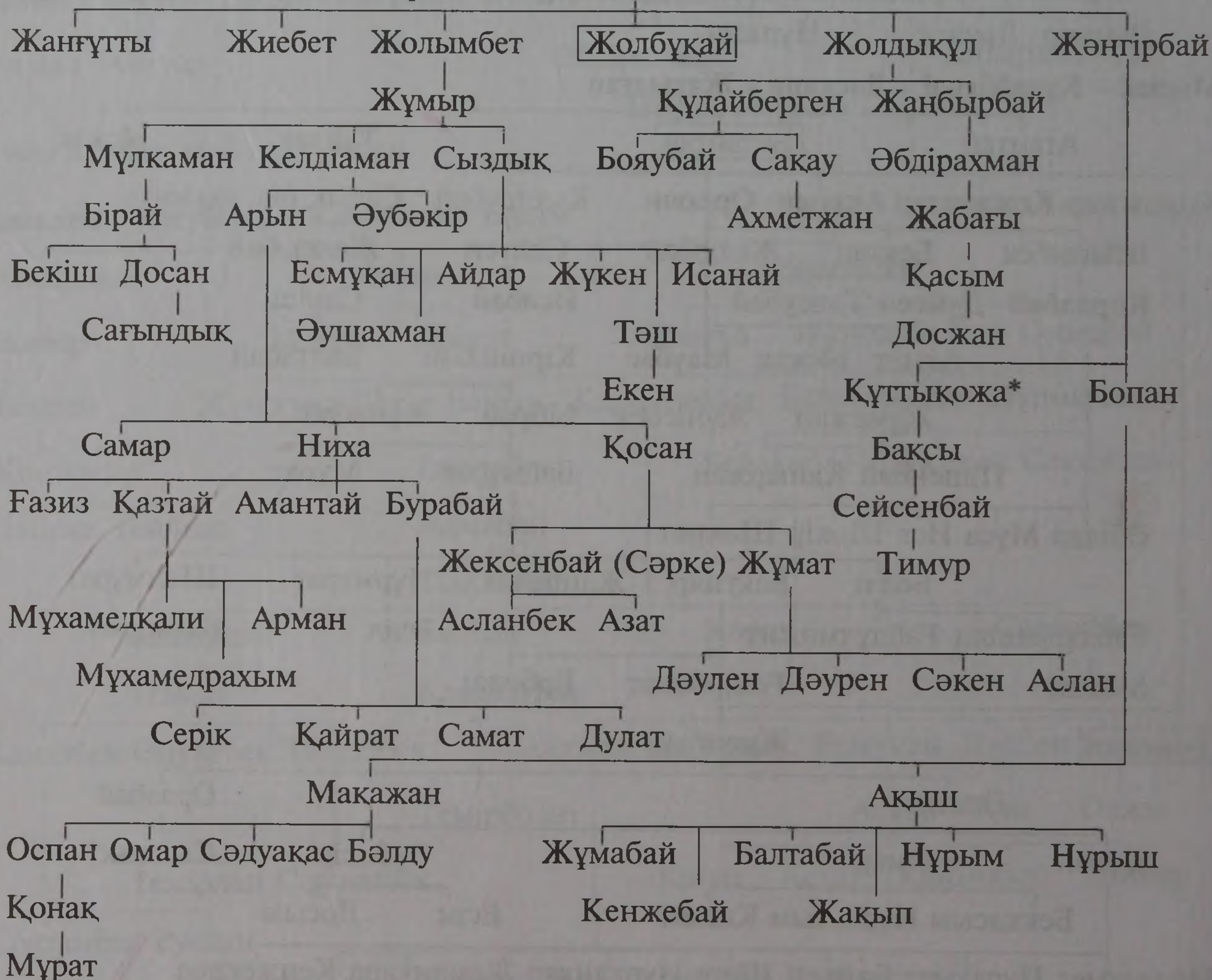
Қанжығалы шешіресі

Жарылғап - Атантай - Қожамжар - Бекежан

Кенжекеев Мұқатай - "Торайғыров" кеңшарында директор болды.

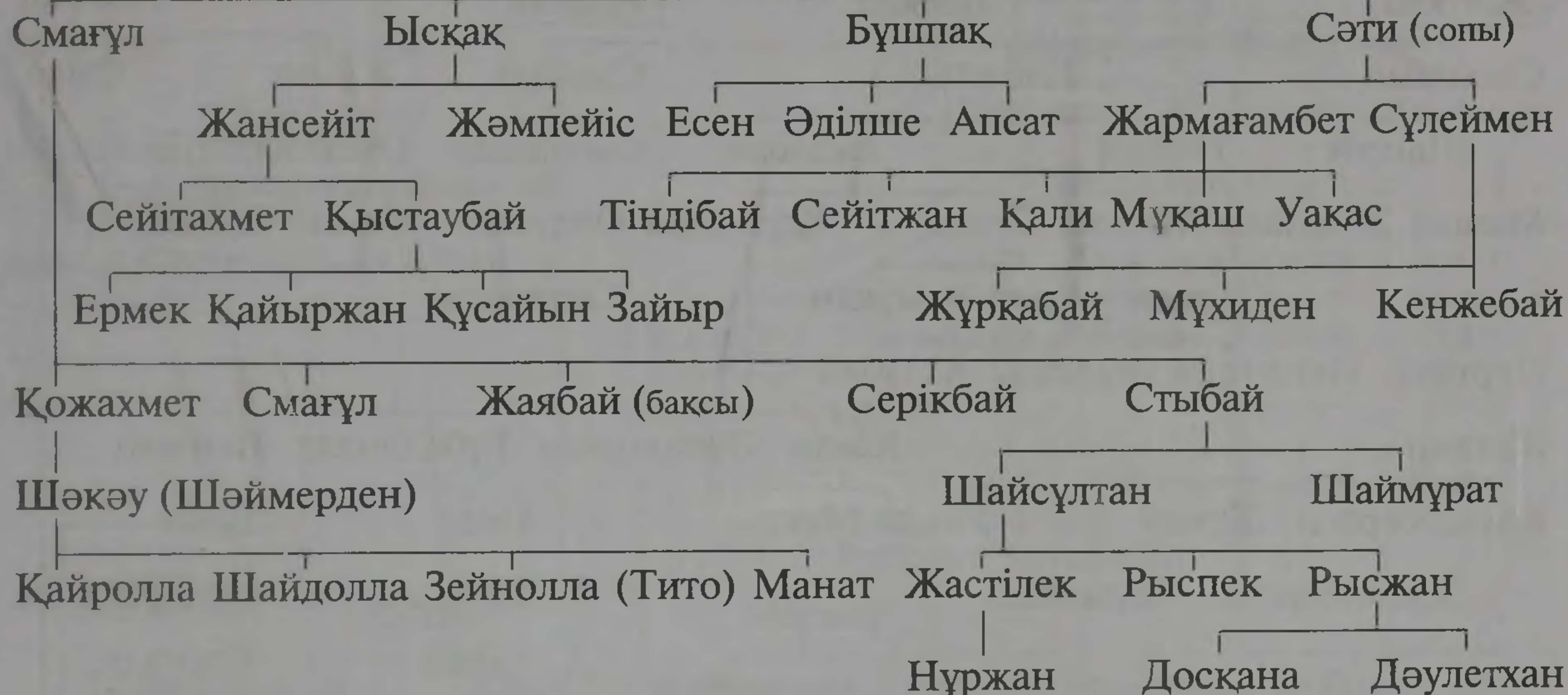
Құдайберді - Досқана - Жарылғап - Ботантай

Бақсин Сейсенбай - "Ақкөл" кеңшарында директор болды. *) Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Досқана - Жарылғап - Ботанбай - Жолбұқай

Тасқынбай

Мәшек - Құдайберді - Досқана - Нияз

Тұрлыбай

Жұбаньш

Сарт

Омар

Оспан

Жүкіш

Сыздық

Әумен

Амантай

Байуақ

Сүйіндік

Тұяқ

Жаукер

Жексенбі

Бейсен

Бейсекен

Жансейіт

Жүніс

Шөпші

Шөпбай

Көпбай

Төке

Бөкен

Балтабай

Қасен

Бөкенбай

Оразәлі

Қадыркеш

Қадыр

Дауылбай

Мұратбай

Бәкібай

Оразәлі

Темірболат

Ерқанат

Сәбит

Ғабит

Марат

Жақсылық

Қуаныш

Бауыржан

Ғалым

Мұрат

Болат

Аманжол

Саят

Қуандық

Сағындық

Асқап

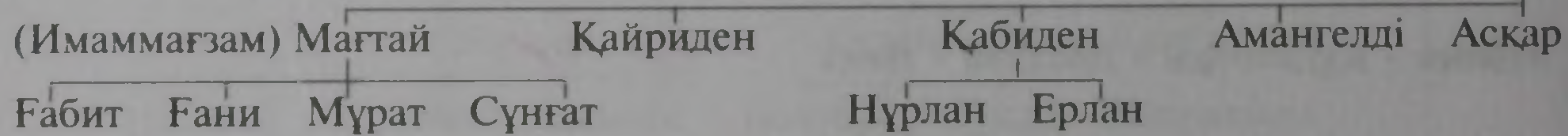
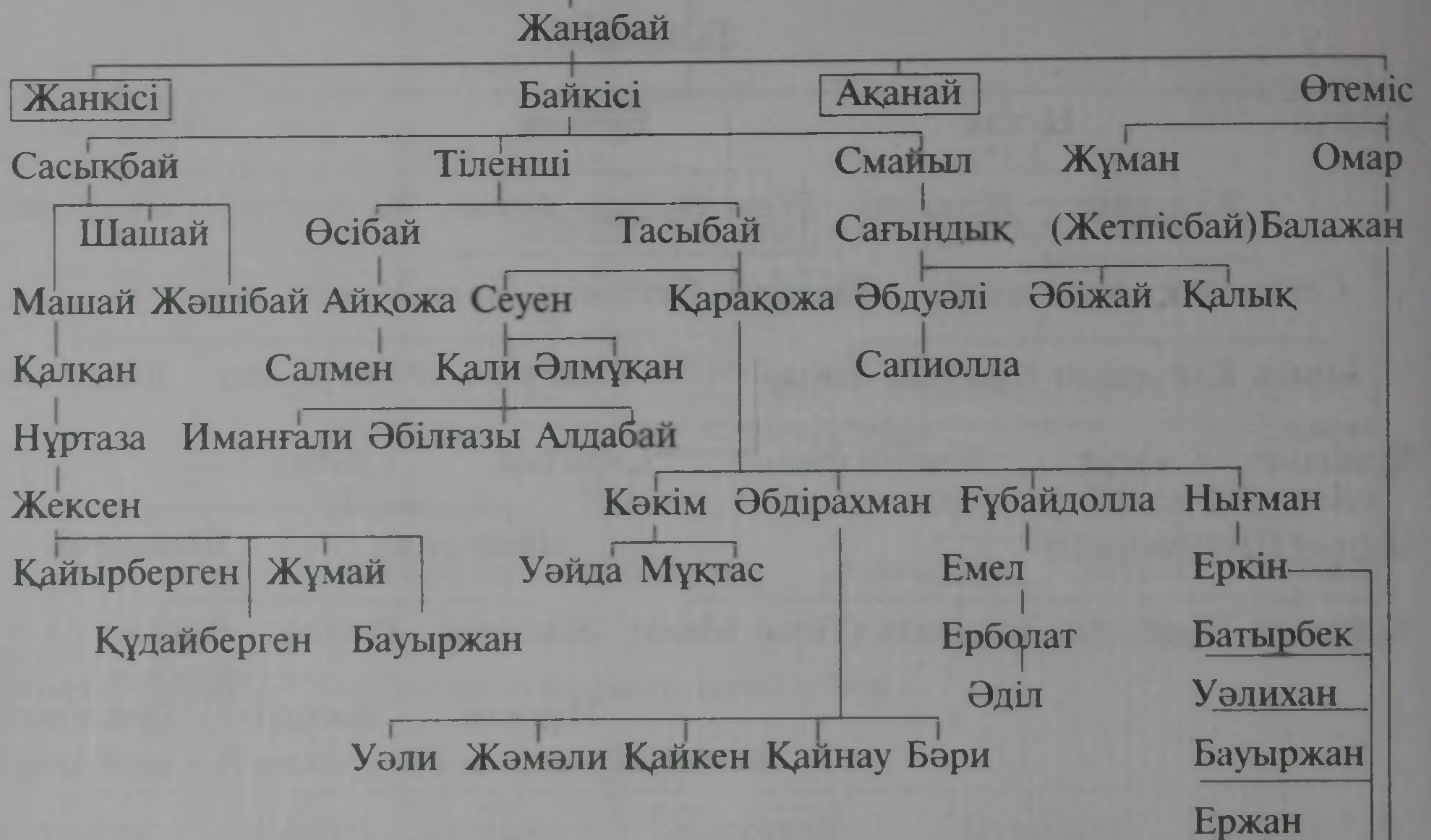
Сабыржан

Әнуәр

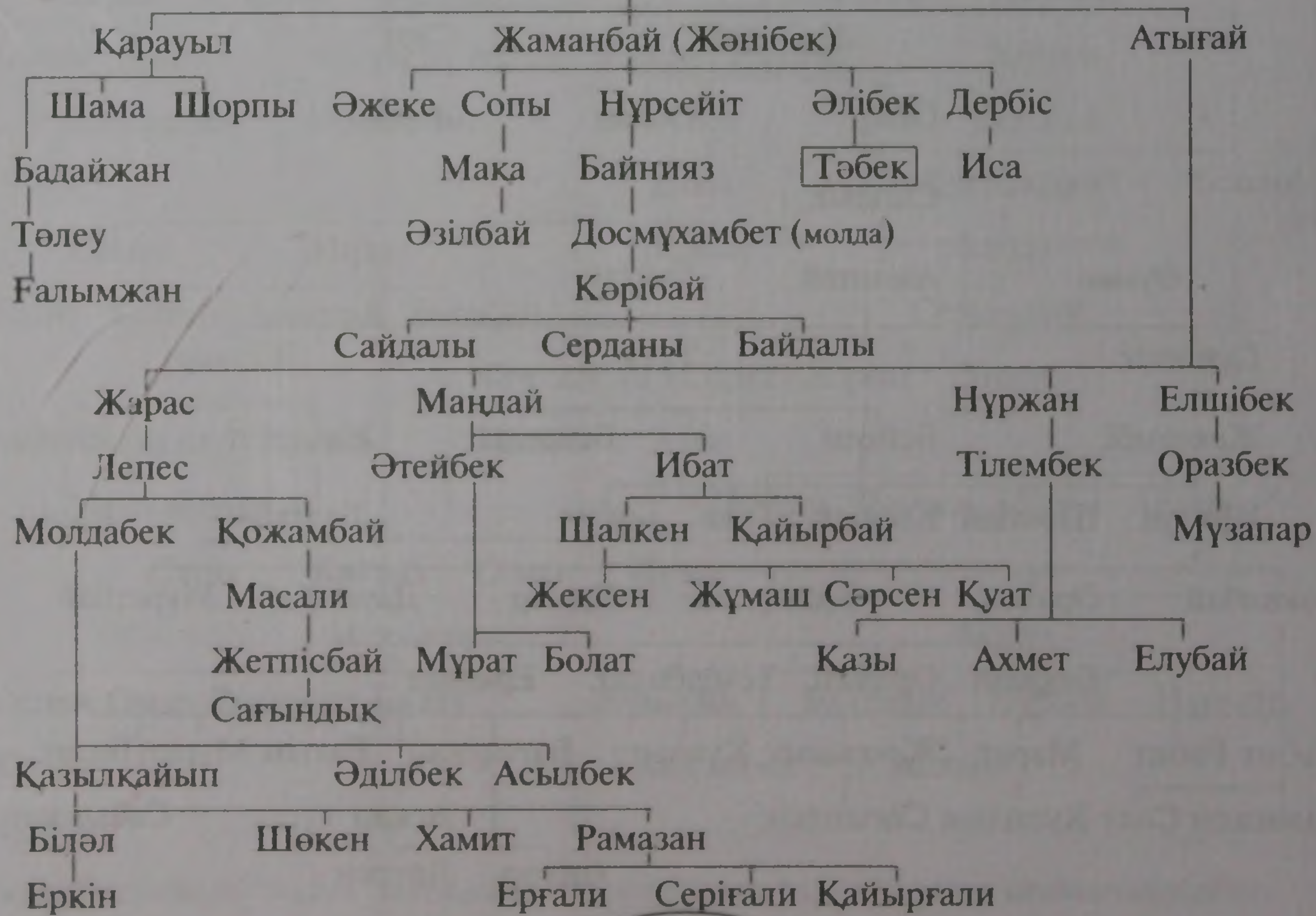
Дәурен

Қанжығалы шежіресі

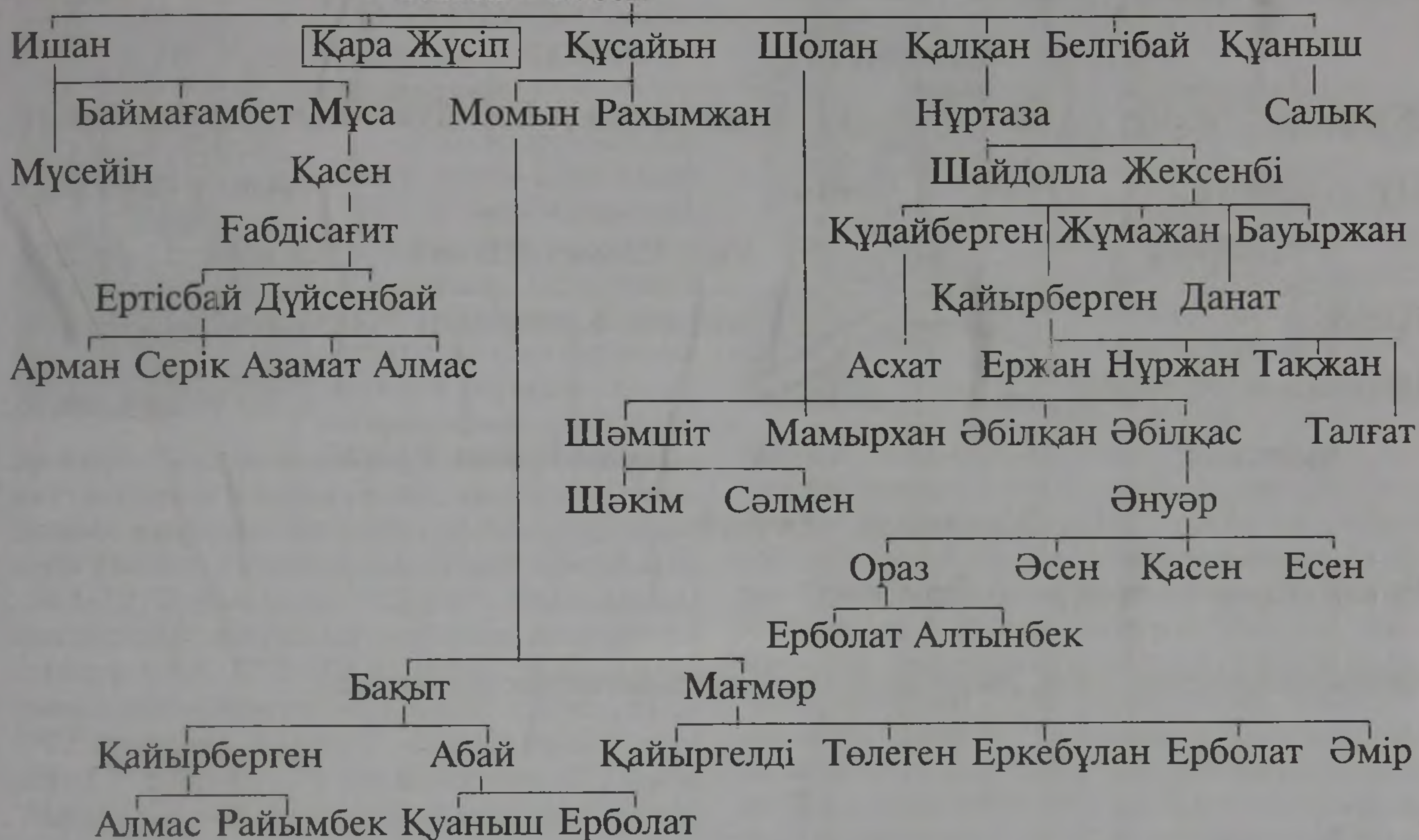
Ажыбай - Мәшек - Құдайберді - Бадай

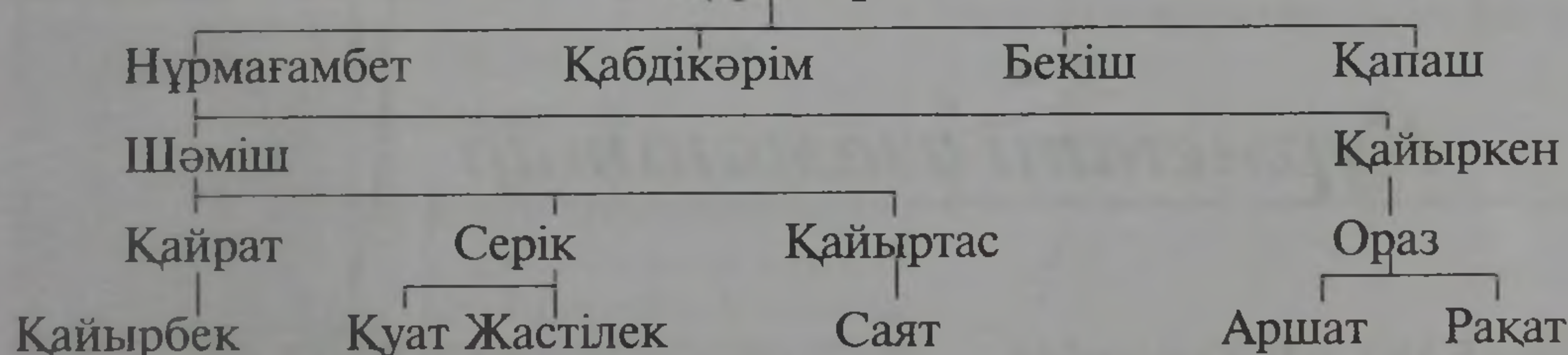
Құдайберді - Бадай - Жаңабай - Жанкісі

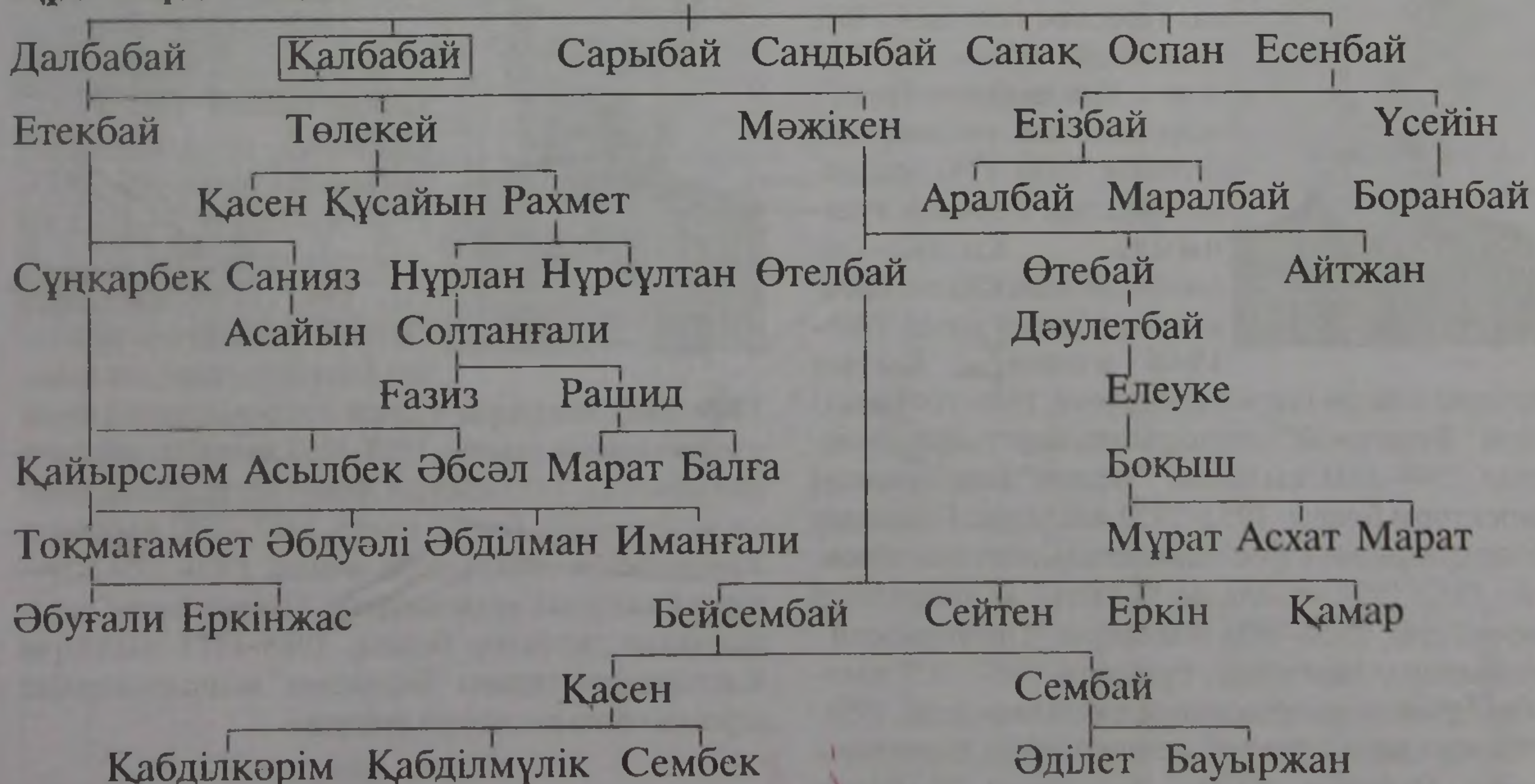
Жанкісі - Жаманбай - Әлібек - Тәбек

Жаманбай - Әлібек - Тәбек - Қара Жүсіп

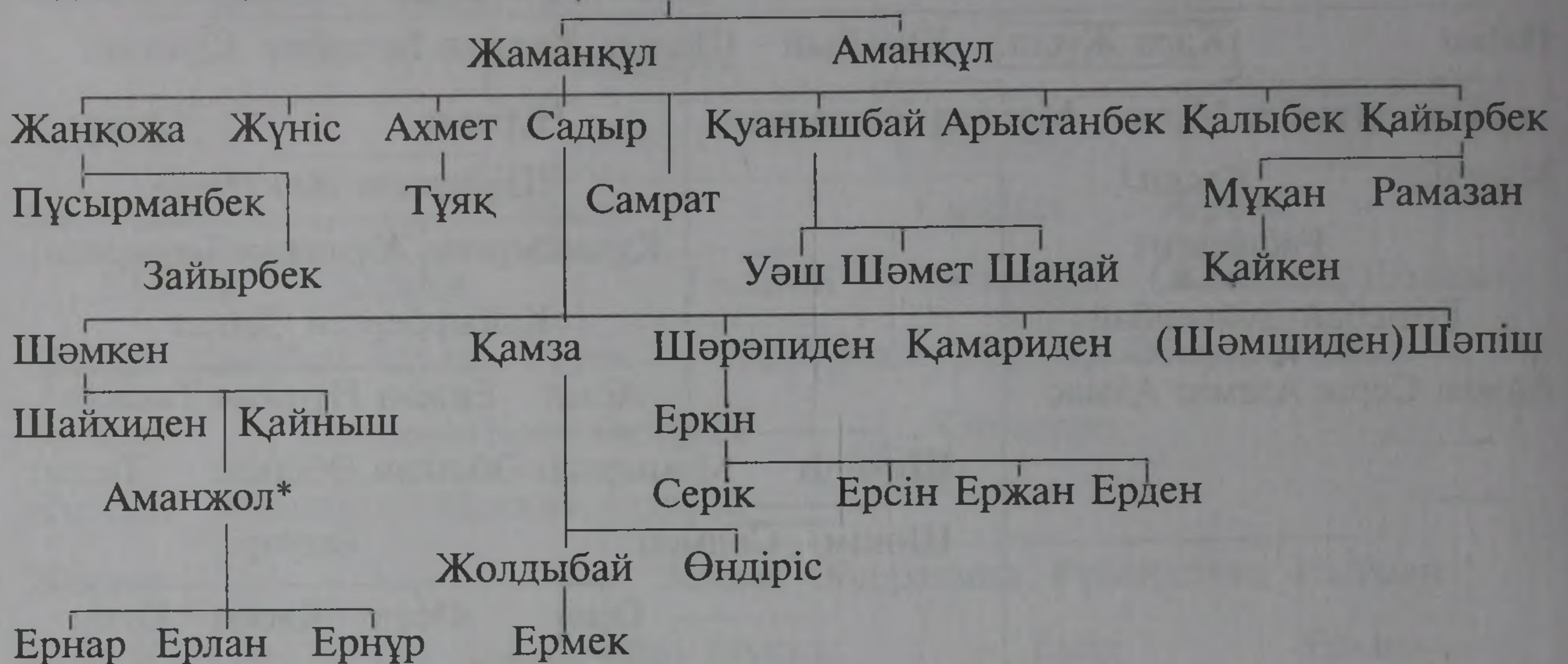
Құдайберді - Бадай - Жаңабай - Ақанай

Төбекұлы Қара Жүсіп (1852-1929) - би, шешен болған.

Қанжығалы шежіресі

Бадай - Жаңабай - Ақанай - Қалбабай

Аманжол Шәмкенов - ақын, Джавахарлар Неру атындағы сыйлықтың лауреаты.

Құрметті азаматтар

БАҚСИН Сейсембай
(1916, Павлодар ауданы Пресное селосы - 1968, Шымкент облысы). 1957 жылы Қапланбектегі ауылшаруашылық техникумын бітірген. 1933-1941 жылдары Максим Горький ауданында Қызыл-Таң ауылкеңесінде катшы, председател болып істеді. 1941-1946 жылдары Қызыл

Әскерде әскери қызметті атқарды. 1946-1949 жылдары "Береговой" кеңшарында парткомды басқарды, 1949-1951 жылдары "Чкалов" кеңшарының директоры болды. 1951-1952 жылдары Павлодар кеңшарларының тресінің бастығының орынбасары, 1952-1954 жылдары "Сілеті" кеңшарының директоры, 1954-1955 жылдары "Октябрьский" кеңшарында парткомды басқарды. 1957-1958 жылдары Ермак кеңшарларының тресін басқарды, 1958-1960 жылдары "Ақкөл" кеңшарының директоры болды. Өмірінің ақырғы жылдарын Шымкент облысында өткізді.

КЕНЖЕКЕЕВ Мұқатай

(1929, қазіргі Ақтоғай ауданы Шұға ауылы - 1973, Қашыр ауданы "Березовка" кеңшары) - ауыл шаруашылығының қызметкері. 1945-1947 жылдары Аманкелді ауылдық кеңесінде катшысы, 1947-1949 жылдары "Шұға" колхозында бухгалтер болып қызмет атқарды.

1949-1950 жылдары Семей гидромелиоративтік техникумында оқыды, 1950-1953 жылдары армияға шақырылды. 1953 жылдан Ақкөл кеңшарында ферма меңгерушісі болып істеді. 1957-1959 жылдары Қапланбек техникумында оқыды. 1960-1965 жылдары Баянауыл ауданындағы "Торайғыров" кеңшарында директор болды, 1965-1973 жылдары Қашыр ауданындағы "Березовка" кеңшарында бас агроном болып қызмет атқарды.

МОЛДАБАЕВ

Қабдуаис

Байғабылұлы

(1933, қазіргі Ақтоғай облысы ауданы Шұға ауылы - 1982, “Өлеңті” кеңшары). Павлодар педагогикалық училищесін. 1950 жылы аяқтап, сол жылы “Шұға” ауылындағы жетіжылдық мектепте мұғалім болып қызмет істеді. 1954-1960

жылдары Қарағанды мемлекеттік педагогикалық институтында сыртай оқып, химия-биология пәнінің мамандығына ие болды. 1962-1965 жылдары Екібастұз кеңшарындағы орта мектебінде, 1965-1972 жылдары “Шұға” ауылындағы сегізжылдық мектебінде оқу ісінің меңгерушісі қызметін істеді. 1973-1978 жылдары Екібастұз ауданының Майқайың сегізжылдық мектебінде, 1978-1982 жылдары “Өлеңті” кеңшарындағы орта мектебінде директор болды. Қабдуаисқа 1973 жылы “Қазақ ССР-ның халық ағарту ісінің үздігі” белгісі тапсырылды.

ТАСБОЛАТОВ

Қонақбай

(1912, қазіргі Ақмола облысы Ерейментау ауданы - 1996, Павлодар қаласы). Ұлы Отан соғысы алдында партияға түсіп совет әкімшілік органдарында жұмыс істеген. Соғыс жылдарында Ақмола облыстық партия комитетінің хатшысы болған. Соғыс біткен соң,

Мәскеуде партиялық жоғарғы мектебін бітіріп, Қызылорда қалалық партия комитетінің бірінші хатшысы болды. 1961 жылы Павлодарға көшіп келіп 20 жылдан астам облыс партия комитетінің әкімшілік - сауда қаржылық бөлімін басқарды.

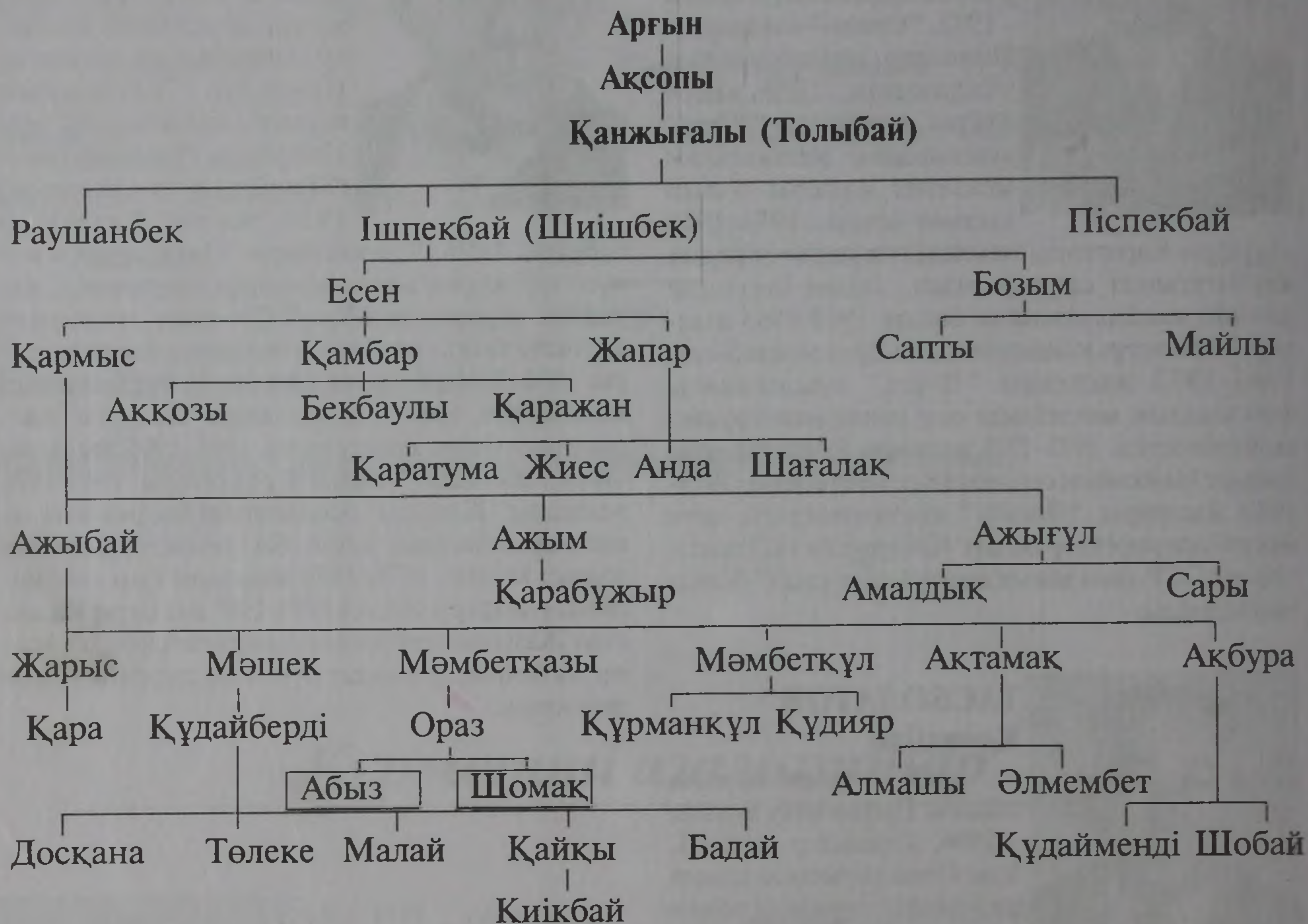
ШӘМКЕНОВ

Аманжол

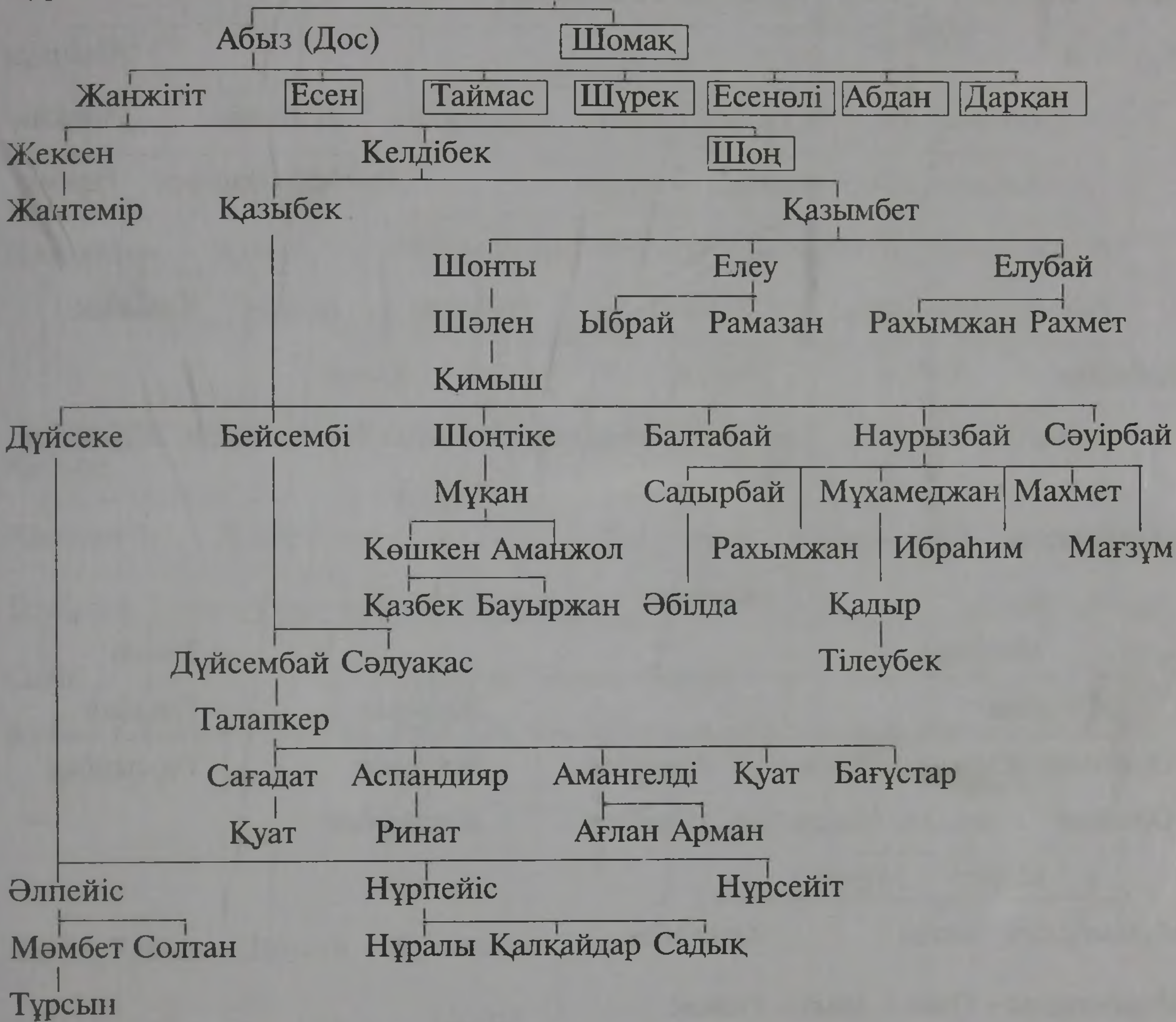
(1927, қазіргі Павлодар облысы Ертіс ауданы Қарақұдық ауылы) - акын, драматург, аудармашы. Дж.Неру сыйлығының лауреаты. Павлодар қаласының құрметті азаматы (1997 ж.). 1944 жылы Павлодар педагогикалық училищесін, 1950 жылы ҚазМУ-ді

бітірген. 1950-1954 жылдары “Литература и искусство” журналының бөлімінің меңгерушісі, жауапты хатшысы. ҚазКСР-ның мәдениет министрлігінің репертуар бойынша бас редакторы. 1956-1961 жылдары Қазмемтелерадиосының қызметкері, 1961-1963 жылдары “Жазушы” баспасының бөлім меңгерушісі. 1963-1995 жылдары «Казгослитиздат»-ның бас редакторы. 1965-1970 жылдары “Жазушы” баспасының бас редакторының орынбасары, кейін бас редакторы болып жұмыс істейді. 1970-1979 жылдары сын секциясының меңгерушісі. Ал 1979-1987 жылдары Қазақстан Жазушылар Одағында көркем әдебиет насихаттау бөлімінде насихат жұмысын атқаратын бюро директоры.

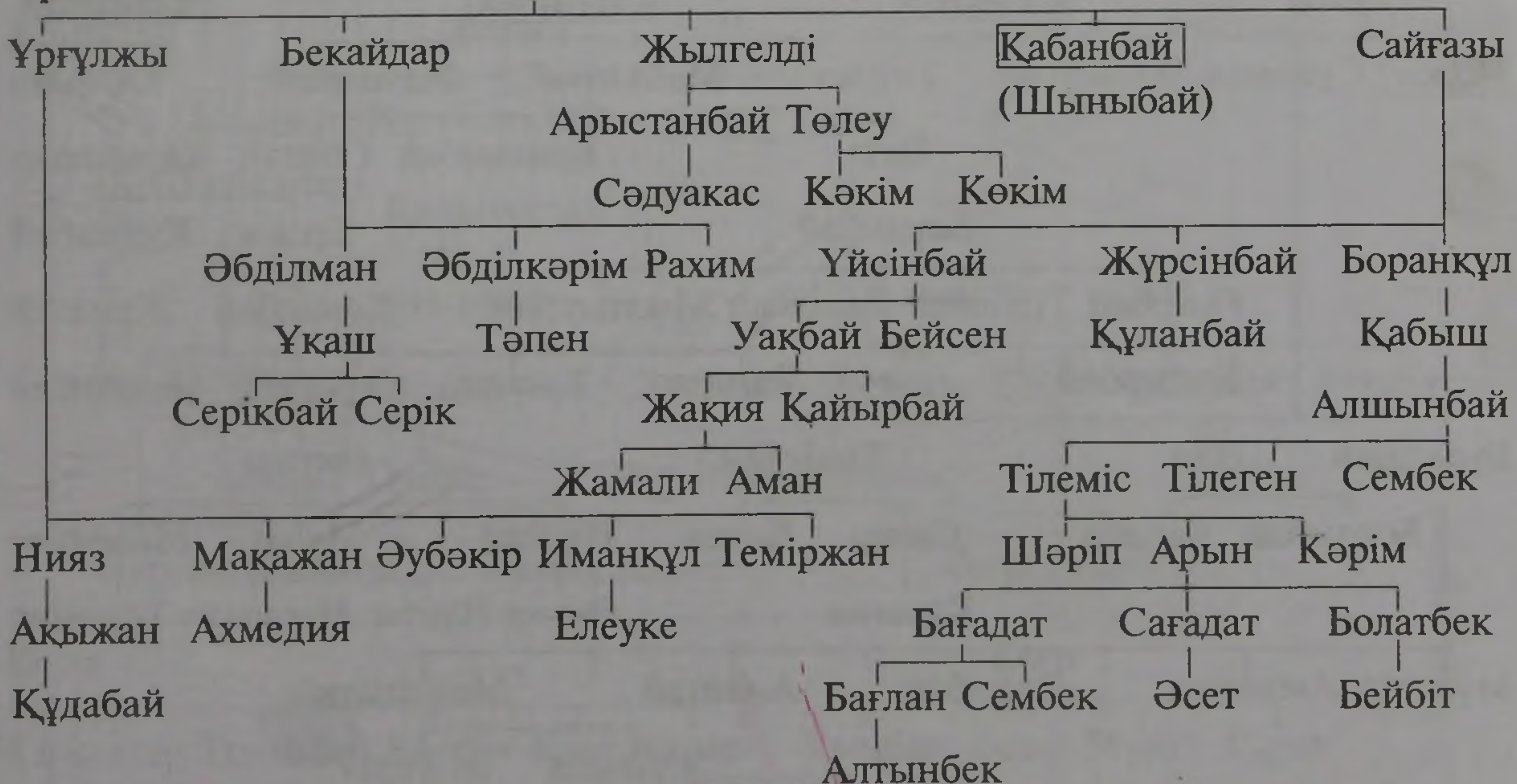
Ажыбай - Абыз, Шомақ

Қармыс - Ажыбай - Мәмбетқазы - Ораз

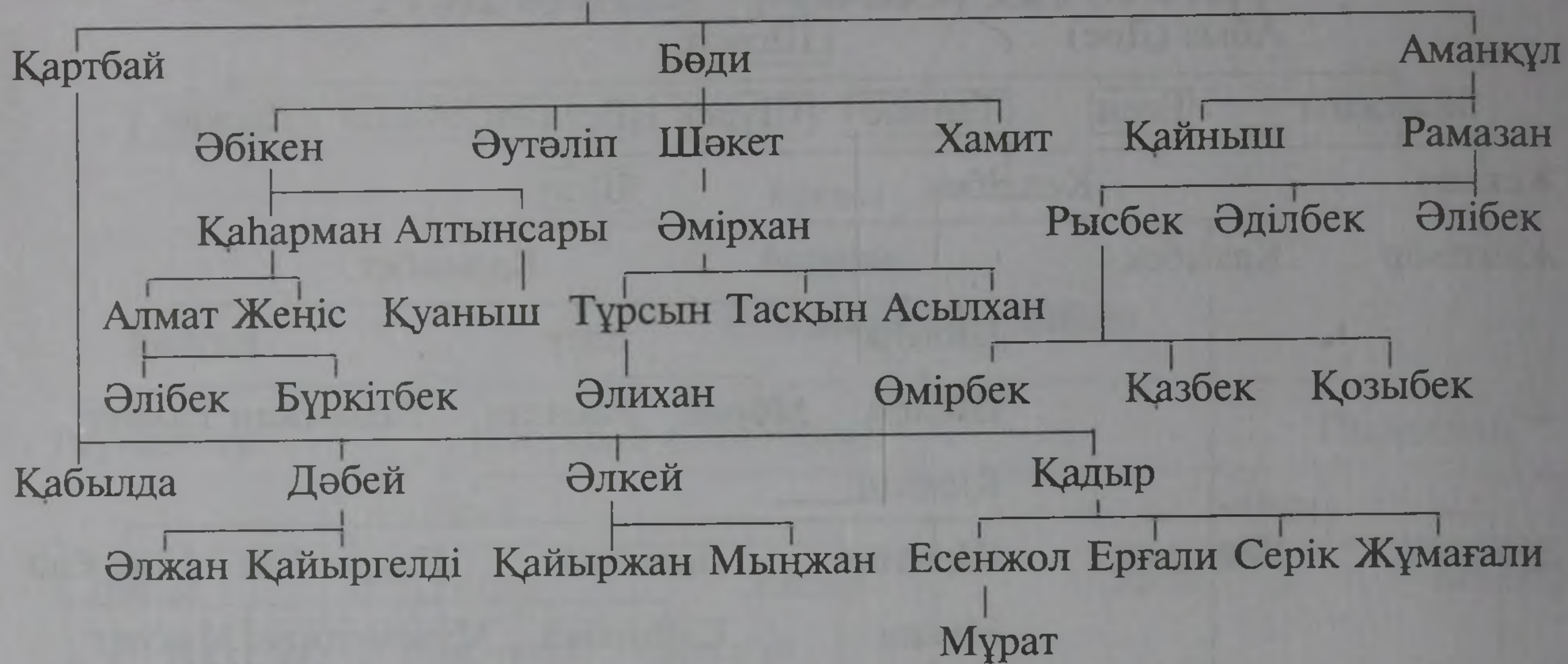

Ораз - Абыз - Жанжігіт - Шоң

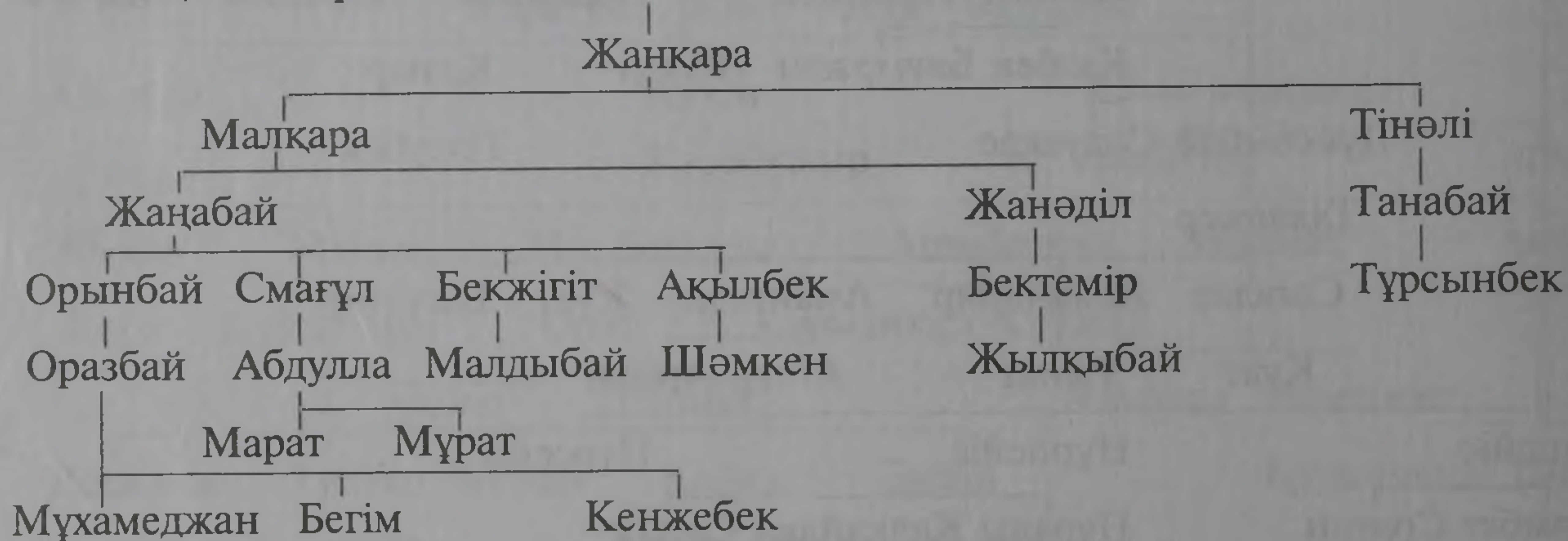

Қанжығалы шежіресі

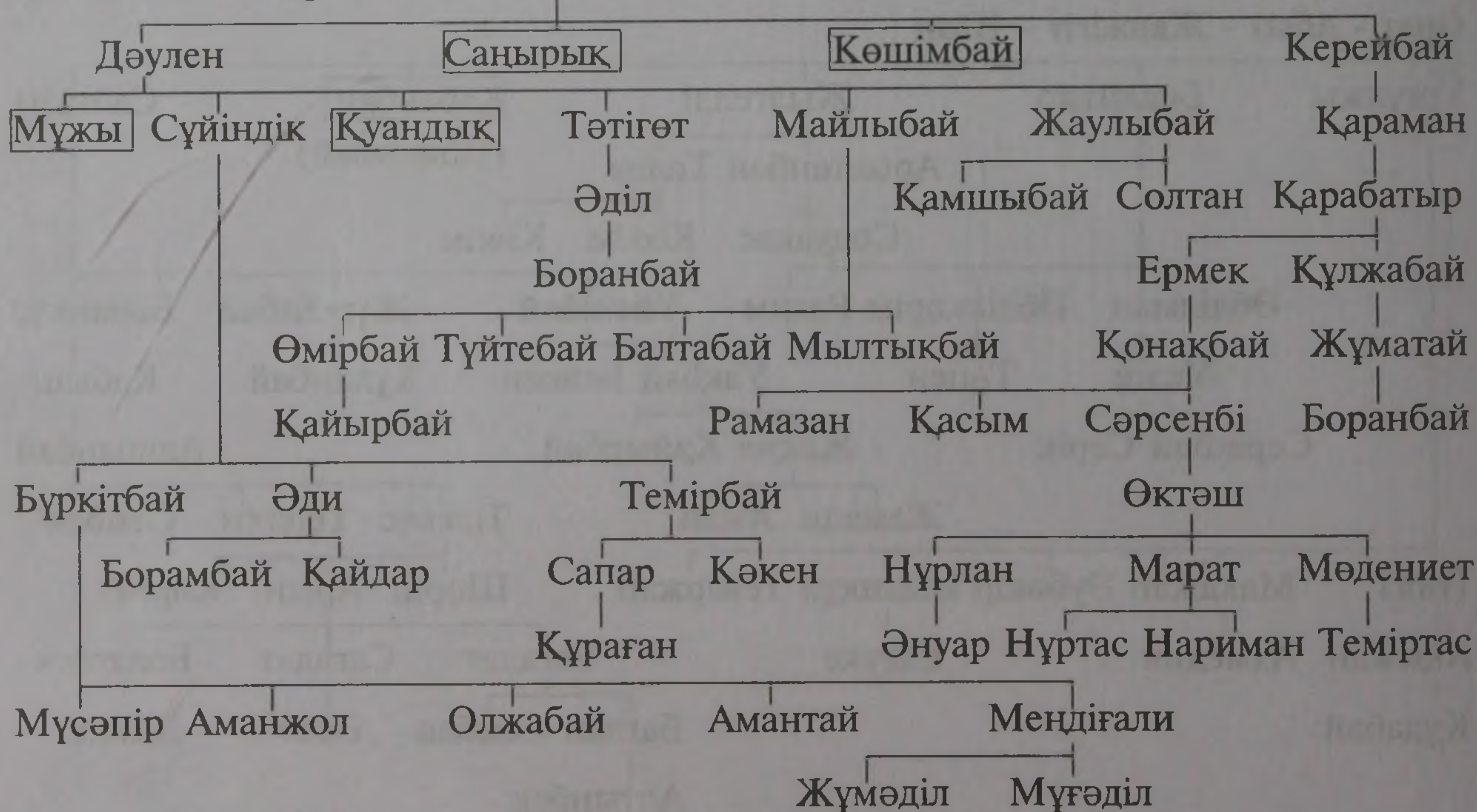
Абыз - Жанжігіт - Шоң - Қабанбай (Шыныбай)

Мәмбетқазы - Ораз - Абыз - Есен

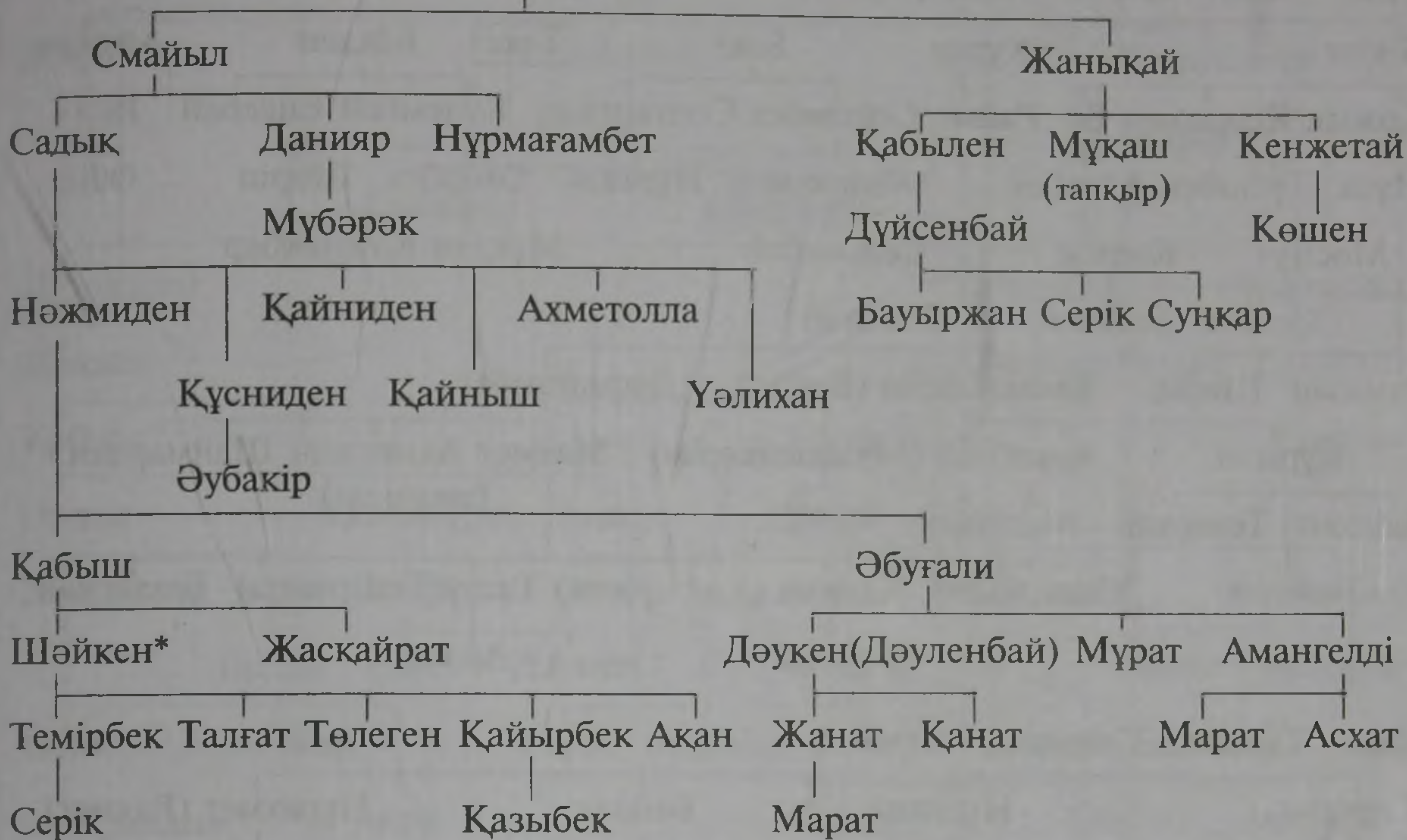

Мәмбетқазы - Ораз - Абыз - Таймас

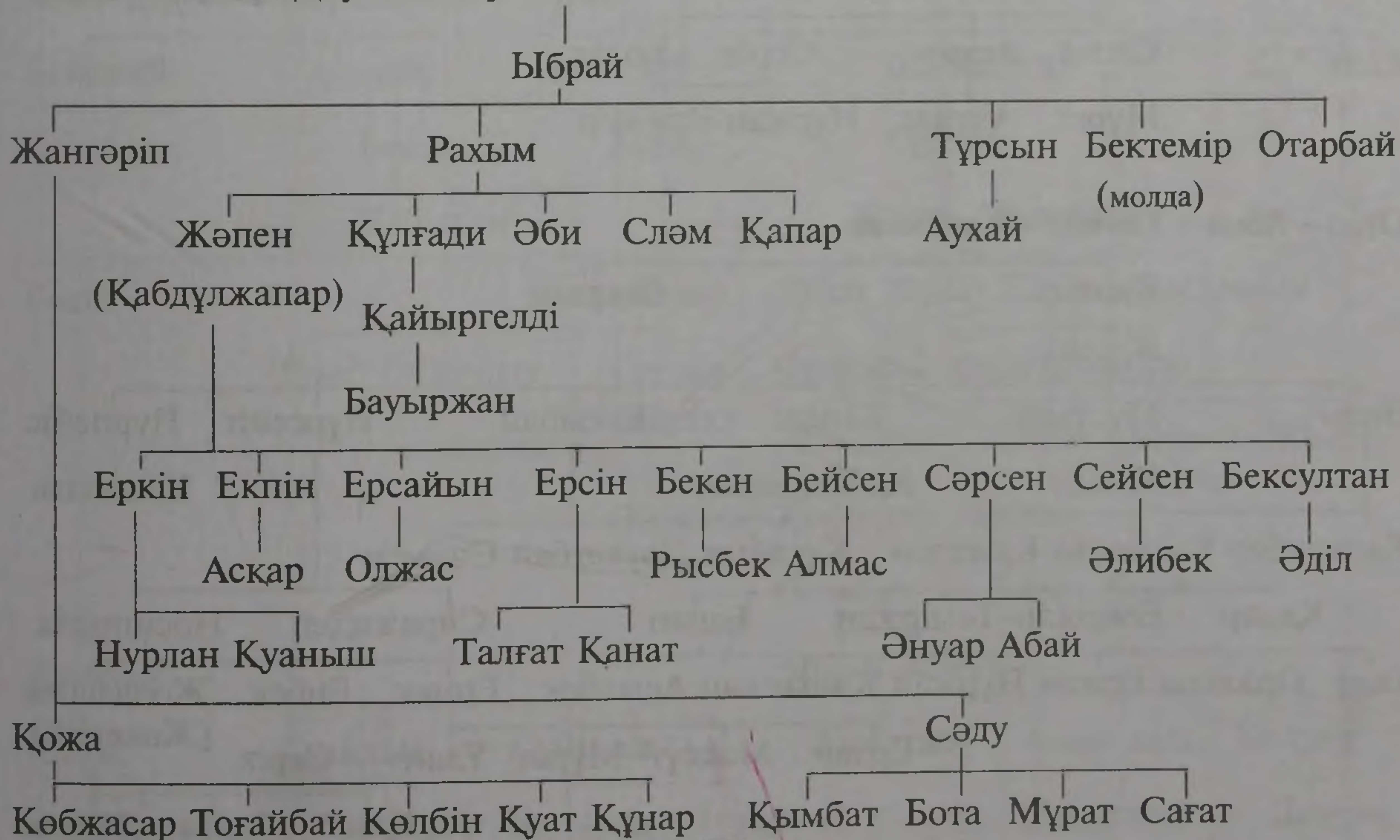
Ажыбай - Абыз, Шомақ

Абыз - Таймас - Дәулен - Мұжы

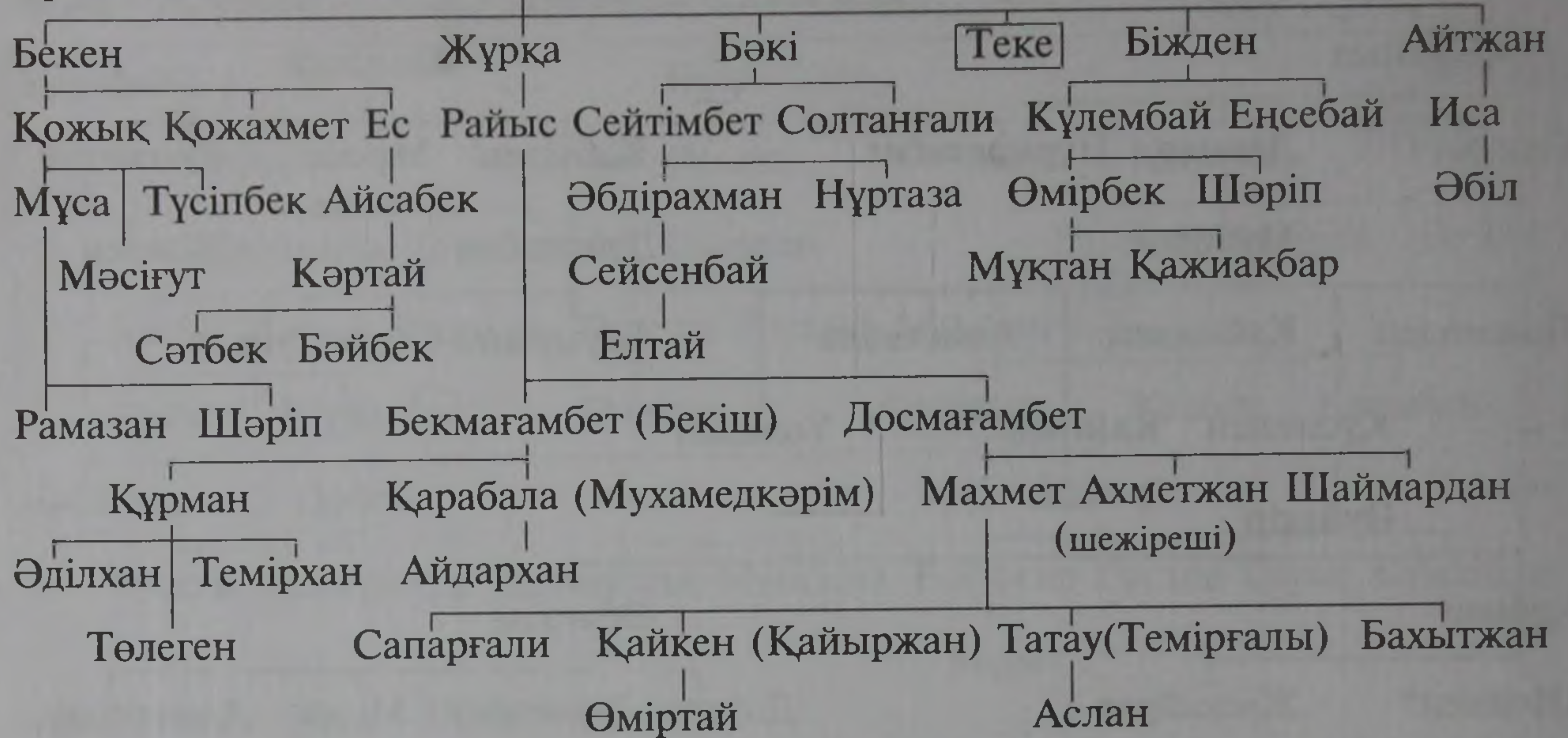
Шәйкен Қабышев - 1952-56 жылдары Железинка ауданында райисполкомды басқарды.

Абыз - Таймас - Дәулен - Қуандық

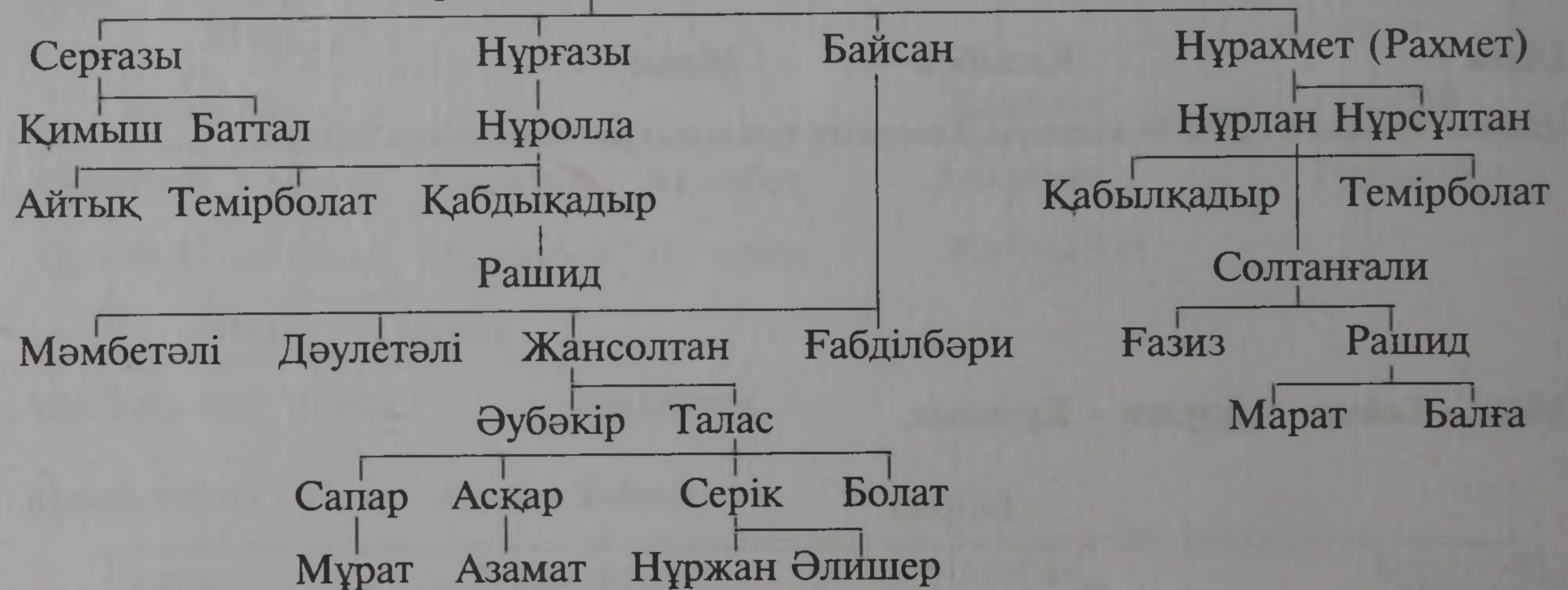

Қанжығалы шежіресі

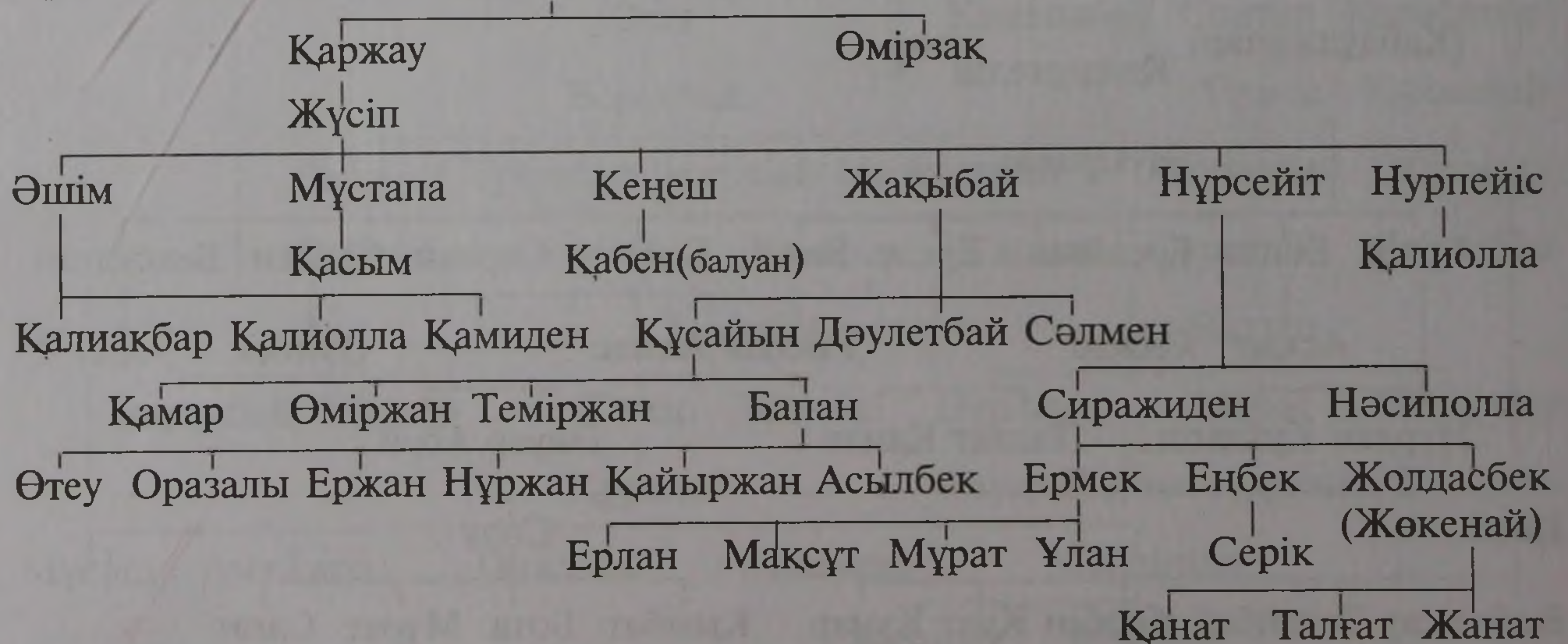
Ораз - Абыз - Таймас - Саңырық

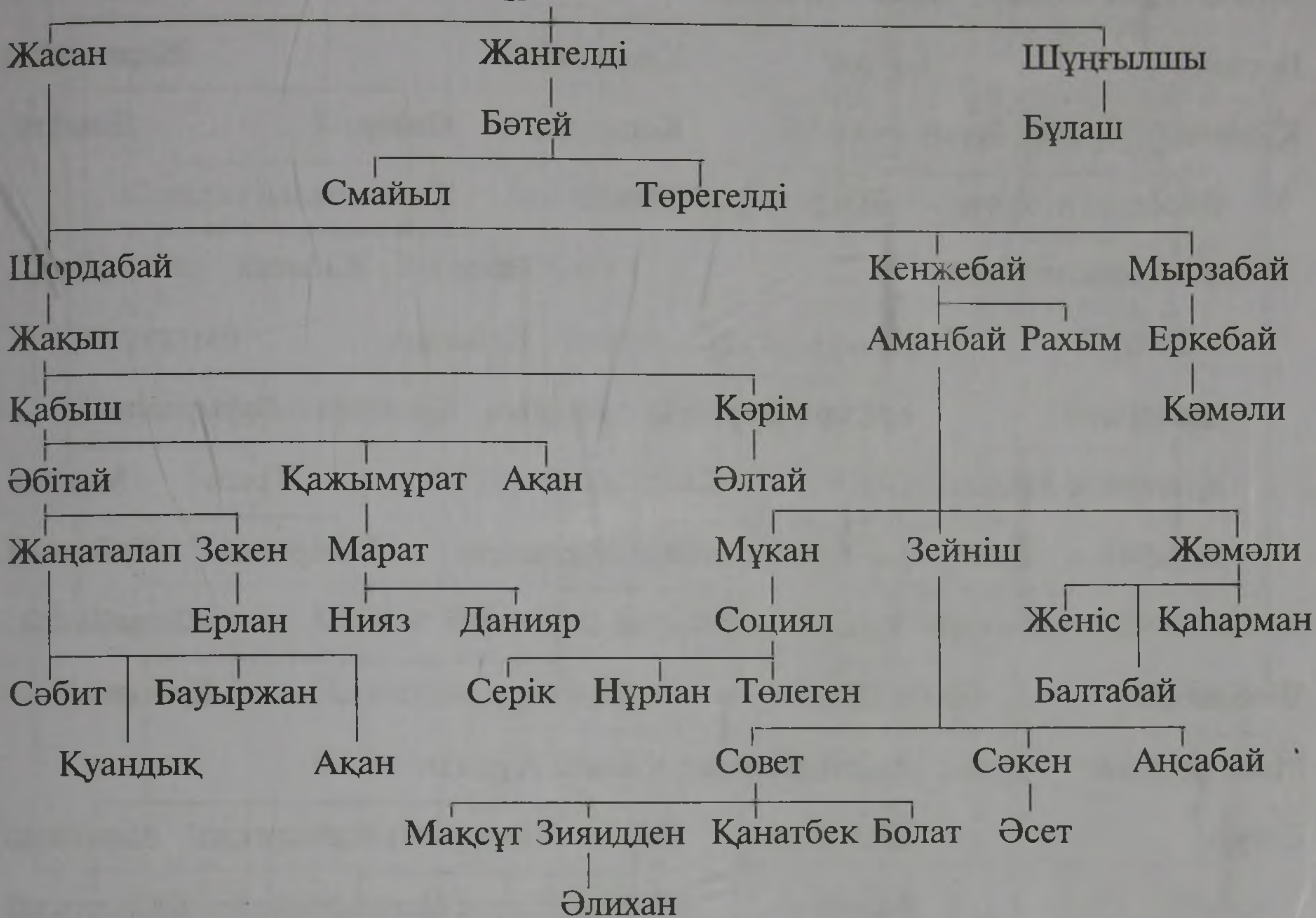
Абыз - Таймас - Саңырық - Теке

Ораз - Абыз - Таймас - Көшімбай

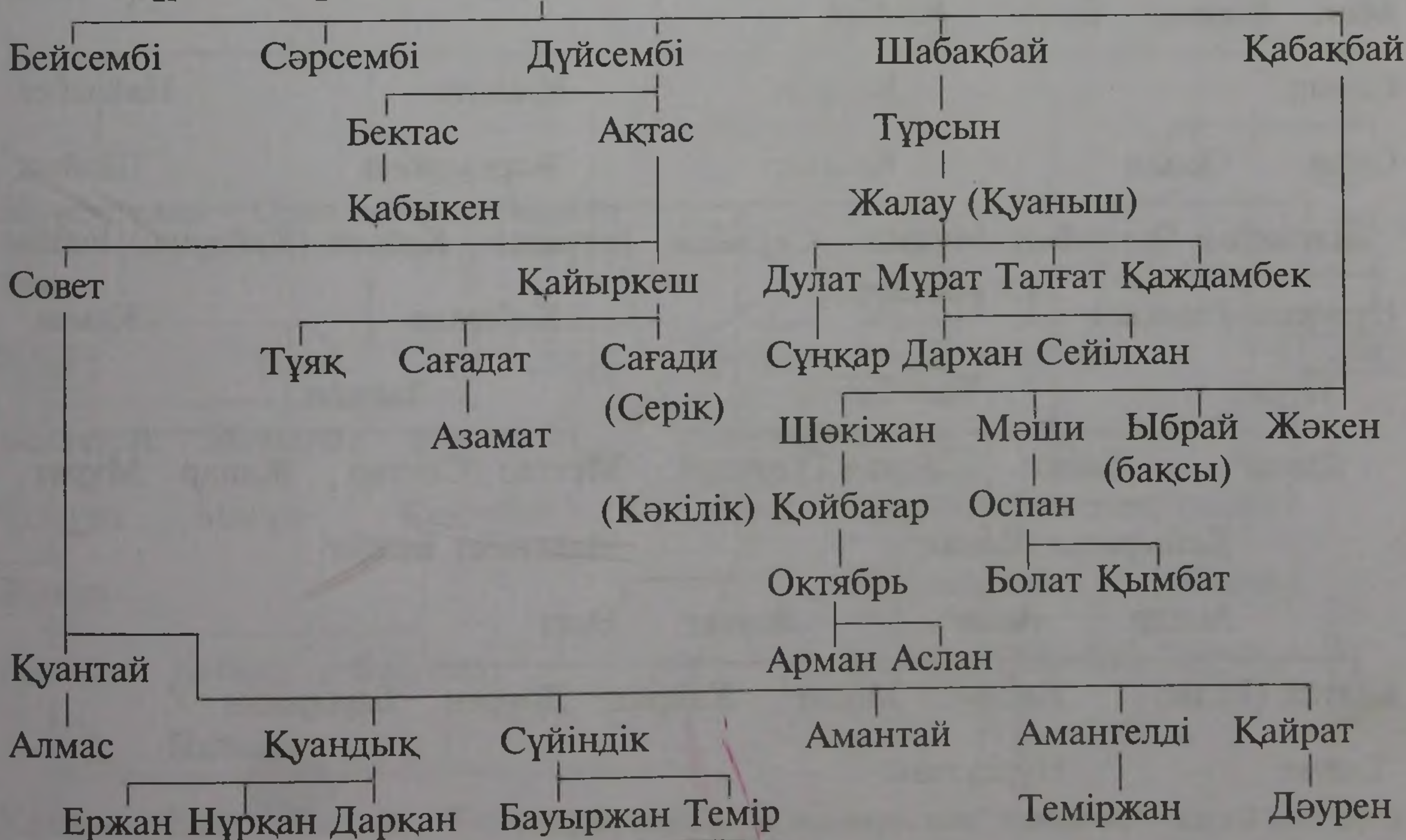

Мәбетқазы - Ораз - Абыз - Шүрек

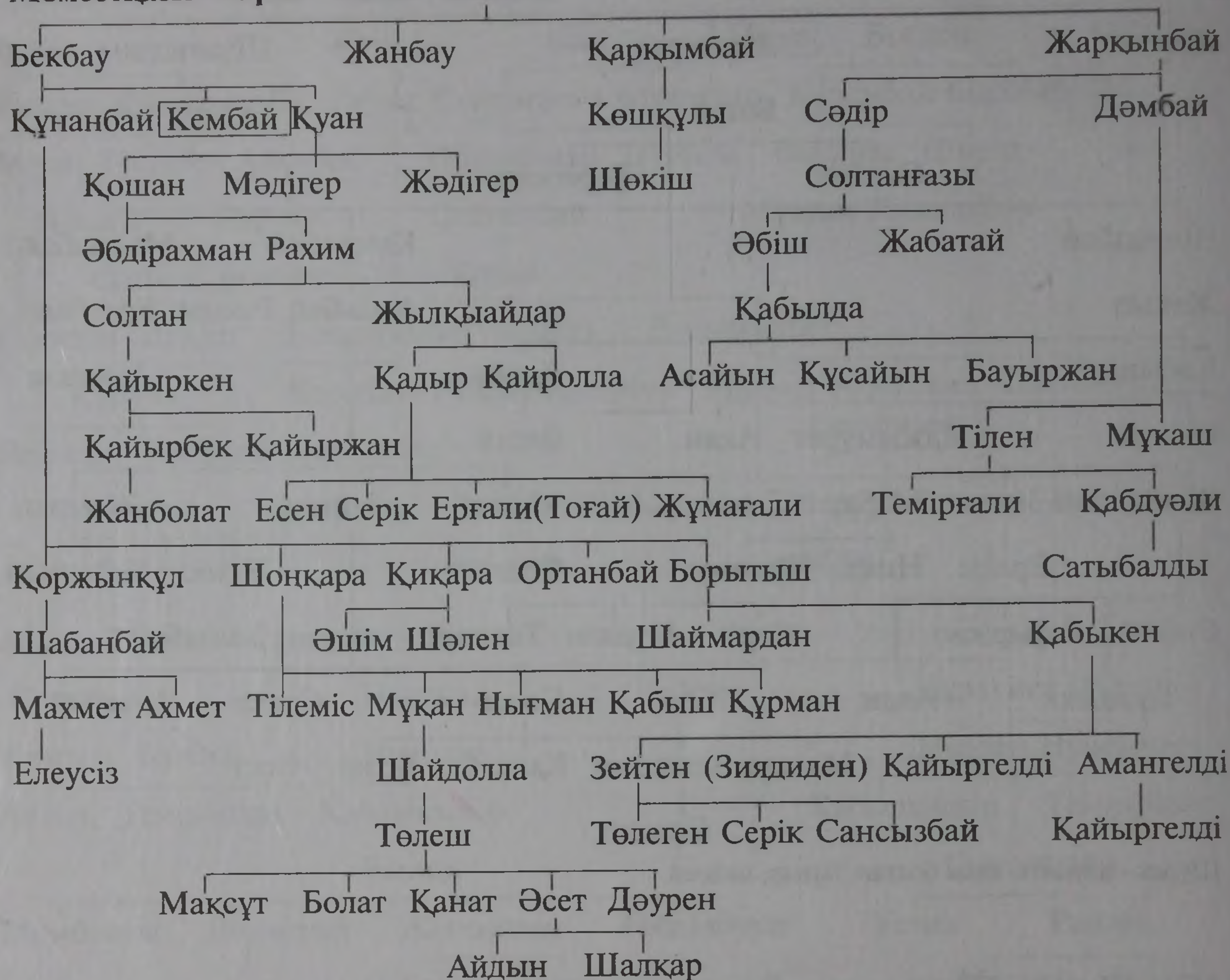
Шүрек - дауысты адам болған, батыр, шешен.

Абыз-Шүрек - Шұңғылшы - Бұлаш

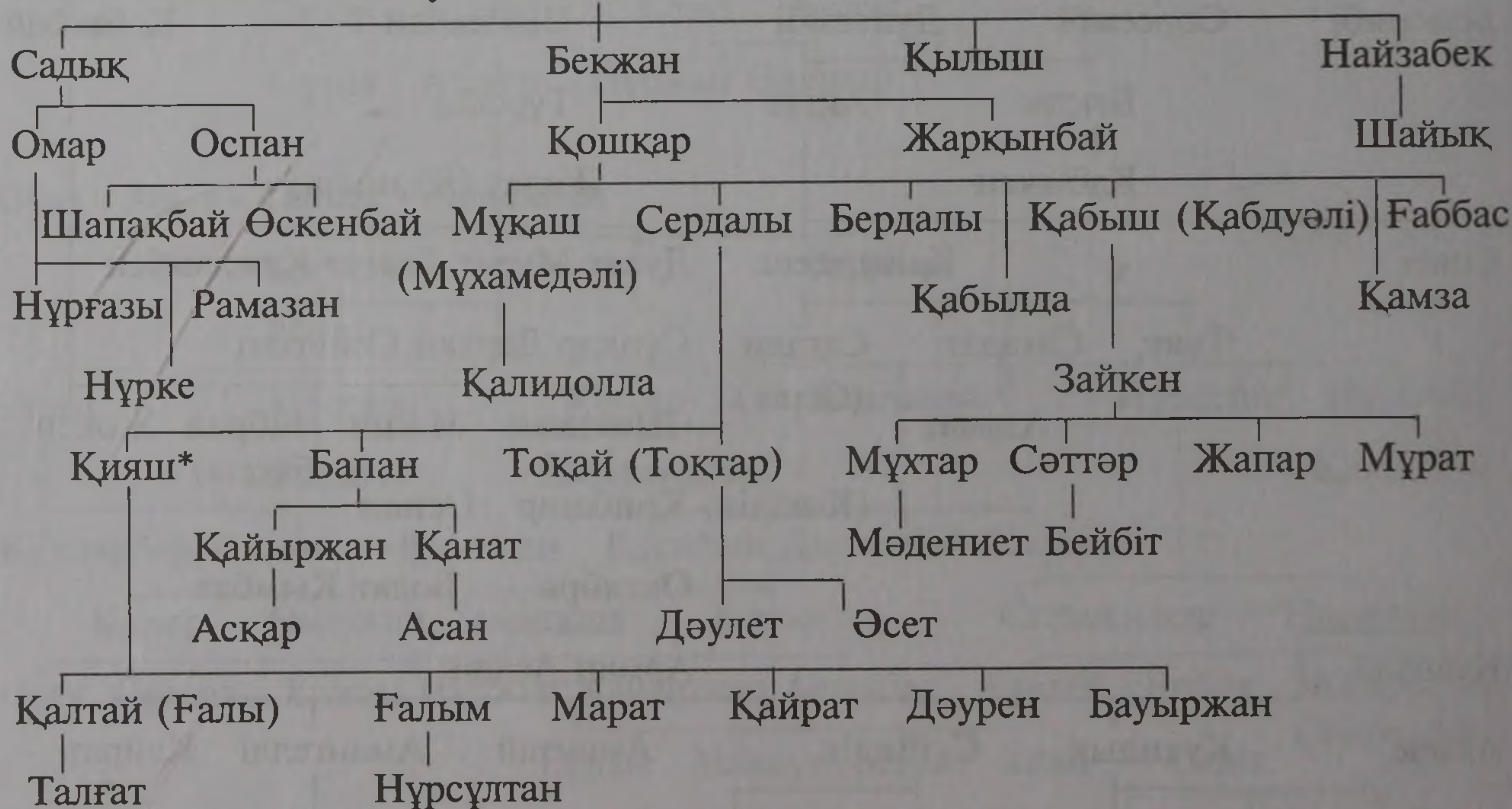

Қанжығалы шежіресі

Мәмбетқазы - Ораз - Абыз - Есенәлі

Абыз - Есенәлі - Бекбау - Кембай

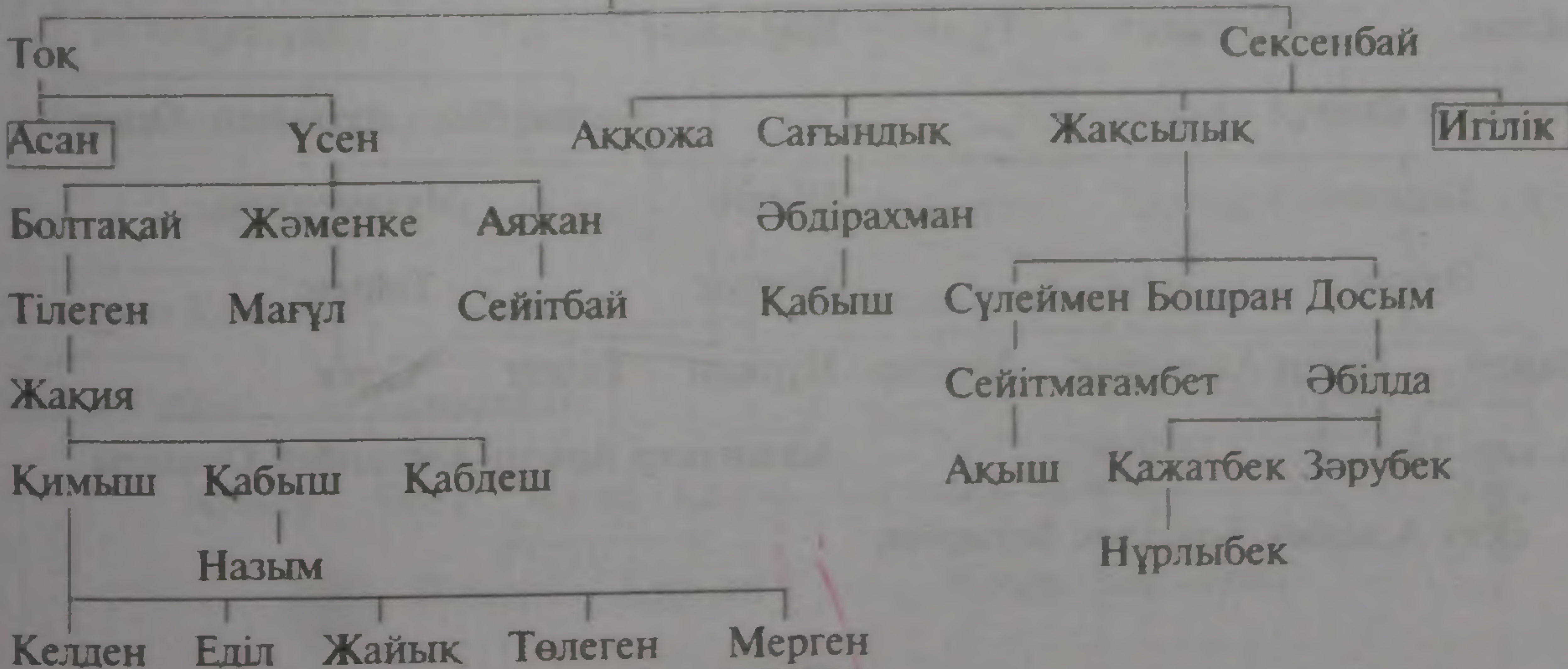

Сердалин Қияш - "Западный" кеңсарының директоры болды.

Мәтбетқазы - Ораз - Абыз - Абдан

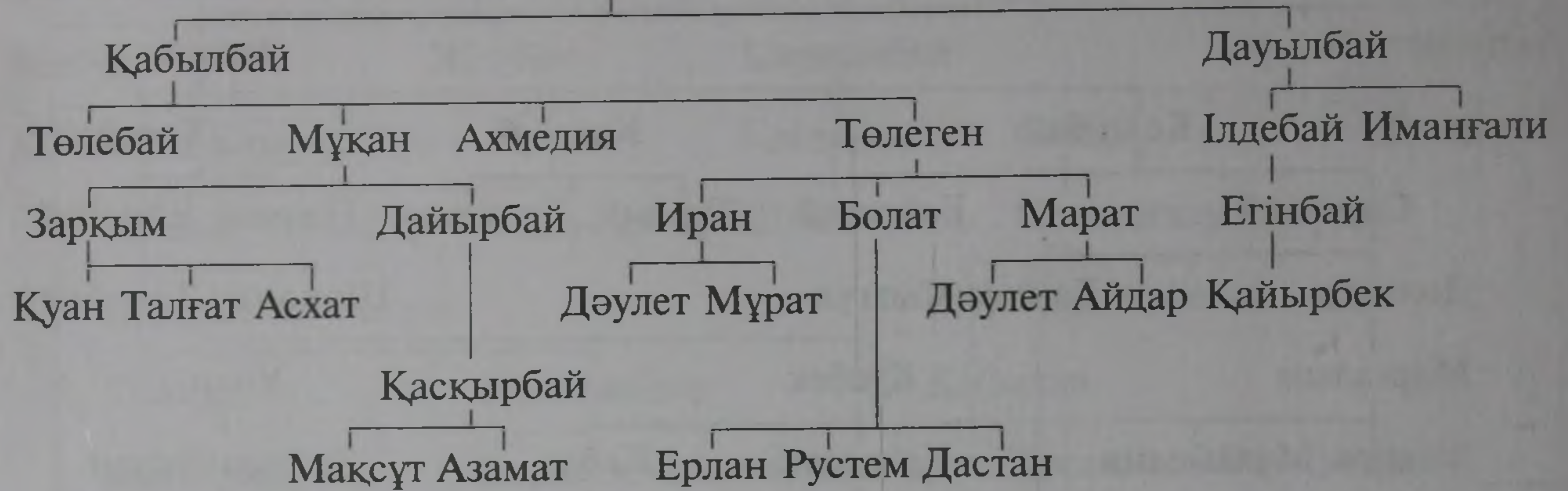

Мәмбетқазы - Ораз - Абыз - Дарқан

Қанжығалы шежіресі

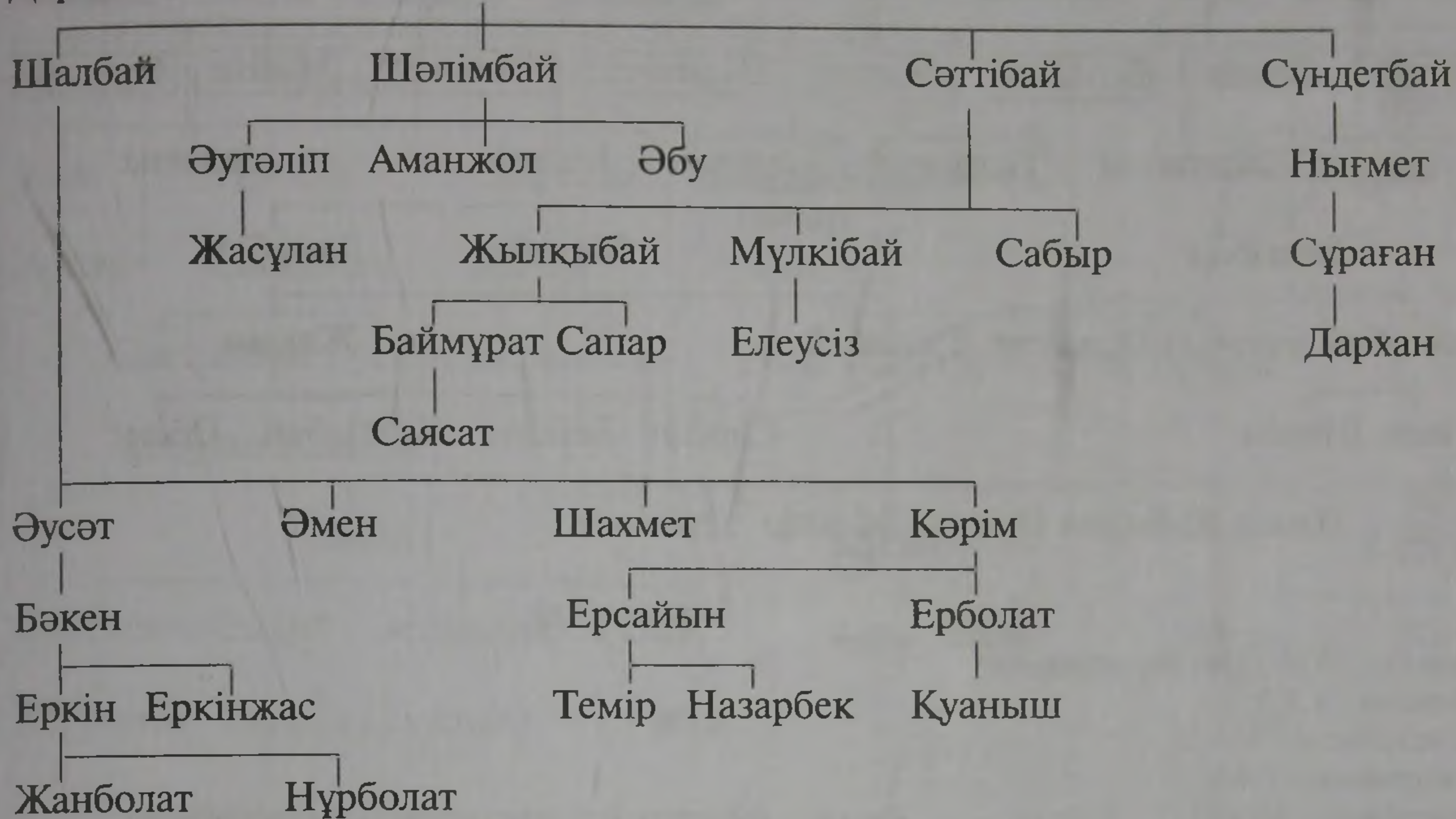
Абыз - Дарқан - Сексенбай - Игілік

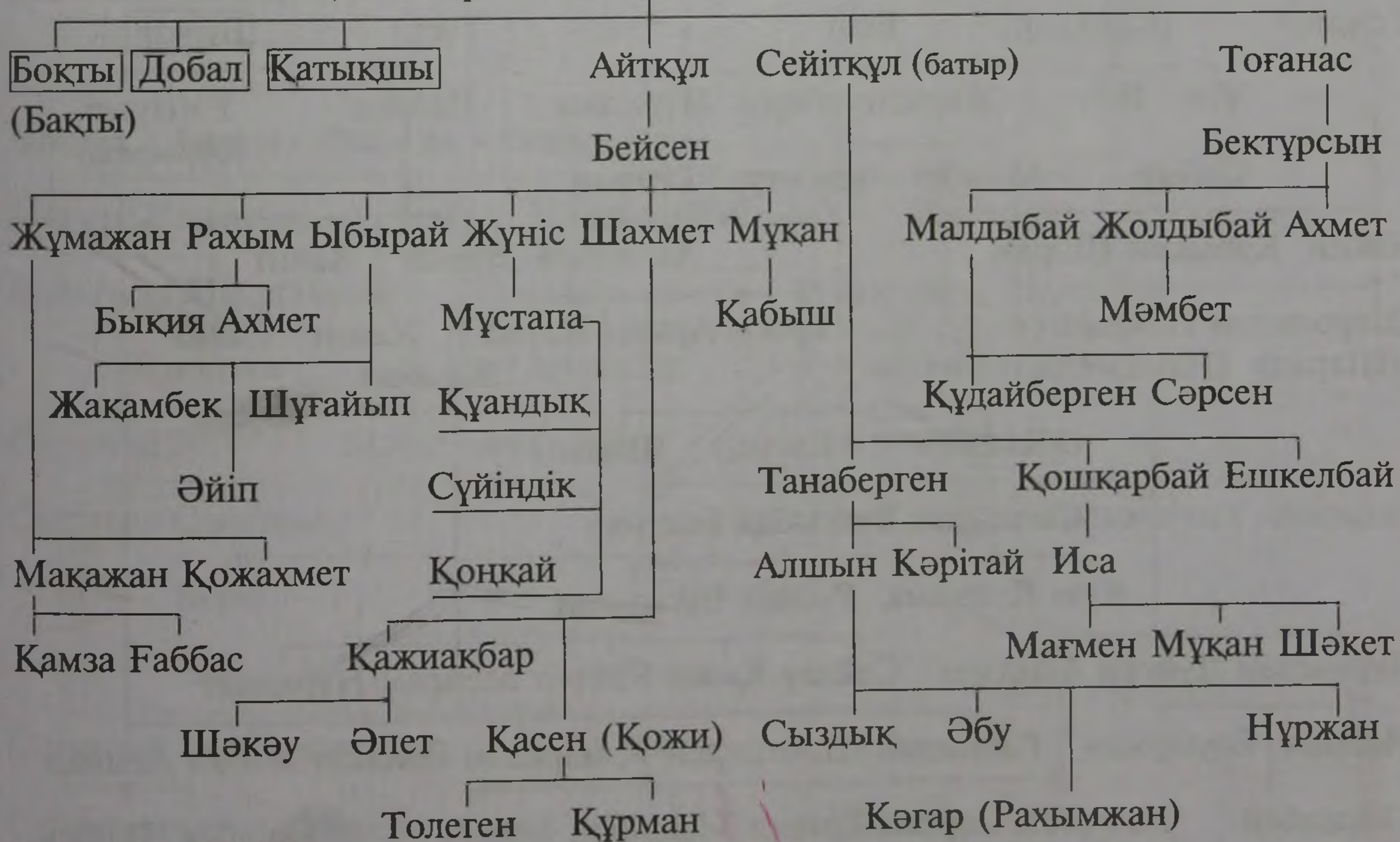
Абыз - Дарқан - Тоқ - Асан

Дарқан - Тоқ - Асан - Дөйала

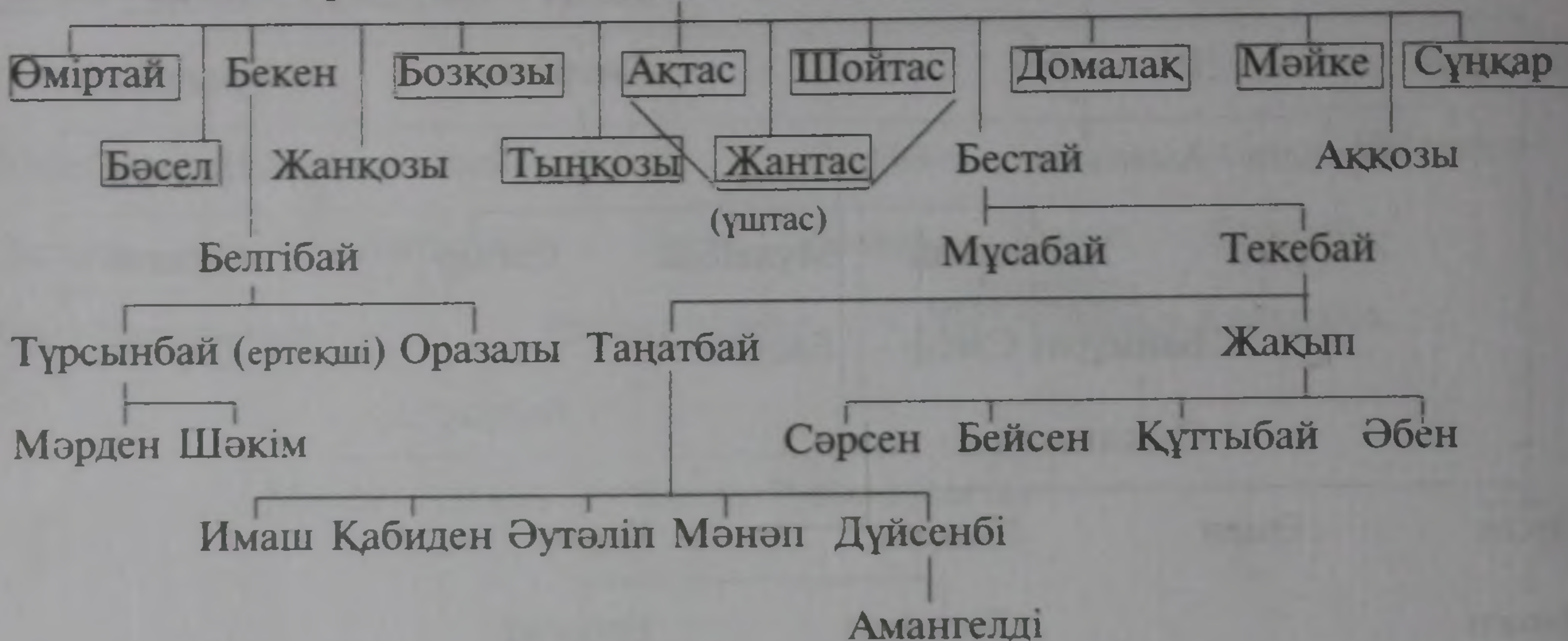

Ажыбай - Мәмбетқазы - Ораз - Шомақ

Қанжығалы шежіресі

Мәмбетқазы - Ораз - Шомақ - Боқты (Бақты)

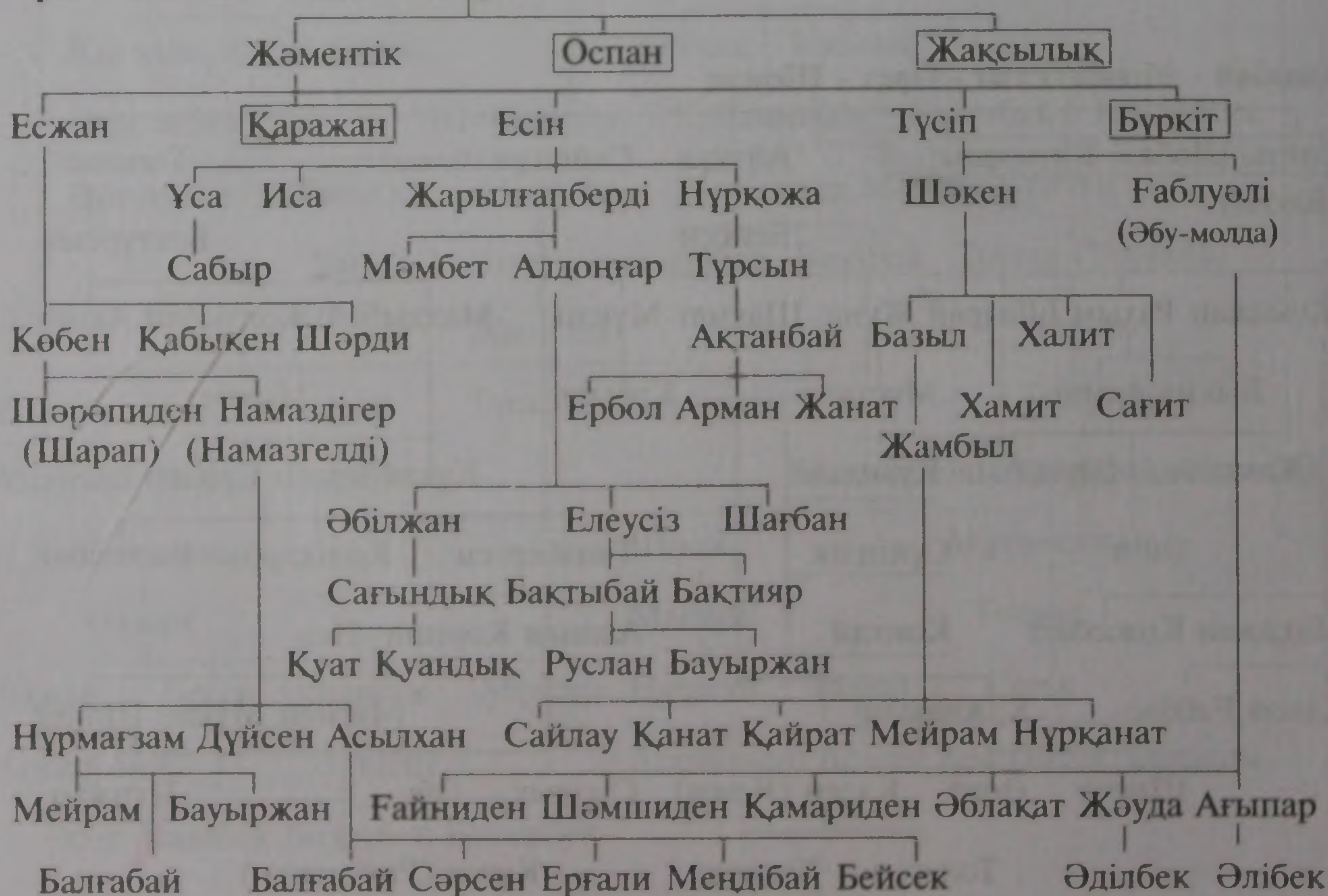
Боқтының (1734-1839) бес әйелінен:

1. Мападан - 1,2,3;
2. Толғанайдан - 4, 5, 6;
3. Көкөрімнен - 7,8,9;
4. Қаракөзден - 10,11,12;
5. Мақпалдан - 13.

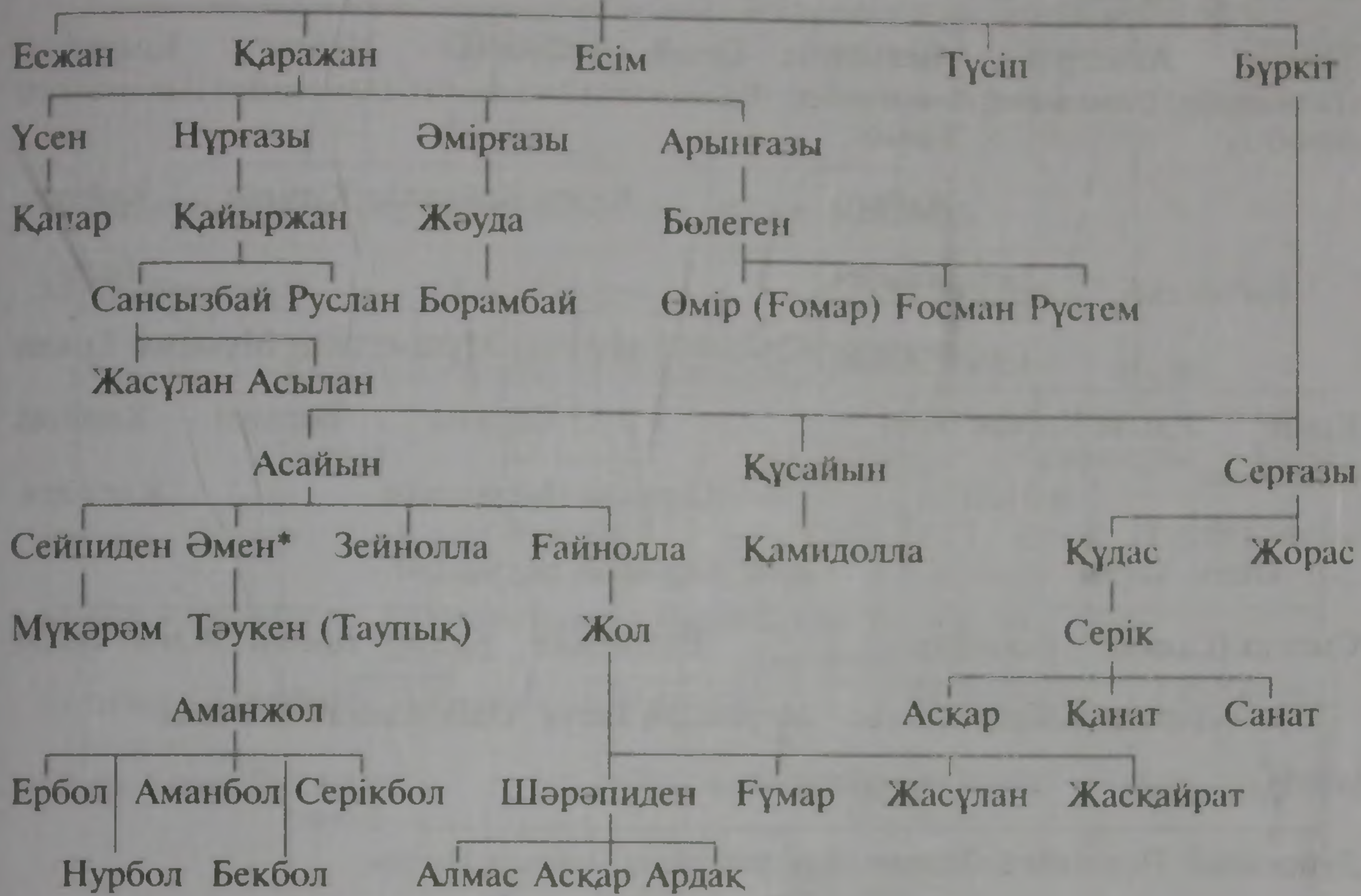
Боқтыда 12 мың жылқысы болған.

Қарқалы қаласының шығысындағы (75 шақырымда) тауларда Бақты деген қасиетті үңгір бар. Қазір оның маңында Бақты, Абыз деген елді мекендер орналасқан.

Ораз - Шомақ - Боқты - Әміртай

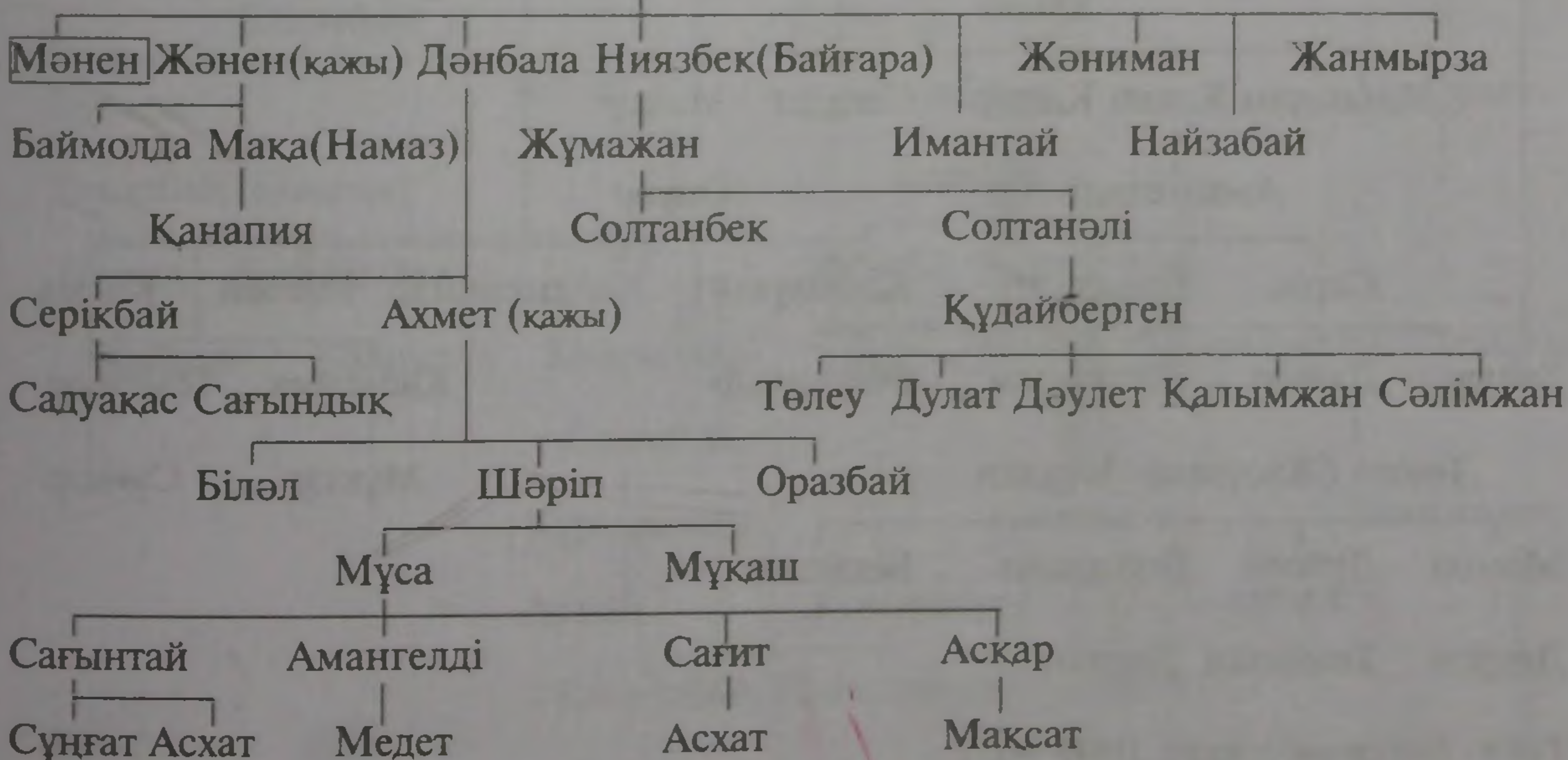

Шомақ - Боқты - Өміртай - Жәментік

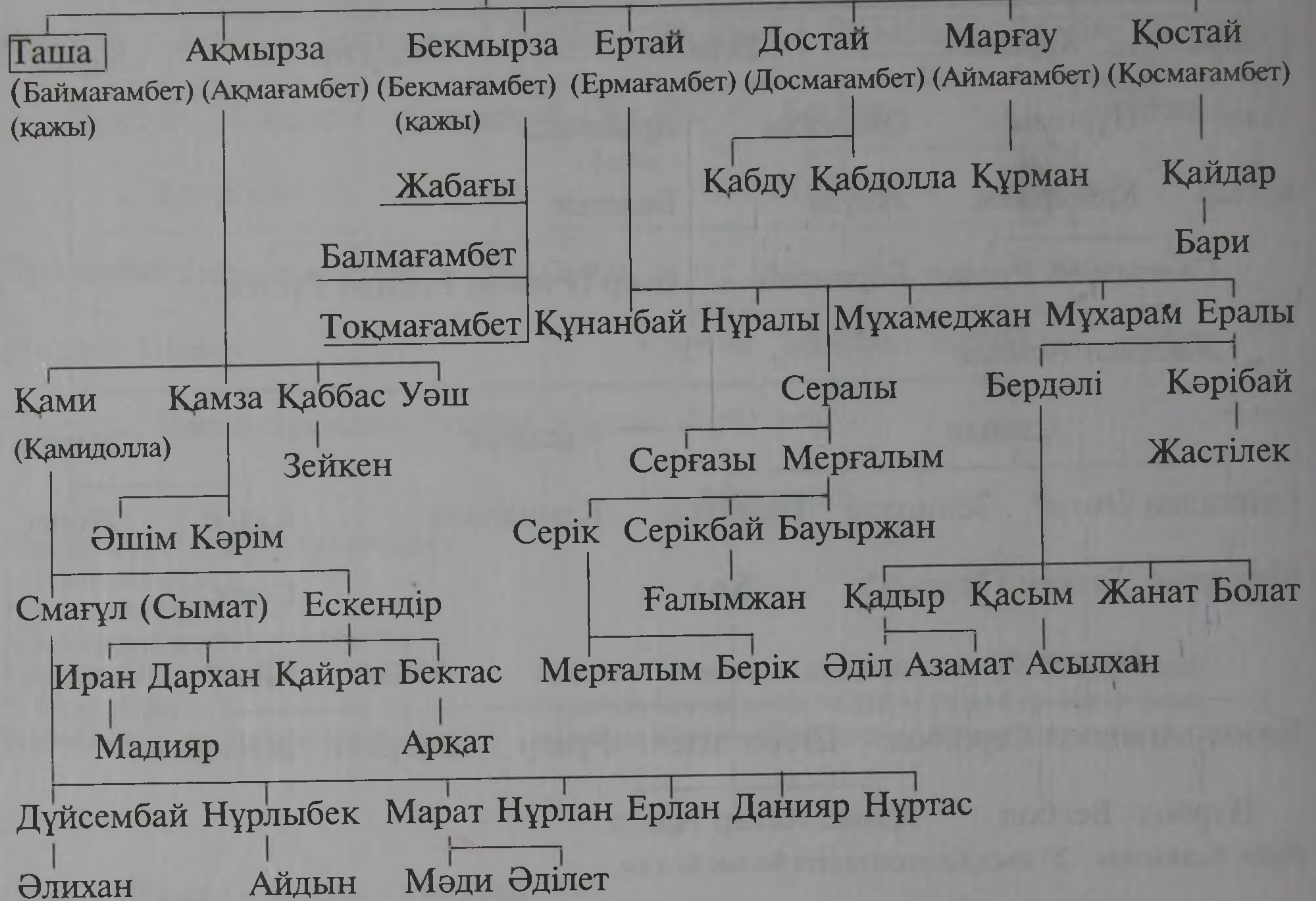
Әмен Асайынов - 20 жыл Қызылағашта болыс болды.

Шомақ - Боқты - Өміртай - Оспан

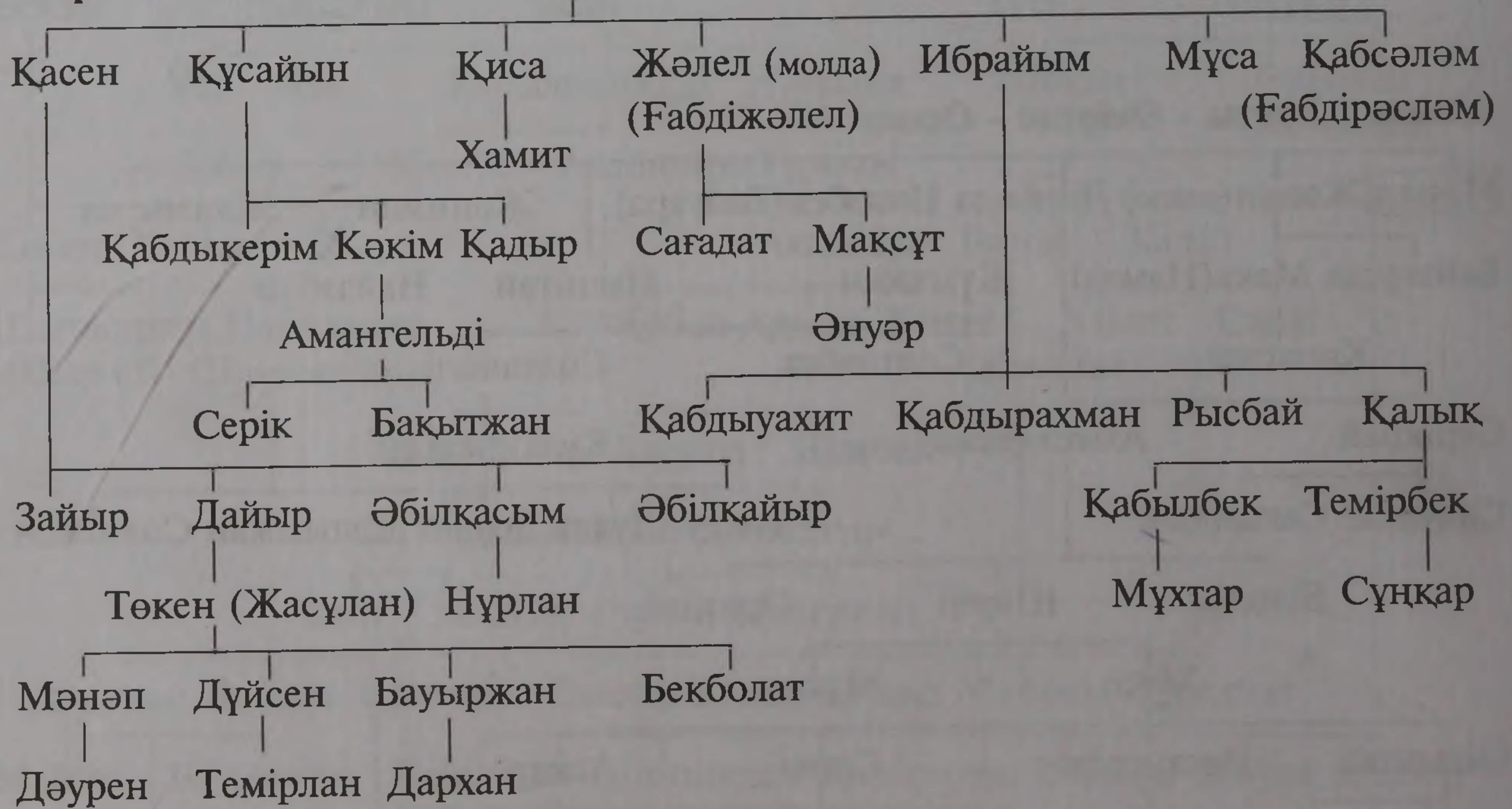

Қанжығалы шежіресі

Боқты - Өміртай - Оспан - Мөнен

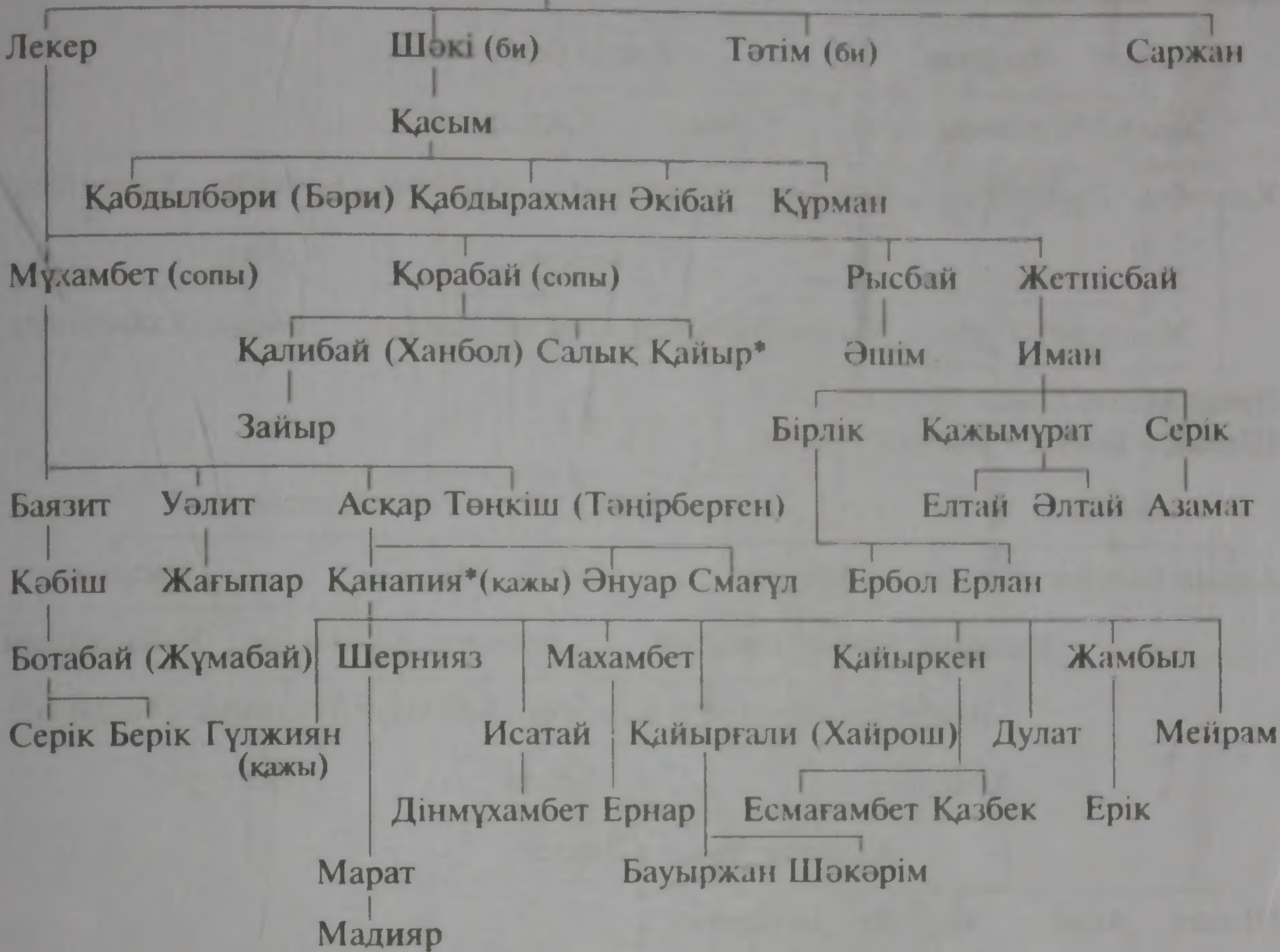
Өміртай - Оспан - Мәкен - Таша

Таша - Баймағамбет қажы, (1845-1917).

Жәлел - Ғабдіжәлел молда, (1910-1989) - шежіреші.

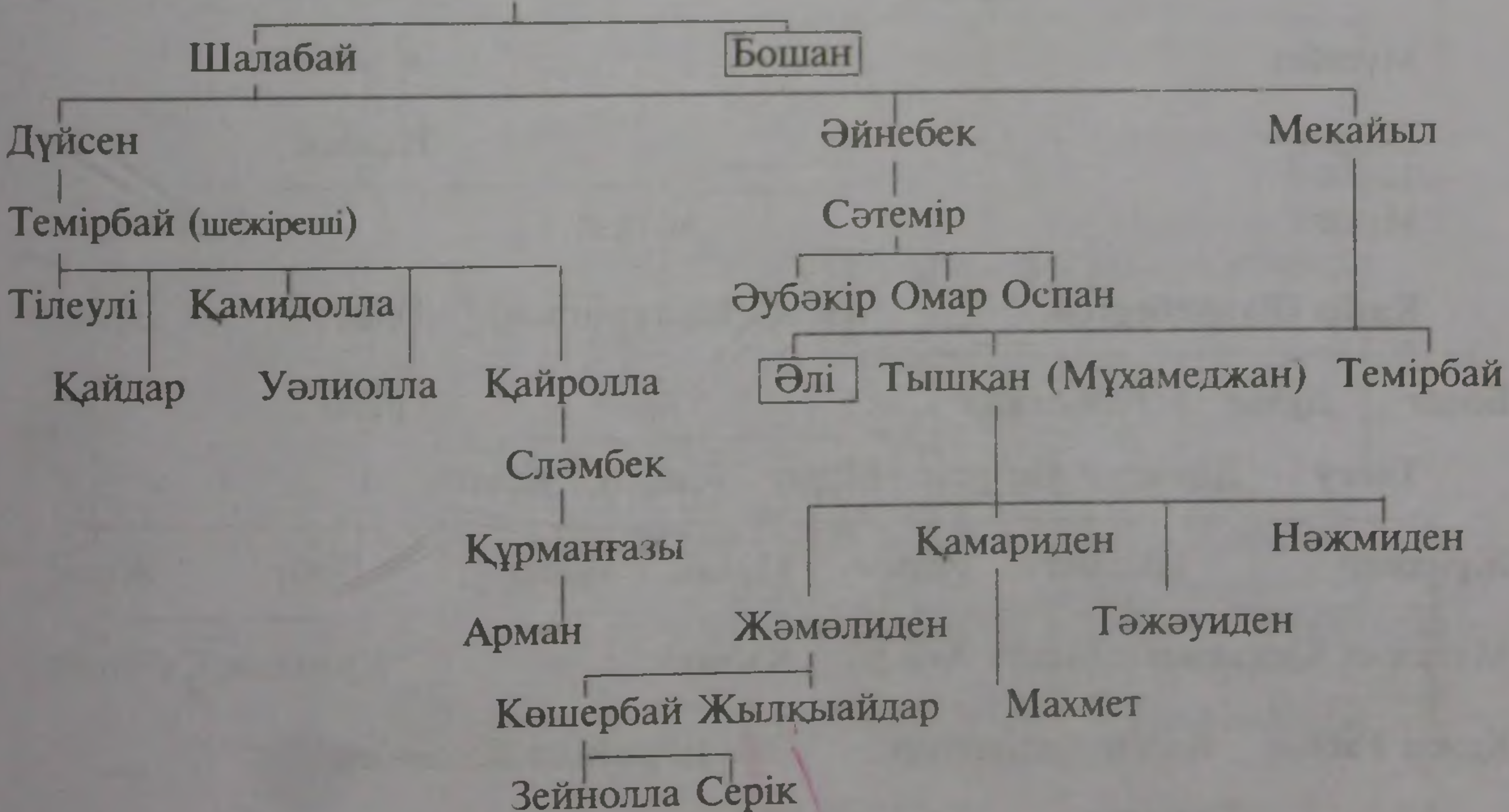
Шомақ - Боқты - Өміртай - Жақсылық

Асқаров Қанапия - ұстаз, өлкетанушы.

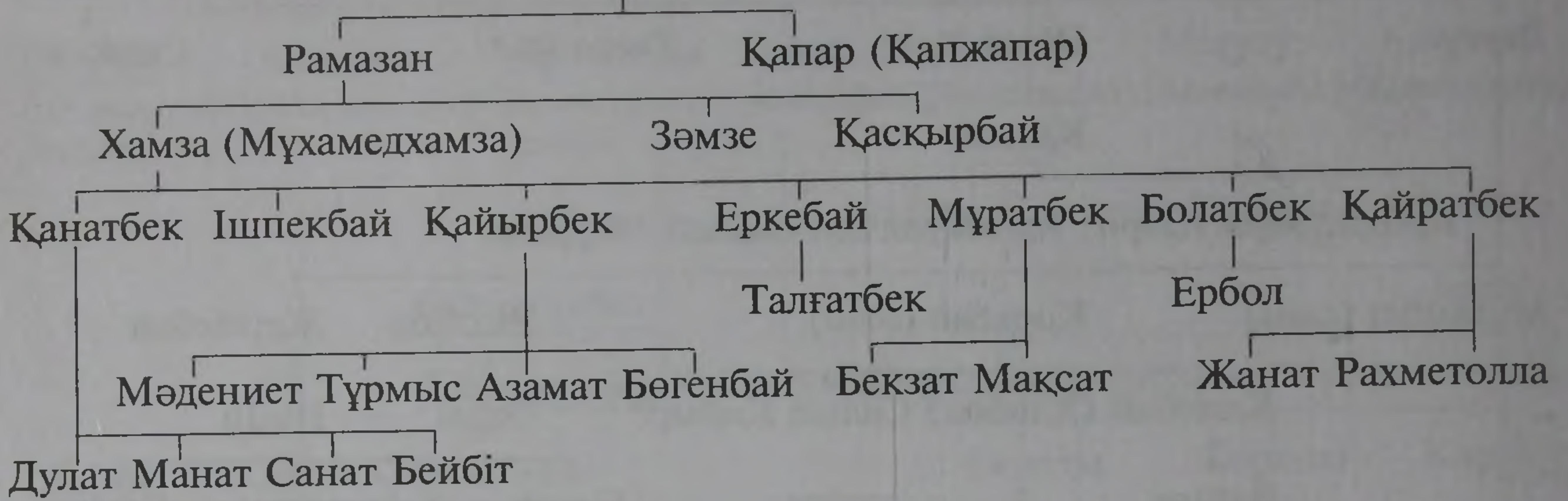
Қорабаев Қайыр 1937 жылы "халық жауы" атанды, 1956 жылы толық ақталды.

Ораз - Шомақ - Боқты - Бәсел

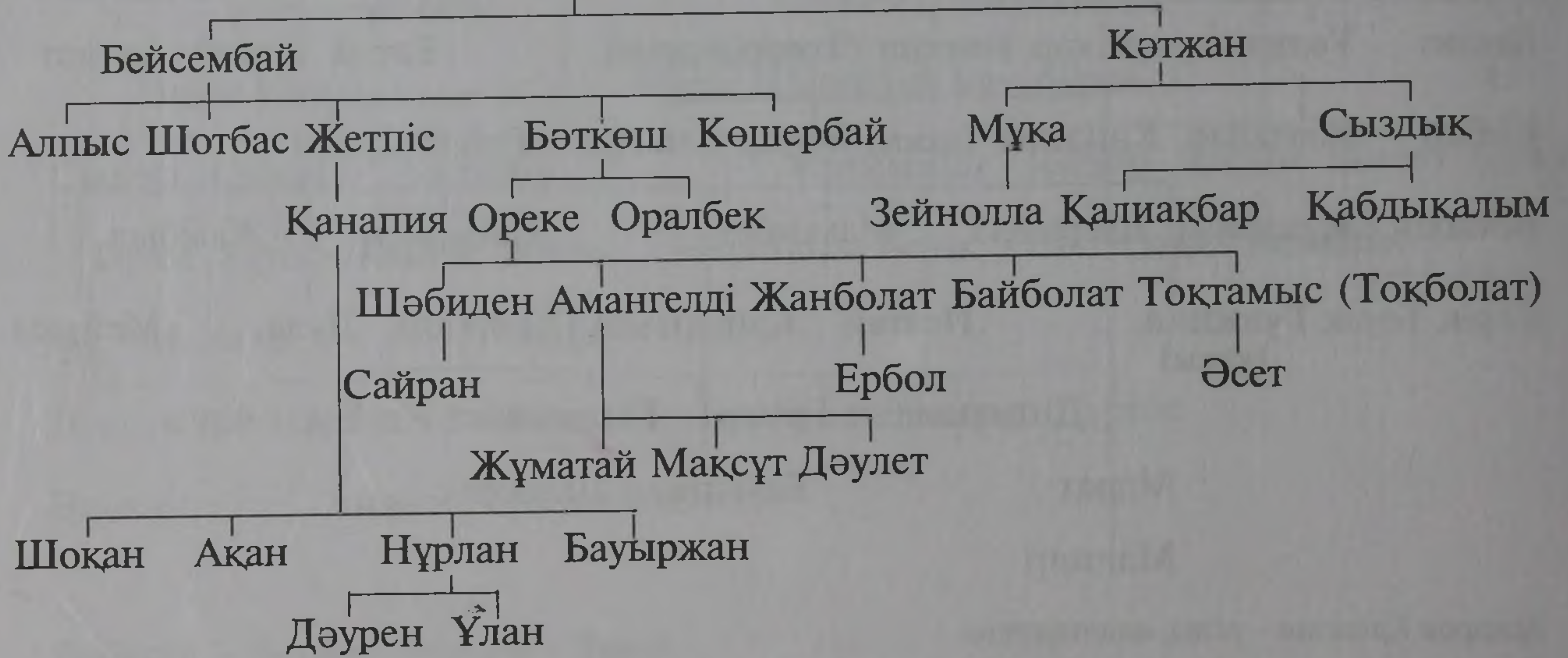

Қанжығалы шежіресі

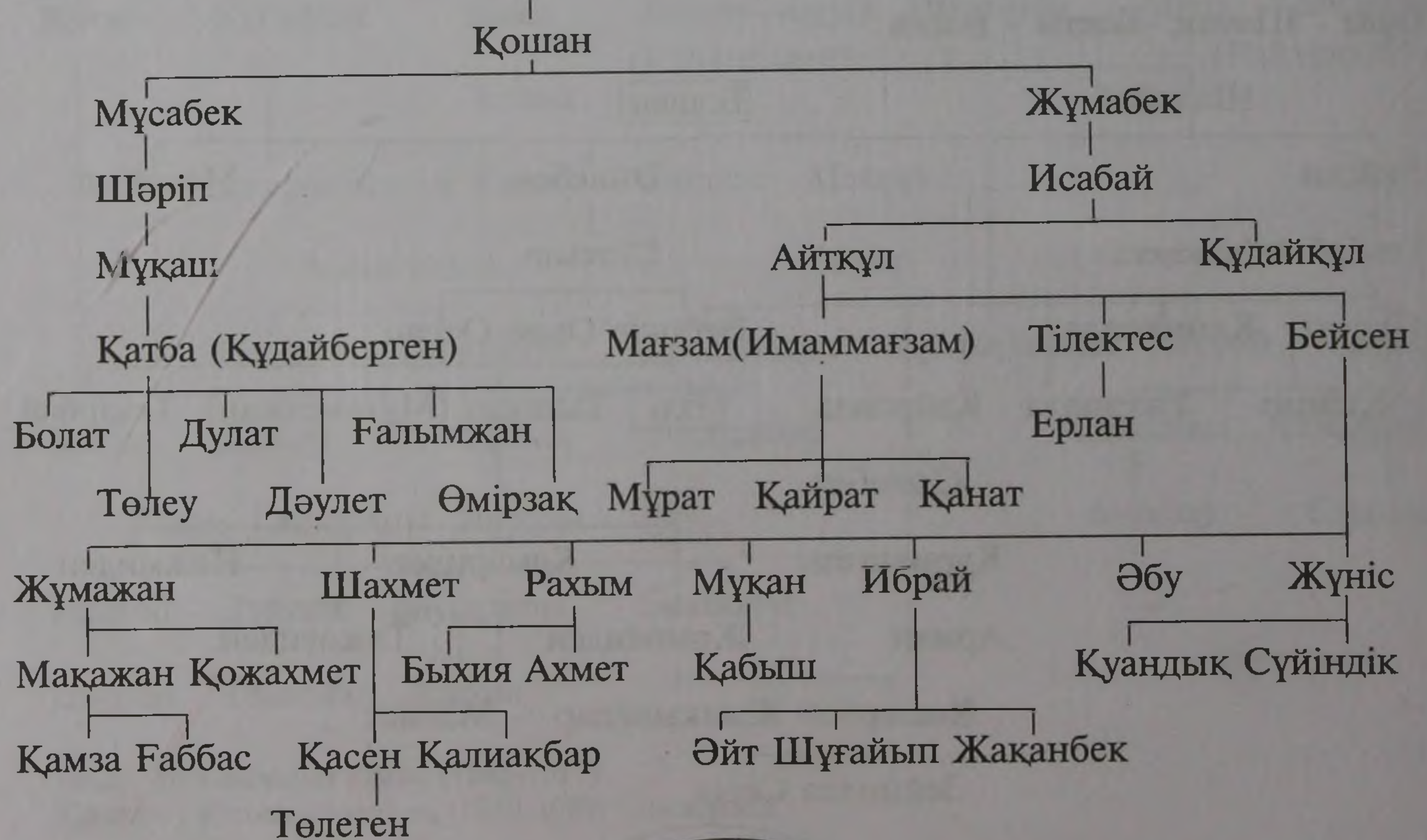
Бәсел - Шалабай - Мекайыл - Әлі

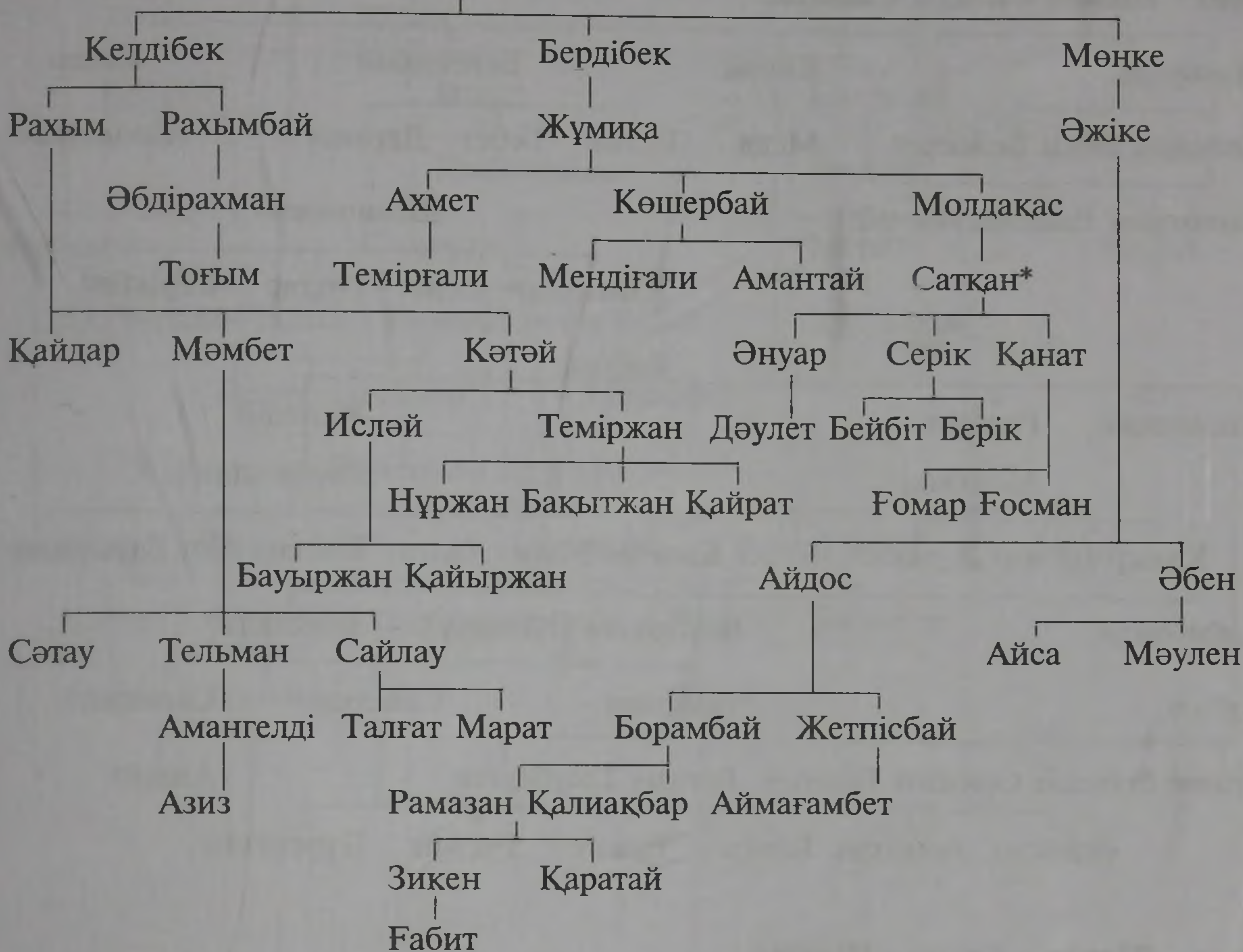
Шомақ - Боқты - Бәсел - Бошан

Ораз - Шомақ - Боқты - Бозқозы

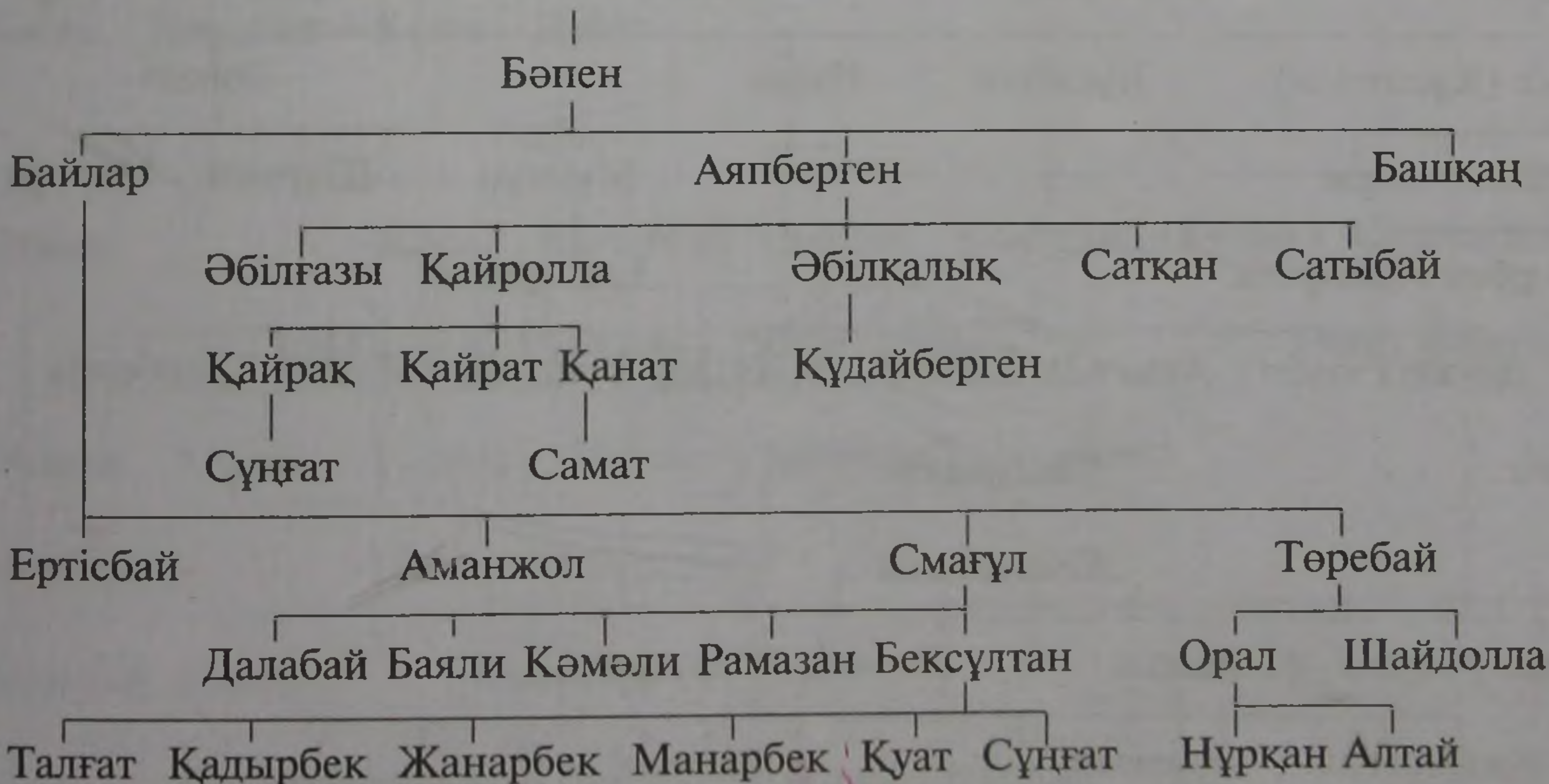

Ораз - Шомақ - Боқты - Тыңқозы

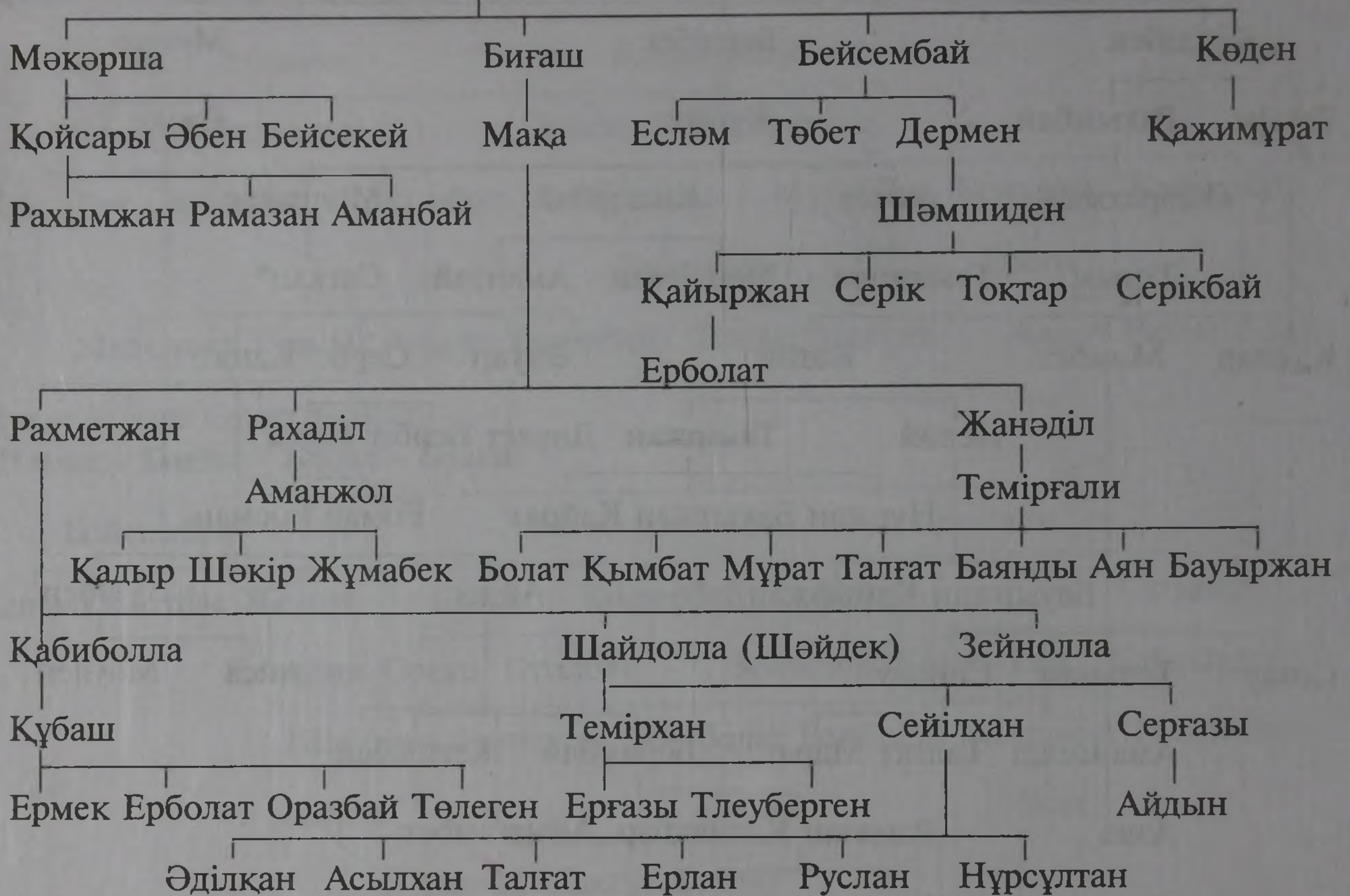
Молдақасов Сатқан - "Новоивановка" кеңшарының директоры болды.

Ораз - Шомақ - Боқты - Ақтас

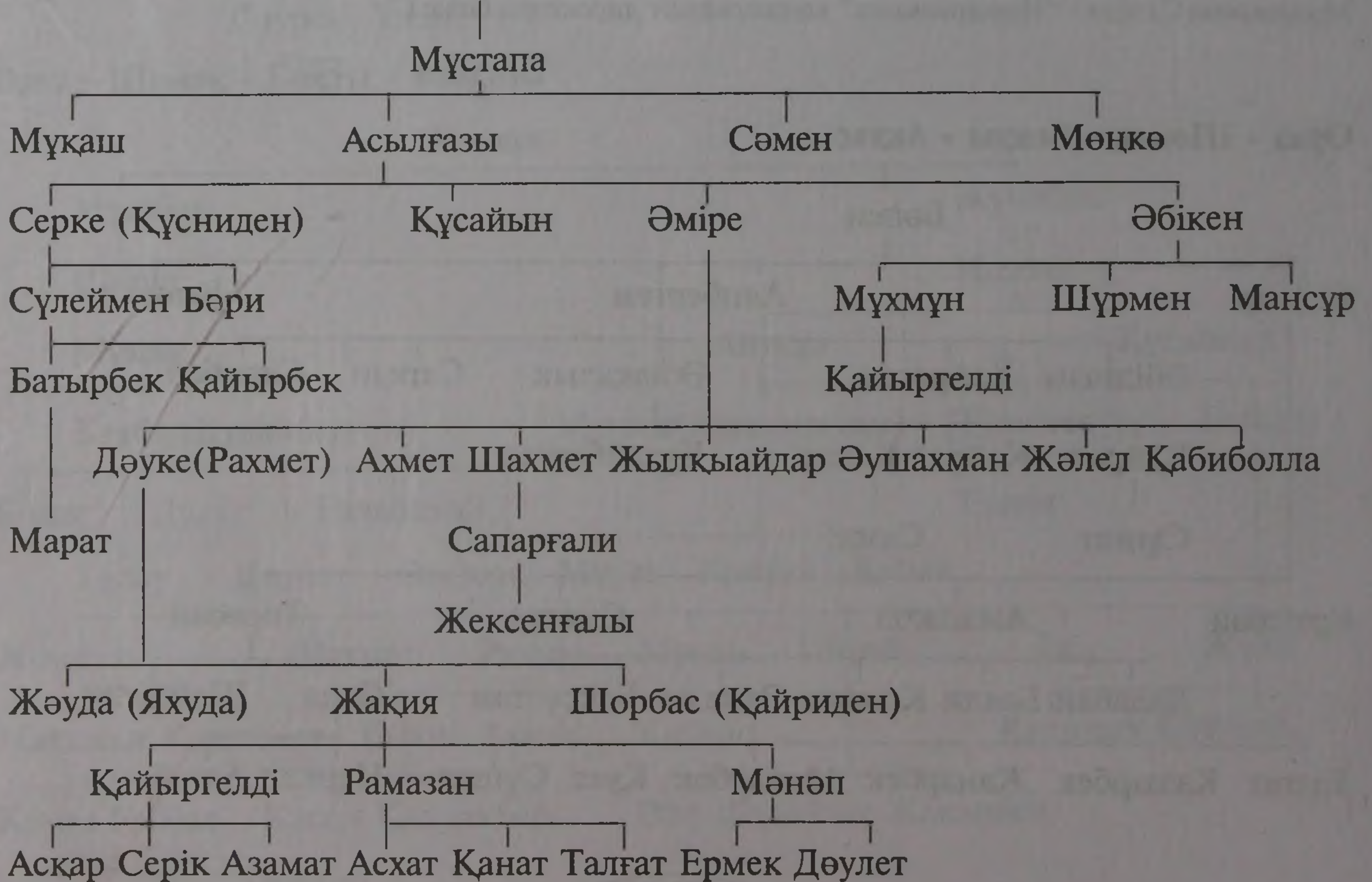

Қанжығалы шежіресі

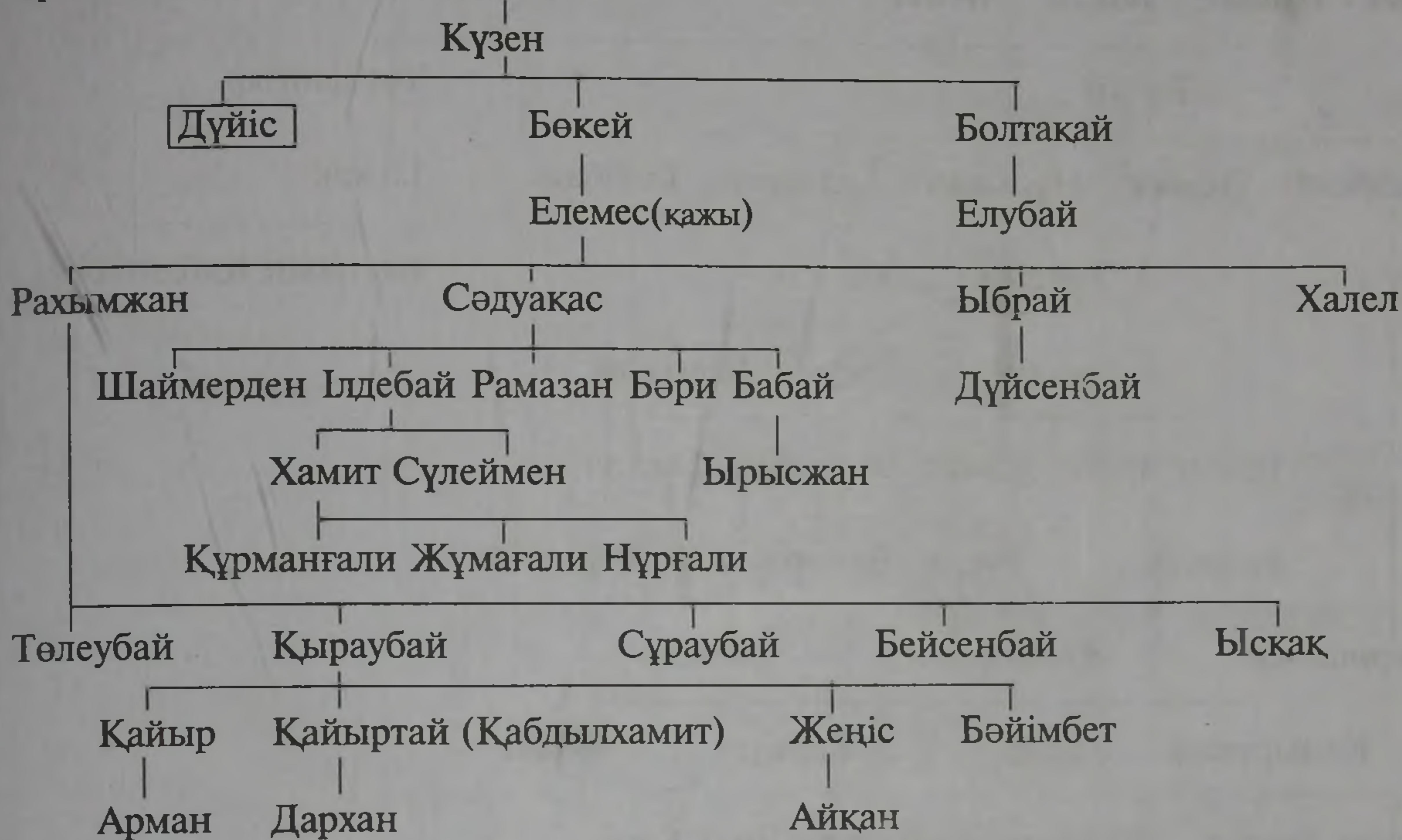
Ораз - Шомақ - Боқты - Жантас

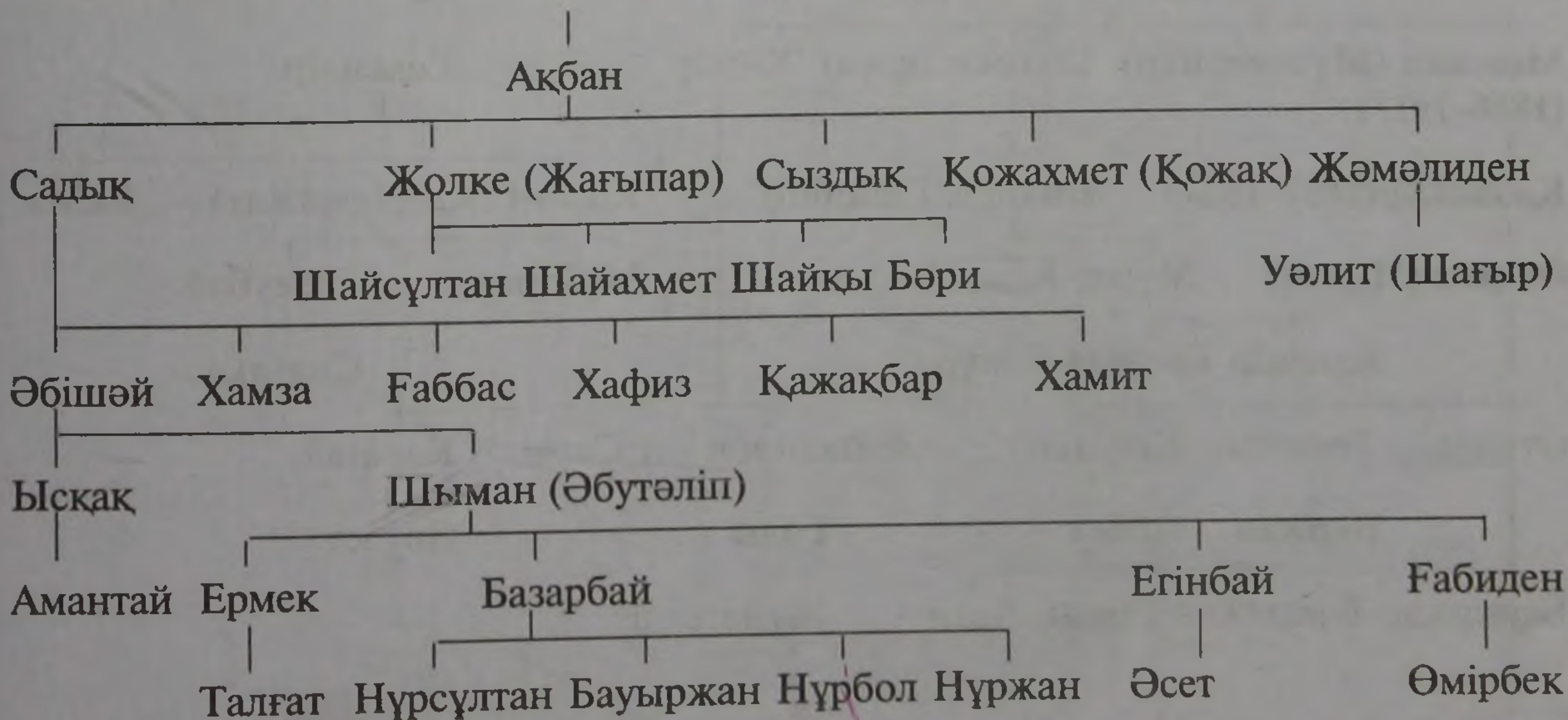
Ораз - Шомақ - Боқты - Шойтас

Ораз - Шомақ - Боқты - Домалақ

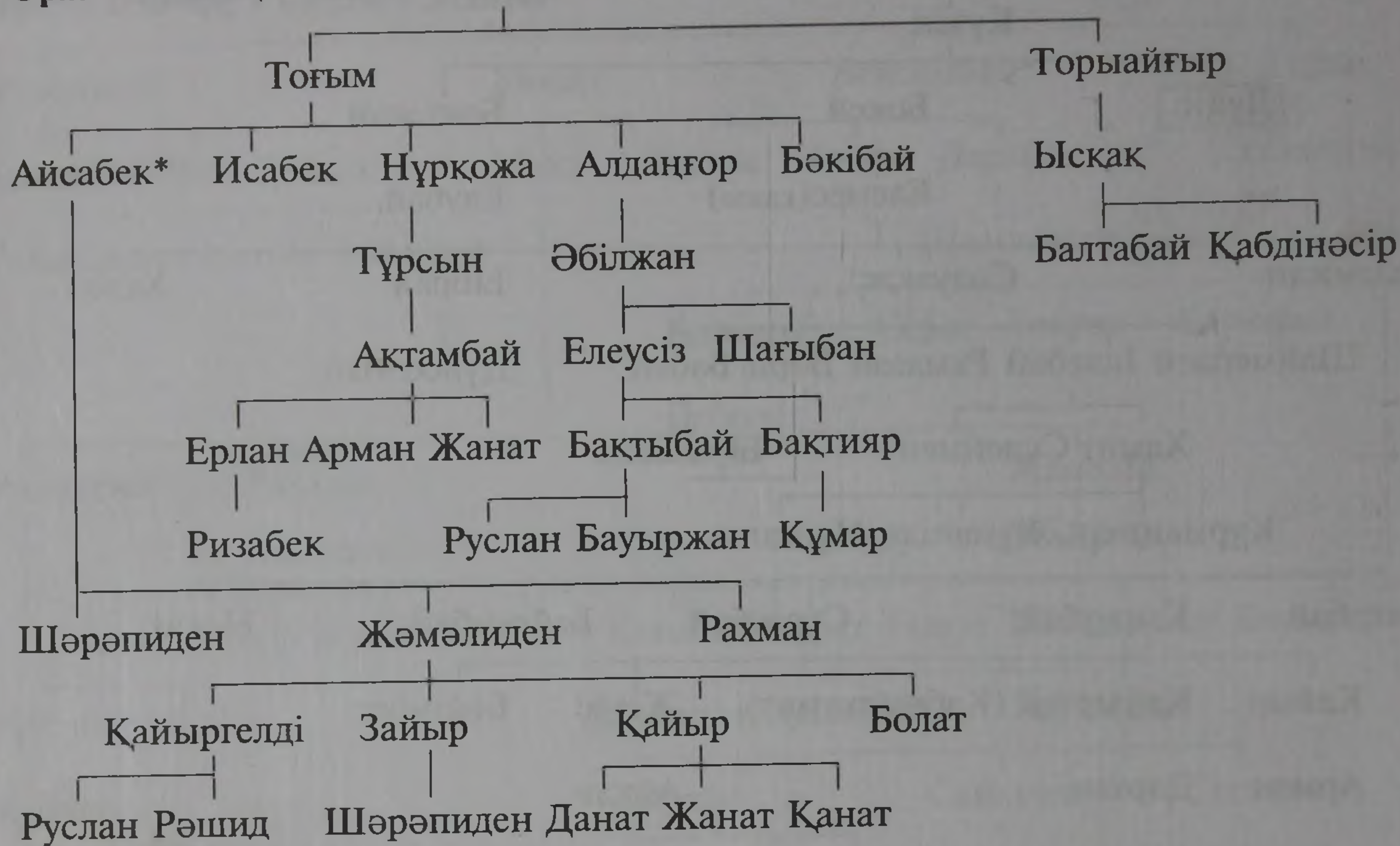

Боқты - Домалақ - Күзен - Дүйіс

Қанжығалы шежіресі

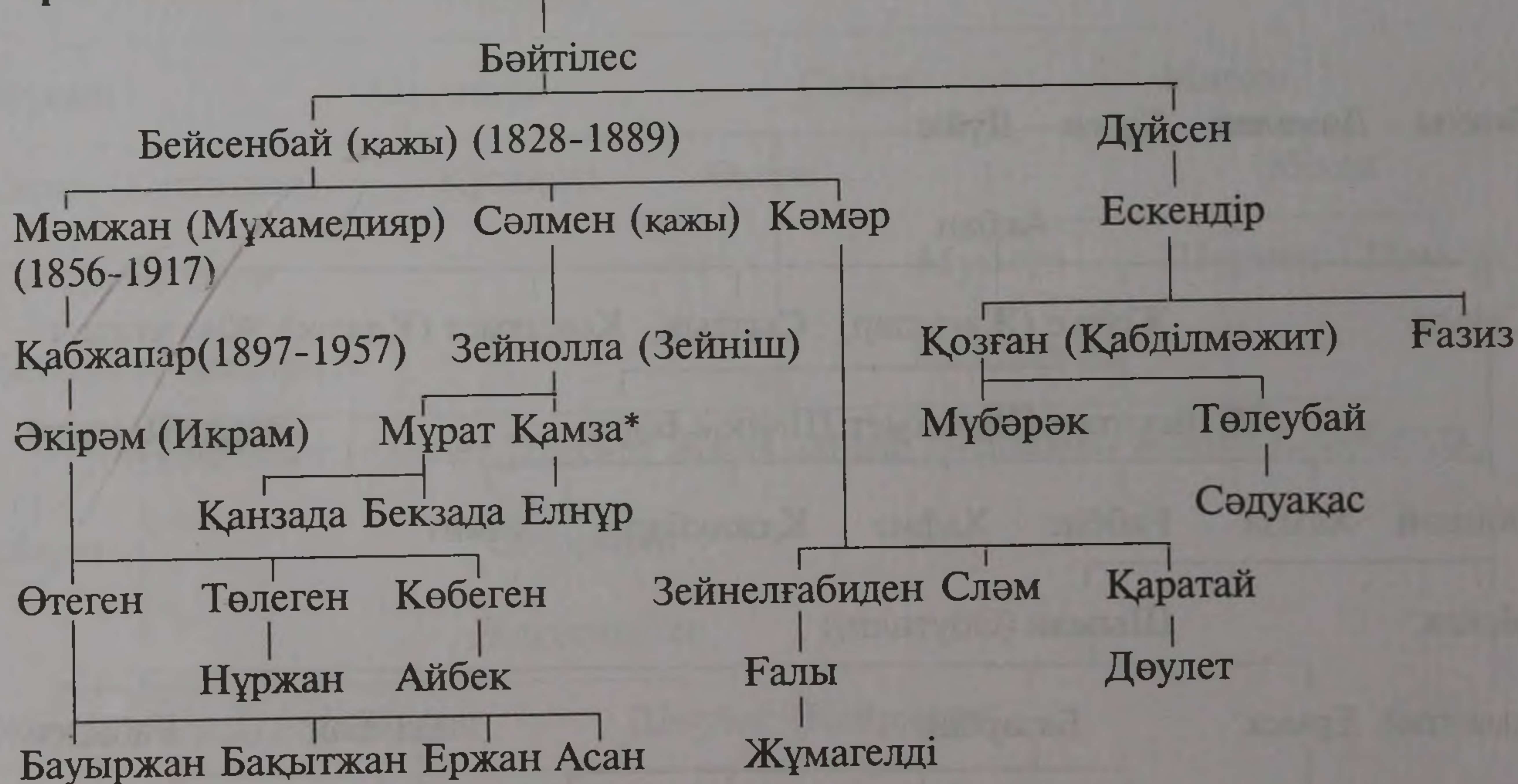
Ораз - Шомақ - Боқты - Мәйке

Шомақтың қара шаңырығы Мәйкеде болды.

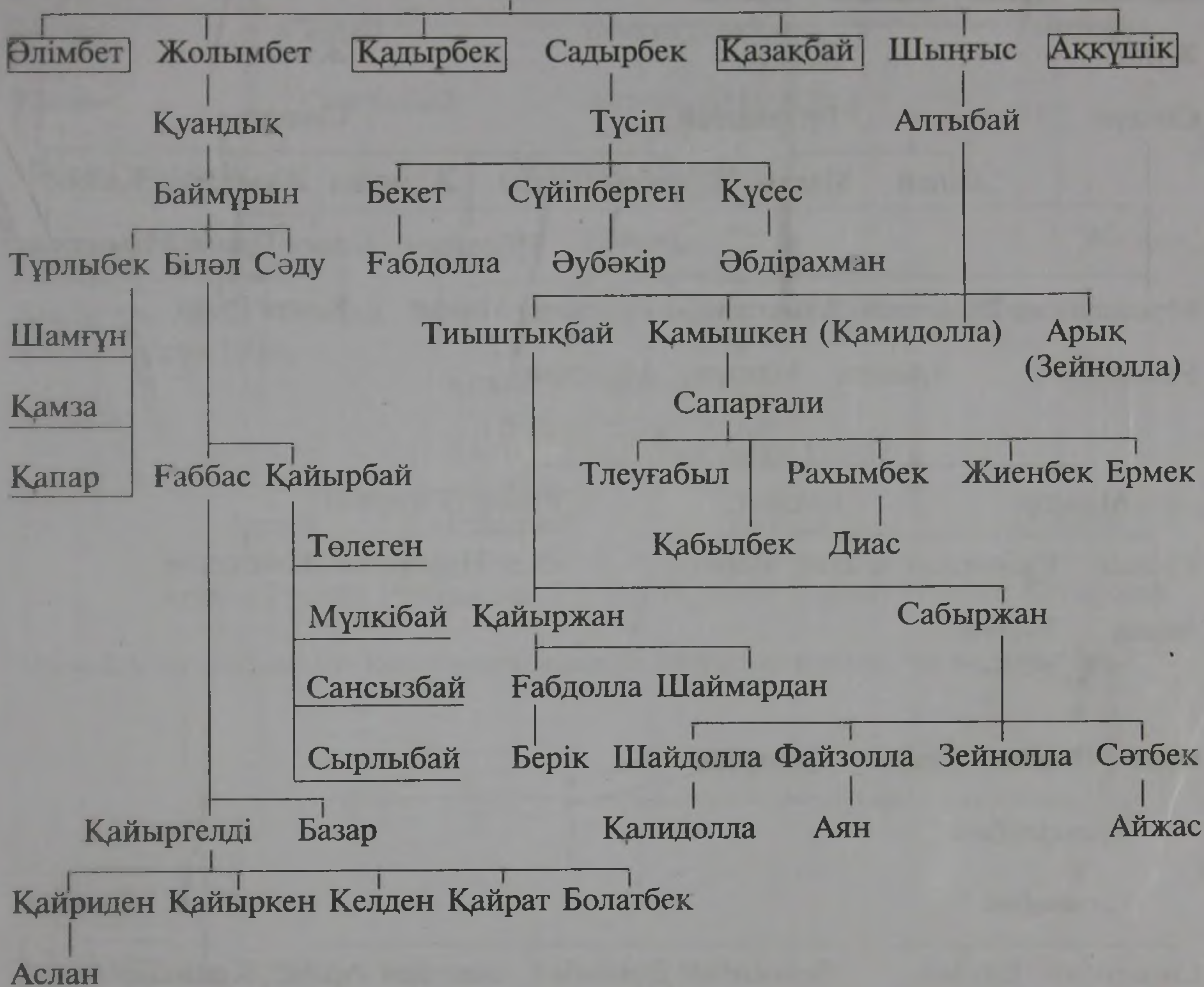
Айсабек Тоғымұлы 97 жыл жасаған қария.

Ораз - Шомақ - Боқты - Сұңқар

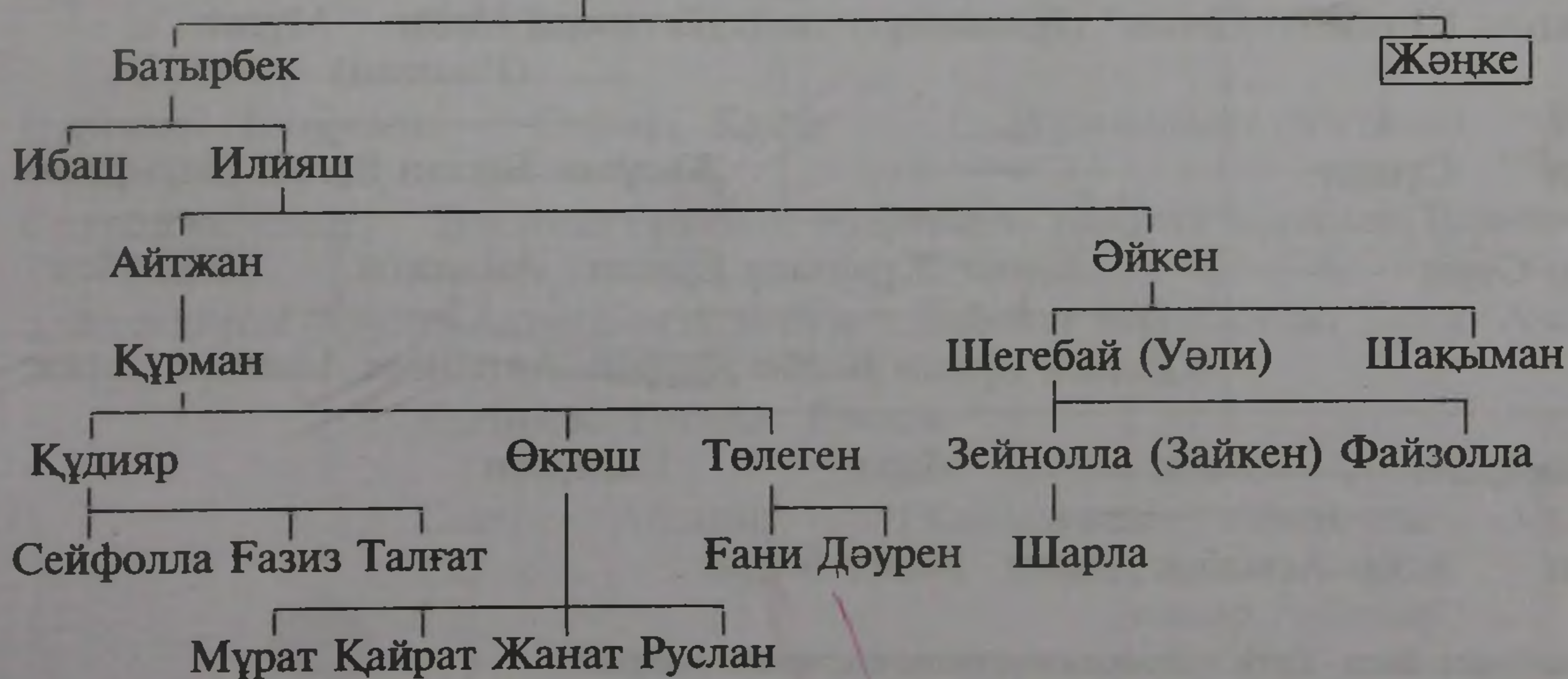

Зейнішев Қамза - "Қазақстан 10 жылдығы" кеңшарының директоры болды.

Мәсбетқазы - Ораз - Шомақ - Добал

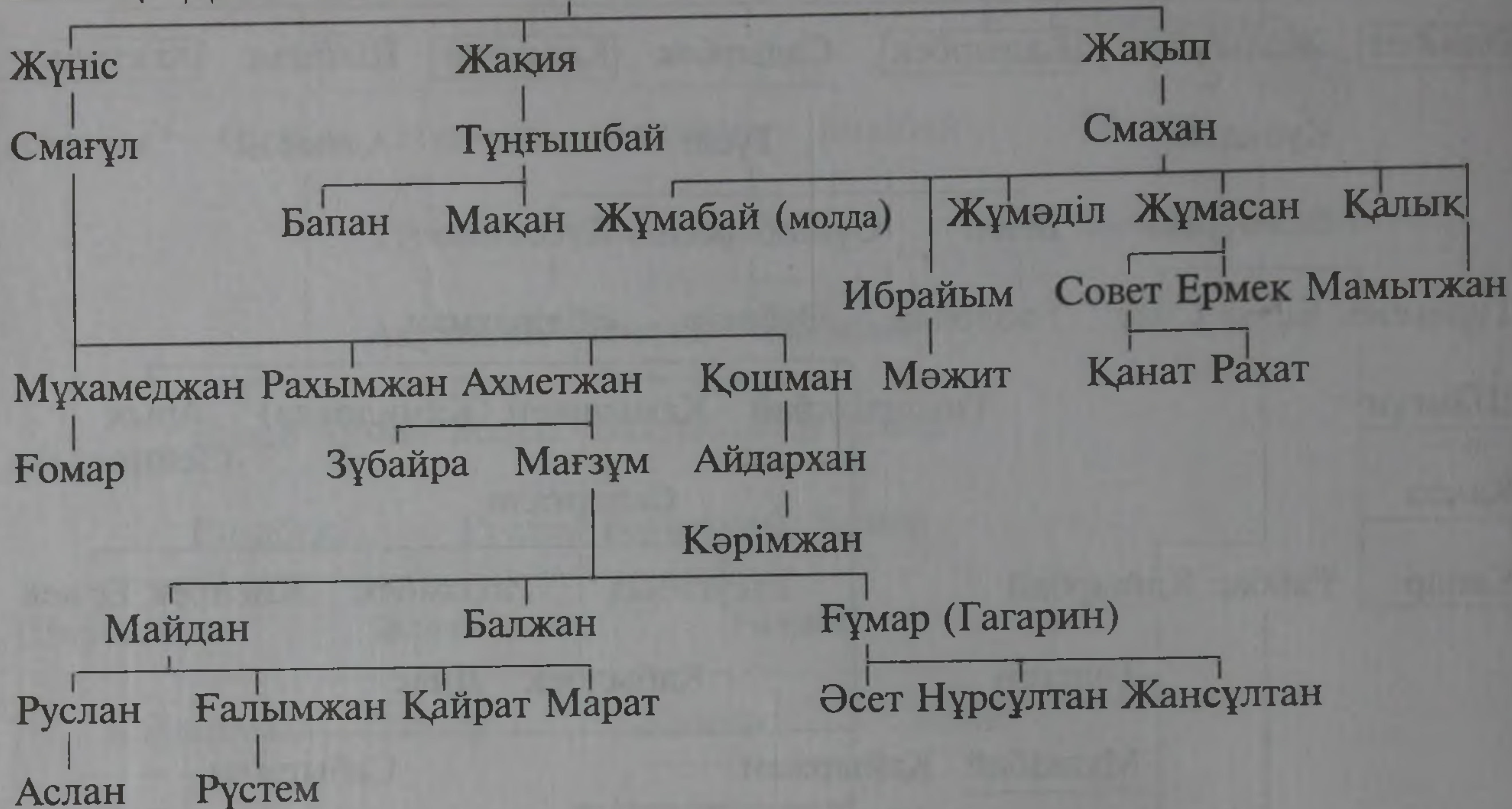

Ораз - Шомақ - Добал - Әлімбет

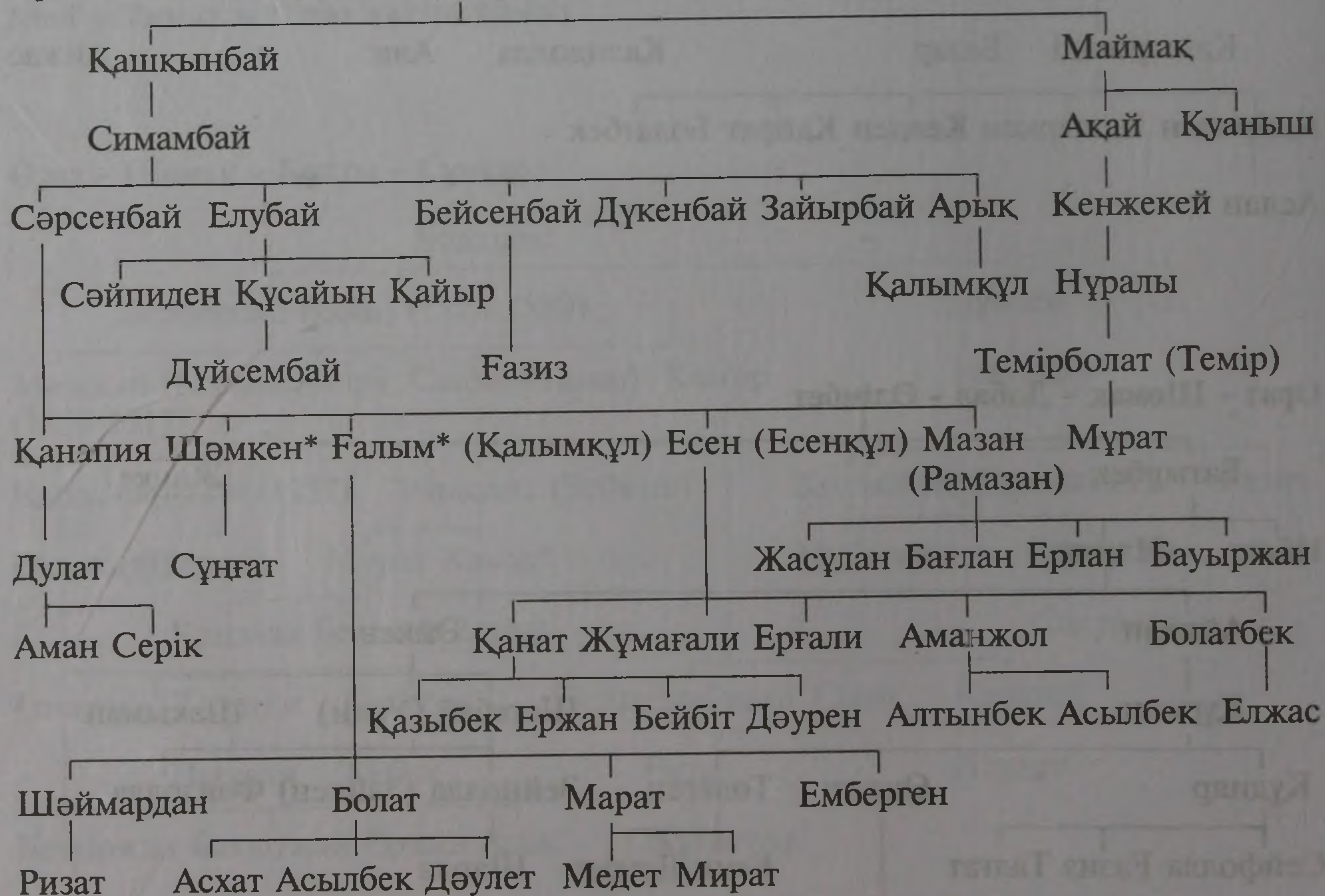

Қанжығалы шежіресі

Шомақ - Добал - Әлімбет - Жәңке

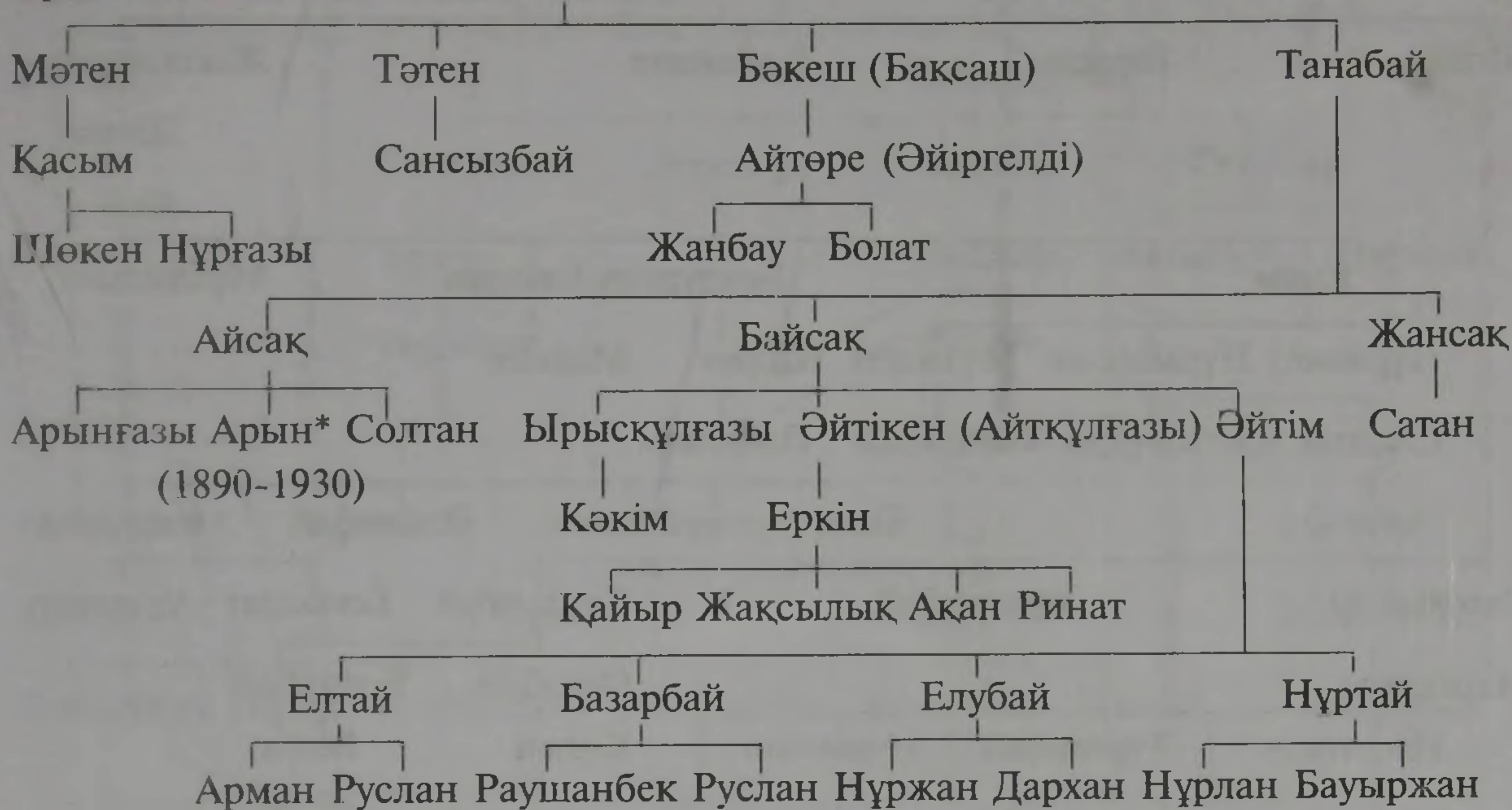
Ораз - Шомақ - Добал - Қадырбек

Ғалым Сәрсенбаев - Ертіс ауданның шаруашылықтарын басқарды.

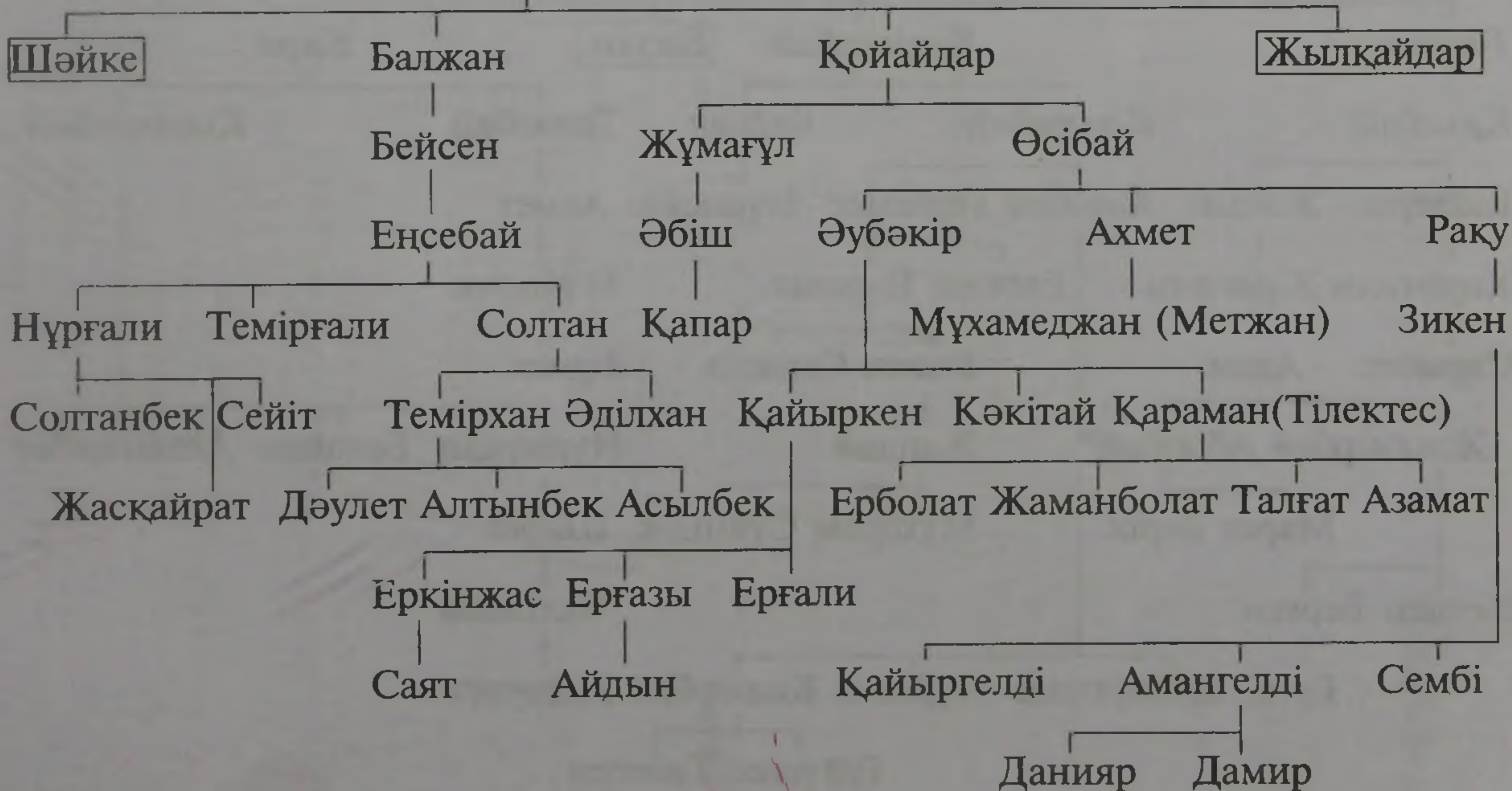
Симамбаев Шәмкен - облсобесті басқарды, бірнеше ауданда басшылық қызметтер атқарды.

Ораз - Шомақ - Добал - Қазақбай

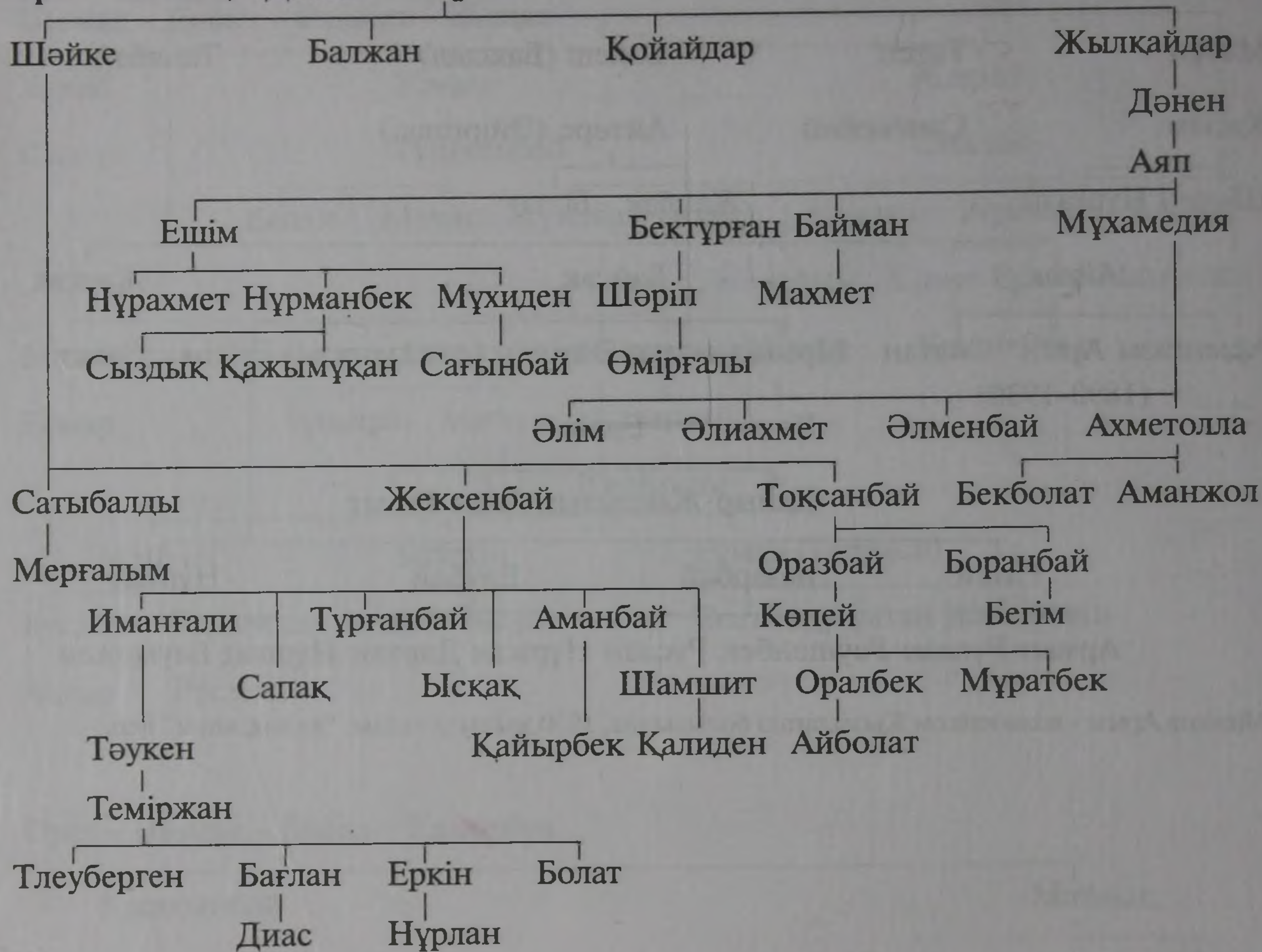
Айсақов Арин - волвоенком Қызылағаш болысында, 1930 жылы ұсталды, “халық жауы” деп.

Ораз - Шомақ - Добал - Ақкүшік

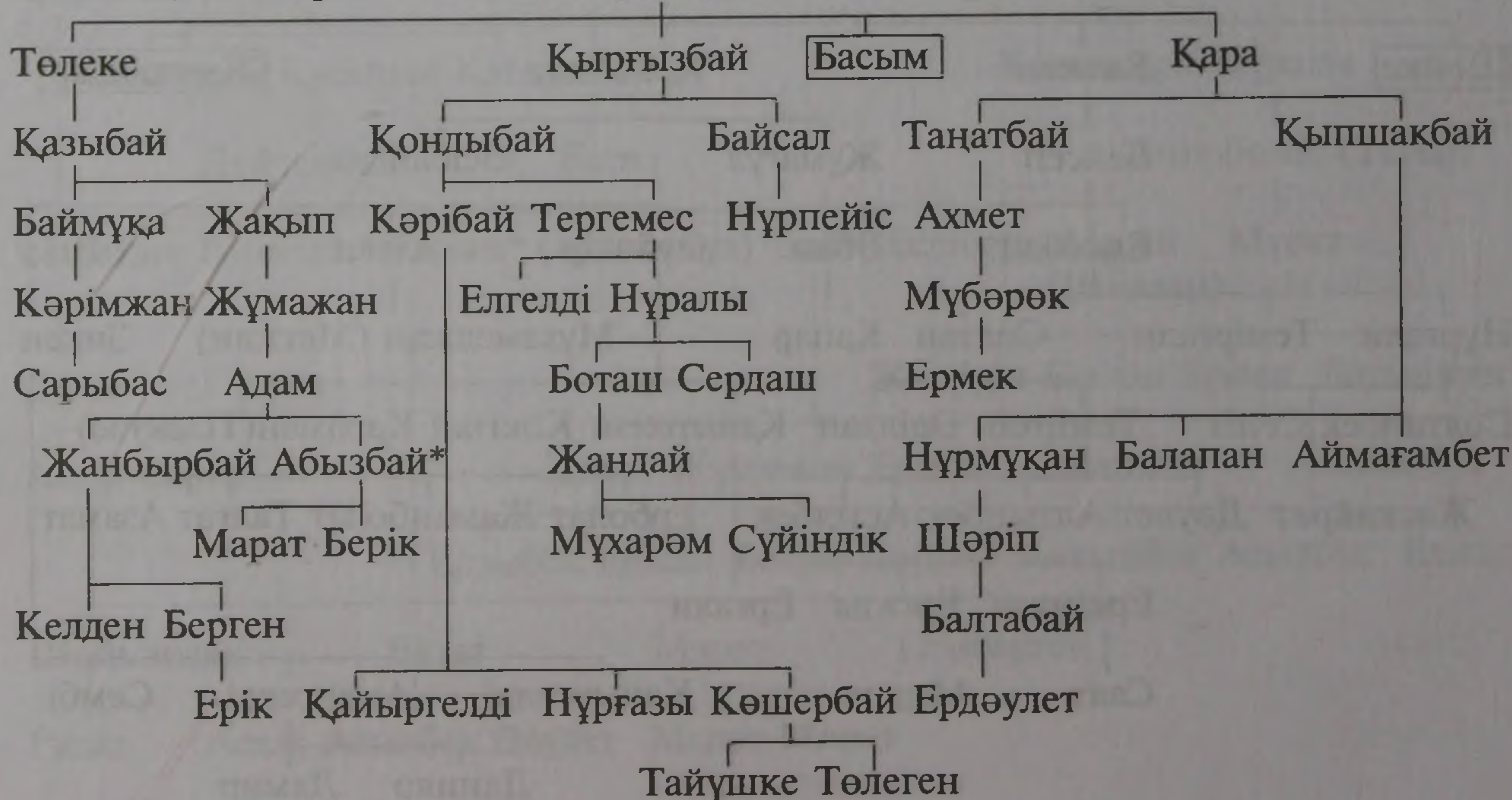

Қанжығалы шежіресі

Ораз - Шомақ - Добал - Акқушік

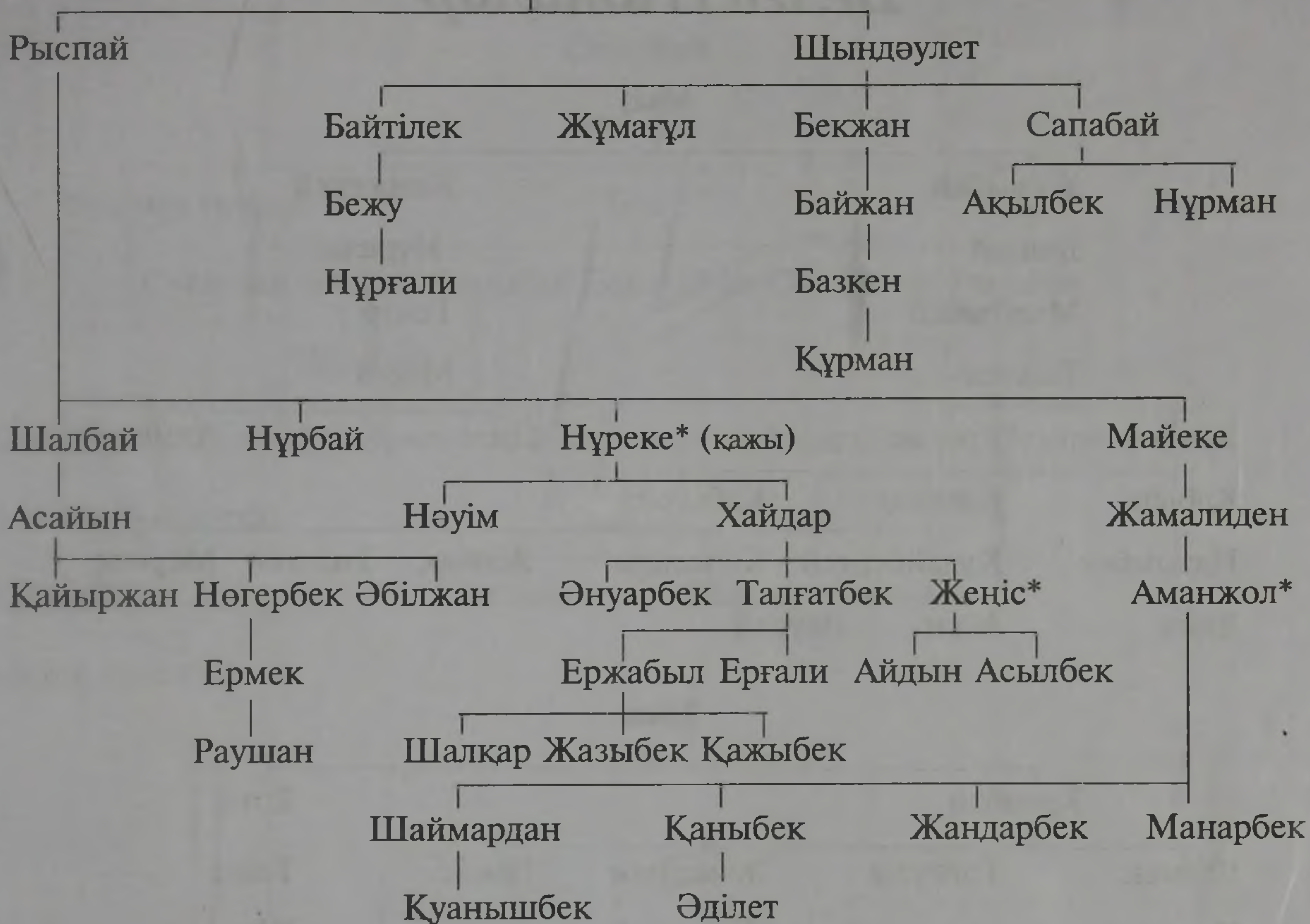

Мәмбетқазы - Ораз - Шомақ - Қатықшы

Абызбай Адамов - Ертіс ауданының әкімі.

Ораз - Шомақ - Қатықшы - Басым

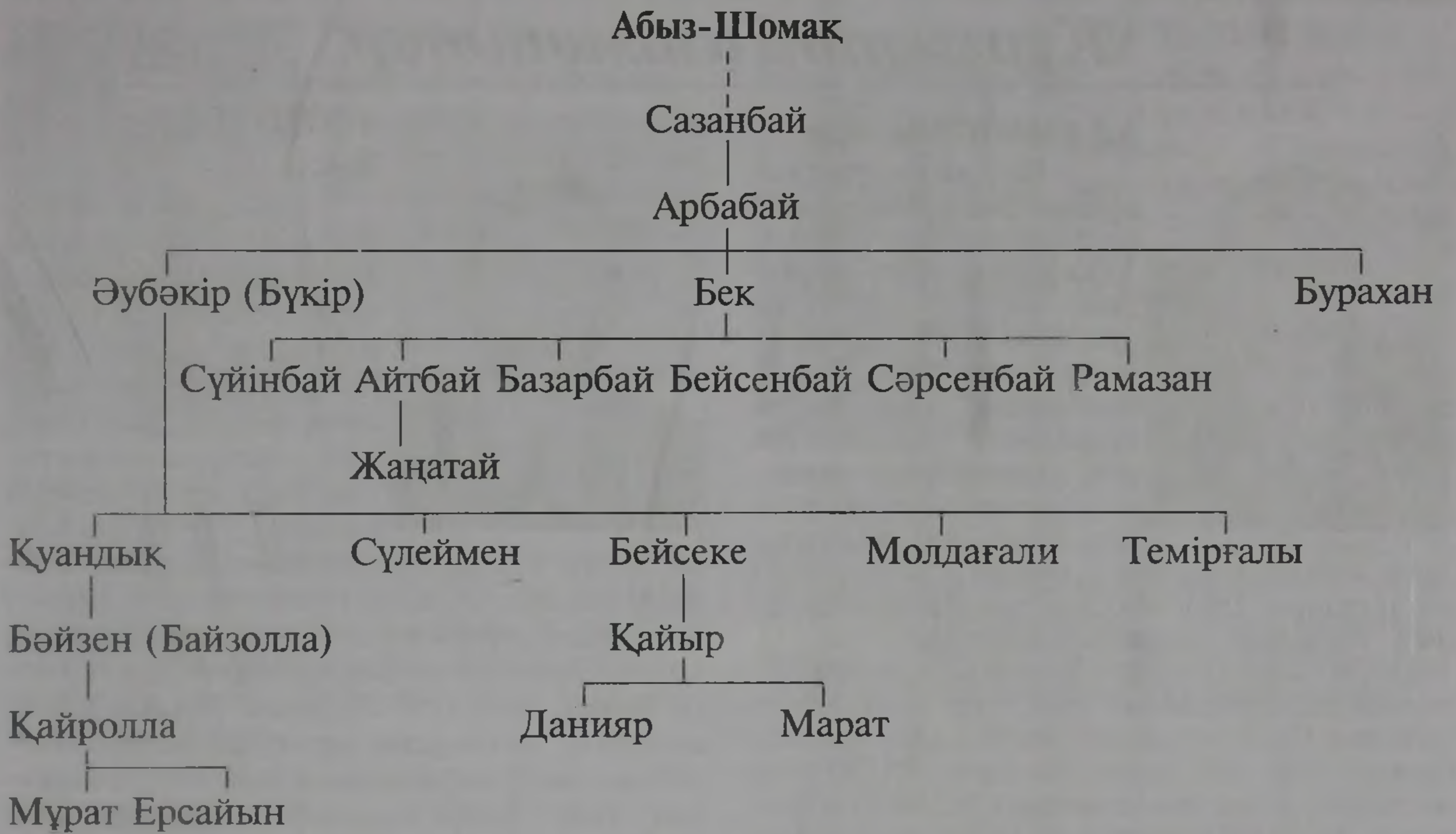
Нүреке (1850-1916) Меккеге үш рет барған.

Жеңіс Қайдаров - Екібастұз қаласының бас архитекторы болды.

Аманжол Жамалиев - "Ақбидай" кеңшарының директоры болды.

Белгісіз аталар

АДАМОВ Абызбай

(1951, қазіргі Ақтоғай ауданы Барлыбай ауылы) агроном-экономист, экономика ғылымдарының кандидаты (1995 ж.). Қазақ ауыл шаруашылық институтын бітірген (1975 ж.). Қызметін 1975 жылы Ертіс ауданының “Новоивановский” кеңшарында экономист мамандағынан бастаған. 1980-1981 жылдары

Ертіс ауданы компартия аудандық комитетінің инструкторы, 1981-1983 жылдары Ертіс ауданының “Западный” кеңшарында партком хатшысы, 1983-1985 жылдары Ертіс аудандық ауыл шаруашылық басқармасының жоспарлау және экономикалық бөлімінің орынбасары, кейін бастығы болған. 1986-1987 жылдары Ертіс РАПО-ның жоспарлау және экономикалық бөлімінің бастығы, 1987-1989 жылдары Ертіс ауданының “Сілеті” кеңшарында директор. 1989 жылы Ертіс аудандық ауыл шаруашылық басқармасының бастығы. 1992-1994 жылдары Павлодар қаласының “Берік” атты мемлекеттік ауыл шаруашылық сауда үйінің директоры. 1997-1998 жылдары АПК департаментінің экономикалық болжау және талдау бөлімінің бастығы. 1998-1999 жылдары АО “Мелькомбинат” ұйымы бастығының орынбасары. 1999-2000 жылдары Павлодар қаласының АО “Энергострой” мекемесінің басқарушысы. 2000-2002 жылдары Павлодар облысының қаржы департаментінің клиринг және сатып алу бөлімінің төрағасы. 2002 жылдан Ертіс ауданының әкімі.

АСҚАРОВ Ханафия

(1917, қазіргі Ертіс ауданы 3-ші ауыл) - ұстаз, Абыз-Шомақтың шежіресін жинақтаған адам. 1939 жылы Алматыдағы 2-жылдық мұғалімдер институтын, 1960 жылы Семей педагогикалық институтын бітірген. 1941-1944 жылдары Ертіс ауданында казак орта мектебінің директоры болды. 1945-1952 жылдары

Куйбышев РАЙОНО-сын басқарды, 1953-1956 жылдары “ҚазАКСР 10 жылдығы” кеңшарындағы мектебінің директоры, 1957-1961 жылдары “Суворов”, “Беловод” кеңшарларындағы мектептерде завуч болды. 1965-1977 жылдары “Рассвет” кеңшарындағы мектепте казак тілі мен әдебиеттен сабақ берді. Фин соғысына, 1941-1945 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысты. “Ертіс орендері”, “Алаш зиялылары”, “Даналық, тектілік және әулиелік әлемі” кітаптардың авторы.

ЗЕЙНЕШЕВ

Хамза

(1947, Ертіс ауданы Ынтымақ ауылы). Алматы ауылшарушылығы институтын бітірген. 1970-1979 жылдары “Абай”, Қаз АССР 10 жылдығы атындағы, Карл Маркс атындағы кеңшарларында агроном, бас агроном қызметін атқарды. 1979-1992 жылдары

Қашыр ауданында ауылшаруашылығы басқармасында бас агроном, Песчан асыл тұқым мал зауытының партия комитетінің хатшысы, аудан қызметкерлерінің кәсіподақ комитетінің төрағасы болды. 1992-1997 жылдары “Қаз АССР 10 жылдығы” кеңшардың директоры болды. 1997-1999 жылдары Қаракұдық ауылдық округіне қарасты “Тату” шаруа қожалығын басқарды. 1999 жылдан осы уақытқа дейін аудандық маслихаттың хатшысы қызметін атқаруда.

ҚАБЫЛБАЕВ

Марат Төлегенұлы

(1953, Бесқарағай ауданы Борас ауылы). Семей медицина институтын бітірген. 1978-1982 жылдары Май ауданы ауруханасында дәрігер, 1982-1984 жылдары Павлодар қаласында дәрігерлік “жедел көмек” стансасында хирург болып істеді. 1984-1986

жылдары Семей медицина институтының ординатурасында оқыды. 1986 жылдан бірінші қалалық ауруханада жоғары дәрежелі хирург болып, қызмет атқарды. “Отличник здравоохранения” деген атаққа ие болды.

МОЛДАҚАСОВ

Сатқан

(1924, Ертіс ауданы Қараөткел ауылы - 2003, Ертіс қаласы). Павлодар педучилищесінде оқыған. 1945 жылы Жапониямен өткен соғысқа қатысқан. 1946-1953 жылдары Ертіс ауданында комсомол, партия жұмысында, 1953 жылдан “ОСО” колхозының бастығы. 1961-1970 жылдары “Новоивановский” кеңшарының директоры болды. “Еңбек Қызыл Ту”, “Ұлы Отан соғысы” (2-дәрежелі) ордендермен және медальдармен марапатталды.

РАХИМОВ
Ерсайын Жапенұлы

(1948, Қашыр ауданы Береговое селосы). Павлодар индустриалды институтын механик-инженер мамандығы бойынша бітірген. 1978-1986 жылдары Осьмерьжск нефтебазасының директоры, 1986-1994 жылдары “Госкомнефтепродукт” басқармасының (Павлодар

облысында) бас инженері қызметін атқарды. 1994-1998 жылдары “Павлодар мунай онімдері” АҚ президенті, 1998-2000 жылдары “Павлодарзернопродукт” АҚ президенті, 2000-2001 жылдары Павлодар облысы еңбек департаментінің бастығы, 2001 жылдан облыстық еңбек және халықтың әлеуметтік қорғау департаментінің директоры болып қызмет етеді.

СЕРДАЛИН Қияш

(1936 ж.) - ауыл шаруашылығының қызметкері. 1959 жылы Алматы зооветеринарлық институтын бітірген. 1959-1964 жылдары “Қазақ КСР 10 жылдығы” атындағы кеңшарында зоотехник болды. 1964-1977 жылдары “К. Маркс”, “ҚазКСР 10 жыл”, “Сілеті” кеңшарла-

рында бас зоотехник болып қызмет етті. 1977-1978 жылдары Ертіс ауданының ауыл шаруашылық басқармасында бас зоотехник болды. 1978-1985 жылдары “Западный” кеңшарының директоры, 1985-1994 жылдары “Пушкин” кеңшарының бас зоотехнигі, 1994-1998 жылдары “ҚазКСР 10 жыл” кеңшарының бас зоотехнигі болды.

СӘРСЕНБИНОВ
Октябрь

(3.11.1937, Ертіс ауданы “Кайманачиха” кеңшары). Сауда қызмет орындарында еңбек етті. 1997 жылы демалысқа шықты. Өктәш “Қанжығалы шежіресі” кітабінің шығуына белсене қатысты, өзінің жеңіл көлігімен Ертіс, Қашыр, Лебяжі аудандары-

на барып Еңсебаев Тлеукенге көмегін көрсетті.

СИМАМБАЕВ
Шамкен

(1909, қазіргі Ертіс ауданы №3 ауыл - 1986, Павлодар). 1932-1937 жылдары Ертіс ауданында политотделдің хатшысы, 1938-1941 жылдары комсомол, партия жұмыстарында, 1941-1946 жылдары Қызыл Әскер қатарында болды. 1946-1948 жылдары

“Кайманчиха” кеңшарында партия ұйымының хатшысы, Михайлов ауданында партия райкомының хатшысы болып қызмет атқарды. 1948-1950 жылдары Алматыда жоғарғы партия мектебінде оқыды. 1950-1953 жылдары Май, Краснокут аудандарында партия райкомының екінші хатшысы, 1953-1955 жылдары Краснокут ауданында бірінші хатшы, 1955-1959 жылдары Қашыр ауданында райполкомды басқарды. 1959-1970 жылдары Павлодарда облсобестің бастығы болды. “Еңбек Қызыл Ту” орденімен және бірнеше медальдармен марапатталды.

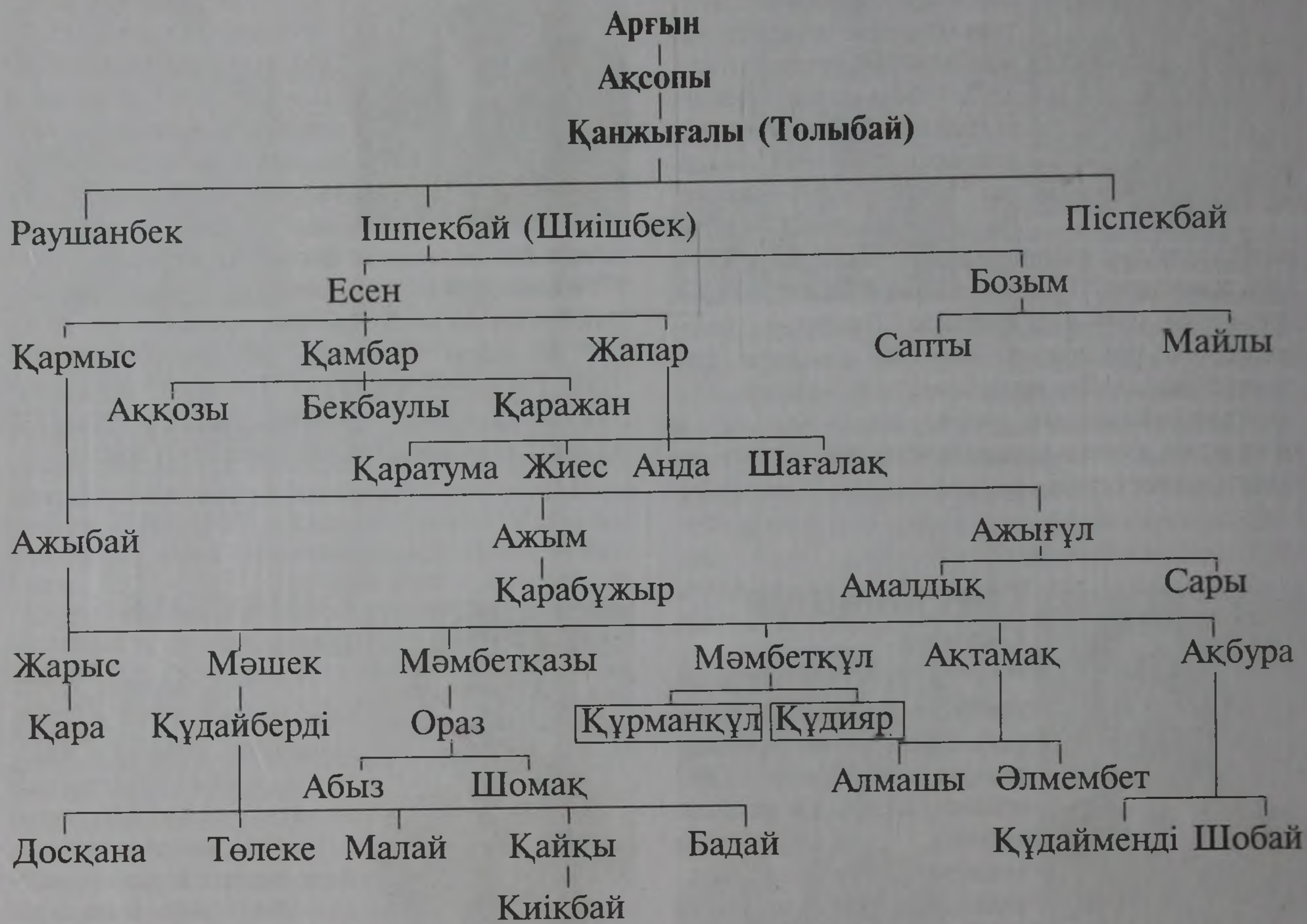

СЕРАЛИНОВ
Мерғалым

(1924-1967). Ұлы Отан соғысының майдангер офицері. Майданның алдыңғы шебінде 1942 жылдан 1945 жылға дейін болып, бірнеше наградалармен марапатталды. Соғыстан соң 1949 жылға дейін Германияда әскери қызметте қалдырылды. 1949-1967 жылдары

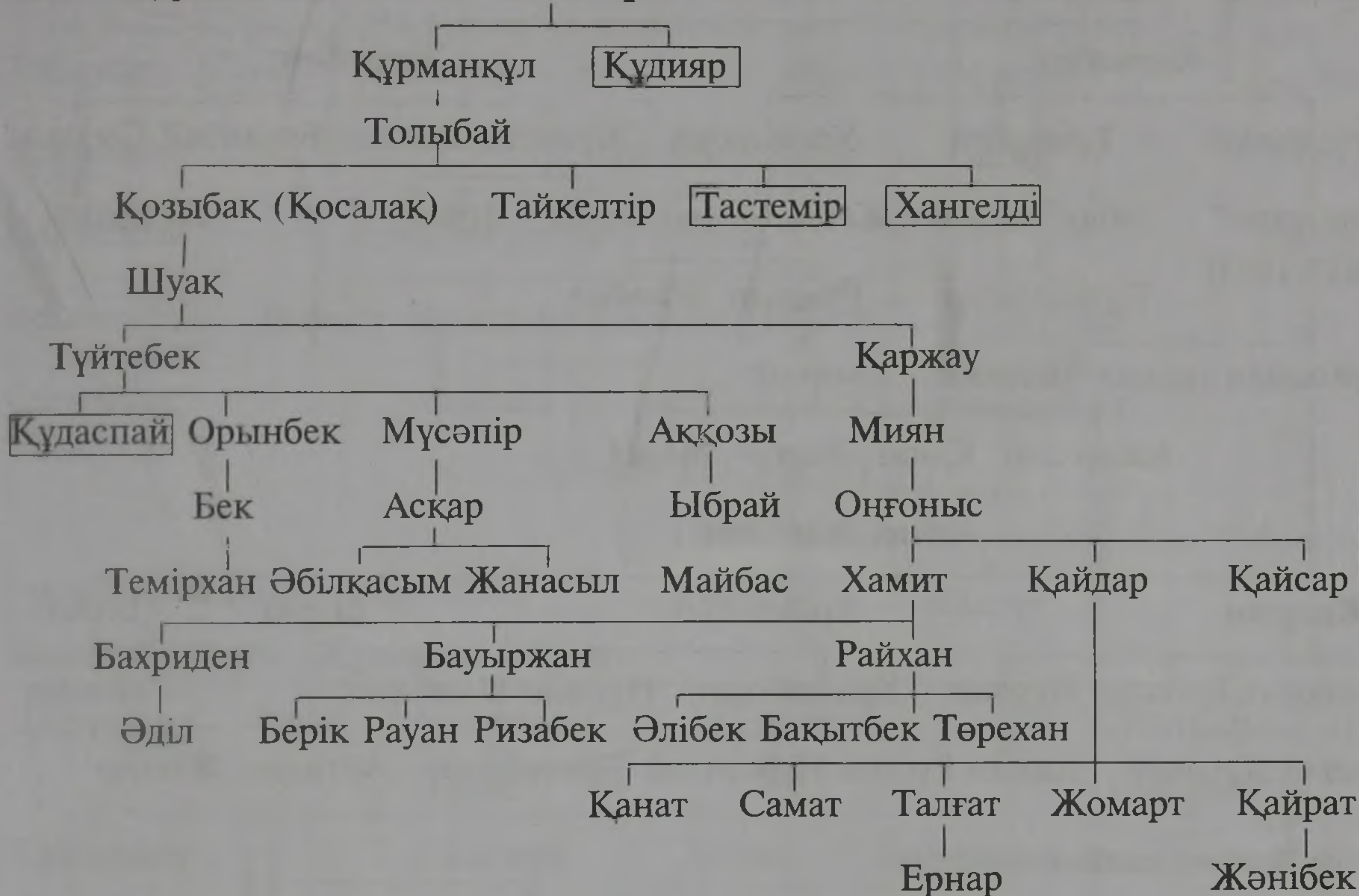
Ақтоғай ауданында милицияда, кейіннен әскери комиссариатта қызмет атқарды.

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

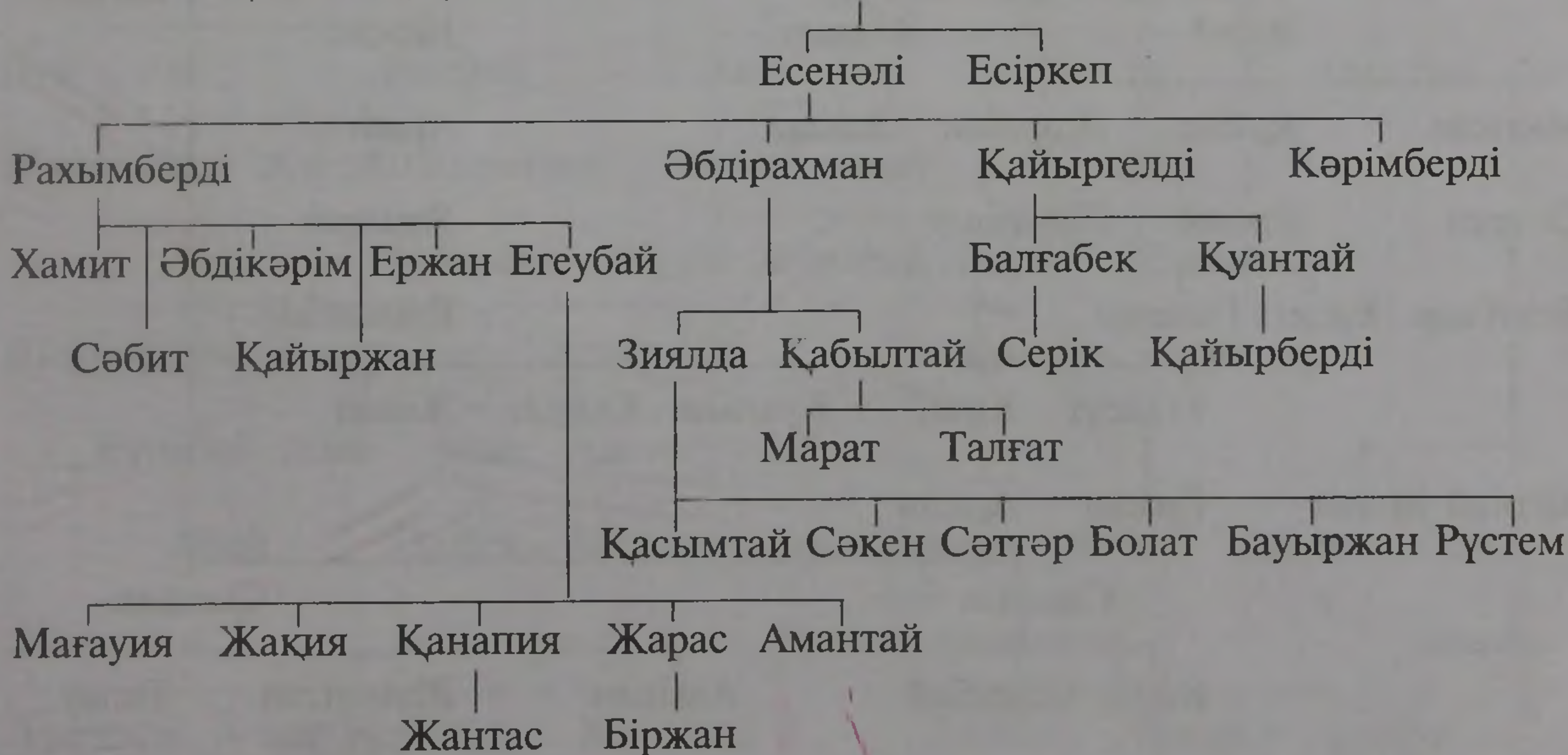

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Есен - Қармыс - Ажыбай - Мәмбетқұл

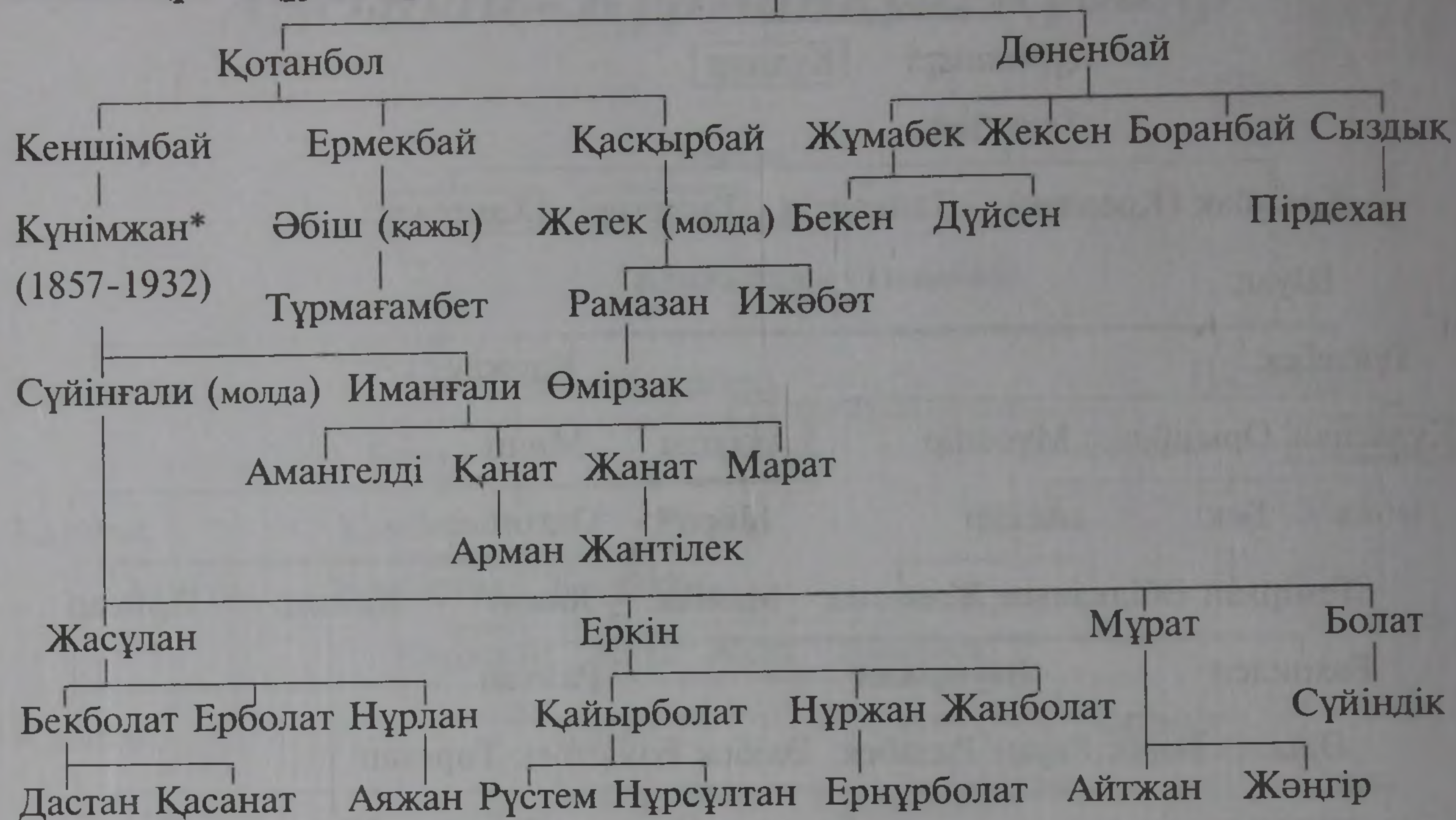

Толыбай - Қозыбақ (Қосалақ) - Шуақ - Құдаспай

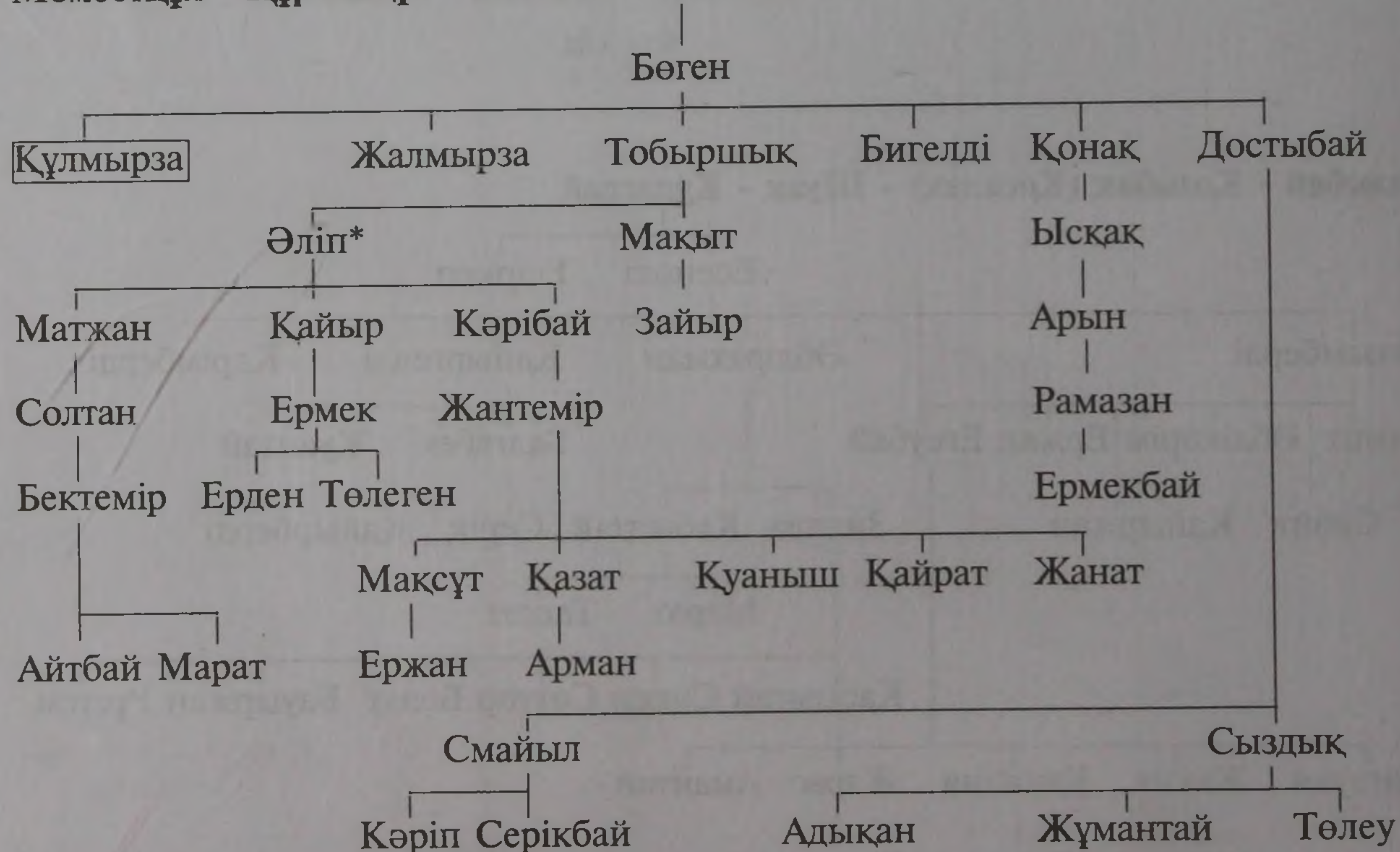
Қанжығалы шежіресі

Мәмбетқұл - Құрманқұл - Толыбай - Тастемір

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

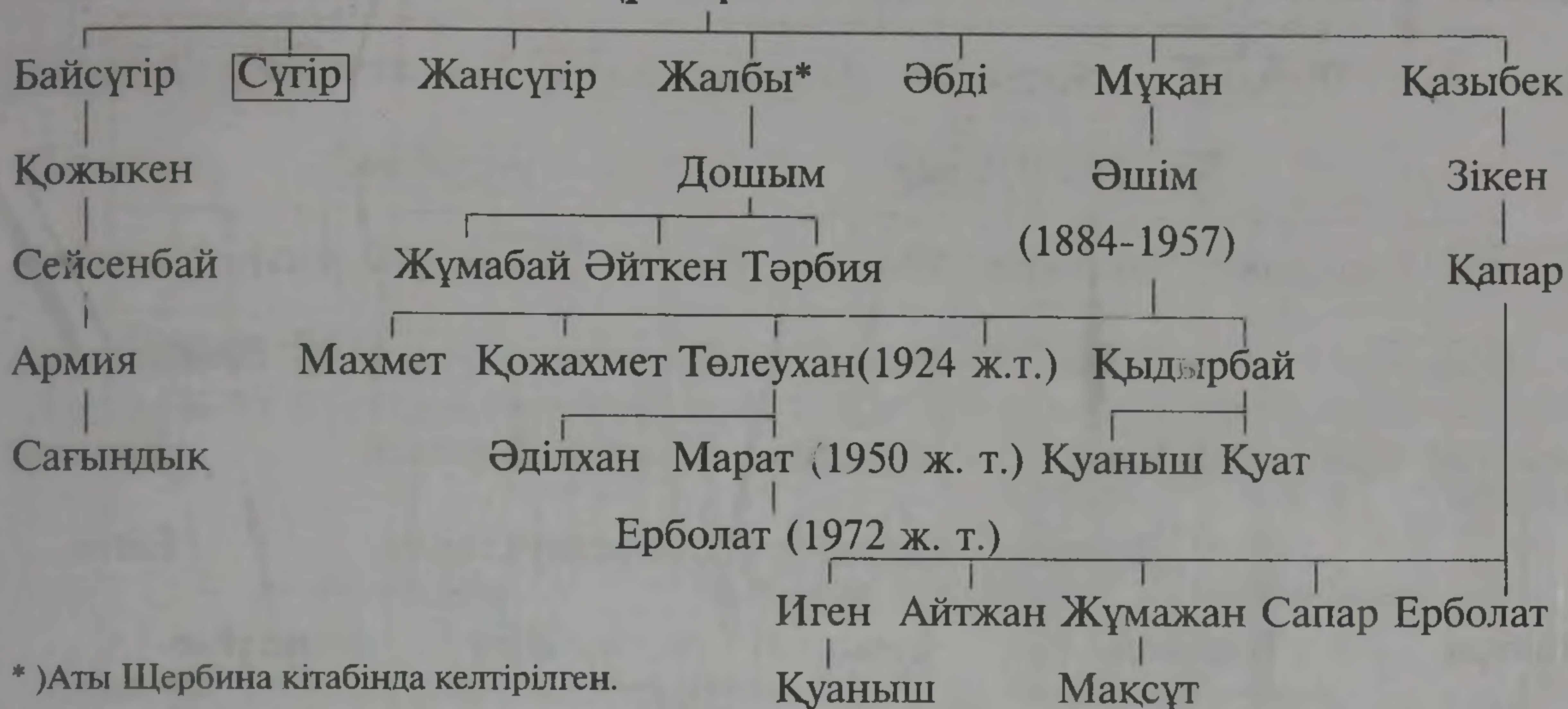
Мәмбетқұл - Құрманқұл - Толыбай - Хангелді

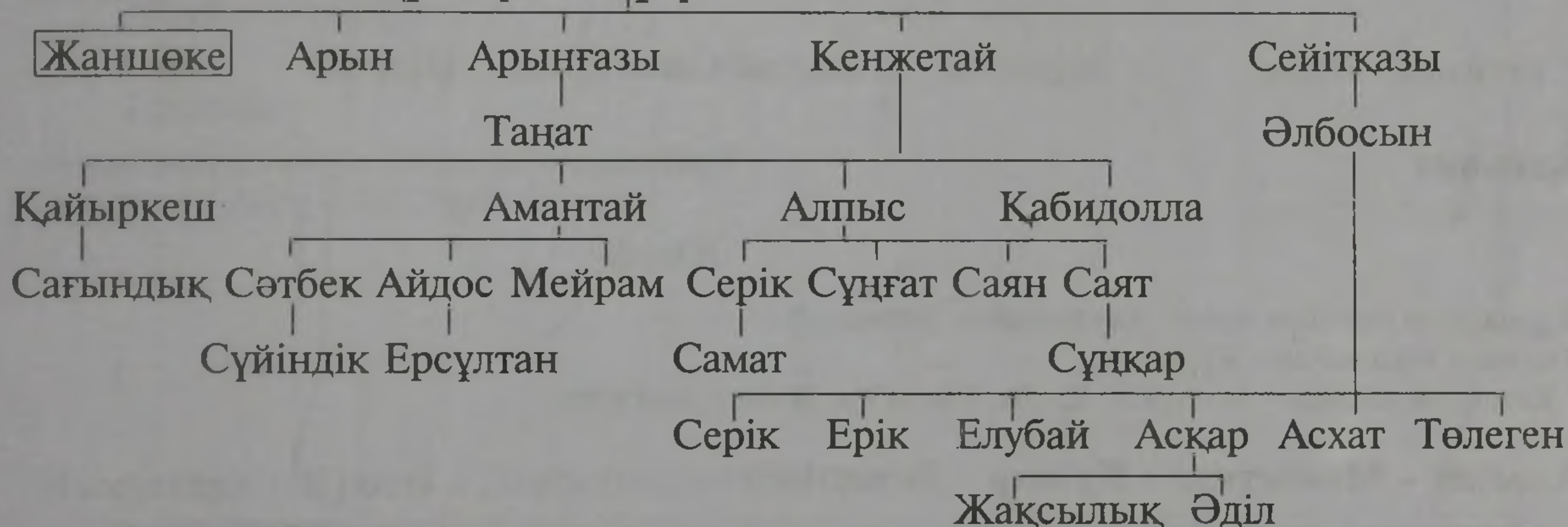
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

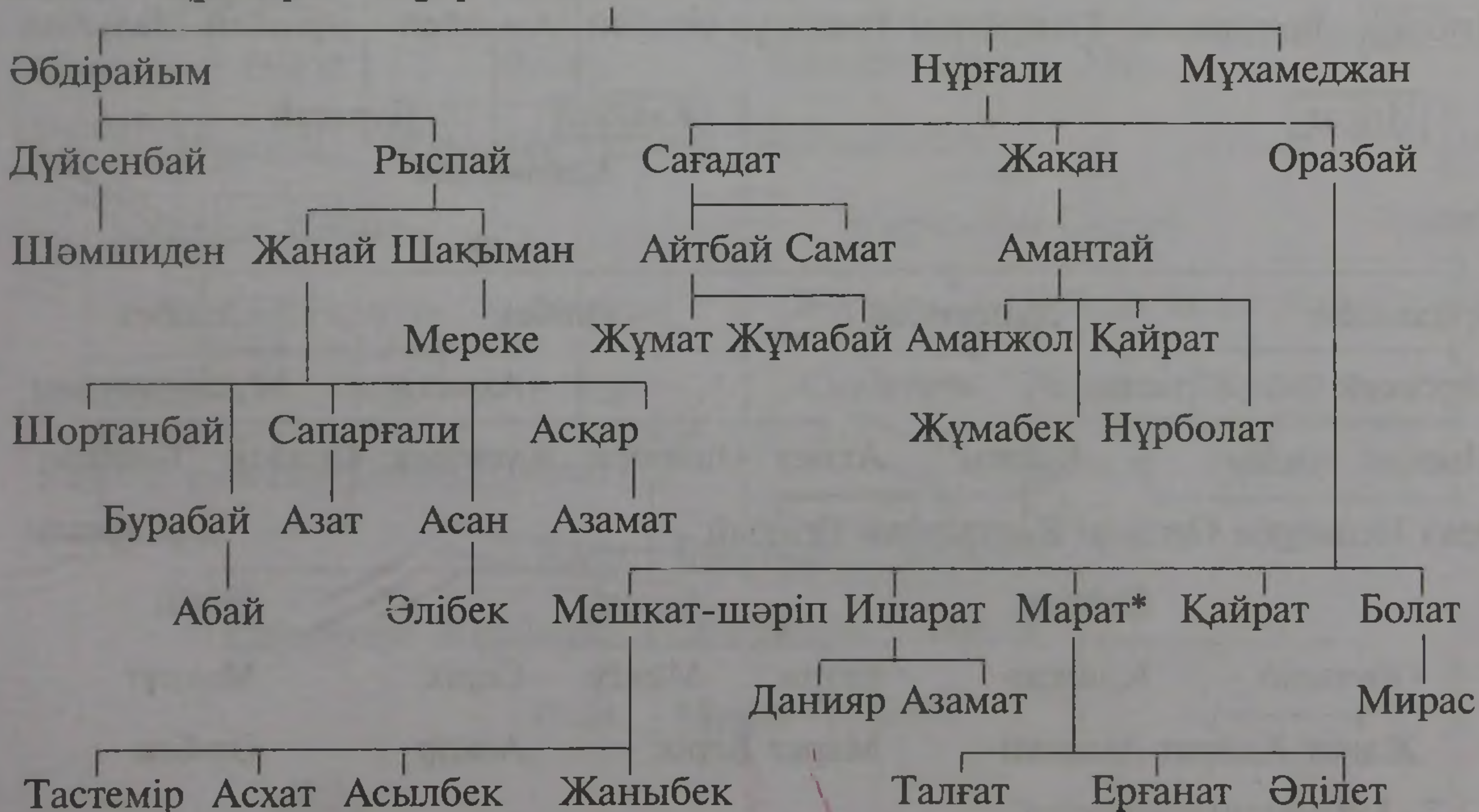
Толыбай - Хангелді - Бөген - Құлмырза

Хангелді - Бөген - Құлмырза - Сүгір

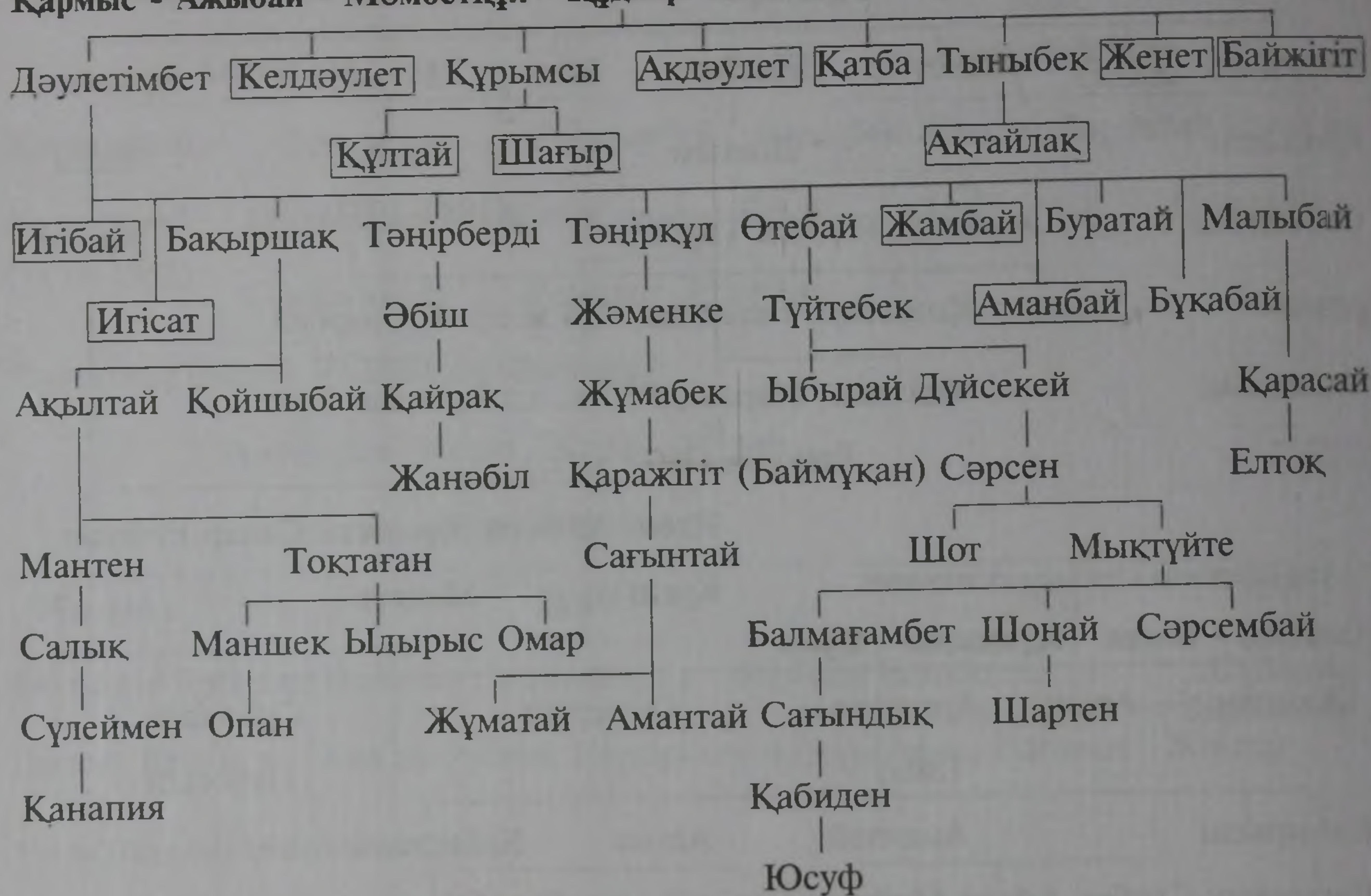
Бөген - Құлмырза - Сүгір - Жаншөке

Жаншуков Марат Оразбайұлы - Шарбақты ауданының әкімі болды.

Қанжыгалы шежіресі

Қармыс - Ажыбай - Мәмбетқұл - Құдияр

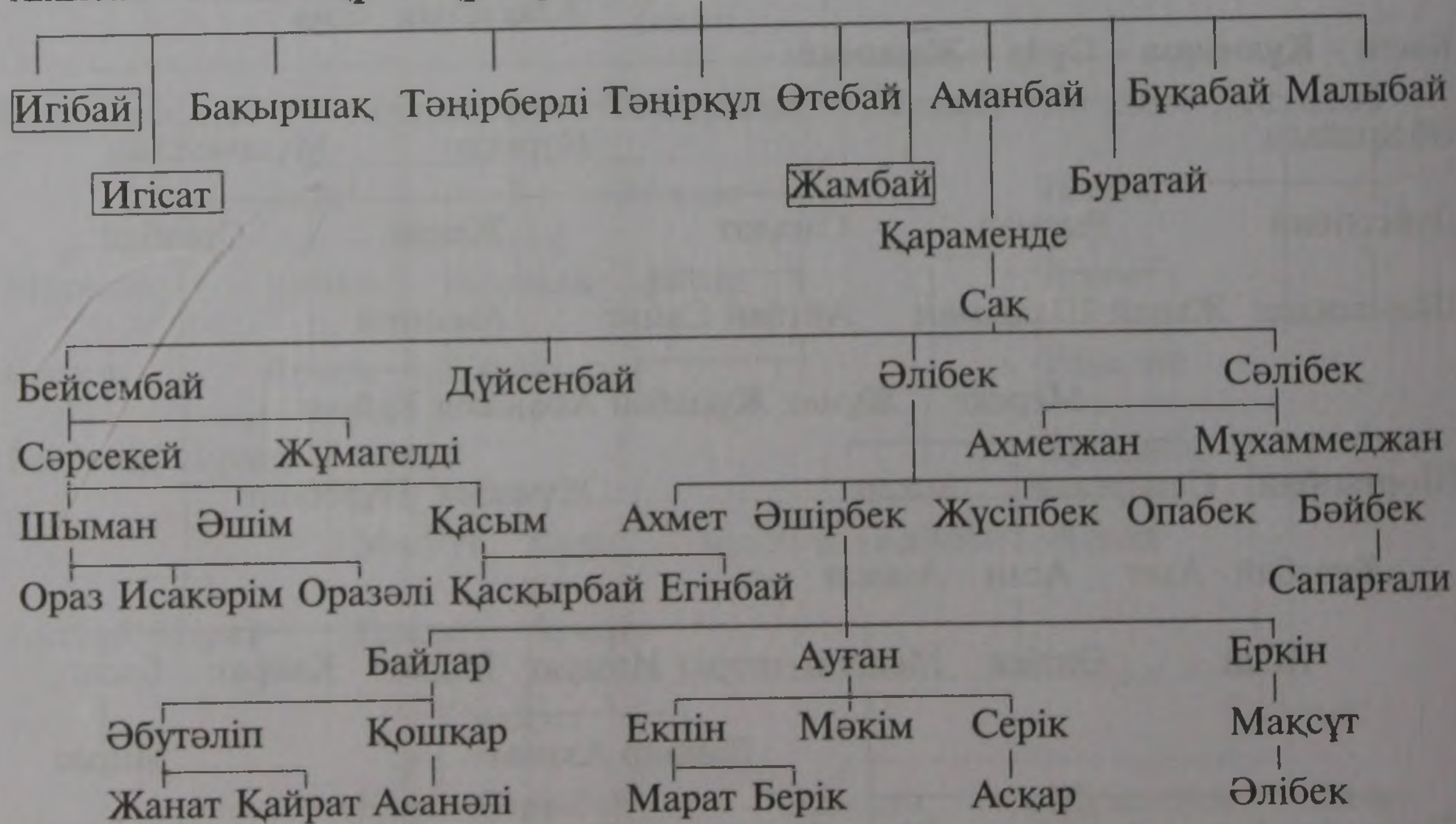

Құдиярдың бәйбішесінен - Дәулетімбет, Келдәулет;

- қалмақ тоқалынан - Құрымсы;

- Кетен тоқалынан - Ақдәулет, Қатба, Тыныбек, Женет, Байжігіт.

Ажыбай - Мәмбетқұл - Құдияр - Дәулетімбет

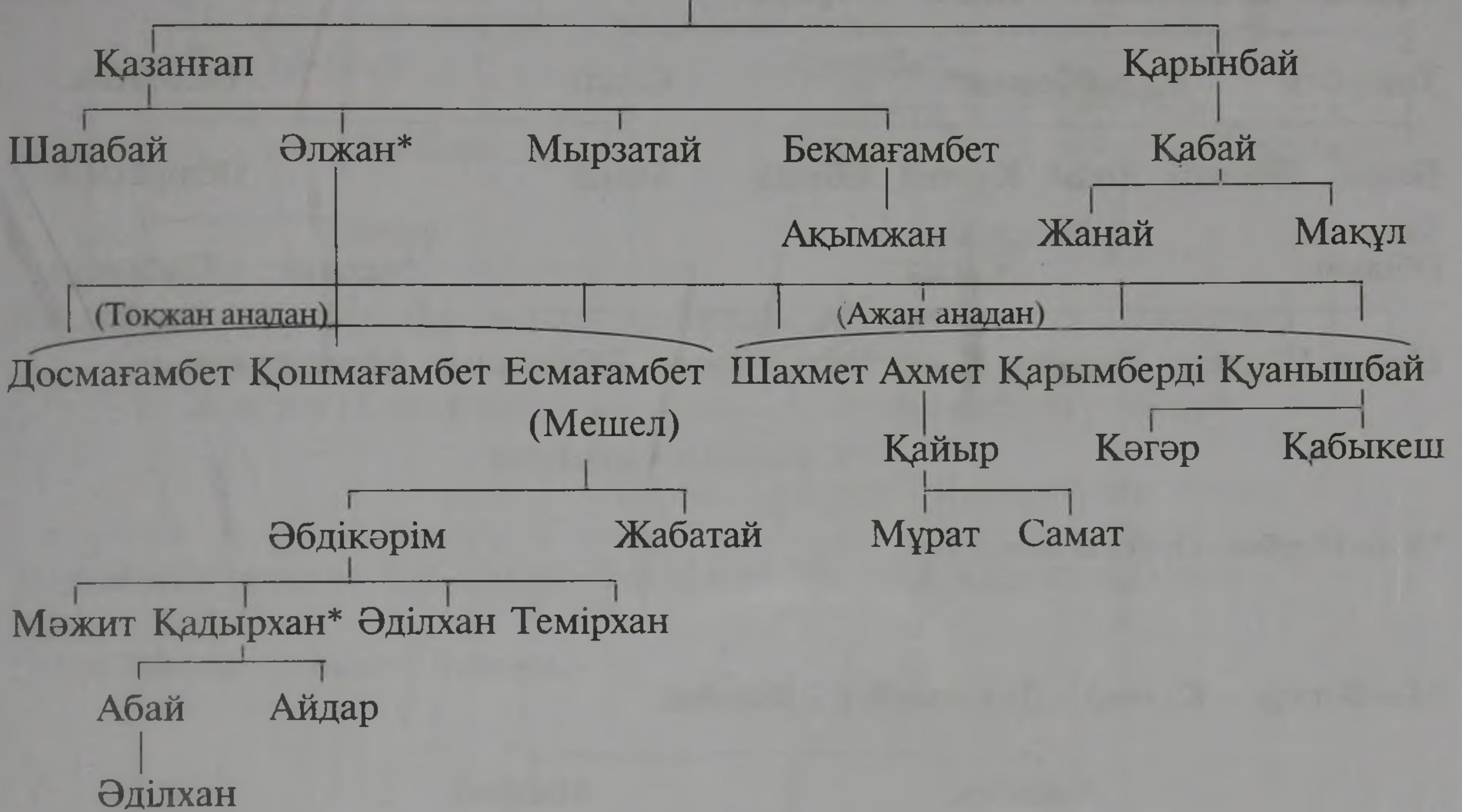

1, 2, 3 - Құттықадам бәйбішеден;

4, 5, 6 - Мөр тоқалдан; 7-11 - Кенжеке тоқалдан, Бөгенбай батырдың қарындасы.

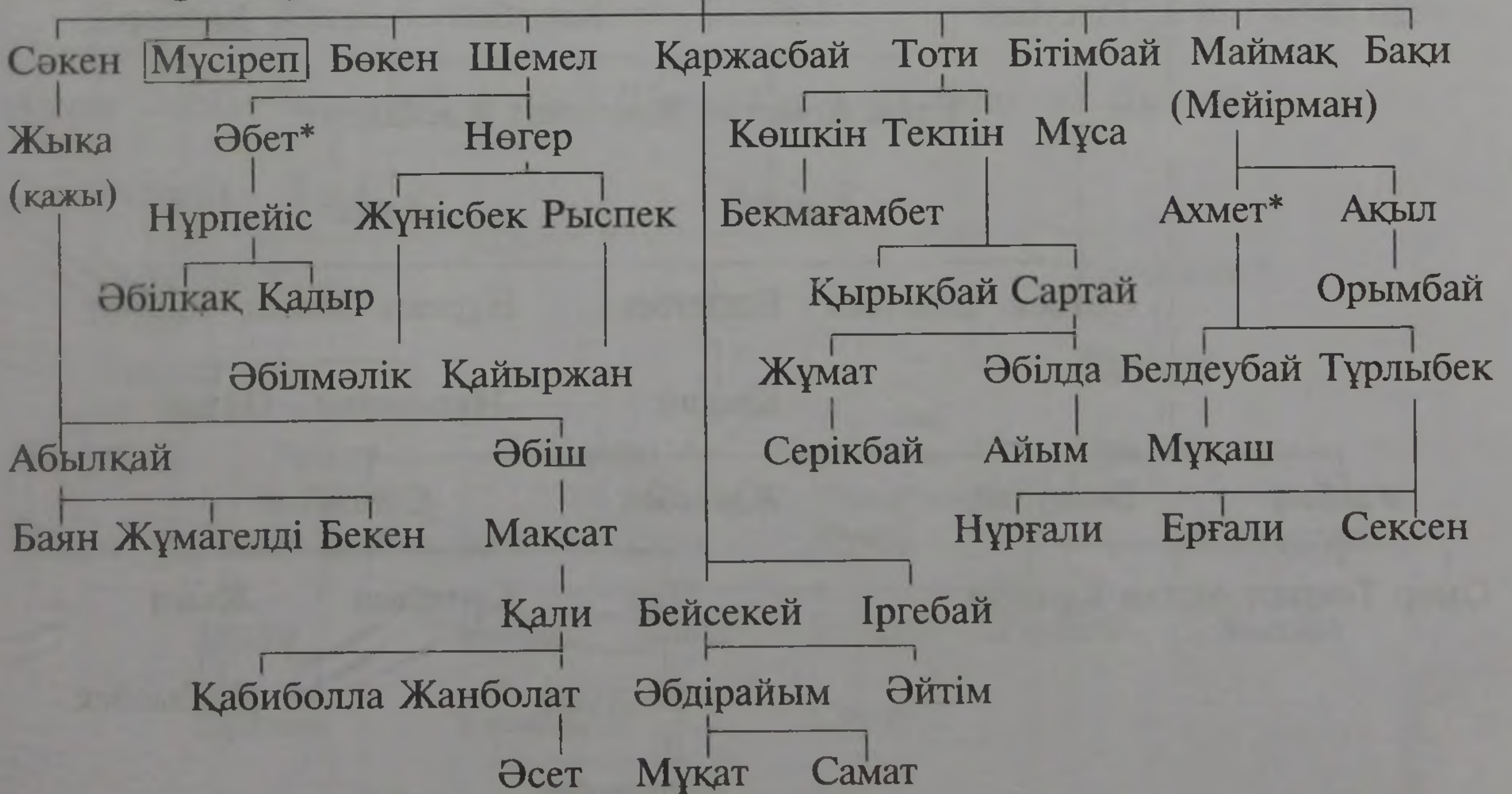
Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Мәмбетқұл - Құдияр - Дәулетімбет - Игібай

Әлжан бай болған, Ақтөбеде қайтты, ссылқада.
Қадырхан - майор МВД, театр артисті.

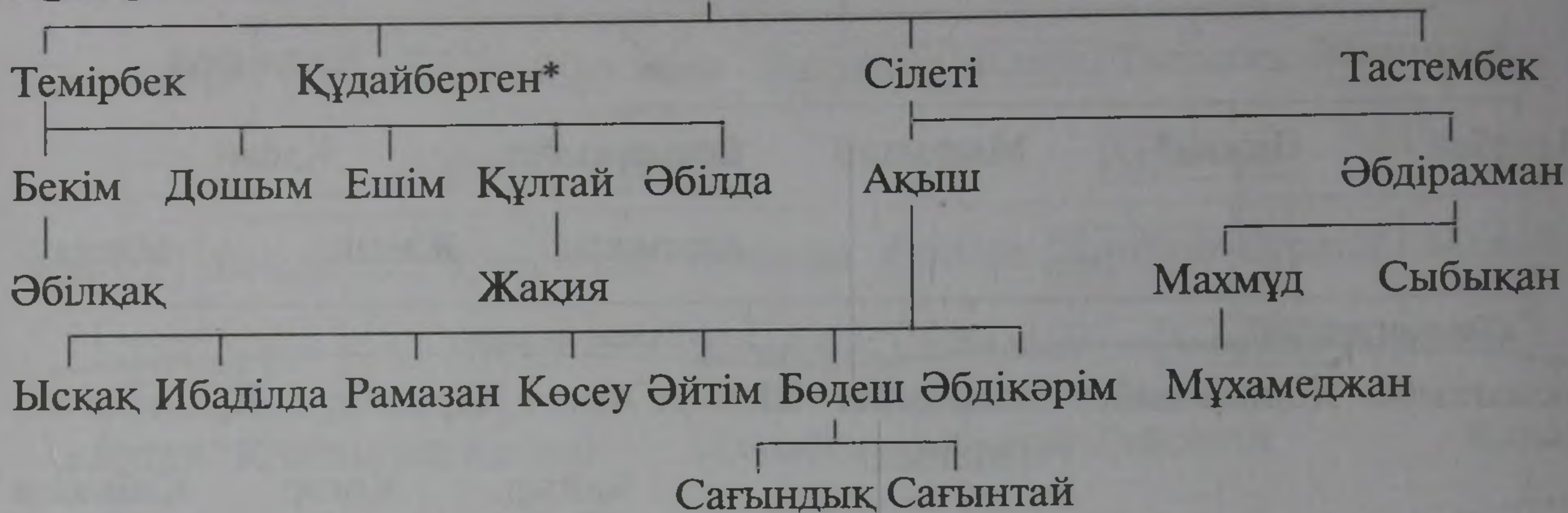
Мәмбетқұл - Құдияр - Дәулетімбет - Игісат

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

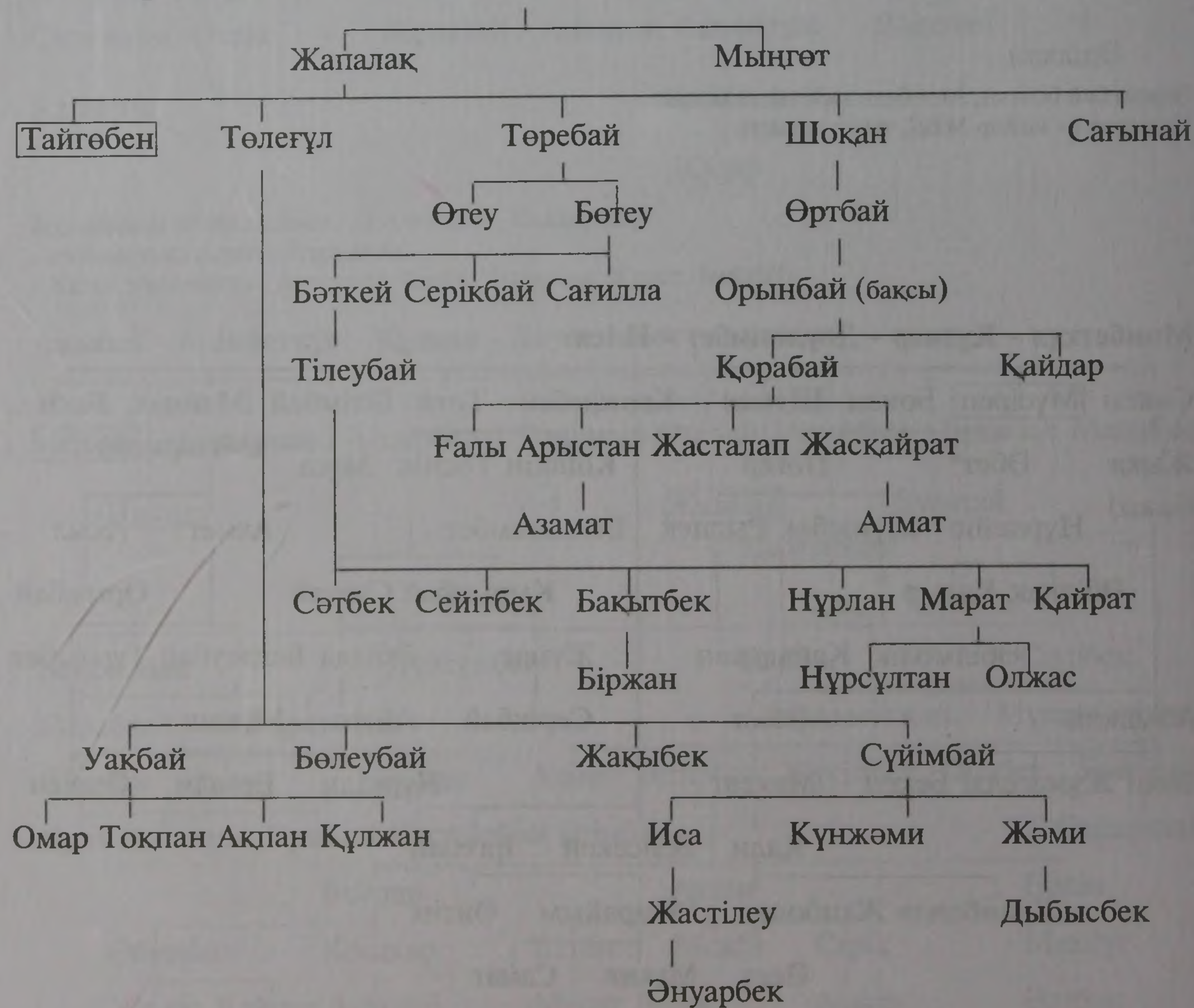
Қанжығалы шежіресі

Құдияр - Дәулетімбет - Игісат - Мүсіреп

*)Аты Щербина кітабiнда келтірілген.

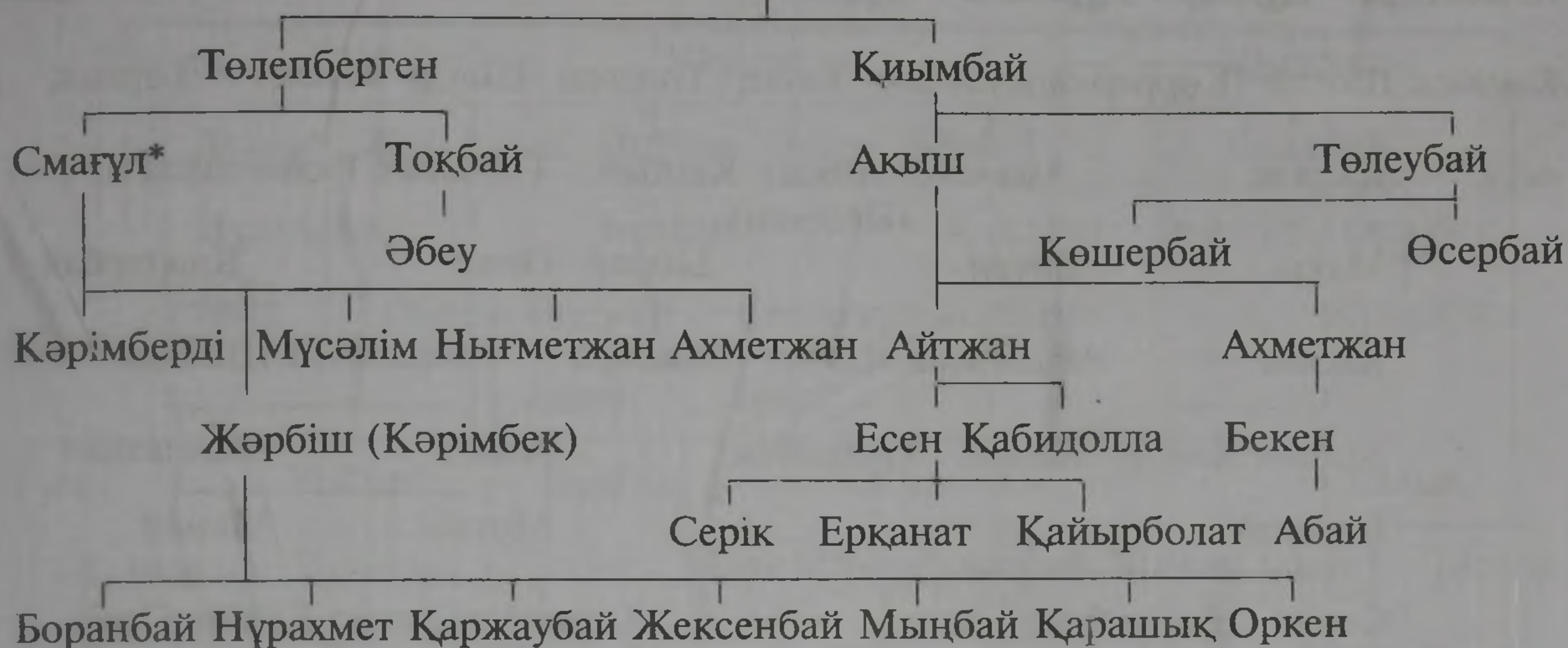
Мәмбетқұл - Құдияр - Дәулетімбет - Жамбай

Баткеев Тілеубай - мұғалім, шежіреші, Дәулетімбетті таратқан.

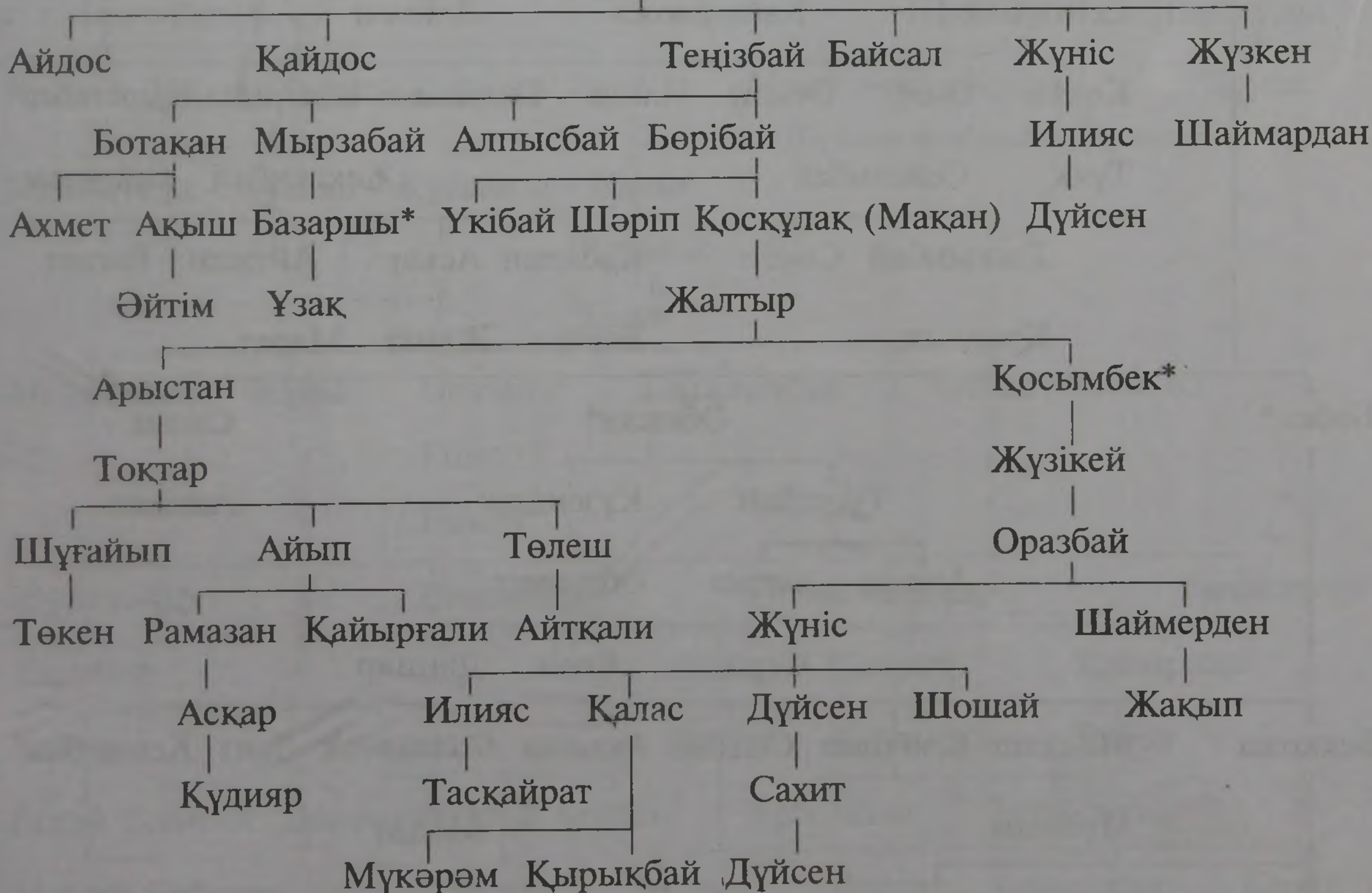
Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Дәулетімбет - Жамбай - Жапалақ - Тайгөбен

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

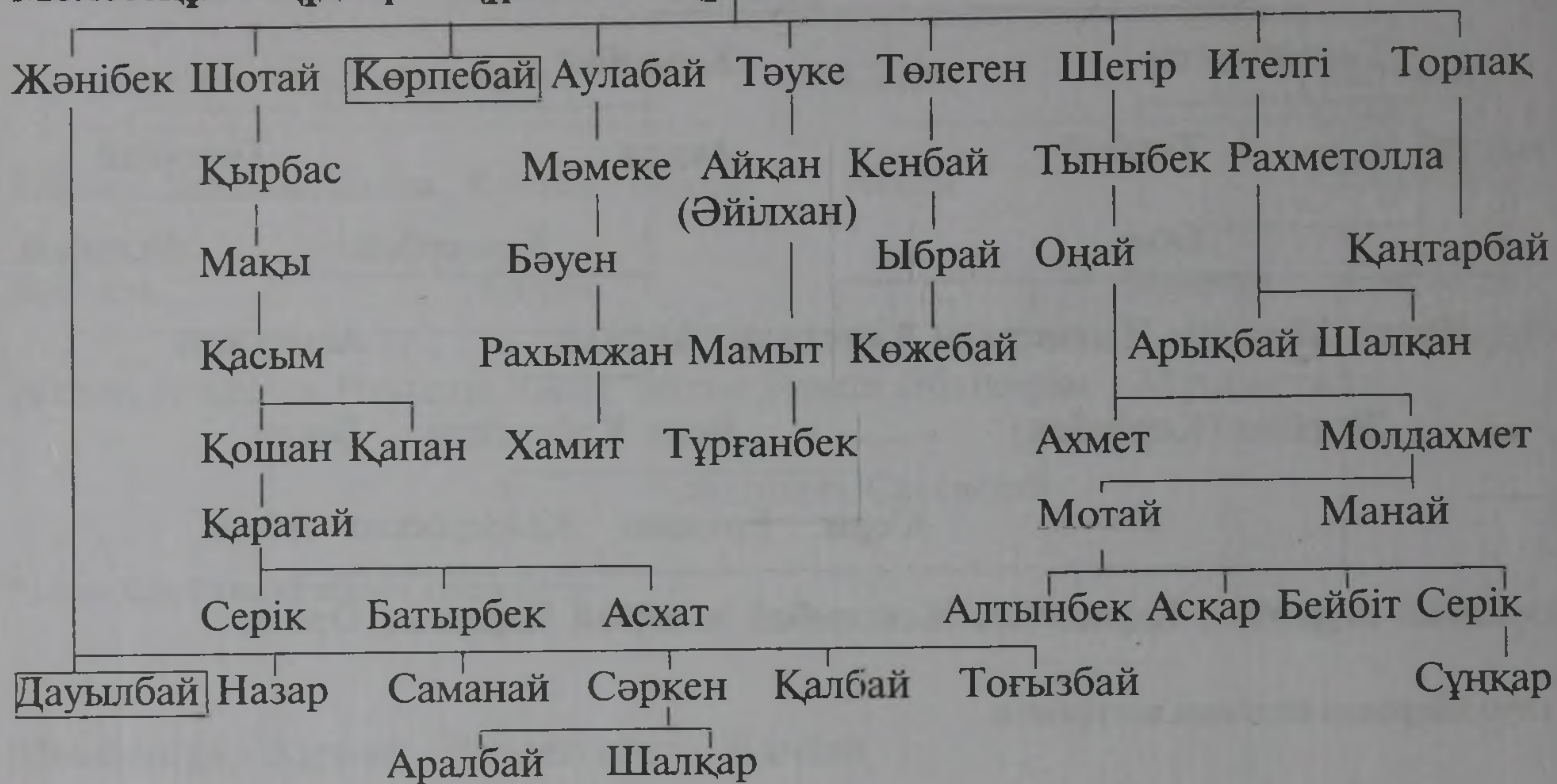
Ажыбай - Мәмбетқұл - Құдияр - Келдәулет

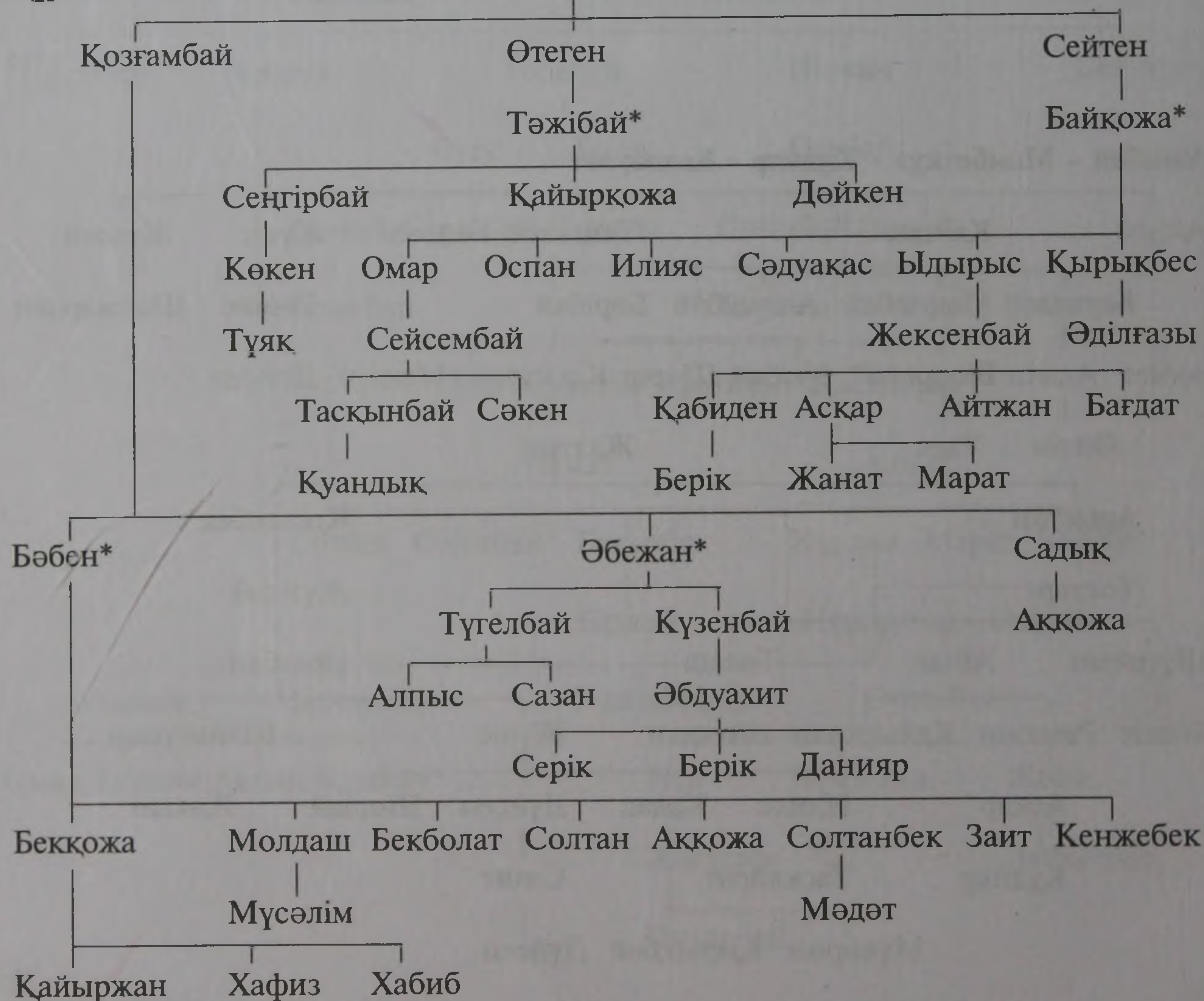
Рамазан Тоқтаров - жазушы. *)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Қанжығалы шежіресі

Мәмбетқұл - Құдияр - Құрымсы - Құлтай

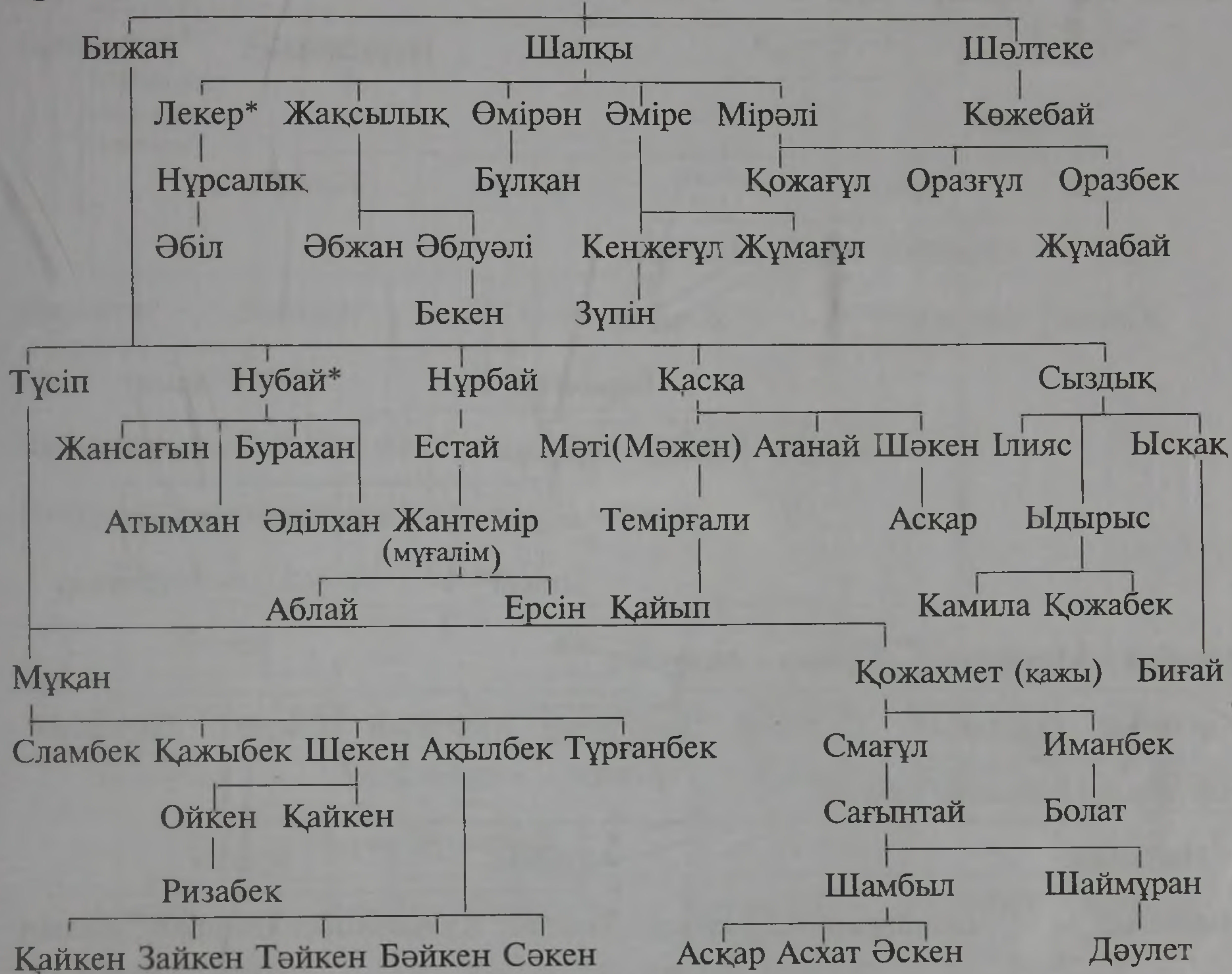
Құрымсы - Құлтай - Жәнібек - Дауылбай

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

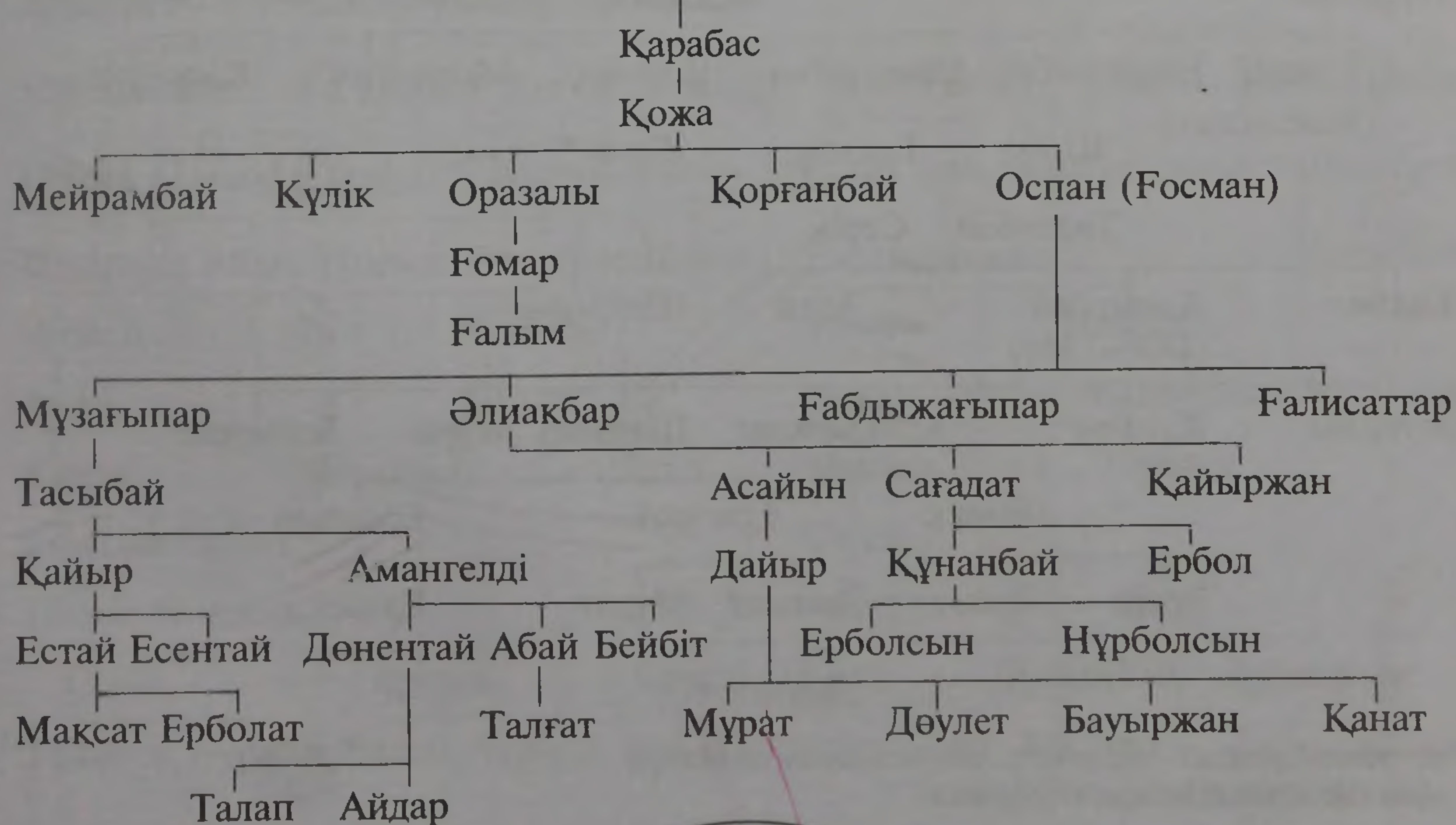
Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Құдияр - Құрымсы - Құлтай - Көрпебай

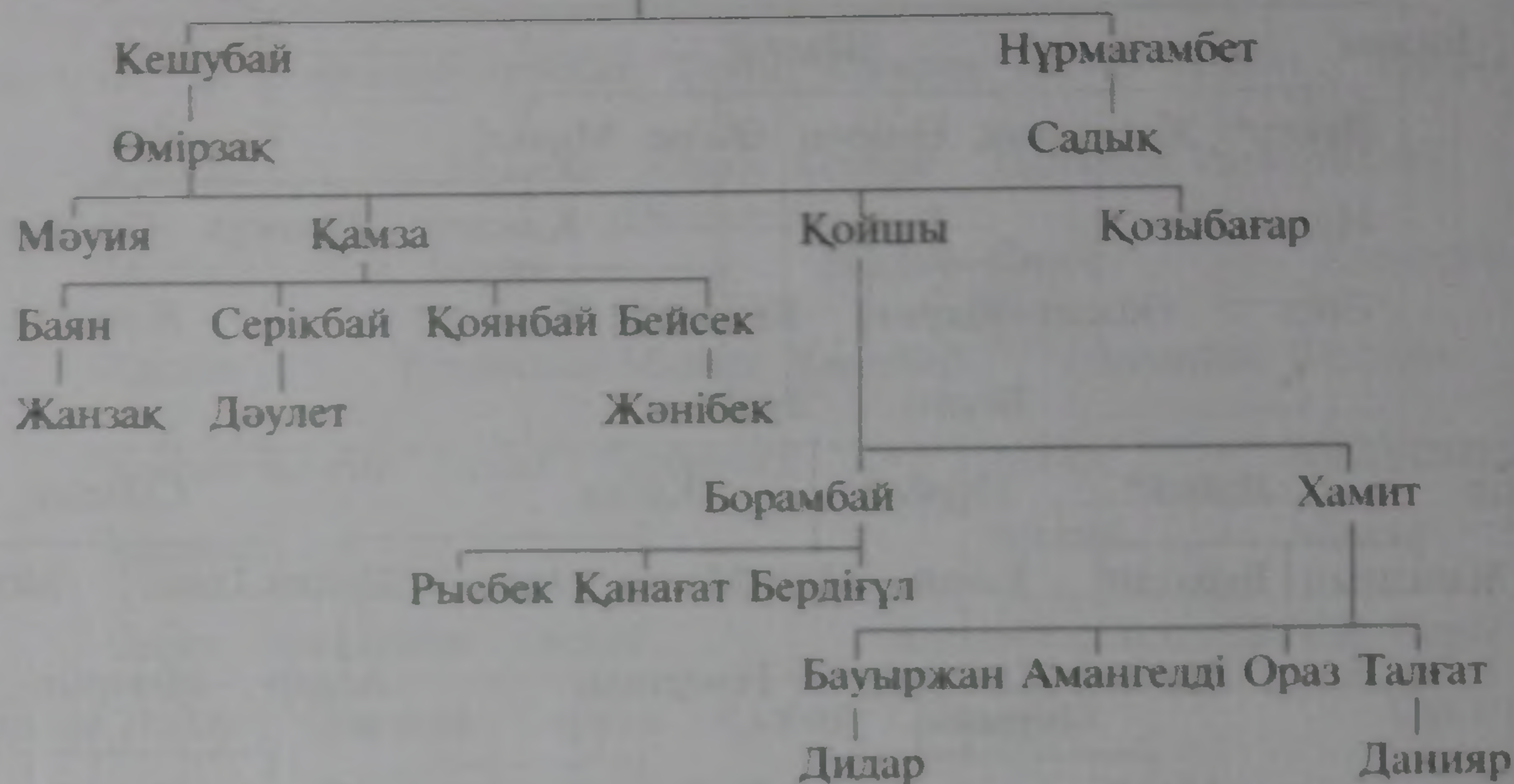
*) Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Мәмбетқұл - Құдияр - Құрымсы - Қоныс

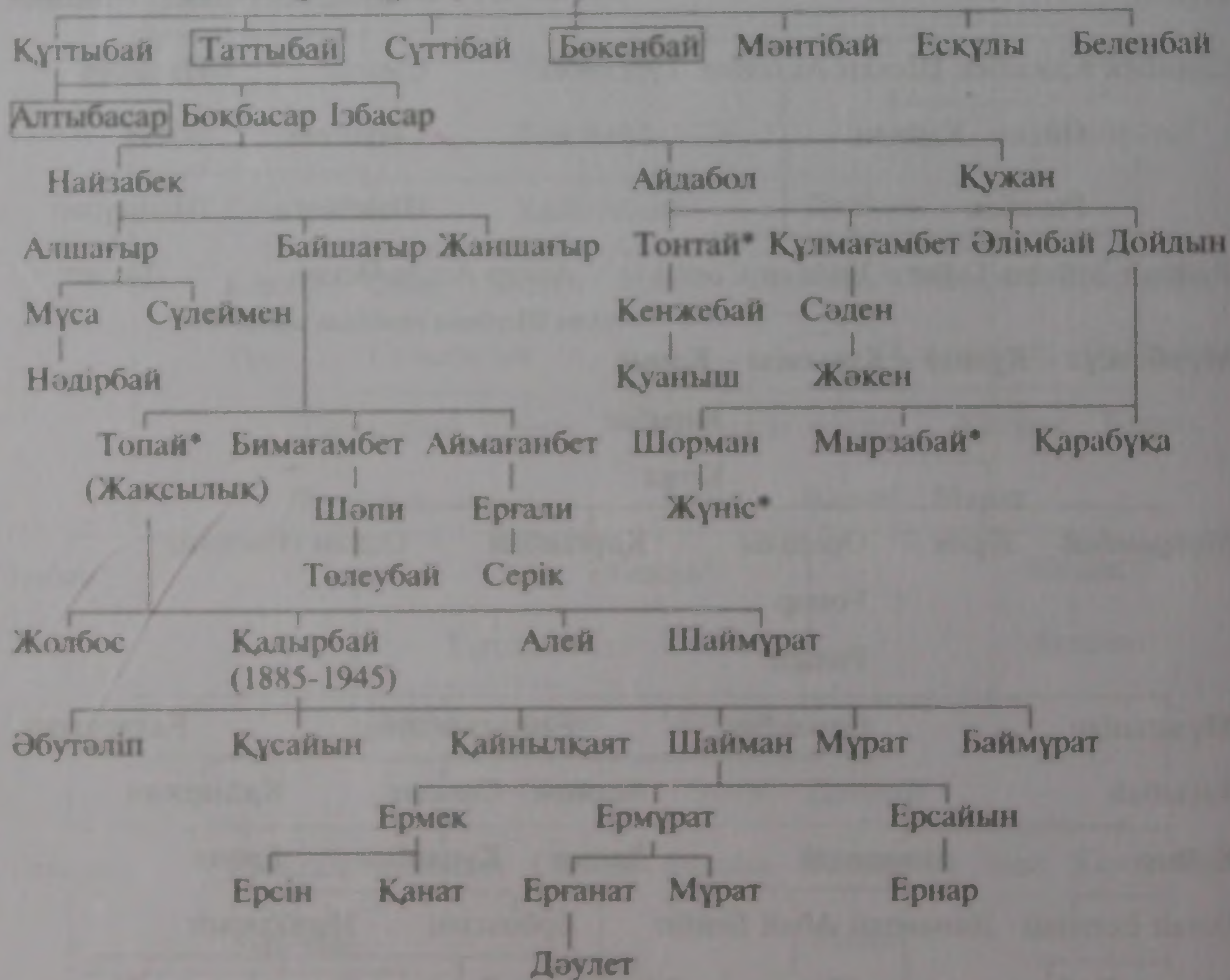

Қанжығалы шежіресі

Мәмбеткүл - Күдияр - Құрымсы - Шағыр

Ажыбай - Мәмбеткүл - Күдияр - Ақдәулет

Қадырбаев Ерсайын - экономикалық колледждің директоры.

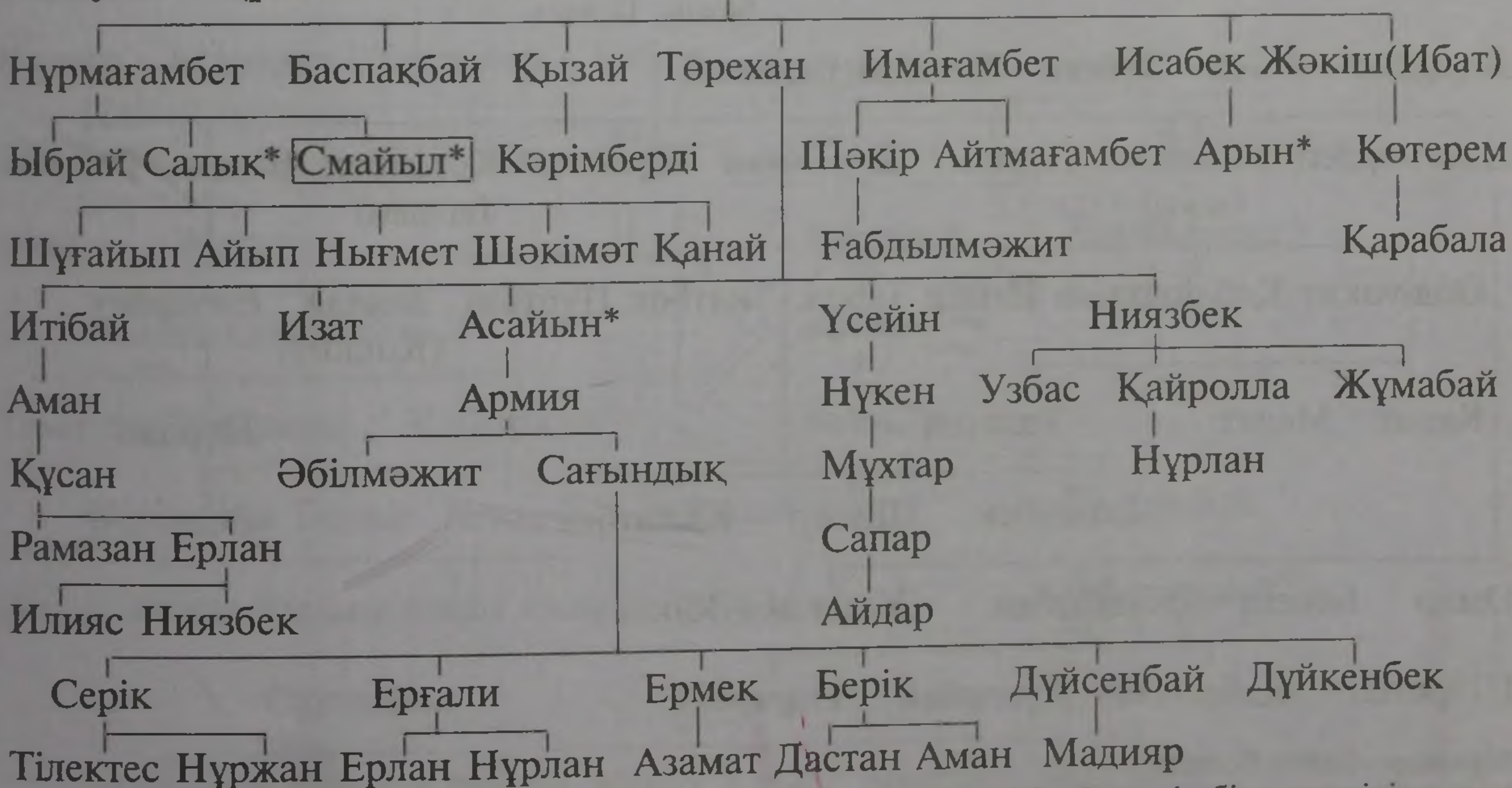
* Аты Щербина кітабында келтірілген.

Құдияр-Ақдәулет-Құттыбай-Алтыбасар

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

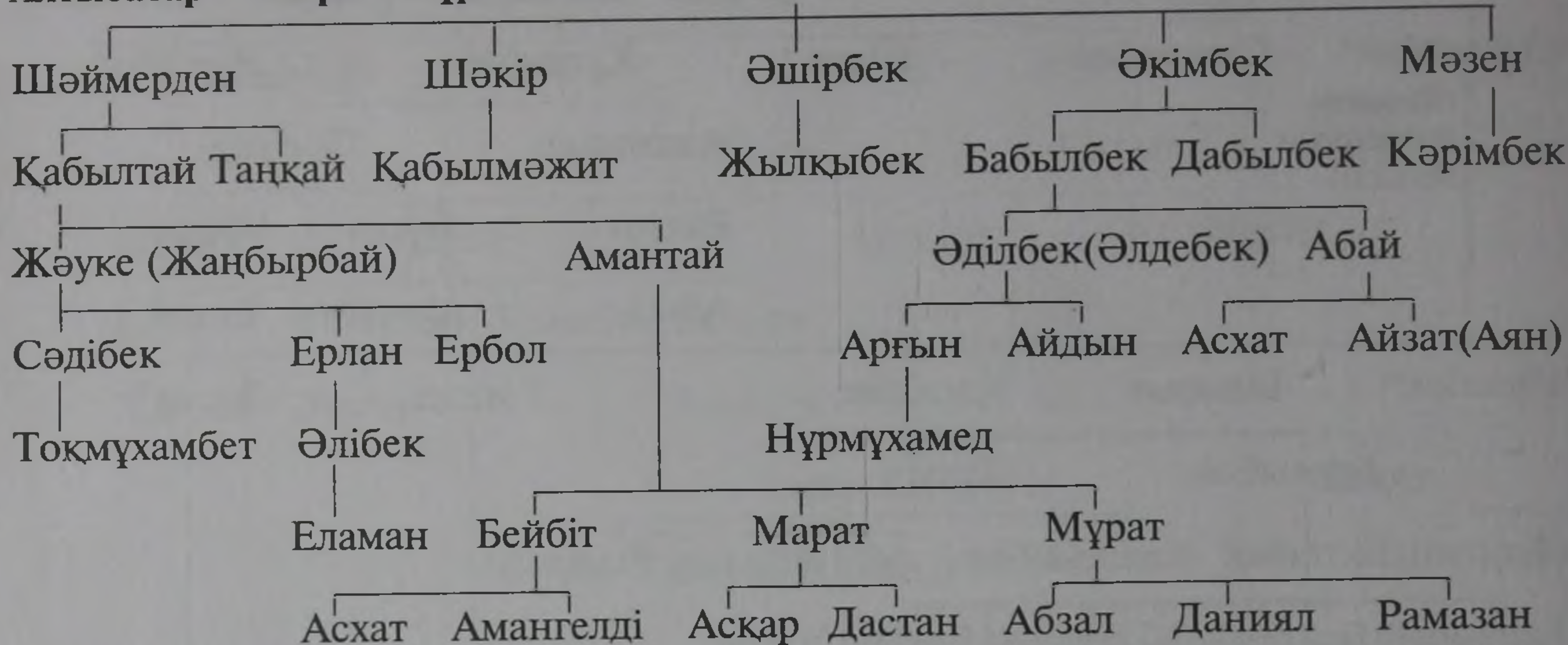
Ақдәулет - Құттыбай - Алтыбасар - Шара

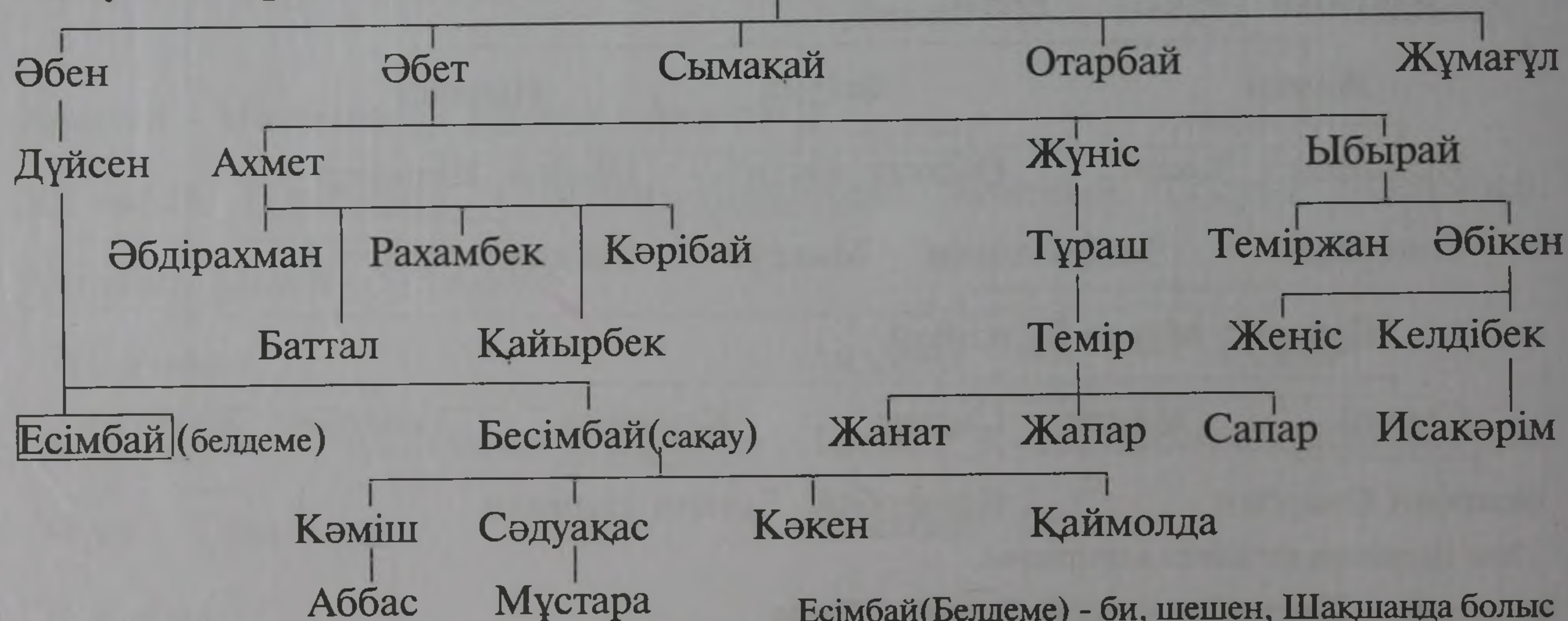
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Қанжығалы шежіресі

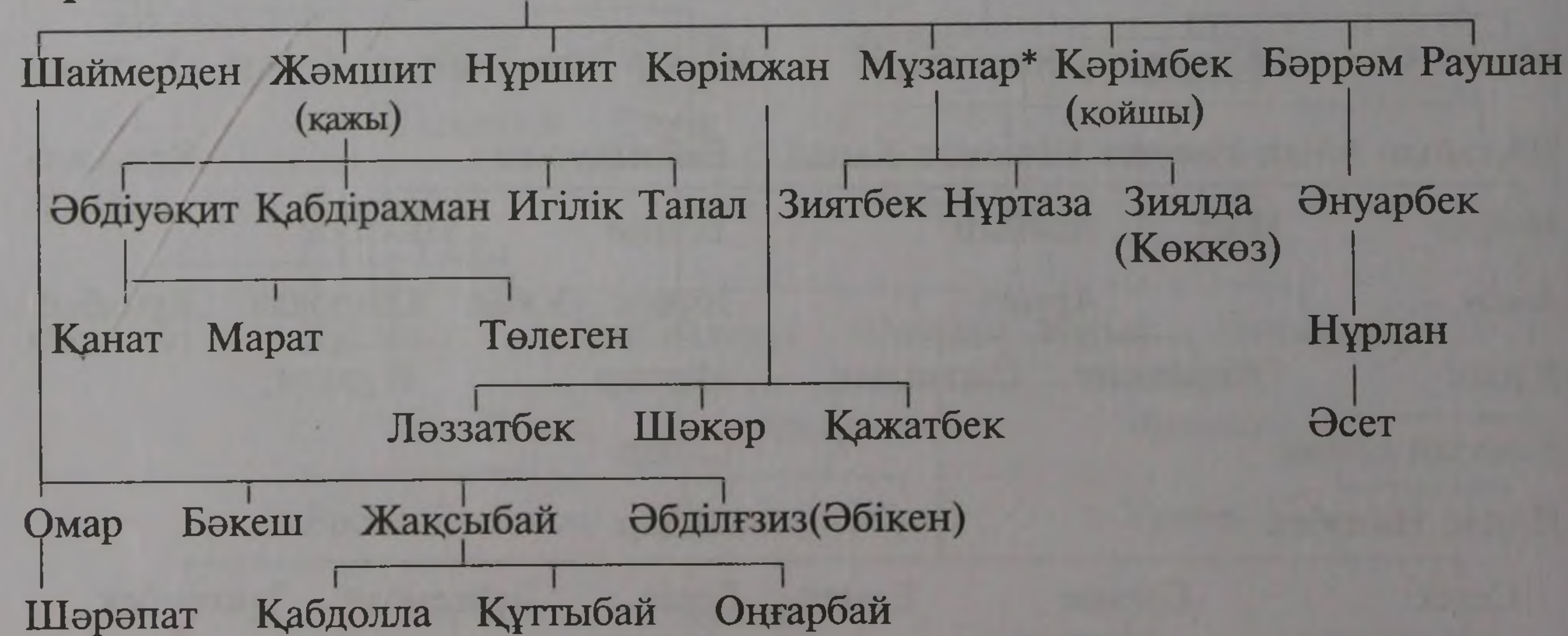
Алтыбасар - Шара - Нұрмағамбет - Смайыл

Ақдәулет - Құттыбай - Алтыбасар - Жүндібай

Жүндібай - Әбен - Дүйсен - Есімбай(Белдеме)

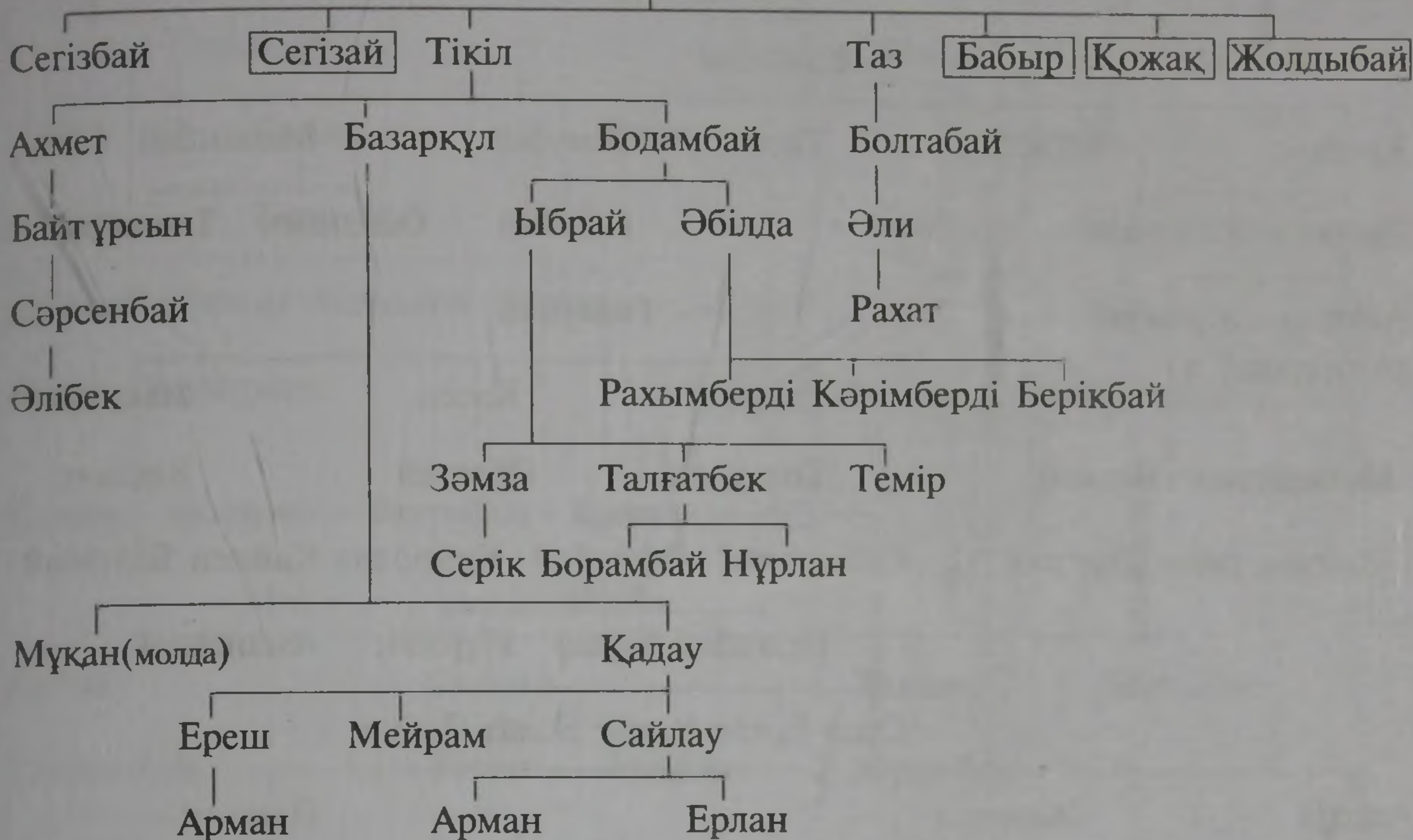

Мұзапар - болыс болған.

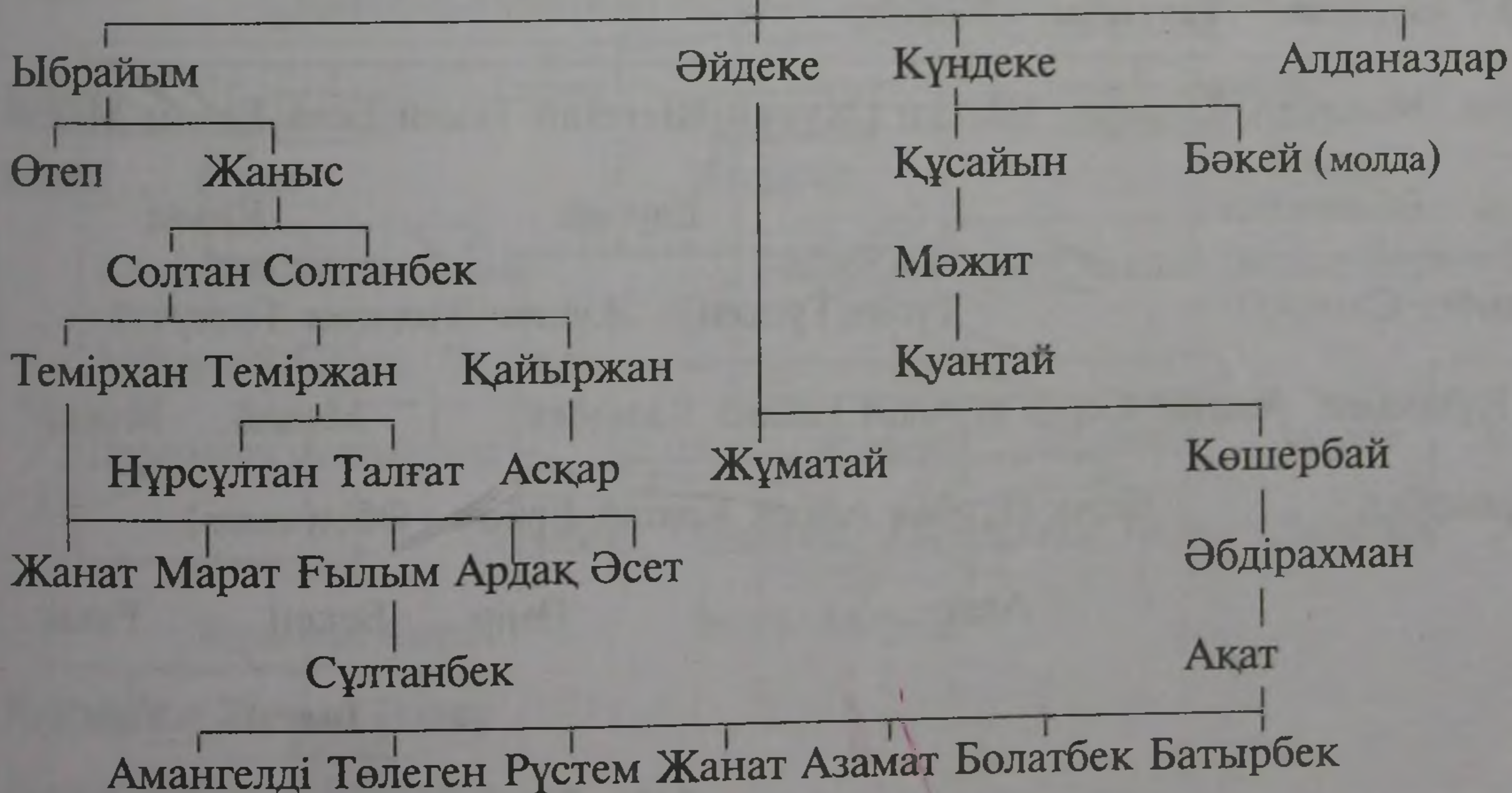
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Мәмбетқұл - Құдияр - Ақдәулет - Таттыбай

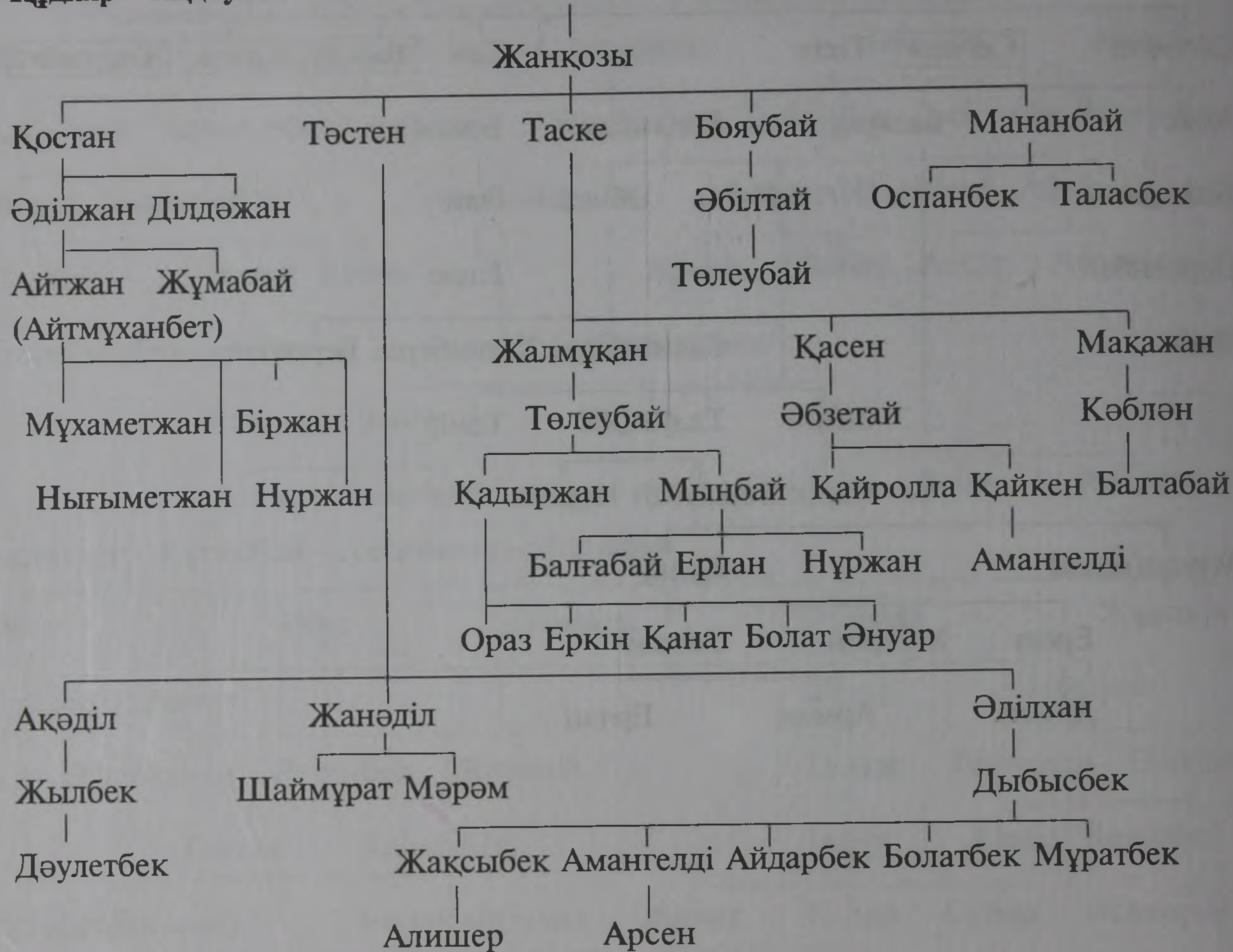

Құдияр - Ақдәулет - Таттыбай - Бабыр

Қанжығалы шежіресі

Құдияр - Ақдәулет - Таттыбай - Сегізай

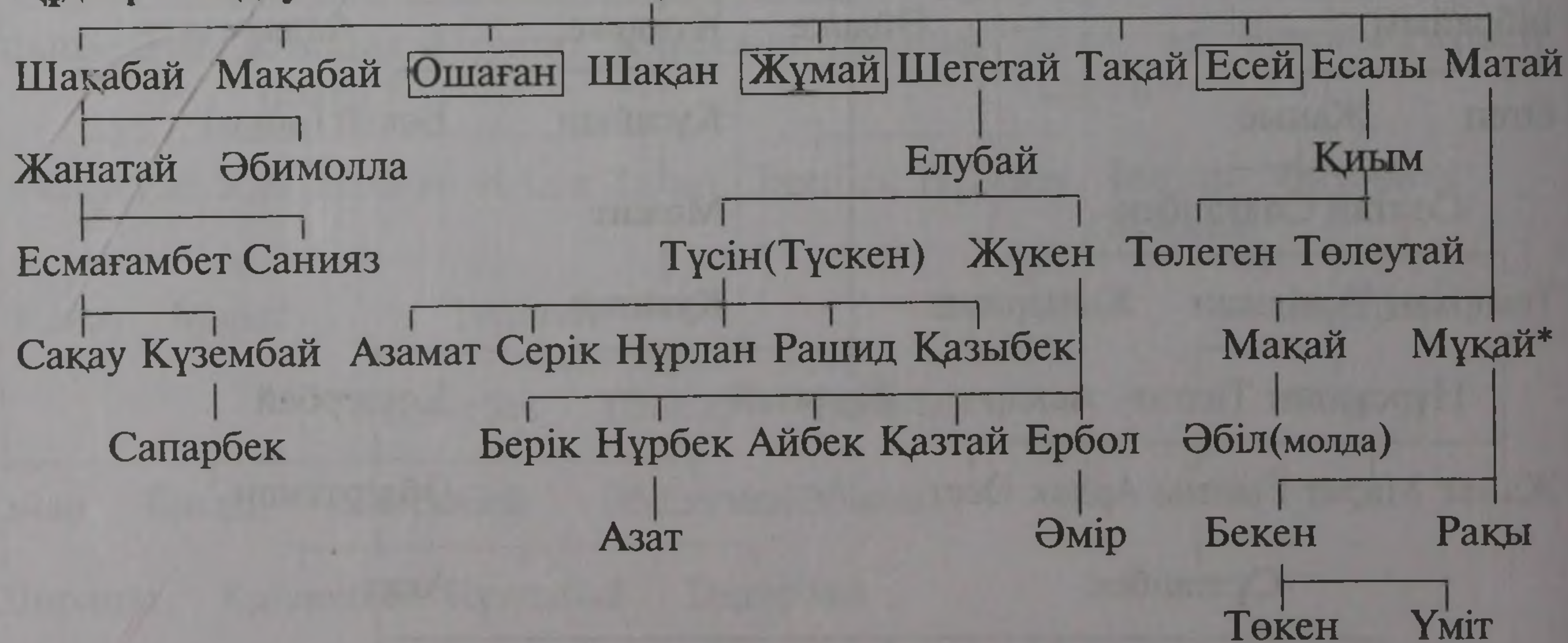

Тастенов Дыбысбек - полковник (запаста).

Тастенов Амангелді - техника ғылымдарының кандидаты, ПМУ-де кафедра меңгерушісі.

Ақәділов Жылбек - партизан, Ұлы Отан соғысы кезінде.

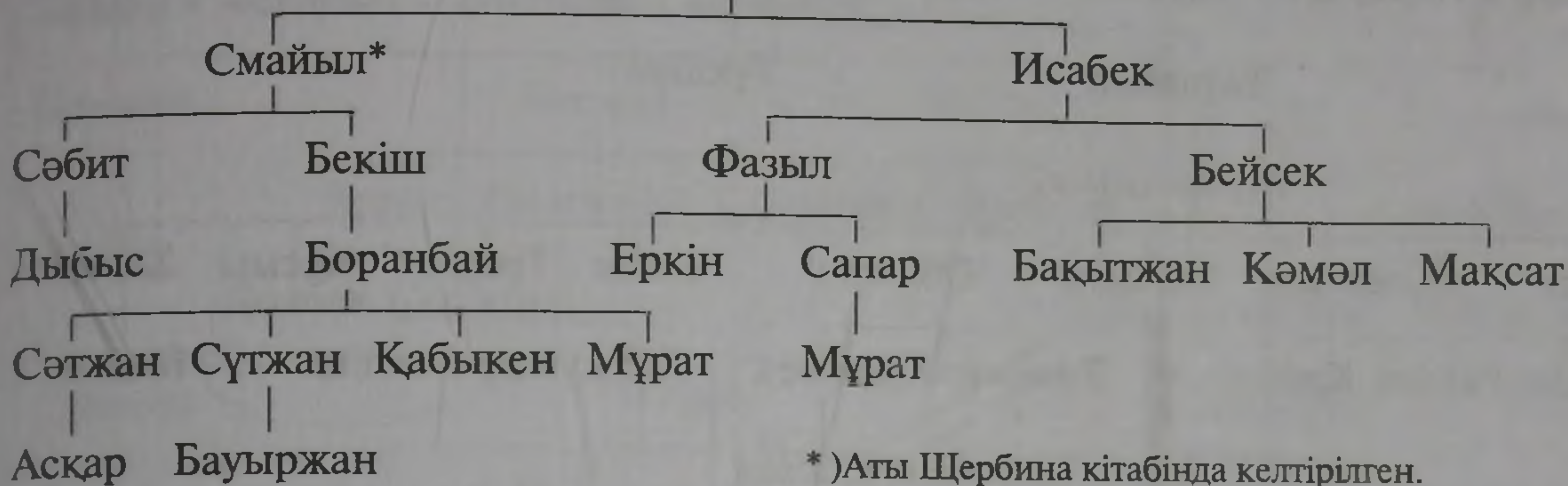
Құдияр - Ақдәулет - Таттыбай - Қожақ

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

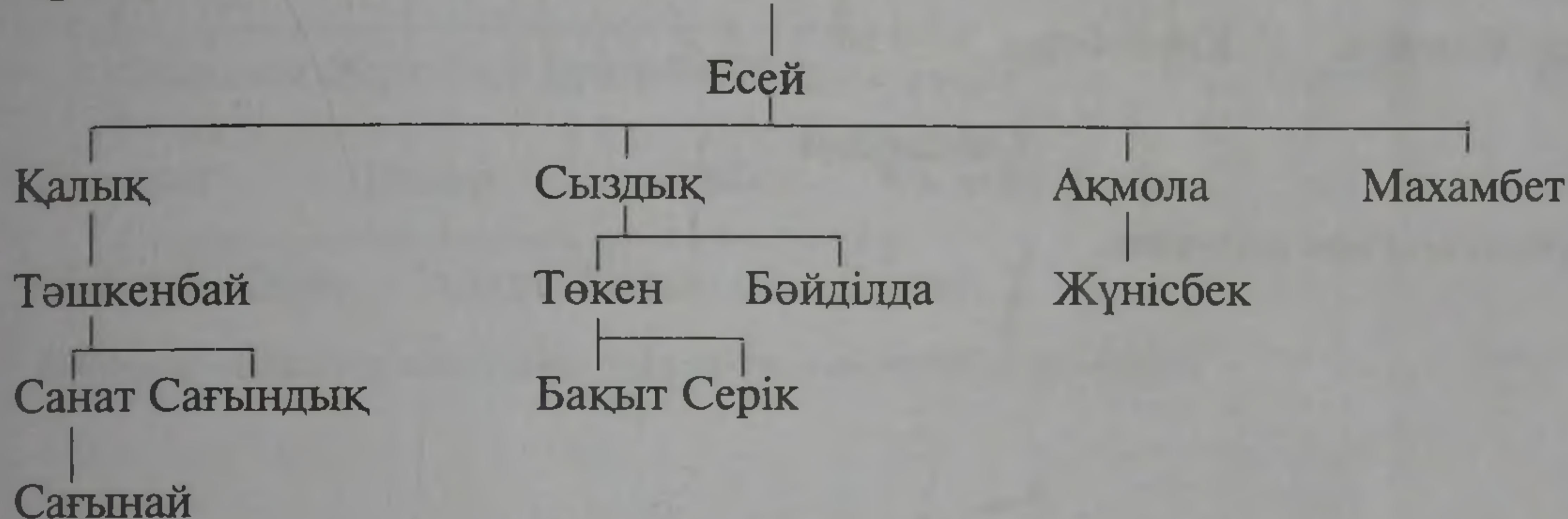
Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Ақдәулет - Таттыбай - Қожақ - Жұмай

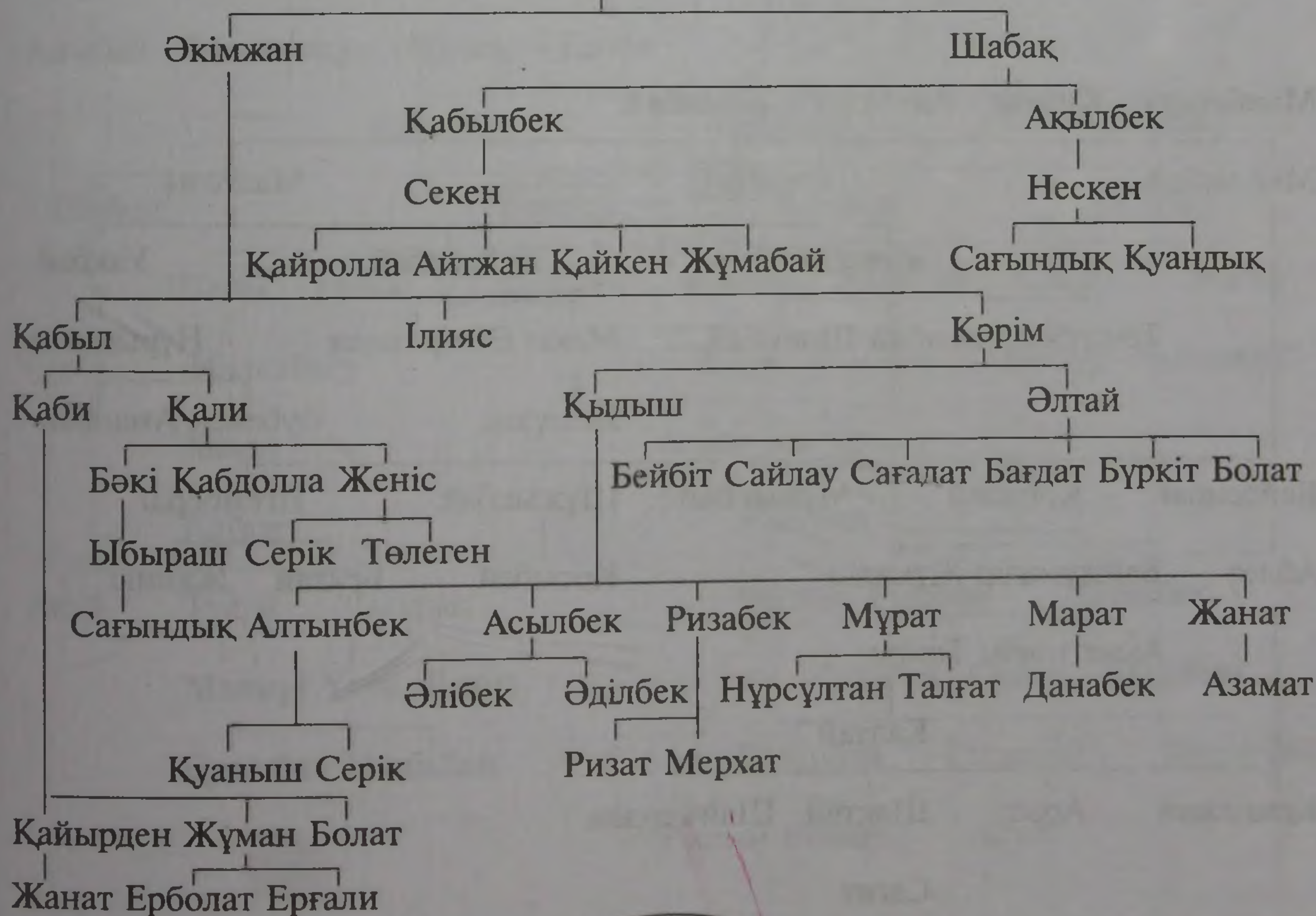

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Құдияр - Ақдәулет - Таттыбай - Қожақ

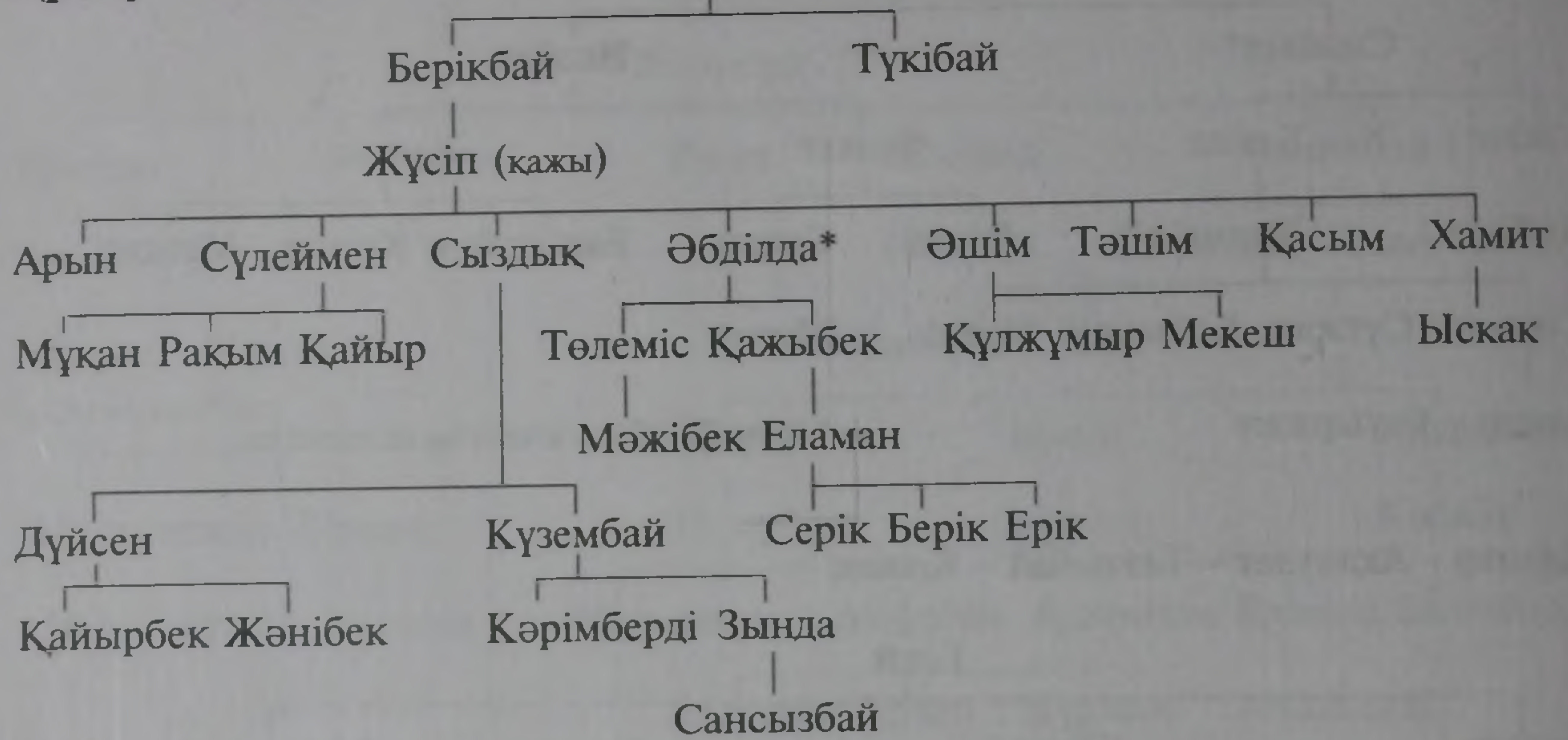

Ақдәулет - Таттыбай - Қожақ - Ошаған

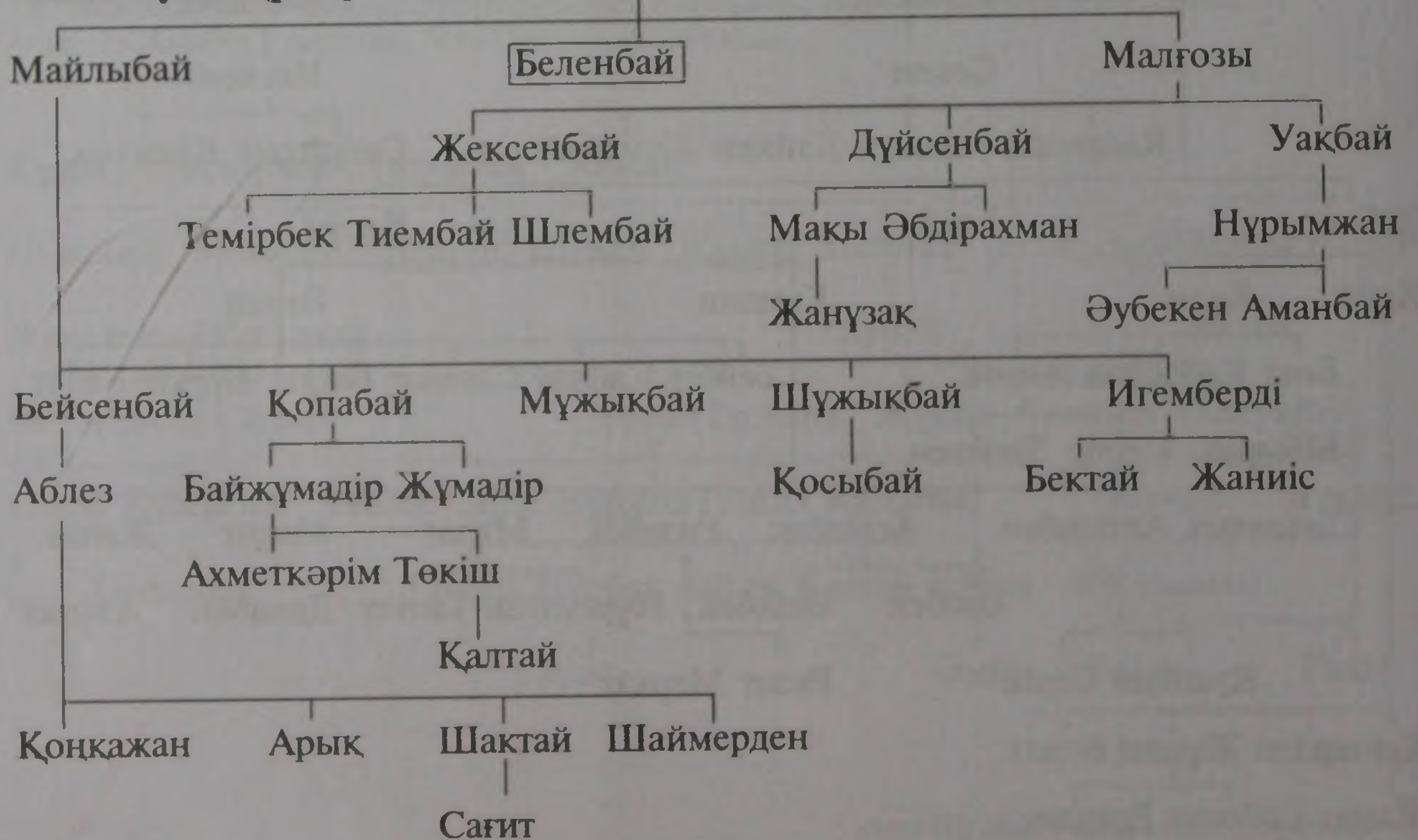
Қанжығалы шежіресі

Құдияр - Ақдәулет - Таттыбай - Жолдыбай

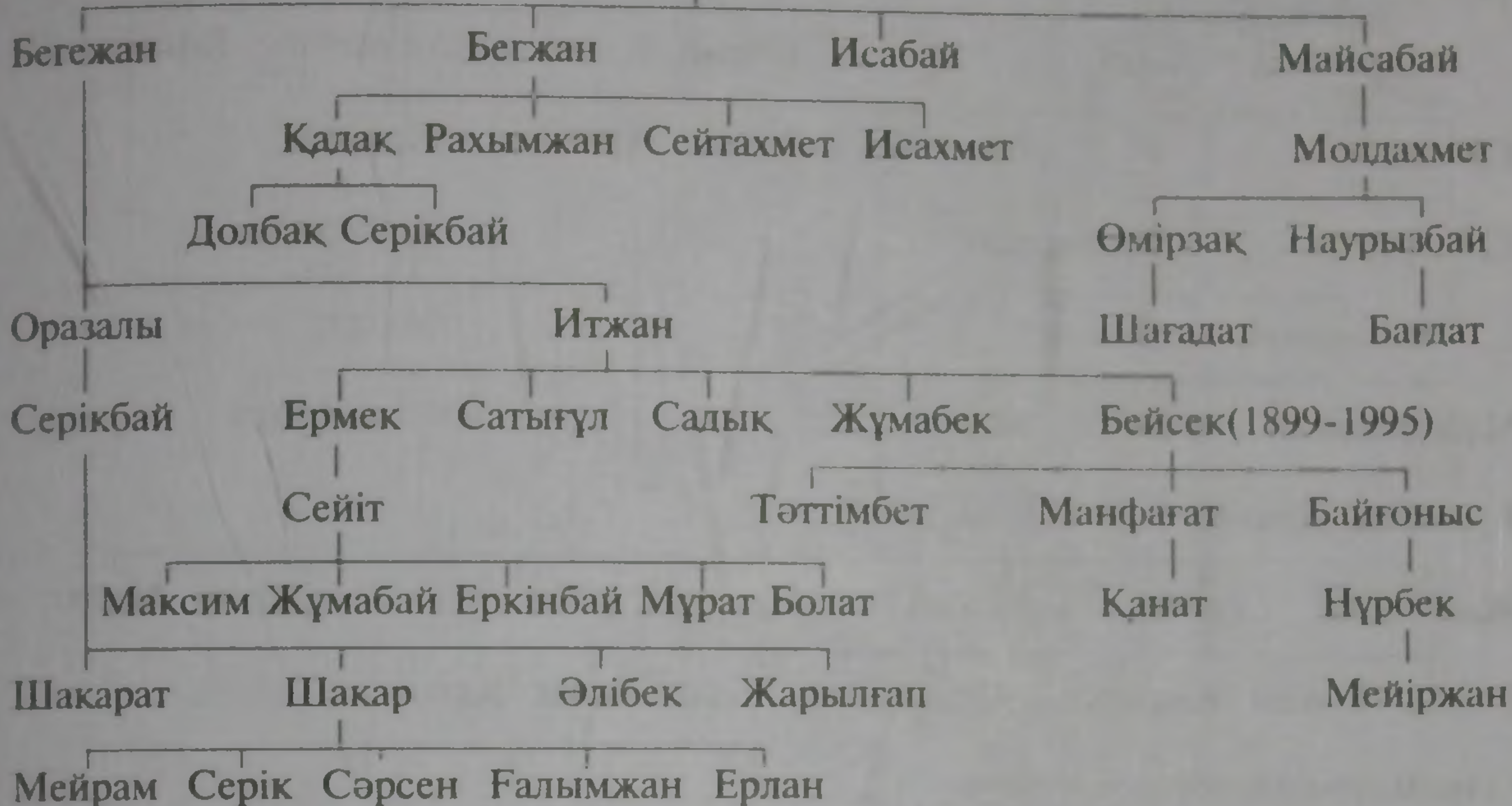
*)Аты Щербина кітабында келтірілген.

Мәнбетқұл - Құдияр - Ақдәулет - Бөкенбай

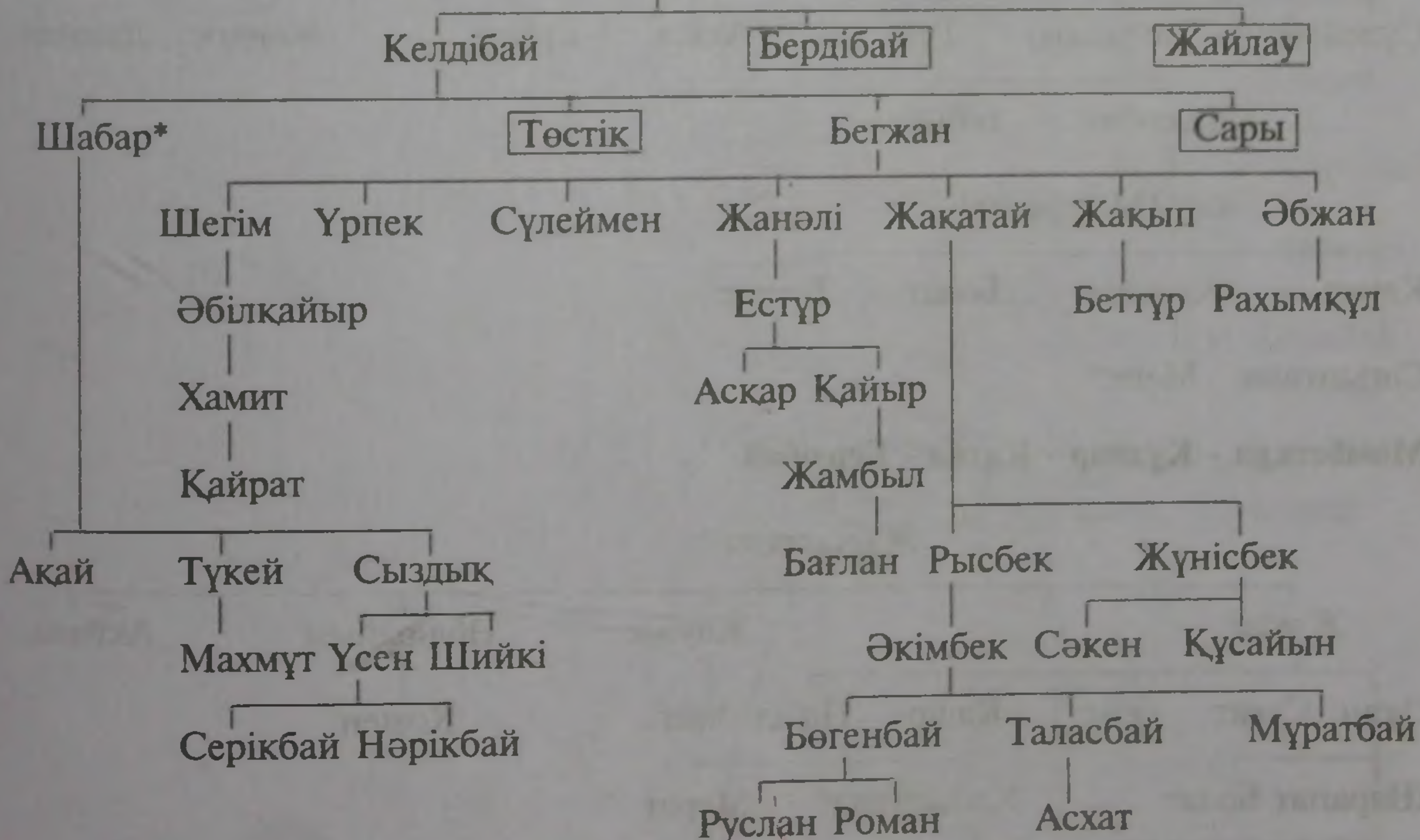
Ажыбай - Күрманкүл, Күдияр

Күдияр - Ақдәулет - Бөкенбай - Беленбай

Байғоныс - совхоз-техникумның директорының орынбасары болды.

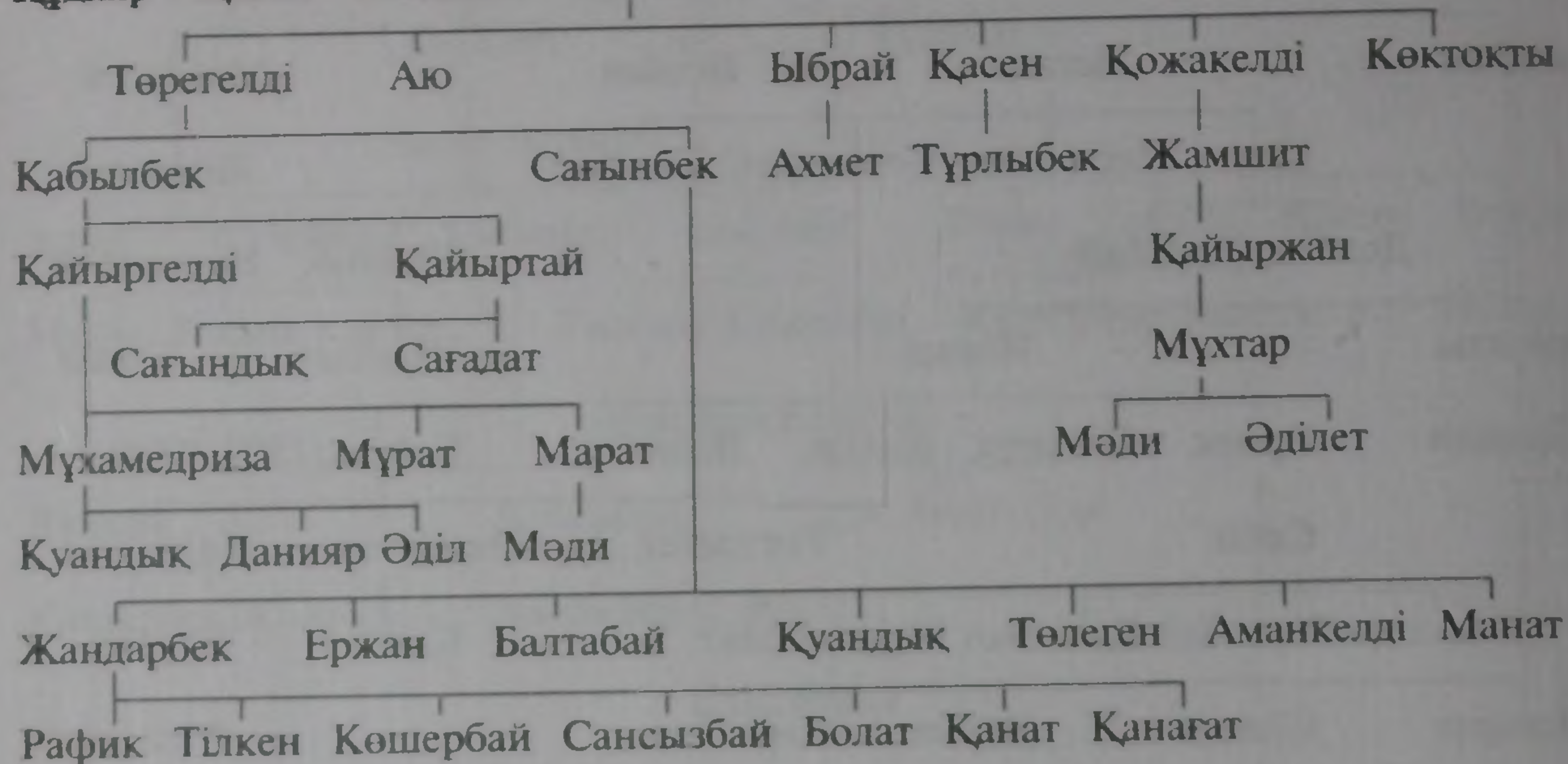
Ажыбай - Мәмбеткүл - Күдияр - Қатба

*)Аты Щербина кітабында келтірілген.

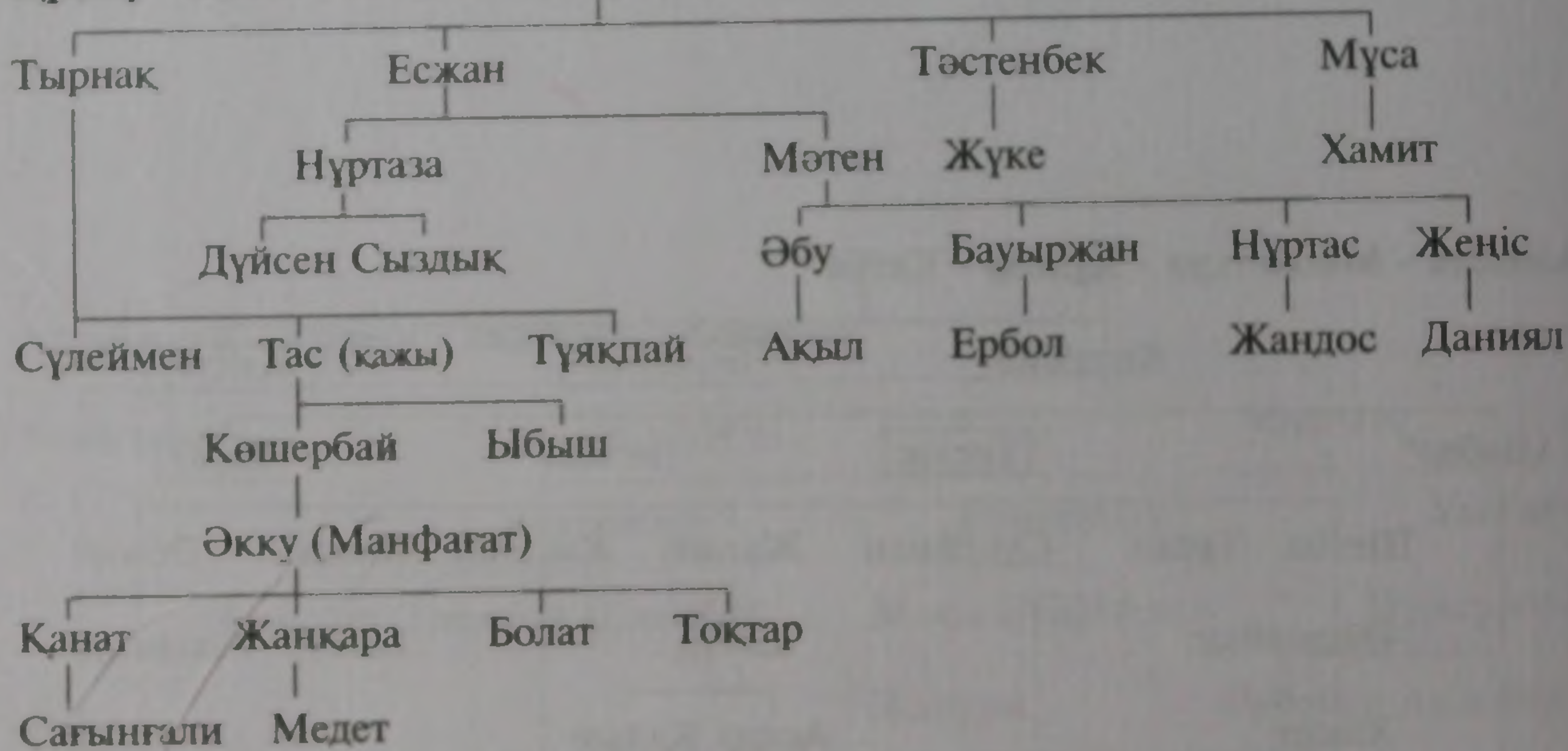
Қанжығалы шежіресі

Құдияр - Қатба - Келдібай - Төстік

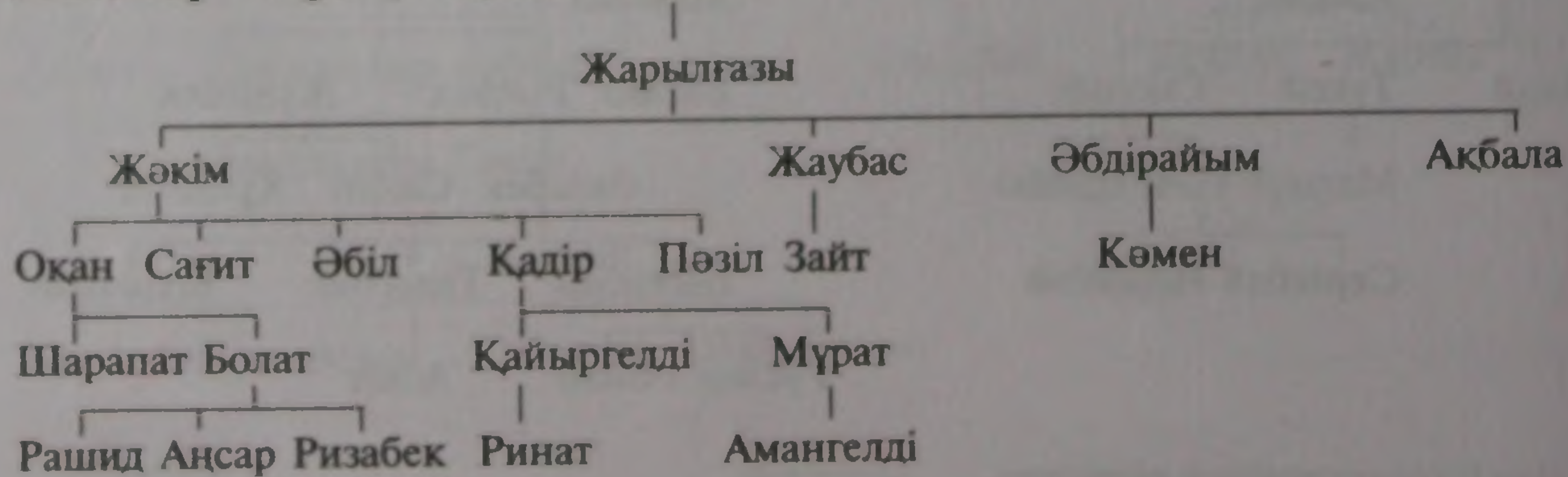

*)Аты Шербина кітабінде келтірілген.

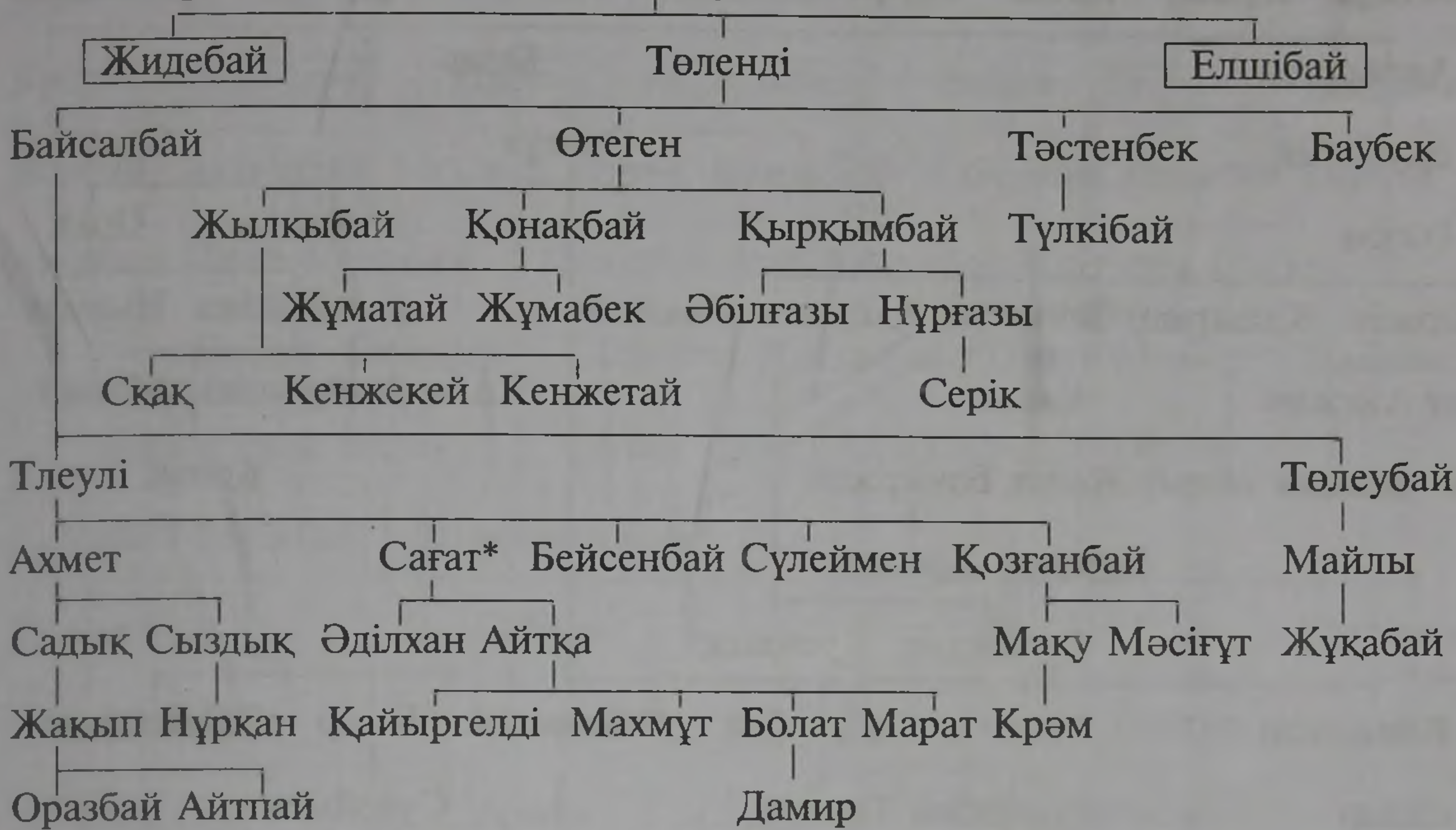
Құдияр - Қатба - Келдібай - Сары

Мәмбетқұл - Құдияр - Қатба - Бердібай

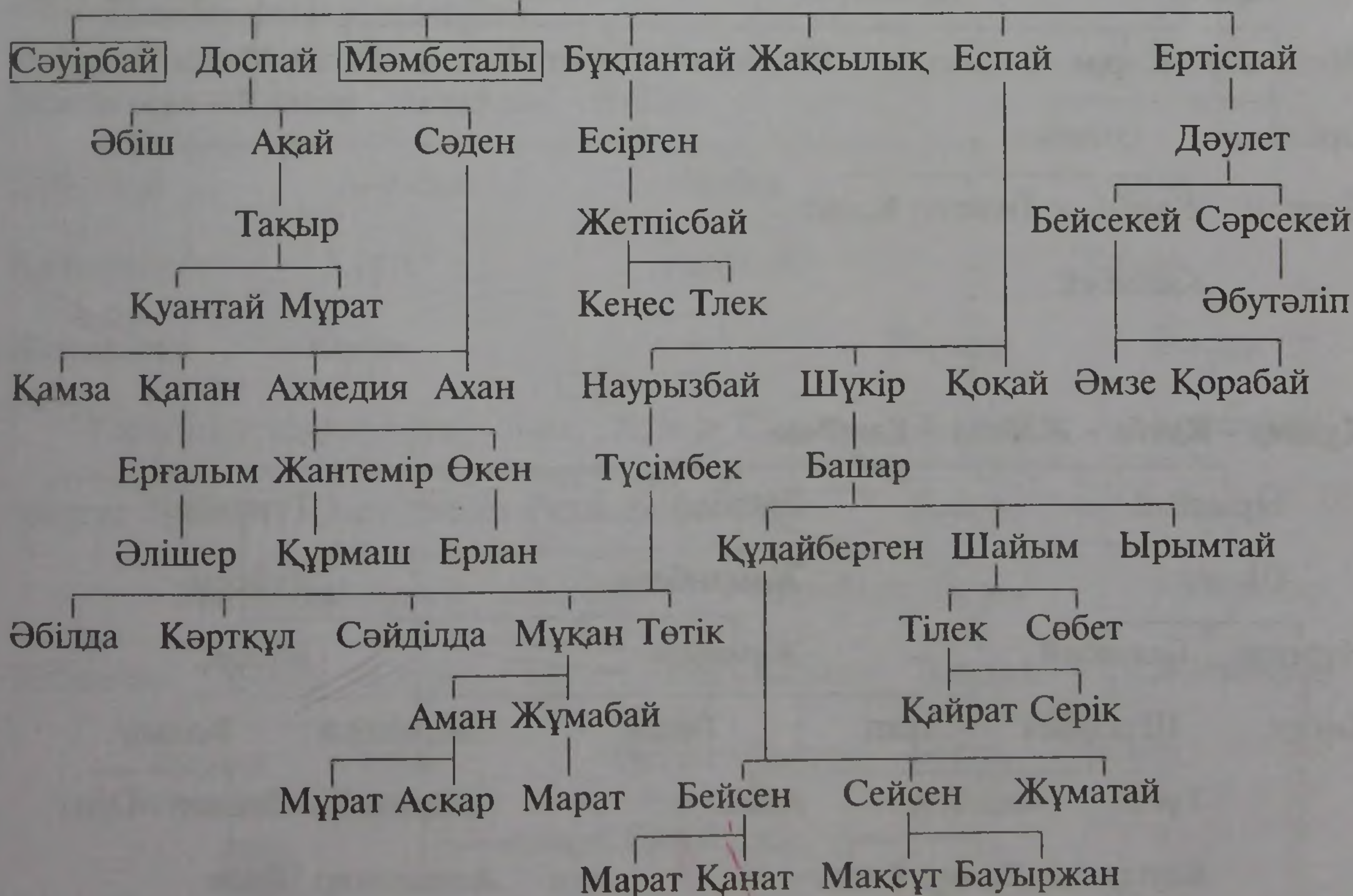

Мәмбетқұл - Құдияр - Қатба - Жайлау

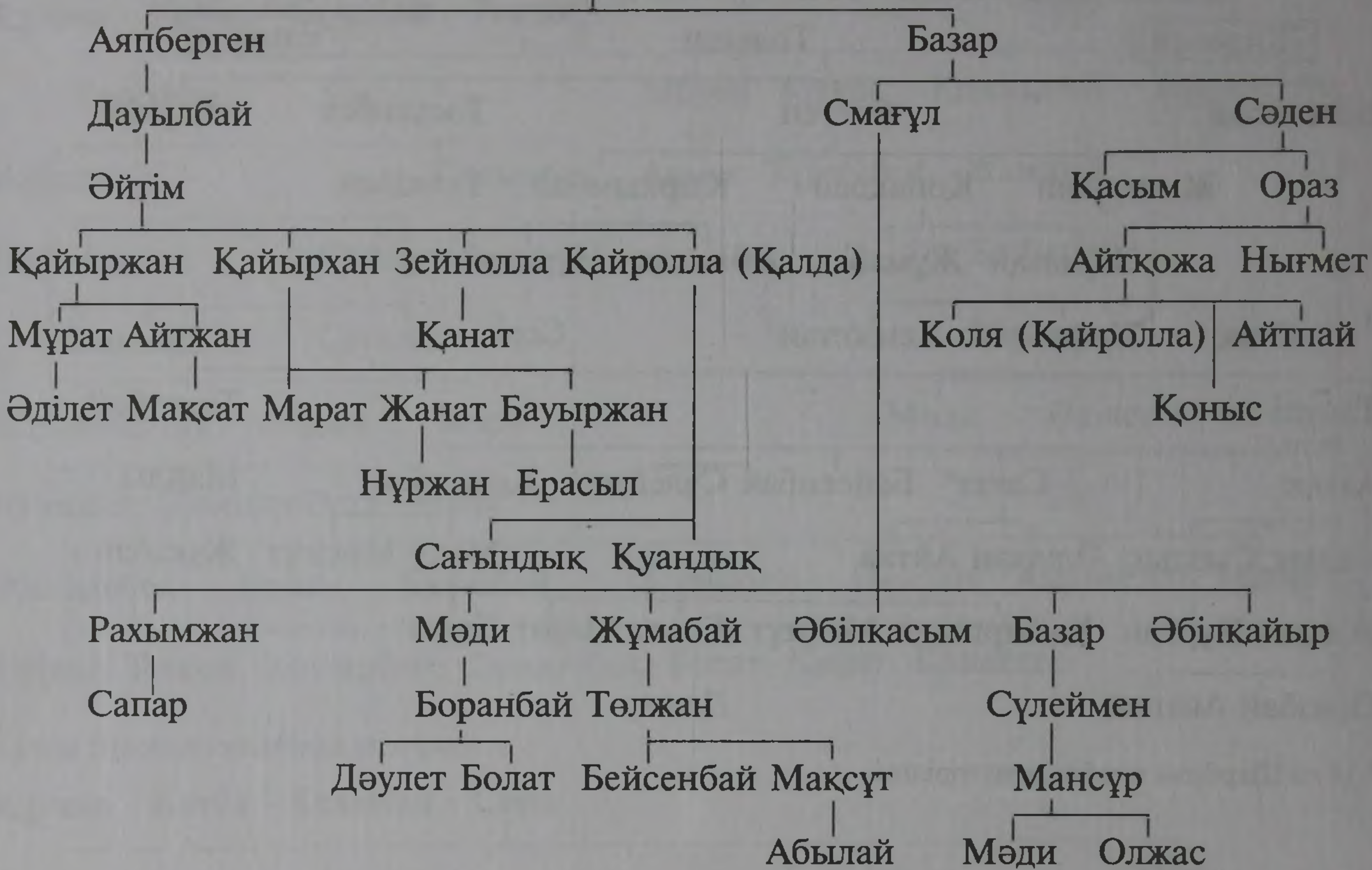
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Құдияр - Қатба - Жайлау - Жидебай

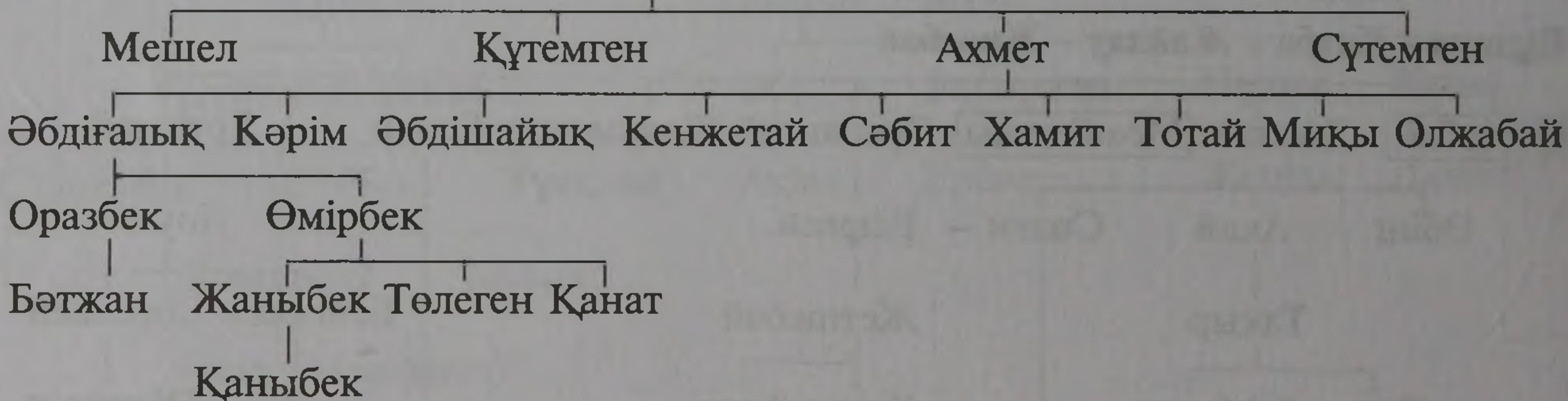

Қанжығалы шежіресі

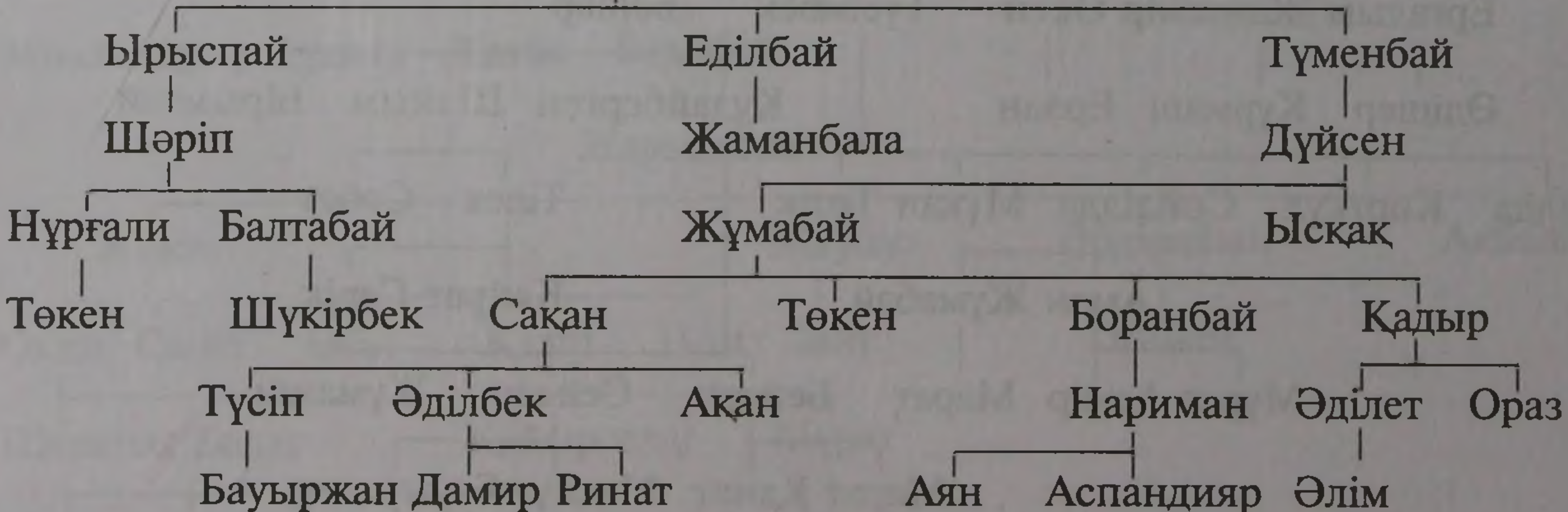
Мәмбетқұл - Құдияр - Қатба - Сәуірбай

Құдияр - Қатба - Жидебай - Мәмбеталы

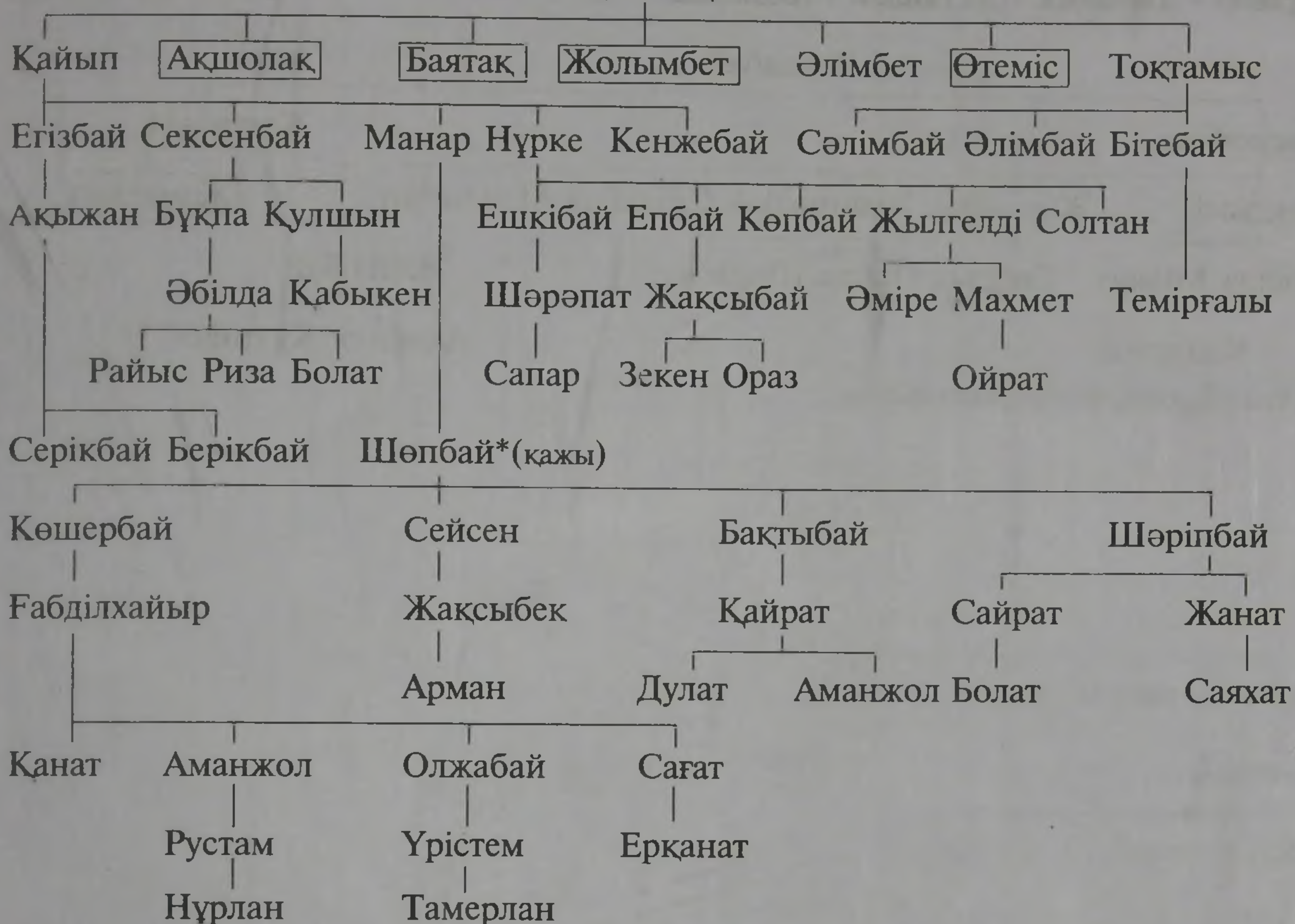

Құдияр - Қатба - Жайлау - Елшібай

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

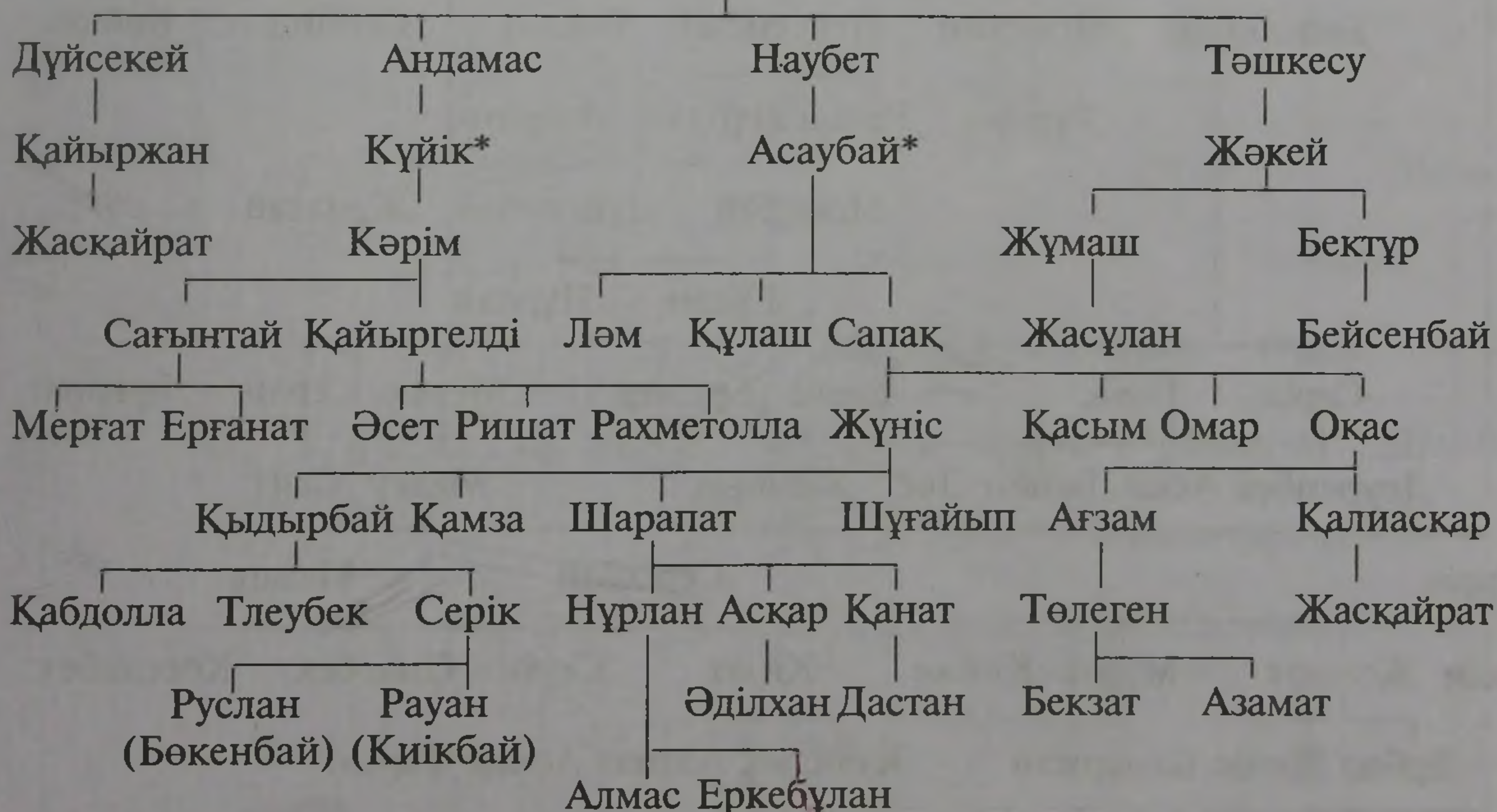
Мәмбетқұл - Құдияр - Тыныбек - Ақтайлақ

Сейсен - молда, шежіреші, Құдиярды таратқан.

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

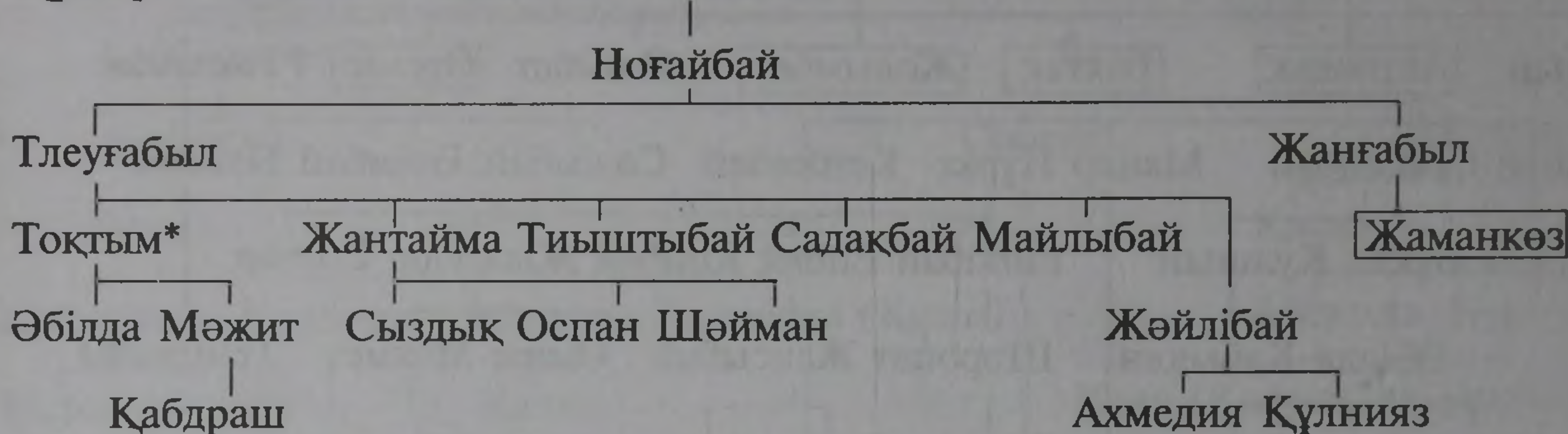
Мәмбетқұл - Құдияр - Ақтайлақ - Өтеміс

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

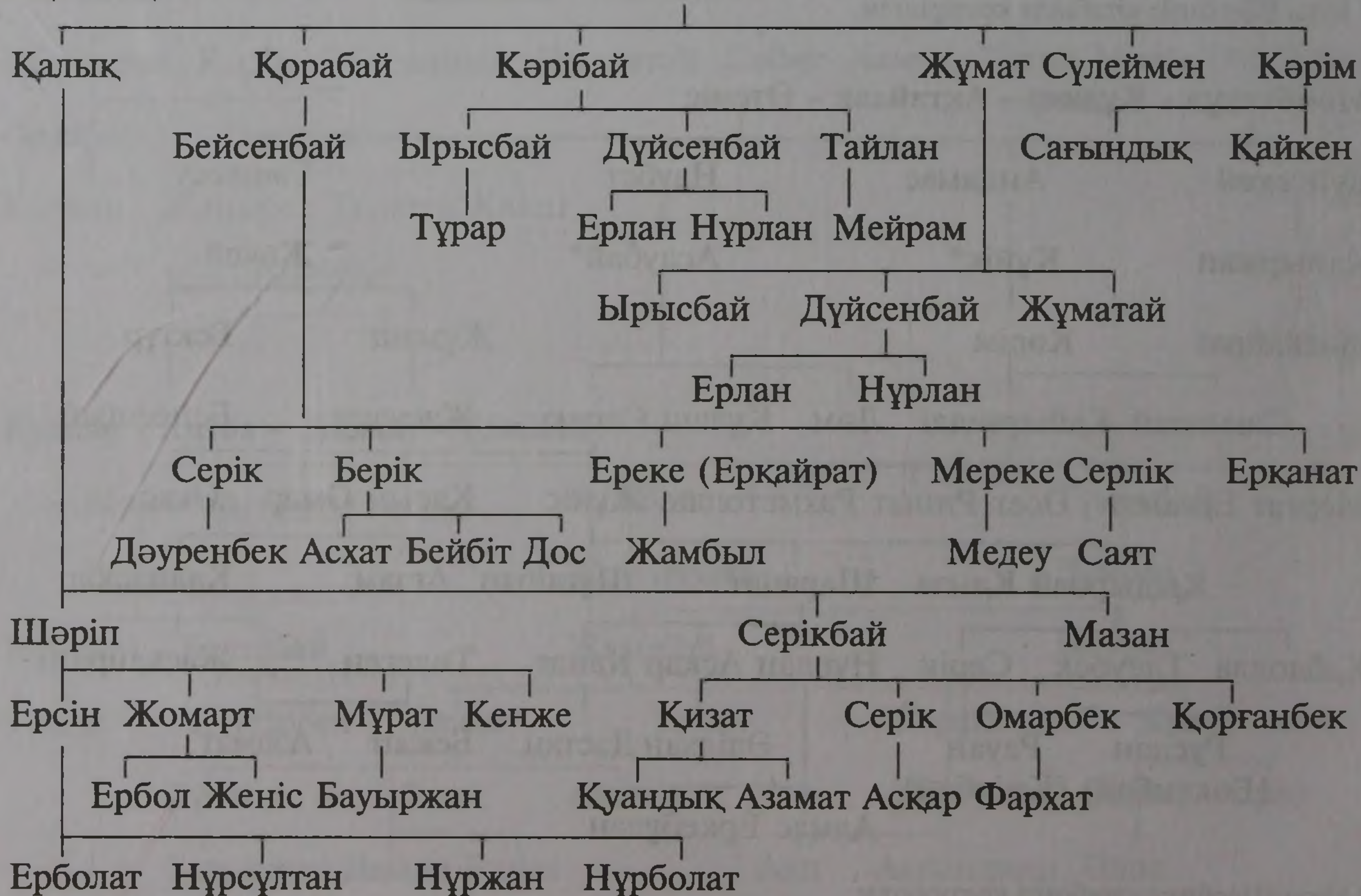
Қанжығалы шежіресі

Құдияр - Тыныбек - Ақтайлақ - Ақшолақ

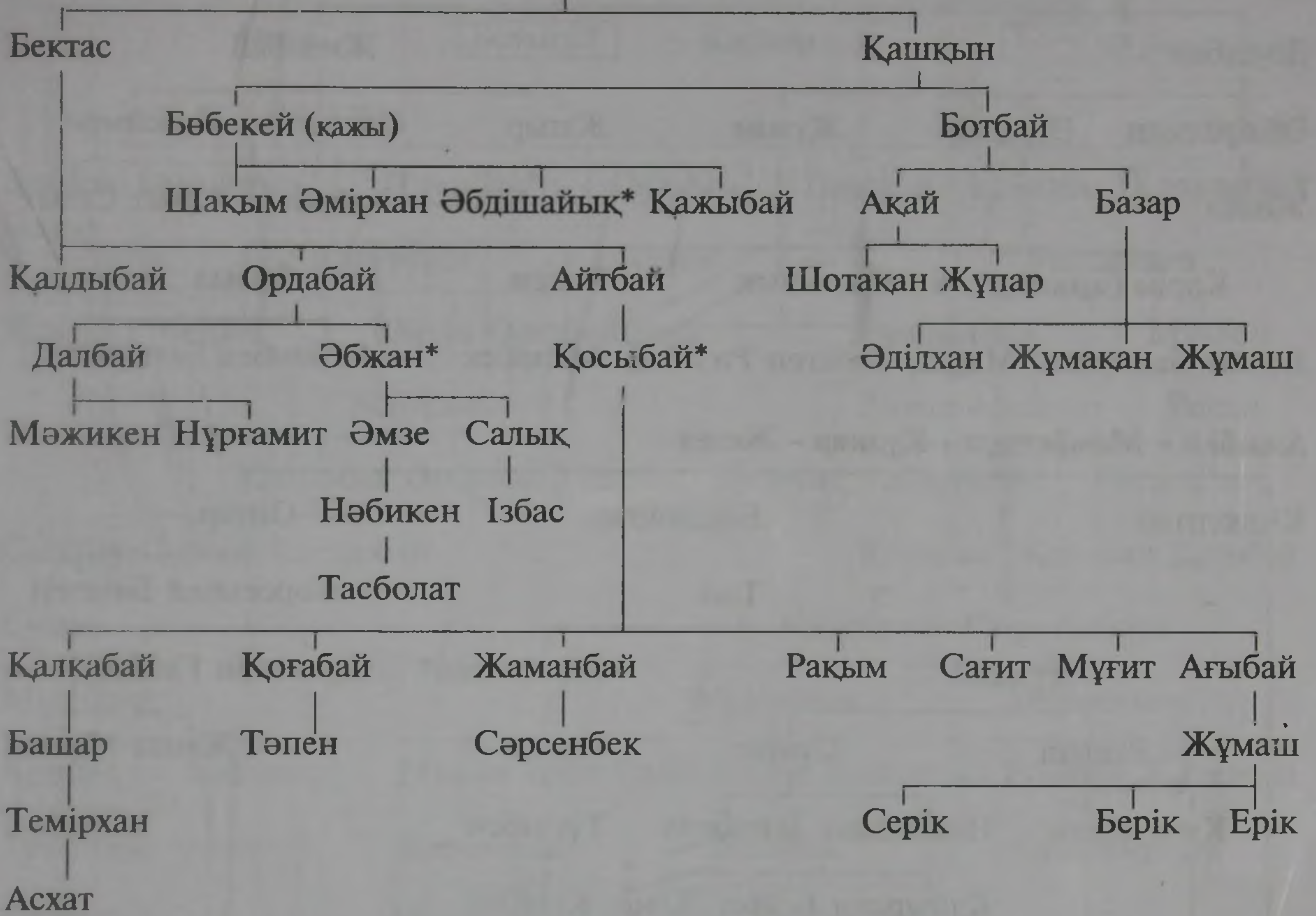

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Ақшолақ - Ноғайбай - Жанғабыл - Жаманкөз

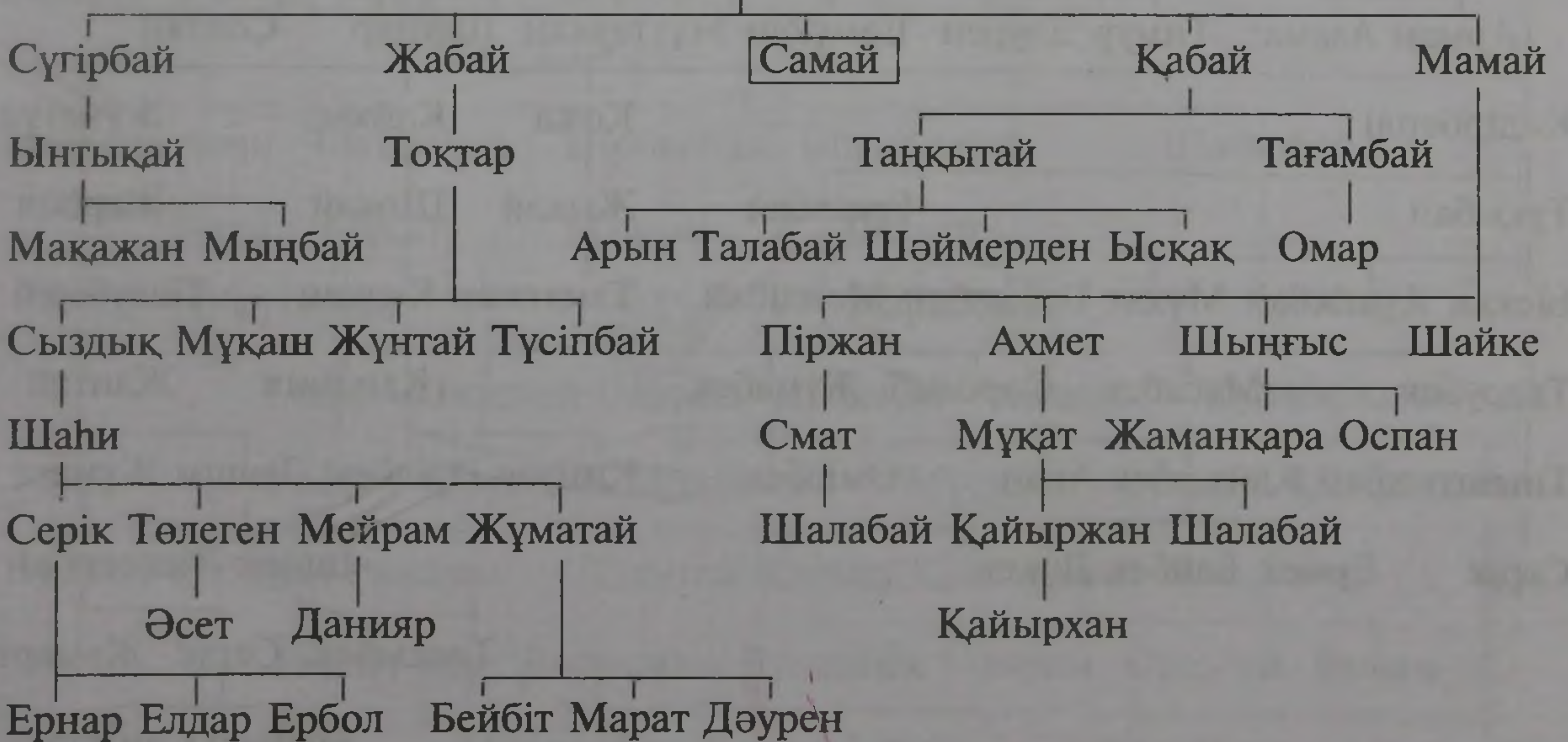

Құдияр - Тыныбек - Ақтайлақ - Байатақ

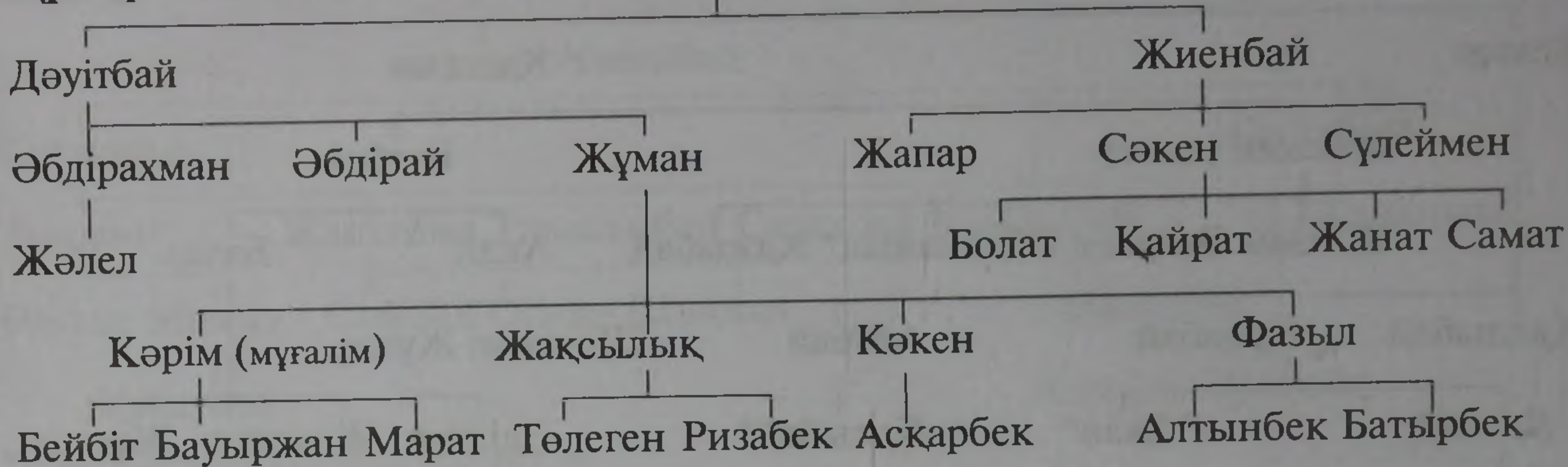
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Мәмбетқұл - Құдияр - Ақтайлақ - Жолымбет

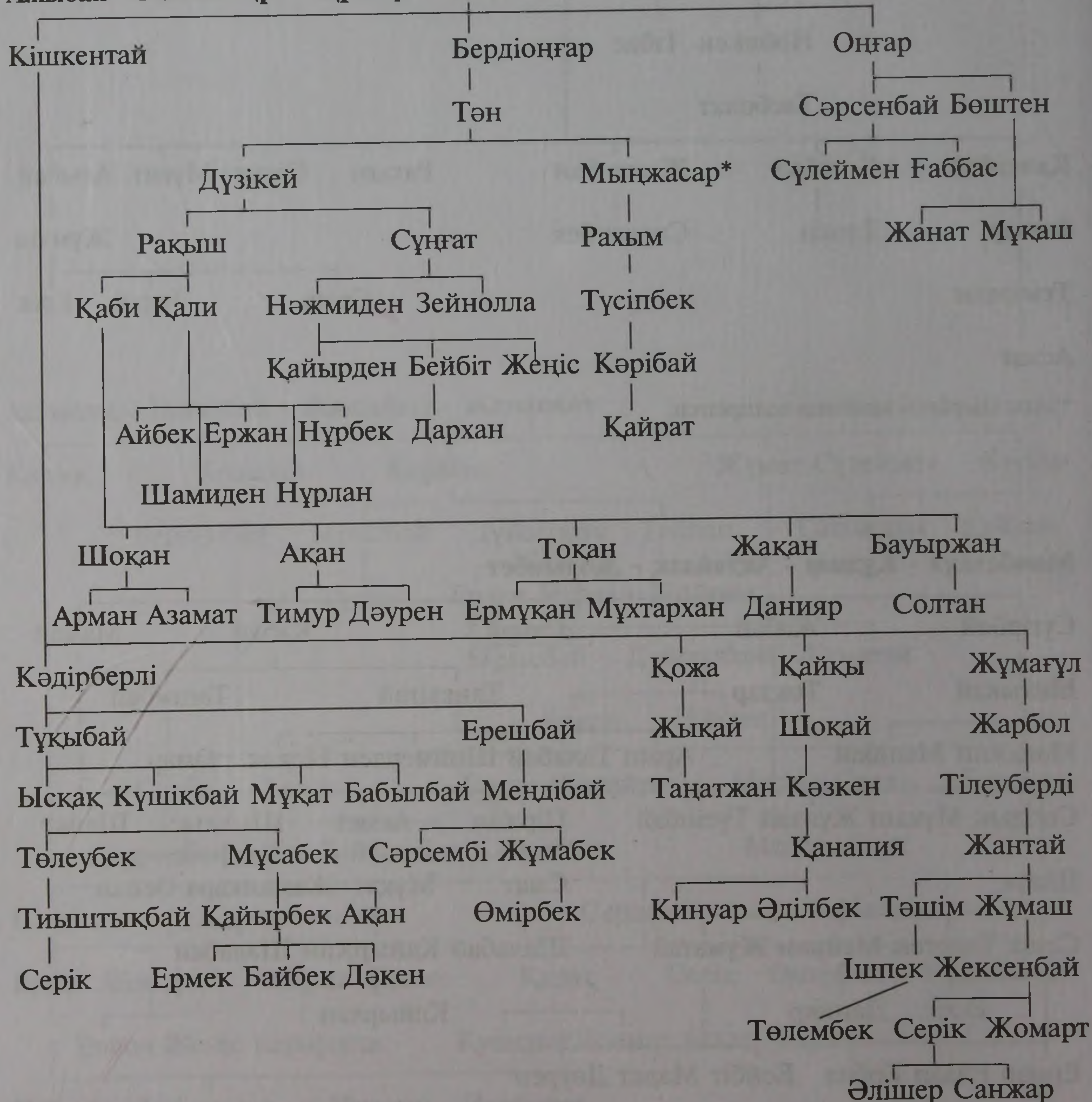

Қанжығалы шежіресі

Құдияр - Ақтайлақ - Жолымбет - Самай

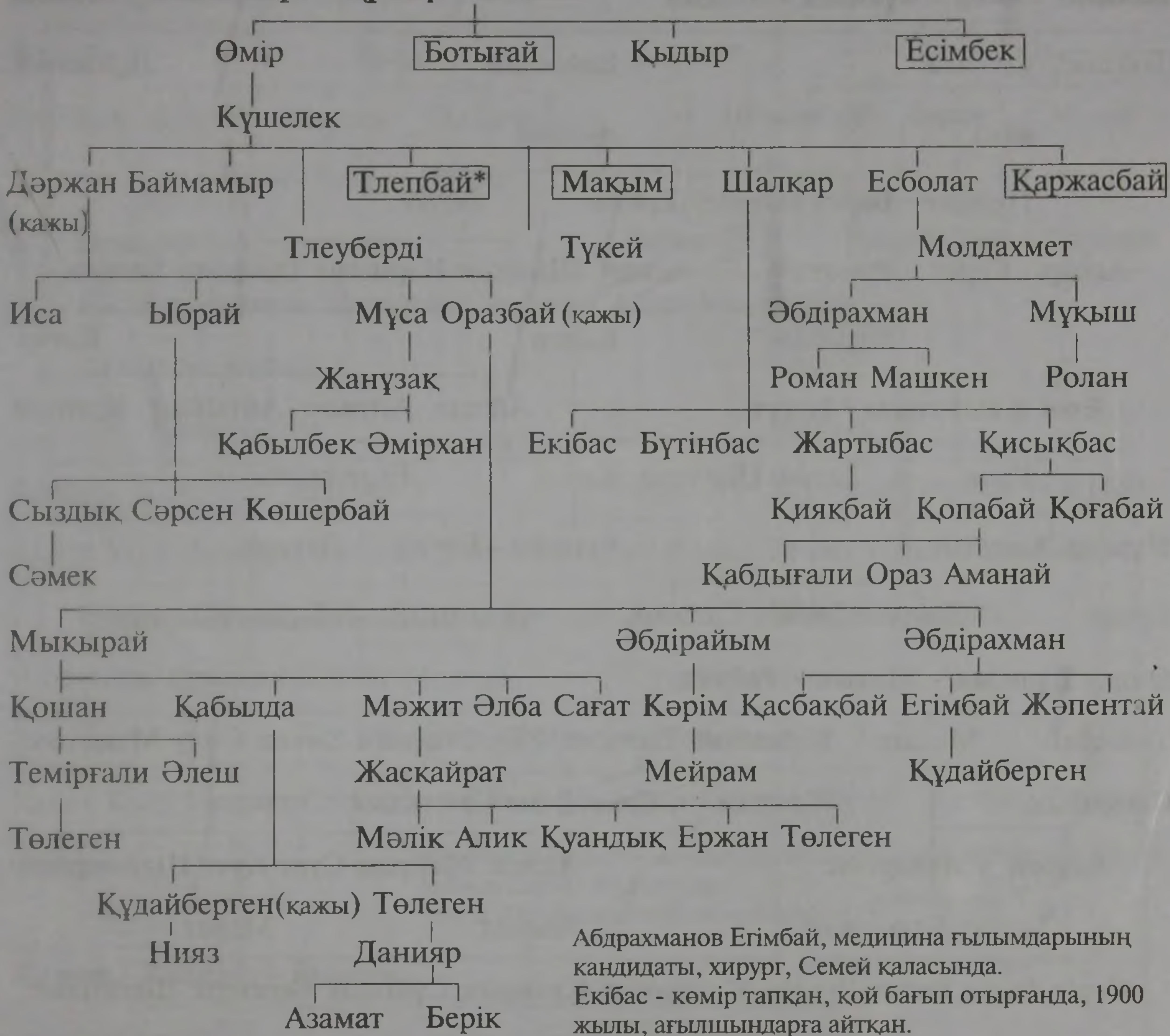

Ажыбай - Мәмбетқұл - Құдияр - Женет

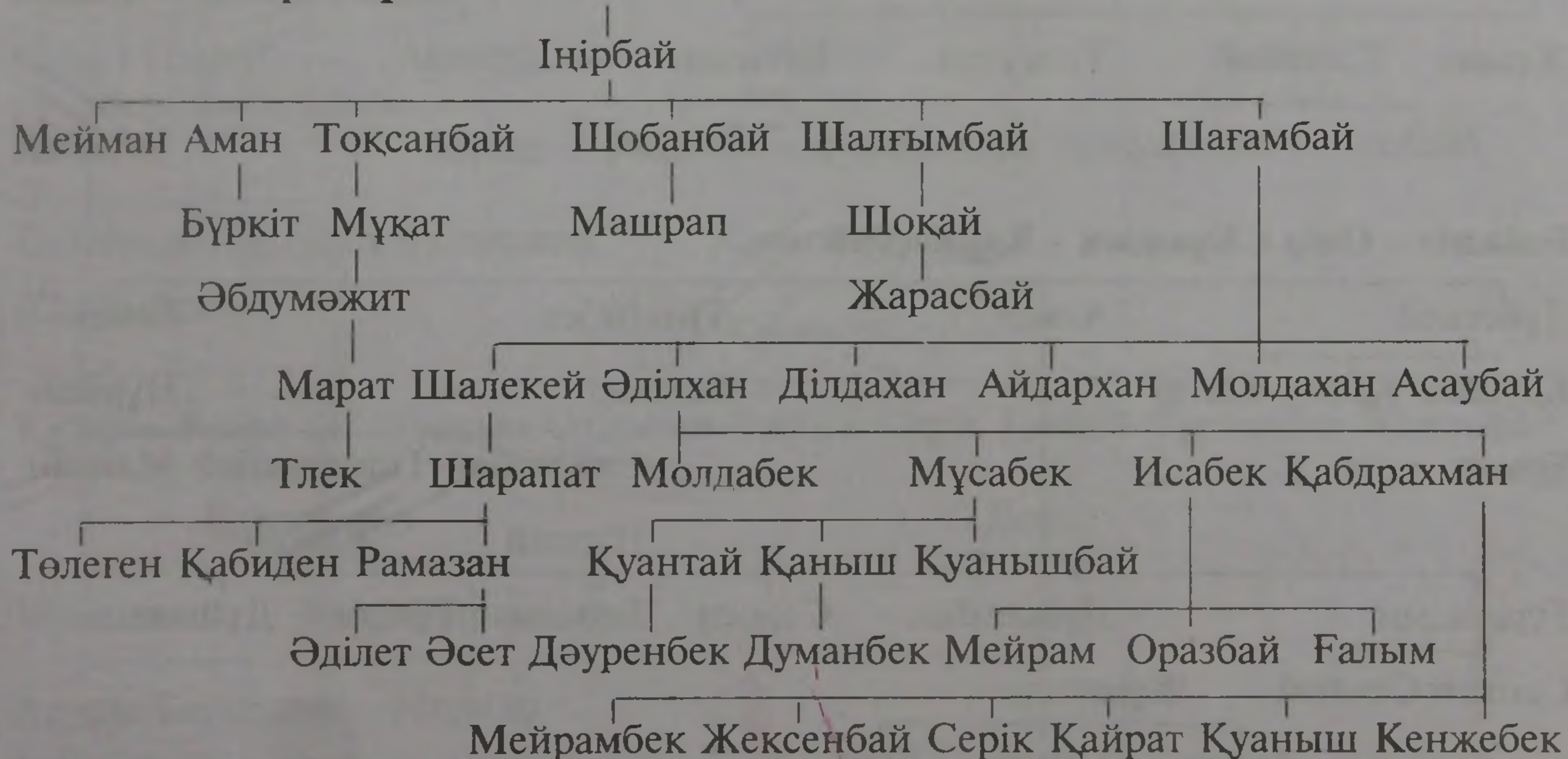

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Ажыбай - Мәмбетқұл - Құдияр - Байжігіт

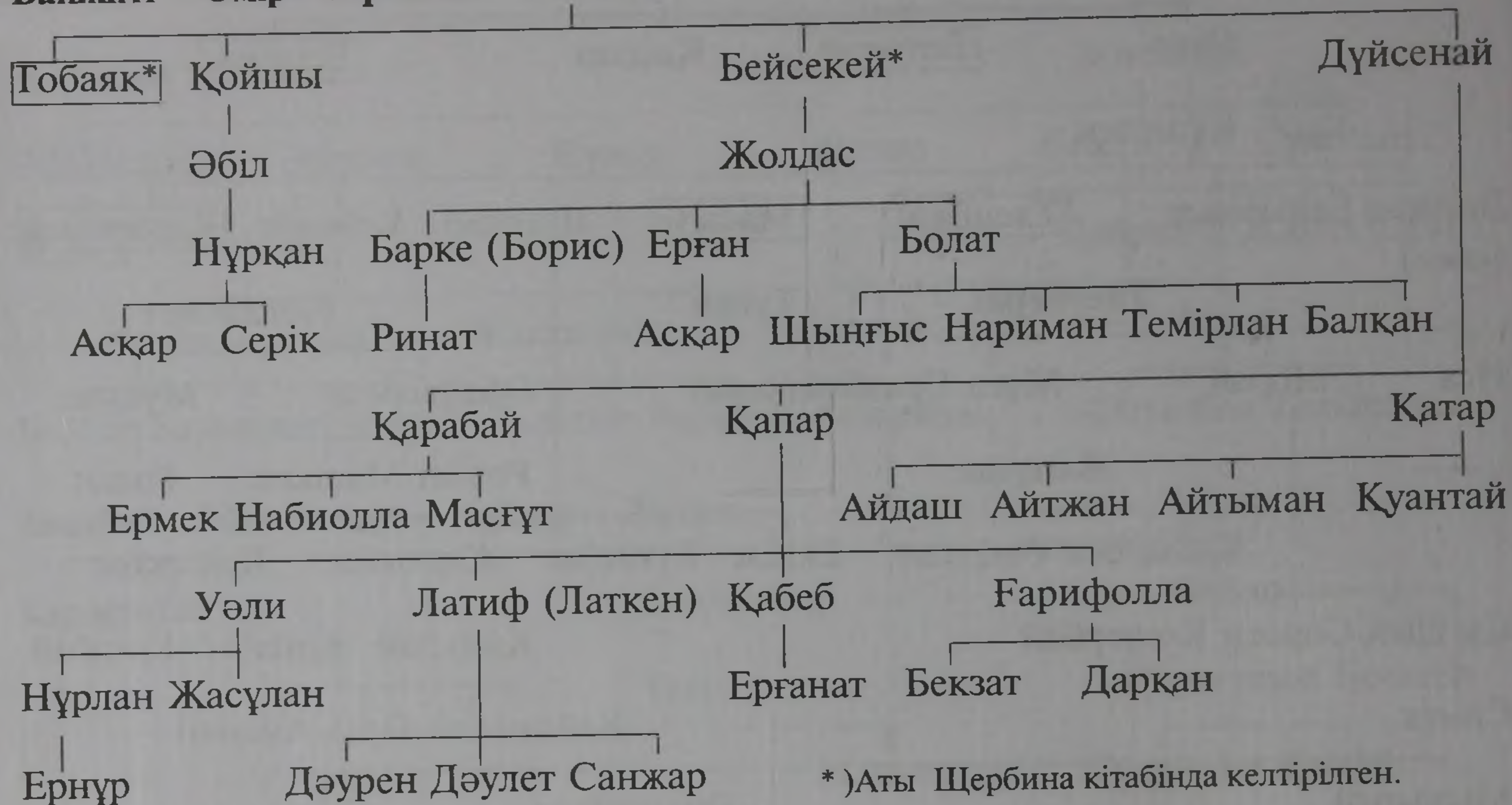

Байжігіт - Өмір - Күшелек - Тлепбай

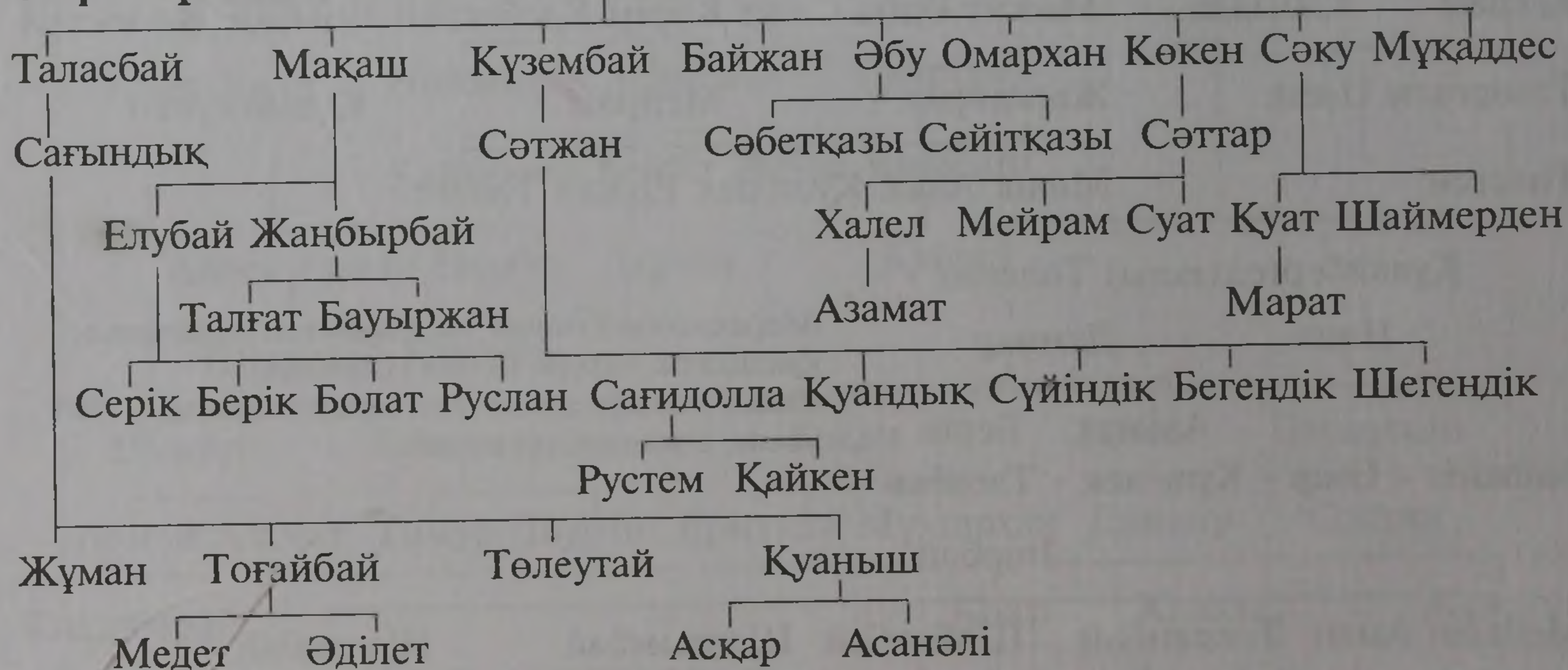

Қанжығалы шежіресі

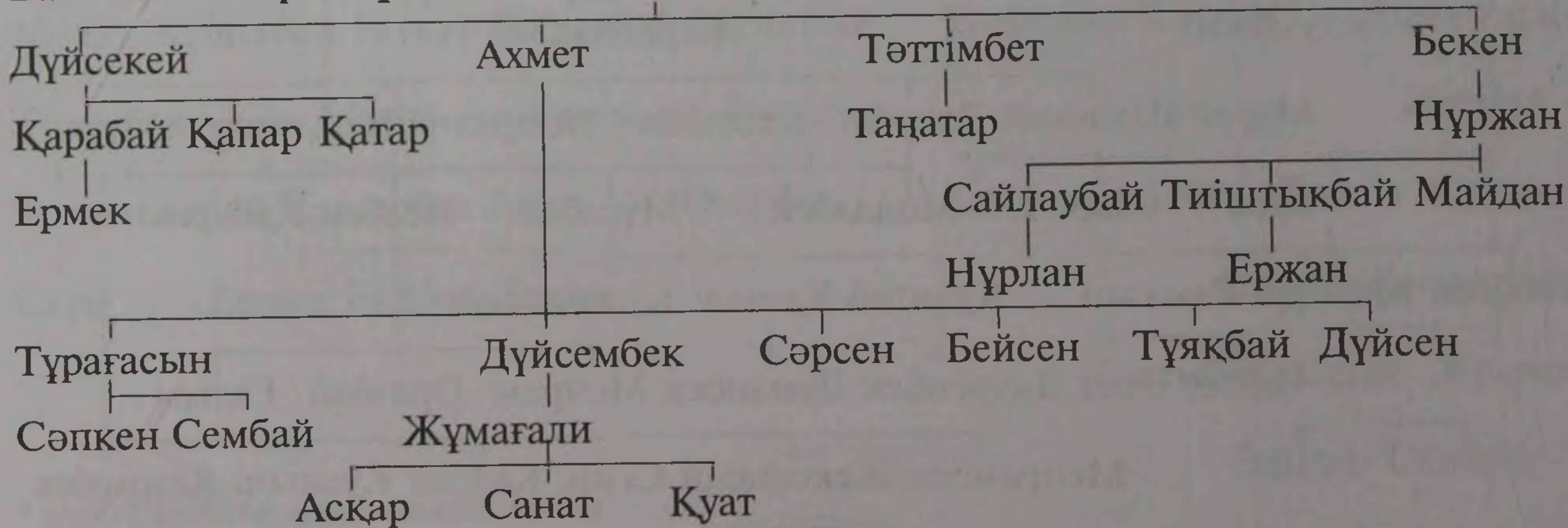
Байжігіт - Өмір - Күшелек - Мақым

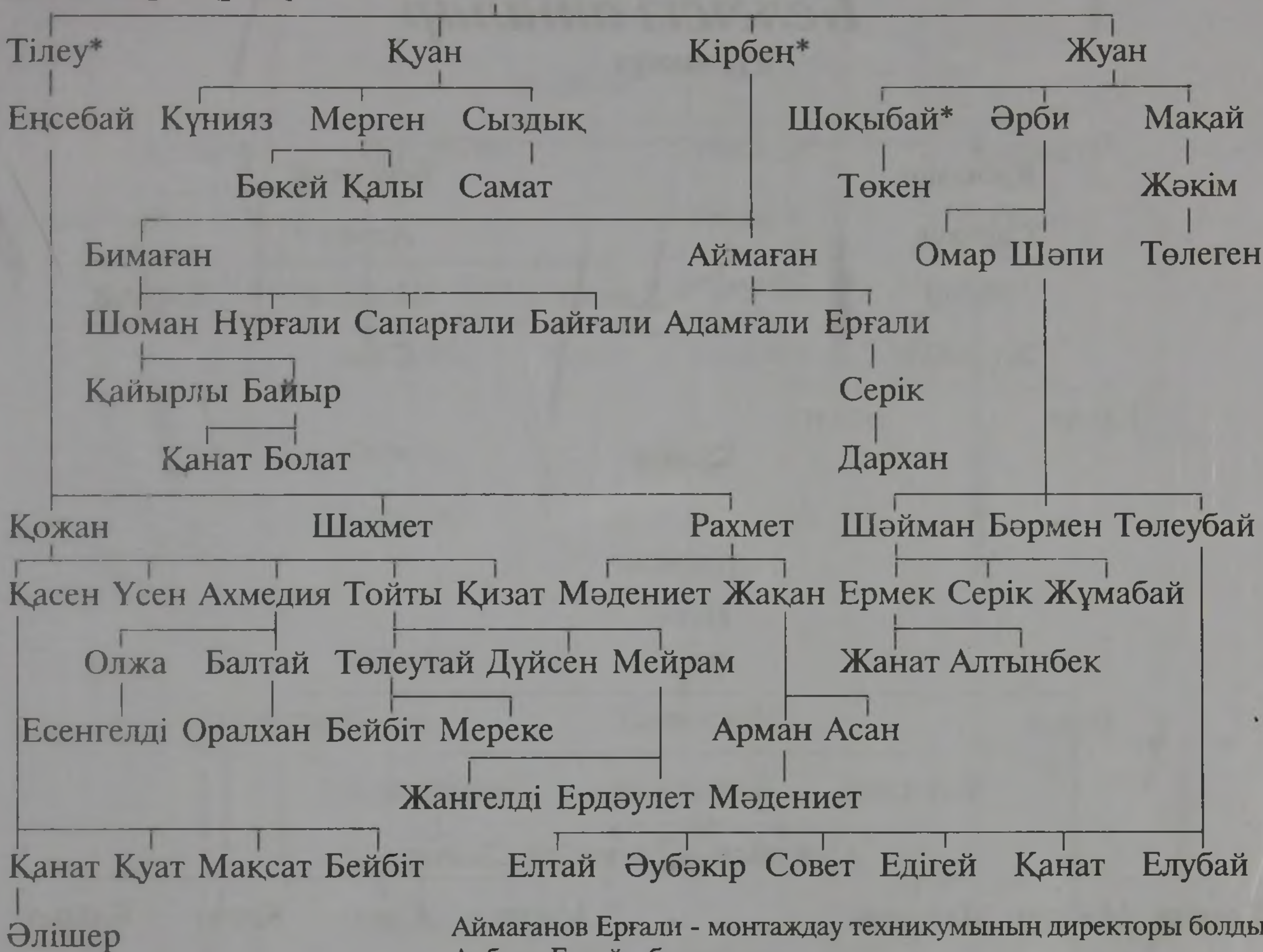
Өмір - Күшелек - Мақым - Тобаяқ

Байжігіт - Өмір - Күшелек - Қаржасбай

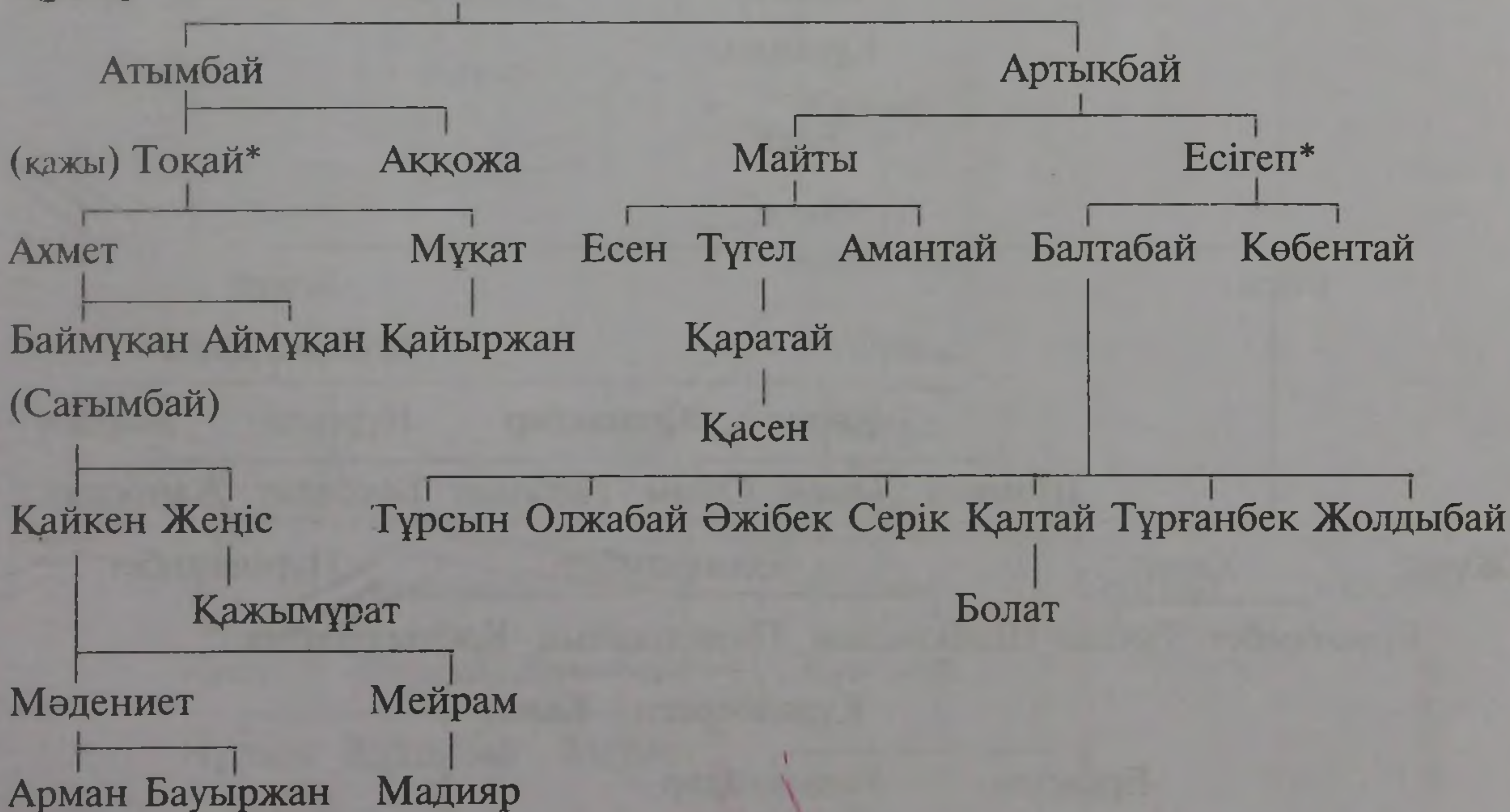
Мәмбетқұл-Құдияр-Байжігіт-Ботығай

Аймағанов Ерғали - монтаждау техникумының директоры болды.
Арбиев Елтай - бизнесмен.

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Құдияр - Байжігіт - Есімбек

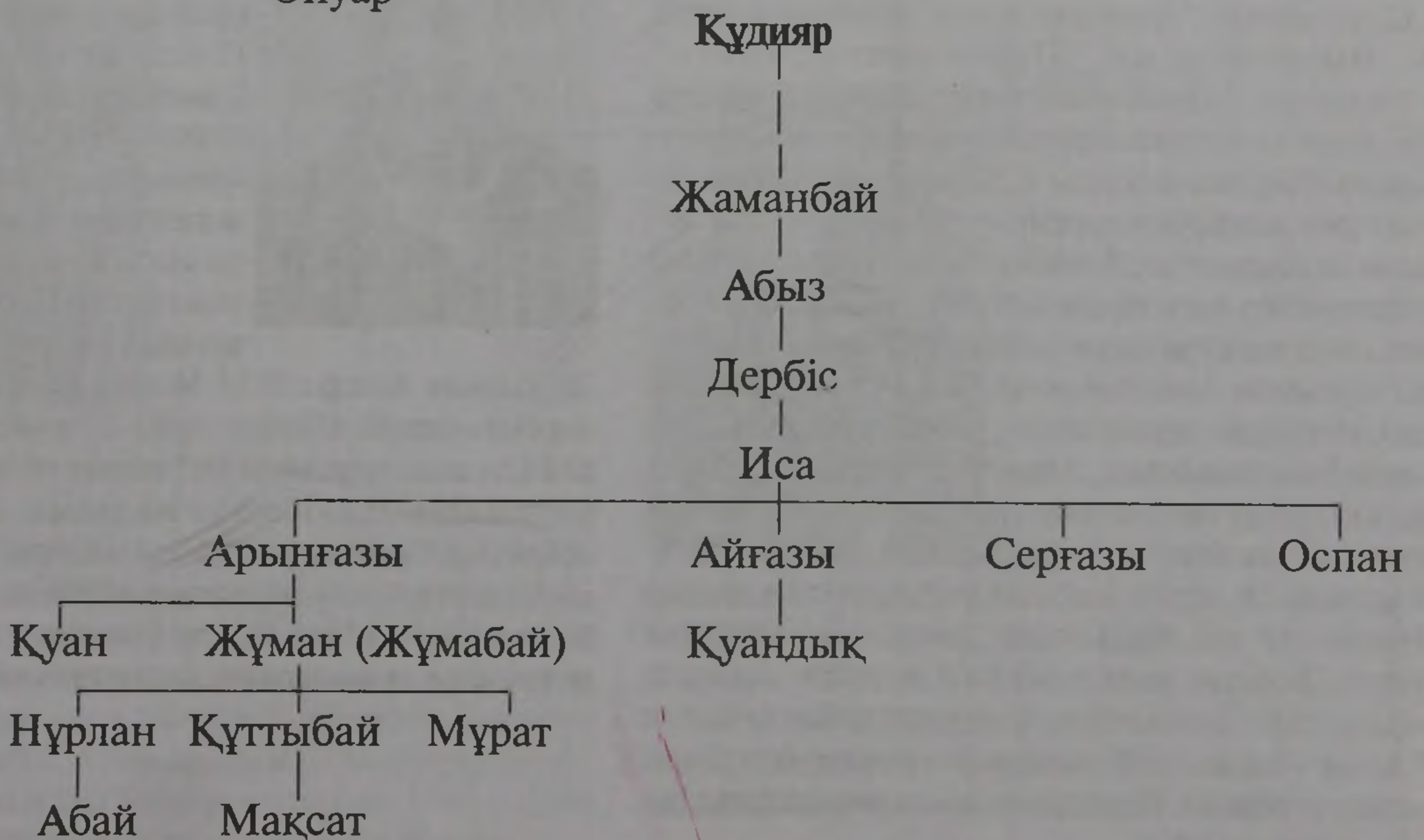
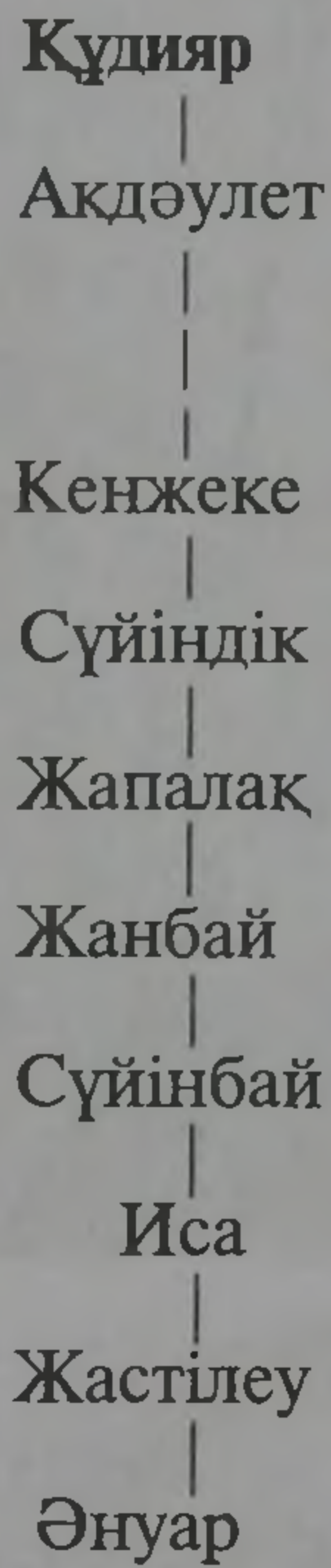
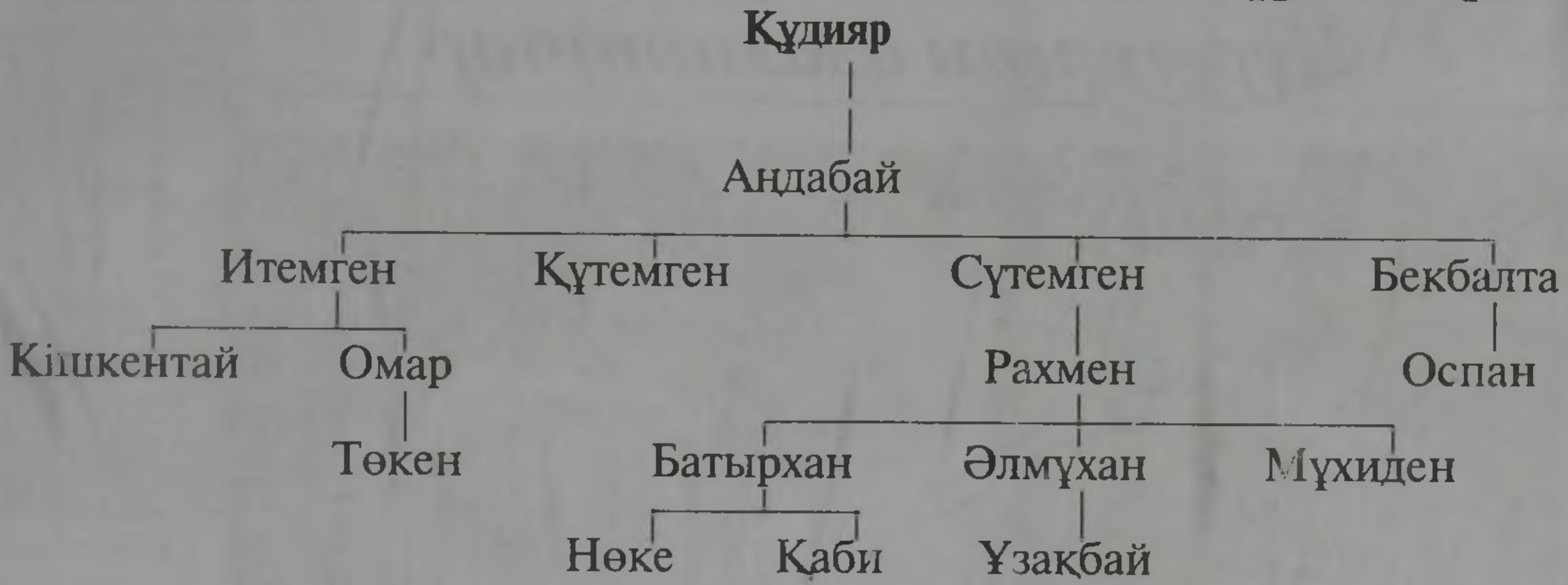
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Белгісіз аталар

Құрманқұл

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

АҒАДІЛОВ Жылбек

(1913, қазіргі Баянауыл ауданы - 1970, Павлодар қаласы.) Ұлы Отан соғысының ардагері. А.Шәріповтың “Дочь партизана” кітабында және Ж. Өмірбековтың “Партизанская семья” әңгімесінде Ақаділовтың отбасы мен өзі туралы партизан қозғалысындағы өмірлері жөнінде жазылған. 30-шы жылдары Қ.Камзинмен Павлодар коммунасында бірге оқыған. 1935-ші жылы әскерге шақырылған. Кавалерия әскерінде қызмет етіп, офицер курстарын бітірген. Белоруссия батысының шекарасында әскери борышын атқарған. Соғысты Ағаділов жанұясы Минск қаласының маңында қарсы алған. Соғыстың сырт жағында болғандықтан, Ағаділовтер отбасы орманға кетіп бір топ жауынгерлермен партизандар отрядын ұйымдастырады. Брянск ормандарында құрылған отряд кейіннен 2-ші партизандар отряды деп аталып кеткен. Ағаділовтің отбасы (әйелі Жамал, қызы Майя) жаумен соғыста аяғына дейін шайқасқан. Соғыстан кейін Ағаділов Жылбек Павлодар облыстық финанстер бөлімінде қызметте болған. Бірнеше орден және медальдармен марапатталған.

**АЙМАҒАНОВ
Ерғали**

(1917, қазіргі Баянауыл ауданы № 14 ауыл - 1974, Павлодар). 1939 жылы Семейдің педагогика институтын бітірді. 1939-1949 жылдары мұғалім, мектеп директоры және Павлодар қалалық оқу бөлімінің меңгерушісі болды. 1949 жылдан партия органдарында қызмет істеді. 1955 жылы Мәскеу жоғарғы партия мектебін бітірді. 1955-57 жылдары Павлодар қалалық партия комитетінің секретарі, 1957-60 жылдары Екібастұз қалалық комитетінің секретарі болды. 1960-63 жылдары көміршілер кәсіподағының аудандық комитетінің председателі болды. 1963-1974 жылдары Павлодар қаласындағы монтаждау техникумының директоры болды.

АХМЕТОВ
Мәдениет
Қайыргелдіұлы

(1963, Баянауыл ауданы Бірлік ауылы). Павлодар монтаждау техникумын және Павлодар индустриалды институтын бітірген. 1990-1993 жылдары мастер-құрлысшы, бөлімше бастығы болып Павлодар құрылыс мекемелерінде қызмет етті. 1993-1997 жылдары “АСАН-Павлодар” құрылыс фирмасын басқарды, ал 1997-1999 жылдары “Руан” құрылыс фирмасыны директоры болды. 1999-2003 жылдары Павлодар қаласының жер ресурстарының басқармасында отдел меңгерушісі, 2003 жылдан осы мекеменің бастығы болып істейді.

ӘБДІКӘРІМОВ
Қадырхан

(1928, қазіргі Екібастұз ауылдық аймағы Шідерті ауылы - 1997, Павлодар қаласы). 1945-1949 жылдары Павлодар қаласындағы облыстық драма театрында артист болды. 1949-1985 жылдары Кемеров, Алматы және Павлодар облыстарында Ішкі Істер Бөлімінде қызмет атқарып, майор атағымен отставкаға шығады. 1970 жылы ҚСРО Ішкі Істер Бөлімінің жоғарғы мектебін бітірді, мамандығы юрист. 1985-1997 жылдары Павлодар қаласындағы Жүсіпбек Аймауытов атындағы облыстық қазақ музыкалы драма театрында артистік қызмет атқарады. Жеті медальдармен марапатталды. Артистік қызметі үшін фестиваль лауреаты деген атаққа ие болды.

АРБИЕВ
Төлеубай Шәпиұлы

(1938, Лениногорск қаласы - 1993, Екібастұз қаласы) - теміржол қызметкері. “Северный” разрезінде қырық жыл істеді. Қаз КСР мемлекеттік сыйлығының дауреаты, Ленин, Қызыл Ту, Шахтерская слава ордендармен марапатталған.

ӘБДІРАХМАНОВ
Қабылтай

(1940-2001). 1961 жылы Алматы ауыл шаруашылық институтын бітіріп, “Өлеңті” кеңшарында бас агроном болып қызмет атқарды. Бұл орында ол 1982 жылға дейін істеді. 1982-1993 жылдары “Комсомол” кеңшарының директоры болды. 1993 жылдан өмірінің ақырына дейін Байет ауылының әкімі болды.

АРБИЕВ
Елтай Төлеубайұлы

(1958, Екібастұз қаласы) - инженер, бизнесмен. 1991 жылы Алматы халық шаруашылығы институтын, 1996 жылы Мәскеу мемлекеттік тау-кен техникалық университетін бітірген. Еңбек жолы “Екібастұз-көмір” өндірістік бірлестігімен (кейін “Екібастұзкөмір” МАҚ) байланысты. 1978 жылдан 1981 жылға дейін №1 ЖҚБ-ның техникалық қауіпсіздік инженері, учаске мастеры. 1981-1989 жылдары МТЖБ-ның бөлім бастығы, бастығының орынбасары, 1989-1999 жылдарда МТЖБ-ның материалдық-техникалық жабдықтау және автотранспорт жөніндегі директор орынбасары, бастығы. 1996 жылдан “Екібастұзөндіріссервис” МЖШС-тің президенті. 1998 - 2000 жылдары Екібастұз қаласының әкімі болды.

БАТКЕЕВ
Тілеубай

(1916, қазіргі Баянауыл ауданы Бірлік ауылы - 1980, “Заря” кеңшары Карл Маркс ауылы). 1939 жылы Павлодар қаласындағы педагогикалық училищесін, соғыстан кейін сырттай Семей педагогикалық институтының тарих факультетін бітірген. Екібастұз, Новотроицк, Төртқұдық, Чкалов, Карл Маркс ауыл мектептерінде мұғалім, завуч, директор қызметтерін атқарды. “Қазақ КСР ағарту саласындағы үздік қызметкері” атағының иегері. 1939-1946 жылдары әскер қатарында болды. “Қызыл Жұлдыз” орденімен және алты медальдармен марапатталды.

Қанжығалы шежіресі

ДҮЙСЕМБАЕВ

Қанат Ахметұлы

(1954, Павлодар қаласы). 1980 жылы Свердловск қаласындағы заң институтын, 1989 жылы МВД СССР Академиясы бітірген. Өмір жолын 1975 жылы Ильич РОВД бастады, қатардағы милиционер, учаскелік милиционер, тергеуші, қылмыстарды

іздеу бастығының орынбасары болды. УВД қылмыстарды іздеу аппаратында істеді, Железинка РОВД бастығының орынбасары, Ертіс РОВД, Индустриалды РОВД бастығы, Павлодар облысының УВД оперативті басқармасының бастығы қызметтерін атқарды. Павлодар заң колледжінде кафедралар меңгерушісі болып тағайындалды. “Мінсіз қызметі үшін” 1-ші және 2-ші дәрежелі медальдармен марапатталған.

ЖАНШУКОВ

Марат Оразбайұлы

(1959, Краснокут ауданы Спартак селосы). Красноармейкадағы ауылшаруашылық техникумын және Целиноград ауылшаруашылық институтын бітірген, мамандығы агроном. 1990-1993 жылдары Ертіс ауданында “Қоскөл” кеңшарында бас агроном, 1993-1997

жылдары “Қоскөл” кеңшарының директоры, 1997-2000 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2000-2002 жылдары Шарбақты ауданының әкімі, 2002-2003 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2004 жылдан “Агроцентр-Павлодар” ТОО-ның директоры болып қызмет атқарады.

ЖИЕНАЛИН

Ермек

Құдаймергенұлы

(1938, қазіргі Ақтоғай ауданы Шідерті ауылы). 1962 жылы Павлодар оқу комбинатына жүргізушілерді даярлау жөніндегі инструктор болып жұмысқа орналасты. 25 жыл жұмыс атқарып, екі мыңға жуық жүргізушілер даярлады. Жоғары сапалы жұмысы үшін медальдармен марапатталды.

ЖҮНІСОВ

Назымбек Жамиұлы

(1962, Успен ауданы Тобылжан ауылы). 1988 жылы Қарағандыда милицияның жоғарғы мектебін бітірген соң Екібастұз ГОВД ОБХСС қызметкері, Павлодар қаласында Индустриалды РОВД ОБХСС бастығының орынбасары, Павлодар облысының УВД бөлім бастығы болып қызмет атқарды. ҚР ІІМ реформа жасалғаннан кейін ГСК басқармасының бастығының орынбасары болды, 2001 жылдан Ақсу ГОВД бастығы болып тағайындалды. ҚР ІІМ Академиясын 2001 жылы бітірді.

жылдары “Қоскөл” кеңшарының директоры, 1997-2000 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2000-2002 жылдары Шарбақты ауданының әкімі, 2002-2003 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2004 жылдан “Агроцентр-Павлодар” ТОО-ның директоры болып қызмет атқарады.

КҮНІМЖАНОВ

Сүйінғали

(1904, қазіргі Баянауыл ауданы - 1999, сонда). 1927-1930 жылдары Украина жерінде әскери борышын атқарған. Әскерден кейін НКВД-ге қызметке шақырылған. Баян, Шідерті, Майқайың жерлерінде жұмыс істеді, 1940 жылы Тельман аудандық ішкі істер бөліміне (Қарағанды облысы) ауыстырылған. 1950 жылы ауыл кеңесінің төрағасы болып қызметін жалғастырады. Өмірінің ақырғы жылдарында молдалық жолға түсіп, Бірлік ауылының молдасы болды. Жас кезінде қазақ күресімен айналысқан, балуан атағына ие болған. Атақты Жақыбай балуан әрі жездесі, әрі тәрбиешісі болды. Мемлекетіміздің неше түрлі сыйлықтарымен атақтарына медальдармен, және алғыстармен марапатталған.

жылдары “Қоскөл” кеңшарының директоры, 1997-2000 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2000-2002 жылдары Шарбақты ауданының әкімі, 2002-2003 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2004 жылдан “Агроцентр-Павлодар” ТОО-ның директоры болып қызмет атқарады.

КҮНІМЖАНОВ

Мұрат Сүйінғалиұлы

(1947, Қарағанды облысы Тельман ауданы Токаровка селосы). 1966-1970 жылдары Совет Одағының Әскер қатарында Солтүстік флотында матрос болған. 1967-1968 жылдары араб және Израиль соғысында Жерорта теңізінде соғыс шабуылына қатысқан. 1970

жылдан Павлодар облысының ішкі істер бөлімінде аға тергеушісі, Павлодар қаласының Ильич ішкі істер бөлімінде және Краснокутск ауданындағы ішкі істер басқармасының тергеу бөлімінде жауапты қызметтерде еңбек еткен. Павлодар қаласы-

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

Екінші істер басқармасындағы іс алдындағы тергеу бөлімінің бірінші бастығы болып қызмет еткен. “За безупречную службу” деген медальдің үш әрежелерімен, “Отличник милиции”, “За отличную службу в МВД” белгілерімен марапатталған. 1991 жылы Қазақстан Республикасының ерлік тергеуші атағына ие болды. 1993 жылы “Қазақстан еңбек сіңірген қызметкері” деген көрнекті атағымен марапатталды. Қазір С. Торайғыров атындағы мемлекеттік университетінде Қазақстану кафедрасында аға оқытушы болып жұмыс істейді.

ҚАДЫРБАЕВ

Ерсайын Шайманұлы

(1948, Лебяжі ауданы Лебяжі селосы). 1966 жылы Қарағанды кооперативтік институтына түсті. 1970 жылы сауданың экономисті манандығына ие болды. 1970-1972 жылдары Лебяжі райпотребсоюздің жоспарлау бөлімін басқарды. 1972-1980 жылдары Екібастұз ауданында райком комсомолдың екінші хатшысы, райком партияның инструкторы болды. 1980 жылы Екібастұз райпоның бастығының орынбасары болып тағайындалды. 1981 жылы обком партияға инструкторлық қызметке ауысты. 1984 жылы облпотребсоюздің басқармасының бастығының орынбасары орнына сайланды. 1989 жылдан Павлодар кооперативтік коллежі директоры болып істейді.

ҚАДЫРБАЕВ

Шайман

(1911, қазіргі Баянауыл ауданы - 2000, Павлодар қаласы). 1923 жылы Павлодар қаласындағы мектеп-коммунаға түсті, 1932 жылы бітірді және “Потанин” кеңшарына жұмысқа орналасты, рабочкомның мәдениет қызметкері болып. 1932-1934 жылдары рабоч-

комы басқарды, 1934-1936 жылдары ферманың бастығы, 1936-1938 жылдары комитет хатшысы болды. 1939-1947 жылдары Павлодар, Май ауданында райуполминзагтің учетчигі, бастығының орынбасары, бастығы болып қызмет етті. 1947-1956 жылдары Лебяжі ауданының райуполминбөлімінің директоры болды. 1956-1975 жылдары Лебяжі ХПП директоры, 1975 жылы зейнетке шықты. Тоғыз медальдардың иегері. Лебяжі ауданының атакөп баласы (1999 жыл).

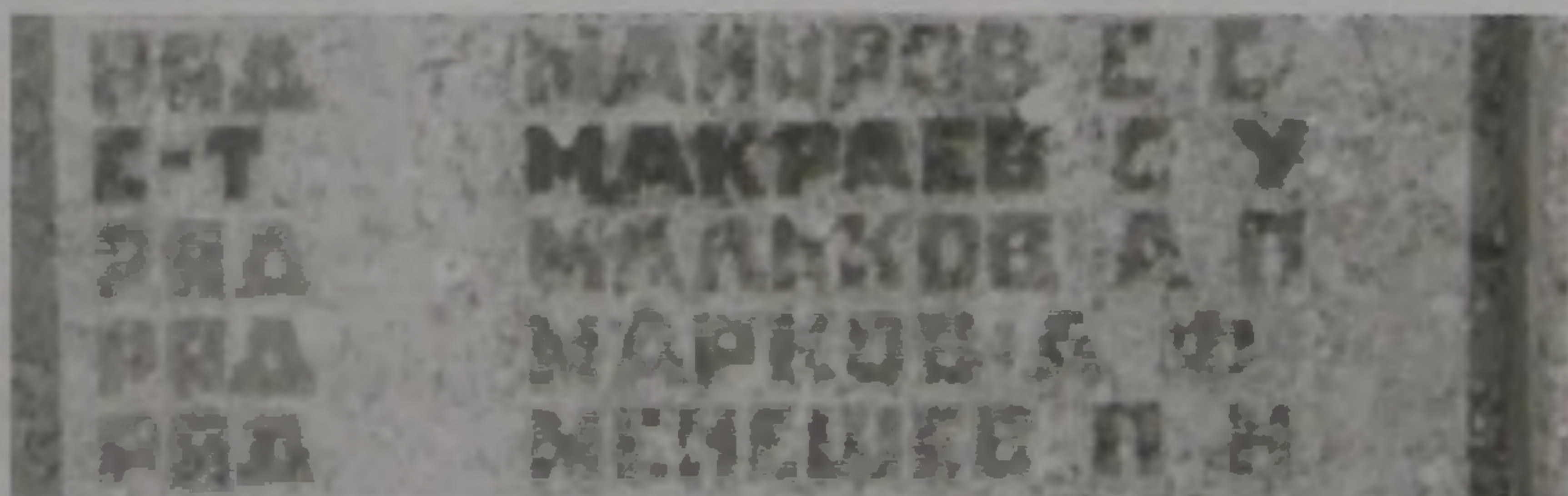

Құдайберген Қабылда ұлы

Туған жылы: 1939

Туған жері:
Павлодар аблысы
Баянауыл ауданы
Майкайын ауылы

Қажыға барған
жылы: 2000

МАКРАЕВ Сағат

(1920, Шақшан болысы - 1943, Украина). Майкайыналтында өрт күзетінің бастығы болып қызмет істеді. Ұлы Отан соғысына қатысқан сержант 9.08. 1943 жылы Сумской облысы Ахтырск ауданы Высокое селосын босату кезінде ерлік көрсетіп қаза болды. Оның есімі туысқандар қабіріндегі данагерлер кітабында келтірілген.

Қанжығалы шежіресі

ДҮЙСЕМБАЕВ
Қанат Ахметұлы

(1954, Павлодар қаласы). 1980 жылы Свердловск қаласындағы заң институтын, 1989 жылы МВД СССР Академиясы бітірген. Өмір жолын 1975 жылы Ильич РОВД бастады, қатардағы милиционер, учаскелік милиционер, тергеуші, қылмыстарды

іздеу бастығының орынбасары болды. УВД қылмыстарды іздеу аппаратында істеді, Железинка РОВД бастығының орынбасары, Ертіс РОВД, Индустриалды РОВД бастығы, Павлодар облысының УВД оперативті басқармасының бастығы қызметтерін атқарды. Павлодар заң колледжінде кафедралар меңгерушісі болып тағайындалды. “Мінсіз қызметі үшін” 1-ші және 2-ші дәрежелі медальдармен марапатталған.

ЖАНШУКОВ
Марат Оразбайұлы

(1959, Краснокут ауданы Спартак селосы). Красноармейкадағы ауылшаруашылық техникумын және Целиноград ауылшаруашылық институтын бітірген, мамандығы агроном. 1990-1993 жылдары Ертіс ауданында “Қоскөл” кеңшарында бас агроном, 1993-1997

жылдары “Қоскөл” кеңшарының директоры, 1997-2000 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2000-2002 жылдары Шарбақты ауданының әкімі, 2002-2003 жылдары Павлодар облысының ауылшаруашылық департаментінің бастығының орынбасары, 2004 жылдан “Агроцентр-Павлодар” ТОО-ның директоры болып қызмет атқарады.

ЖИЕНАЛИН
Ермек
Құдаймергенұлы

(1938, қазіргі Ақтоғай ауданы Шідерті ауылы). 1962 жылы Павлодар оқу комбинатына жүргізушілерді даярлау жөніндегі инструктор болып жұмысқа орналасты. 25 жыл жұмыс атқарып, екі мыңға жуық

жүргізушілер даярлады. Жоғары сапалы жұмысы үшін медальдармен марапатталды.

ЖҮНИСОВ
Назымбек Жамиұлы

(1962, Успен ауданы Тобылжан ауылы). 1988 жылы Қарағандыда милицияның жоғарғы мектебін бітірген соң Екібастұз ГОВД ОБХСС қызметкері, Павлодар қаласында Индустриалды РОВД ОБХСС бастығының орынбасары, Павлодар облысының УВД бөлім бастығы болып қызмет атқарды. ҚР ІІМ реформа жасалғаннан кейін ГСК басқармасының бастығының орынбасары болды, 2001 жылдан Ақсу ГОВД бастығы болып тағайындалды. ҚР ІІМ Академиясын 2001 жылы бітірді.

жылдан Ақсу ГОВД бастығы болып тағайындалды. ҚР ІІМ Академиясын 2001 жылы бітірді.

КҮНИМЖАНОВ
Сүйінғали

(1904, қазіргі Баянауыл ауданы - 1999, сонда). 1927-1930 жылдары Украина жерінде әскери борышын атқарған. Әскерден кейін НКВД-ге қызметке шақырылған. Баян, Шідерті, Майқайың жерлерінде жұмыс істеді, 1940 жылы Тельман аудандық ішкі істер бөліміне (Қарағанды облысы) ауыстырылған. 1950 жылы ауыл кеңесінің төрағасы болып қызметін жалғастырады. Өмірінің ақырғы жылдарында молдалық жолға түсіп, Бірлік ауылының молдасы болды. Жас кезінде қазақ күресімен айналысқан, балуан атағына ие болған. Атақты Жақыбай балуан әрі жездесі, әрі тәрбиешісі болды. Мемлекетіміздің неше түрлі сыйлықтарымен атақтарына медальдармен, және алғыстармен марапатталған.

жылдан Павлодар облысының ішкі істер бөлімінде аға тергеушісі, Павлодар қаласының Ильич ішкі істер бөлімінде және Краснокутск ауданындағы ішкі істер басқармасының тергеу бөлімінде жауапты қызметтерде еңбек еткен. Павлодар қаласы-

КҮНИМЖАНОВ
Мұрат Сүйінғалиұлы

(1947, Қарағанды облысы Тельман ауданы Токаревка селосы). 1966-1970 жылдары Совет Одағының Әскер қатарында Солтүстік флотында матрос болған. 1967-1968 жылдары араб және Израиль соғысында Жерорта теңізінде соғыс шабуылына қатысқан. 1970

жылдан Павлодар облысының ішкі істер бөлімінде аға тергеушісі, Павлодар қаласының Ильич ішкі істер бөлімінде және Краснокутск ауданындағы ішкі істер басқармасының тергеу бөлімінде жауапты қызметтерде еңбек еткен. Павлодар қаласы-

Ажыбай - Құрманқұл, Құдияр

ның ішкі істер басқармасындағы іс алдындағы тергеу бөлімінің бірінші бастығы болып қызмет еткен. “За безупречную службу” деген медальдің үш дәрежелерімен, “Отличник милиции”, “За отличную службу в МВД” белгілерімен марапатталған. 1991 жылы Қазақстан Республикасының ең үздік тергеуші атағына ие болды. 1993 жылы “Қазақстан еңбек сіңірген қызметкері” деген құрметті атағымен марапатталды. Қазір С. Торайғыров атындағы мемлекеттік университетінде құқықтану кафедрасында аға оқытушы болып жұмыс істейді.

ҚАДЫРБАЕВ

Ерсайын Шайманұлы

(1948, Лебяжі ауданы Лебяжі селосы). 1966 жылы Қарағанды кооперативтік институтына түсті. 1970 жылы сауданың экономисті манандығына ие болды. 1970-1972 жылдары Лебяжі райпотребсоюздің жоспарлау бөлімін басқарды. 1972-1980 жылдары Екібастұз ауданында райком комсомолдың екінші хатшысы, райком партияның инструкторы болды. 1980 жылы Екібастұз райпоның бастығының орынбасары болып тағайындалды, 1981 жылы обком партияға инструкторлық қызметке ауысты. 1984 жылы облпотребсоюздің басқармасының бастығының орынбасары орнына сайланды. 1989 жылдан Павлодар кооперативтік коллежі директоры болып істейді.

ҚАДЫРБАЕВ

Шайман

(1911, қазіргі Баянауыл ауданы - 2000, Павлодар қаласы). 1923 жылы Павлодар қаласындағы мектеп-коммунаға түсті, 1932 жылы бітірді және “Потанин” кеңшарына жұмысқа орналасты, рабочкомның мәдениет қызметкері болып. 1932-1934 жылдары рабочкомды басқарды, 1934-1936 жылдары ферманың бастығы, 1936-1938 жылдары комитет хатшысы болды. 1939-1947 жылдары Павлодар, Май аудандарында райуполминзагтің учетчигі, бастығының орынбасары, бастығы болып қызмет етті. 1947-1956 жылдары Лебяжі ауданының райуполминзагы болды. 1956-1975 жылдары Лебяжі ХПП-нің директоры, 1975 жылы зейнетке шықты. Тоғыз медальдардың иегері. Лебяжі ауданының атақты азаматы (1999 жыл).

МАКРАЕВ Сағат

(1920, Шақшан болысы - 1943, Украина). Майқайыналтында өрт күзетінің бастығы болып қызмет істеді. Ұлы Отан соғысына қатысқан сержант 9.08. 1943 жылы Сумской облысы Ахтырск ауданы Высокое селосын босату кезінде ерлік көрсетіп қаза болды. Оның есімі туысқандар қабіріндегі даңқ ескерткішінде келтірілген.

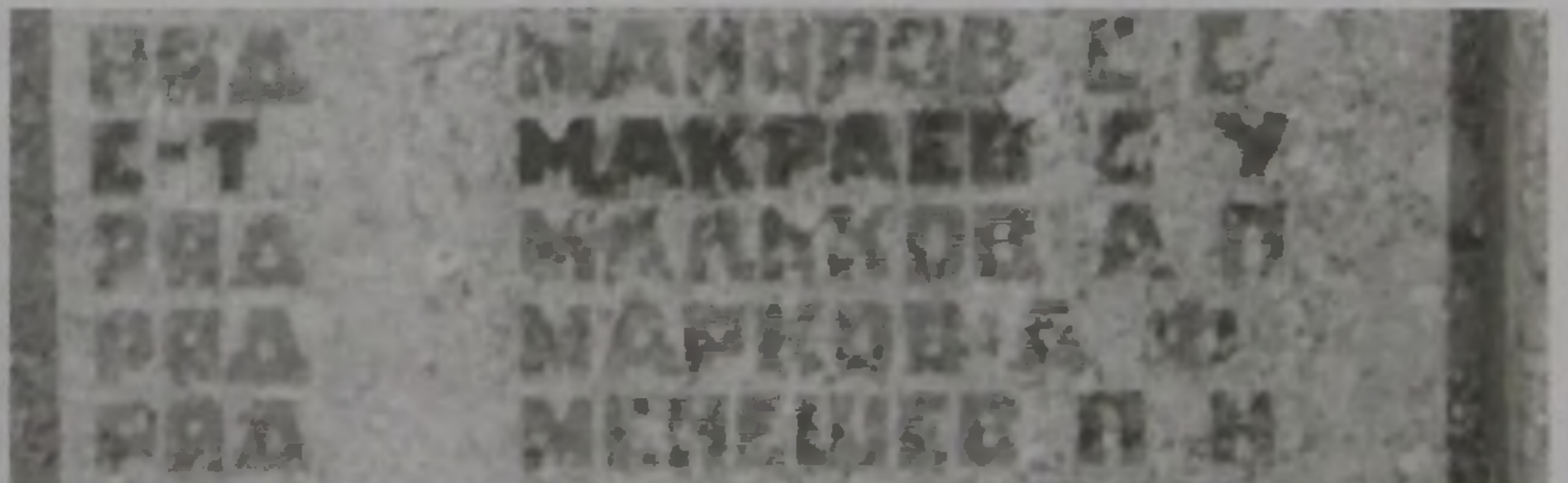

Құдайберген Қабылда ұлы

Туған жылы: 1939

Туған жері:
Павлодар облысы
Баянауыл ауданы
Майқайын ауылы

Қажыға барған
жылы: 2000

Қанжығалы шежіресі

САҒЫНДЫҚОВ

Қабиден

(1922, бұрынғы Каганович ауданы № 9 ауыл). 1941 жылы бір жылдық мұғалімдер курсы Павлодарда бітірген, содан кейін Потанин мектебінде мұғалім болып істеген. 1942-1945 жылдары Ұлы Отан Соғысына қатысты. 1946-1982 жылдары ИМ-де қызмет етті. Баянауыл РОВД бастығының орынбасары, Қашыр РОВД, Майқайың және Қалқаман ПОВД басқарды. Ақырғы қызметі - Павлодар станциясының ЛОВД бастығы. МВД СССР Мәскеудегі жоғарғы мектебін бітірген, атағы милиция полковнигі.

СМАИЛОВ

Бабылбек

(1924, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы, Шідерті ауылы). Павлодар педагогикалық училищесінде оқыған. 1944 жылдан бастап Шідерті бастауыш мектебін басқарды, 1949-1956 жылдары сол мектепте мұғалім болып қызмет істеді. 1956-1957 жылдары Ортақоға мектебінде мұғалім болды. 1959-1986 жылдары Шідерті орталау мектебінде мұғалім болып істеді. 1942-1944 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысты, бірнеше ордендермен және медальдармен марапатталды. Ұлы Отан соғысының I топтағы мүшедегі.

ТАСТЕНОВ

Дыбысбек Әділханұлы

(1925, Үштөбе ауылы Баянауыл ауданы). 1958 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультеті бітірген. 1942 жылы Ақкөл орта мектебінде мұғалім болып істеген. 1942-1946 жылдары Ұлы Отан соғысына шақырылып, Монғолияда, Забайкалье әскери фронтында взвод командирі болды. Осы қатарда 1945 жылы мамыр - қыркүйек айларында, әуе-үшқыш десанттар ретінде, шығыс Жапония соғысына қатысты. 1948-1985 -37 жыл Ұлттық Қауіпсіздер комитетінде істеген. Оның 3 жылы Курчатова полигонінде, 13

жыл Екібастұздағы Қауіпсіздер комитетінің бөлімін басқарды. 42 жыл әскери стажбен, полковник дәрежесінде отставкаға шыққан. “Отан соғысы”, Монғолия орденімен және 15 медальдармен наградталды.

ТАСТЕНОВ

Амангелді

Дыбысбекұлы

(1954, Павлодар қаласы). 1977 жылы Павлодар индустриалдық институтын инженер-электроэнергетик мамандығымен бітірген. 1980 жылдан бастап С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінде қызмет атқарады. Кіші ғылыми қызметшісінен университеттің ғылыми-зерттеу секторының басшысына дейінгі жолды өтті. 1987 жылы Мәскеу тау-кен институтының аспирантурасын бітіріп, диссертацияны қорғады. Техникалық ғылымдар кандидаты, доцент. Қазіргі кезде С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің “Электртехникасының теориялық негіздері” кафедрасының меңгерушісі. Елуден астам ғылыми еңбектердің авторы.

ТОҚТАРОВ

Рамазан Аюпұлы

(1935, Павлодар қаласы - 2000, Алматы қаласы) жазушы, тілші. Алматы шет тілдер институтының француз тілі факультетінде оқиды (1957 ж.), әдеби институтының 2 жылдық курсы бітірген (1985 ж.). 1957-1960 жылдары Павлодар облысы “Қызыл Ту” газетінің мәдениет және тұрмыс бөлімінің меңгерушісі, “Жазушы” баспасының бас редакторы, “Лениншіл жас” және “Қазақ әдебиеті” газеттерінің бөлім меңгерушісі. 1989 жылы “Жұлдыз” журналының бас редакторының орынбасары. 1965 жылы жазушының “Бақыт” атты тұңғыш романы жарық көреді. 1968 жылы “Иртыш впадает в океан” шығармасының бірінші, ал 1969 жылы екінші кітабы шығады. 1971 жылы “Северное сияние” әңгімелер мен повестер жинағы жарыққа шығады. 1975 жылы “Тұлпардың сыны” және “Жердің белгісі” романдары өмірге келеді. Тоқтаров 20-дан астам шығармаларының авторы, оның ішінде 16-сы - романдар. Ақырғы шығармасы “Абайдың жұмбағы” романы 2000-шы жылы жарыққа шықты. Осы роман үшін ҚР мемлекеттік сыйлығының лауреаты атағына ие болды.

ШАПИЕВ

Шайман Арбиұлы

(1930, Баянауыл ауданы Бірлік ауылы - 2002, Екібастұз қаласы). 1957 жылдан бастап Екібастұздың көмір разрездерінде (Северный, Степной, Богатырь) теміржол мастери болып қызмет етті. Сырттай Екібастұздағы тау-кен техникумын бітірген. Ерен еңбегі үшін Еңбек Қызыл

Ту, Құрмет белгісі, Шахтерская слава (1-2-3 дәрежелері) ордендерімен және сегіз медальдармен марапатталған.

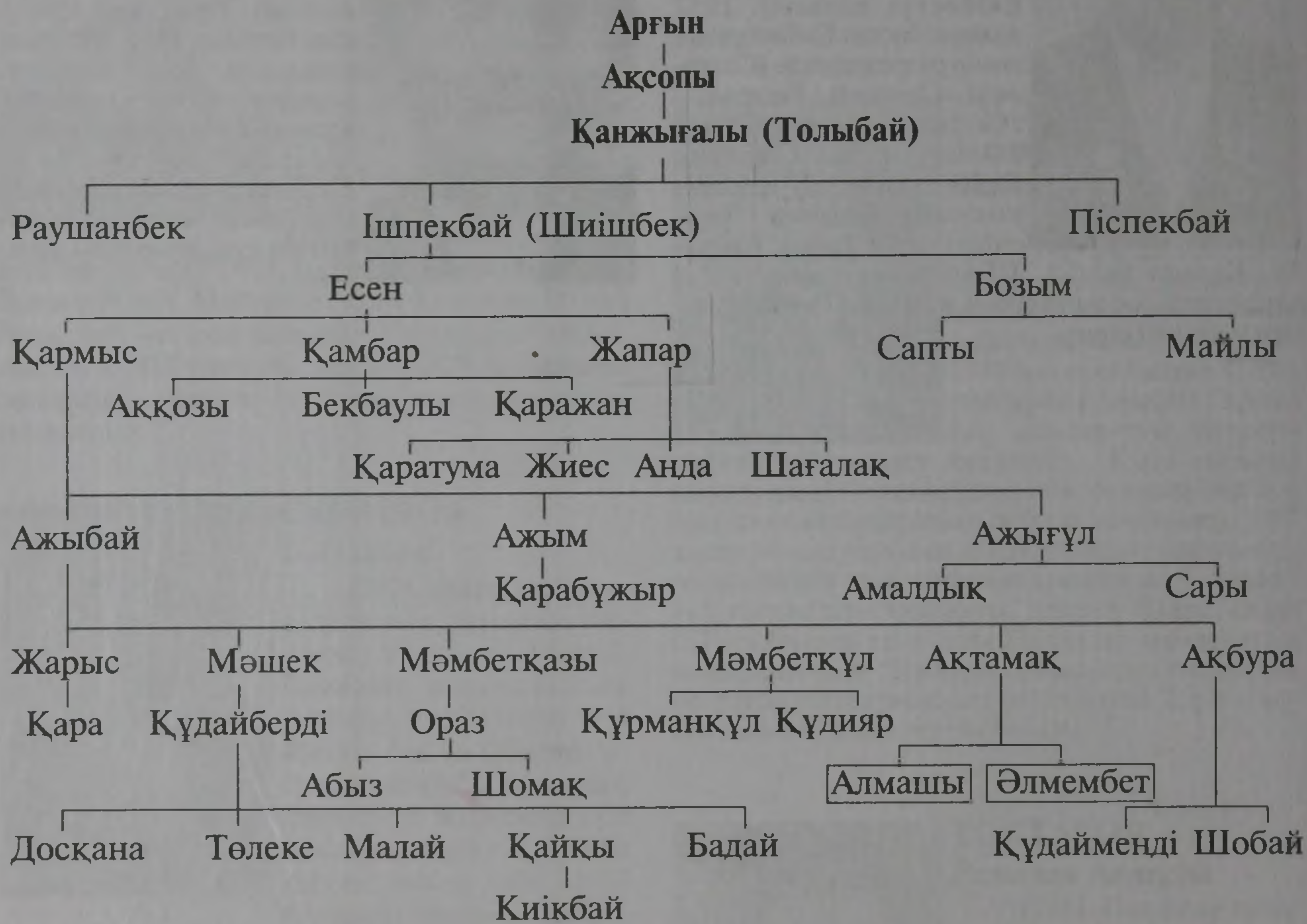

ШӨПБАЙҰЛЫ

Сейсен

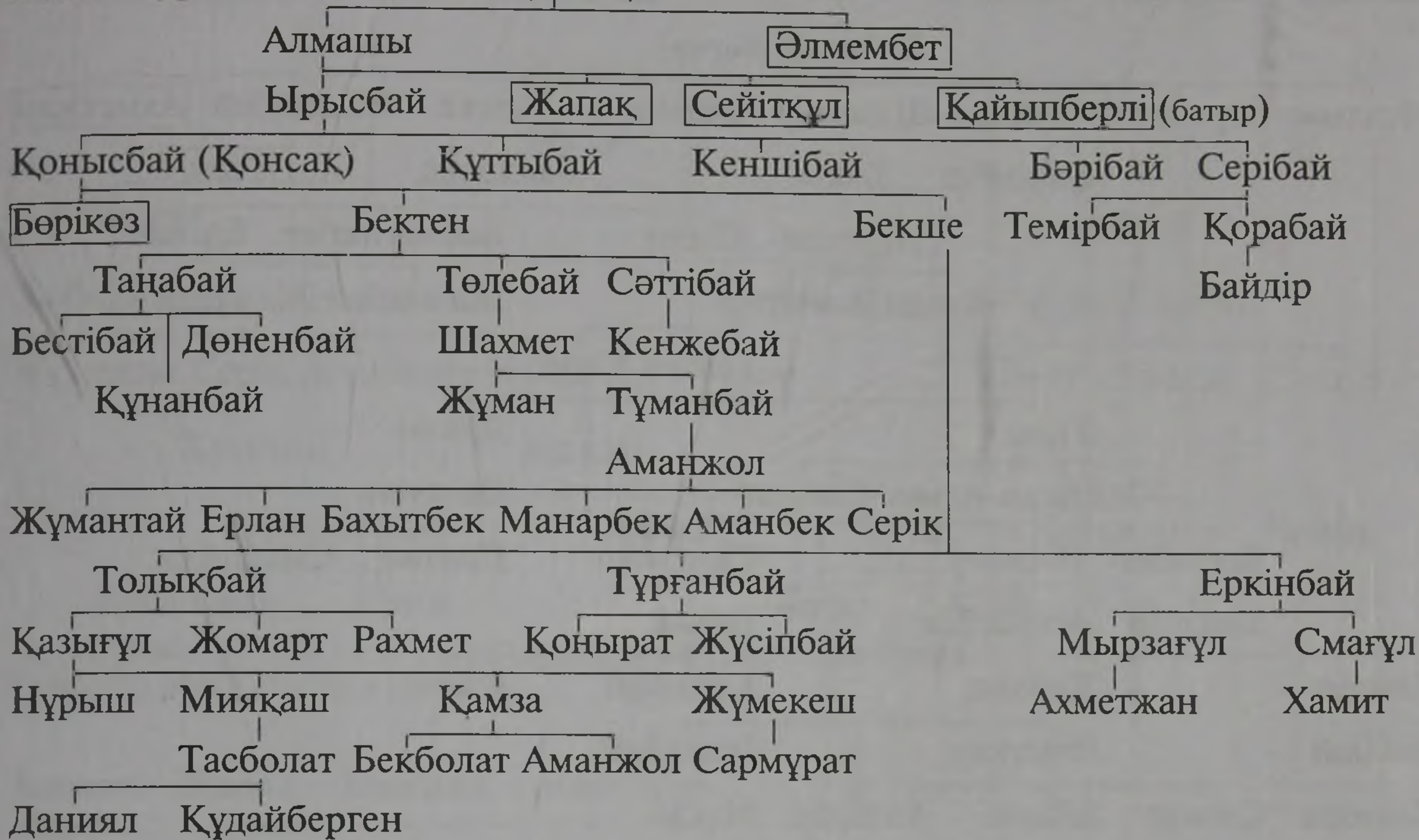
(1902, қазіргі Баянауыл ауданы - 1999, Екібастұз қаласы). Туған жері Шақшан болысы, әкесі Шөпбай қажыдан жас кезінде шежірені жатқа үйренген. Құдияр шежіресінің біразын таратып берген кісі. Екібастұз қаласының мешітінде молла болып қызмет етті, абыройлы адам болды.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

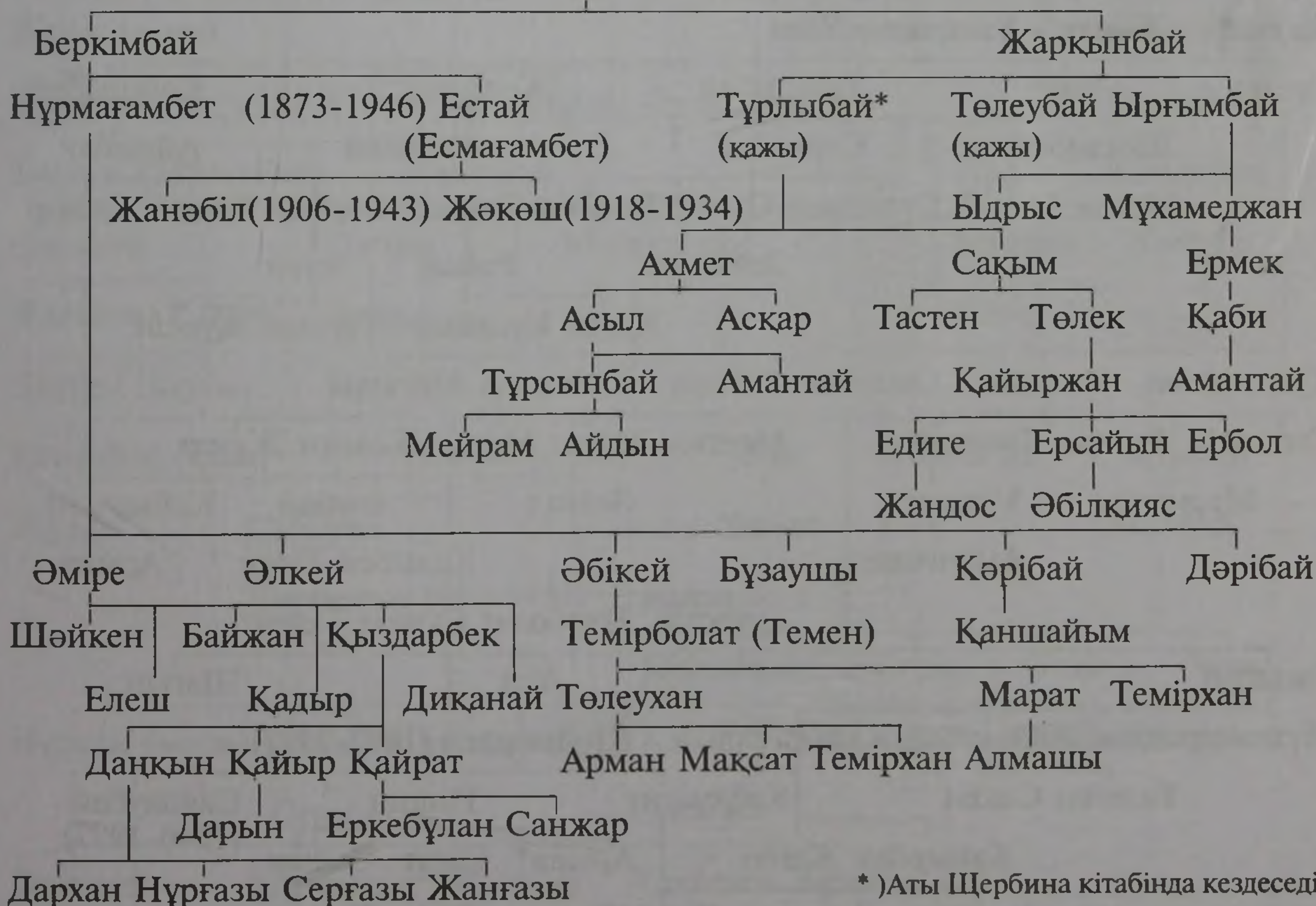

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Есен - Қармыс - Ажыбай - Ақтамақ

Алмашы - Ырысбай - Қонсақ - Бөрікөз

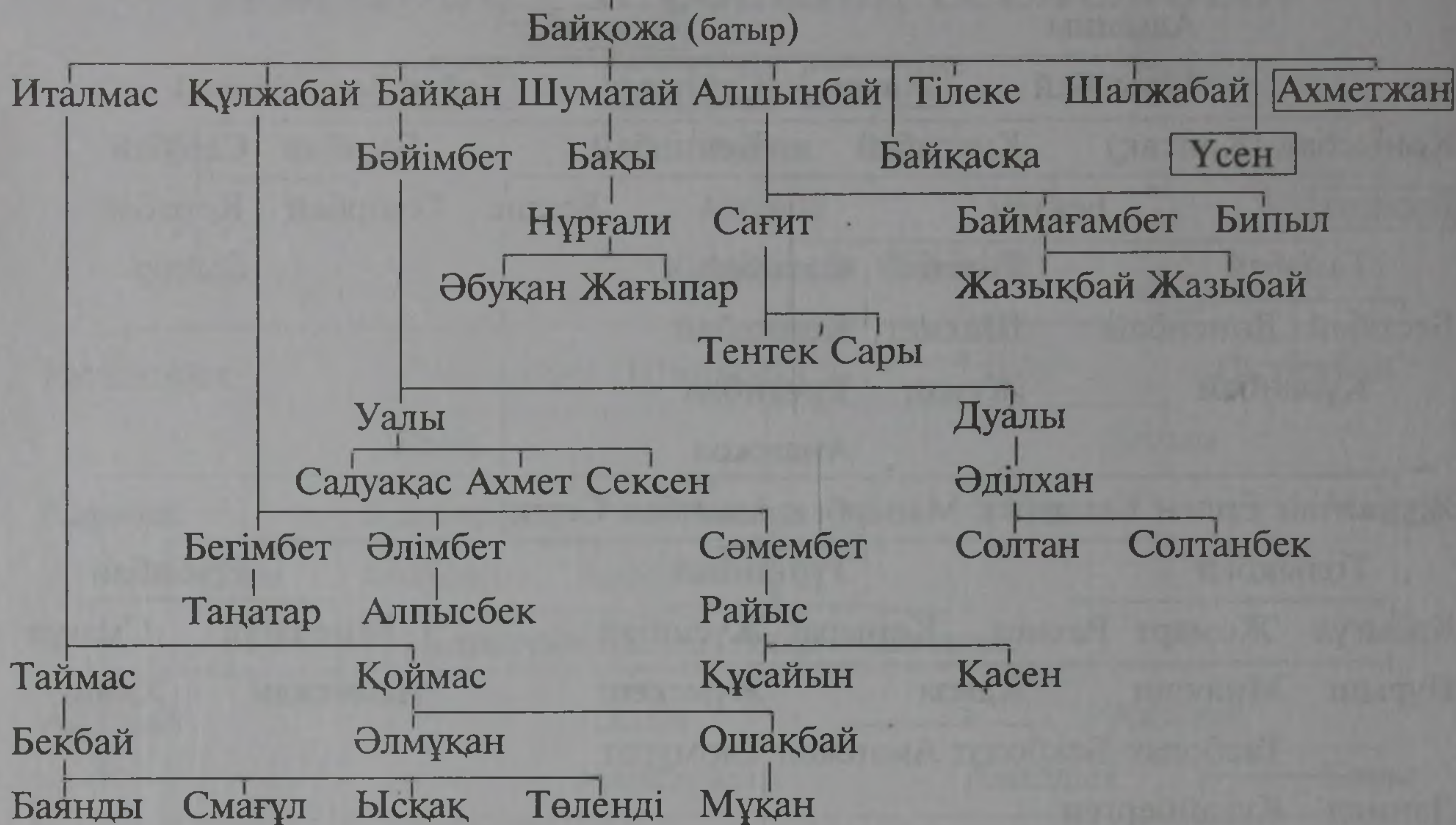
Дархан Нұрғазы Серғазы Жанғазы

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

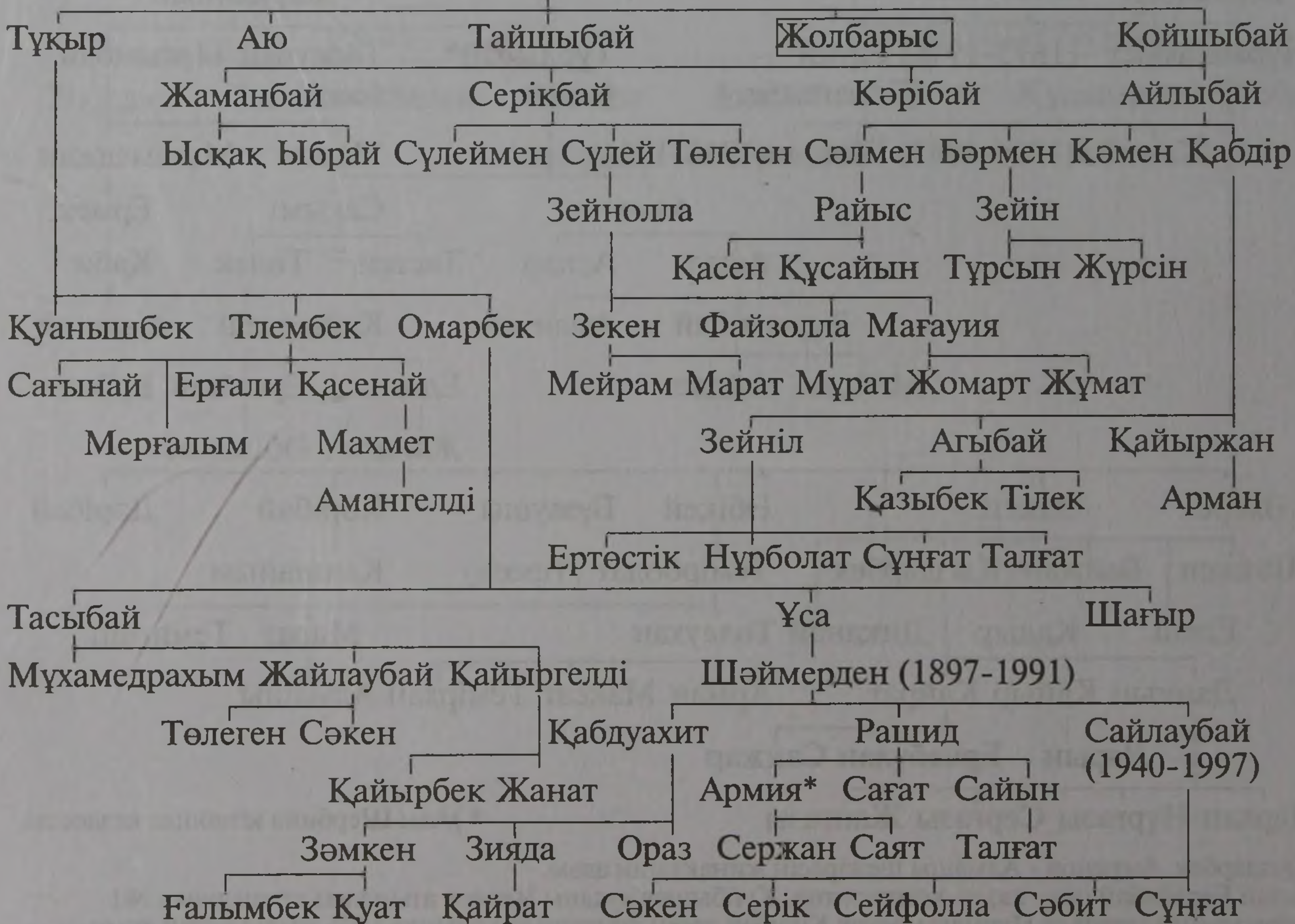
Қыздарбек Амренов - Алмашы шежіресін жинақтаған адам.
 Естай Беркімбайұлы - ақын-композитор. Куйбышев ауданы Чкалов атындағы кеншардың №1 фермасында тұратын Нурмағамбетов Кәрібай деген туысының қолында 1946 жылы Естай ақын қайтыс болған. Сол ауылдың іргесінде жерленген.

Қанжығалы шежіресі

Ажыбай - Ақтамақ - Алмашы - Жапақ

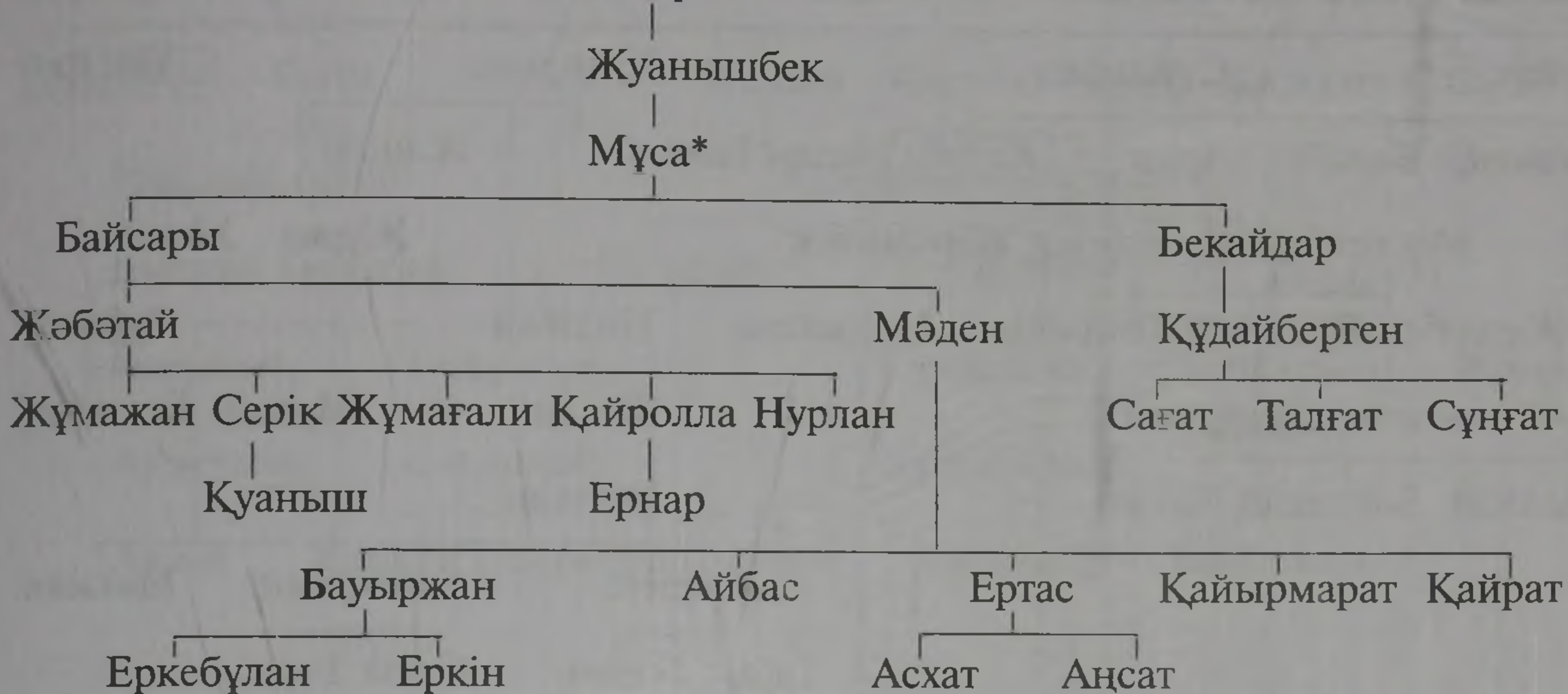
Алмашы - Жапақ - Байқожа - Үсен

Шәймерденов Армия - "Шідерті" кеңшарының директоры болды.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

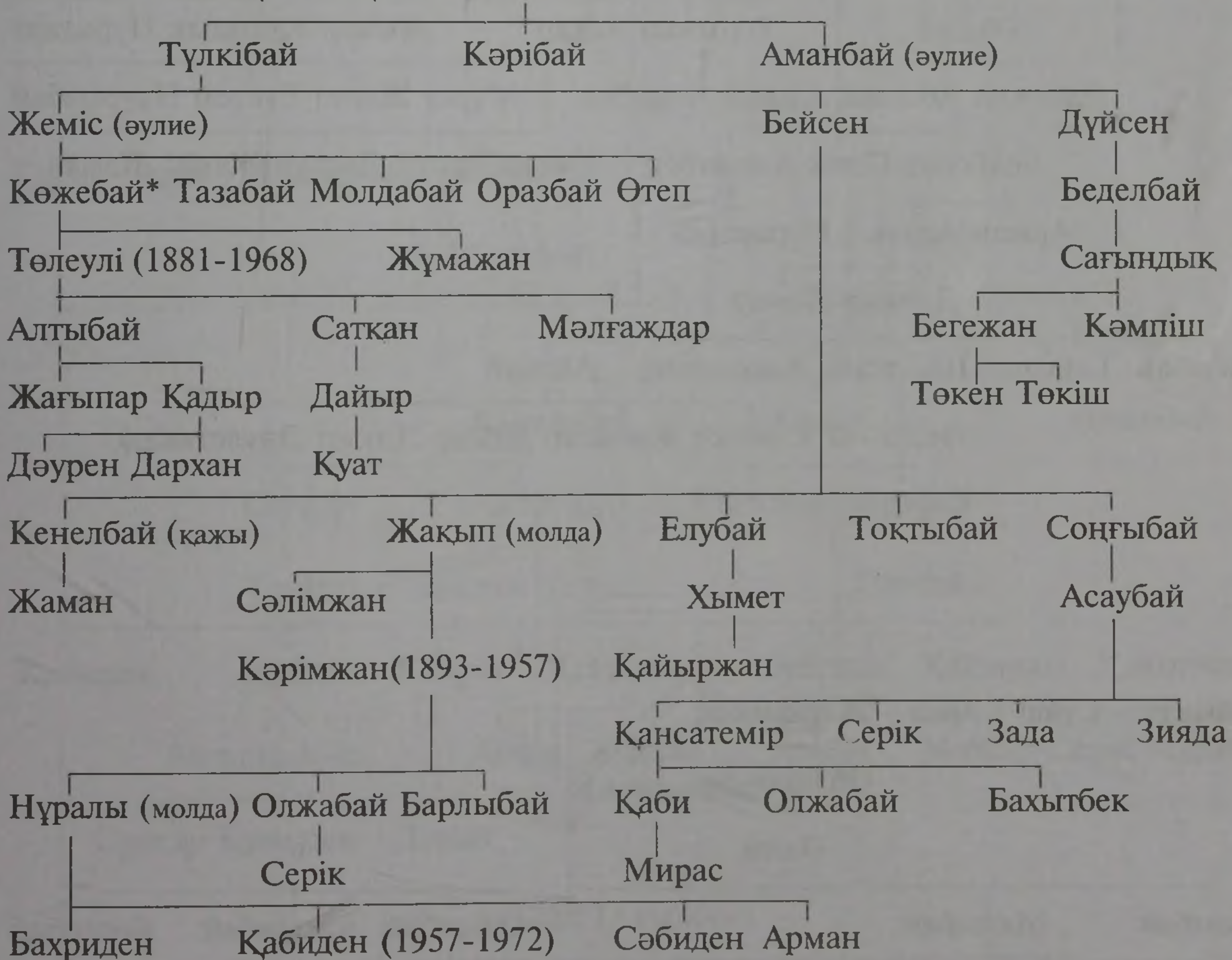
Жапақ - Байқожа - Үсен - Жолбарыс

Мусин Жәбәтай - "25 лет Октябрь" кеңшарының директоры болды.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Алмашы - Жапақ - Байқожа - Ахметжан

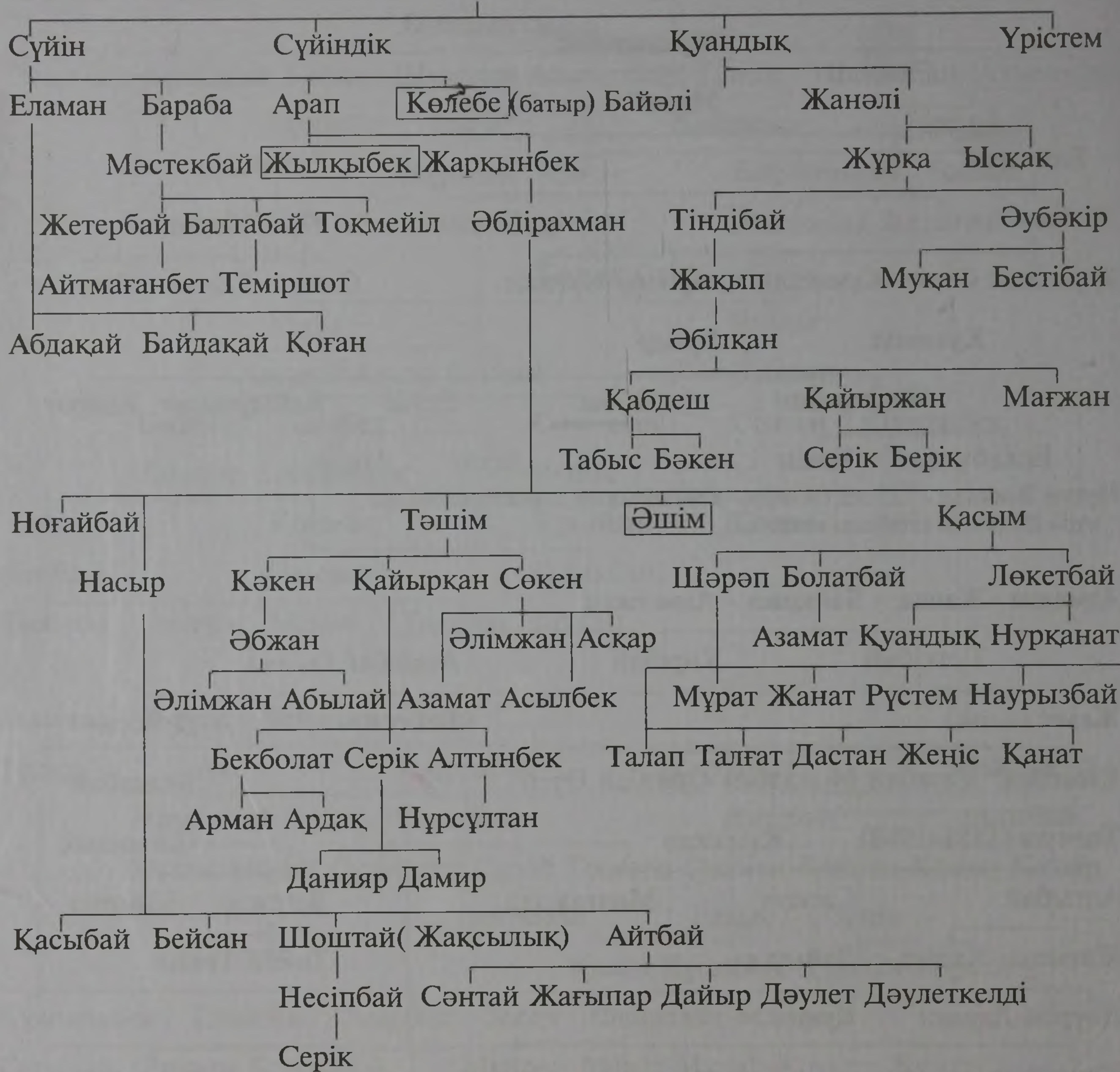

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

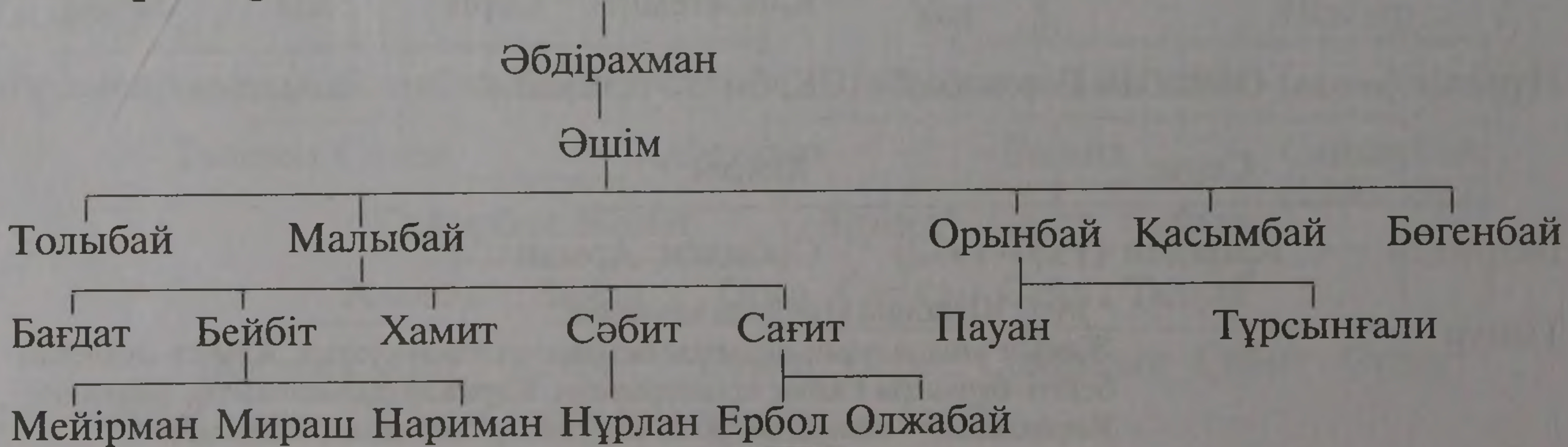
Жақып молда ақын Естайды оқытқан, қолына ұстап. Жеміс - әулиенің бейіті бұрынғы Екібас кеңшарының, Қаражар бәлімшесінде. Бахриден Кәрімжанов - облыстық білім беру департаментінің бастығы.

Қанжығалы шежіресі

Ажыбай - Ақтамақ - Алмашы - Сейітқұл

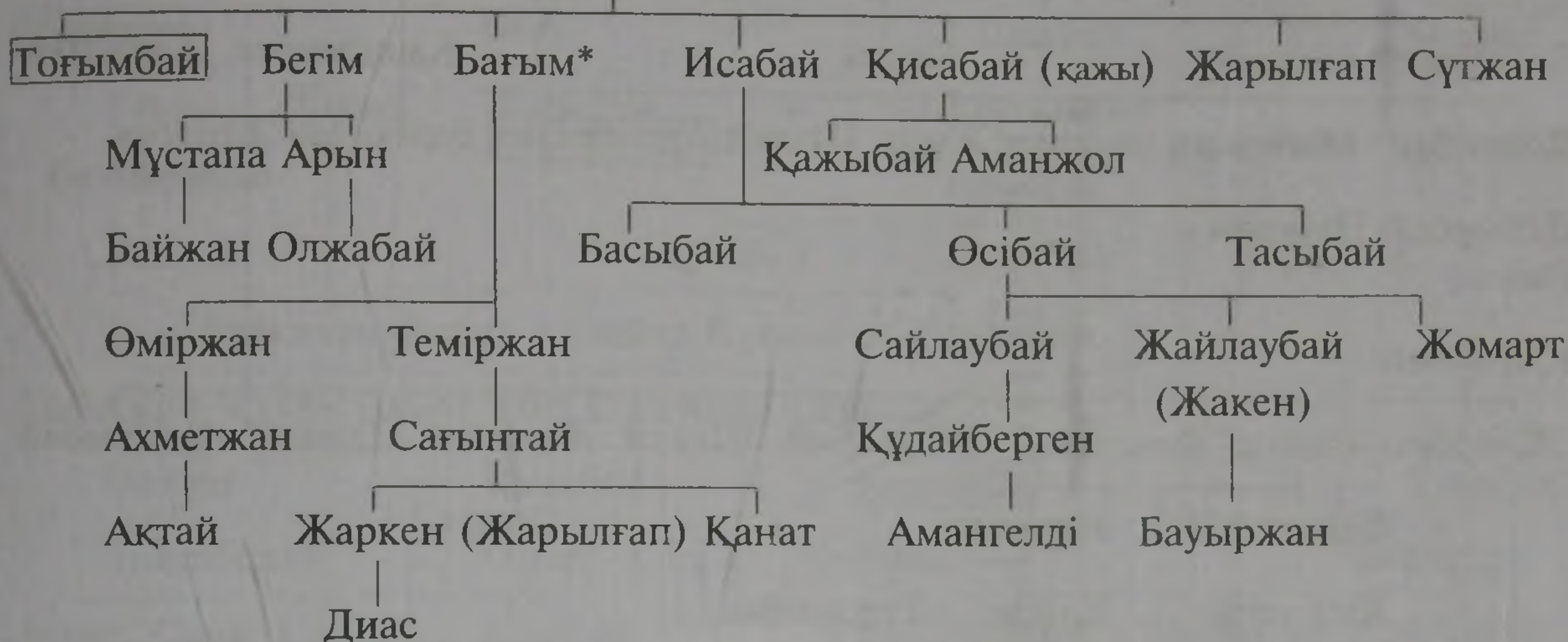

Сейітқұл - Сүйін - Арап - Жарқынбек

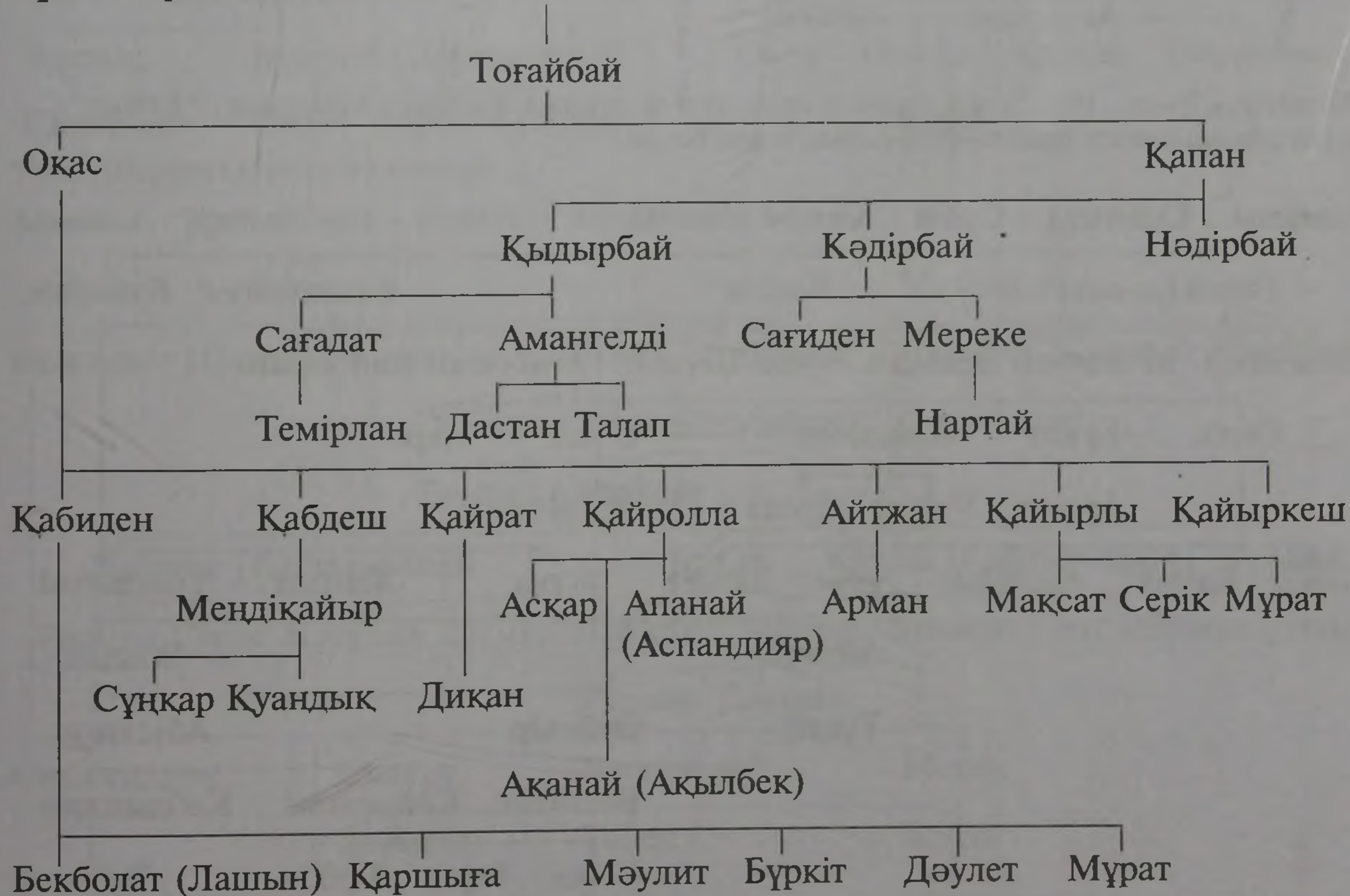
Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Сейітқұл - Сүйін - Арап - Жылқыбек

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

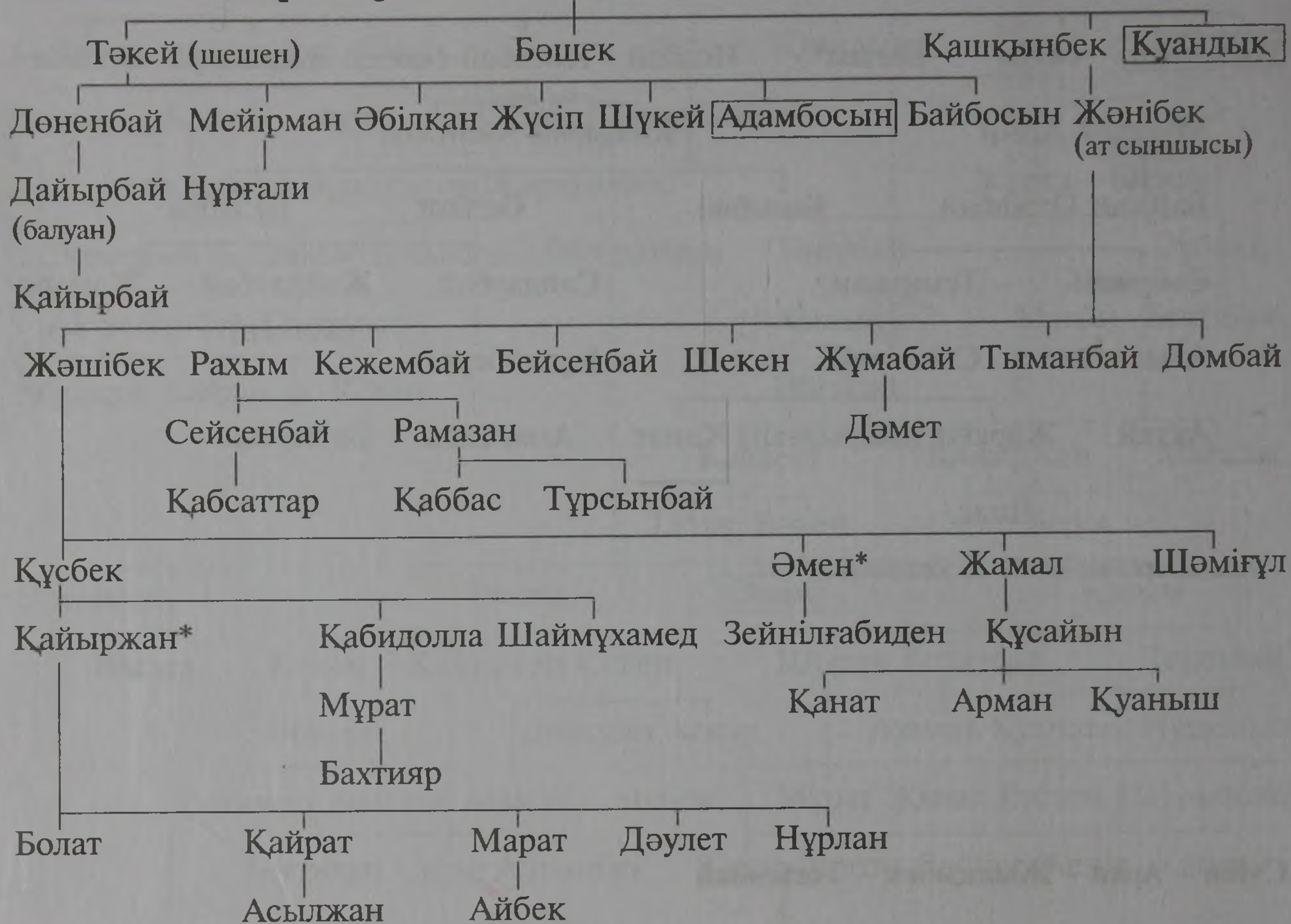
Сүйін - Арап - Жылқыбек - Тоғымбай

Бекболат Уакасов - Ж. Аймаутов атындағы театрдің актері.

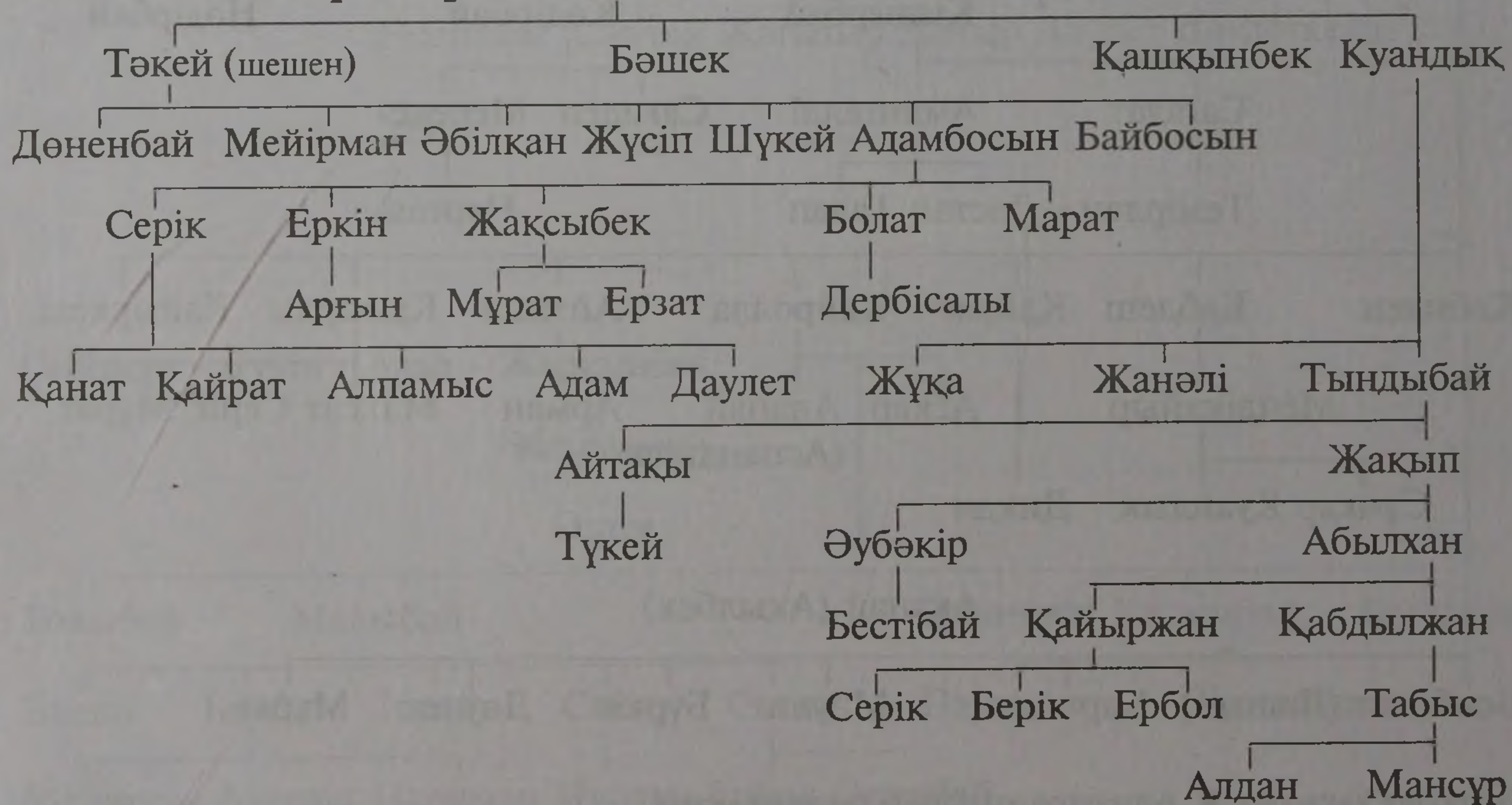
Қанжығалы шежіресі

Алмашы - Сейітқұл - Сүйін - Көлебе (батыр)

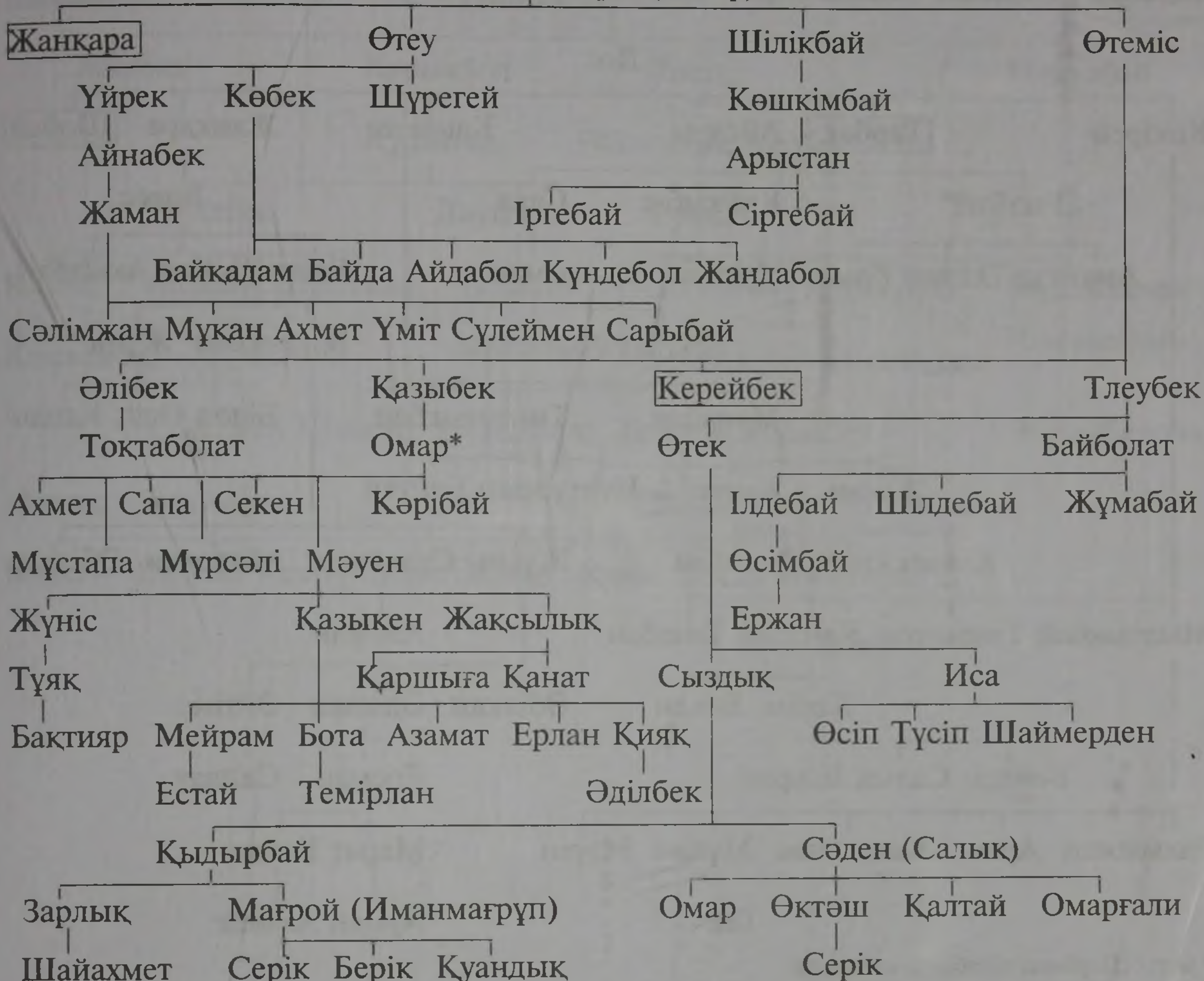
Жәшібеков Әмен - 1920-21 жж. болыс болған, 1937 ж. атылды. Құсбеков Қайыржан - "Екібас" кеңшарының мектеп директорының орынбасары болды.

Алмашы - Сейітқұл - Сүйін - Көлебе (батыр)

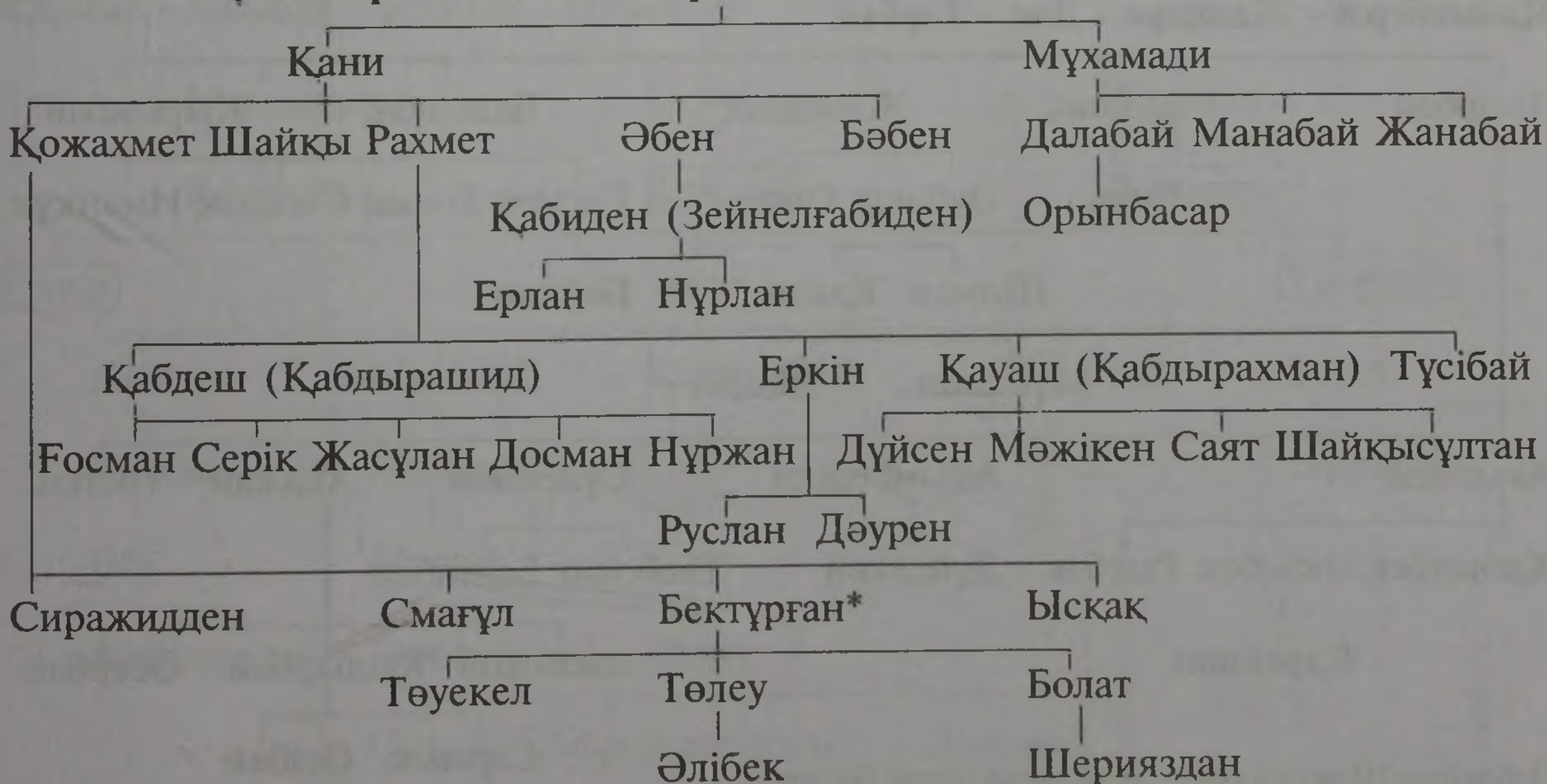
Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Ажыбай - Ақтамақ - Алмашы - Қайыпберлі (батыр)

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

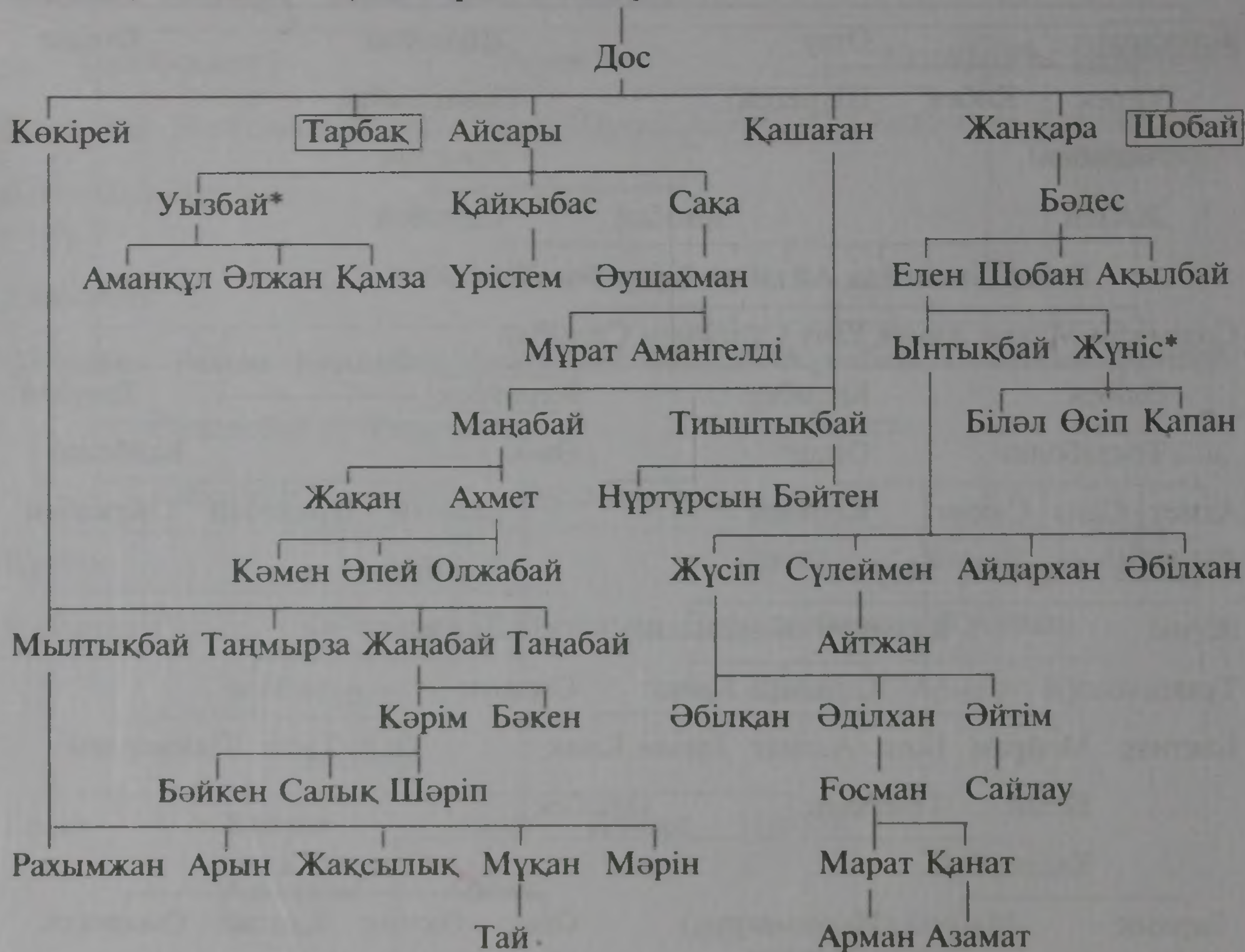
Алмашы - Қайыпберлі - Өтеміс - Керейбек

Қожахметов Бектұрған - "Сәтбаев" кеңшарының директоры болды.

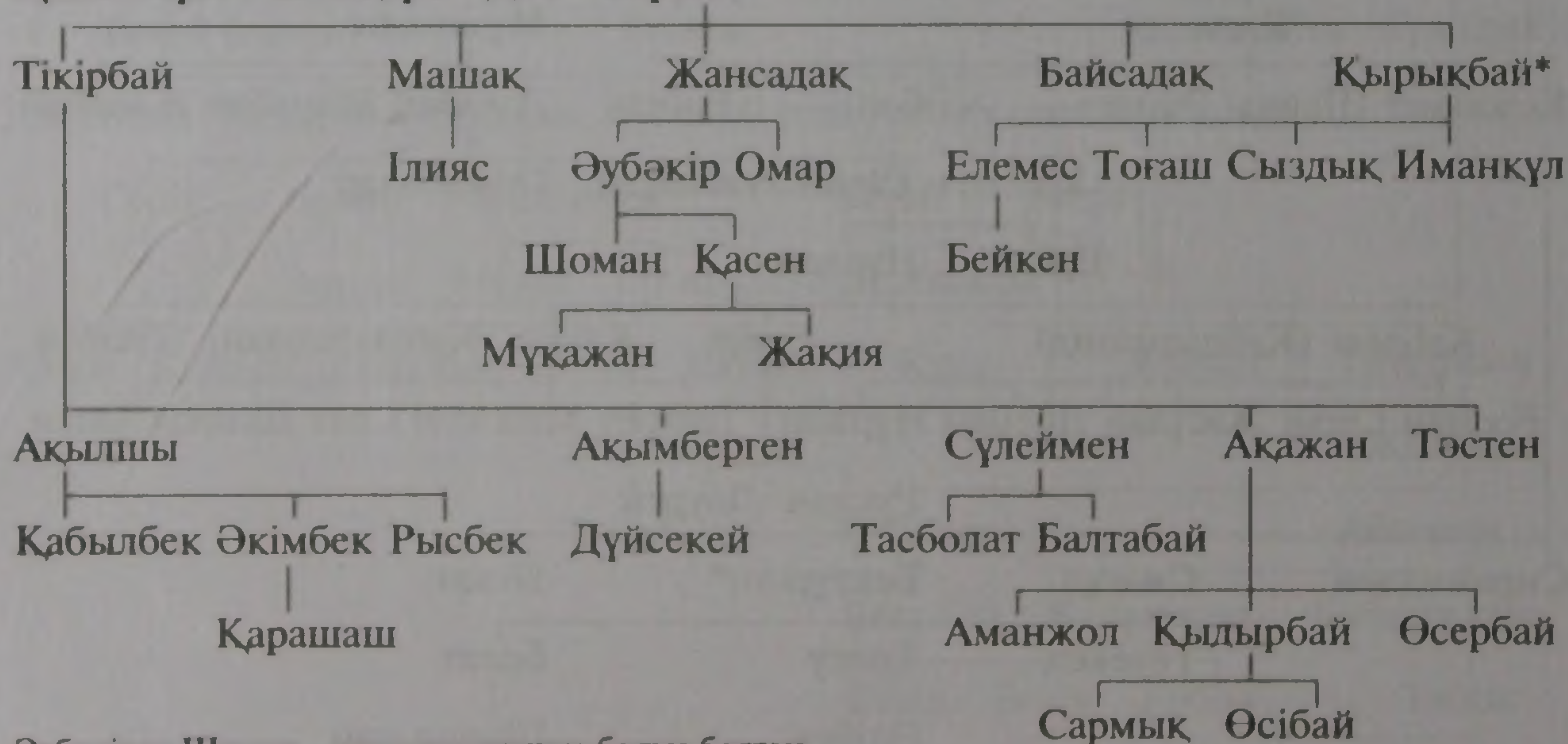
Қанжығалы шежіресі

Ақтамақ - Алмашы - Қайыпберлі - Жанқара

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қайыпберлі - Жанқара - Дос - Тарбақ

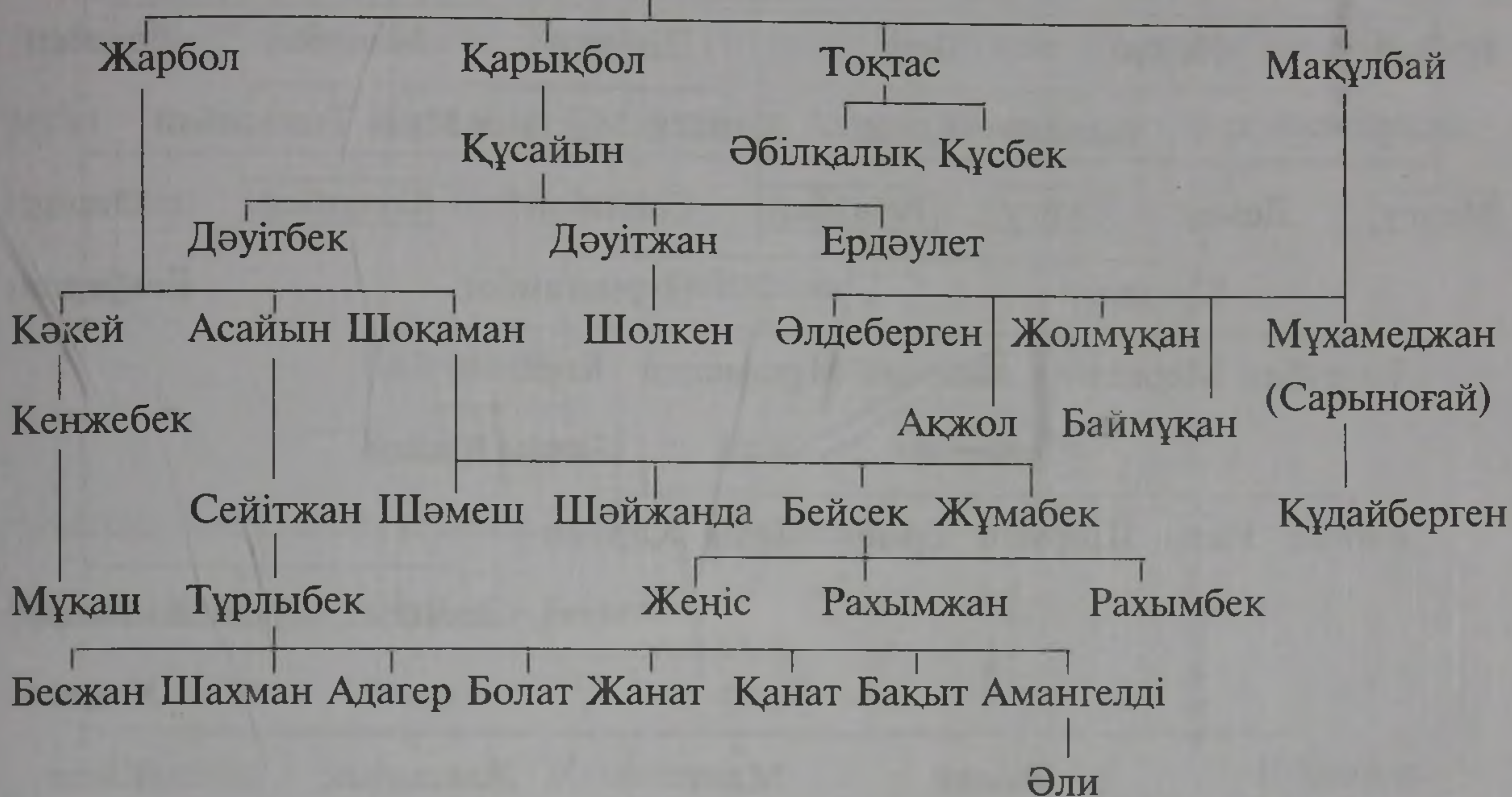

Әубәкіров Шоман - совет заманында болыс болған.

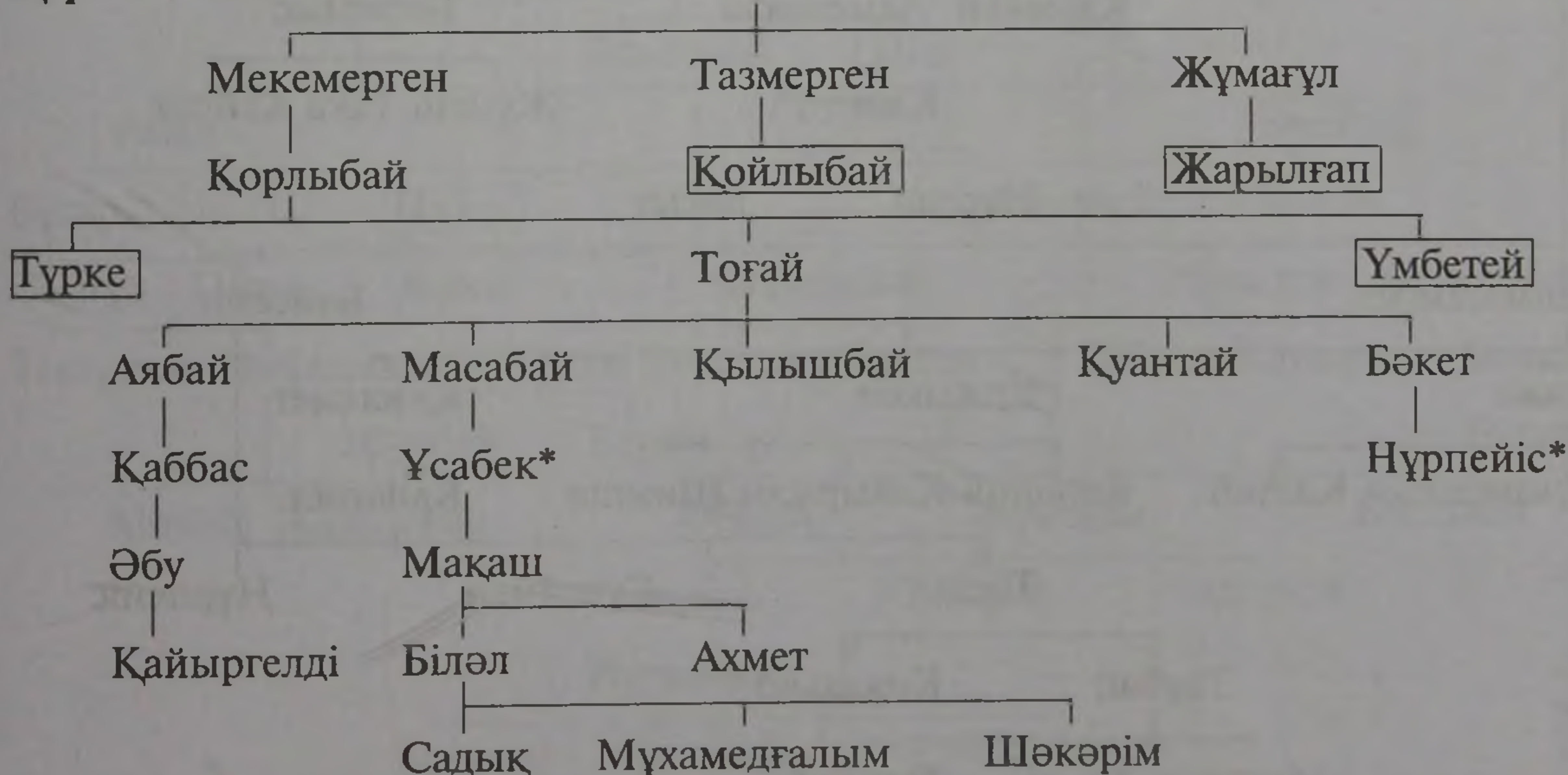
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Қайыпберлі - Жанқара - Дос - Шобай

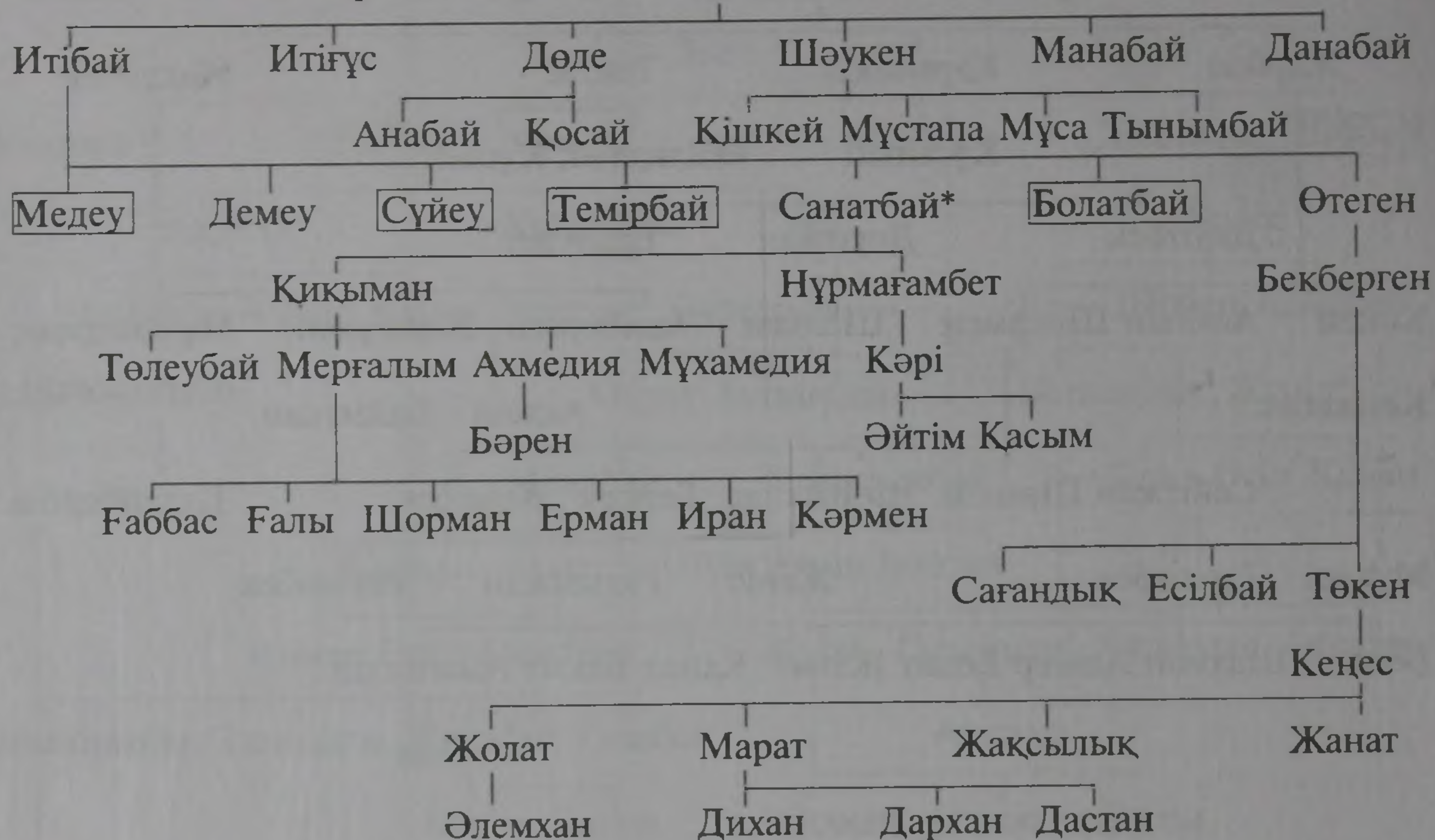
Қармыс - Ажыбай - Ақтамақ - Әлмембет

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

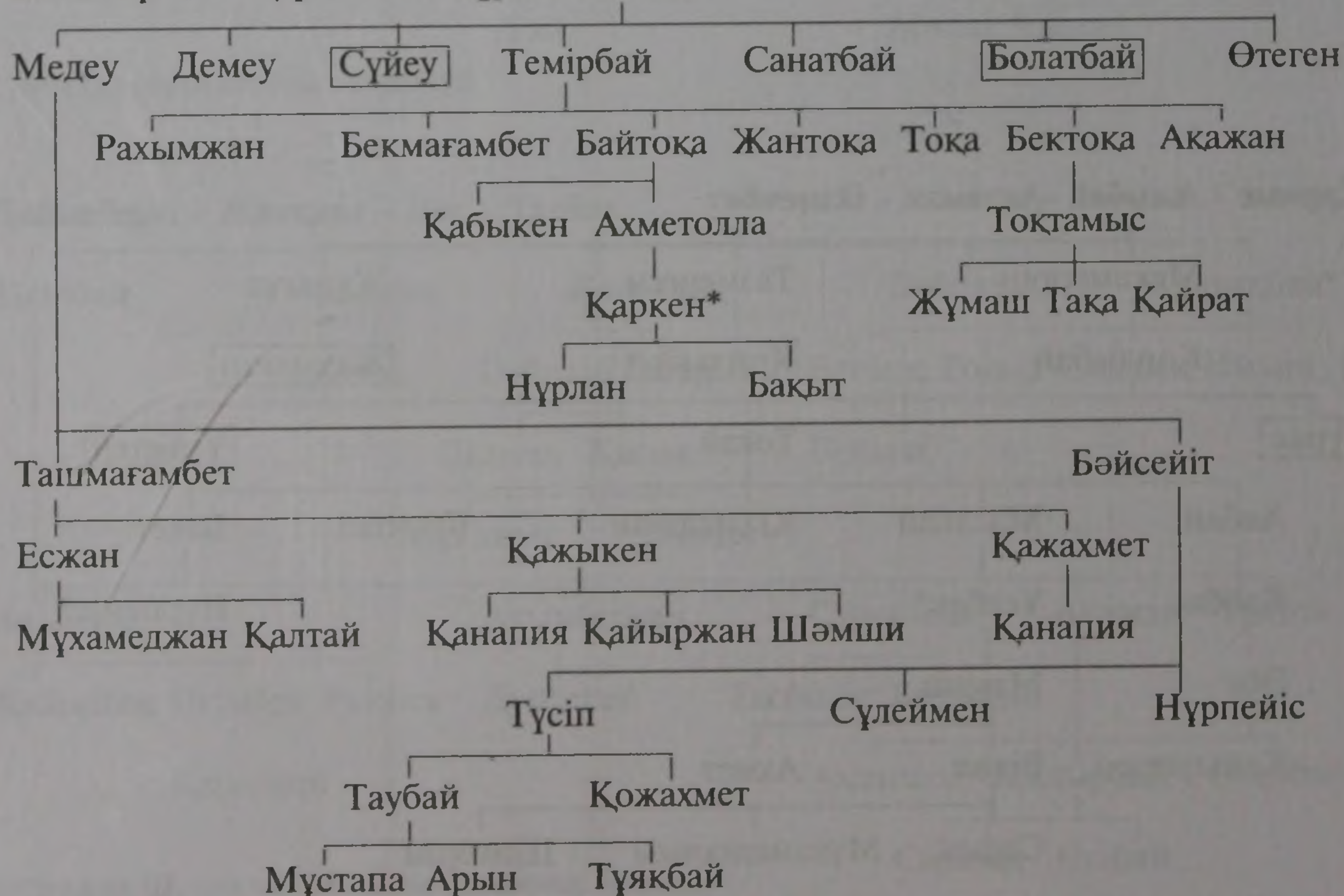
Қанжығалы шежіресі

Әлмембет - Мекемерген - Қорлыбай - Түрке

*)Аты Шербина кітабінде кездеседі.

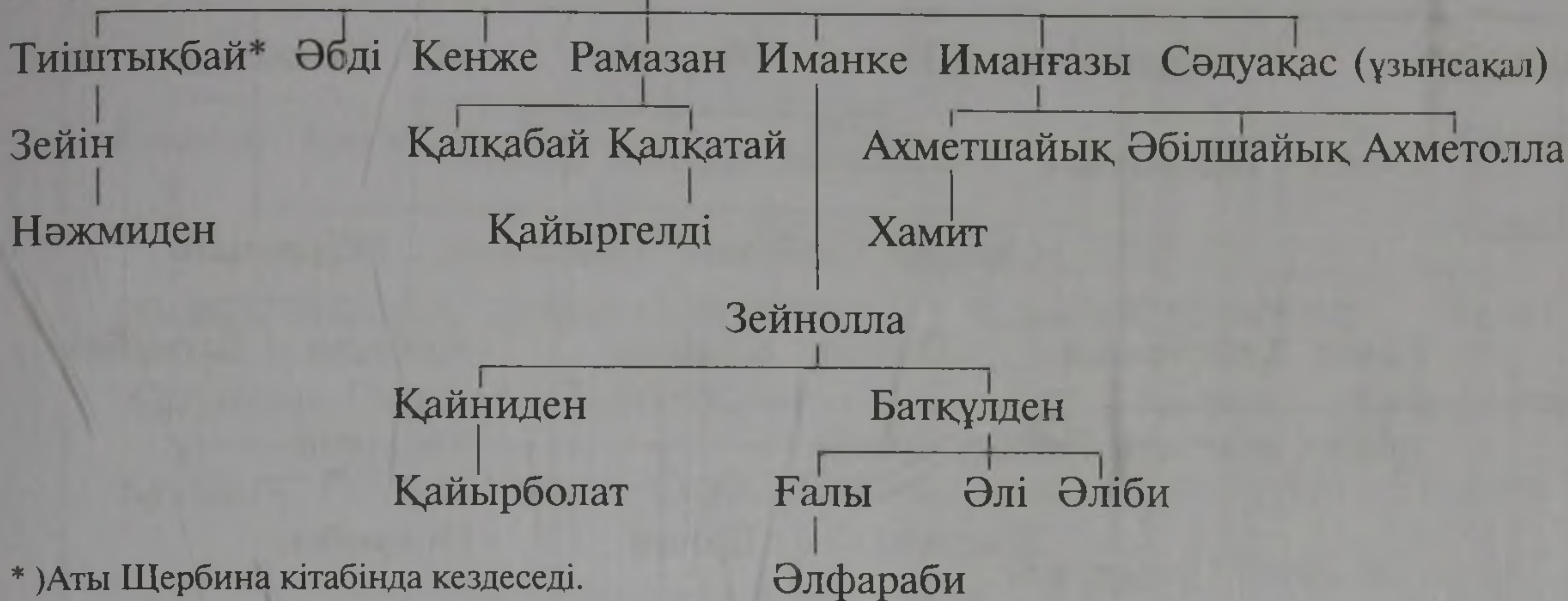
Мекемерген - Қорлыбай - Түрке - Итібай

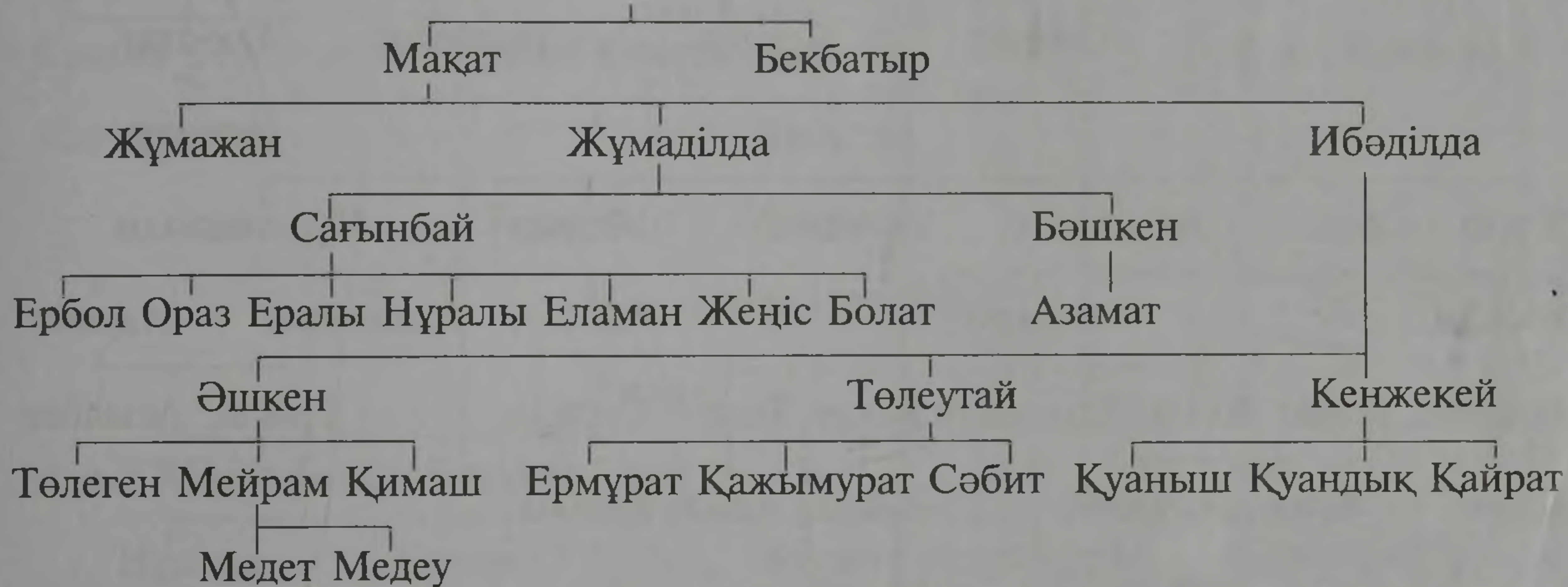
Ахметов Қаркен - Каз КСР Спорткомитетінің төрағасы болды.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

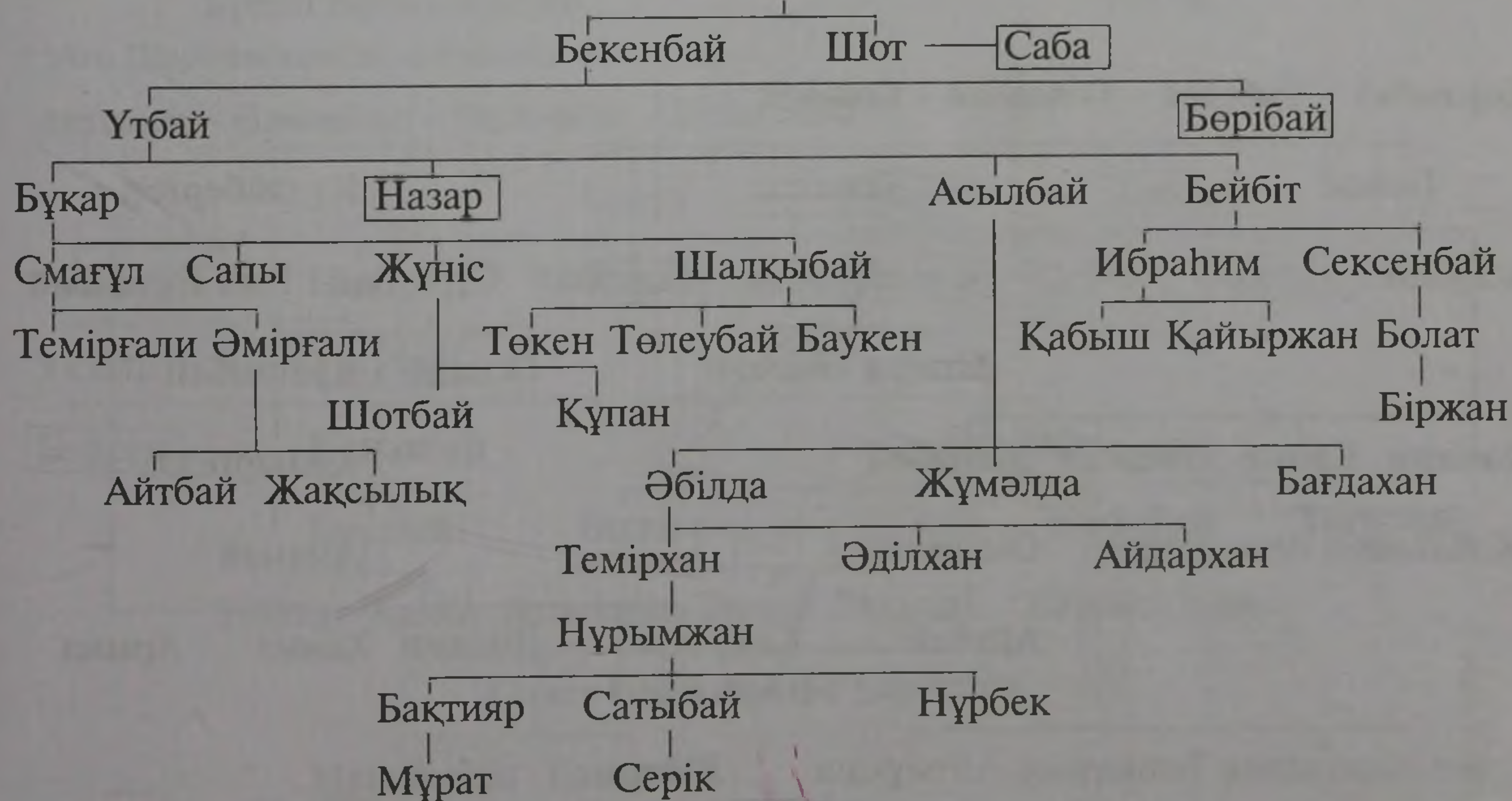
Қорлыбай - Түрке - Итібай - Сүйеу

Қорлыбай - Түрке - Итібай - Болатбай

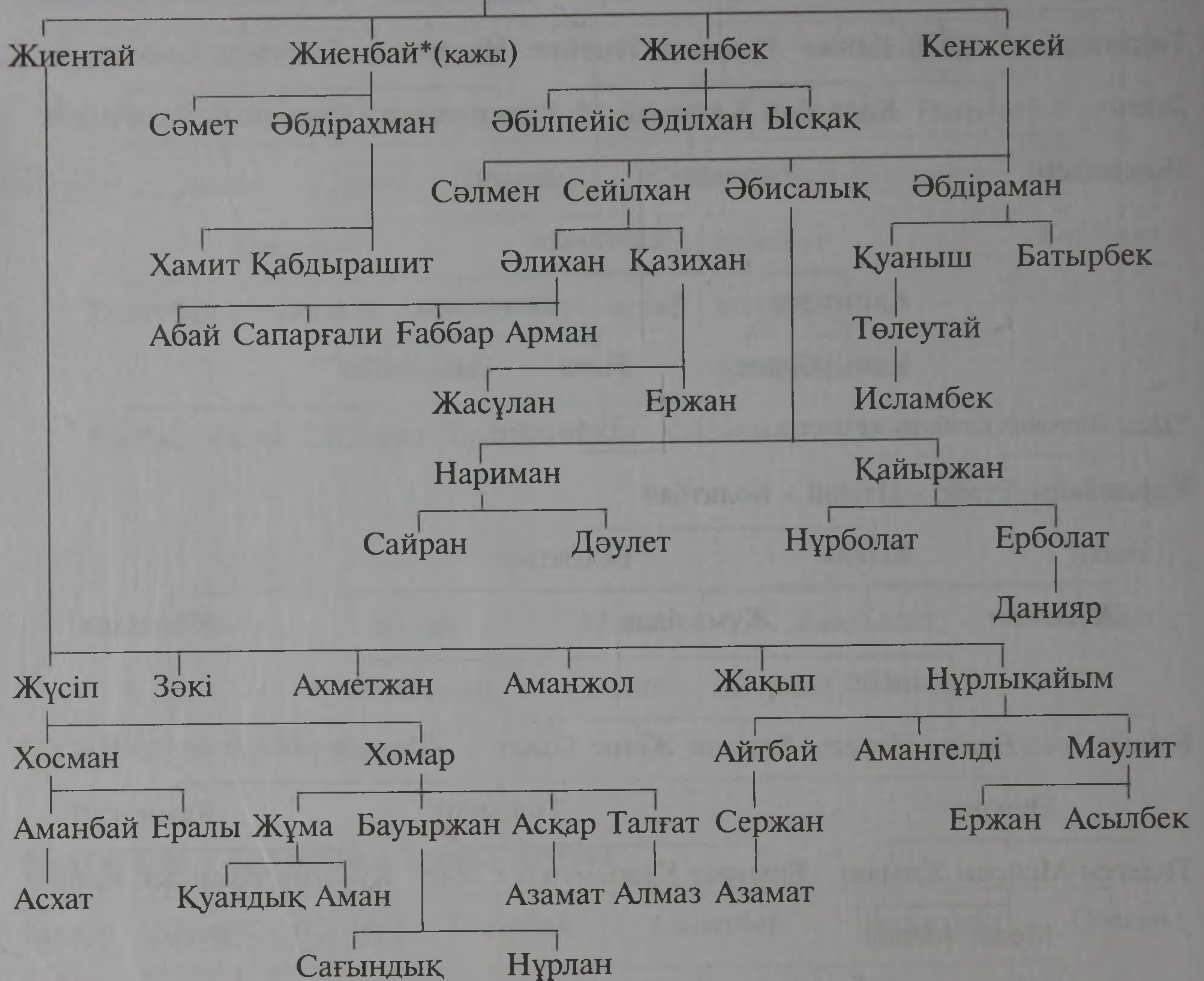

Әлмембет - Мекемерген - Қорлыбай - Үмбетей

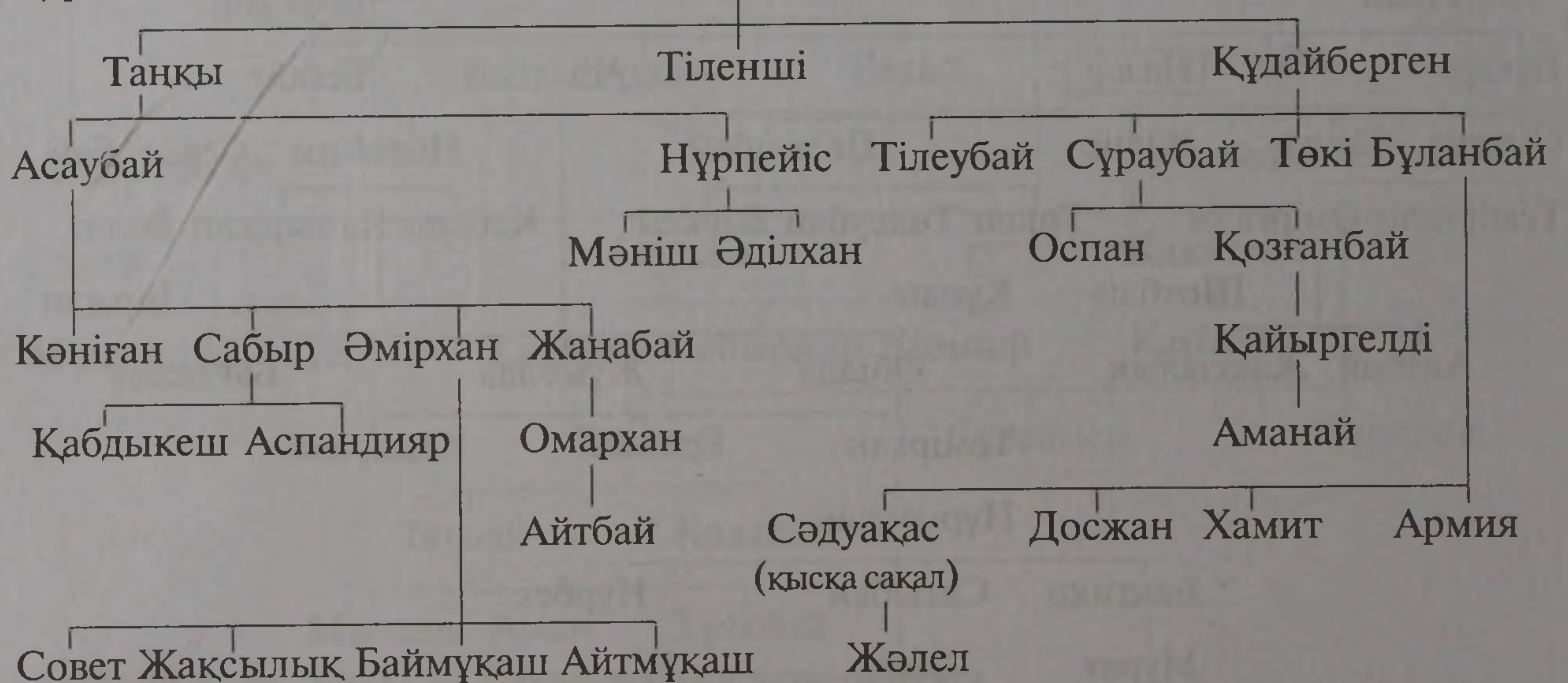
Қанжығалы шежіресі

Үмбетей - Бөкенбай - Үтбай - Назар

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қорлыбай - Үмбетей - Бөкенбай - Бөрібай

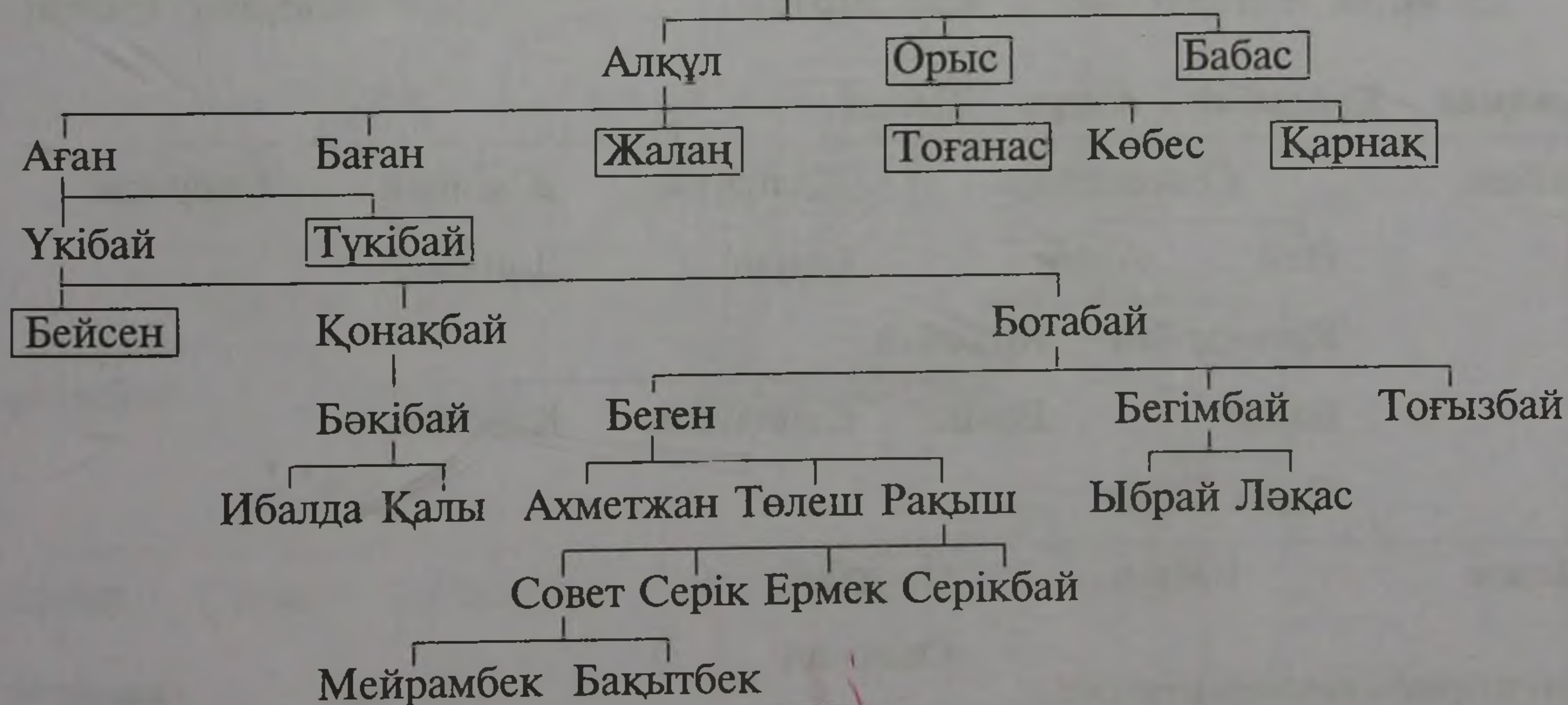
Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Қорлыбай - Үмбетей - Шот - Саба

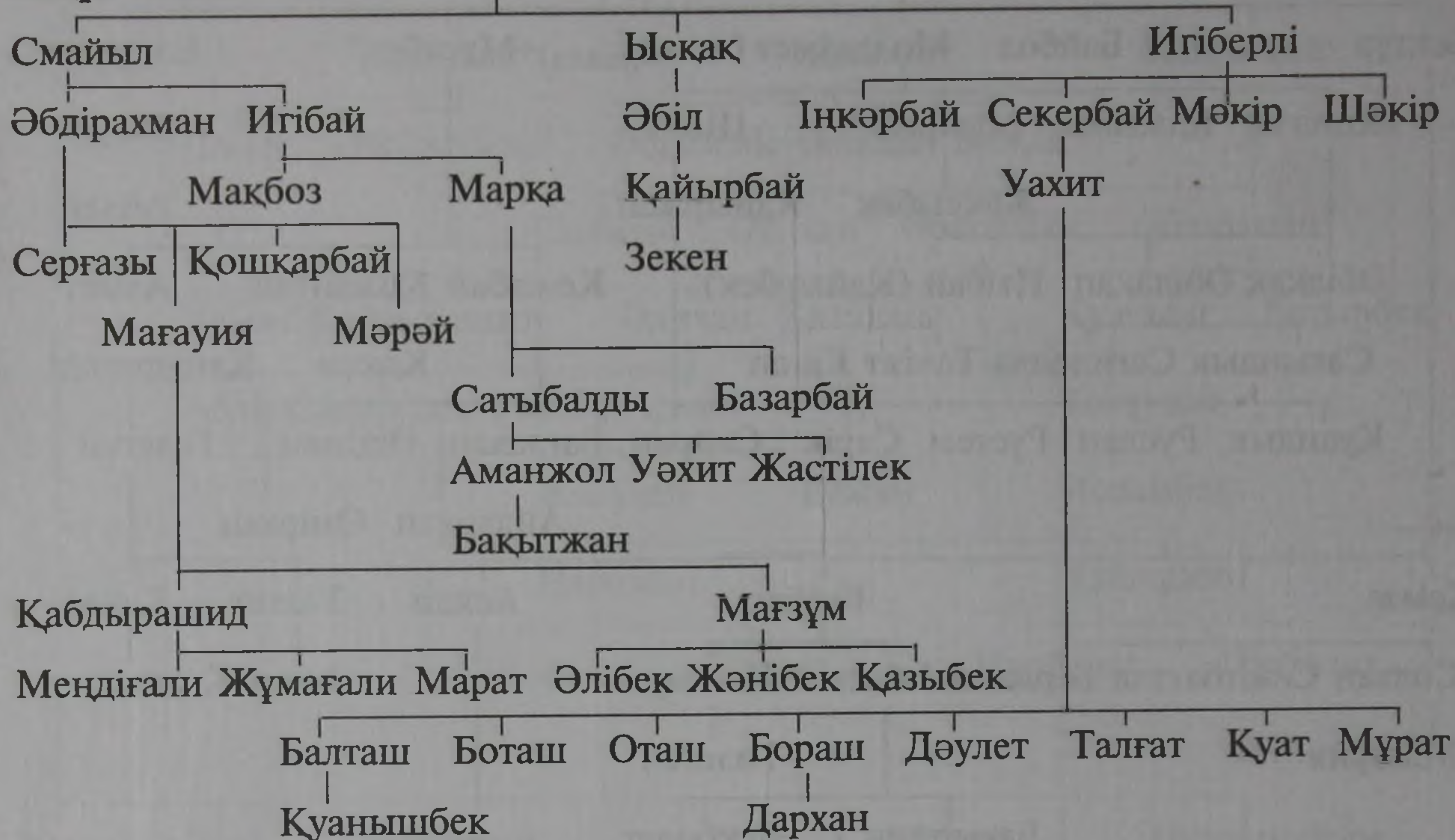
*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ақтамақ - Әлменбет - Тазмерген - Қойлыбай

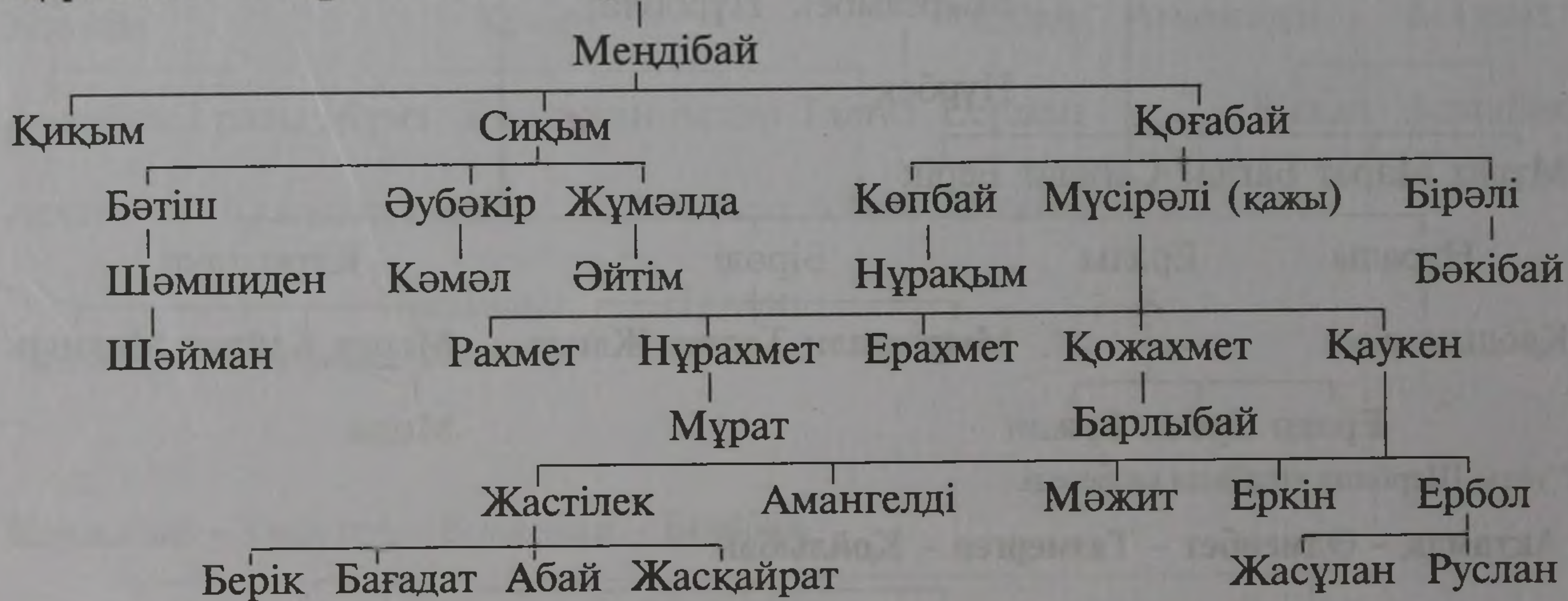

Қанжығалы шежіресі

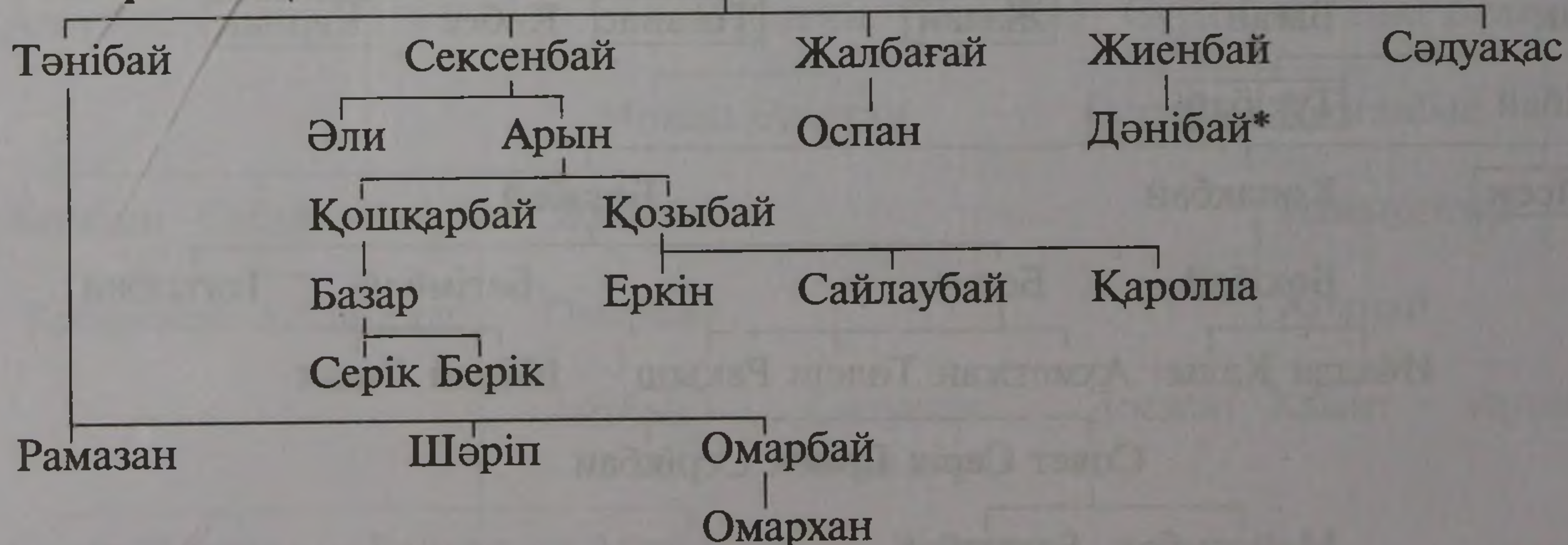
Алқұл - Аған - Үкібай - Бейсен

Қорлыбай - Алқұл - Аған - Түкібай

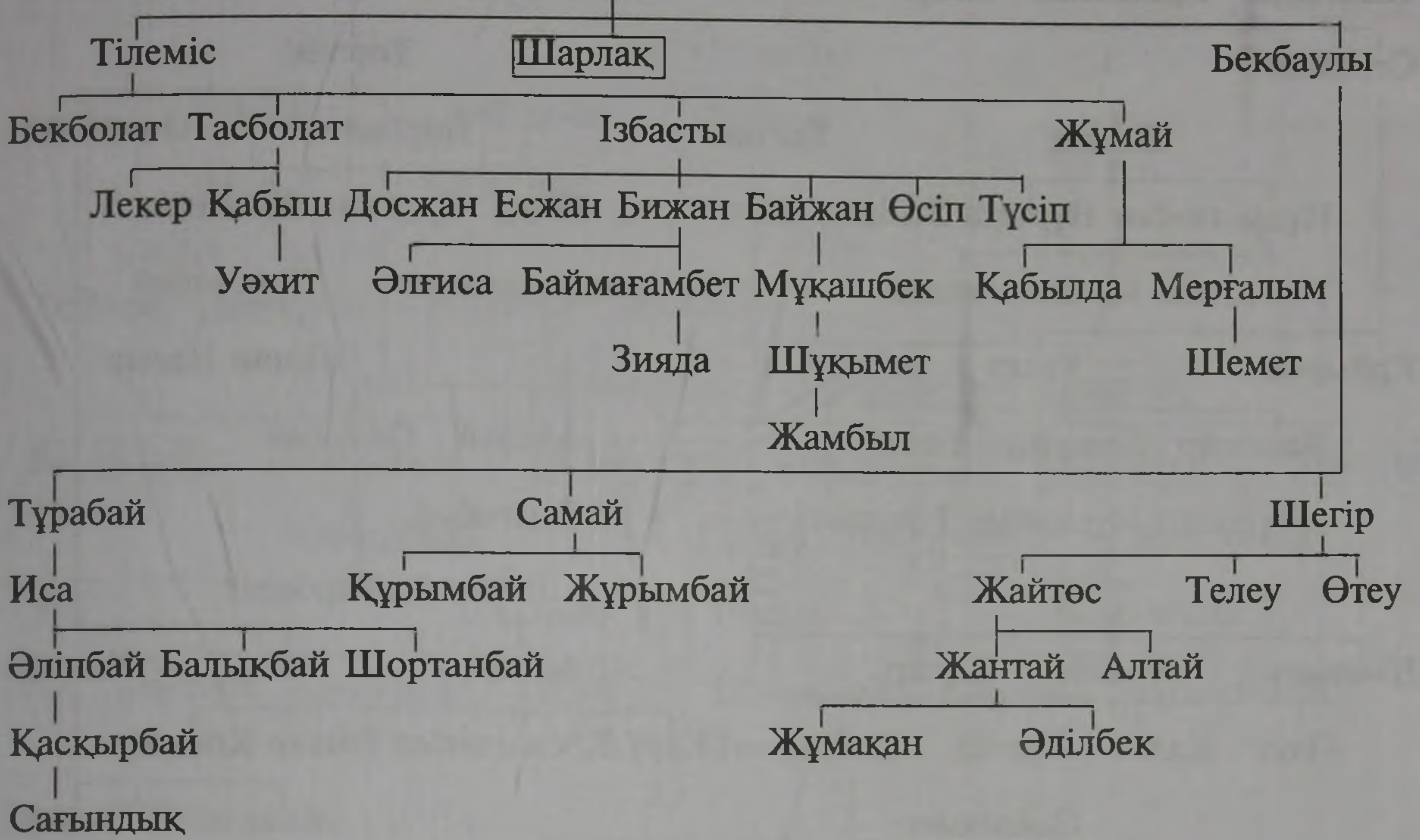
Тазмерген - Қойлыбай - Алқұл - Жалаң

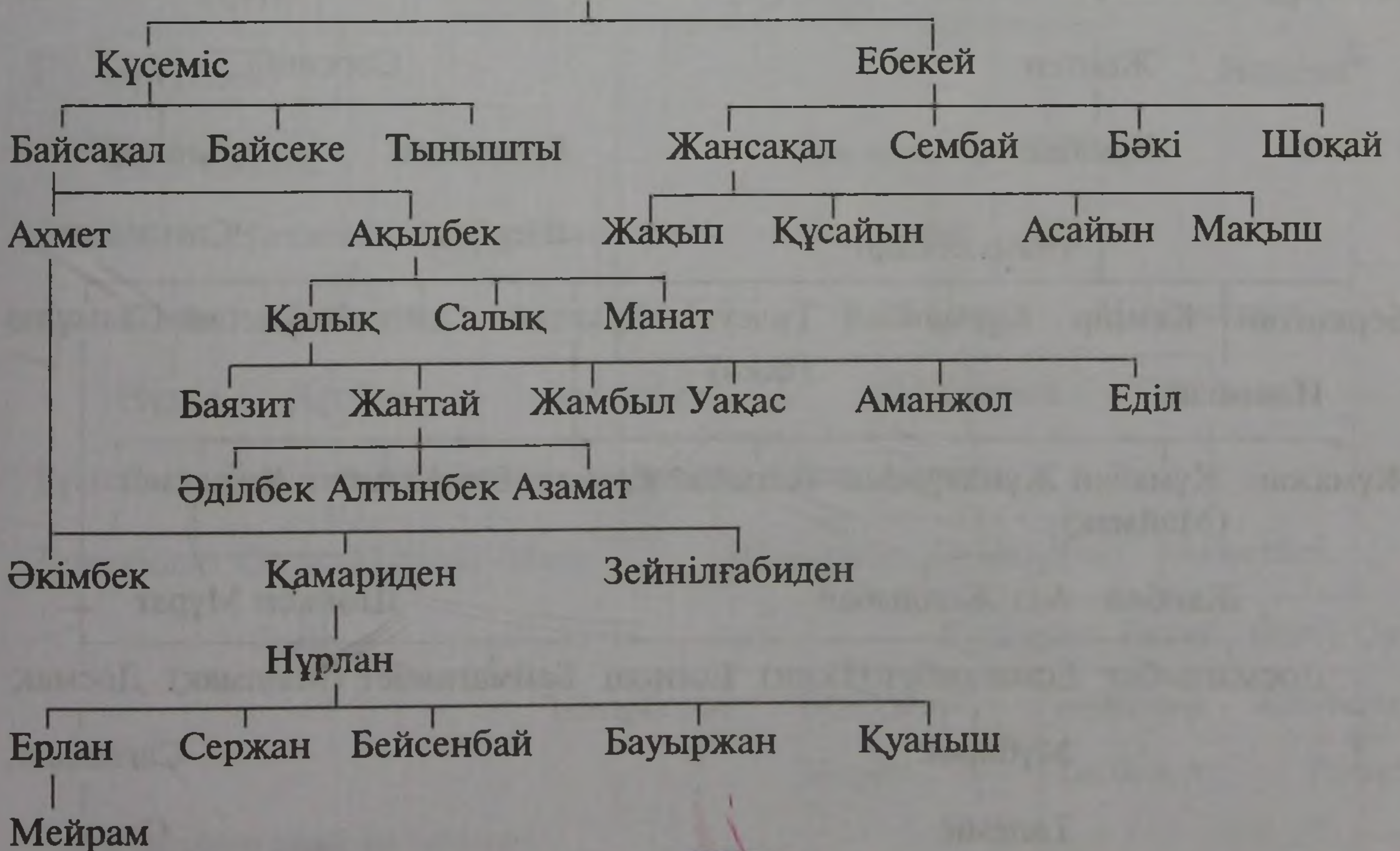
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Тазмерген - Қойлыбай - Алқұл - Тоғанас

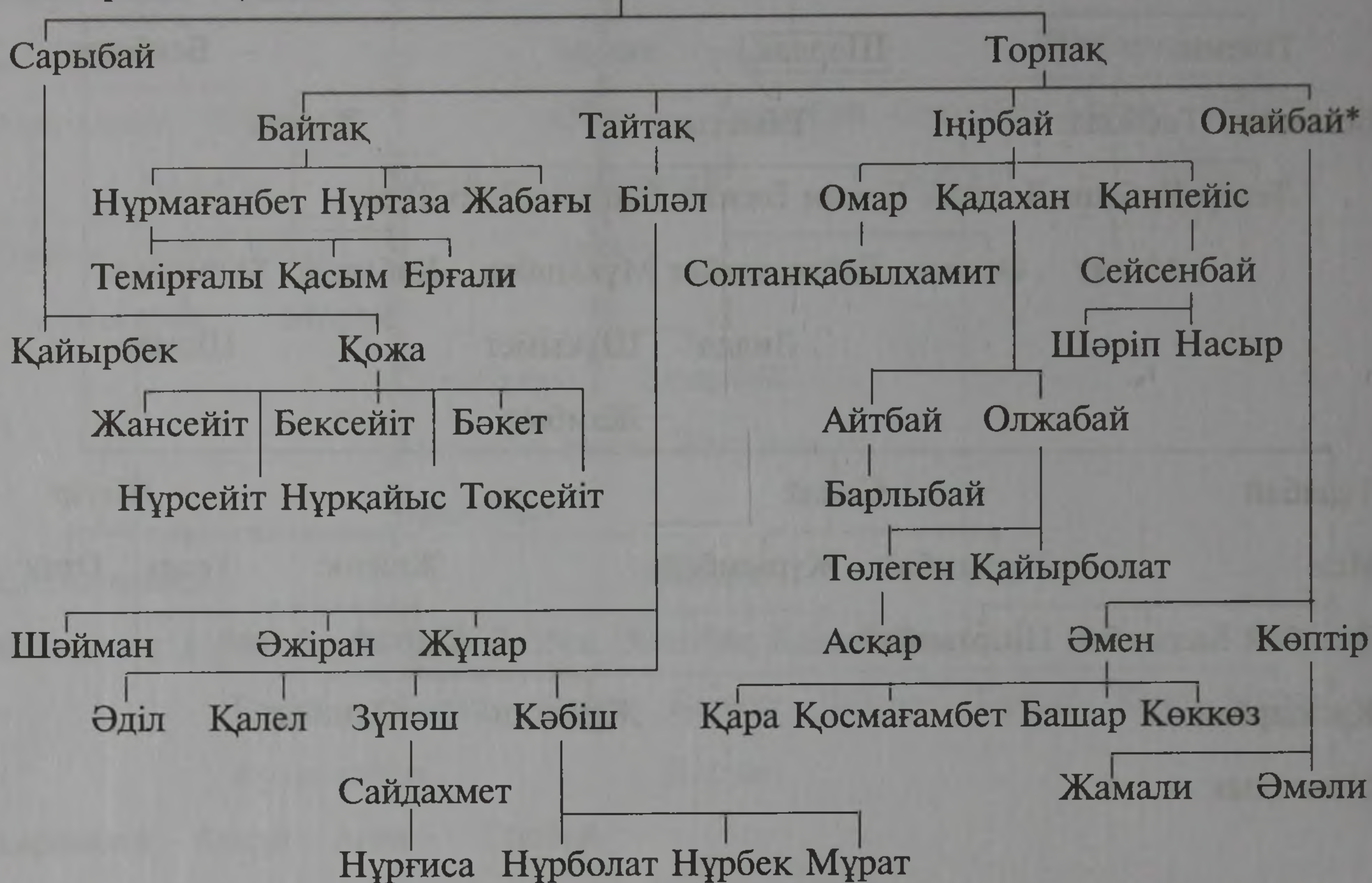

Қойлыбай - Алқұл - Тоғанас - Шарлақ

Қанжығалы шежіресі

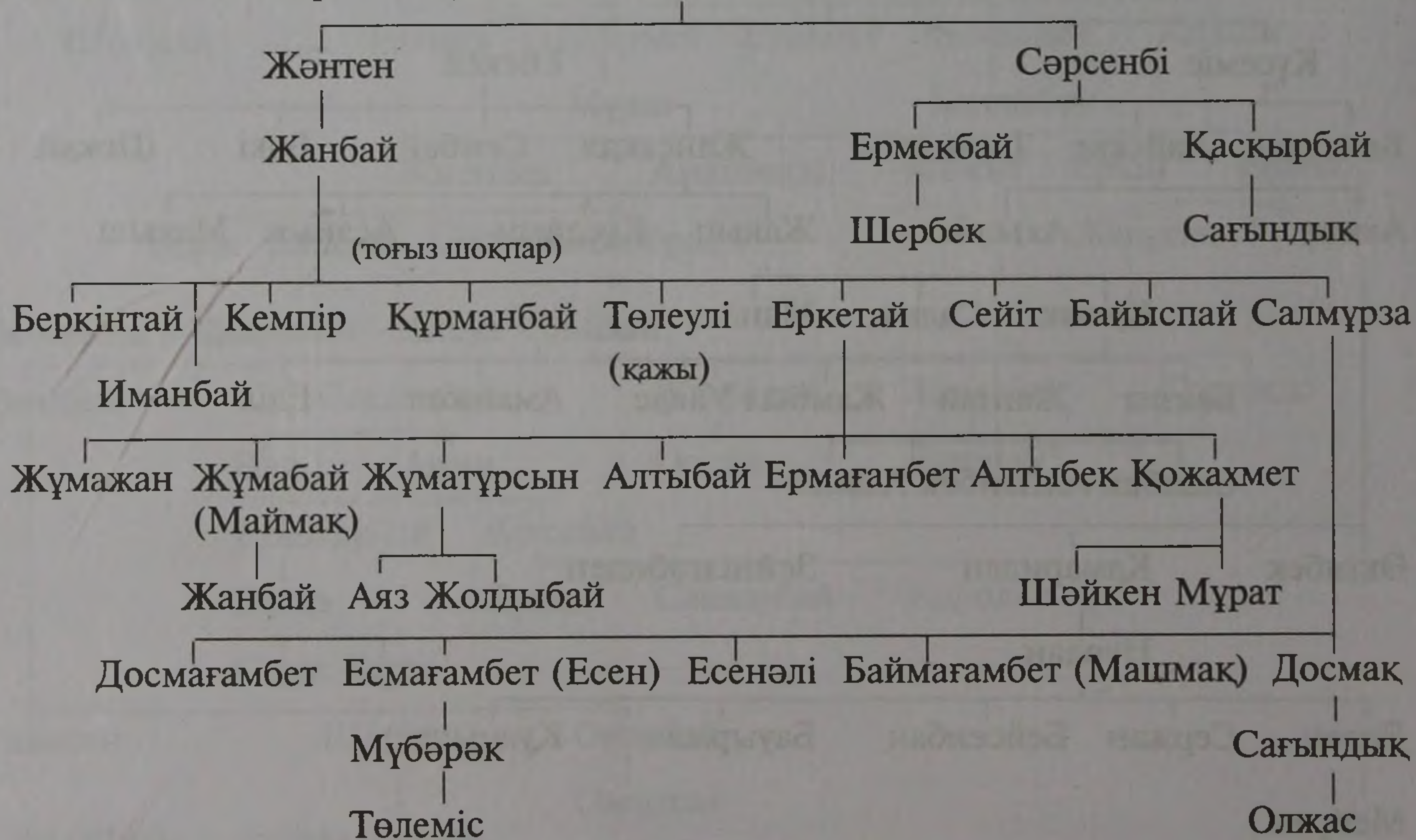
Тазмерген - Қойлыбай - Алқұл - Қарнақ

Тайтақов Біләл - болыс болған, 1924-26 ж.ж.. Жұпар Тайтақов (1912-1986) - 16 жыл 1-ші қатшы болды. Семей облысының аудандарында. Әділ Біләлов (1914-1920) - полковник, Талдықорған облысының облвоенкомы болды. Зүпәш Тайтақов - Красноқұт ауданының РОВД бастығының орынбасары болды.

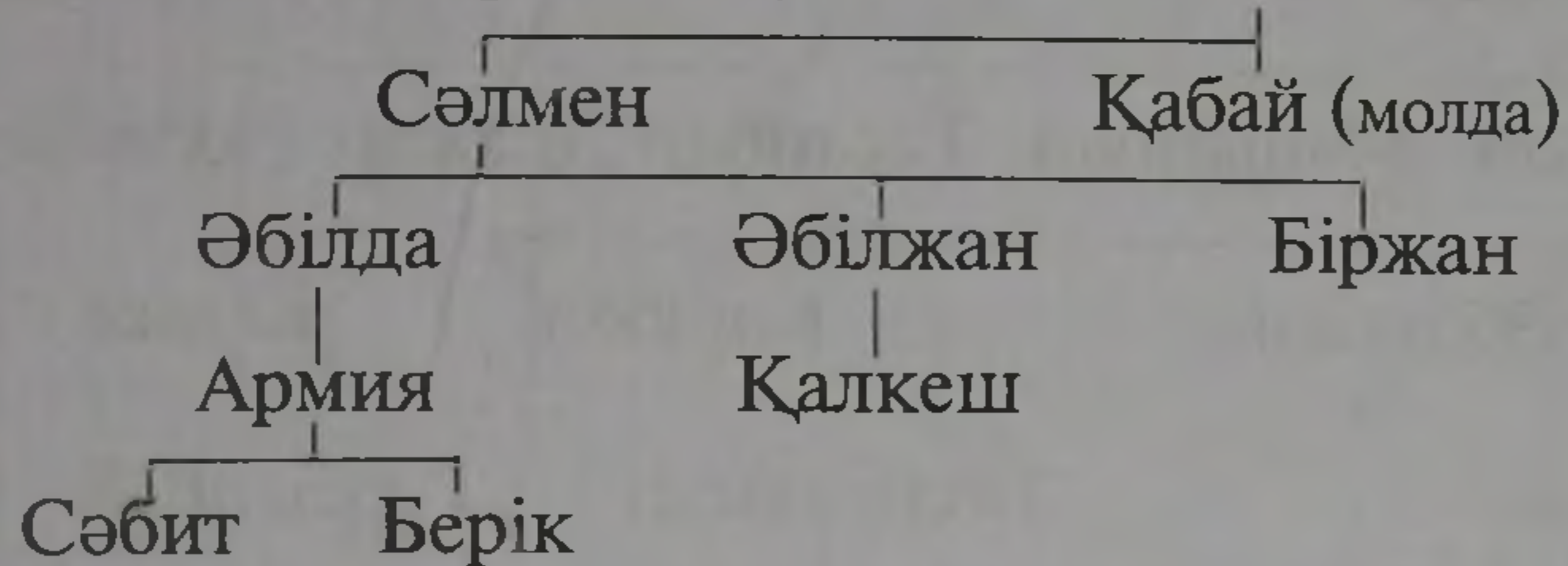
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Әлмембет - Тазмерген - Қойлыбай - Орыс

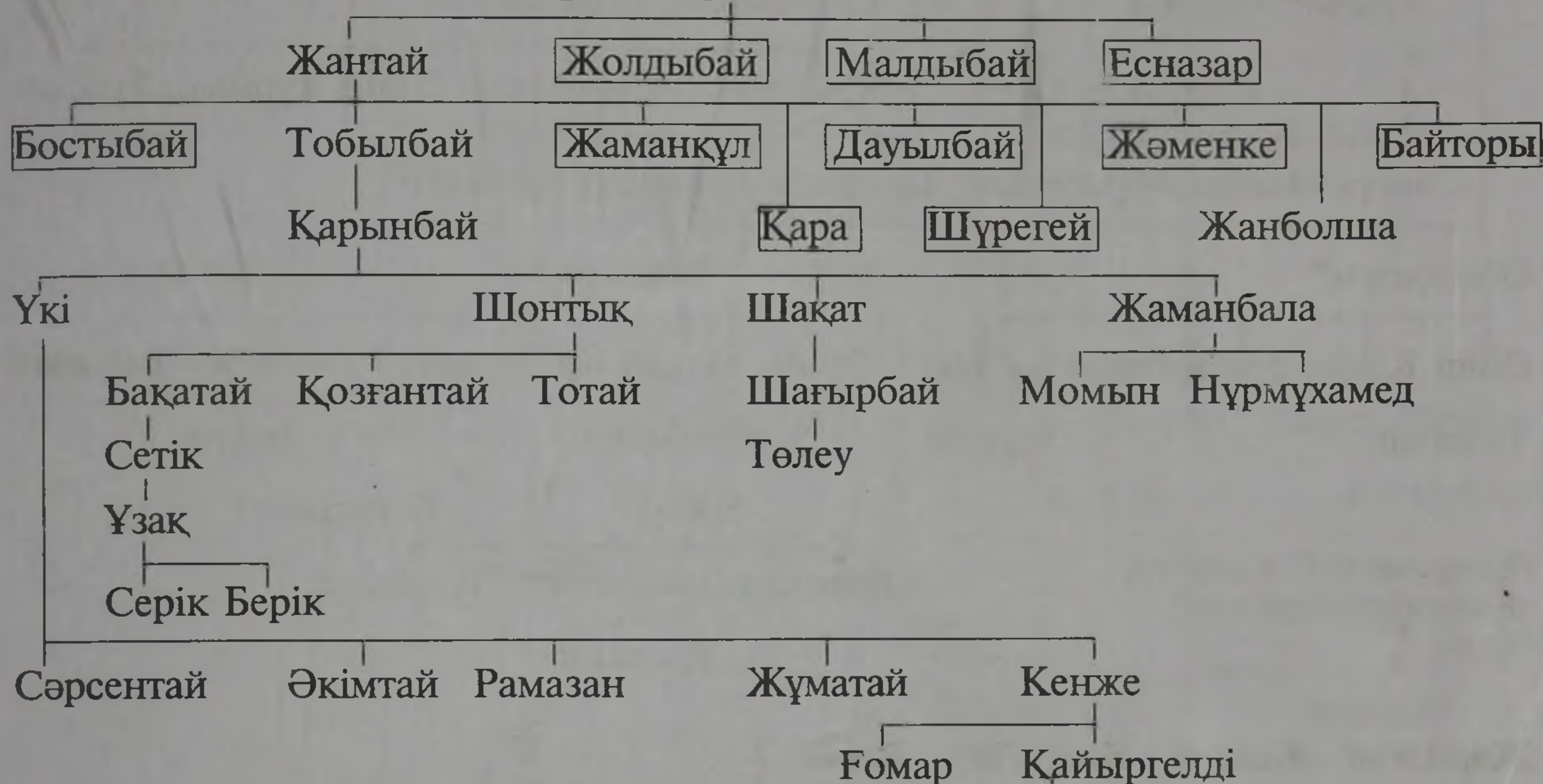

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

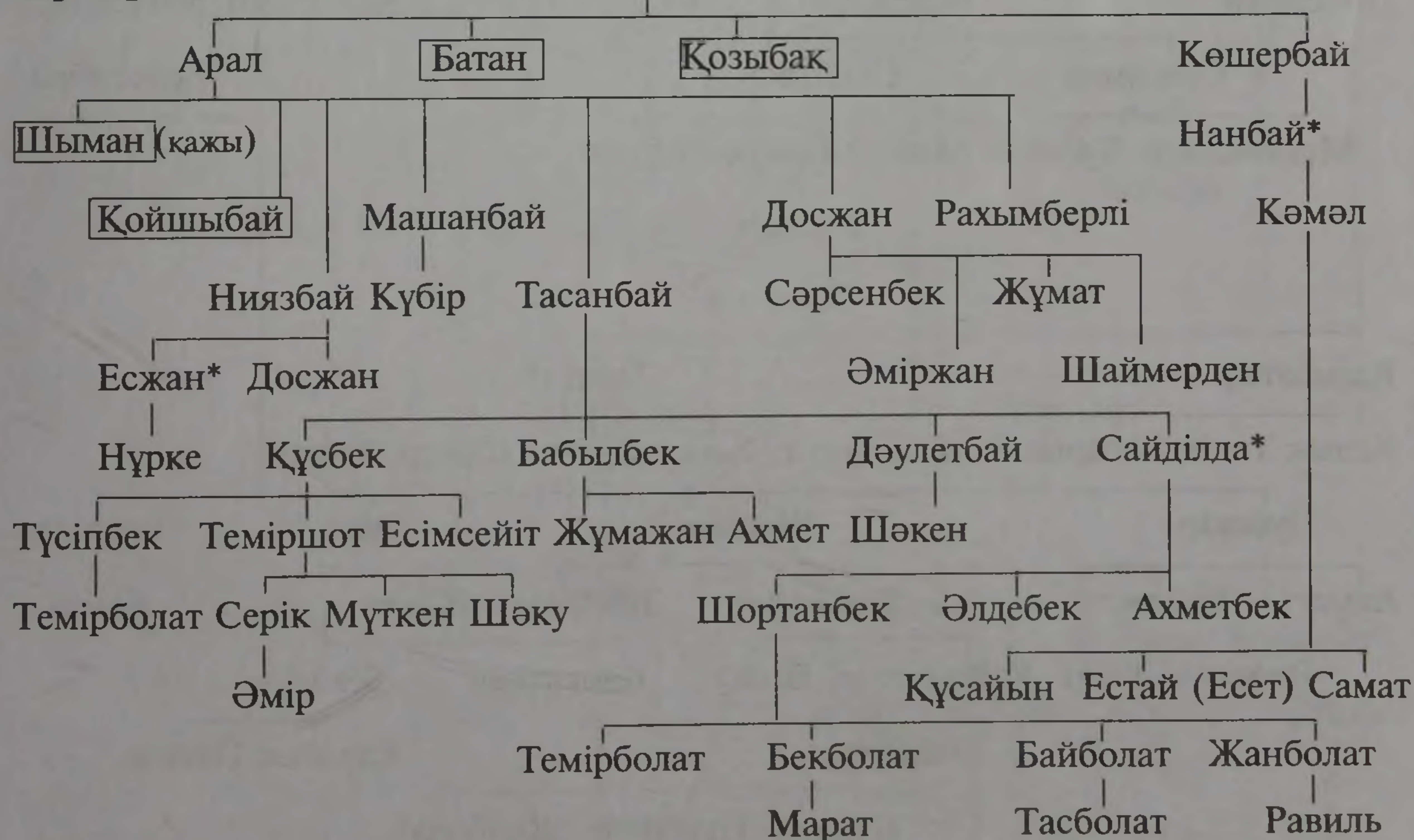
Әлмембет - Тазмерген - Қойлыбай - Бабас

Ақтамақ - Әлмембет - Жұмағұл - Жарылғап

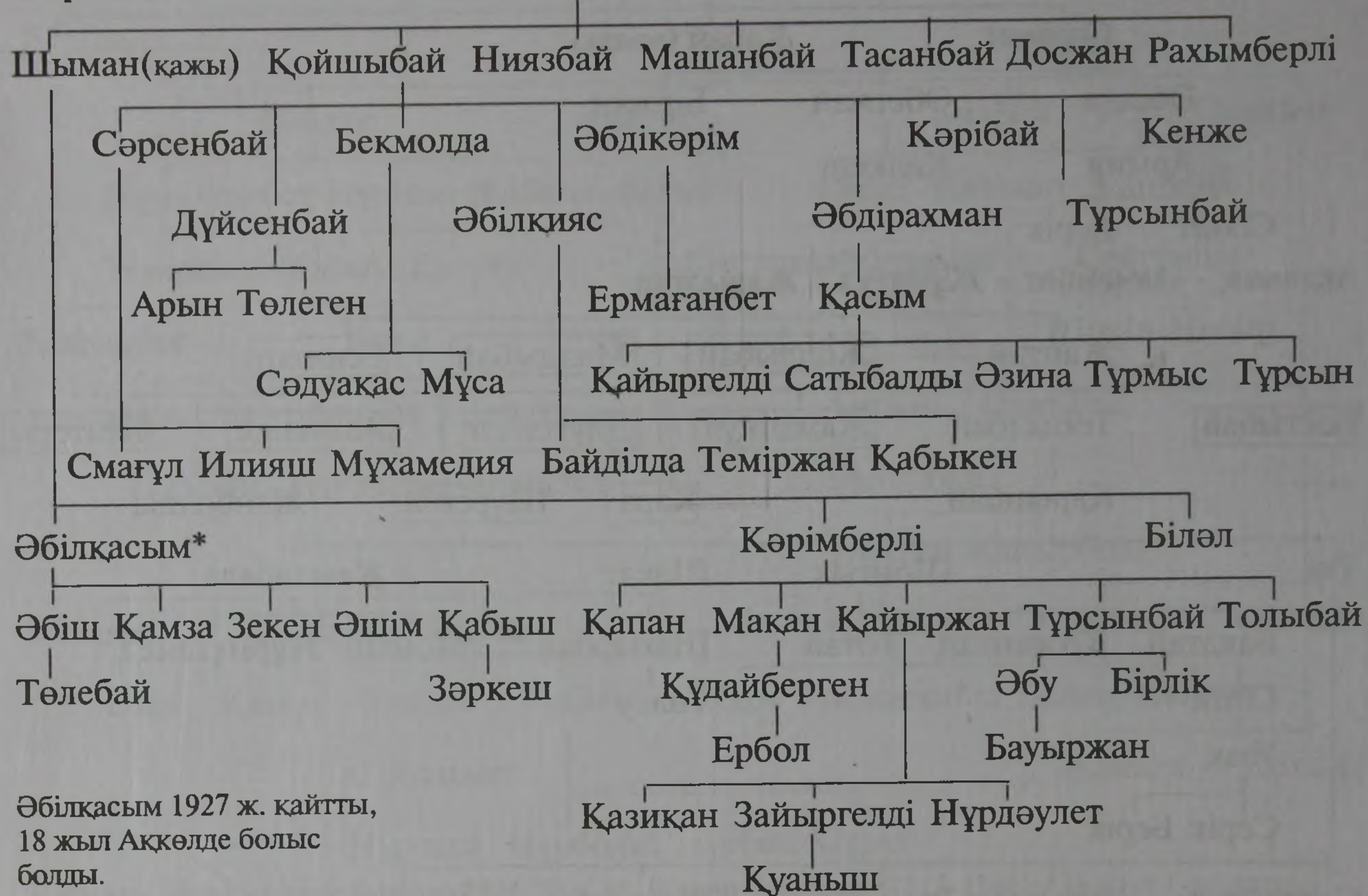
Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Бостыбай

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

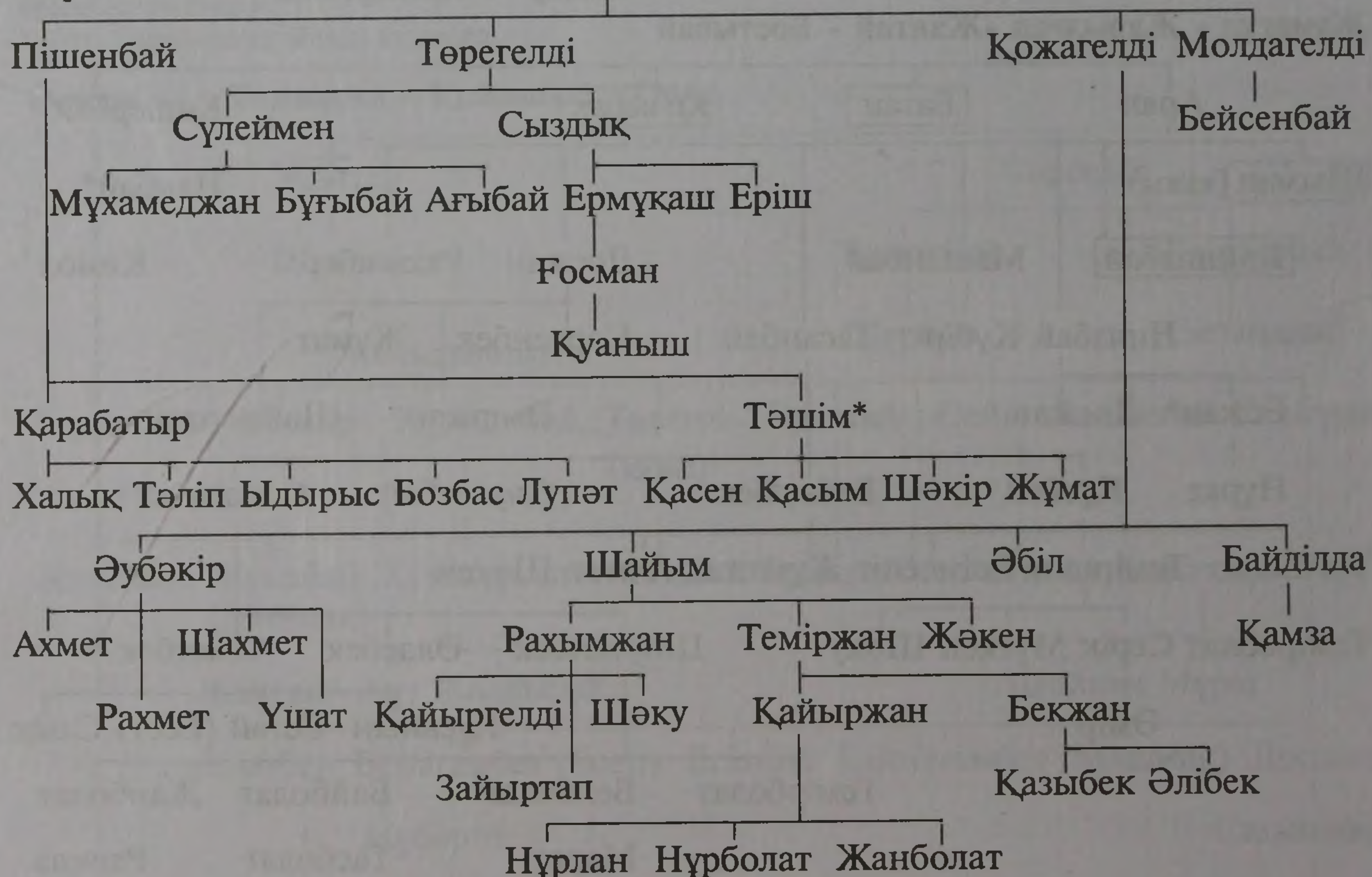
Қанжығалы шежіресі

Жарылғап - Жантай - Бостыбай - Арал

Әбілқасым 1927 ж. қайтты,
18 жыл Ақкөлде болыс
болды.

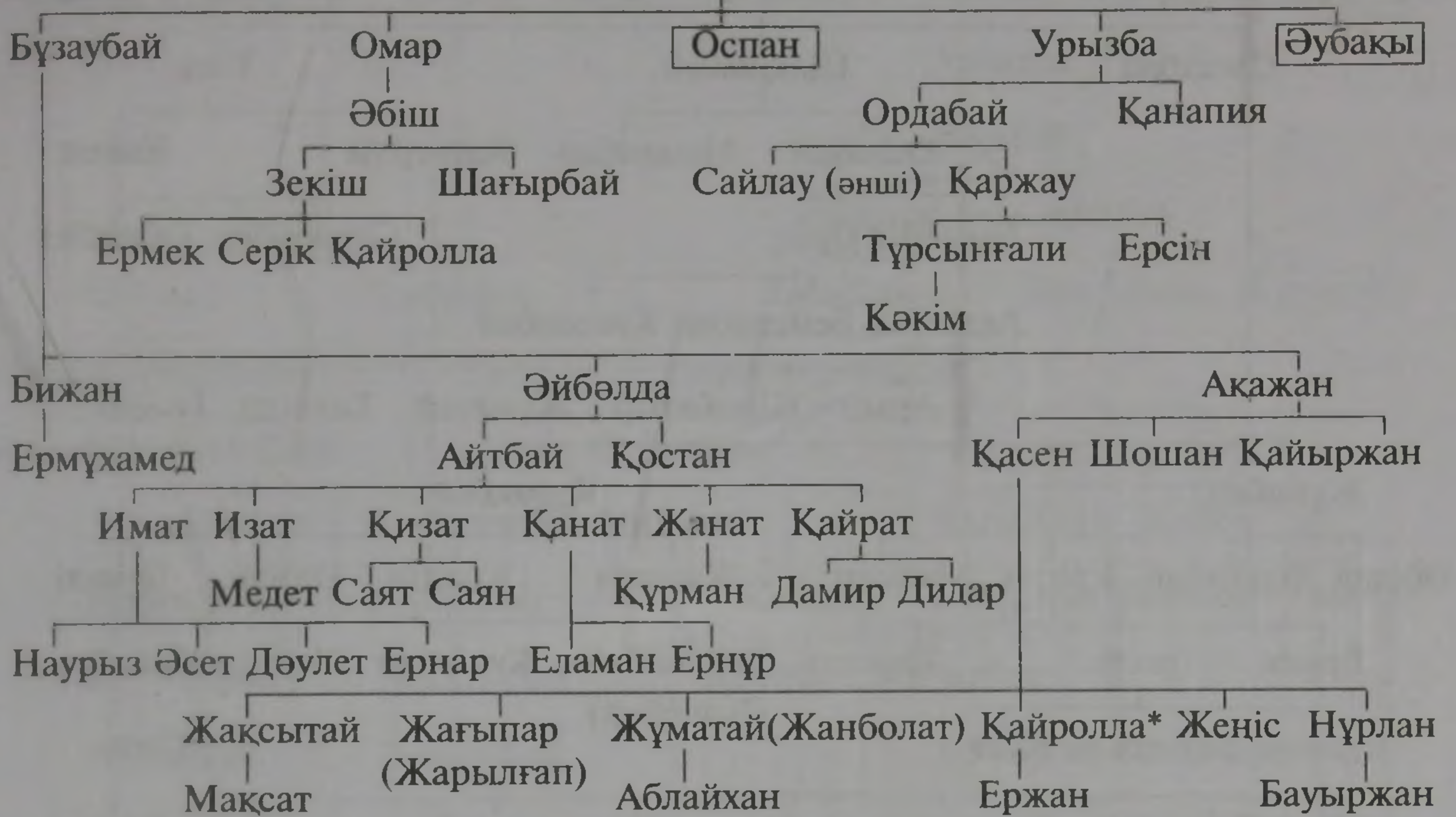
Жарылғап - Жантай - Бостыбай - Батан

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

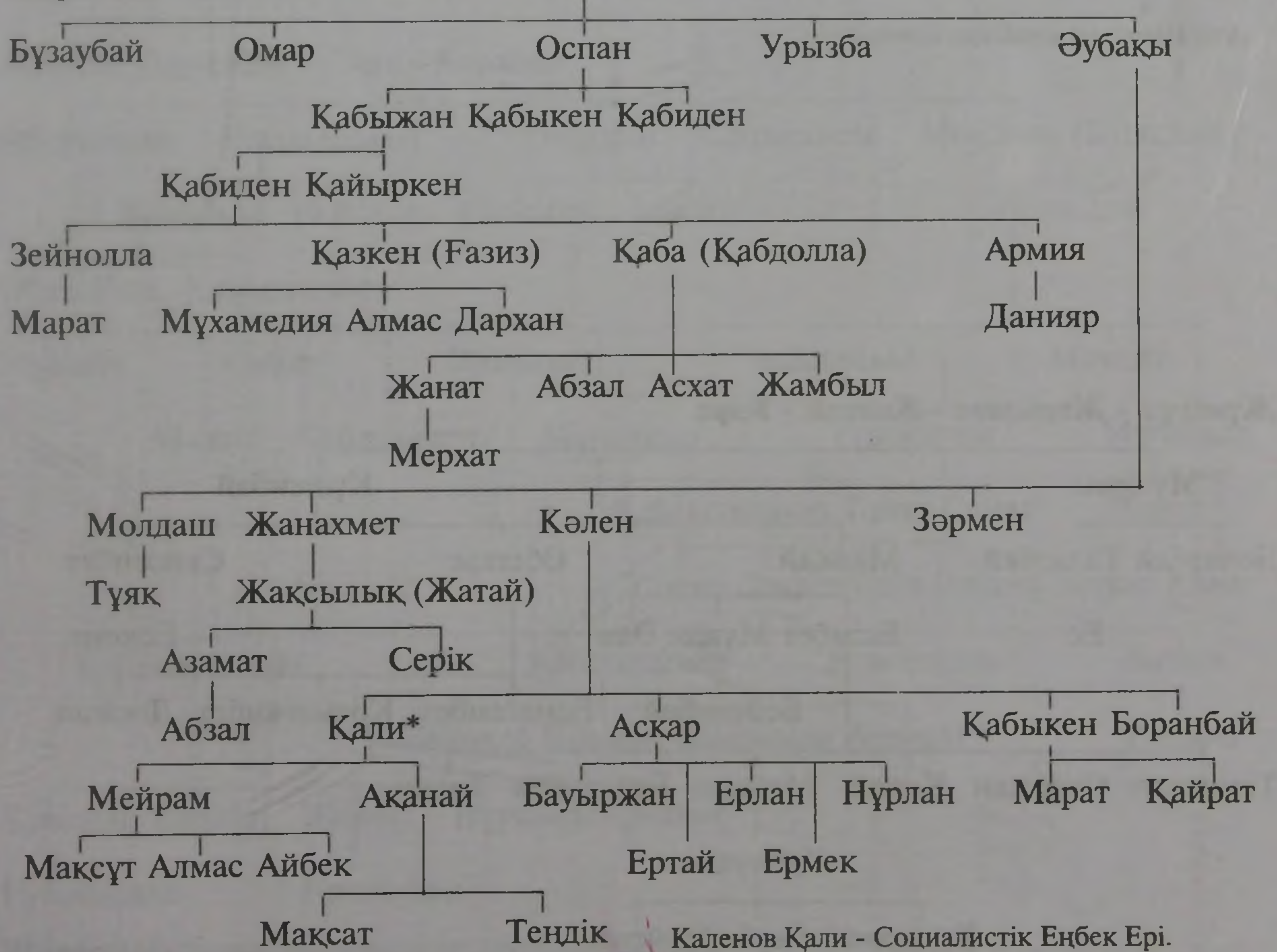
Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Жарылғап - Жантай - Бостыбай - Қозыбақ

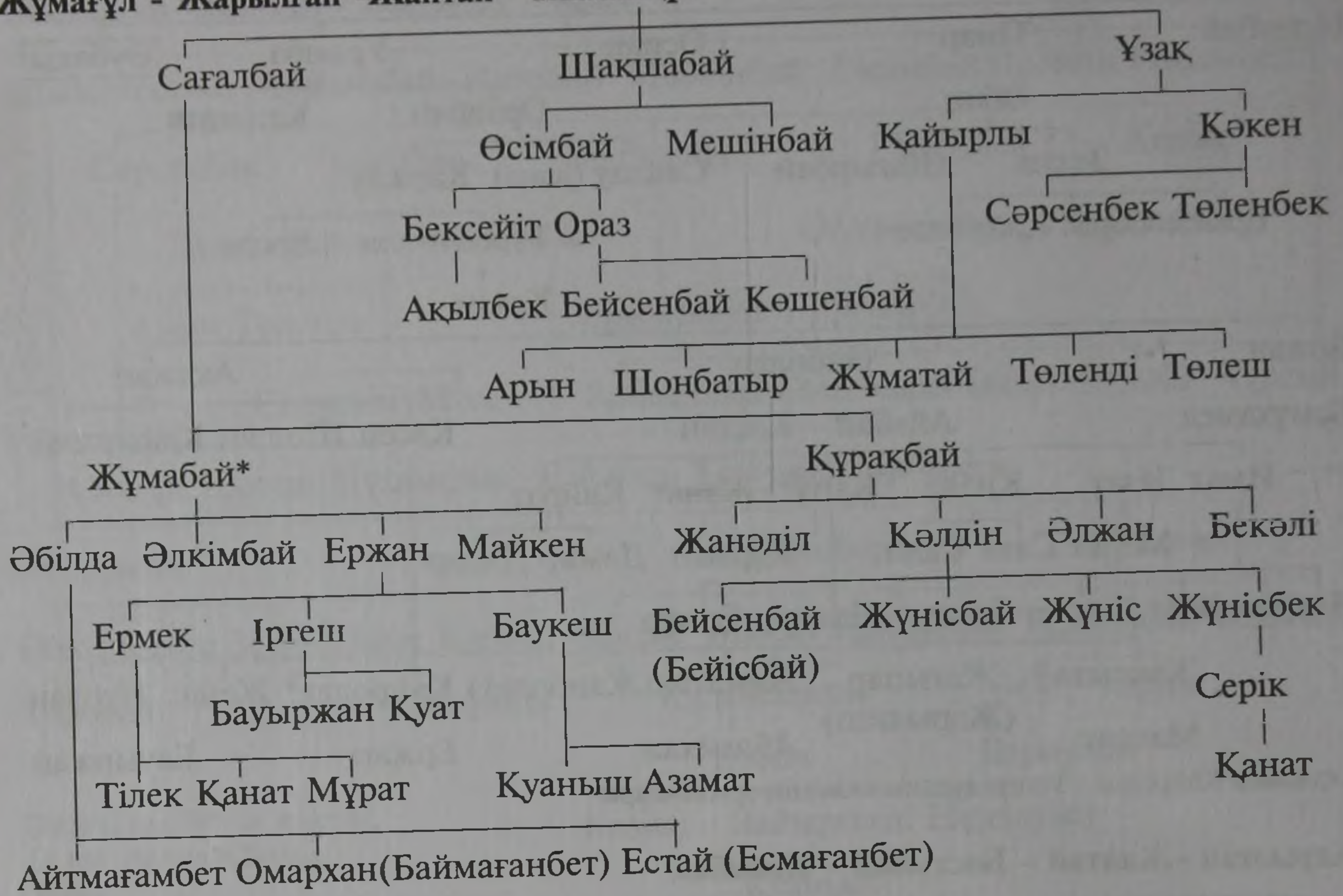
Ақжанов Қайролла - Успен ауданы әкімінің орынбасары.

Жарылғап - Жантай - Бостыбай - Қозыбақ

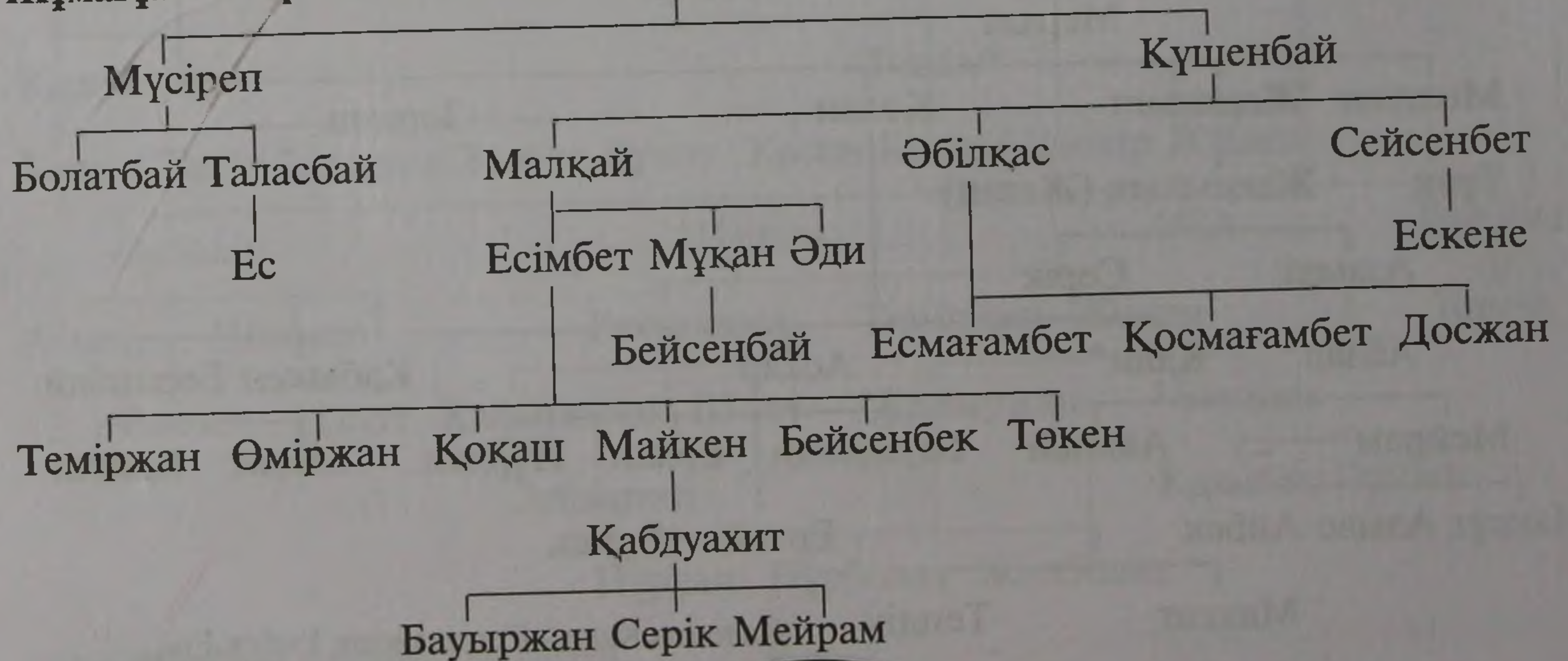
Қанжығалы шежіресі

Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Жаманқұл

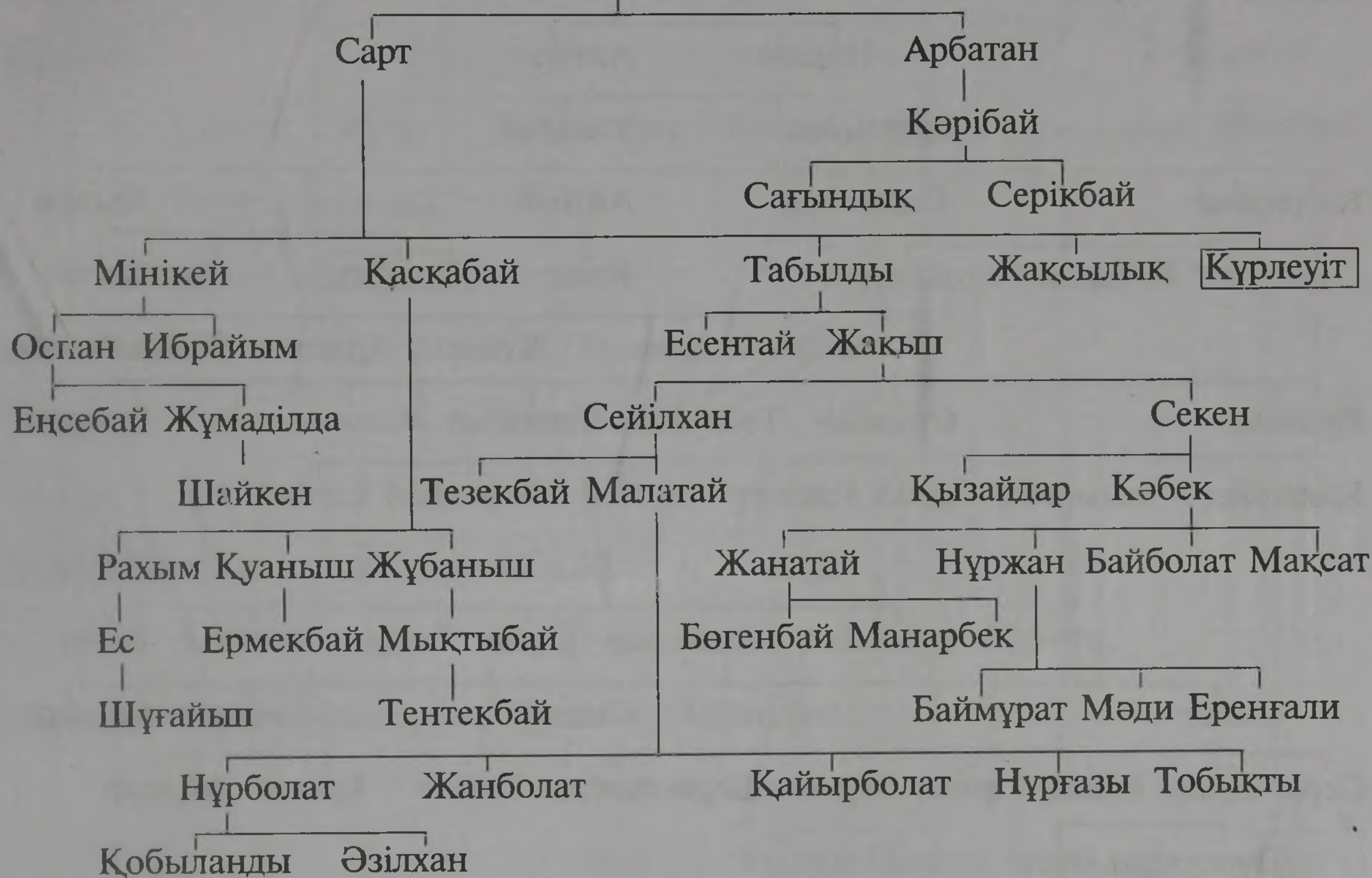
*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Қара

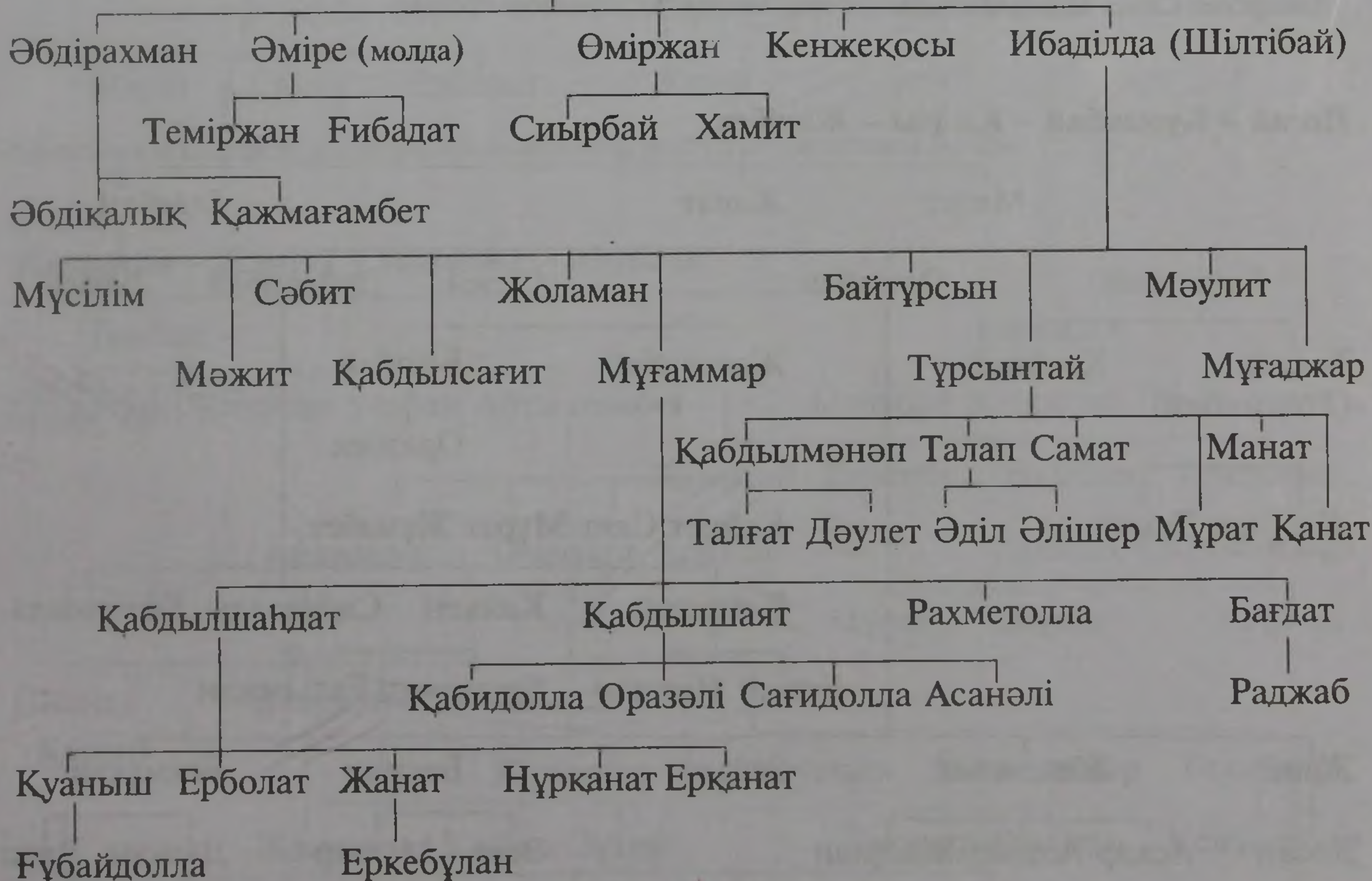

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Дауылбай

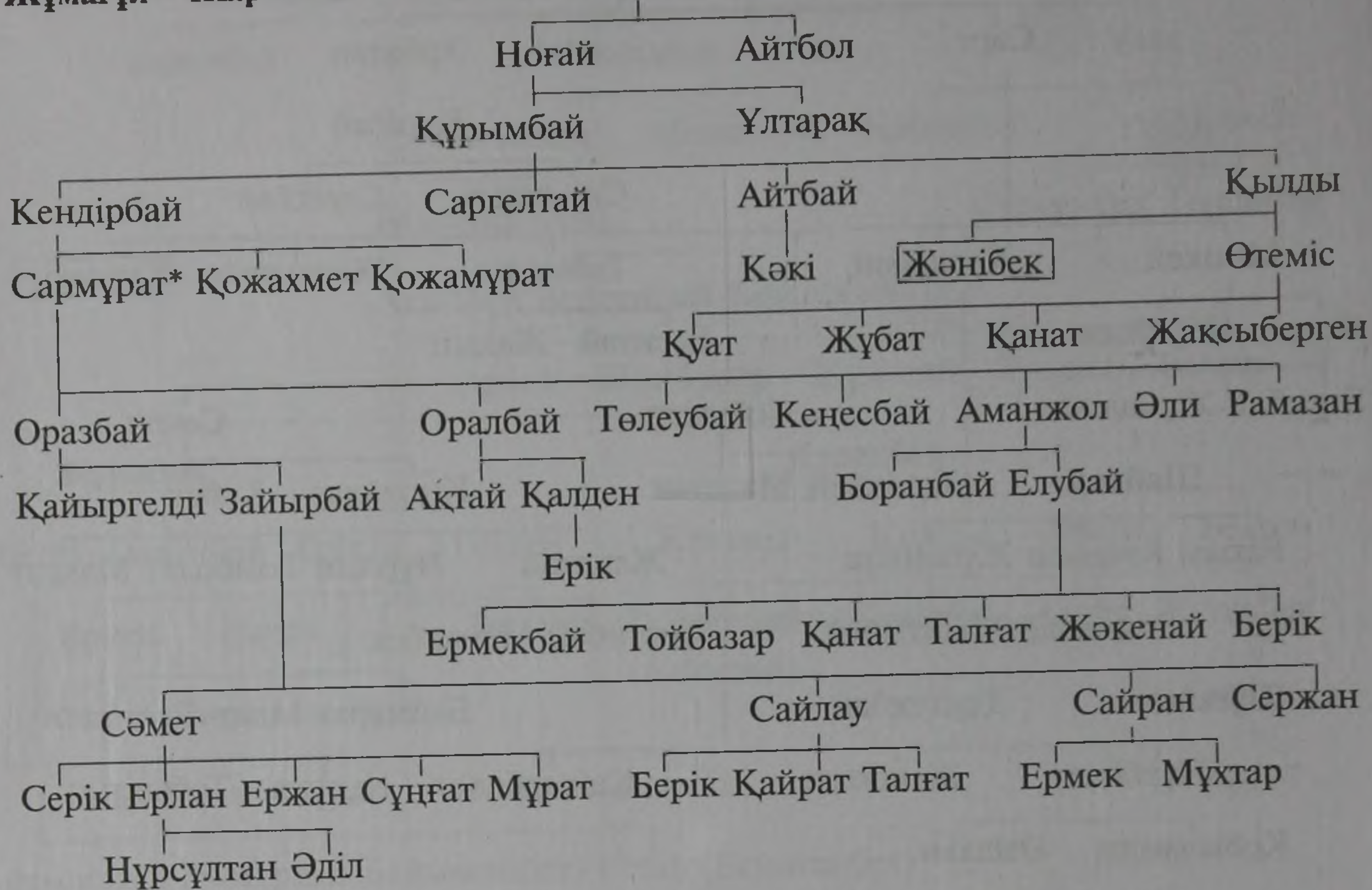
Жантай - Дауылбай - Сарт - Күрлеуіт

Шілтібайев Мұғаммар Әлмембеттің шежіресін жинақтаған.

Қанжығалы шежіресі

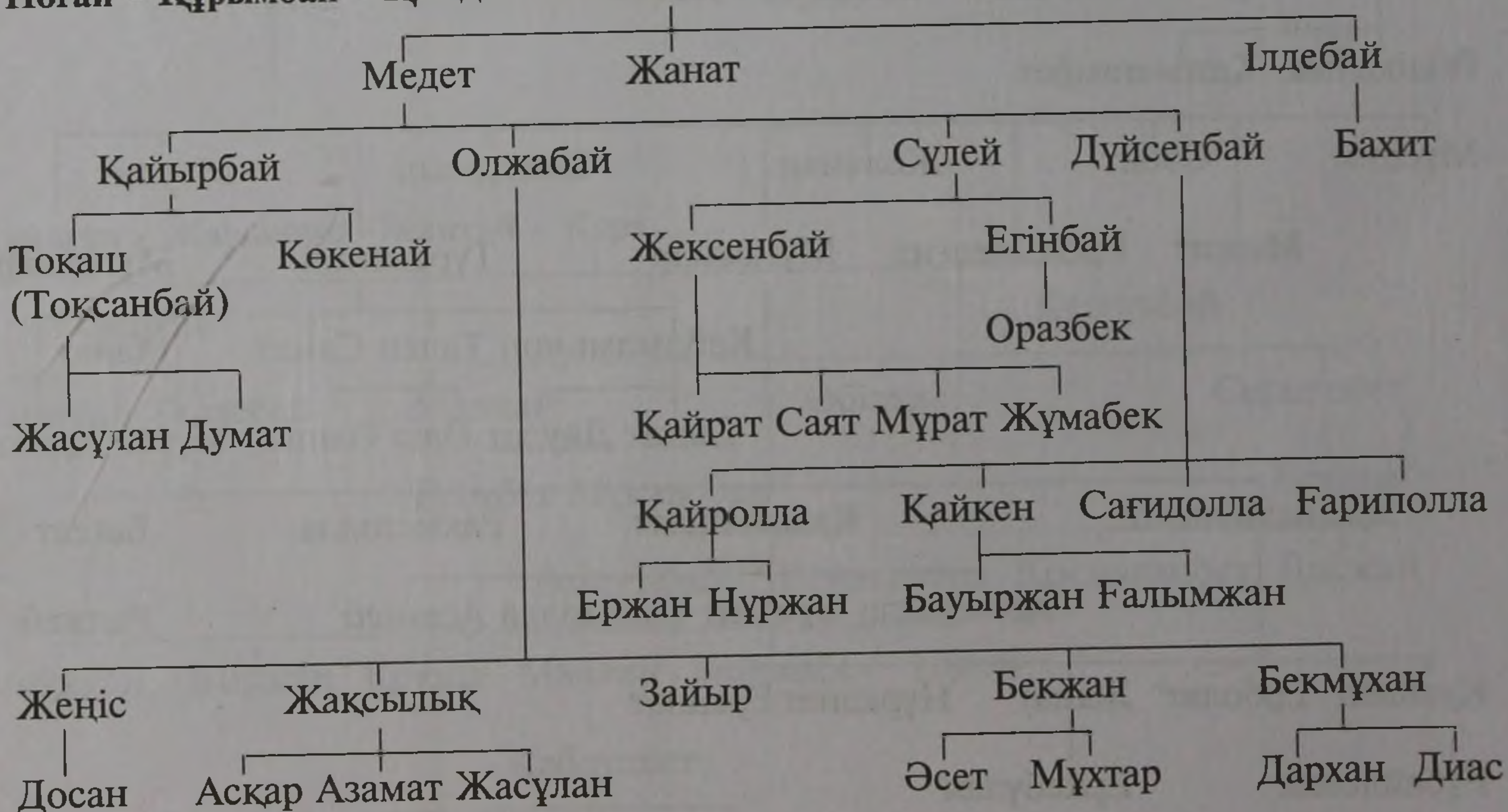
Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Шүрегей (Жуанетік)

*)Аты Щербина кітабінде келтірілген.

Зайырбаев Сәмет Шідерті ауылында орта мектептің директоры болды.

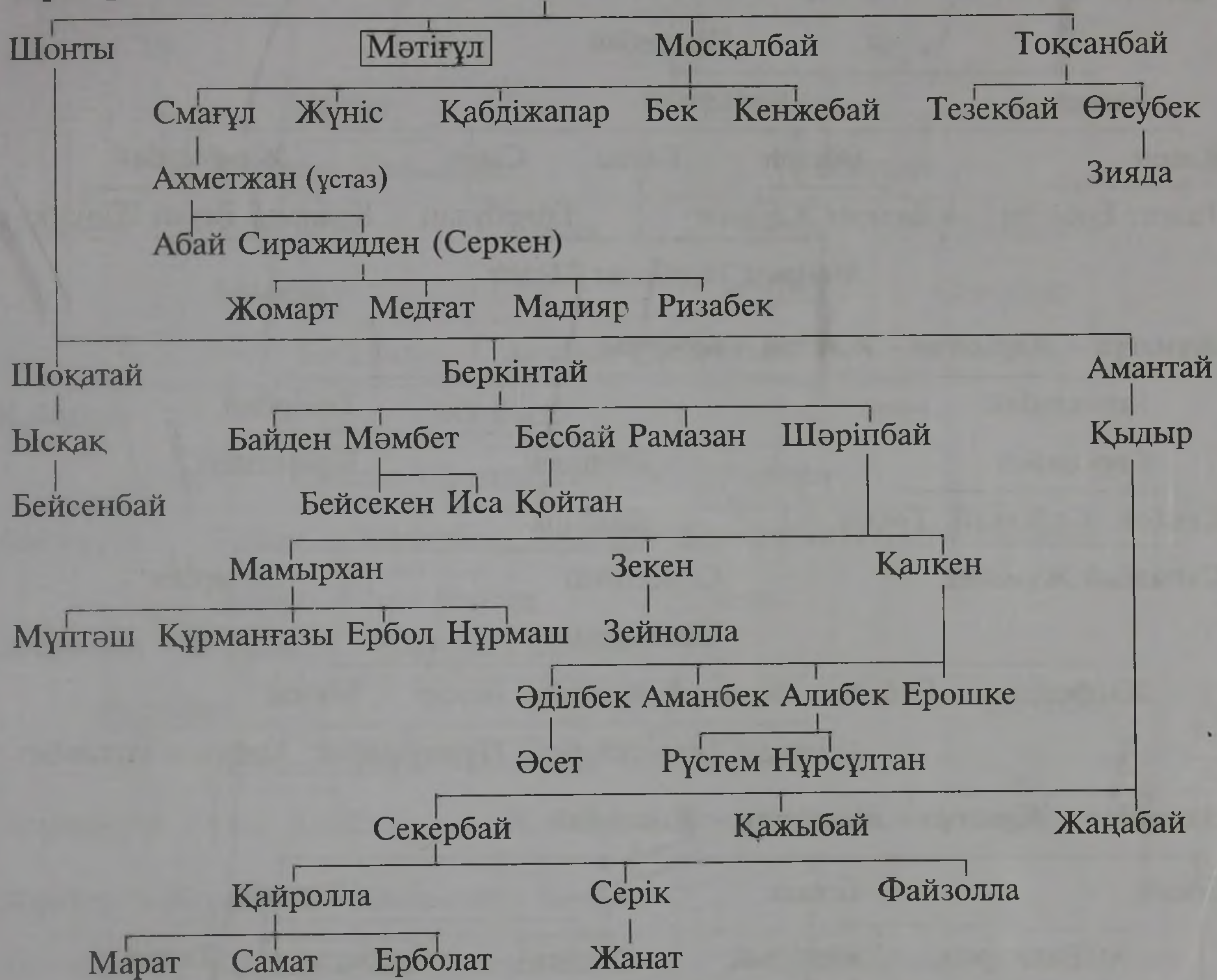
Ноғай - Құрымбай - Қылды - Жәнібек

Медетов Бекжан - тарих ғылымдарының кандидаты, полиция полковнигі.

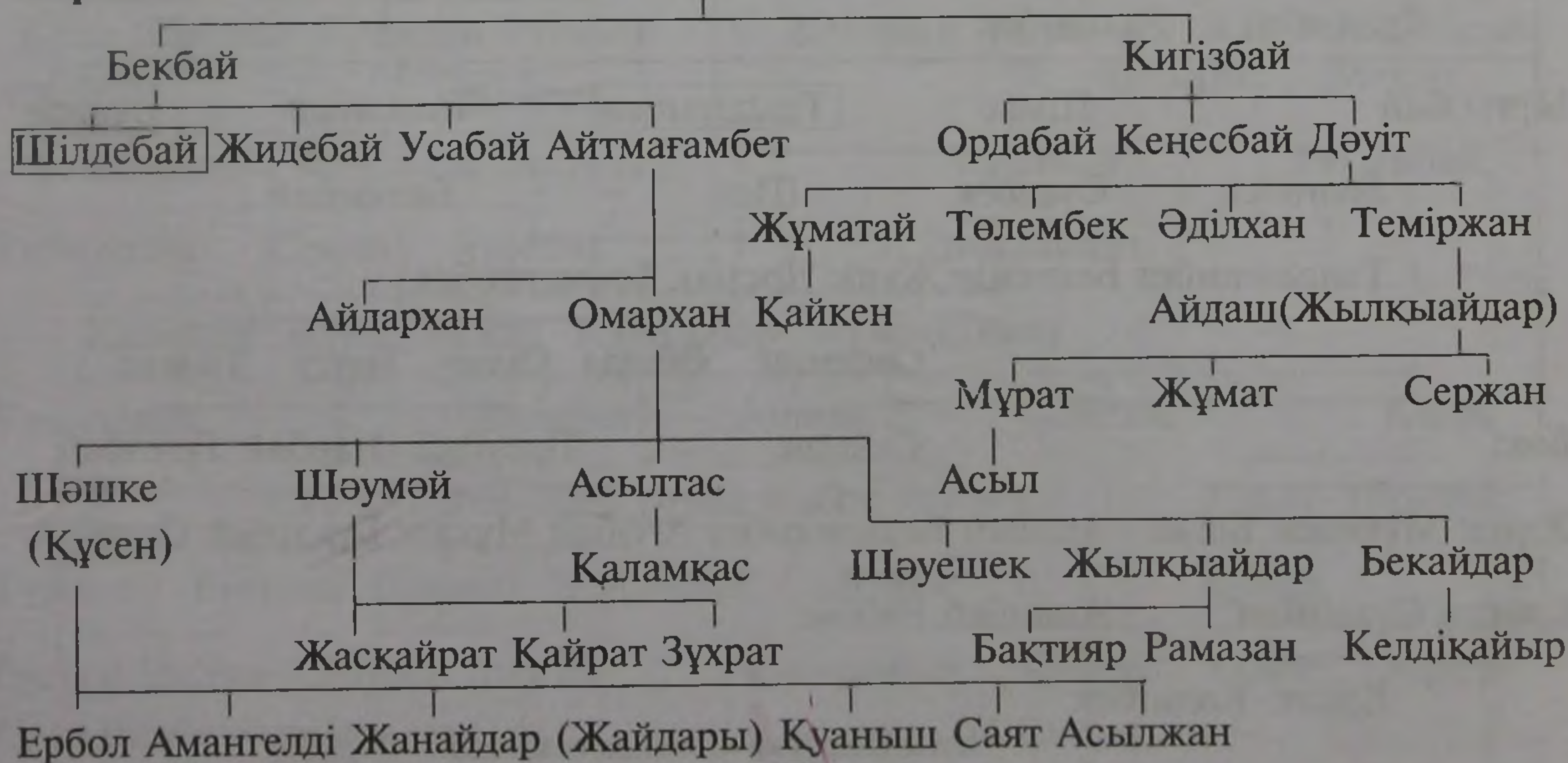
Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Жәменке

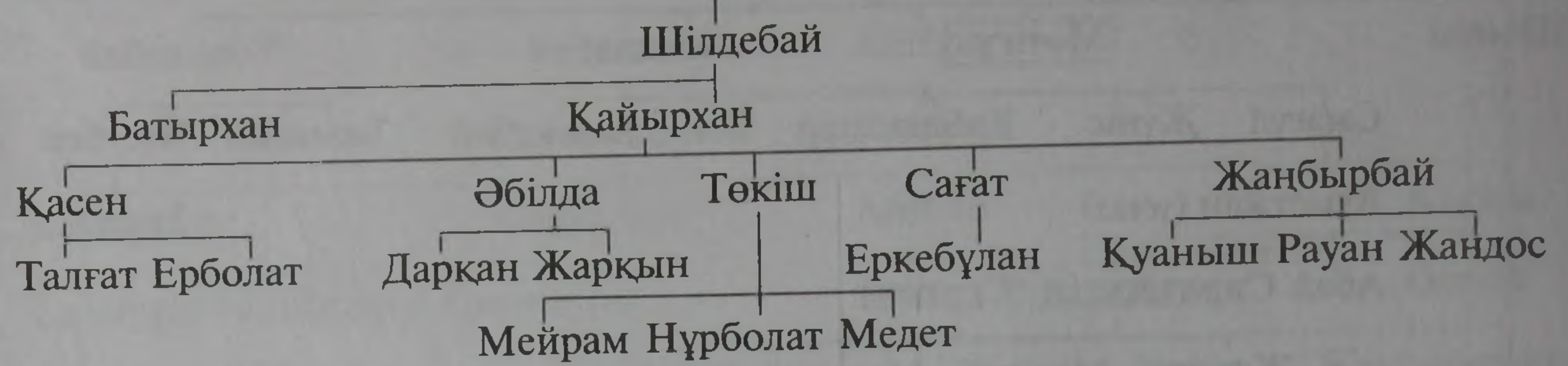
Ахмеджанов Сиражидден Шұға ауылында орта мектептің директоры болды.

Жарылғап - Жантай - Жәменке - Мәтіғұл

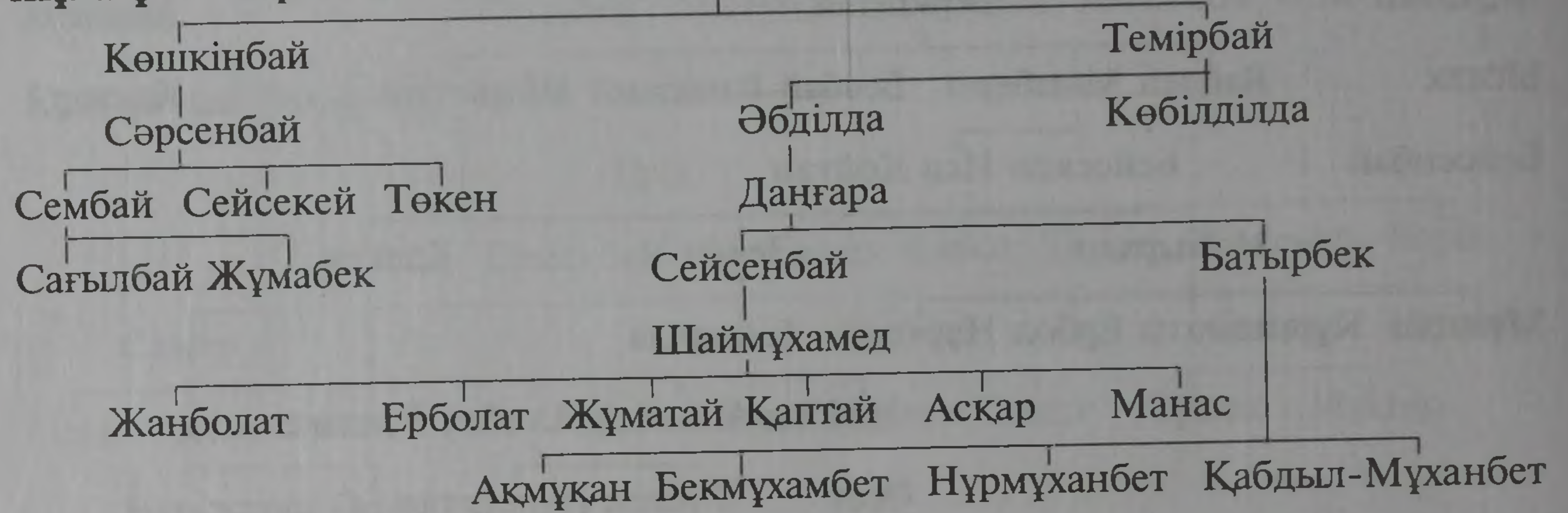

Қанжығалы шежіресі

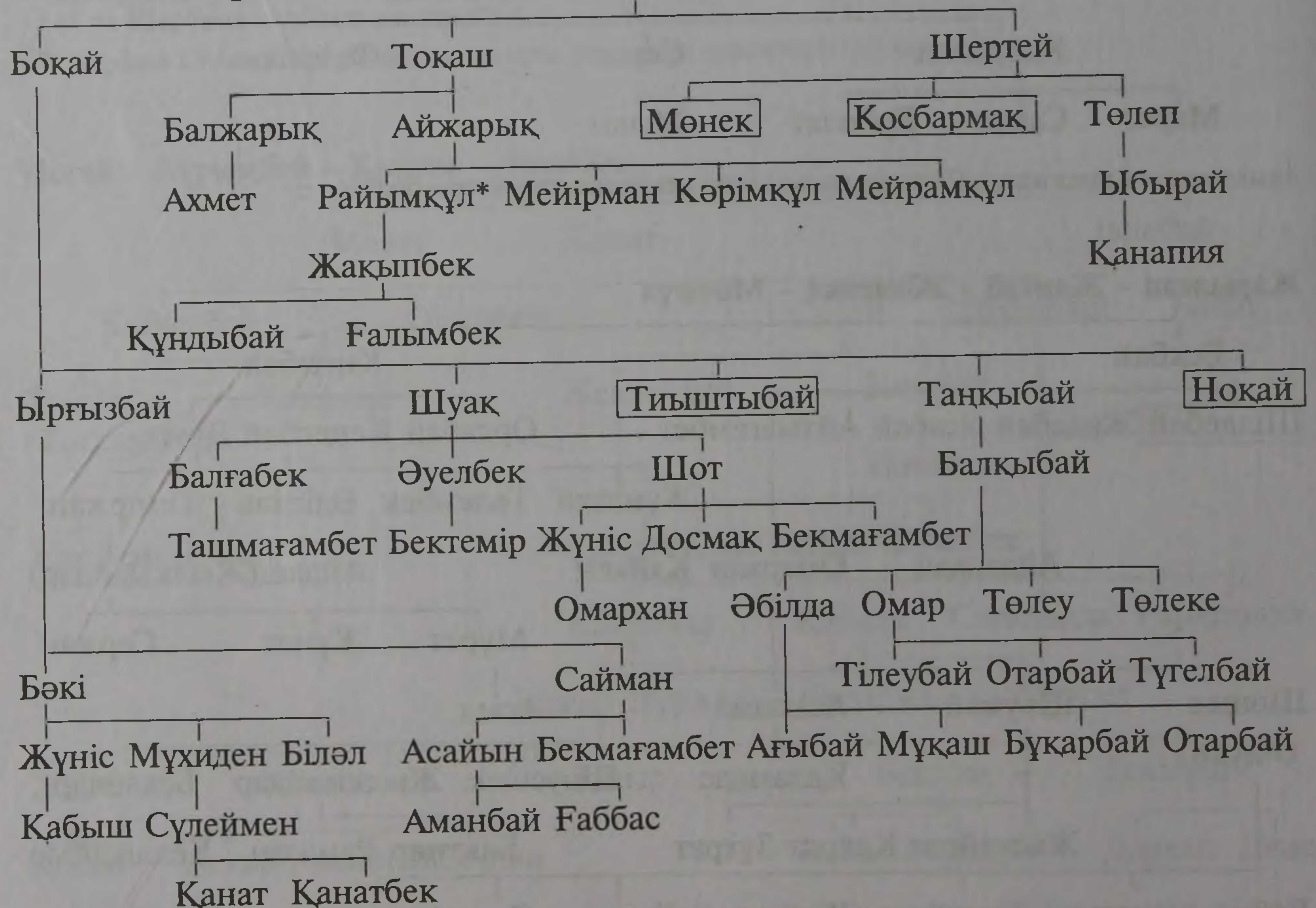
Жантай - Жәменке - Мәтіғұл - Бекбай

Жұмағұл - Жарылғап - Жантай - Байторы

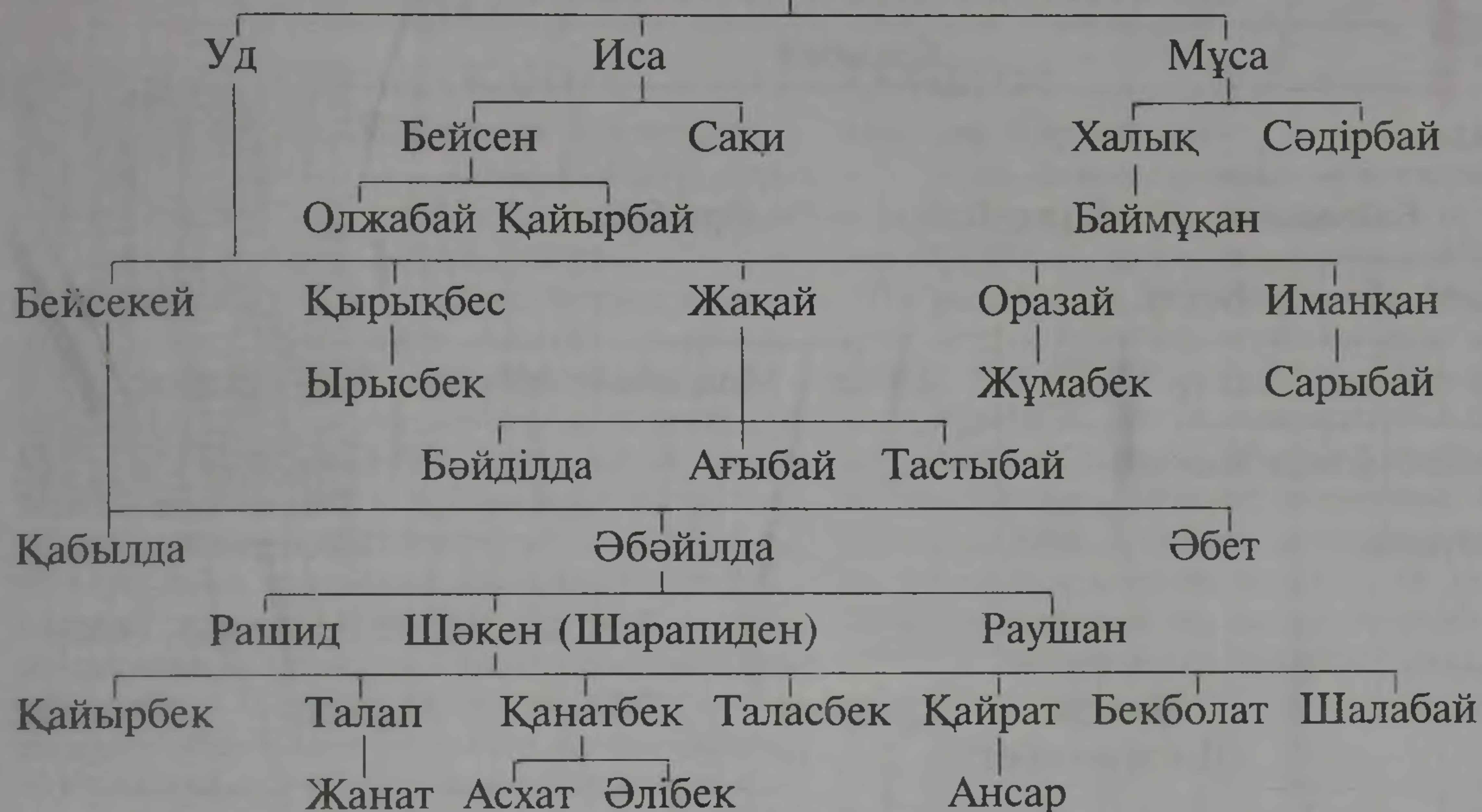
Әлмембет - Жұмағұл - Жарылғап - Жолдыбай

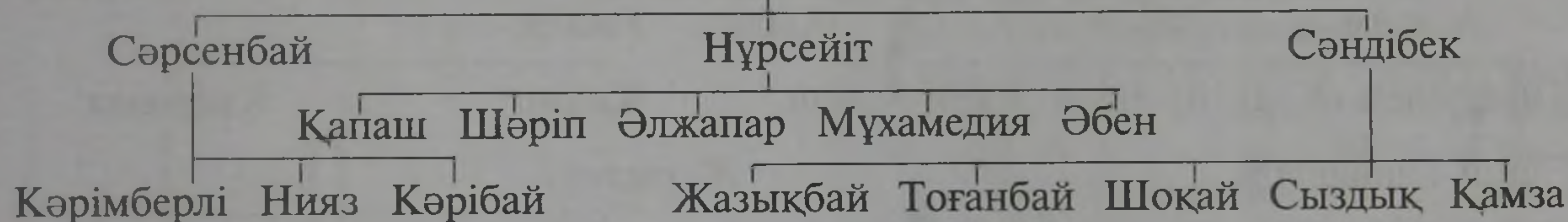
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет

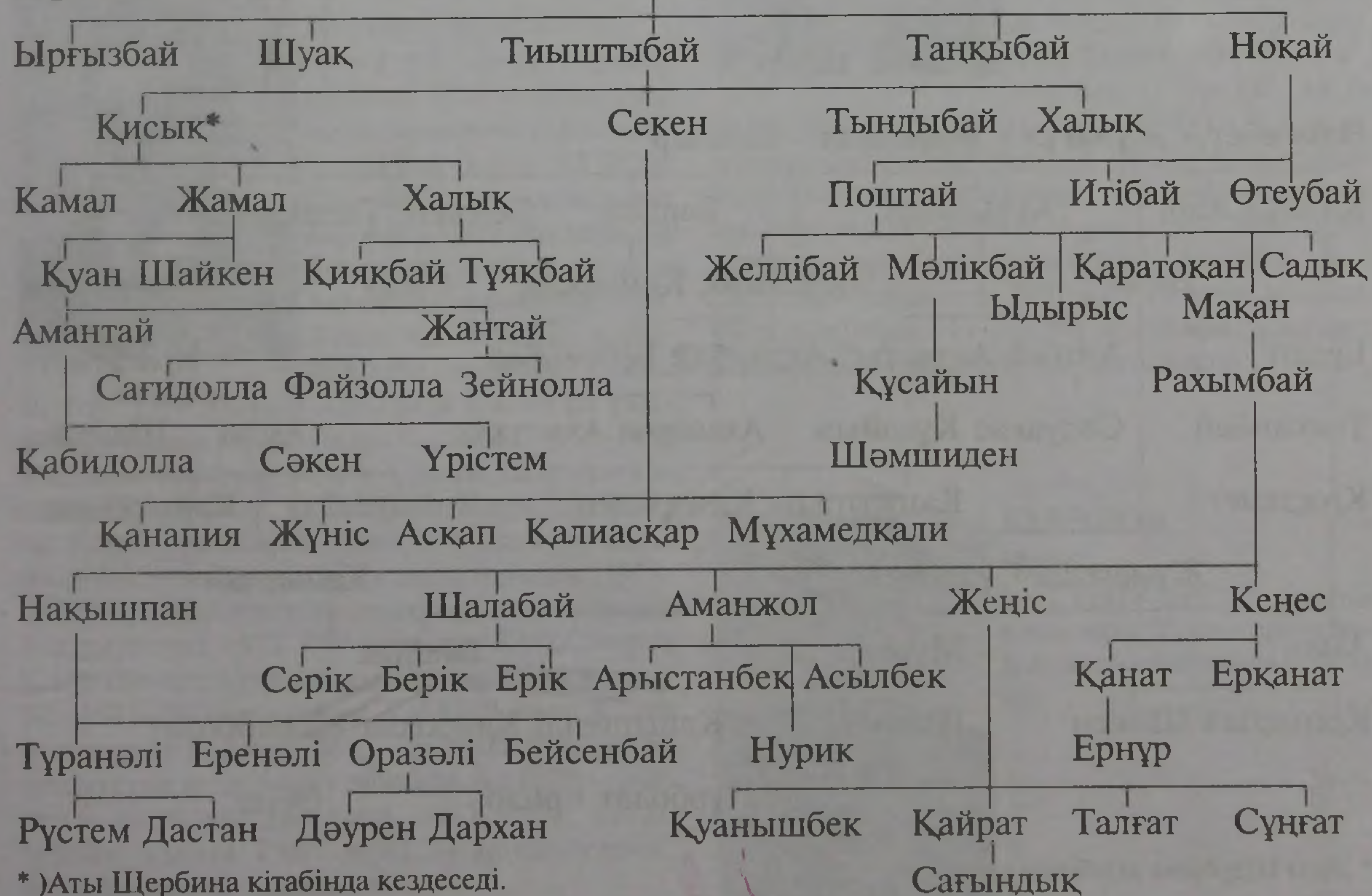
Жарылғап - Жолдыбай - Шертей - Қосбармақ

Жарылғап - Жолдыбай - Шертей - Мөнек

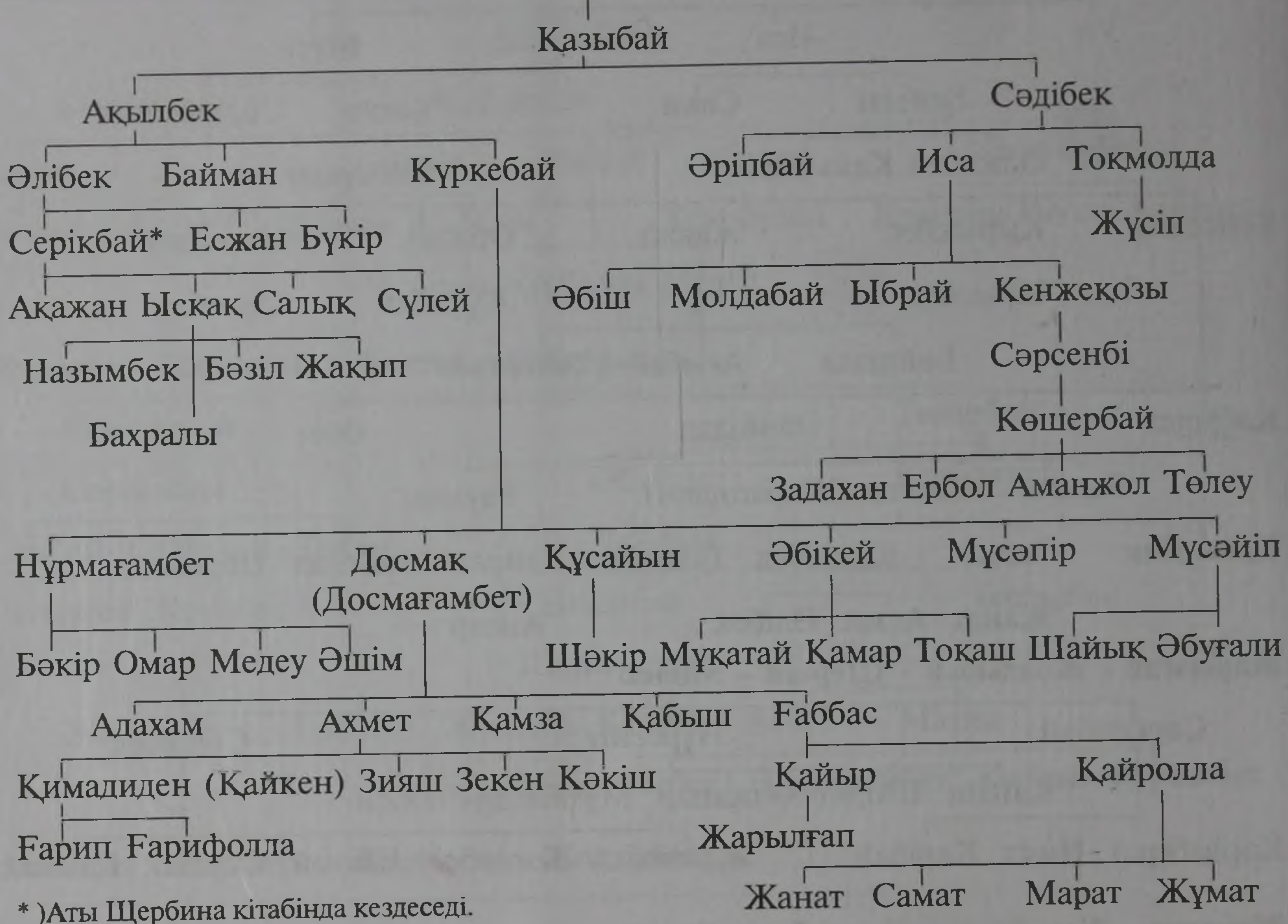
Жұмағұл - Жарылғап - Жолдыбай - Боқай

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

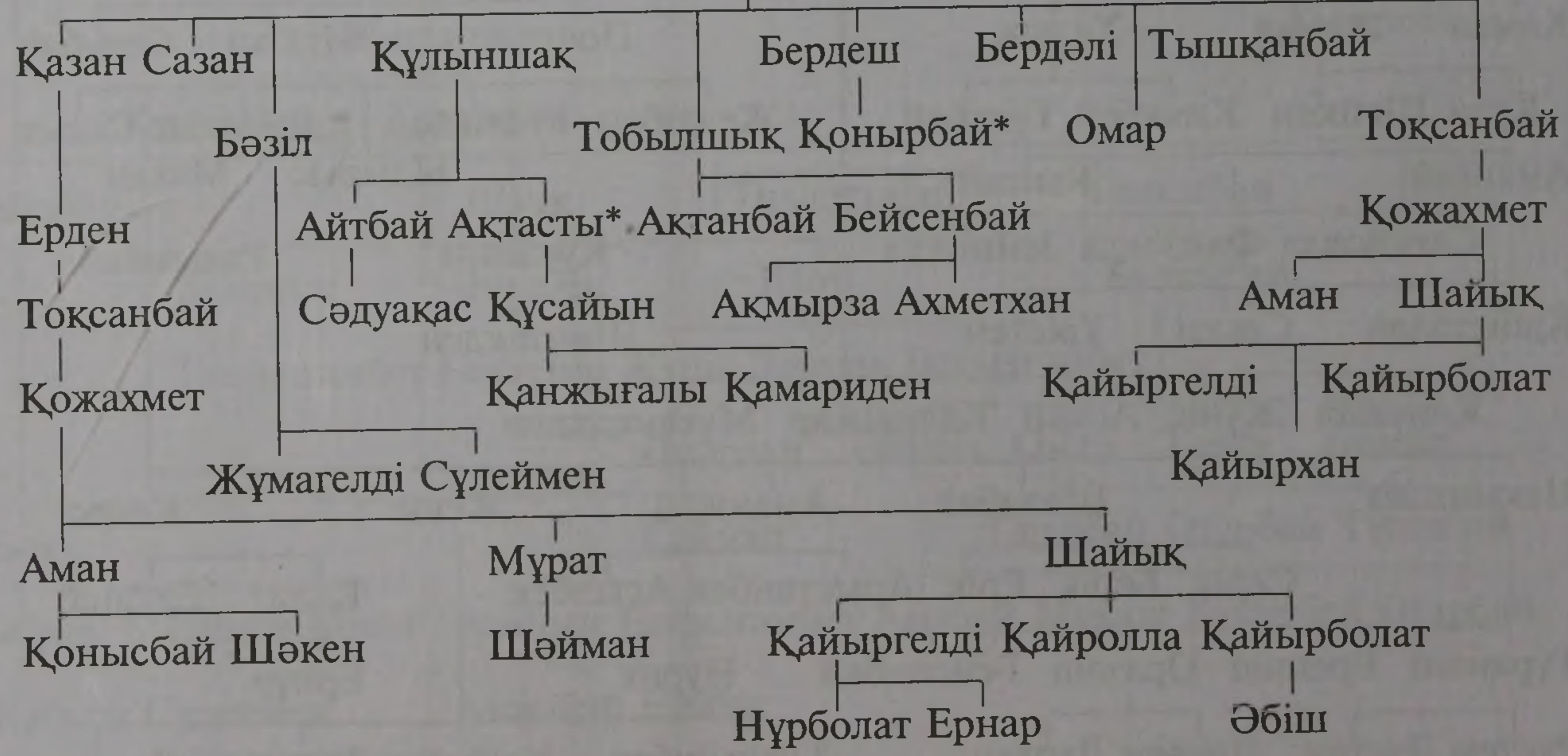
Қанжығалы шежіресі

Әлмембет - Жұмағұл - Жарылғап - Малдыбай

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Әлмембет - Жұмағұл - Жарылғап - Есназар

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ажыбай - Алмашы, Әлмембет Құрметті азаматтар

АҚАЖАНОВ

Қайролла Қасенұлы

(1961, Екібастұз ауданы “Екібастұз” кеңшары Төртүй ауылы).

Ауыл шаруашылығының білікті маманы. Семейдің зоотехникалық-малдәрігерлік институтын 1983 жылы, Москваның К.И.Скрябин атындағы ветеринарлық академия аспирантурасын 1989 жылы бітірген. Ауыл шаруашылығы ғылымының кандидаты. 1991-1997 жылдары Семей облыстық мемлекеттік тәжірибе станциясының директоры. 1998 жылдан Павлодар облысы ауыл шаруашылық департаментінің бастығының орынбасары. 1999-2002 жылдары облыс әкімшілігінде кеңесші қызметінде, қазіргі уақытта Успен ауданы әкімінің орынбасары.

АХМЕТОВ

Нұрлан Қаркенұлы

(1952, Алматы қаласы) педагогика ғылымдарының докторы, профессор. С. Киров атындағы ҚазМУ-тің химия факультетін бітірген. 1974-1979 жылдары М.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің аспирантурасында оқиды. 1980-1983 жылдары бас инженер, ассистент, ҚазМУ-нің аға оқытушысы. 1983-1988 жылдары жоғары білім беру министрлігінің оқу-әдістемелік басқармасының инспекторы. 1988-2000 жылдары Абай атындағы жаратылыстану және жағрафия факультетінің деканы, 2000 жылдан ҚР ЖАК гуманитарлық ғылымдары бөлімінің бастығы. 70-тен астам ғылыми еңбектері жарыққа шыққан.

АХМЕТОВ

Қаркен Ахметолла

(1930, қазіргі Ақтоғай ауданы - 1976, Алматы қаласы) мемлекеттік қайраткер. ҚазМУ-ң және ВЛКСМ ОК-нің Орталық комсомол мектебін (Москва қаласы) бітірген. Еңбек жолын Ақкөл кеңшарында бастаған. Кейін Қарағандыда құрылыс мекемелерінде жұмыс

істеген. 1950 жылдан Алматыда комсомол ұйымының жұмыстарын атқара бастайды. 1956-1959 жылдары Қарағанды мен Алматы қалаларында партия қызметінде. 1959-1971 жылдары ҚазКСР-ғы Кеңес министрлігіндегі физкультура және спорттық мемлекеттік комитеттің төрағасы. 1971-1973 жылдары Алматы қалалық партия комитетінің 2-ші хатшысы. 1973-1975 жылдары ҚазКСР-ның Кеңес министрлігінің жұмыстарының басқарушысы. 1975-1976 жылдары ҚазКСР-ның Кеңес министрлігіндегі кәсіби - техникалық ағарту мемлекеттік комитетінің төрағасы. ҚазКСР — Жоғарғы кеңесінің депутаты (1967, 1971, 1975). “Еңбек Қызыл Туы” және “Құрмет белгісі” ордендерімен марапатталған.

ӘМРЕНОВ

Қыздарбек

(1923, Ертіс ауданы 8- ауыл, Қаражар) - зейнеткер, шежіреші, Естай ақынның немере інісі. 1932 жылы аштық кезінде Омбы жаққа барған, 1934-1935 жылдары Ертіс ауданында детдомында болды, 1935-1937 жылдары Мулявкада (“Чкалов” кеңшары) тұрды. 1939

жылы Қаражарға қайтып келіп “Ақкөл” колхозында еңбек жолын бастады. 1942-1945 жылдары Ұлы Отан соғысында болды, 1946 жылы колхозға оралып бригада счетоводы болып істеді. 1950 жылы колхоздарды қосты. “Жаңаталап” колхозы құрылды, сонда еңбек етті, 1957 жылы колхоз кеңшар болып өзгерді. 1973-1993 жылдары поштада істеді, солан еңбек демалысына шықты.

БІЛӘЛОВ

Әділ

(1914-1992) - әскери полковник, Талдықорған облысының облвоенкомы болды.

Қанжығалы шежіресі

ЕСТАЙ Беркімбайұлы

(1873, Қаражар ауылы, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы - 1946, қазіргі Ақтоғай ауданының Муткенов ауылы). Халық әншісі, ақын, композитор, өнерге еңбегі сіңген қайраткер (1939 ж.). 16 - жасында халық әндерін ерекше орындау қабілетімен елге атағы жайылады. Поэтикалық және музыкалық өнерге дәріс бергендер:

Жарылғапберді, Біржансал, Ақансері, Балуан Шолақ, Үкілі Ыбырай. “Жай қоңыр”, “Майда қоңыр”, “Еркем”, “Қоштасу” әндерінде ерекше табиғи даусымен өзін әдеби қырынан көрсете білген Естай дарынның сыйы. Әсіресе “Қорлан” әні Естайға бағы мен атақ әкелген. Осы әннің әуені М.Тулбаевтың “Біржан-Сара” операсында, Б.Г.Брусиловскийдің “Ер Тарғын” шығармасында пайдаланылған. К.Аманжоловтың “Қорлығайын” және М.Әлімбаеваның “Естай — Қорлан” поэмалары Естайға арналған. Естайдың есіміне Павлодар қаласында көше аты берілген. Ақтоғай ауданында Естай атында ауыл бар. Зиратында мемлекеттік мәні бар ескерткіш орнатылған.

КӘРІМЖАН Жақыпұлы

(1893 - 1957). Аштық жылы “Еңбекші” колхозында көшіп келген, жылқы бағып жүріп 100-биеден 95-құлын алды. 1937 жылы ВДНХ Мәскеуге барып медальмен наградталған, соңғы соғыс жылдарында еңбек армиясына алынып Нижний Тагил қаласында

металург болып жұмыс жасаған, соғыстан кейін “Еңбекші” колхозында жылқы баққан ерен еңбегі үшін “За трудовое отличие”, “За доблестный труд” медальдармен марапатталған.

КӘРІМЖАНОВ Нұралы

(1929, қазіргі Ақтоғай ауданы Жырық ауылы). Әскерден оралғаннан соң комсомол жолдамасымен ішкі істер органдарына алынды. 1959-1961 жылдары Алматыда екі жылдық милиция мектебінде оқиды. 1971 жылы сырттай оқитын милиция мектебін бітіріп заңгер деген мамандыққа ие

болды. Милицияда 34 жыл қызмет жасап, майор атағымен 1984 жылы отставкаға шықты. 12 медальдармен марапатталған. Қазір дін жолына түсіп молдалықты құрып жүр. Қанжығалы шежіресін жинауға, әрі ұйымдастыруға көп еңбек жасаған адам.

КАРИМЖАНОВ Бахриден

(1955, Екібастұз). 1979 жылы Қарағанды мемлекеттік университетін бітірді, сол жылы Екібастұз қаласында № 6 орта мектебінде тарих мұғалімі болып қызметін бастады. 1981-1988 жылдары комсомол, партия органдарында Екібастұз, Павлодар қалаларында істейді. 1988-1990 жылдары облыстық

білім беру басқармасында қызмет етеді. 1990-2002 жылдары № 14, № 42 орта мектептерінің, №3 гимназияның директоры болды, 2002 жылдан Павлодар облысының білім департаментінің бастығы. “Қазақстан Республикасының білім озаты” белгісімен марапатталған.

КЕНЖЕКЕЕВ Әбдіраман

(1903, Ақкөл болысы Басқамыс ауылы - 1956, Екібастұз қаласы). 1921 жылдан Екібастұз шахталарында жұмыс істеген; комсомол, партия қатарына өткен. 1931 жылы Қарағандыда №1-бис шахтасында партия ұйымының хатшысы қызметін атқарған. 1934 жылы Свердлов қаласында

өндірістік академияда оқыған. 1937 жылы Баянауыл ауданы партия комитетінің жауапты хатшысы болды. 1938-1939 жылдары “халық жауы” ретінде ұсталған, ақталған. Кейін Қарағандыда әртүрлі партия, кеңес орындарында жұмыс істеді. 1951-1956 жылдары Екібастұзда қызмет етті.

ҚАЛЕНОВ Қали

(1927, қазіргі Ақтоғай ауданы)- жылқышы, Социалистик Еңбек Ері (1966 ж.). 1943 жылы “Екібастұз” кеңшарының жұмыскері. Механизатор курсы бітіріп тракторист болды. Кейін 1956 жылға дейін бақташа болып істеді. 1965 жылы 140 биеден 140 құлын сақтап қалды. Оның есімі Қаз КСР-нің Алтын Құрмет кітабына енгізілген. Ленин орденімен және “Серп и Молот” алтын медалімен

марапатталған.

ҚҰСПЕКОВ

Қайыржан

(1926-1983) - ұстаз. 1957 жылы Павлодар педучилищесін, 1964 жылы Қазақ мемлекеттік университетін бітірген. 1951 жылдан “Екібастұз” кеңшарындағы 7- жылдық мектепте ұстаздың қызметін бастады. 1966-1983 жылдары сол мектепте (ол уақытта орта мектебі) оқу ісінің меңгерушісі болып істеді. Жалпы 32 жыл мұғалім болды. “Екібастұз” кеңшарының орталығында бір көше бұл кісінің атымен аталды. Жұмыс істеген мектепте 2002 жылы мемориалдық тақта орнатылды.

МЕДЕТОВ Олжабай

(1917, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы Ақкөл аулы - 2000, Павлодар). Павлодар зоотехникалық мектебін бітірген. Ұлы Отан соғысы жылдары Белорус жерінде “Мститель” партизан отрядының бөлімше командирі болған. Бірнеше орден және медальдармен марапатталған. Көп жылдар бөйі ауыл шаруашылығында еңбек етіп зейнеткер атанды.

жылдар бөйі ауыл шаруашылығында еңбек етіп зейнеткер атанды.

МЕДЕТОВ

Бекжан Олжабайұлы

(1955, Краснокутск ауданы “Новотроицк” кеңшары). С. М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетін бітірген соң Павлодар пединститутында қызмет етті. 1992 жылы Алматыда аспирантураны аяқтап тарих ғылымдарының кандидаты болды. Қорғаған соң Павлодар заң

коллежінде қызмет атқарады, бастықтың оқу жөніндегі орынбасары, әділет полковнигі.

МУСИН

Жабатай Байсарыұлы

(1932, бұрынғы Куйбышев ауданы “Чкалов” кеңшары - 1986, Краснокут ауданы “Октябрьдің 25 - жылдығы” кеңшары). 1954-1957 жылдары “Чкалов” кеңшарында рабочком бастығы, 1957-1959 жылдары сол кеңшарда №4

бөлімшенің басқарушысы болды. 1959-1961 жылдары Капланбектегі ауыл шаруашылығының техникумінде оқыды. 1962-1970 жылдары “Октябрьдің 25 жылдығы” кеңшарында бас агроном болып істеді, 1970-1979 жылдары сол кеңшарын басқарды. Бес медальдармен марапатталған.

СМАГУЛОВ

Ахметжан

(1898, Ақкөл-Жайылма өңірі - 1968, Краснокут ауданы Шұға ауылы). Жасында арабша оқып білім алған. Ақкөл жерінде - Ертіс ауданында 1935-1950 жылдары мұғалім болған. Бертің молда болып, ел арасында “Түйе мұғалім” атанған.

ТАЙТАҚОВ

Жұпар Біләлұлы

(1912-1986) - партия және кеңес қызметкері. Семей облысында бірнеше аудандарында 16 жыл бірінші хатшы болып істеді.

ТАЙТАҚОВ Зүпаш

(1928, бұрынғы Куйбышев ауданы Басқамыс ауылы). 1946-1950 жылдары “Басқамыс” колхозындағы бастауыш мектебінде мұғалім болып істеді. 1950 жылы Павлодар педучилищесін, 1955 жылы Семей пединститутын бітірген. 1950-1957 жылдары Жаңаталап, Шідерті, Спартак орталау мектептерінде мектеп директоры болды. 1957-1969 жылдары партия қызметінде, Екібастұзда және Краснокутскийде. 1969-1986 жылдары Краснокутск аудандық Ішкі Істер бөлімінің саяси жұмыстары бойынша бастықтың орынбасары қызметін атқарды. 40 жылғы еңбегі үшін 5 медальдармен марапатталды.

ТЕМИРЖАНОВ

Сағынтай

(1928, Куйбышев ауданы 8-ауыл - 1985, Железинка). 1942 жылдан бастап сот органдарында істеді. 1946-1950 жылдары Каганович, Максим-Горький аудандарында, Павлодар прокуратурасында тергеуші, аға тергеуші болды. 1950-1985 жылдары Лебяжі, Краснокутск, Қашыр, Баянауыл, Железинка аудандарында прокурор болып қызмет істеді. Оқуды сырттай оқып білімін көтеріп отырған.

науыл, Железинка аудандарында прокурор болып қызмет істеді. Оқуды сырттай оқып білімін көтеріп отырған.

ТӨКЕНОВ

Кенес

(1938, қазіргі Ақтоғай ауданы Естай ауылы). 1965 жылы Семейдің педагогика институтын бітірген. 1959-1961 жылдары бастауыш мектепте, 1961-1962 жылдары Жаңаталап сегізжылдық мектепте, 1962-1967 жылдары С.Муткенов атындағы орта мектепте, 1967-1972 жылдары Өлеңті орта мектебінде қазақ тілі мен әдебиеттен сабақ береді.

1972-1988 жылдары “Жданов” кеңшарында Жоламан ауылындағы орталау (негізгі) мектептің директоры болды. 1988-1996 жылдары мұғалім қызметін атқарды. Ерекше еңбегі үшін “ҚР білім беру ісінің үздігі”, “Білім озаты” белгілермен марапатталды.

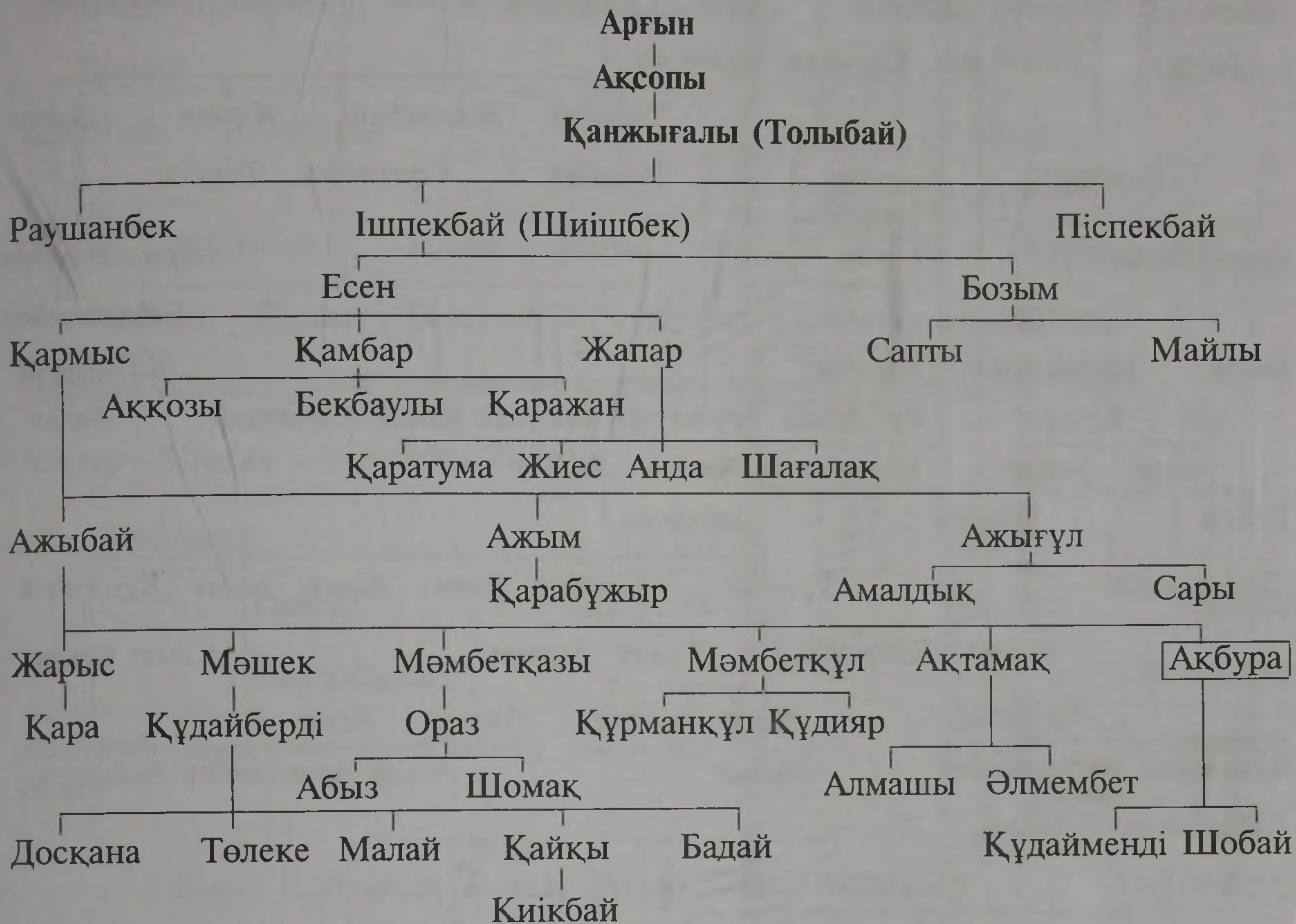
ШІЛТІБАЕВ

Мұғаммар

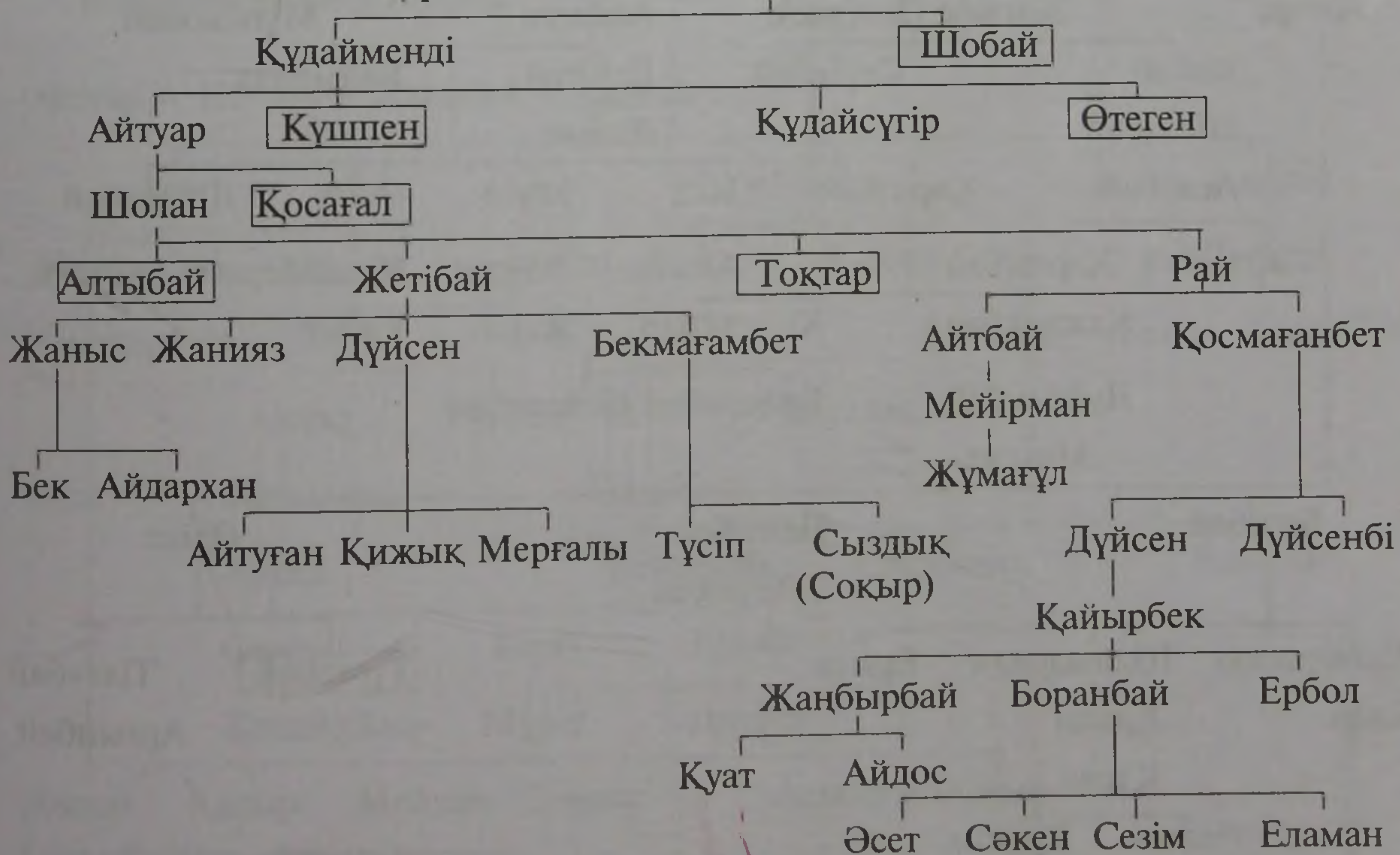
(1934, қазіргі Ақтоғай ауданы “Ақкөл” кохозы) - ауыл шарушылығының қызметкері, шежіреші. 1942-1952 жылдары мектепте оқыды, 1952-1957 жылдары колхозда учетчик, кладовщик, кассир-счетовод болып істеді. 1957-1996 жылдары “Коминтерн” кеңшарында 3-бөлімшеде завхоз-кладовщик, зоотехник, шопан, помбухгалтер, завхоз, бөлімше меңгерушісі, гидротехник қызметтерін атқарды. 1996 жылдан дін жолында молда болып жүр.

щик, зоотехник, шопан, помбухгалтер, завхоз, бөлімше меңгерушісі, гидротехник қызметтерін атқарды. 1996 жылдан дін жолында молда болып жүр.

Ажыбай - Ақбура

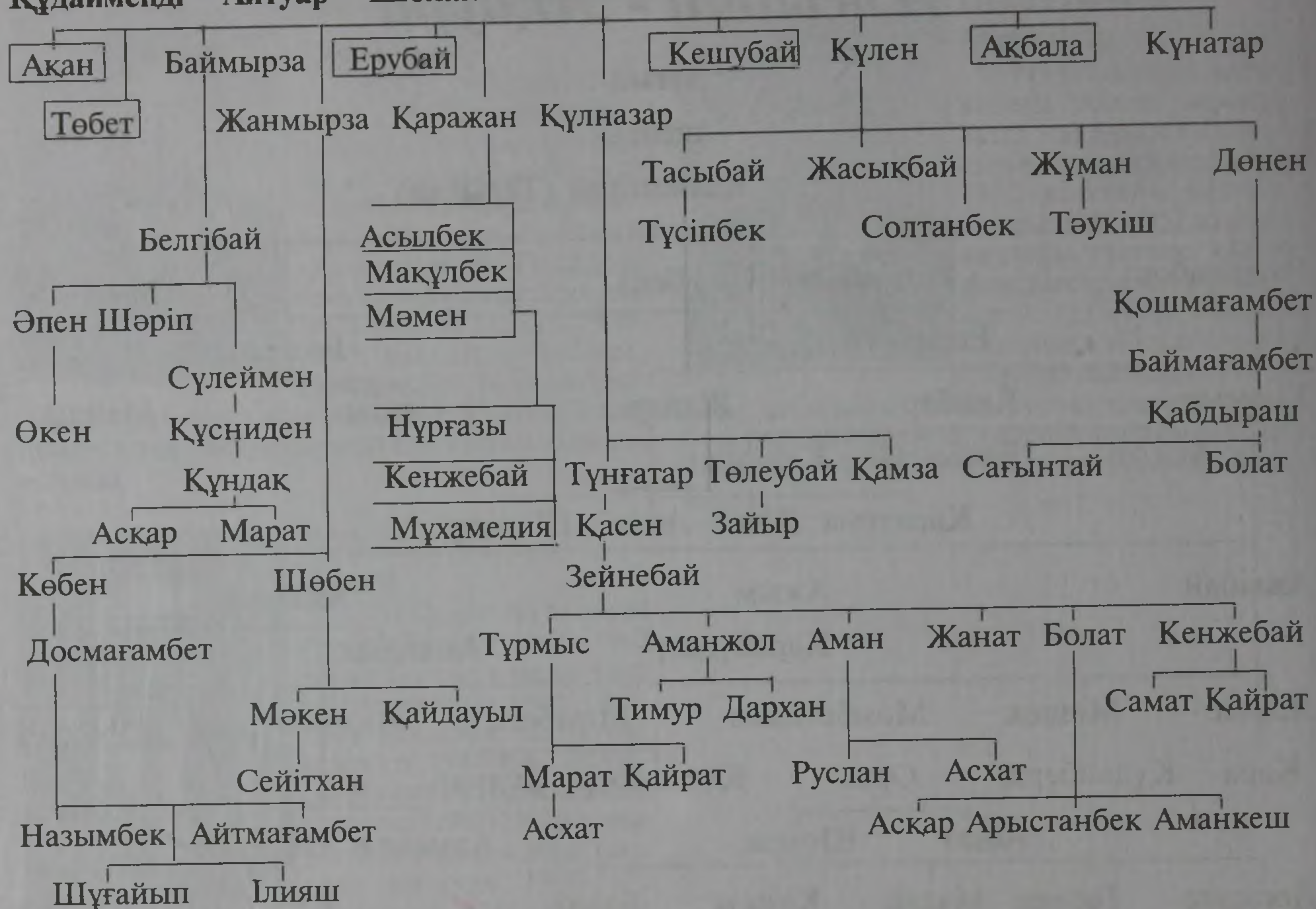

Есен - Қармыс - Ажыбай - Ақбура

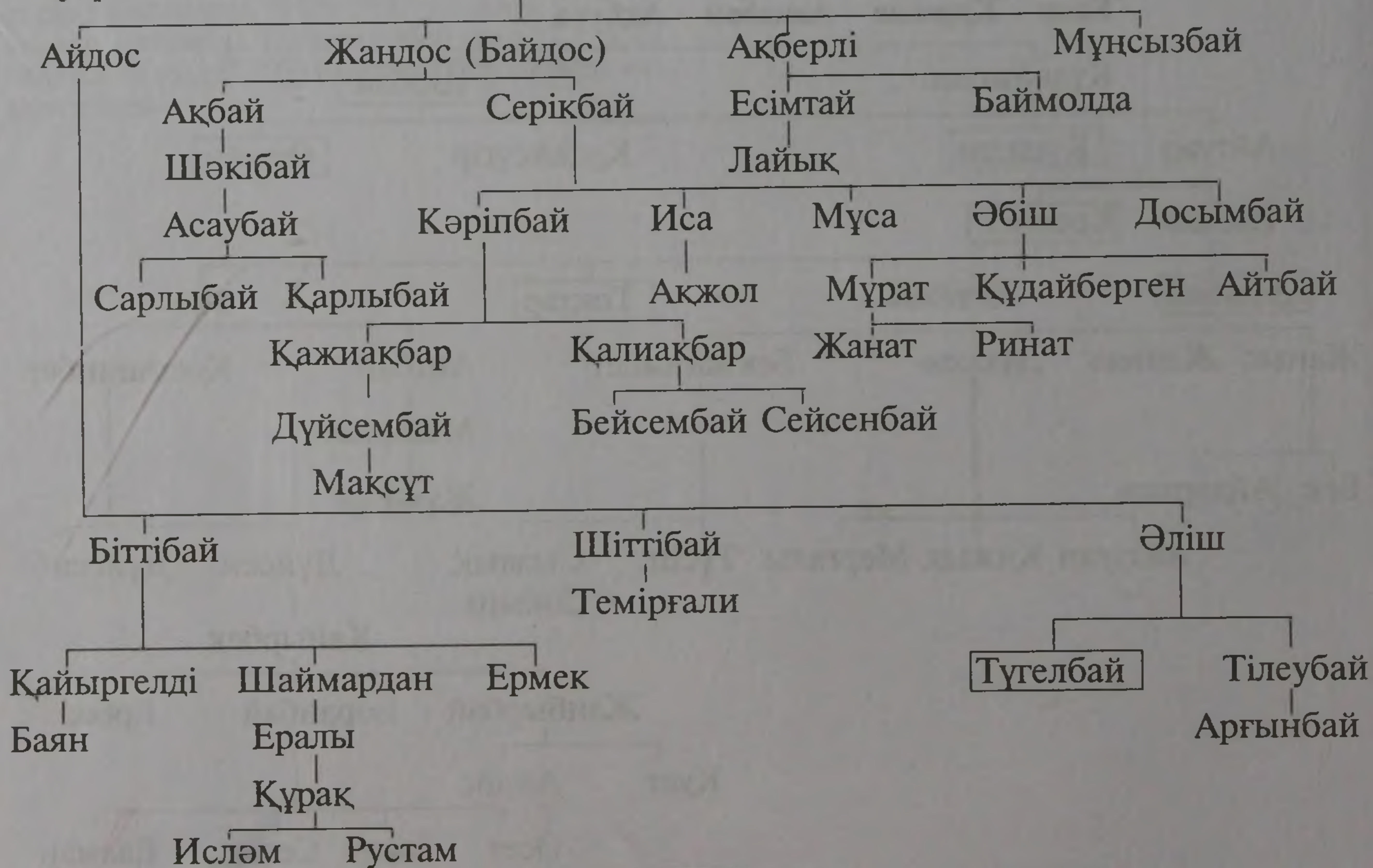

Қанжығалы шежіресі

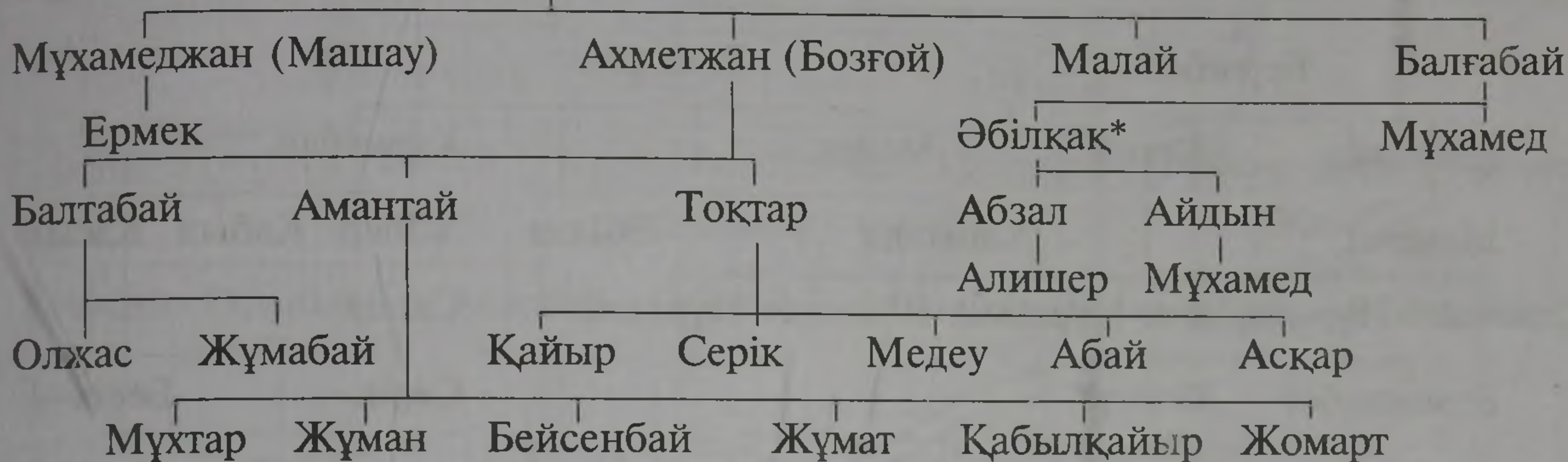
Құдайменді - Айтуар - Шолан - Алтыбай

Айтуар - Шолан - Алтыбай - Ақан

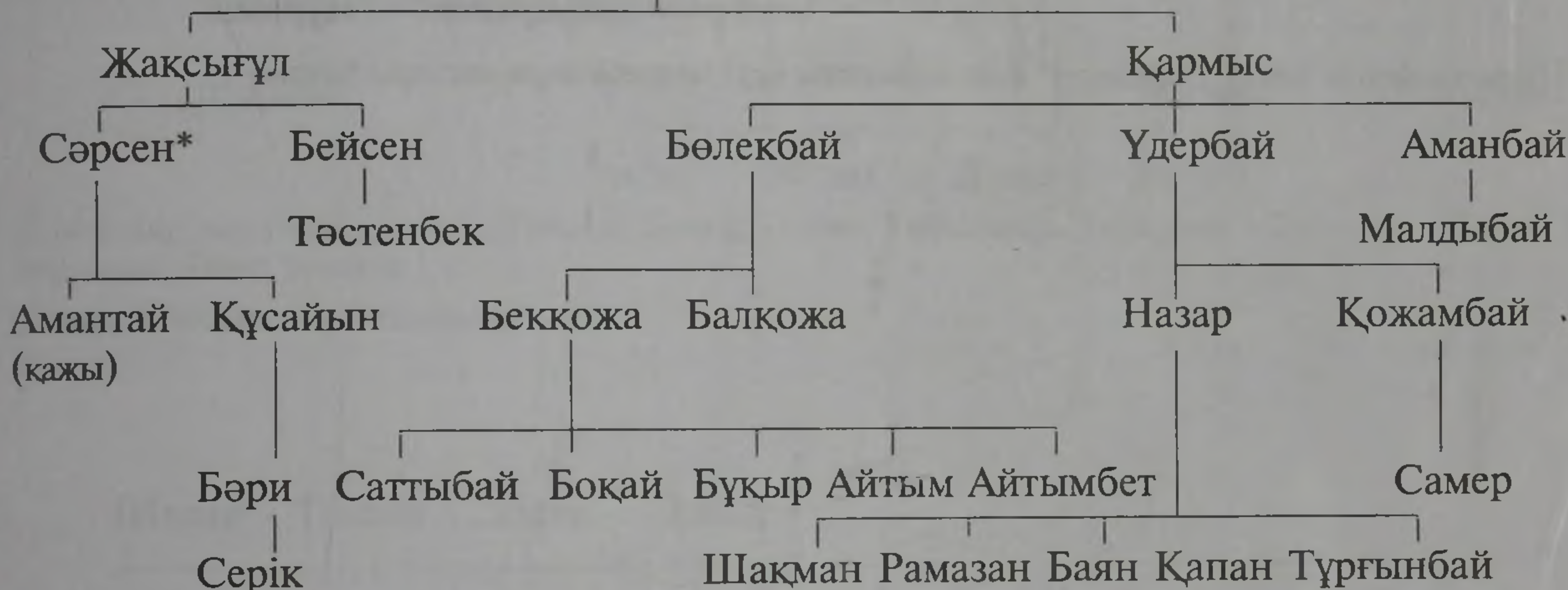

Ақан - Айдос - Әліш - Түгелбай

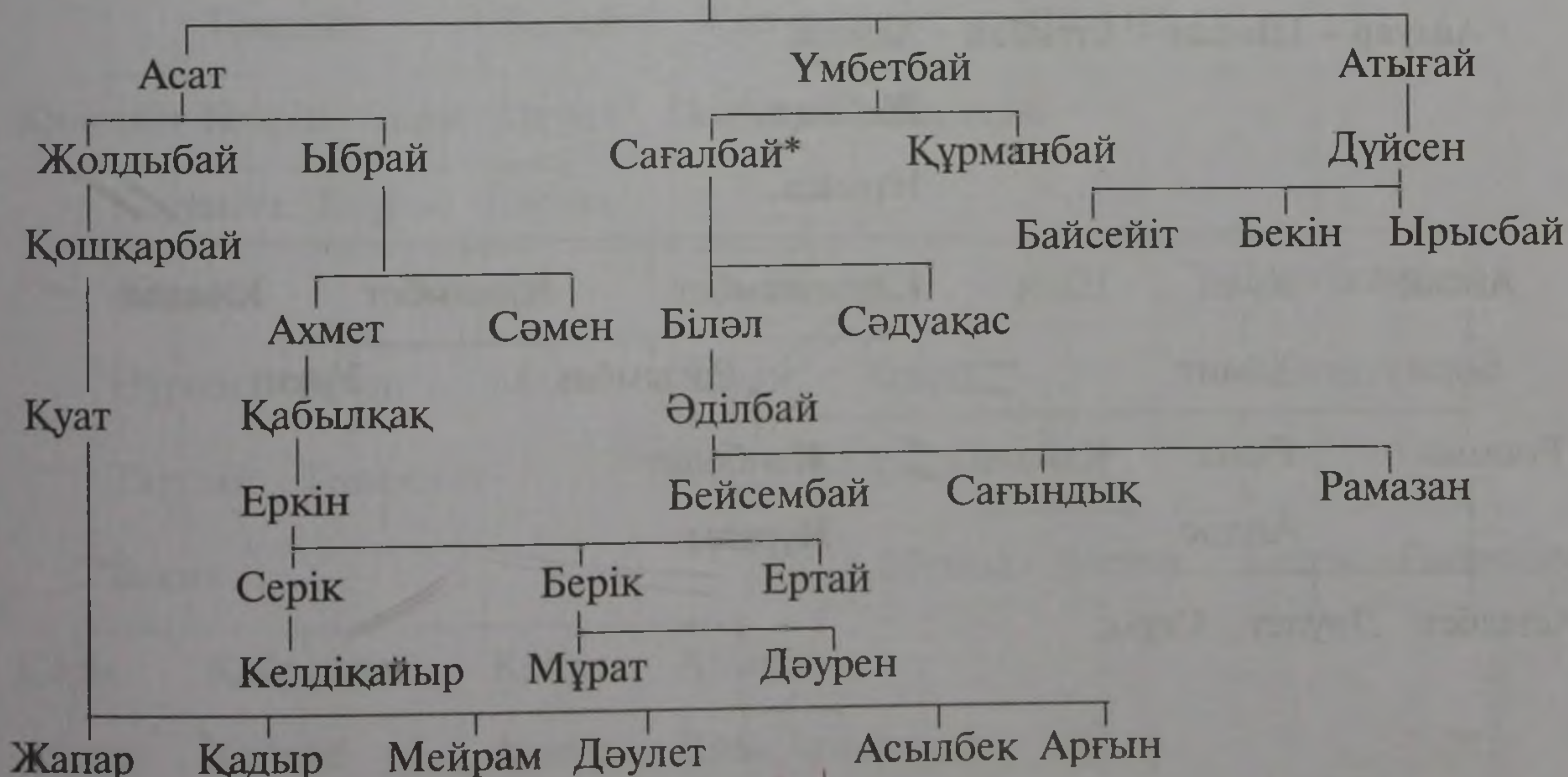
Түгелбаев Әбілқаж - "Ақкөл" кеңшарының директоры, Ақтоғай ауданының әкімі болды.

Айтуар - Шолан - Алтыбай - Төбет

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

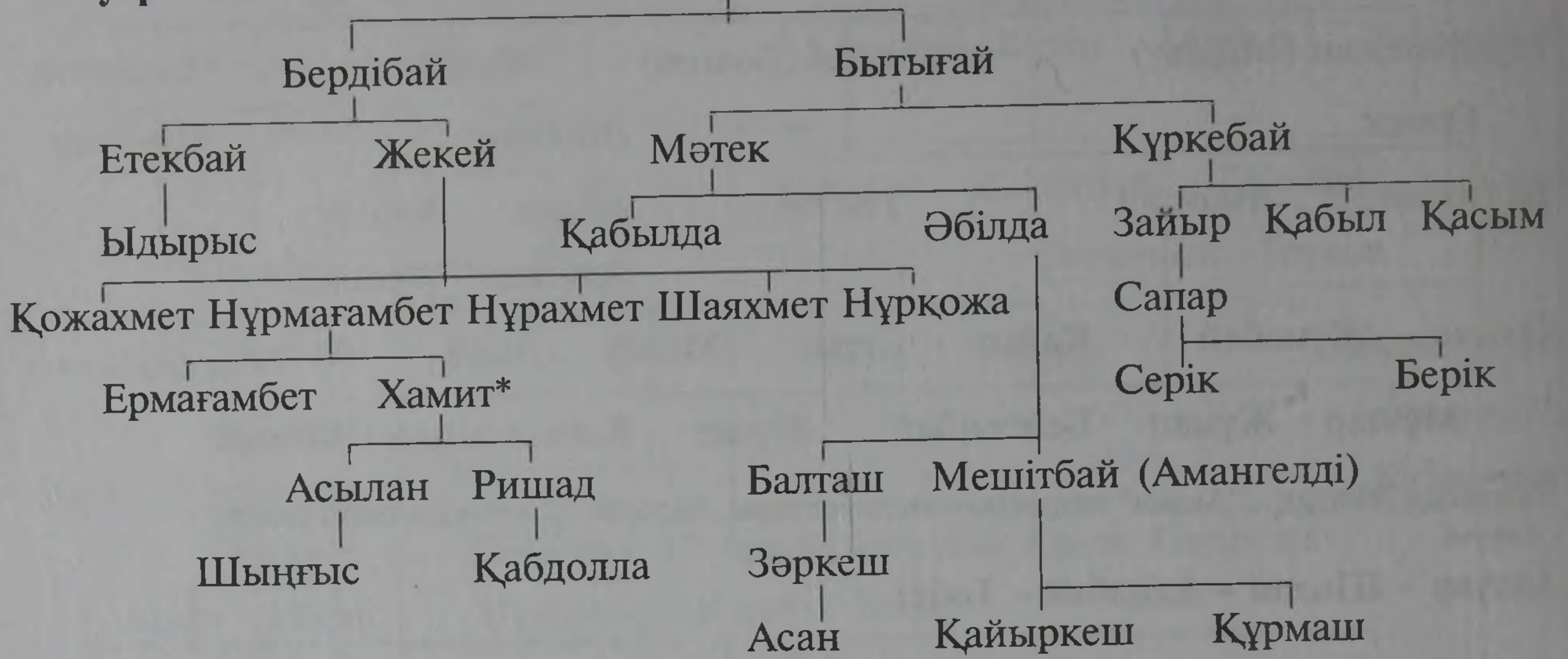
Айтуар - Шолан - Алтыбай - Ерубай

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

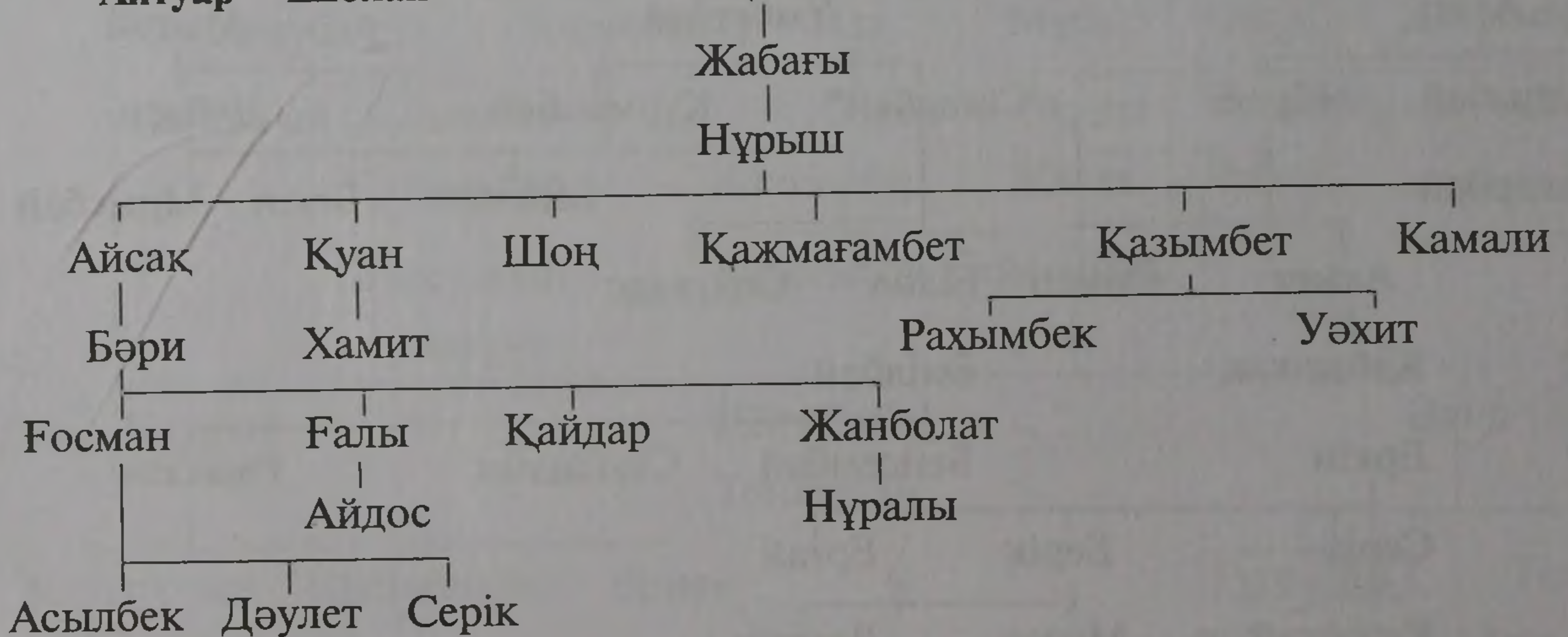
Қанжығалы шежіресі

Айтуар - Шолан - Алтыбай - Кешубай

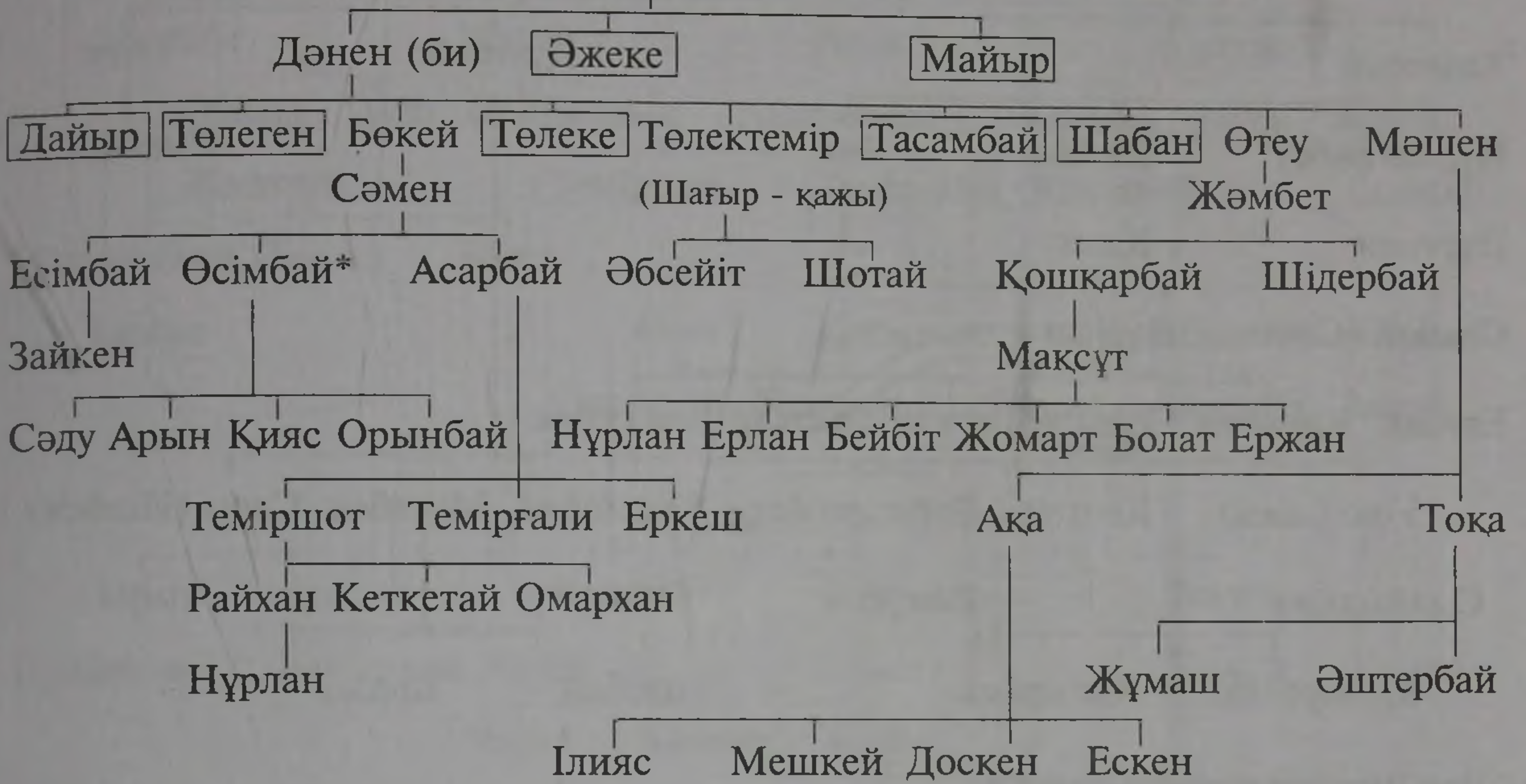

Нұрмағамбетов Хамит - "Шідерті" кеңсарындағы орта мектебінің директоры болды.

Айтуар - Шолан - Алтыбай - Ақбала

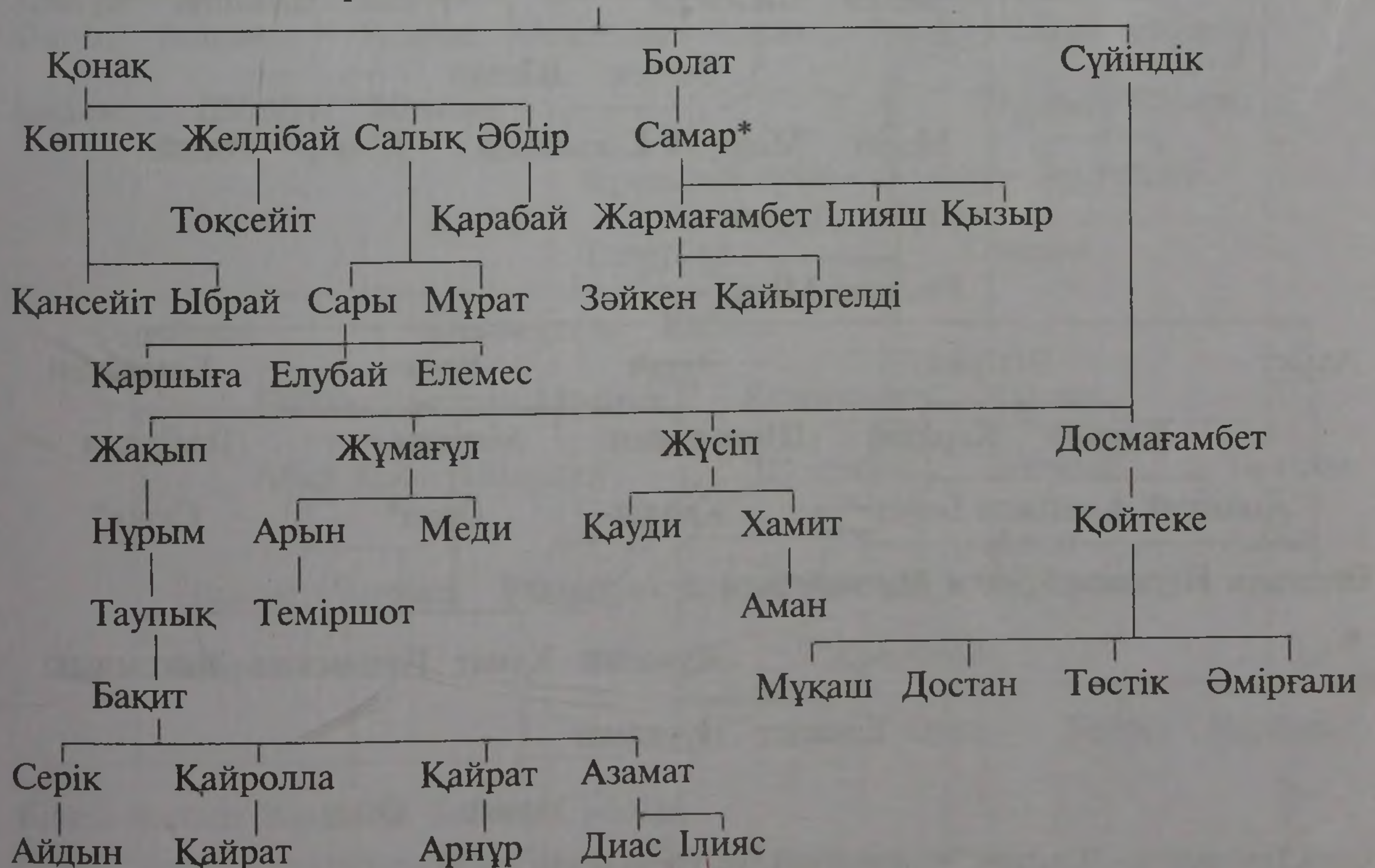
Құдайменді - Айтуар - Шолан - Тоқтар

Дәнненің 1 әйелінен - Дайыр, Төлеген, Бөкей, Төлеке, Төлектемір, 2 әйелінен - Тасамбай, Шабан, 3 әйелінен - Өтеу, Мәшен.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

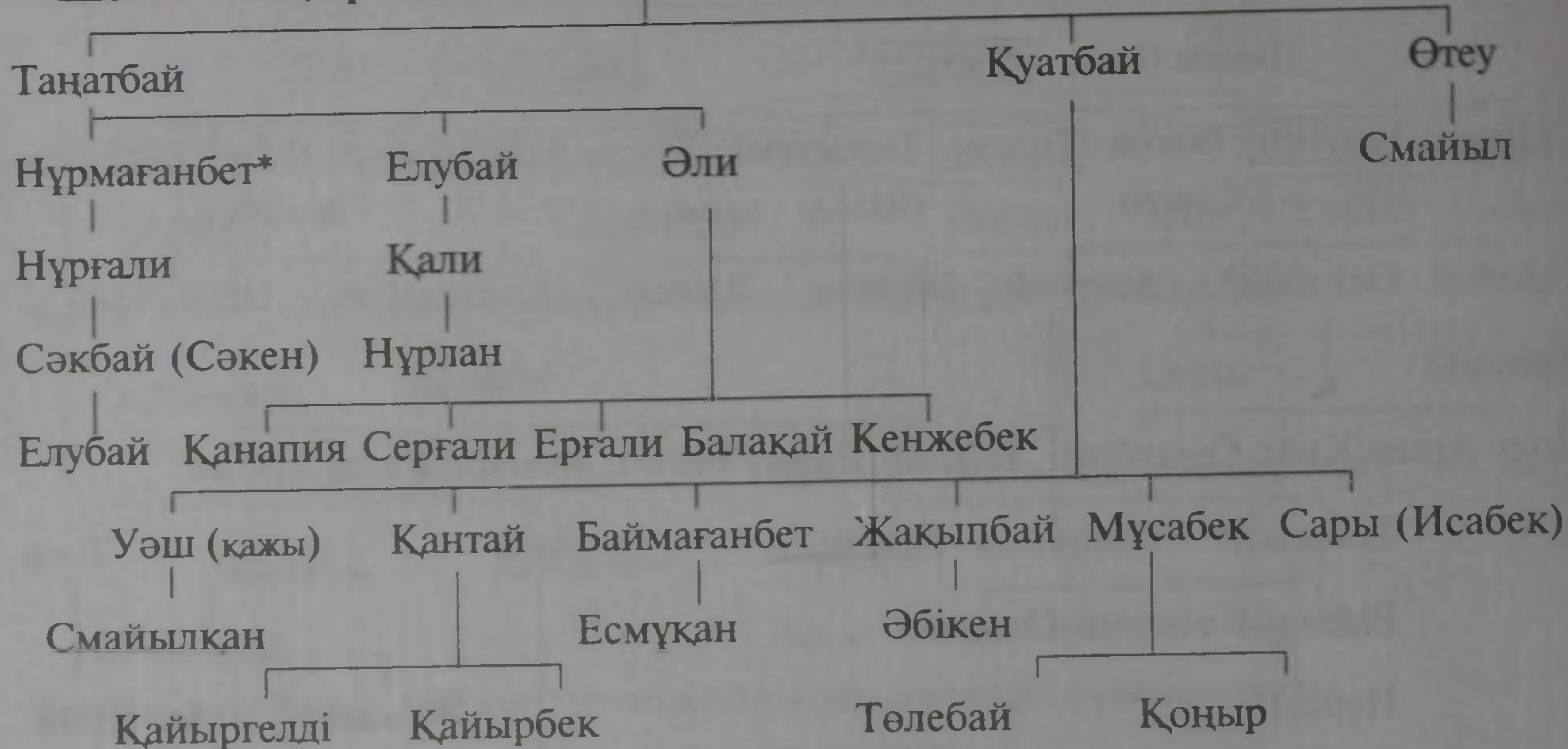
Шолан - Тоқтар - Дәннен - Дайыр

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

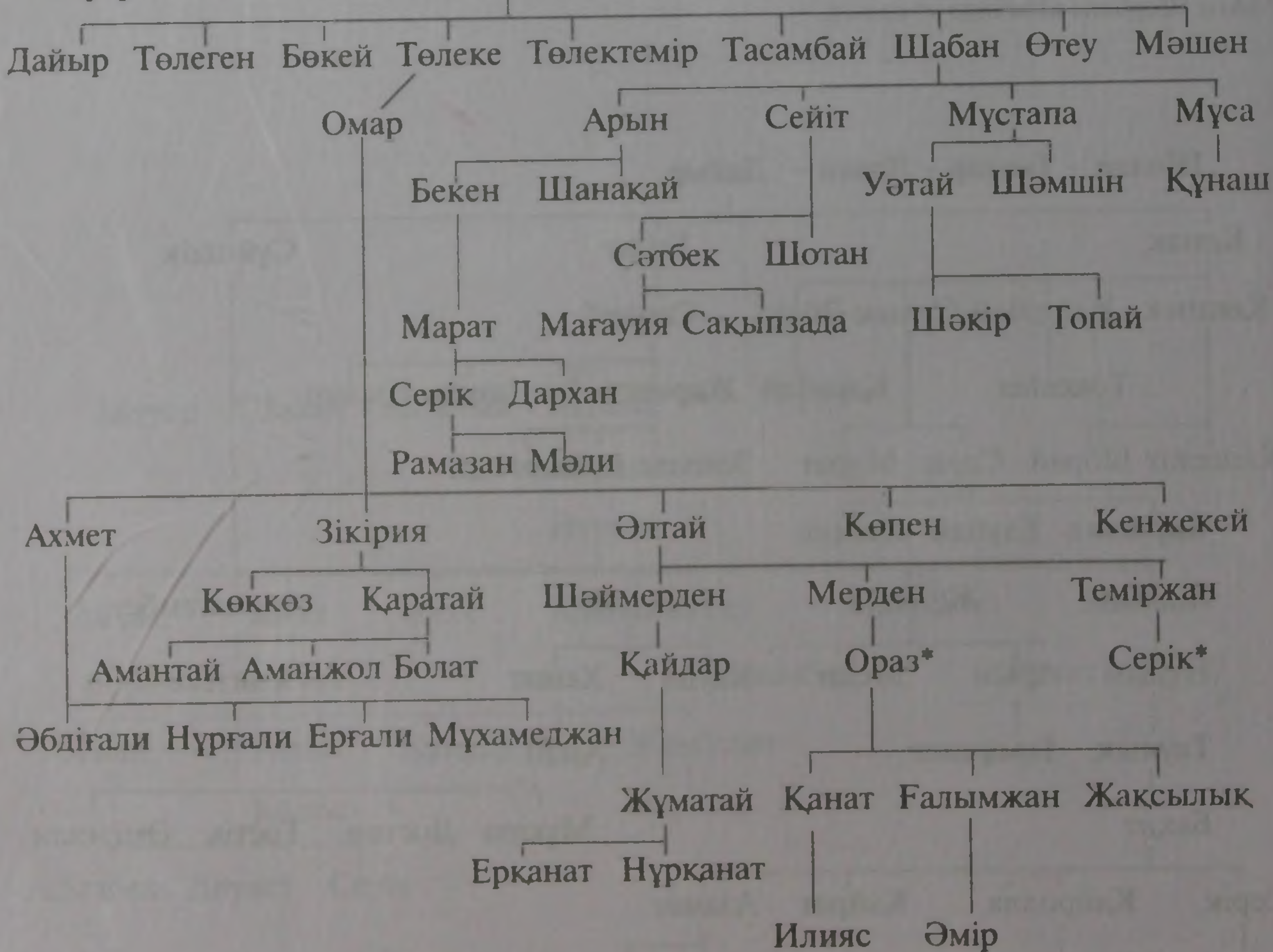
Қанжығалы шежіресі

Шолан - Тоқтар - Дәнен - Төлеген

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

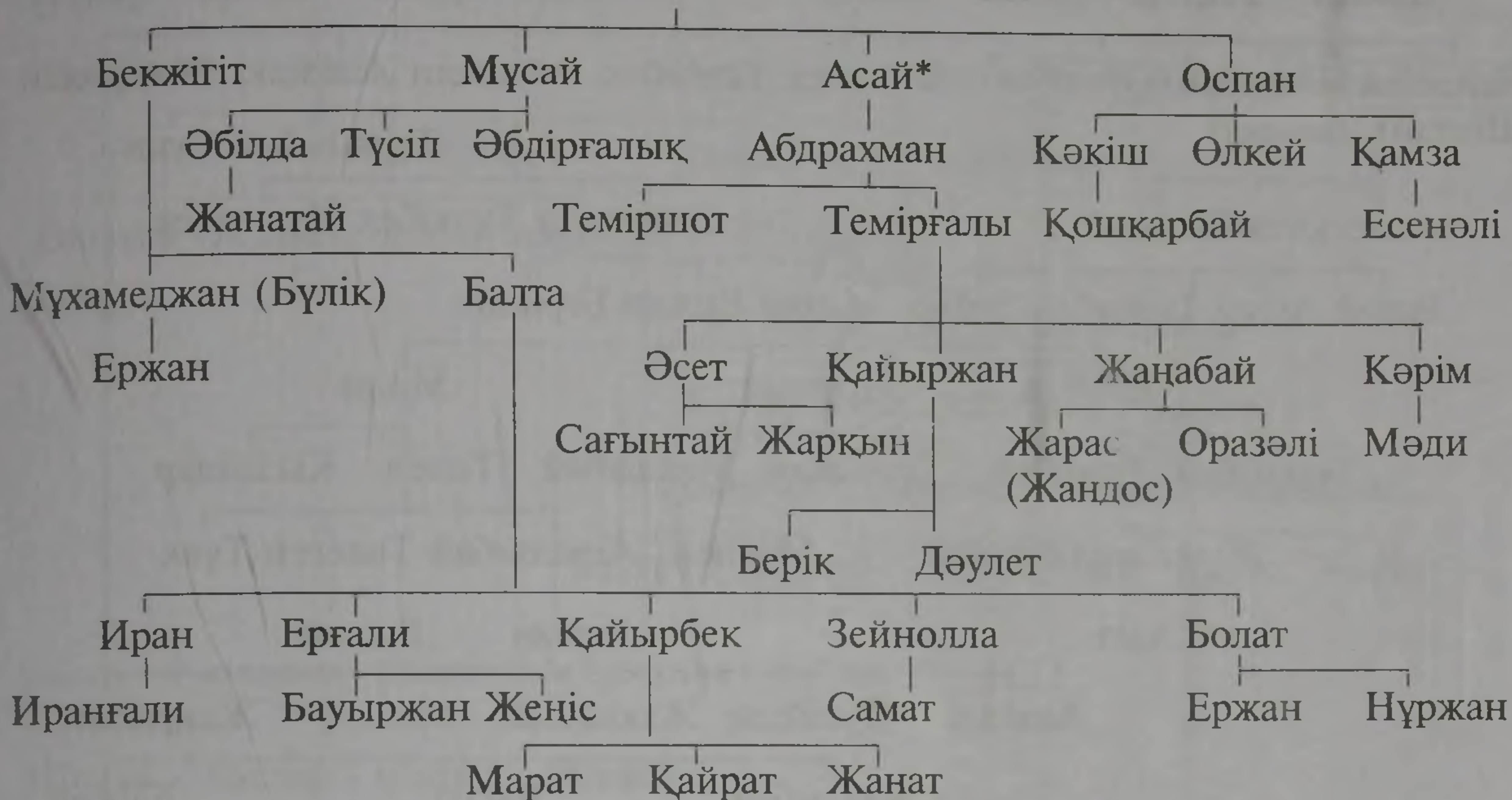
Айтуар - Шолан - Тоқтар - Дәнен

Серік Теміржанов - "Спутник" кеңшарының директоры болды.

Ораз Балташев - "Өлеңті" кеңшарының директоры болды.

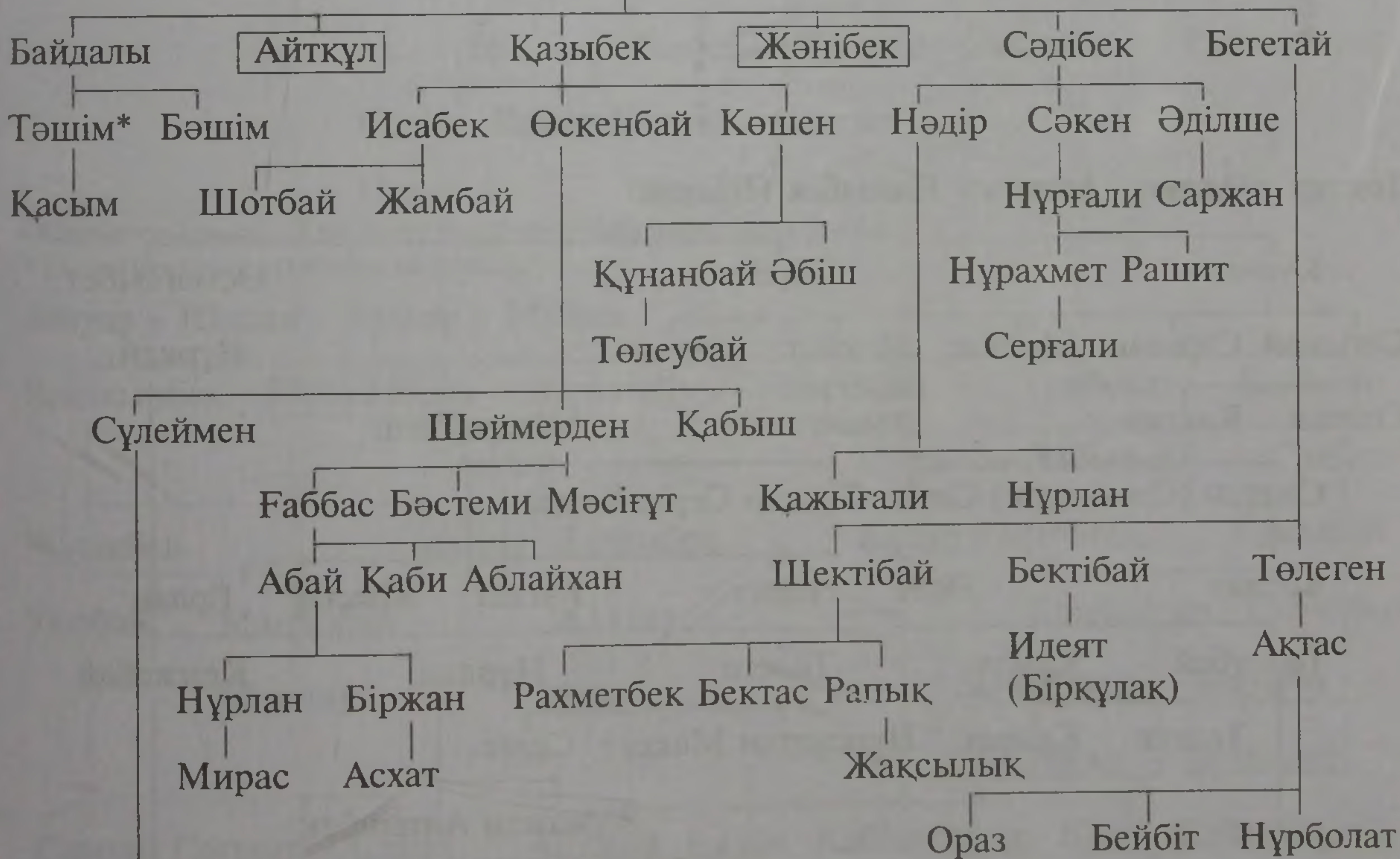
Шолан - Тоқтар - Дәнен - Тасамбай

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Айтуар - Шолан - Тоқтар - Әжеке

(Бұл бесеуін Әжекенің бес қасқасы дейді)

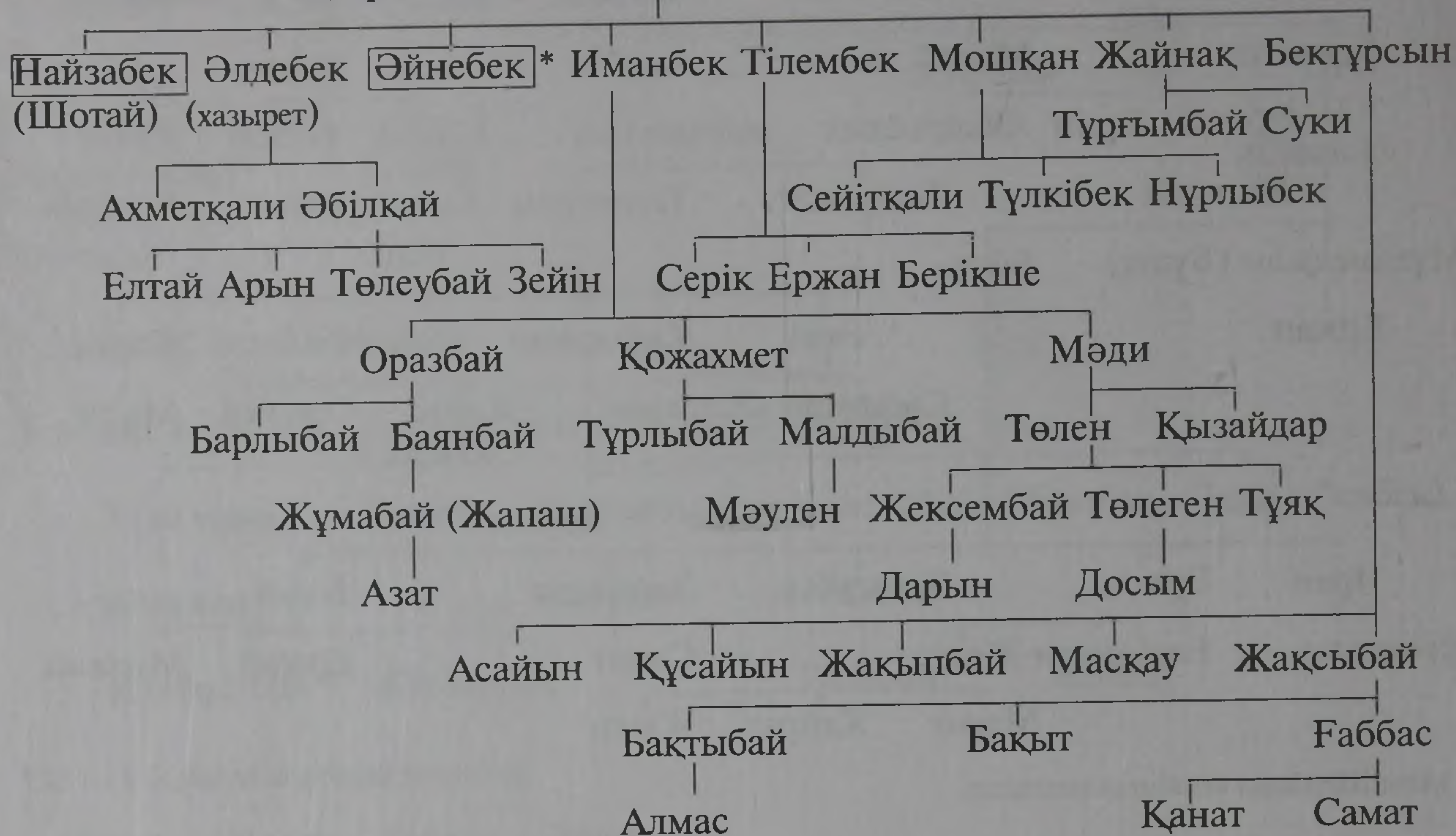
Қамза Жақып Жақыбай Бейсен Сыздық

Исабек – молда, имам болған. Өскембай – би, бай; 700 жылқысы болған.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

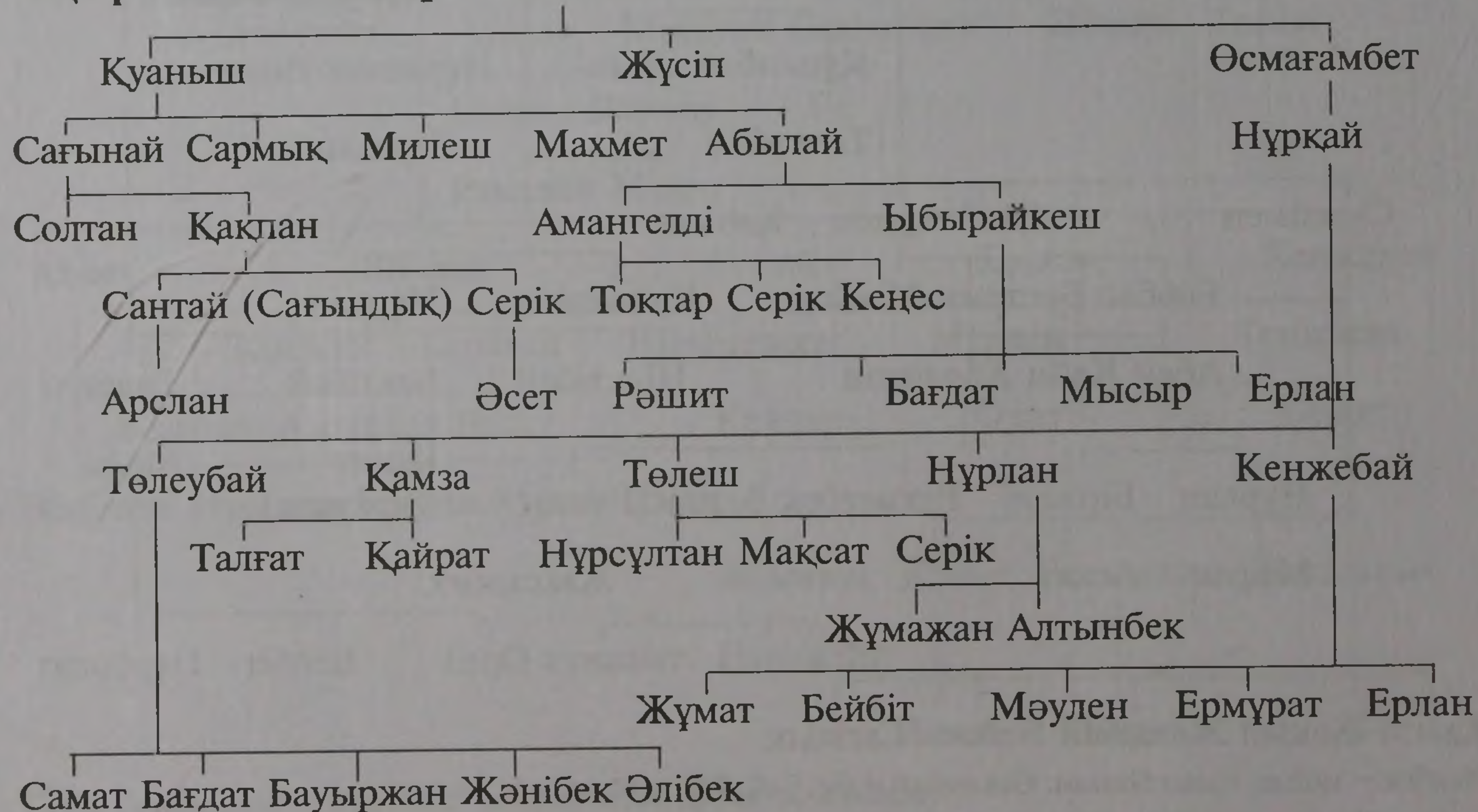
Қанжығалы шежіресі

Шолан - Тоқтар - Әжеке - Айтқұл

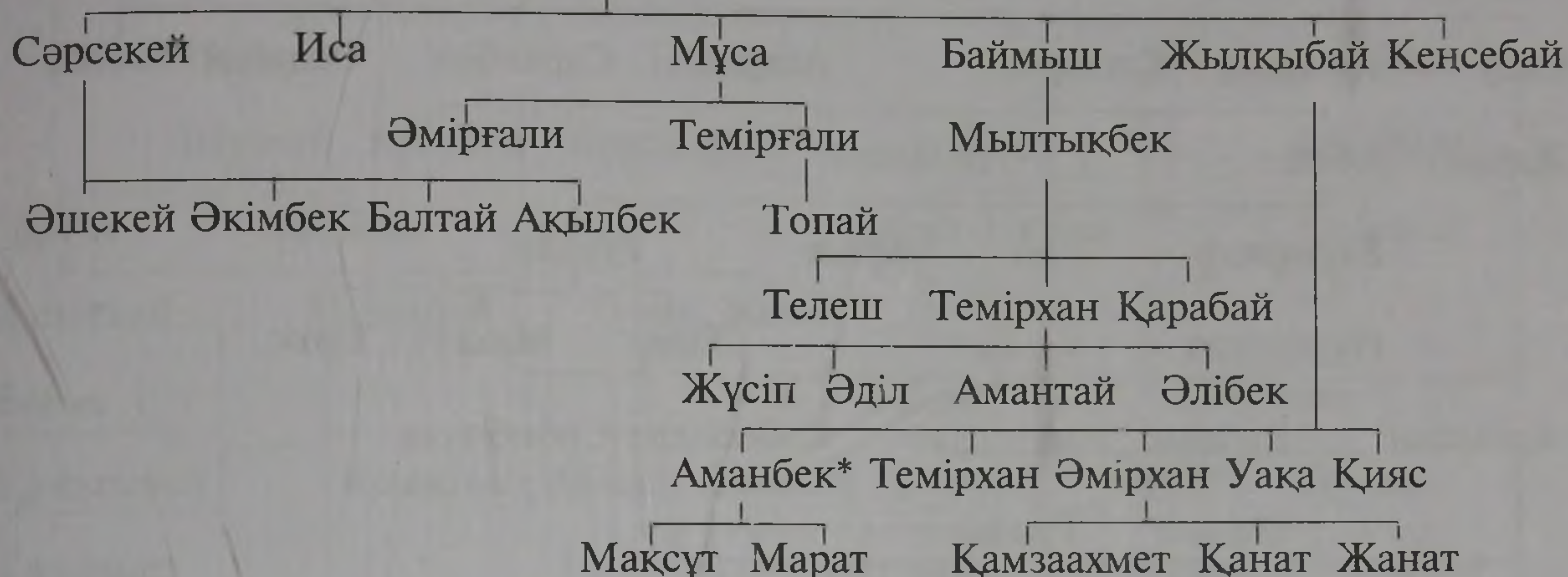

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Тоқтар - Әжеке - Айтқұл - Найзабек (Шотай)

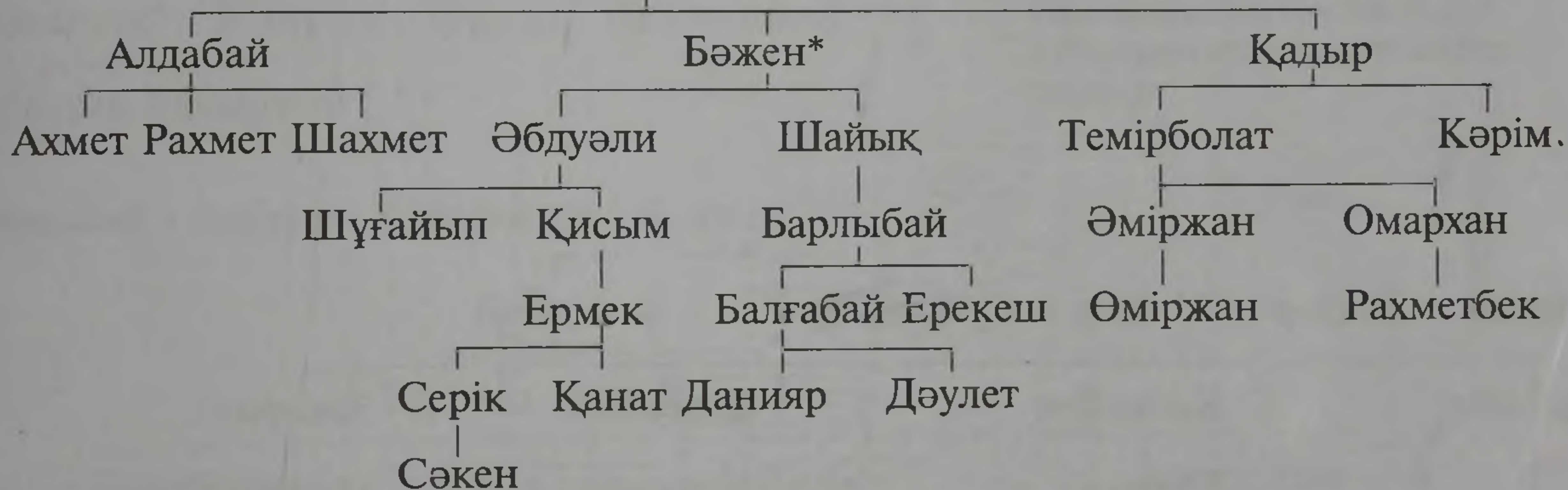

Тоқтар - Әжеке - Айтқұл - Әйнебек

Аманбек Жылқыбаев - Социалистік Еңбек Ері.

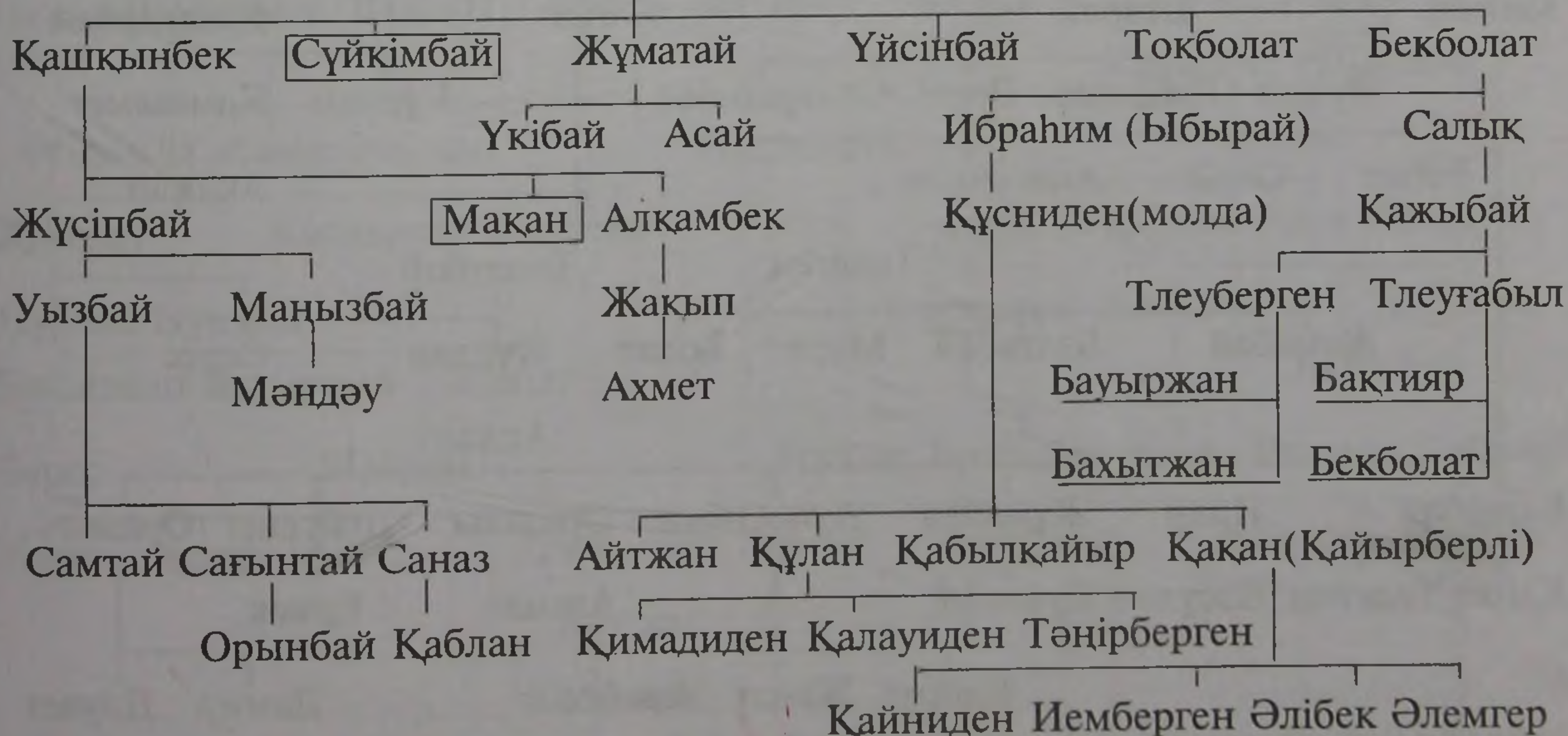
Шолан - Тоқтар - Әжеке - Жәнібек

Әбдуәлиев Ермек - Краснокутскіде автобазы директоры болды.

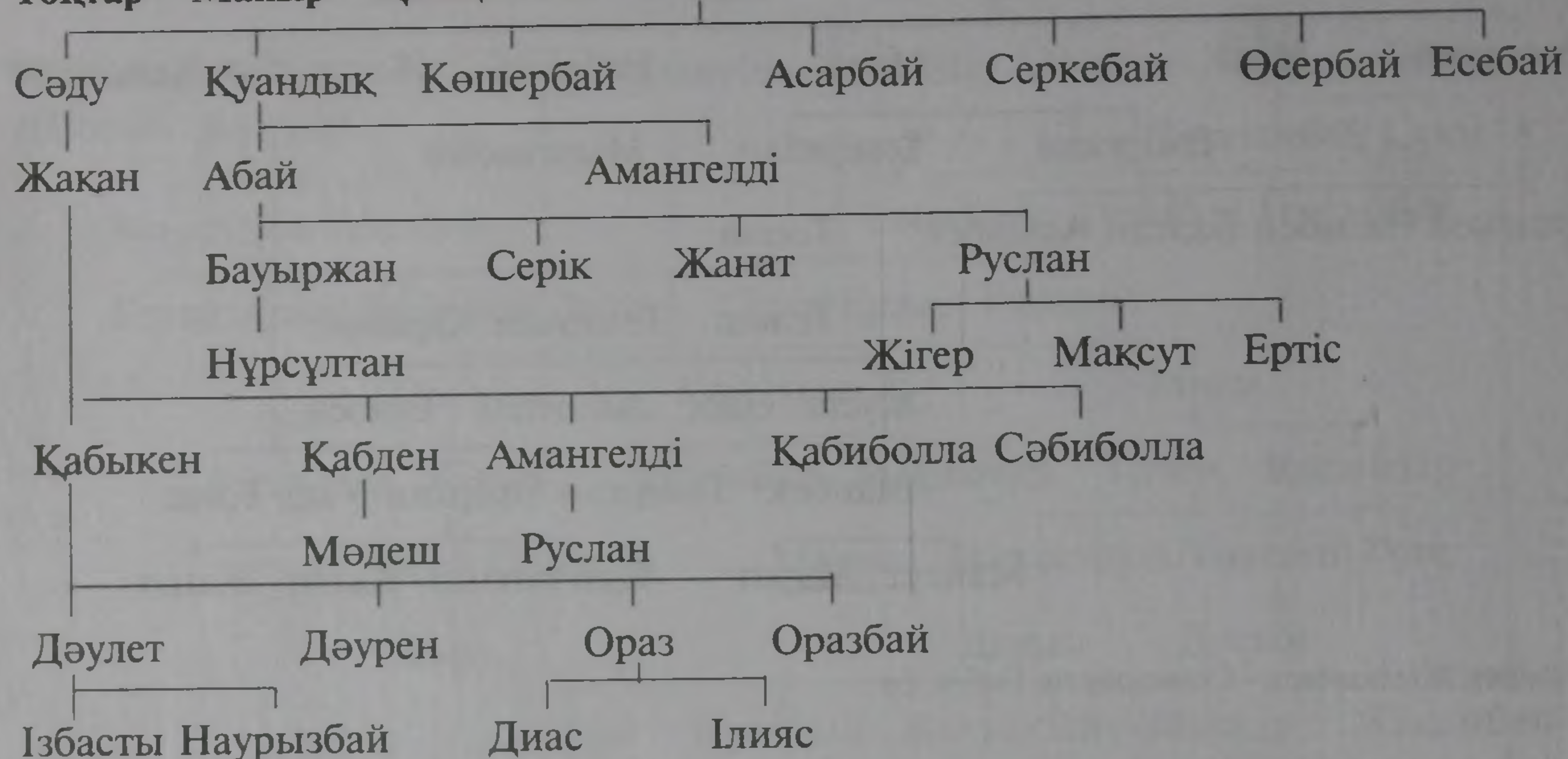
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Айтуар - Шолан - Тоқтар - Майыр

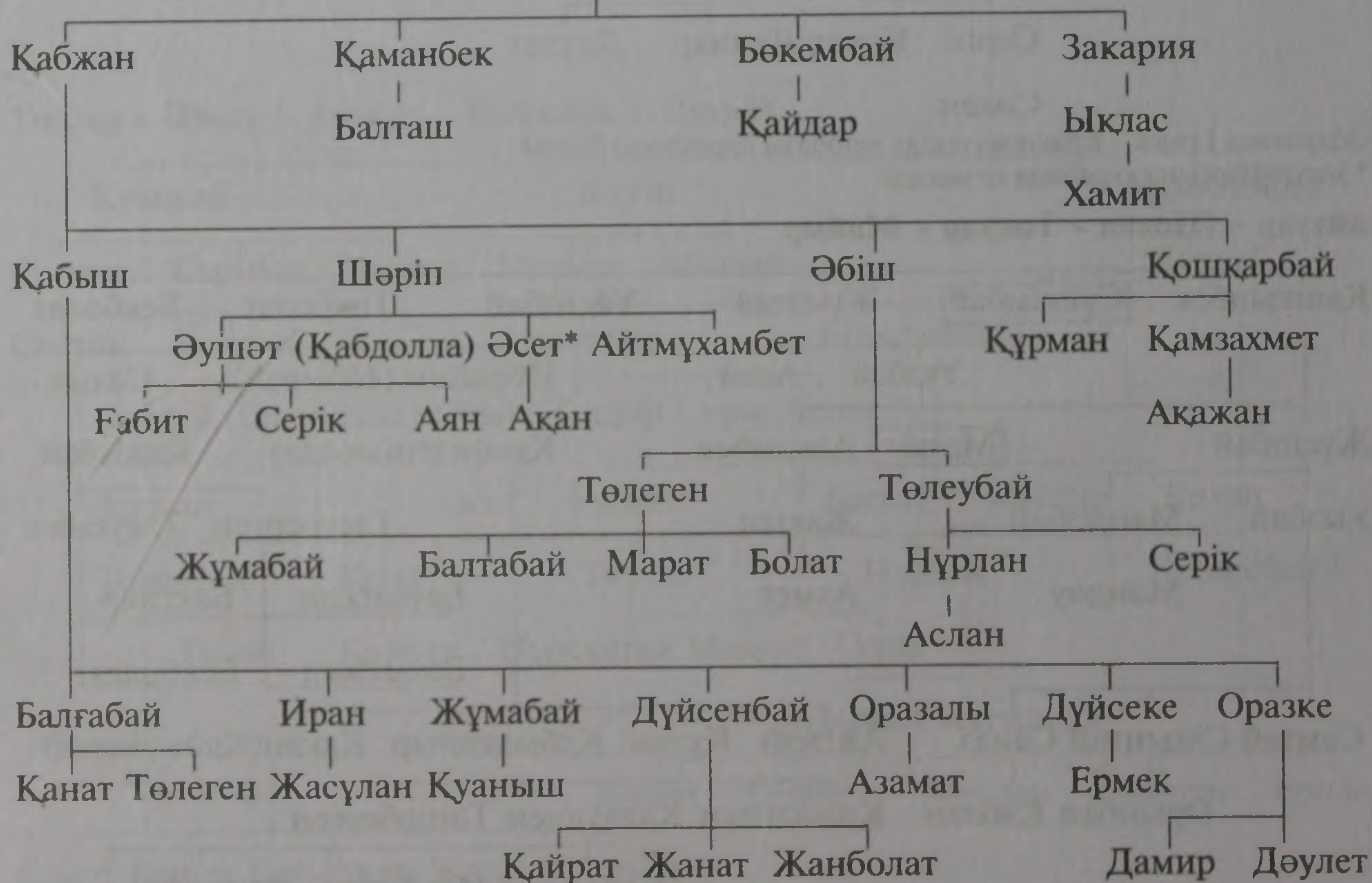

Қанжығалы шежіресі

Тоқтар - Майыр - Қашқынбек - Мақан

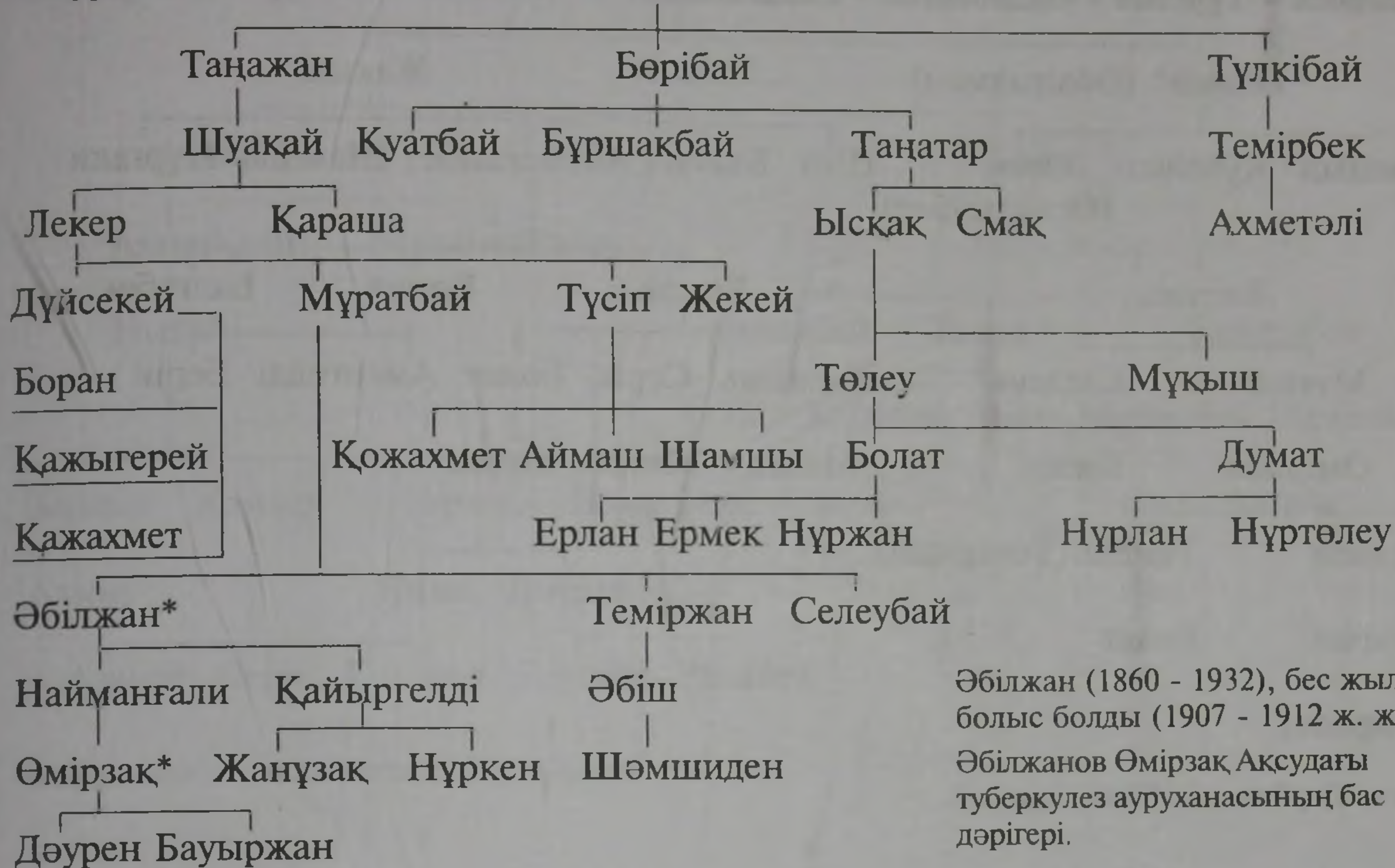

Шолан – Тоқтар – Майыр – Сүйкімбай

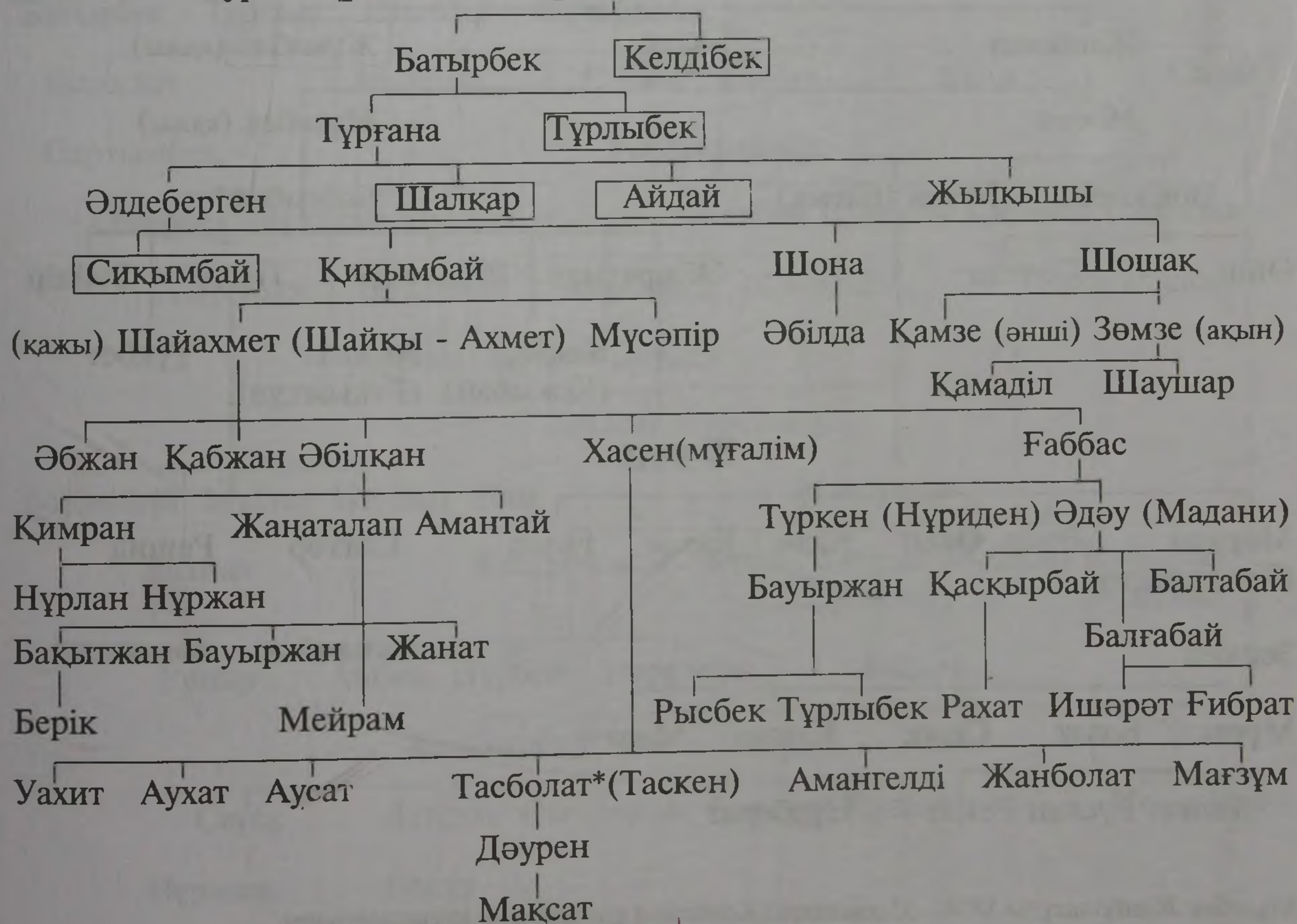

Қабжанов Әсет – Ертіс ауданының әкімінің орынбасары болды.

Ақбура - Құдайменді - Айтуар - Қосағал

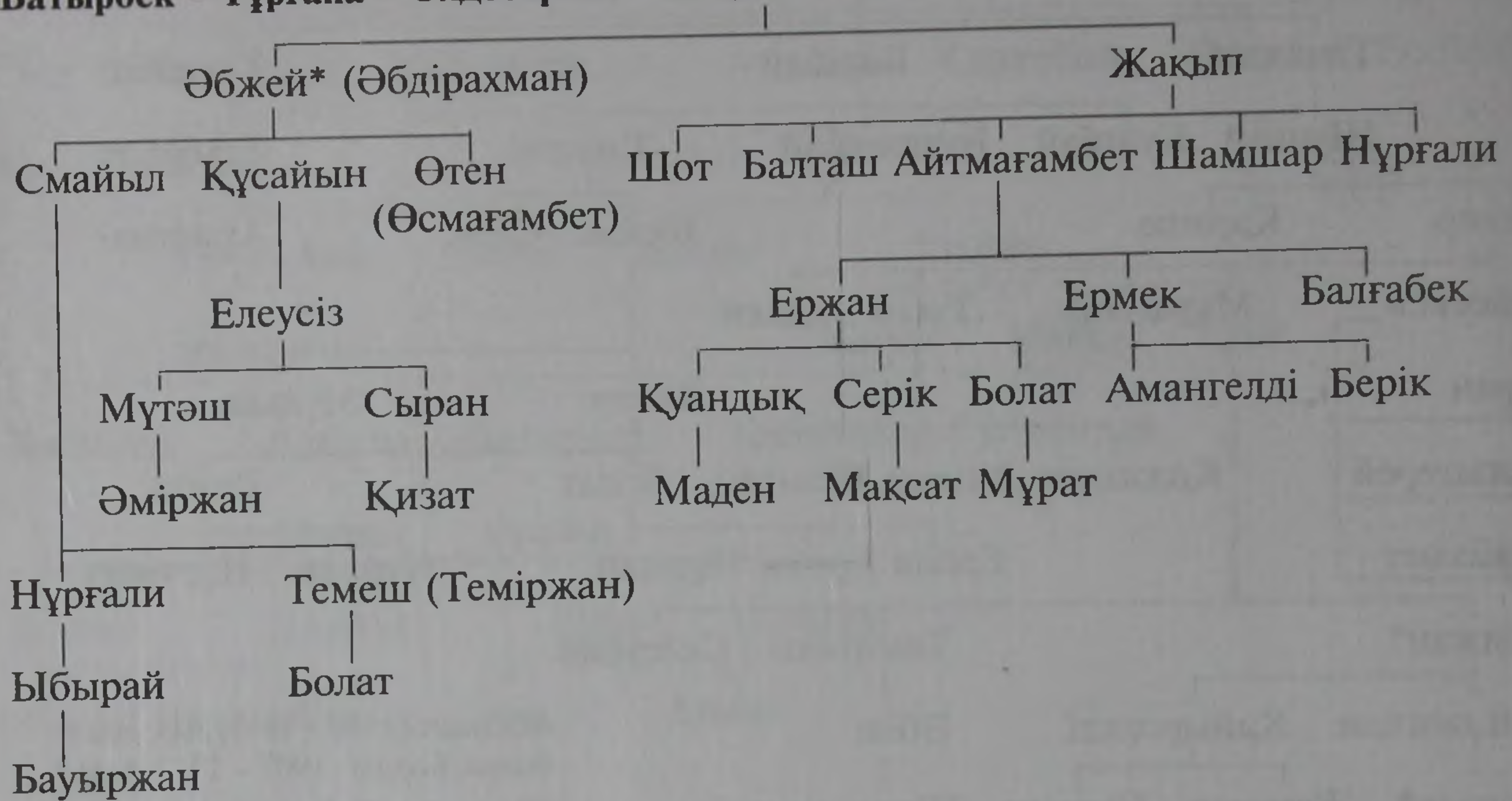
Ажыбай - Ақбура - Құдайменді - Күшпен

Тасболат Шаяхметов – пединституттың ректоры болды.

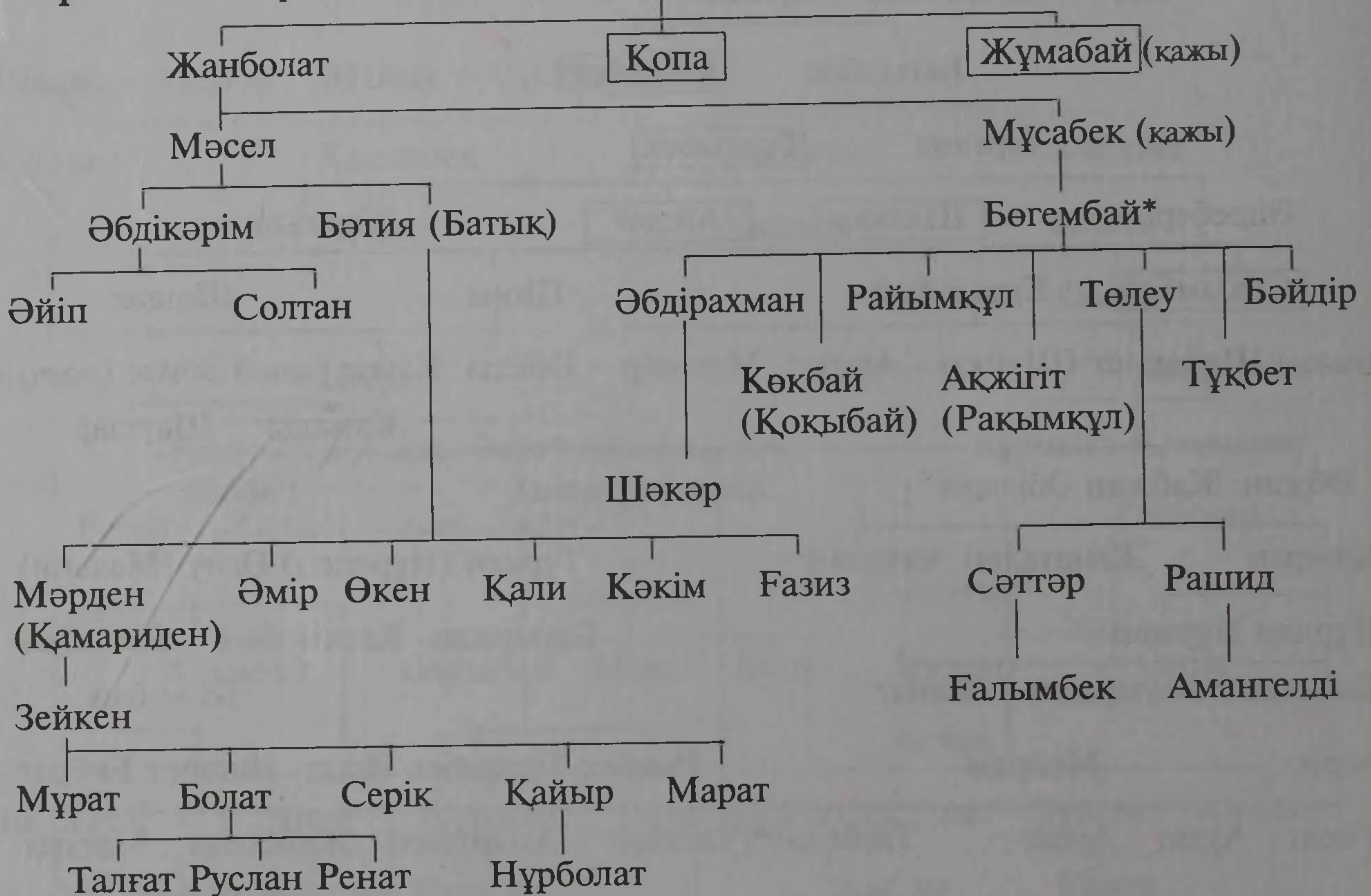
Қанжығалы шежіресі

Батырбек - Тұрғана - Әлдеберген - Сикымбай

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

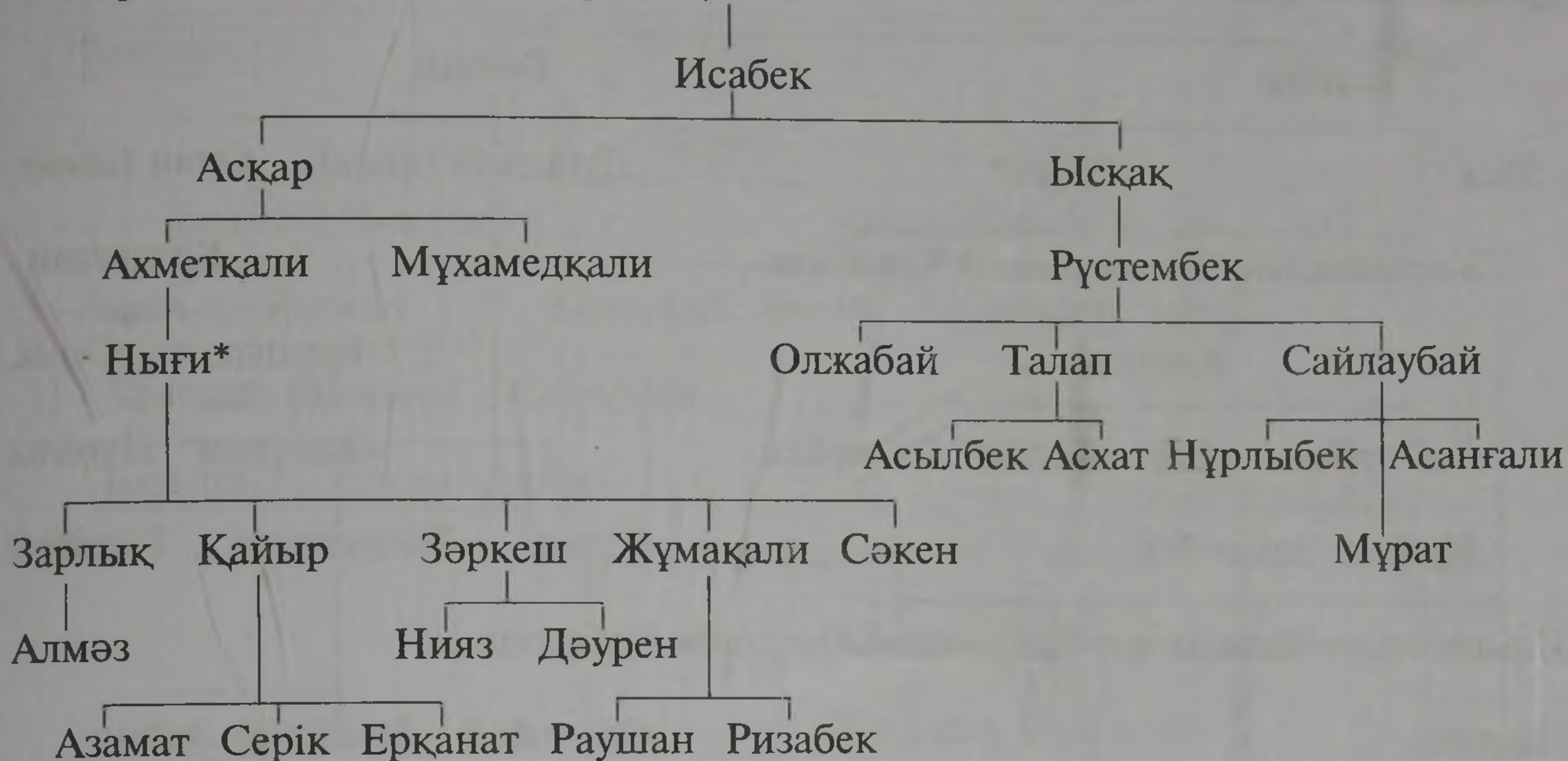
Күшпен - Батырбек - Тұрғана - Шалқар

Мұсабек Жанболатұлы 1834 - 35 жылдары Кенесары көтерілісіне қатысқан адам.

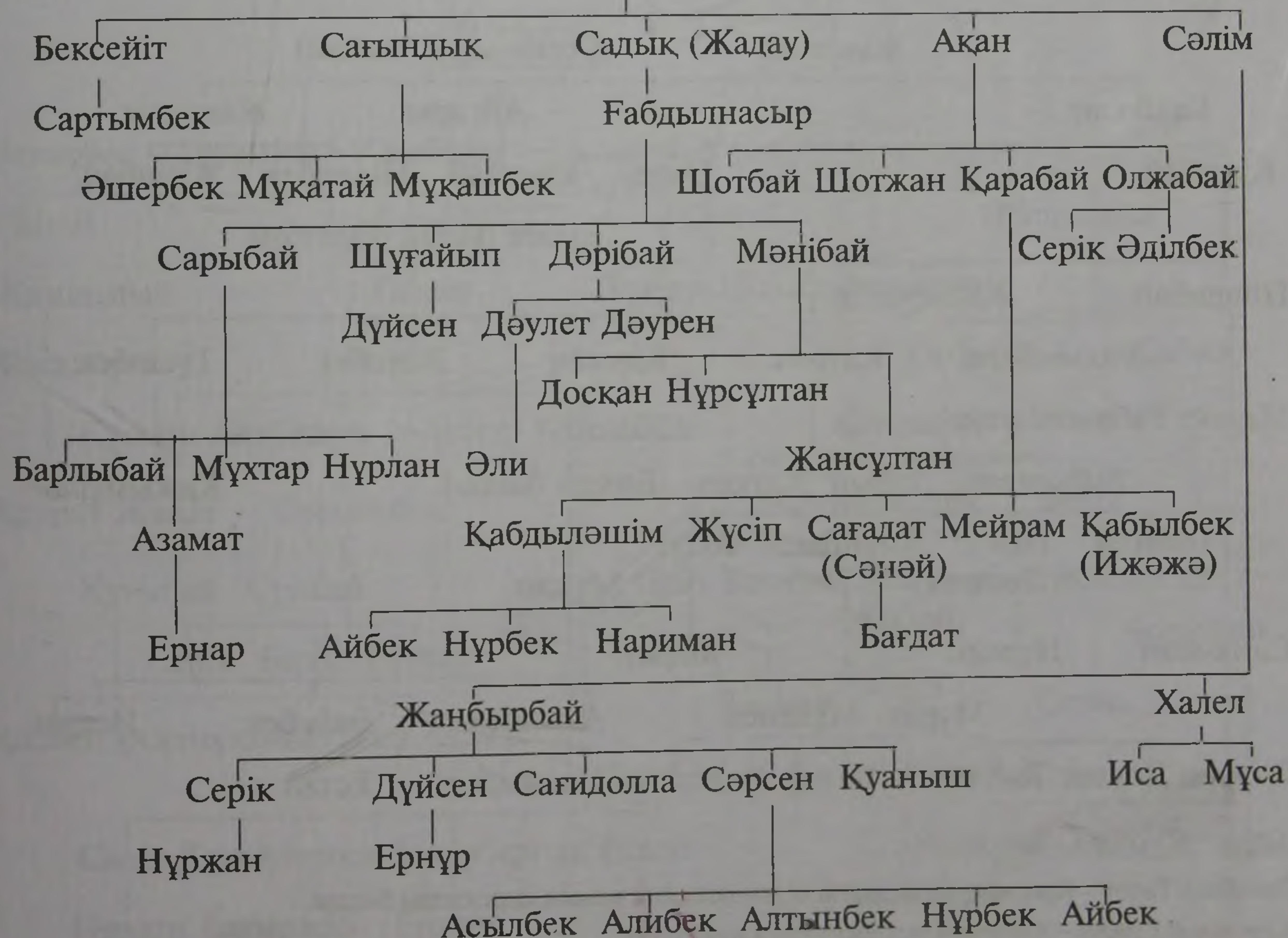
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Батырбек - Тұрғана - Шалқар - Қопа

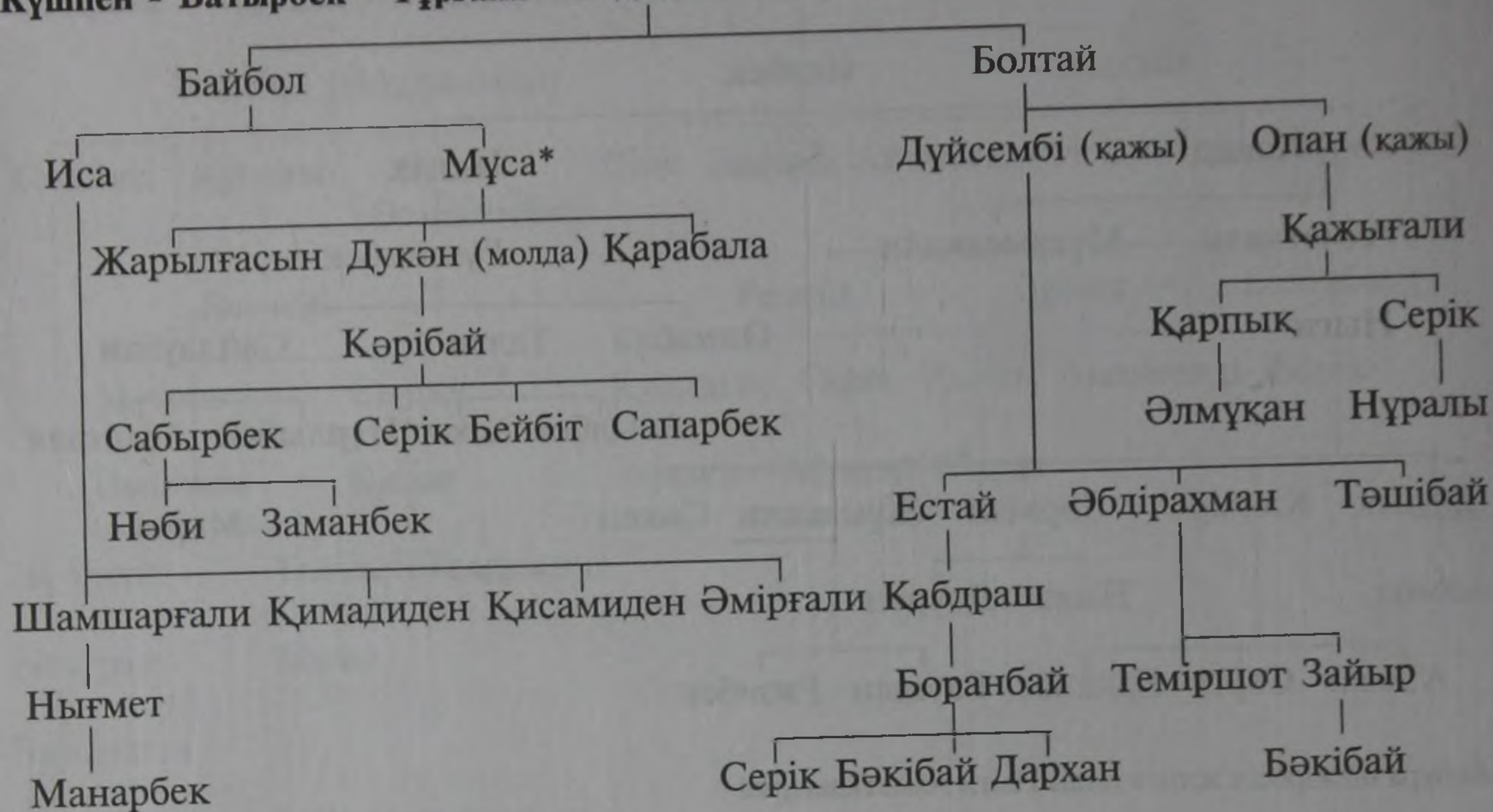
Ақбура шежіресін жинақтаған Нығи Ахметқалиұлы.

Батырбек - Тұрғана - Шалқар - Жұмабай

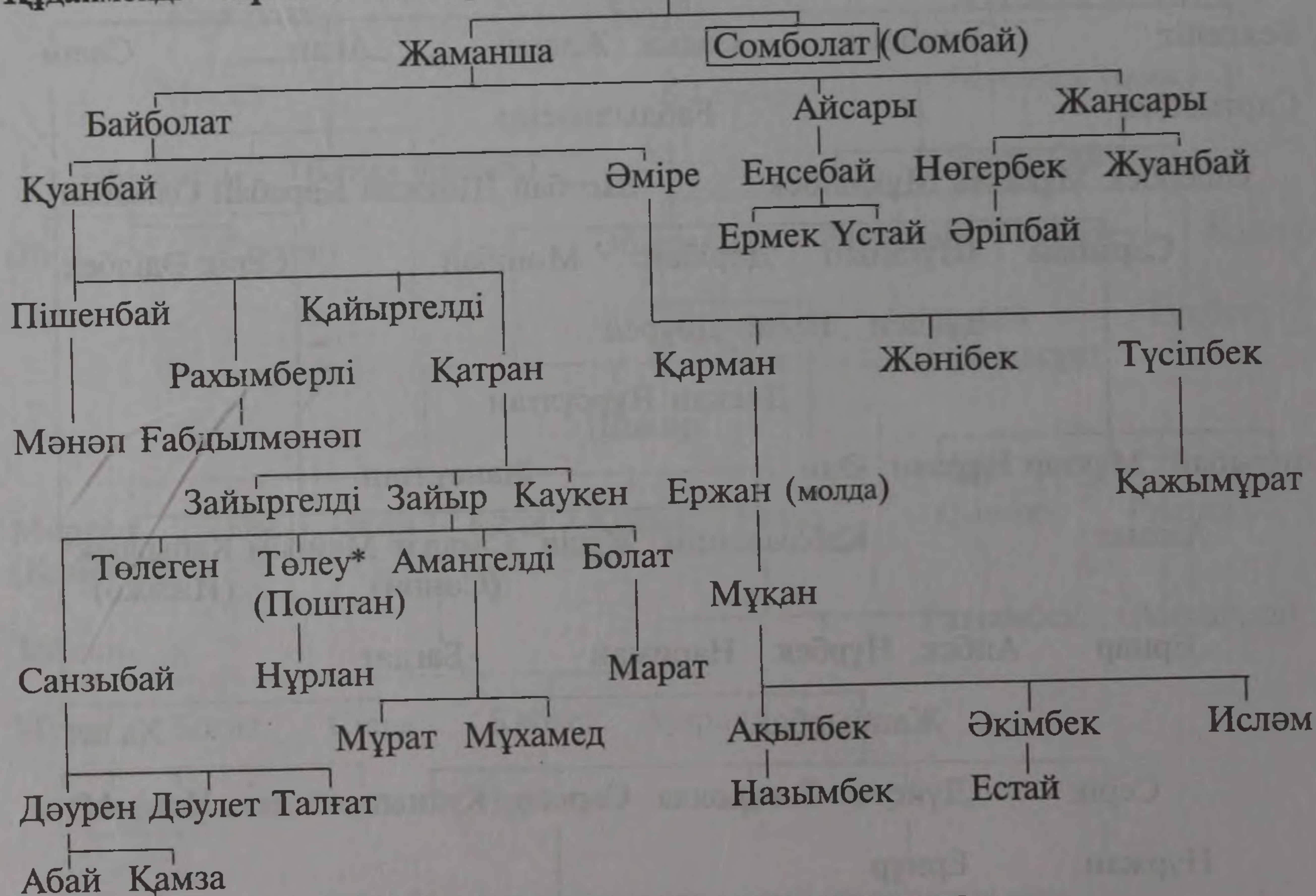
Қанжығалы шежіресі

Күшпен - Батырбек - Тұрғана - Айдай

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

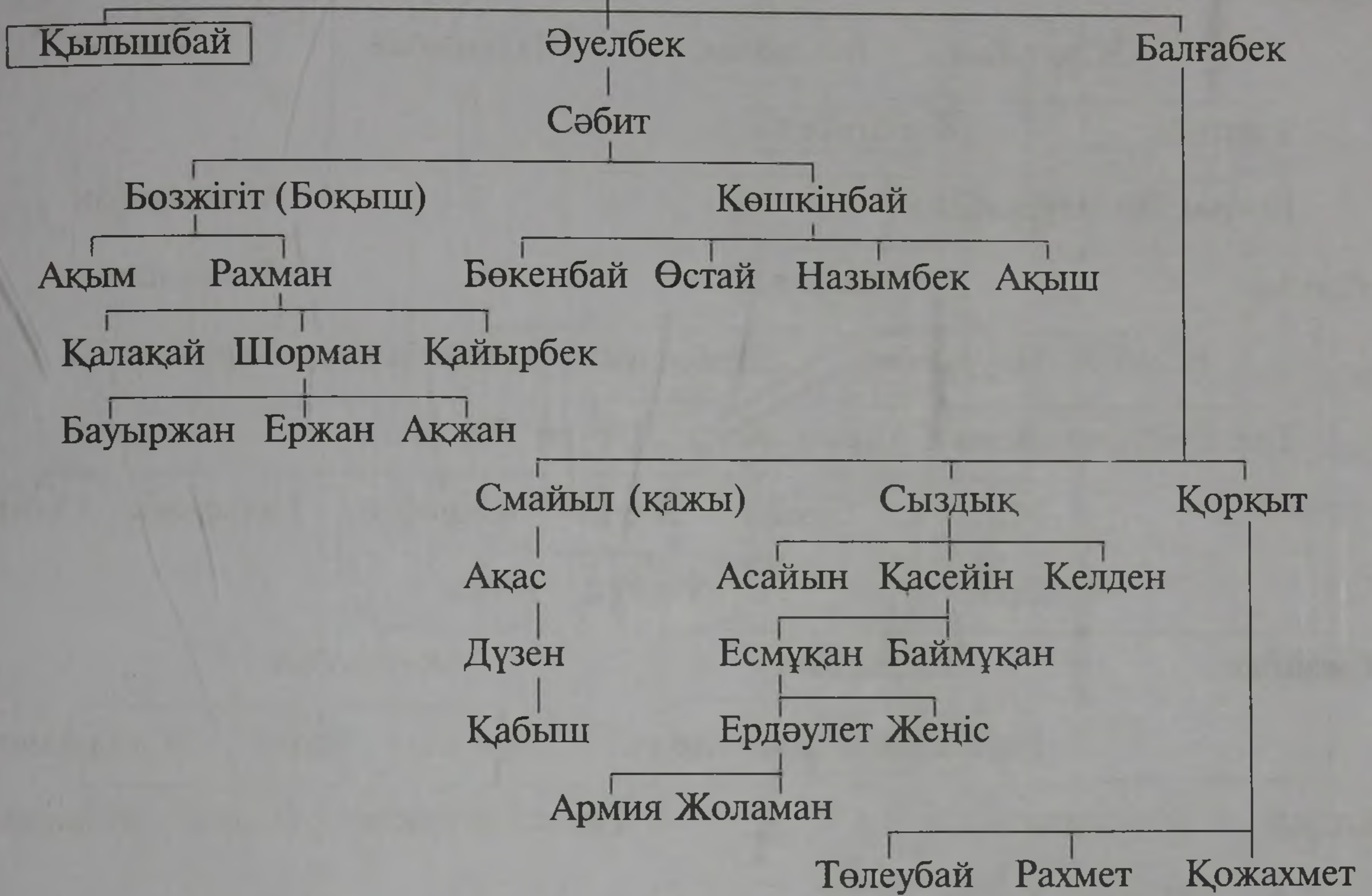
Құдайменді - Күшпен - Батырбек - Тұрлыбек

Әріпбаев Төлеу - Красноармейкадағы сельхозтехникумның директоры болды.

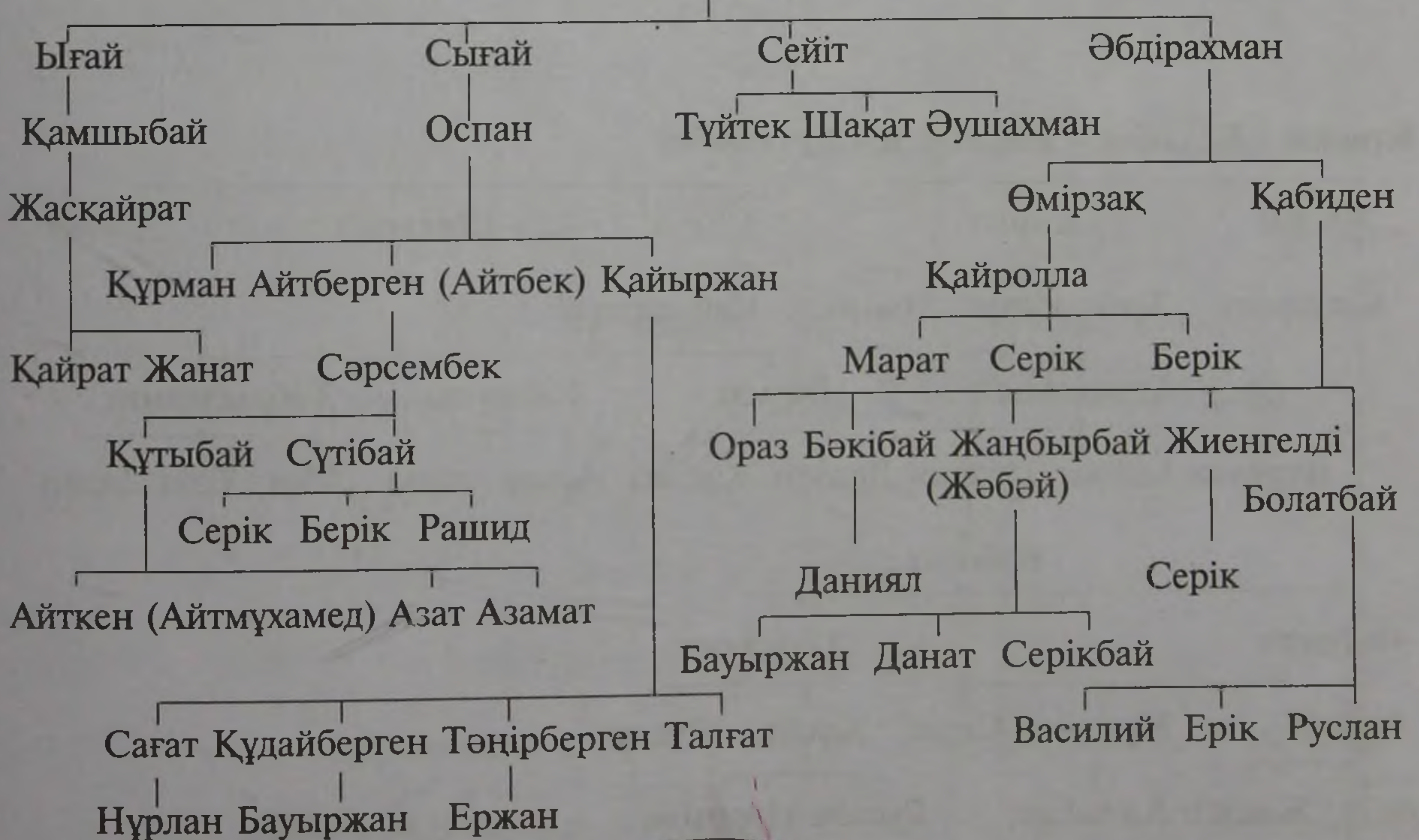
Қарманов Ержан - Ақбураның шежіресін жинақтаған.

Күшпен - Батырбек - Тұрлыбек - Сомболат (Сомбай)

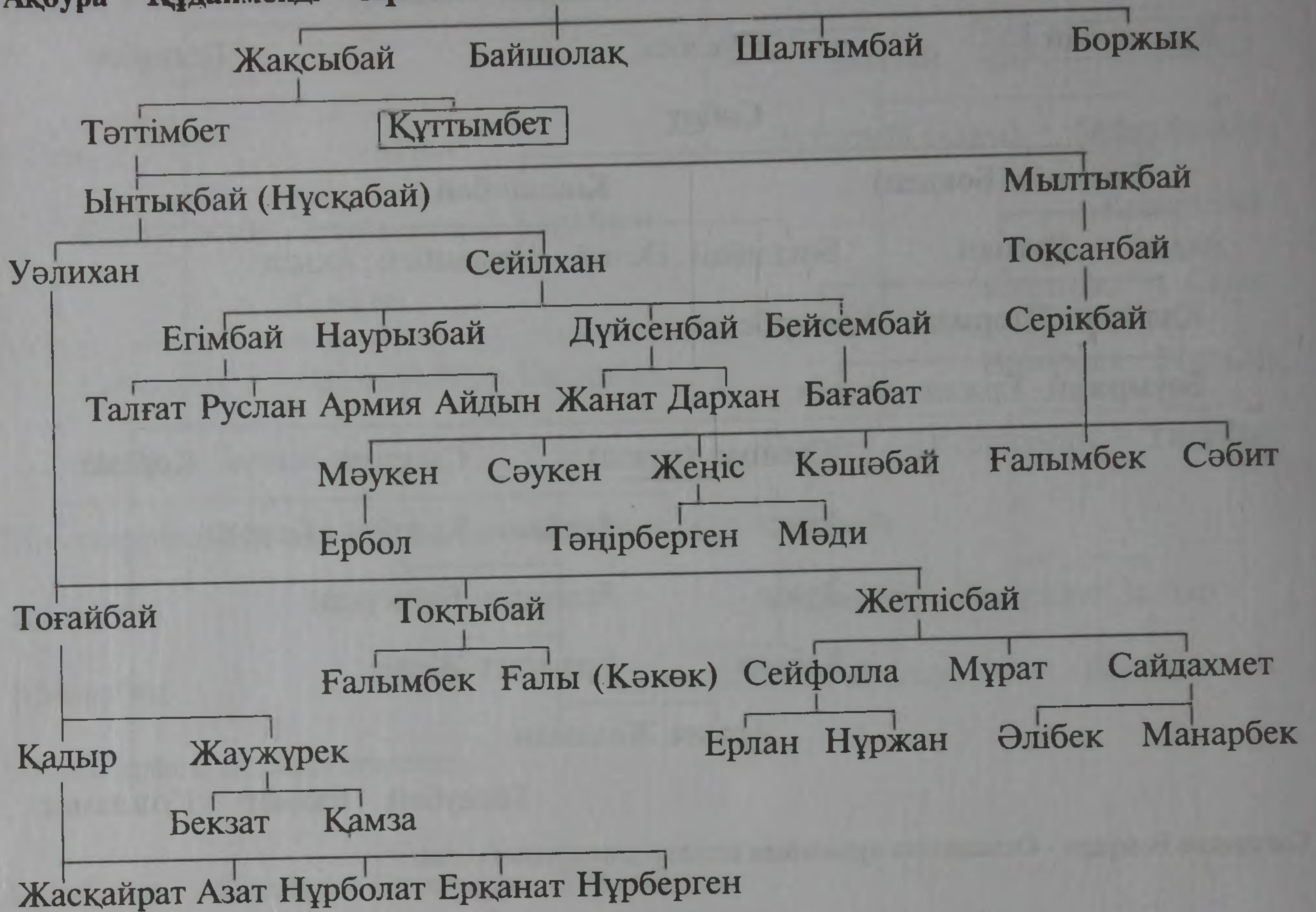
Сыздықов Есмұқан - Осакаровка ауданында кеңшар директоры болды.

Батырбек - Тұрлыбек - Сомболат - Қылышбай

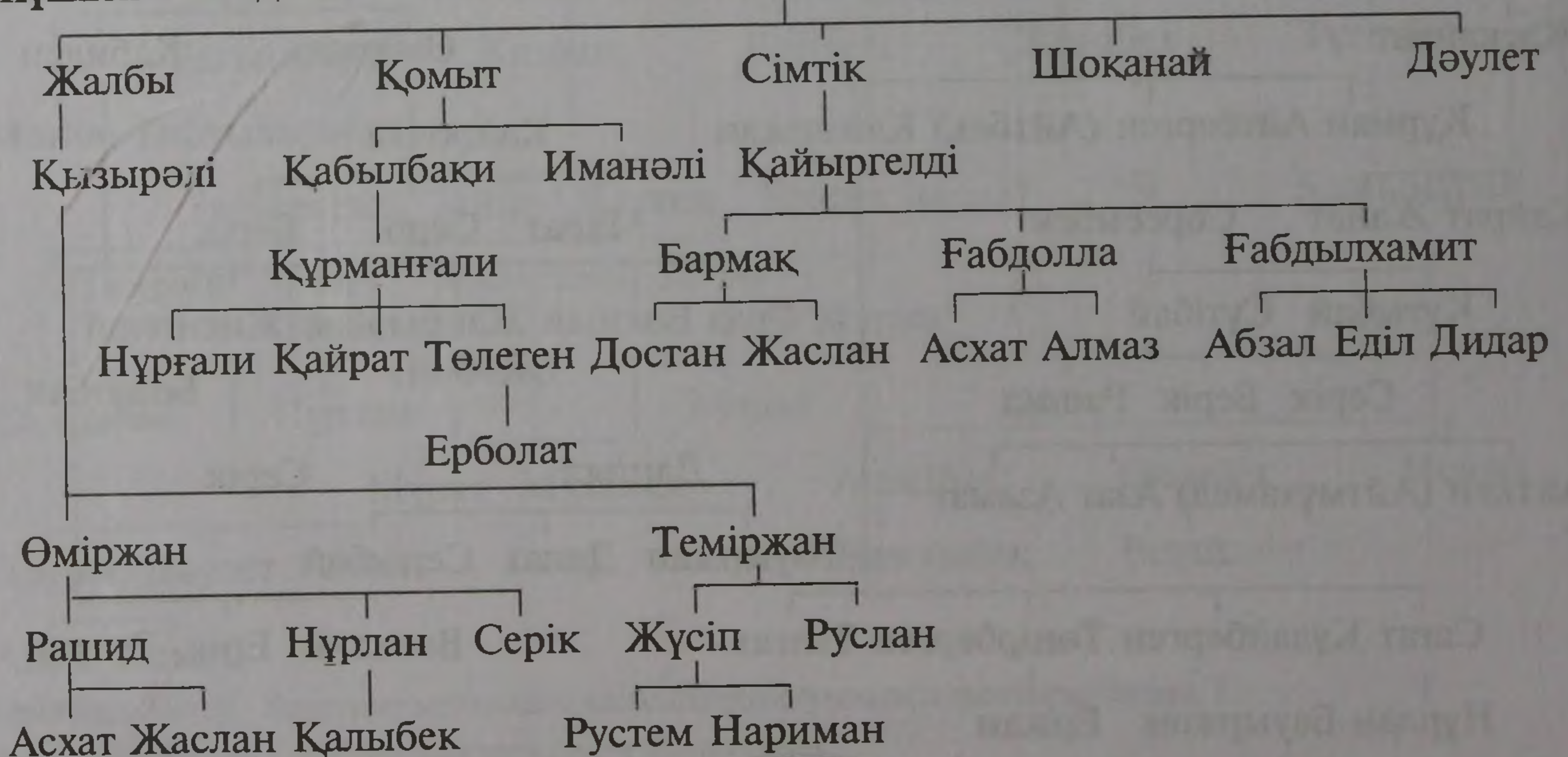

Қанжығалы шежіресі

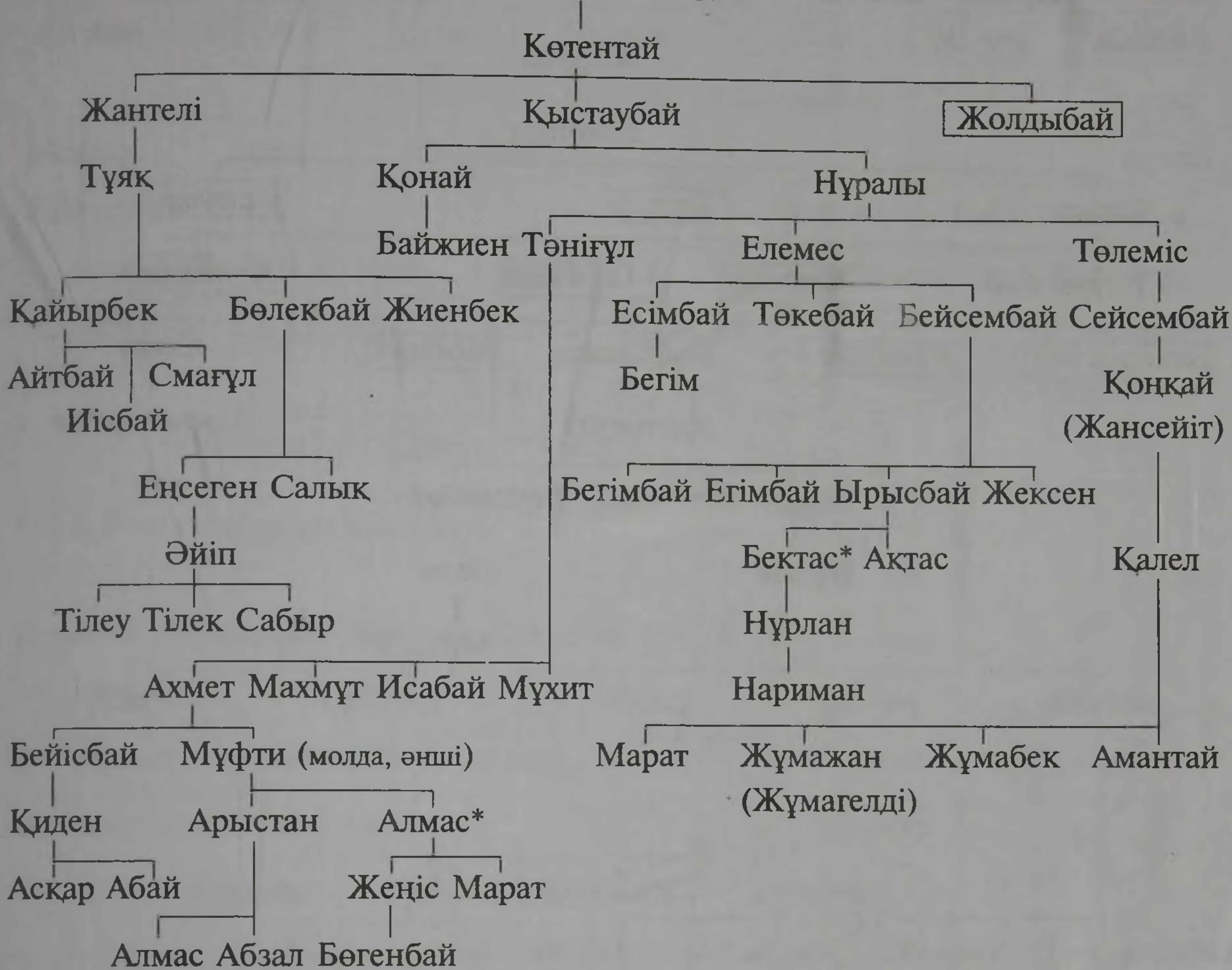
Ақбура - Құдайменді - Күшпен - Келдібек

Күшпен - Келдібек - Жақсыбай - Құттымбет

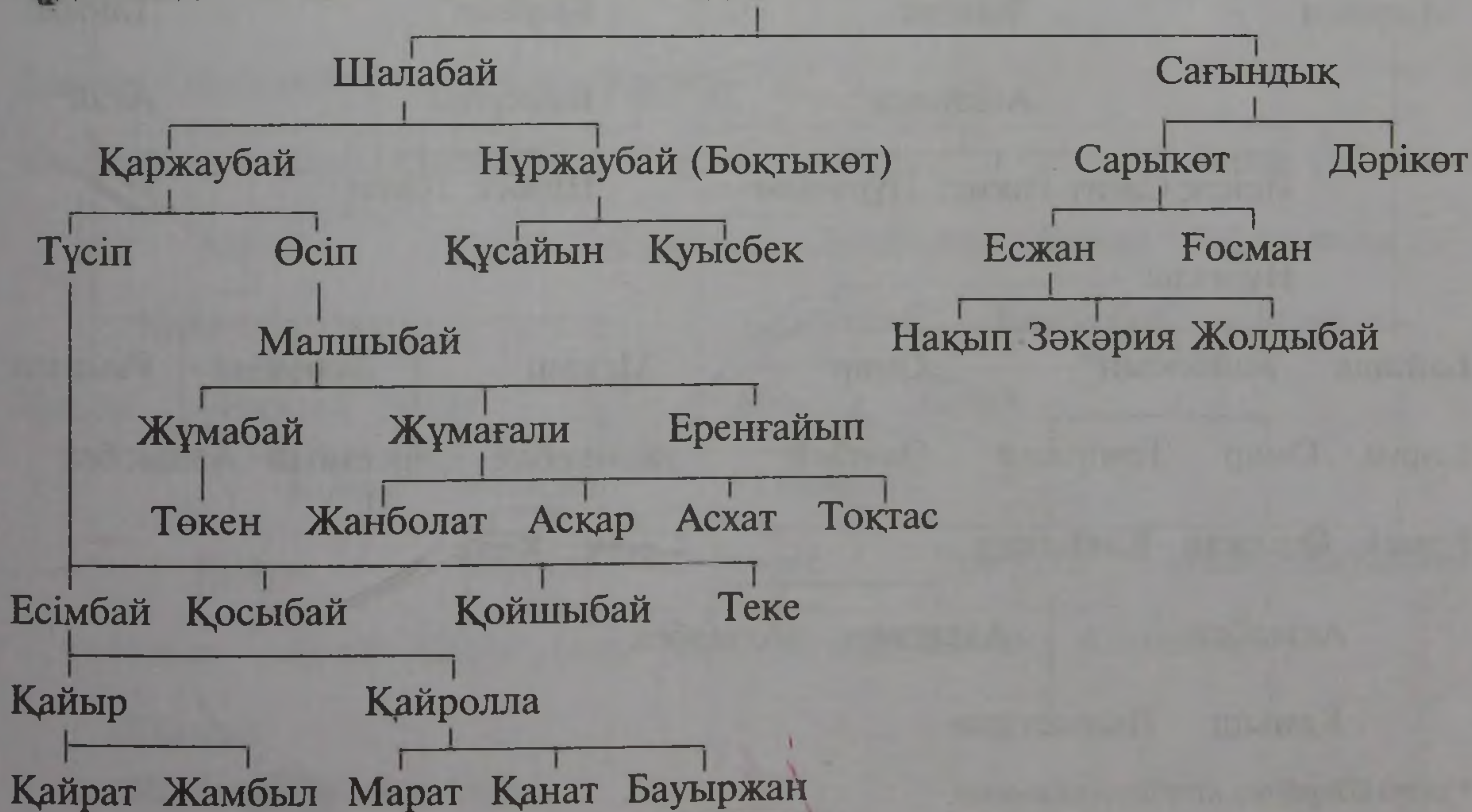

Ажыбай - Ақбура - Құдайменді - Өтеген (батыр)

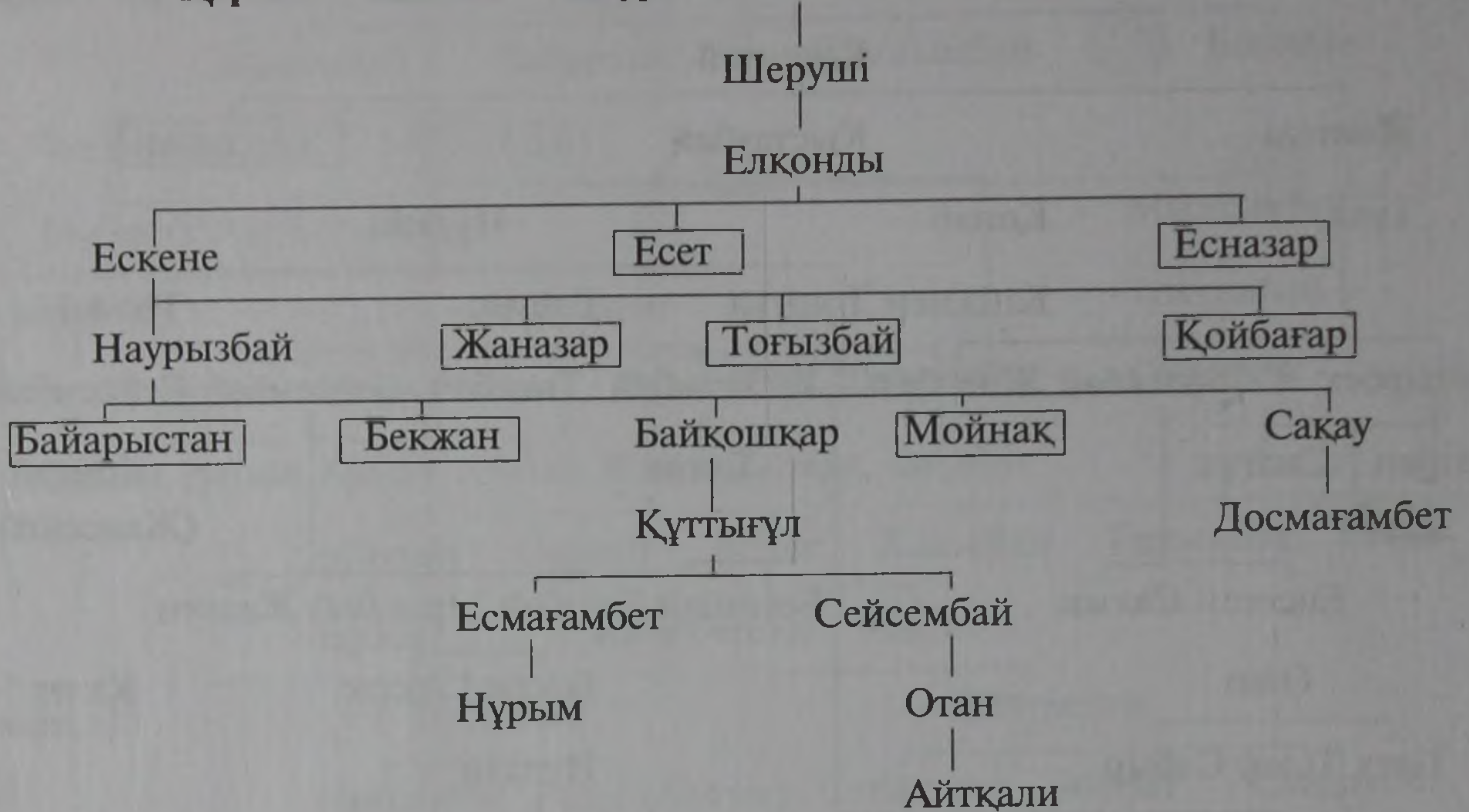
Алмас - бір көтеруден әлем чемпионатының жүлдегері. Бектас Рыспанов - облыстық өлкетану мұражайдың директоры болды.

Құдайменді - Өтеген - Көтенгай - Жолдыбай

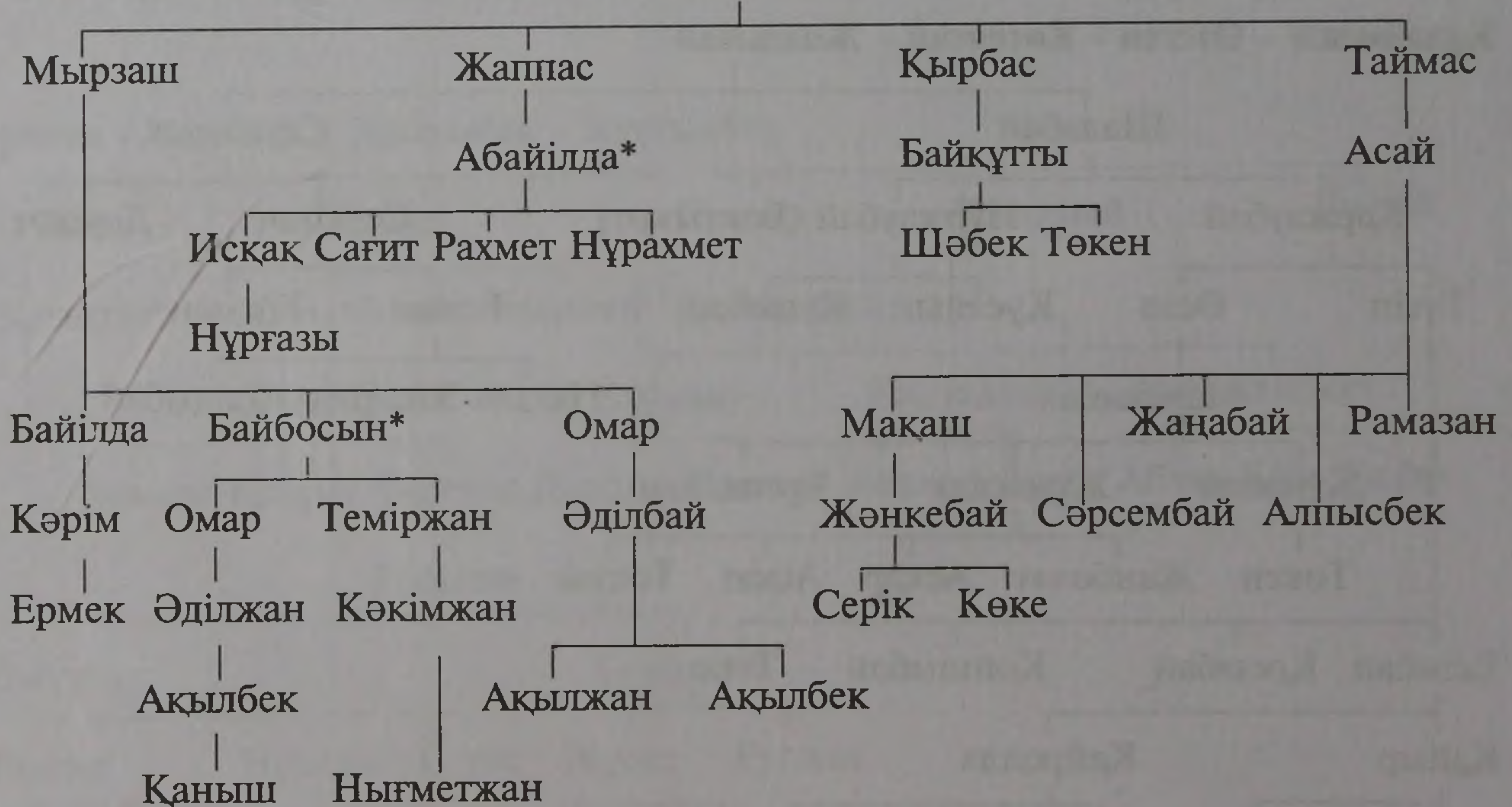

Қанжығалы шежіресі

Қармыс - Ажыбай - Ақбура - Шобай

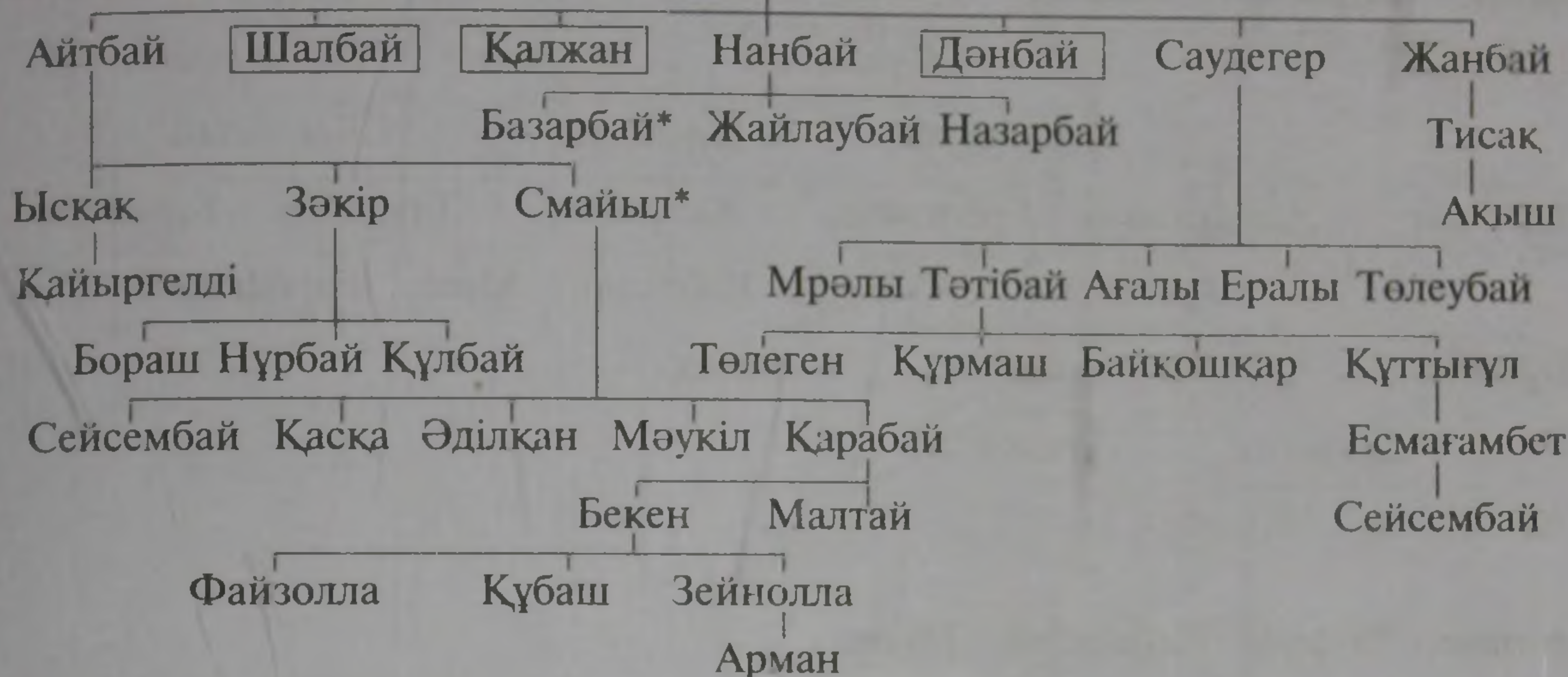

Елқонды - Ескене - Наурызбай - Байарыстан

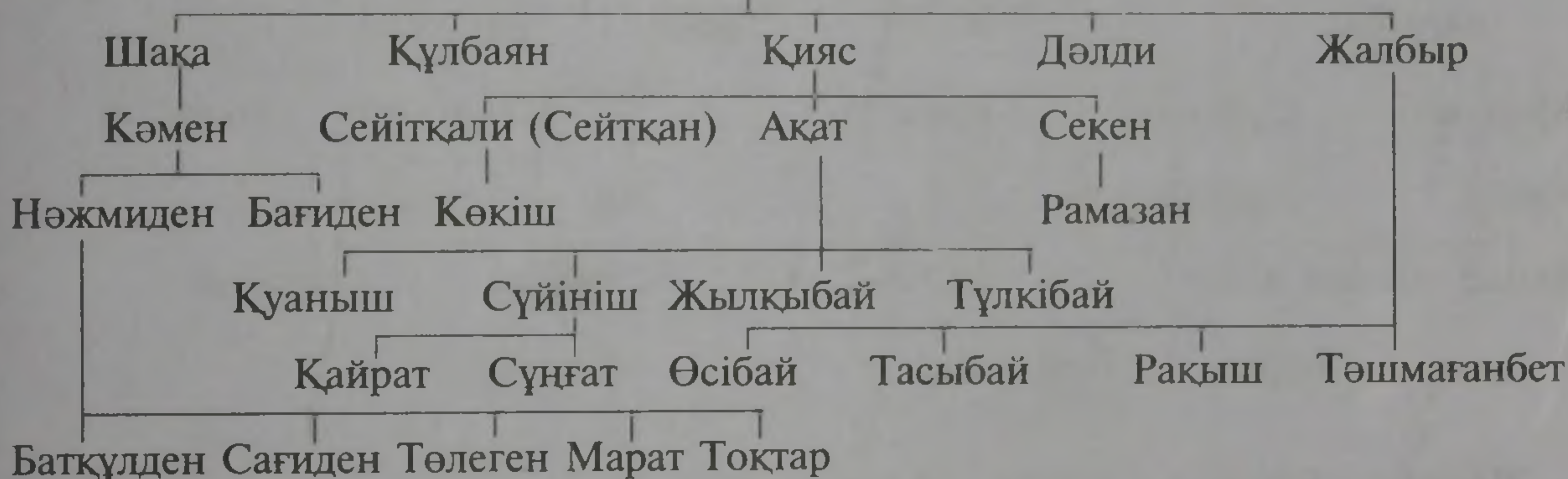
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Елқонды - Ескене - Наурызбай - Бекжан

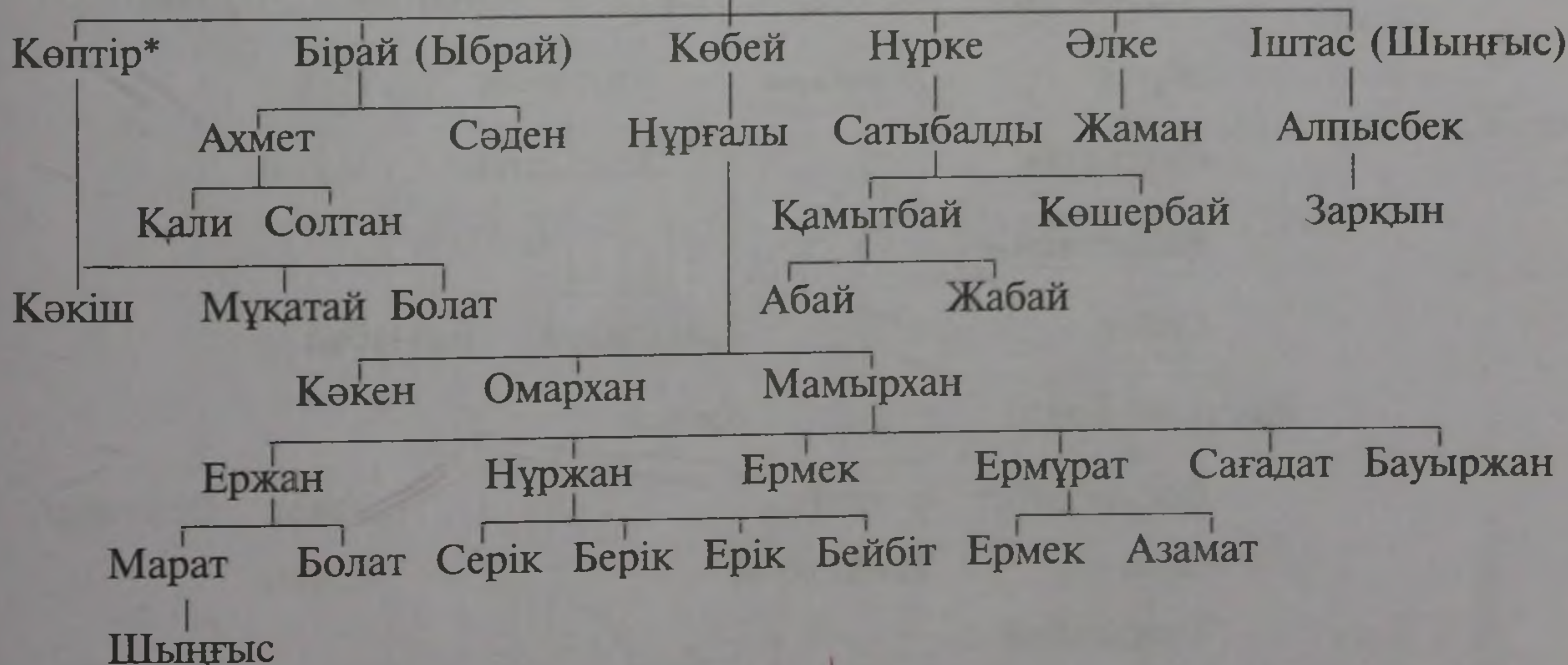

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ескене - Наурызбай - Бекжан - Шалбай

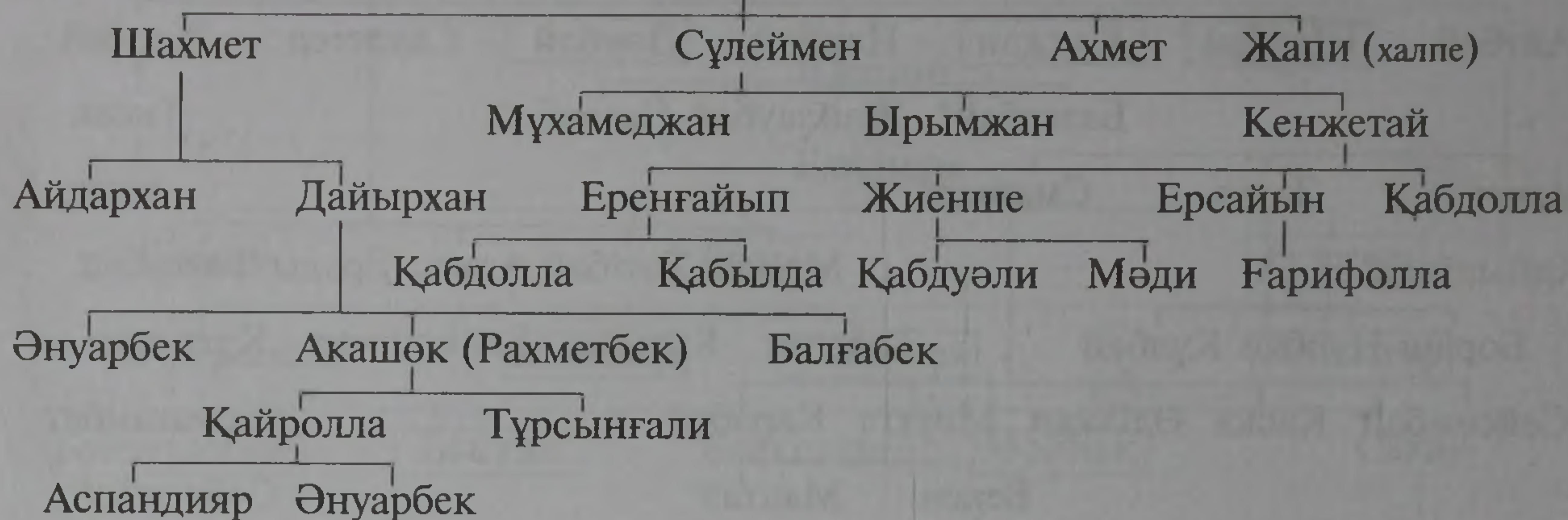
Ескене - Наурызбай - Бекжан - Қалжан

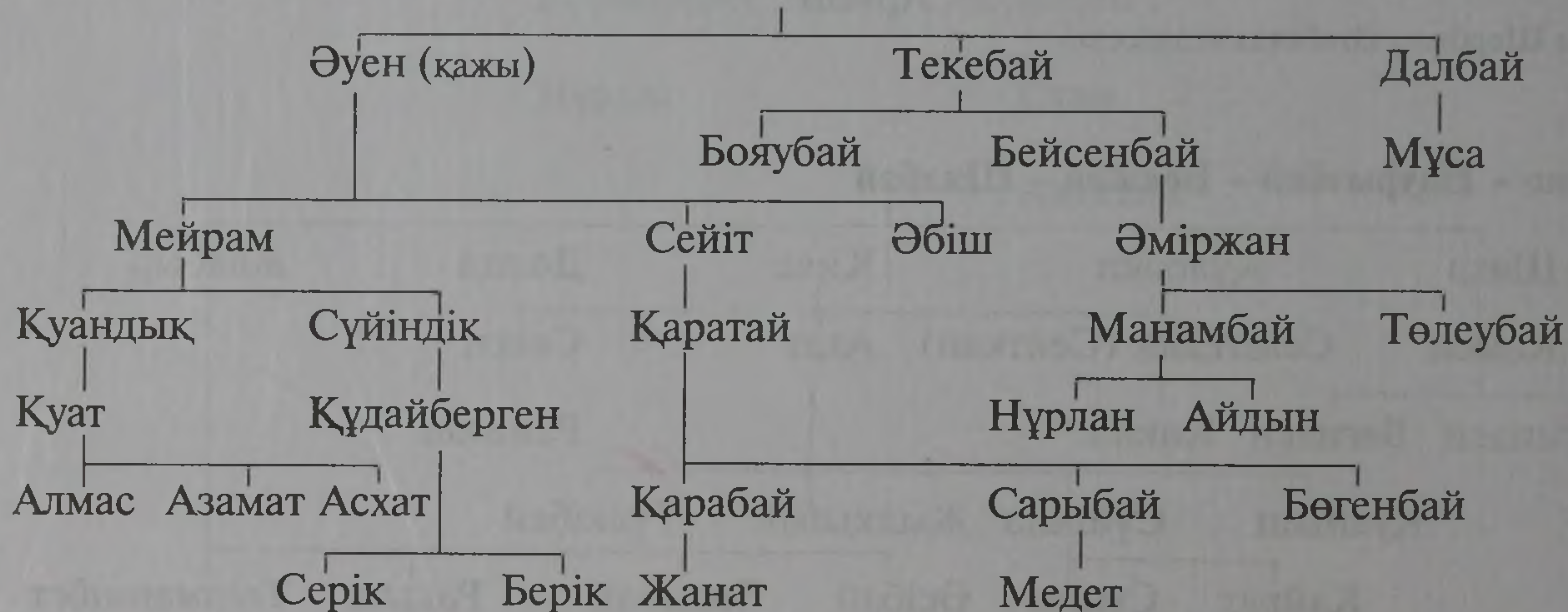
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қанжығалы шежіресі

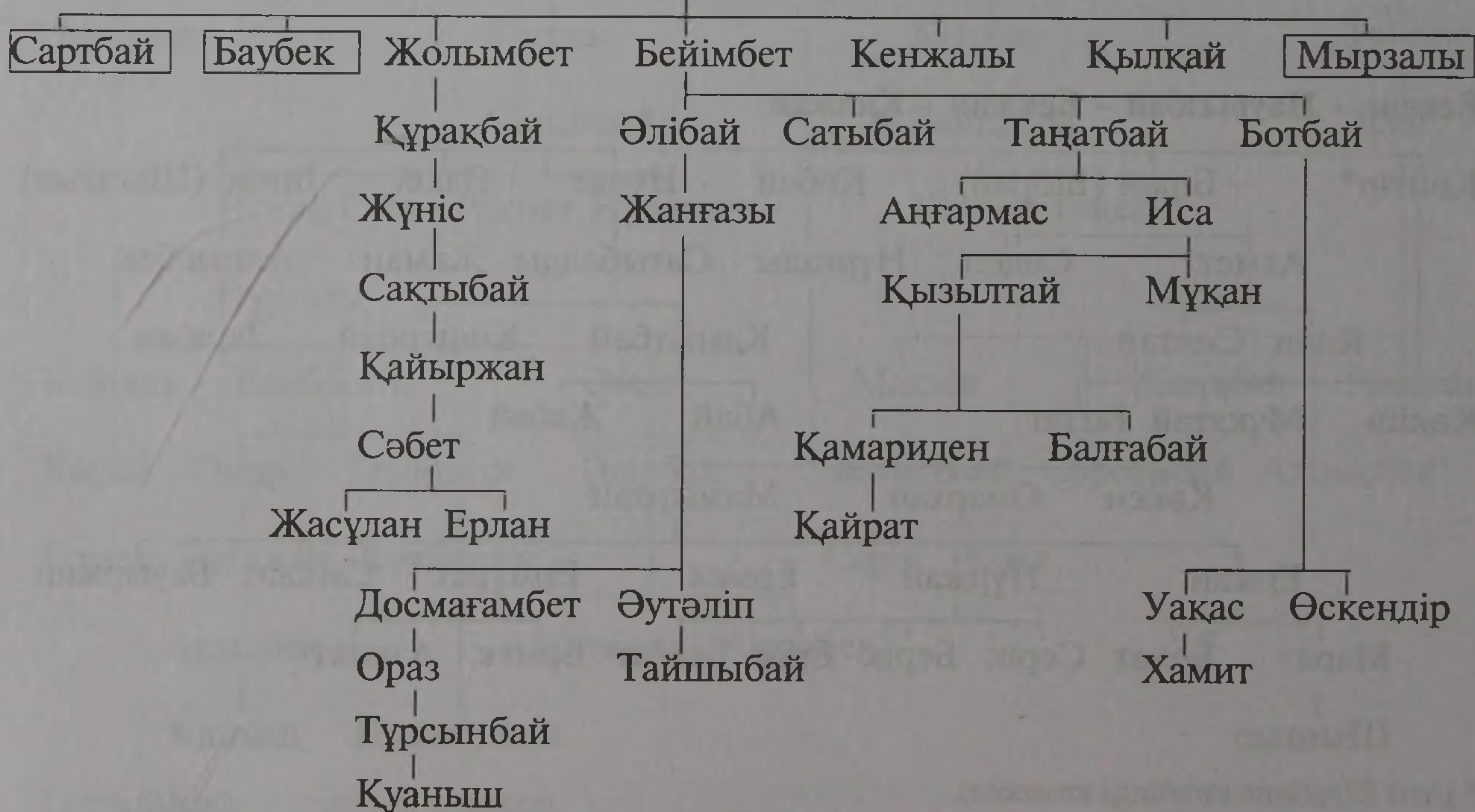
Ескене - Наурызбай - Бекжан - Дәнбай

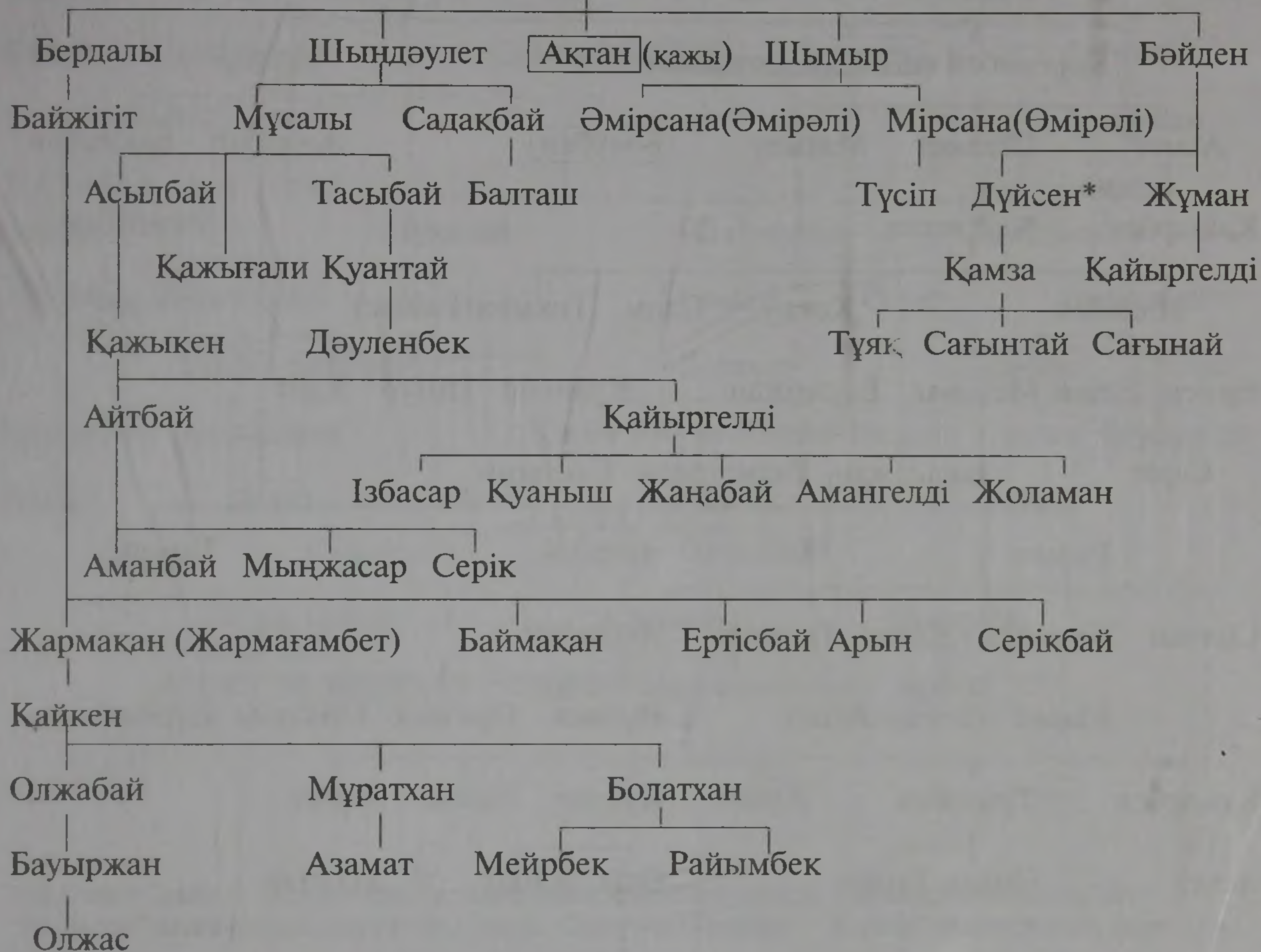
Елғонды - Ескене - Наурызбай - Мойнақ

Шеруші - Елғонды - Ескене - Жаназар

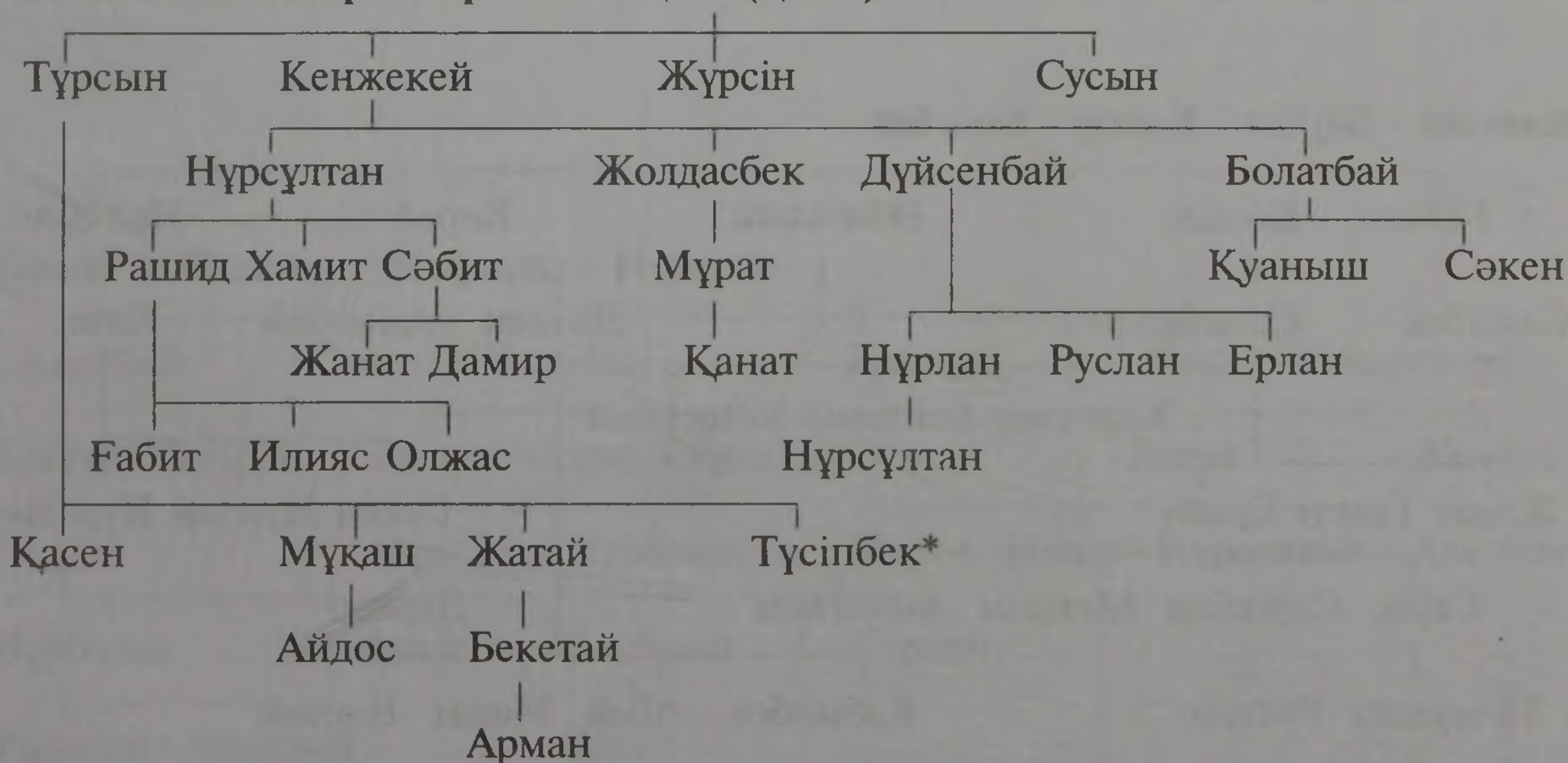
Елқонды - Ескене - Жаназар - Сартбай

Жармакин Олжабай – С. Торайғыров атындағы ПМУ-нің профессоры.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ескене - Жаназар - Сартбай - Ақтан (қажы)

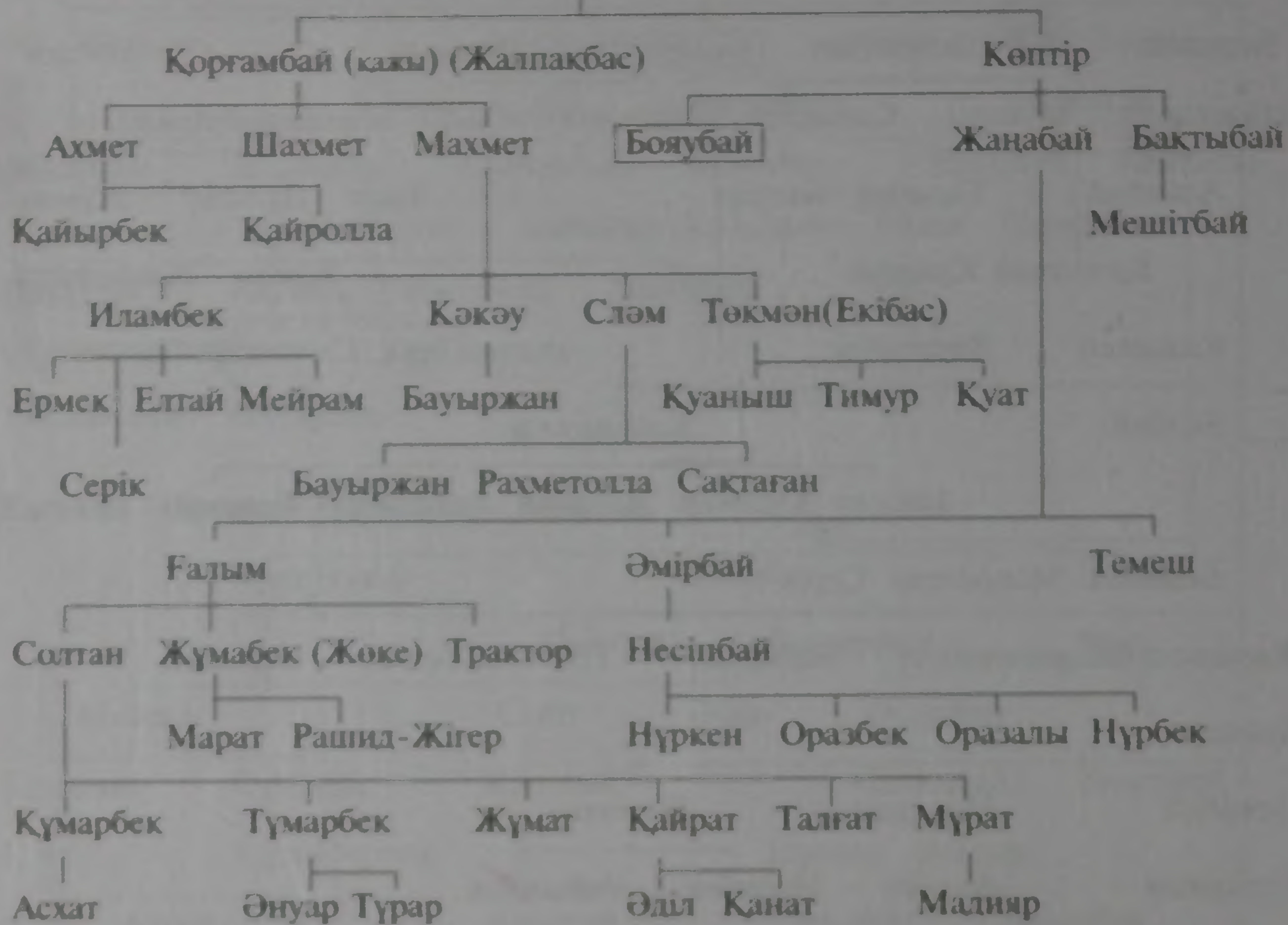

Тұрсынов Түсіпбек – Қаз КСР еңбегі сінген артисті.

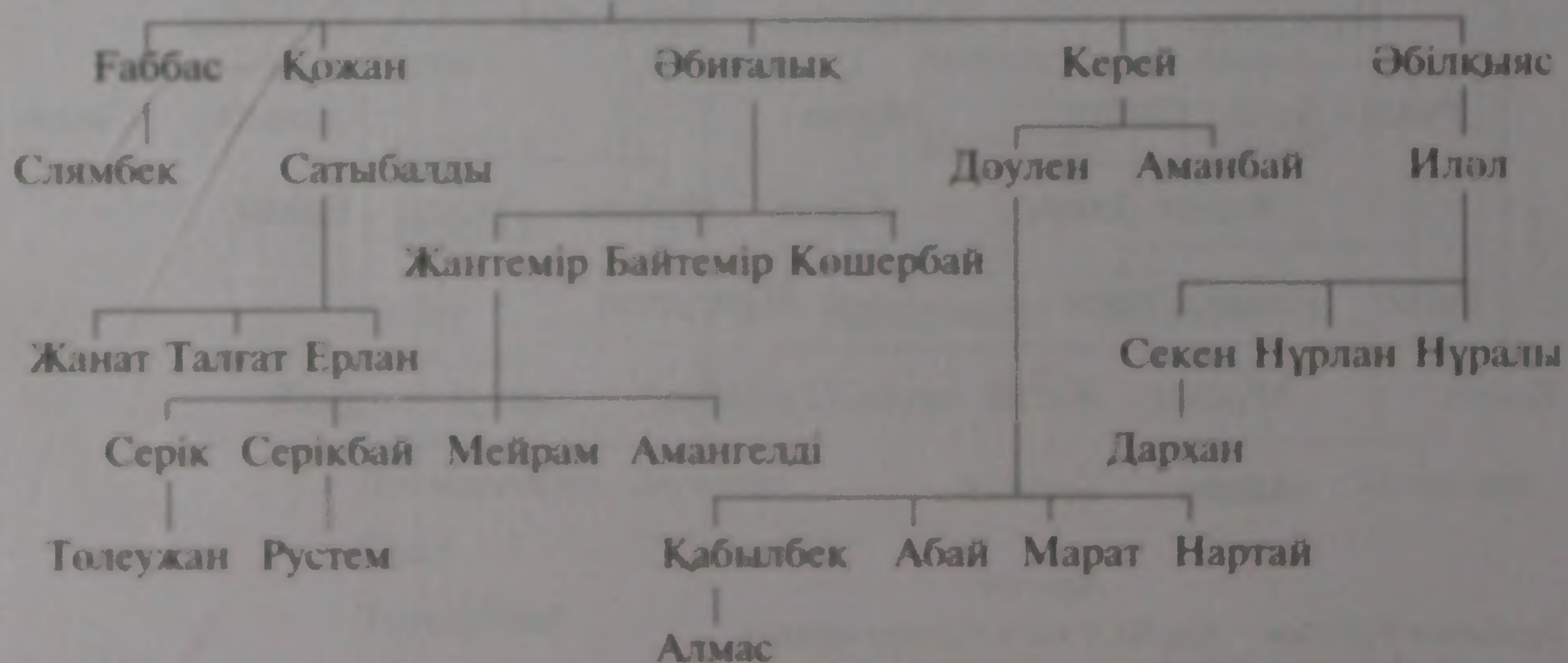
Кежекеев Нұрсұлтан “Новотроицк” кеңшарында орта мектептің директоры болды.

Қанжығалы шежіресі

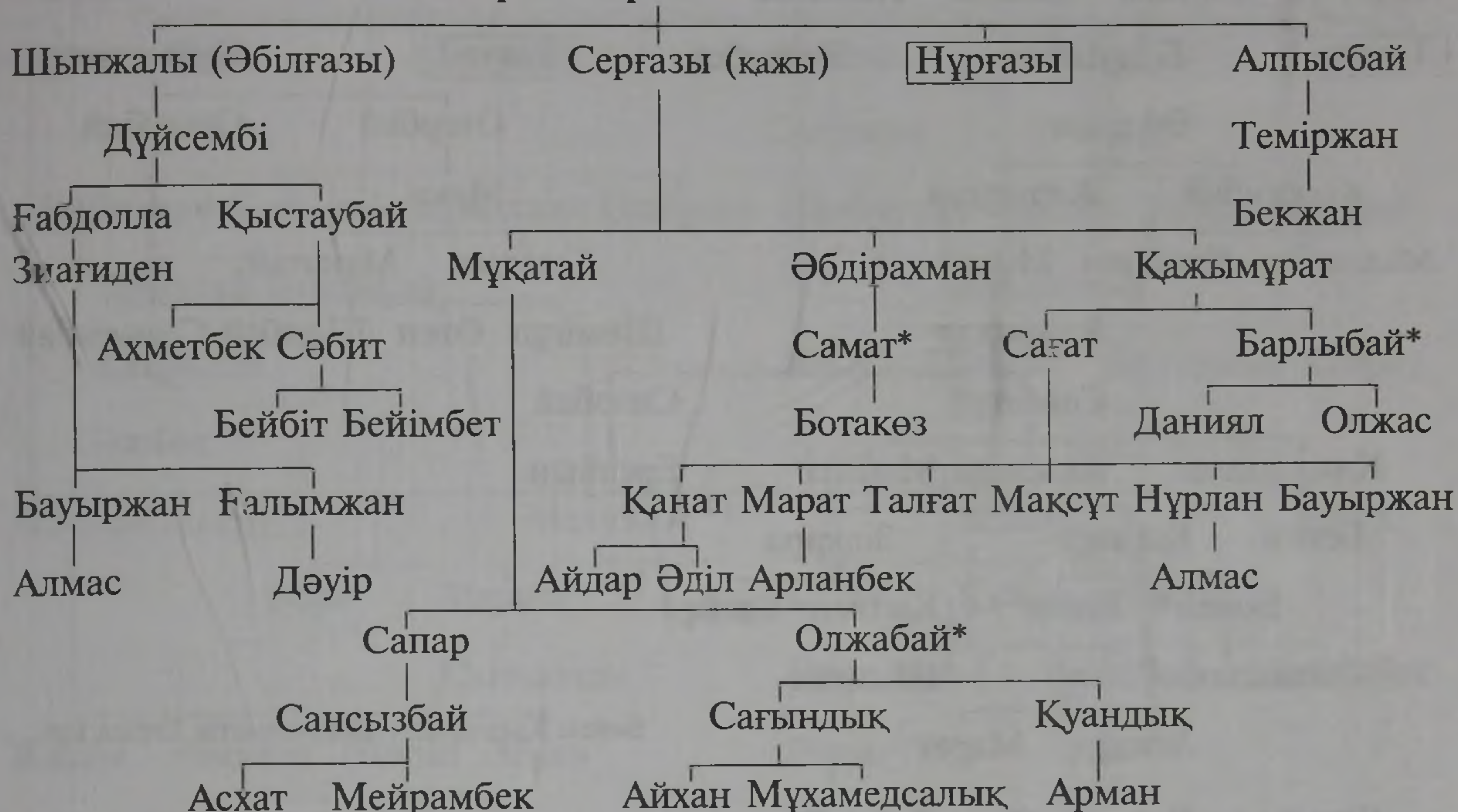
Елғонды - Ескене - Жаназар - Баубек

Жаназар - Баубек - Көптір - Бояубай

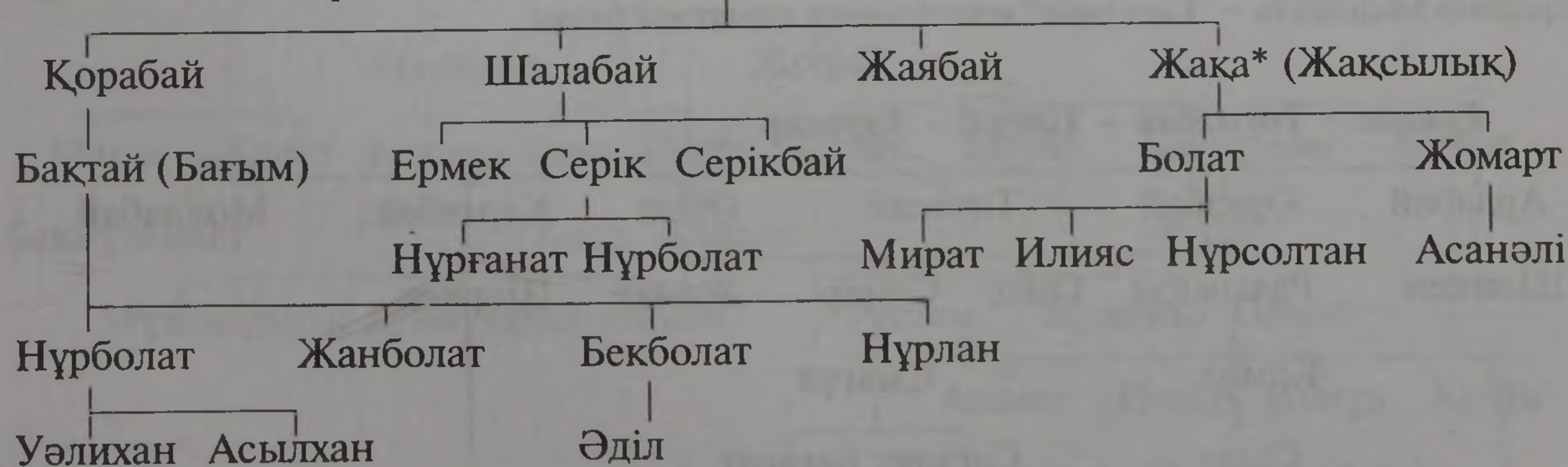

Елғонды - Ескене - Жаназар - Мырзалы

Мырзалин Самат – “Коминтерн” кеңшарының директоры болды. Қажымұратов Барлыбай – “Екібастұз” кеңшарының директоры болды. Сергазин Олжабай - “Қарасу” кеңшарының директоры болды.

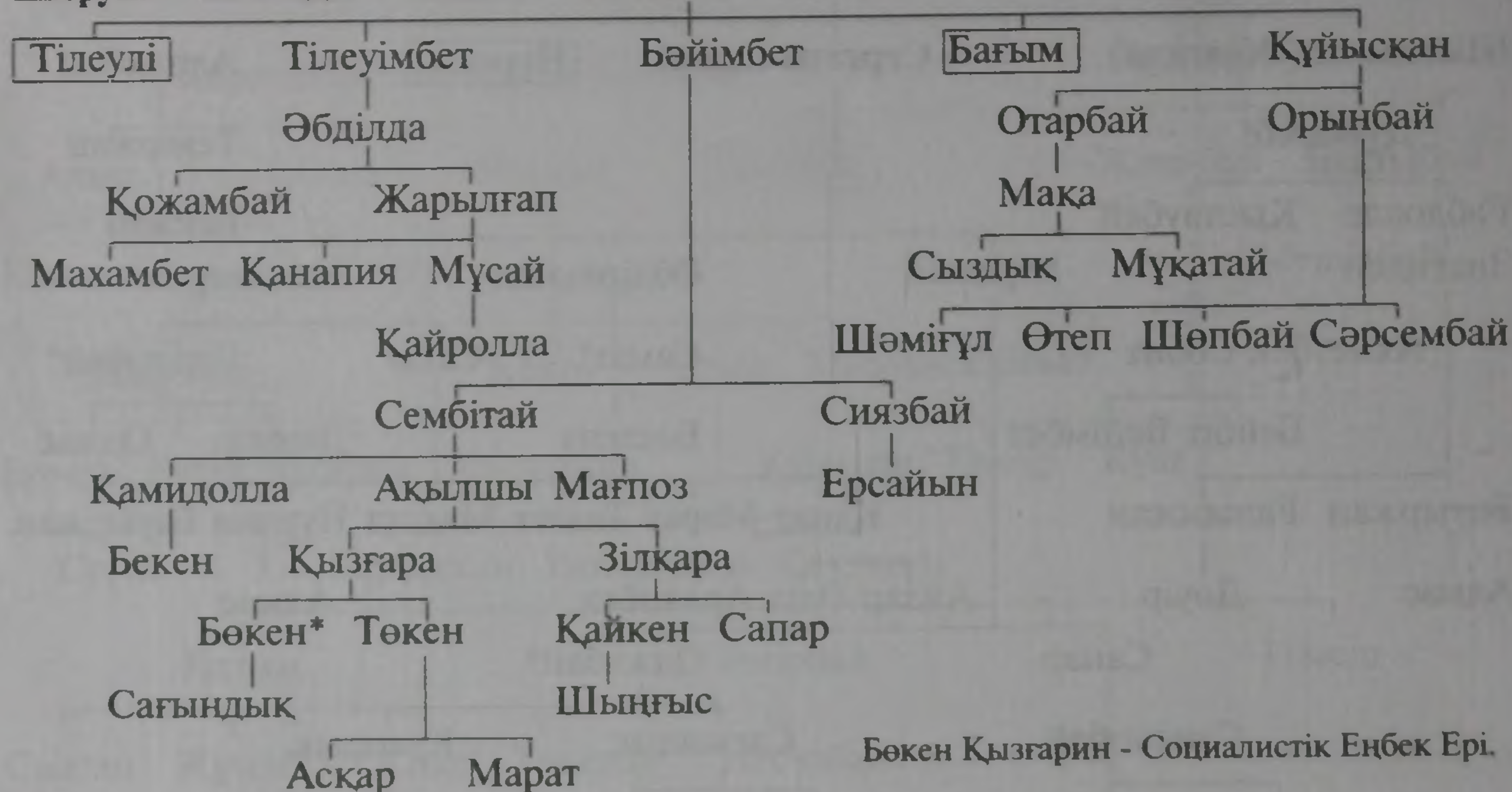
Ескене - Жаназар - Мырзалы - Нұрғазы

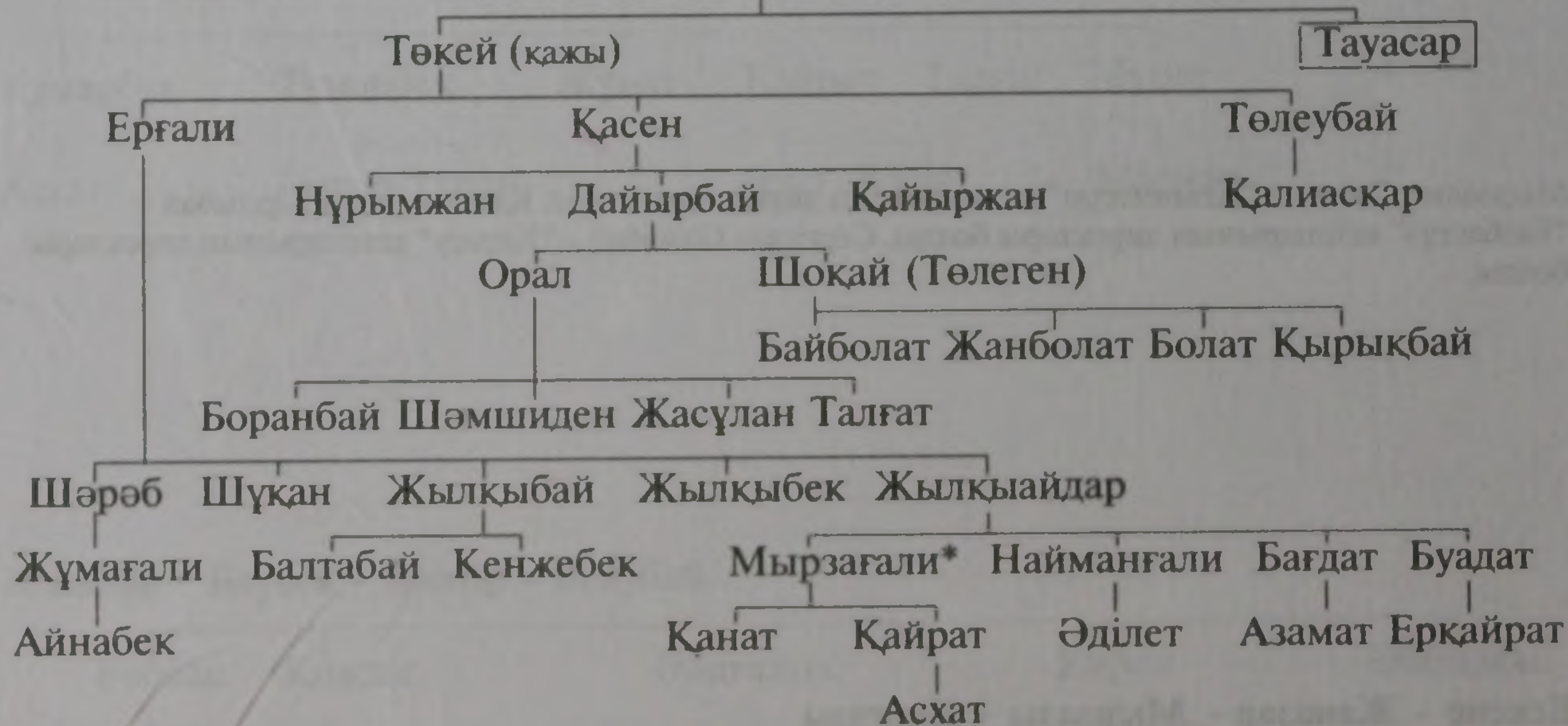
Нұрғазин Жақа – “Новотроицк” кеңшарының директоры болды.

Қанжығалы шежіресі

Шеруші - Елғонды - Ескене - Тоғызбай

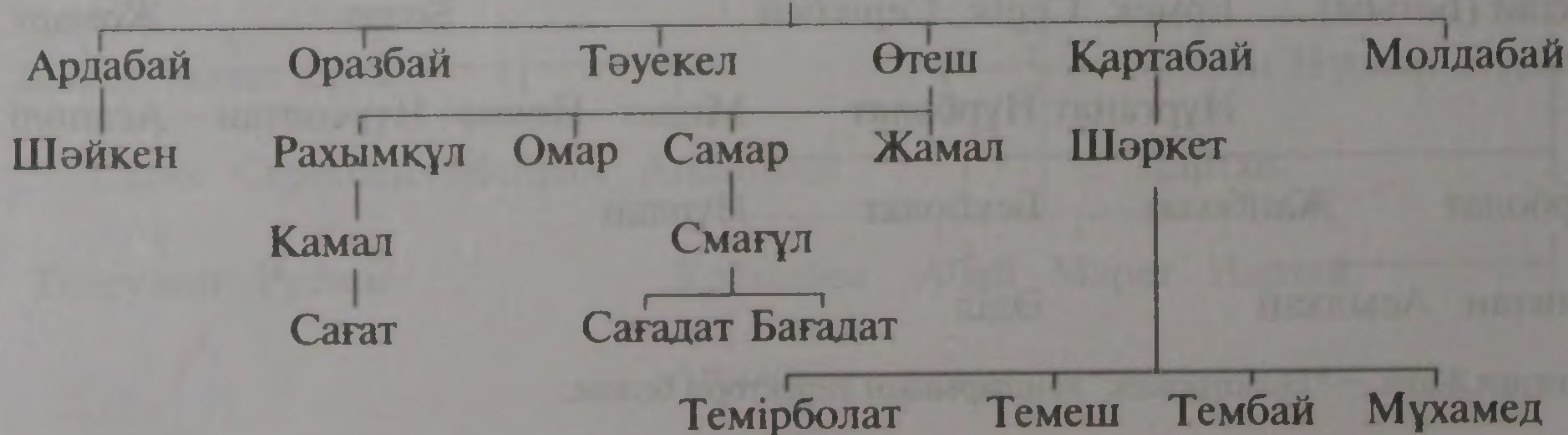

Елғонды - Ескене - Тоғызбай - Тілеулі

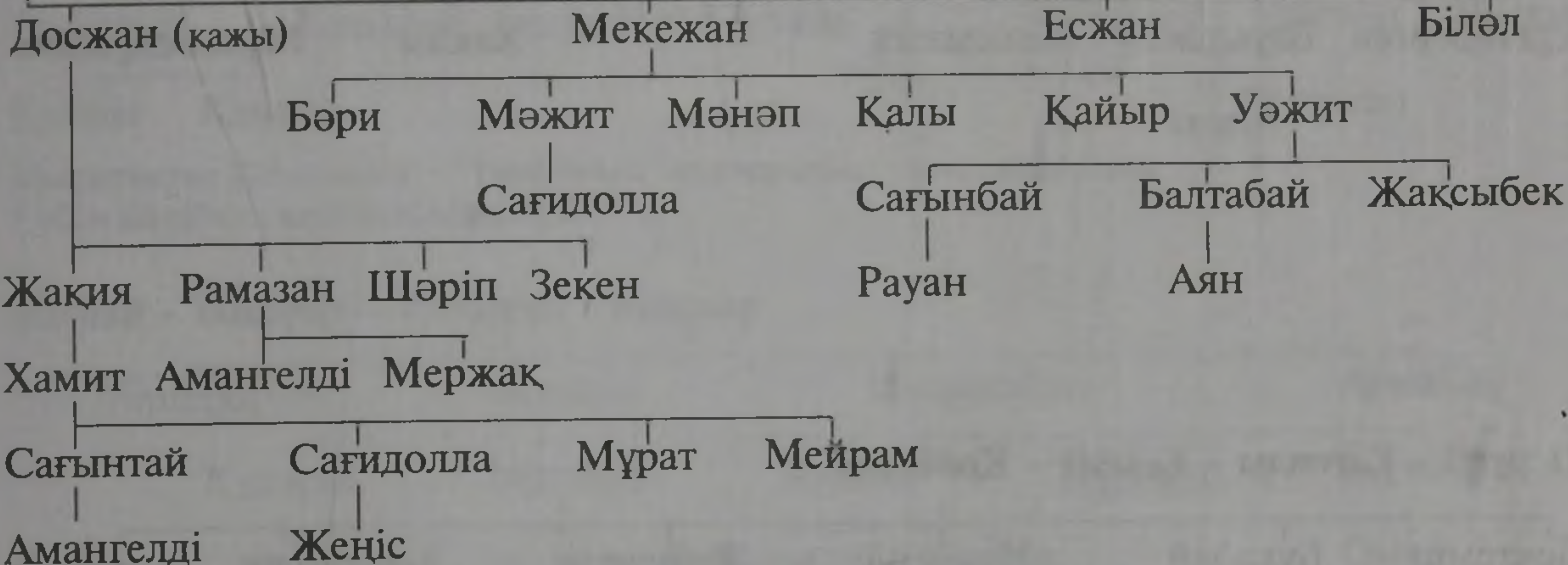
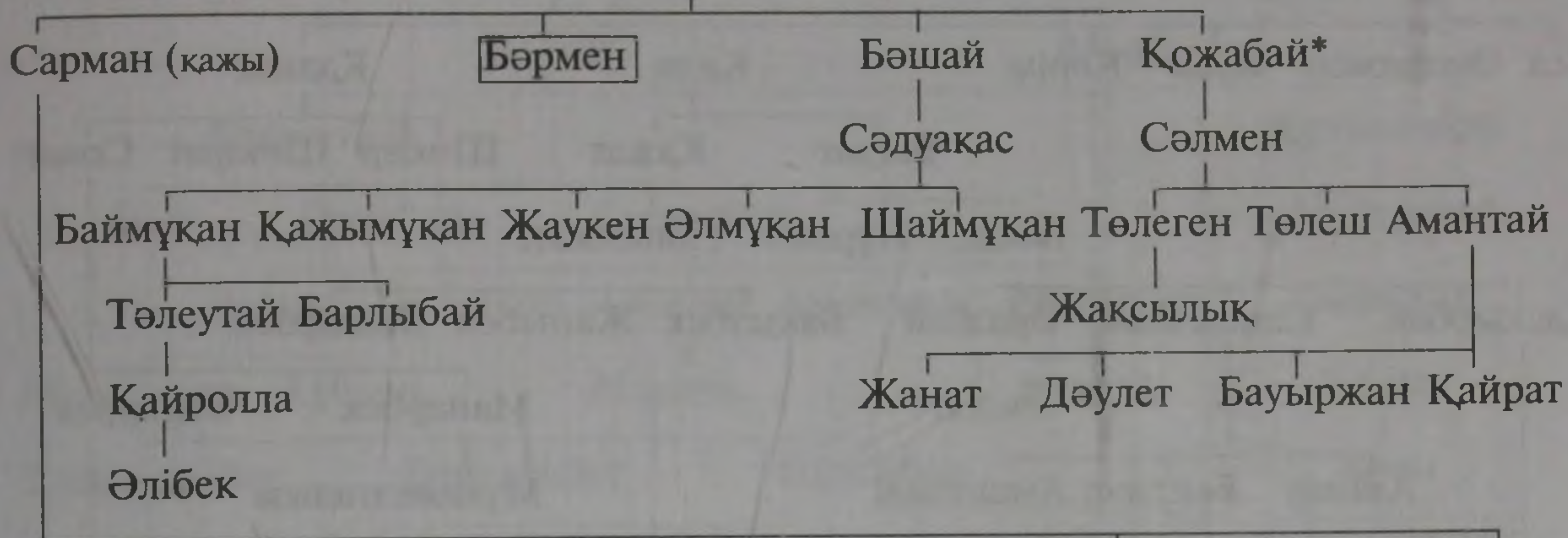

Ерғалиев Мырзағали – “Сарқамыс” кеңшарының директоры болды.

Ескене - Тоғызбай - Тілеулі - Тауасар

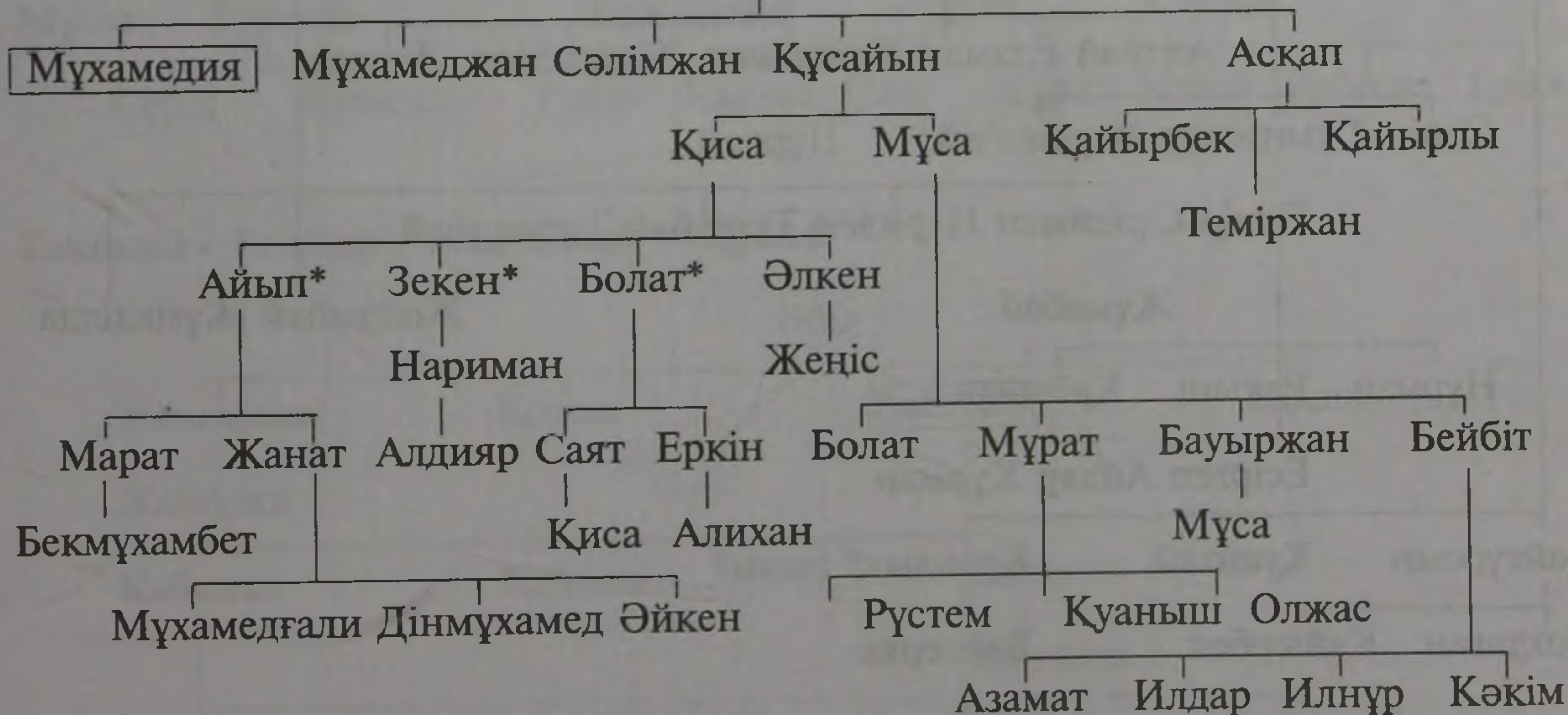

Елғонды - Ескене - Тоғызбай - Бағым

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

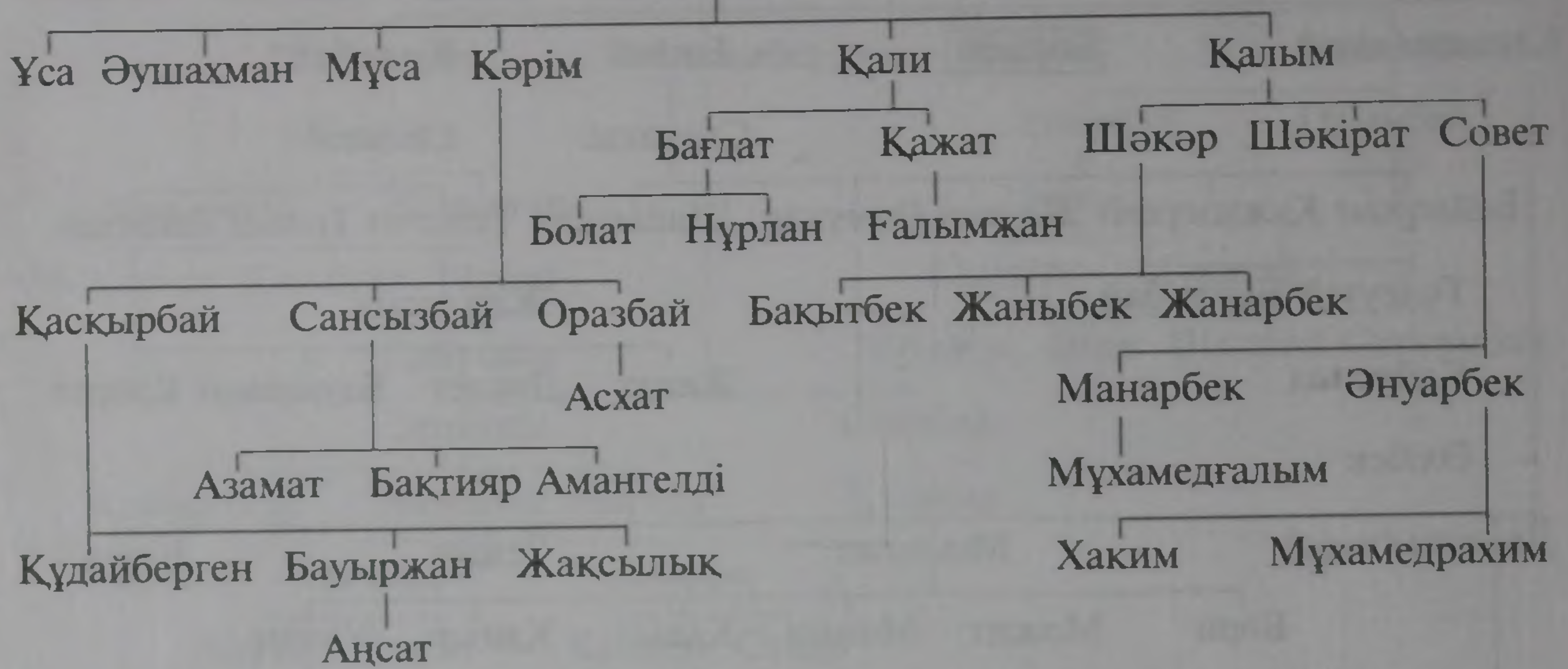
Ескене - Тоғызбай - Бағым - Бәрмен

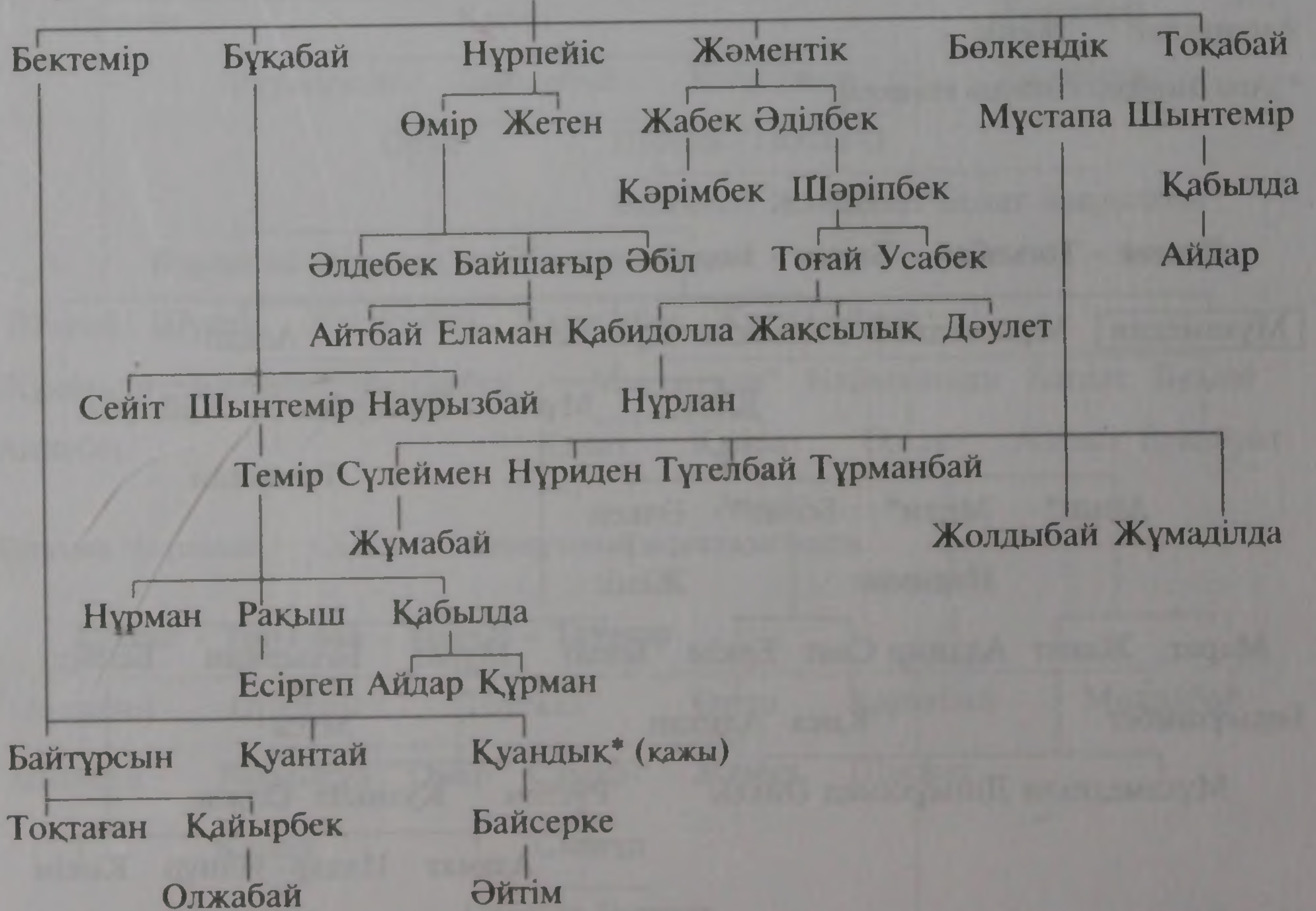
Айып Құсайынов - ауыл шаруашылығы министірінің орынбасары болды. Зекен Құсайынов - Ескене шежіресін жинақтаған. Болат Құсайынов - "Сарықамыс" кеңшарының директоры болды.

Қанжығалы шежіресі

Тоғызбай - Бағым - Бәрмен - Мұхамедия

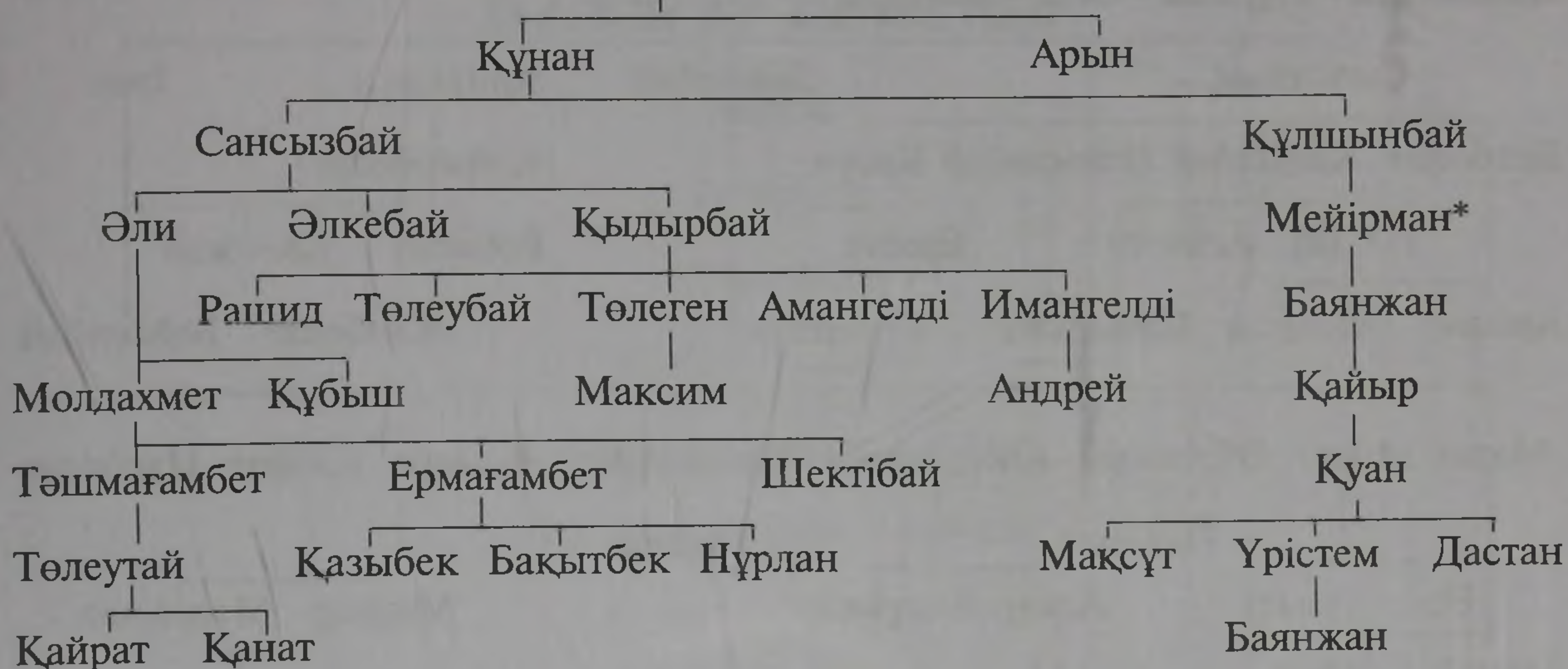

Шеруші - Елғонды - Ескене - Қойбағар

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

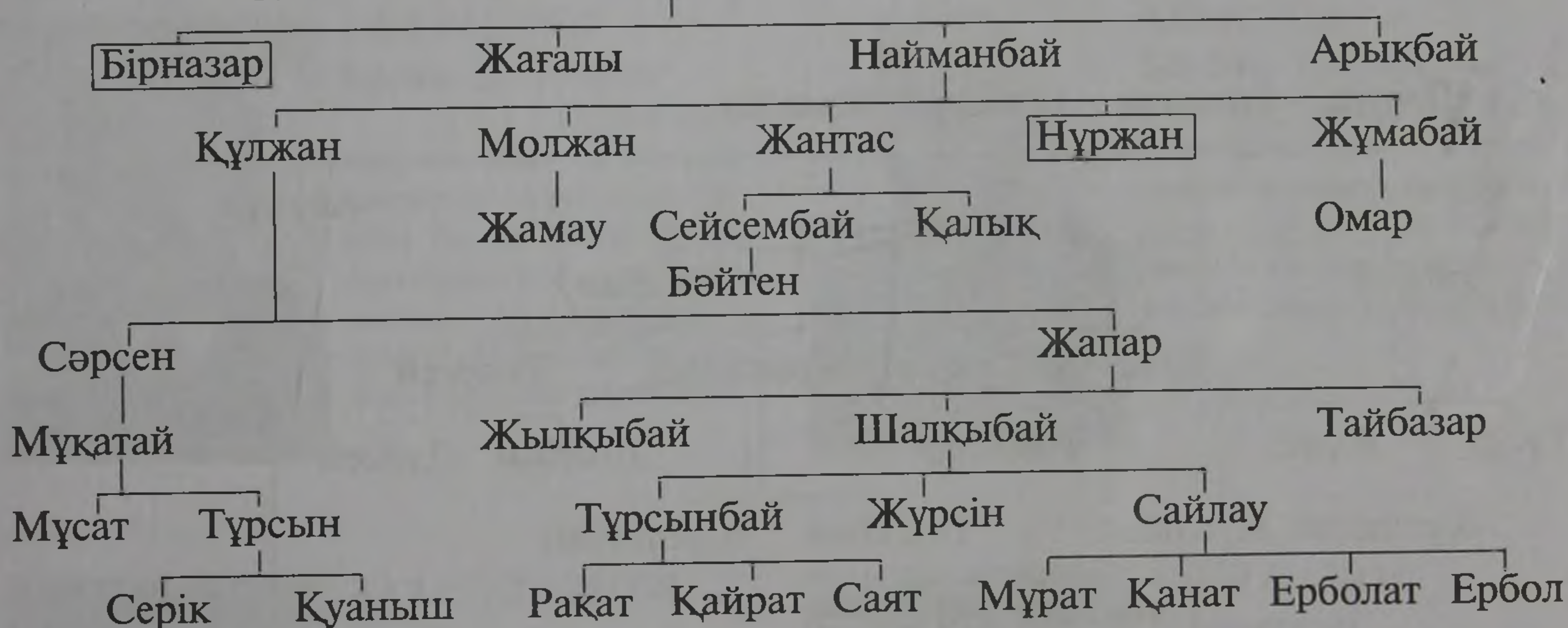
Шобай - Шеруші - Елқонды - Есет

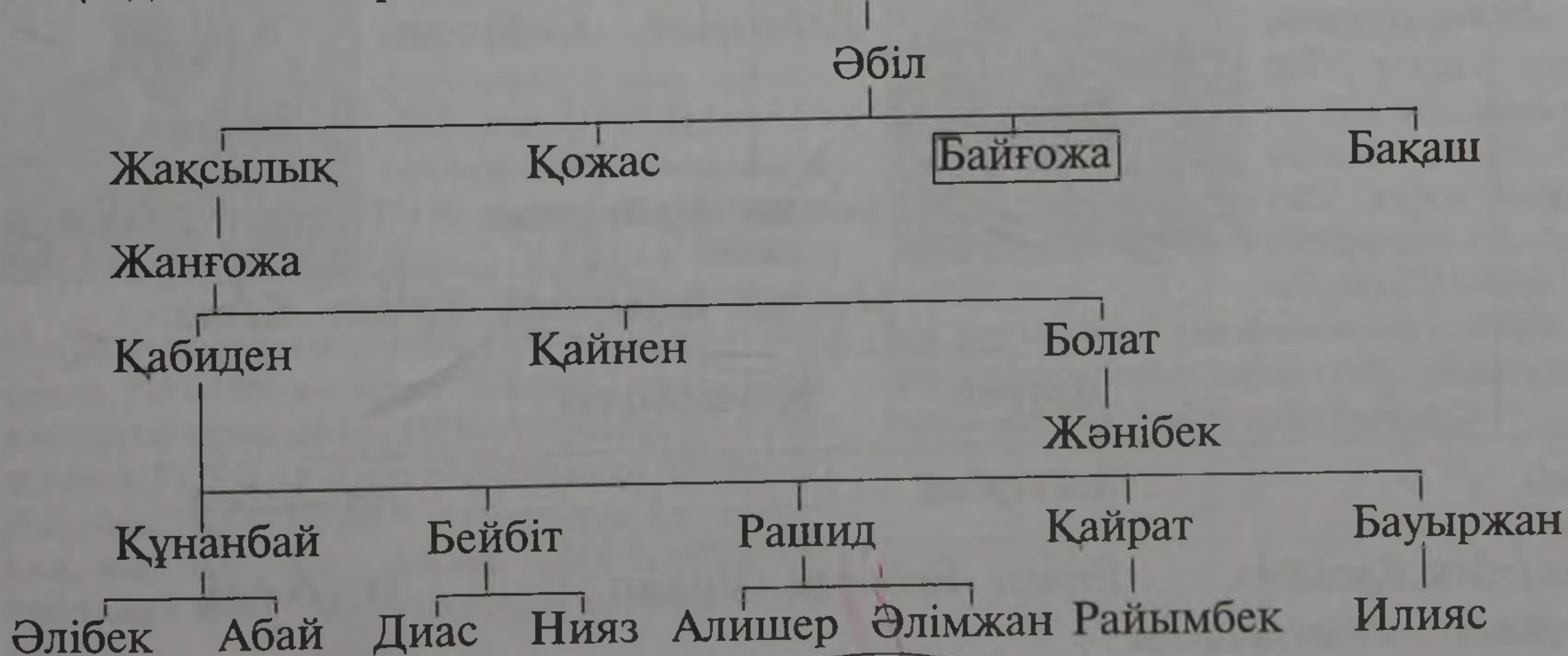
Молдахметов Ермағамбет — “Целинный” кеңшарының директоры болды.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Шобай - Шеруші - Елқонды - Есназар

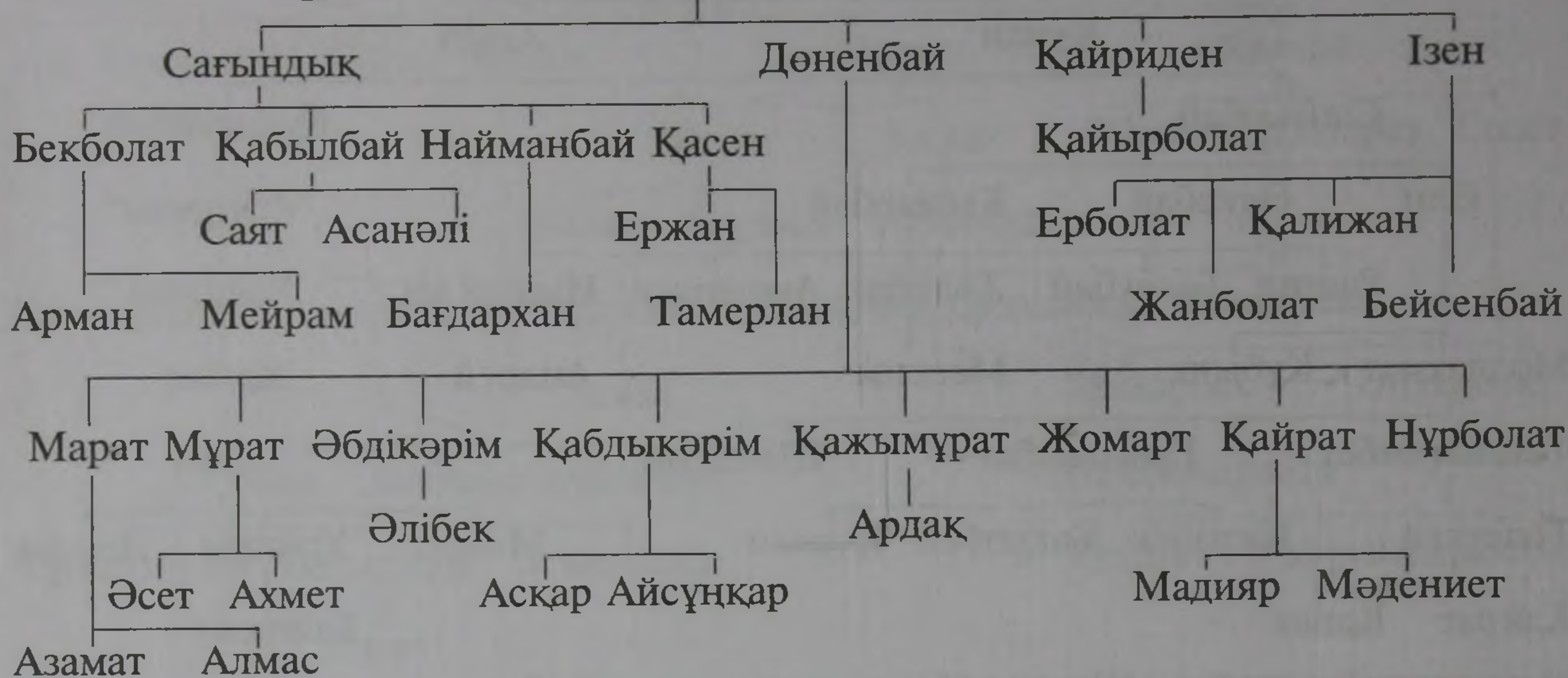

Елқонды - Есназар - Найманбай - Нұржан

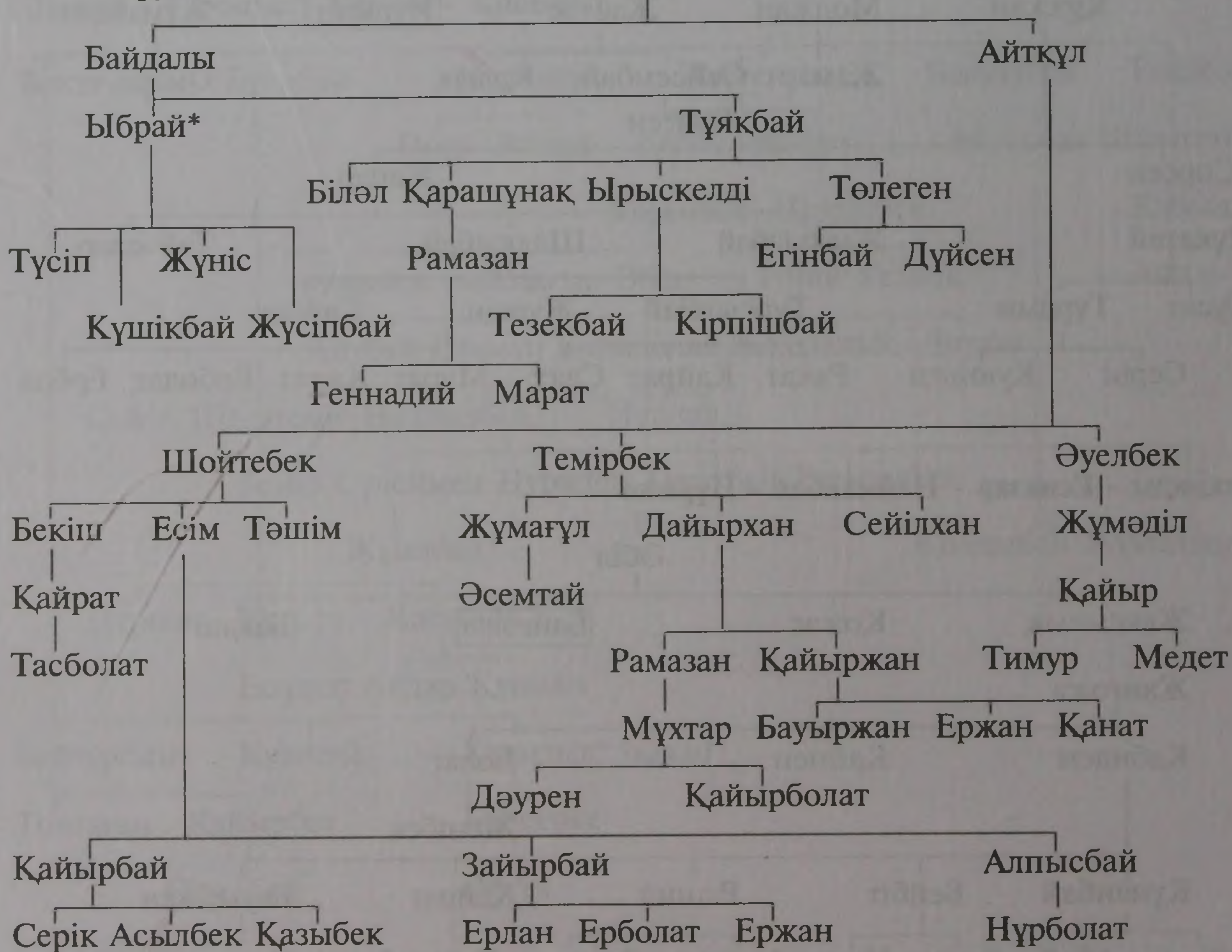

Қанжығалы шежіресі

Найманбай - Нұржан - Әбіл - Байғожа

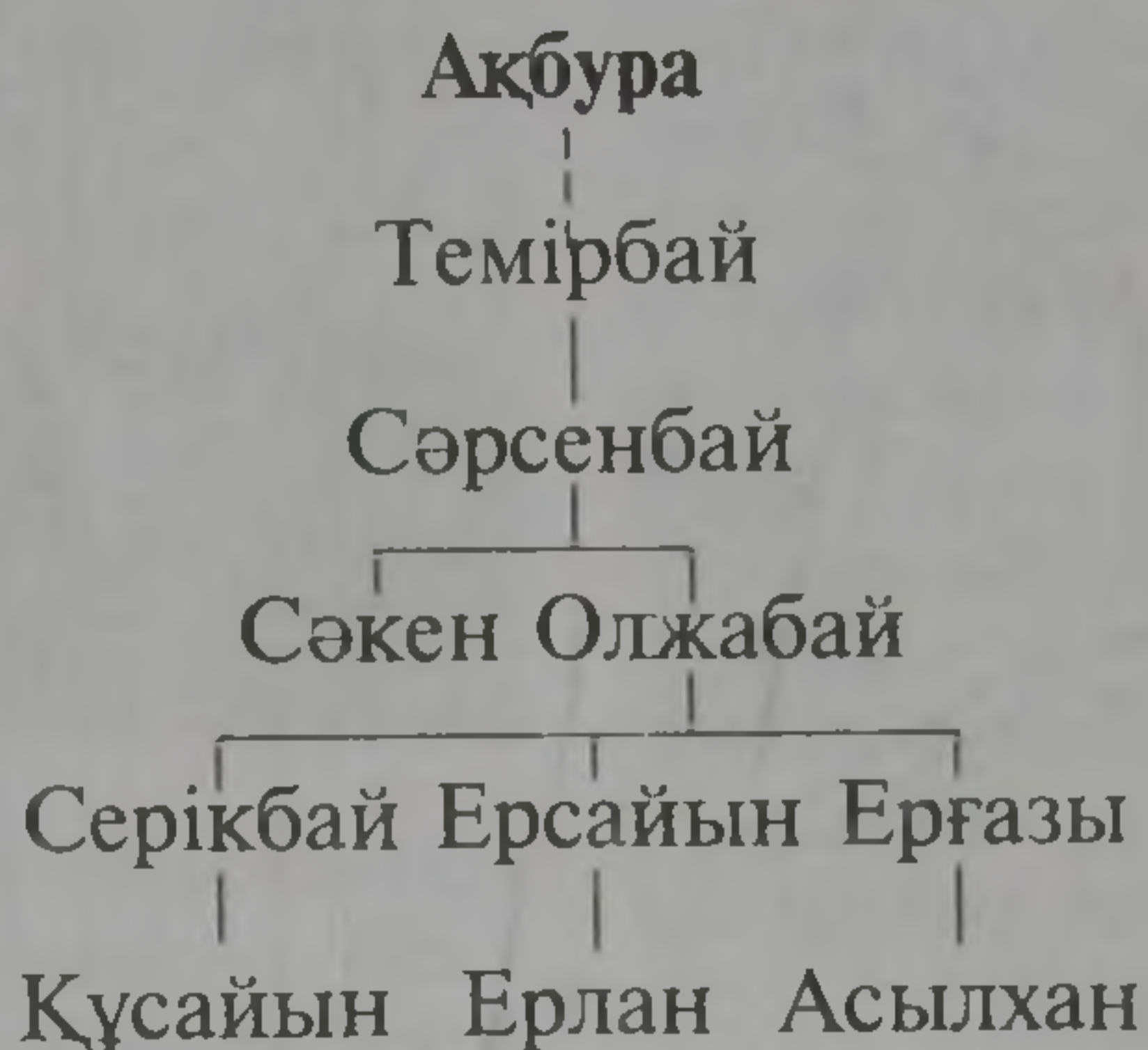

Шеруші - Елқонды - Есназар - Бірназар

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Белгісіз аталар

Құрметті азаматтар

АБДУАЛИЕВ

Ермек Қасымұлы

(1952, Ақтоғай ауданы). Ақтоғай автошаруашылығының директоры болған. Қазір “Павлодар облысы машиножасаушылары заңды тұлғаларының бірлестігі” қауымдастығының атқарушы директоры.

АХМЕТОВ

Мұфти Тәніғұлұлы

(1918-1985). Ұлы Отан Соғысының ардагері, өмірің ақырғы жылдарында молда болған. Қазақ әндерін тамаша орындаған, сирек кездесетін дауысы болған.

АХМЕТҚАЛИЕВ

Нығи

(1930, қазіргі Ақтоғай ауданы Шұға ауылы). Мамандығы - орта білімді агроном, жоғары білімді зоотехник. Еңбек жолын 1942 жылы “Жанаталап” колхозында бастады, 1949-1954 жылдары “Коминтерн” МТС-да қызмет етеді, 1954-1957 жылдары

Петропавл ауылшаруашылық техникумында оқиды. 1957-1959 жылдары “Шідерті” кеңшарында жоспарлау жұмысында, 1976-1977 жылдары Краснокутск РСХО-де партком хатшысы, 1959-1995 жылдары “Карл Маркс” кеңшарында бас зоотехник, бас экономист болды. “Құрмет белгісі” орденімен және төрт медальдармен марапатталған.

ӘБІЛЖАНОВ

Қайыргелді

(1924, Қызылағаш болысы - 1996, “Коминтерн” кеңшары). Ұлы Отан соғысы кезінде “Коминтерн” МТС-де тракторист, трактор бригадасында бригадир болып қызмет атқарды. 1957 жылы “Коминтерн” кеңшарында бөлімше басқарушысы болды. Қаптанбек оқу орнын бітігеннен кейін ауданда инспектор-агроном болып қызмет етті, “Коминтерн” кеңшарында 2-ші бөлімшесін басқарды.

Қанжығалы шежіресі

ӘРІПБАЕВ Төлеу

(1947, қазіргі Ақтоғай ауданы Шуға ауылы). 1970 жылы Павлодар индустриалды институтын бітіріп, Шарбақты ауыл шаруашылығын механикаландыру техникумына жолдама алды. Мұғалім, бөлім меңгерушісі қызметін атқарды, 1980-1989 жылдары Красноармейка ауылшаруашылық-техникумында директордың оқу-тәрбие жұмысы бойынша орынбасары, 1989 жылдан осы оқу орнының төрағасы.

жұмысы бойынша орынбасары, 1989 жылдан осы оқу орнының төрағасы.

ЕРҒАЛИЕВ

Мырзағали

Жылқайдарұлы

(1954, Краснокутск ауданы “Новотроицк” кеңшары). Қазак мемлекеттік ауыл шаруашылық институтын бітірген соң, 1976-1982 жылдар арасында агроном, бас агроном, аудандық өсімдік қорғау станциясының бастығы

қызметтерін атқарған. 1982-1991 жылдары Екібастұз ауданы партия комитетінде нұсқаушы, бөлім меңгерушісі, “Екібастұз” кеңшары партия комитетінің хатшысы болды. 1992-1997 жылдарда “Сарғамыс” кеңшарының директоры, Екібастұз ауданы әкімінің аппарат басшысы, аудандық статистика бөлімінің бастығы. 2000 жылдан бері Екібастұз қаласы әкімінің орынбасары.

БАЙҒОЖИН

Сағындық

(1925, қазіргі Екібастұздың ауылдық аймағы Ақкөл ауылы - 1972, “Өлеңті” кеңшары). Ұлы Отан соғысының ардагері, 1943-1950 жылдары әскерде болды. Тың игеруге белсене қатысты. 1950-1961 жылдары “Новотроицк” кеңшарында бухгалтер

қызметін атқарған. 1961-1972 жылдары “Өлеңті” кеңшарында бас бухгалтер болып істеді.

ЖАҚСЫБАЕВ

Қабиден Жанғожаұлы

(1936, қазіргі Ақтоғай ауданы Новотроицк селосы - 1983, “Агрономия” кеңшары). 1965 жылы Ақмола қаласында құрылыс мастері оқуын бітірген. 1966-1983 жылдары Ақтоғай ауданы “Агрономия” кеңшарында бас прораб болып істеген.

БАЛТАШЕВ Ораз

(1938, Куйбышев ауданы “Жаңаталап” колхозы) Целиноградтағы ауылшаруашылық институтын бітірген. 1966-1974 жылдары экономист, “Шідерті” кеңшарының бас экономисті. 1974-1978 жылдары Екібастұз ауданының ауылшаруашылық басқармасында бас маман,

1978-1990 жылдары “Өлеңті” кеңшарының директоры болып қызмет атқарды. 1990-1996 жылдары Екібастұз ауданының шаруалар одағының басқармасы. “Құрмет белгісі” орденімен және 5 медальдармен марапатталған.

ЖАРМАКИН

Қайыркен

(1905, қазіргі Ақтоғай ауданы - 1995). Кеңес Одағының қызметкері. 1937-1965 жылдары аудандық атқару комитетінің төрағасының орынбасары, төрағасы және де Павлодар облысының Ертіс, Ермак, Қашыр, Краснокутск аудандарында жауапты қызметтерде еңбек еткен.

ЖАРМАКИН

Олжабай

Қайыркенұлы

(1935, қазіргі Ақтоғай ауданы) - лингвист, филология ғылымдарының кандидаты (1971 ж.) доцент (1973 ж.), Совет Одағаның ағарту ісінің үздігі. Алматы шет тілдер педагогика-

лық институтының неміс тілі факультетін бітіреді (1956 ж.), аталмыш институттың аспирантурасында оқиды (1970 ж.) 1956-1964 жылдары неміс тілінің мұғалімі, мектеп директоры, аудандық комсомол ұйымының хатшысы (Ақтөгей ауданы). 1964-1992 жылдары Павлодар педагогикалық институтының шет тілдер кафедрасының меңгерушісі. С. Торайғыров атындағы ПМУ-ін шет тілі кафедрасының профессоры (1997 ж.). Монография және 30-дан астам ғылыми мақалалар жазған. Кеңес Одағының жоғары оқу министрлігінің “За отличные успехи в работе”, “За заслуги перед областью” деген белгілермен марапатталған.

ЖЫЛҚЫБАЕВ Аманбек

(1921, қазіргі Ақтөгей ауданы) - шопан, Социалистік Еңбек Ері (1971 ж.). 1933 жылдан “Шұға” колхозында мал бағып еңбек жолын бастады. 1936-1943 жылдары Ертіс ауданында “Северный” кеңшарында шопанның көмекшісі болып істеді. 1943-1979 жылдары “Кутузов” кеңшарында аға шопан болды.

КӘРІМОВ Қасқырбай

(1934, қазіргі Бөгенбай ауылы (бұрынғы “Новотроицк” кеңшары). 1960 жылдан 1972 жылға дейін Екібастұз ауданы, “Ақкөл” кеңшарында еңбек етті. Гараж меңгерушісі, ферма меңгерушісі, профсоюз комитетінің төрағасы болып істеді. 1972 - 1977 жылдары - “Степной” кеңшарында, ал 1977 - 1987 жылдары “Өлеңті” кеңшарында партия ұйымының хатшысы, 1987 - 1991 жылдары Екібастұз аудандық Советте аппарат меңгерушісі, 1993 - 1997 жылдары Екібастұз аудандық тұтынушылар одағы төрағасының бірінші орынбасары болды.

Ажыбай - Ақбура

ҚАЖЫМҰРАТОВ

Барлыбай

(1939, бұрынғы Куйбышев ауданы Ақкөл ауылы). 1967 жылы Целиноград ауылшаруашылығы институтын бітіріп, “Ақкөл” және “Екібастұз” кеңшарларында экономист, бас экономист болып жұмыс атқарды. 1972-1974 жылдары Павлодар облыстық норма-лау және зерттеу станциясын басқарды. 1974-1979 жылдары Павлодар облыстық партия комитетінің ауыл шаруашылық болімінде нұсқаушы болып істеді. 1979-1983 жылдары “Екібастұз” кеңшарының директоры, 1984-1986 жылдары Лебяжі аудандық ауыл шаруашылық басқармасының басшысы, 1986-1990 жылдары Павлодар кеңшар-техникумы директорының орынбасары болды. 1990-1993 жылдары “Екібастұзкөмір” ӨБ ет өндіру комбинатының директоры, 1999-2002 жылдары әділет министрлігі тіркеу қызметі комитетінің Екібастұздағы филиалы басшысының орынбасары болды. Екі медальдармен және “Құрмет белгісі” орденімен марапатталды.

ҚАЛЫМОВ Жұмабек

(1937, қазіргі Ақтөгей ауданы Бөгенбай аулы). Алматы малдәргерлік институтын бітірген. 1965 жылдан бастап “Новотроицк” асыл тұқымды кеңшарының бас экономисі, бас бухгалтер болып істеген, Октябрьдің 25 жылдығы атындағы кеңшарында бас бухгалтер, ПМК-81 бас бухгалтерінен зейнетке шыққан. Облыс шаруашылықтарында бас маман болып 40 жылдай істеген. Спортпен шұғылданған. Күрестен және волейболдан аудан, облыс чемпионы болған.

ҚҰСАИНОВ Қиса

(1910-1975, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы Ақкөл ауылы). 1930-1942 жылдары “Новотроицк” кеңшарында есепке алушы, бухгалтер қызметтерінде болды. 1949-1970 жылдары “Ақкөл” кеңшарында бухгалтер, бас бухгалтер болып жұмыс істеді. 1942-1945 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысты, Крым, Украина, Польша босату үшін соғысты. Бірнеше медальдармен марапатталды.

Қанжығалы шежіресі

ҚҰСАИНОВ

Айып Қисаұлы

(1938, Ақтоғай ауданы Бөгенбай ауылы). Алматы зооветеринарлық институтты 1960 жылы бітіріп, жаңа меринос отандық тұқым шығару бойынша Павлодар облысы, Лебяжі ауданы, Бесқарағай асыл тұқым заводына бас зоотехник болып келді.

КПСС XXIII съезі атындағы асыл тұқым қой кеңшарына директор болып тағайындалды, мұнда жаңа тұқым шығару бойынша жұмысын жалғастыра береді. Жаңа тұқым шығару бойынша 1971 жылы кандидаттық диссертация қорғайды, оған “Қаз КСР -сына еңбегі сіңірген зоотехник”, атағы беріледі. 1976 жылы Екібастұз райкомының бірінші хатшысы болып сайланды. 1978 - 1993 жылдыры ауыл шаруашылығы министрінің орынбасары және ҚазКСР Мем. агропром төрағасының орынбасары қызметтерін атқарған. 1993 жылдан “Асыл” Мемлекеттік акционерлік компаниясы президенті. Солтүстік қазақ мериносы тұқымын жетілдіру бойынша докторлық диссертацияны 1994 жылы Новосібірде қорғады. Октябрь революциясы ордені, Еңбек Қызыл Ту екі ордені, үш медаль, Вавилов атындағы мерейтой медалі, ВДНХ СССР үш медалімен марапаттанды.

ҚҰСАИНОВ

Болат Қисаұлы

(1947, Ақтоғай ауданы “Новотроицк” кеңшары Бөгенбай ауылы). 1971 жылы Алматы малдәргерлік институтын бітіріп, Ақкөл кеңшарының 4- бөлім-шесіне веттехник болып орналасады. Ақкөл кеңшарында бас мал дәргері қызметін 1976 жылдан

1983 жылға дейін атқарды. 1979 жылы Дүниежүзілік Ветеринарлық Конгресске қатынасты (Мәскеу қаласында). 1983-89 жылдары Сарықамыс кеңшарының директоры, 1989 - 96 жылдары “Ақкөл” кеңшарында ауылдық кеңестің төрағасы және сол ауылдың әкімі болды. 1996 жылдан бастап мал тұқымын асылдандыру станциясы бастығының орынбасары.

ҚҰСАИНОВ

Зейнилкабиден

Қисаұлы

(1945, Ақтоғай ауданы Бөгембай ауылы). Инженер - механик мамандығы бойынша Павлодар индустриалдық институтының I курсына түседі. 1969 жылы институтты тәмамдаған соң, инженер-конструктор бо-

лып келесі ұйымдарда жұмыс істейді (ПКТИАМ, Қаз. түрлі металл жөндеу басқармасы). 1975 - 1981 жылдары ПТЗ аға мастер, 1981-84 жылдары Павлодар аудандық шаруашылық техникасын басқарушының орынбасары, “Қаз. ауыл шаруашылығын сумен қамтамасыз ету басқармасы”-ның бас инженері, 1986 - 1992 жылдары Павлодар облысы Агроөнеркәсіп комитетінің бөлім бастығы. Осы уақытта, 6 жыл бойы “ҚазТрансОйл” ЖАҚ Шығыс филиалы ОӨТҚБ директорының орынбасары қызметін атқарады.

ҚЫЗГАРИН

Бөкен

(1941, Куйбышев ауданы) - шопан, Социалистік Еңбек Ері (1973 ж.). Еңбек жолын шопанның көмекшісі болып 1956 жылдан бастады. 1979 жылға дейін аға шопан болып істеді. 1979-1983 жылдары Алматы жоғарғы партия мектебінде оқыды. 1983-

1990 жылдары Өлеңті ауылдық кеңесінің председателі болып қызмет атқарды. 1990-1998 жылдары сол Өлеңтіде профсоюз ұжымының бастығы болды. 2 рет Ленин орденімен марапатталды, ВДНХ СССР алтын, күміс, қола медальдарының иесі.

МЕЙРАМОВ

Қуандық

(1918-1993).

“Коминтерн” және “Новотроицк” кеңшарларында трактор бригадаларын басқарды, “Новотроицк” кеңшарында бөлімше басқарушысы болды. Ұлы Отан соғысына қатысты, 2-ші топ мүгедегі. “Қызыл Жұлдыз”, 3-ші дәрежелі “Даңқ”, 2-ші дәрежелі “Ұлы Отан соғысы” ордендерімен және 10 медальдармен марапатталды.

МЫРЗАЛИН Самат

(1934, Ертіс ауданы Ертіс селосы). 1953 жылы Алматыдағы ауыл шаруашылығы институтына түсті. 1958 жылы институтты бітіріп “Путь Ильича” кеңшарына бас агроном болып орналасады. Содан кейін “Бөгембай”, “Ақбидай” шаруашылықтарының бас маманы болды. 1971-1977

жылдары “Коминтерн” кеңшарының директоры, 1977-1990 жылдары облыстық норматив зерттеу станциясының бастығы болып істеді. 1990-1993 жылдары облыстық агроөнеркәсіпте бас маманы болды. 1993-1996 жылдары Павлодар ауданының экология және биоресурстар басқармасын басқарды. “Еңбек ерлігі”, “Еңбек ардагері” медальдарымен, 1958 жылы Бүкіл одақтық көрменің (ВДНХ) үлкен күміс медалімен марапатталды.

ӨСКЕНБАЕВ

Фаббас

Шәймерденұлы

(1910-1990 жылдар).

Ұзақ жылдар комсомол, совет, партия және шаруашылық ұйымдарында басшылық қызметтерде істеген, оның ішінде 1945-1947 жылдары Лебязжі ауаткомның төрағасы, 1947-1956 жылдары КСРО ауыл-шаруашылығы өнімдерін дайындау министрлігінің облыстық өкілінің орынбасары, одан кейінгі жылдары облыстық партия комитетінің ауылшаруашылығы бөлімінде нұсқаушы болды. Адал еңбегі үшін үш мәрте “Құрмет белгісі” орденімен және көптеген медальдармен марапатталған.

НҰРҒАЗИН Жақа

(1922-1997) - соғыс және еңбек ардагері, қазіргі Ақтоғай ауданы, Ақкөл - Жайылма өңірінде дүниеге келді. 1941 жылы әскерге шақырылады, майдандағы алған ауыр жарақаттан соң, елге оралады, партия қызметтерін атқарады. Қап-ланбек зоотехникалық-малдәрігерлік техникумын

бітірген соң ол Киров атындағы, “Новотроицк” кеңшарларында директор болады. Ерен еңбегі үшін екі рет Еңбек Қызыл Ту, Халықтар достығы ордендерімен, жаунгерлік ордендермен және ондаған медальдармен марапатталды.

ӨСКЕНБАЕВ

Абай Фаббасұлы

(1935, Максим Горький ауданы Қашыр ауылы). ҚазМУ-нің экономика факультетін бітірген. 1977-1984 жылдары “Главпавлодарстройда” экономист қызметін атқарды. 1984-1994 жылдары “Павлодар-мелиорацияда” экономика бөлімінің меңгерушісі,

управляющийдің экономикадан орынбасары болды. Ерен еңбек үшін екі медальдармен марапатталды.

НҰРМАҒАНБЕТОВ

Хамит

Нұрмағанбетұлы

(1946, Екібастұз ауданы Ақкөл ауылы). Семей педагогикалық институтына түсіп, 1972 жылы тарих пәнінің мұғалімі мамандығын алды. 1973-1980 жылдары Шілікті орталау мектебінде, 1980-1995 жылдары Шідерті орта мектебінде директор

қызметін атқарды. Қазіргі кезеңде Ақтоғай ауылында М.Қайырбаев атындағы мектебінде ұстаздық етуде.

РЫСПАНОВ Бектас

(1936, қазіргі Ертіс ауданы “Суворов” кеңшары). Жетіжылдық мектебін бітіріп Павлодар зооветтехникумда оқиды, содан кейін Май ауданында зоотехник, аудандық комсомол комитетінің екінші, бірінші хатшысы болып істейді. 1970 жылы Алматы жоғарғы партшколын бітірген

соң, Баянауыл ауданына райком партия екінші хатшысы болып жіберіледі. 1977-1993 жылдары облыстық “Білім” қоғамын басқарды, 1993 жылдан зейнетке шыққанша Павлодар облыстық Г.Н. Потанин атындағы тарихи-өлкетану мұражайының директоры болды.

Қанжығалы шежіресі

САҒНАЕВ

Сағындық Қақпанұлы

(1953, Краснокутск ауданы “Новотроицк” кеңшары).

1973 жылы “Коминтерн” кеңшарында автокөліктің шопыры, 1974-1976 жылдары “Коминтерн” орта мектебінде мұғалім - класс жетекшісі болып істеді. 1977-1990 жылдары авто-

матты телефон станциясында мастер қызметін атқарды. 1991-1994 жылдары “Краснокутск” РСХО-ының астық қабылдау орнының өрт күзетінің бастығы. 1994-1999 жылдары сол кеңшарыда астық қабылдау орнының меңгерушісі. 2002 жылдан Жолболды ауылының телефон байланыс басқармасының меңгерушісі.

СЕРГАЗИН

Олжабай

Мұқатайұлы

(1938, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы Ақкөл ауылы). 1957 жылы Алматыдағы сельхозтехникумға түсті, 1959 жылы бухгалтер-экономист мамандығына ие болды. 1959-1983 жылдары “Ақкөл” кеңшарында аға

бухгалтер, экономист, бас экономист қызметтерін атқарды, сырттай жоғары оқу орнын бітірді. 1983-1986 жылдары “Екібастұз” кеңшарында парком хатшысы болды. 1986-1993 жылдары “Қарасүк” кеңшарын басқарды. 1993-1995 жылдары Екібастұз ауданының экология және биоресурс басқармасының бастығы болды. Бірнеше медальдармен марапатталған.

СЫЗДЫҚОВ

Ермұқаш Сыздықұлы

(1901, бұрынғы Краснокутский ауданы Тай ауылы - 1966). Тай ауылында 1941 жылға дейін еңбек етеді. 1941-1945 жылдары Ұлы Отан соғысында болды. Қазіргі Чернорецк селосында аға жылқышы болып, 1950 жылы ерен

еңбегі үшін “Ленин” орденімен марапатталды.

ТАУПЫҚОВ

Бақыт Нұрұмұлы

(1943, қазіргі Ақтоғай ауданы Шұға ауылы). 1974-1994 жылдары “Коминтерн” кеңшарында бас есепші болып, Ақтоғай, Павлодар, Ақсу аудандарында жұмыс істеді. 1994-1999 жылдары Павлодар азық-түлік өндіру комбинатында бас есепші, 1999-

2002 жылдары облыстық ауылшаруашылық департаментінде қаржылау бөлімінің бастығы, 2003 жылдан қаржы министрлігі қаржы бақылау комитетінің бас маманы болып қызмет істейді.

ТУГЕЛБАЕВ

Әбілқасқ Балғабайұлы

(1949, Куйбышев ауданы Қарақоға ауылы). Семей зооветеринарлық институтын және ПМУ магистратурасын (экология мамандығы) бітірген. 1972-1980 жылдары ауыл шаруашылығының маманы, партком хатшысы. 1983-1989 жылдары “Ақкөл”

кеңшарының директоры. 1989-1992 жылдары Краснокутск аудандық атқару комитетінің председателі, 1992-1996 жылдары Ақтоғай ауданының әкімі, 1996-2002 жылдары қалалық және облыстық басқармаларының бастығы. Қазір “Павлодар НППЦзем” мекемесін басқарады.

ТҮРСУНОВ Түсіпбек

(1914, қазіргі Ертіс ауданы - 1979, Шымкент қаласы) - актер, Қаз КСР еңбегі сіңген артист. 1937 жылы Алматы театралдық училищесін бітірген. 1937-1951 жылдары Ақтөбе және Жамбыл қалаларында облыстық драма театрларында істеді. 1952-1979 жылдары Шымкентте облыстық драма театрында қызмет атқарды. Ұлы Отан соғысына қатысты, “Қызыл Жұлдыз” орденімен және бірнеше медальдармен марапатталған.

ШАЯХМЕТОВ Хасен

(1895, Шұға ауылы, қазіргі Ақтоғай ауданы - 1979). 1917-1919 жылдары Семей мұғалімдер даярлайтын курста оқыды. Еңбек жолын Малыбай болысында ауылдық №1-ші мектебінің мұғалімі болып бастағаннан кейін Ертіс, Екібастұз қалаларында және Павлодар, Омбы облыстарының мектептерінде

жұмыс істеген. 1945 жылы “Қаз КСР еңбегі сіңген мұғалім” құрметті атағымен, 1949 жылы Ленин орденімен марапатталған. 1-ші ҚазКСР мұғалімдері съезінің делегаты (1953 ж.) болды.

ШАЯХМЕТОВ

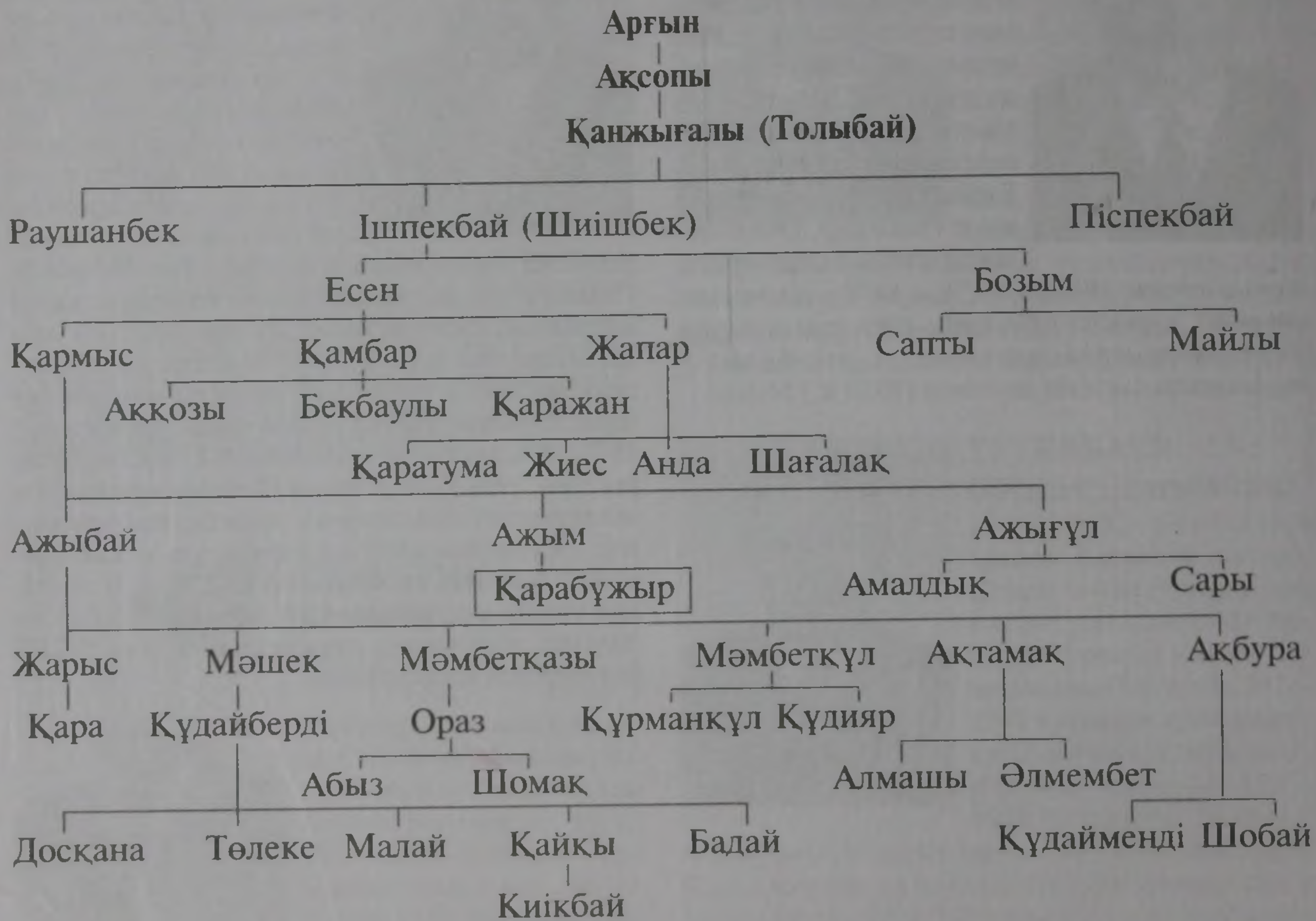
Тасболат Хасенұлы

(1937, Омбы облысы Азов ауданы Төлек ауылы). Физика-математика ғалымдарының кандидаты (1970 ж.), профессор (1992 ж.). Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтын бітірген (1961 ж.) Сол жылы Павлодар индустриалды институтының жоғарғы ма-

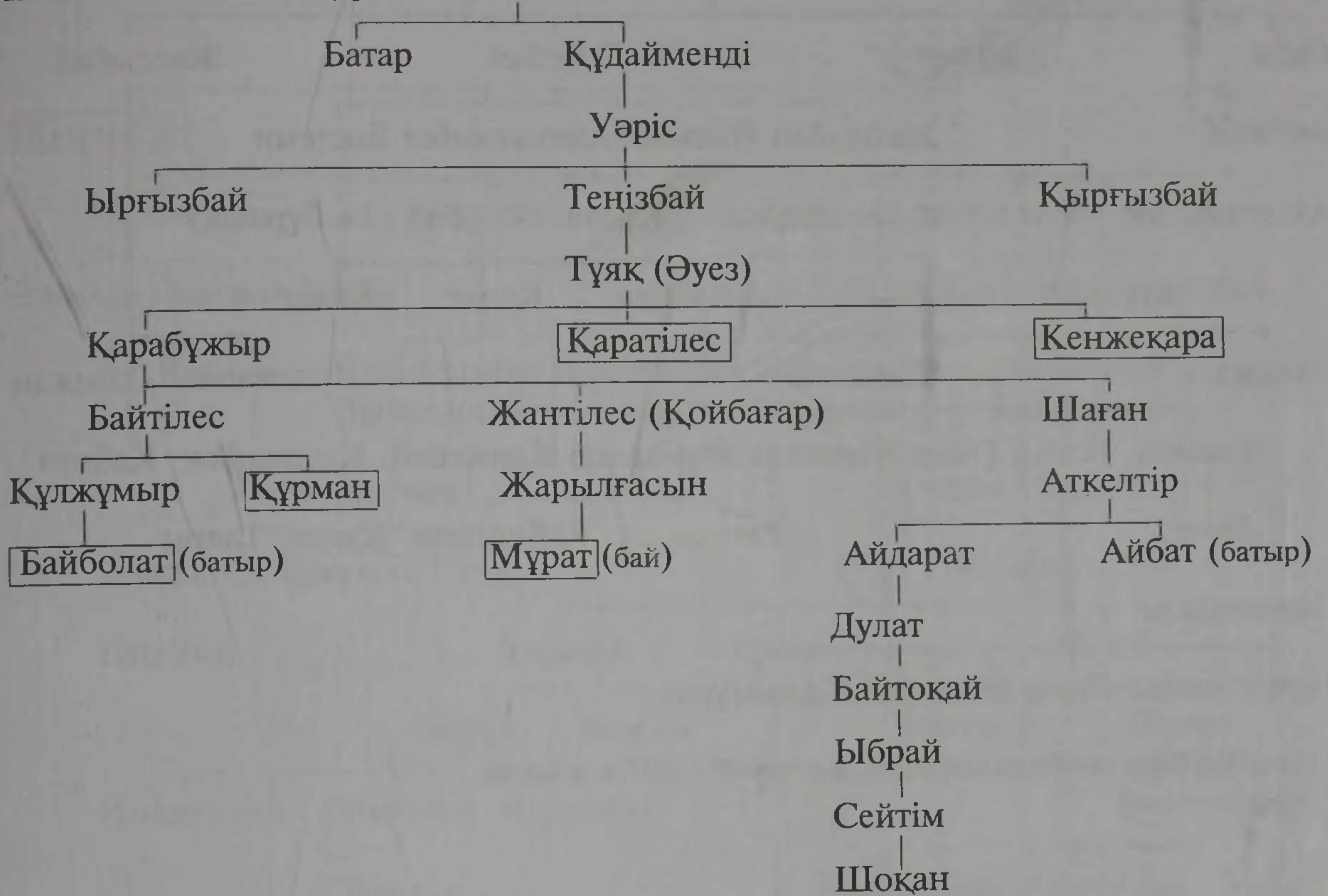
тематика кафедрасының оқытушысы. 1963 жылы Павлодар педагогикалық институтының жоғарғы математика кафедрасының аға оқытушысы болып қызметке алынады. 1966-1976 жылдары педагогикалық институттың сырттай оқуының проректоры, 1976 жылдан оқу жұмысының проректоры. 1977-1996 жылдары педагогикалық институттың ректоры. 1996-1998 жылдары Павлодар мемлекеттік университеті құрылғаннан кейін бірінші проректор. “Құрмет белгісі” орденімен, үш медальдармен, “Отличник просвещения СССР”, “За отличные успехи в работе высшего образования”, “Отличник народного просвещения Қаз ССР” белгілерімен марапатталды.

Қанжығалы шежіресі

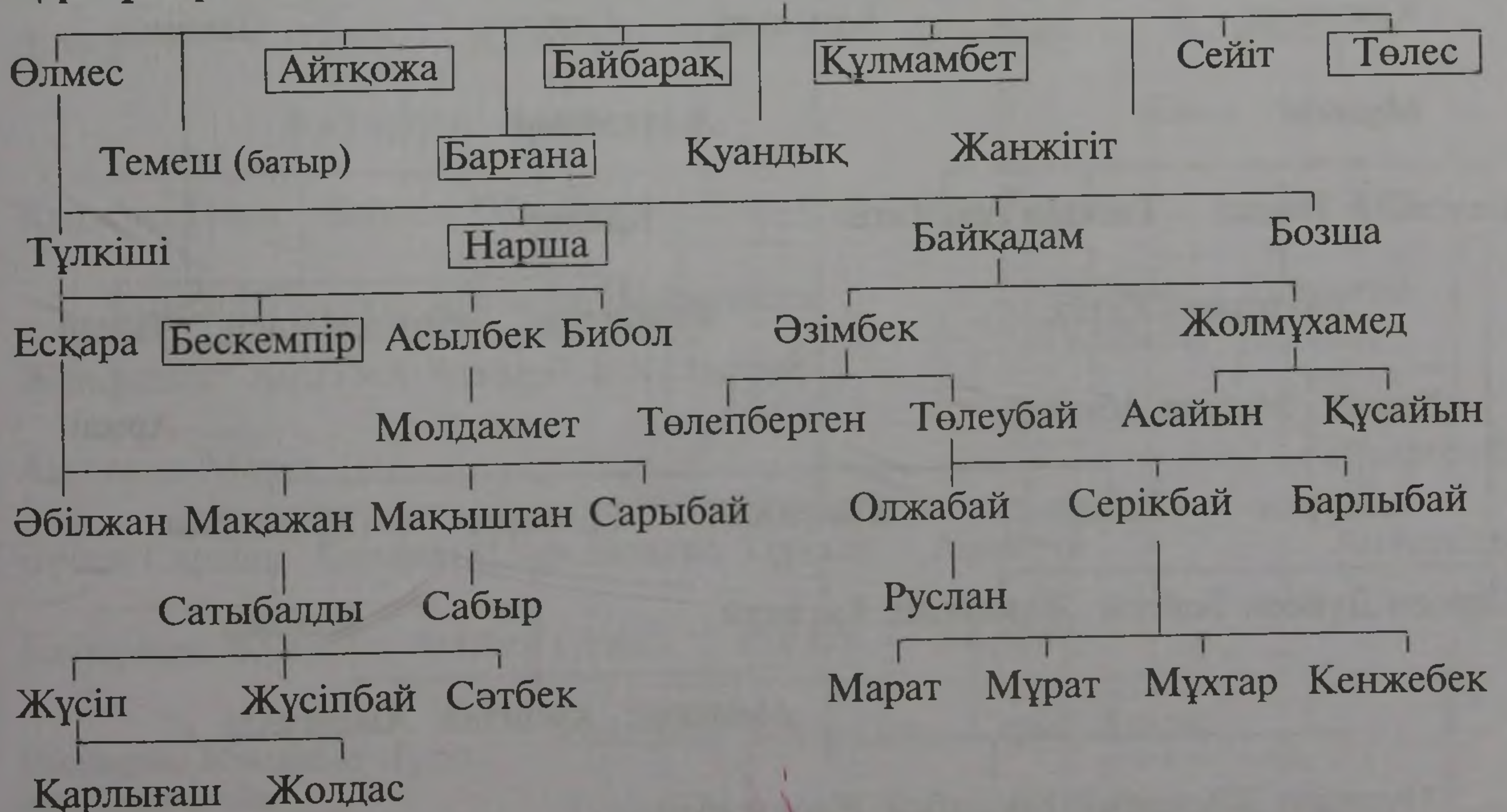
Ажым - Қарабұжыр, Қаратілес,
Кенжеқара

Ішпекбай - Есен - Қармыс - Ажым

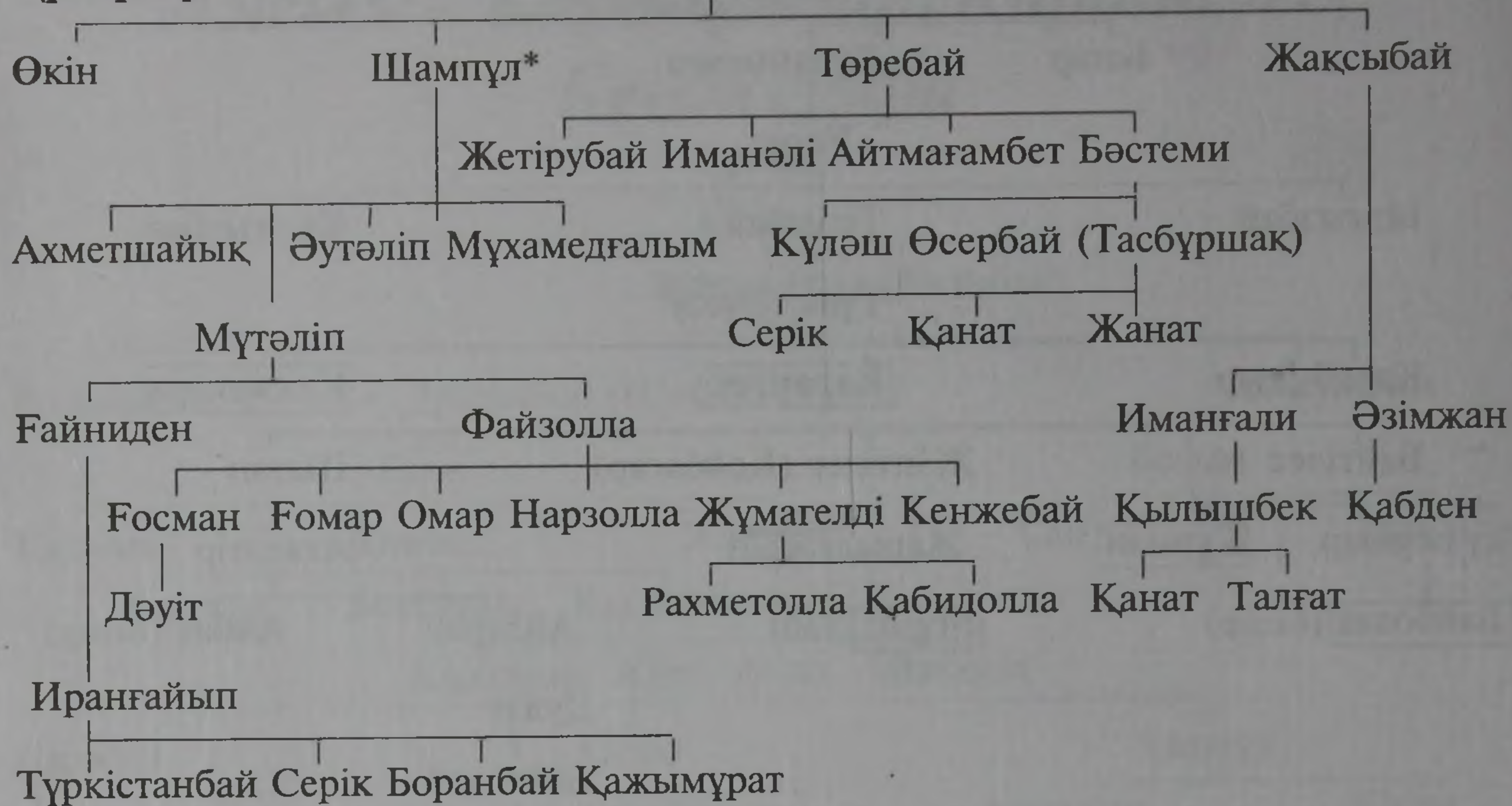

Қарабұжыр - Байтілес - Құлжұмыр - Байболат (батыр)

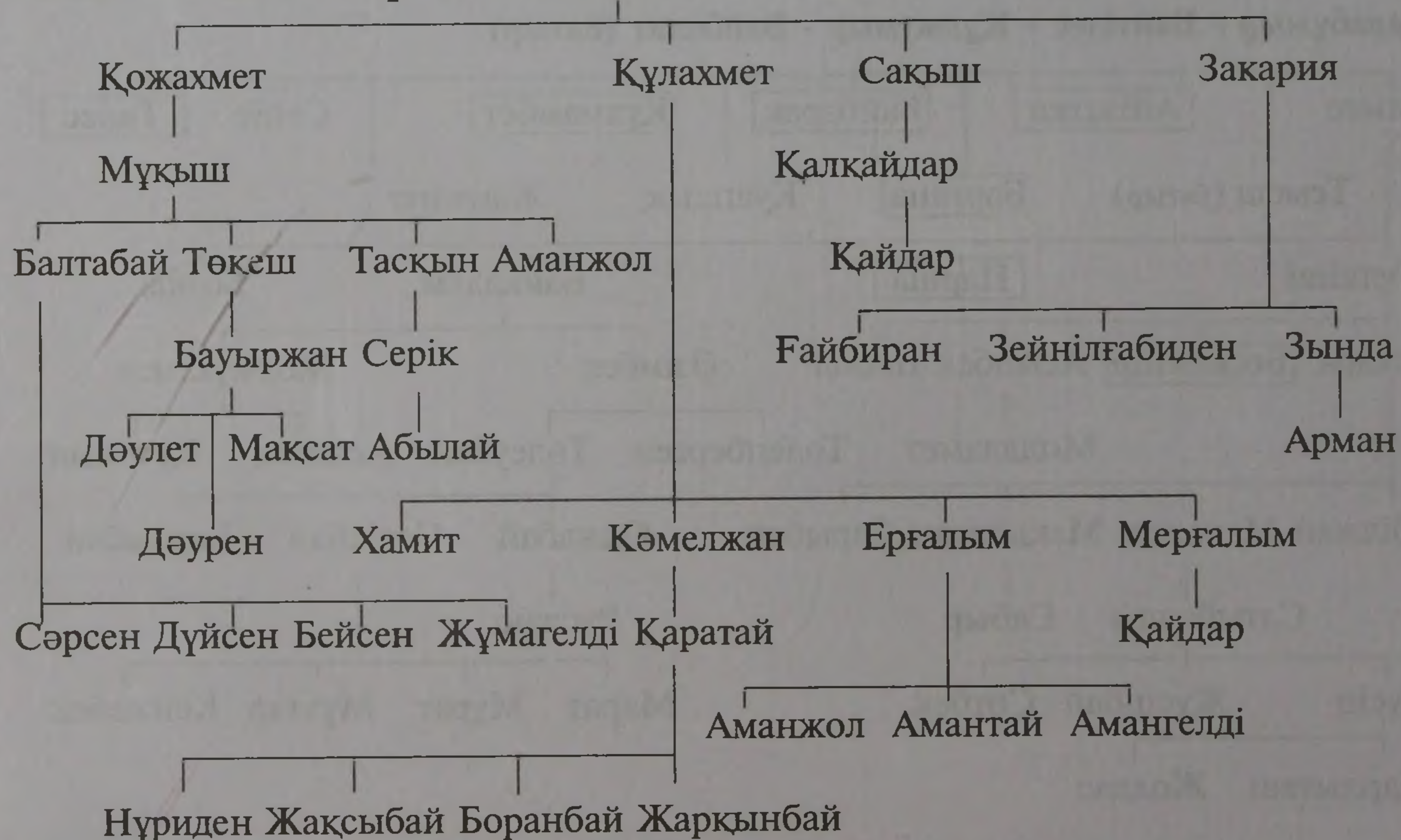
Қанжығалы шежіресі

Құлжұмыр - Байболат - Өлмес - Нарша

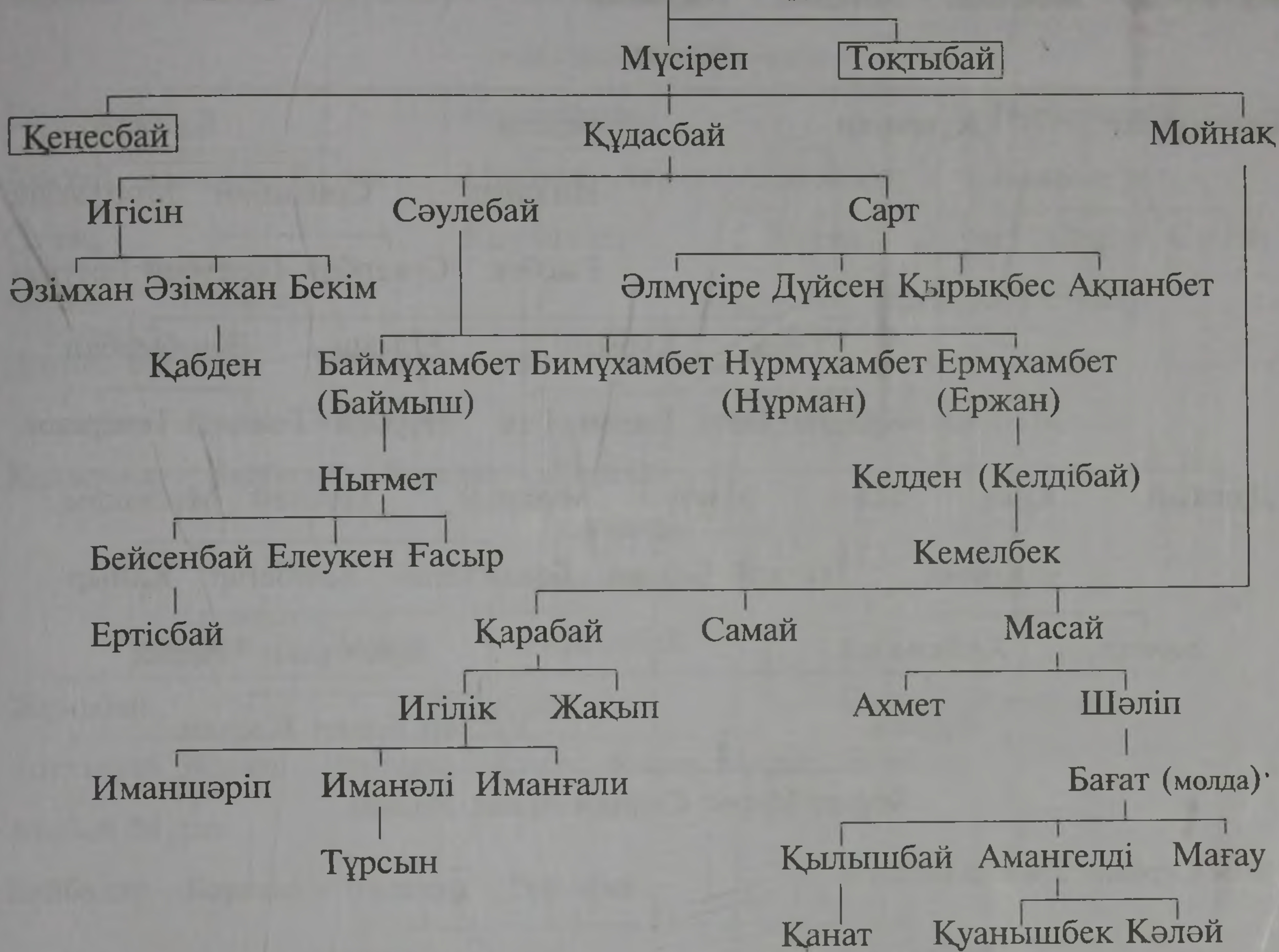
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі. Жетірубай - 1937 ж. атылды.

Байболат - Өлмес - Түлкіші - Бескемпір

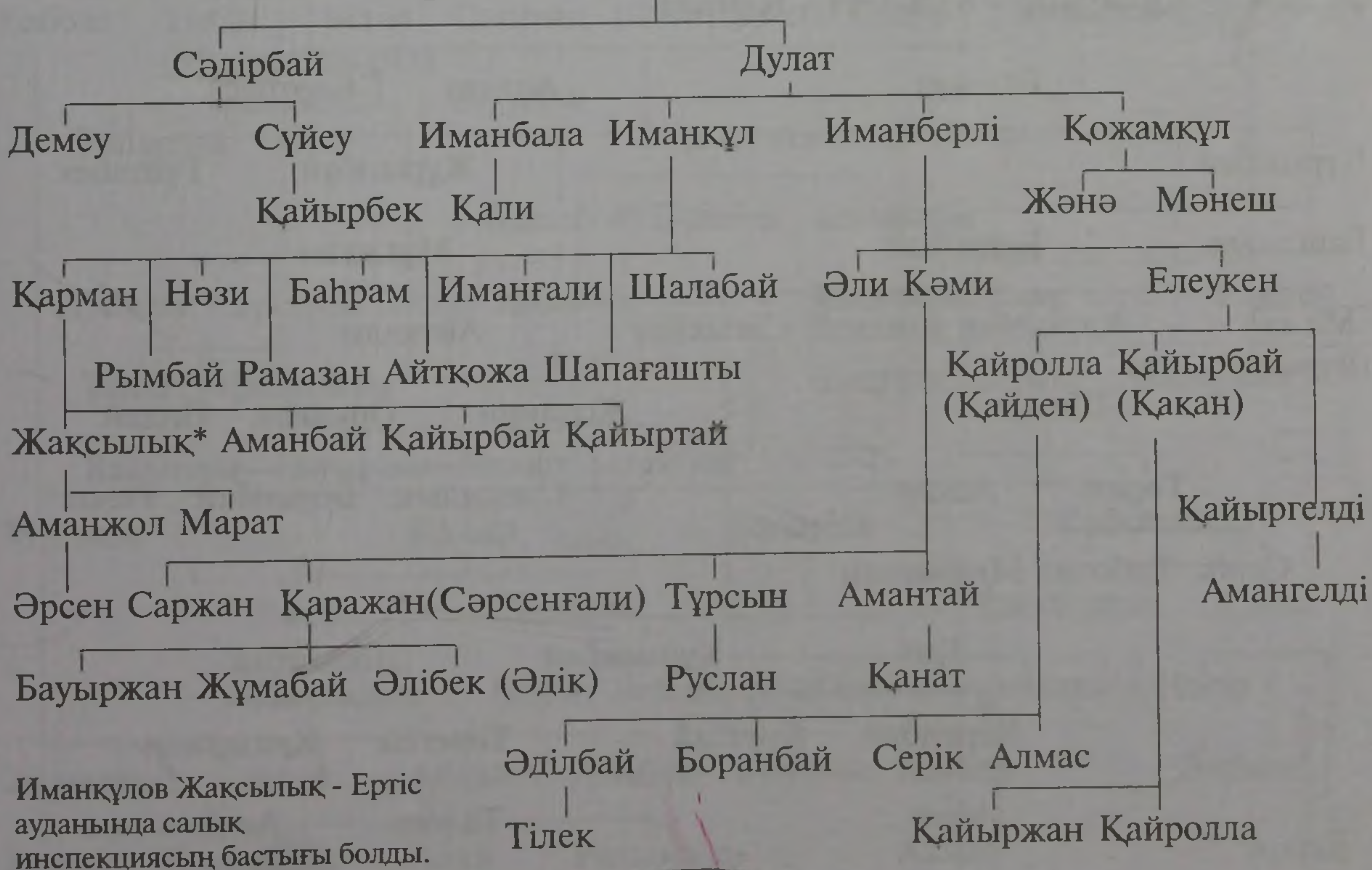

Ажыбай - Қарабұжыр

Байтілес - Құлжұмыр - Байболат - Айтқожа (батыр)

Байболат - Айтқожа - Мүсіреп - Кеңесбай

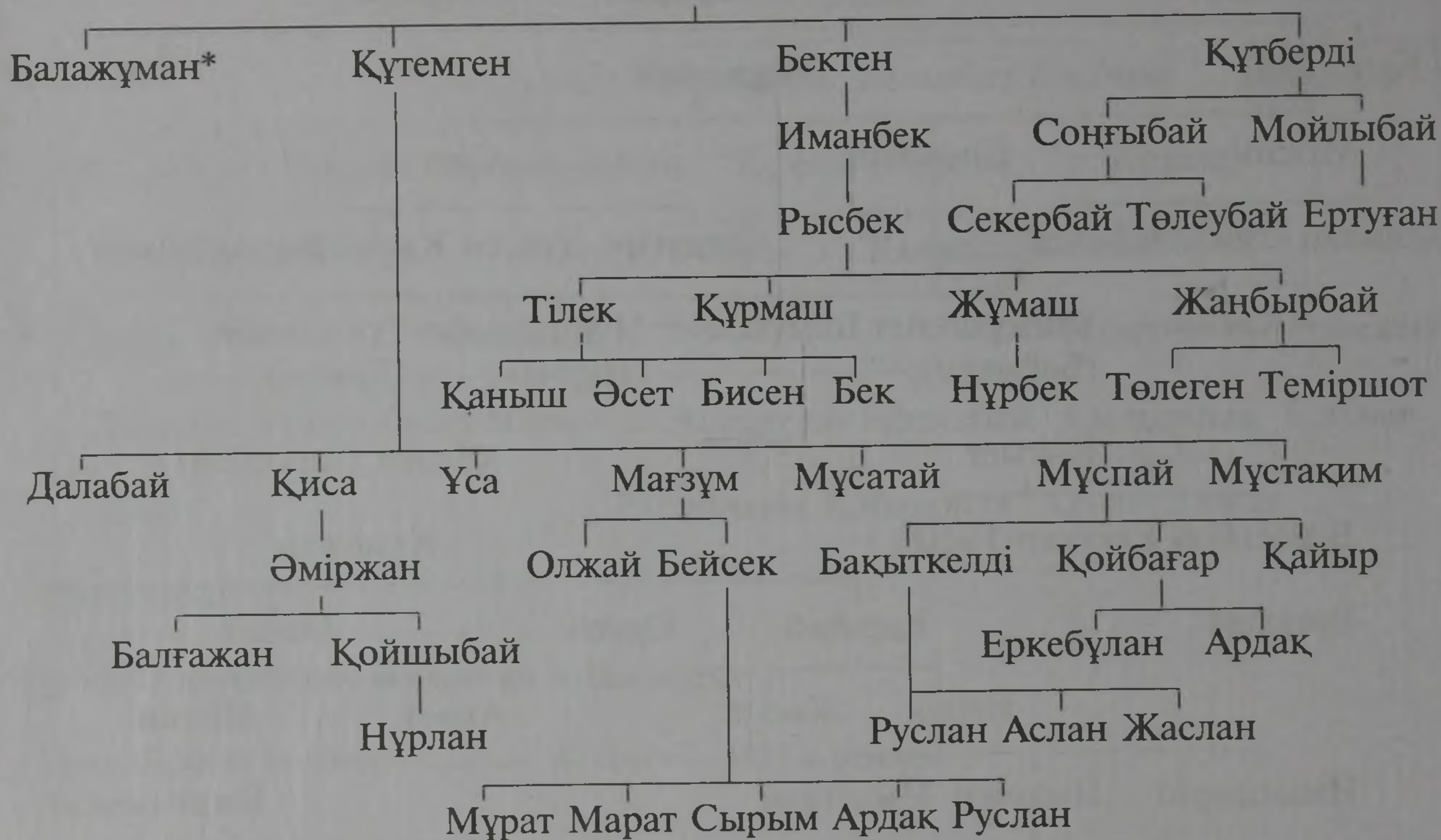

Иманқұлов Жақсылық - Ертіс ауданында салық инспекциясың бастығы болды.

Қанжығалы шежіресі

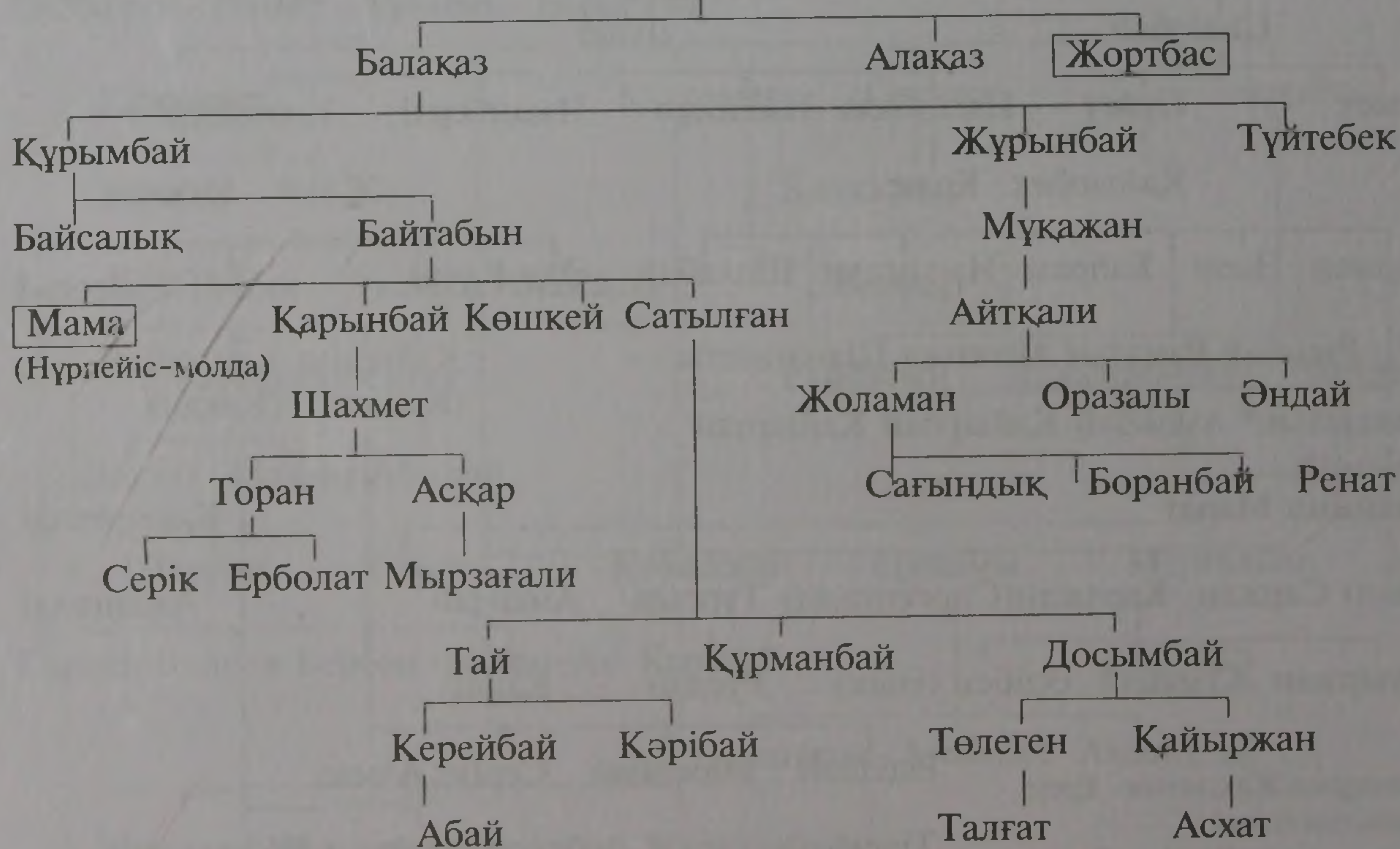
Құлжұмыр - Байболат - Айтқожа - Тоқтыбай

Жолан

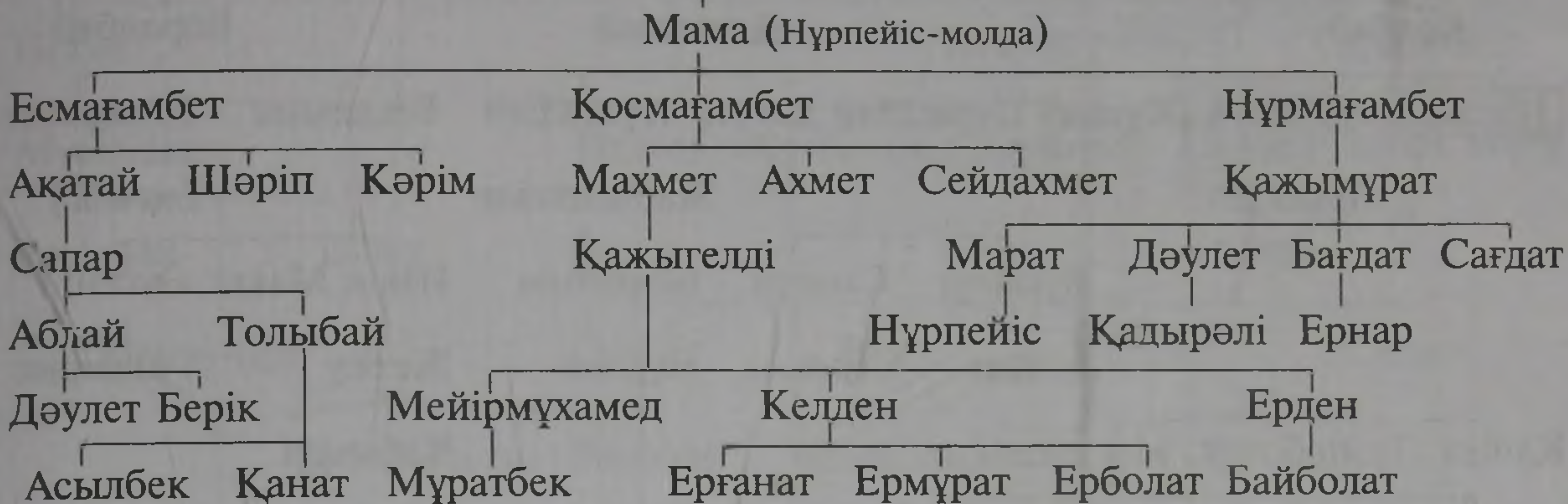

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

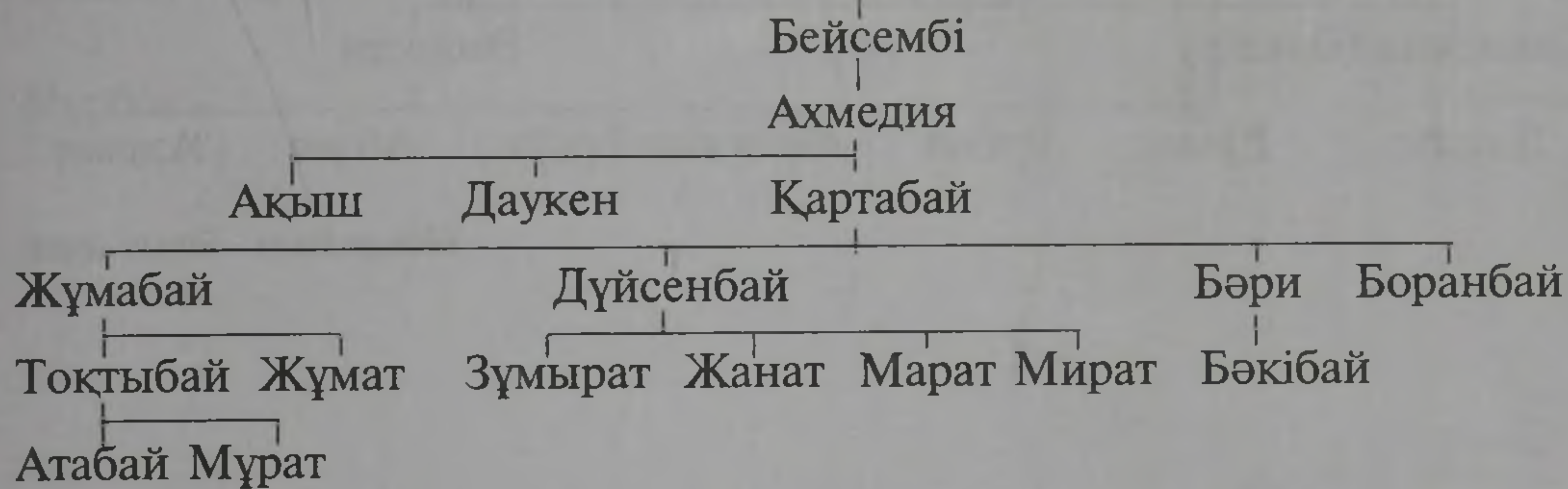
Байтілес - Құлжұмыр - Байболат - Барғана

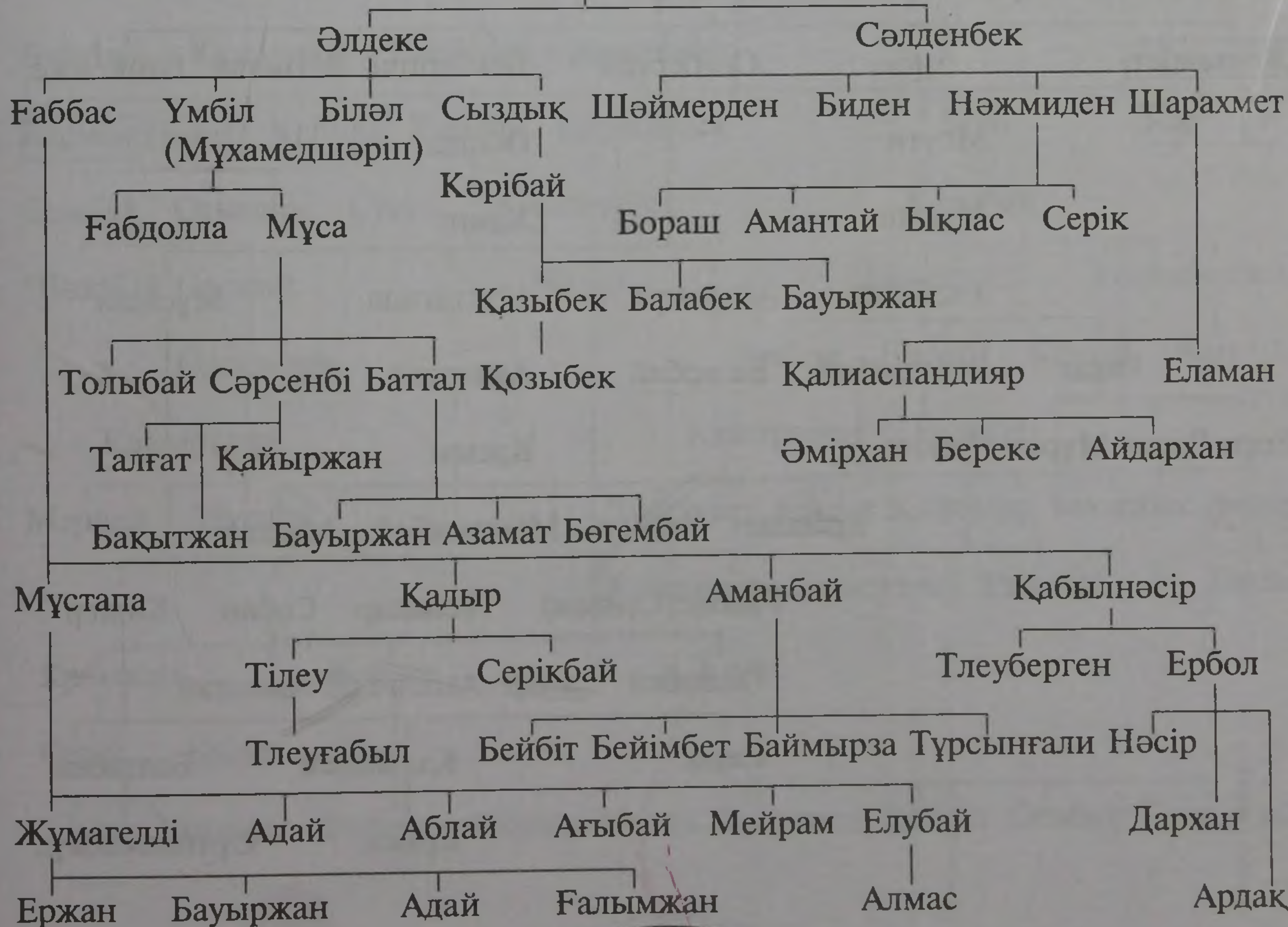
Барғана - Балақаз - Құрымбай - Байтабын

Құлжұмыр - Байболат - Барғана - Жортбас

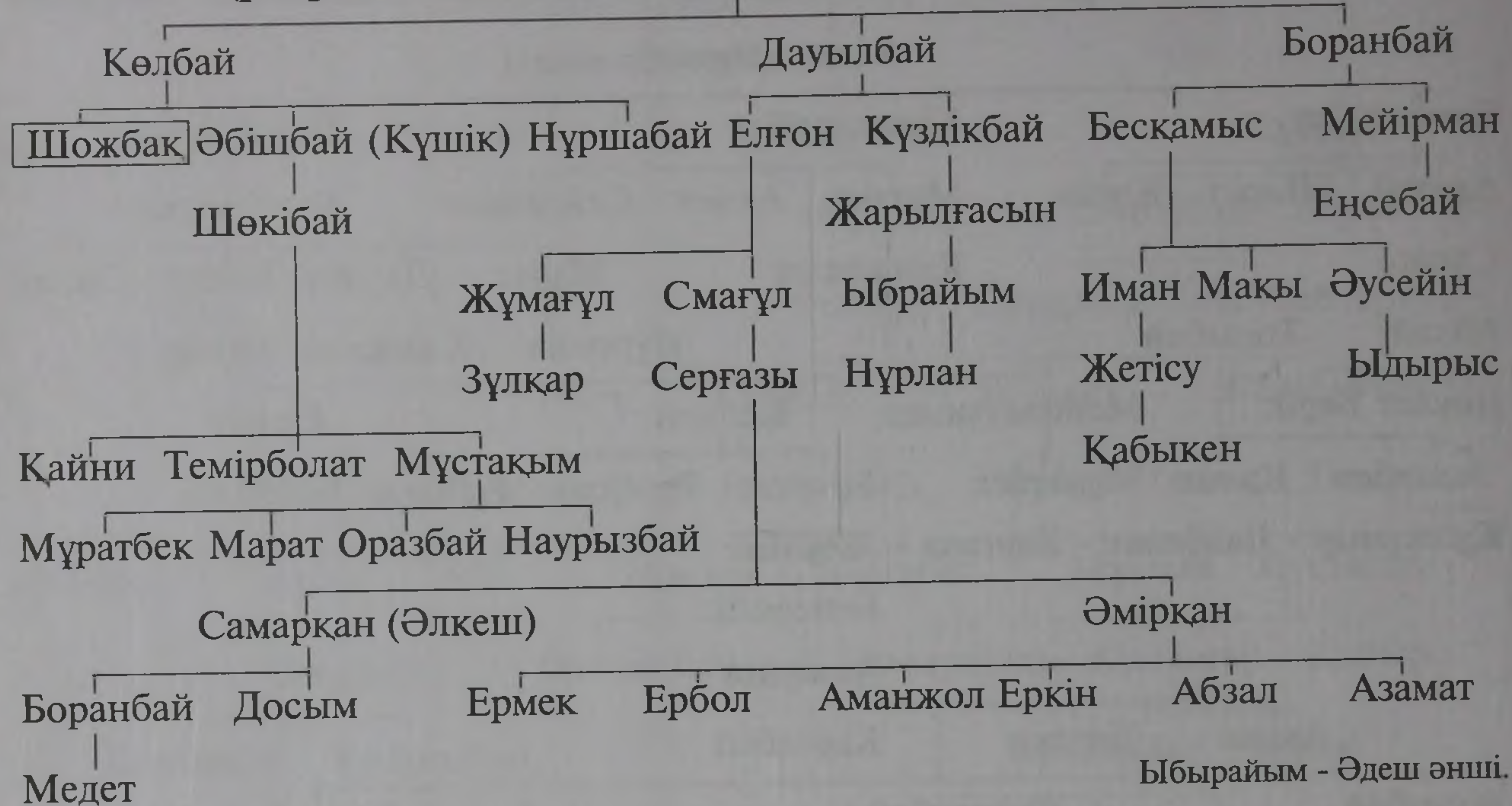

Байболат - Барғана - Балақаз - Түйтебек

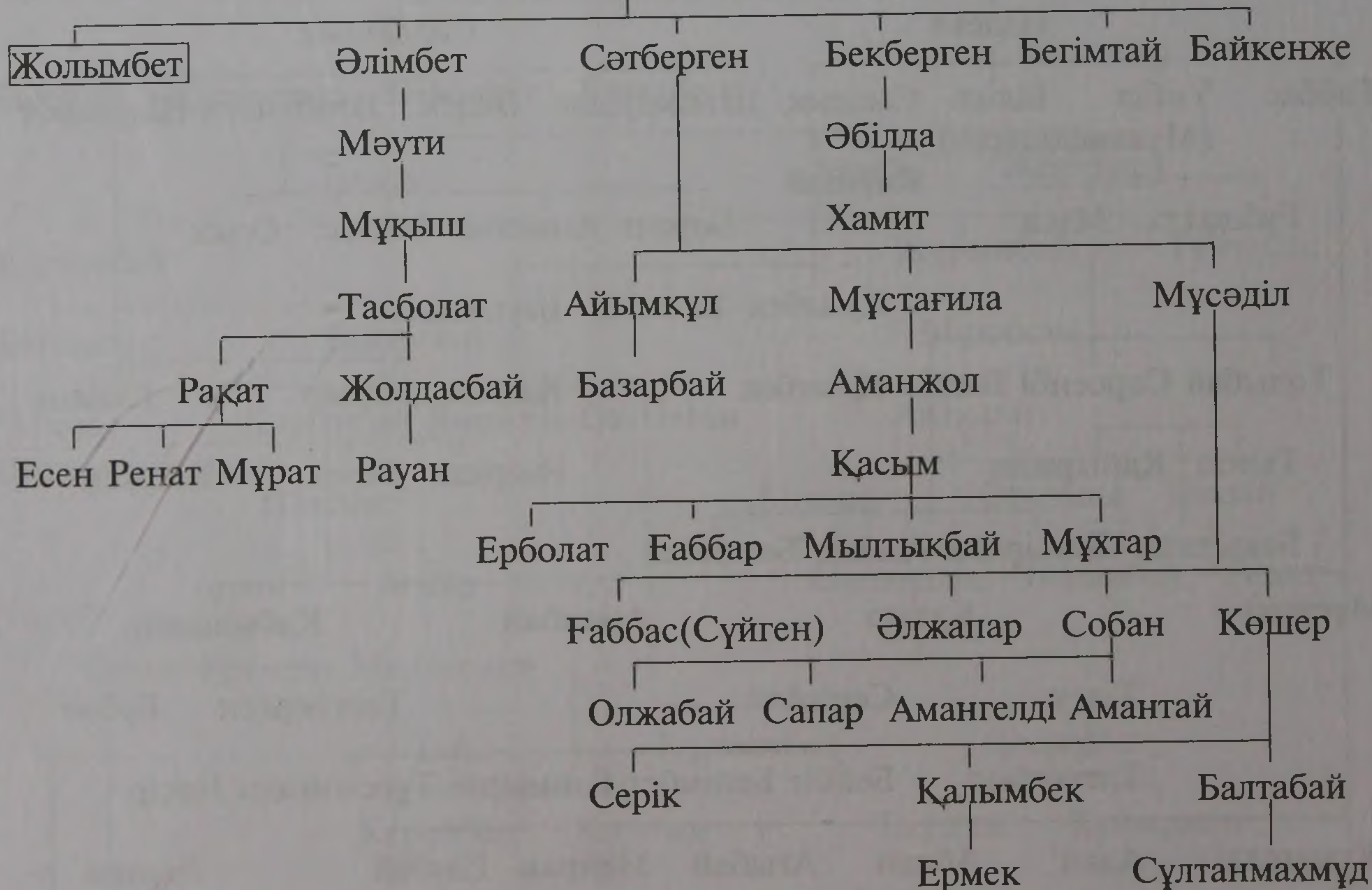

Қанжығалы шежіресі

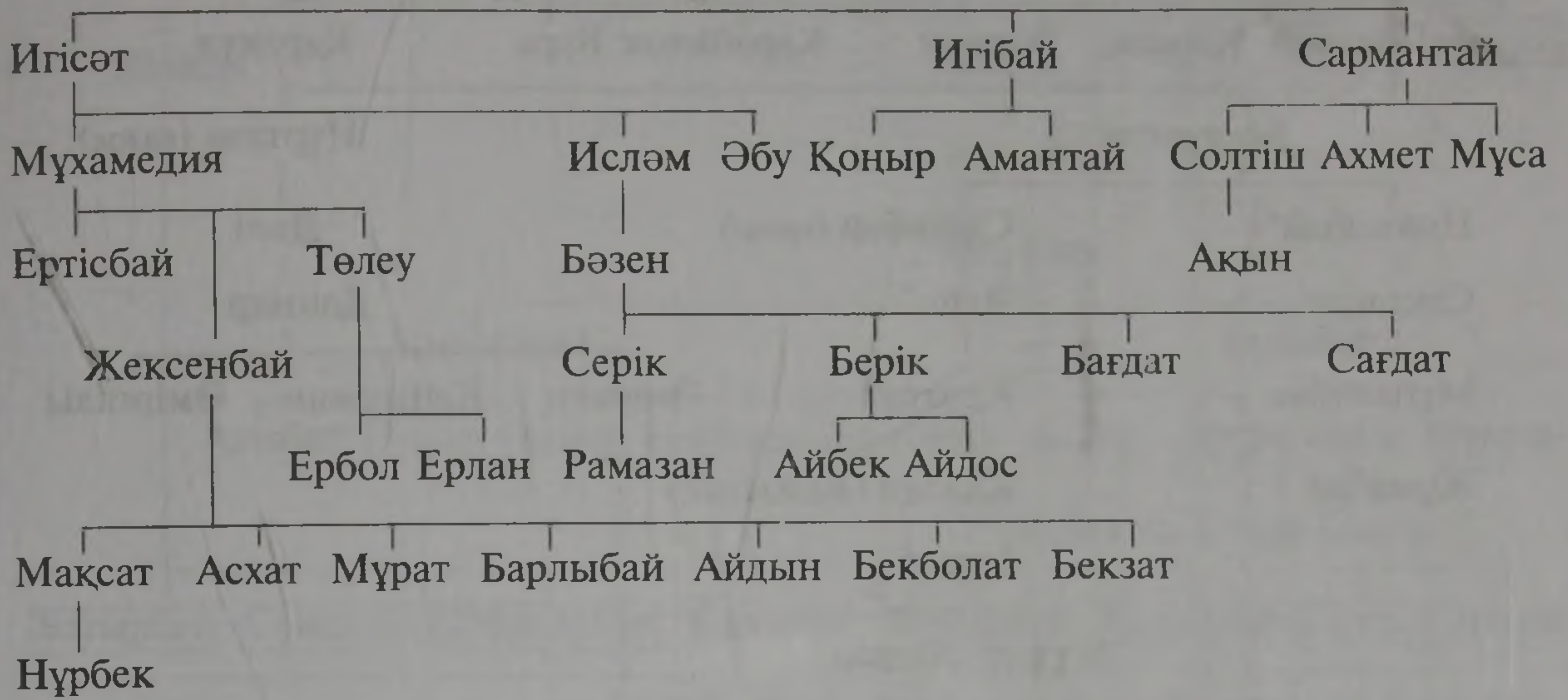
Байтілес - Құлжұмыр - Байболат - Байбарақ

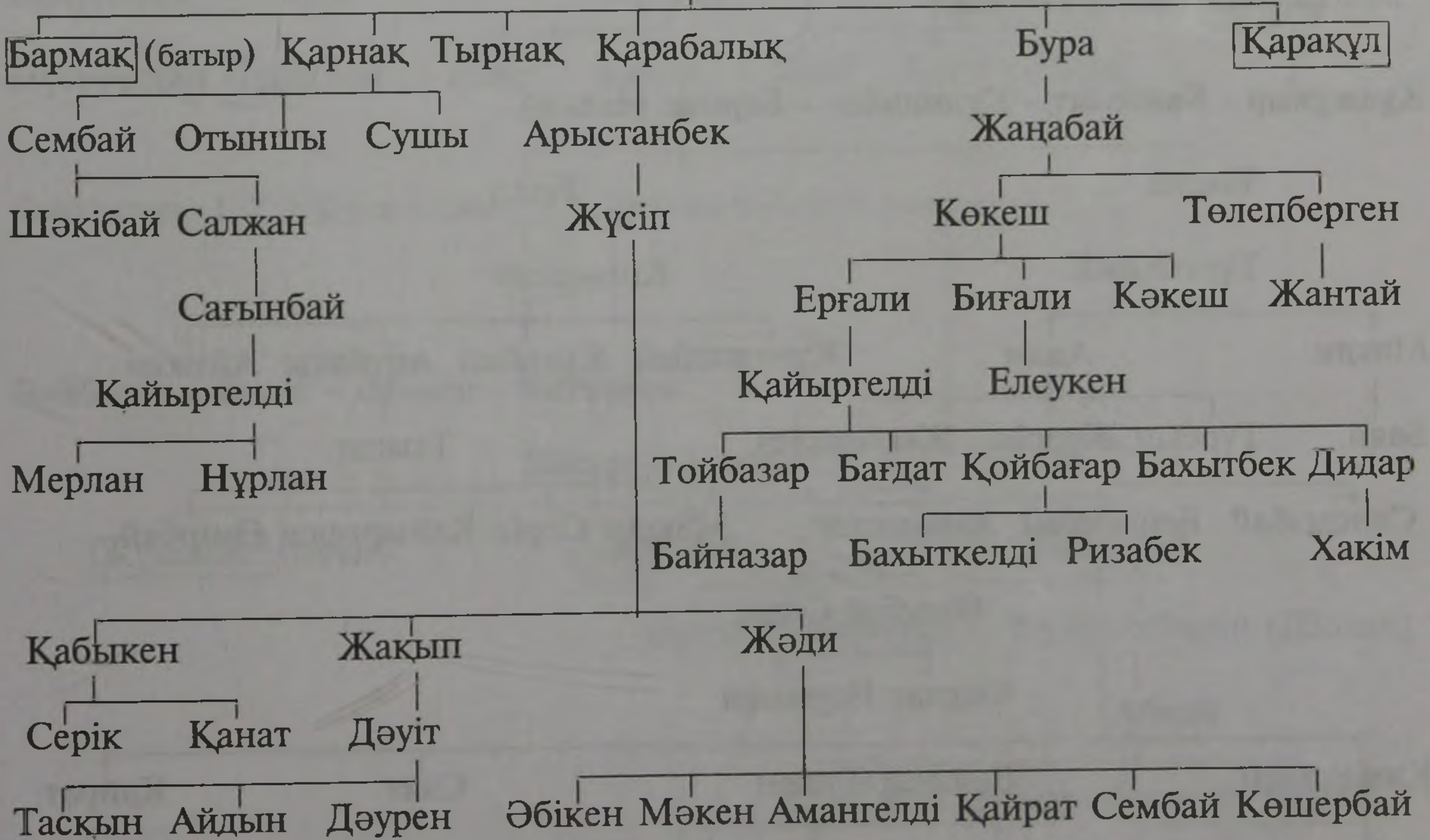
Байболат - Байбарақ - Көлбай - Шожбақ

Байбарақ - Көлбай - Шожбақ - Жолымбет

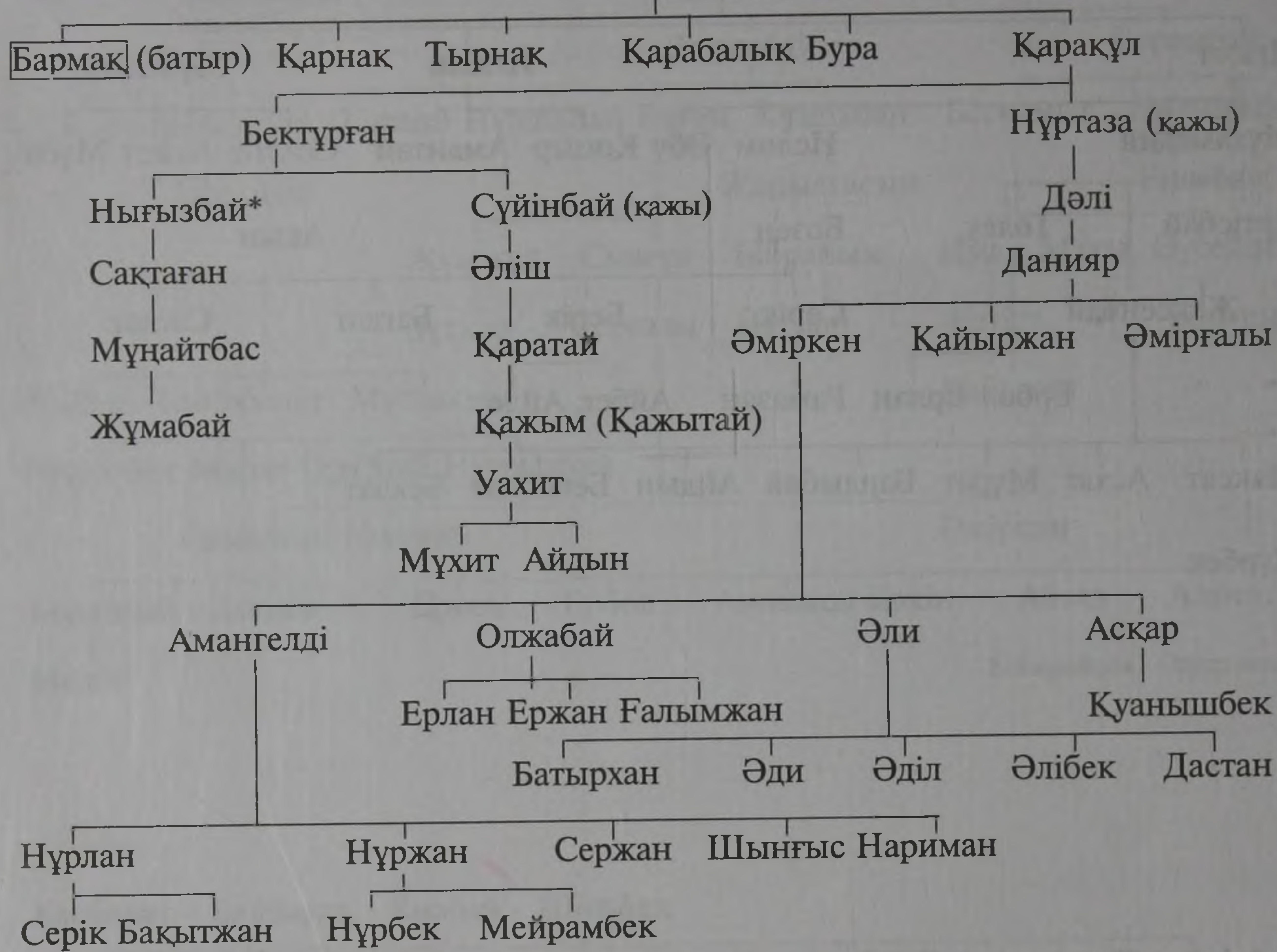

Байтілес - Құлжұмыр - Байболат - Құлмамбет

Қанжығалы шежіресі

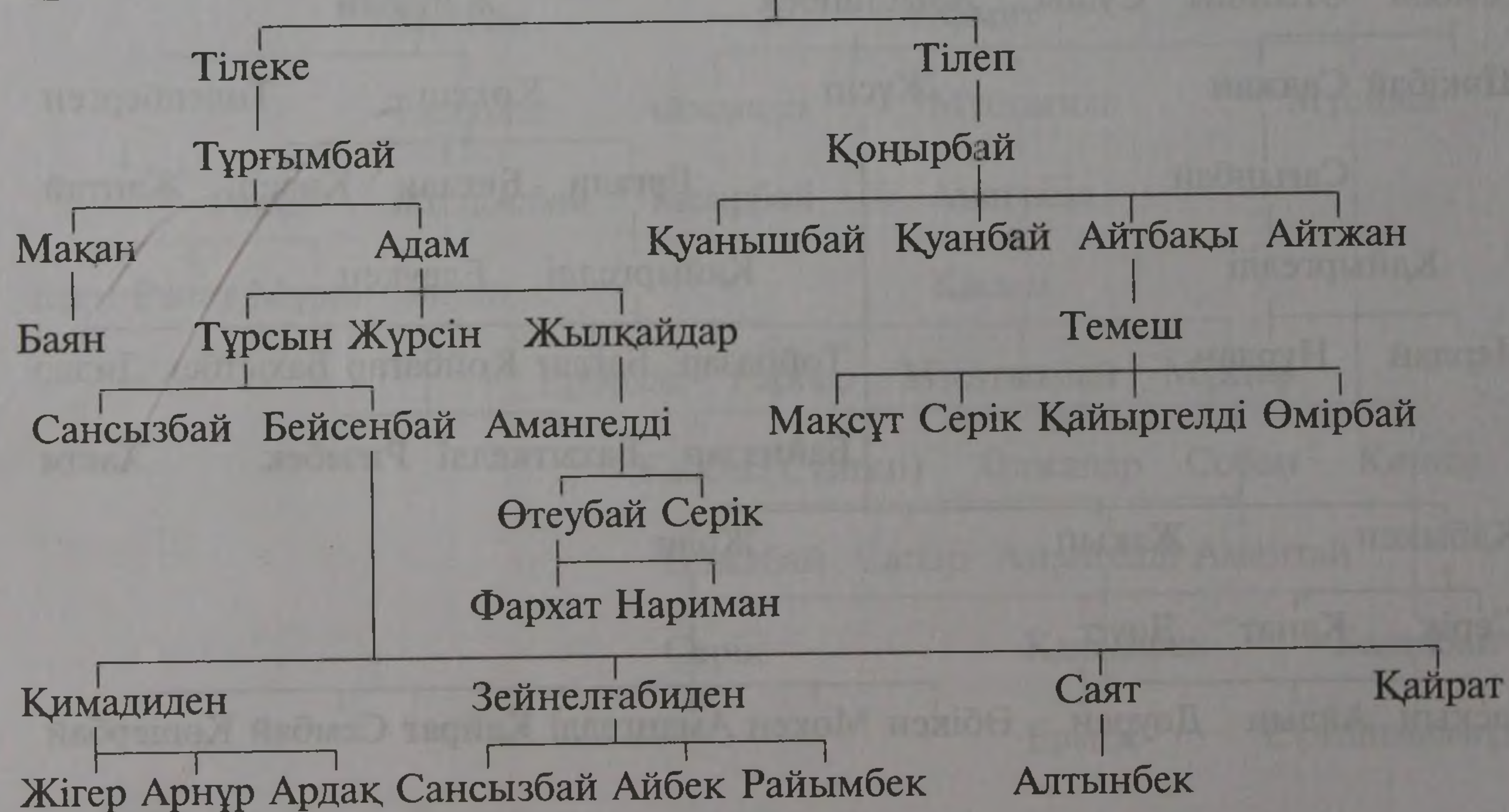
Байтілес - Құлжұмыр - Байболат - Құлмамбет

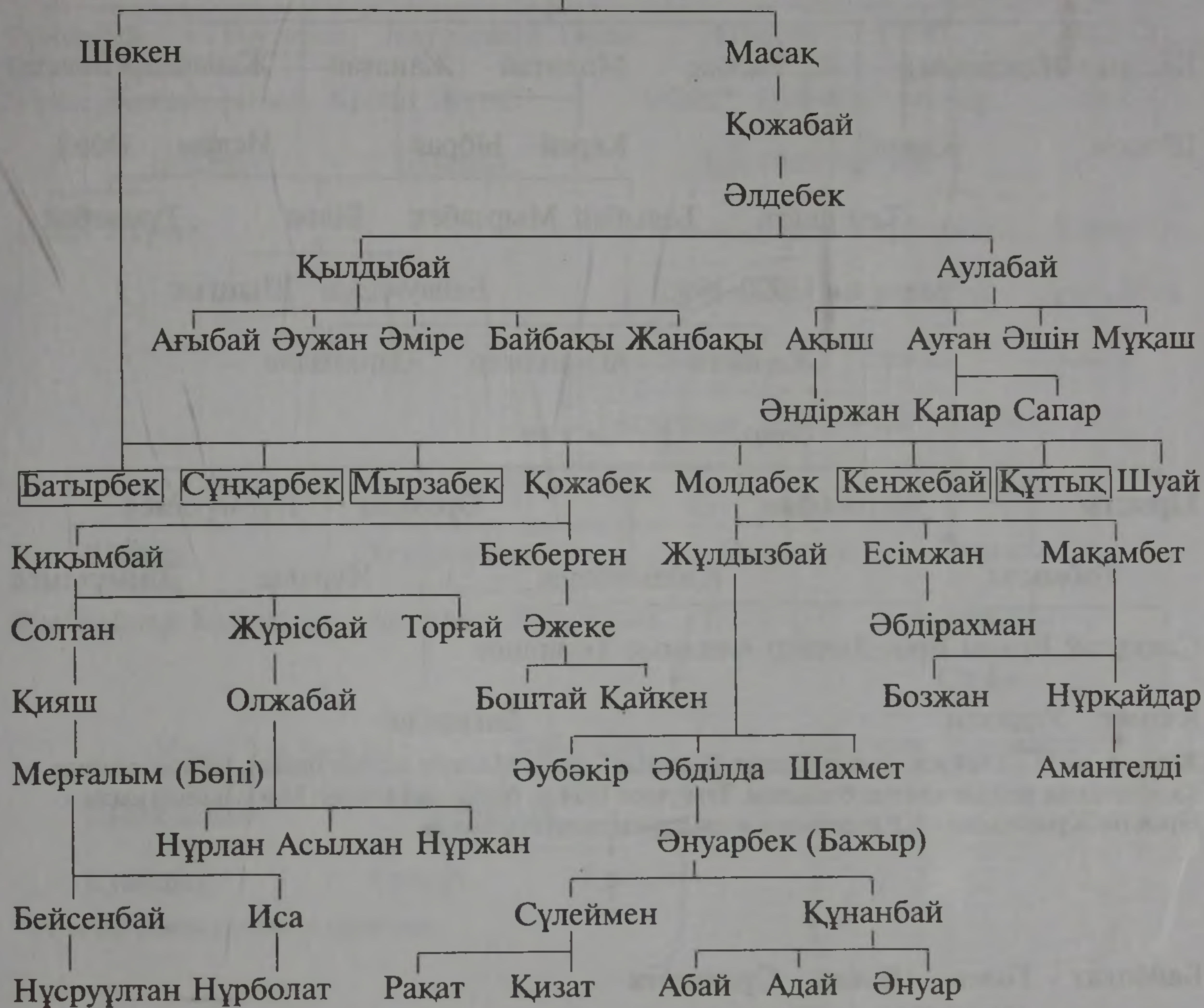
Әміркенов Нұрлан – “Естай” атындағы кеңшарының директоры болды.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Құлжұмыр - Байболат - Құлмамбет - Бармақ (батыр)

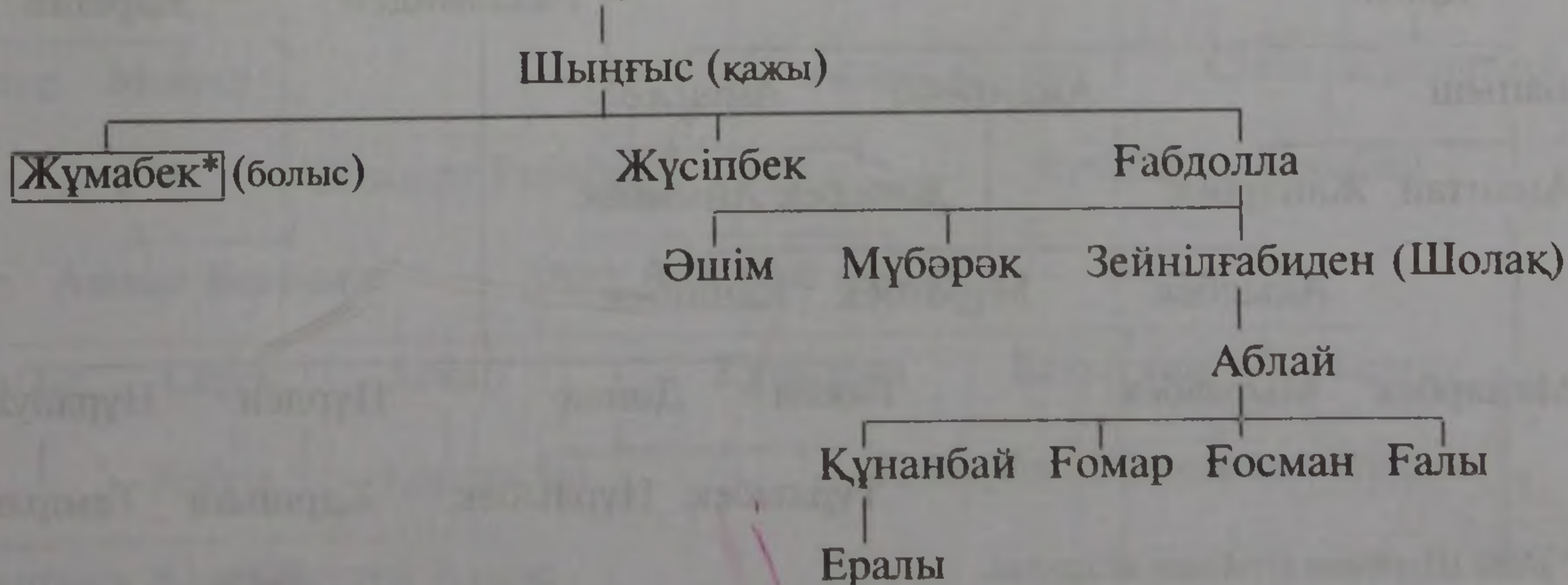

Байтілес - Құлжұмыр - Байболат - Төлес

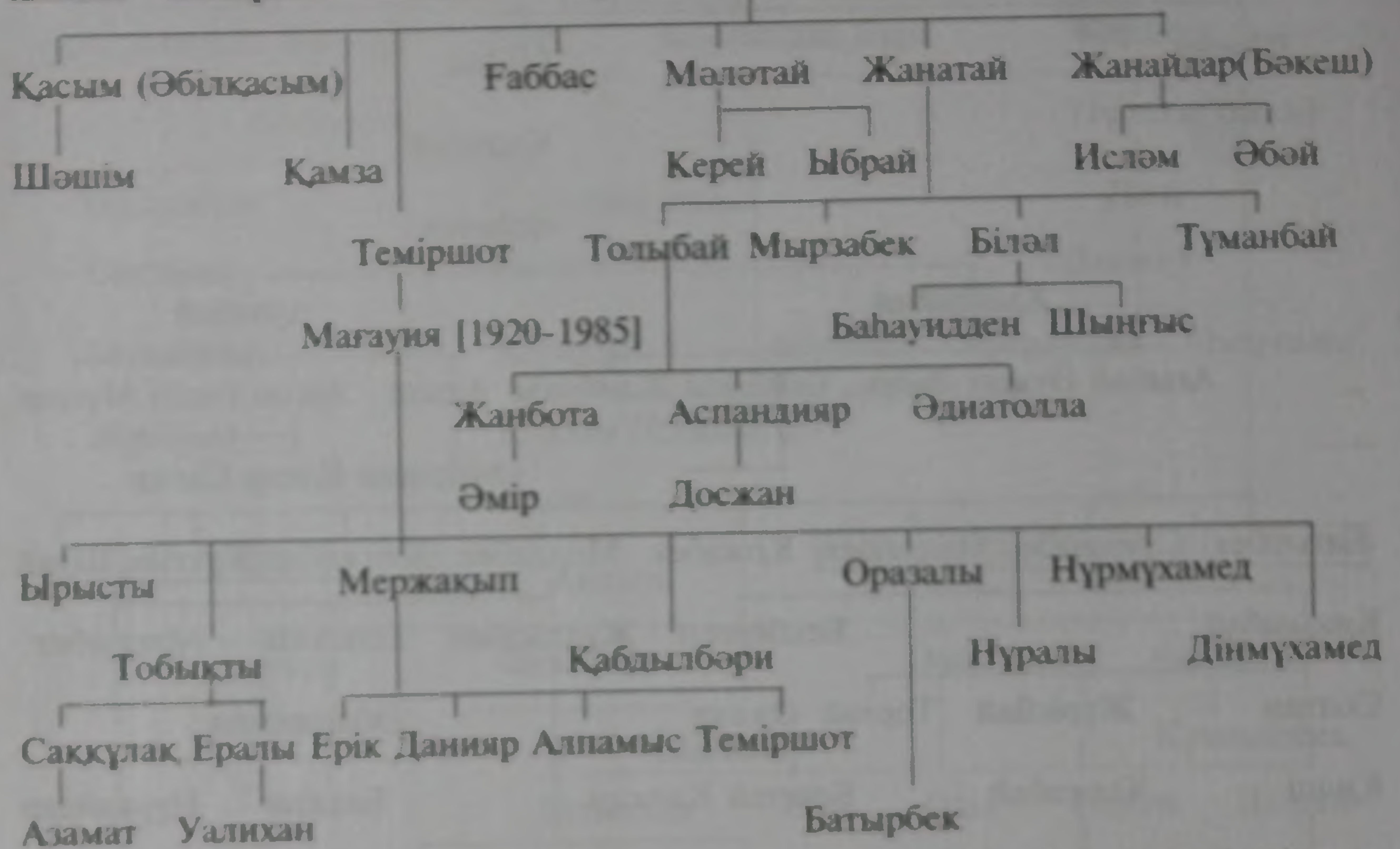
Бөйбішеден - 1, 2, 3; Күміс анадан - 4, 5; Бала (қалмақ қызы) анадан - 6, 7, 8.

Байболат - Төлес - Шөкен - Батырбек

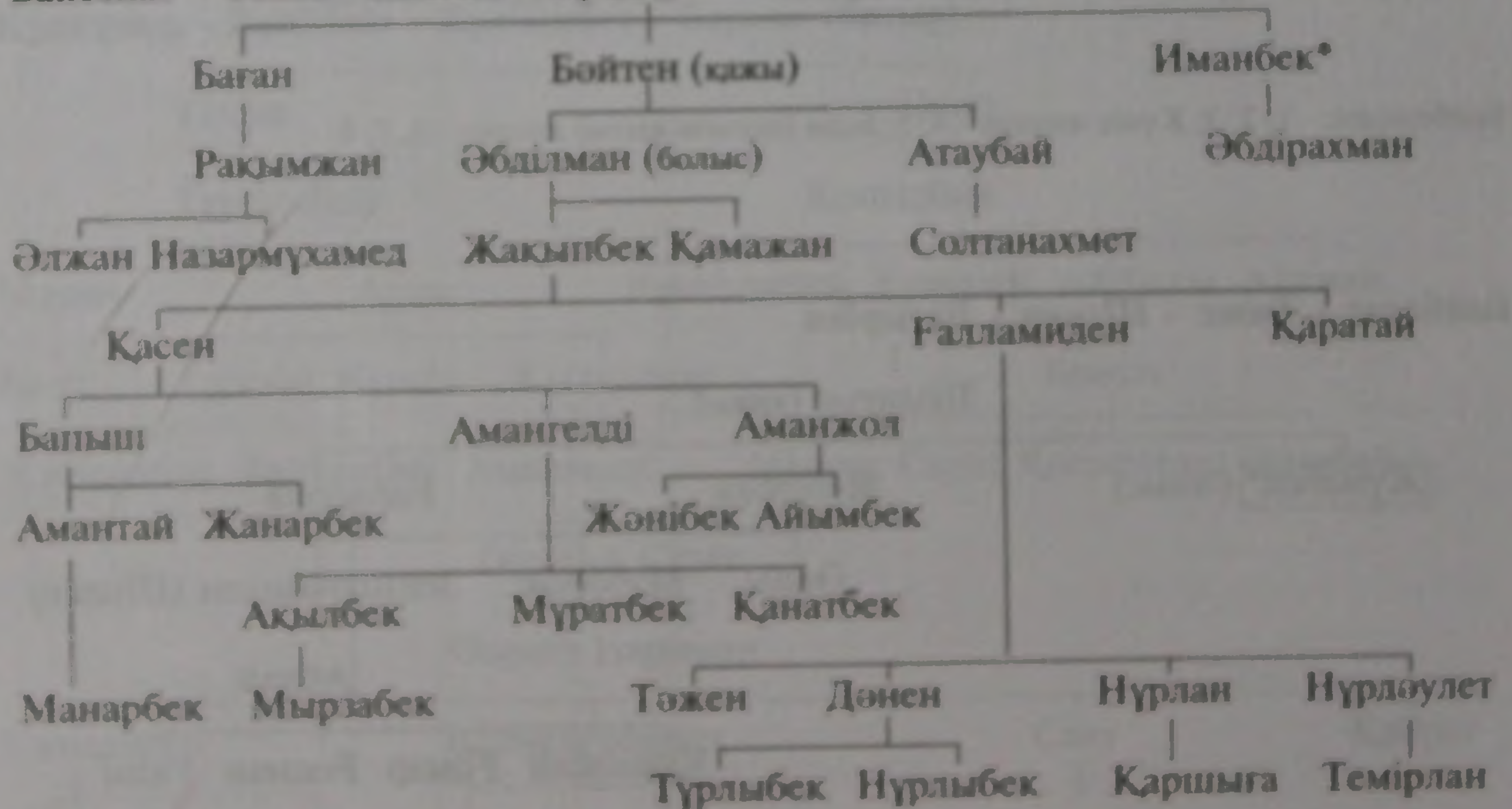
Қанжыгалы шежіресі

Шөкен - Батырбек - Шыңғыс - Жұмабек*

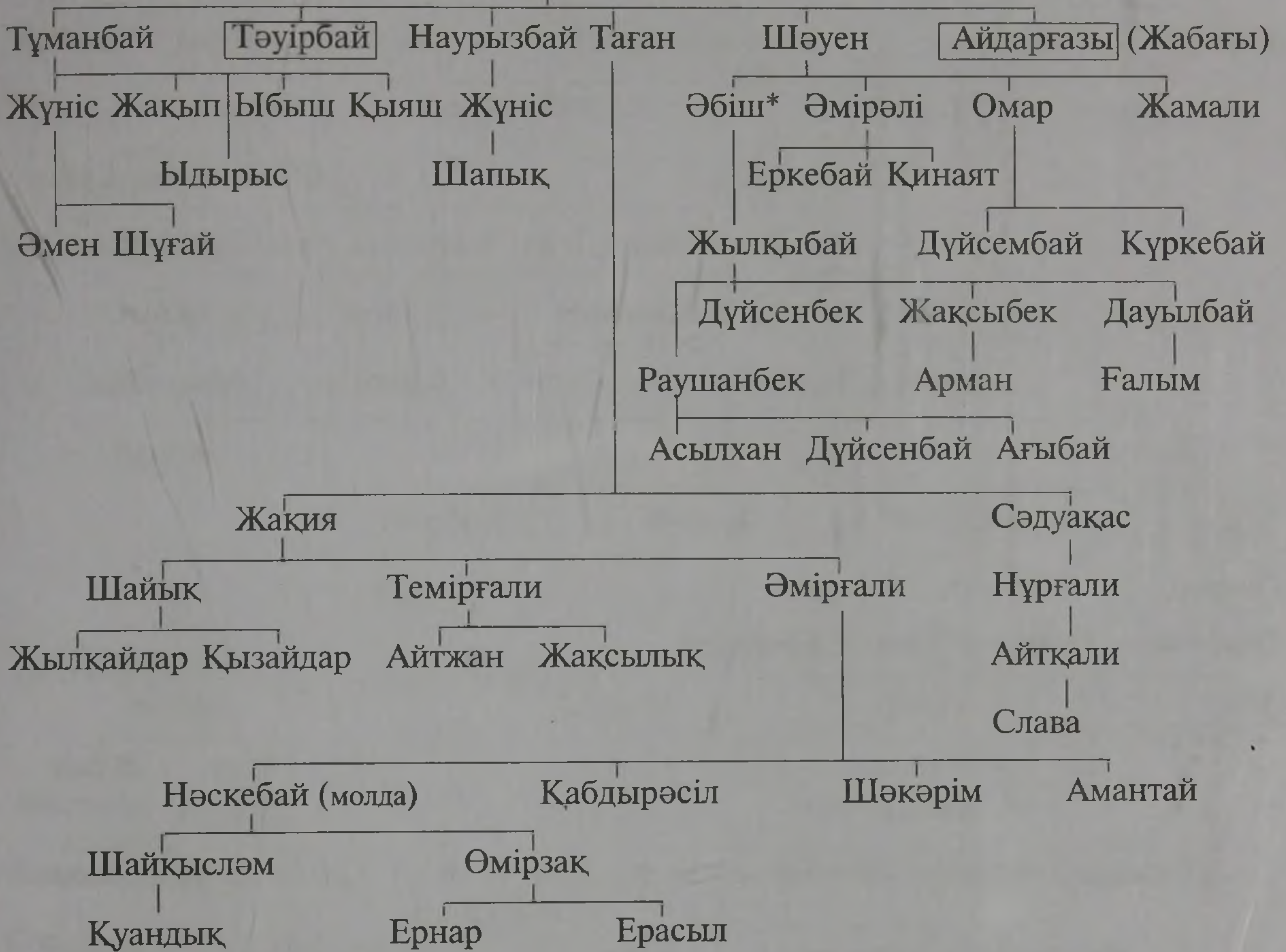
Жұмабек 1914 - 1924 жж. болыс болған; Шыңғыс - қажы Меккеге екі рет барып, үшінші ретінде Қара теңіздің үстінде қайтыс болыпты. Теміршот 1924 ж. болыс сайланған; Мағауияның қызы Ырысты Жұмабекова - ҚР парламент мәжілісінің депутаты болды.

Байболат - Төлес - Шөкен - Сүнхарбек

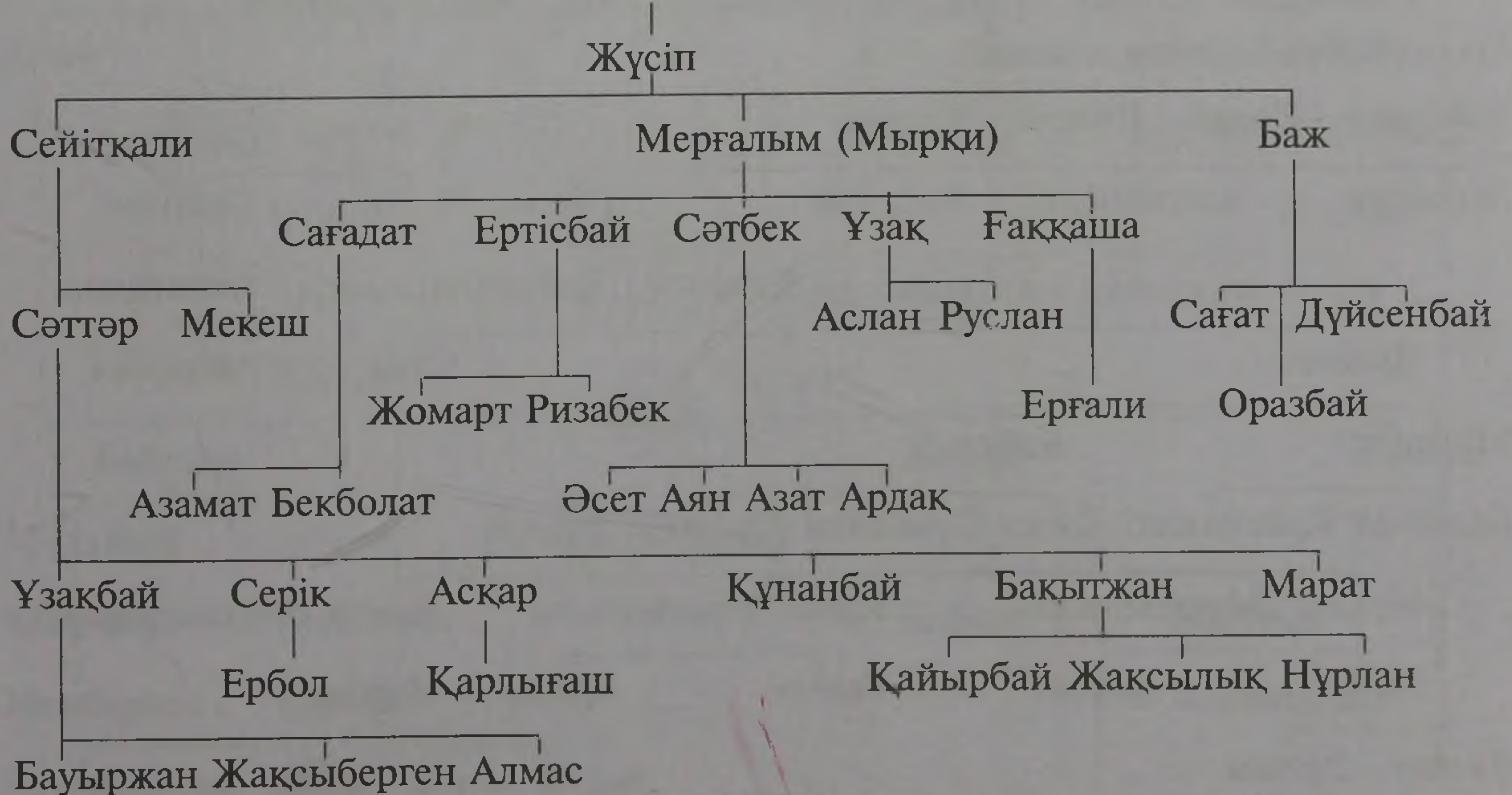
* Аты Шербинова кітабында кездеседі.

Байболат - Төлес - Шөкен - Мырзабек

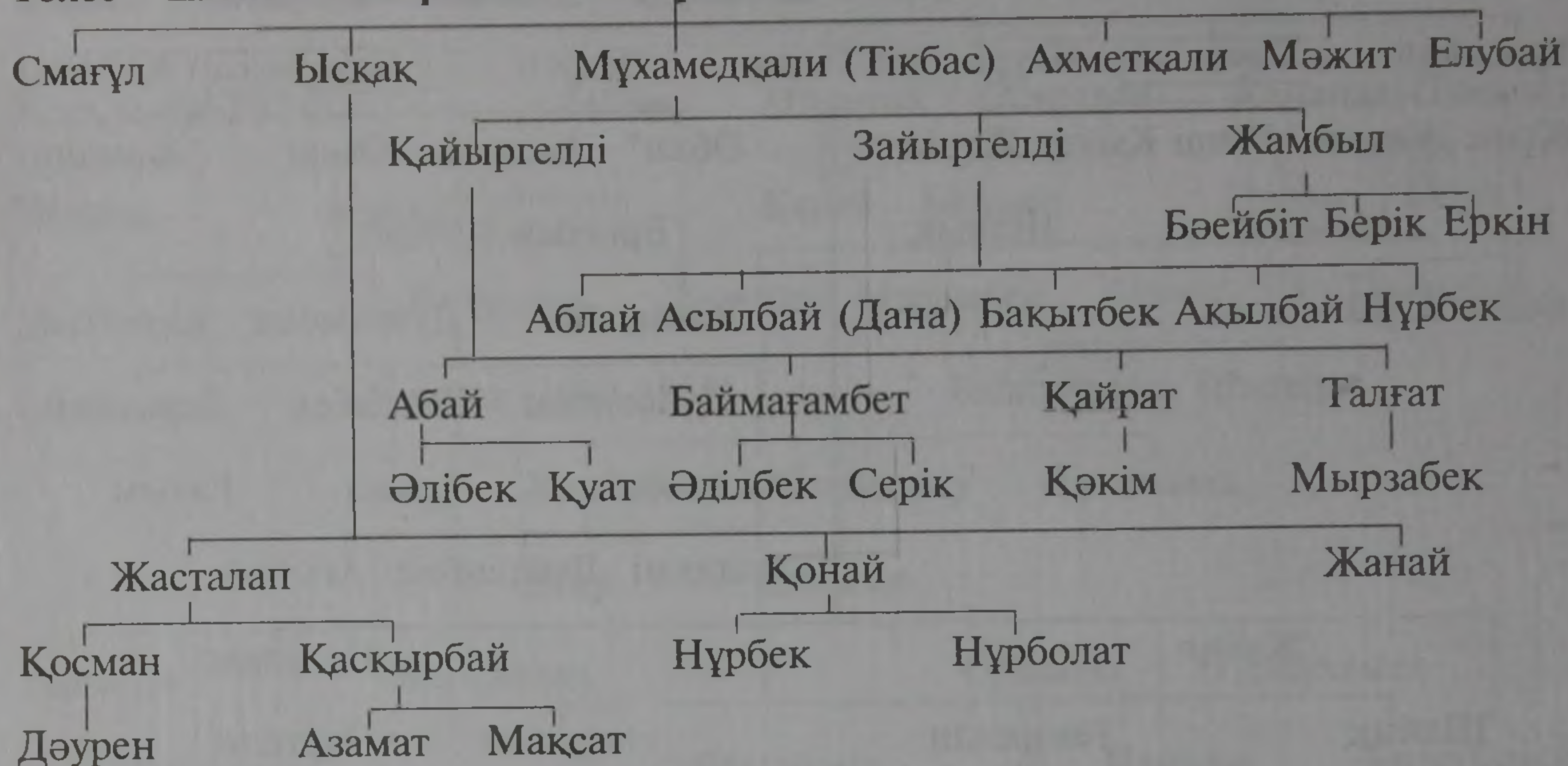
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Төлес - Шөкен - Мырзабек - Тәуірбай

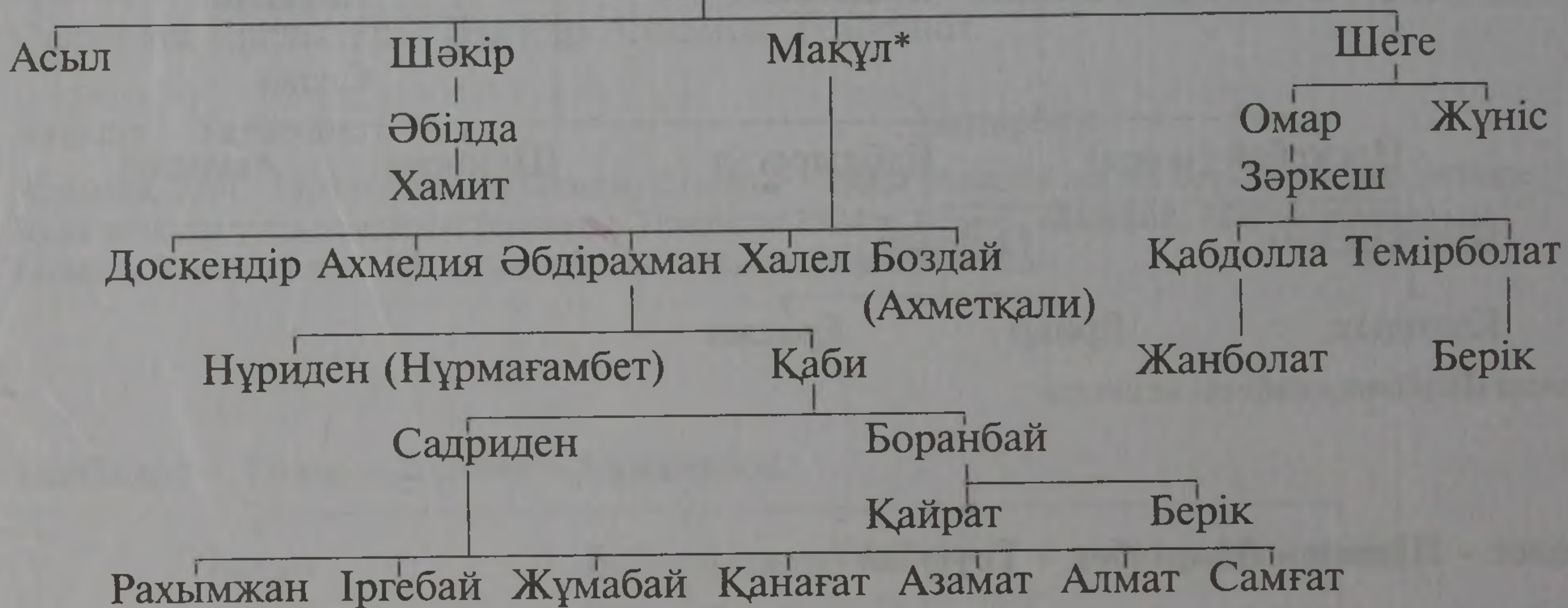

Қанжығалы шежіресі

Төлес - Шөкен - Мырзабек - Айдарғазы (Жабағы)

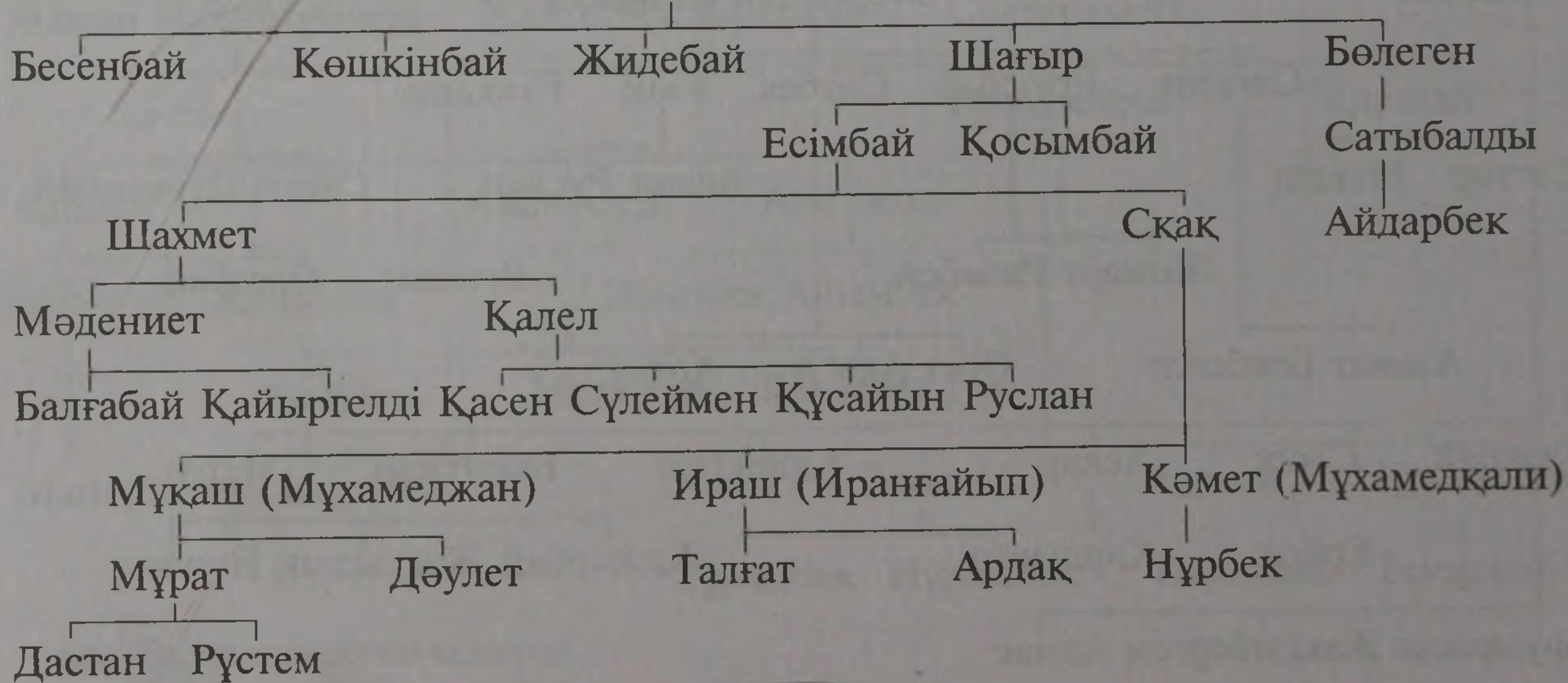

Байболат - Төлес - Шөкен - Кенжебай

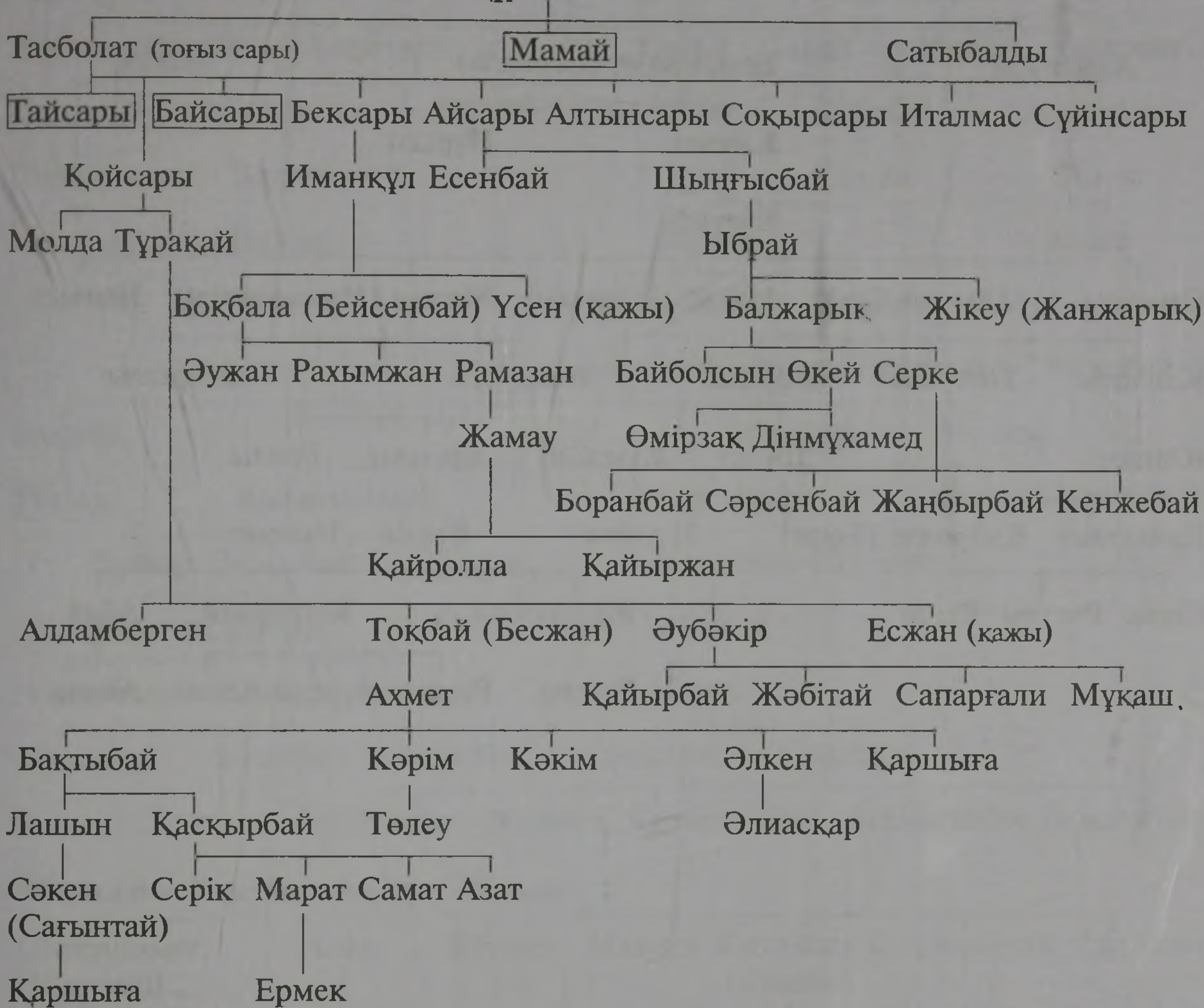

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

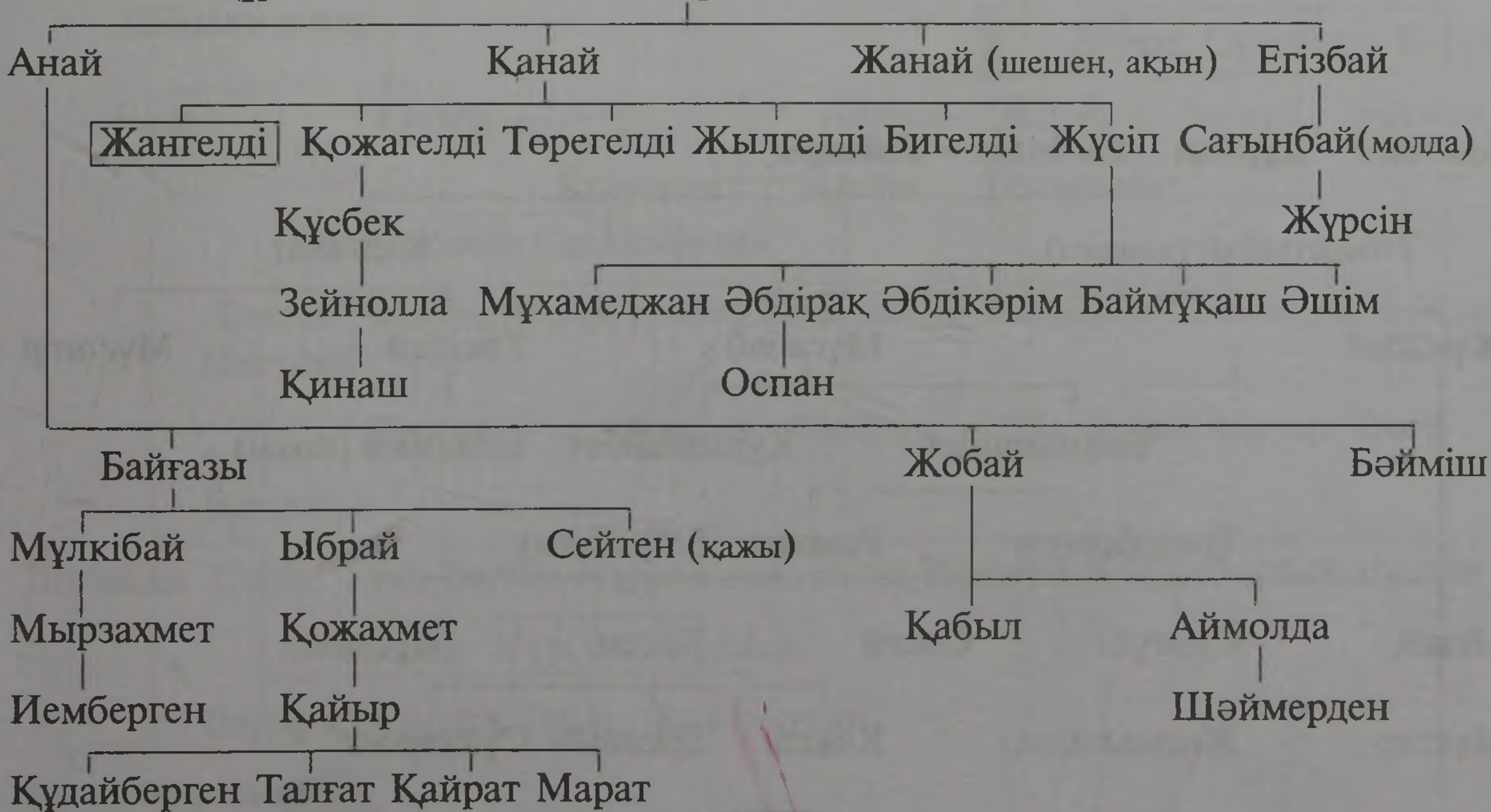
Байболат - Төлес - Шөкен - Құттық

Тұяқ - Қарабұжыр - Байтілес - Құрман

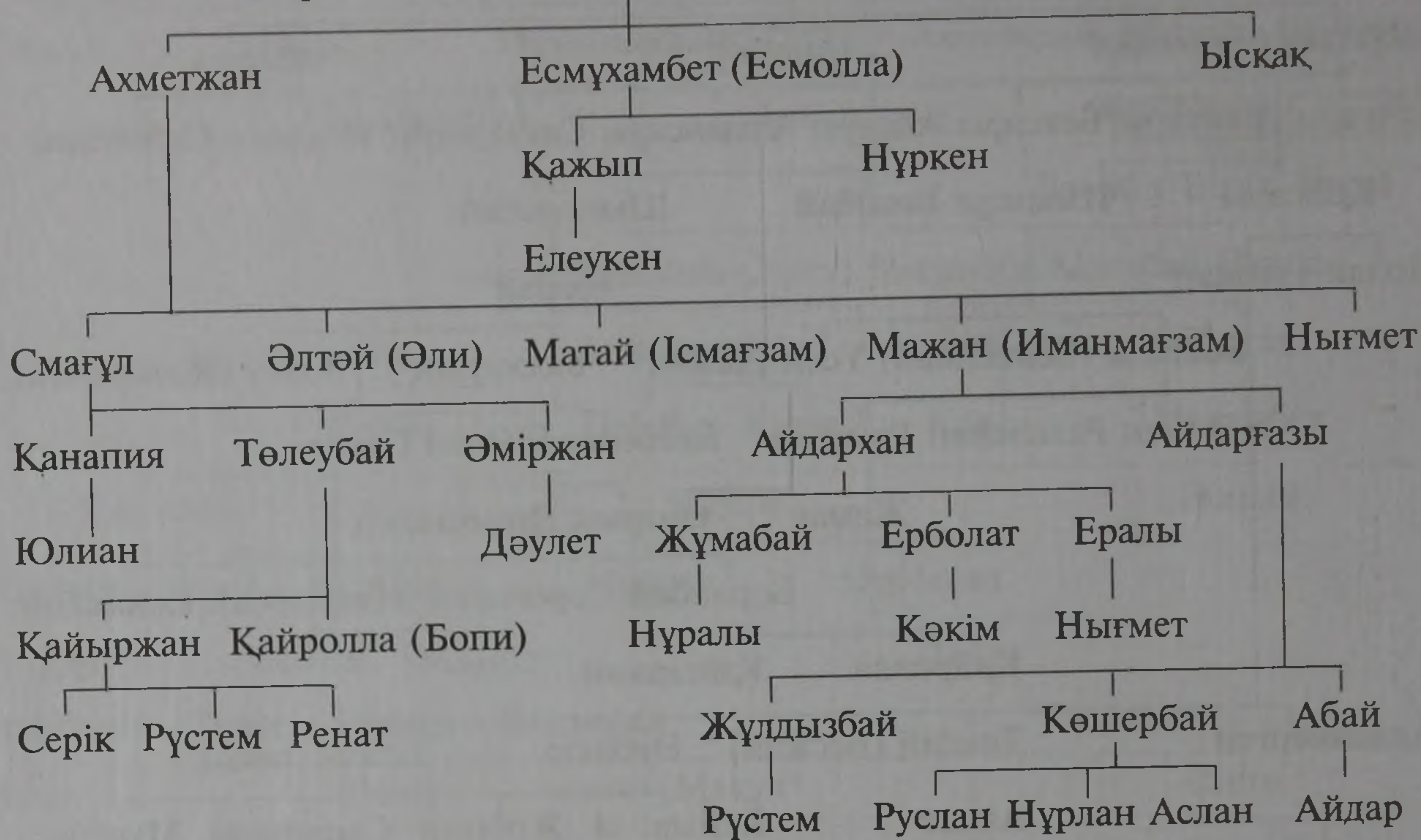

Байтілес - Құрман - Тасболат - Тайсары

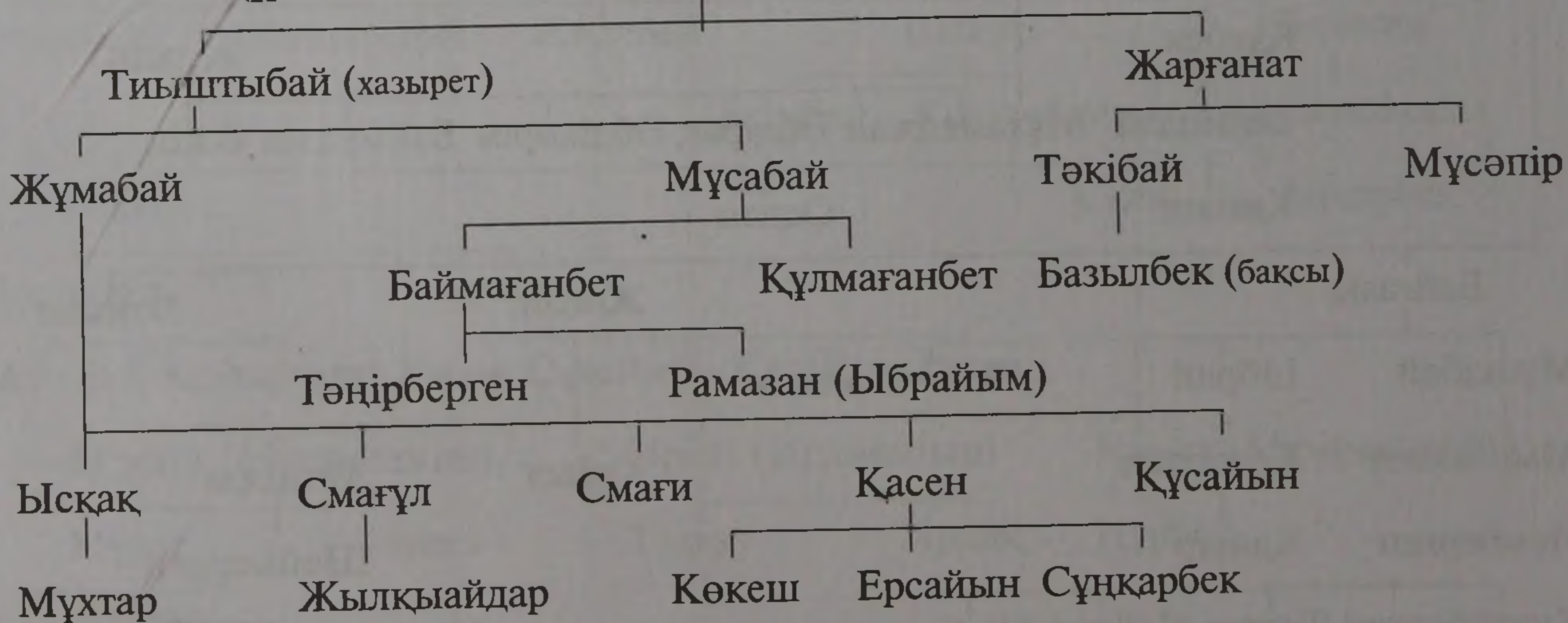

Қанжығалы шежіресі

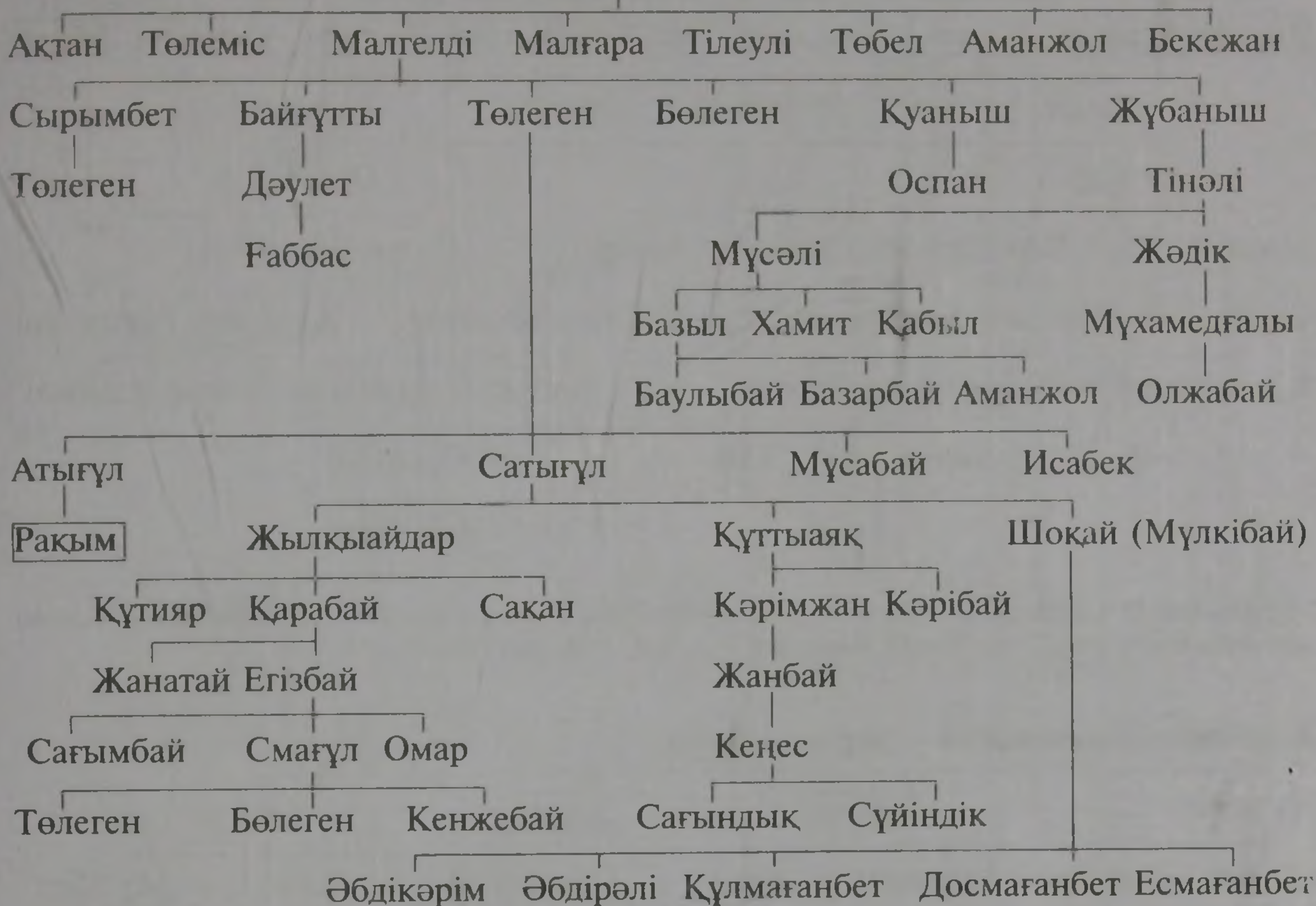
Тасболат - Тайсары - Қанай - Жангелді

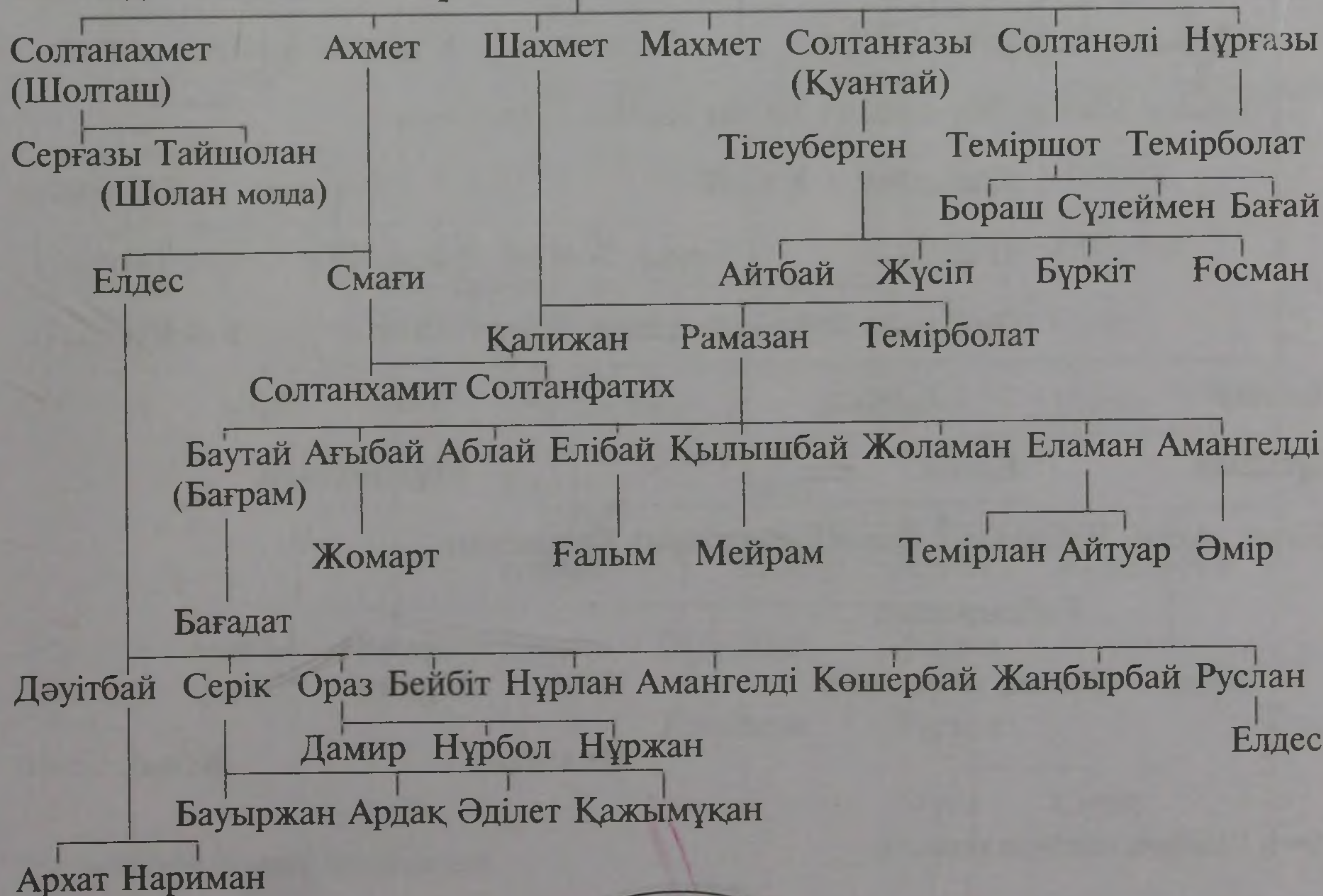
Байтілес - Құрман - Тасболат - Байсары

Қарабұжыр - Байтілес - Құрман - Мамай

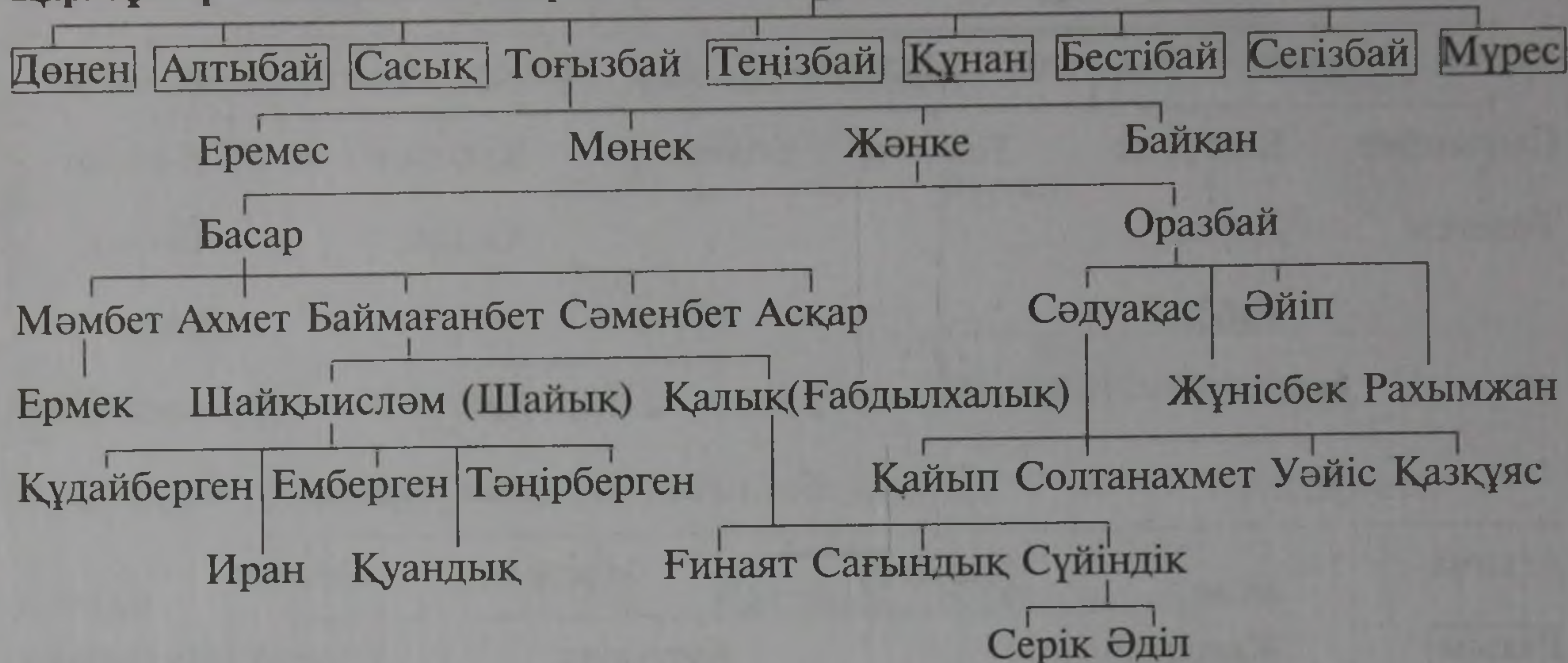

Малгелді - Төлеген - Атығұл - Рахым

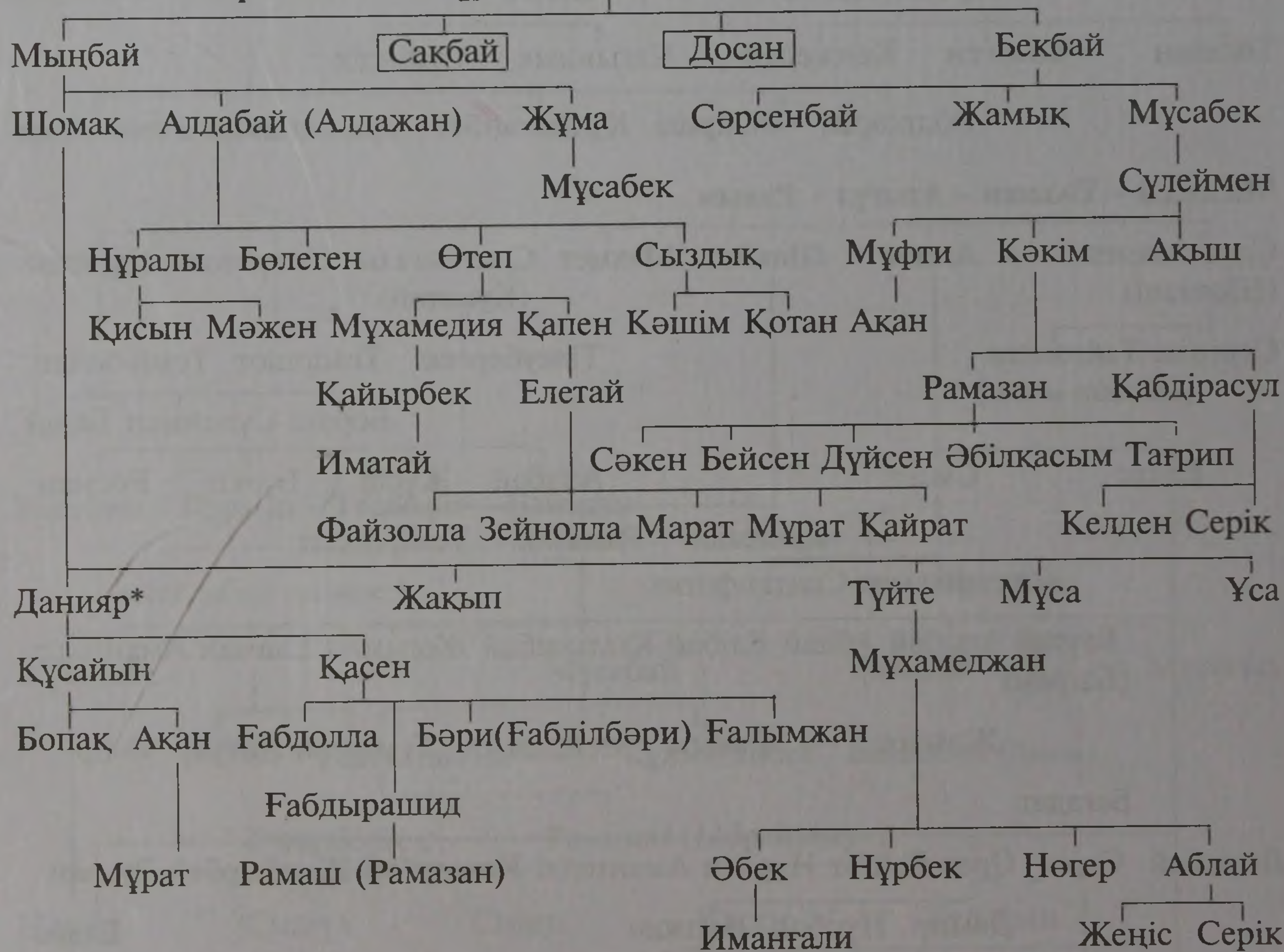
Қанжығалы шежіресі

Қарабұжыр - Жантілес - Жарылғасын - Мұрат

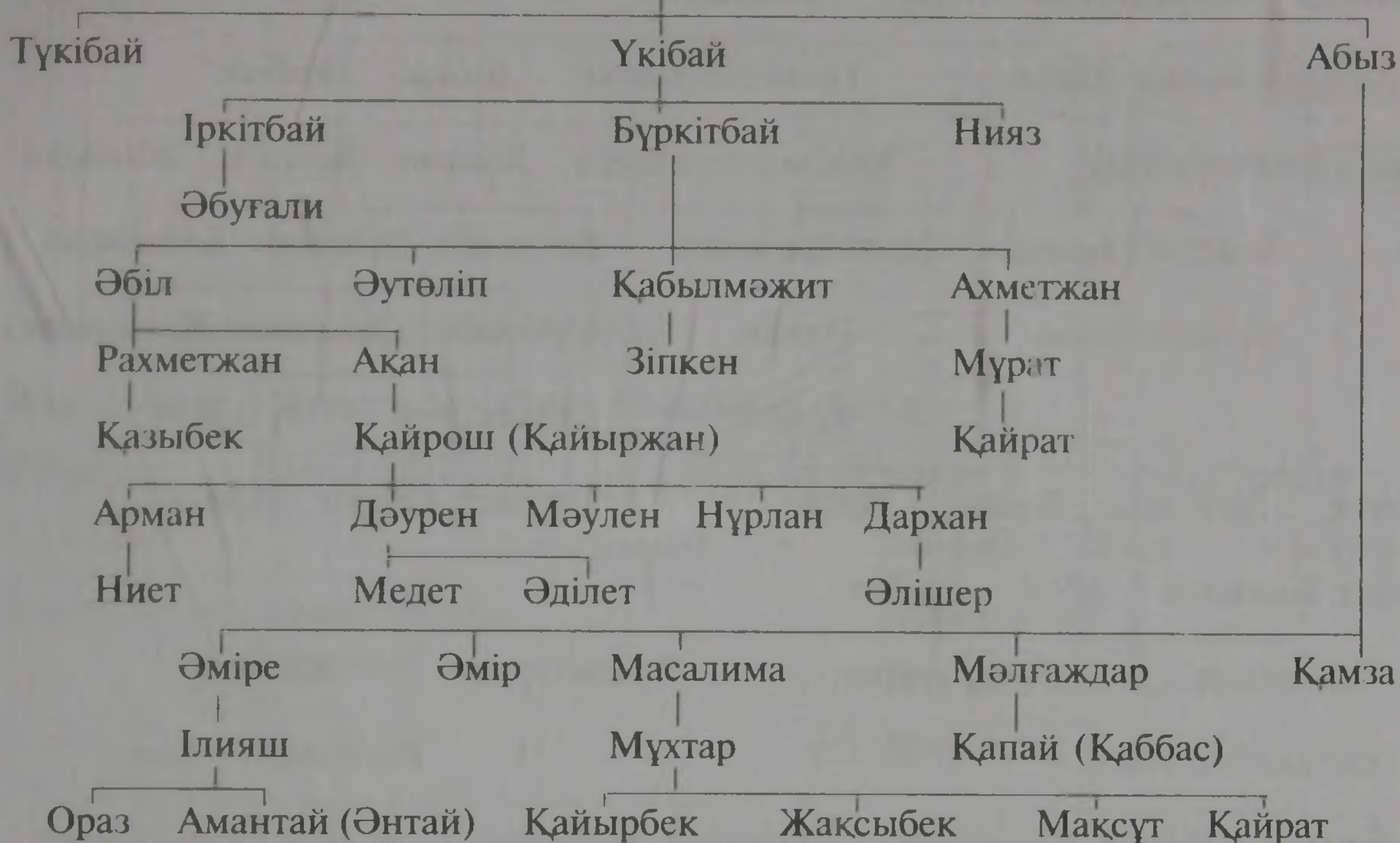
Мұрат байда 18 мың жылқысы болған, оның мәйіті Түркістандағы кожа Ахмет Иассауидың кесенесі жанында жерленген. Толғанай бәйбішеден: 1, 2, 3, 4, 5; Шерін тоқалдан: 6, 7, 8.

Жантілес - Жарылғасын - Мұрат - Дөнен

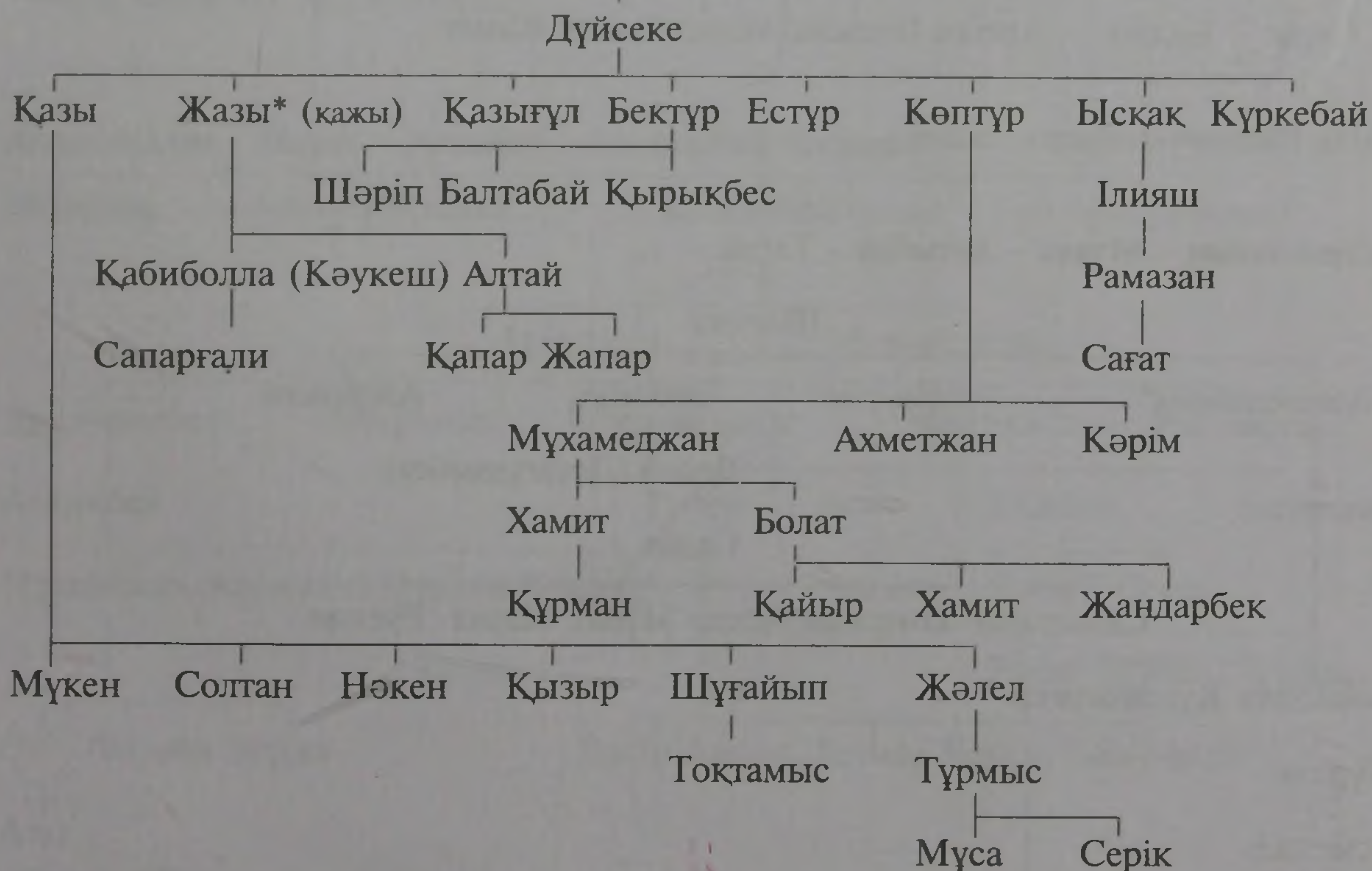

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жарылғасын - Мұрат - Дөнен - Сақбай

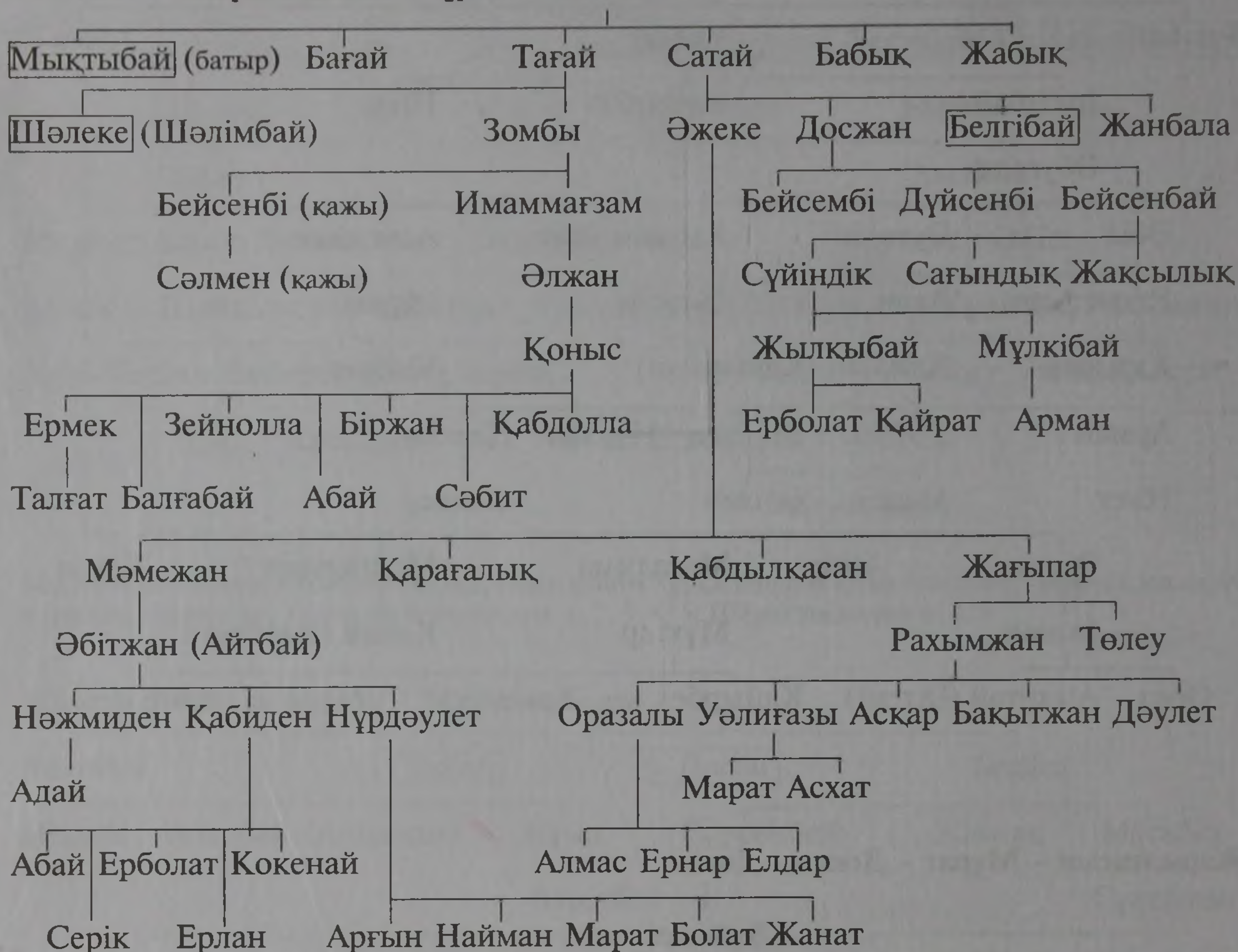
Жарылғасын - Мұрат - Дөнен - Досан

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

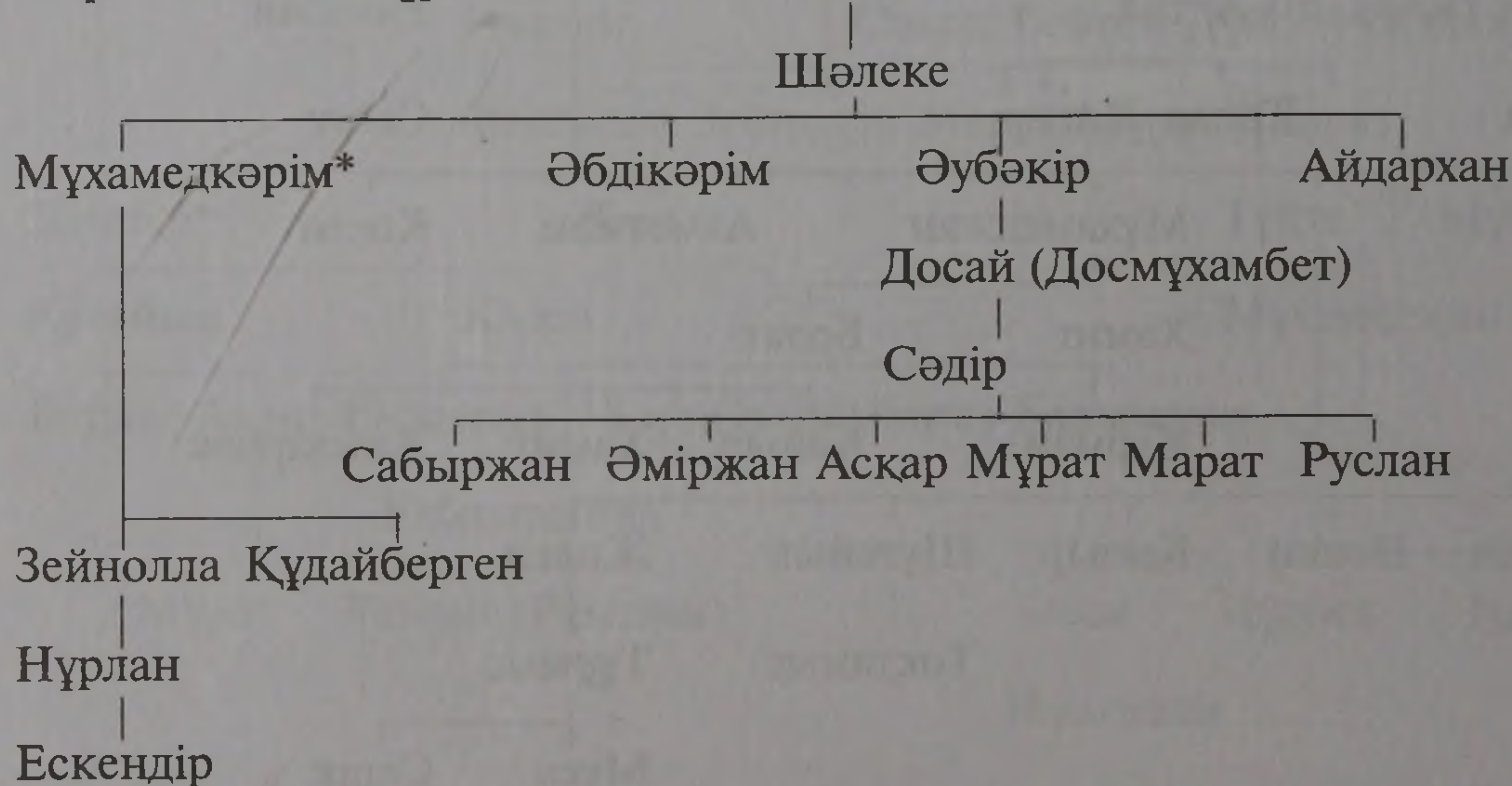
Қанжығалы шежіресі

Жантілес - Жарылғасын - Мұрат - Алтыбай

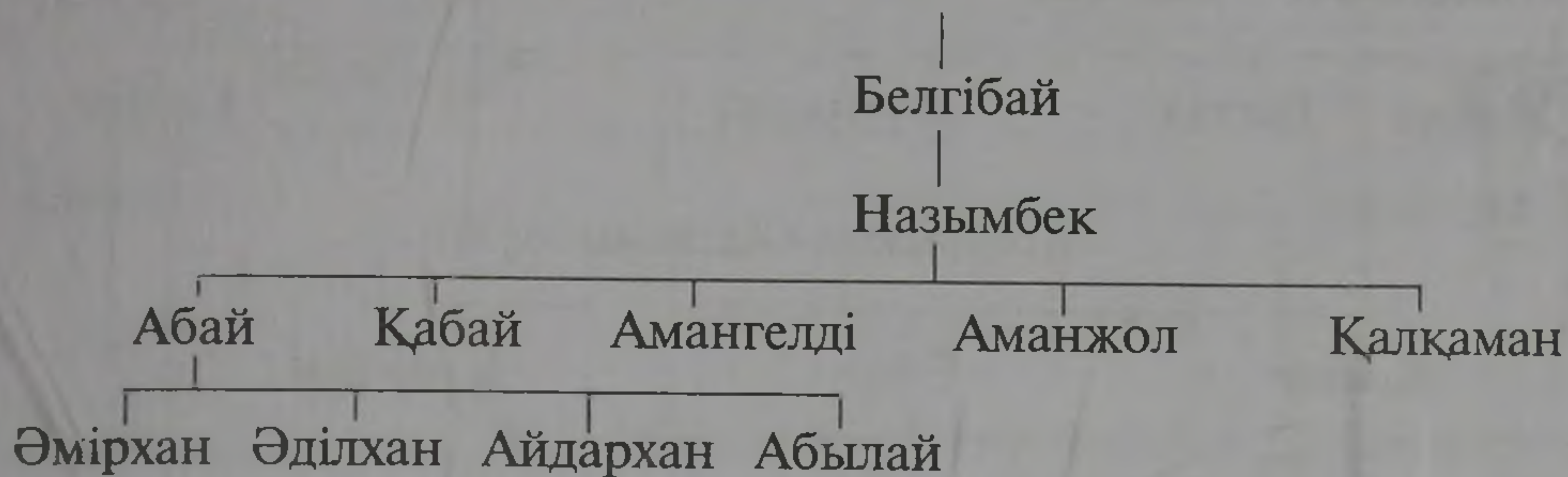

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

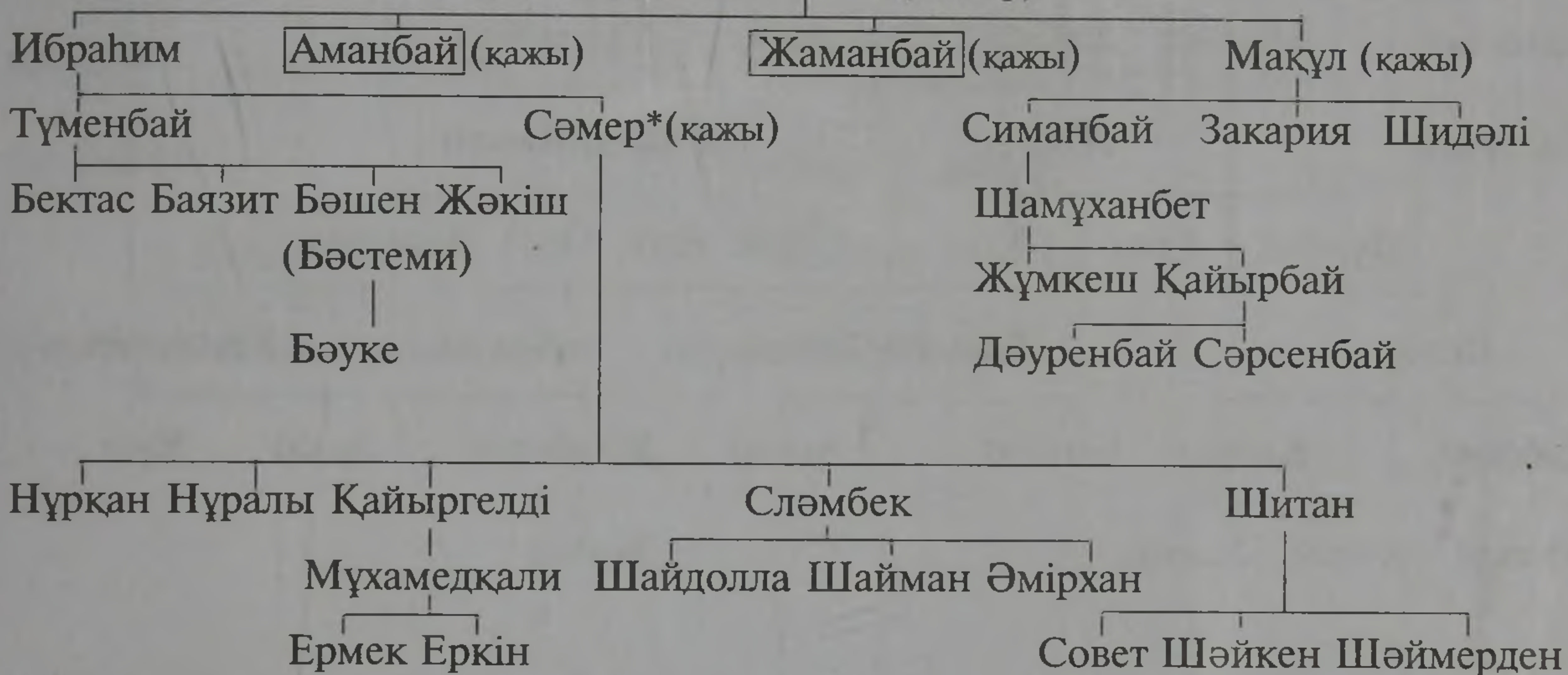
Жарылғасын - Мұрат - Алтыбай - Тағай

Жарылғасын - Мұрат - Алтыбай - Сатай

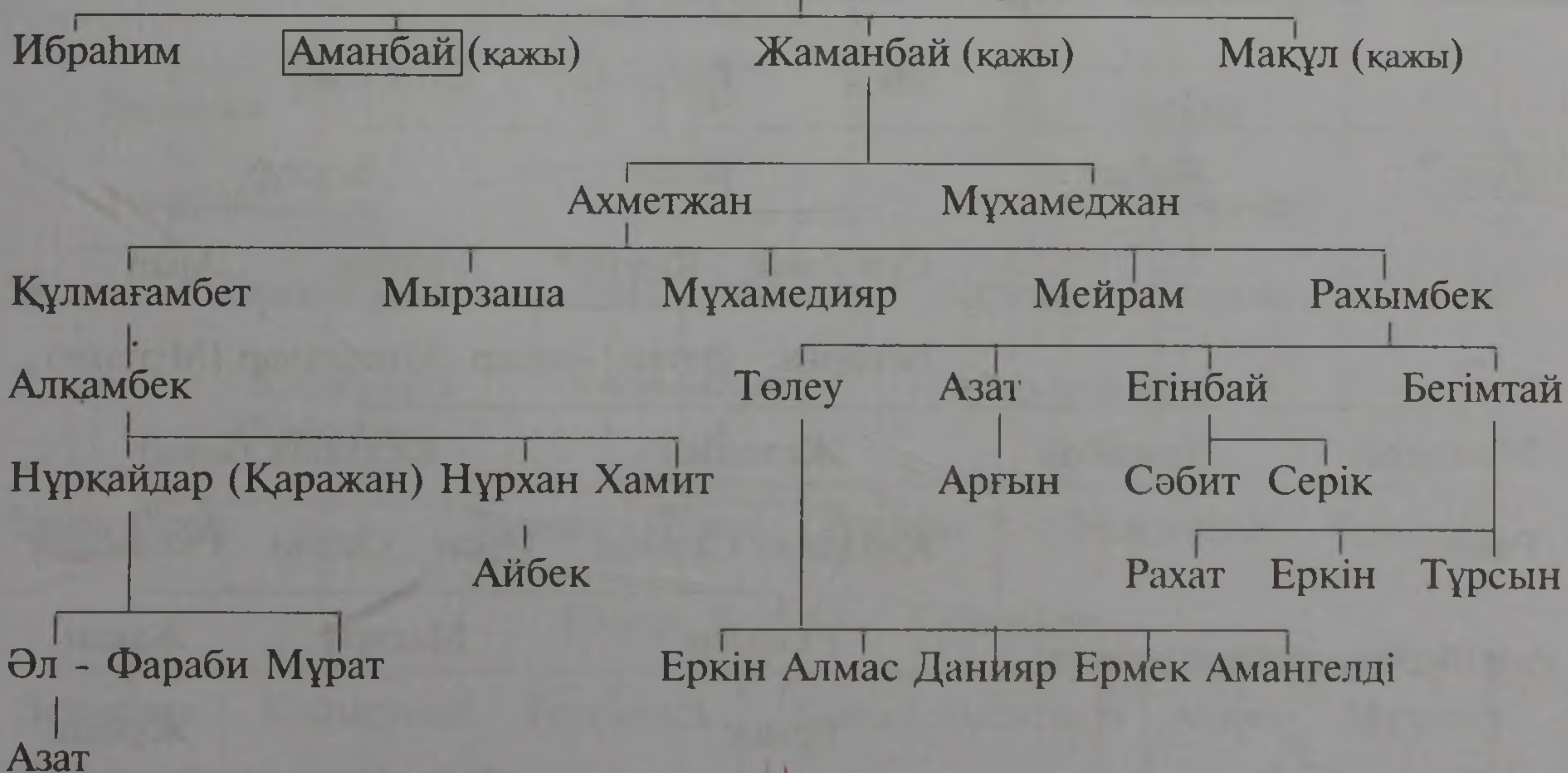

Жарылғасын - Мұрат - Алтыбай - Мықтыбай (батыр)

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

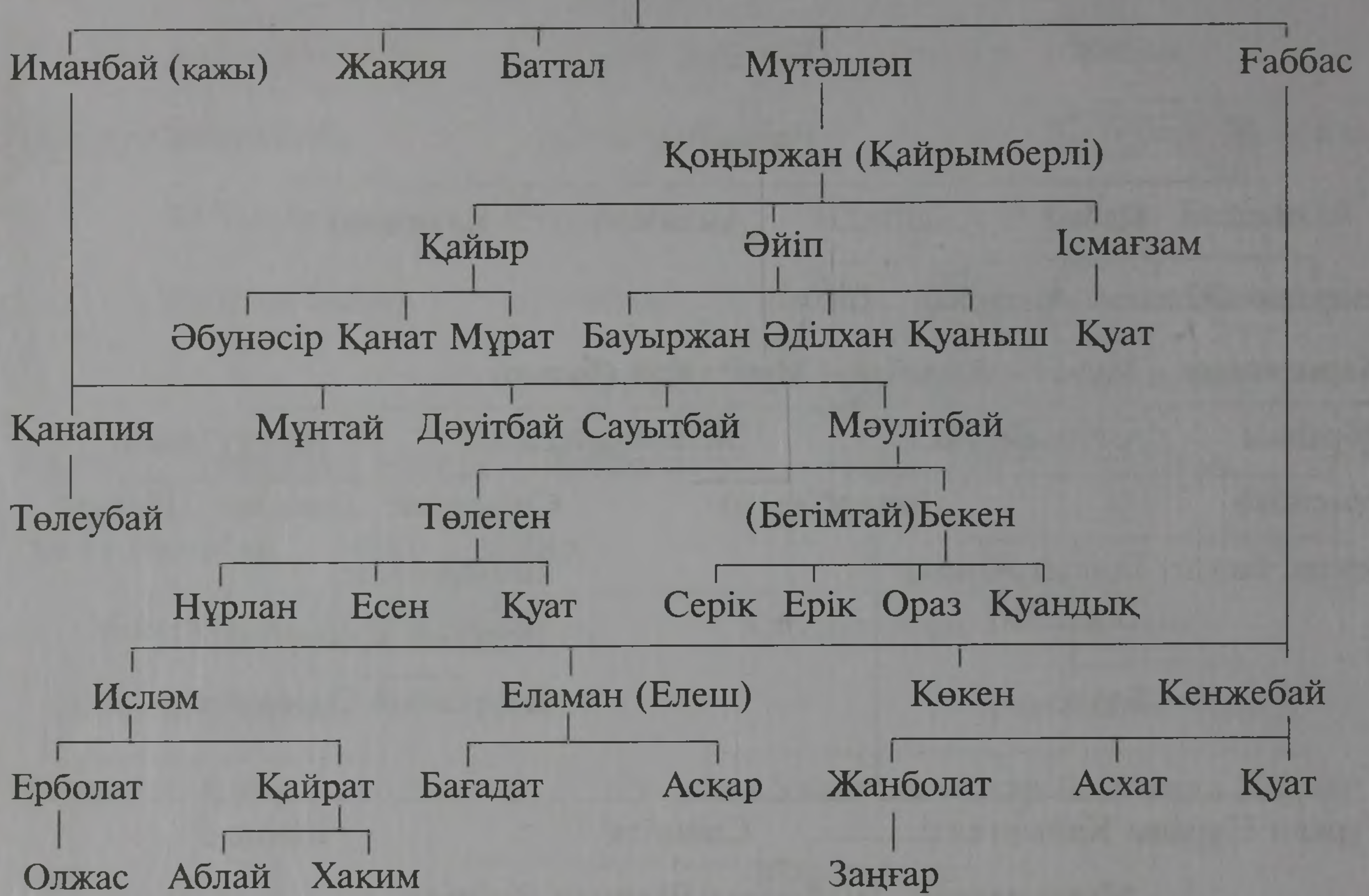
Жарылғасын - Мұрат - Алтыбай - Мықтыбай (батыр)

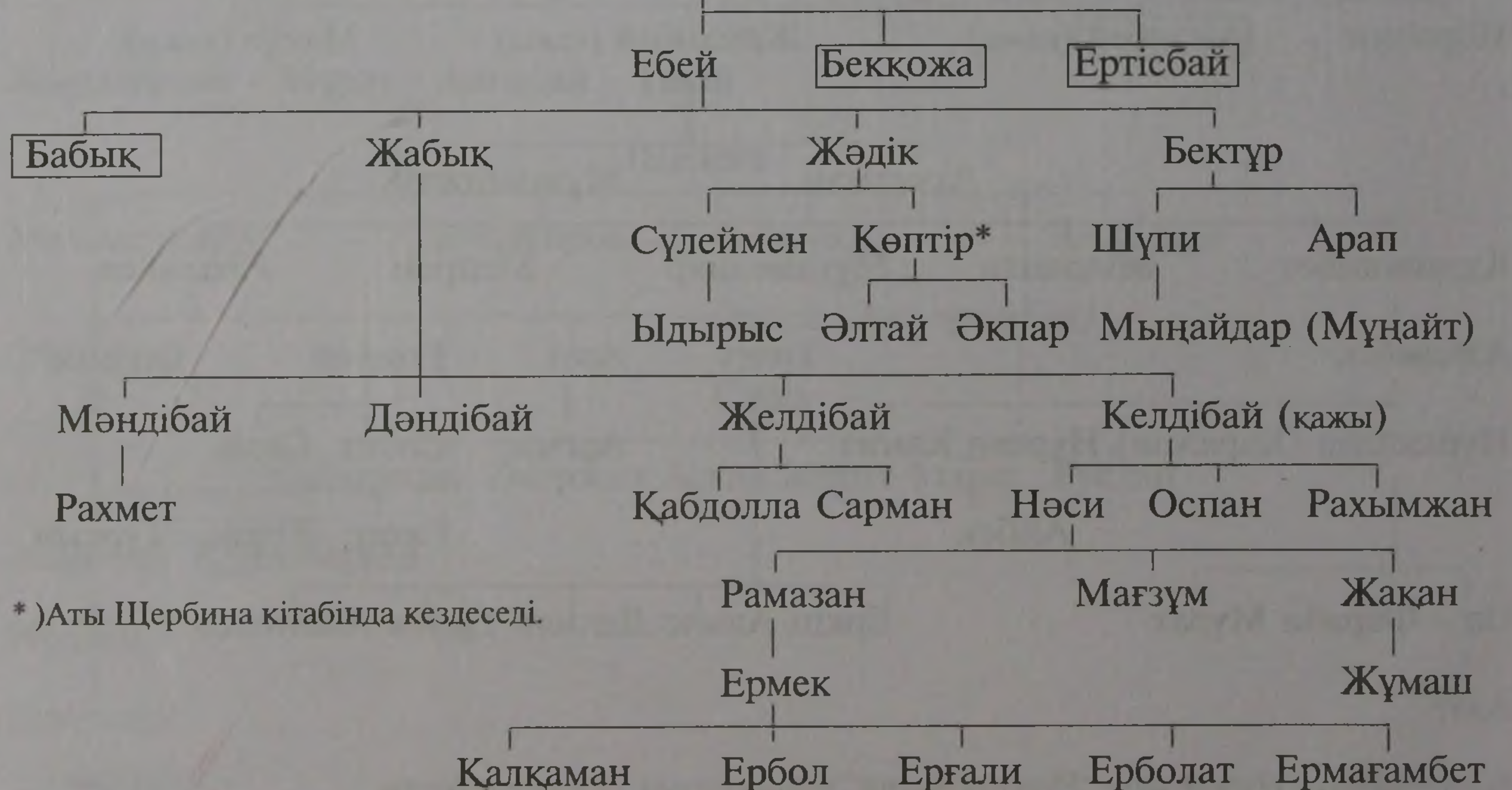
Құлмағамбетов Нұрқайдар - "Новотроицкий" кеңшарының директоры болды.

Қанжығалы шежіресі

Мұрат - Алтыбай - Мықтыбай - Аманбай

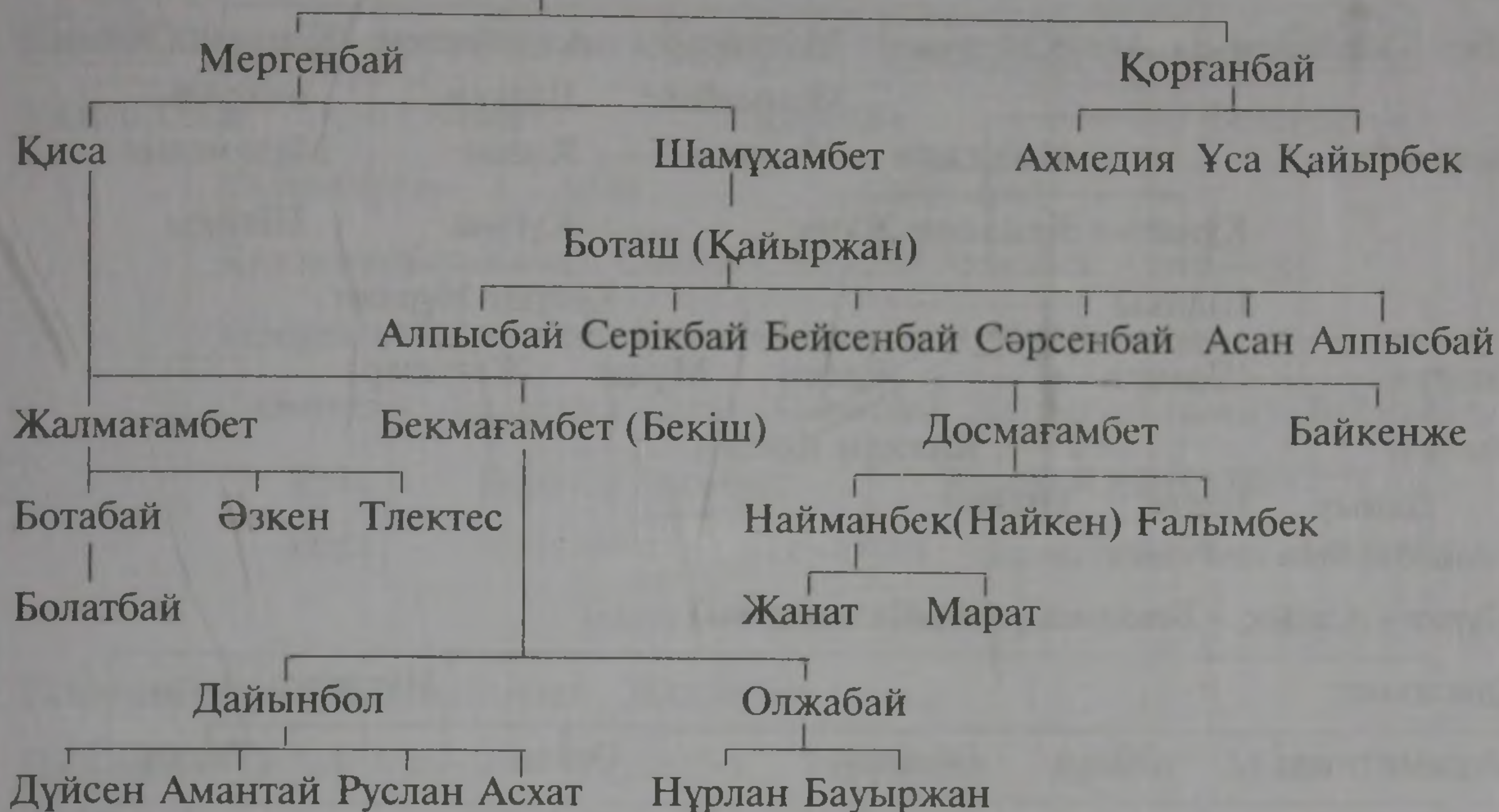
Жантілес - Жарылғасын - Мұрат - Сасық (Бүксік)

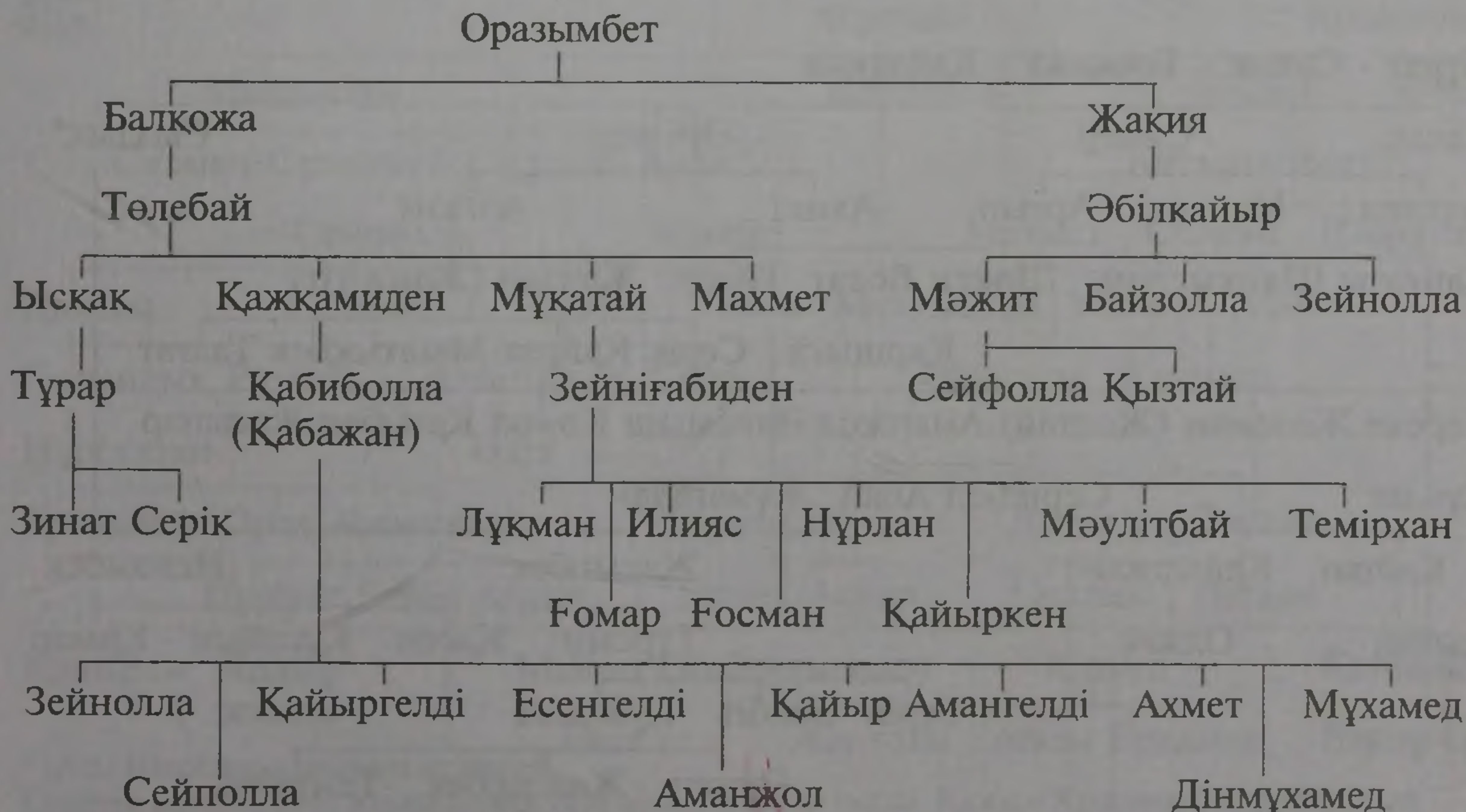
*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ажыбай - Қарабұжыр

Мұрат - Сасық - Ебей - Бабық

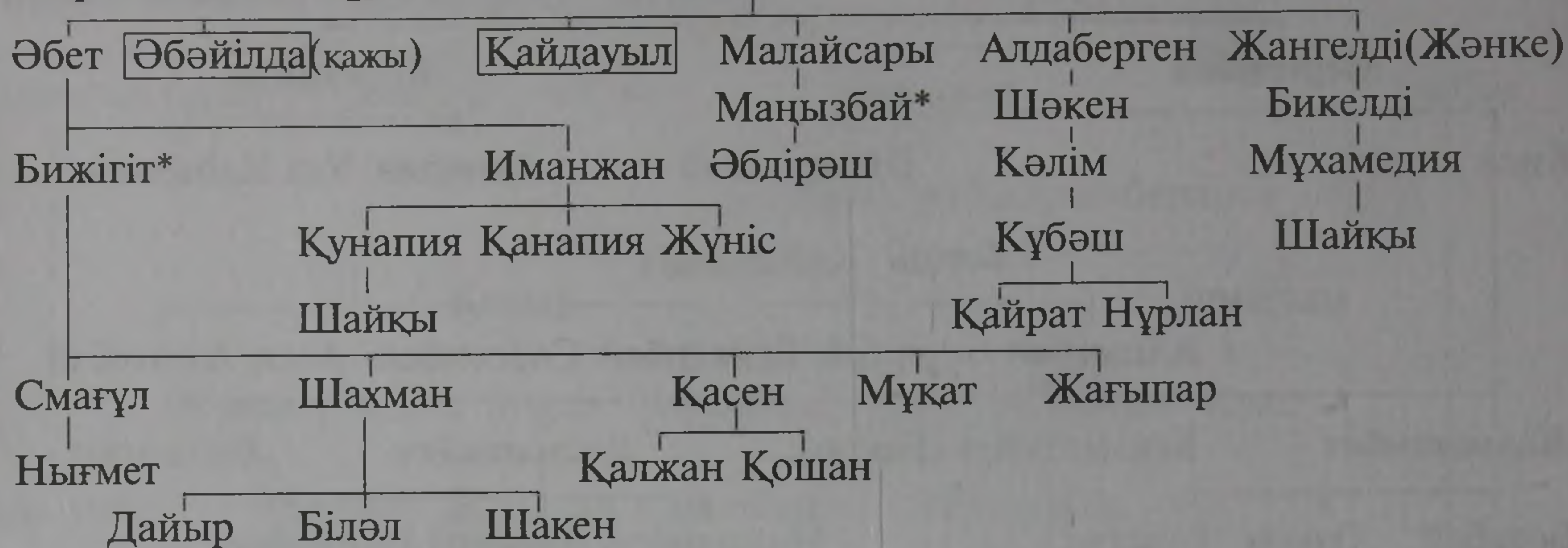

Мұрат - Сасық - Ебей - Ергісбай

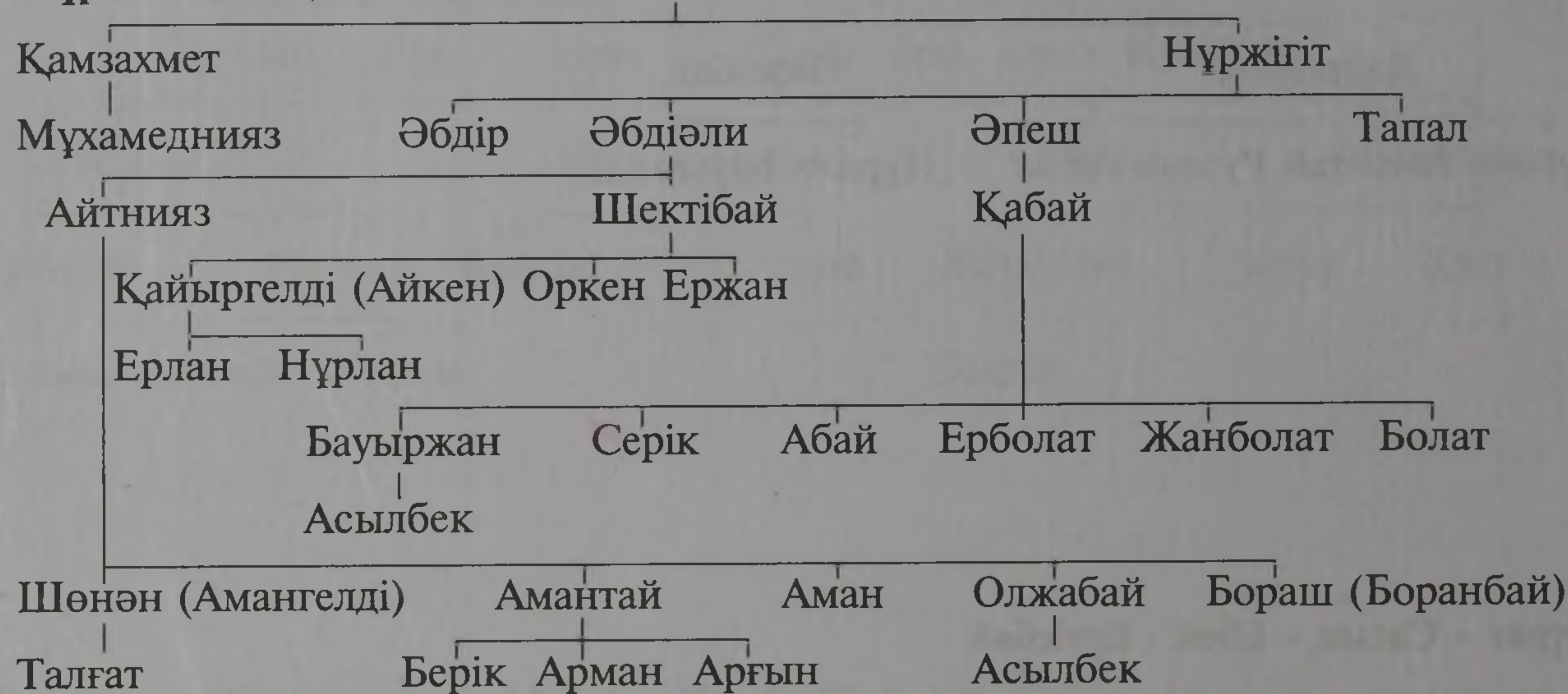
Қанжығалы шежіресі

Жарылғасын - Мұрат - Сасық - Бекқожа

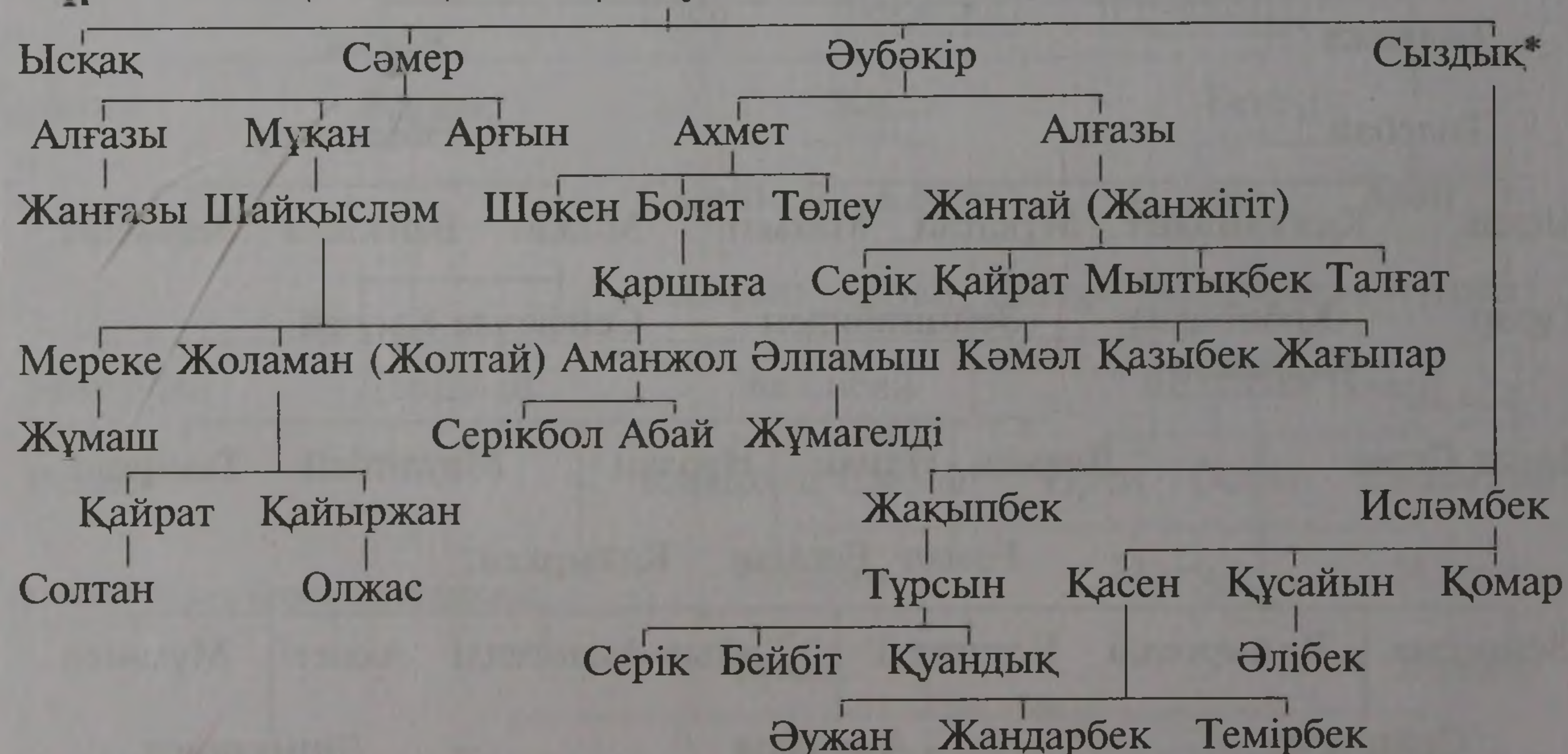

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Мұрат - Сасық - Бекқожа - Әбәйілда (қажы)

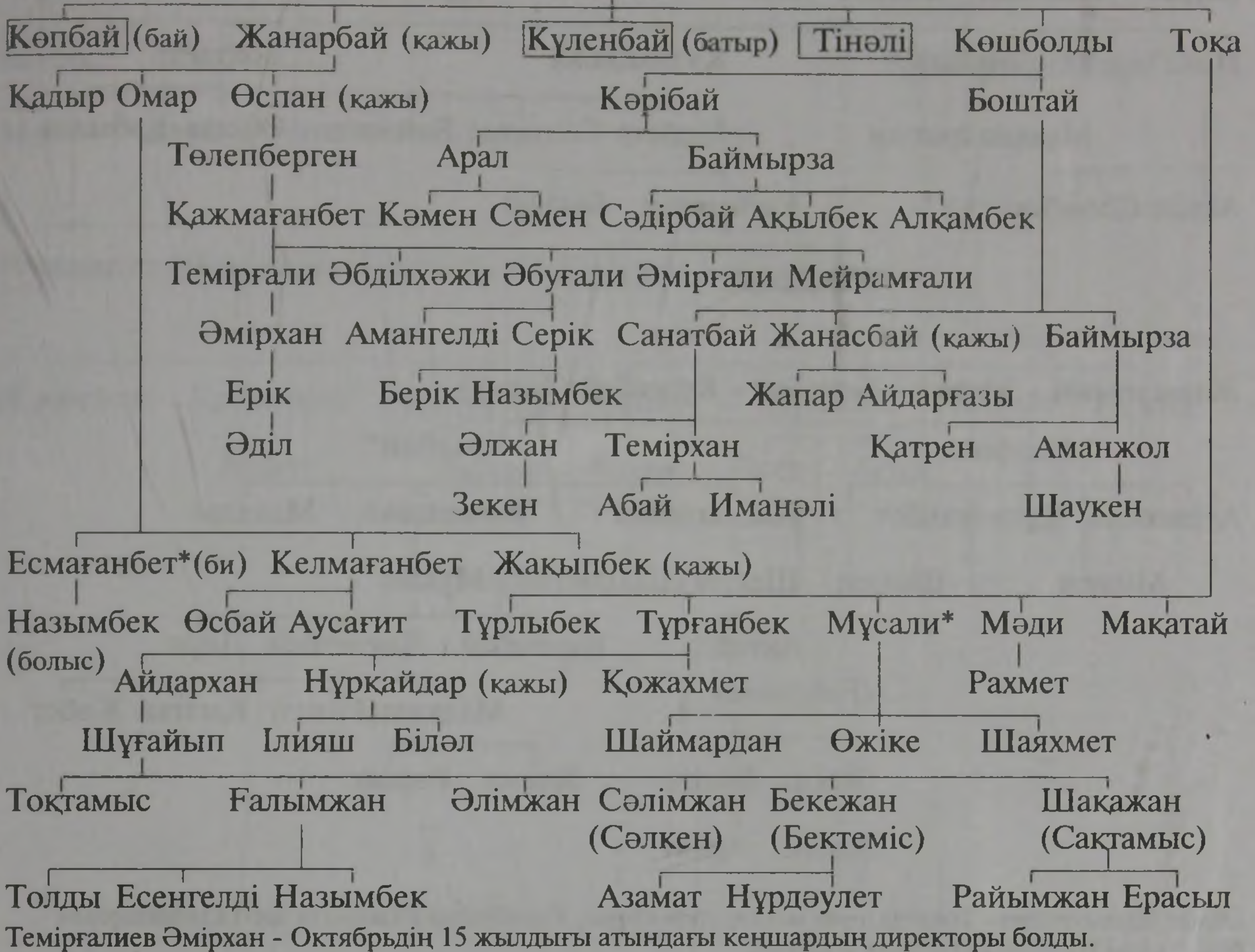
Мұрат - Сасық - Бекқожа - Қайдауыл

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Ажыбай - Қарабұжыр

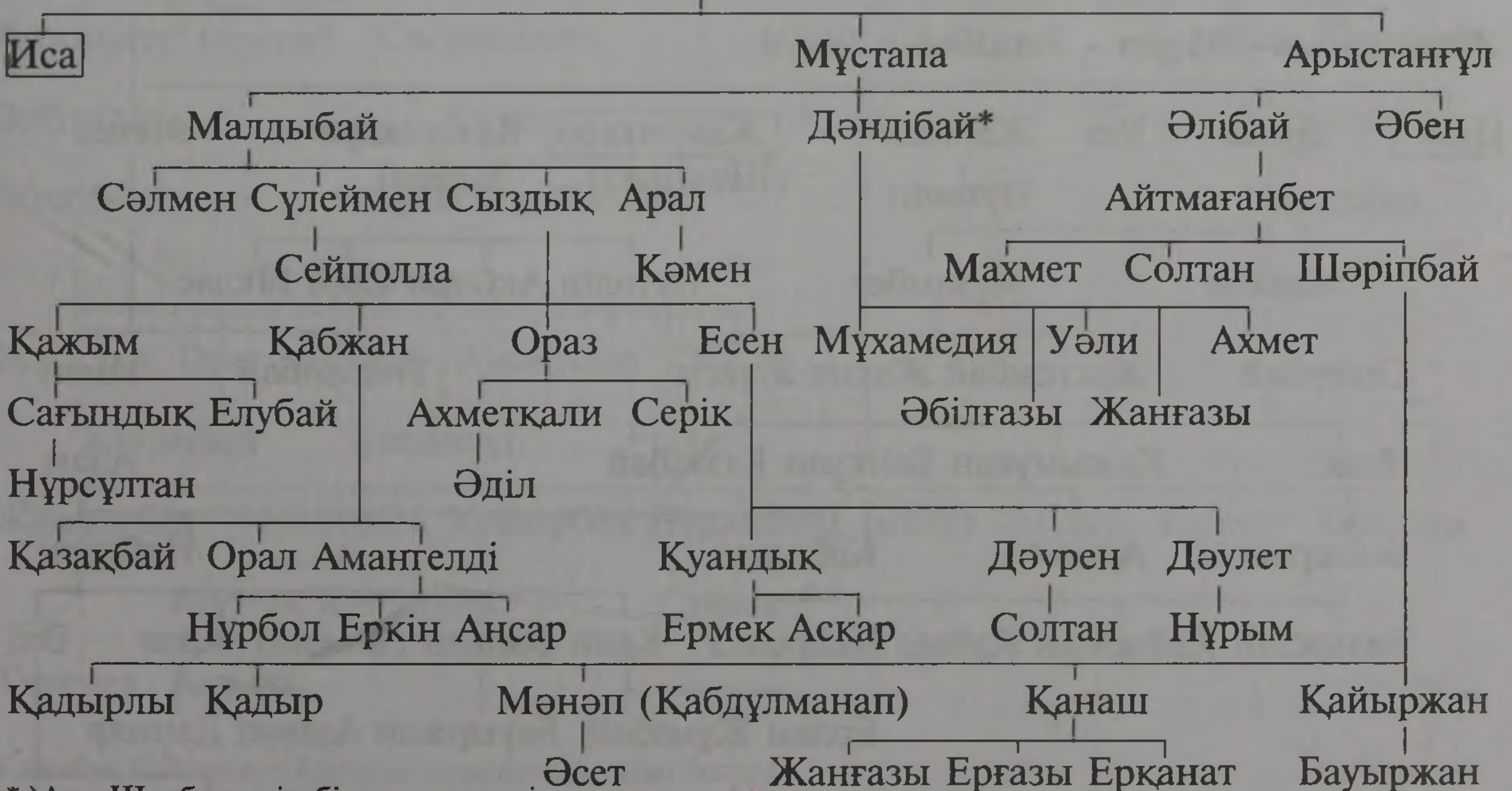
Жантілес - Жарылғасын - Мұрат - Теңізбай

Темірғалиев Әмірхан - Октябрьдің 15 жылдығы атындағы кеңшардың директоры болды.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жарылғасын - Мұрат - Теңізбай - Көпбай

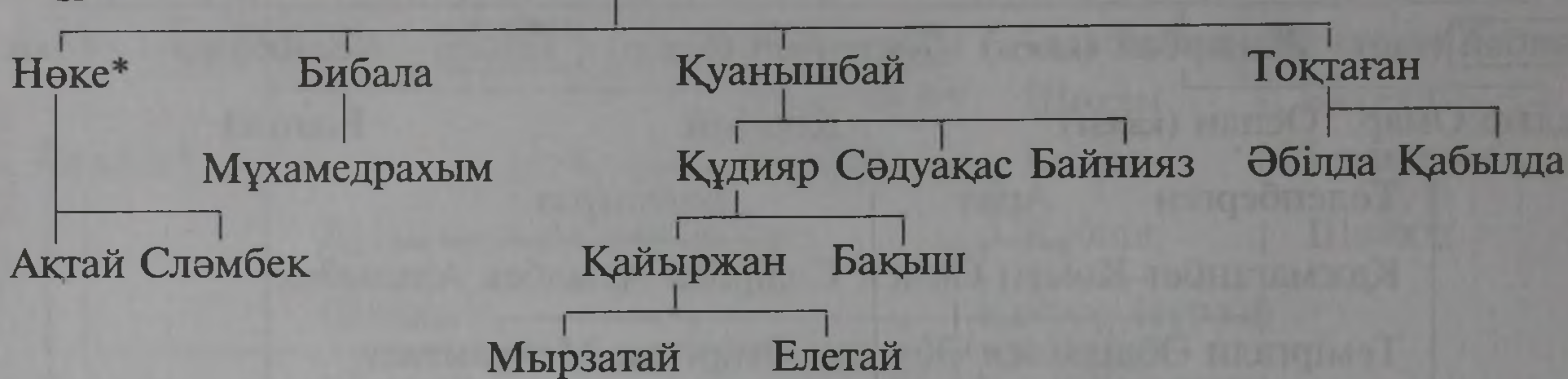

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

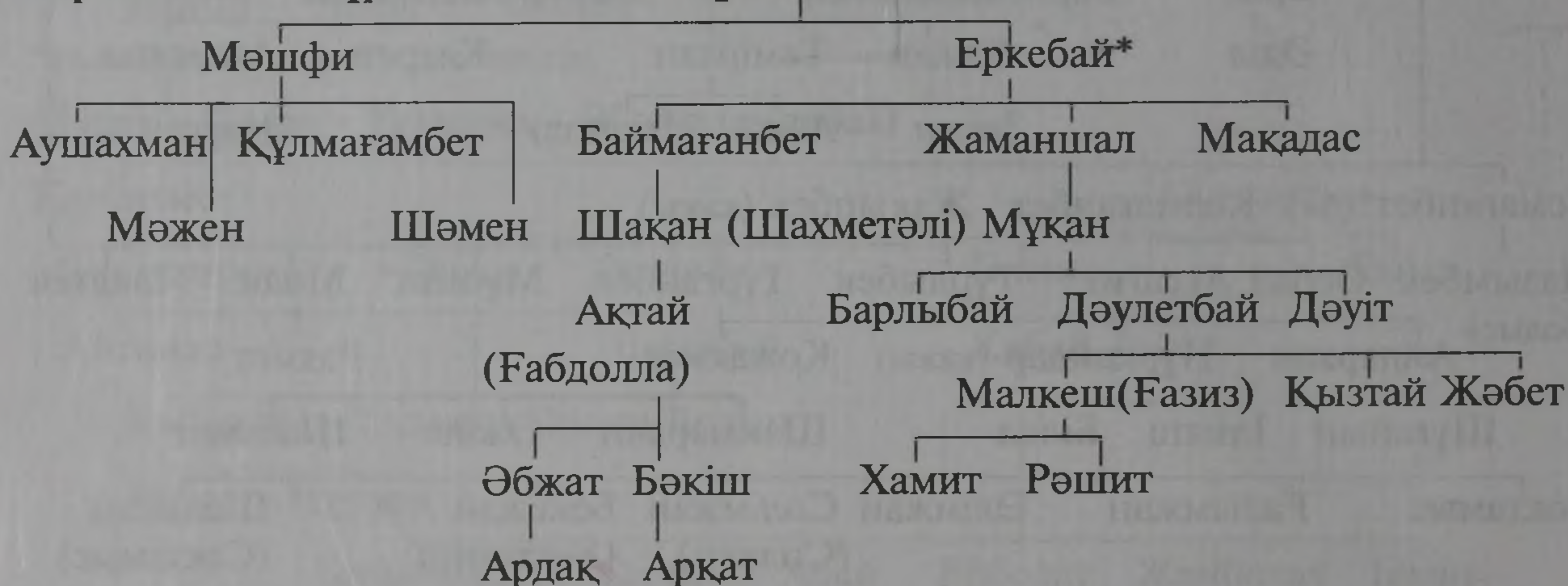
Сыздық мұғалім 1949 жылы Ленин орденімен марапатталды. Қажым Краснокутск районосын басқарды. Ораз - ауылшаруашылық ғылымдарының кандидаты.

Қанжығалы шежіресі

Мұрат - Теңізбай - Көпбай - Иса

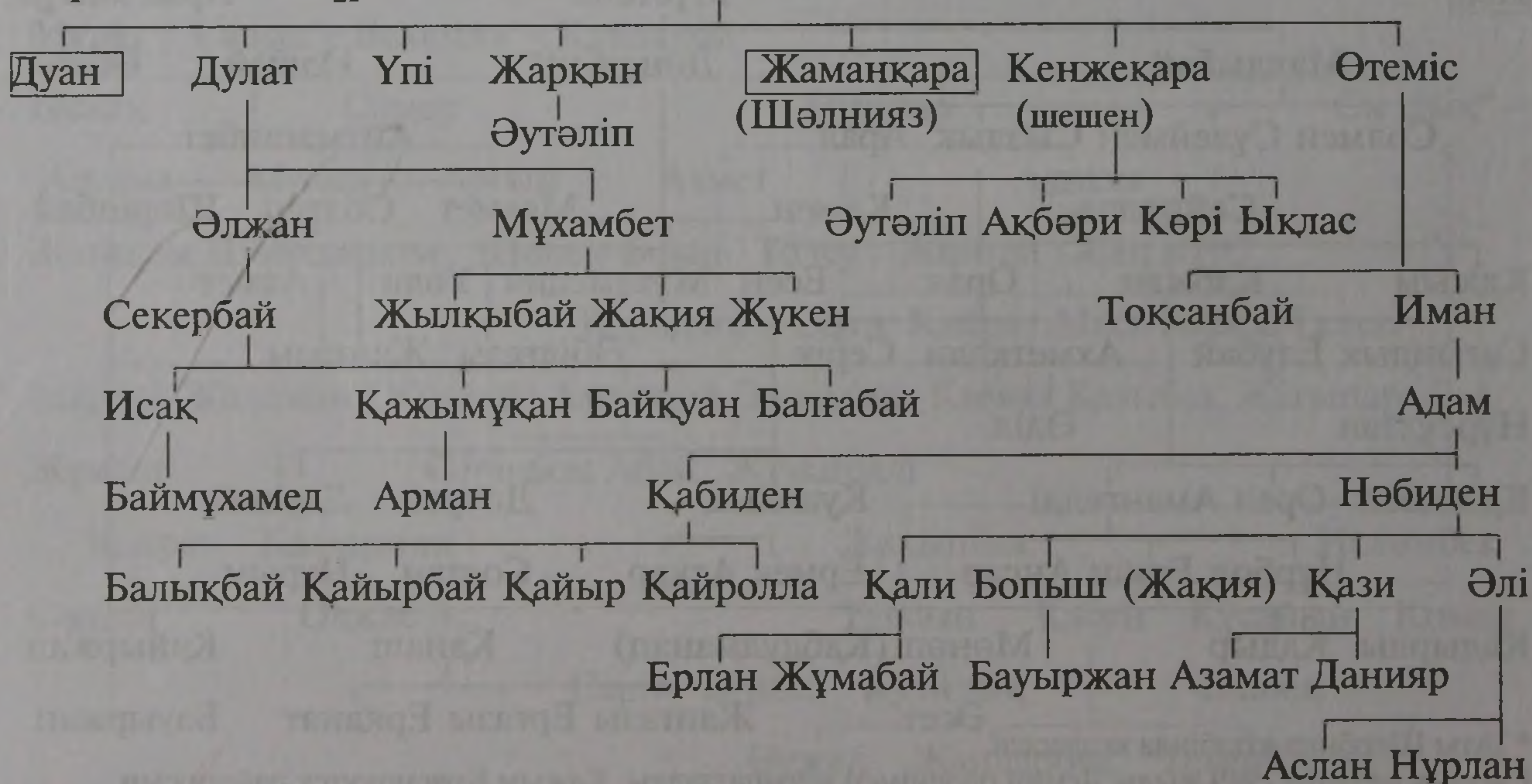

Жарылғасын - Мұрат - Теңізбай - Күленбай (батыр)

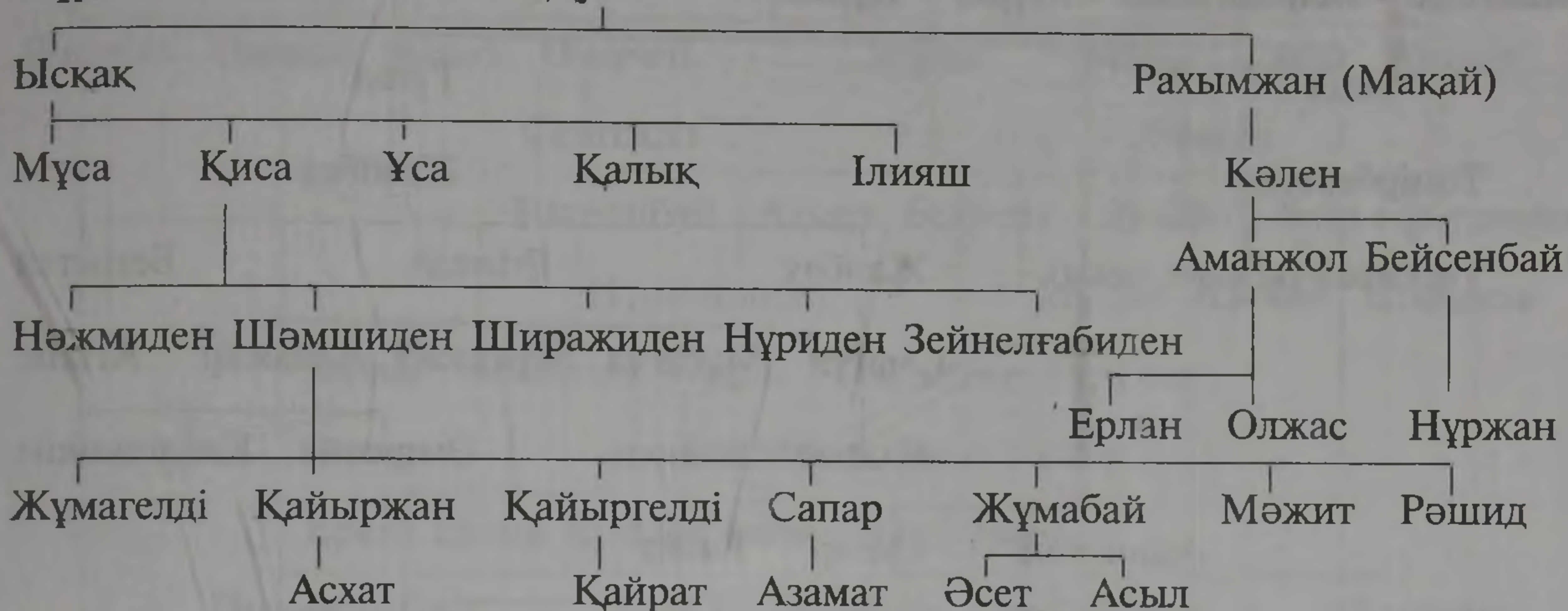

Әбжат Шахметәлин - Тоқтада, орта мектеп директоры, Қарабұжыр шежіресін жинақтағандардың бірі. *)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

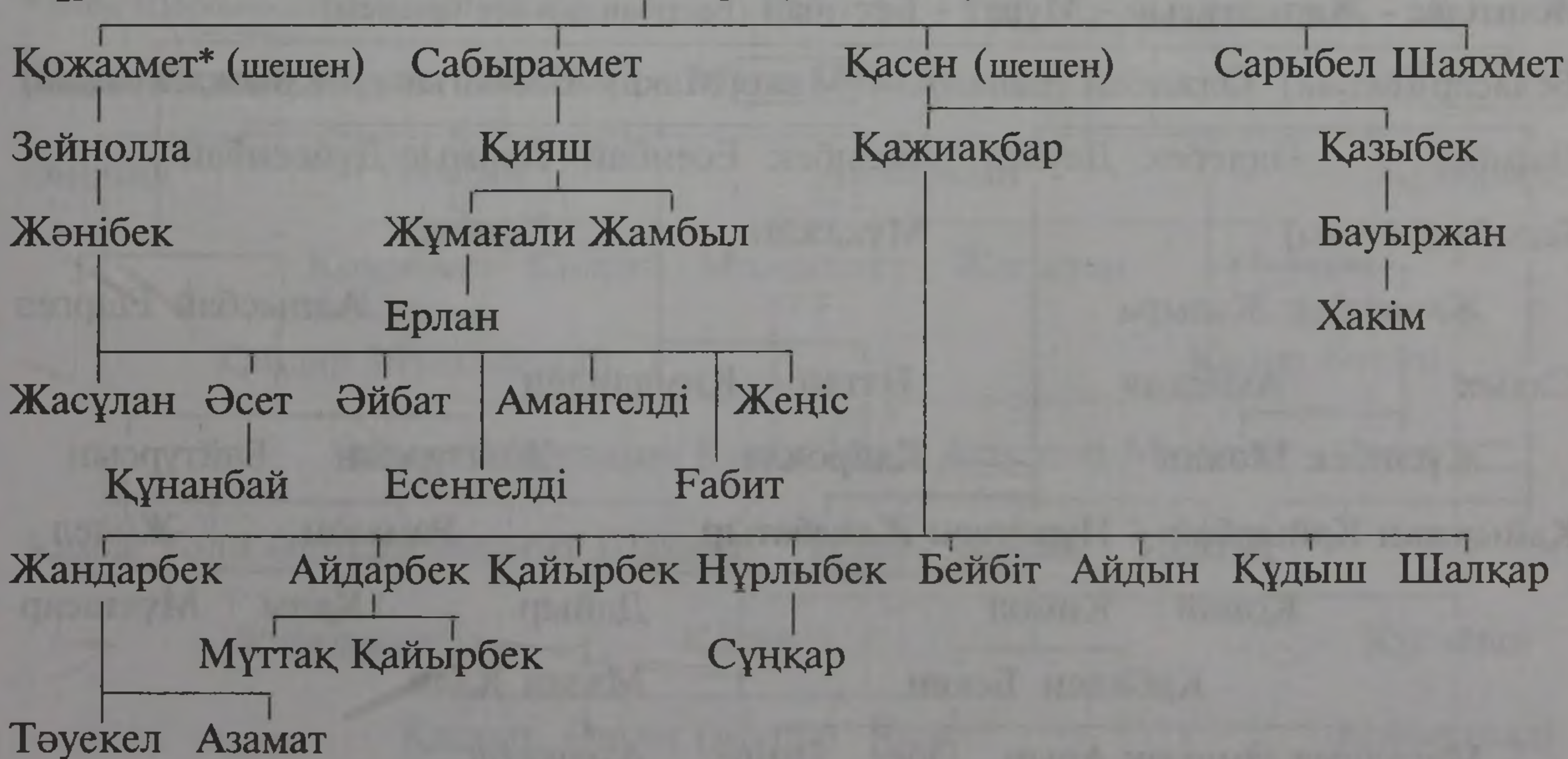
Жарылғасын - Мұрат - Теңізбай - Тінәлі

Мұрат - Теңізбай - Тінәлі - Дуан

Мұрат - Теңізбай - Тінәлі - Жаманқара (Шәлнияз)

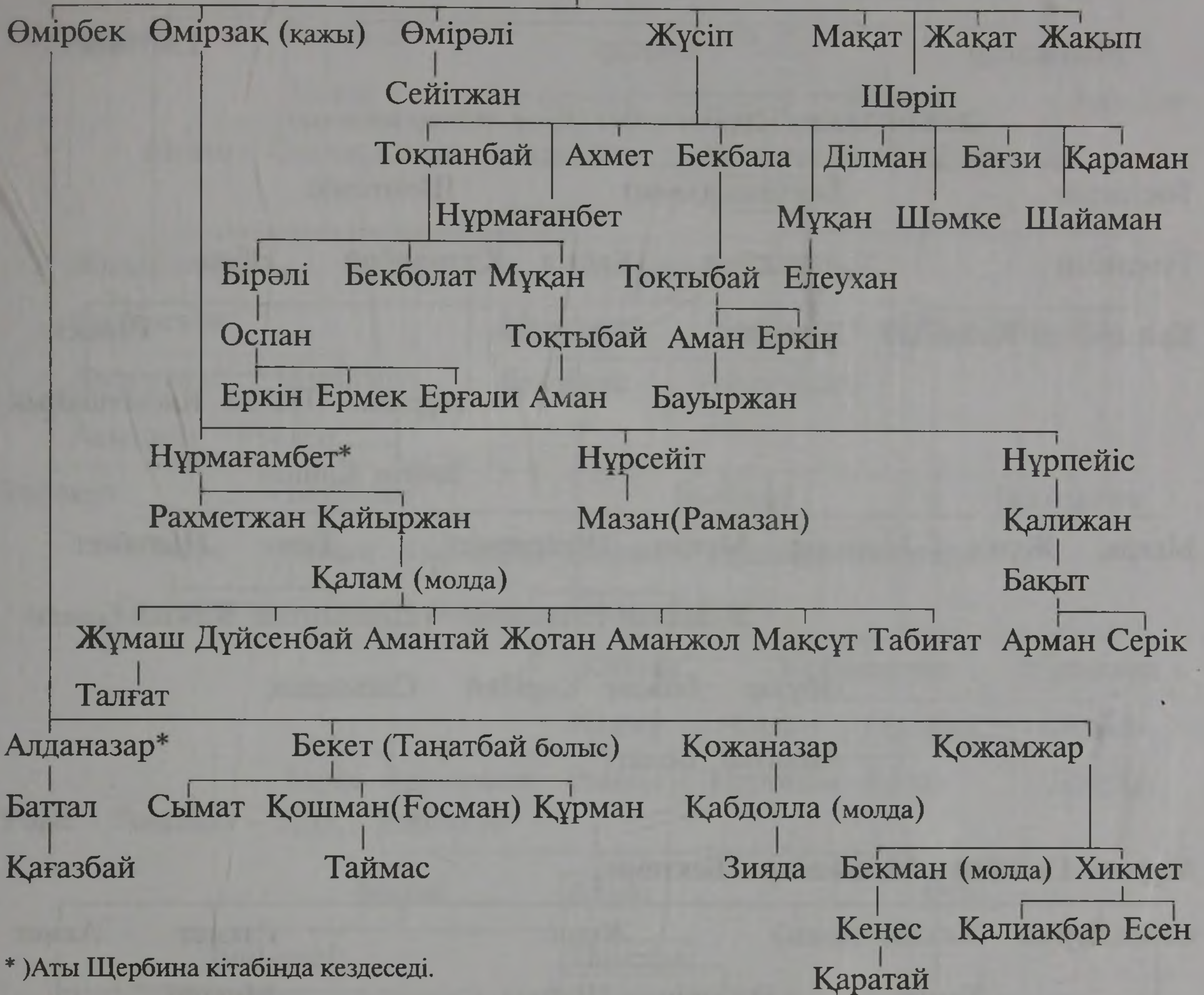

Қазыбек Қасенов — Ақтоғай ауданының әкімі болды.

Бауыржан Қасенов — “Агрономия” кеңшарының директоры болды.

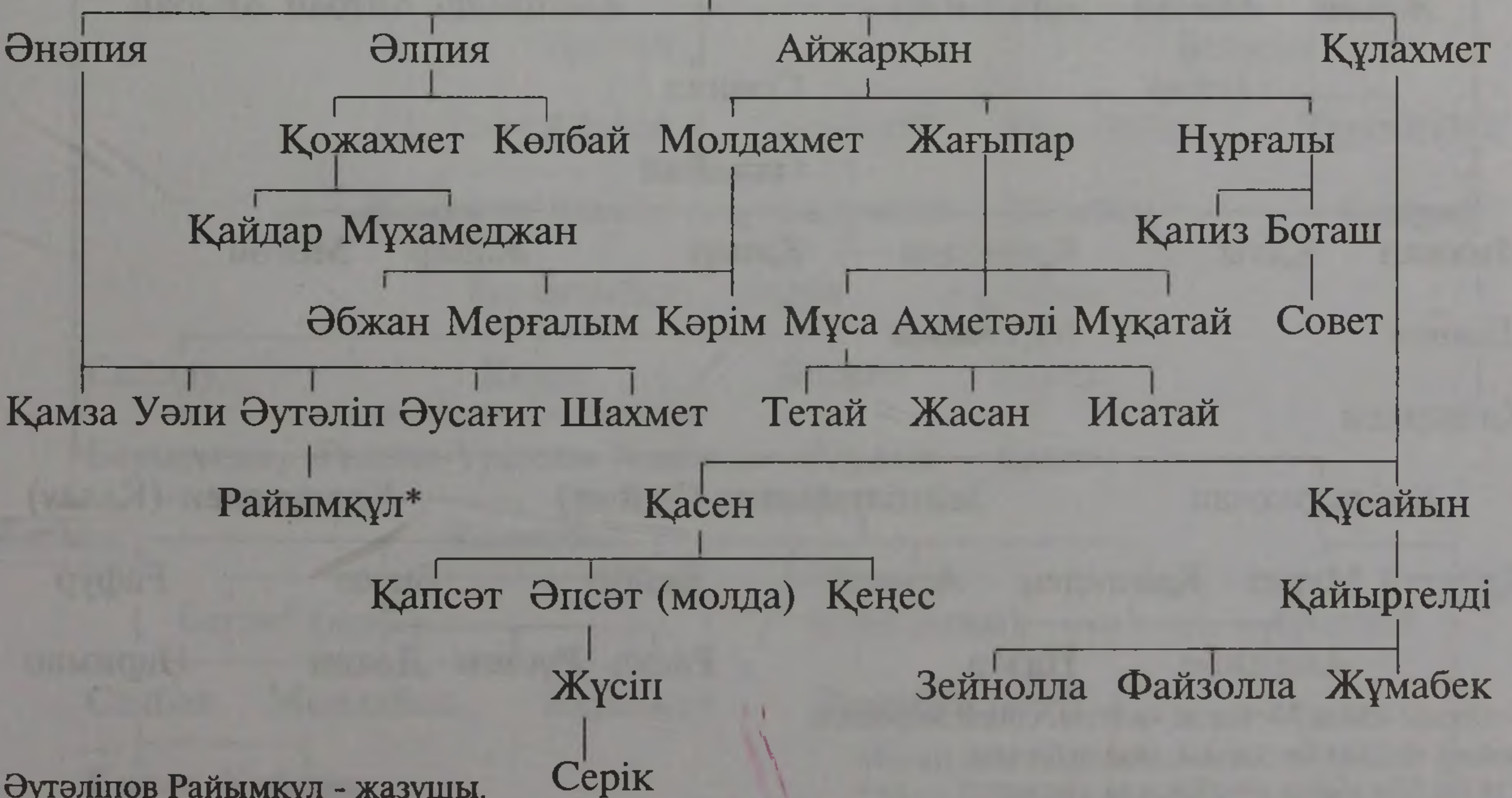
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жарылғасын - Мұрат - Бестібай - Беласар (балуан)

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

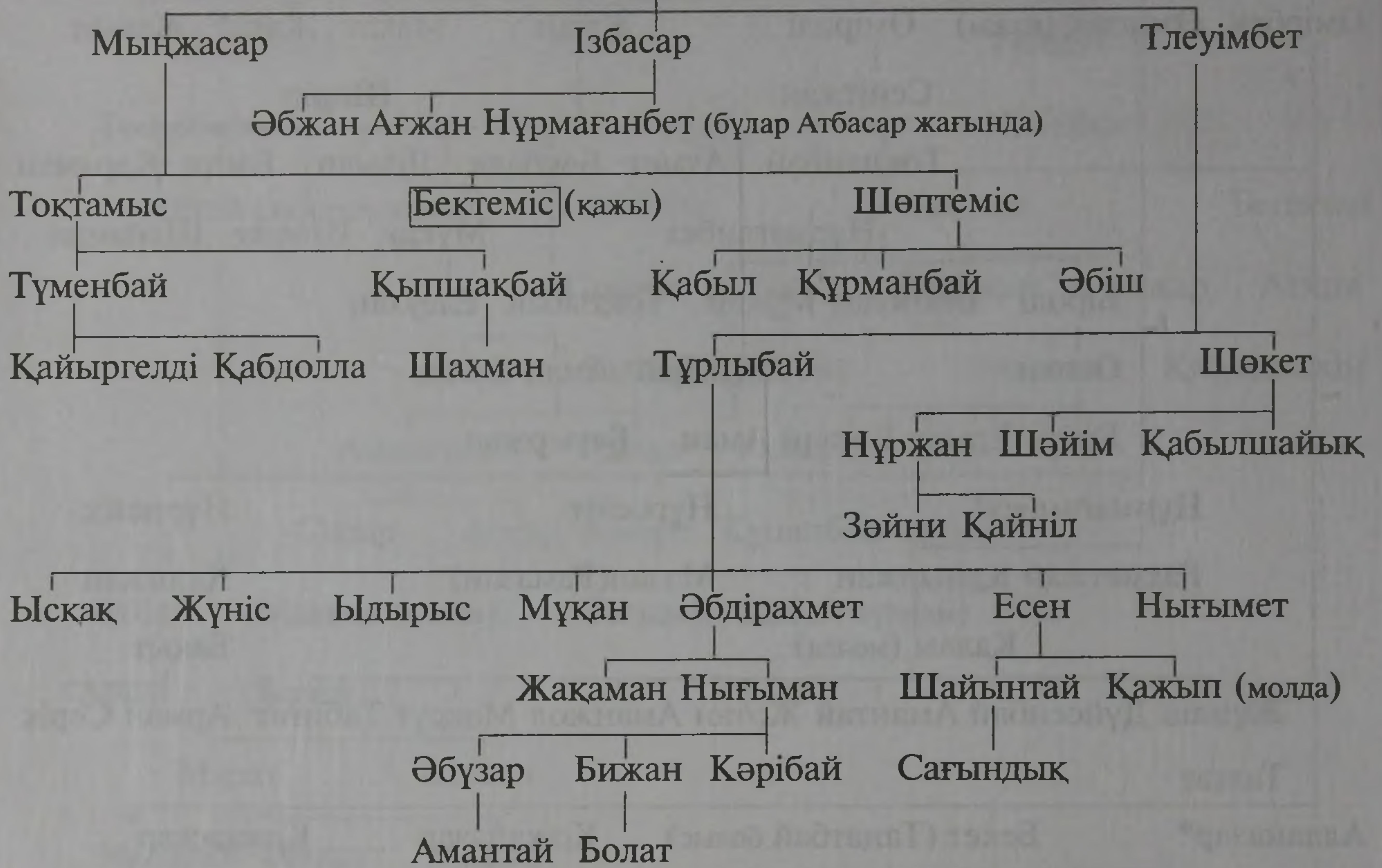
Жарылғасын - Мұрат - Бестібай - Мөкө (Мақа)

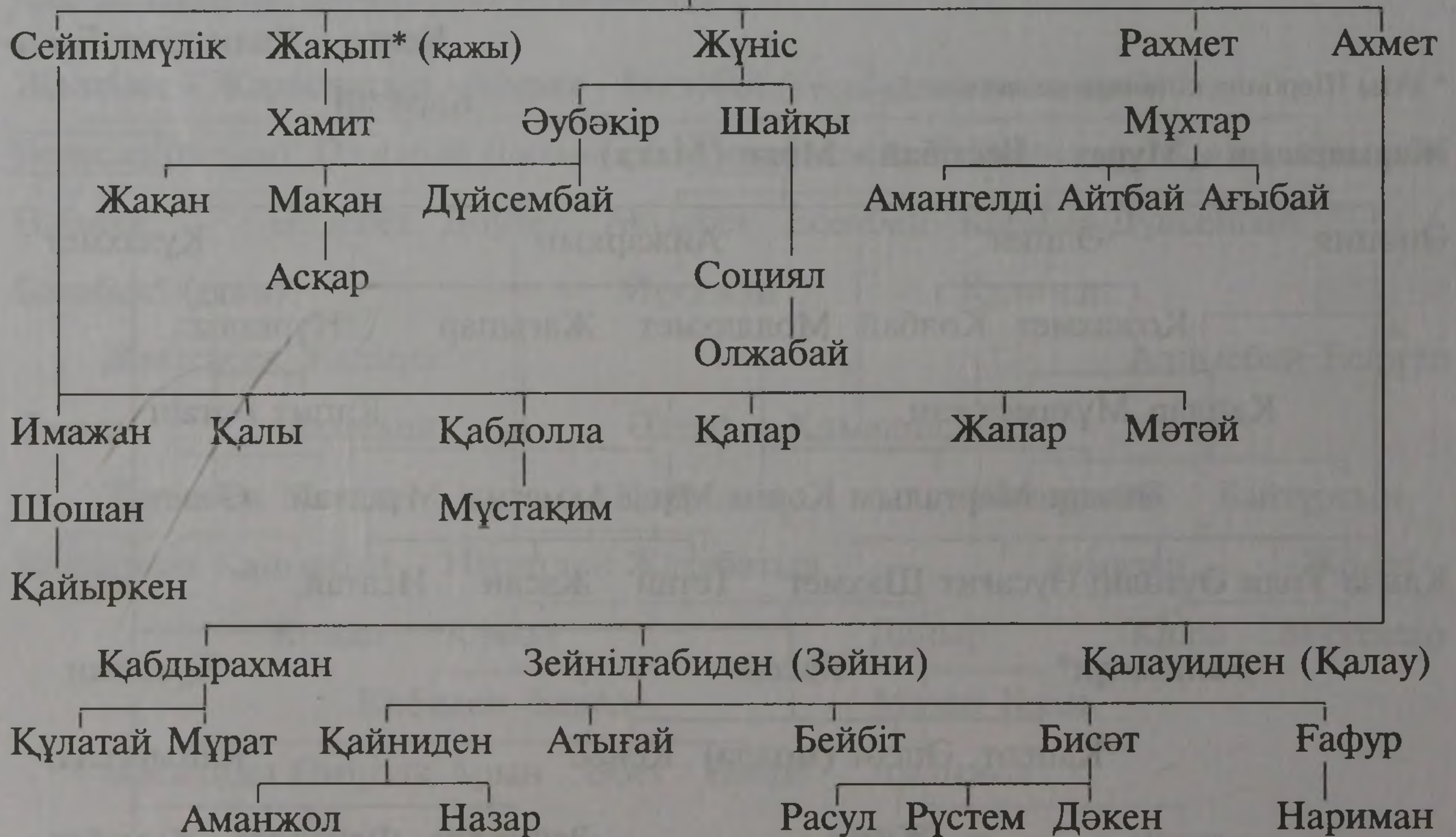
Әутәліпов Райымқұл - жазушы.

Қанжығалы шежіресі

Жантілес - Жарылғасын - Мұрат - Сегізбай

Мұрат - Сегізбай - Мыңжасар - Бектеміс

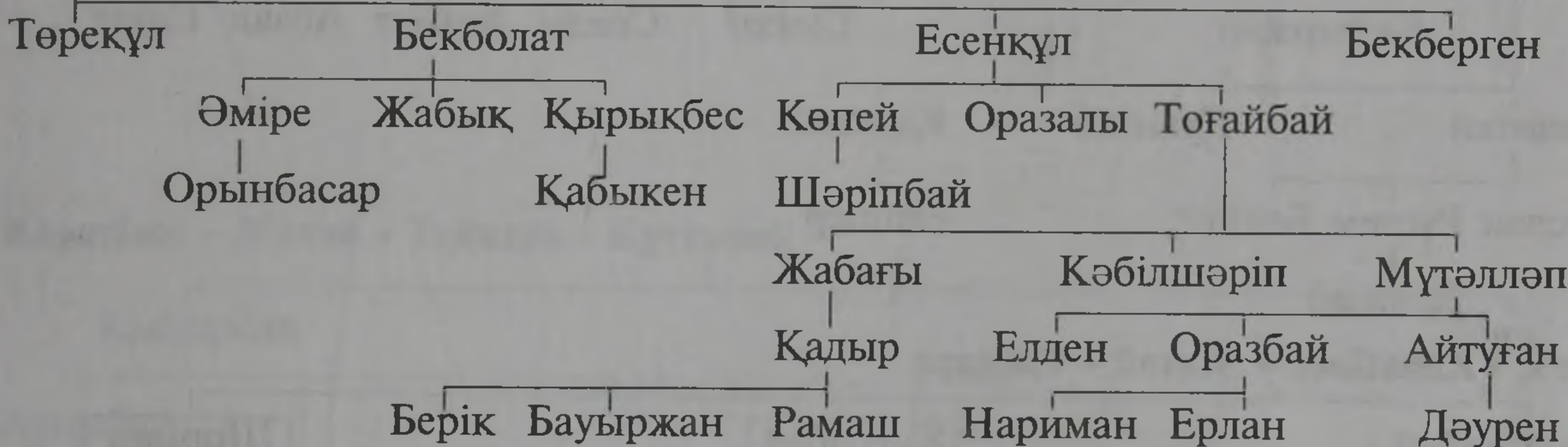
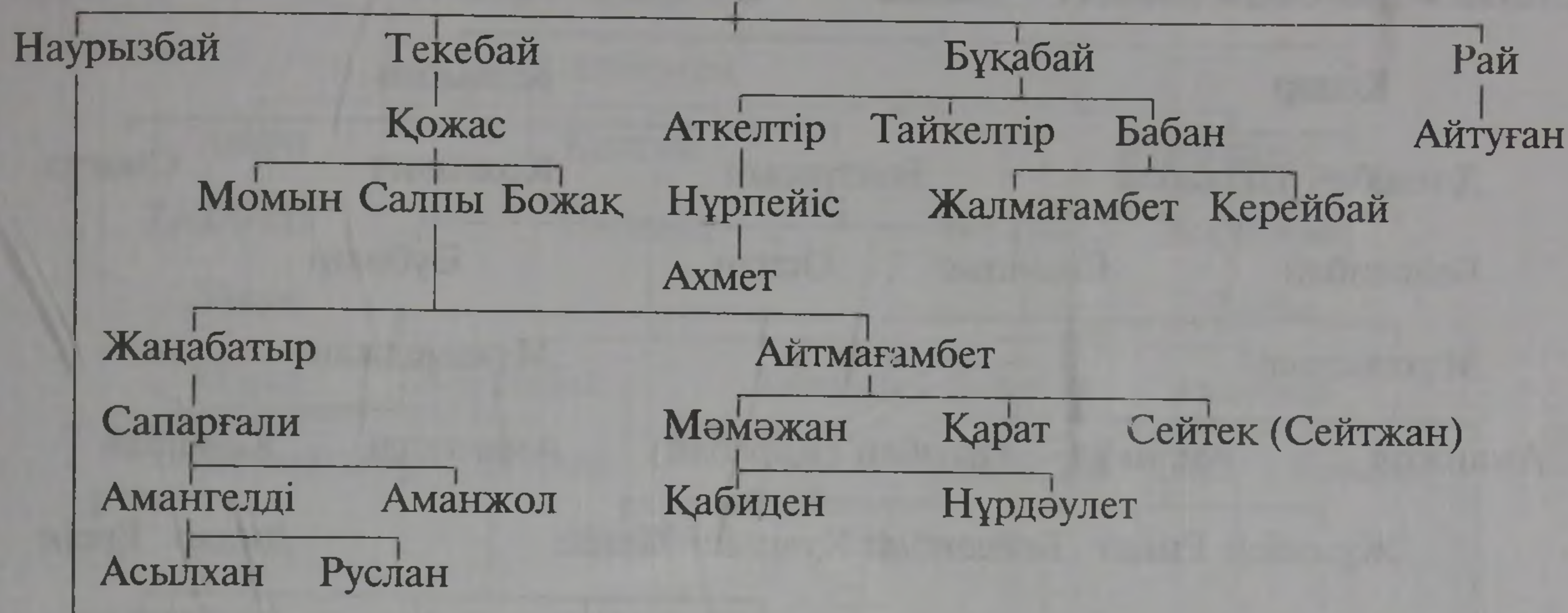

Бектеміс қажы Меккеде қайтты, сонда жерленді.

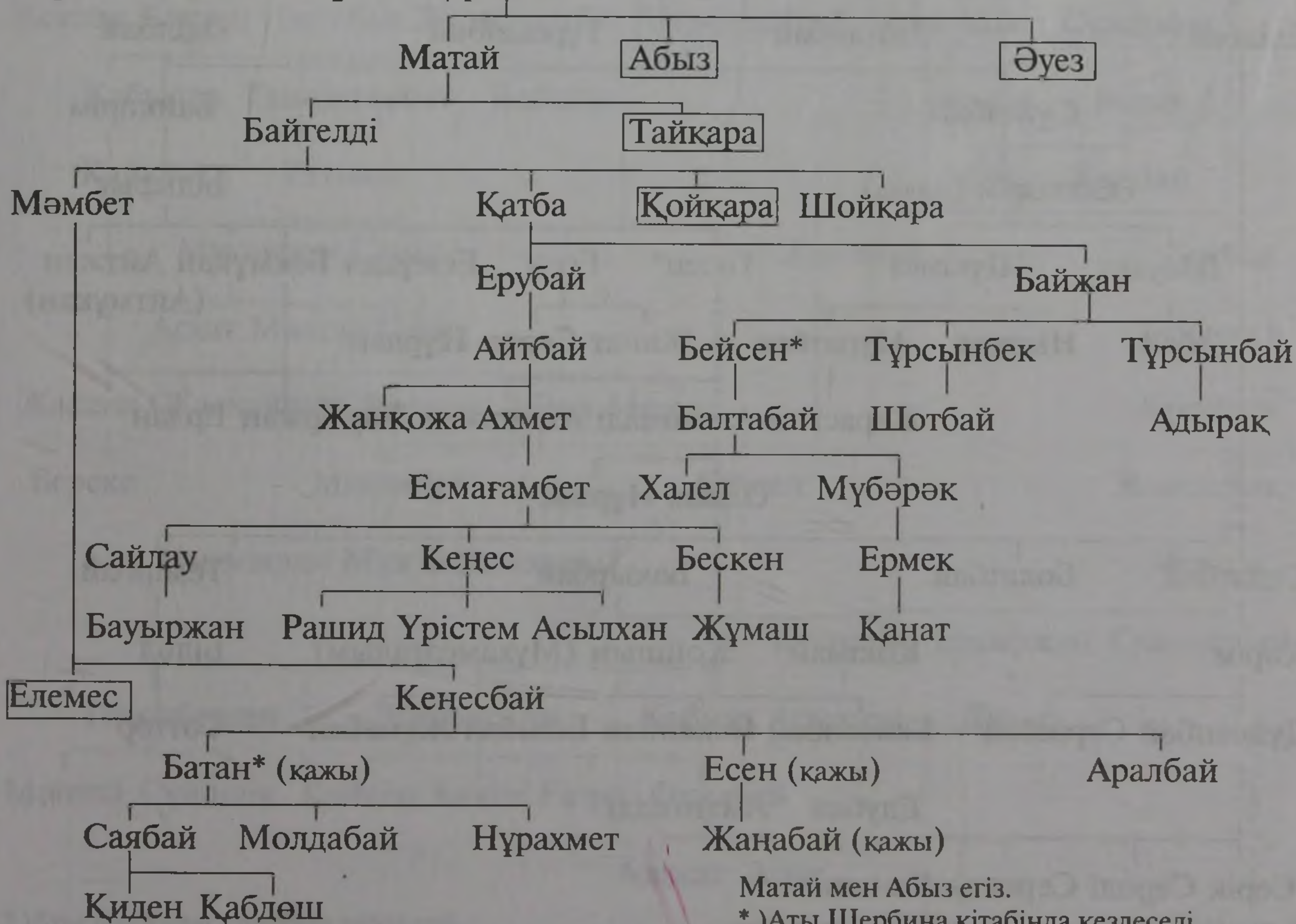
Зәйни қолхоз басқарды, молда болды.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Жантілес - Жарылғасын - Мұрат - Мүрес

Уөріс - Тәңізбай - Тұяқ - Қаратілес

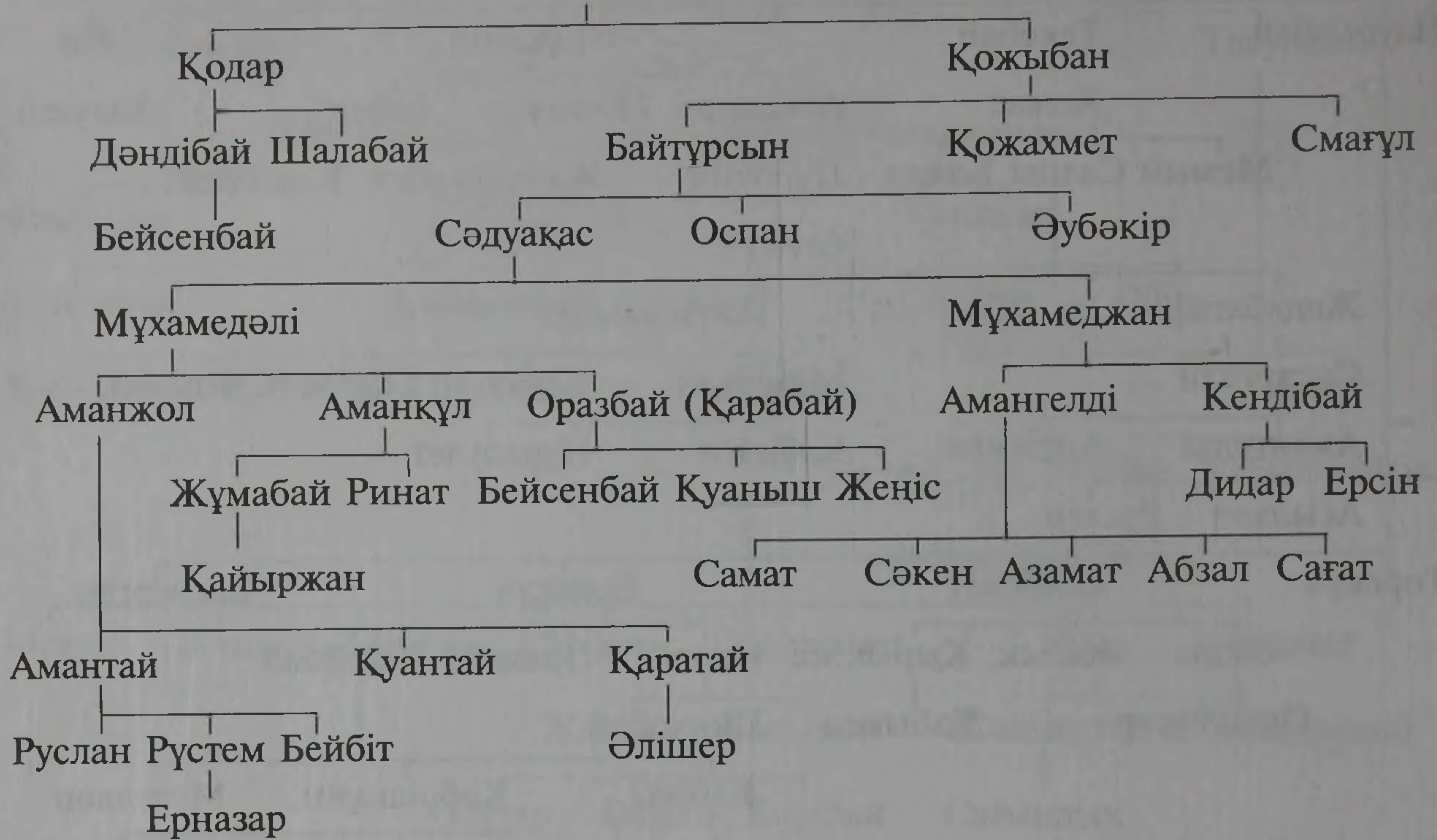

Матай мен Абыз егіз.

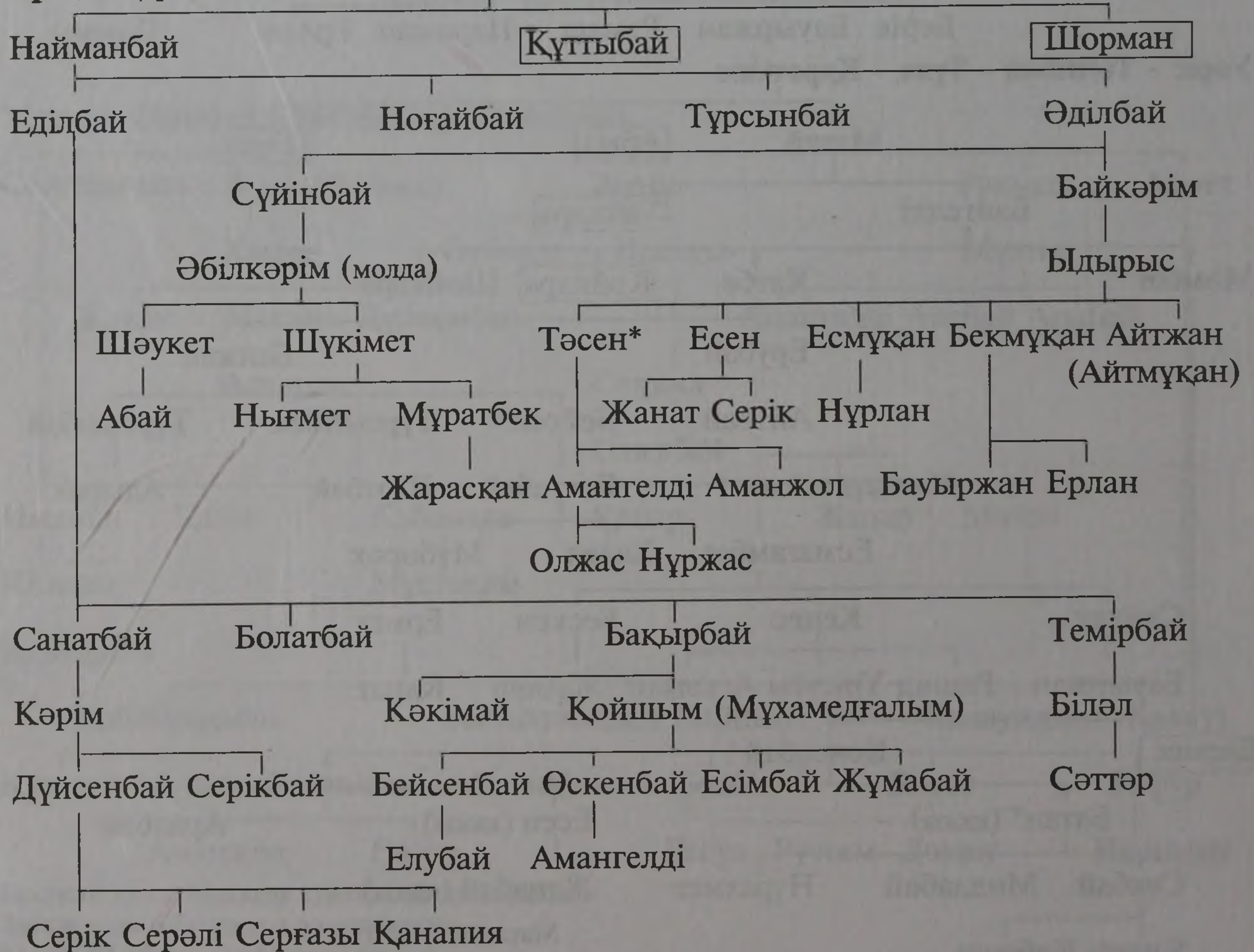
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қанжығалы шежіресі

Матай - Бәйгелді - Мәмбет - Елемес

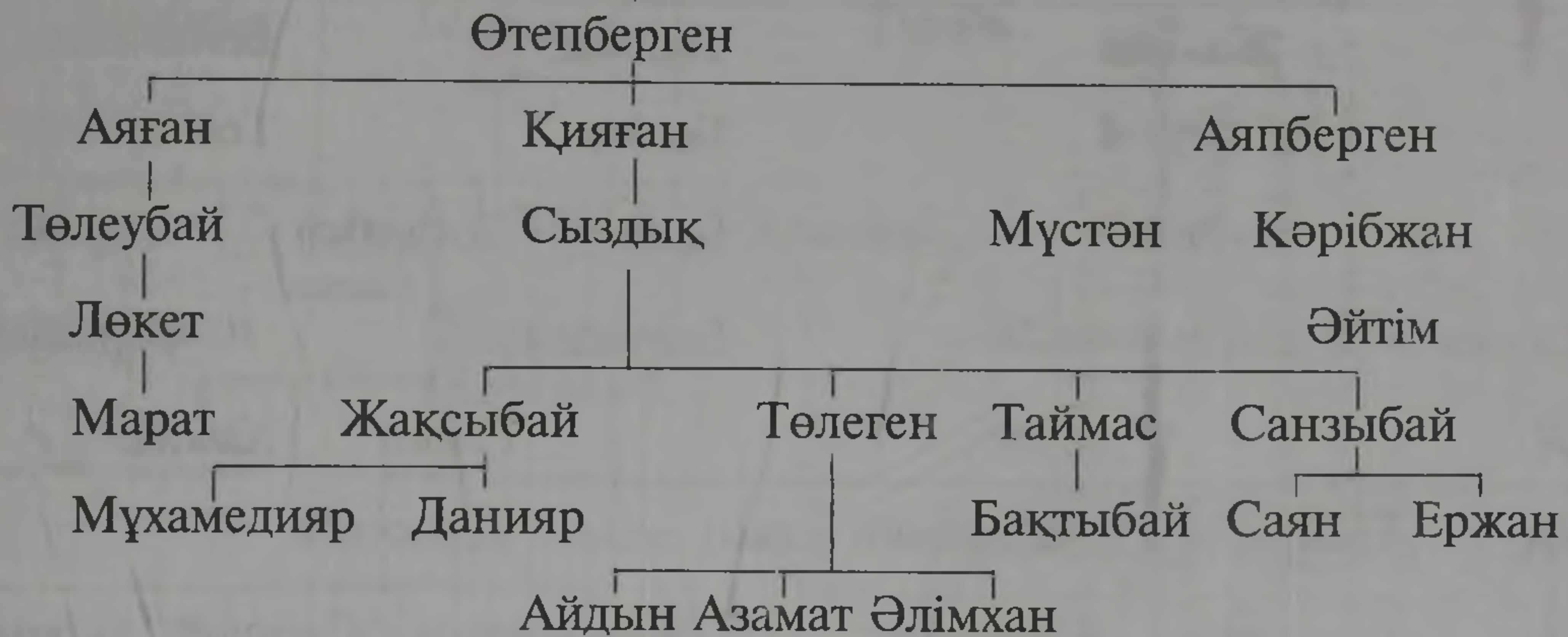

Тұяқ - Қаратілес - Матай - Тайқара

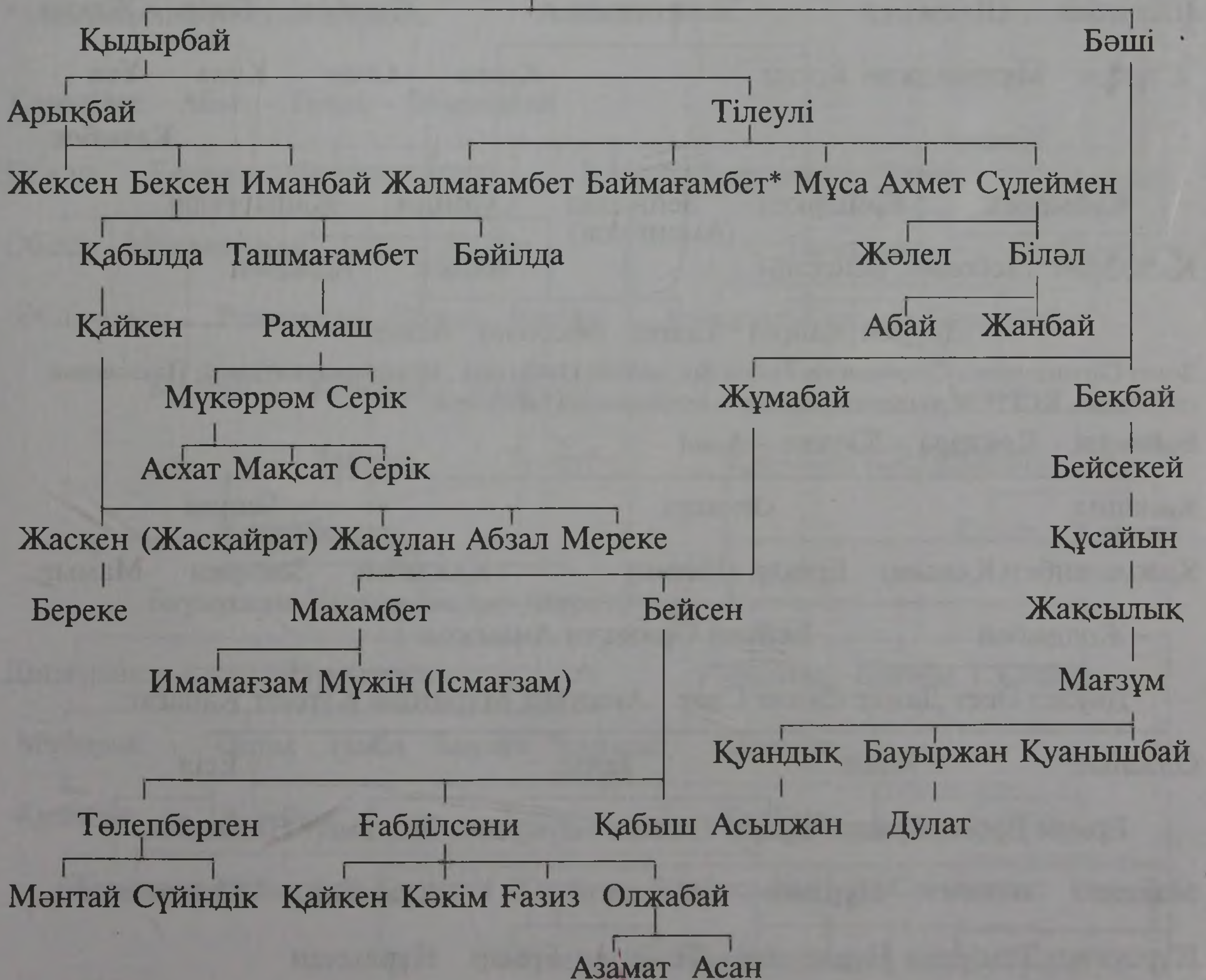

Серік Серәлі Серғазы Қанапия
Байкәрімов Тәсен - кеңшар директоры болды.

Қаратілес - Матай - Тайқара - Шорман

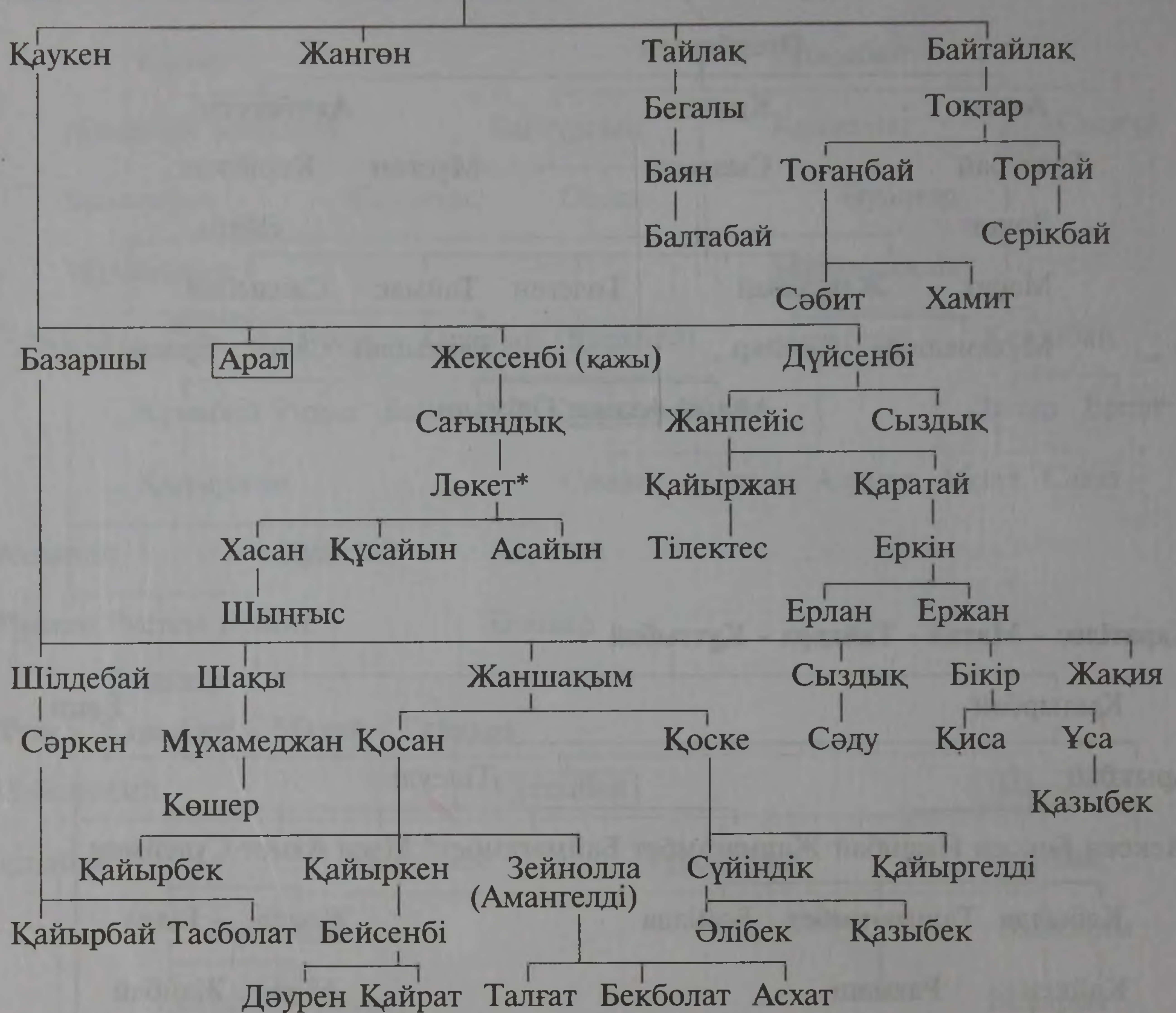
Қаратілес - Матай - Тайқара - Құттыбай

*)Аты Щербина кітабiнда кездеседi.

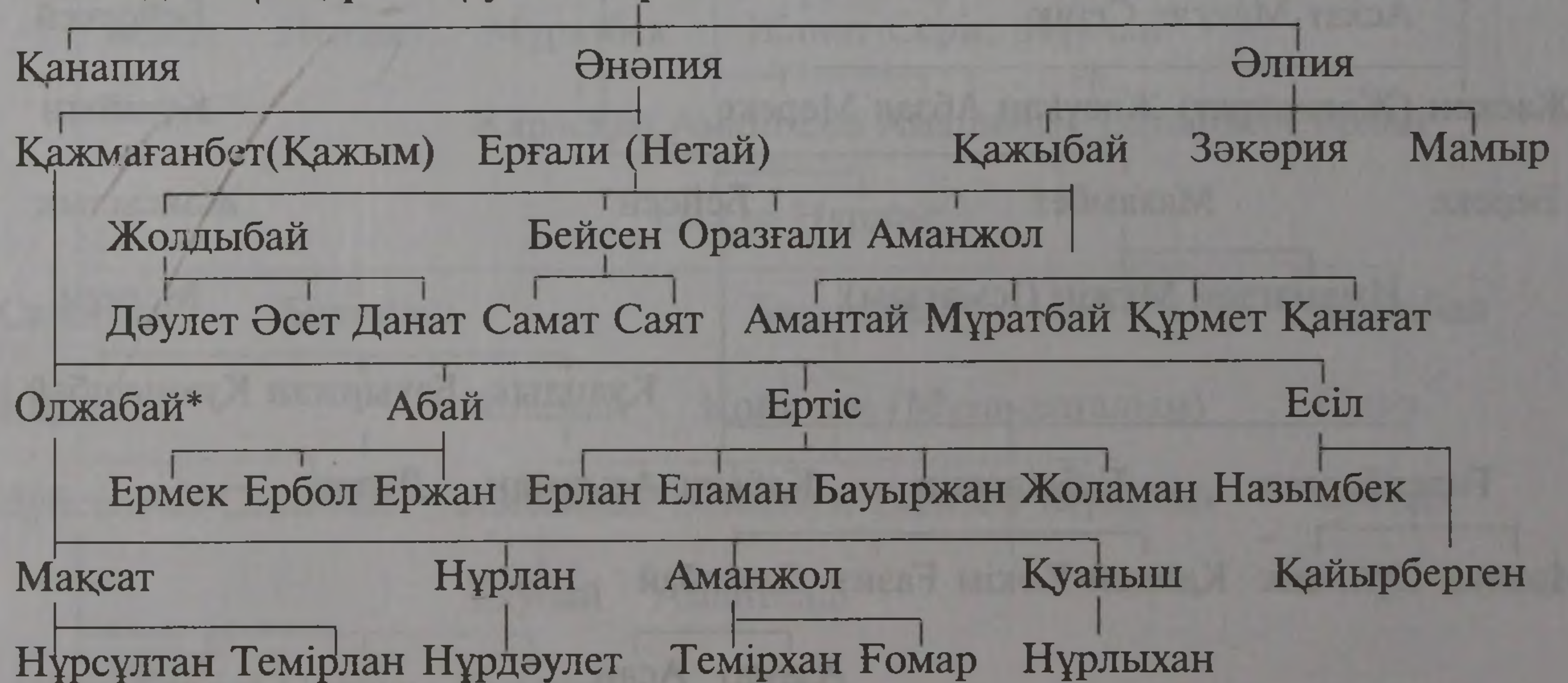
Қанжығалы шежіресі

Қаратілес - Матай - Байгерді - Қойқара

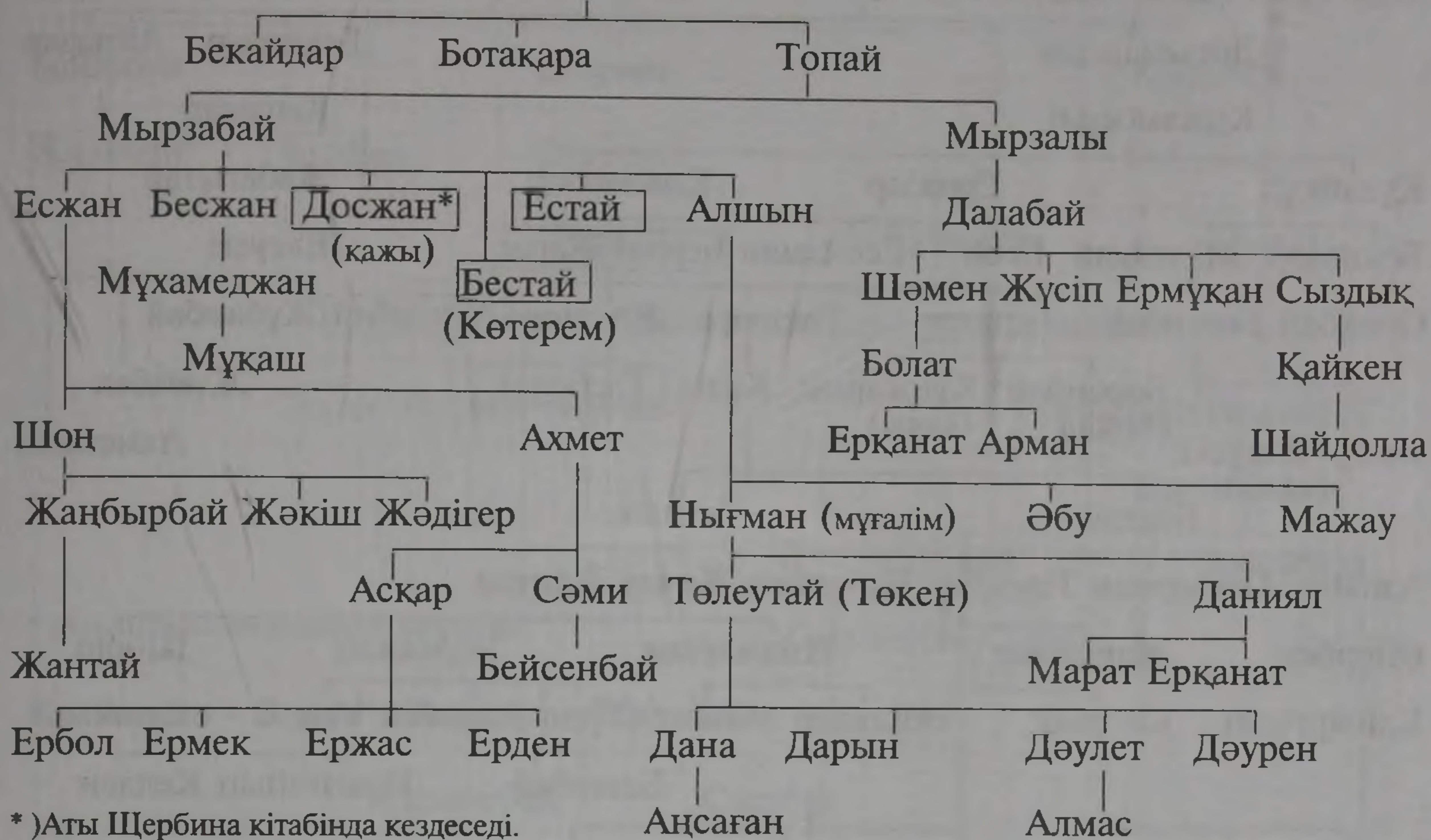
Лөкет Сағындықов - Социалистік Еңбек Ері, шопан. Омбы обл., Нововаршав ауданы, Платоновка селосында, КСРО 50 жылдығы атындағы кеңшарында еңбек етті.

Байкелді - Қойқара - Қаукен - Арал

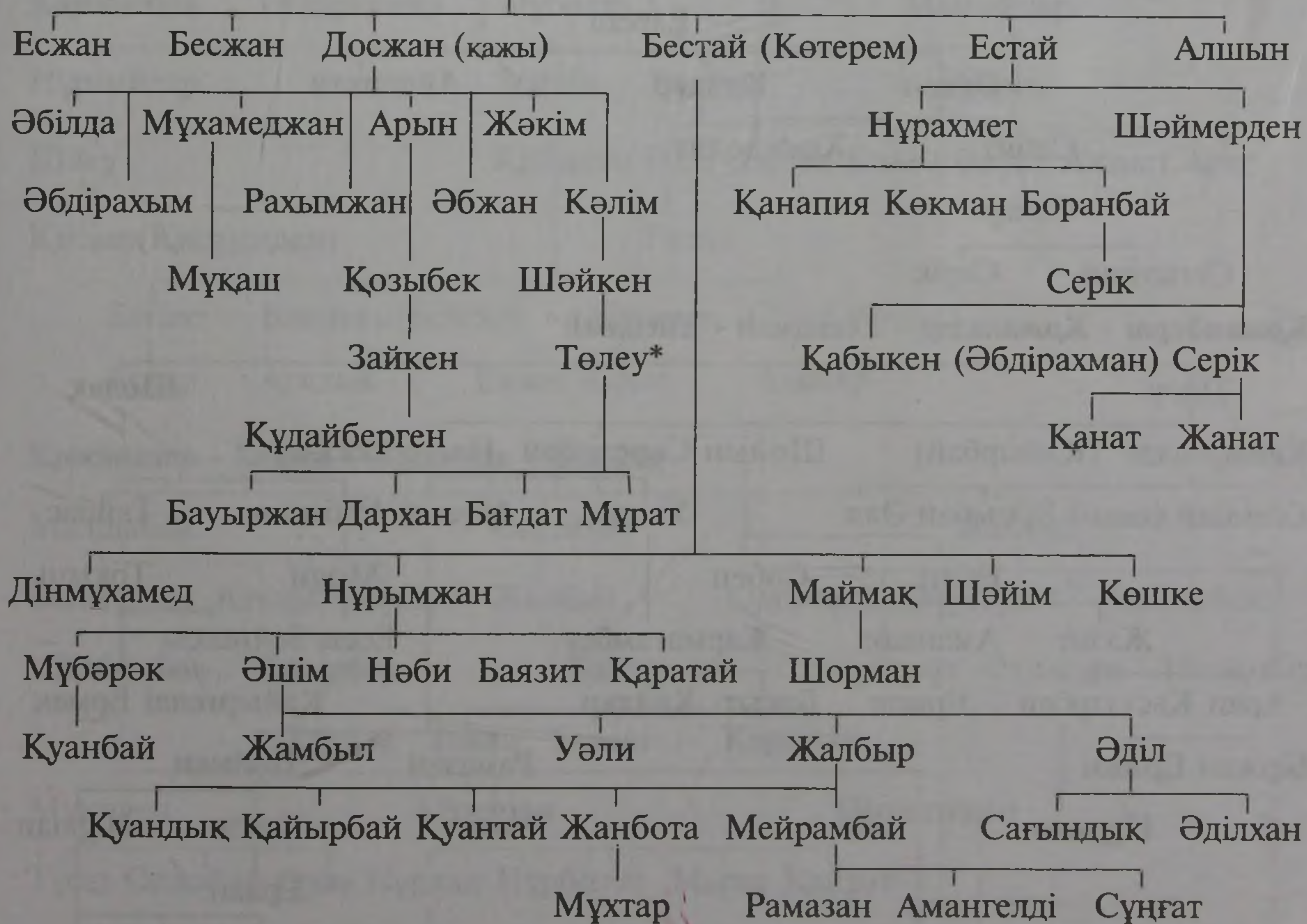

Олжабай Аралов - Екібастұз ауданының әкімі болды.

Теңізбай - Тұяқ - Қаратілес - Абыз

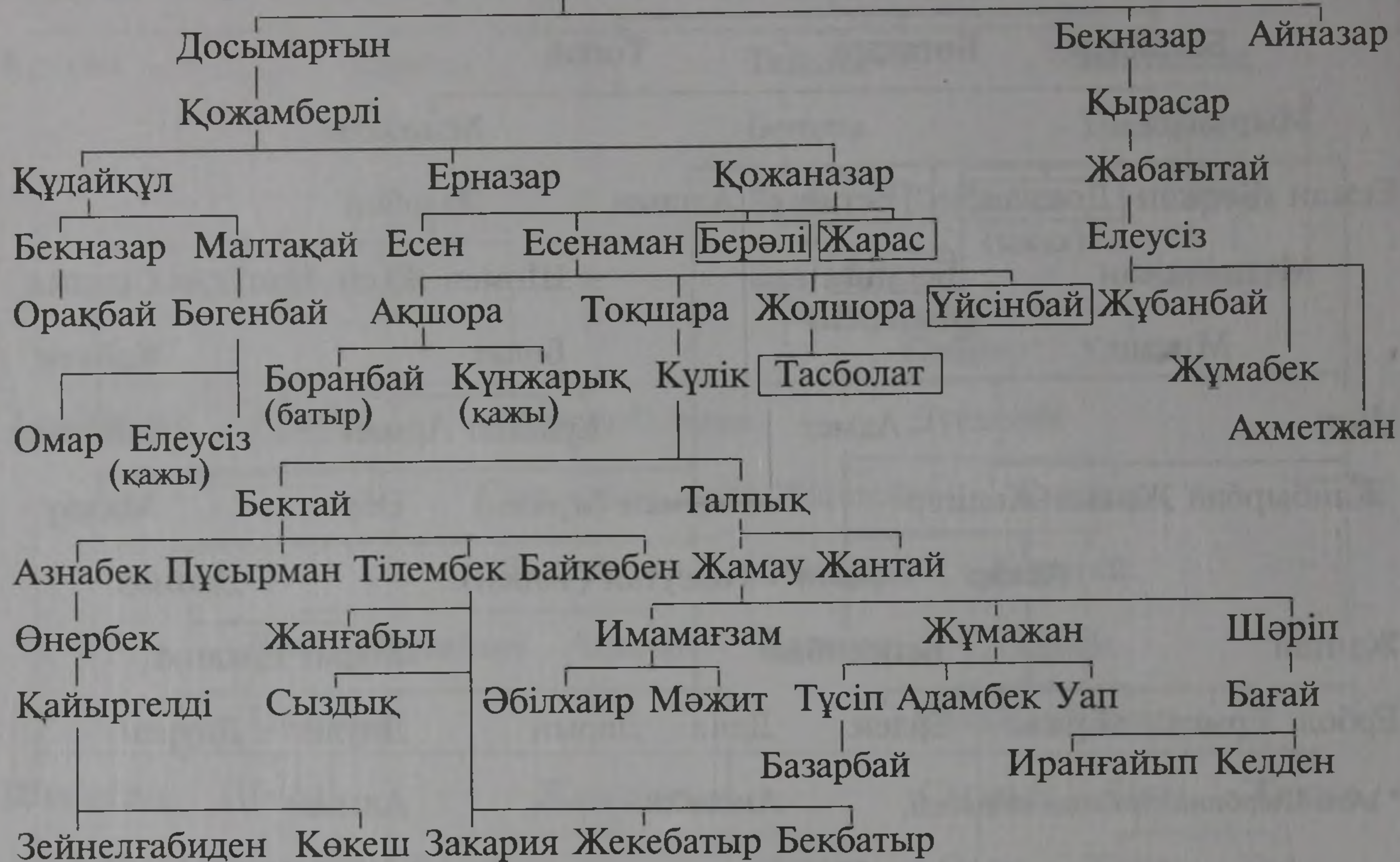

Қаратілес - Абыз - Топай - Myрзабай

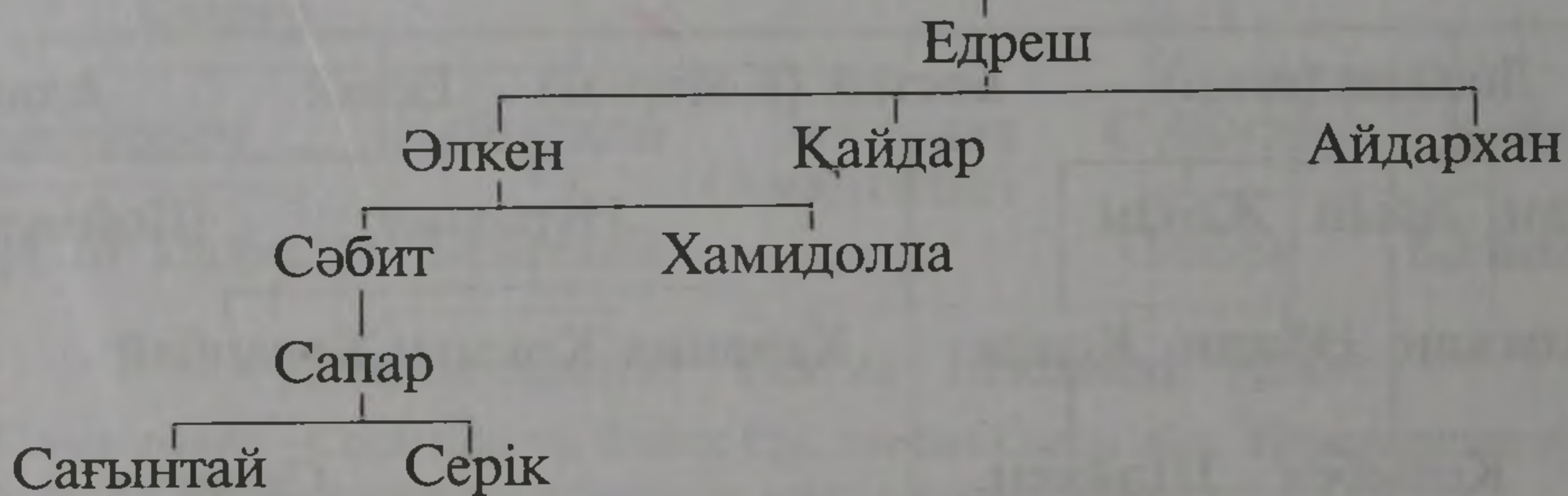

Қанжығалы шежіресі

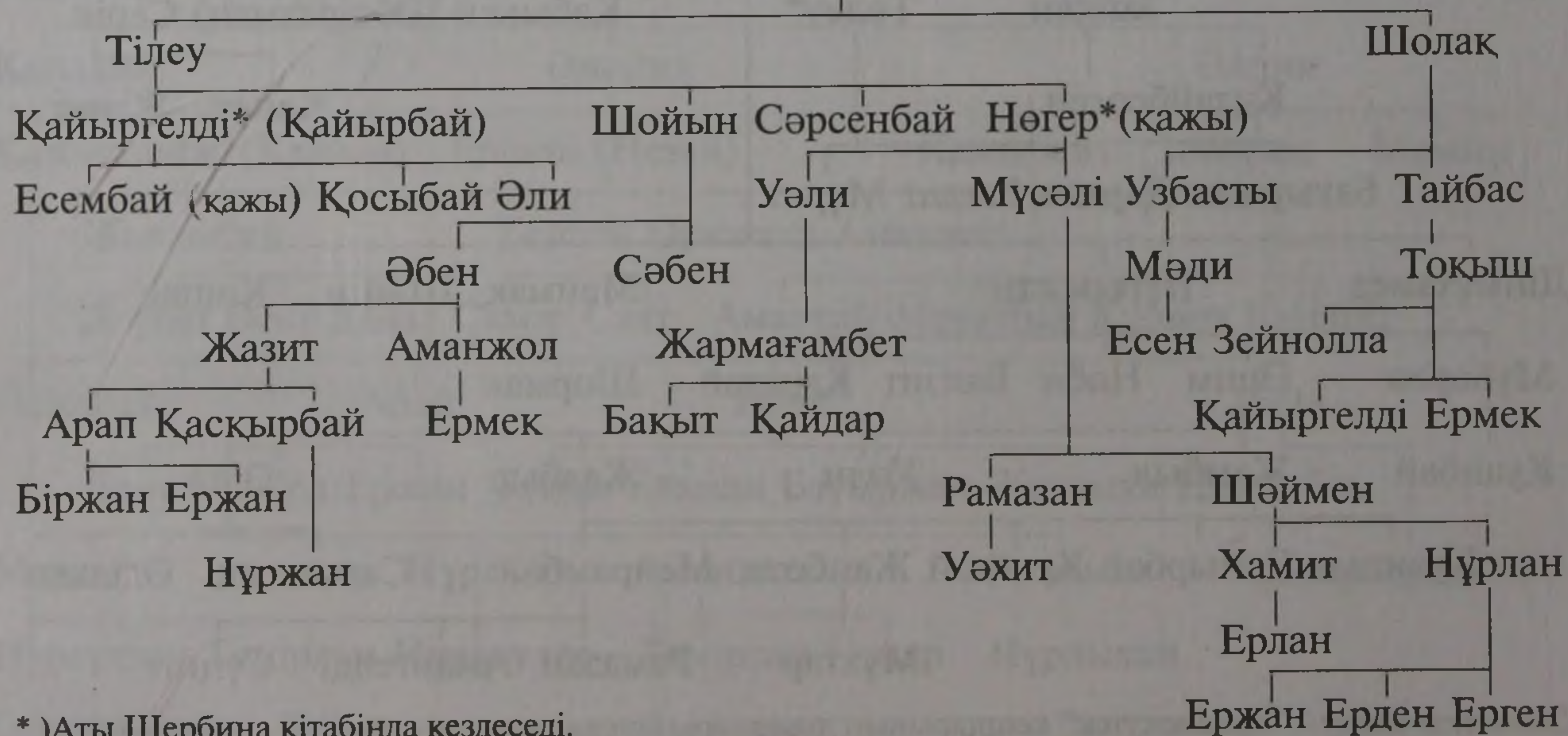
Теңізбай - Тұяқ - Қаратілес - Әуез

Қожаназар - Есенаман - Жолшора - Тасболат

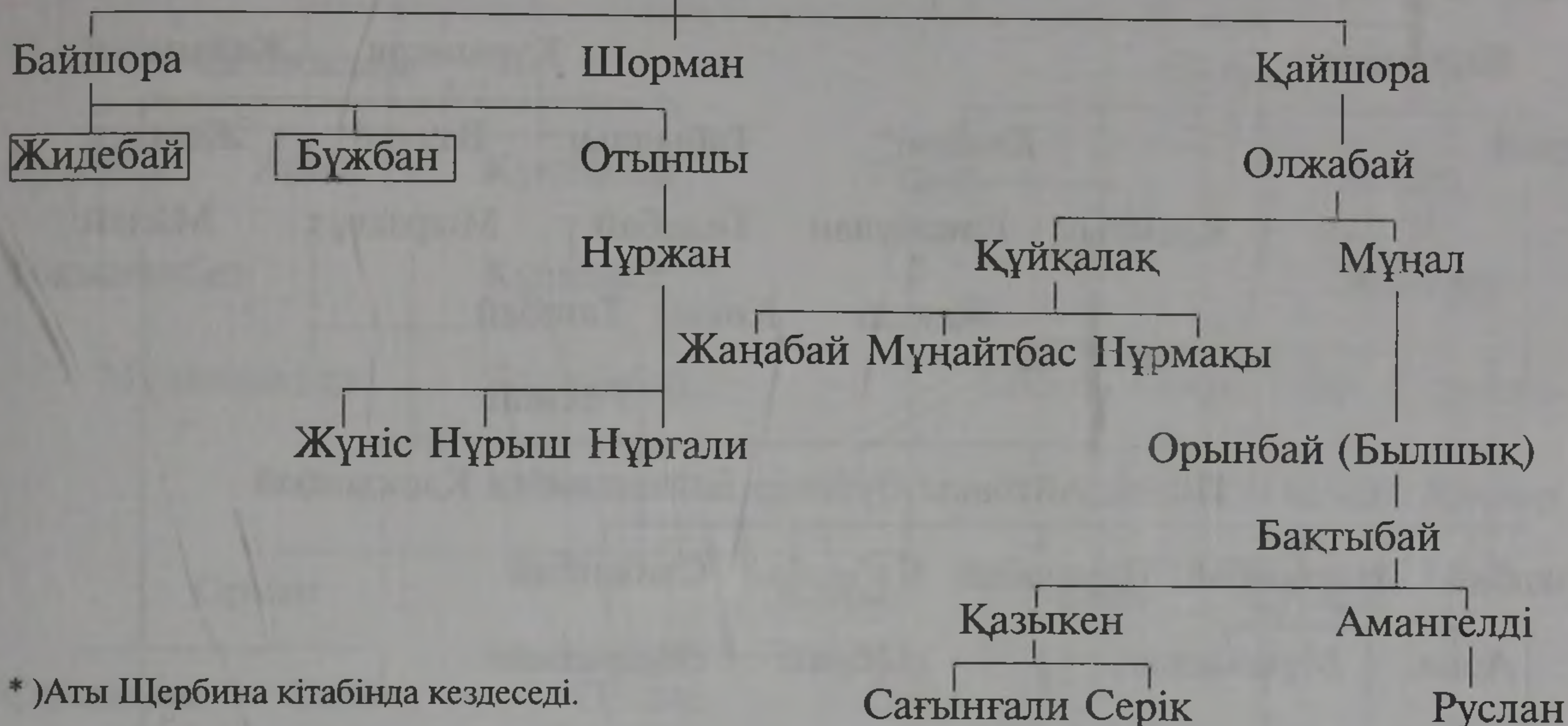

Қожамберлі - Қожаназар - Есенаман - Үйсінбай

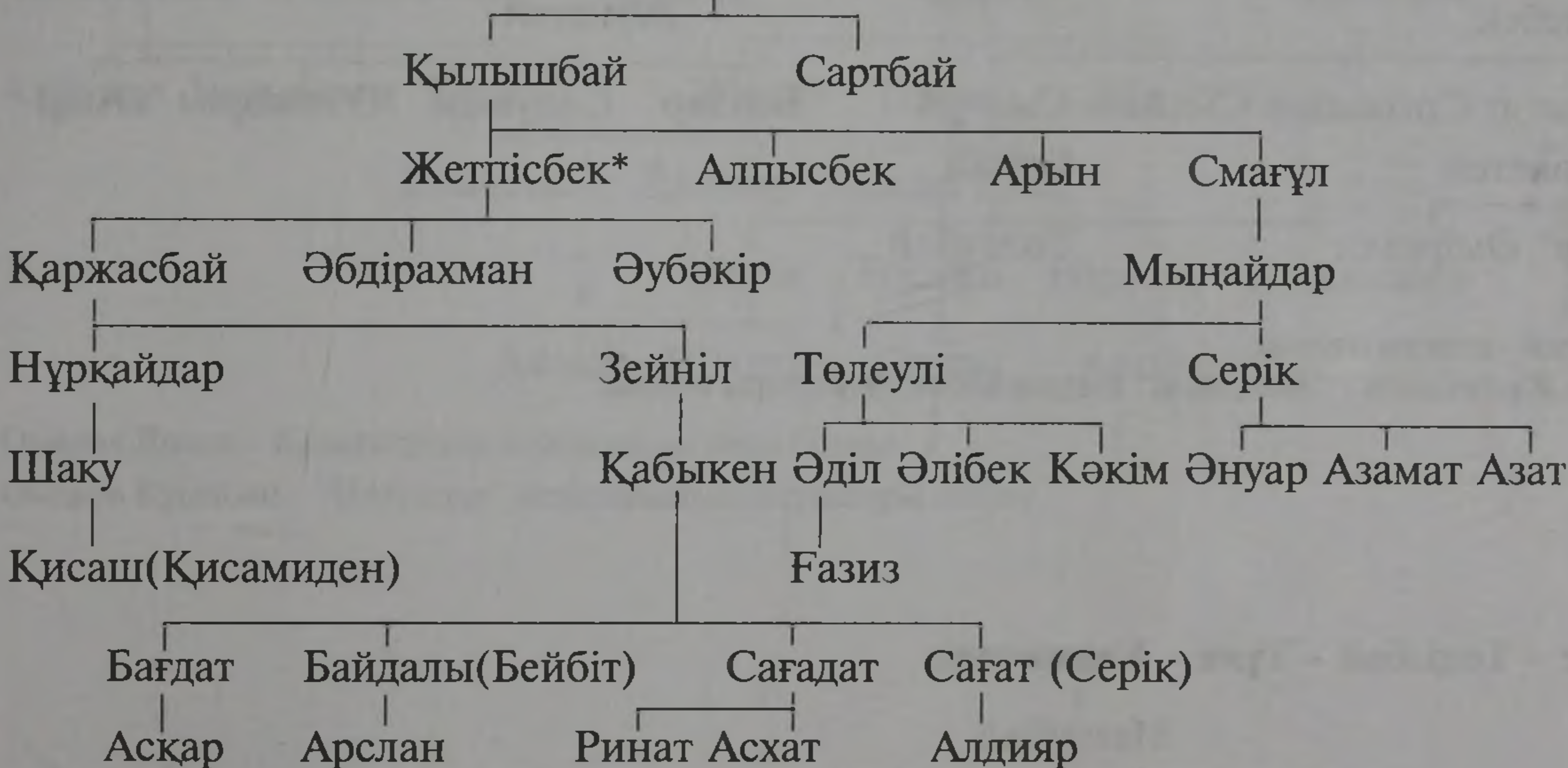
*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қаратілес - Әуез - Қожаназар - Берәлі

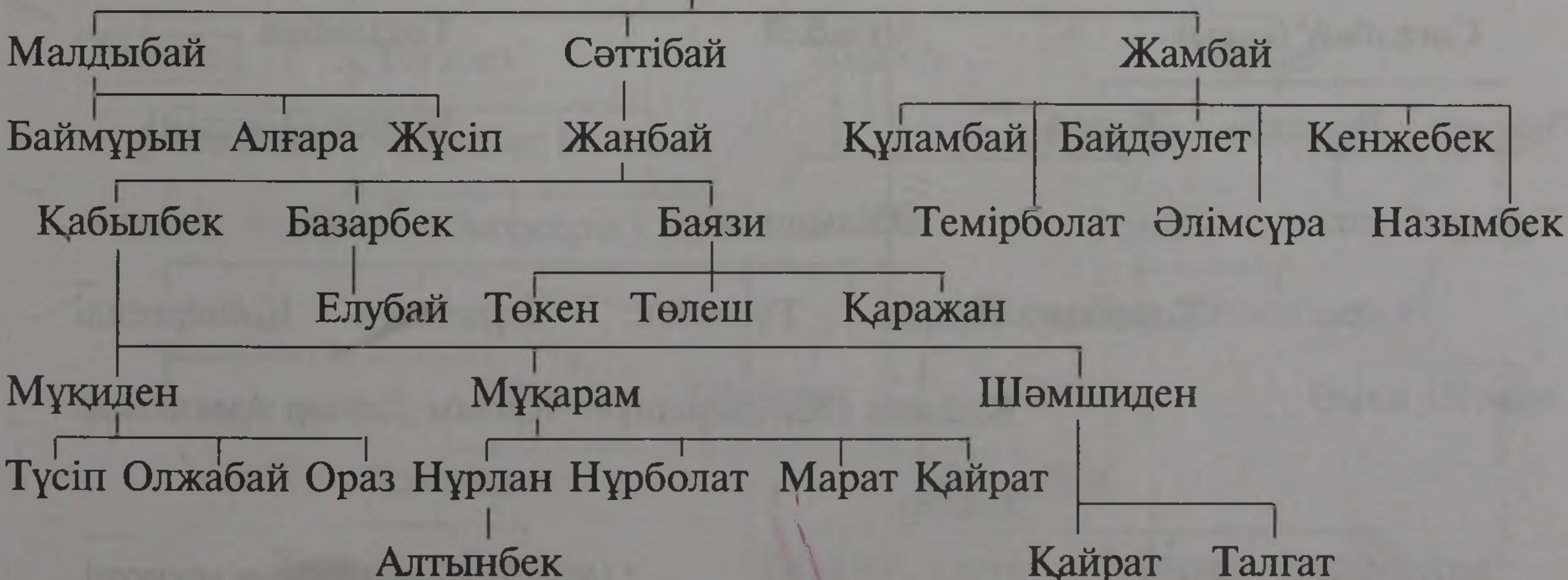

*) Аты Щербина кітабында кездеседі.

Қожаназар - Берәлі - Байшора - Жидебай

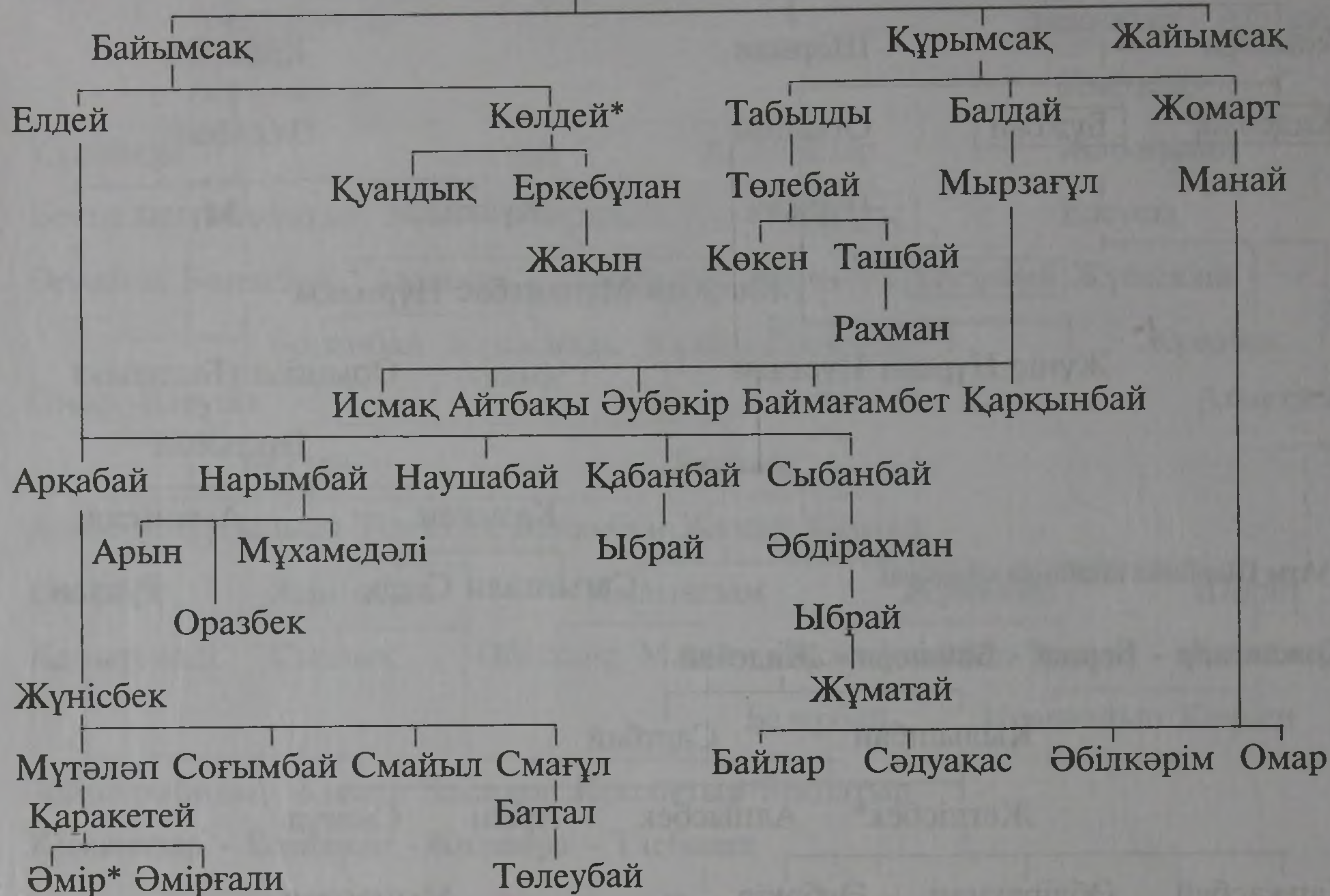

Қожаназар - Берәлі - Байшора - Бұжбан

Қанжығалы шежіресі

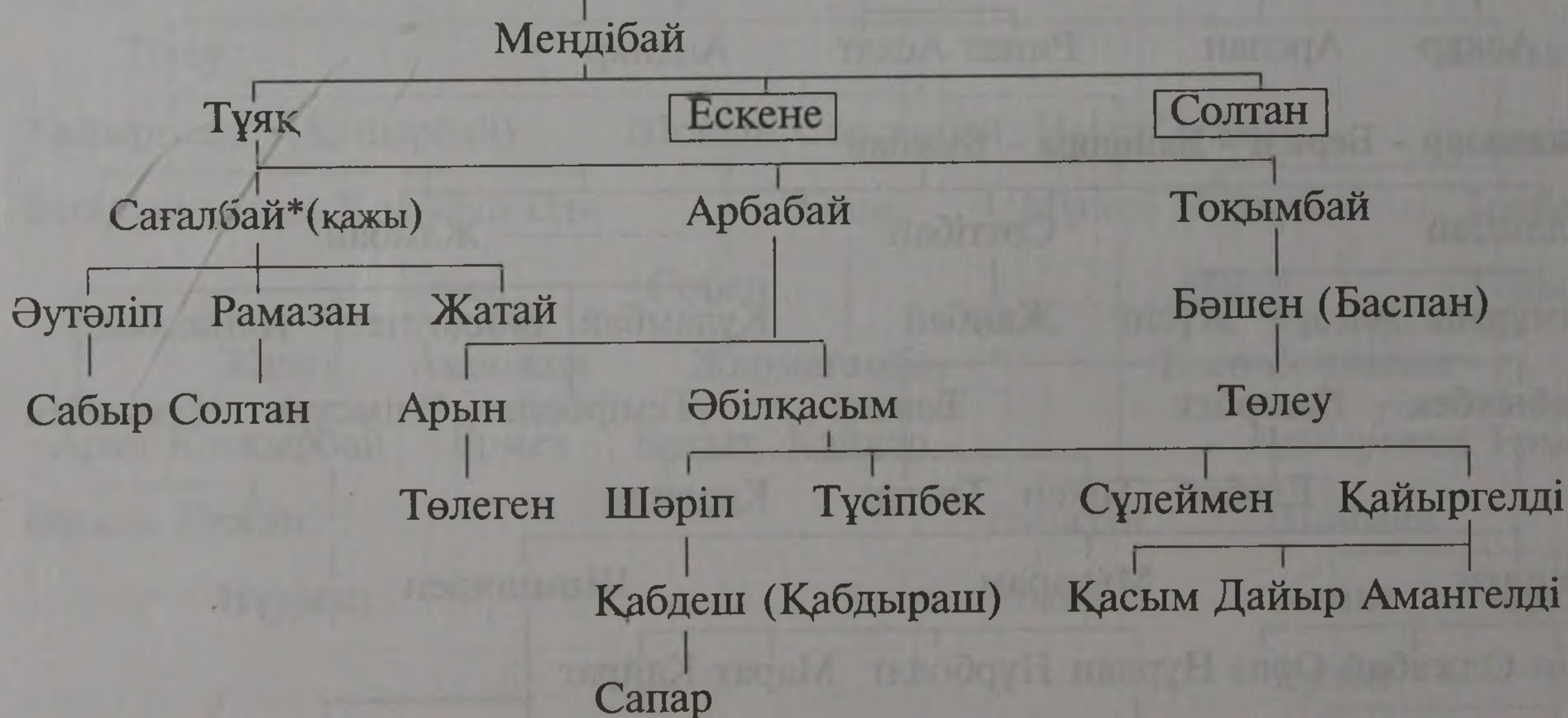
Қаратілес - Әуез - Қожаназар - Жарас

Көлдей - атақты палуан.

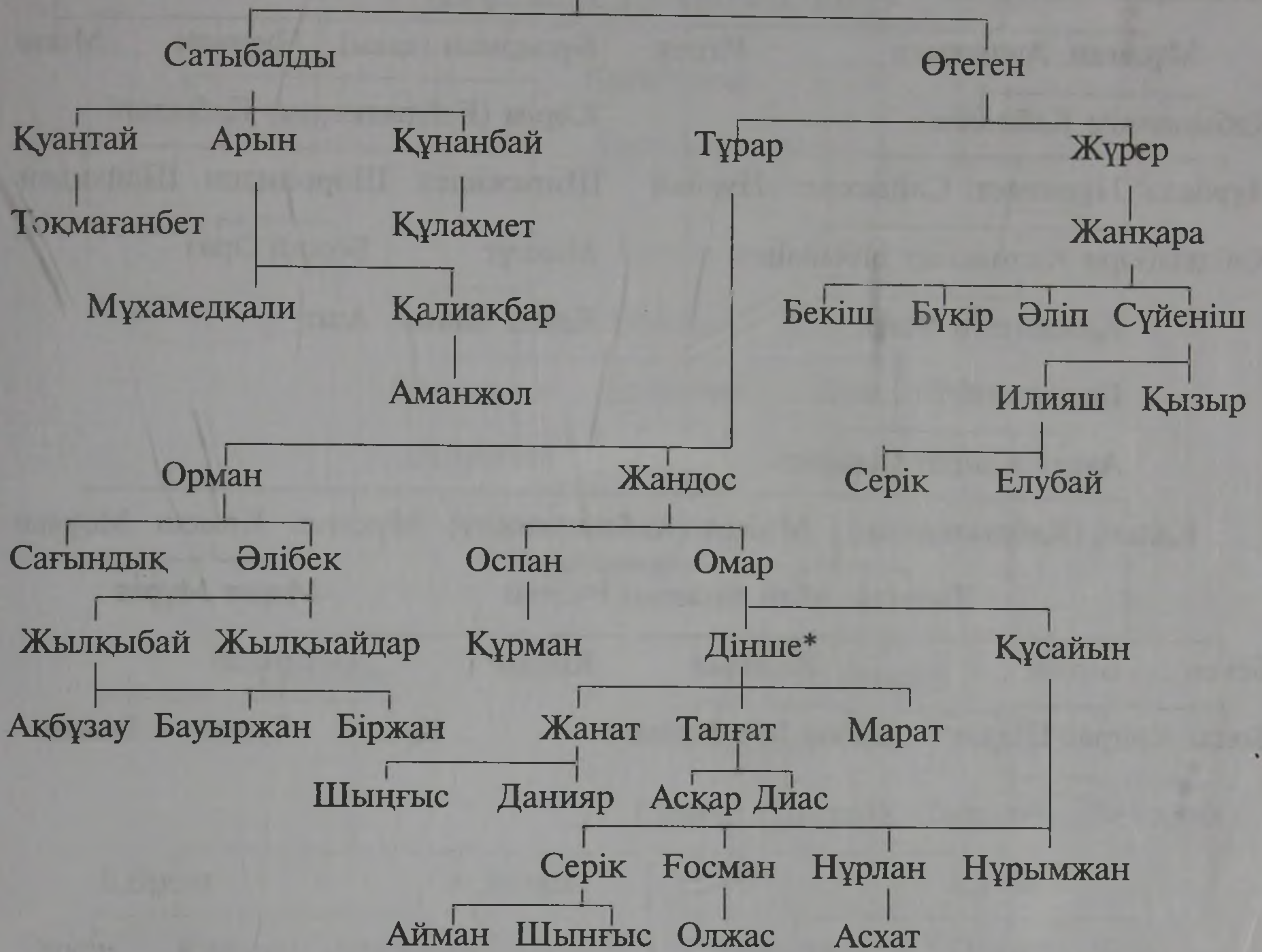
Әмір Жүнісбеков - "Западный" кеңшарының директоры болды.

Уәріс - Теңізбай - Тұяқ - Кенжеқара

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

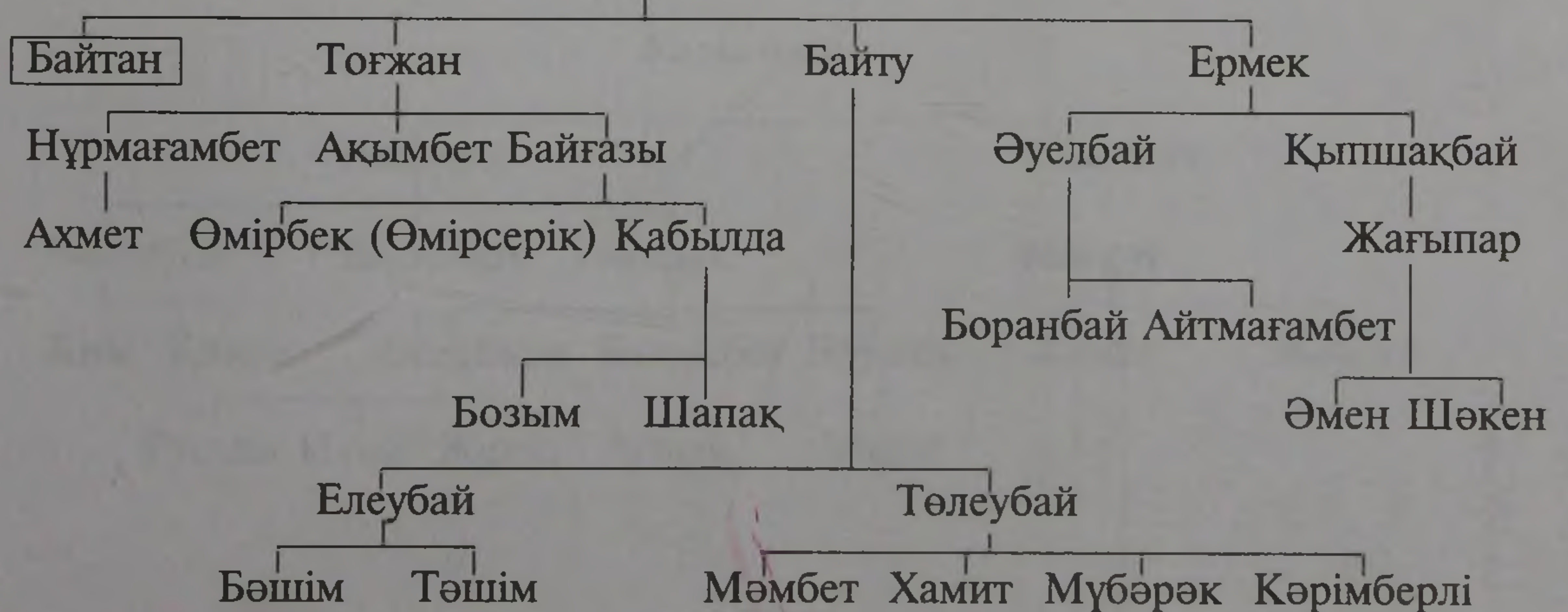
Тұяқ - Кенжеқара - Меңдібай - Ескене

Омаров Дінше - Қарағандыда шахта директоры болды.

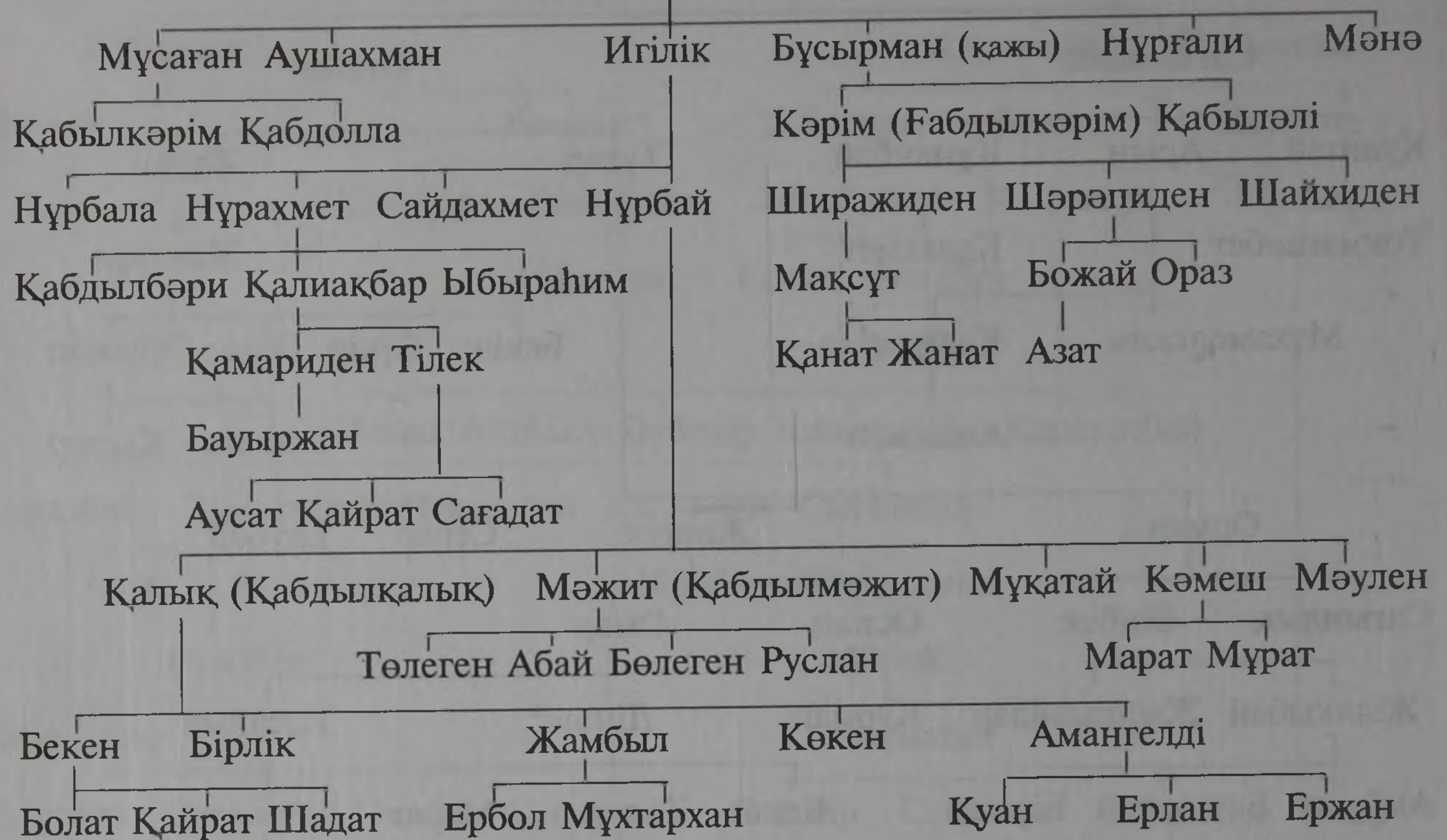
Омаров Құсайын - "Екібастұз" кеңшарының директоры болды.

Тұяқ - Кенжеқара - Меңдібай - Солтан

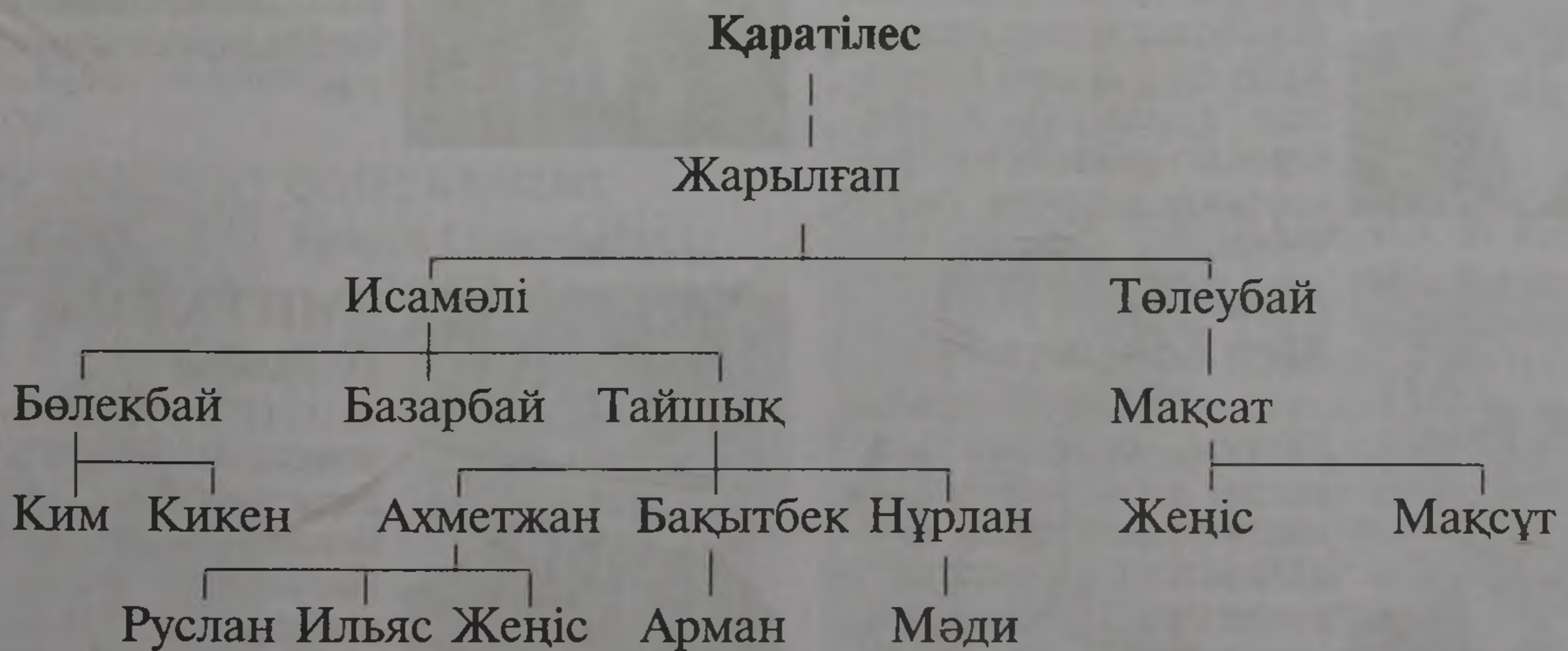
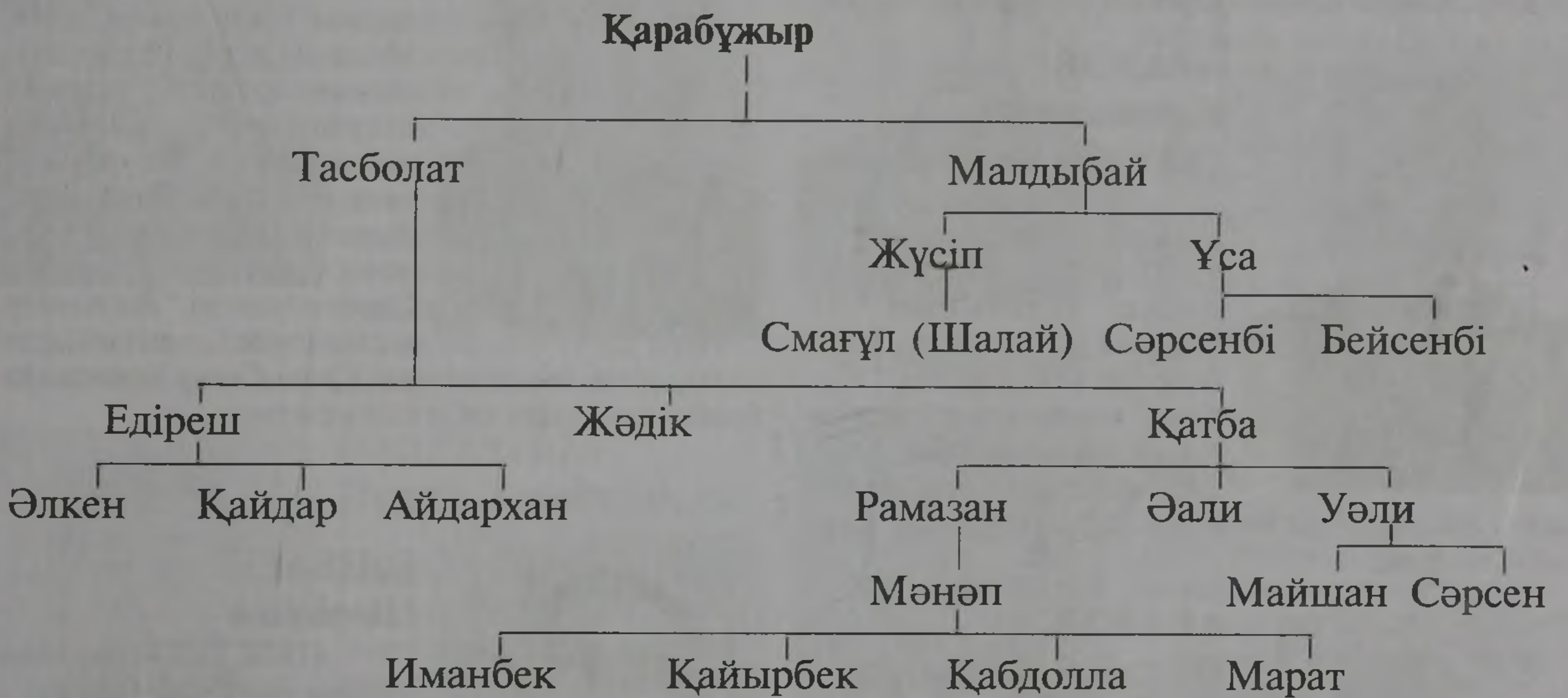
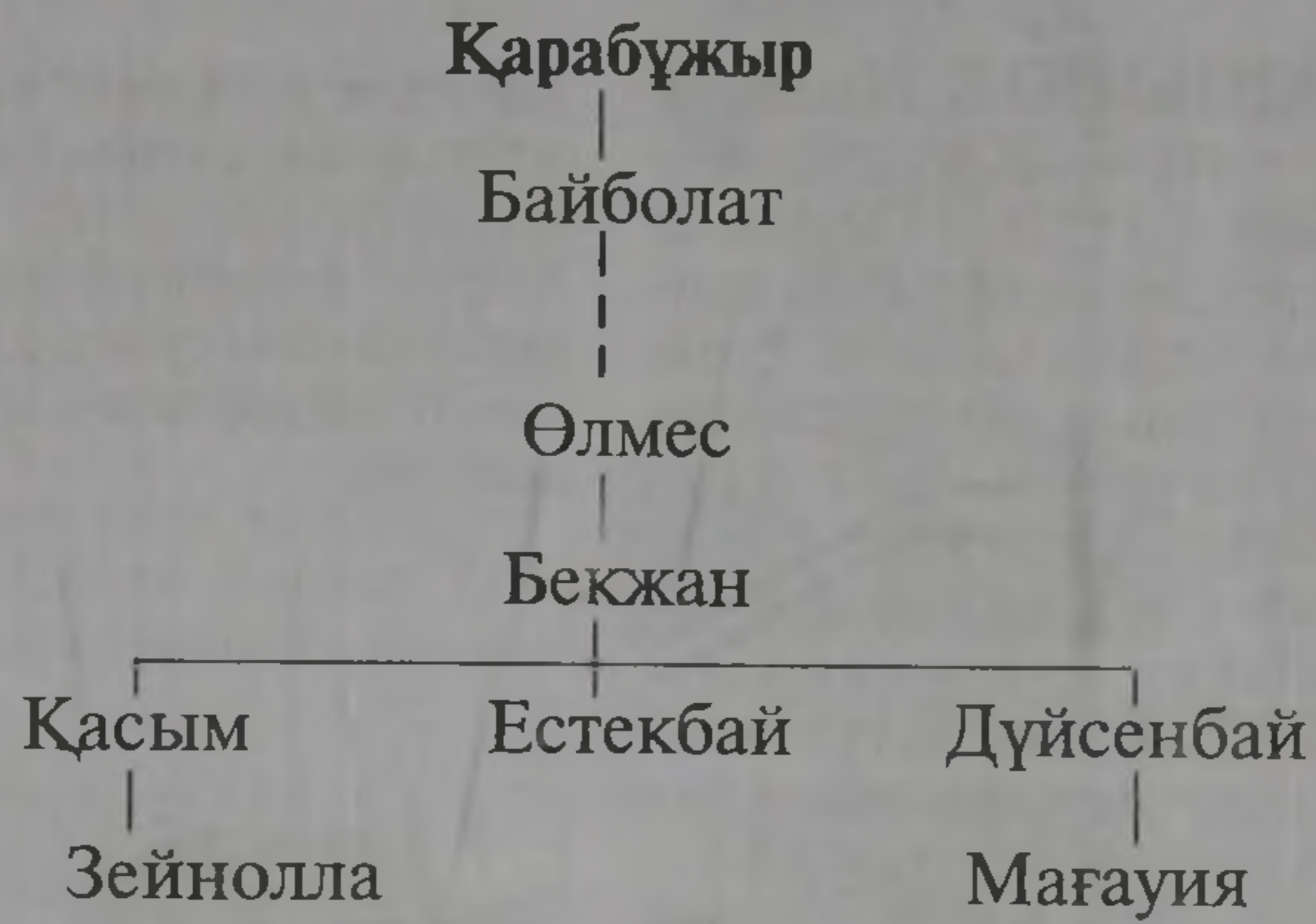

Қанжығалы шежіресі

Кенжеқара - Меңдібай - Солтан - Байтан

Белгісіз аталар

Құрметті азаматтар

АЛШЫНОВ НЫҒМАН

(1894, Қызылағаш болысы - 1972). 1920 жылы Керекуде мұғалімдер курсы бітіріп, қазіргі Ертіс ауданында мектептерде мұғалім, мектептерді меңгерушісі болып істеді. 1940-1954 жылдары Куйбышев ауданындағы Шідерті, Екібастұз жеті жылдық мектептерінде директоры, Новотроицк орта мектебінде мұғалім болды. 1938 жылы “Еңбек Қызыл Ту” орденімен марапатталып, 1939 жылы ҚазКСР еңбегі сінген мұғалім атағына ие болды.

АРАЛОВ

Қажмағамбет

(Қажым) Анапияұлы

(1907, қазіргі Ақтоғай ауданы Шілікті ауылы - 1989). 1947-1957 жылдары Лебяжі ауданының “23 партсъезд” кеңшарында бөлімше меңгерушісі, “Кутузов” кеңшарында бас зоотехник болып істеген. 1957-1967 жылдары Ертіс, Ақтоғай аудандарында бөлімше бастығы болып қызмет атқарды.

ғай аудандарында бөлімше бастығы болып қызмет атқарды.

АРАЛОВ

Олжабай Қажымұлы

(1941, Ертіс ауданы “Северный” кеңшары). 15 жыл С. Муткенов атындағы кеңшарының директоры болды, Екібастұз ауданының әкімі болып қызмет атқарды. Қазір Ақсу ауданы Қызылжар ауылында жауапкершілігі шектелген шаруашылықта директор болып істейді.

АРАЛОВ

Абай Қажымұлы

(1945, Ертіс ауданы “Кутузов” кеңшары). Целиноград ауылшаруашылық институтын бітірген. 1970-1972 жылдары Краснокутск ауданының комсомол комитетінің 2-ші хатшысы болған. 1972-1989 жылдары “Агрономия”, “Спартак” кеңшарларында бас агроном,

партком хатшысы қызметін атқарған. 1989-1992 жылдары аудандың партия және атқару комитетінде жауапты қызметте. 1992-1994 жылдары “Карл Маркс” кеңшарының директоры. 1995-2000 жылдары аудандың сумен камтамасыз ету Ақтоғай аудандық Павлодар облысы аймақтық басқармасының бас маманы.

ӘЗІМЖАНОВ

Қабиден

(1916, қазіргі Ертіс ауданы Токта ауылы - 1944, Молдова жері). Отан соғысының ардагері, гвардии старшина, зеңбірек командирі. Жаудың 8 танкін өртеген. Орденмен, бірнеше медальдармен марапатталған. Әбу Сәрсенбаевтің “Жауынгер монологы” кітабында

келтірілген. Молдованың Спас-Север селосында болған шайқаста хабарсыз кеткен.

ӘЛІБАЕВ

Шәріпбай

(1921, қазіргі Ақтоғай ауданы Жолболды ауылы - 1997, сол жерде). “Коминтерн” МТС-інде, “Коминтерн” кеңшарында көп жыл қызмет істеген. Ұлы Отан соғысына қатысқан. Орден, медальдармен марапатталған.

ӘМІРҒАЛИЕВ

Нәскебай

(1927, “Новотроицк” кеңшары). 1946-1975 жылдары тракторист, бригадир, механик, МТМ басшысы, бас инженер қызметтерін атқарды. 1975-1987 жылдары Новоалексеев ХПП-нің инженері болды.

ӘМІРКЕНОВ

Амангелді

(1941, қазіргі Ақтоғай ауданы Балтасап ауылы). 15 жасынан жұмысқа араласып, “Новотроицк” кеңшарында үзбестен 40 жыл мал шаруашылығында жұмыс істеп, 1996 жылы құрметті демалысқа шықты. Еңбектегі үздік жетістіктері үшін “Еңбек Қызыл Ту” орденімен, бірнеше медальдармен марапатталған.

дармен марапатталған.

ӘМІРКЕНОВ

Олжабай

(1946, қазіргі Ақтоғай ауданы Балтасап ауылы). Алматыдағы ауылшаруашылық институтын инженер-механик мамандығы бойынша бітірген. Ақтоғай ауданын шаруашылықтарында бас инженер, ауылдық аймақтың әкімі болып істеген. Қазір Павлодар аудандық ауылшаруашылық басқармасының бас маманы. Ақынжанды, әуескөй сазгер, бірнеше өлең, әндердің авторы.

басқармасының бас маманы. Ақынжанды, әуескөй сазгер, бірнеше өлең, әндердің авторы.

ӘМІРКЕНОВ

Нұрлан Амангелдіұлы

(1962, Краснокутск ауданы “Новотроицк” кеңшары). 1985 жылы Семей зооветеринарлық институтын мал дәрігері мамандығы бойынша бітіргеннен кейін “Карл Маркс”, “Новотроицк” кеңшарларында бас мал дәрігері, 1997 жылдан - “Коминтерн” кеңшарының директоры болып істеген. Қазір “Жолболды” шаруа қожалығының басшысы.

істеген. Қазір “Жолболды” шаруа қожалығының басшысы.

ӘМІРКЕНОВ

Ержан Олжабайұлы

(1974, Краснокутск ауданы “Агрономия” кеңшары). 1998 жылы Алматыда “Қайнар” университетін “халықаралық қатынастар” мамандығы бойынша бітірген. 1998 жылдан Павлодар облыстық “ақпарат және қоғамдық келісім” басқармасында бөлім бастығы, қазір облыстық “ішкі саясат” департаментінде бөлім бастығы болып істейді.

саясат” департаментінде бөлім бастығы болып істейді.

ӘУТӘЛІПОВ

Райымқұл

(1923, қазіргі Ертіс ауданы Токта ауылы - ?). Қазақ мемлекеттік университетін бітіргеннен кейін баспасөз орындарда журналистік қызмет атқарды. Жазушылар Одағының мүшесі, бірнеше повестьтер мен әңгімелер жинақтары баспадан шықты. Оның көптеген өлеңдері облыстық газеттер бетінде жарияланды.

тық газеттер бетінде жарияланды.

БАЗЕНОВ

Марат

(1936, Ертіс ауданы Токта ауылы). Павлодар агротехникумын (1964 жыл) және Семей зооветинститутын (1976 жыл) бітірген. Екі жыл мұғалім болып, “Спартак”, “Агрономия” кеңшарларында бөлімше агрономы, партия ұйымының хатшысы қызметін атқарды. 10 жылдай еңбек қауыпсіздігі салаларында бухгалтер болып істеді.

сіздігі салаларында бухгалтер болып істеді.

БАЙКӘРІМОВ

Тәсен Ыдырысұлы

(1946, Ертіс ауылы). 1970 жылы Целиноград ауылшаруашылық институтын агроном мамандығы бойынша бітірген. Ертіс ауданының “Новоивановка”, “ҚазКСР 10 жылдығы” шаруашылықтарында бас агроном, “Западный” кеңшарында партия комитетінің хатшысы, сол кеңшардың директоры болып қызмет атқарған. Қазір Ертіс аудандық ауылшаруашылығы басқармасының бас маманы.

кеңшардың директоры болып қызмет атқарған. Қазір Ертіс аудандық ауылшаруашылығы басқармасының бас маманы.

ҒАББАСОВ Исләм

(1937, Ертіс ауданы Токта ауылы). Қызылжар қаласында учетно-экономический техникумды және Омбыдағы ауылшаруашылық институтын бітірген. 1958-1964 жылдары “Калинин” колхозында, “Панфилов” кеңшарында есепші болып қызмет атқарды. 1964-1966 жылдары “Панфилов” кеңшарында бас есепшінің орынбасары, 1966-1981 жылдары сол

есепшінің орынбасары, 1966-1981 жылдары сол

Қанжығалы шежіресі

кеңшарда бас есепші болды. 1981-1991 жылдары Ертіс ауданының ауылшаруашылық басқармасында бас есепшісі болып істеді. 1991-1994 жылдары осы ауданда салық инспекциясының бастығы болды. 1994-1997 жылдары Рождественка элеваторында бас есепші қызметін атқарды.

ДАНИЯРОВ

Әміркен

(1917, қазіргі Ақтоғай ауданы Балтасап ауылы - 1957, сол ауылда). 1934-1935 жылдары Самара қаласында әскери училищеде оқыған. Фин, Ұлы Отан соғыстарына қатынасқан. Соғыстан кейін Павлодар қаласында зоотехник курсын бітіріп Куйбышев, Ертіс аудандарында аудандық жер бөлімінде (РайзО) бас зоотехник қызметін атқарған.

ДАНИЯРОВ

Әли Әміркенұлы

(1956, Куйбышев ауданы Балтасап ауылы). Павлодар индустриалды институтын құрылысшы-инженер мамандығы бойынша бітірген. Ертіс аудандық партия комитетінде, Павлодар қаласының әкімшілігінде жауапты қызметте болған. Қазір Павлодар қаласында жеке кәсіпкер.

ДАНИЯРОВ

Асқар Әміркенұлы

(1956, Куйбышев ауданы Балтасап ауылы). Павлодар индустриалды институтын құрылысшы-инженер мамандығы бойынша бітірген. “Павлодар-трансстрой” тресінде комбинаттың цех бастығы, директордың орынбасары қызметтерін атқарған. Қазір жеке кәсіпкер.

ЖУМАБЕКОВА

Ырысты

Мағауияқызы

(1952, Омбы облысы Калачин ауданы Беловка селосы)-педагогика ғылымдарының кандидаты. 1978 жылы Павлодар пединститутының филология факультетін бітірген. 1998 жылы Абай атындағы

АМУ-ті бітірген. 1978-1982 жылдары Ақтоғай ауданының Харьков орта мектебінің директоры, 1982-1987 жылдары Краснокутск ауданының саяси ағарту кабинетінің меңгерушісі, 1987-1995 жылдары Краснокутск РайОНО-ның меңгерушісі, 1995-1999 жылдары Ақтоғай ауданы әкімінің орынбасары. 1995-1999 жылдары ҚР парламент мәжілісінің депутаты, 1999-2001 жылдары ҚР жалпы білім және ғылым министрлігінің орта білім департаментінің төрағасы. 2001 жылдан Павлодар облысының әкімінің орынбасары.

ИМАНБАЕВ

Бекен Маулетбайұлы

(1946 ж.) Красноармейка ауылшаруашылық техникумын бітіріп, 1972-1974 жылдары Ертіс ауданы “Панфилов” кеңшарында агроном, 1974-1990 жылдары сол кеңшарда бөлімше меңгерушісі болып жұмыс істеді. 1992-2001 жылдары Облтубдиспансерде бас

дәрігердің экономика мәселесінің көмекшісі болды. 2001 жылдан бүгінгі күнге дейін “Нашақорлық медициналық орталығында” инженер болып қызмет атқарып жүр.

ИСАМАЛИНОВ

Бөлекбай

(1904, қазіргі Жалаулы өңірі Қаракөл ауылы - 1950, сол жерде). 1941 жылға дейін Куйбышев аудандық оқу бөлімінің бастығы болды, аудандық партия комитетінде жауапты қызмет атқарған. Ұлы Отан соғысына қатысқан, ауыр жарақаттанған. Наградтары бар.

ИСАМАЛИНОВ

Базарбай

(1913, қазіргі Ақтоғай ауданы Новотроицк селосы - 1993, Май ауданы Жұмыскер ауылы). Ұлы Отан соғысының ардагері, орден және бірнеше медальмен марапатталған. Соғыстан кейін “Новотроицк” кеңшарында 28 жыл мал шаруашылығында жұмыс істеген.

ИСАМАЛИНОВ

Тайшық

(1915, қазіргі Ақтоғай ауданы Новотроицк селосы - 1994, сол желде). Ұлы Отан соғысының қатысқан. Соғыстан кейін ұзақ жылдар Новотроицкі орта мектебінде ұстаздық еткен және “Новотроицк” кеңшарында шаруашылығында қызмет атқарған.

КӘКІМОВ

Рамазан

(1922, қазіргі Ертіс ауданы Тоқта ауылы - 1987). Отан соғысының ардагері, соғысты Берлин қаласында аяқтаған. Соғыстан кейін Каганович ауданы “Калинин” колхозында 1961 жылға дейін қызмет істеген, 1987 жылға дейін “Новоиванов” кеңшарында

құрылыс бастығы болып қызмет атқарды.

КИСЕНОВ

Қойшыбай

Әміржанұлы

(1949, Ертіс ауданы Қайманачиха ауылы). 1971-1978 жылдары Ертіс ауданында әрбір мекемелерде шопыр болып істеді, 1978-1993 жылдары Павлодар қаласында облыстық ВТЭК, жедел жәрдем ауруханасында шопыр болды.

1993 жылдан жеке серіктестік құрып меншікті жұмысқа ауысты. Қойшыбай өзінің жеңіл көлігімен Ертіс және Ақтоғай ауданындарды аралап Қанжығалы шежіресін жинауға көмектескен адам.

ҚАЙЫРЖАНОВ

Қалам

(1927 ж.) Павлодардағы зооветтехникумын бітірген. 1953-1969 жылдары Ертіс ауданы “Панфилов” кеңшарында есепші-бухгалтер, бөлімше басқарушысы болып істеп, 1969-1989 жылдары “Голубовский” кеңшарында директор орынбасары, сосын бөлімше басқарушысы болды. 45

жылдық еңбегі үшін 9 медальдармен марапатталды. 1995-2000 жылдары мешіт имамы болды.

ҚАРЖАСБАЕВ

Зейнілқабиден

(1904, қазіргі Ақтоғай ауданы Тініке-Шолақ ауылы - 1984, “Коминтерн” кеңшары Жолболды ауылы). Павлодар қаласында есепшілер курсы бітіріп, Ақтоғай ауданы “Коминтерн” МТС-інде бас экономист, 1950-1951 жылдары Май аудандық ауылшаруашылық басқармасында бөлім бастығы, 1952-1964 жылдары “Коминтерн” кеңшарының бас экономисі болып қызмет атқарған. Ұлы Отан соғысының ардагері, бірнеше ордендермен және медальдармен марапатталған.

ҚАРЖАСБАЕВ

Қабыкен Зейнілұлы

(1940, қазіргі Ақтоғай ауданы Жолболды ауылы). “Коминтерн” кеңшарында ауыл шаруашылығы қызметінде, кәсіподақ комитетінің төрағасы болып істеген. Еңбектегі жетістігі үшін “Еңбек Қызыл Ту” орденімен және бірнеше медальдармен марапатталған.

мен марапатталған.

МУСТАФИН

Сыздық

Малдыбайұлы

(1885, қазіргі Ақтоғай ауданы Жолболды ауылы - 1955, сол жерде). 1907-1912 жылдары ауыл мектебінде, 1912-1914 жылдары Троицк қаласында оқыған. 1936 жылы Семей қаласында педучилищесін бітірген. 40 жыл ұстаздық

еңбегін Семей губерниясының Ақкөл болысында бастады. “Чернорезк” кеңшарында, “Ақкөл” кеңшарында бастауыш мектептерін басқарды, 1933-1947 жылдары “Шұға”, “Лениншіл” колхоздарындағы мектептерде жұмыс атқарды. 1949 жылы “Ленин” орденімен марапатталды, ҚазКСР-інің еңбек сіңірген мұғалімі атағына ие болды.

Қанжығалы шежіресі

МҰҚҰШЕВ

Төкеш

(1938-1984 жылдар). Көп жылдар Ертіс ауданы “Голубовка” кеңшарында мал шаруашылығын өркендеуіне зор еңбек қосқан адам. Төрт рет “Лучший чабан Қаз КСР” деген атаққа ие болған. “Ленин” орденімен және 6 медальдармен марапатталған.

Алтын, күміс, қола ВДНХ СССР медальдарінің иегері.

ОМАРОВ

Дінше

(1931, Куйбышев ауданы Сталин атындағы колхоз). 1956 жылы Алматыдағы Таукен-металлургиялық институтты бітірді. 1956-1996 жылдары “Қарағанды көмір” өндірістік бірлестікте көмір разрездерінде бас технолог, бас инженер, разрез дирек-

торы болып қызмет атқарды. 40-жылғы еңбегі үшін “Шахтерская слава” құрмет белгісімен (бірінші, екінші, үшінші дәрежелері) және екі медальдармен марапатталды.

ОМАРОВ

Құсайын

(1934, Көшербай ауылы - қазіргі Шілікті ауылы Ақтоғай ауданы). 1953 жылы Алматыдағы ауыл шаруашылық институтына түсті. 1958 жыл агроном мамандығына ие болды. 1958-1972 жылдары “Екібастұз” кеңшарының бас агрономы болып істеді.

1972-1974 жылдары Екібастұз ауданы ауыл шаруашылық басқармасында бас агроном қызметін атқарды. 1974-1978 жылдары “Өлеңті” кеңшарының директоры, 1978-1982 жылдары облыстың ауыл шаруашылық басқармасының бастығының бірінші орынбасары болды. 1983-1990 жылдары “Баймұльдин” кеңшарын басқарды. Екі “Еңбек Қызыл Ту” ордендерімен, бірнеше медальдармен марапатталды. Қаз КСР еңбек сіңірген агроном атығына ие.

САҒЫНДЫҚОВ

Хасан Лөкотұлы

(1954, Омбы облысы Платоновка селосы). 1974 жылы Омбы медициналық училищесін, 1982 жылы Алматы медициналық институтын бітірген. 1991 жылы кандидаттық диссертацияны қорғады. 1994 жылдан әскерде, ҚР қорғаныс министрлігінің бас стоматологы. 2004 жылы полковник атағына ие болды.

СЕЙІТҚАЛИЕВ

Саттар

(1926, қазіргі Ақтоғай ауданы “Новотроицк” кеңшары Қарасу ауылы). Ұлы Отан соғысының ардагері. Соғыстан кейінгі жылдары шаруашылықта бухгалтер, зоотехник қызметін атқарған. 20 жылдай Қарасу ауылын басқарып, 1988 жылы зейнеткерлікке шыққан. Соғыстағы ерлігі, ерен

еңбегі үшін орден, 12 медальдармен марапатталған.

СЫЗДЫҚОВ

Қажым

(1921, қазіргі Ақтоғай ауданы Жолболды ауылы). Ұстаз, мұғалім, мектеп директоры, Краснокутск РАЙОНО-ын басқарған. Ұлы Отан соғысына қатысқан, ҚазКСР-інің оқу-ағарту ісінің үздігі. Ерен еңбегі үшін ордендермен, медальдар-

мен марапатталған.

СЫЗДЫҚОВ

Есен

(1941, қазіргі Ақтоғай ауданы Жолболды ауылы). 30 жылдай “Коминтерн” кеңшарында ауылшаруашылығында қызмет атқарған, Қазір жеке шаруа қожалығының басшысы. Ерен еңбек үшін екі “Еңбек Қызыл Ту” ордендермен және бірнеше медальдармен

марапатталған

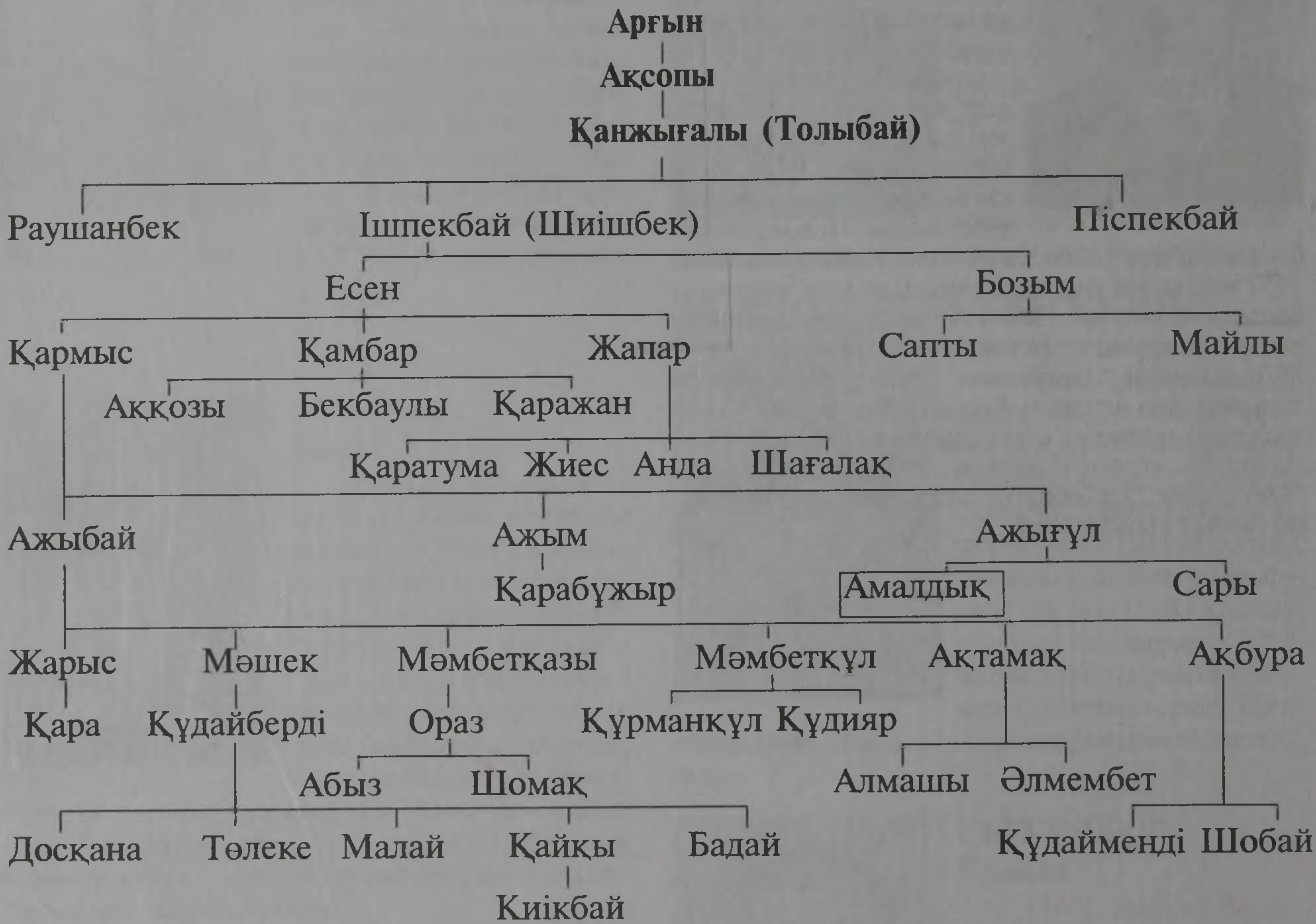
ТЕМІРҒАЛИЕВ

Әмірхан

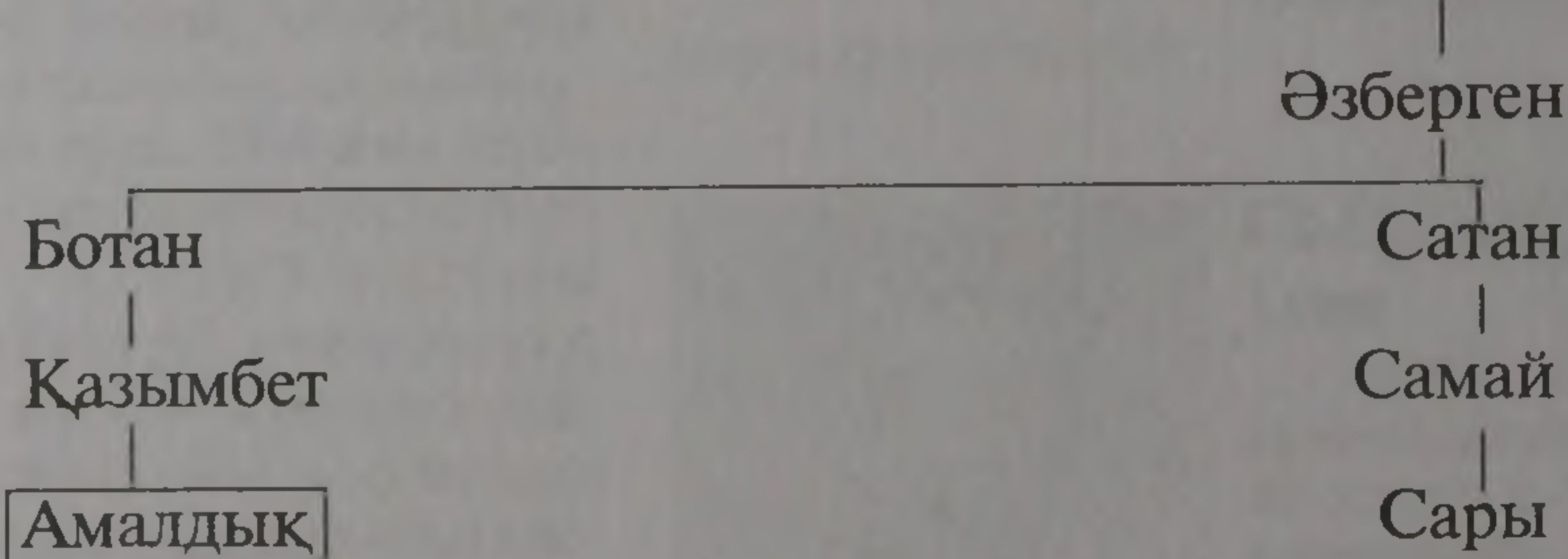
(1932, Куйбышев ауданы Новоалексеевка селосы - 2000, Павлодар қаласы). 1952 жылы комсомолжастар өдағының ауданда 2-ші хатшысы болып тағайындалады. 1953 жылы Жаңаталап мектебінде ұстаздық қызметін жалғастырады, 1955 жылы Новоалексеев

бастауыш мектебіне завуч болып ауыстырылады. 1957 жылы райком комсомолдың 1-ші хатшысы болып сайланады. 1960-1965 жылдары Целиноград ауылшаруашылық институтында оқиды. 1965-1973 жылдары “Агрономия”, “Спартак” кеңшарларында бас агроном болып істейді. 1977-1979 жылдары аудандық ауыл шаруашылық басқармасында бас агроном болады. 1979-1983 жылдары “Октябрьдің 25 жылдығы” кеңшарының директоры болып қызмет етеді.

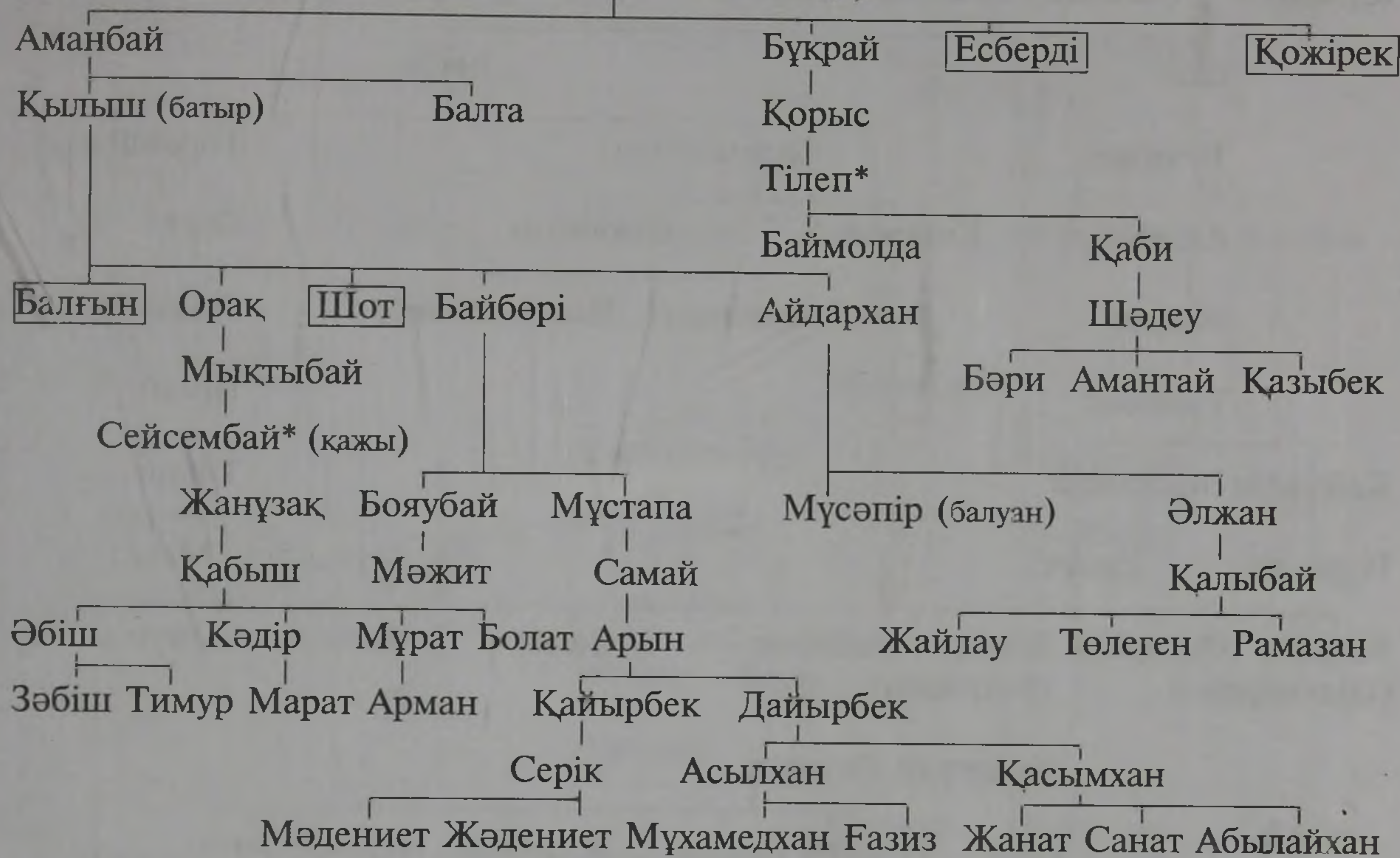
Ажығұл - Амалдық

Ішпекбай (Шиішбек) - Есен - Қармыс - Ажығұл

Өзберген - Ботан - Қазымбет - Амалдық (Айдоғди)

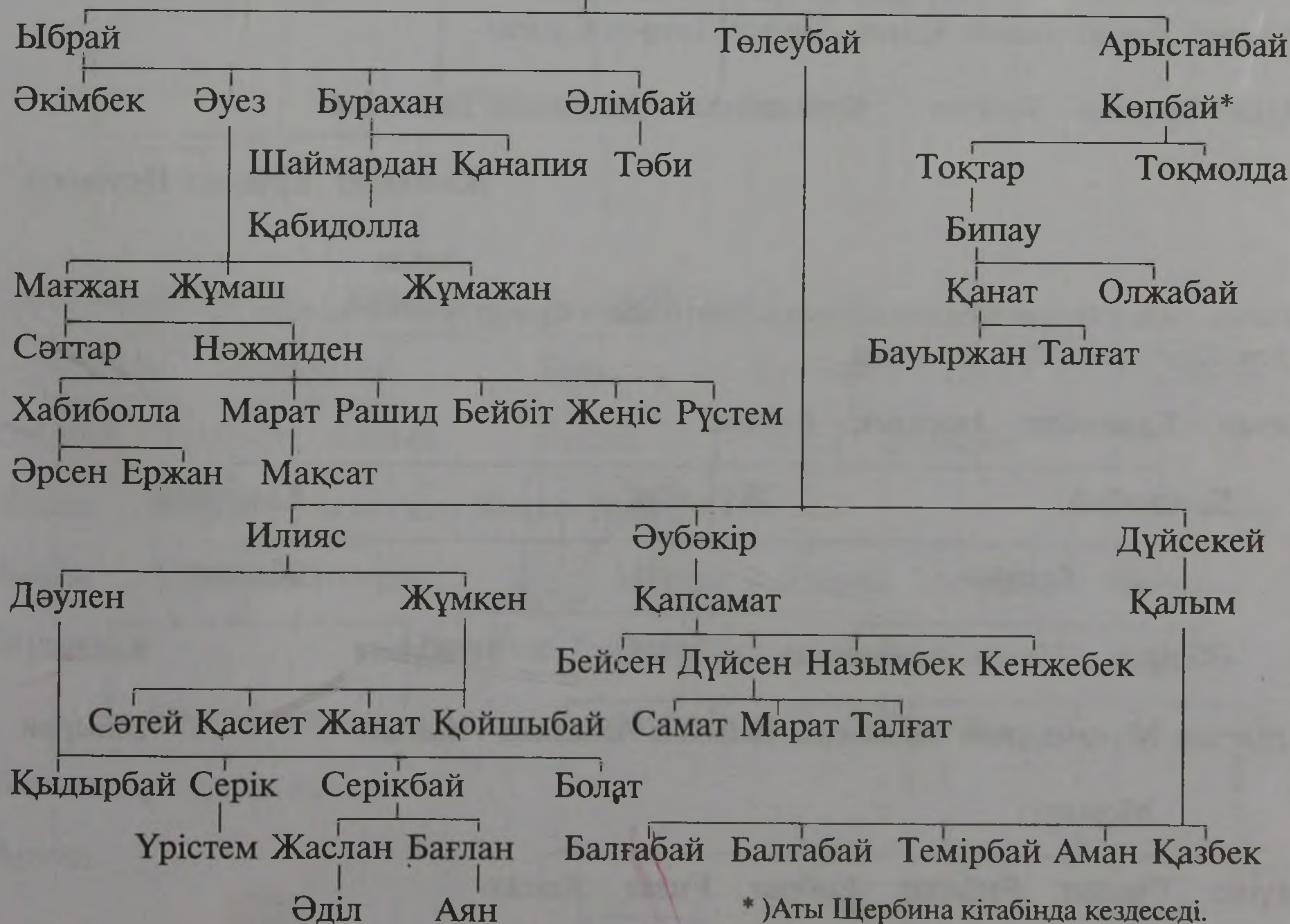

Қылыш адыры - тау, Ақшыманда.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Амалдық - Аманбай - Қылыш - Балғын

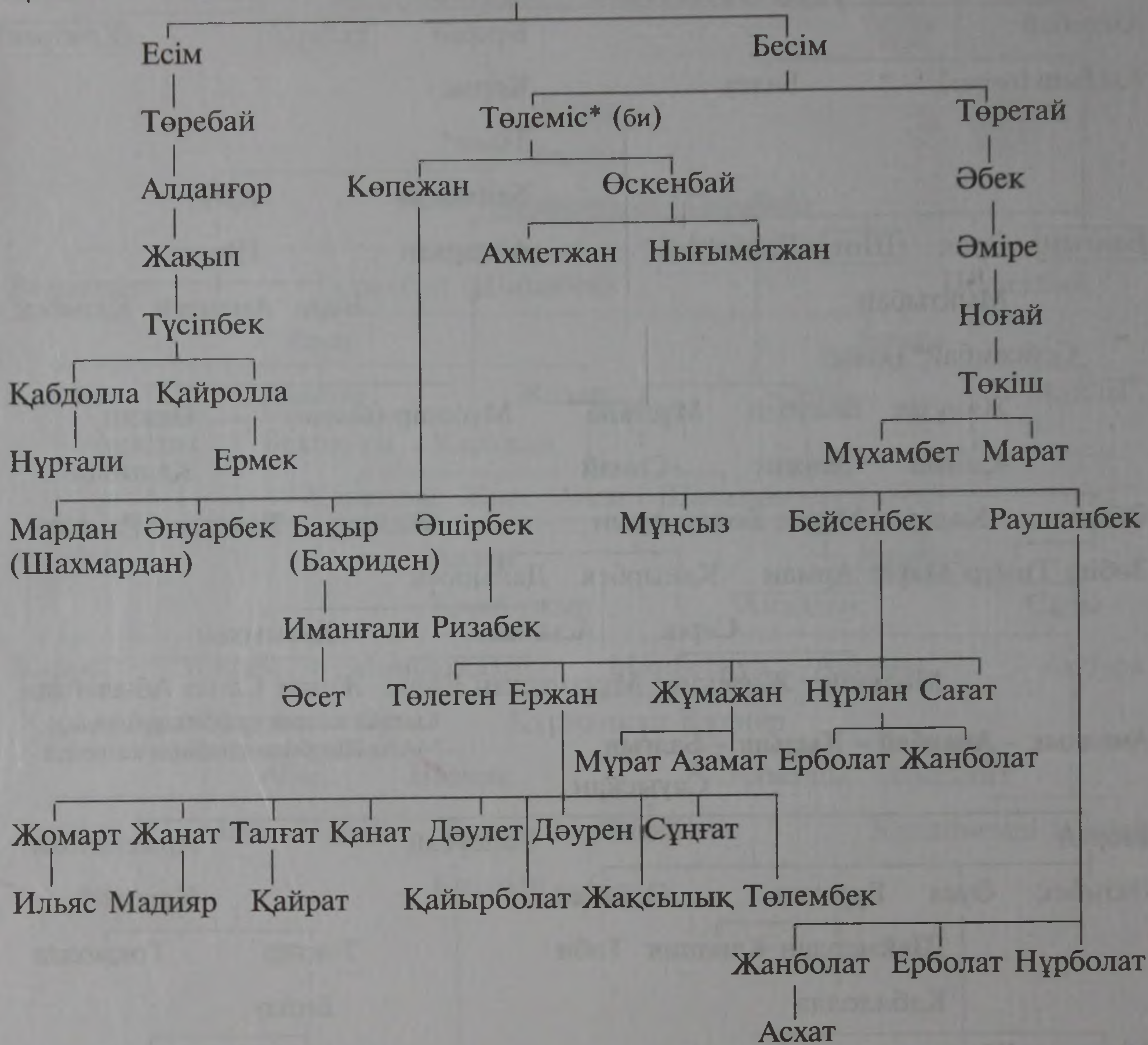
Сауысқан

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Қанжығалы шежіресі

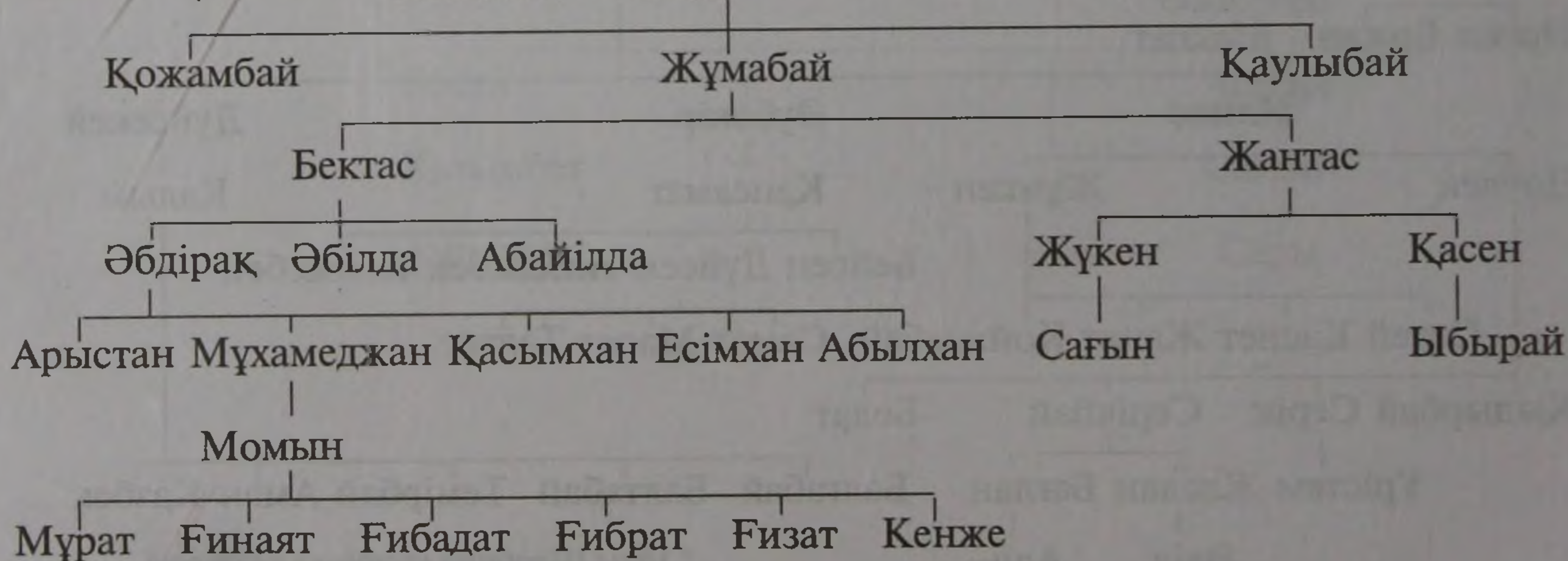
Қазымбет - Амалдық - Аманбай - Шот

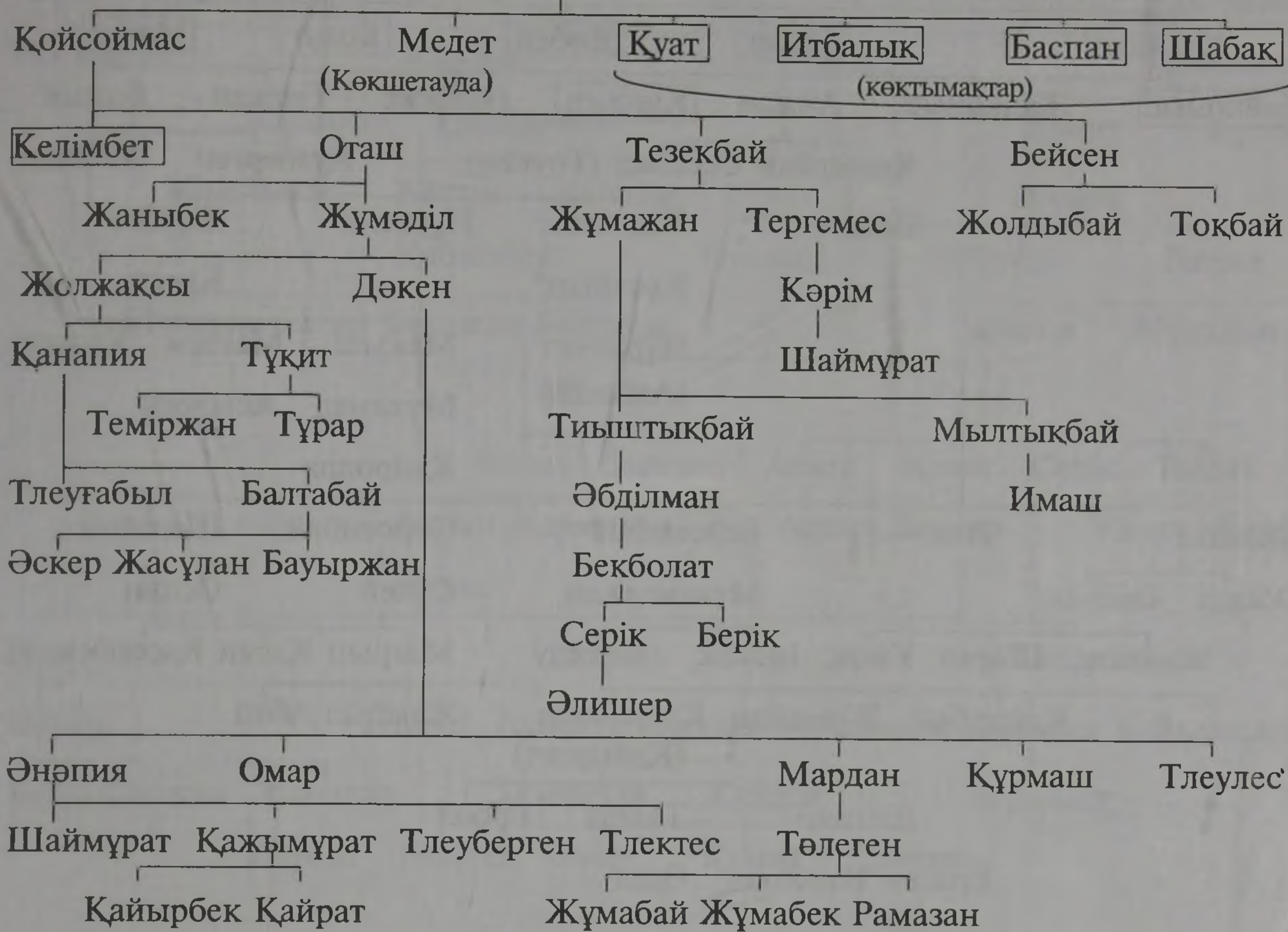
Төлеміс - болыс болған Шақшанда, одан кейінгі болыс - Қудияр Есімбай белдеме.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

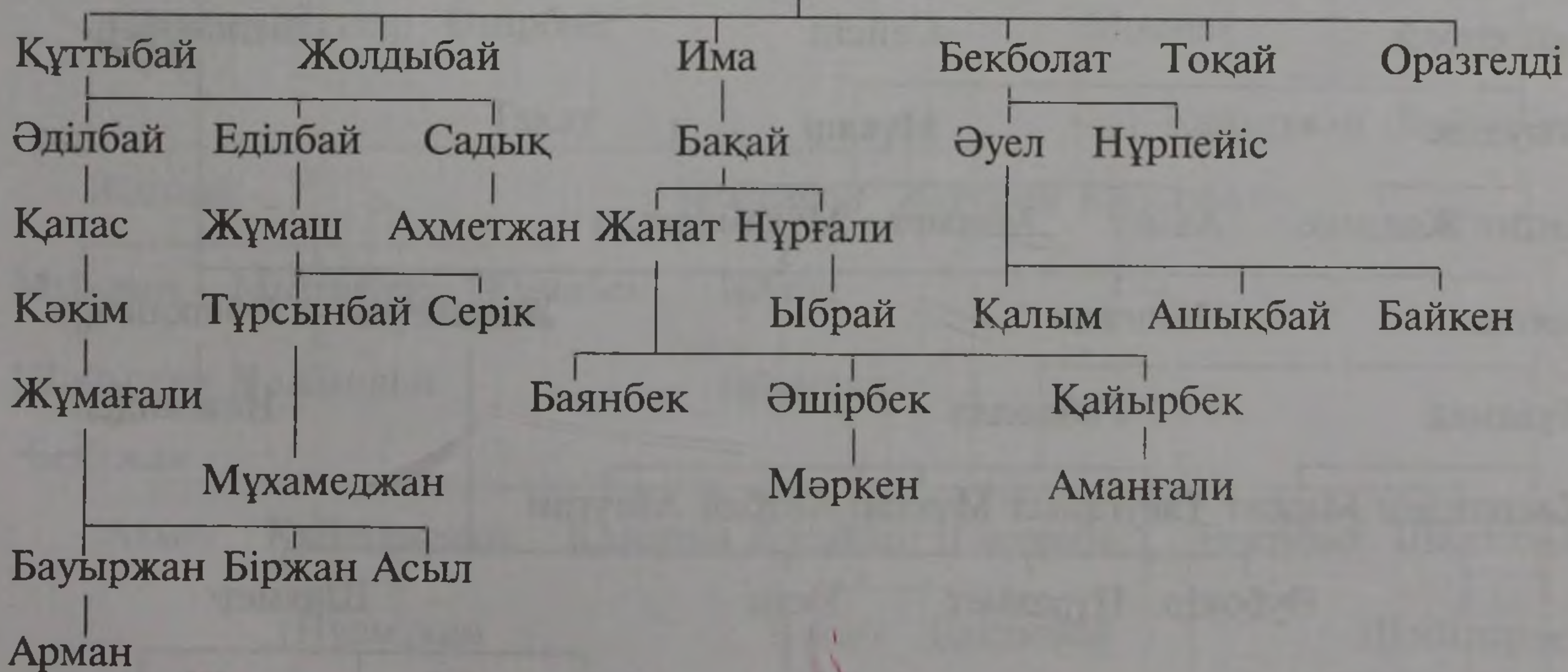
Ботан - Қазымбет - Амалдық - Есберді

Ботан - Қазымбет - Амалдық - Қожірек

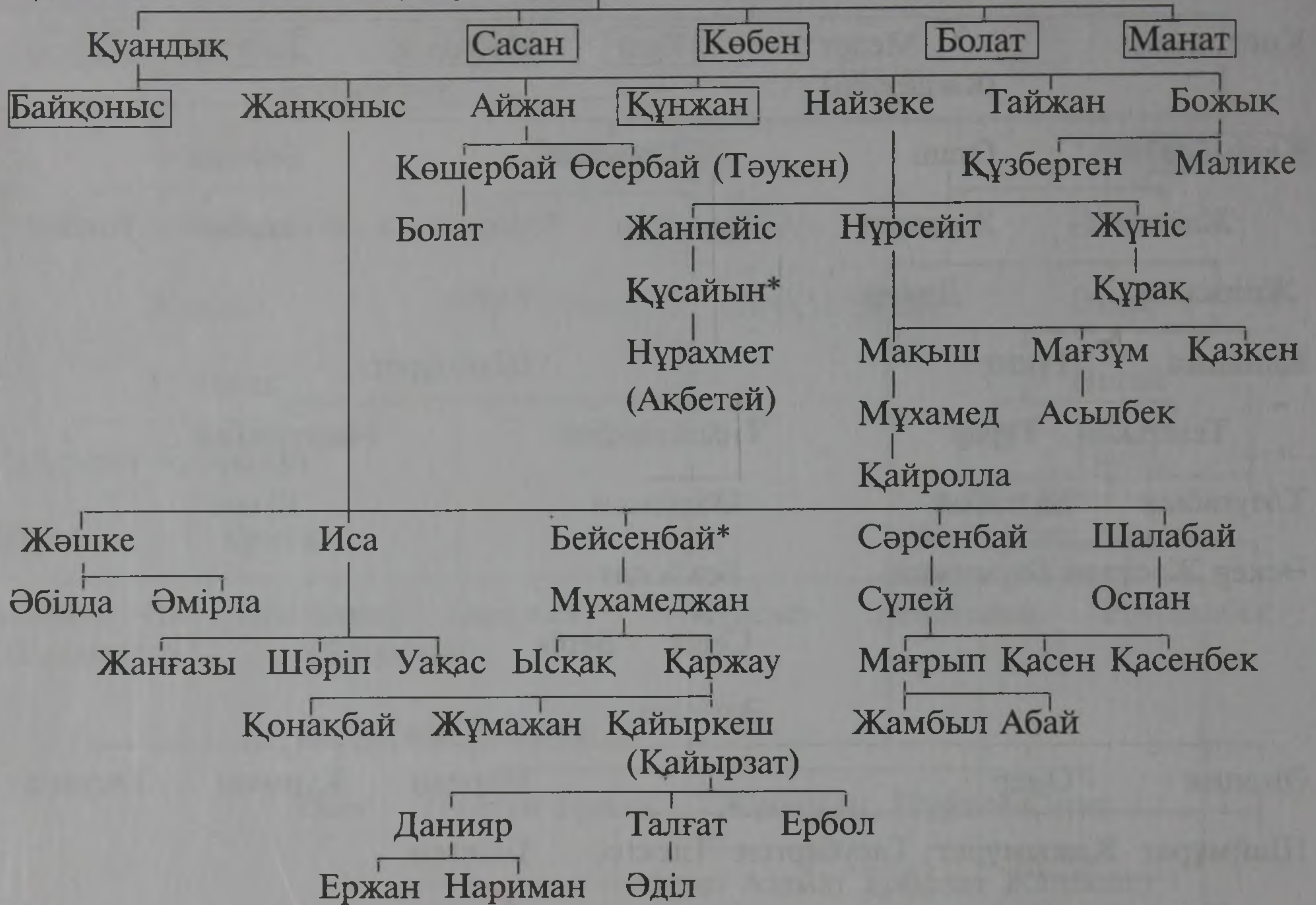

Амалдық - Қожірек - Қойсоймас - Келімбет

Қанжығалы шежіресі

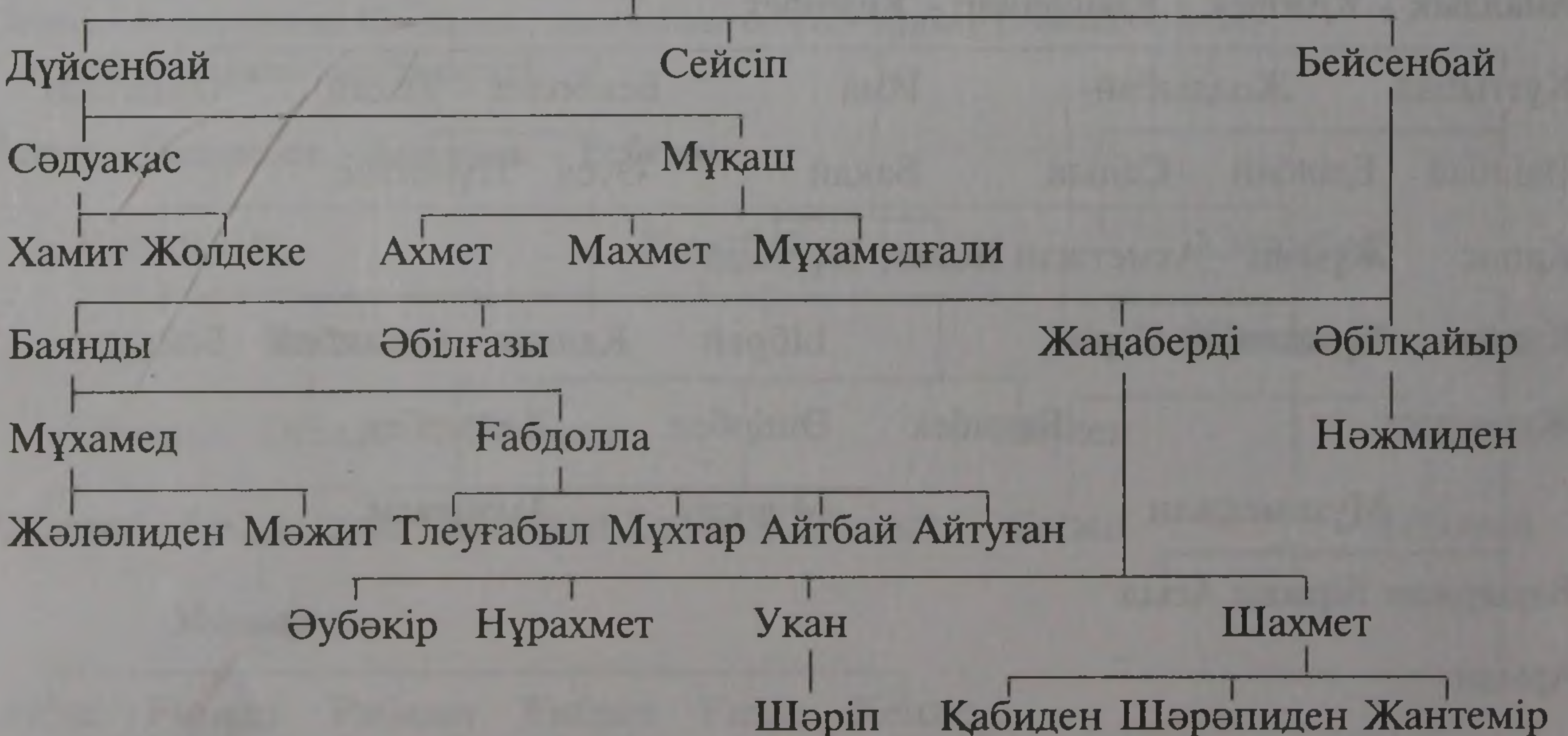
Қазымбет - Амалдық - Қожірек - Қуат

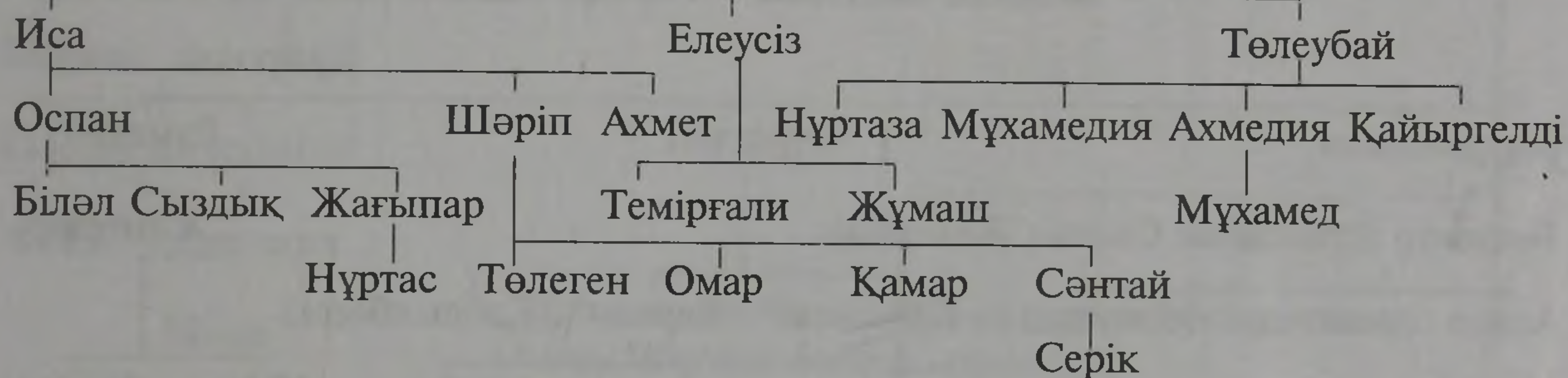
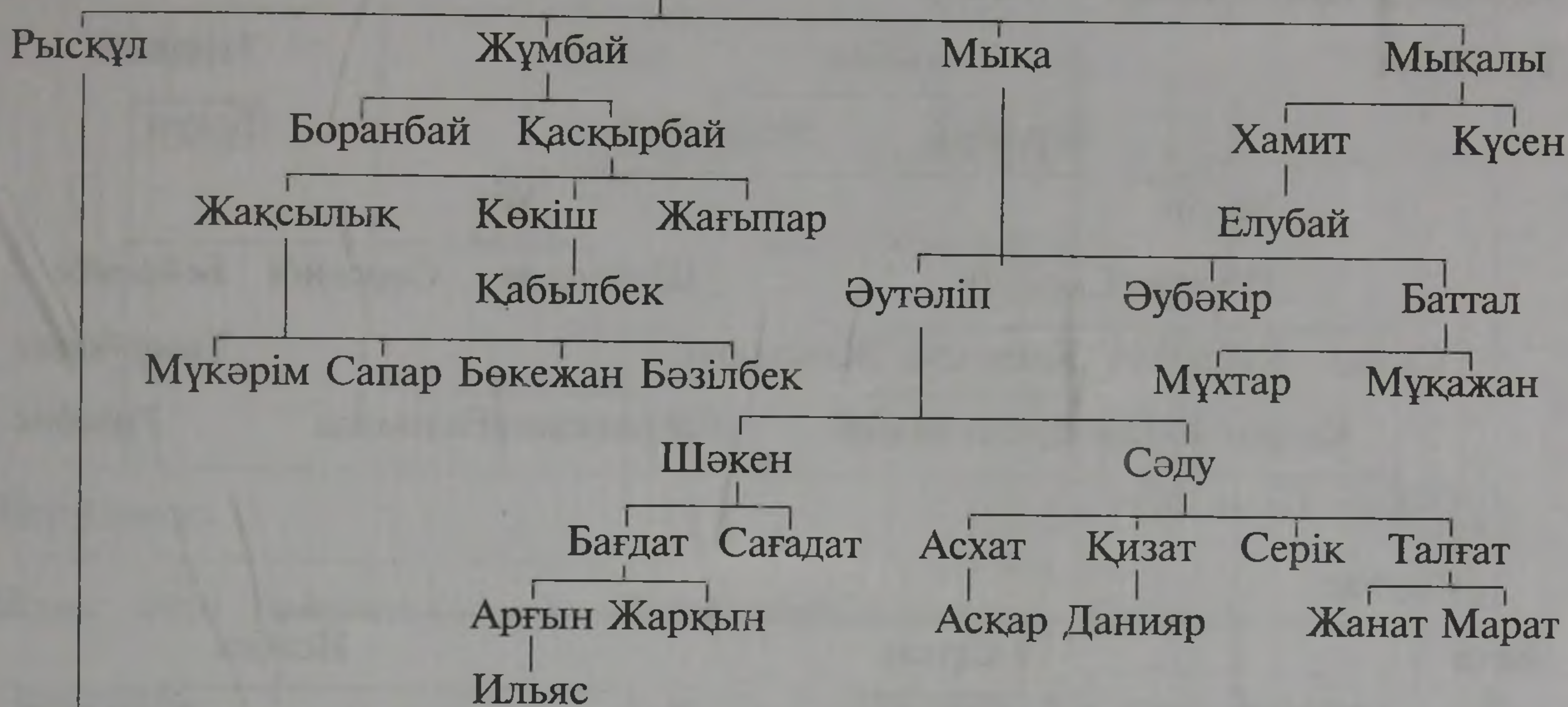
Құсайын - молда, шежіреші.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

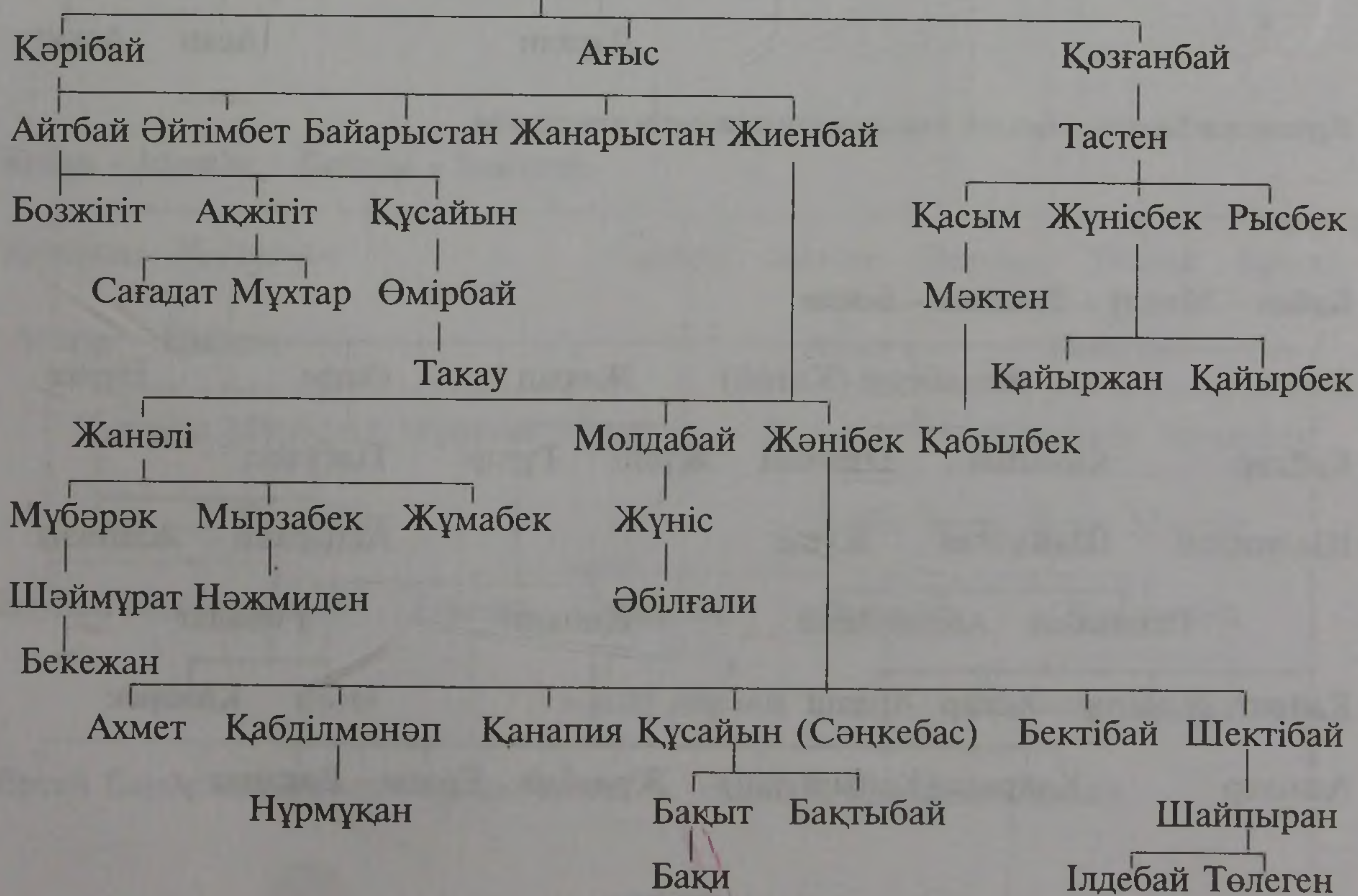
Қожірек - Қуат - Қуандық - Құнжан

Қожірек - Қуат - Қуандық - Байқоныс

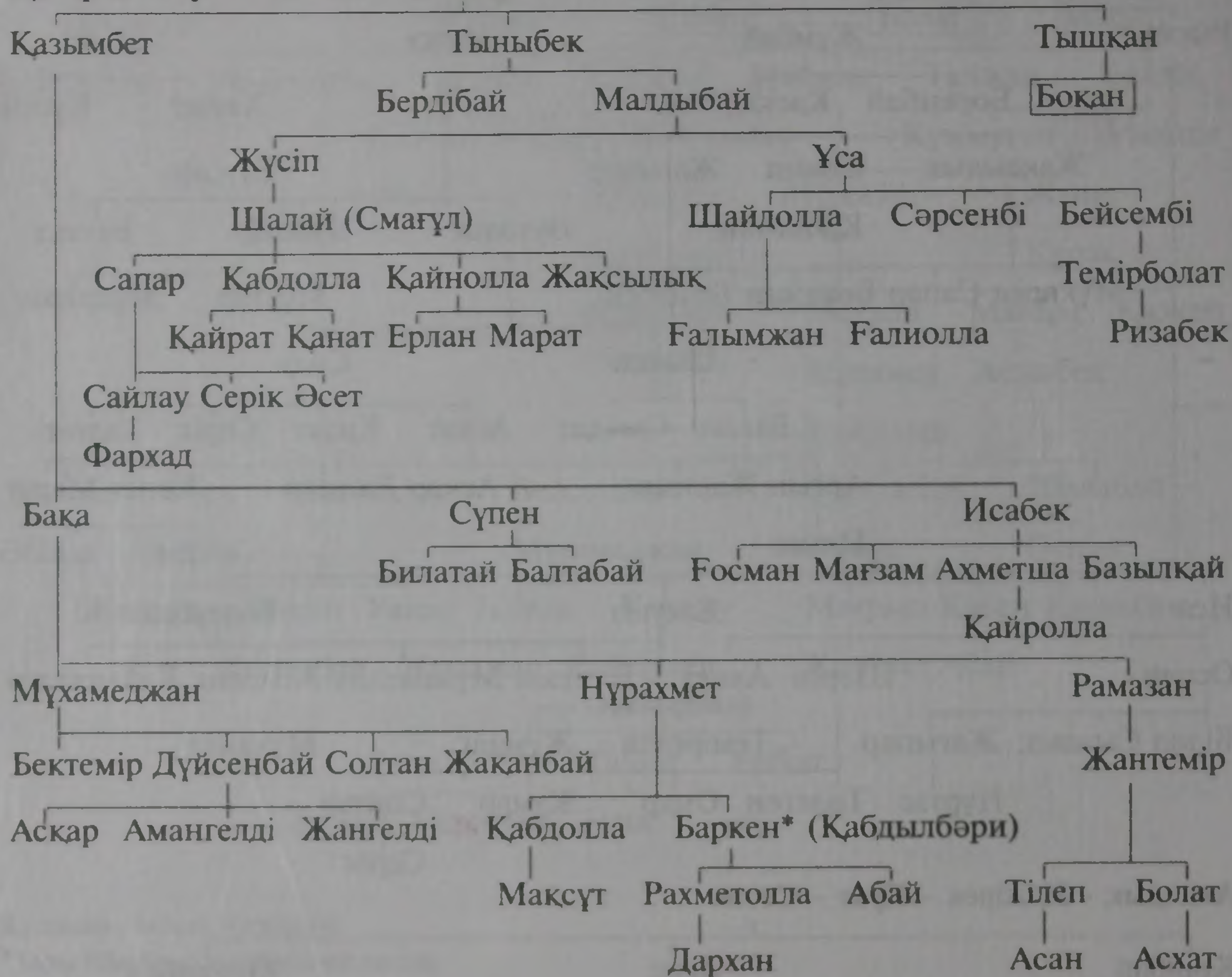

Амалдық - Қожірек - Қуат - Сасан

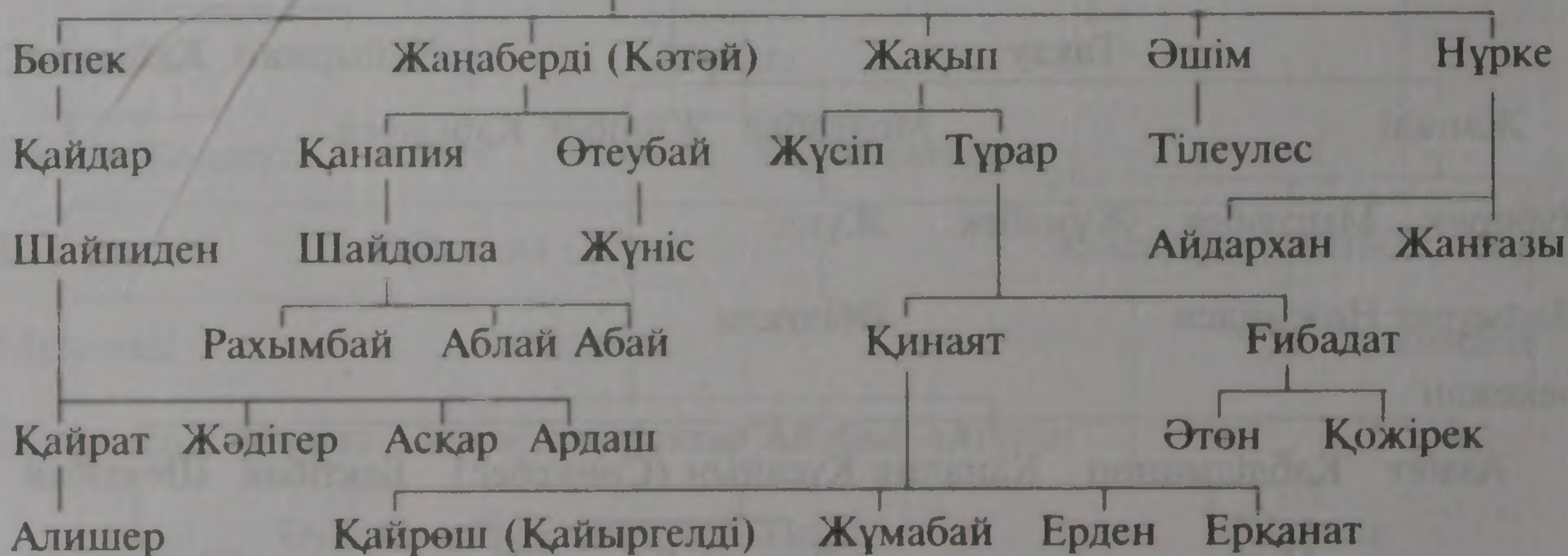
Қанжығалы шежіресі

Қожірек - Қуат - Көбен - Меңду

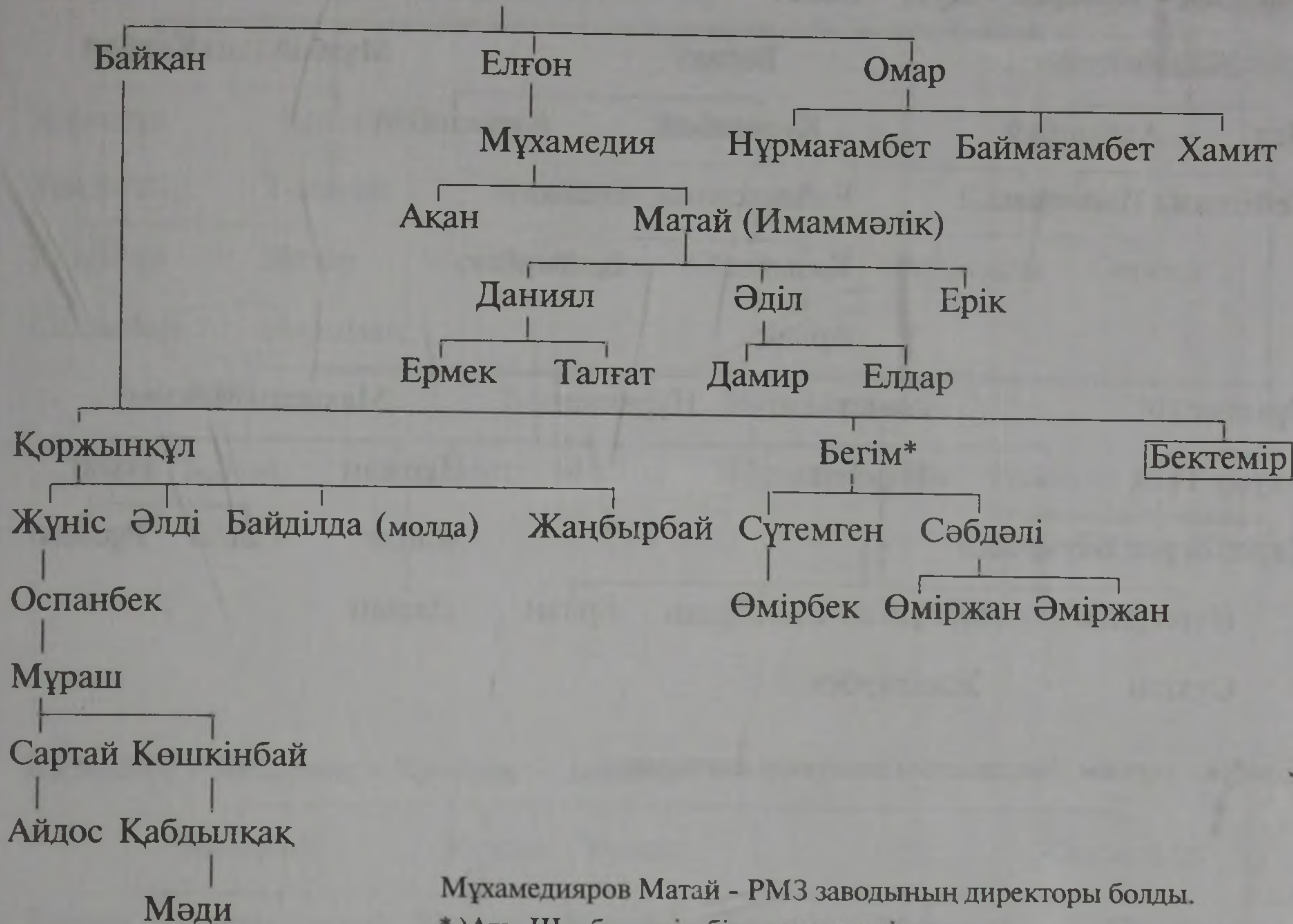

Нұрахметов Баркен - мұғалім, Амалдықтың шежіресін жинақтаған.

Көбен - Меңду - Тышқан - Боқан

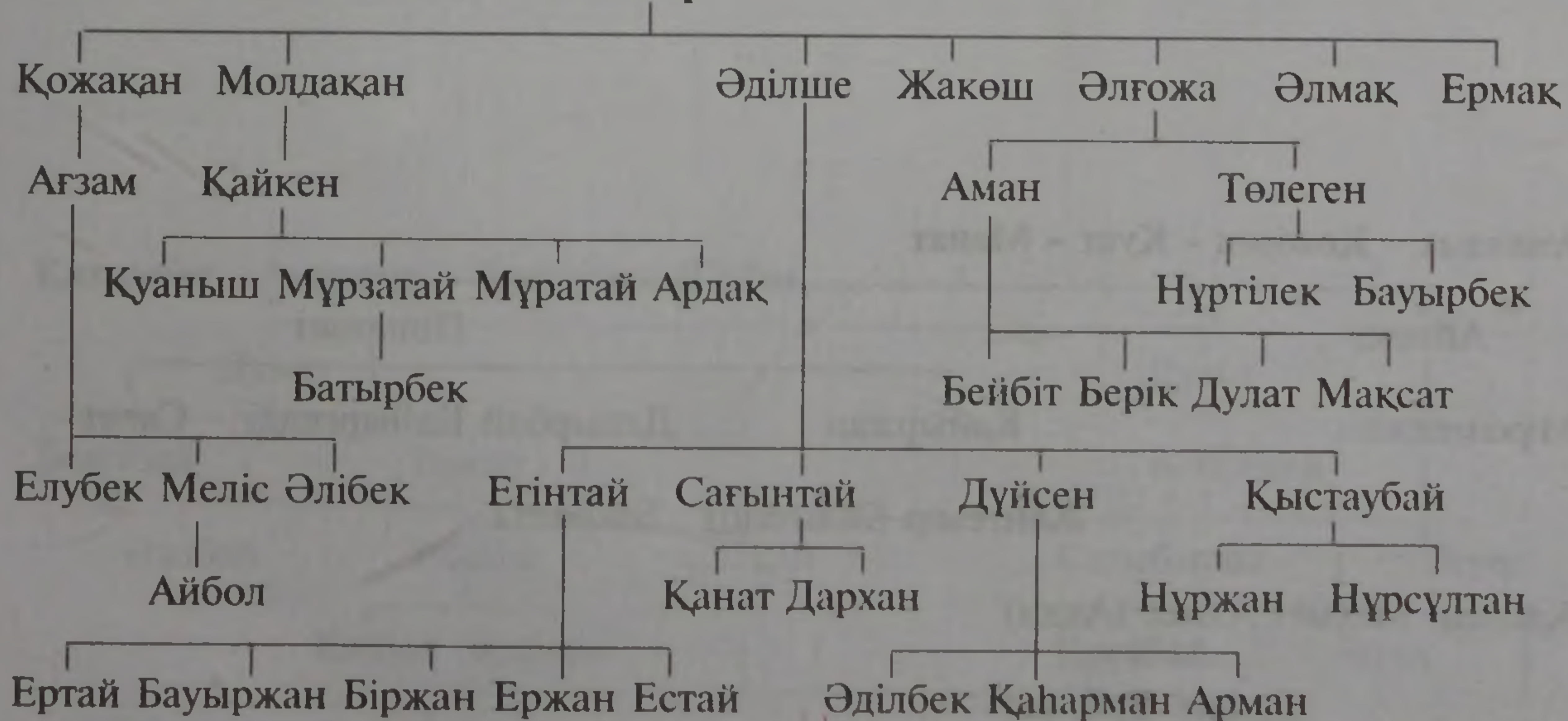
Қожірек - Қуат - Көбен - Менгіш

Мұхамедияров Матай - РМЗ заводының директоры болды.

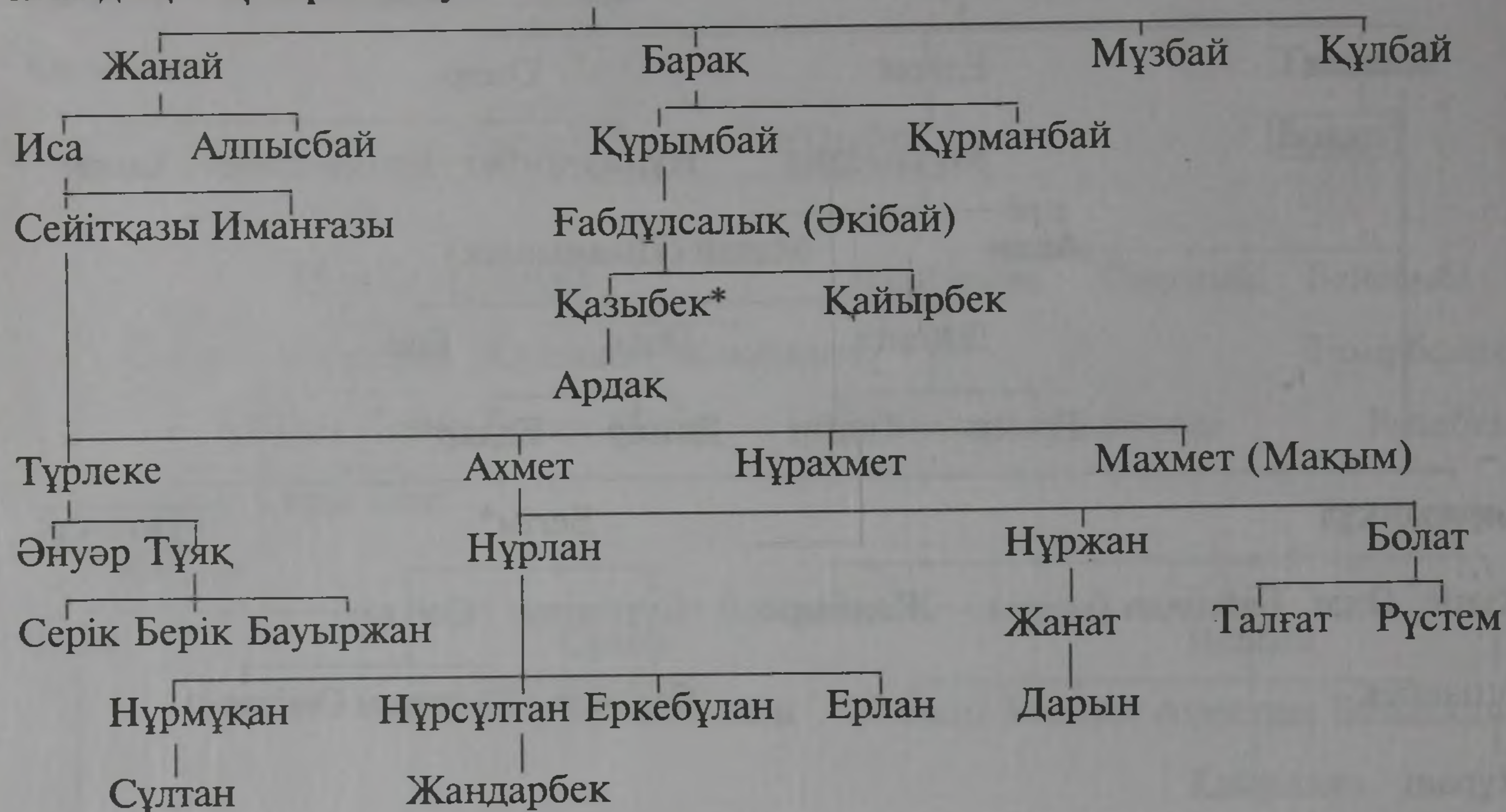
*) Аты Щербина кітабында кездеседі.

Көбен - Менгіш - Байқан - Бектемір

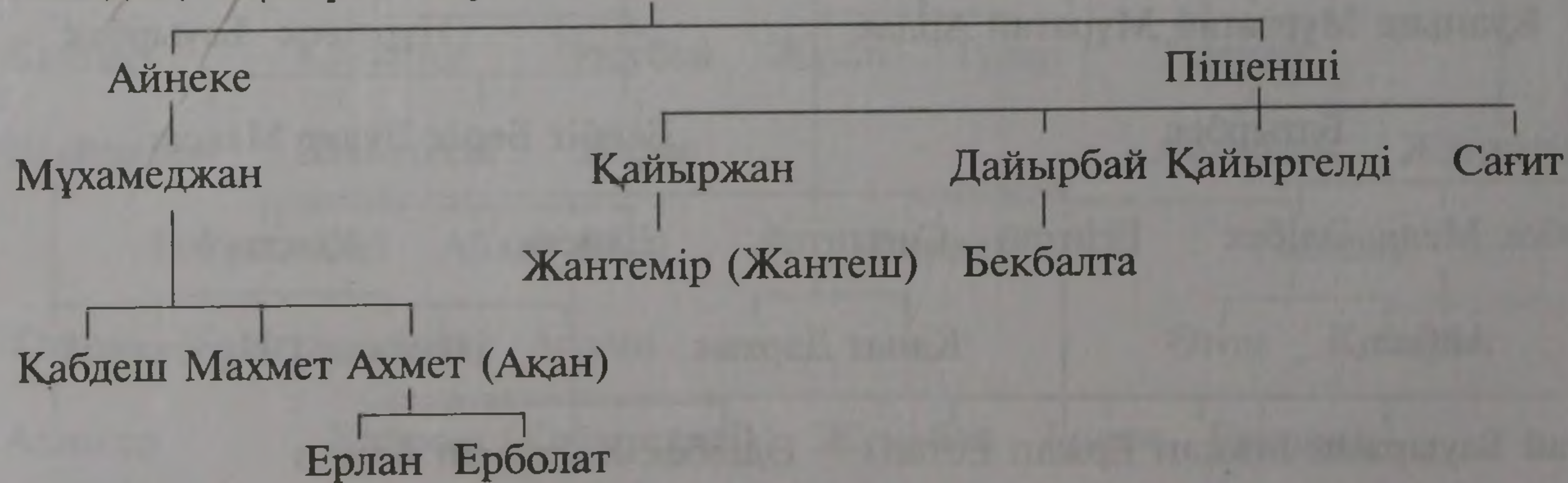
Қанжығалы шежіресі

Амалдық - Қожірек - Қуат - Болат

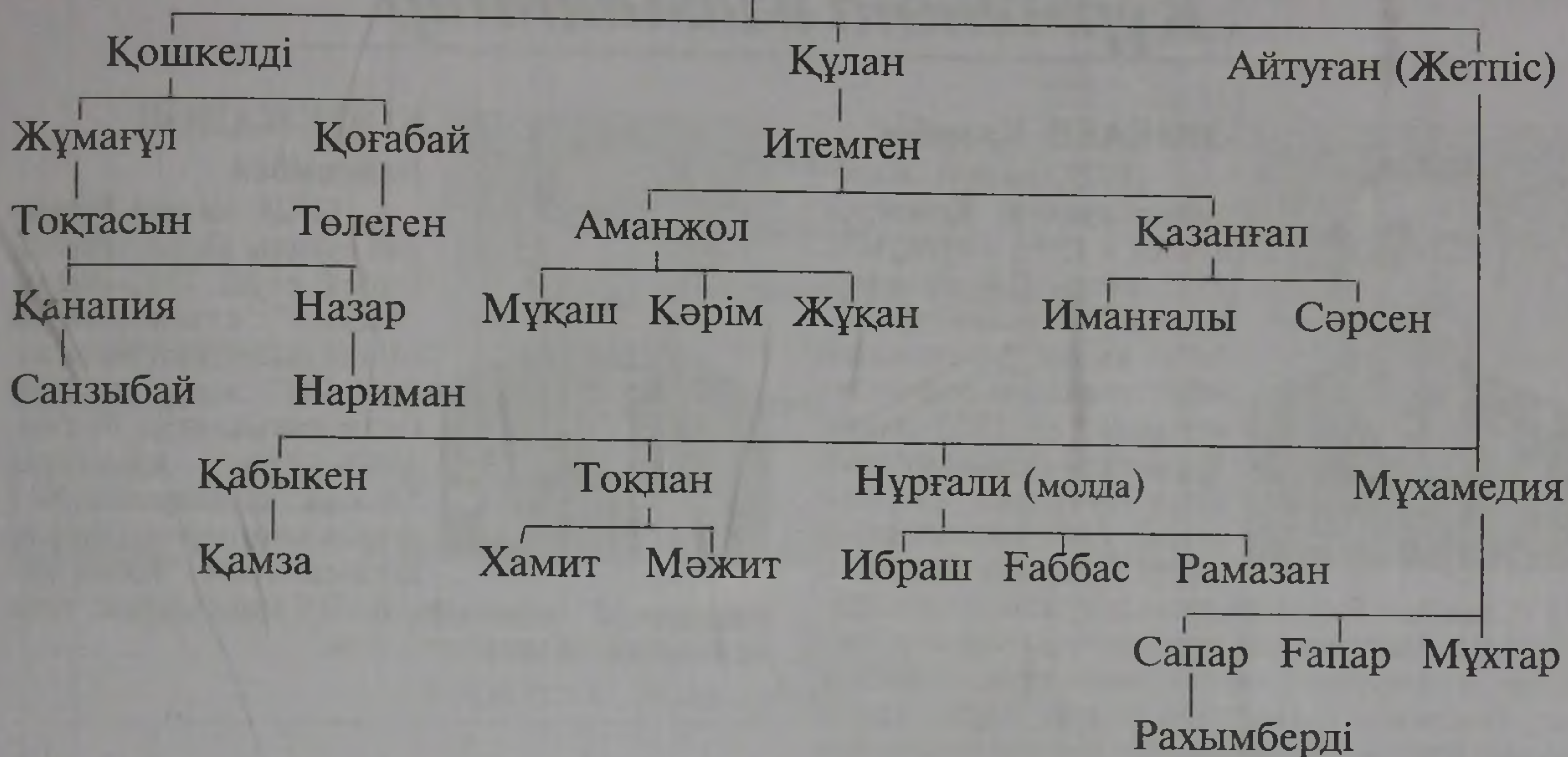

Қазыбек - мұғалім, Амалдықтың шежіресін жинақтаған.

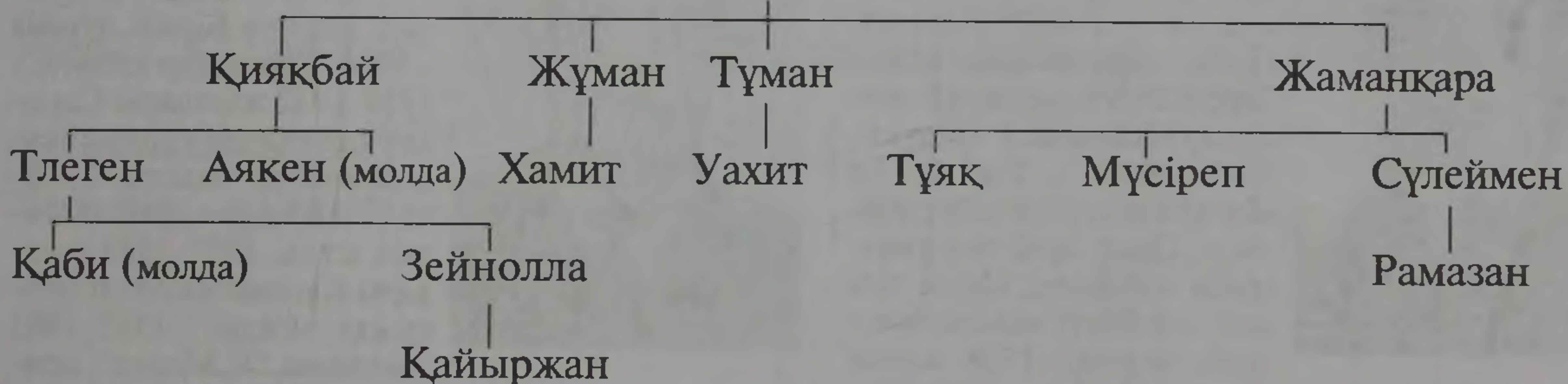
Амалдық - Қожірек - Қуат - Манат

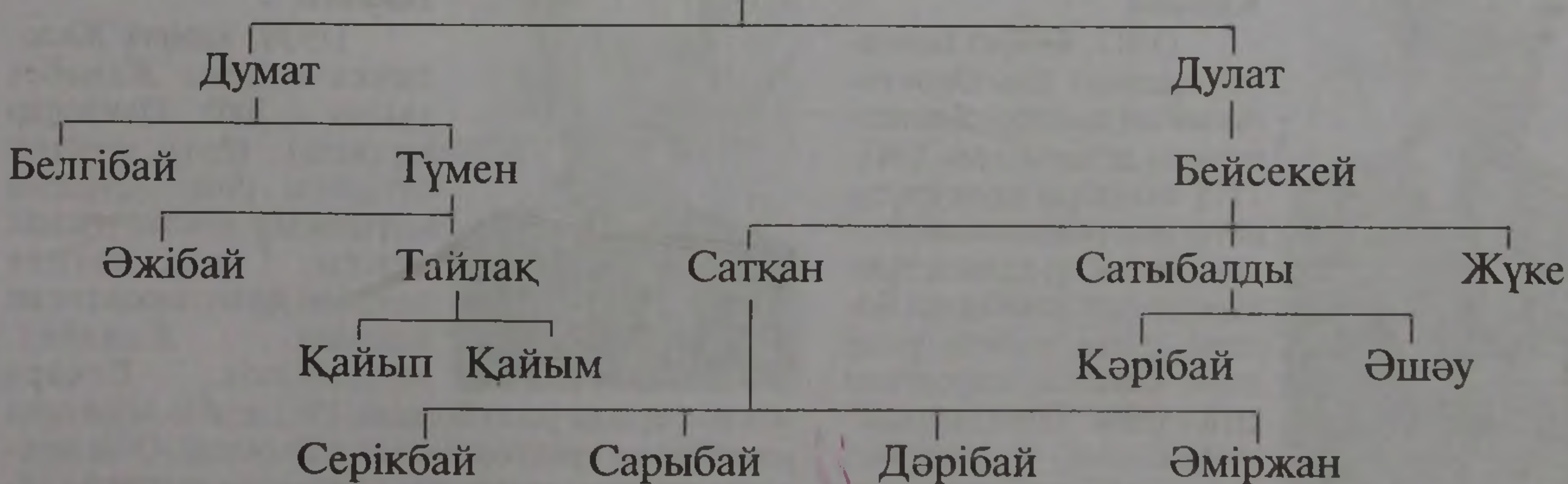
Қазымбет - Амалдық - Қожірек - Итбалық

Қазымбет - Амалдық - Қожірек - Баспан

Қазымбет - Амалдық - Қожірек - Шабак

Құрметті азаматтар

ӘКІБАЕВ Қазыбек

(1929, қазіргі Железинка ауданы Қожырек ауылы - 1999, Баянауыл). 1947 жылы Павлодардың педучилищесіне түседі. 1950 жылы Алматының Абай атындағы пединститутында, ал 1952 жылы Қарағанды педагогикалық институтында сырттай оқиды. Еңбек жолын оқып жүріп Есқарада бастаған,

1951 жылдан бастап Баянауыл ауылында жалғастырады. Математика пәнінің оқытушысы, оқу ісінің меңгерушісі, мектеп директоры, аудандық оқу бөлімінің қызметкері болып жарты ғасыр жұмыс істеген. 8 медальдармен марапатталған, Қаз КСР оқу ісінің озаты.

БАКИН Нұрахмет

(1898, қазіргі Железинка ауданы Алакөл ауылы - 1942, Севлаг). Омбы жерінде білім алып, Теренқол болысының болыстық билеушісі болған. Кейіннен Еңбеккөл мектебінде мұғалімдік еңбек еткен. Орыс, араб тілдерінде еркін сөйлеген, Орыс тілі мен әдебиеті пәндерінен дәріс берген. 1938 жылы

дүние - мүлікінен айырылып Павлодар облсоты шешімімен 20 жылға сотталады. Төрт жылдан кейін Солтүстік лагерьде қаза тапты.

ЖАНҰЗАКОВ

Қабыш

(1917, қазіргі Баянауыл ауданы). Ұлы Отан соғысының ардагері, фин соғысына да қатысқан. 1943-1979 жылдары прокуратура органдарында қызмет еткен, Екібастұз қаласы прокурорының көмекшісі болған. Ерен еңбегі үшін және соғыста көрсеткен ерлігі үшін "Отан соғысы" орденімен, үшінші дәрежелі "Даңқ" орденімен және оншақты медальдармен марапатталған.

КОПЕЖАНОВ

Бейсембек

(1924, қазіргі Баянауыл ауданы Бірлік ауылы). Еңбек етуді 1932 жылы "Ақкөл" кеңшарында есепші қызметінен бастаған. 1941-1942 жылдары Ұлы Отан соғысында болды. 1960-1986 жылдары "Ақкөл" кеңшарында №3 ферма меңгерушісі болып қызмет еткен. "Қазан революциясы" орденімен, ВДНХ алтын, күміс, қола медальдармен марапатталған.

КОПЕЖАНОВ

Әшірбек

(1926, қазіргі Баянауыл ауданы Бірлік ауылы - 1990, Павлодар қаласы). 1950-1952 жылдары Саратов қаласында құрлыс техникумында оқиды. 1952-1957 жылдары прораб болып істеді. 1957-1959 жылдары Қаптанбектегі техникумда оқиды. 1959-1962 жылдары "К.Маркс" кеңшарында, 1962-1963 жылдары "Новотроицк" кеңшарында, 1963-1965 жылдары "К.Маркс" кеңшарында директор болып істейді. 1965-1974 жылдары "Коминтерн" кеңшарында бас агроном, 1974-1980 жылдары Краснокутскиде заготзерноның директоры болды. 1980-1985 жылдары ауданда партия, кеңес қызметтерінде істеді.

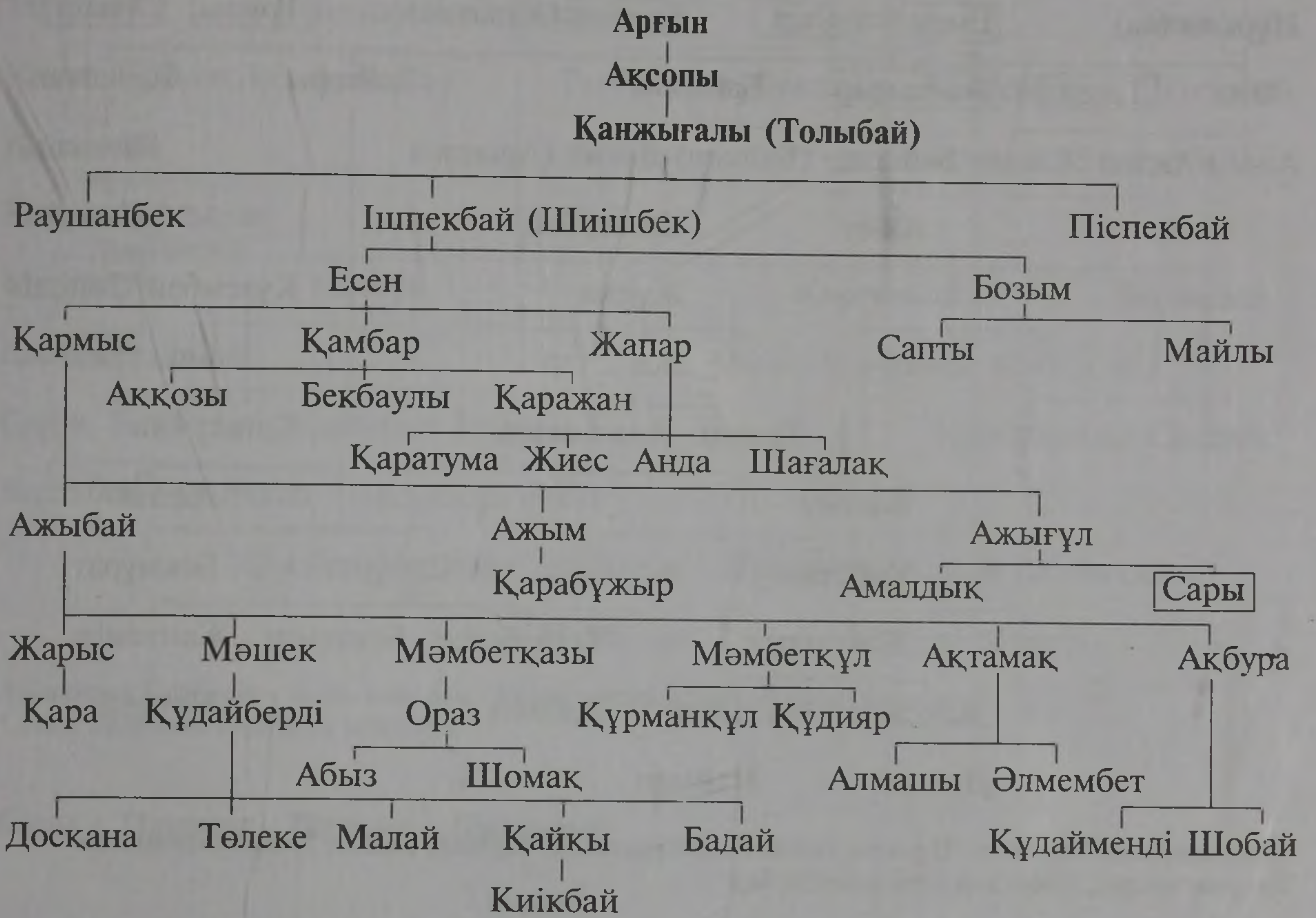

НҰРАХМЕТОВ

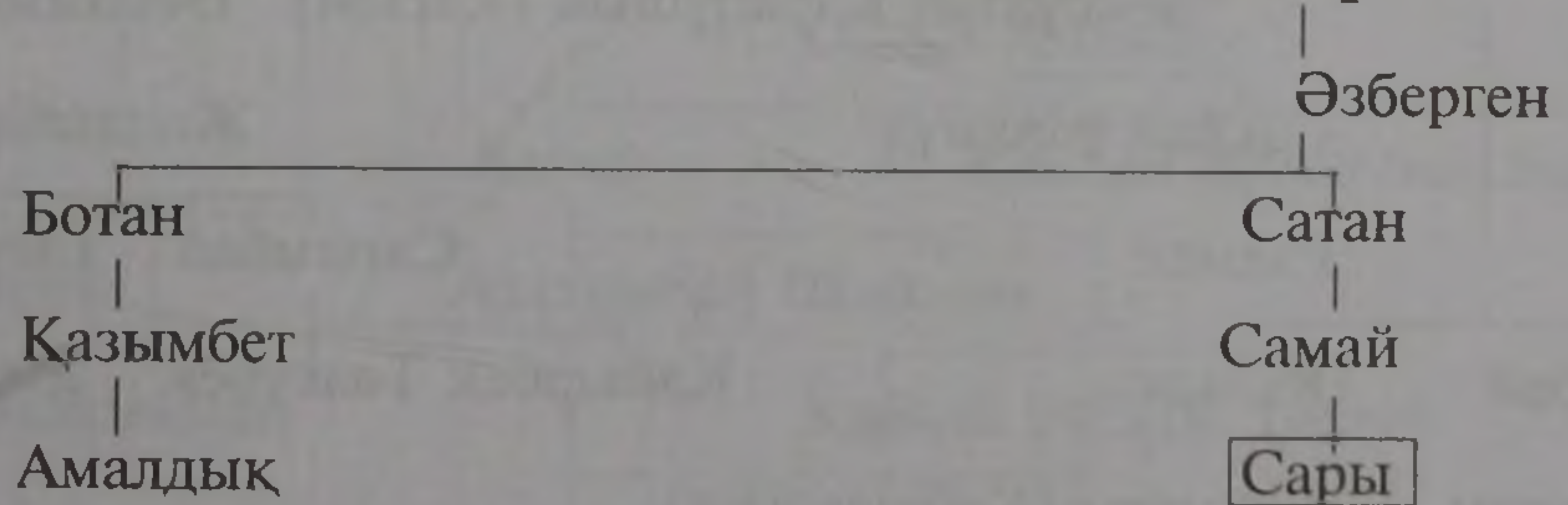
Бәркен

(1930, қазіргі Железинка ауданы Жаңабет ауылы - 2001, Павлодар қаласы). Орта мектеп бітірген соң, Алматы мұғалімдер институтында оқиды, математика мұғалімі деген дәрежеге ие болады. Жаңабет, Жаңабірлік, Есқара мектептерінде ұстаз болады. 1962 жылы Абай орта мектебіне директор болып жіберіледі. Осы мектепте отыздан артық жыл директор қызметін атқарады. "Ағарту үздігі" белгісімен марапатталды.

Ажыгүл - Сары

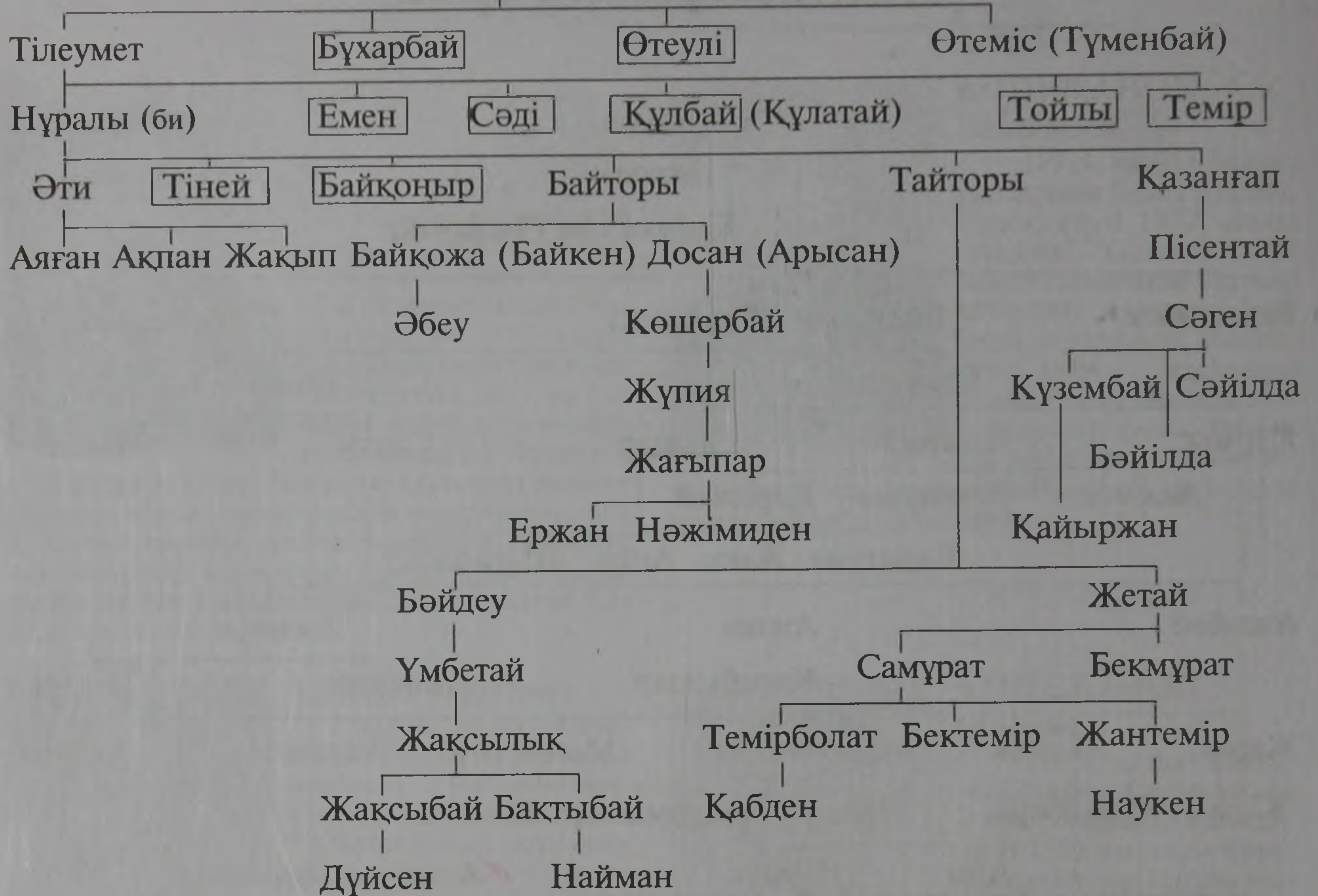

Ішпекбай (Шиішбек) - Есен - Қармыс - Ажығұл

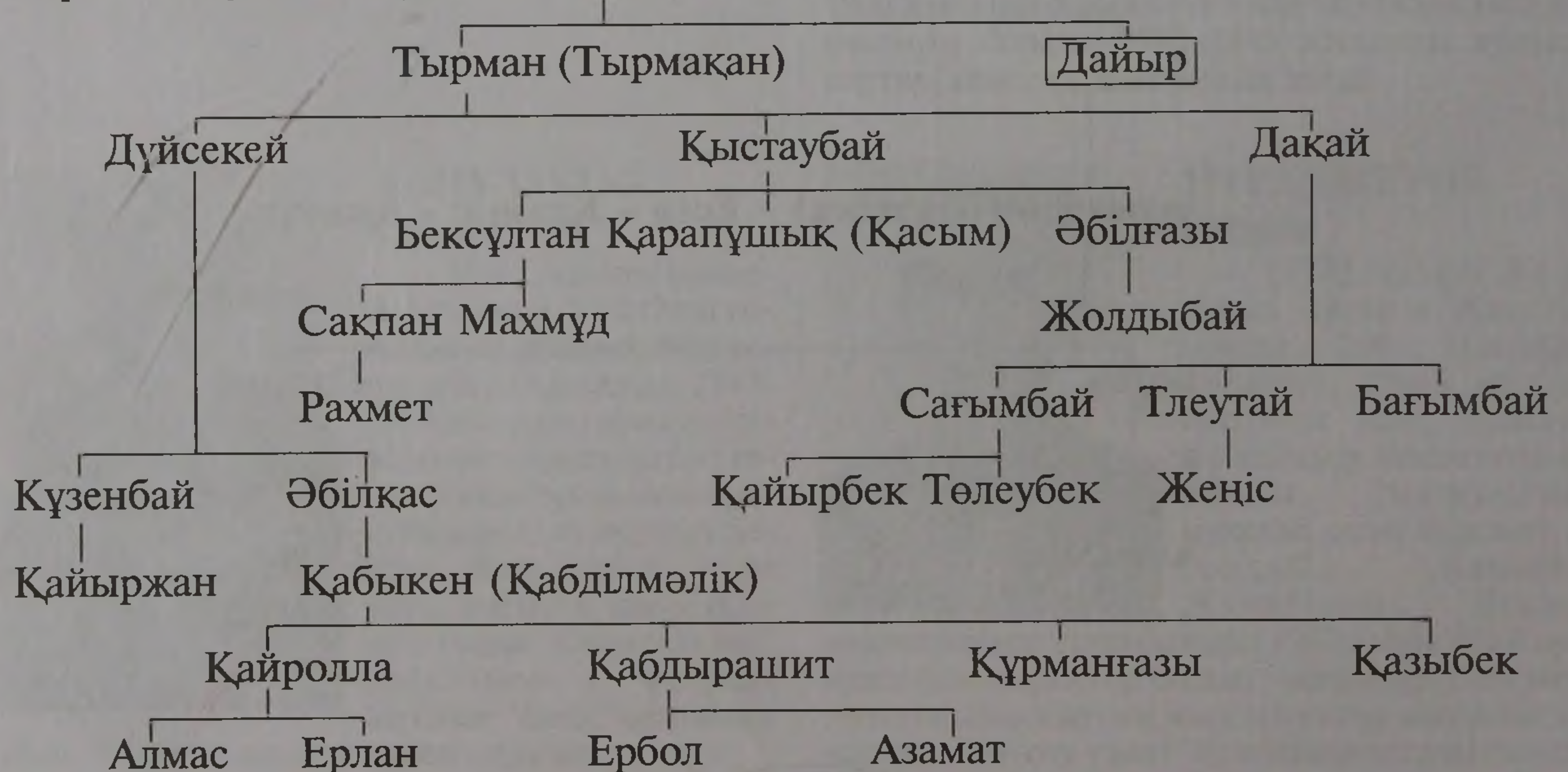
Қанжығалы шежіресі

Әзберген - Сатан - Самай - Сары

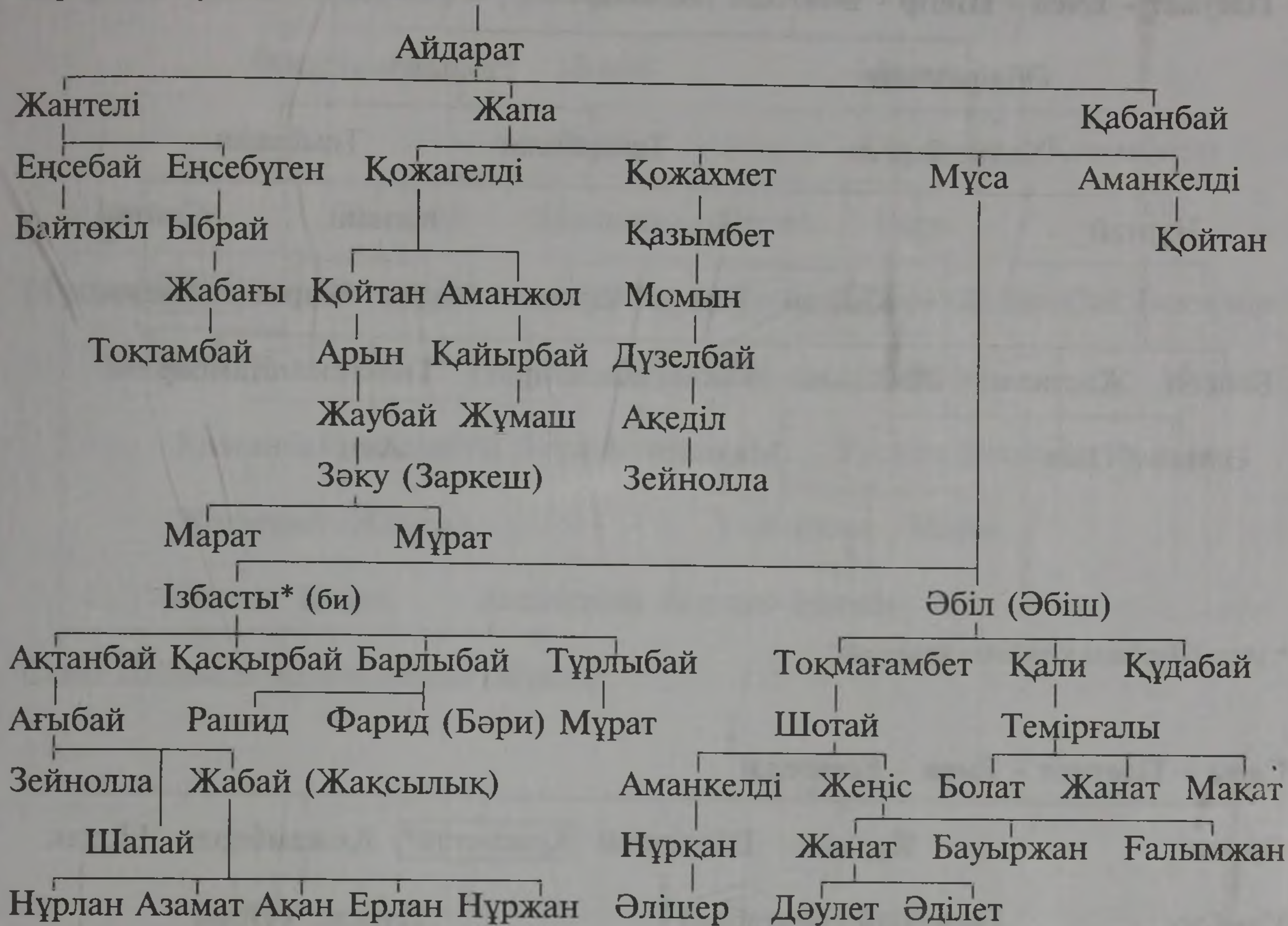

Тілеуметтің бәйбішесінен: Нұралы, Емен, Сәді; тоқалынан: Құлбай, Тойлы, Темір. Ақшиманда Тілеумет адыры, Өтеулінің кара шеңгелі бар.

Сары - Тлеумет - Нұралы - Тіней

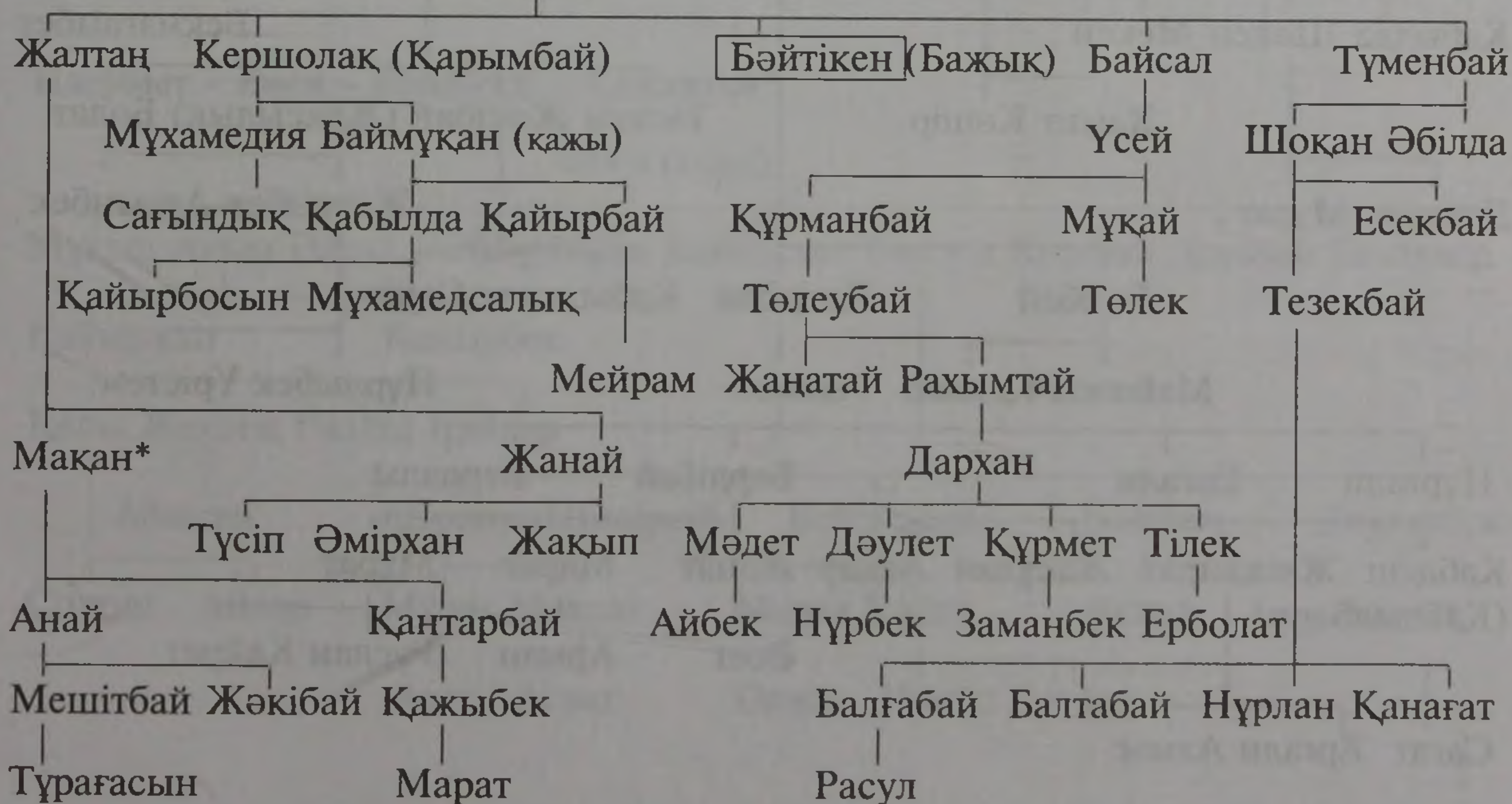

Сары - Тілеумет - Емен - Шаған

*)Аты Щербина кітабında кездеседі.

Сары - Тілеумет - Емен - Шегір

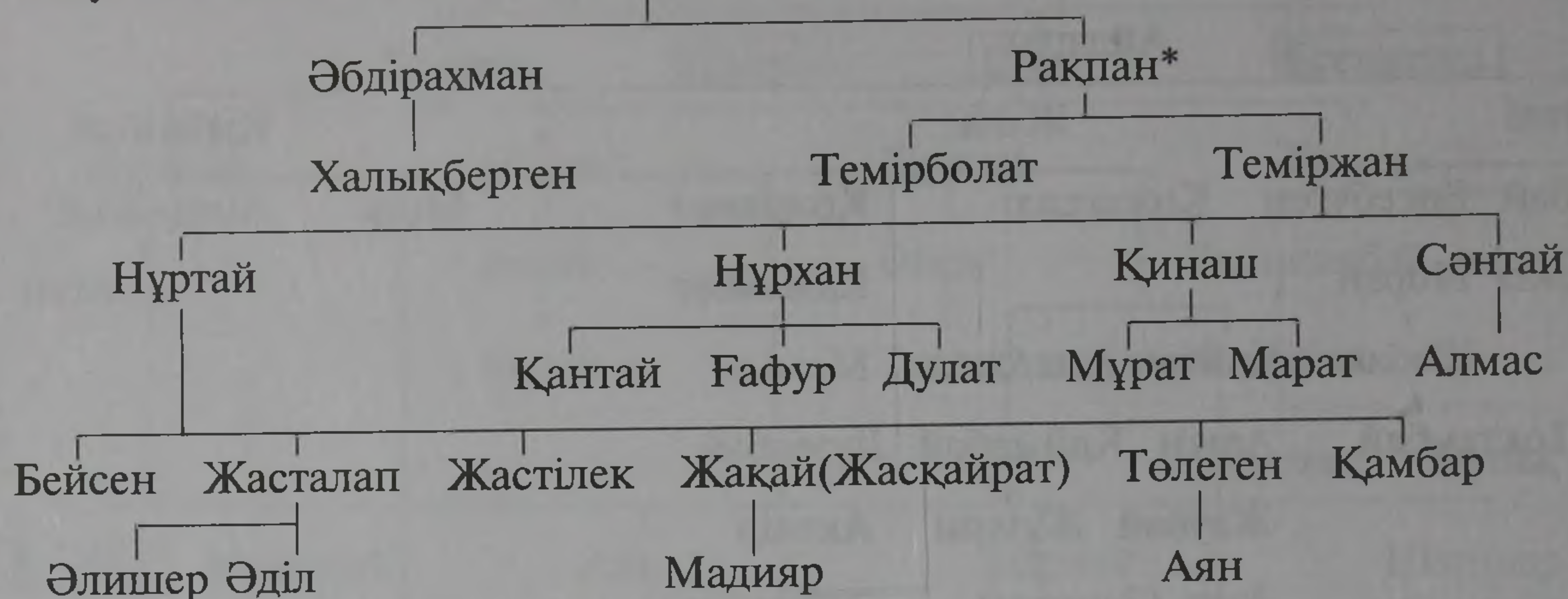

Құрманбаев Рахымтай - "Алғабас" кеңшарының директоры болды.

*)Аты Щербина кітабında кездеседі.

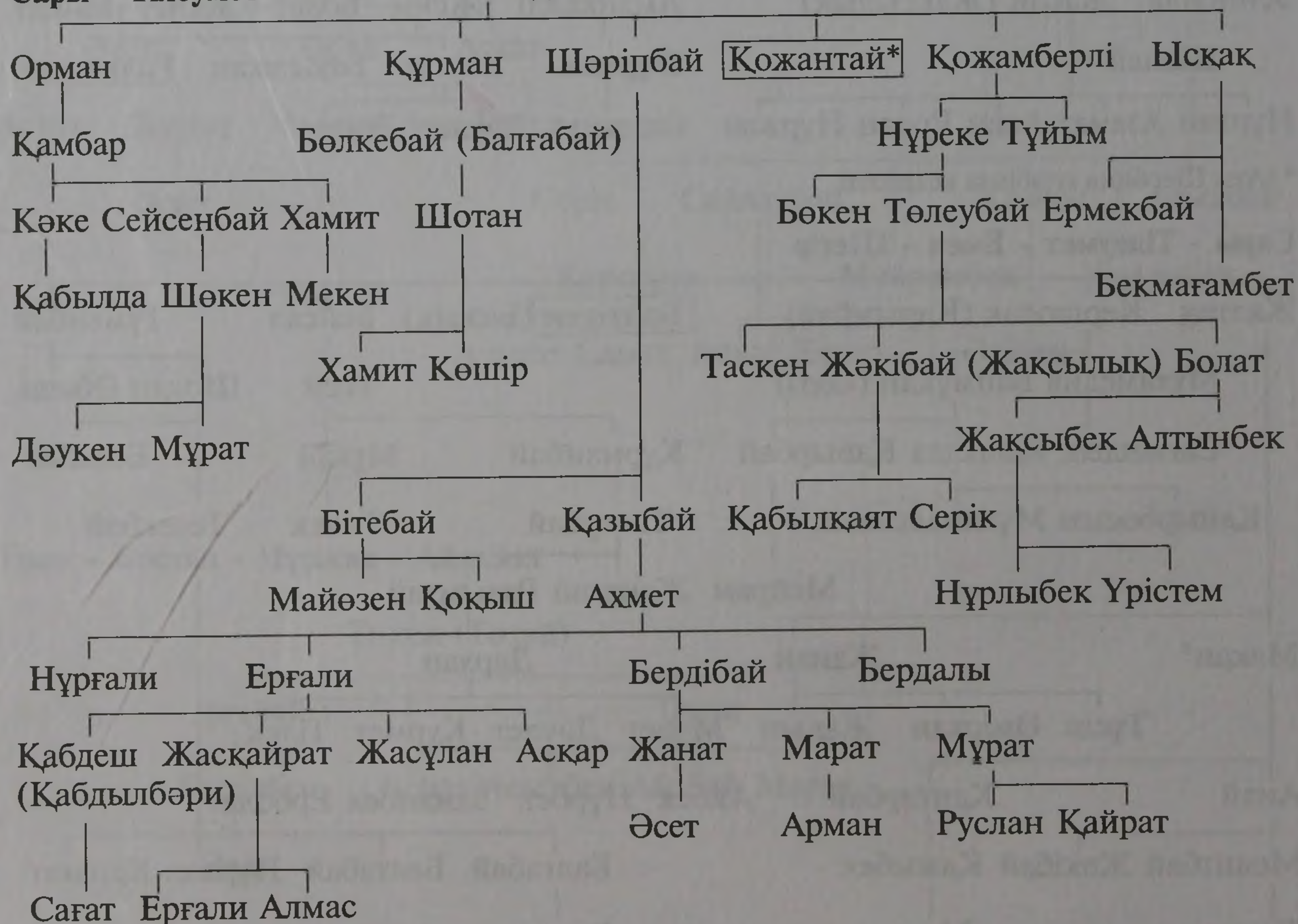
Қанжығалы шежіресі

Тілеумет - Емен - Шегір - Бәйтiкeн (Бажық)

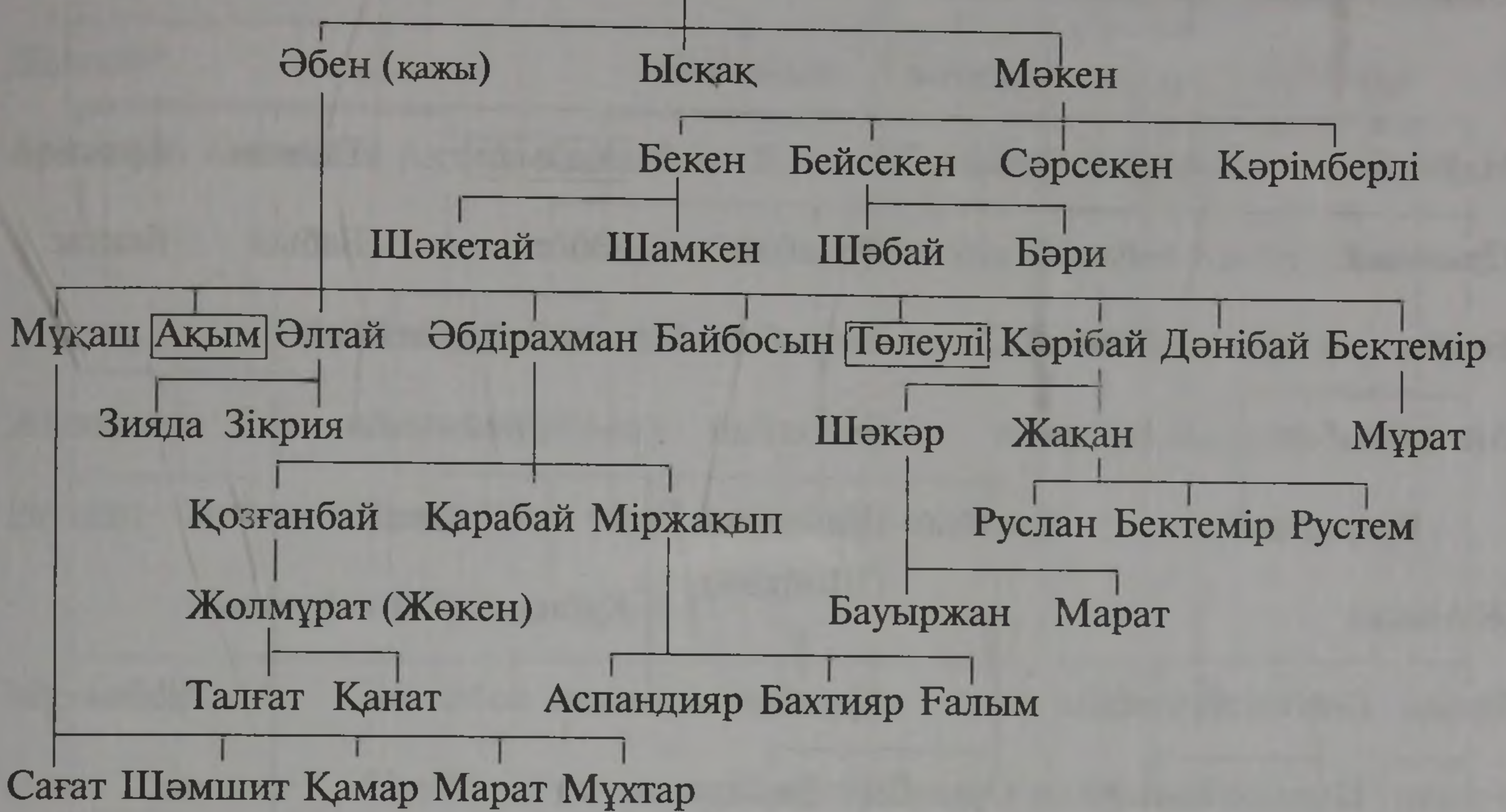
*)Аты Щербина кітабiнда кездеседі.

Сары - Тілеумет - Емен - Есенгелді

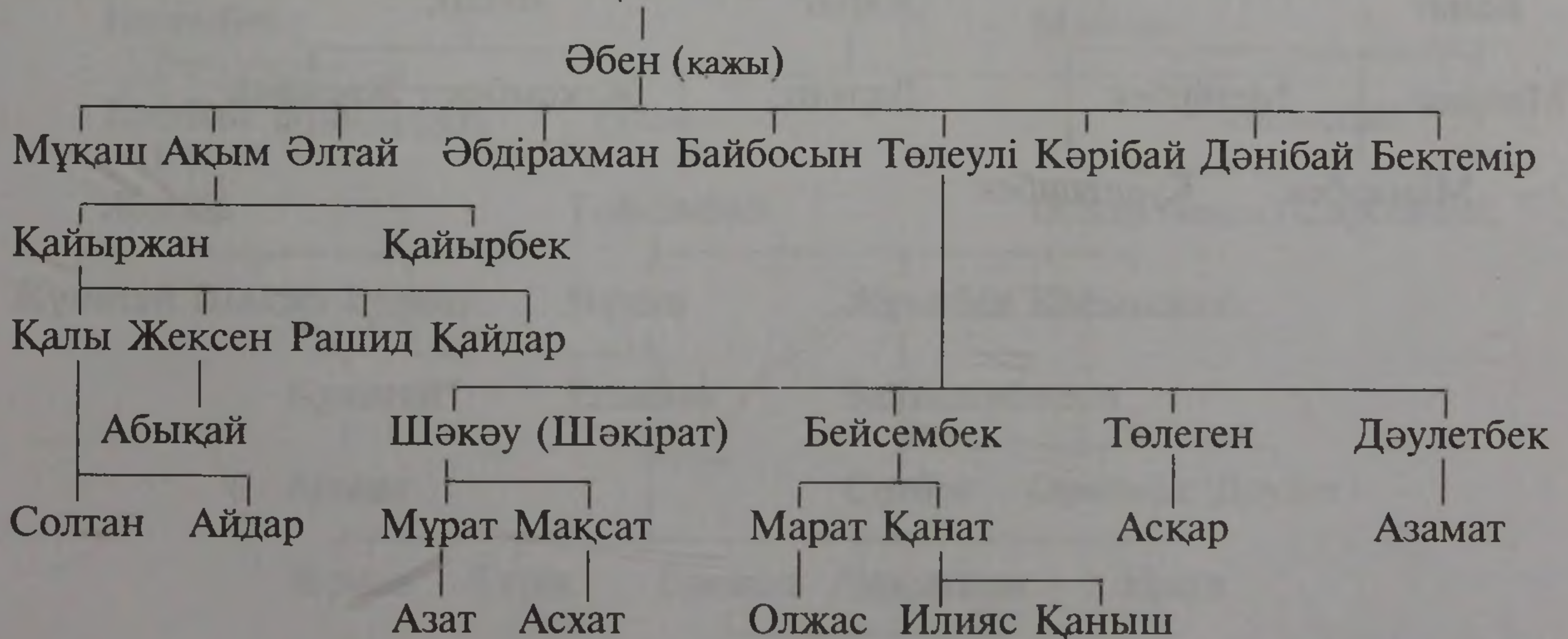

Қазыбаев Бердалы - облыстық тері ауруханасының бас дәрігері болды. *)Аты Щербина кітабiнда кездеседі.

Тілеуімет - Емен - Есенгелді - Қожантай*

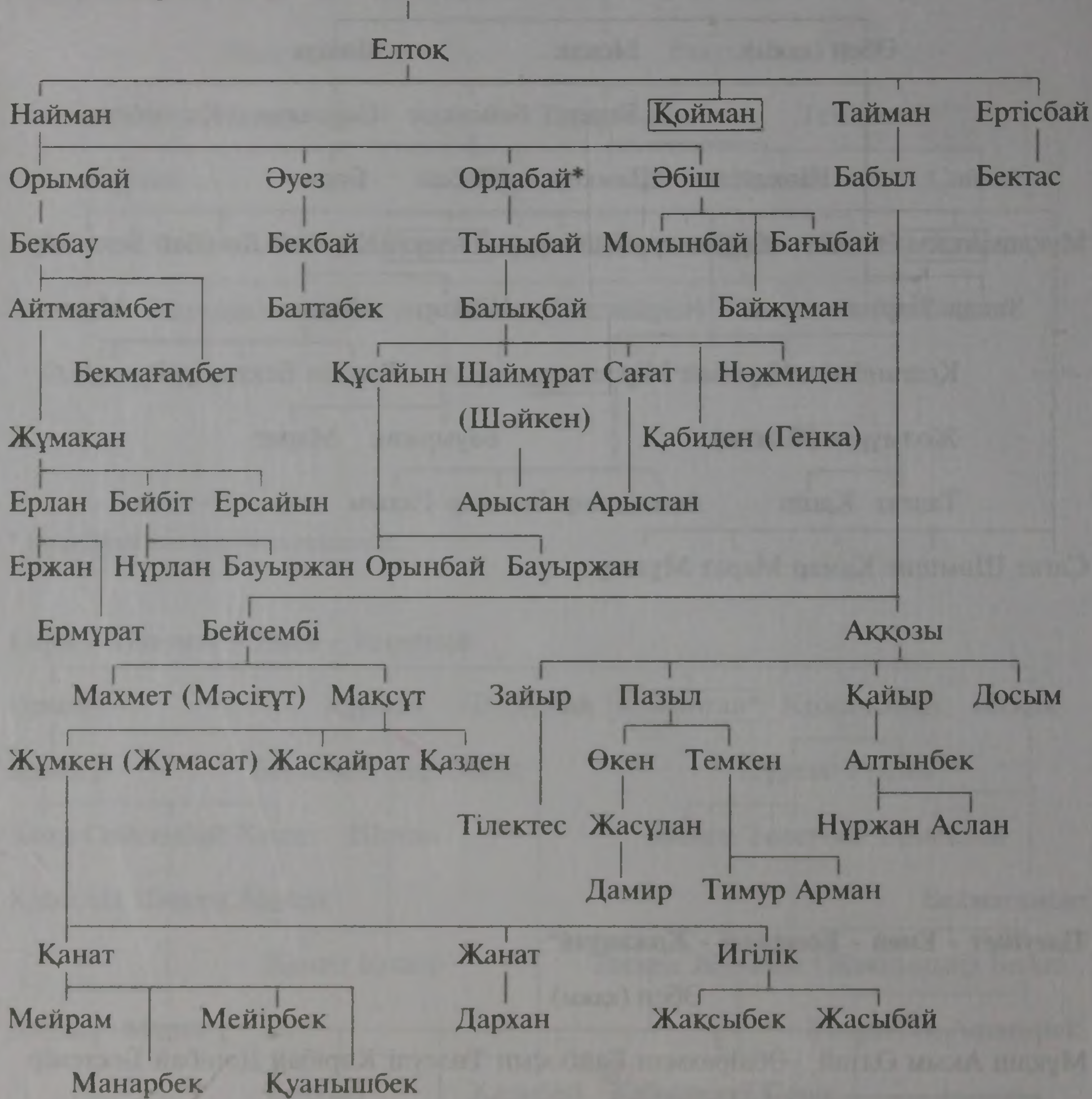
Тілеуімет - Емен - Есенгелді - Қожантай*

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

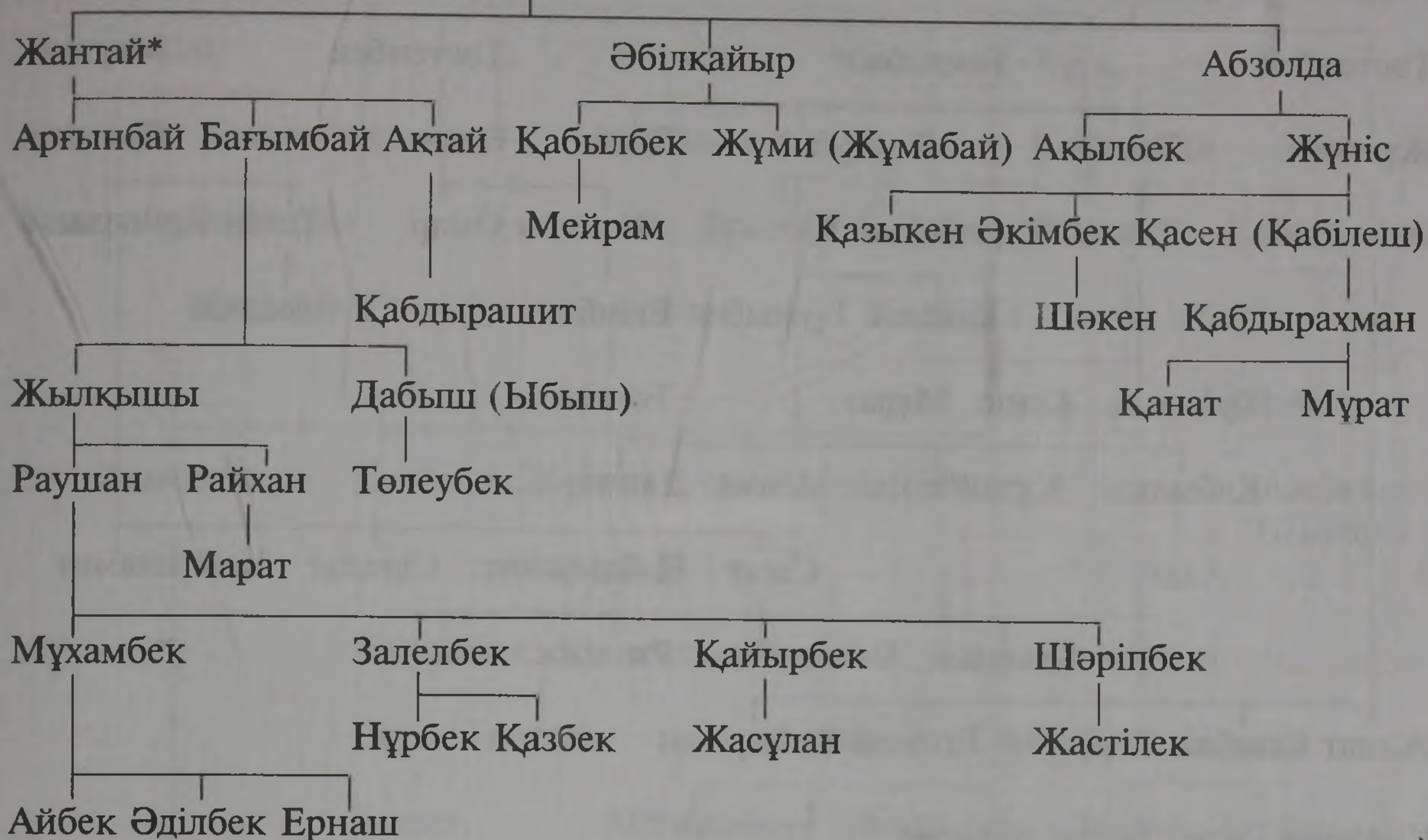
Қанжығалы шежіресі

Самай - Сары - Тлеуімет - Сәді

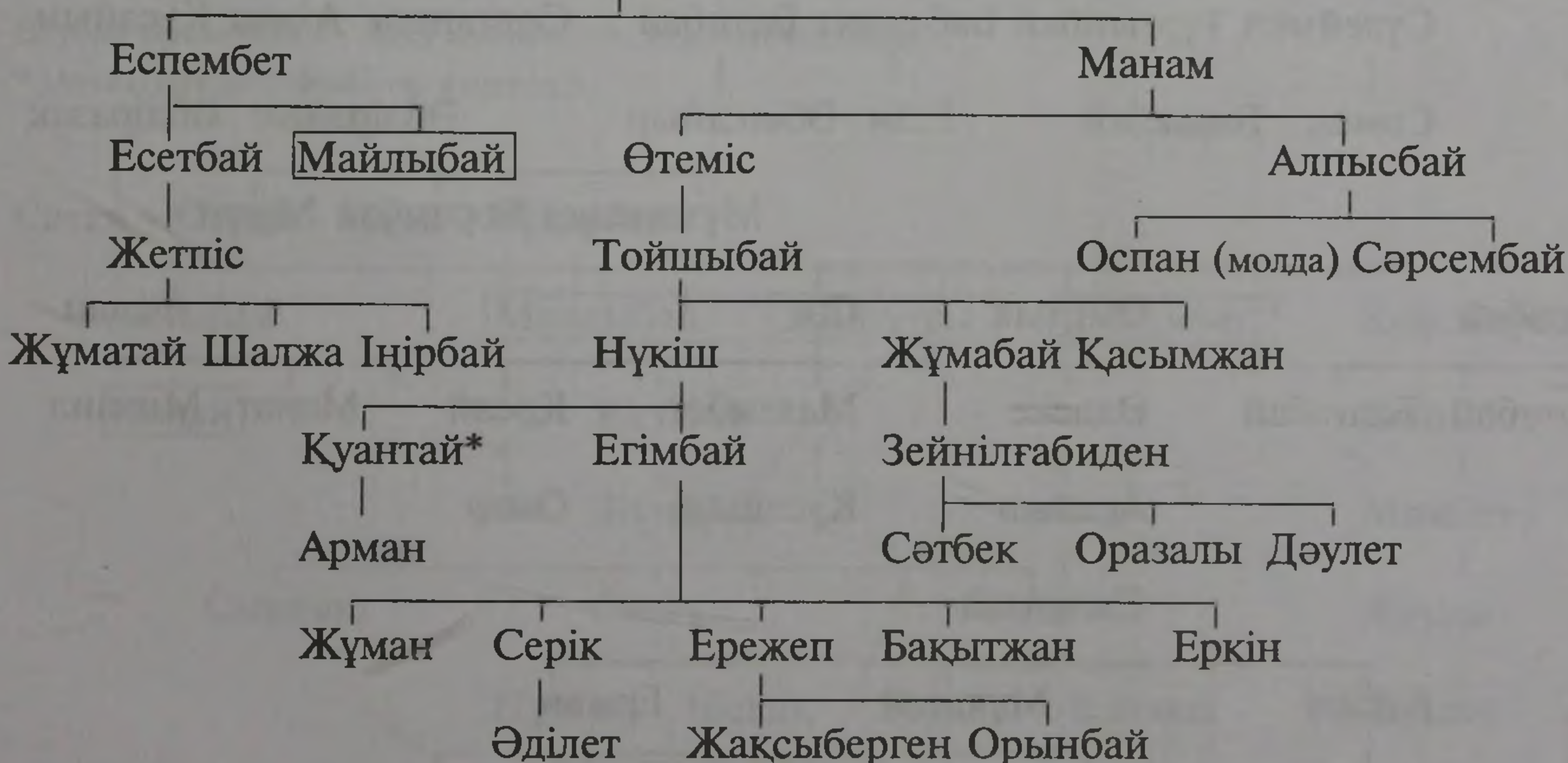
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Тлеуімет - Сәді - Елтоқ - Қойман

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

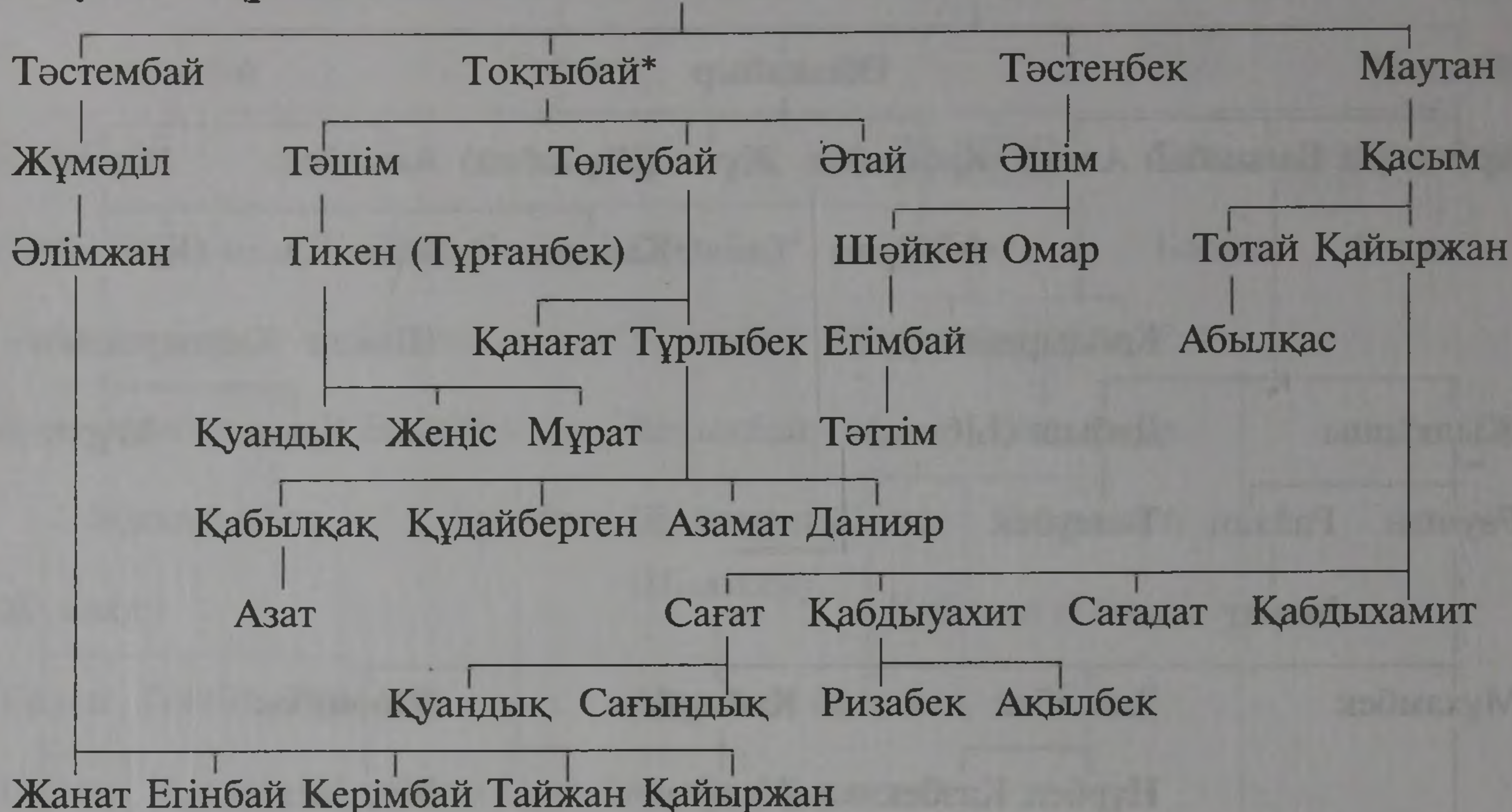
Самай - Сары - Тлеуімет - Құлбай (Құлатай)

Нүкішев Қуантай - мұғалім, Шұға, Қараоба, Әуелбек ауылдарындығы мектептерді басқарды.

Қанжығалы шежіресі

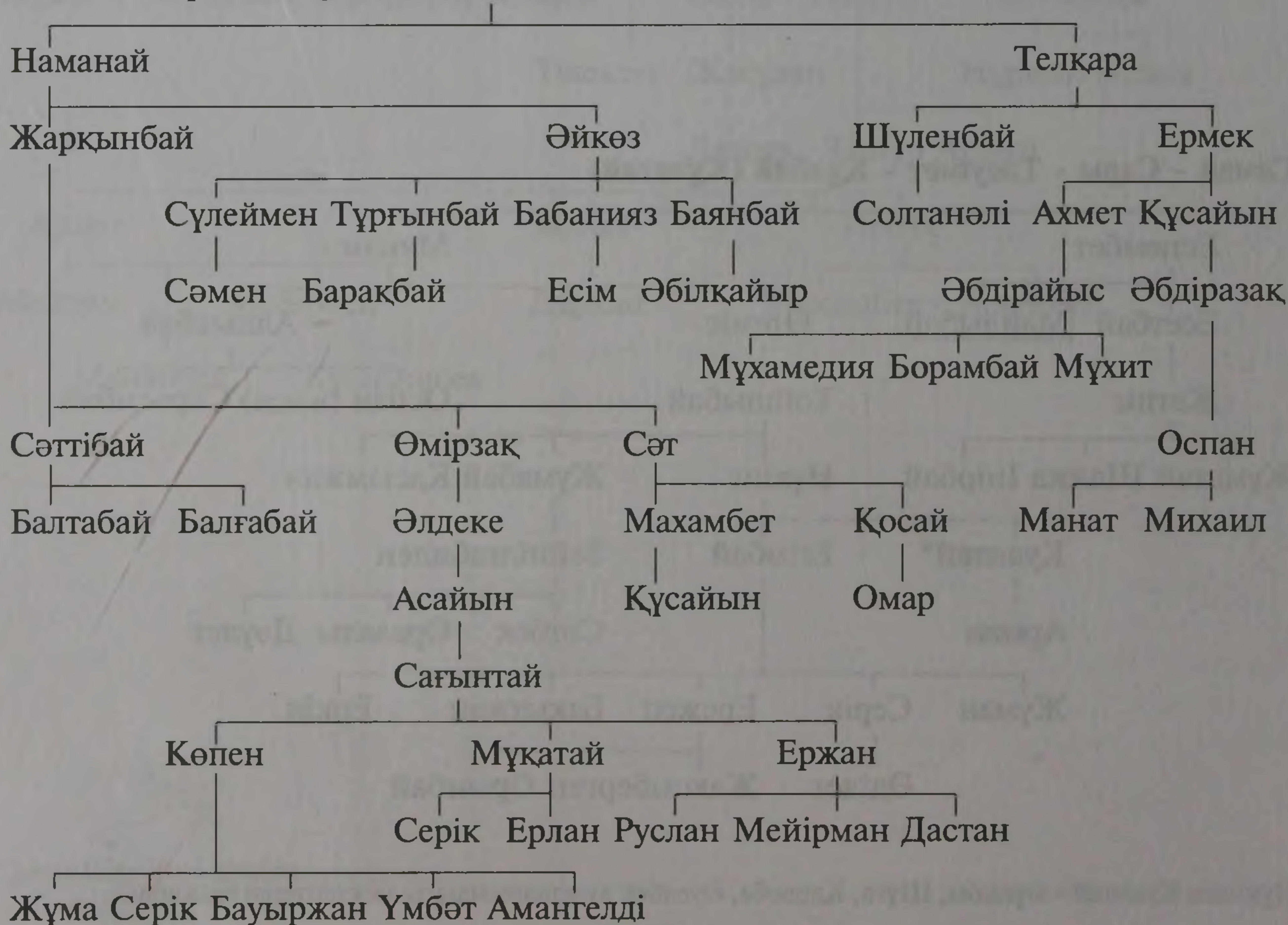
Тлеуімет - Құлбай - Еспенбет - Майлыбай

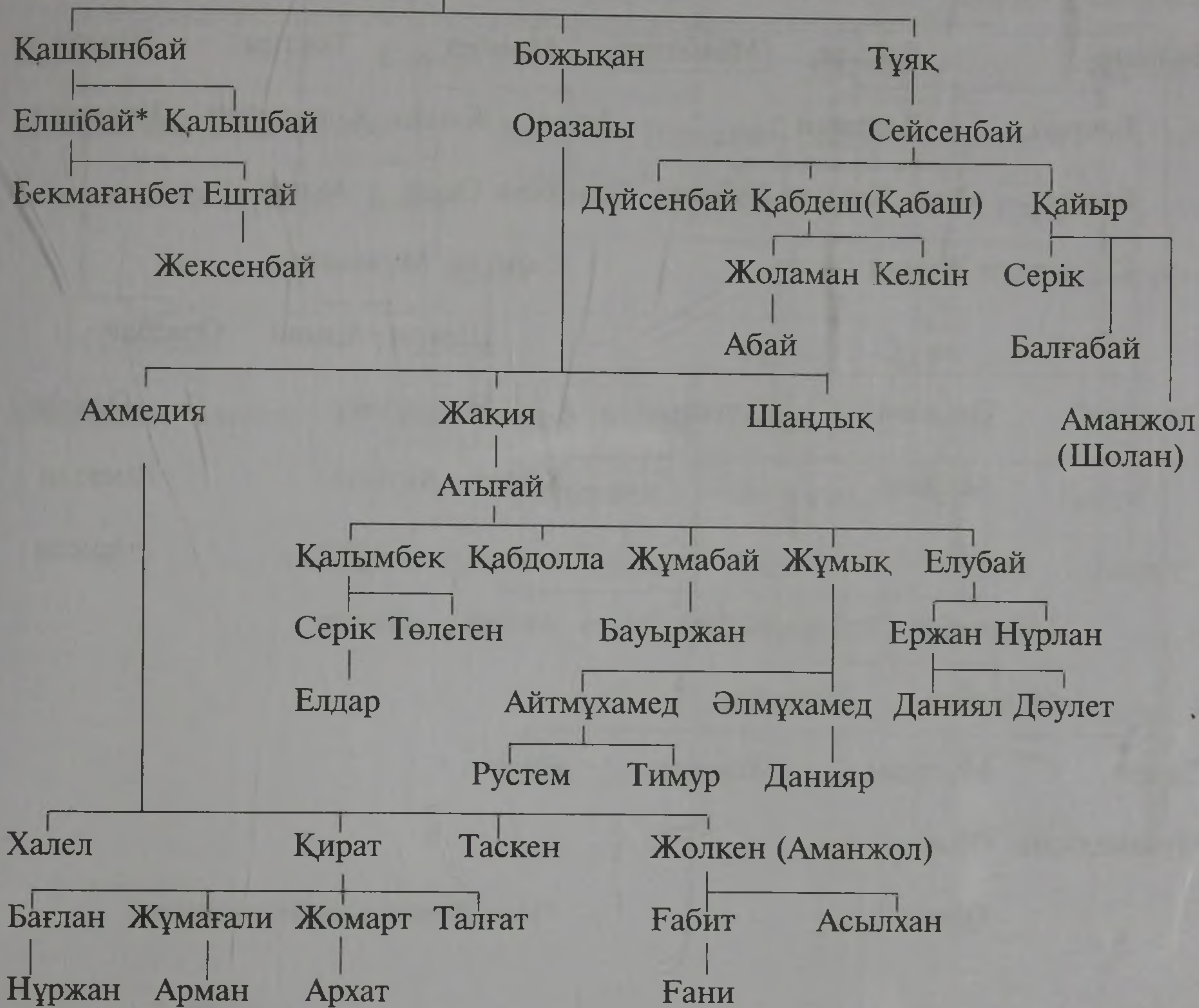
Шәйкенов Тәттім - биолог. ғыл. канд.

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Самай - Сары - Тлеуімет - Тойлы

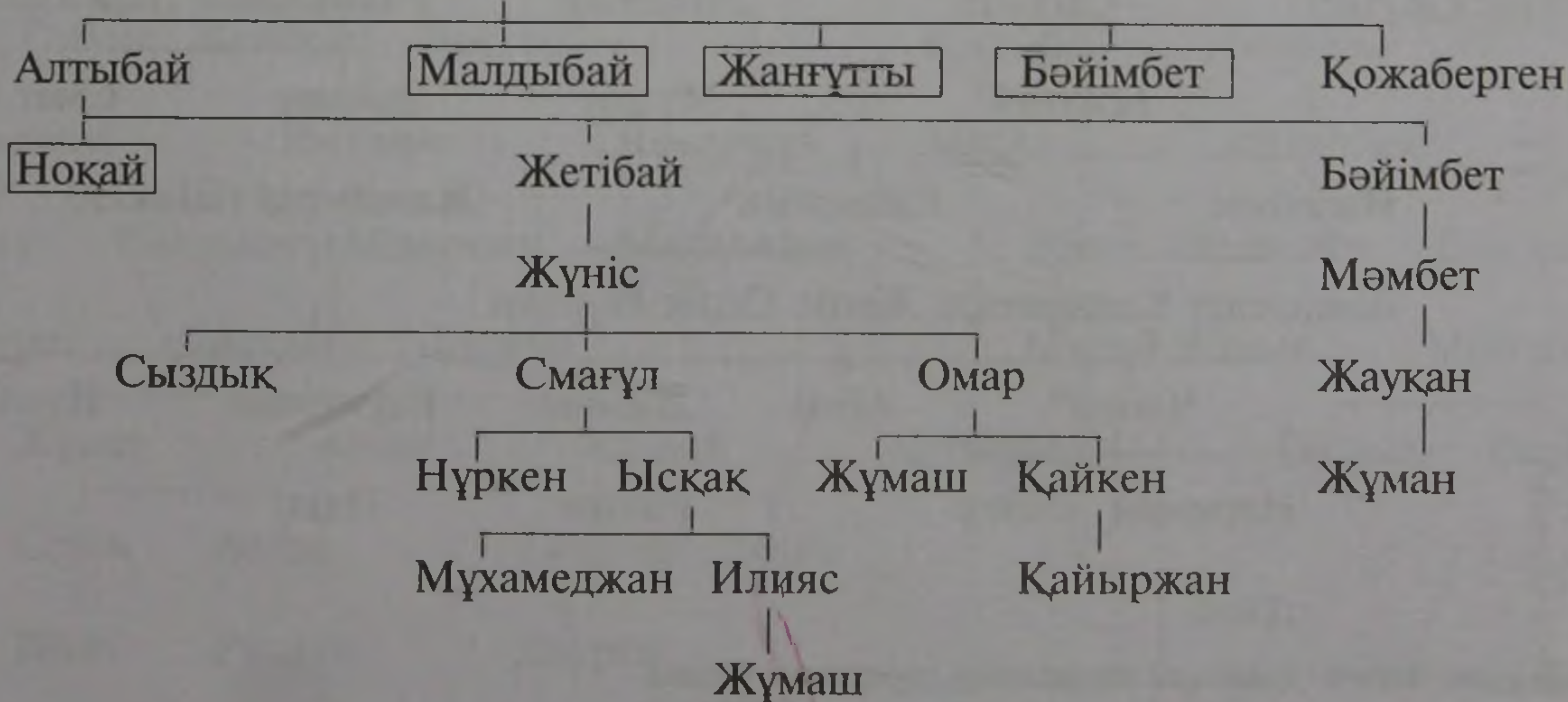
Самай - Сары - Тілеумет - Темір

Елубай Оразалинов - Ақсу қаласының, ауданының әкімі.

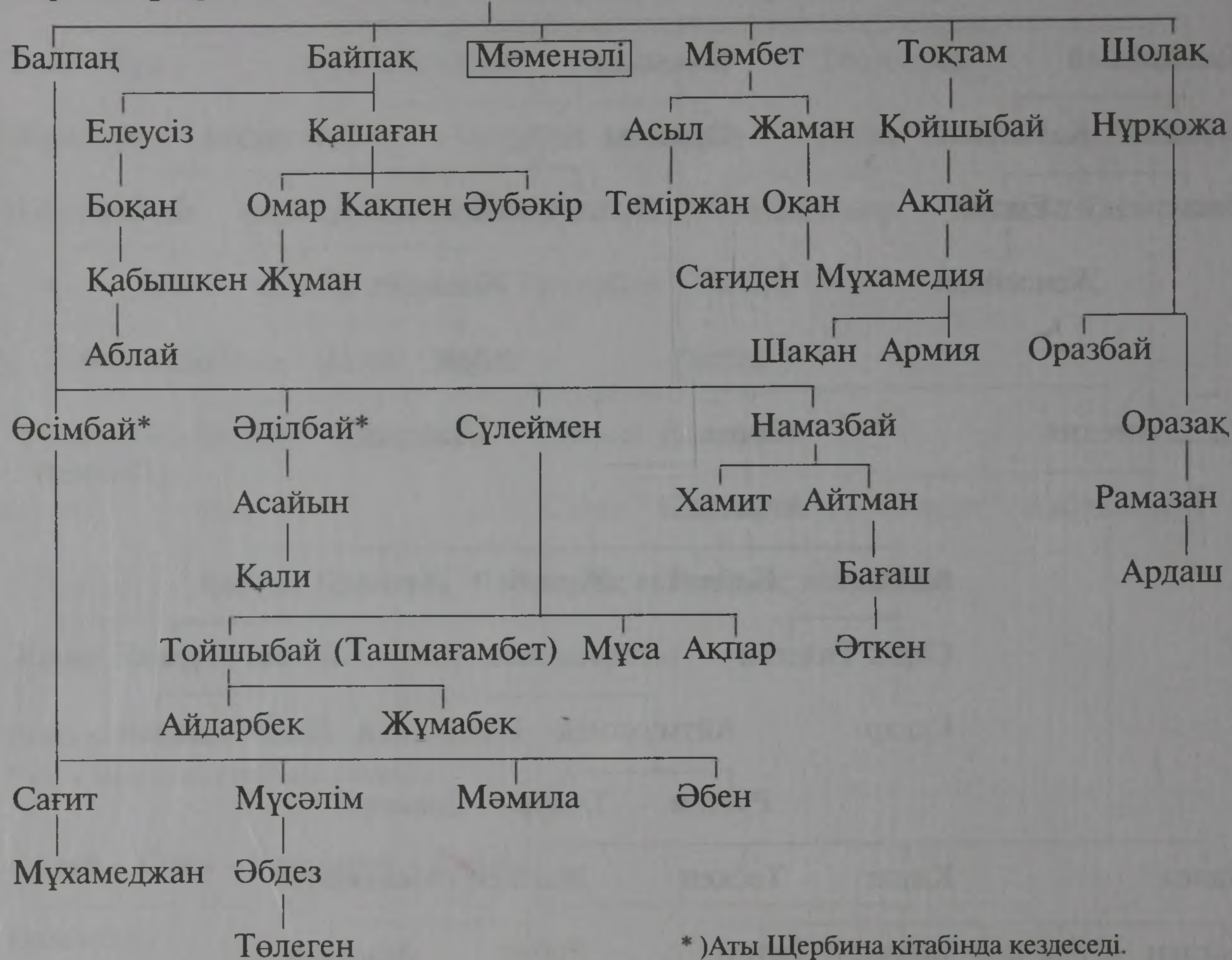
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Сатан - Самай - Сары - Бұқарбай

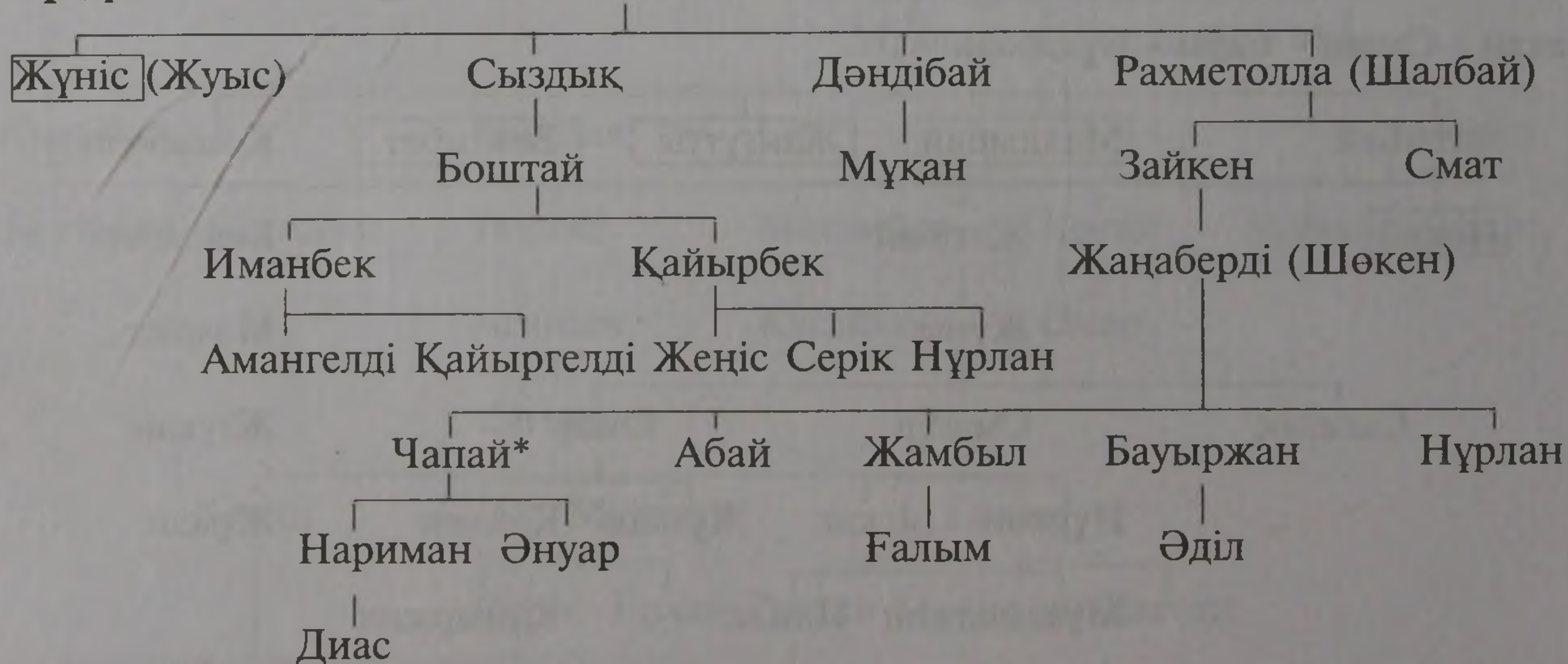
Қанжығалы шежіресі

Сары - Бұқарбай - Алтыбай - Ноқай

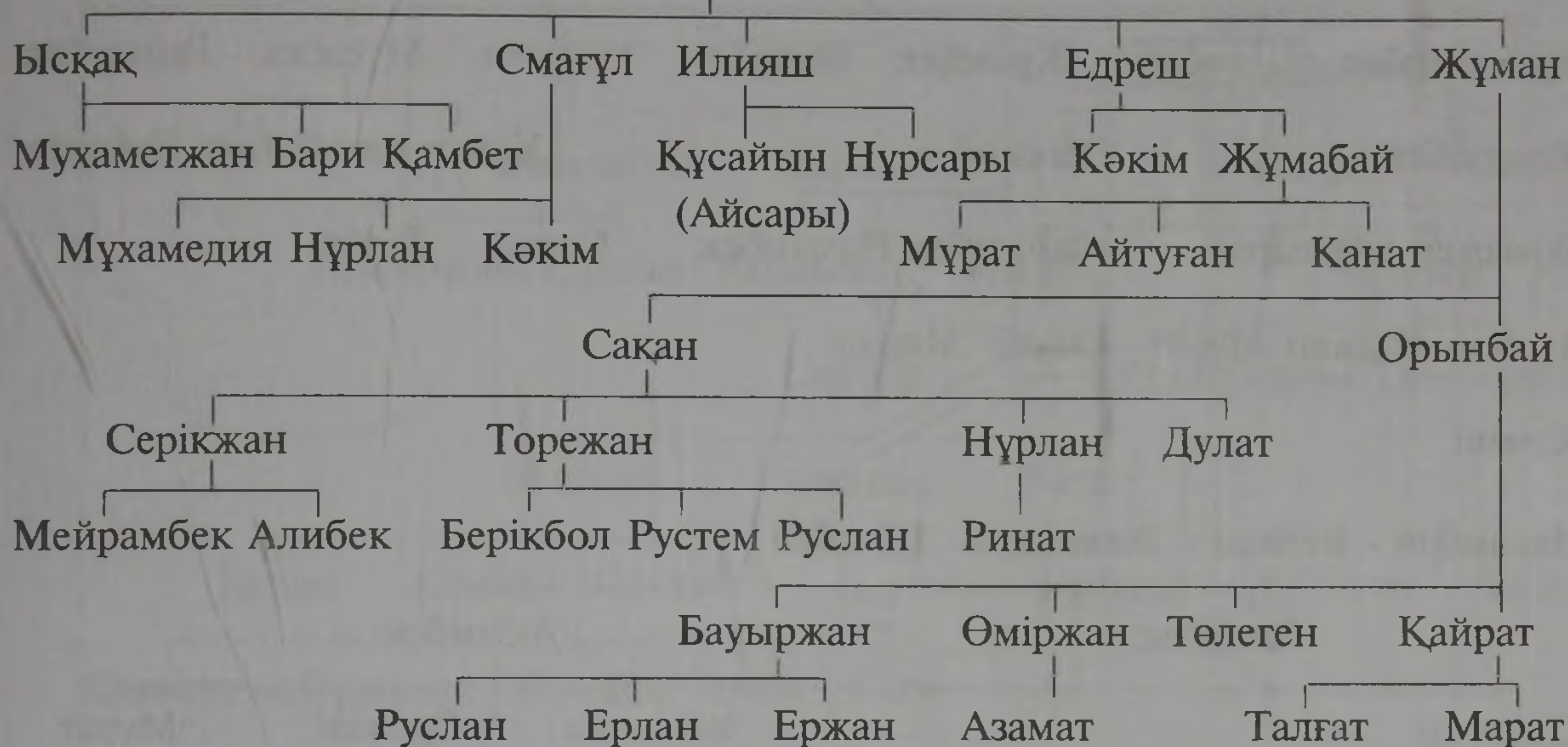
*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Бұқарбай - Алтыбай - Ноқай - Мәменәлі

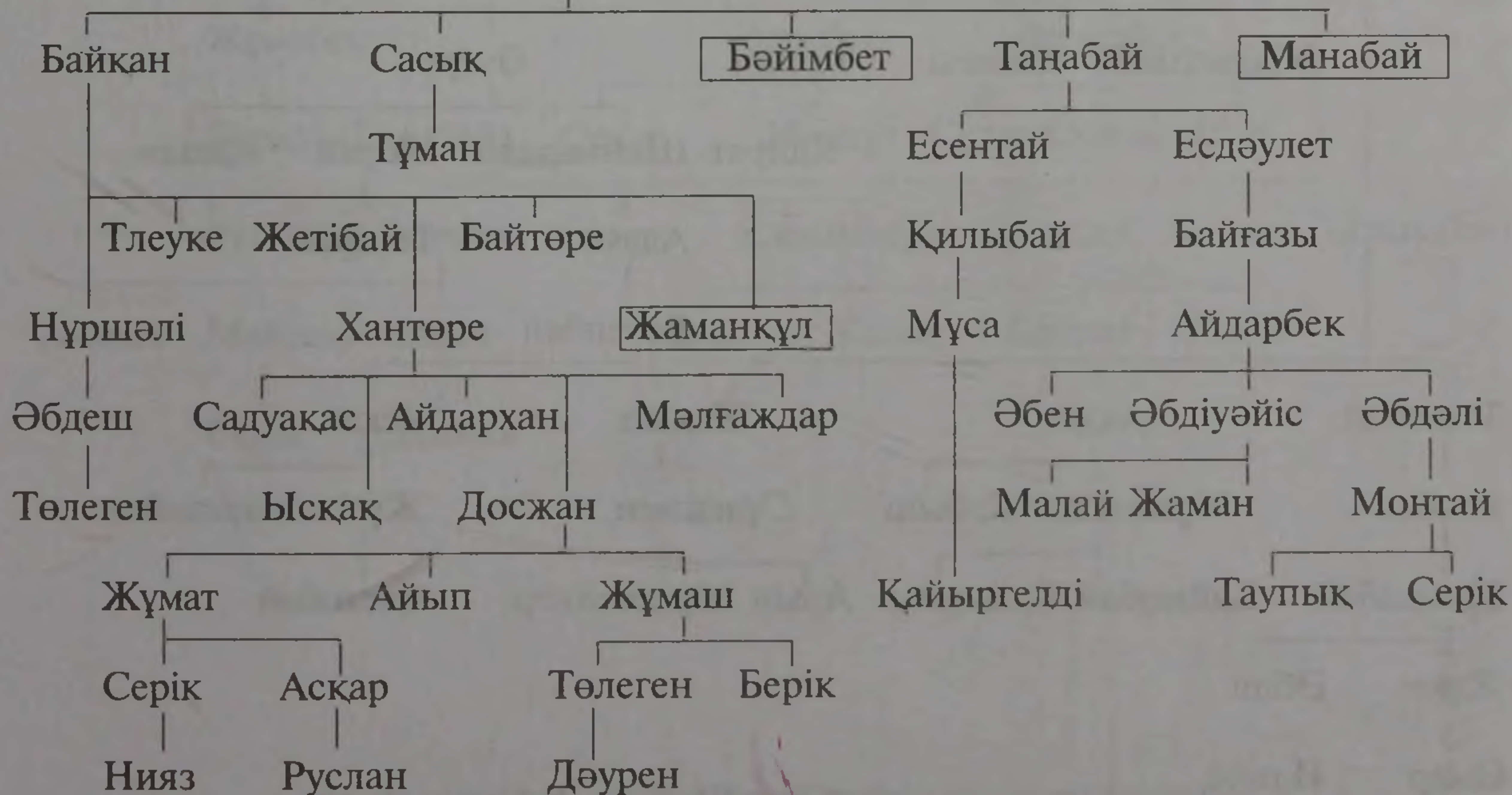

Зайкенов Чапай - былғары заводының директоры болды.

Алтыбай - Ноқай - Мәменәлі - Жүніс (Жуыс)

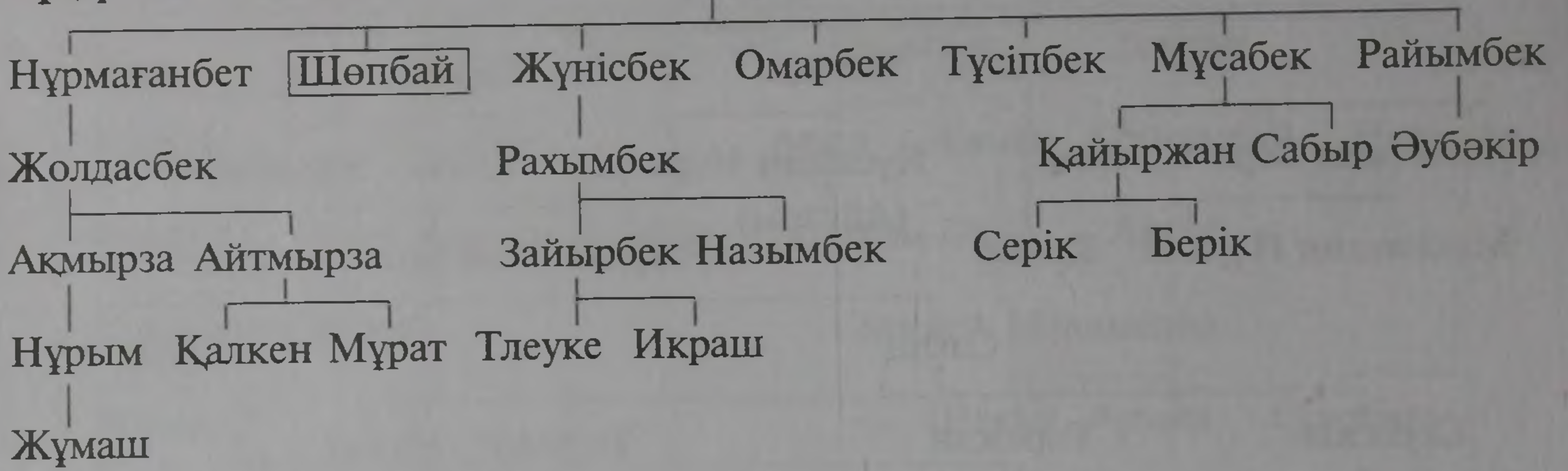

Самай - Сары - Бұқарбай - Малдыбай

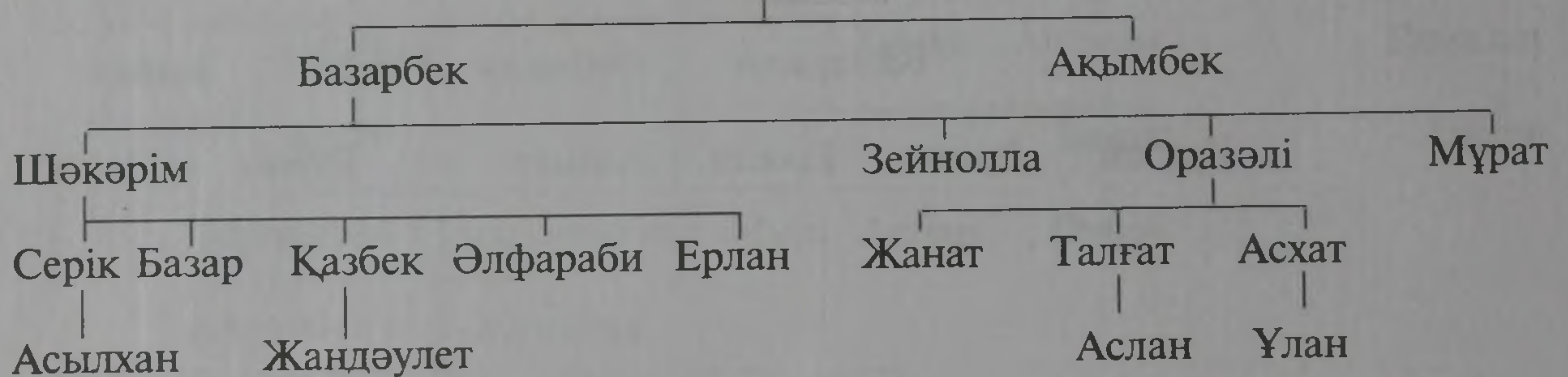

Қанжығалы шежіресі

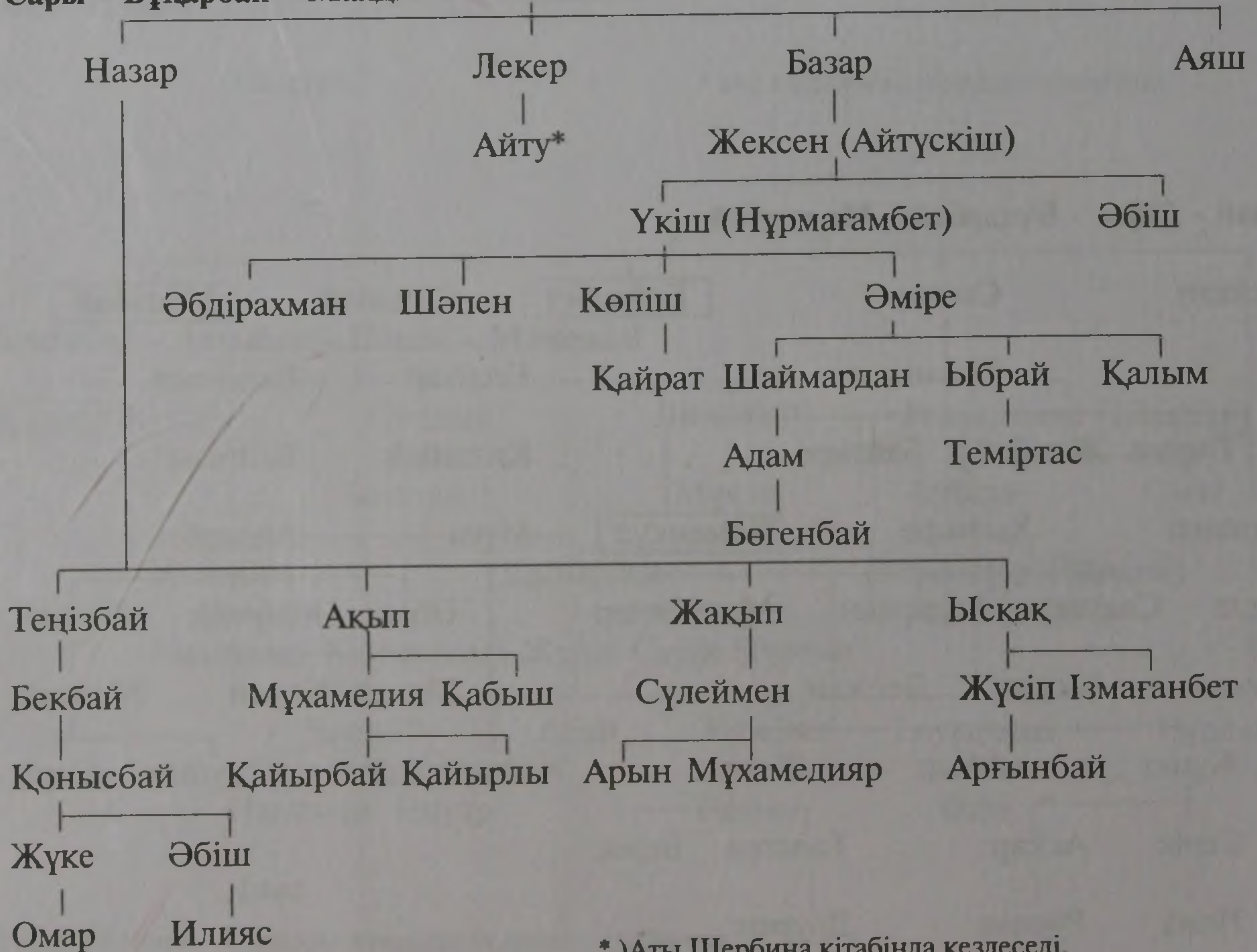
Бұқарбай - Малдыбай - Байқан - Жаманкүл

Малдыбай - Байқан - Жаманкүл - Шөпбай

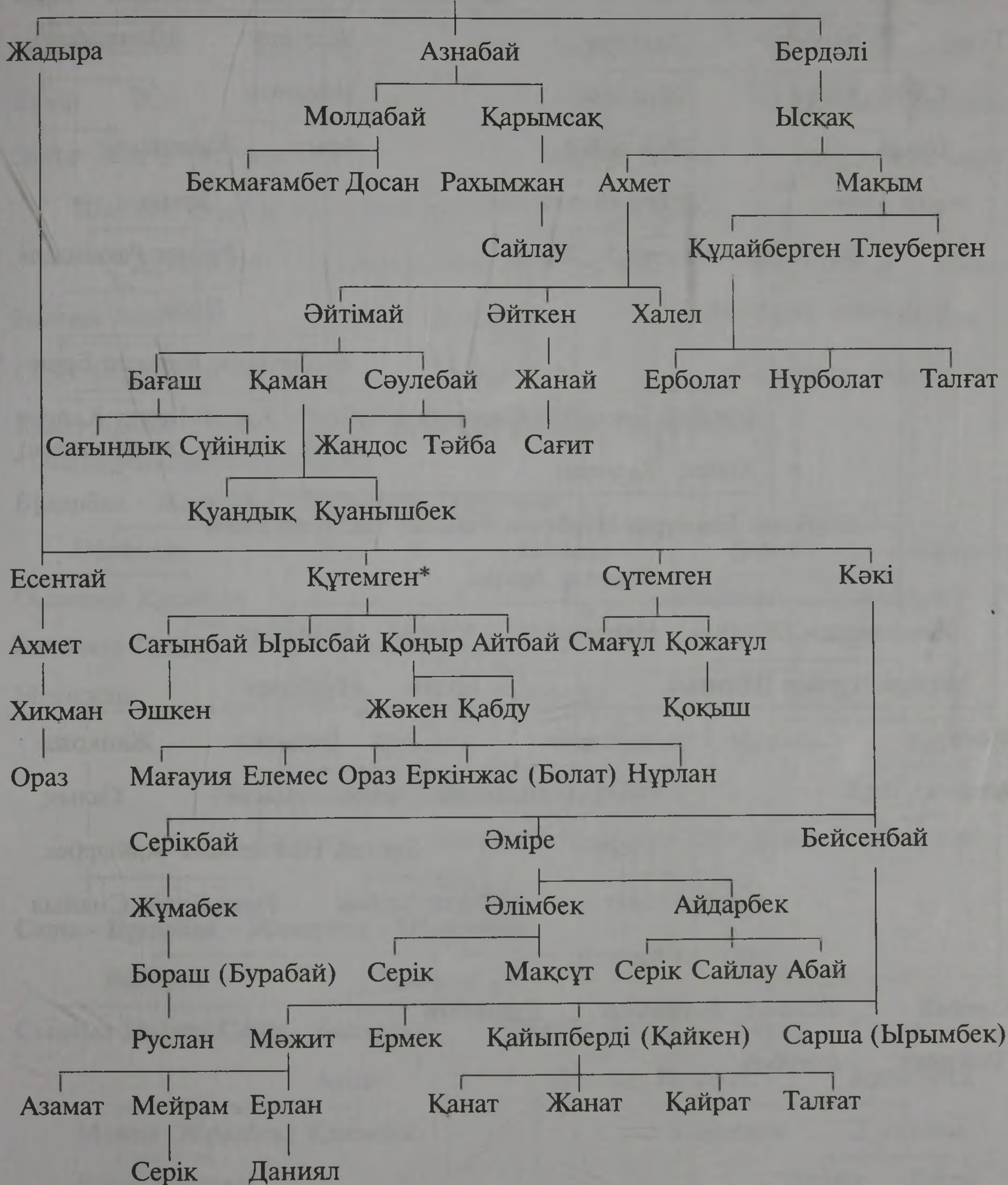

Сары - Бұқарбай - Малдыбай - Бәйімбет

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

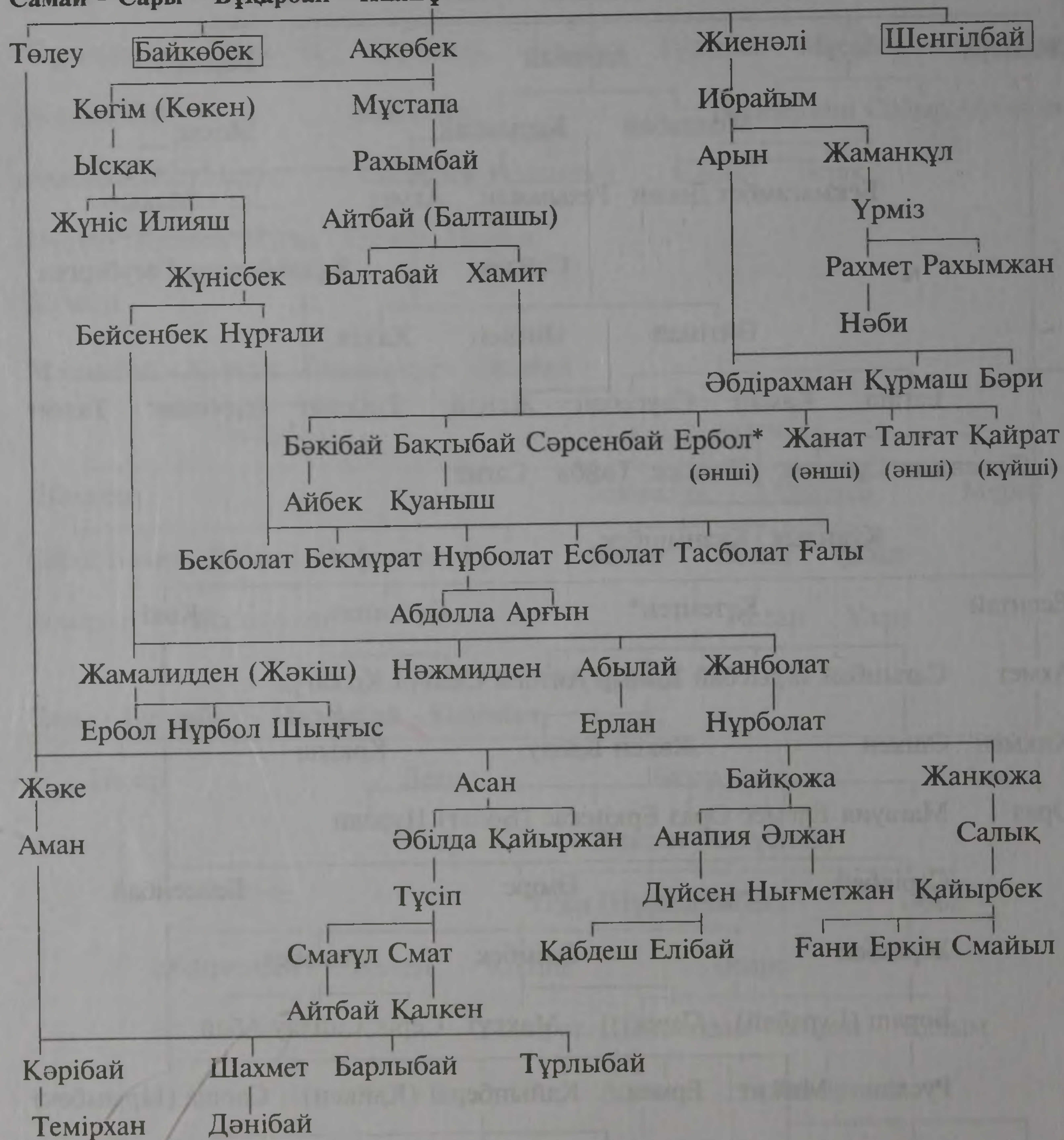
Сары - Бұқарбай - Малдыбай - Манабай

*)Аты Щербина кітабiнда кездеседi.

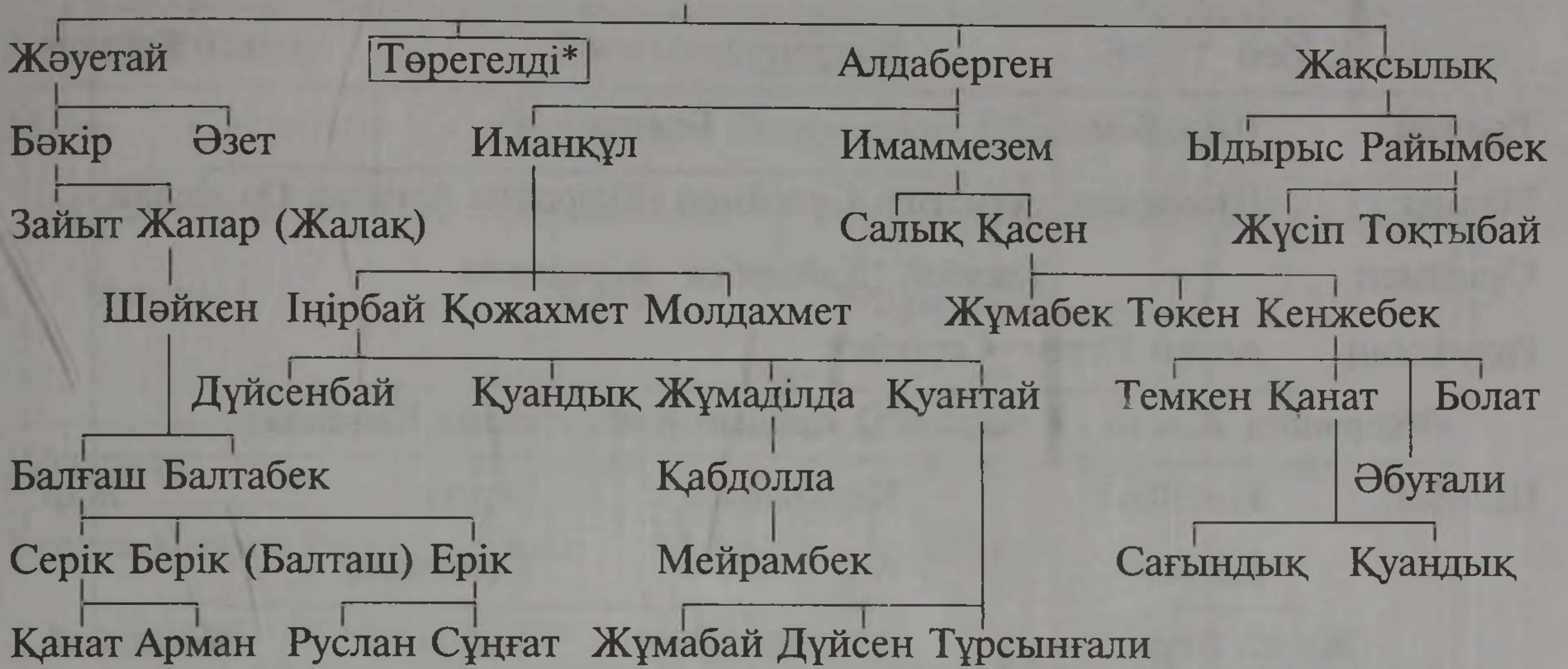
Қанжығалы шежіресі

Самай - Сары - Бұқарбай - Жанғұтты

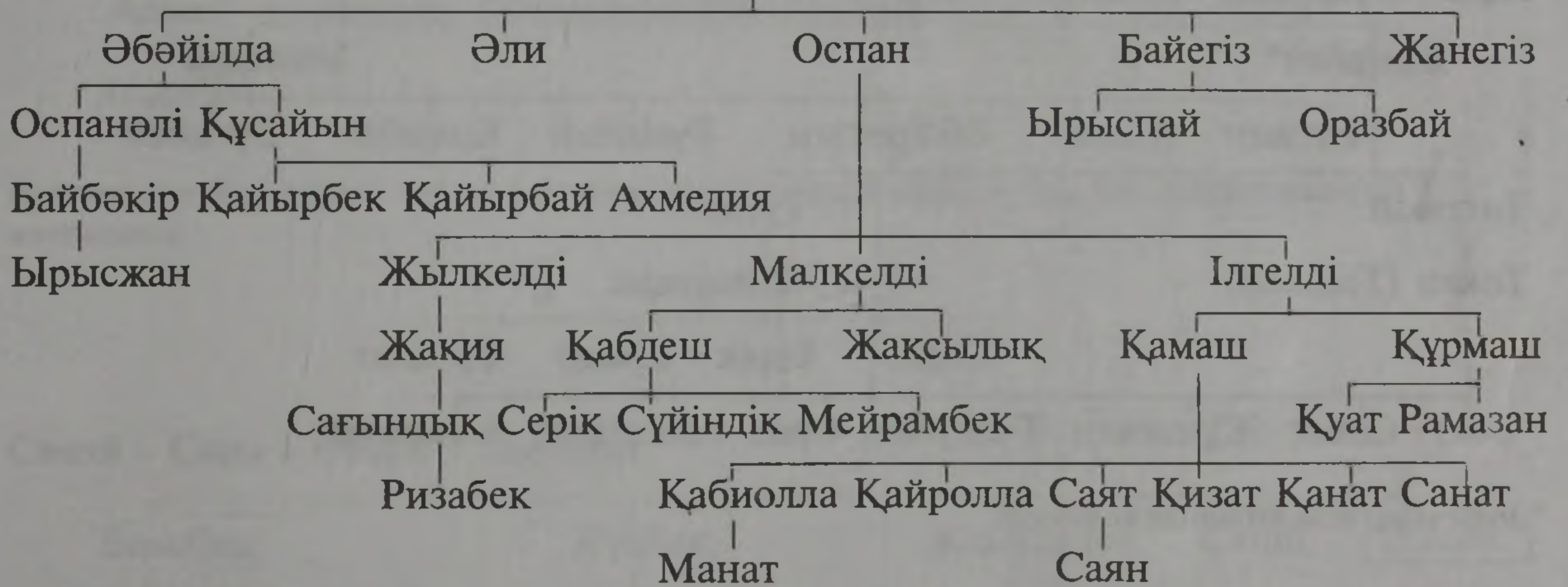
Айтпаев Ербол - әнші, ҚР мәдениетіне еңбегі сінген жұмыскер.

Сары - Бұқарбай - Жанғұтты - Байкөбек

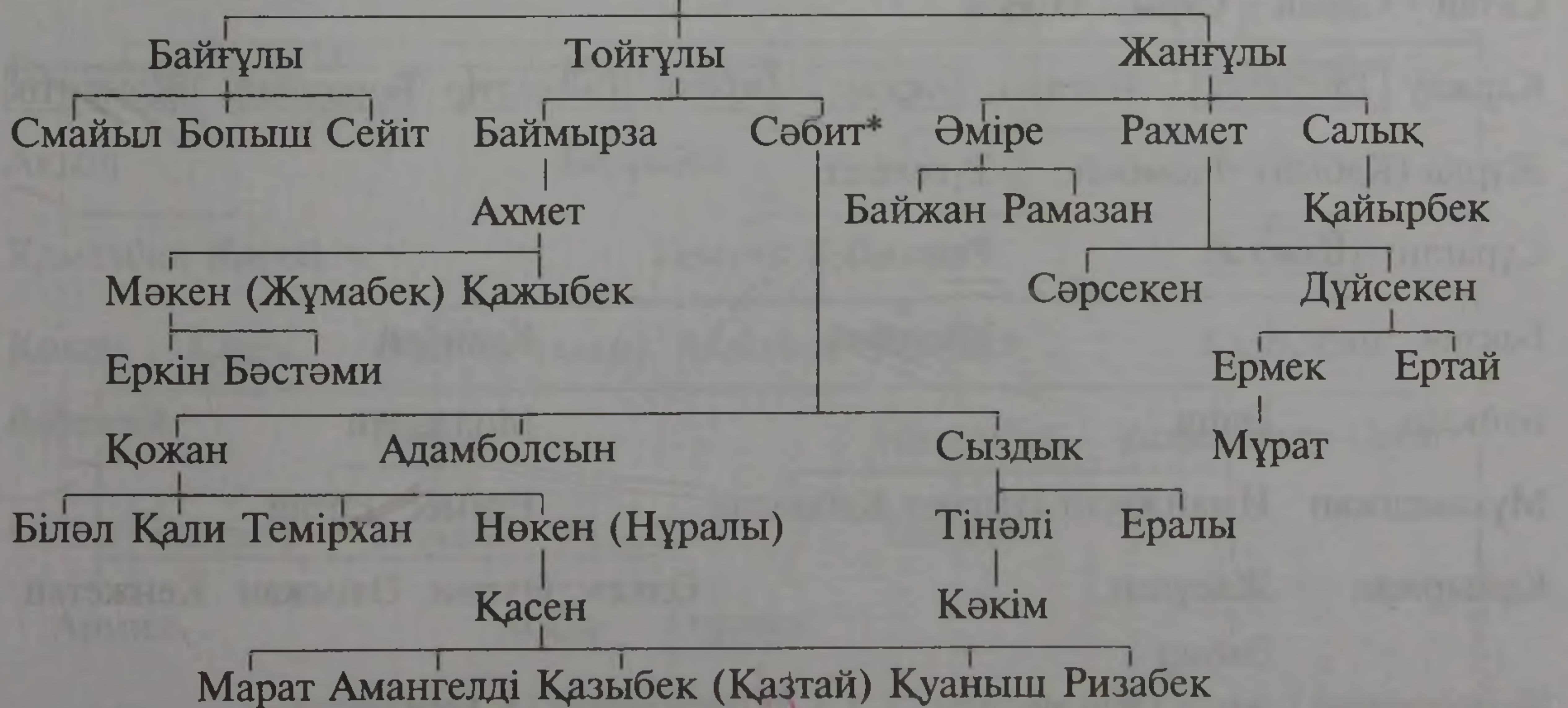

*)Аты Щербина кітабında кездеседі.

Бұқарбай - Жанғұтты - Байкөбек - Төрегелді

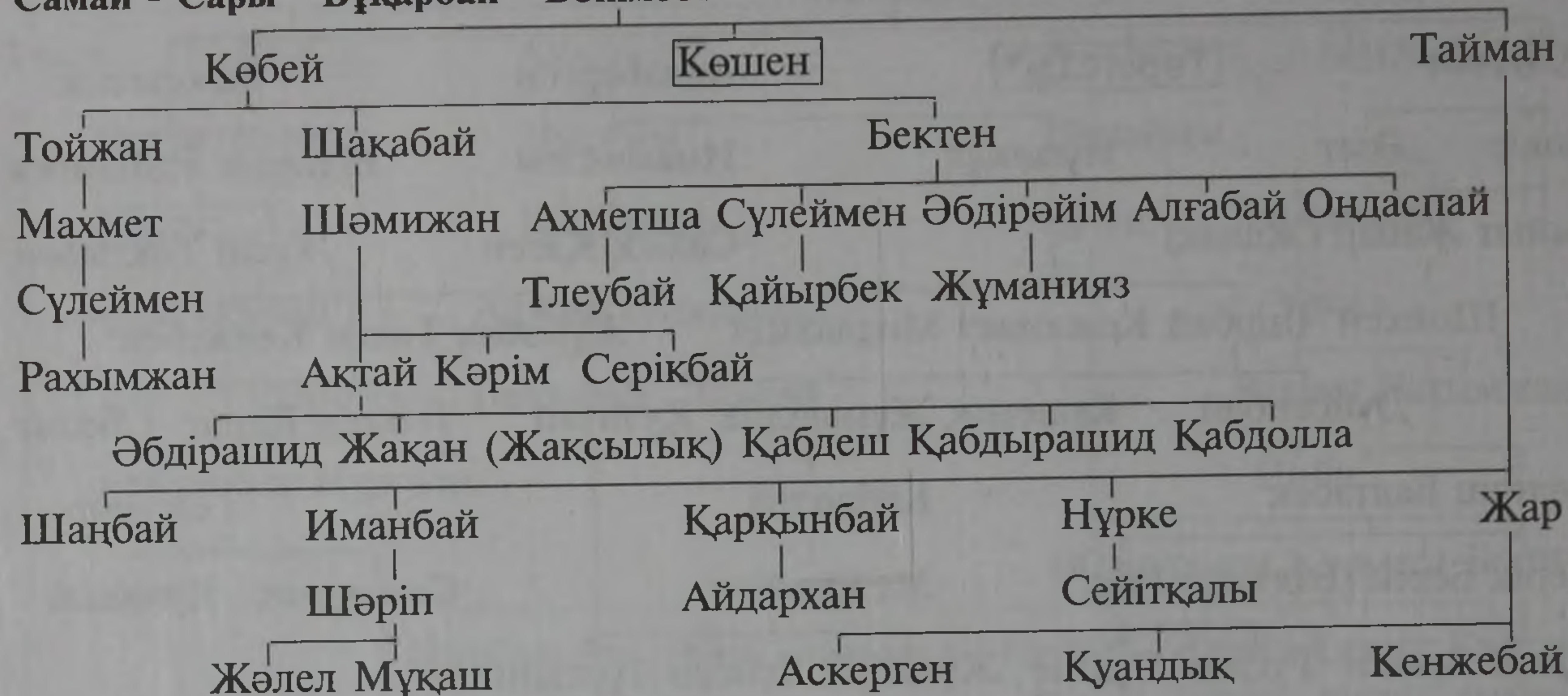
Сары - Бұқарбай - Жанғұтты - Шенгілбай

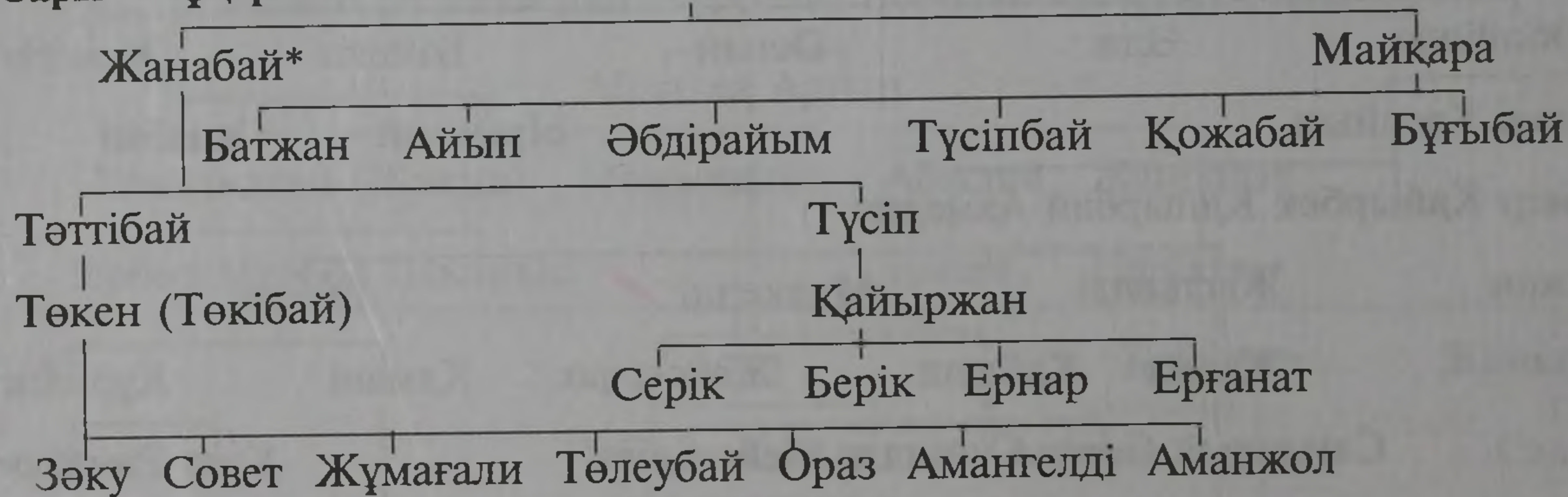
*)Аты Щербина кітабında кездеседі.

Қанжыгалы шежіресі

Самай - Сары - Бұқарбай - Бәйімбет

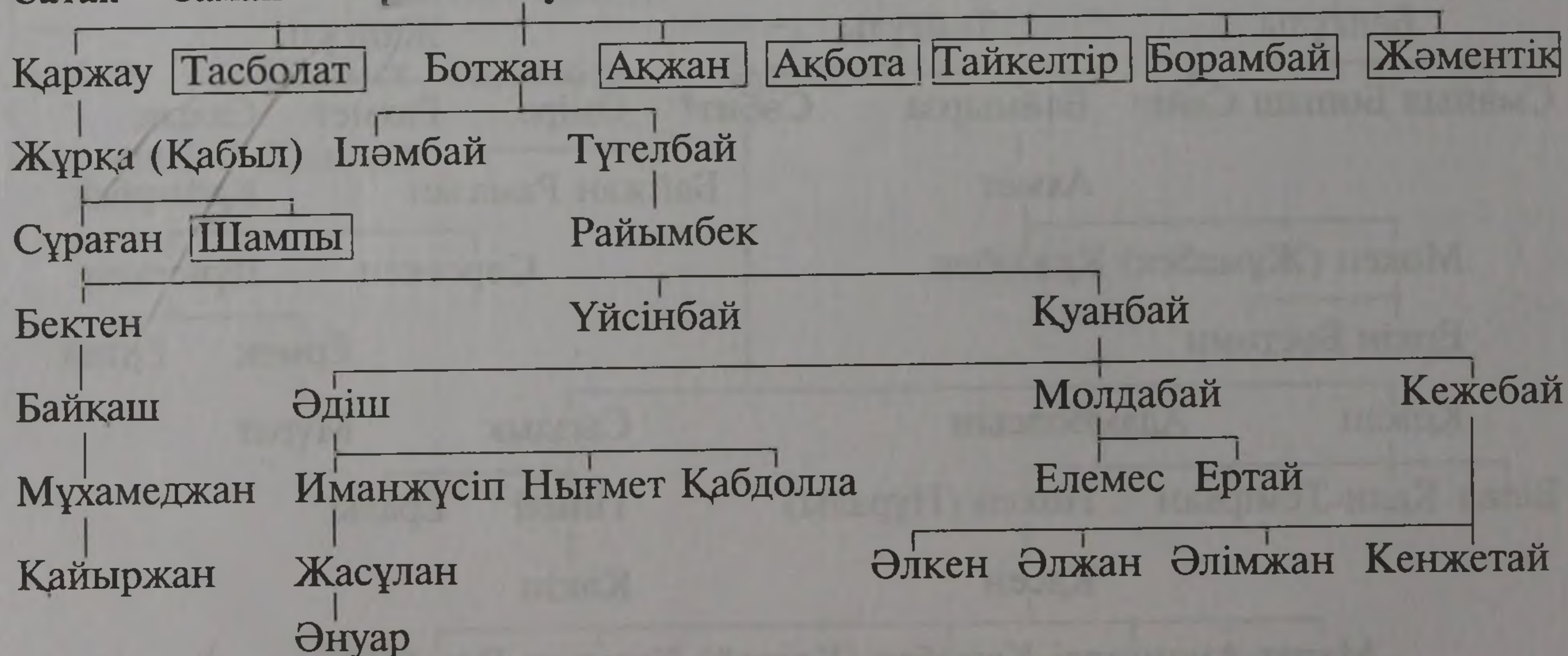

Сары - Бұқарбай - Бәйімбет - Көшен

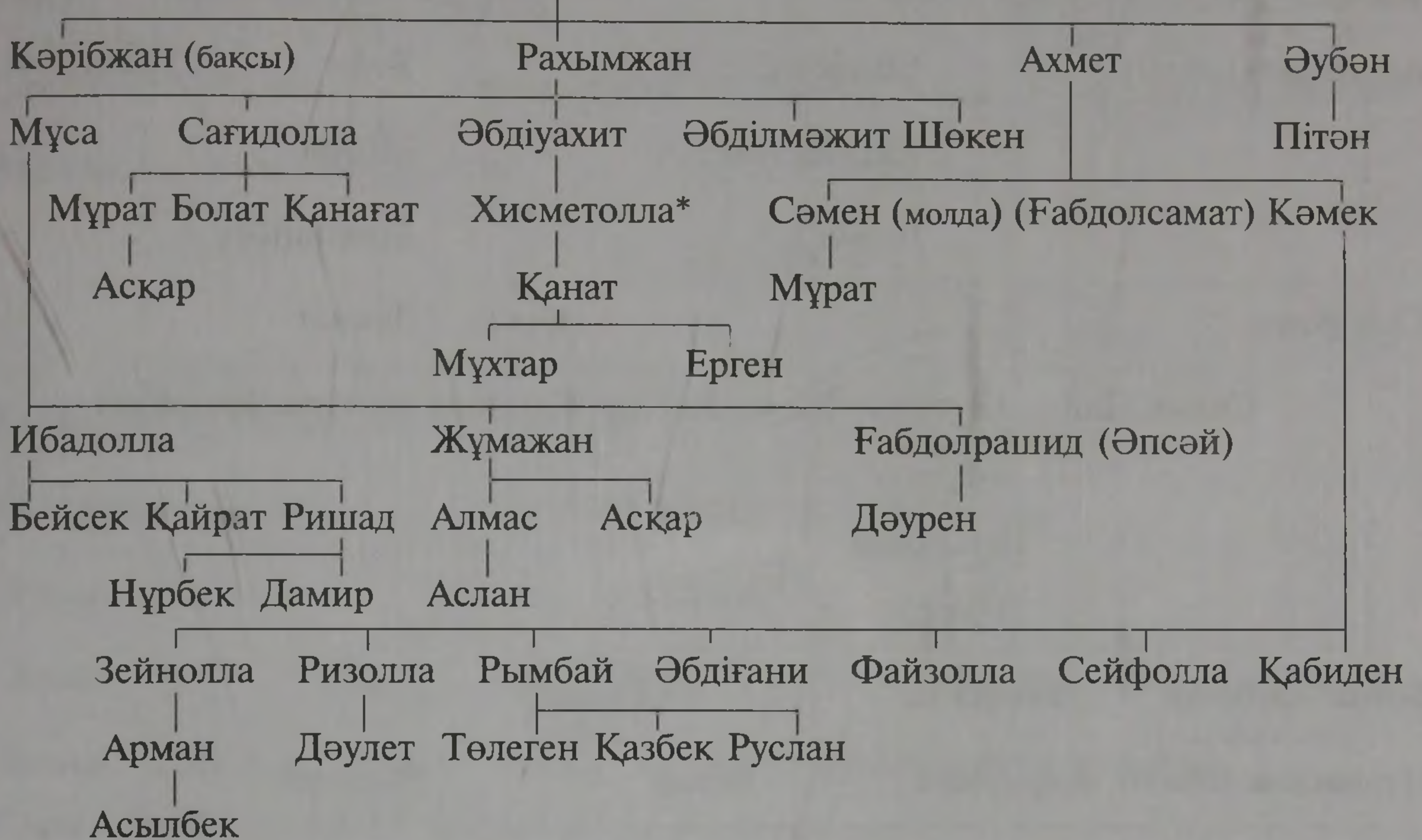
*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Сатан - Самай - Сары - Өтеулі

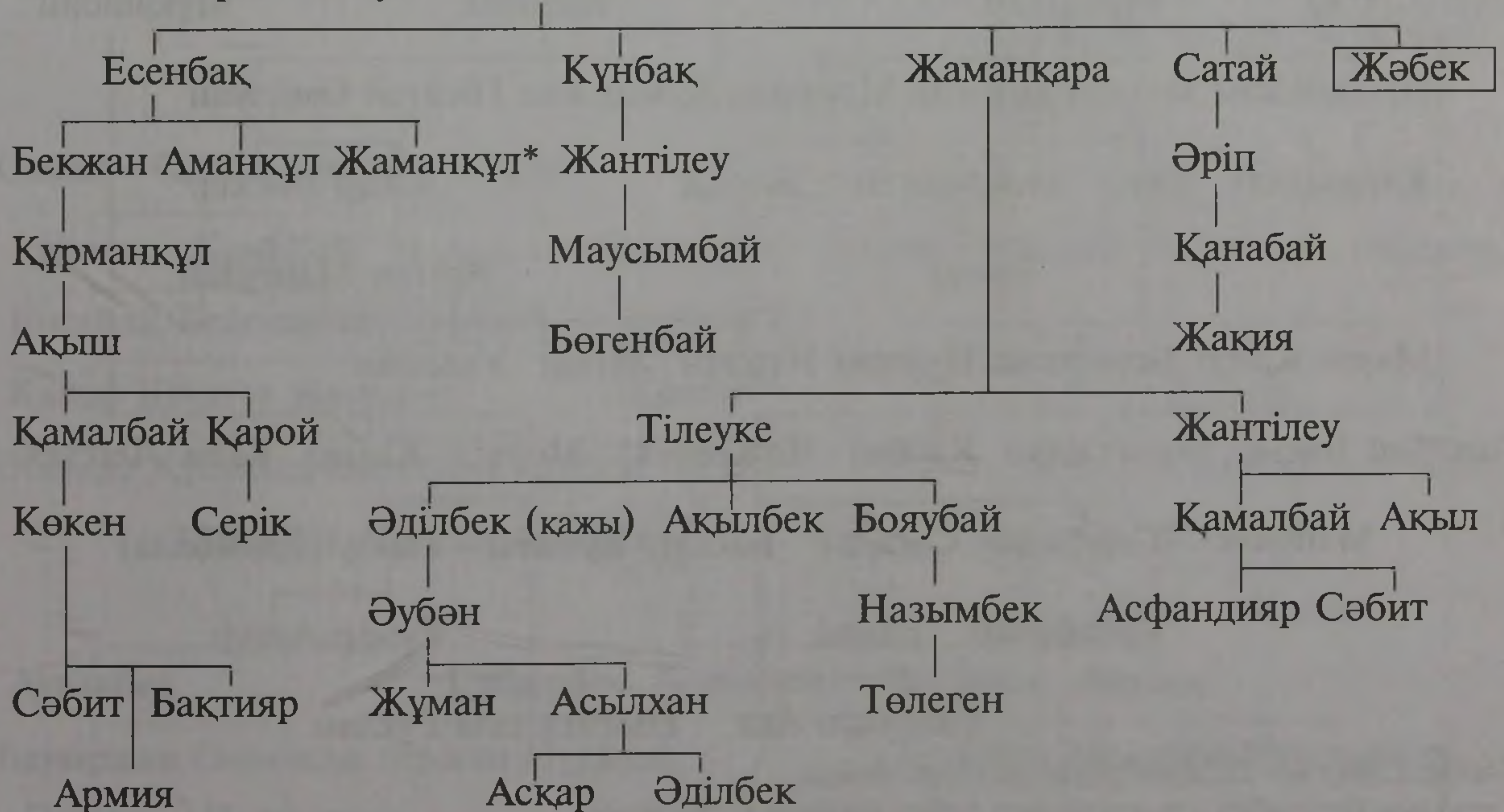
Мақпал анадан 1; жеңге алған әйелінен - 2, 3, 4, 5; Тоқта анадан - 6; Есен анадан - 7.

Өтеулі - Қаржау - Жұрка - Шампы

Рахымжанов Хисметолла - облыстық прокурордың орынбасары болды, Өтеулінің шежіресін жинақтаған.

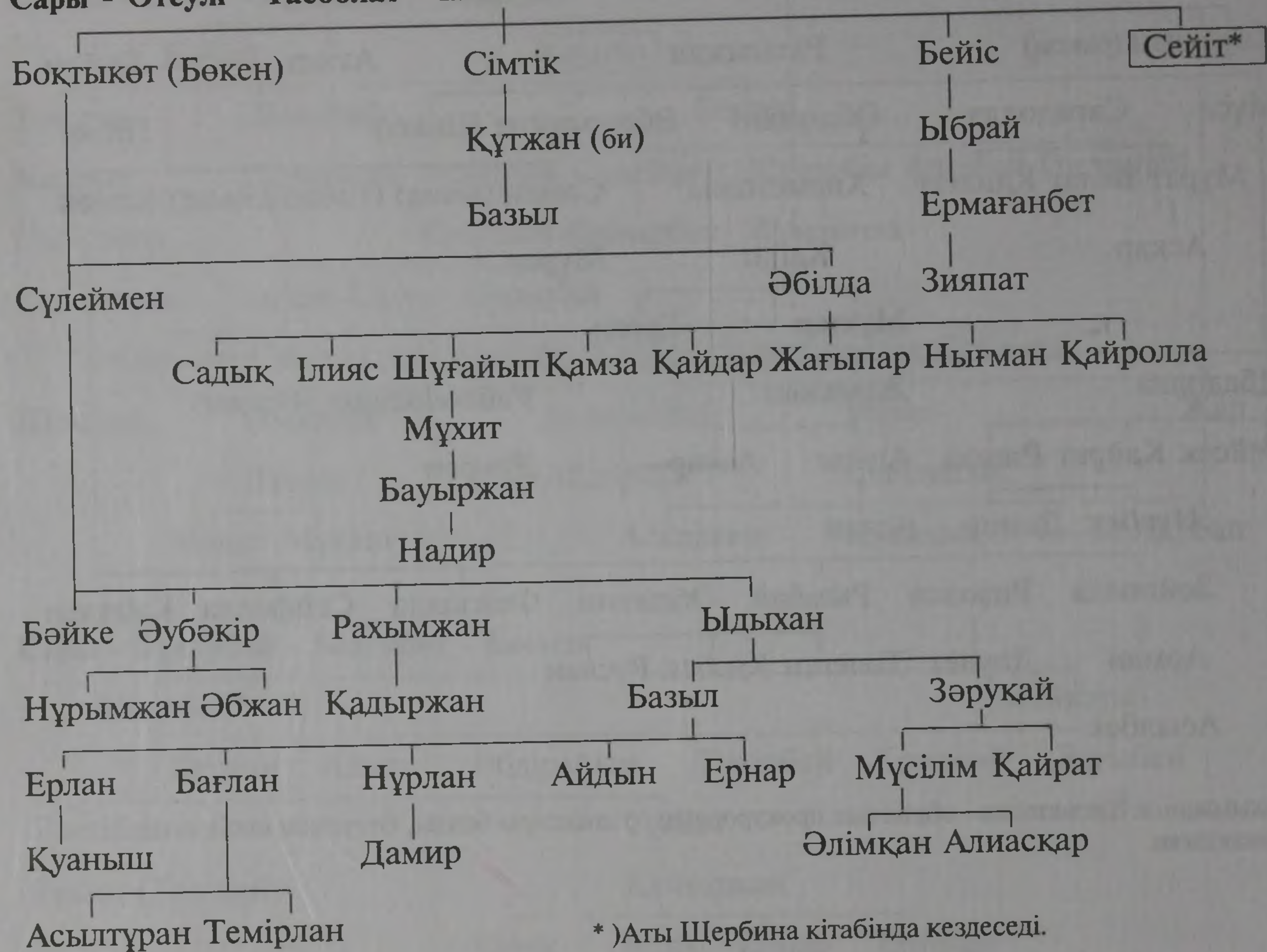
Самай - Сары - Өтеулі - Тасболат

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

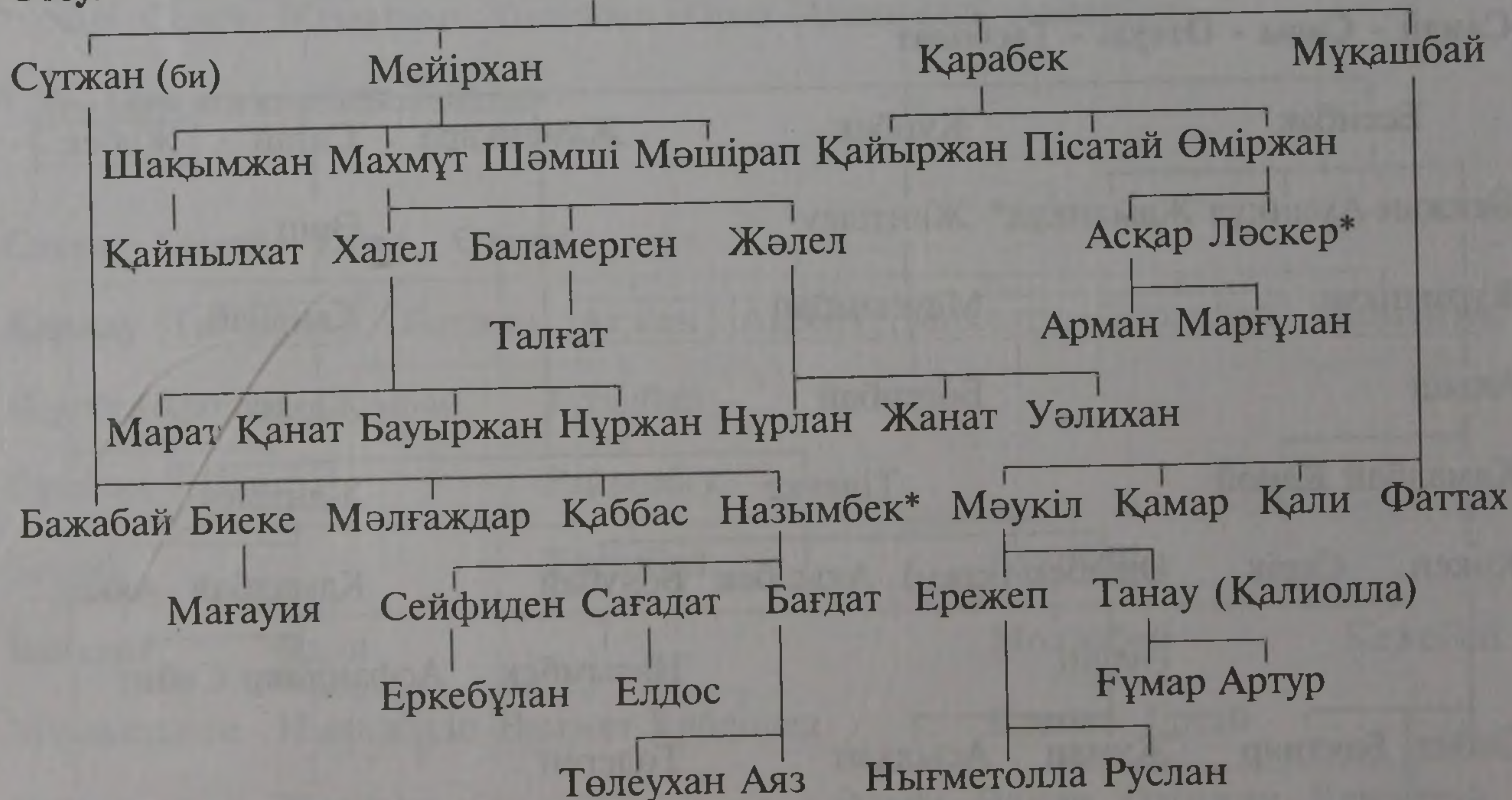
Қанжығалы шежіресі

Сары - Өтеулі - Тасболат - Жәбек

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Өтеулі - Тасболат - Жәбек - Сейіт

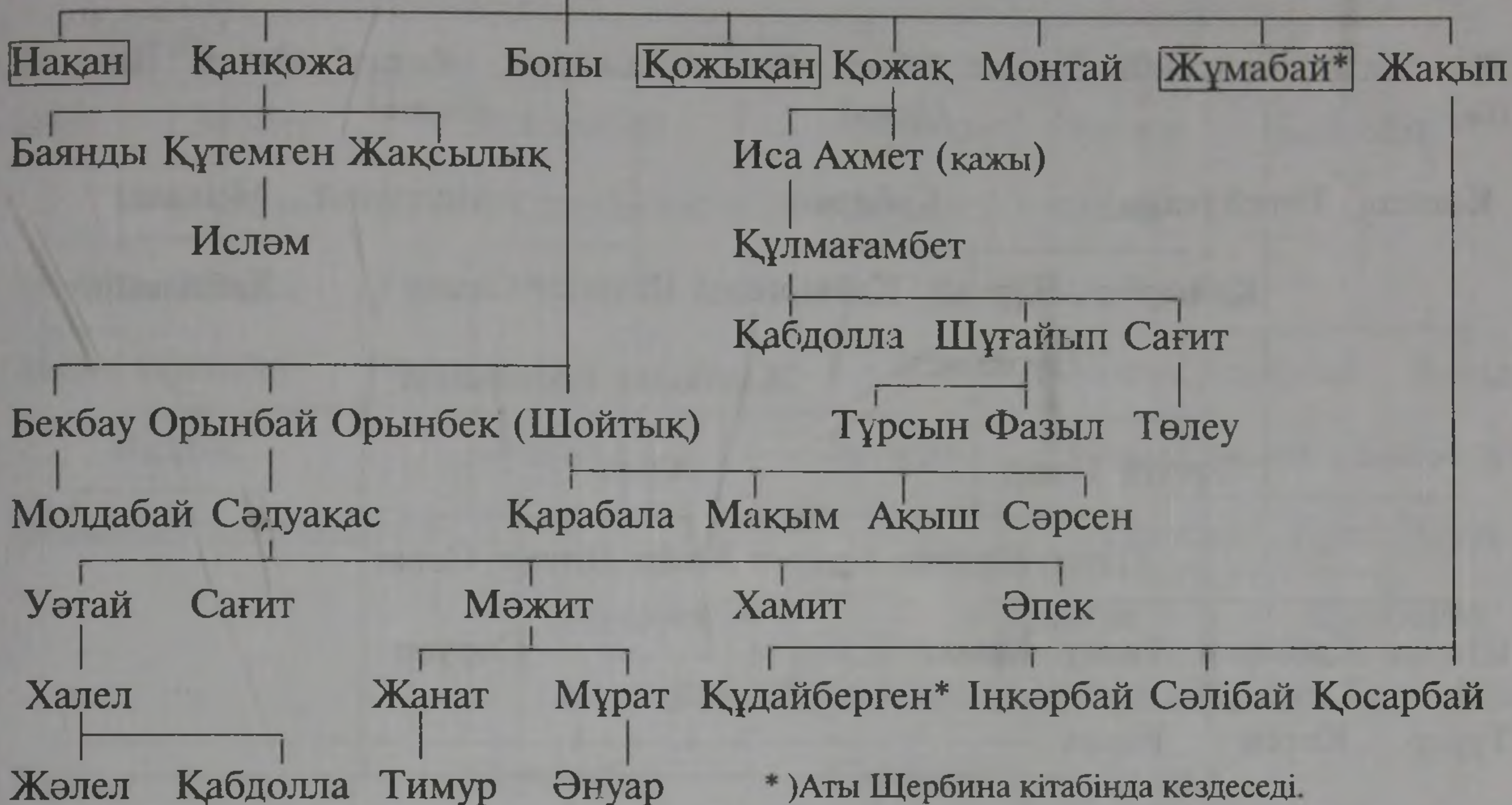
Ләскер Сейітов - ТВ және радио дикторы болды.

Сүтжанов Назымбек - юстицияның еңбегі сіңірген қызметкері.

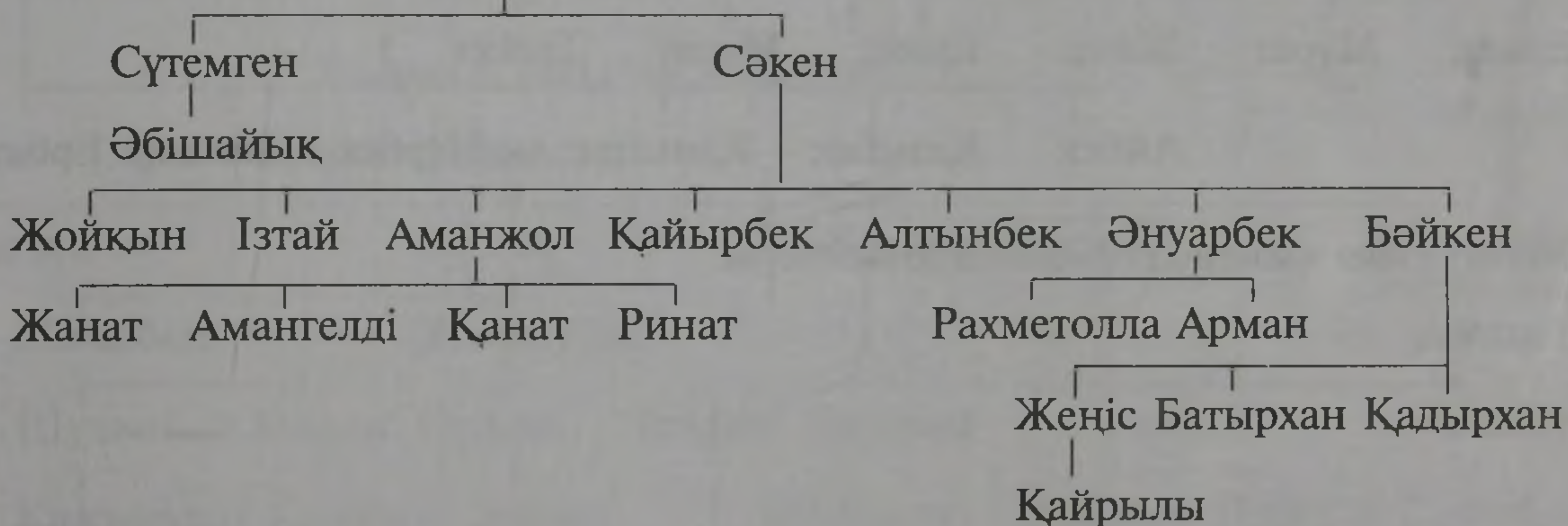
Сүтжанов Мағауия - Қаз КСР-нің еңбегі сіңірген дәрігері.

Сүтжанов Сейфиден - филология ғылымдарының кандидаты, доцент.

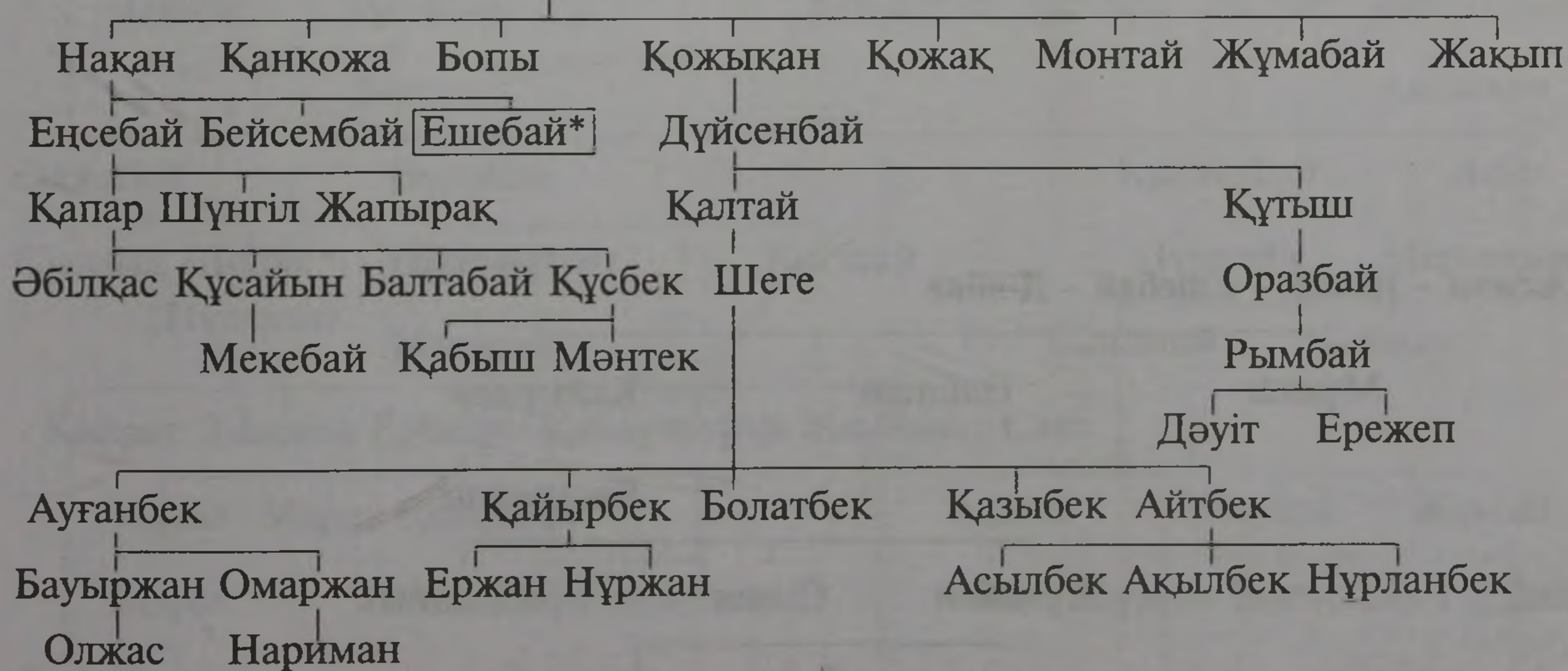
Самай - Сары - Өтеулі - Ақжан

Сары - Өтеулі - Ақжан - Жұмабай*

Самай - Сары - Өтеулі - Ақжан

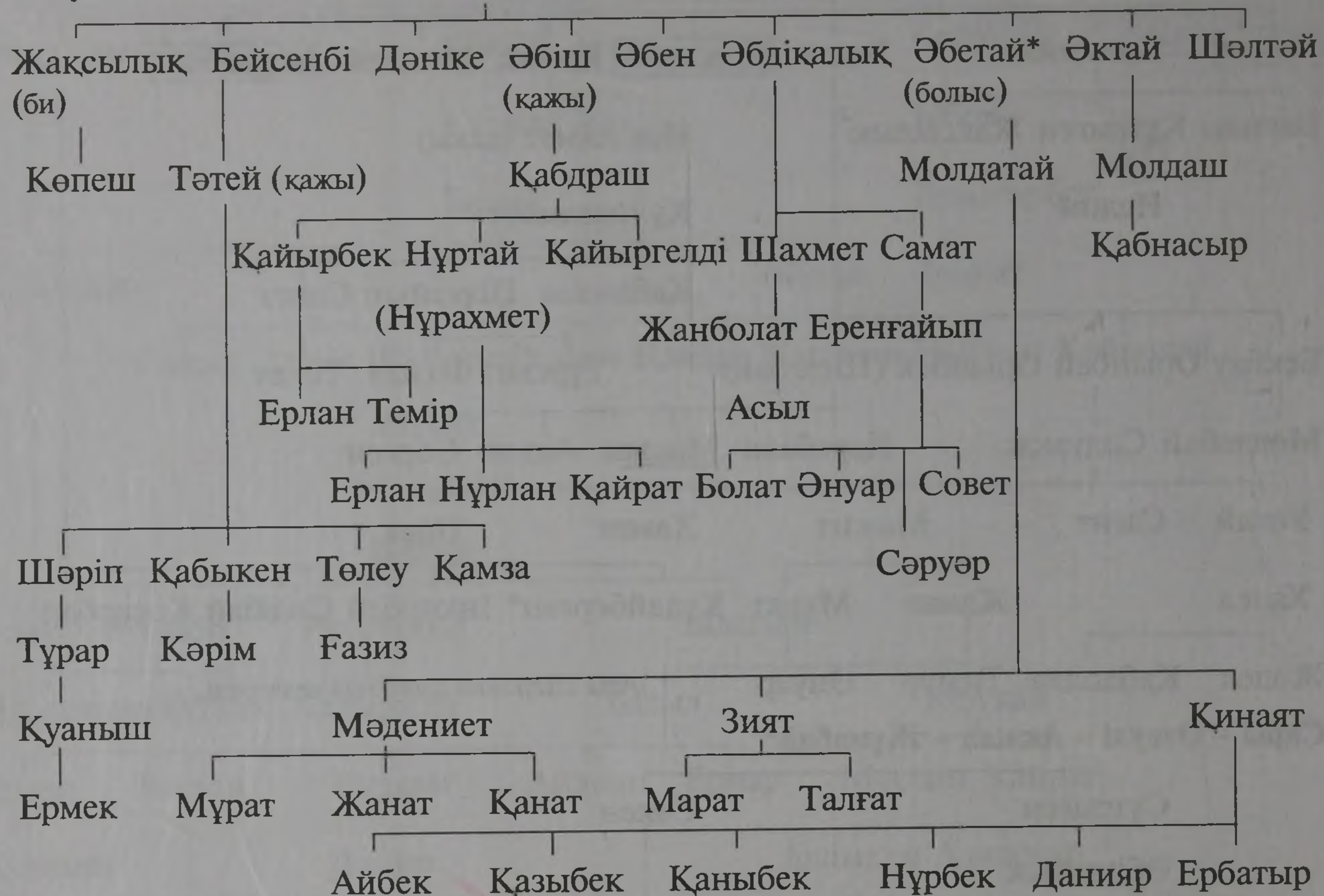

Шеге Қалтайұлы - Семей театрының актері болған. Қалтаев Қазыбек - МВД полковнигі.

*) Аты Щербина кітабінде кездеседі.

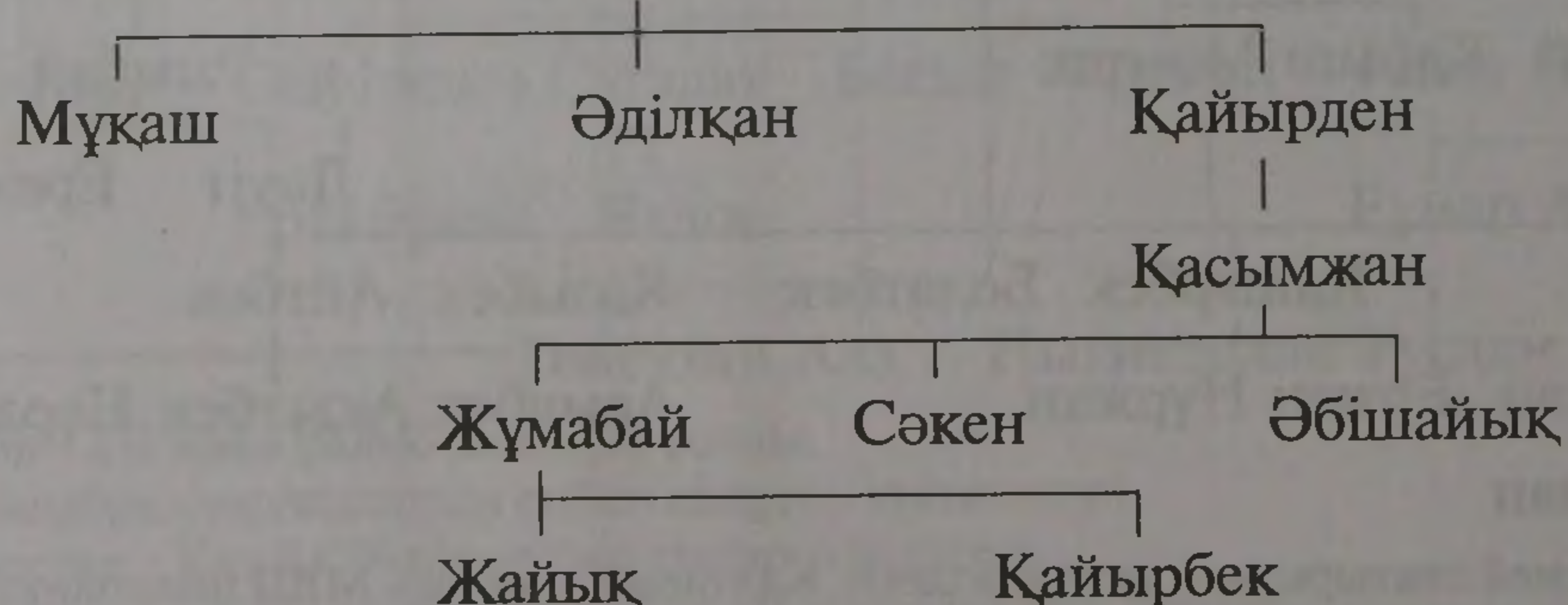
Қанжыгалы шежіресі

Өтеулі - Ақжан - Нақан - Ешебай

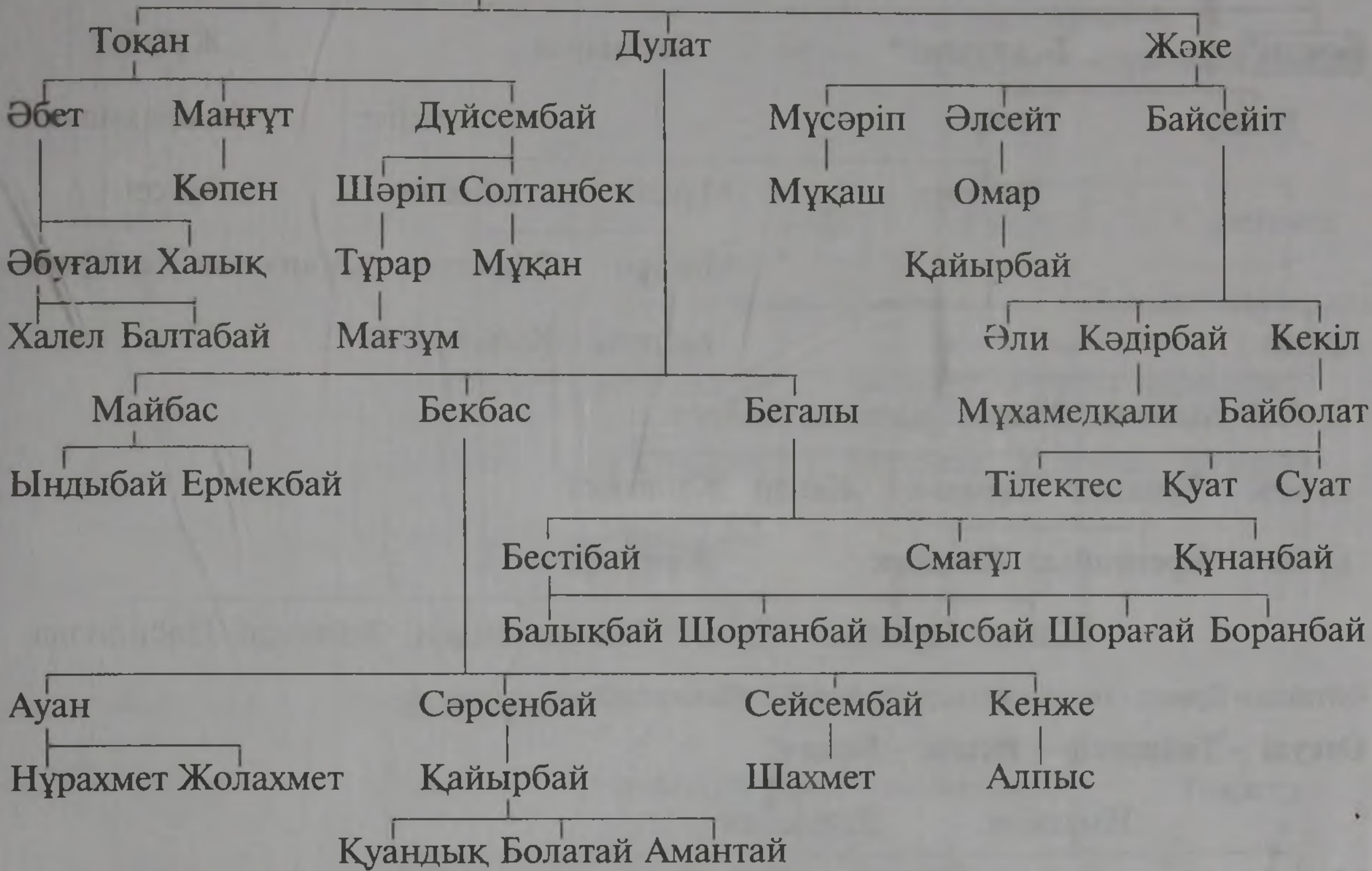

Әбетай - Совет заманында Шақшанда болыс болған.

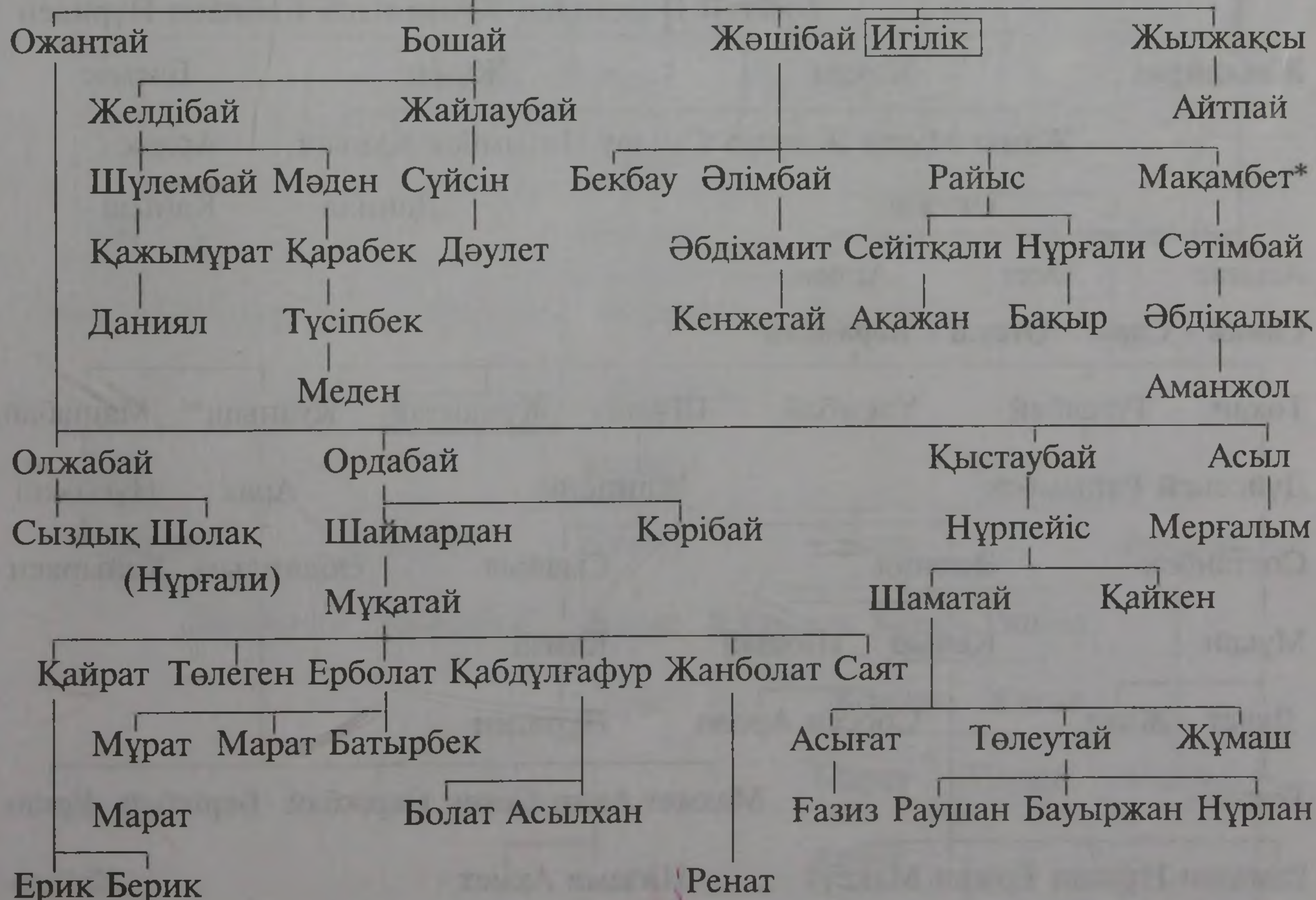
Ақжан - Нақан - Ешебай - Дәніке

Самай - Сары - Өтеулі - Ақбота

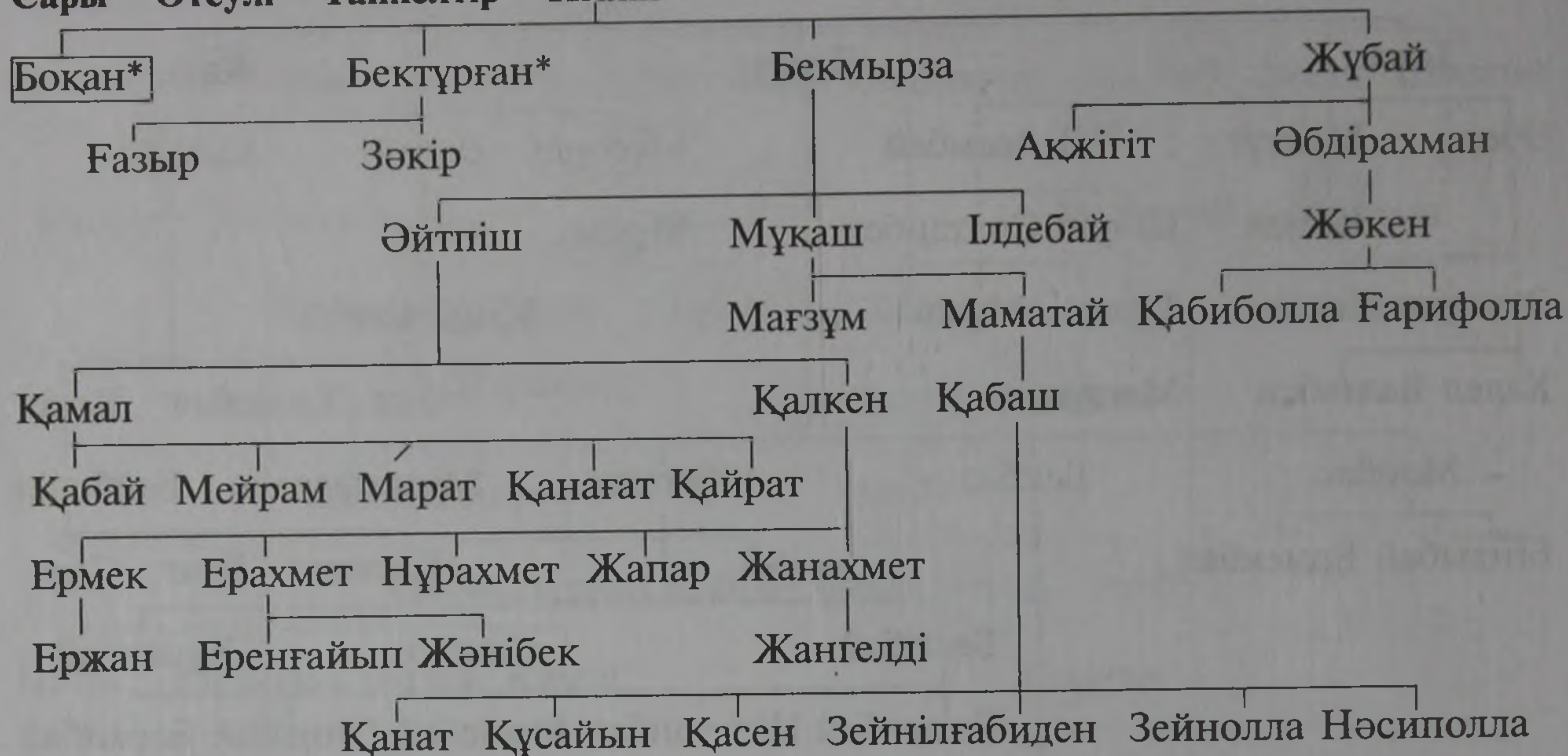
Самай - Сары - Өтеулі - Тайкелтір

Ордабаев Ерболат - "Майқайыналтын" -нің вице-президенті. *)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

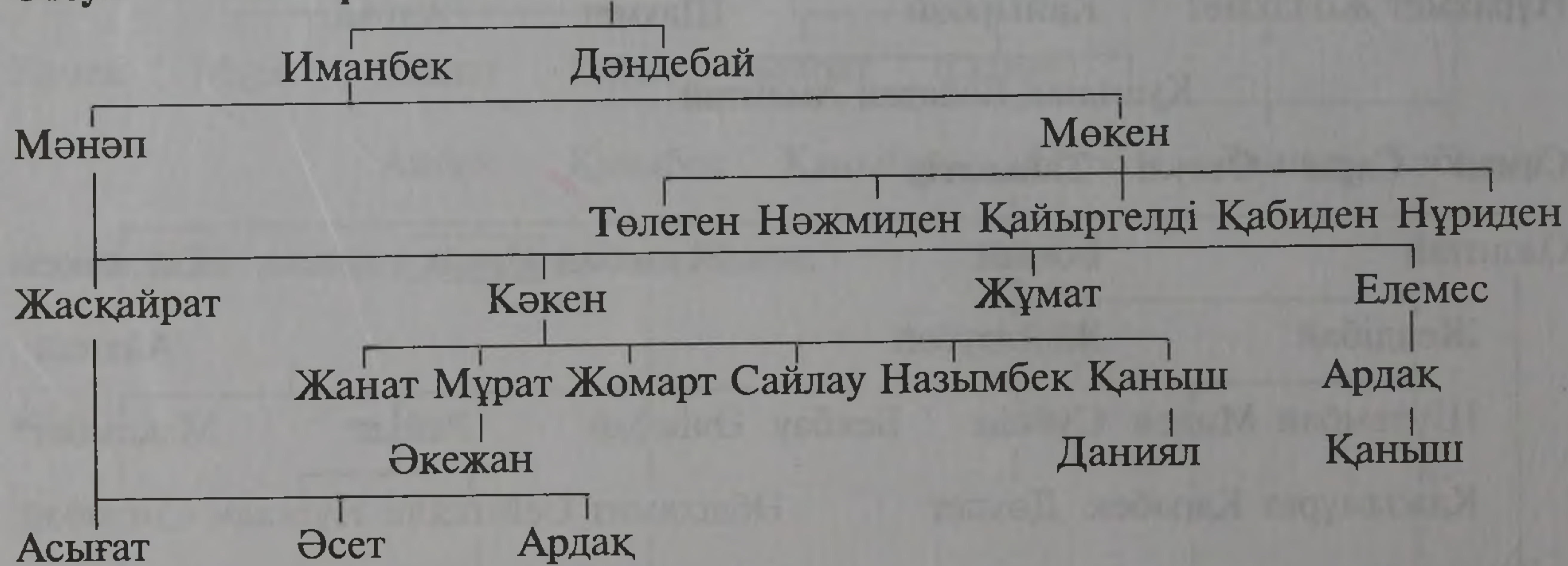
Қанжығалы шежіресі

Сары - Өтеулі - Тайкелтір - Игілік

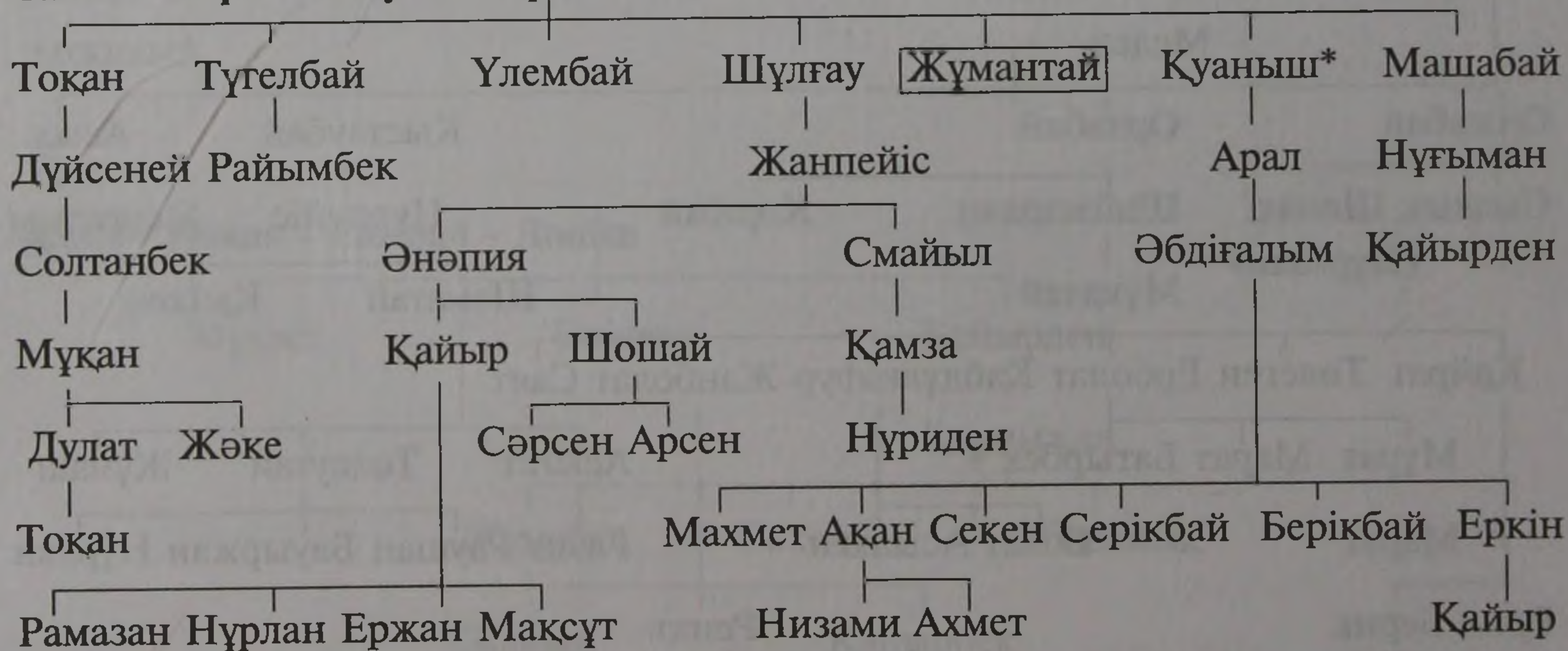

Әйтпішев Ермек - сот қызметкері. *)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Өтеулі - Тайкелтір - Игілік - Боқан*

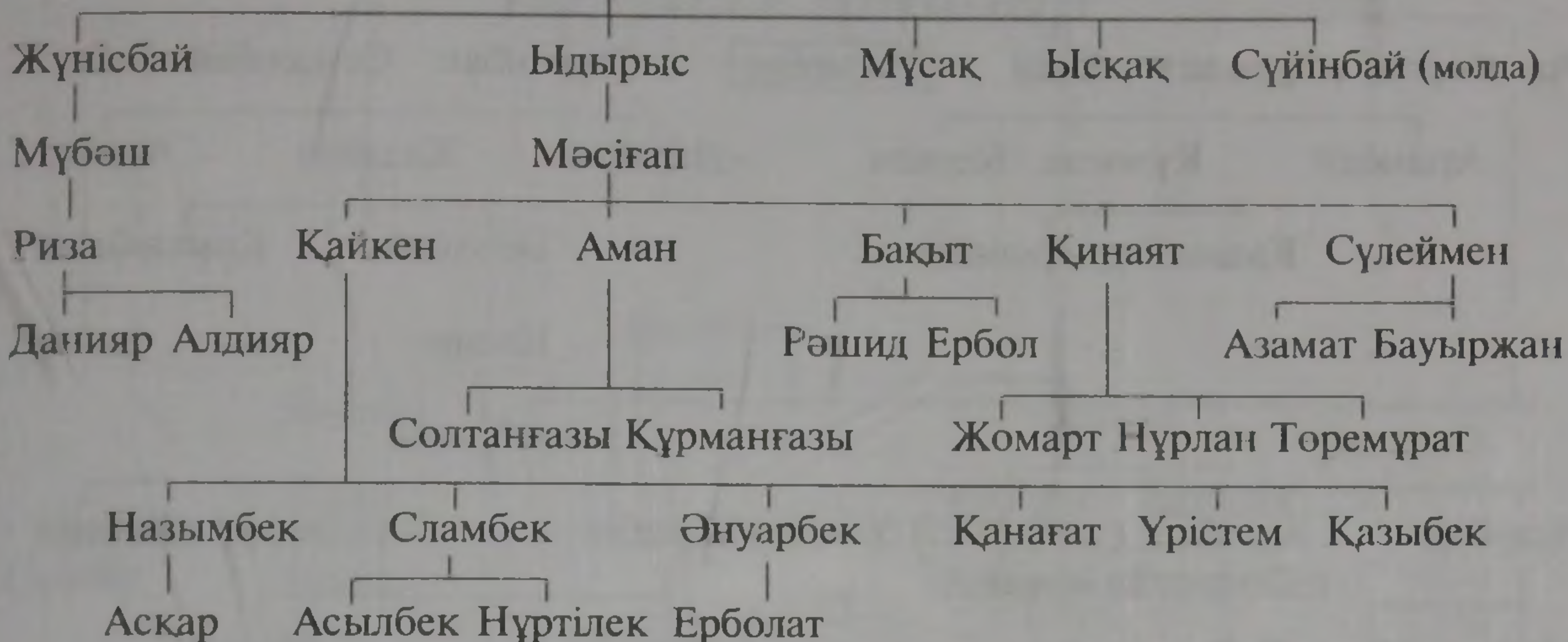

Самай - Сары - Өтеулі - Борамбай

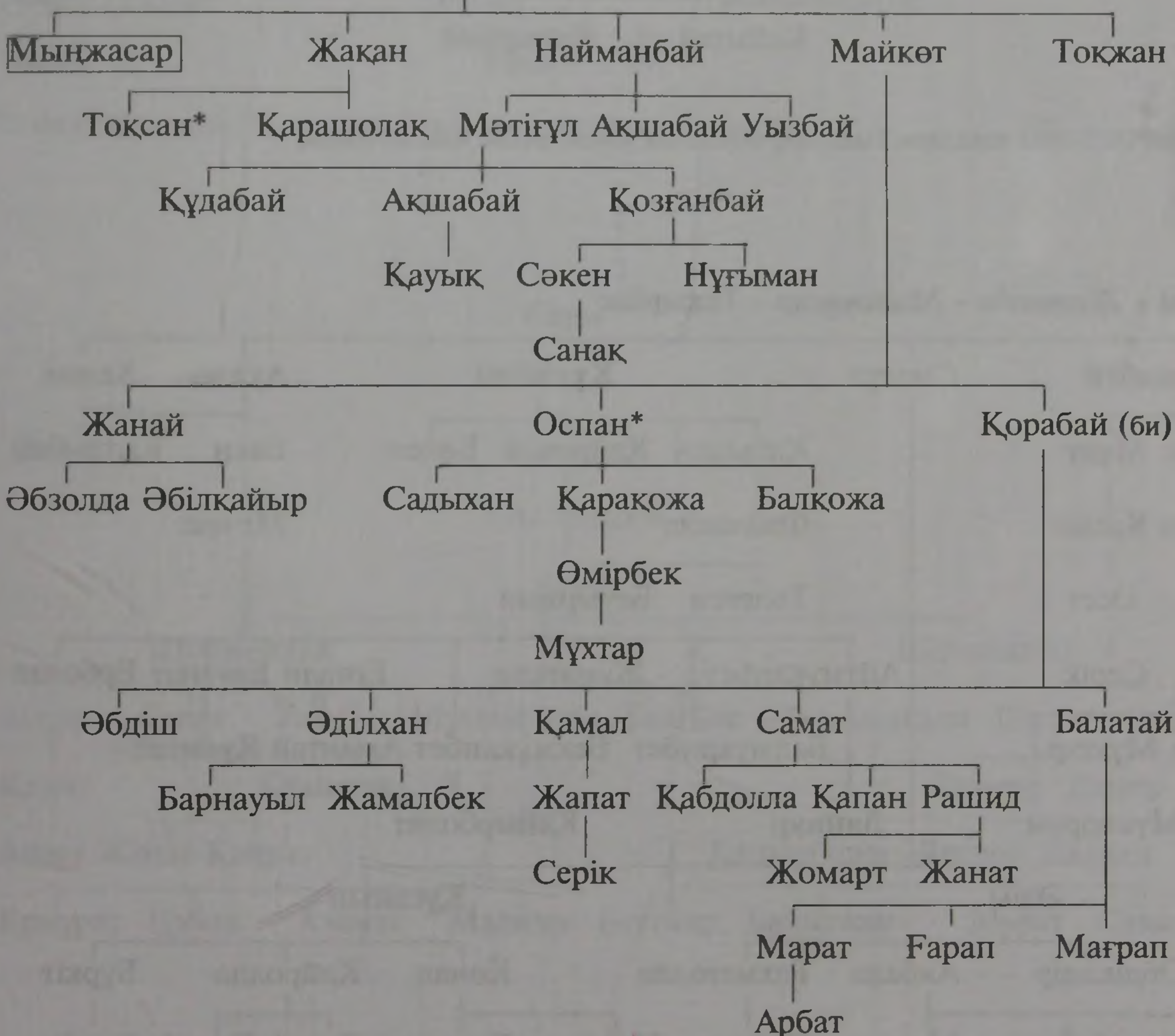

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

Сары - Өлеулі - Борамбай - Жұмантай

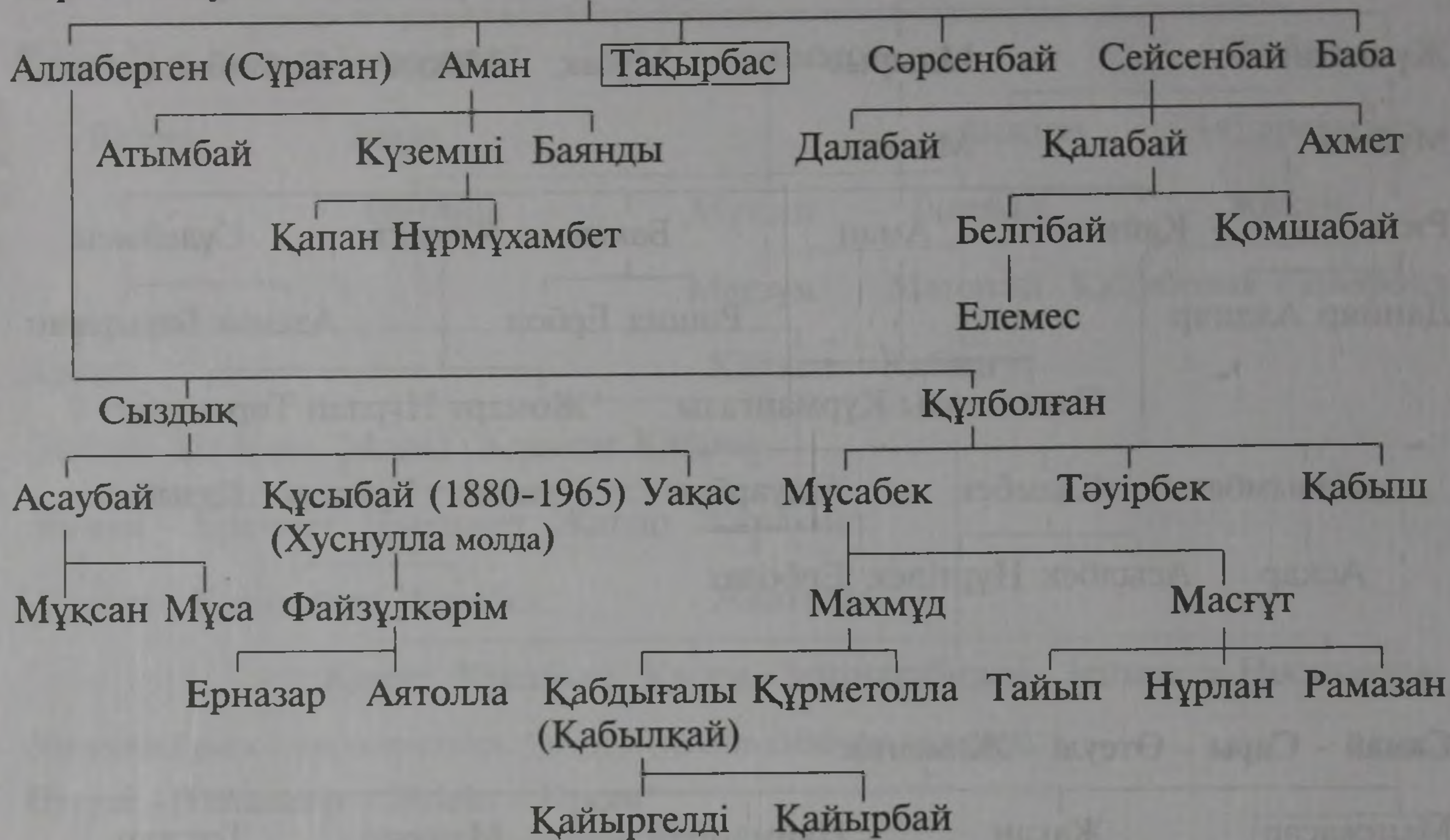
Самай - Сары - Өтеулі - Жәментік

*)Аты Щербина кітабінде кездеседі.

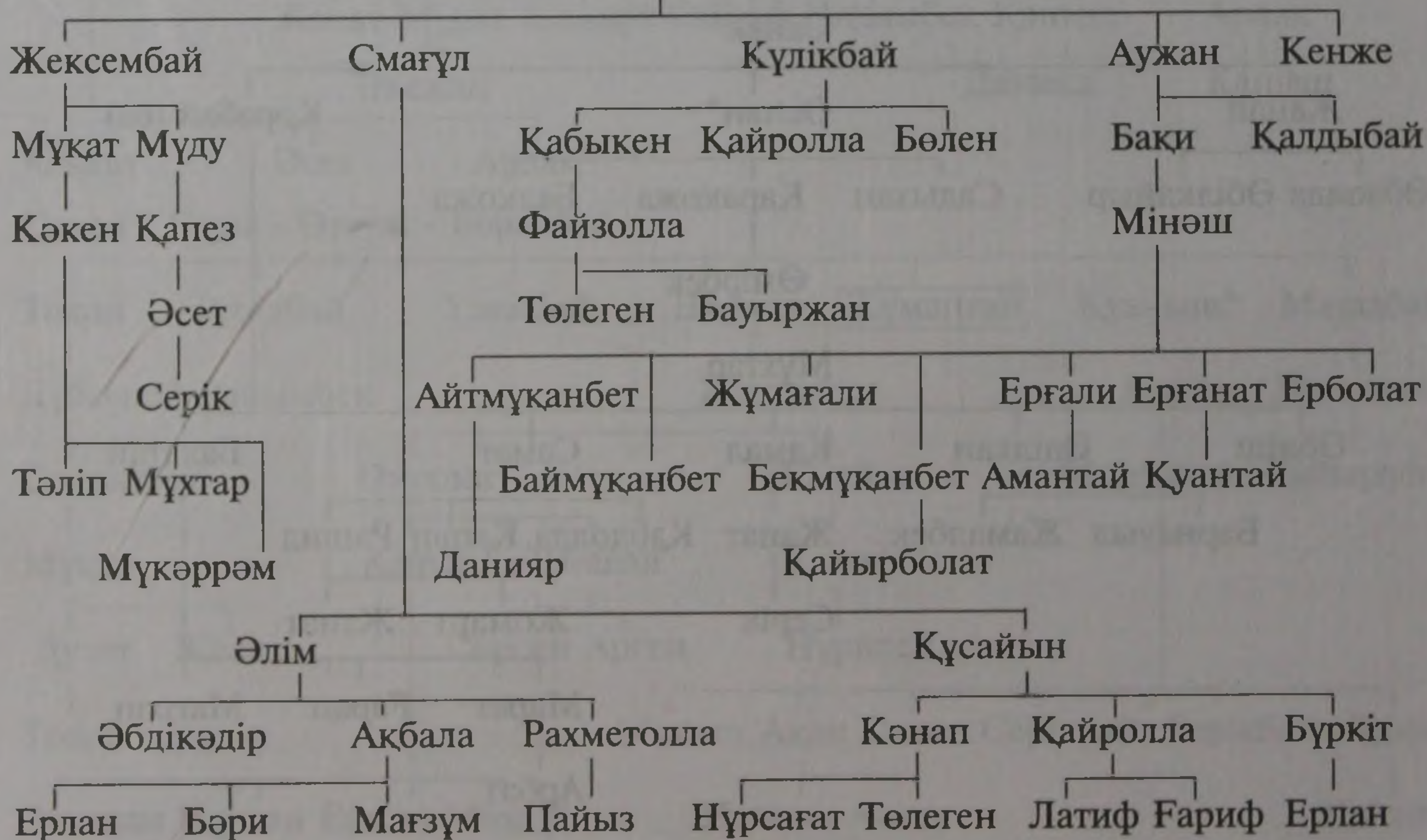
Қанжығалы шежіресі

Сары - Өтеулі - Жәментік - Мыңжасар

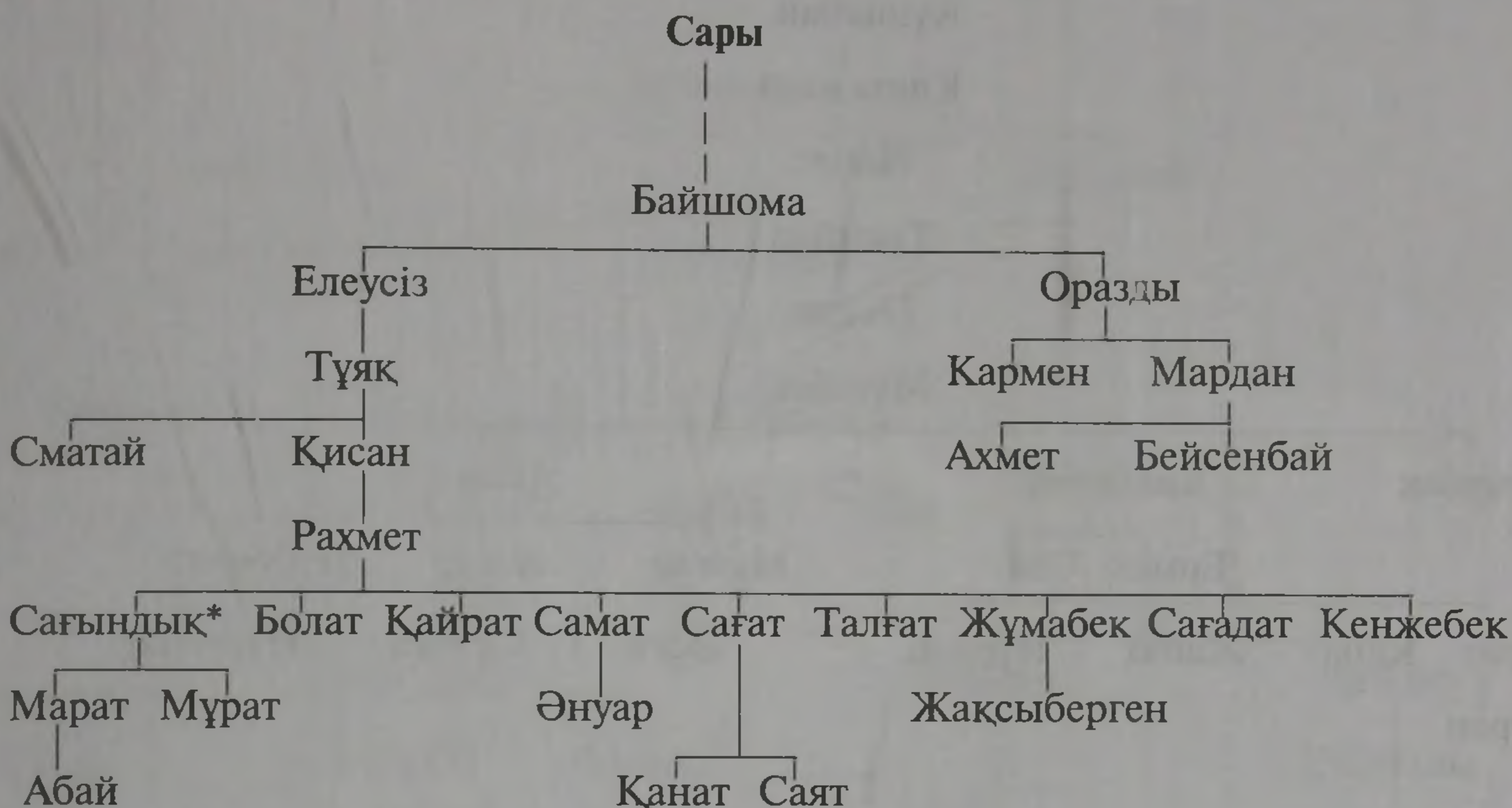

Құсыбай 1955-1965 жылдары Павлодар облыстық мешіттің бас имамы болды.

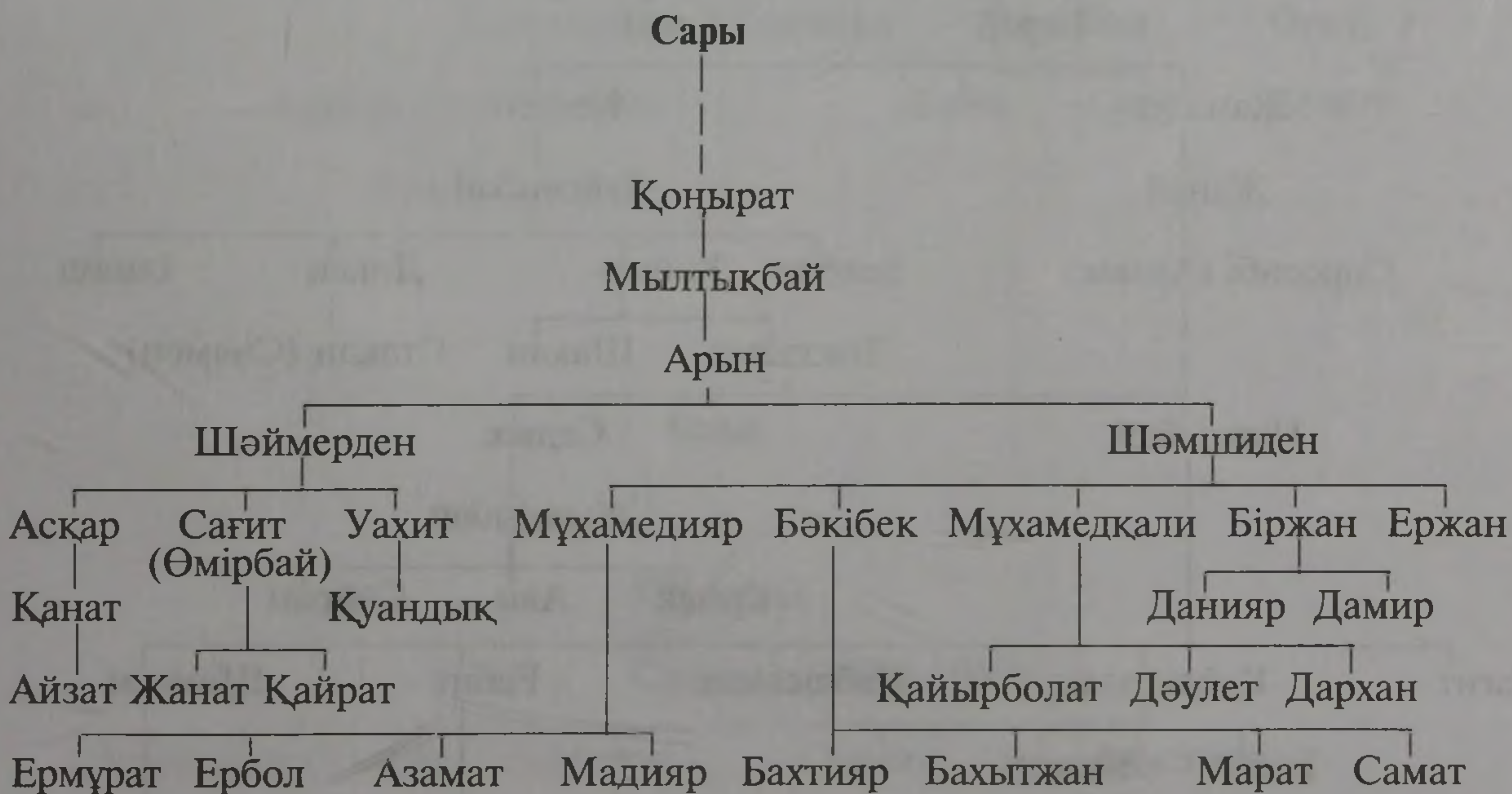
Өтеулі - Жаментік - Мыңжасар - Тақырбас

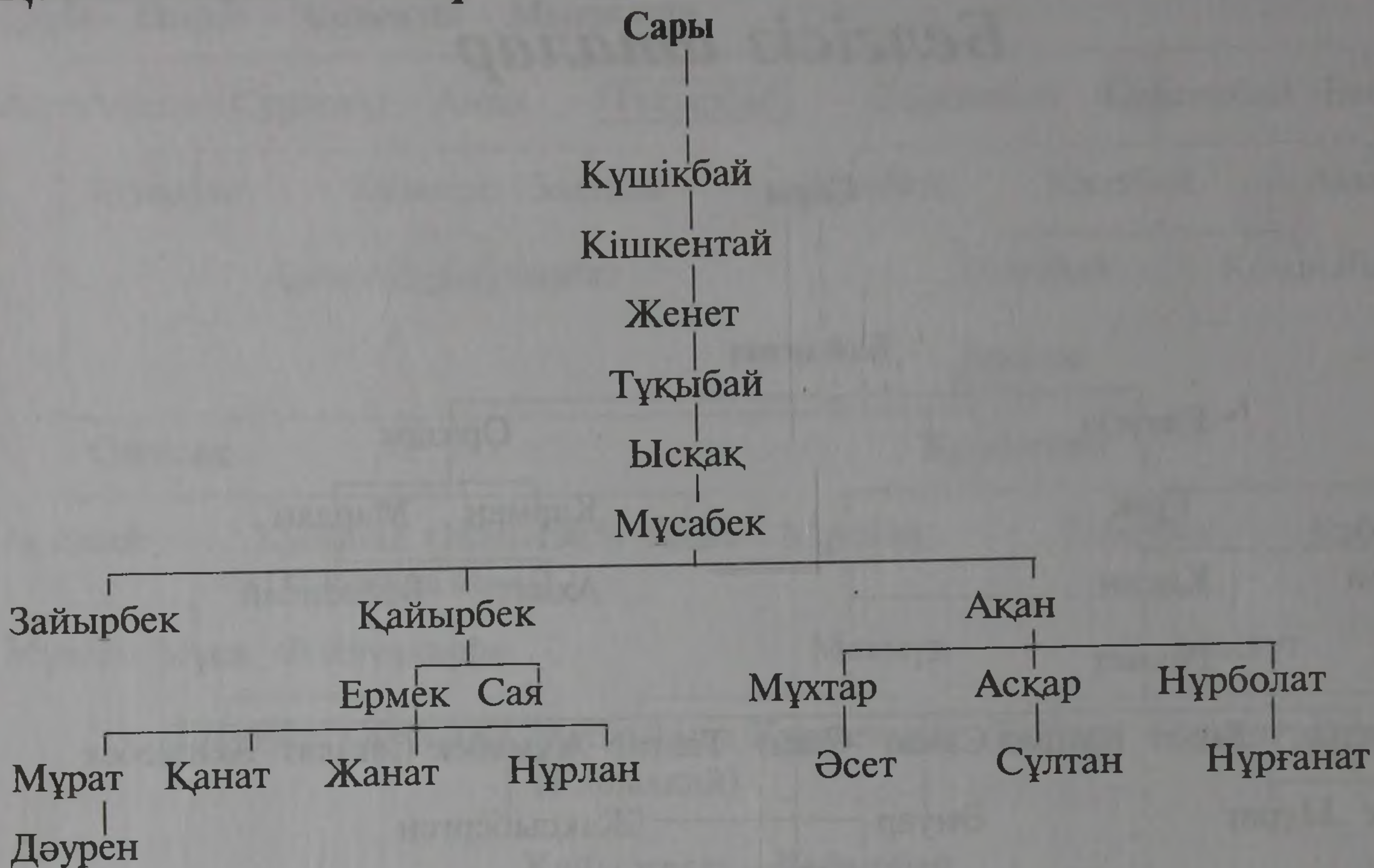
Белгісіз аталар

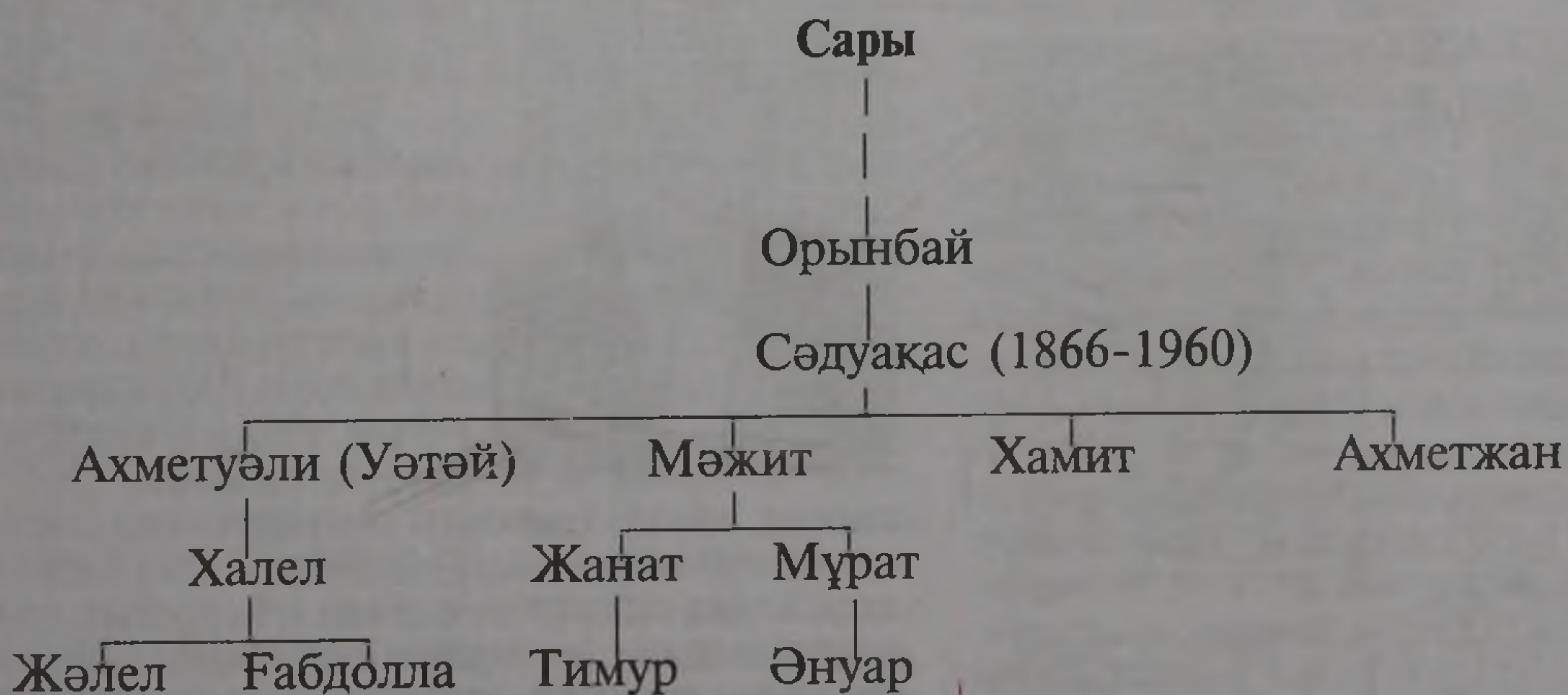
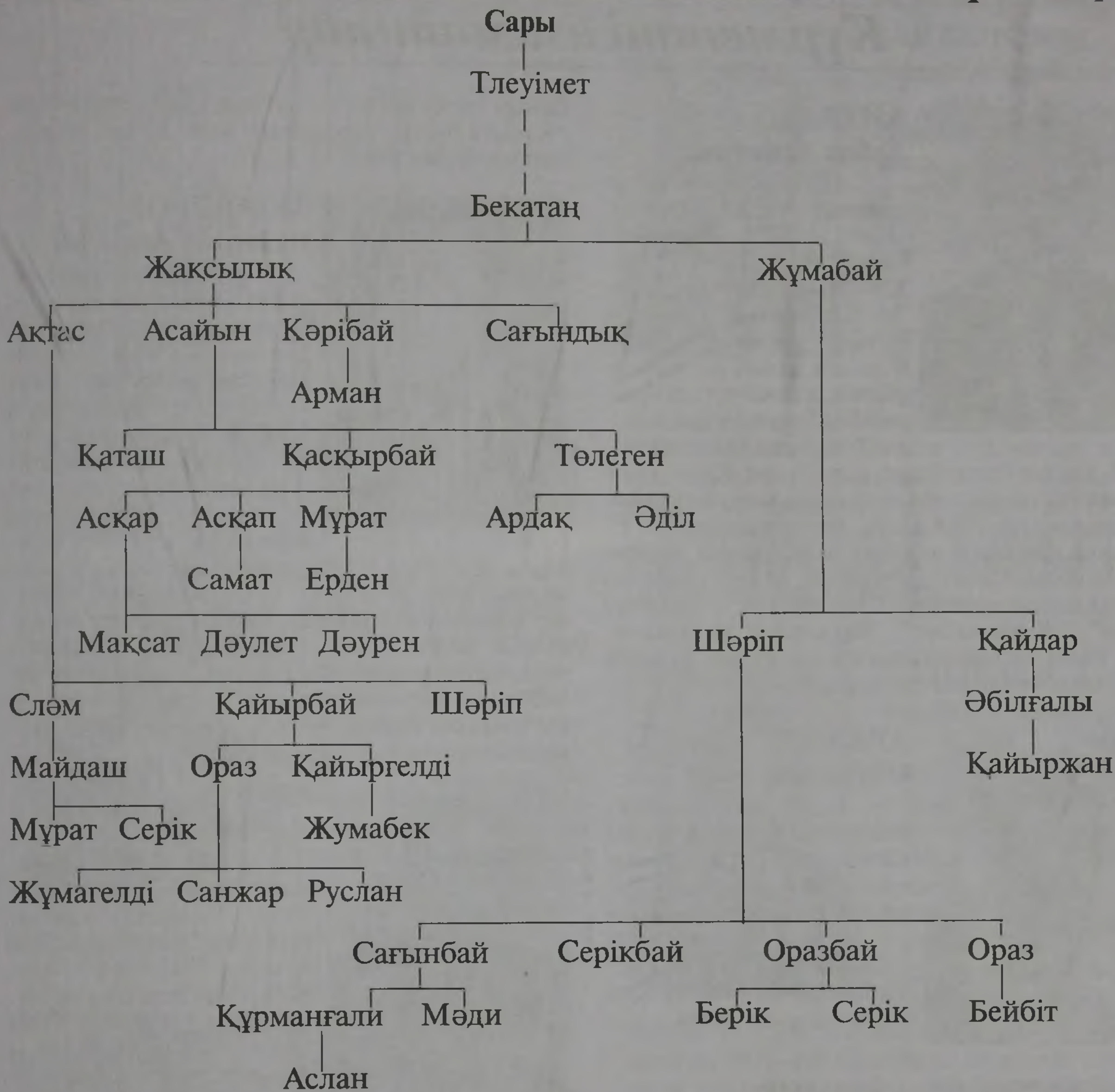

Сматаев Сағындық “Краснокут” кеңшарының директоры болды.

Қанжығалы шежіресі

АЙТБАЕВ

Ербол Хамитұлы

(1973, Екібастұз ауданы Ақкөл ауылы). Әнші, ҚР мәдениет қайраткері (2003). 1992-1997 жылдары Құрманғазы атындағы Алматы мемлекеттік консерваториясының халық әні кафедрасын, халық әртісі Қайрат Байбосыновтың класы бойынша тамамдаған.

1995 жылы Республикалық Әміре Қашаубаев атындағы халық әнін орындаушылар байқауының лауреаты. 1998 жылы Республикалық Ж.Елебеков атындағы әншілер байқауының лауреаты. Москва, Санкт-Петербург, Минскі қалаларында өнер көрсеткен. “Алқара көк”, “Жалғыз арша”, “Жиырма бес”, “Бүркітбай” сияқты халық композиторларының және халық әндерін нақышына келтіріп орындайды.

АРАЛОВ

Әбдіғалық

(1910 ж.) Горняк, Майқайың алтын кенішінде еңбек еткен. 1966 жылы ерен еңбегі үшін “Ленин” орденімен марапатталды; 1-ші, 2-ші, 3-ші дәрежелі “Шахтерская слава” ордендерінің кавалері; үш медальдардың иегері.

АУБАНОВ

Асылхан Әділбекұлы

(1925, қазіргі Баянауыл ауданы № 18 ауыл). 1942-1950 жылдары Совет Армия қатарында болды. 1956 жыл Қазак ауылшаруашылық институтын бітірді. 1956-1960 жылдары Октябрьдың 25 жылдығы атындағы кеңшарды, “Баянауыл” кеңшарында бас инженер қызметі атқарды.

1959-1961 жылдары облыстық ауылшаруашылық басқармасында, Қазақстан КП обкомының ауылшаруашылық бөлімінде қызмет етті. 1962-1970 жылдары ауылшаруашылық техникасын қолдану басқармасын, 1971-1975 жылдары “Қазауылшаруашылық жоба” жобалау институтын басқарды. 1976-1988 жылдары “Облауылшаруашылық техника”, Қаз КСР ауылшаруашылық министрлігінің механикаландыру және электрлендіру басқарма-

сының төраға орынбасары болды. Ерен еңбегі үшін “Құрмет белгісі” орденімен және 12 медальдармен марапатталды.

АУБӘКІРОВ

Байболат Абайұлы

(1955, Павлодар облысы Екібастұз қаласы) - экономика ғылымдарының докторы (1994 ж.), акын, композитор, Қазақстанның еңбегі сіңген экономисті (1992 ж.). 1983 жылы ҚарМУ-ді бітірген. Алматының зағиптар қоғамының өндіріс-оқу мекемесінің жұмыскері, 1981-1983 жыл-

дары Жамбыл облысының Шу өндіріс оқу мекемесінің директоры. 1983 жылы қазақ зағиптар қоғамының төрағасы. Ғылыми зерттеу жұмыстарын зағиптардың еңбегін тиімді пайдалану мәселесіне арнаған, осы ғылыми бағыттың негізін салушы. Зерттеу нәтижелері Қазақстан зағиптар қоғамының өндіріс мекемелерімен ТМО-ның мекемелерінде пайдаланып жүр.

АЯШЕВ

Қошамбай

(1909, қазіргі Баянауыл ауданы Бірлік ауылы - 1987, “Екібастұз” кеңшары). Ұлы Отан соғысының ардагері. 1941-1946 жылдары Қызыл Әскер қатарында болды. 1 дәрежелі “Ұлы Отан соғысы”, “Қызыл Жүздыз” ордендерімен, 11 медальдармен марапатталған. 1946-1969 жылдары милиция қызметкері болды.

ӘБЕНОВ

Бейсенбек

Төлеуліұлы

(1941, қазіргі Ақтоғай ауданы Жаңаталап ауылы). 1965 жылы қазақ мемлекеттік ауылшаруашылық институтын, ал 1974 жылы Алматы жоғарғы партия мектебін тәмамдаған. Мамандығы агроном. 1969-1972 жылдары Ақсу ауданының ХХІІ-ші

партия съезд атындағы кеңшарында партия комитетінің хатшысы, 1974-1986 жылдары Екібастұз ауданының партия комитетінде үгіт-насихат, ауылшаруашылығы бөлімдерін басқарған, 1986-1992 жылдары аудандық агроөнеркәсіп бірлестігінің,

аудандық атқару комитеті төрағаларының бірінші орынбасары, ал 1992-1997 жылдары Екібастұз қаланың сақтандыру фирмасының директоры болып қызмет атқарған.

ӘУБӘКІРОВ
Қорғанбай

(1892, қазіргі Баянауыл ауданы Бірлік ауылы - 1960, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы “Зеленая Роцца” ауылы) 30-шы жылдары “Шідерті” колхозында жұмыс істеді, 40-шы жылдары “Заготконторада” заготовитель - агент болды,

50-ші жылдары “Зеленая Роцца” ауылында май заоттың бастығы болды.

ДОСЖАНОВ
Жұмат Қантөреұлы

(1927, қазіргі Лебяжі ауданы “Қызылқоғам” колхозы). Білімі жоғарғы дәрежелі заңгер, атағы милиция подполковнигі. 1951 - 1970 жылдары Павлодар облысының ішкі істер басқармасында тергеуші, аға тергеуші, ал 1970-1983 жылдары Железинка, Май ауданды-

рында ішкі істер бөлімінің бастығы қызметтерін атқарды. Отанға сіңірген еңбегі үшін 11 медальдармен марапатталған.

ЖЕТПІСБАЕВ
Қақабай Солтанұлы

(1916 - 1991, Ақкөл жайылма жері). 1936 жылы Павлодардың зооветеринарлық техникумына оқуға туседі. 1939 жылы үшінші курста оқып жүргенде әскери қызметіне шақырылады да, Финляндиямен болған соғысқа қатынасып, кейін Латвия жерінде әскери қызметін байланыс

взводында жалғастырады. 1942 жылы Элиста қаласына кіші әскери командирлерін дайындайтын училищеге оқуға жіберіледі. Училищені бітірген соң, Москваны қорғауға қатынасқан. Соғысты 1945 жылы май айында Прага қаласын азат етумен лейтенант офицерлік лауазымында аяқтаған. Ерліктері үшін бірінші, екінші дәрежелі “Отан соғысы” ордендерімен және бірнеше медальдармен марапатталған. Бейбіт өмірінде мал шаруашылығы саласында зоотехник болып, зейнеткерлікке шыққанша он жылдай дүкенде са-тушы болып қызмет еткен.

Ажыгүл - Сары
ЗАЙКЕНОВ

Чапай Жаңабердіұлы

(1947, Железинка ауданы Есқара ауылы). 1967 жылы Семейдегі финанс-экономикалық техникумын, 1973 жылы Бүкілодақтық финанс-экономикалық институтін бітірген. 1979-1981 жылдары жоғарғы партия мектебінде оқыды. 1972-1979 жылдары Желе-

зинка ауданында комсомол мен партия райкомдарында инструктор, хатшы қызметтерін атқарды. 1985-1989 жылдары сол ауданның атқару комитетін басқарды, ал 1989-1993 жылдары Екібастұз ауданының партия комитетінің бірінші қатшысі, атқару комитетін басқарды. 1993 жылдан қазіргі күнге дейін облыстың әртүрлі жауапты орындарында қызмет етті.

ҚАЗЫБАЕВ
Бердалы Ахметұлы

(1933, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы Шідерті ауылы- 1994, Павлодар). 1958 жылы Алматыдағы медицинститутын бітірді. 1958 - 1960 жылдары Екібастұз қаласындағы судмедэкспертінде дәрігер, 1960 - 1971 жылдары

Екібастұз қалалық кожвендиспансерінде бас дәрігер, 1971- 1973 жылдары Павлодар қаласындағы облыстық кожвендиспансерінде болімше басқармасы, 1973 жылдан өмірі соңғы уақытына дейін аталған кожвендиспансерінде бас дәрігер болып істеген.

ҚАЛТАЕВ
Шеге

(1906, Баянауыл-Бірлік-Үштаған қыстағы - 1999, Грирорьевка селосы) 1935-1949 жылдары Семейдегі қазақ драма театрында актер болып қызмет атқарды. “Қыз Жібек” пьесасында Шеге ролін, “Қозы Көрпеш - Баян сұлу” пьесасында Баяндыл,

“Ендік Кебекте” Бидің ролін ойнаған. 1945 жылы Қаз КСР еңбегі сіңген артист деген атаққа ие болды.

Қанжығалы шежіресі

ҚАЛТАЕВ

Қазыбек Шегеулы

(1945, Семей қаласы - 1997, Павлодар қаласы) - милиция полковнигі. 1970 жылы Семейдегі зооветеринарлық институтты, 1985 жылы КСРО ішкі істер министрлігінің Қарағандыдағы жоғарғы мектебін бітірген. 1974-1986 жылдары Лебяжі, Шарбақты,

Қашыр РОВД-да қызмет етеді. 1986-1991 жылдары Баянауыл РОВД, кейін Индустриалды РОВД-ні басқарды. 1995 жылдан бастап Мемлекеттік тергеу комитетінің Павлодар облысындағы басқармасының бастығының орынбасары болды.

ҚҰРМАНБАЕВ

Рахымтай

Төлеубайұлы

(1946, Баянауыл ауданы). 1971 жылы Алматы зооветеринарлық институтын бітірген. 1973-1979 жылдары “Жамбыл” және “Қызылқоғам” кеңшарларында бас зоотехник, 1980-1987 жылдары “Ермаковский” кеңшарында директор

болып істеді. 1987-1990 жылдары Ермак ауданының РАПО председателінің орынбасары болды, 1990-1997 жылдары “Алғабас” кеңшарын басқарды. 1997 жылдан қазіргі күнге дейін Ақсу ауданында крестьян шаруашылығын басқарып жүр.

НУКІШЕВ Қуантай

(1930, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы Шідерті ауылы). 1952 жылы Қарағандының мұғалімдік институтын, 1961 жылы педагогикалық институтының қазақ тілі мен әдебиеті факультетін бітіреді. 1952-1954 оқу жылдары Куйбышев ауданы Ақкөл кеңшарындағы

Сталин орта мектебінде қазақ тілі мен әдебиетінен сабақ береді. 1954 - 1971 жылдары Жанаталап орталау мектебінде мектеп директоры болады. 1971-1976 жылдары Краснокутск ауданындағы “25 жылдық Қазан” атындағы тәжірибе шаруашылығындағы орта мектепте, 1976-1981 жылдары Спартак орта мектебінде директор болып қызмет атқарады. 1981 - 2000 жылдары Павлодар қаласын-

дағы №1 ауруханасында материалдық және техникалық жабдықтау бөлімінің бастығы, бас дәрігердің әкімшілік-шаруашылық жөніндегі орынбасары. Қазақ ҚСР-інің оқу ісінің озаты белгісімен, төрт медальдармен марапатталды.

ОРАЗАЛИНОВ

Қабдолла Атығайұлы

(1939 ж.) - инженер-механик. “Целингипросельхоз” жобалау институтының Павлодар қаласындағы филиалының бас инженері, мамандырылған-механикалық колоннаның бастығы, “Павлодар ауыл шаруашылық құрылыс-монтаждау” тресінің

бас инженері және жетекшісі болып қызмет атқарды.

ОРАЗАЛИНОВ

Жұмық Атығайұлы

(1948 ж.) - инженер-автомеханик. Павлодар қаласындағы “Трансагентство” көлік кәсіпорнының бастығы, № 2566 автоколлоннаның бастығы, облыс әкімдегі автотұрағының жетекшісі болып қызмет атқарды.

ОРАЗАЛИНОВ

Елубай Атығайұлы

(1955 ж.) - кеңес және өндіріс қызметкері. Павлодар индустриалды институтын және Плеханов атындағы Ресей экономикалық академиясын бітірген, экономика ғылымының магистрі. Әр жылдарда көлік кәсіпорны бастығының орынбасары, сыра за-

уыттының директоры, Екібастұз қаласы өкімінің орынбасары, Павлодар қаласы өкімінің орынбасары, Екібастұз қаласының әкімі болды. Қазір Ақсу қаласының әкімі.

ОРДАБАЕВ

Ерболат Мұқатайұлы

(1954, Баянауыл ауданы Майқайың поселкесі). 1976 жылы Павлодар индустриалды институтының құрылыс факультетін бітірді. 1976-1981 жылдары “Майқайыңалтын” комбинатында комсомол комитетінің хатшысы болды. 1981-1990 жылдары Баянауылда райком комсомолдың 1-ші хатшысы, Майқайыңда прораб, СМУ бастығы, комбинат директорының орынбасары болып қызмет атқарды. 1990-1993 жылдары Баянауыл райисполкомының бастығының орынбасары болды. 1993 жылы МП “Ерболат+Д” құрды, 1997-2002 жылдары “Майқайыңалтын” комбинатының директорының орынбасары болып істеді.

РАҚЫМЖАНОВ

Хисмат Әбдірахитұлы

(1925, қазіргі Баянауыл ауданы №14 ауыл) - юстицияның аға кеңесшісі. Алматы мемлекеттік заң институтын бітірген (1950 ж.) 1942 жылы “Майқайың алтын” комбинатында жоспаршы, бухгалтер болып жұмыс істейді. Заң саласында Павлодар ауданының

тергеу-шісі, Павлодар қаласының прокурорының көмекшісі (1950-1952 ж.ж.), 1952-1961 жылдары Павлодар облысы прокурорының аға көмекшісі, 1961-1977 жылдары - Ермак, Май, Лебяжі аудандарының аудандық прокуроры болған. 1977-1990 жылдары облыстық прокуратураның бөлім бастығы, ал кейінде 8 жыл облыстық прокурордың бірінші орынбасарлығынан зейнеткерлікке шыққан. Ол үш медальдардың иегері.

РАХМЕТОВ

Әсет Сағадатұлы

(1938-1998). 1966 жылы Семейдің дәрігерлік институтын бітірді. 1966-1968 жылдарда анатомия кафедрасында ассистент боп істеді. 1968 жылдан 1971 жылға дейін Харьков аспирантурасында оқыды. Сол жылы кандидаттық диссертация қорғады. 1971-1973 жылдар аралығында анато-

мия кафедрасында істеді. 1973 жылы доцент атағын алды. 1974 жылдан 1998 жылға дейін кафедрасының менгерушісі болды. 1985-1998 жылдары қазақ факультетінің деканы болды. Оннан астам монография мен көптеген статьялардың авторы.

САЛЫҚОВ

Қайырбек

(1896, Том губерниясы Каинск уезі Юдин болысы Арын ауылы - 1986). 1951 жылы Алматыда жылдық партмектебін бітірді. 1923-1924 жылдары Запсибкрай Купин ауданында Арын ауылында сельсоветтің басқармасы болды. 1924-1930 жылдары

Купин ауданында Қызыл-Қазақ сельпосын басқарды. 1930-1931 жылдары Павлодар ауданы Терекөл райпосының басқармасы, 1931-1935 жылдары Максим Горький райпотребсоюзінің бастығының орынбасары, 1935-1936 жылдары Үрілітүп райпотребсоюзін бастығы болды. 1936-1937 жылдары Червон-Украин МТС-ін бастығының орынбасары, 1937-1938 жылдары Үрілітүп райисполкомін басқарды. 1938-1939 жылдары Павлодар облисполкомінің орынбасары, 1939-1940 жылдары Казпотребсоюздің председателінің орынбасары, 1940-1945 жылдары республикалық “Госсортфонд” конторасын басқарды. 1945-1952 жылдары Куйбышев райисполкомінің председателі, 1952-1953 жылдары Павлодар кеңшарлар тресінің бастығының орынбасары болды. 1953-1959 жылдары Үрілітүп ауданында партия қызметінде істеді. Ерен еңбегі үшін екі “Құрмет белгісі” ордендермен және екі медальдармен марапатталды.

СЕЙІТОВ

Ласкер Қайырұлы

(1939, Баянауыл ауданы). ҚазКСР-нің еңбек сіңірген әртісі (1981 ж.). Қарағанды педагогикалық институтының тарих және филология факультетіне түседі (1956 ж.). Сонда оқып жүріп Қарағанды облысының телерадио-комитетінде жұмыс істейді. 1962-1992

жылдары Алматы қаласында Қазақ Республикалық телеарнасының дикторы, бірнеше бағдарламаның жүргізушісі, корреспондент және қазақ радиосының редакторы болған. 1971-1994 жылдары қазақ зағиптар қоғамында қызметте. Сейітов радиотаспаға қазақ жазушыларының 286 кітаптарын жазып алған адам.

Қанжығалы шежіресі

СЕЙСЕМБАЕВ

Қайыр

(1899, Павлодар уезі 8-ші ауыл - 1955, Павлодар). Қазақ азаматтары арасында паровозды еркін меңгеріп, кеудесіне Ленин орденің 1953 жылы таққан машинист. 1931 жылы Павлодардағы өзен портына жүк түсіруші болып жұмысқа түседі. Одан кейін теміржолға ауысады. 1937 жылы Славгородта машинистер көмекшілер курсына, ал 1938 жылы Мәскеудегі машинистер мектебінде оқиды. 1939 жылы бірінші класты машинист Алматыдағы станхановшылардың съезіне қатысады.

СҮТЖАНОВ

Назымбек Сүтжанұлы

(1910, қазіргі Баянауыл ауданы №14 ауылы - 2000, Павлодар). Юстицияға еңбегі сіңген қызметкер. Еңбек жолын 1931 жылы мұғалімдік қызметтен бастаған. 1936-1940 жылдары Алматы заң институтында оқыған. 1940-1980 жылдары Павлодар облысында адвокат болып жұмыс істейді. Павлодар облысының адвокатура жүйесінің қалыптасу мен дамуына салмақты үлес қосушылардың бірі - Н.С. Сүтжанов. Павлодар қаласының заң жөнінен консультация беретін мекемесін 20 жылдан астам уақыт басқарған. Обыстық адвокат коллегиясының төрағасы болып екі рет сайланған. Бірнеше медальдармен марапатталған.

СҮТЖАНОВ

Мағау Биекеұлы

(1924 ж.) - әскери дәрігер, отставкадағы полковник. Ұлы Отан соғысының ардагері, ҚазКСР-нің еңбек сіңірген дәрігері. 1939-1944 жылдары Алматы дәрігерлік институтында оқиды. 1944-1978 жылдары Совет Армиясында дәрігер-хирург қызметін атқарды.

СҮТЖАНОВ

Сейфиден

Назымбекұлы

(1950 ж.) ҚазМУ-нің филология факультетін бітірген соң ҚазКСР-нің баспасөз жүйесінде, ҚҒА-ның Әдебиет және өнер институтында және Қазақ қыздар институтында түрлі қызметтер атқарды. 1994 жылы кандидаттық диссертация қорғады. Қазіргі кезде С. Торайғыров атындағы ПМУ-нің қазақ филология кафедрасының докторанты.

ТАШИМОВ

Тұрғынбек (Тикен)

(1926, қазіргі Екібастұз қаласының ауылдық аймағы Ақкөл ауылы - 1989) - құрылысшы. Краснояр таукен құрылыс техникумын бітірген. 1945-1951 жылдары әскерде болды. 1952-1957 жылдары Екібастұз қаласындағы №3 құрылыс басқармасында нормалаушы, 1957-1960 жылдары "Ертіскөмір" тресінде құрылыс-монтаждау басқармасында участок бастығы, 1960-1970 жылдары сол тресте жөндеу құрылыс басқармасында бастық, 1970-1986 жылдары "Екібастұзкөмір" өндірістік бірлестігінде материалдық-техникалық басқармасында жауапты қызмет атқарды.

ТОЙШЫБАЕВ

Жұмабай

(1899, бұрынғы Шақшан болысы - 1945, Венгрия Будапешт қаласы). Коллективтендіруге дейін орташа шаруа, 1930-1940 жылдары Шідерті колхозында мүше болды, 1941 жылы армияға кеткенге дейін колхоз председателінің орынбасары болып қызмет істеді. 1942 жылы жараланып, фронттан үйге қайтып келді. 1942-1944 жылдарда Екібастұз, Елтай ауылдық кеңестерінде финанс бөлімінің агенті болды. 1945 жыла қайта әскерге шақырылып Венгрияны азат ету жолындағы ұрыста қаза болады.

ТОҚТЫБАЕВ

Төлеубай

(1899, Шақшан болысы - 1977). 1916-1917 жылдардағы соғысқа қатысқан. 1929-1941 жылдары “Шідерті” колхозында қызмет етті, 1941-1943 жылдары Ұлы Отан соғысында болып, 4 рет жараланып, мүгедек болып қайтқан. 1943-1951 жылдары

Куйбышев ауданындағы Шідерті ауылдық кеңесінде төрағалық қызмет атқарды. 1951-1957 жылдары “Шідерті” колхозында, 1957-1970 жылдары “Ақкөл” кеңшарында аға-жылқышы болып істеді. I дәрежелі Отан Соғысының орденімен, алты медальдармен марапатталды.

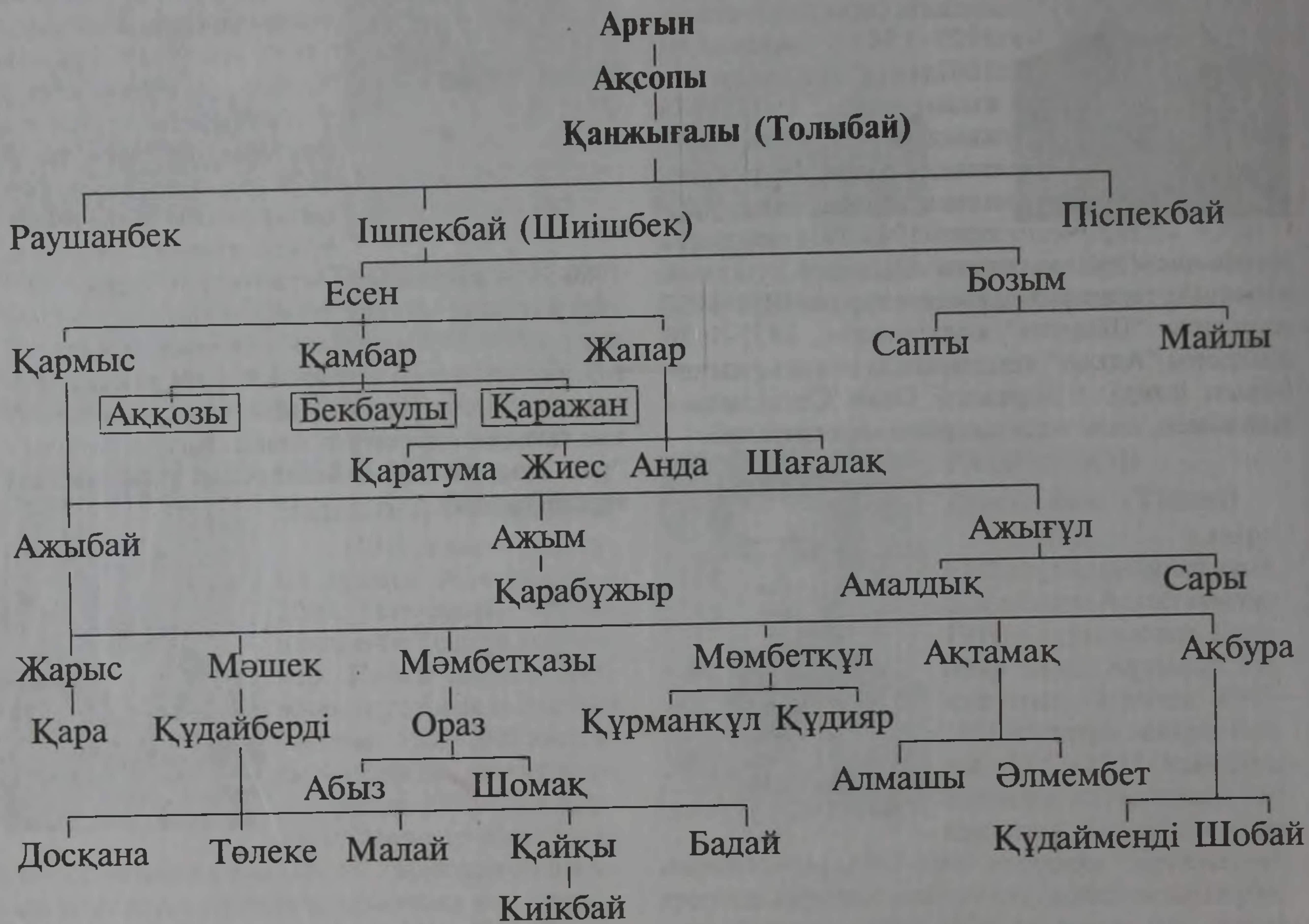
Ажыгүл - Сары ШӘЙКЕНОВ

Тәттім Егінбайұлы

(1957, Ақкөл-Жайылма) - биохимик, биология ғылымдарының кандидаты (1990 жыл). 1974 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің биология факультетіне оқуға түседі. 1979 жылы Ғылыми Академияның Биология институтына жұмысқа орналасты.

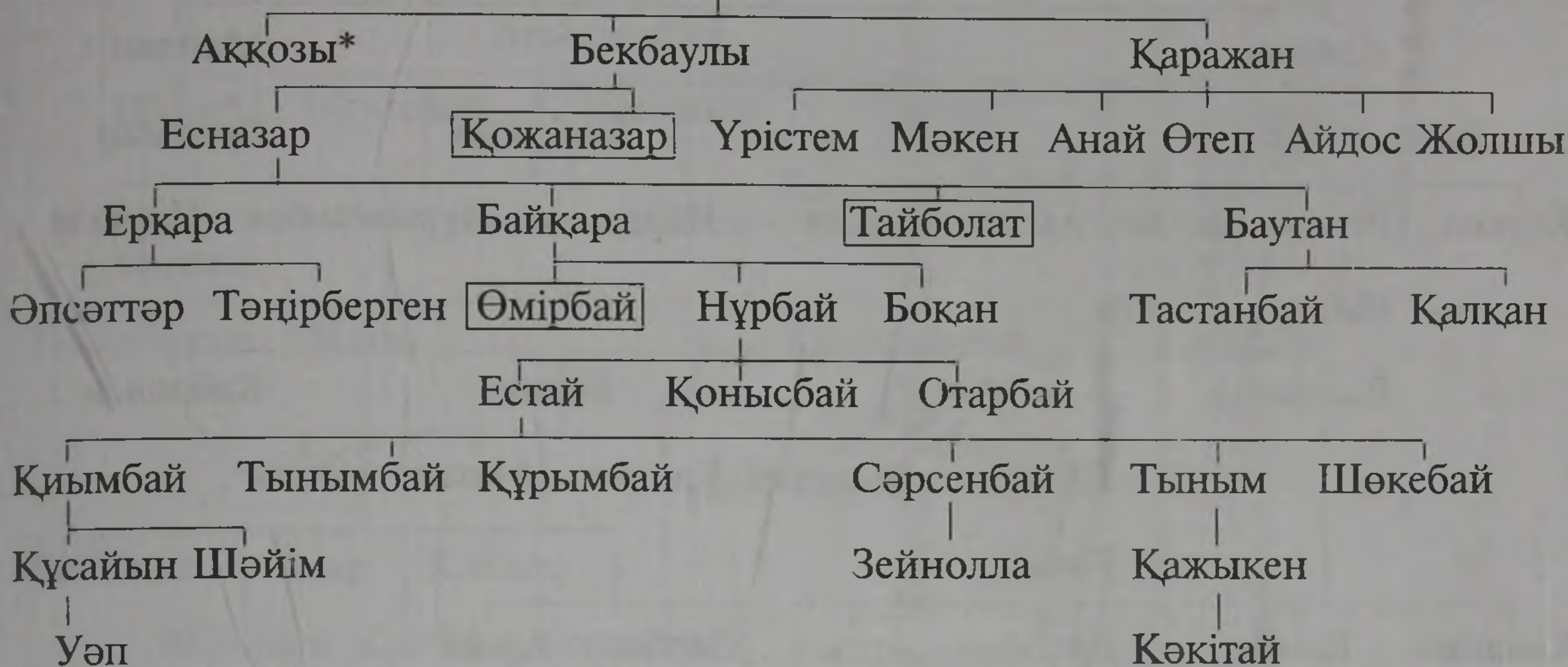
1980-1984 жылдары аспирантурада болды. 1987-1989 жылдары Мәскеу университетінде жұмыс жасады, 1990-1993 жылдары молекулярлық биология институтында қызмет етті. 1994 жылдан Фитохимия институтының қызметкері. Отыздан астам ғылыми еңбектерді жазды. Қазіргі бағыты - “рак ауыруының себептерімен оны тоқтату мүмкіндіктері”.

Қамбар - Аққозы, Бекбаулы, Қаражан

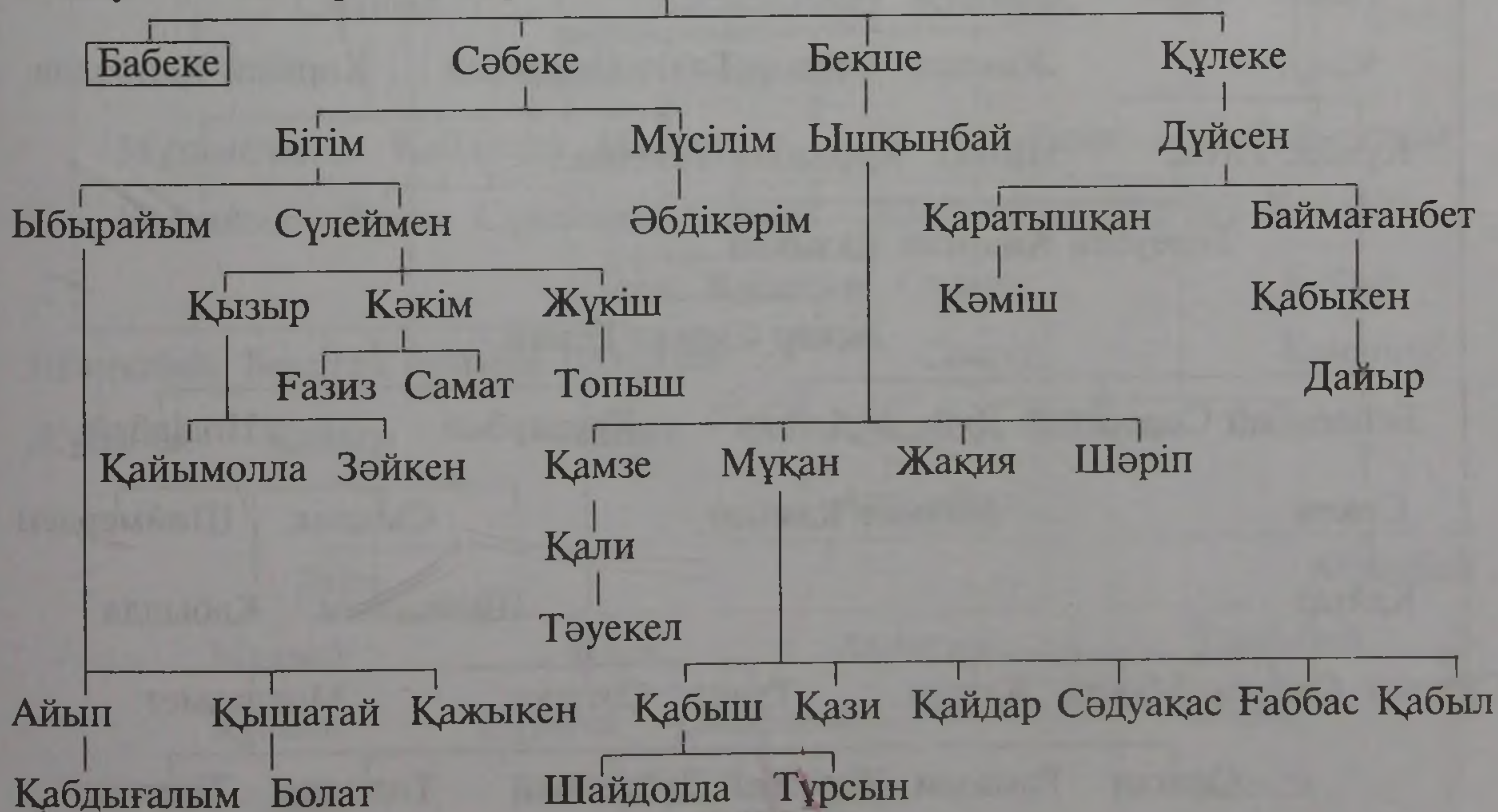
Қамбар-Аққозы, Бекбаулы, Қаражан

Қанжығалы - Ішпекбай - Есен - Қамбар

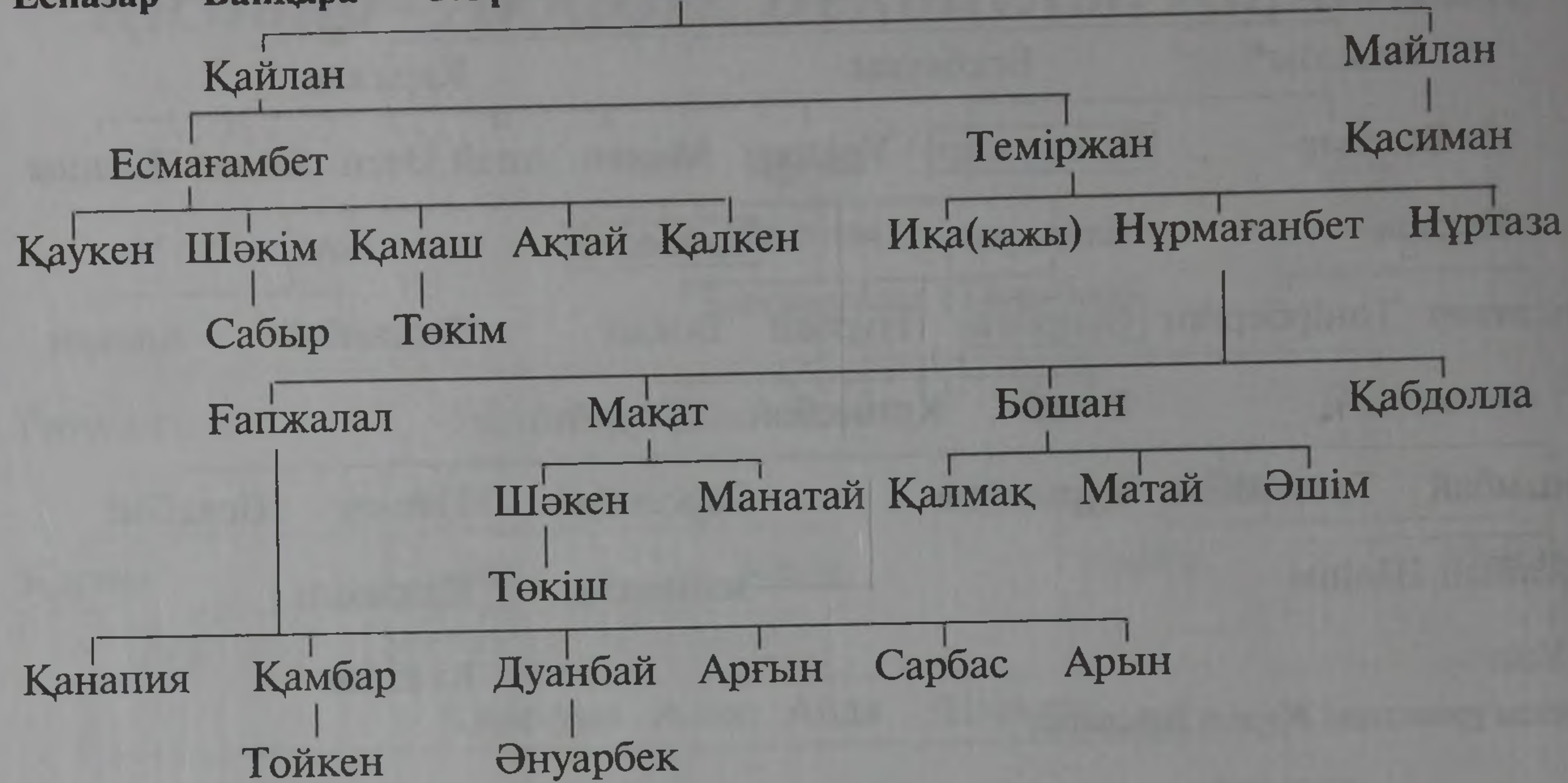
Аққозы ұрпақтары Жиделі Байсында.

Бекбаулы - Есназар - Байқара - Өмірбай

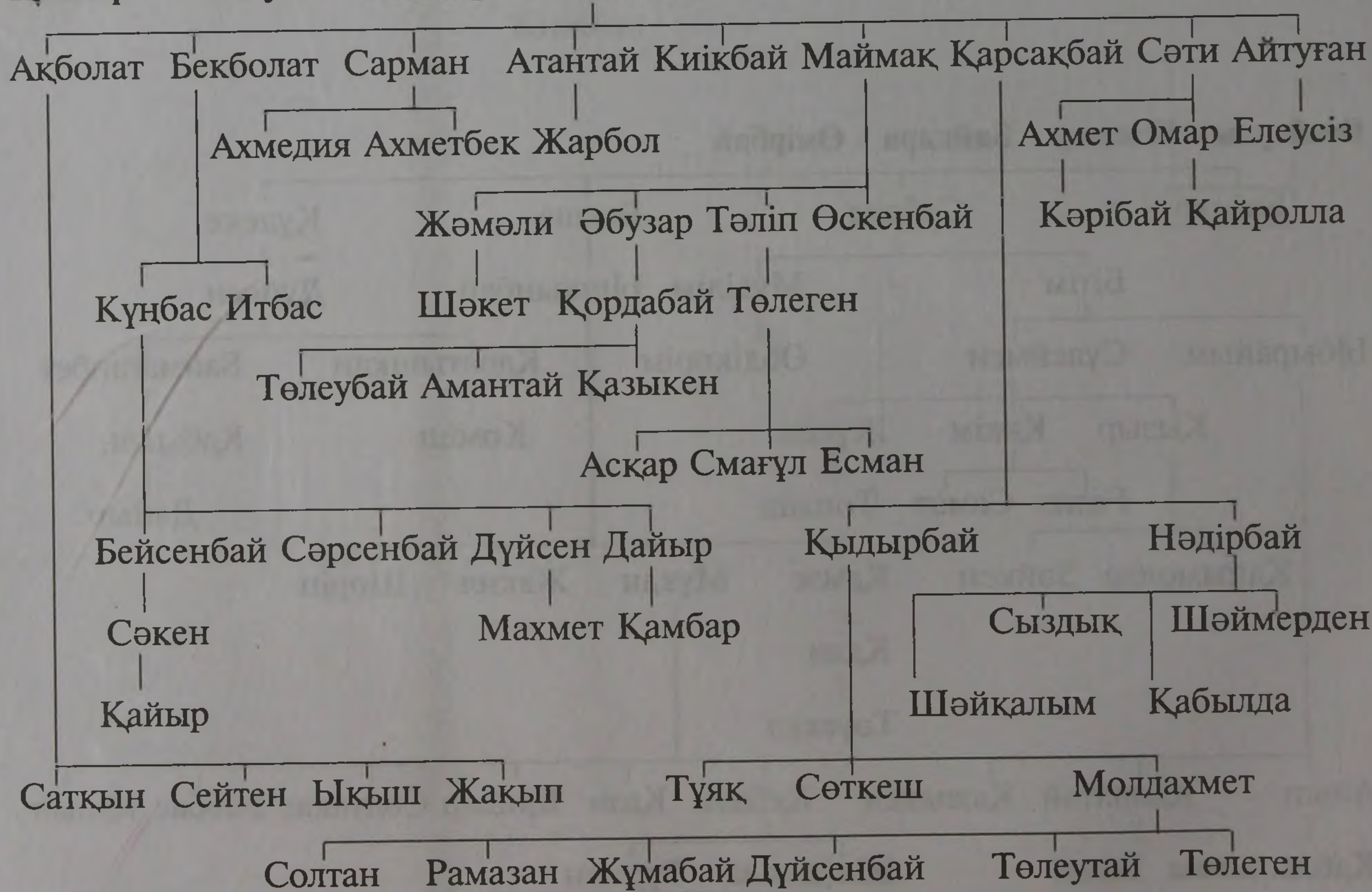

Қанжығалы шежіресі

Есназар - Байқара - Өмірбай - Бабеке

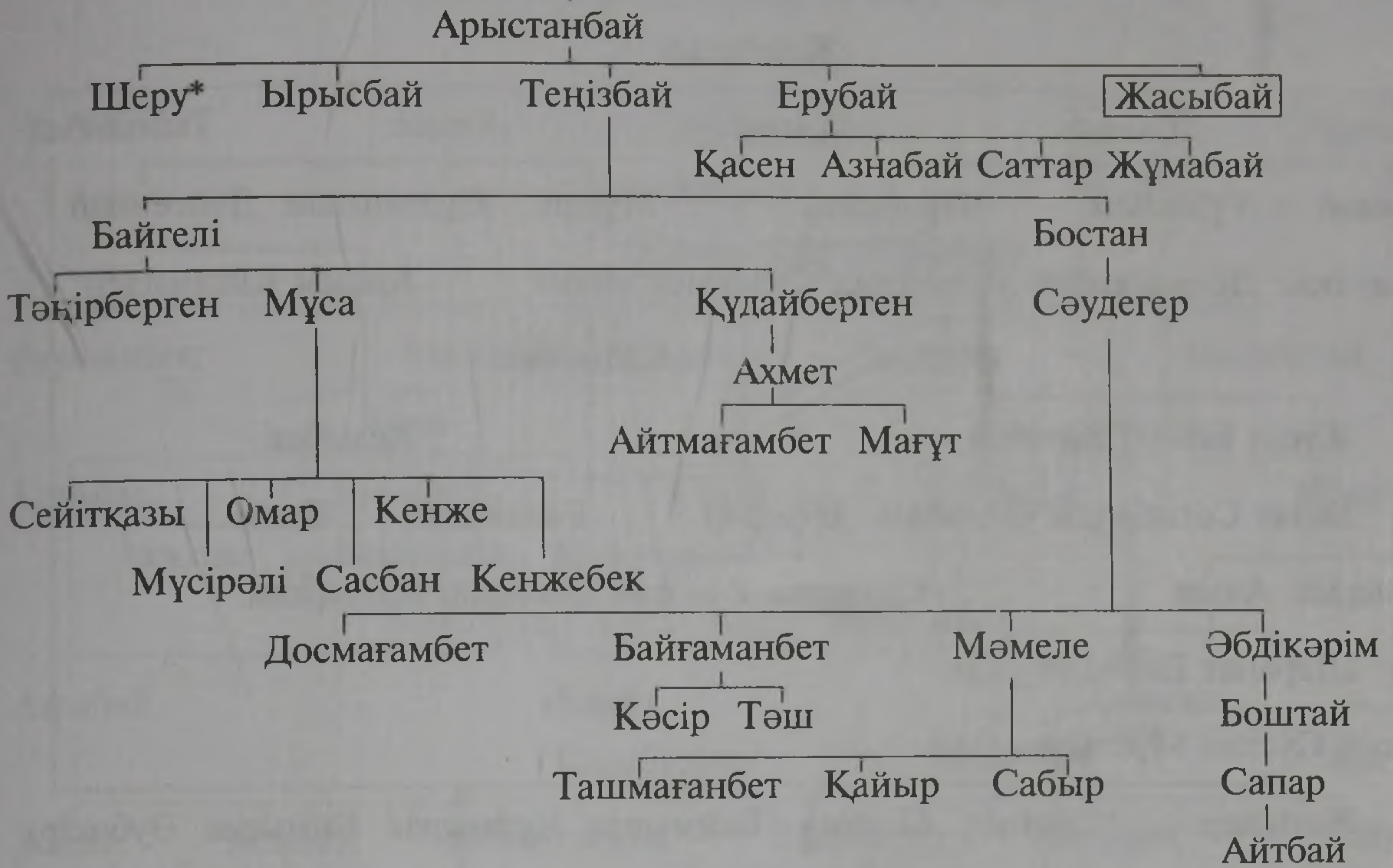

Қамбар - Бекбаулы - Есназар - Тайболат

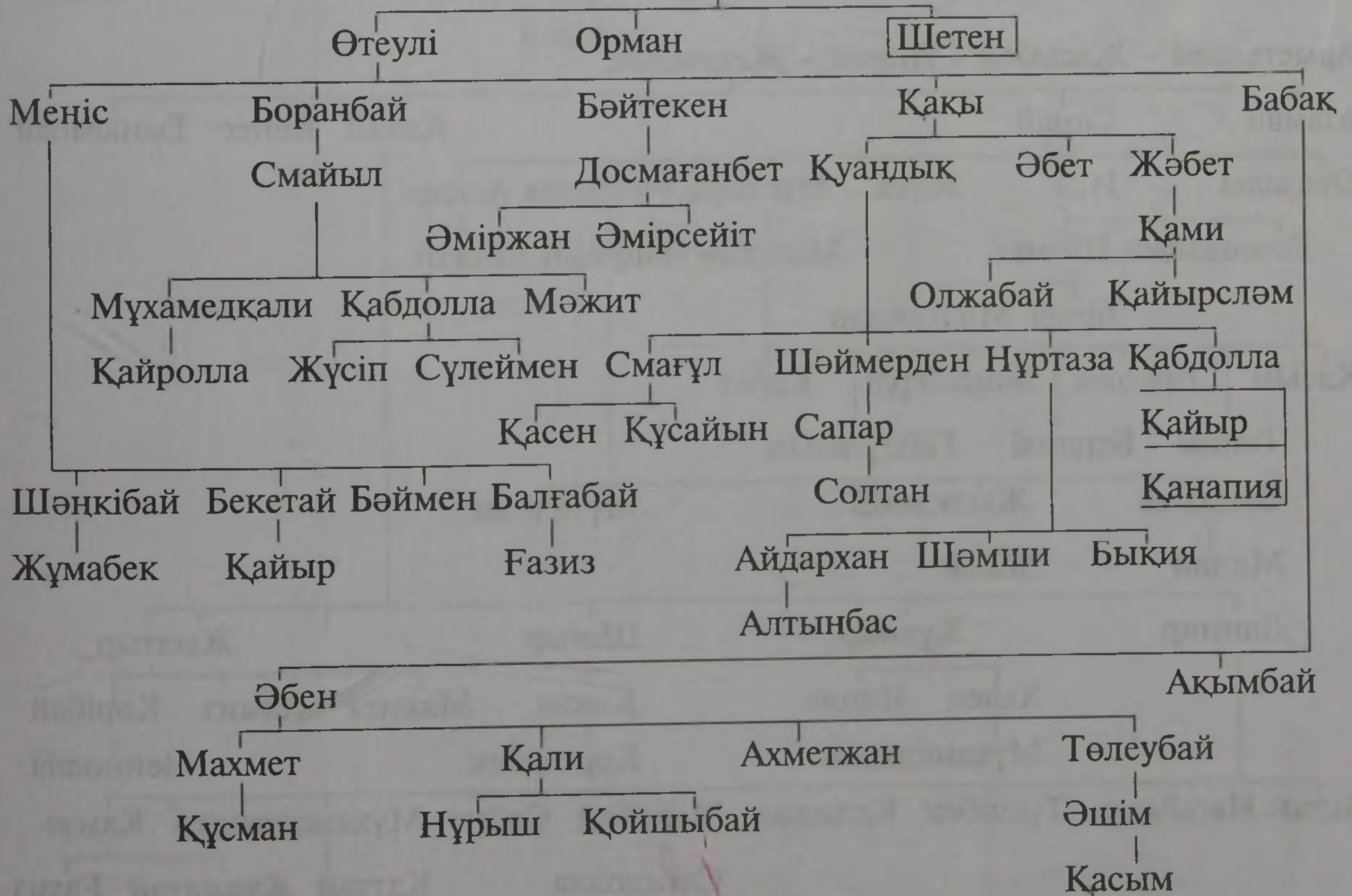
Қамбар- Аққозы, Бекбаулы, Қаражан

Есен - Қамбар - Бекбаулы - Қожаназ

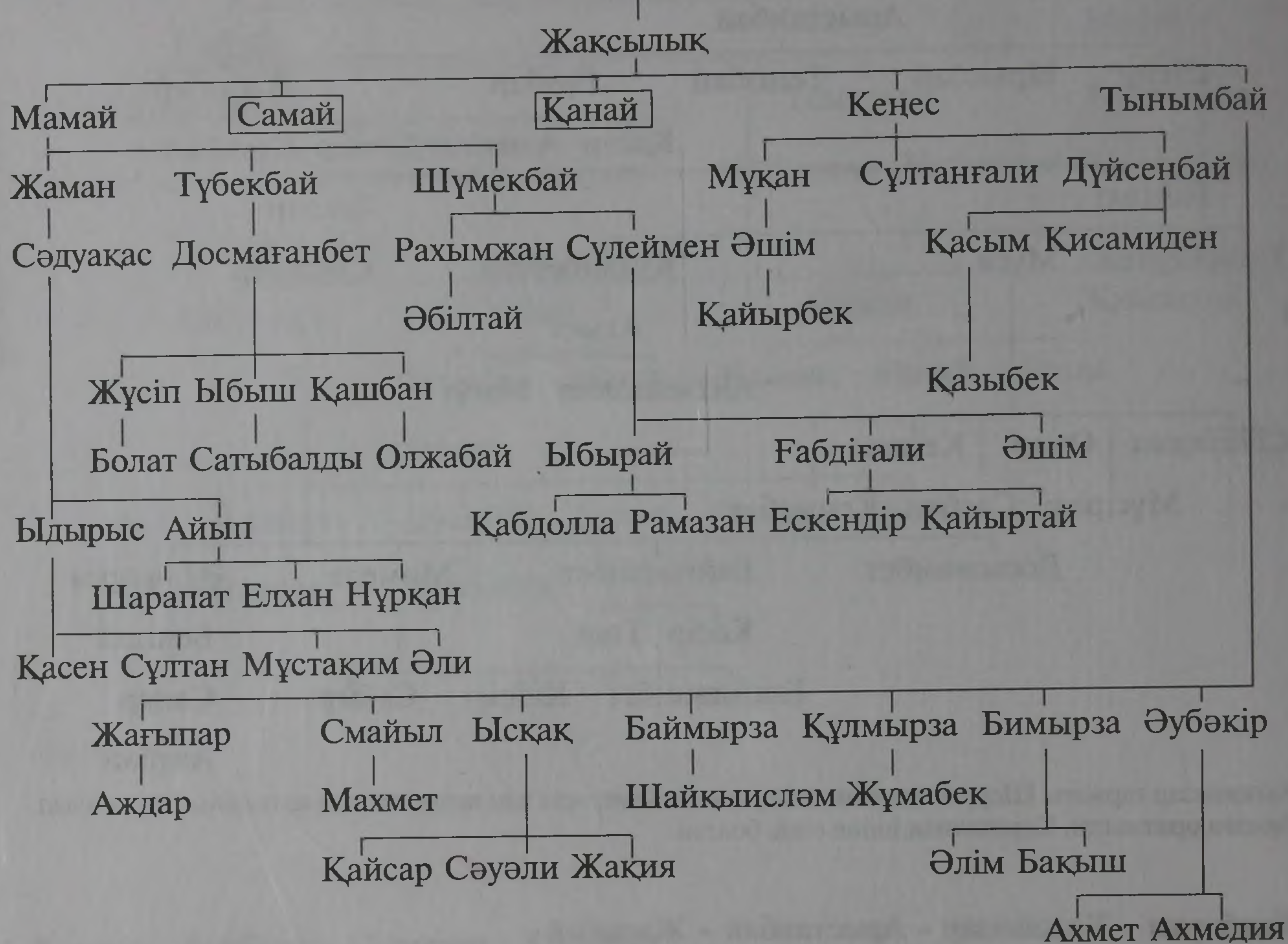
Қожаназар тармағы Шеру атасының елі түгелдей Кенесары хан қозғалысына қатысып, Сырға ауып, Арқаға оралмаған. Қарақалпақ ішіне сіңіс болған.

Бекбаулы - Қожаназар - Арыстанбай - Жасыбай

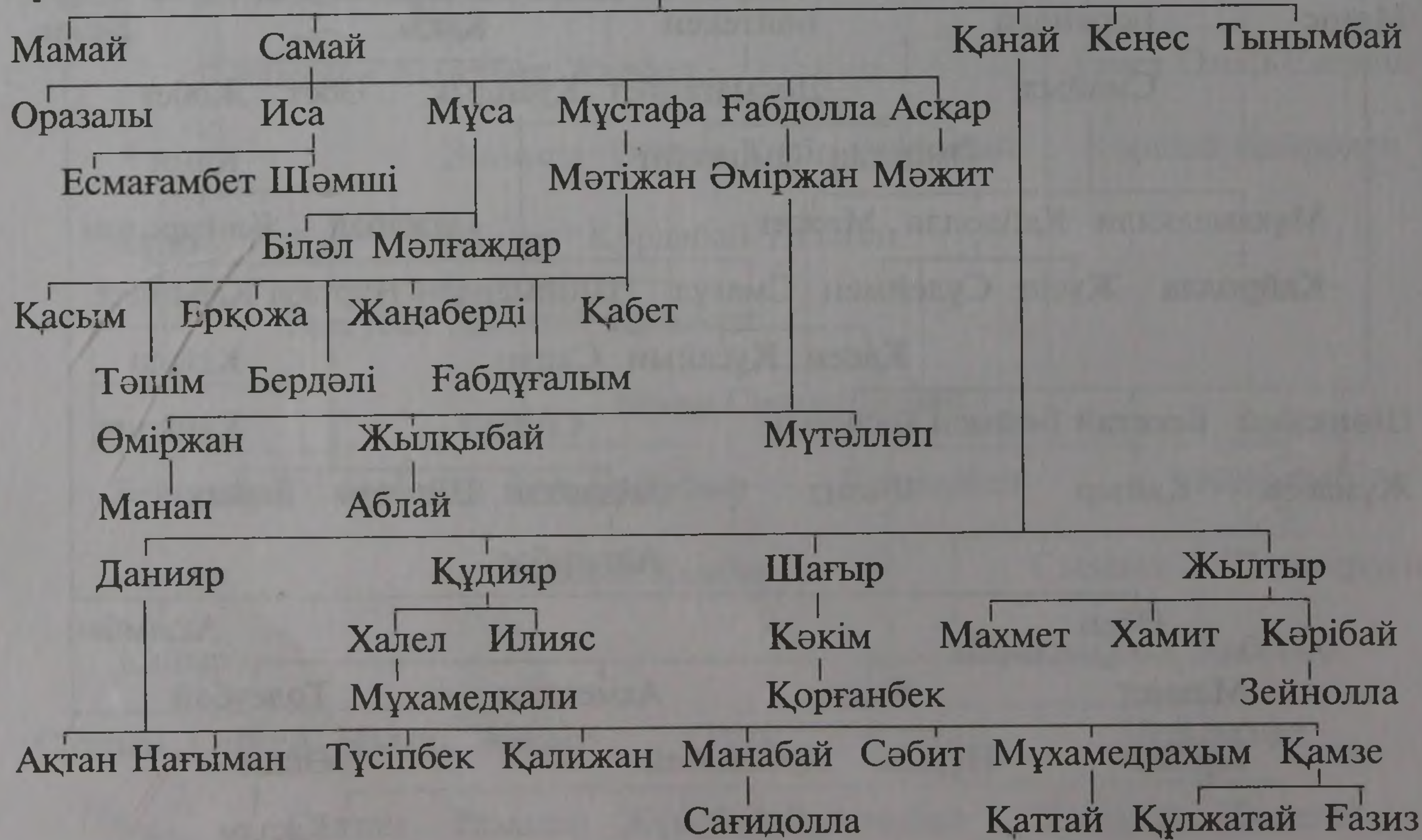

Қанжығалы шежіресі

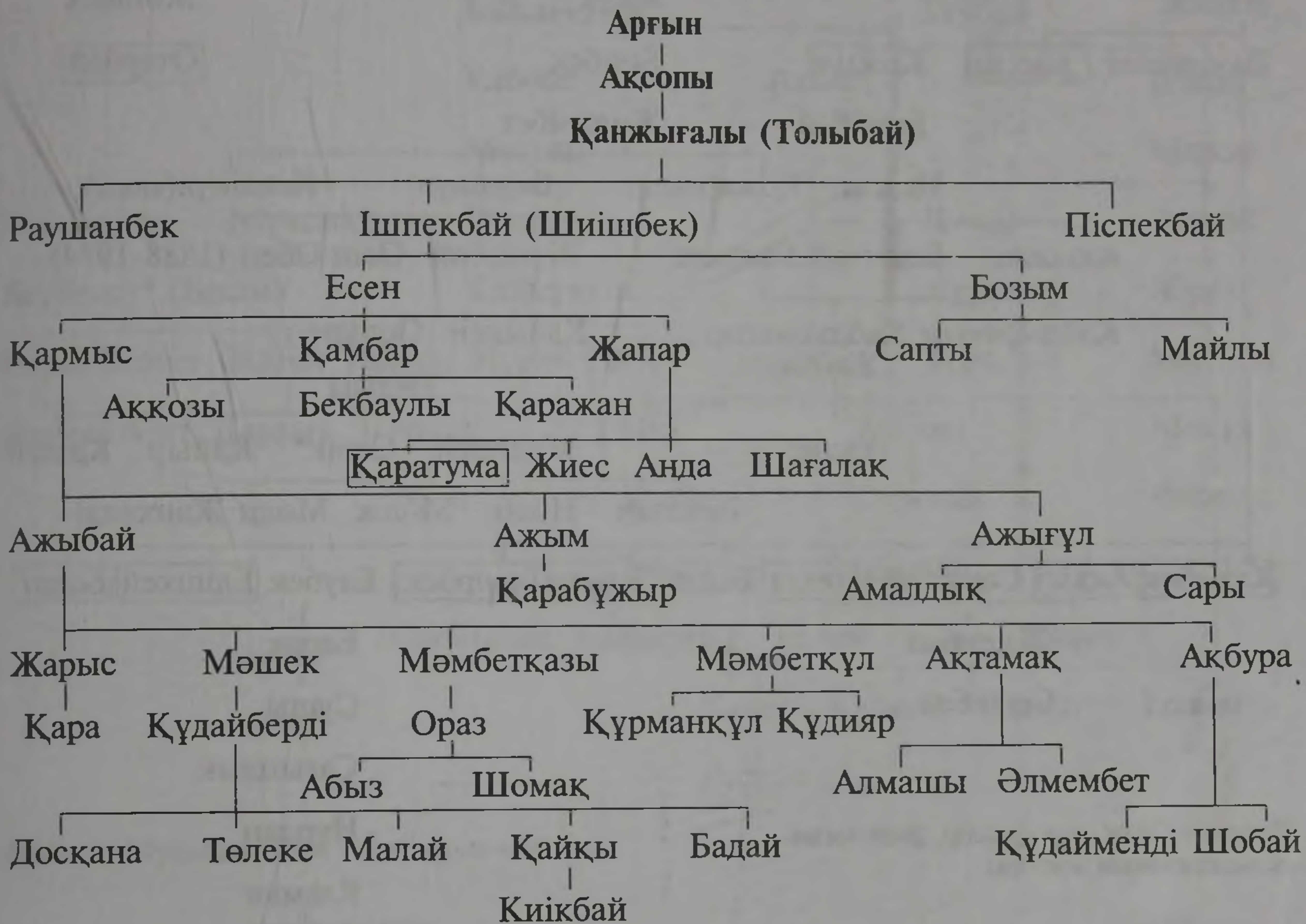
Қожаназар - Арыстанбай - Жасыбай - Шетен

Арыстанбай - Жасыбай - Шетен - Жақсылық

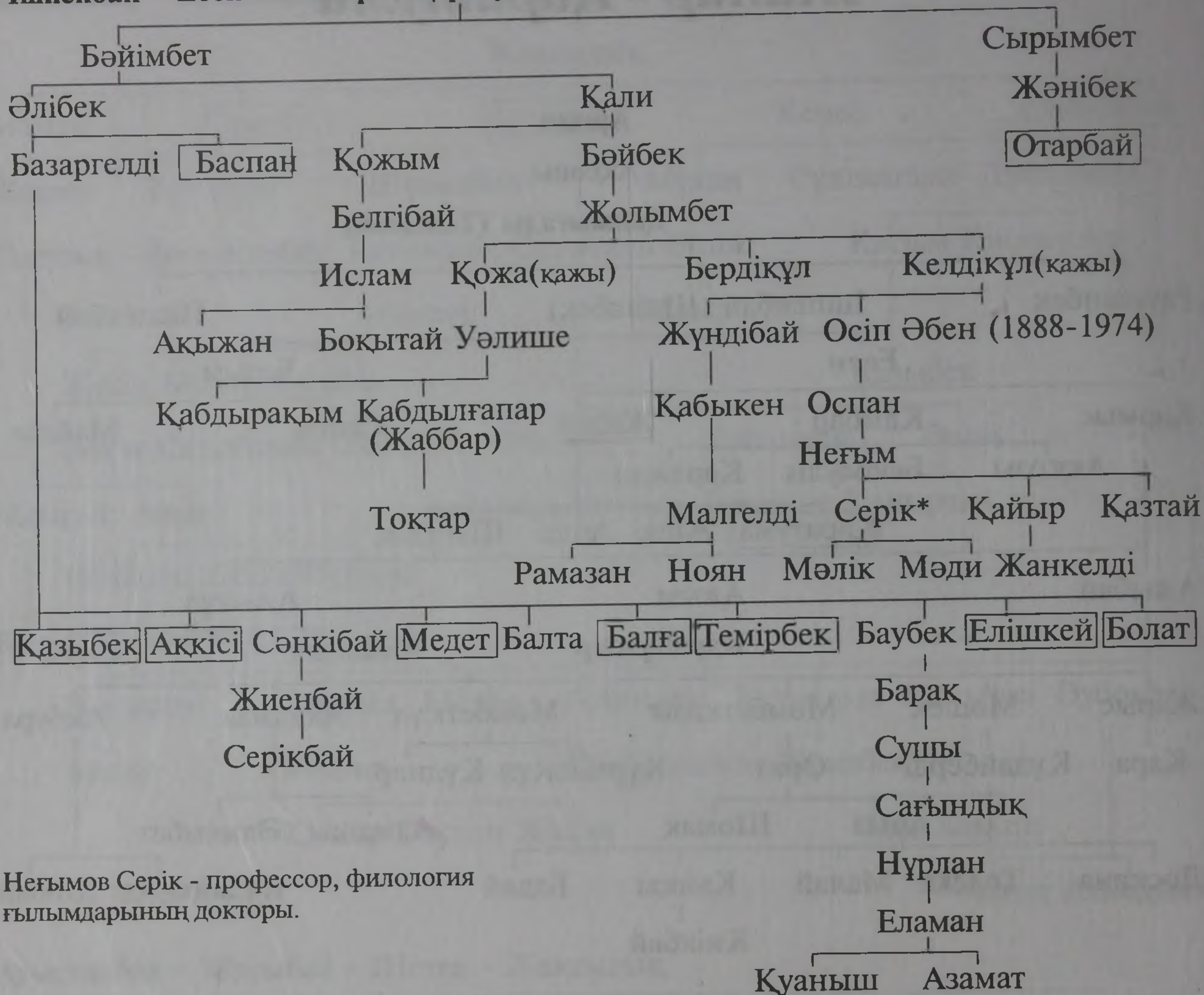

Жапар - Қаратума

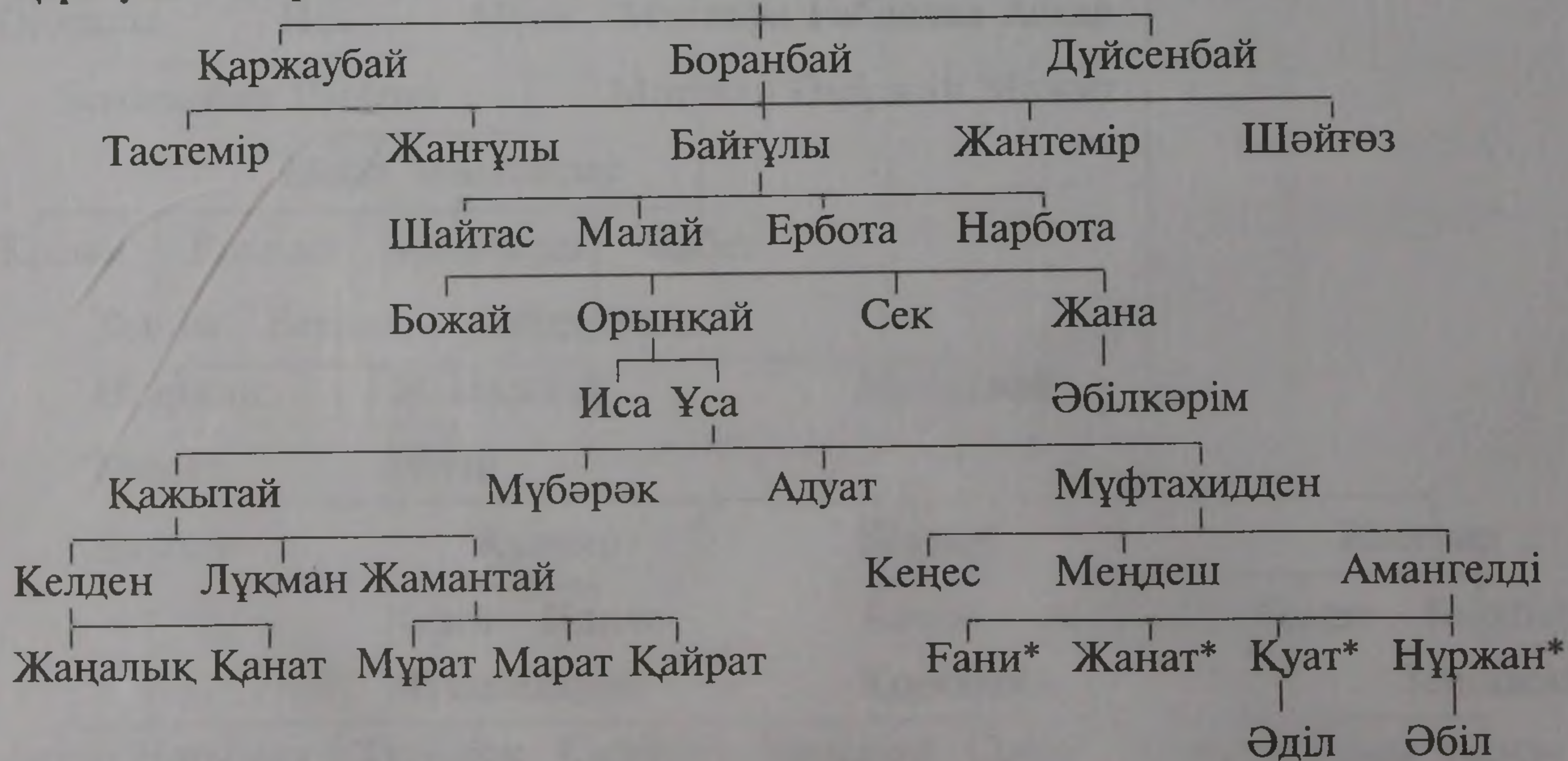
Қанжығалы шежіресі

Ішпекбай - Есен - Жапар - Қаратума

Неғымов Серік - профессор, филология ғылымдарының докторы.

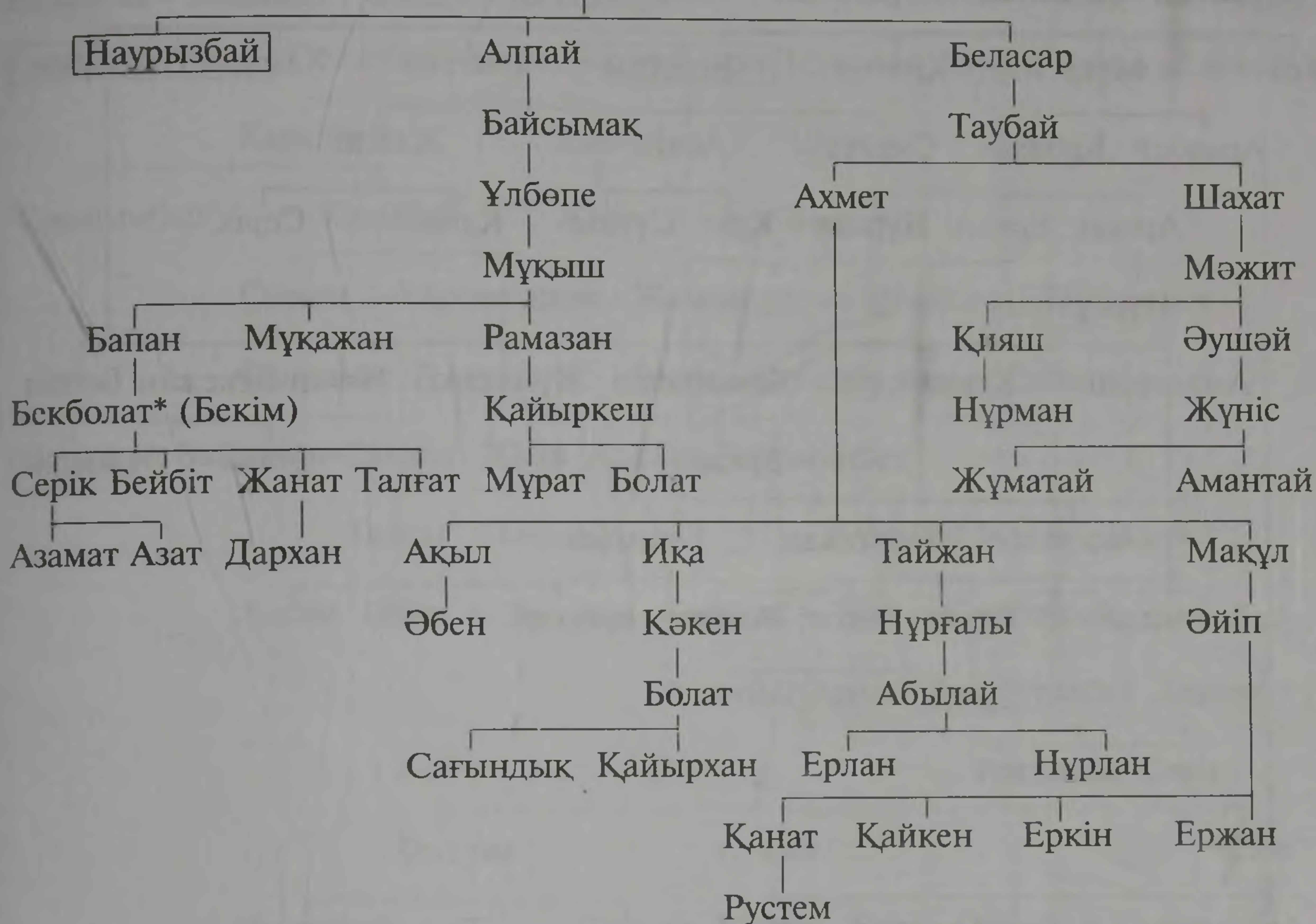
Қаратума - Сырымбет - Жәнібек - Отарбай

Ғани, Жанат, Қуат, Нұржан - ҚР спорт шеберлері.

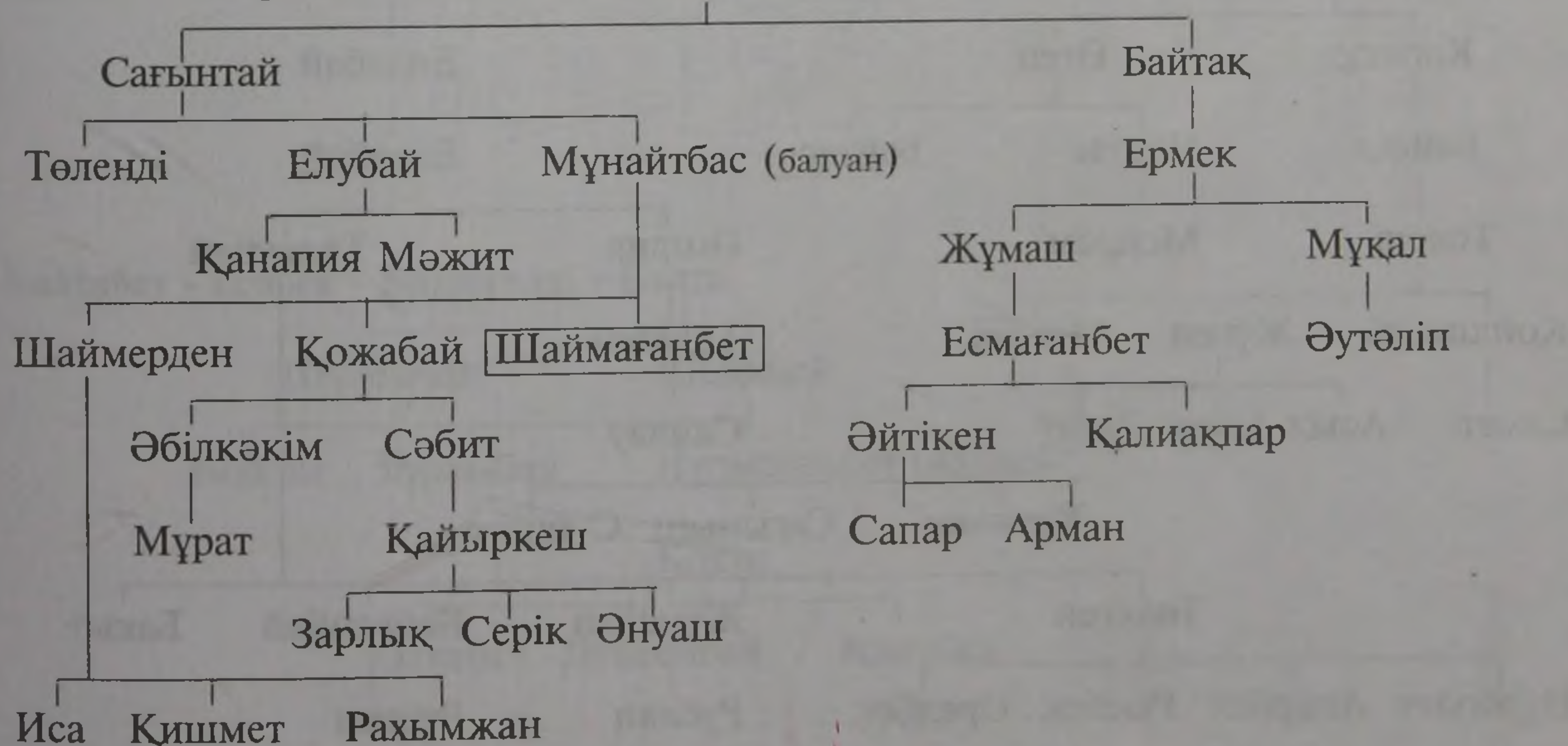
Жапар - Қаратума

Бәйімбет - Әлібек - Базаргелді - Елішкей

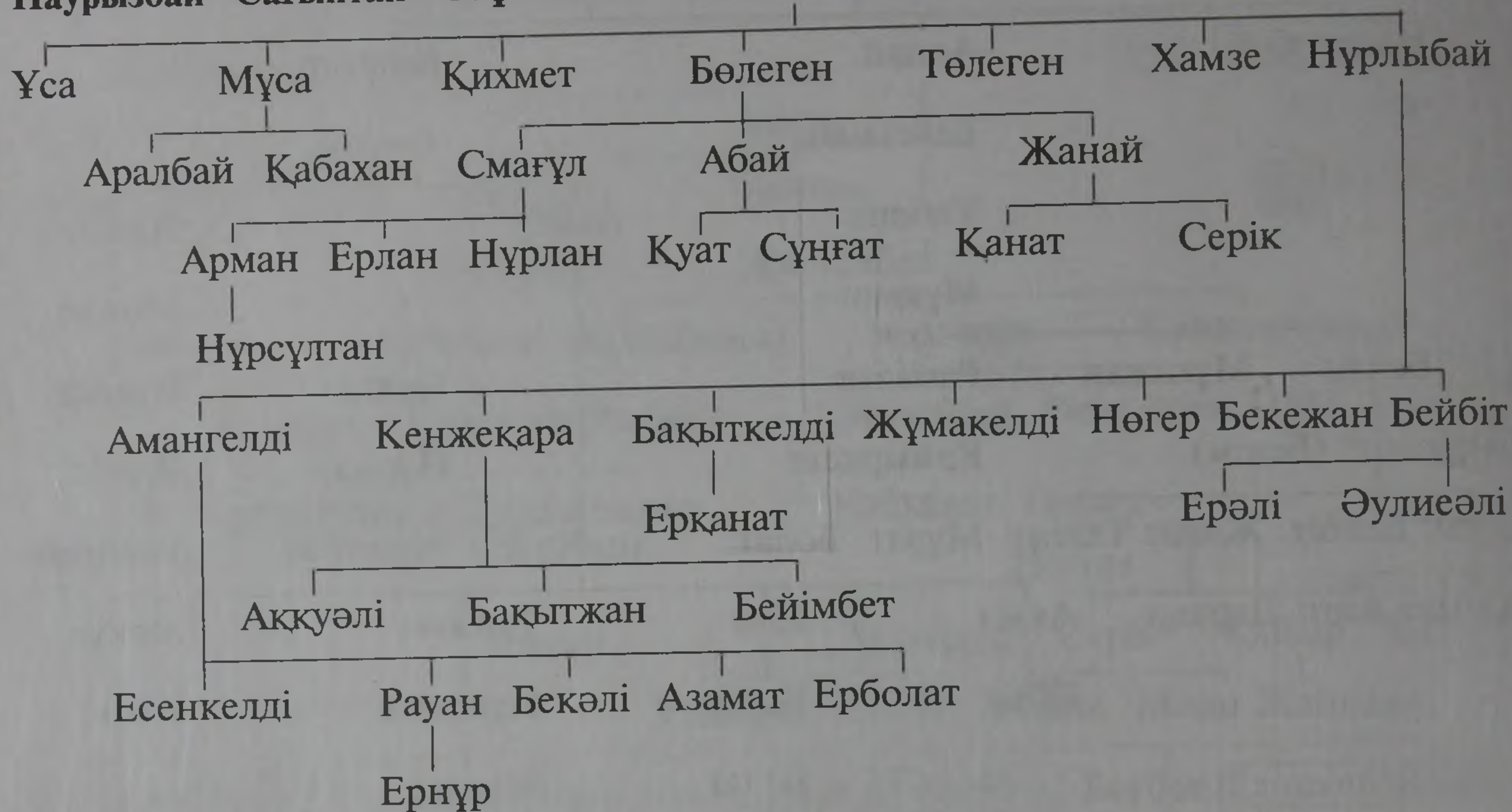
Бекболат Мұқышев - ПМ-нің генерал-майоры.

Әлібек - Базаргелді - Елішкей - Наурызбай

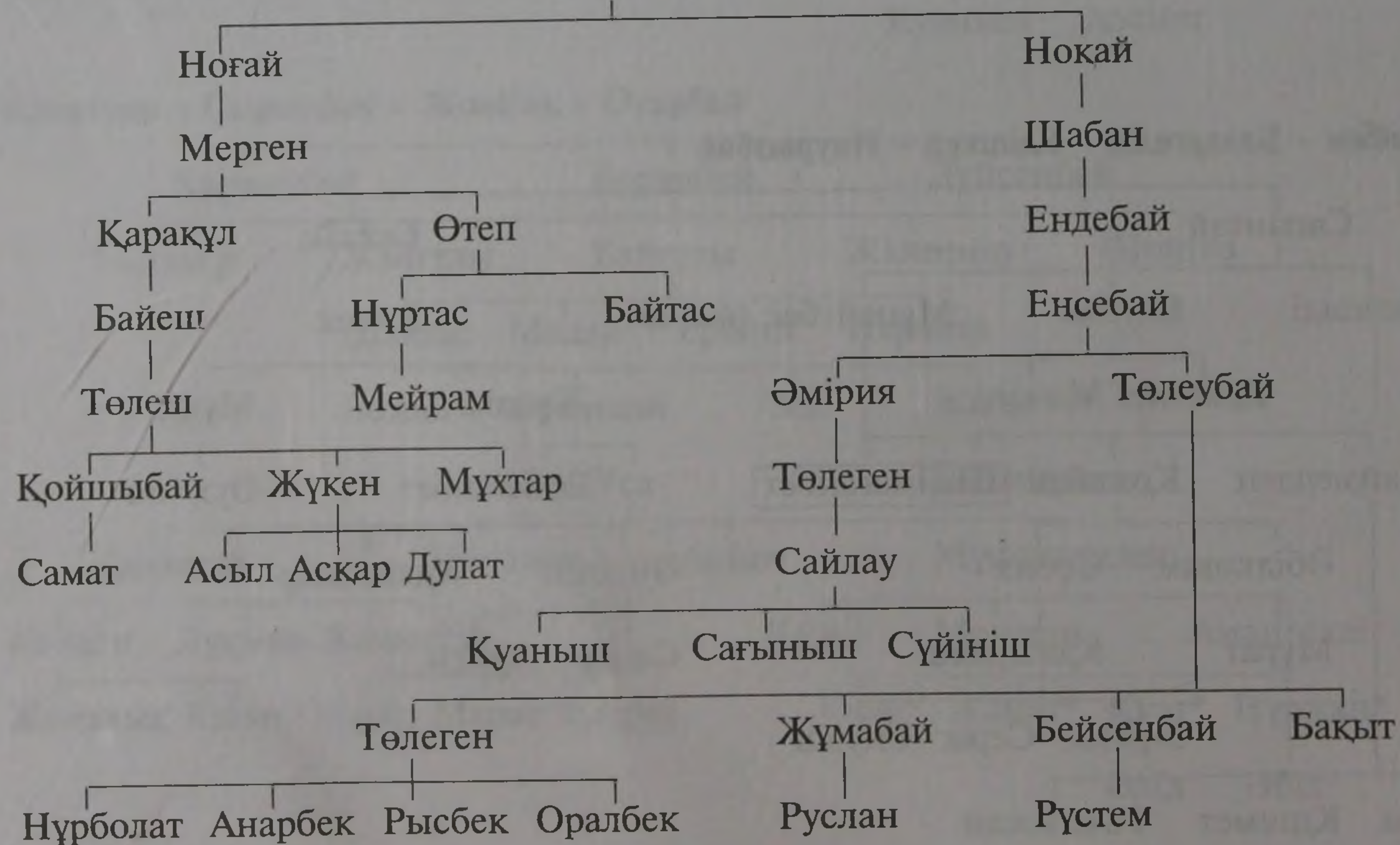

Қанжығалы шежіресі

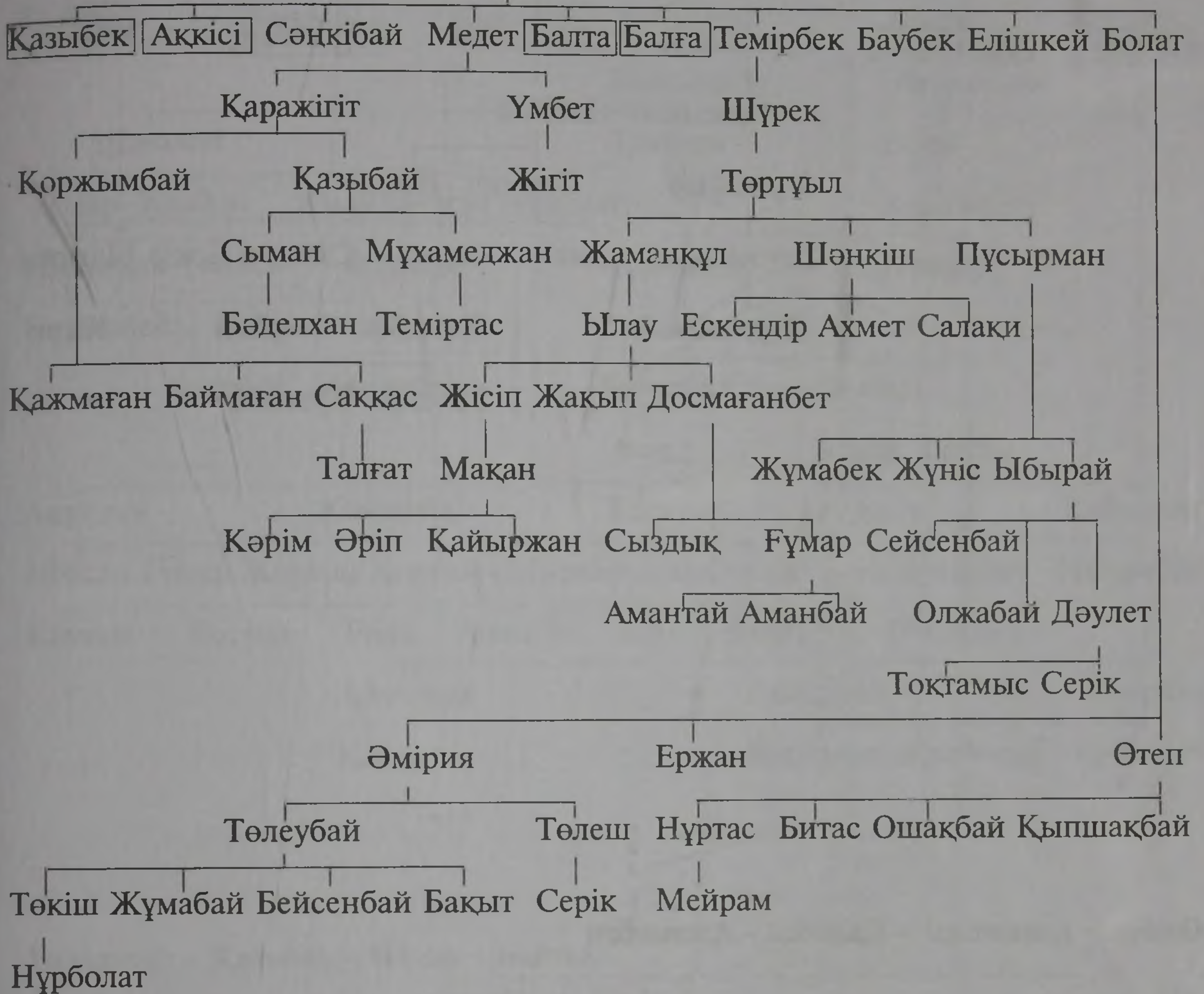
Наурызбай - Сағынтай - Мұнайтас - Шаймағанбет

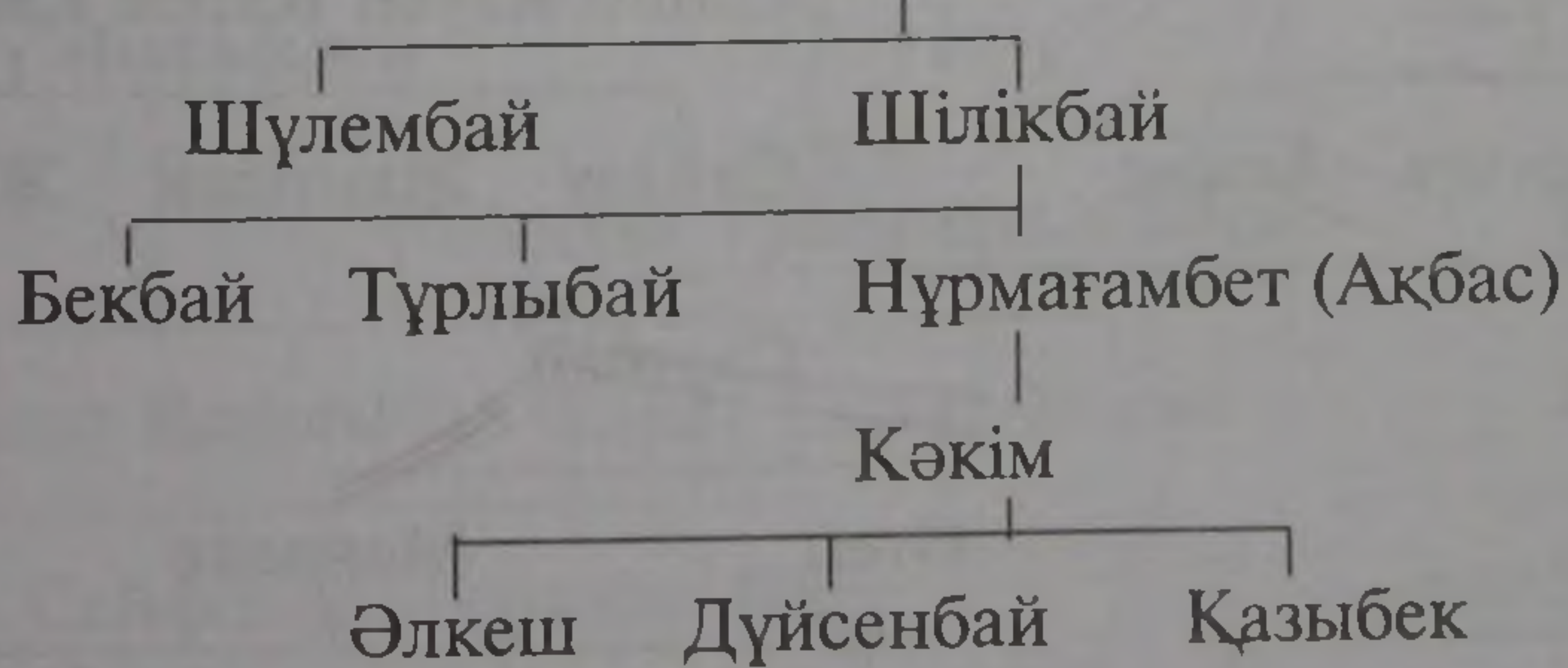
Бәйімбет - Әлібек - Базаргелді - Болат

Қаратума - Бәйімбет - Әлібек - Базаргелді

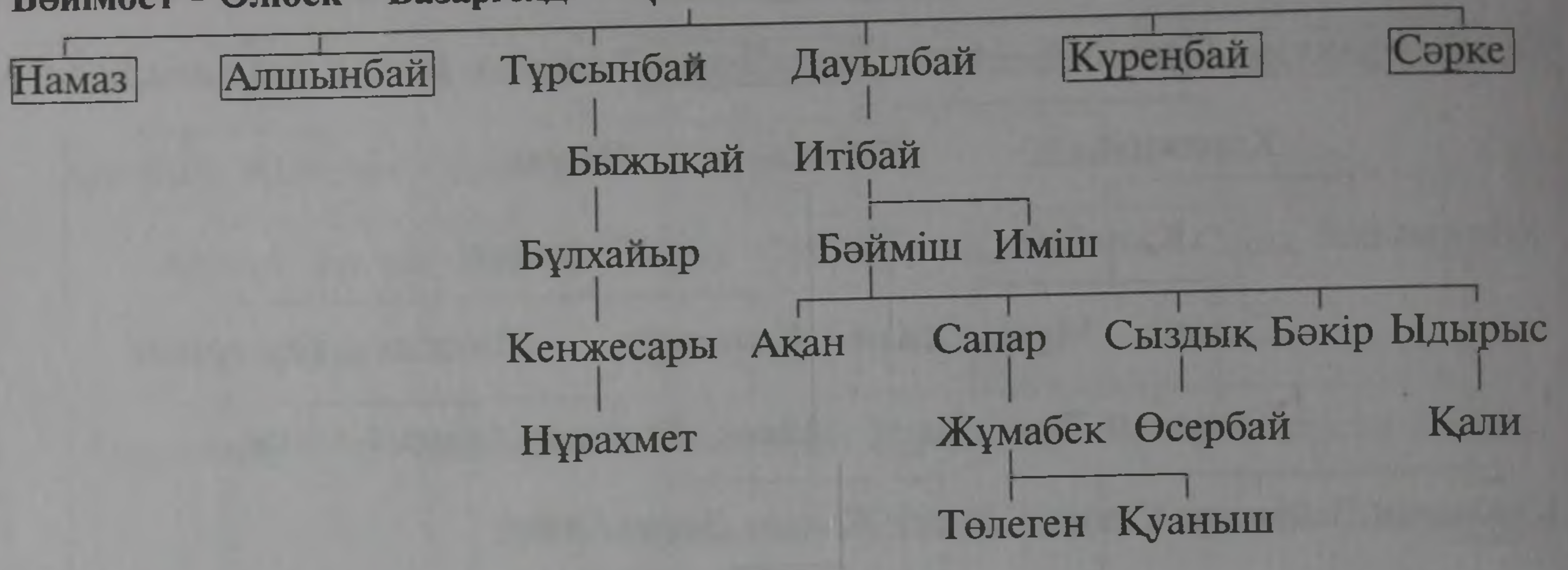

Бәйімбет - Әлібек - Базаргелді - Балта

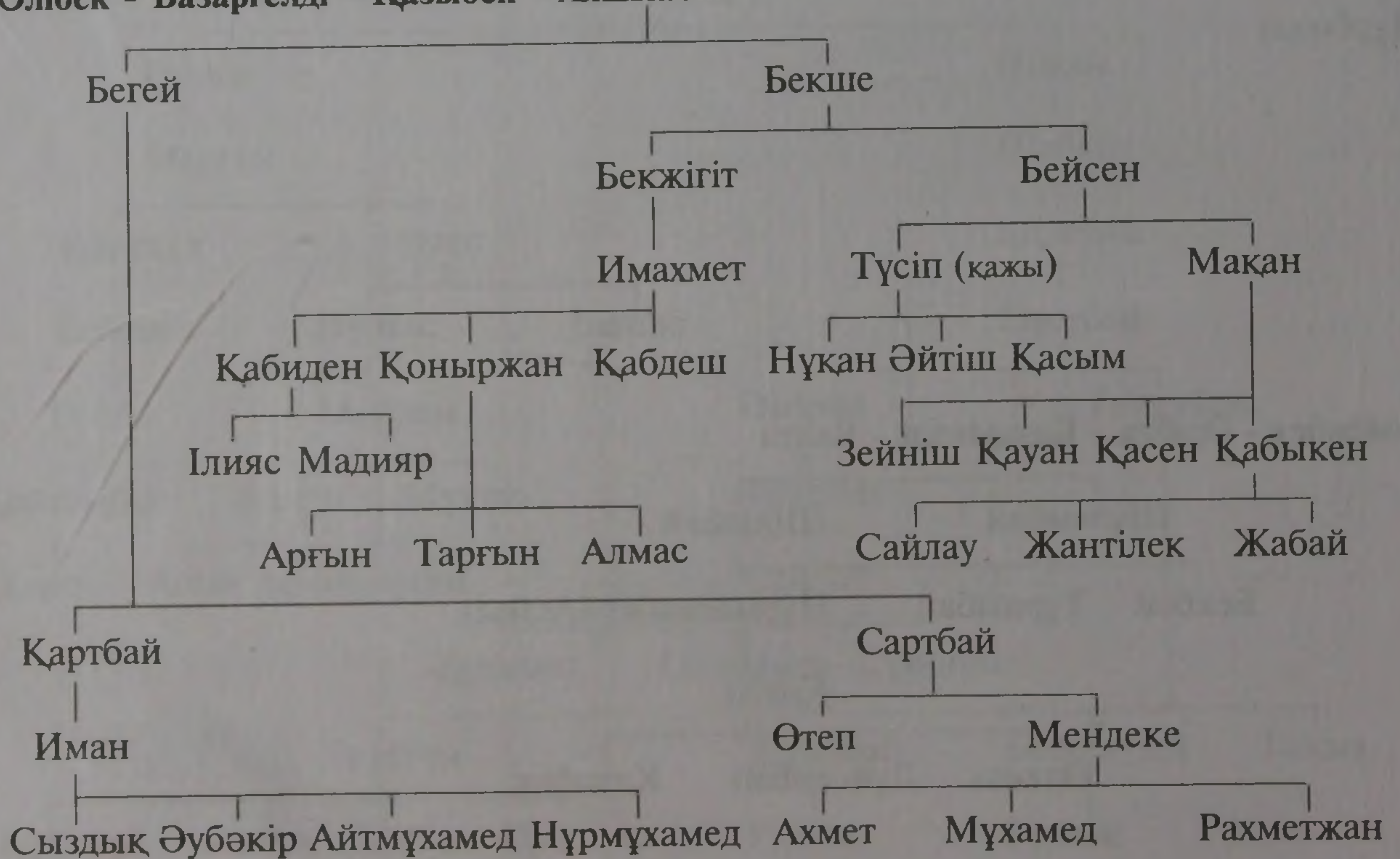

Қанжығалы шежіресі

Бәйімбет - Әлібек - Базаргелді - Қазыбек

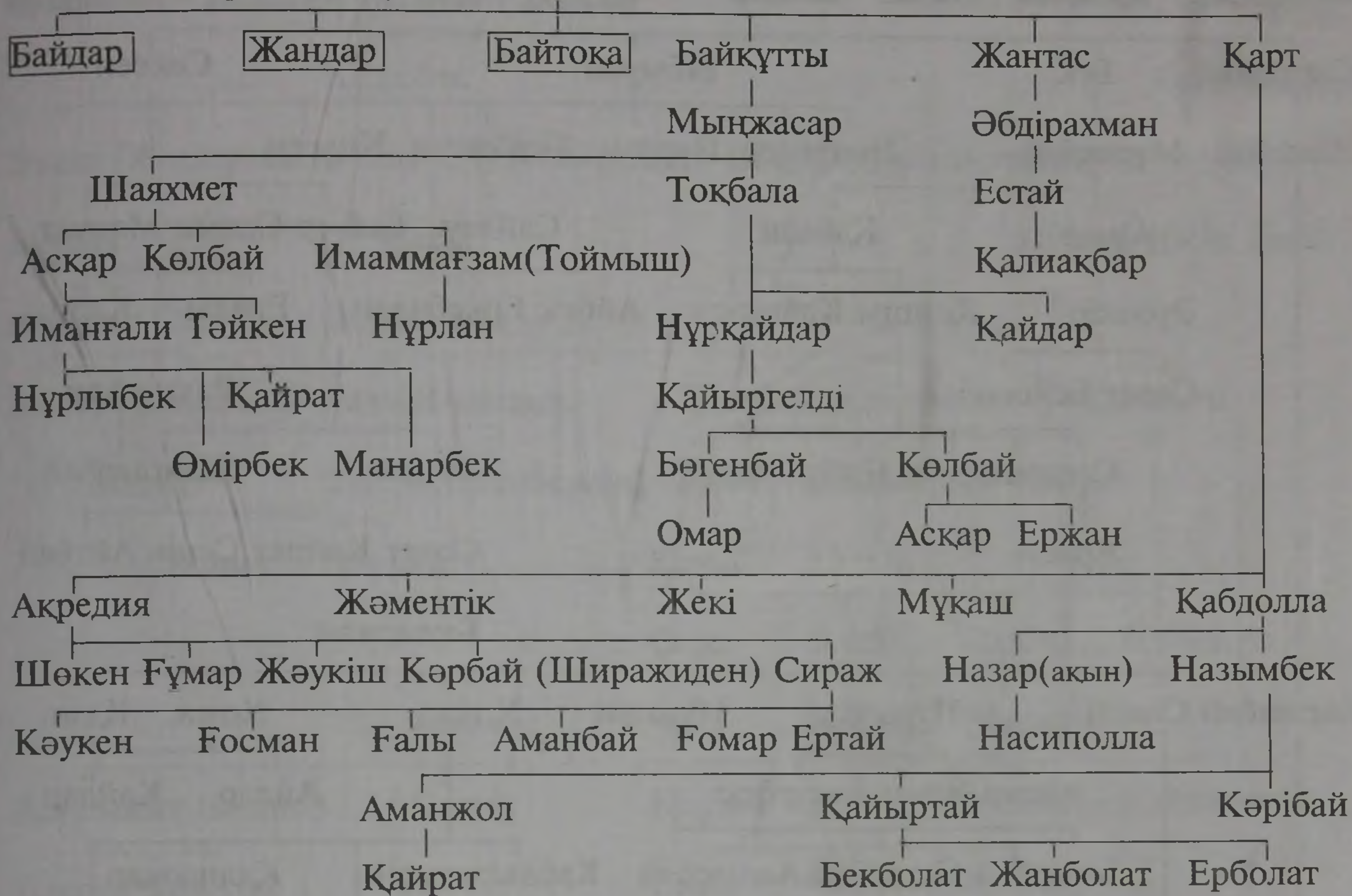

Әлібек - Базаргелді - Қазыбек - Алшынбай

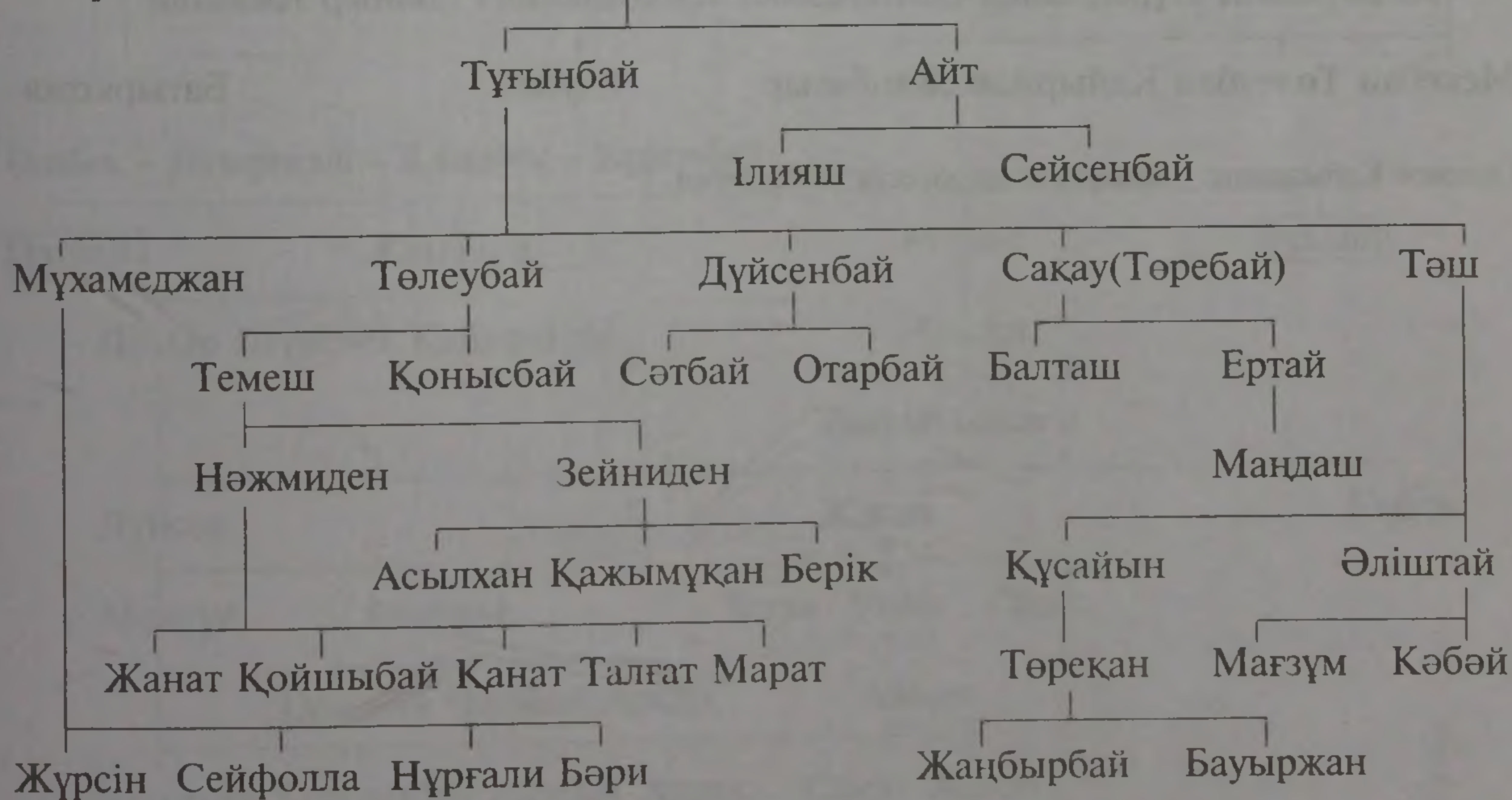

Жапар - Қаратума

Әлібек - Базаргелді - Қазыбек - Намаз

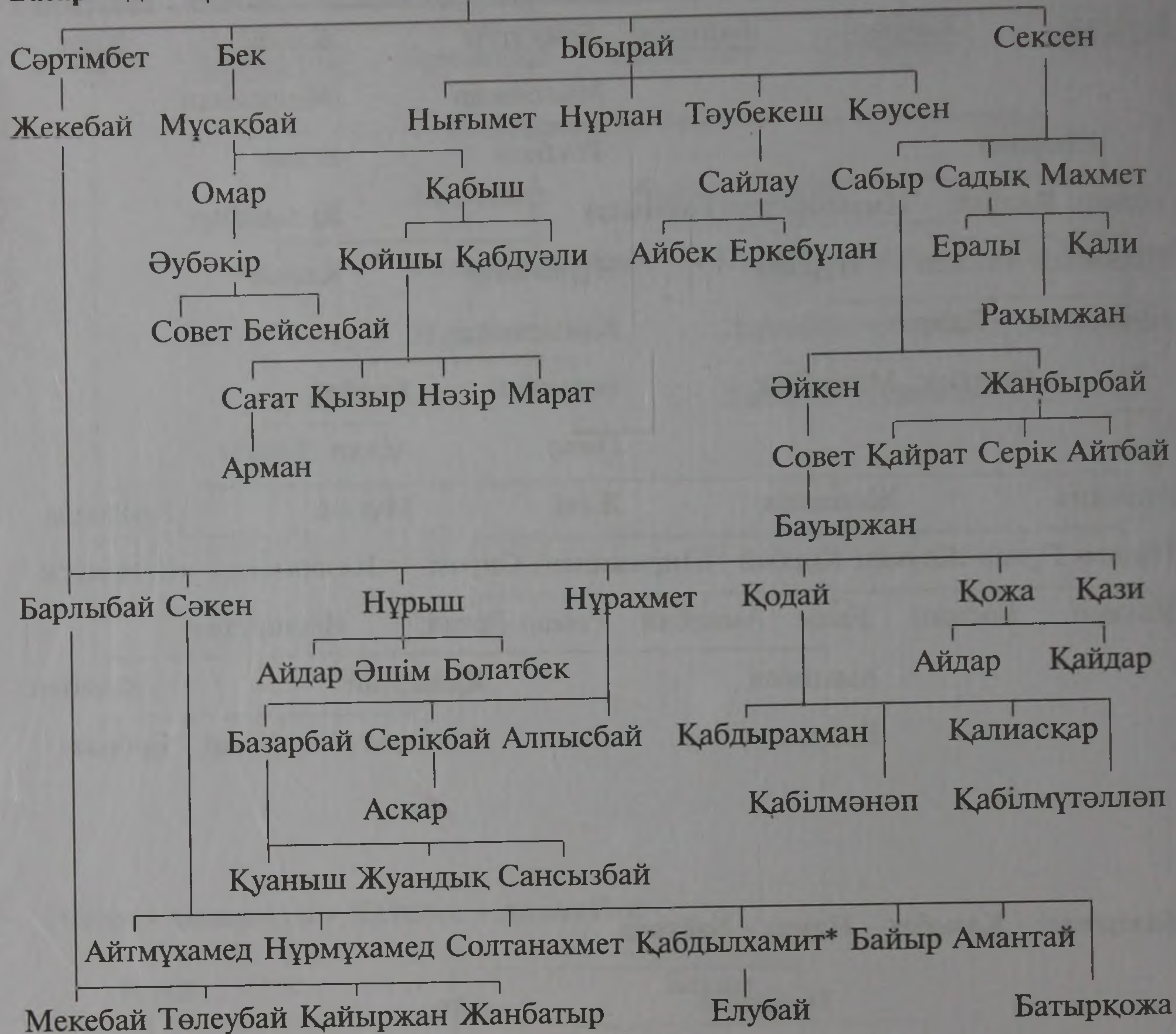

Базаргелді - Қазыбек - Намаз - Байтоқа

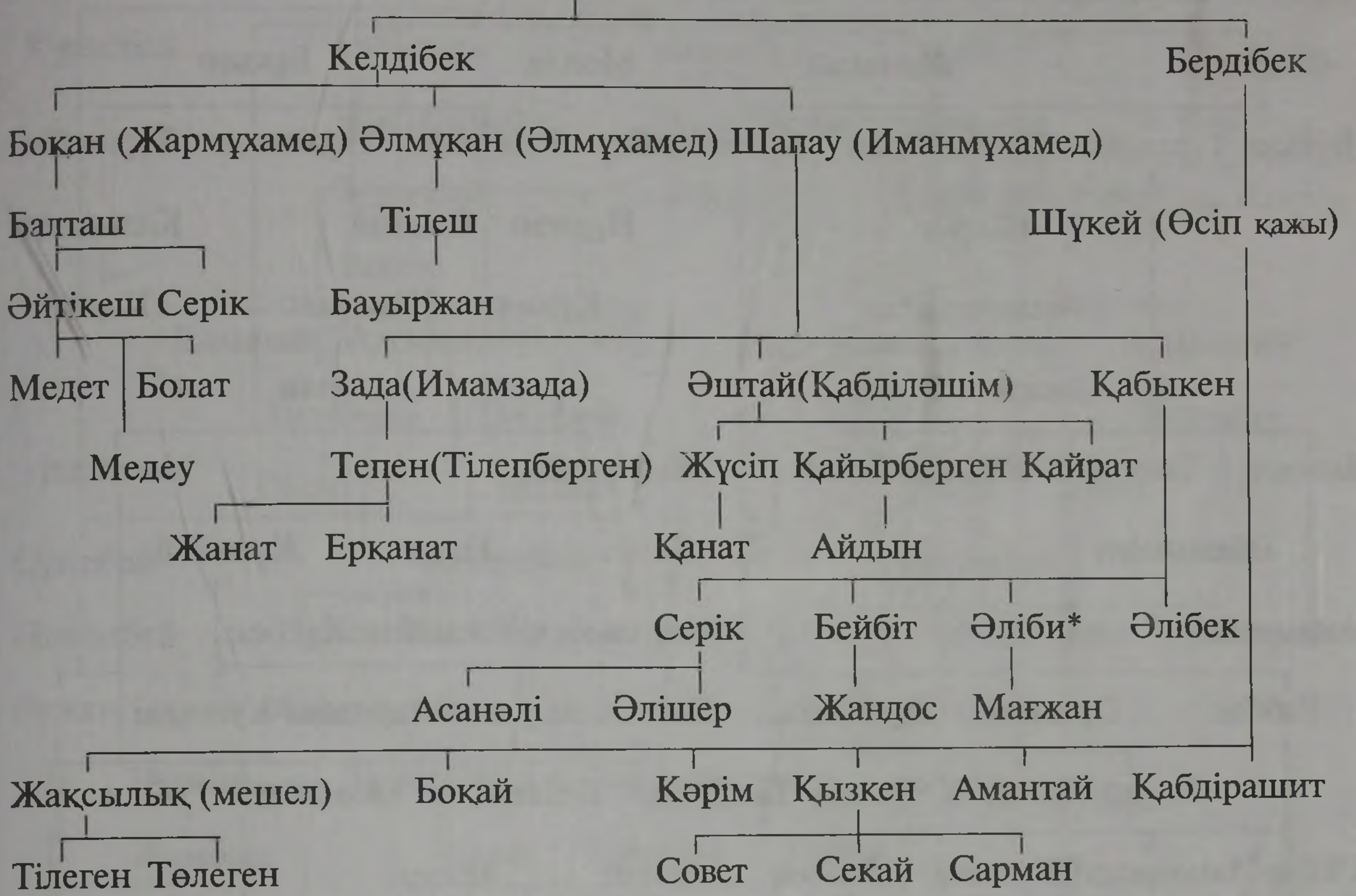
Қанжығалы шежіресі

Базаргелді - Қазыбек - Намаз - Байдар

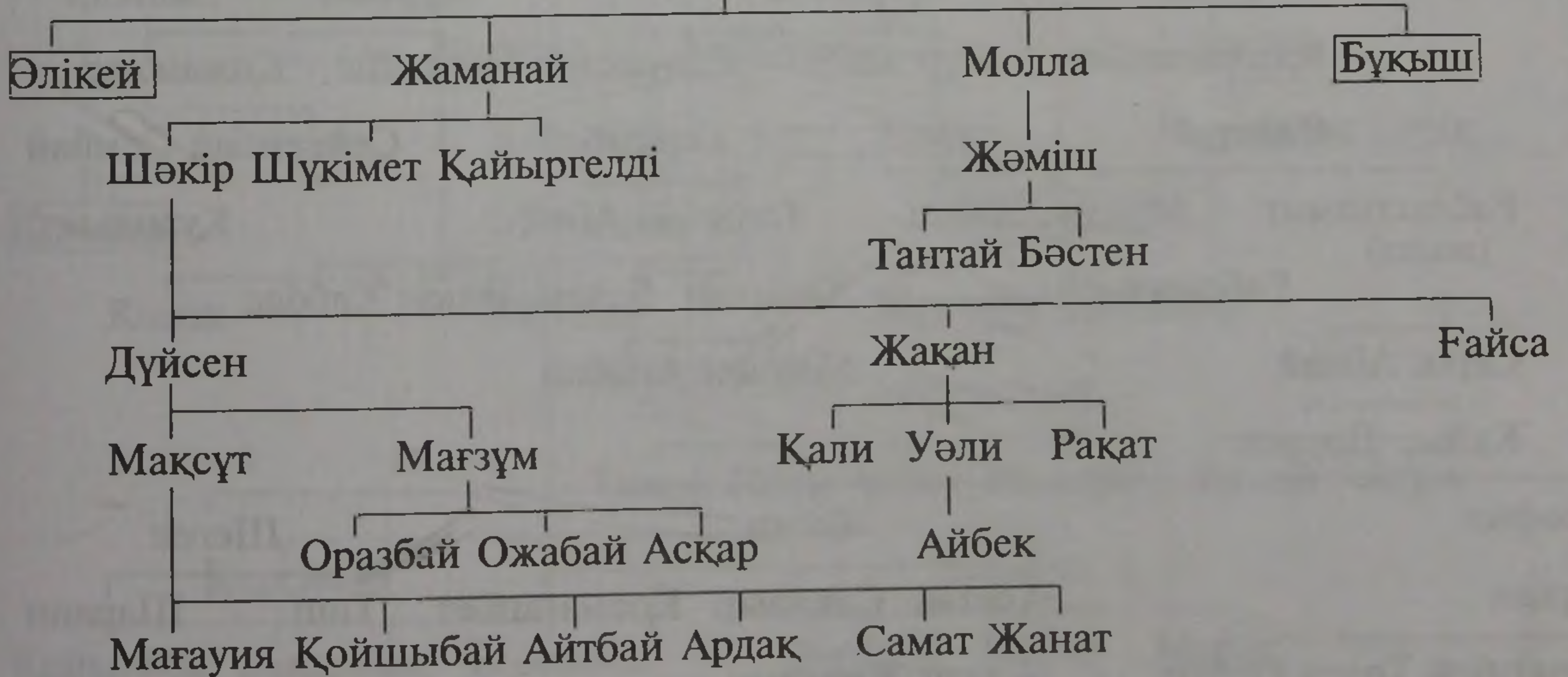
Сәкенов Қабұлхамит - Базаргелді шежіресін жинақтаған.

Базаргелді - Қазыбек - Намаз - Жандар

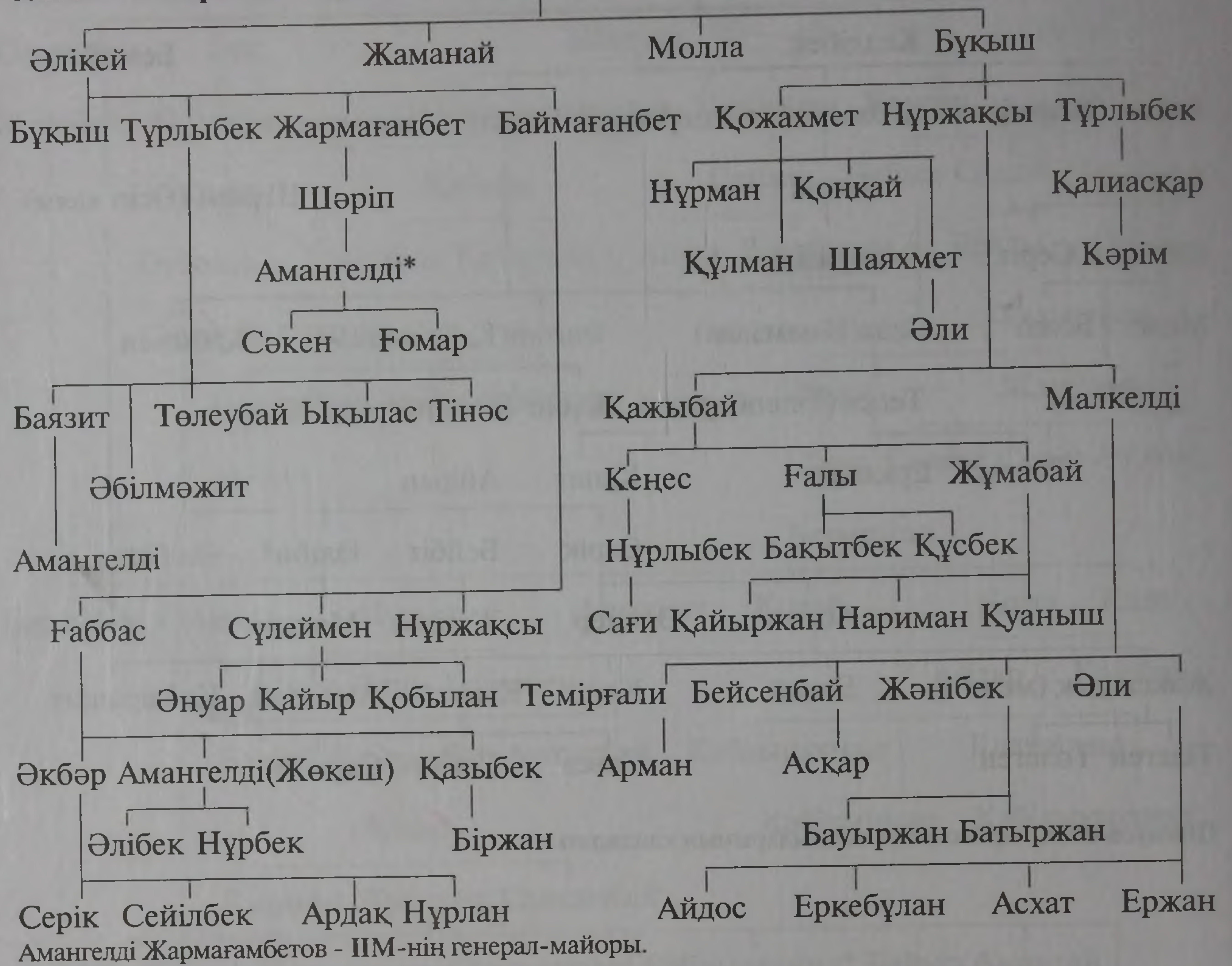
Шапауов Әліби - филология ғылымдарының кандидаты.

Әлібек - Базаргелді - Қазыбек - Күреңбай

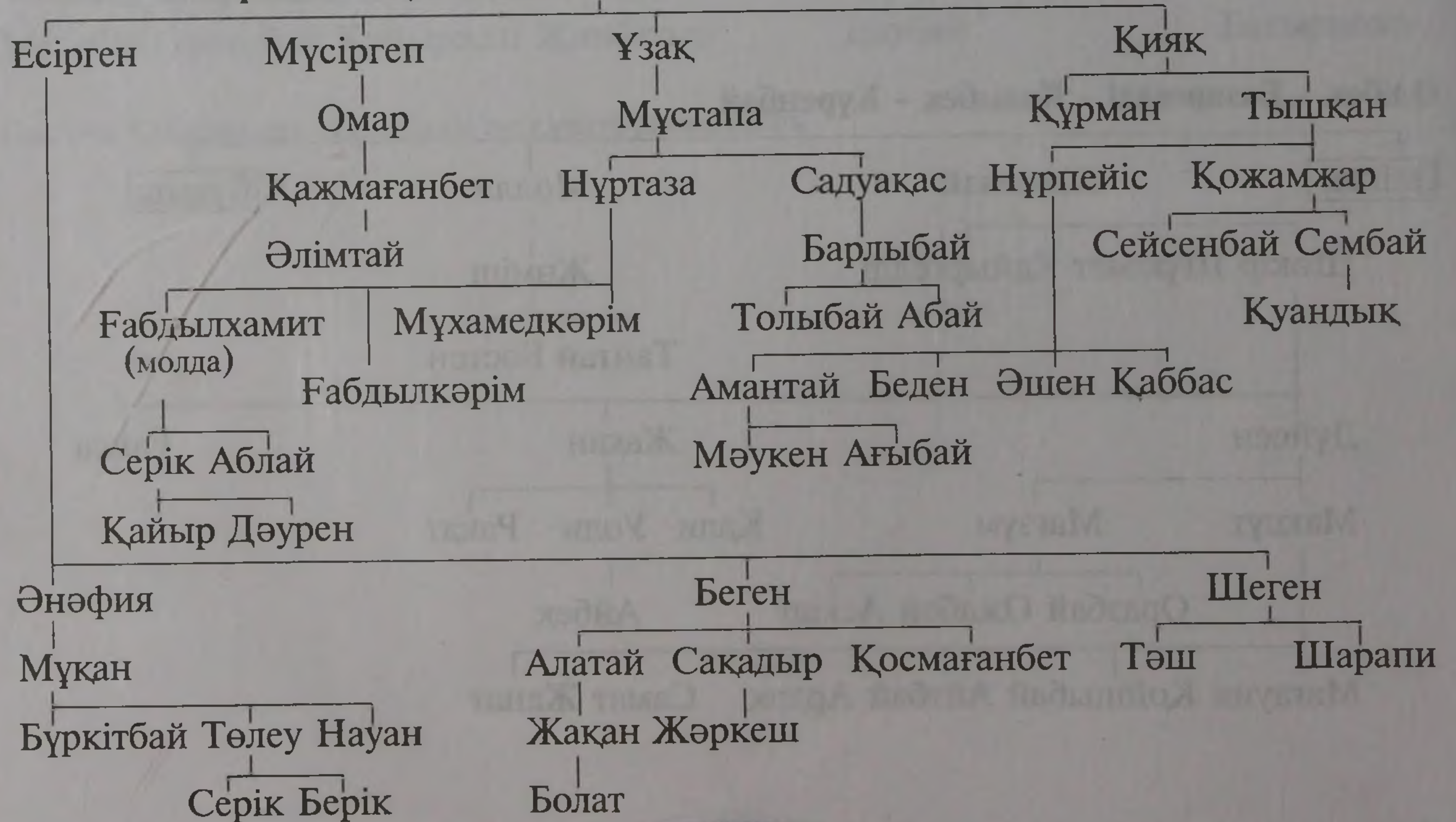

Қанжығалы шежіресі

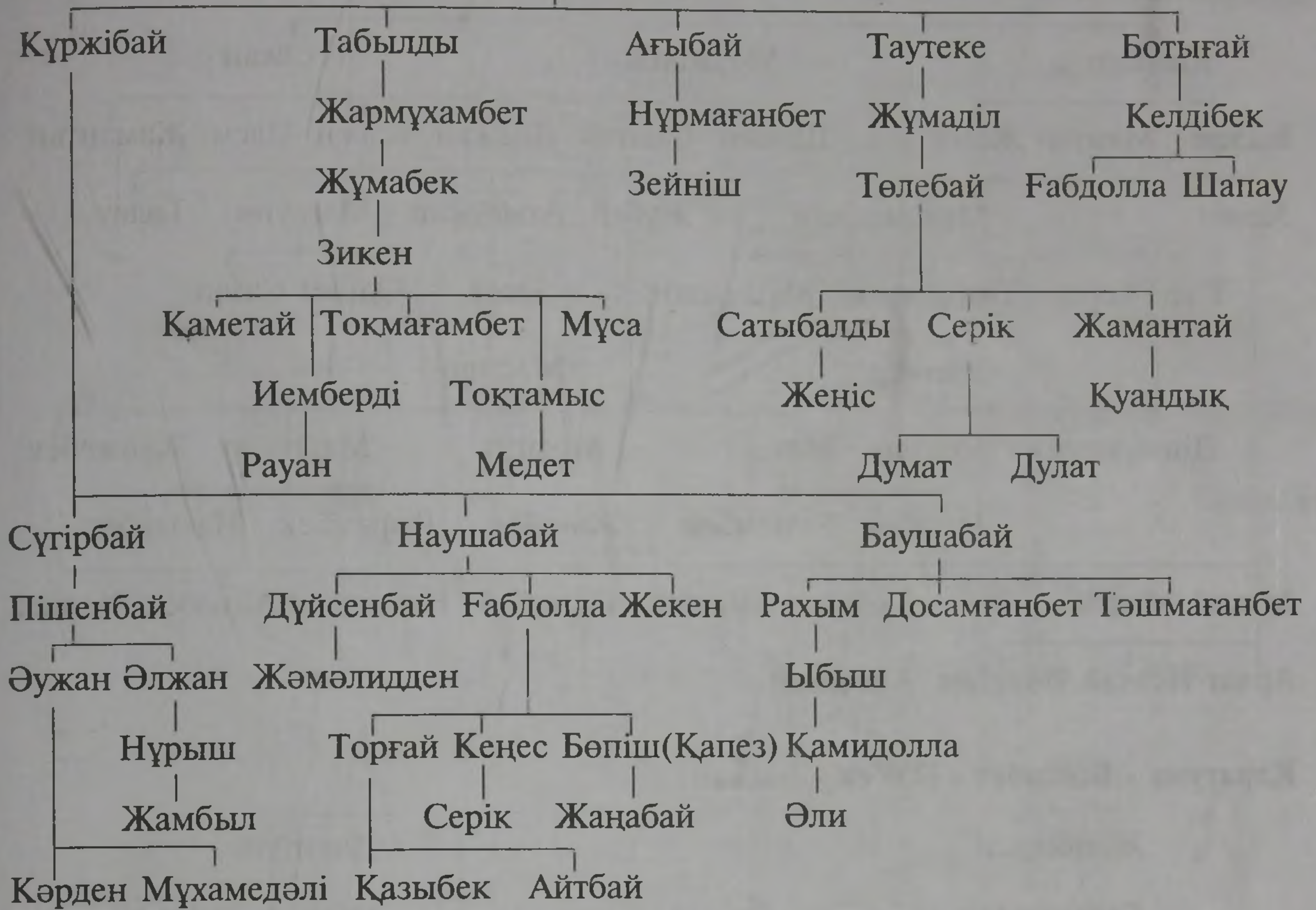
Әлібек - Базаргелді - Қазыбек - Күреңбай

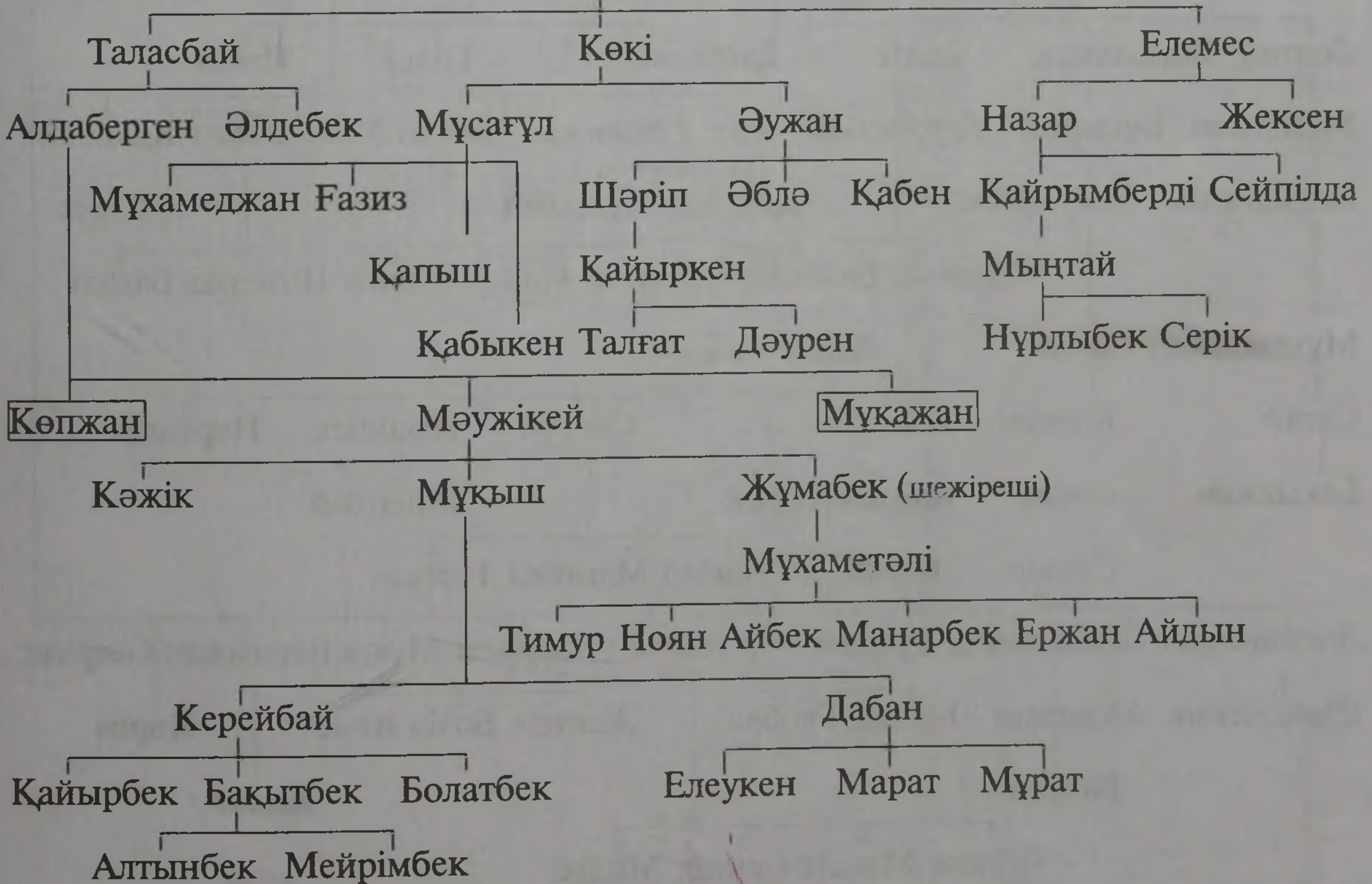
Әлібек - Базаргелді - Қазыбек - Сәрке

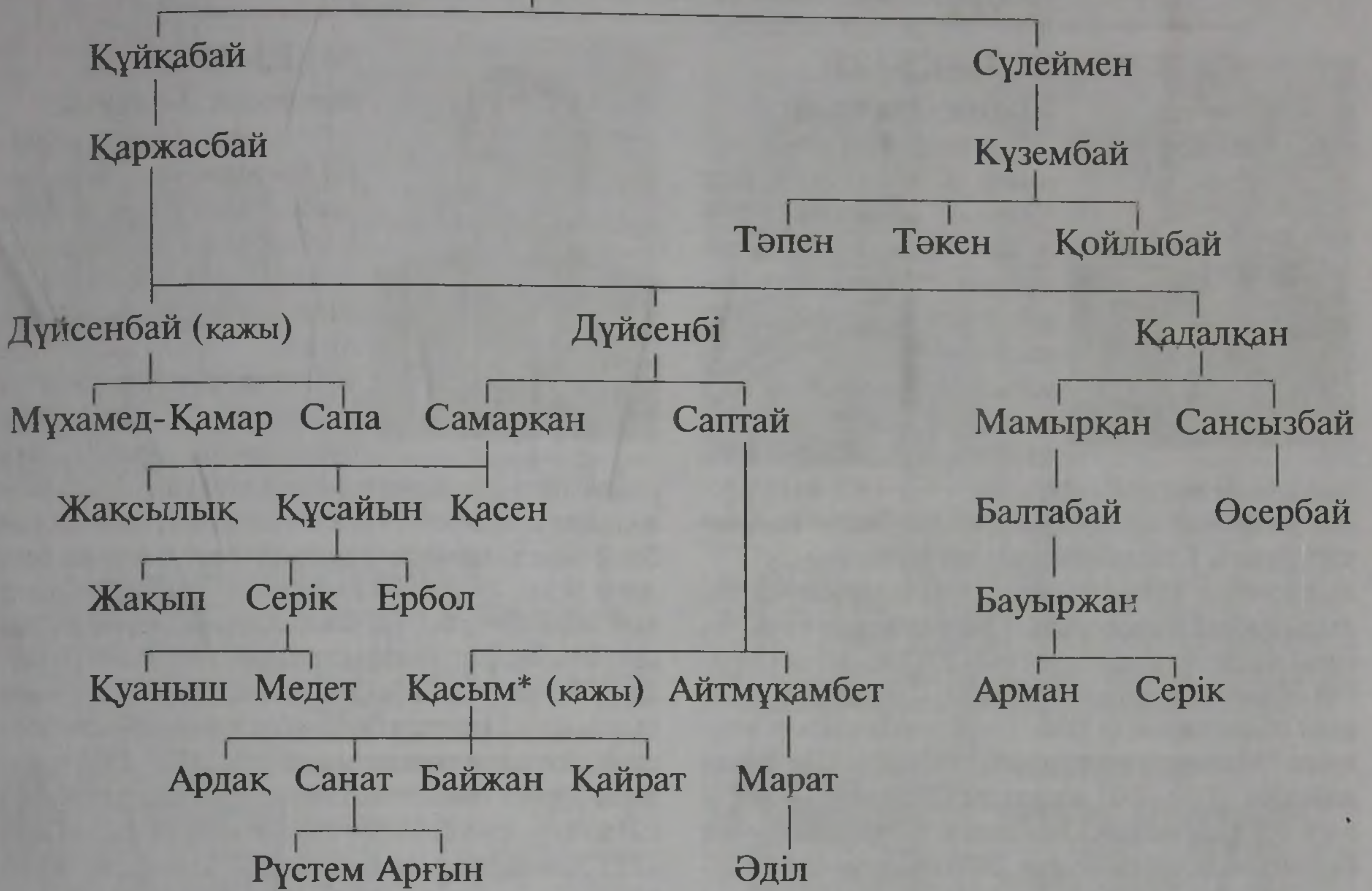
Бөйімбет - Әлібек - Базаргелді - Ақкісі

Бөйімбет - Әлібек - Базаргелді - Балға

Әлібек - Баспан - Дәуітбай - Ажы

* Қасым Саптайұлы Меккеге 4-рет барған (1997, 1998, 2002, 2004 жылдары).

БАЛЫҚБАЕВ
Мағин Әдиятұлы

(1950, Көкшетау облысы Қызылту ауданы “Чапаев” кеңшары). 1968 жылы Целиноград қаласындағы “Қаржы-экономикалық” техникумды, 1980 жылы Мәскеудегі “тамақ өнімдері технологиялық” институтты бітірген. 1970-

1972 жылдары Көкшетауда экономист міндетін атқарған. 1972-1975 жылдары Кантемирский астық қабылдайтын пунктте (Көкшетау облысы Красноармеск ауданы) экономист болып істеген. 1980-1982 жылдары Целиноград облысы Ақкөл элеваторында директордың орынбасары міндетін атқарған. 1982-2002 жылдары Торғай облысы, Көкшетау облысы, Солтүстік Қазақстан облыстарында ІІМ-гі жүйесінде қызмет атқарып “Милиция полковнигі” шенінде демалысқа шыққан. 2002-2003 жылдары Солтүстік - Қазақстан облысы Астық Өнімдері корпорациясының бастығының орынбасары, 2003 жылдан сол копорациясының бөлімінің директоры.

МҰҚЫШЕВ
Бекболат Бапанұы

(1940, Ақмола облысы Ерейментау ауданы Бестөбе ауылы). 1964 жылдан ІІМ милиция органдарында қызмет істейді. 1964-1970 жылдары Бестөбе кенті милиция бөлімшесінде учаскелік уәкіл, қылмысты іздестіру бөлімінің оперативті уәкілі, аға

оперативті уәкілі етіп қызмет атқарды. 1970-1974 жылдары Қорғалжын аудандық ішкі істер бөлімінде қылмысты іздестіру бөлімшесінің бастығы боды. 1974-1980 жылдары Шортанды аудандық ішкі істер бөлімі бастығының орынбасары, бастығы болып жоғарылатылды. 1982-1985 жылдары Целиноград облыстық ішкі істер басқармасы қылмысты іздестіру бөлімі бастығының орынбасары, бастығы қызметін атқарды. 1985-1988 жылдары Торғай облыстық Ішкі істер басқармасы бастығының орынбасары қызметінде болды. 1988-1992 жылдары осы лауазымды қызметте Орал облысында істеді. 1992-1997 жылдары Батыс Қазақстан Ішкі істер басқармасын басқарды. 1995 жылы милиция генерал-майор әскери атағына ие болды. С.М. Киров атындағы ҚазМУ заң факультетін және Мәскеу қаласында КСРО ІІМ-нің Академиясын бітірген.

ЖАРМАҒАМБЕТОВ
Амангелді Шәріпұлы

(1942, Ақмола облысы Ерейментау ауданы Бестөбе ауылы). 1964 жылы Щучинск қаласындағы кен-металлургиялық техникумды, 1977 жылы Қарағанды қаласындағы КСРО ІІМ-нің жоғары мектебін, 1983 жылы Мәскеудегі КСРО ІІМ-нің академиясын

бітірген. 1974 жылы Целиноград облысы ІІБ-сы Ереиментау АІБ-мі поселкілік милиция бөлімінің бастығы болып тағайындалады. 1977 жылы Целиноград облысы ІІБ-сы Тенгіз АІБ-ның бастығы болып тағайындалады. 1983 жылы ҚазКСР ІІМ-гі, Целиноград облысы ІІБ-да бөлім бастығы болып тағайындалады. 1984 жылы Қаз КСР ІІМ-гі, көліктегі Целинный ІІБ-ның бастығы болып тағайындалады. 1990 жылы ҚазКСР ІІМ-гі, Торғай облысы ІІБ-ның бастығы болып тағайындалады. 1995 жылы ҚР ІІМ-гі, Көкшетау облысы ІІБ-ның бастығы болып тағайындалады. 1993 жылы “Милиция генерал-майоры” жоғары шені берілді. Үкімет қызметте еңбегін бағалап “КСРО ІІМ-нің еңбегі сіңірген қызметкері” атағымен және 8 медальдармен марапаттады.

НЕГИМОВ
Серік

(1948, Көкшетау облысы Уәлиханов ауданы “Чапаев” кеңшары). 1973 жылы С.М.Киров атындағы ҚазМУ-нің филология факультетін бітірген. 1973-1985 жылдары ҚазКСР ҒА Тіл және әдебиет институтында ғылыми қызметкер, 1978 жылы

кандидаттық диссертацияны қорғады. 1985-1992 жылдары Қаз КСР ҒА Жамбылтану бөлімінің меңгерушісі. 1992 жылы докторлық диссертациясын қорғады. 1993-1997 жылдары Қазақ қыздар педагогика институтында қазақ әдебиеті кафедрасының меңгерушісі. 1997-2000 жылдары Л.Н. Гумилев атындағы Евразия ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі. 2000 жылдан Әл-Фараби атындағы Қаз ҰУ-де қазақ әдебиеті кафедрасының профессоры қызметінде. 450 ғылыми еңбектердің авторы. 13 ғылым кандидатын дайындаған.

НҮРЛАНҰЛЫ

Еламан

(1942, Көкшетау облысы Қызылту ауданы “Чапаев” кеңшары Қаратал ауылы). 1975 жылы Свердлов атындағы Заң институтын бітірген. 1975-1997 жылдары Көкшетау облысы Арықбалық ауданында ІІБ-нің бастығының орынбасары, Красноармейск ауданы ІІБ-нің бастығы,

Көкшетау облысының ІІБ бастығының орынбасары, облыстық төл құжат және виза беру басқармасының бастығы қызметтерін атқарған. 1995 жылы “Милиция полковнигі” шені берілді. Үкімет қызметтегі еңбегін бағалап 5 медальдармен марапаттады.

СМАТАЕВ

Сағауия Досжанұлы

(1950, Көкшетау облысы Қызылту ауданы Қаратал ауылы). 1974 жылы Семей зоотехникалық-малдәгерлік институтын зоотехник мамандығы бойынша бітірді. 1974-1990 жылдары Көкшетау облысы Ленин ауданы “Колос” кеңшарында зоотехник, бас

зоотехник, партия ұйымының хатшысы міндеттерін атқарды. 1990-1994 жылдары Ленин ауданында “Талшық” кеңшарының директоры болды. 1994-2000 жылдары аудандық маслихаттың хатшысы, 2000-2002 жылдары аудан әкімі, 2002-2004 жылдары аудан әкімінің бірінші орынбасары қызметтерін атқарды. Қазір Ақжар аудандық ауыл шаруашылығы басқармасы міндетін атқарып жатыр.

УСИН

Мұфтахидден

(1900, Сілеті өзені бойы “Чапаев” кеңшары - 1968, сол жерде). Ұлы Отан соғысының ардагері. 32 жыл ұстаз болған. 12 жыл Алматы қаласы мұсылмандар мешітінің бас имамы қызметін атқарған. “Құранның” және басқа діни еңбектердің мағынасын

қазақшалаған маман.

УСИН

Аманкелді

Мұфтахидденұлы

(1940, Көкшетау облысы Қызылту ауданы “Чапаев” кеңшары). 1965 жылы Көкшетау-Қотыркөл зооветтехникумын, 1983 жылы Алматы зооветинститутын бітірген. 1965-1994

жылдары “Елтай” (Қызылту ауданы), “Западный” (Ертіс ауданы) кеңшарларында бас мал дәрігері қызметін атқарған.

УСИН

Жанат Аманкелдіұлы

(1970, Көкшетау облысы Қызылту ауданы Елтай ауылы). Педагогика ғылымдарының кандидаты (1998), доцент (2002). С.Торайғыров атындағы ПМУ-нің “Спорттың көпшілік түрлері” кафедрасының меңгерушісі. КСРО спорт шебері (1989). ҚазКСР-нің 4-рет, ҚР-нің 7 дүркін

еркін күрестен чемпионы. КСРО чемпионатының қола жүлдегері (1991), Прага (1991 ж.), Нью-Йорк(1995), София (1998 ж.), Кемерово (2001), Тегеран (1996), Ташкент (1999), Бішкек (1999), Пекин (1998), Красноярск (2000) қалаларында өткен халықаралық жарыстардың жүлдегері. Қазақтың спорт академиясының докторанты.

ШАПАУОВ

Қабыке Шәпауұлы

(1940, Көкшетау облысы Қызылту ауданы “Чапаев” кеңшары). 1960 жылы Семей зооветинституттың “ветеринария” факультетіне түсіп оқыған. 1961-1964 жылдары Шучинск-Қотыркөл зооветтехникумының “ветеринария” бөлімінде білім алады.

1980-1985 жылдары Целиноград ауылшаруашылығы институтында оқып, “ғалым-зоотехник” мамандығына ие болды. 1990 жылы Алматы қаласында Қой шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтында білімін тереңдетіп “зоотехник-селекционер-бонитер” мамандығы алып шығады.

ШАПАУОВ

Әліби Қабыкенұлы

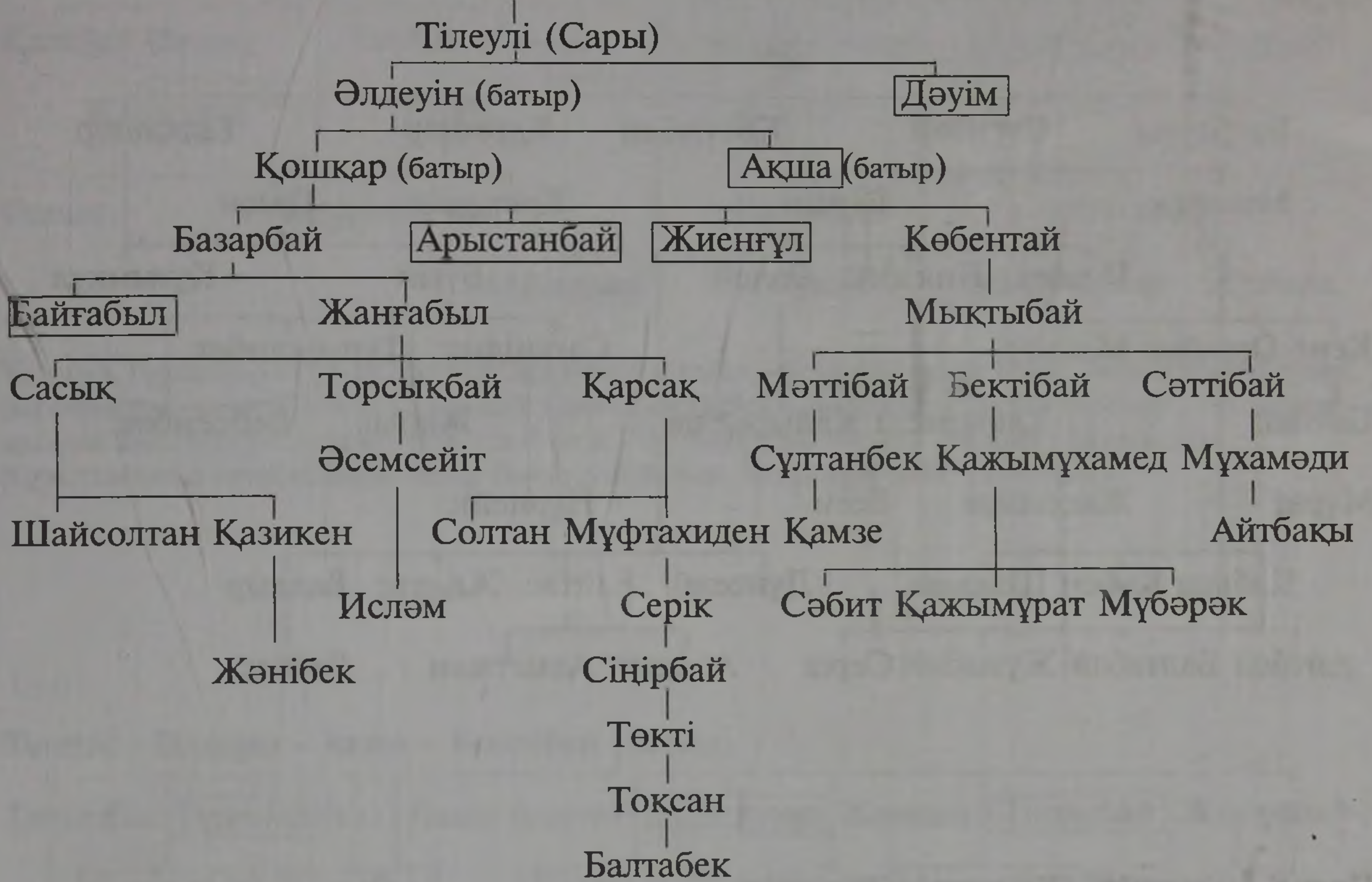
(1973, Көкшетау облысы Уәлиханов ауданы “Чапаев” кеңшары Қаратал ауылы). 1994 жылы Павлодар педагогикалық институтында қазақ тілі мен әдебиеті бөлімін бітірген. 1994-1997 жылдары сол институтта оқытушы, 1997-2000 жылдары аспирант болды. 2001 жылы Л.Н.Гумилев

атындағы Еуразия ұлттық университеті доцент ғылыми атығын берді. Екі кітаптардың авторы. Қазір С. Торайғыров атындағы мемлекеттік университетінің қазақ әдебиеті кафедрасының доценті.

Жапар - Жиес

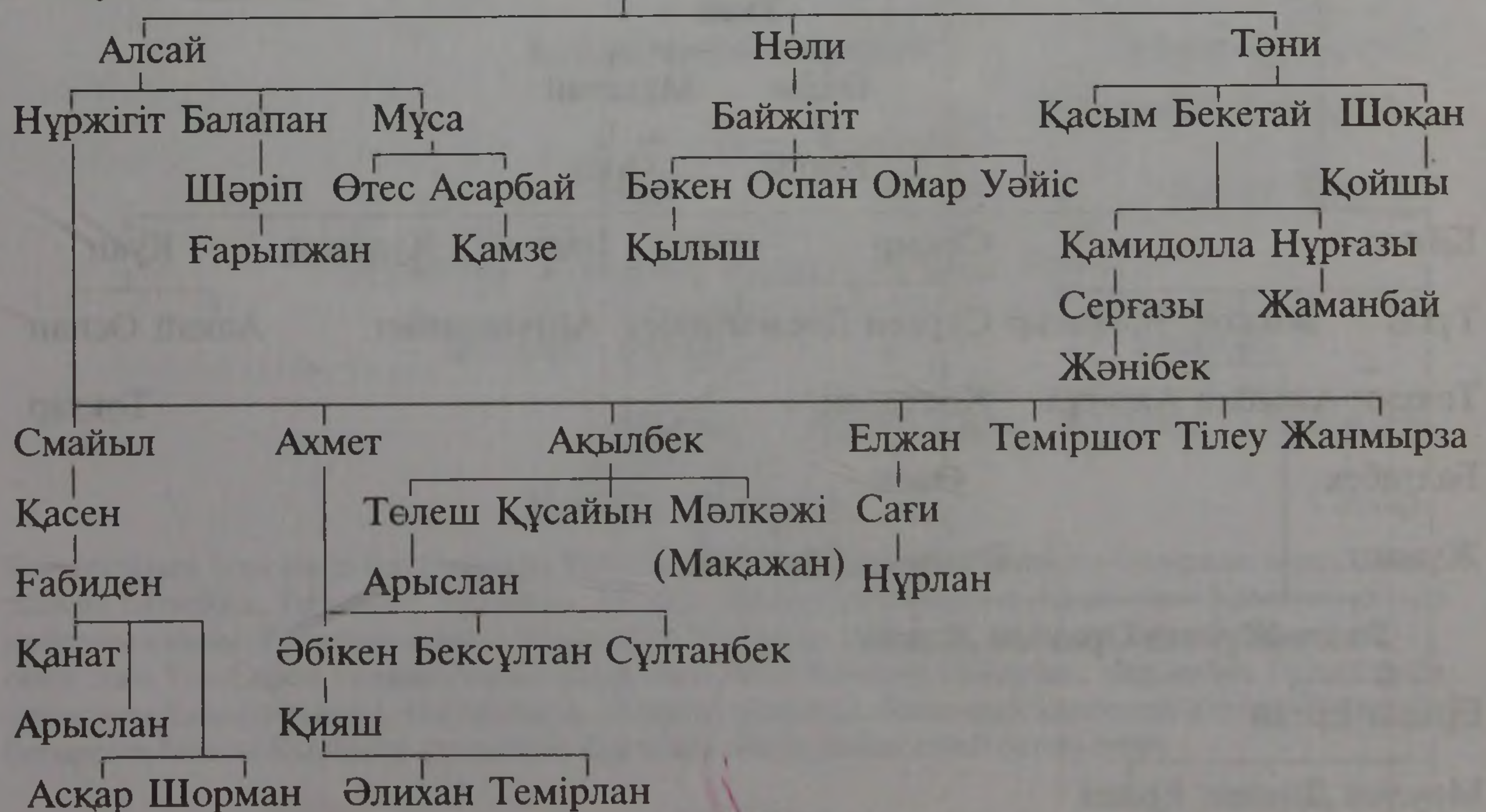

Ішпекбай - Есен - Жапар - Жиес

Әлдеуін батыр XVII ғ. Жәңгір ханның қолбасшы батыры болған. Түркістанды билеген. Ақша батыр Тәуке ханның қолбасшы сардары болған. Қошқар батыр қарақалпақ ханы Әйіптің қолбасшысы болған. Қошқар батырдың зираты Арал маңындағы, аты “Қошқар-ата”.

Әлдеуін - Қошқар - Базарбай - Байғабыл

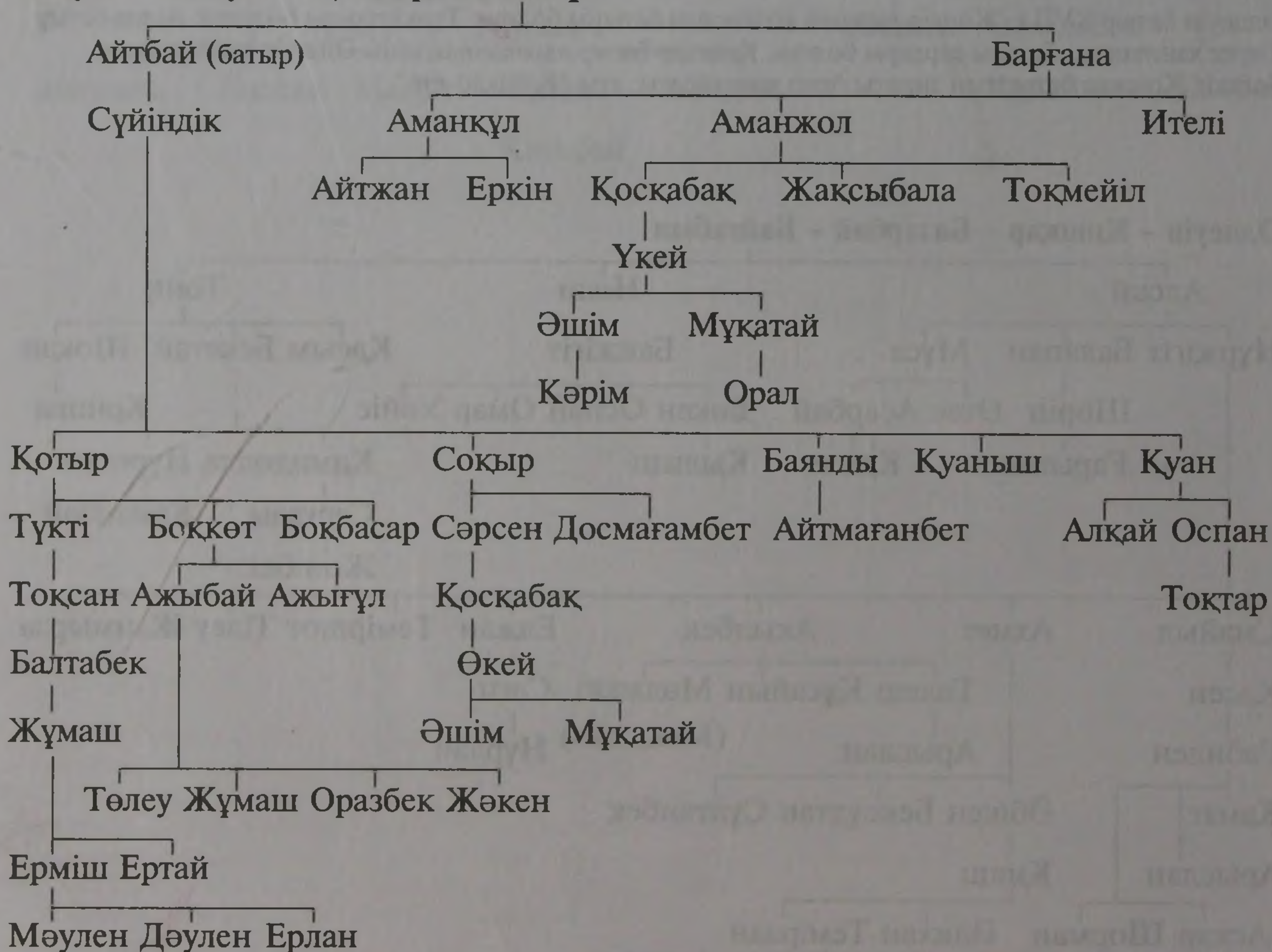

Қанжығалы шежіресі

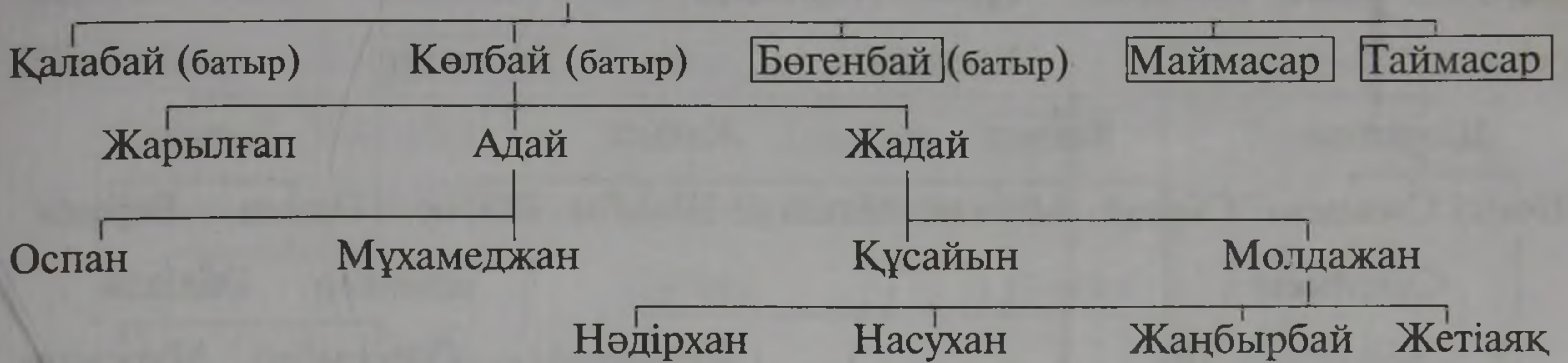
Тілеулі - Әлдеуін - Қошқар - Арыстанбай

Тілеулі - Әлдеуін - Қошқар - Жиенғұл

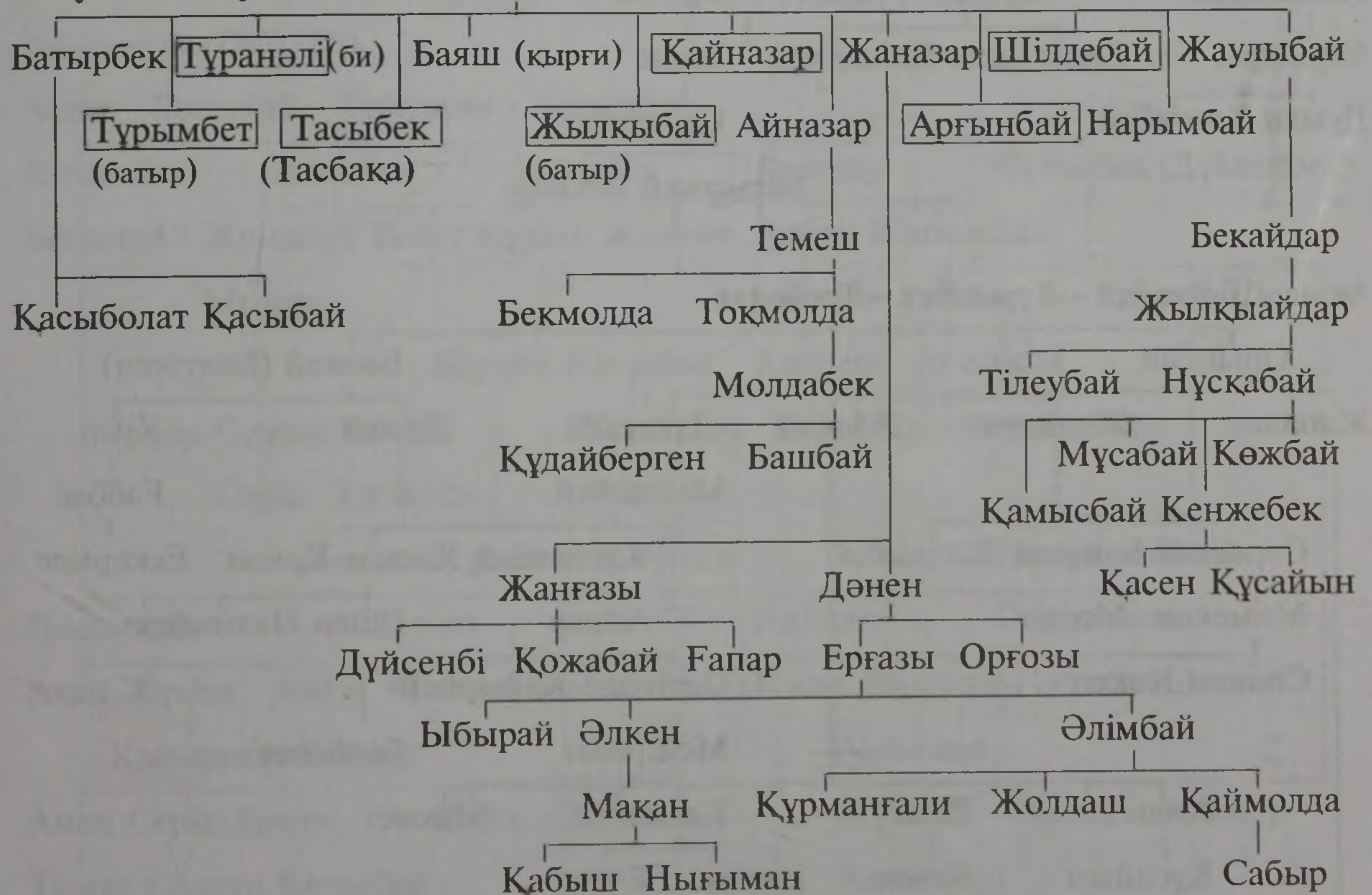

Жиес - Тілеулі - Әлдеуін - Ақша (батыр)

Қалабай Түркістанда тұрған. Көлбай Бүлікөп жағасында туған. Бөгенбай Бөген өзені бойында туған. Бөгенбайдан ұрпақ шашқан 12 ұлынан тарағандар 1926 ж. санақ бойынша 522 шаңырақ, екі жарым мыңдай адам болған. Ақша батыр, т.ж.б.-ө.ж.1717. Бөгенбай батыр 1710 жылы Бүкілқазак Құрылтайында казак қолына сардар болып сайланған. Молдажан (1880-1949)-ақын.

Тілеулі - Әлдеуін - Ақша - Бөгенбай (батыр)

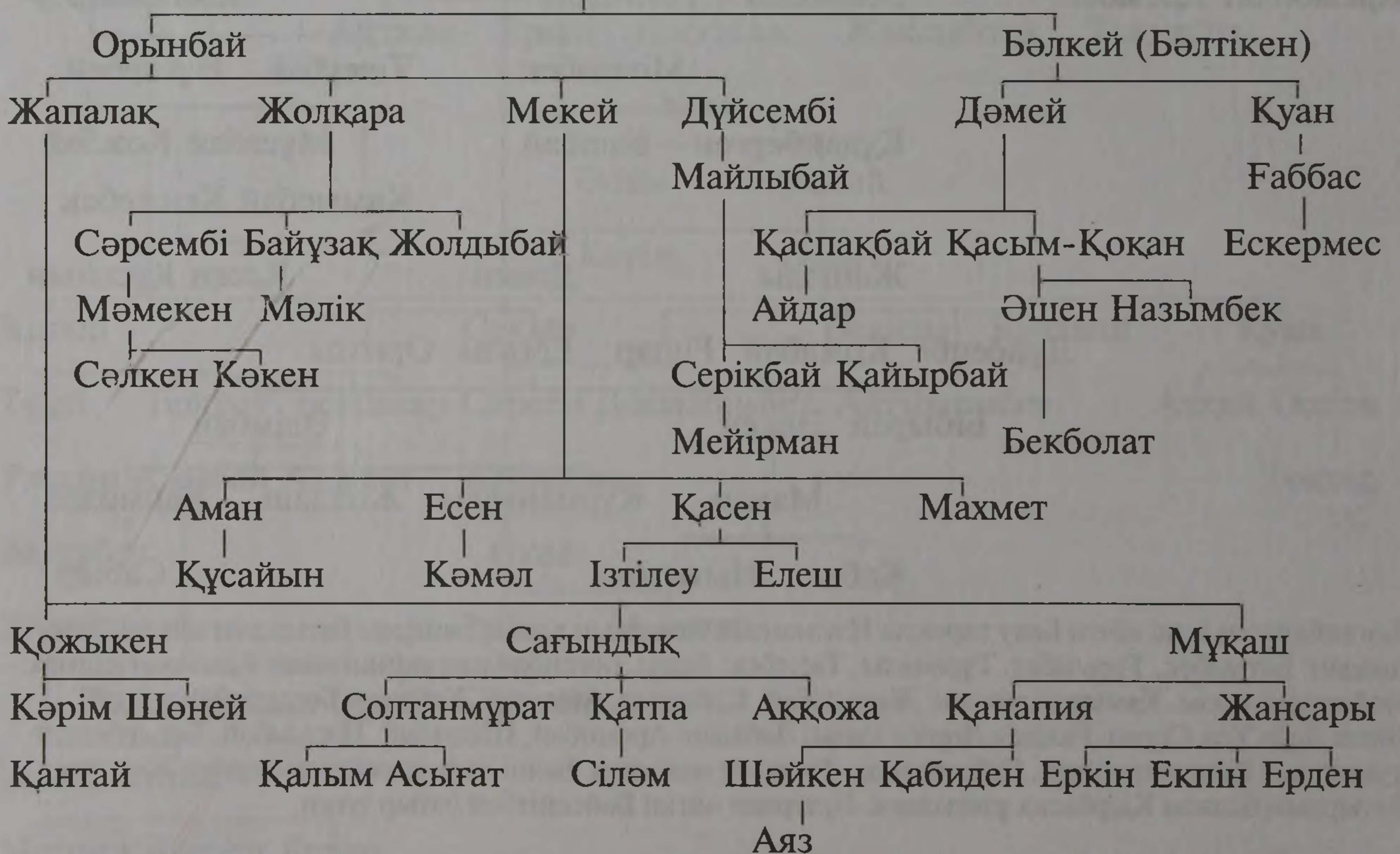
Бөгенбайдың 1-ші әйелі Баяу тарақты Наймантай батырдың қызы, Байқозы батырдың әпкесі. Баяу анадан: Батырбек, Тұрымбет, Тұраналы, Тасыбек, Баяш. Бөгенбайдың екінші әйелі Қамыран қалмақ нойонның қызы. Қамыран анадан: Жылқыбай, Қайназар, Айназар, Жаназар. Бөгенбайдың 3-ші әйелі Лаба Ұса-Серен-Ғалдан-Доржи қызы. Лабадан: Арғынбай, Шілдебай, Нарымбай. Батырбектің ұрпақтары Қоңырат елінде, Өзбекстанда, Ташкент маңында. Баяш-қыз, қаракесек-керней Жарылғап батырдың баласы Қырбасқа ұзатылған. Бұлардан өйгілі Байсейітбай батыр туған.

Қанжығалы шежіресі

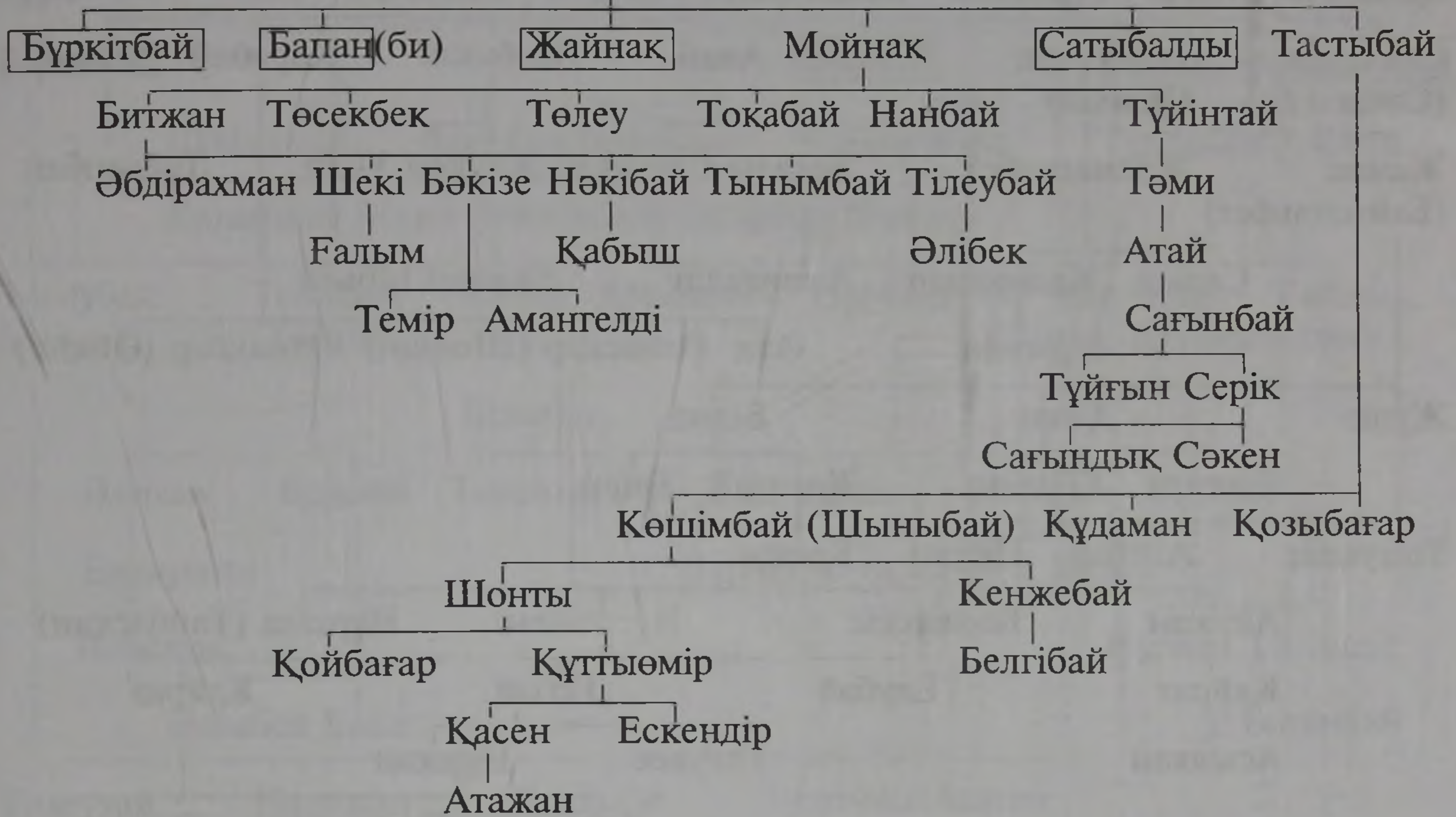
Әлдеуін - Ақша - Бөгенбай - Тұрымбет (батыр)

Ақша - Бөгенбай - Тұрымбет - Тасболат

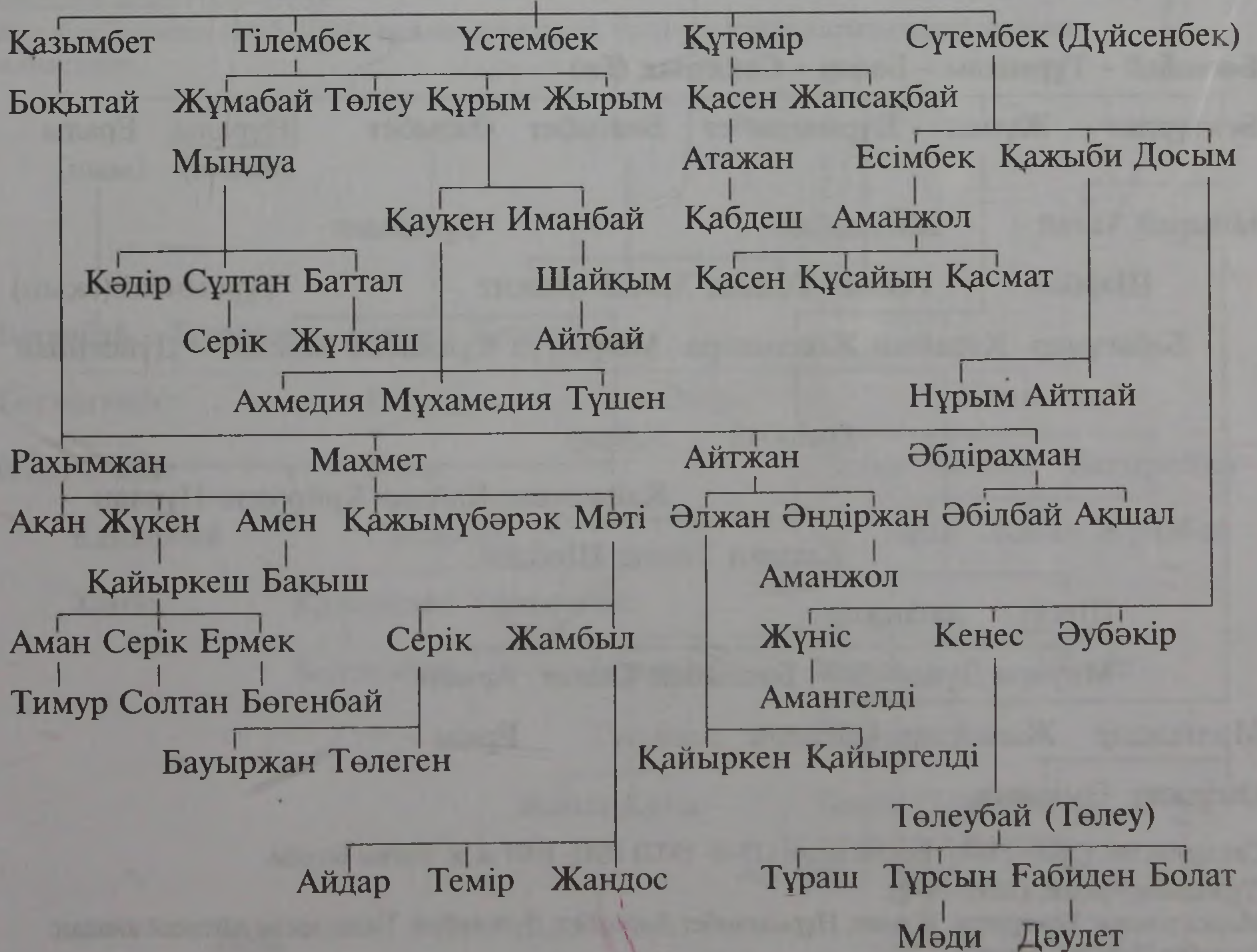

Әлдеуін - Ақша - Бөгенбай - Тұраналы (би)

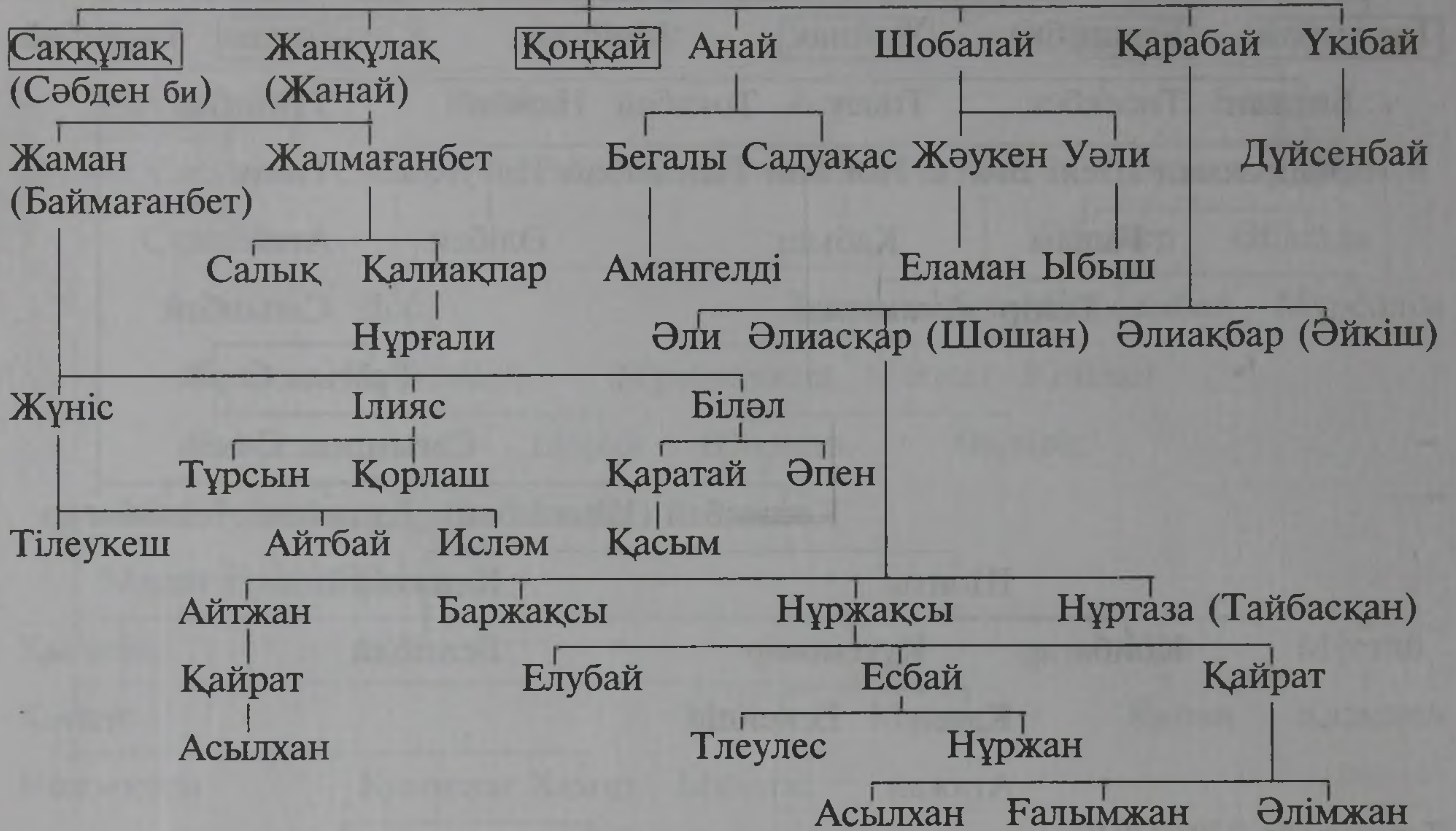
Тұраналы би (1707-1792).

Ақша - Бөгенбай - Тұраналы - Бүркітбай

Қанжығалы шежіресі

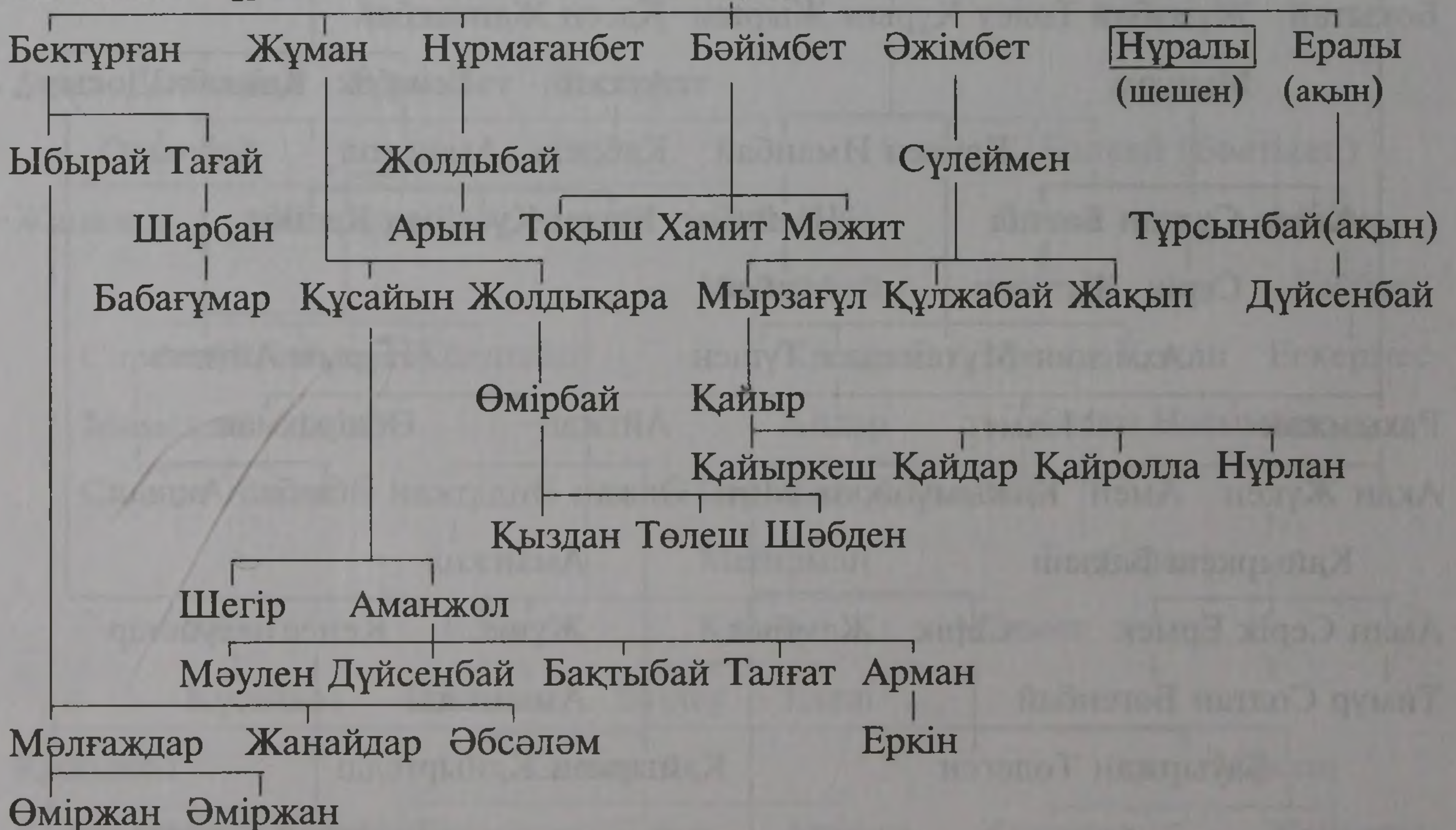
Ақша - Бөгенбай - Тұраналы - Бапан (би)

Бапан би (1755-1849).

Шекей анадан-Саққулақ, Ардақ анадан-Жанқулақ, Саркыншақ анадан: Қоңқай, Анай, Шобалай.

Бөгенбай - Тұраналы - Бапан - Саққулақ (би)

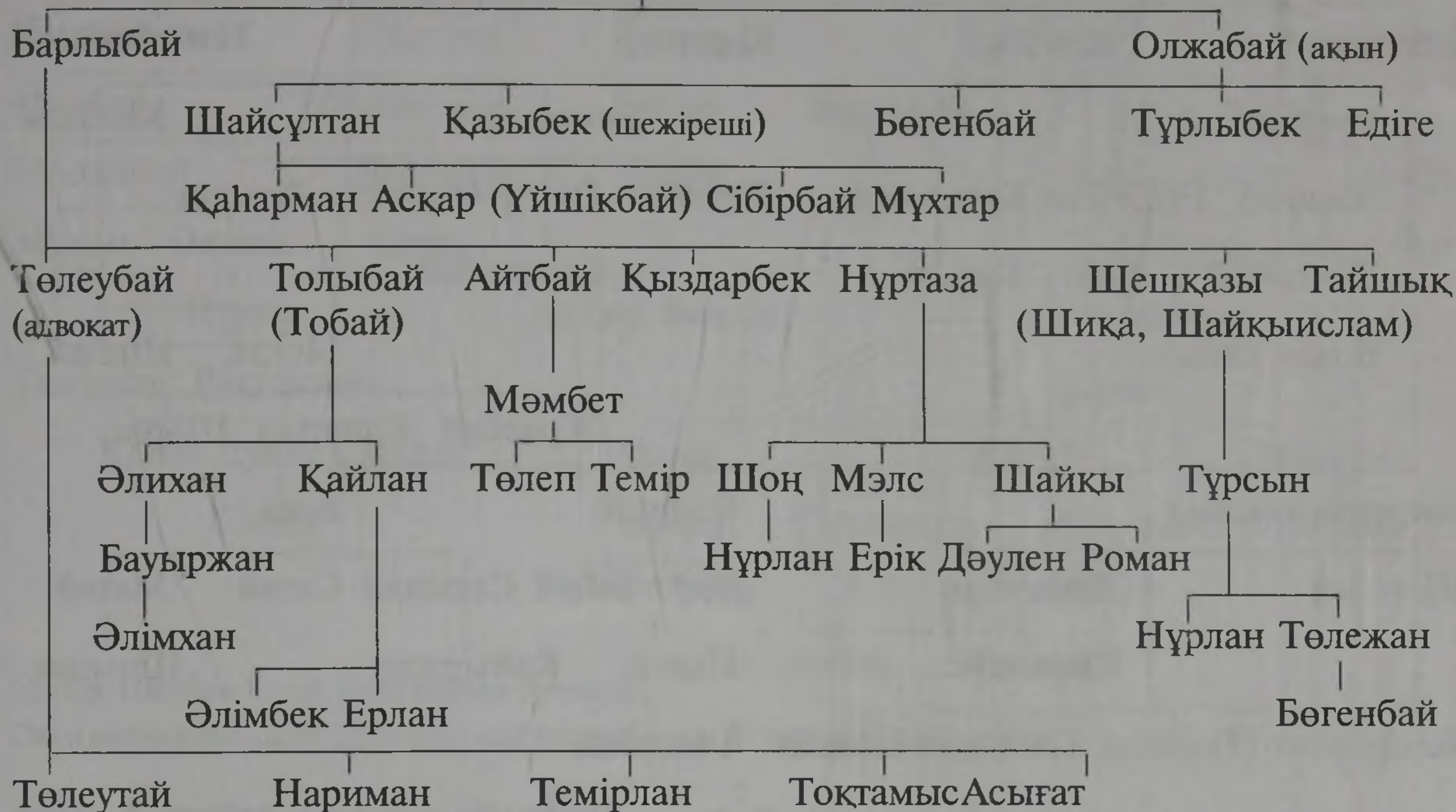

Саққулақ би, (1800-1888). Ералы ақын (1846-1932) 1881-1907 ж.ж. болыс болды.

Тұрсынбай-ақын, (1892-1972).

Марқа анадан: Бектұрған, Жұман, Нұрмағанбет, Бәйімбет; Дүйсенбай. Талас қызы Айтақай анадан: Әжімбет Нұралы, Ералы.

Тұраналы - Бапан - Саққұлақ - Нұралы (шешен)

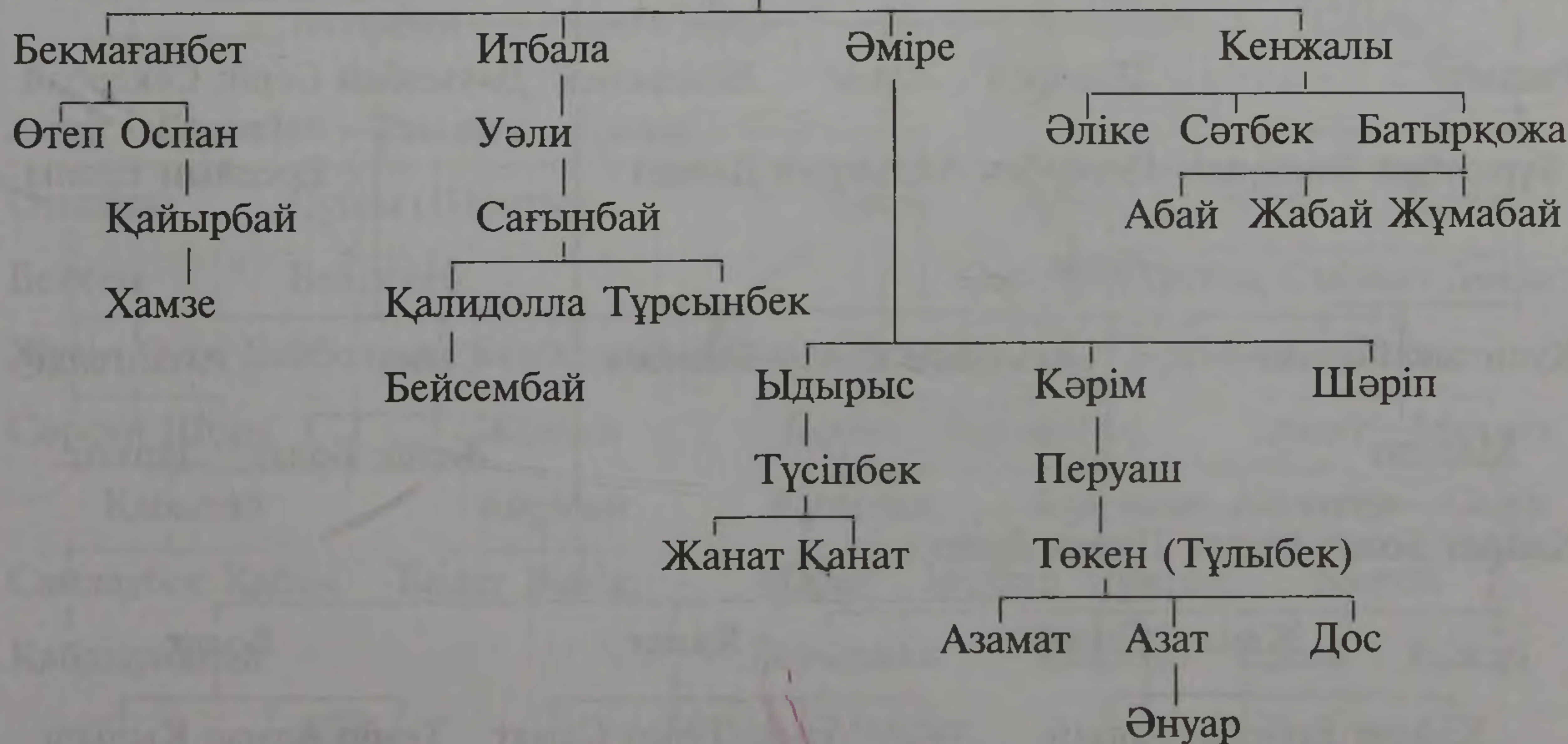
Төлеубай (1895-1937). Нұралы-шешен, 1844-1882, 1869-1881 ж.ж. Қоржынкөл болысы болды.

Барлыбай, (1876-1938), 1907-1910 ж.ж. Қоржынкөл болысы болды.

Олжабай-ақын (1881-1935).

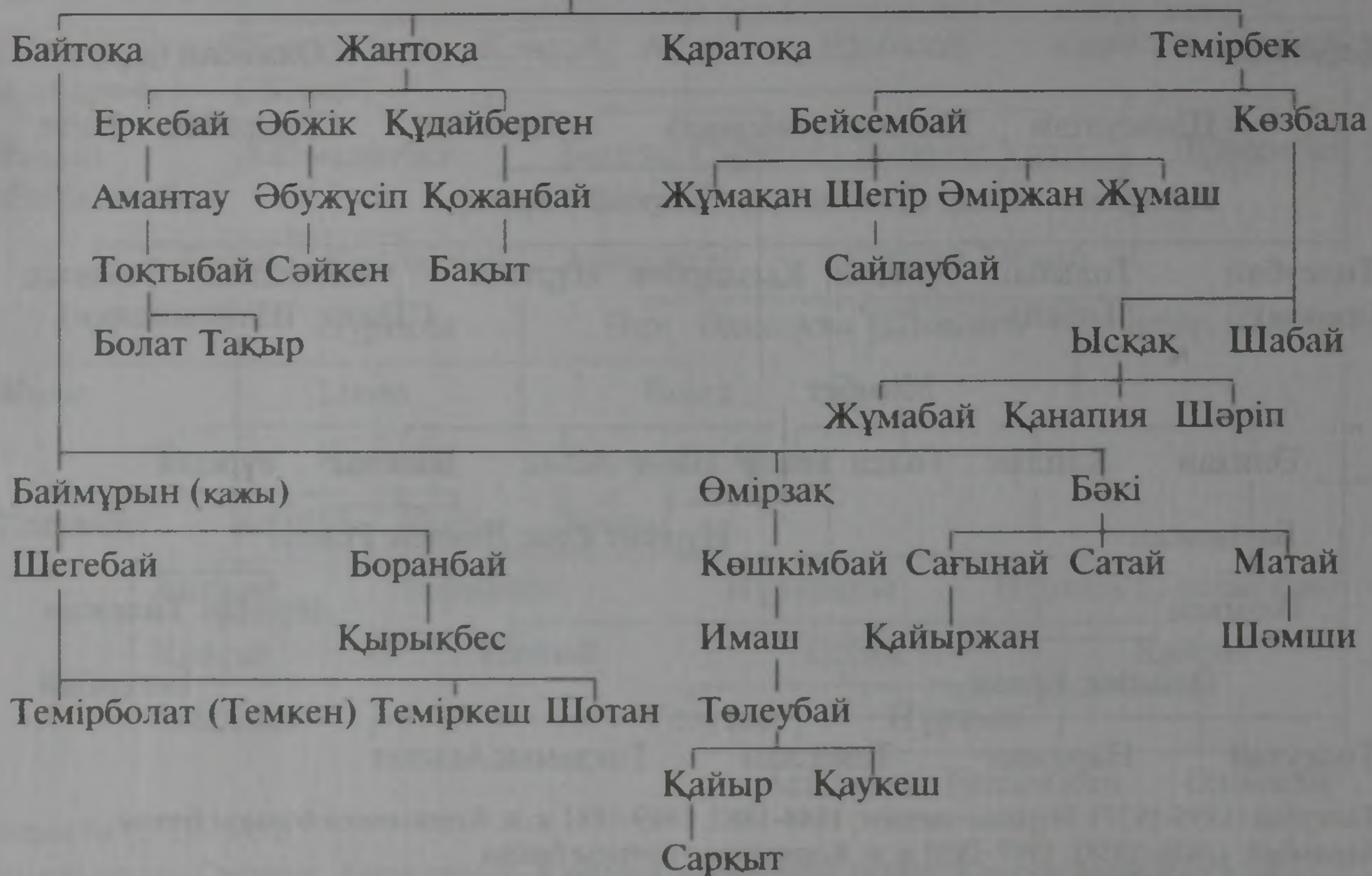
Қазыбек Нұралин (1918-1994) мұғалім, шежіреші, Ереймен қанжығалылардың шежіресін жинақтаған.

Бөгенбай - Тұраналы - Бапан - Қоңқай

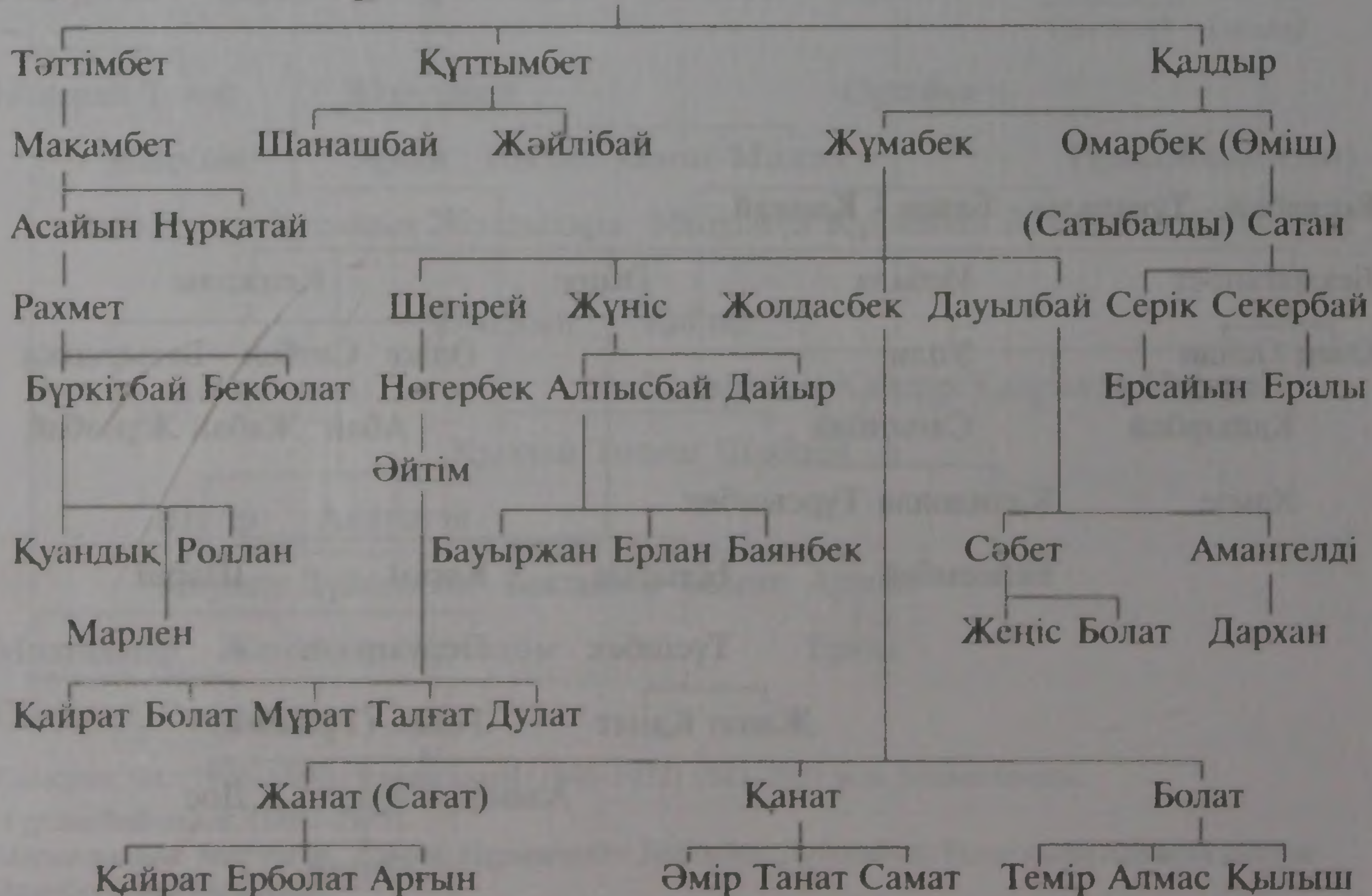

Қанжығалы шежіресі

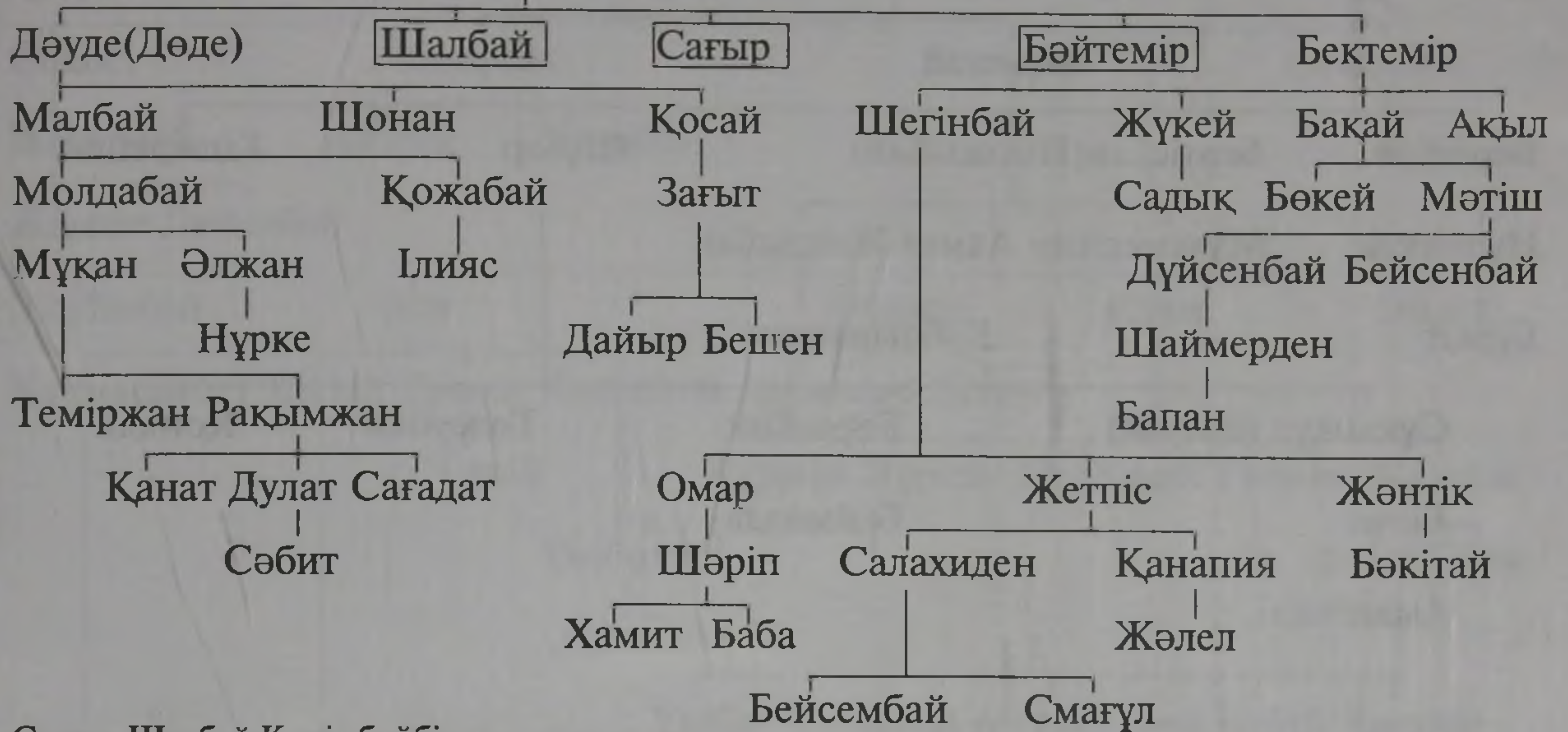
Ақша - Бөгенбай - Тұраналы - Жайнақ

Ақша - Бөгенбай - Тұраналы - Сатыбалды

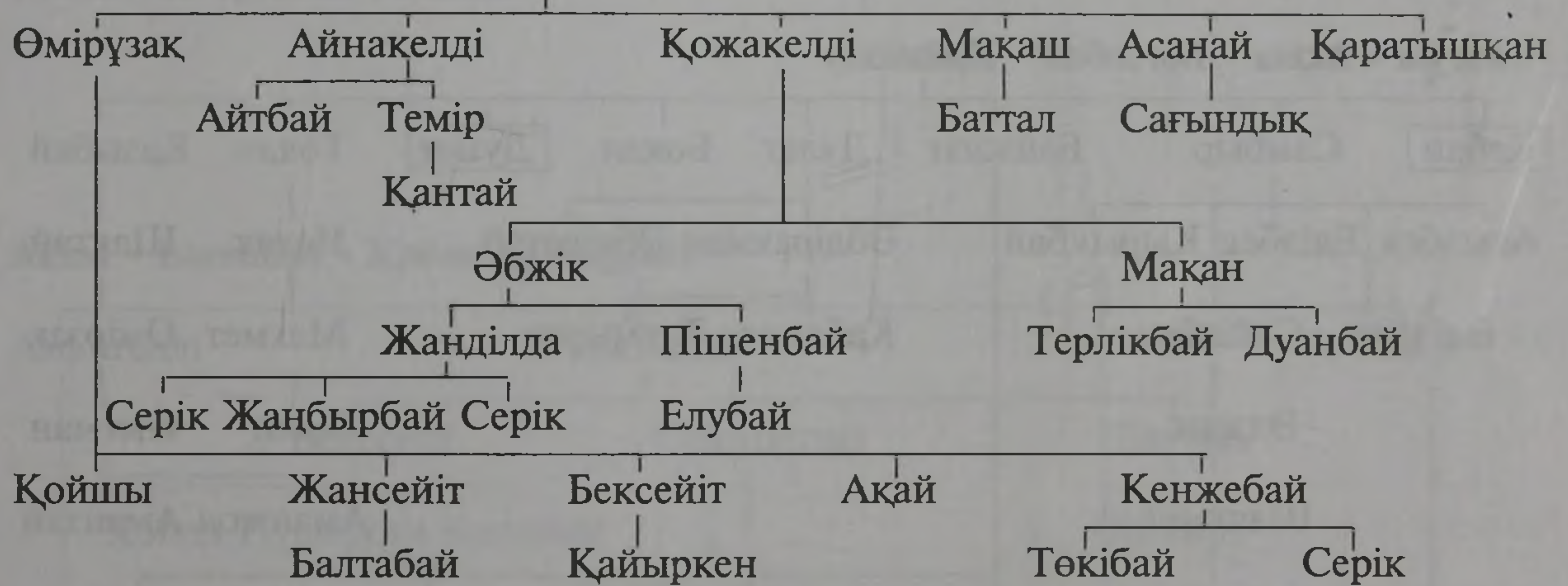
Әлдеуін-Ақша-Бөгенбай-Тасыбек (Тасбақа)

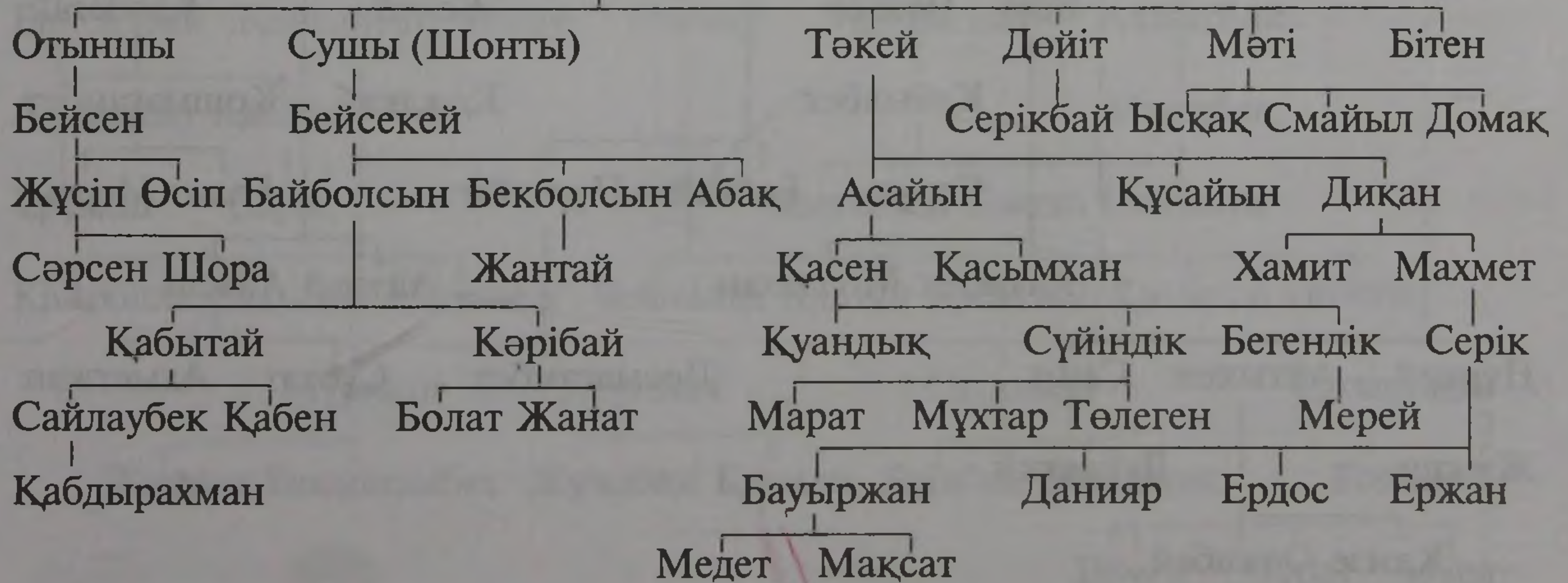
Сағыр, Шалбай Күміс бәйбішеден туғандар,

Окра шешейден-Дөде, Шекемен қырғыз қызынан Бектемір, Бәйтемірлер.

Ақша-Бөгенбай-Тасыбек-Шалбай

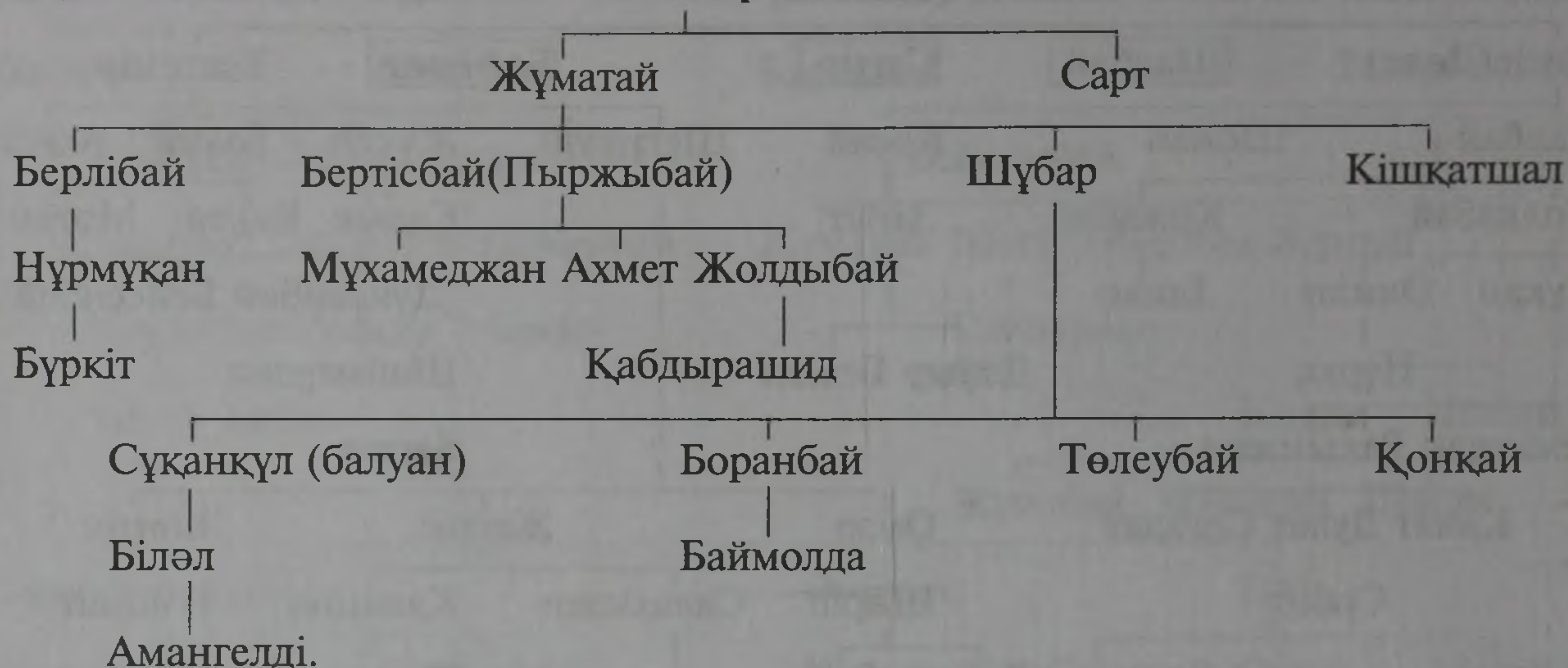

Ақша - Бөгенбай - Тасыбек - Сағыр

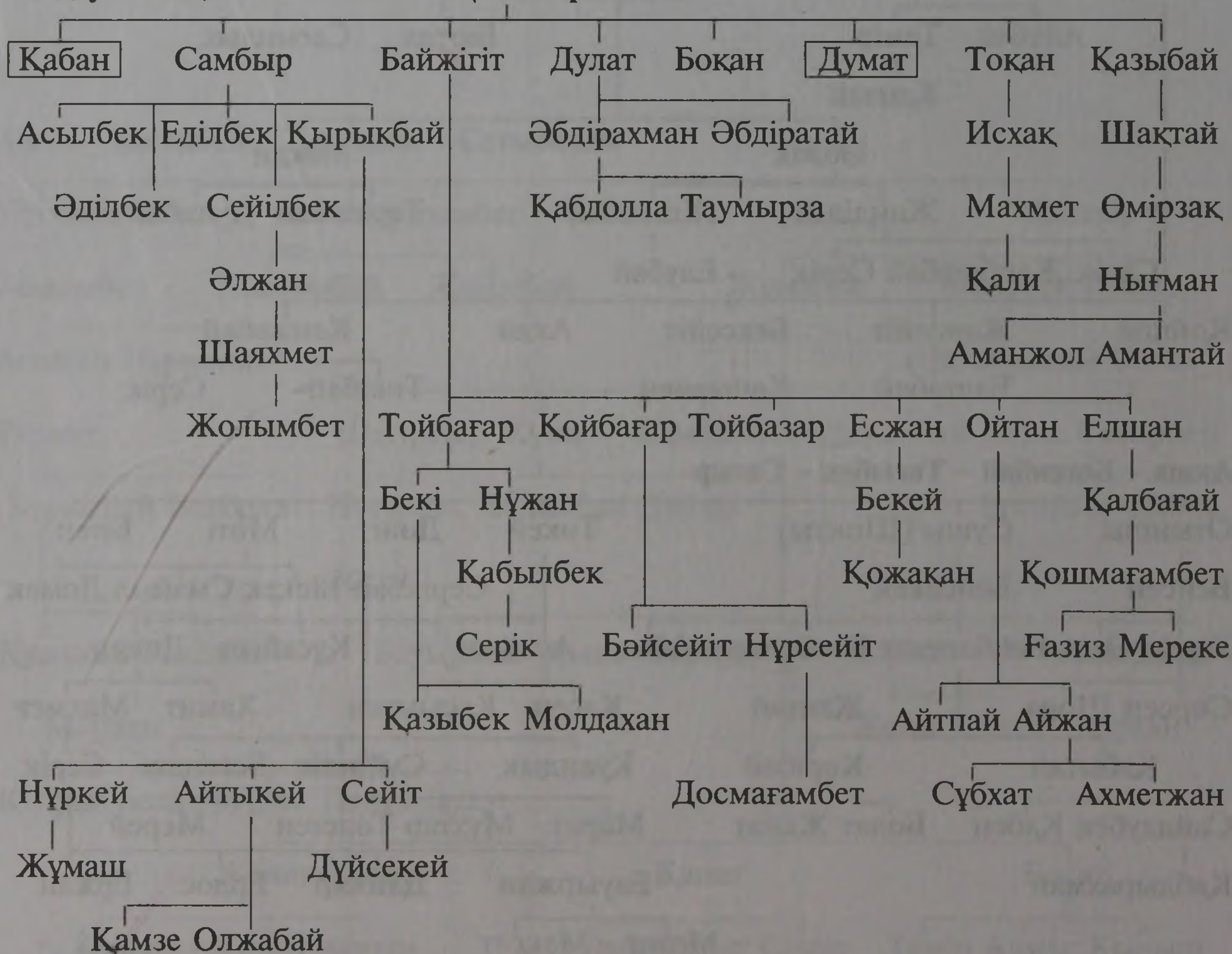

Қанжығалы шежіресі

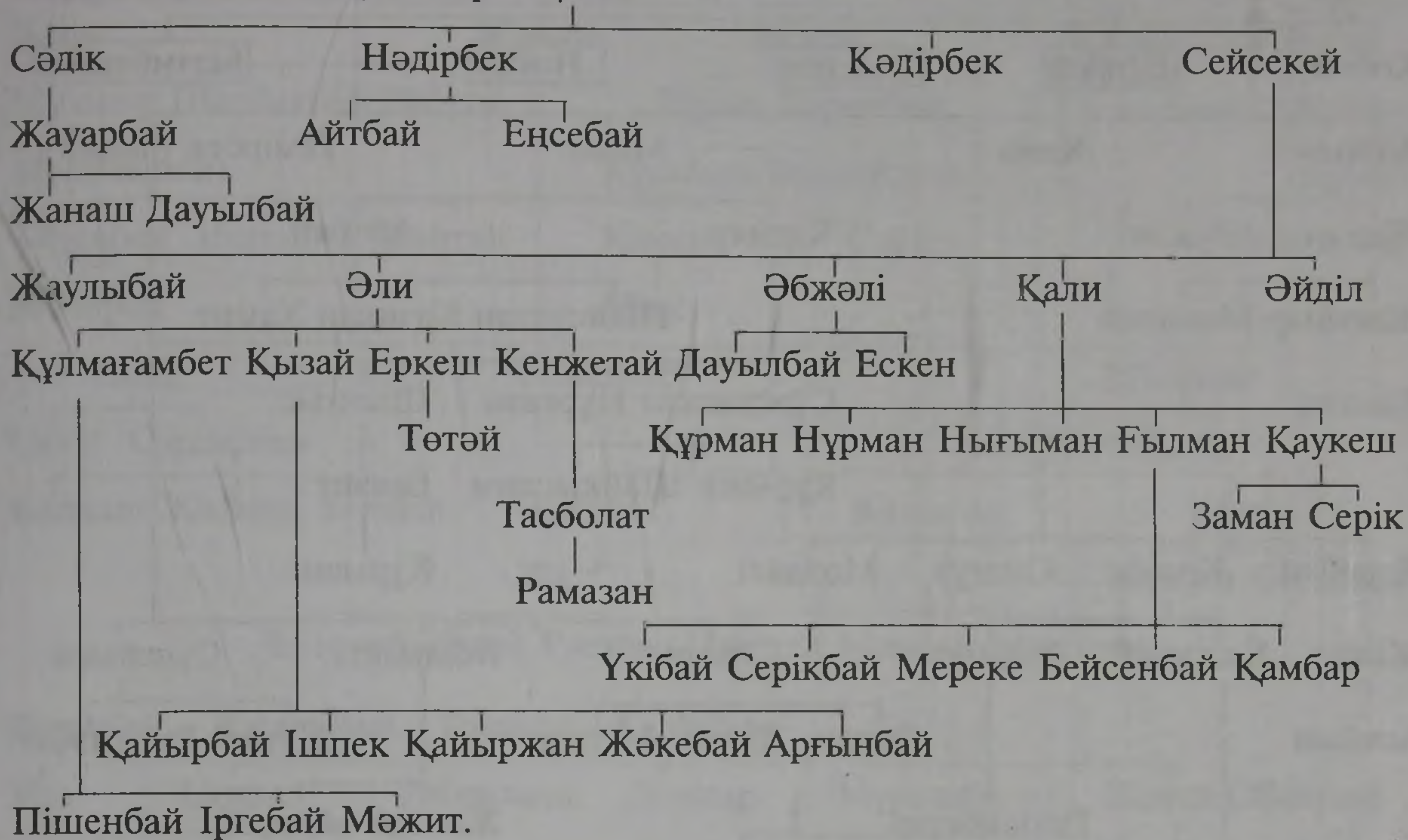
Ақша - Бөгенбай - Тасыбек - Бәйтемір

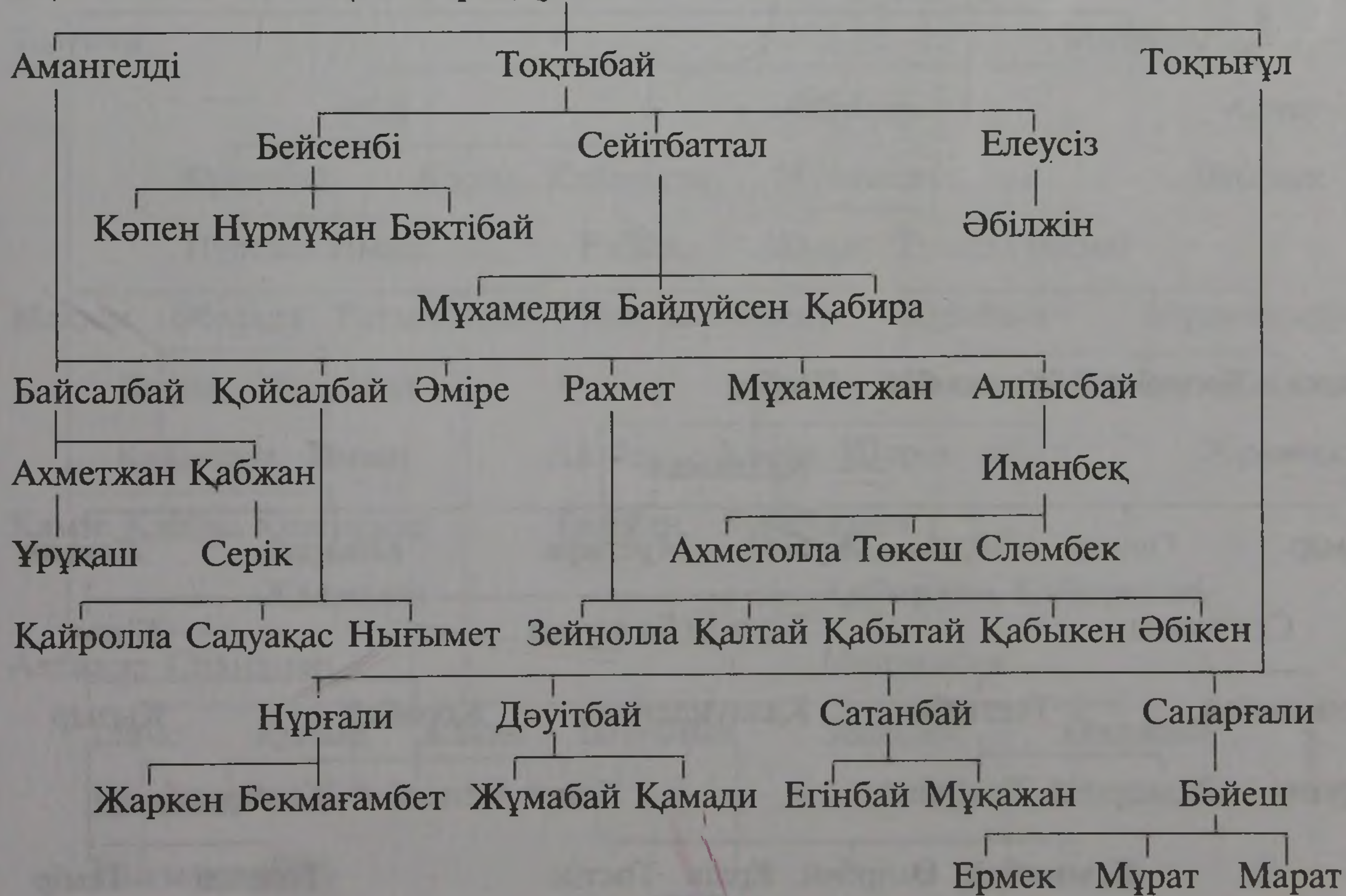
Әлдеуін - Ақша - Бөгенбай - Қайназар

Ақша - Бөгенбай - Қайназар - Қабан

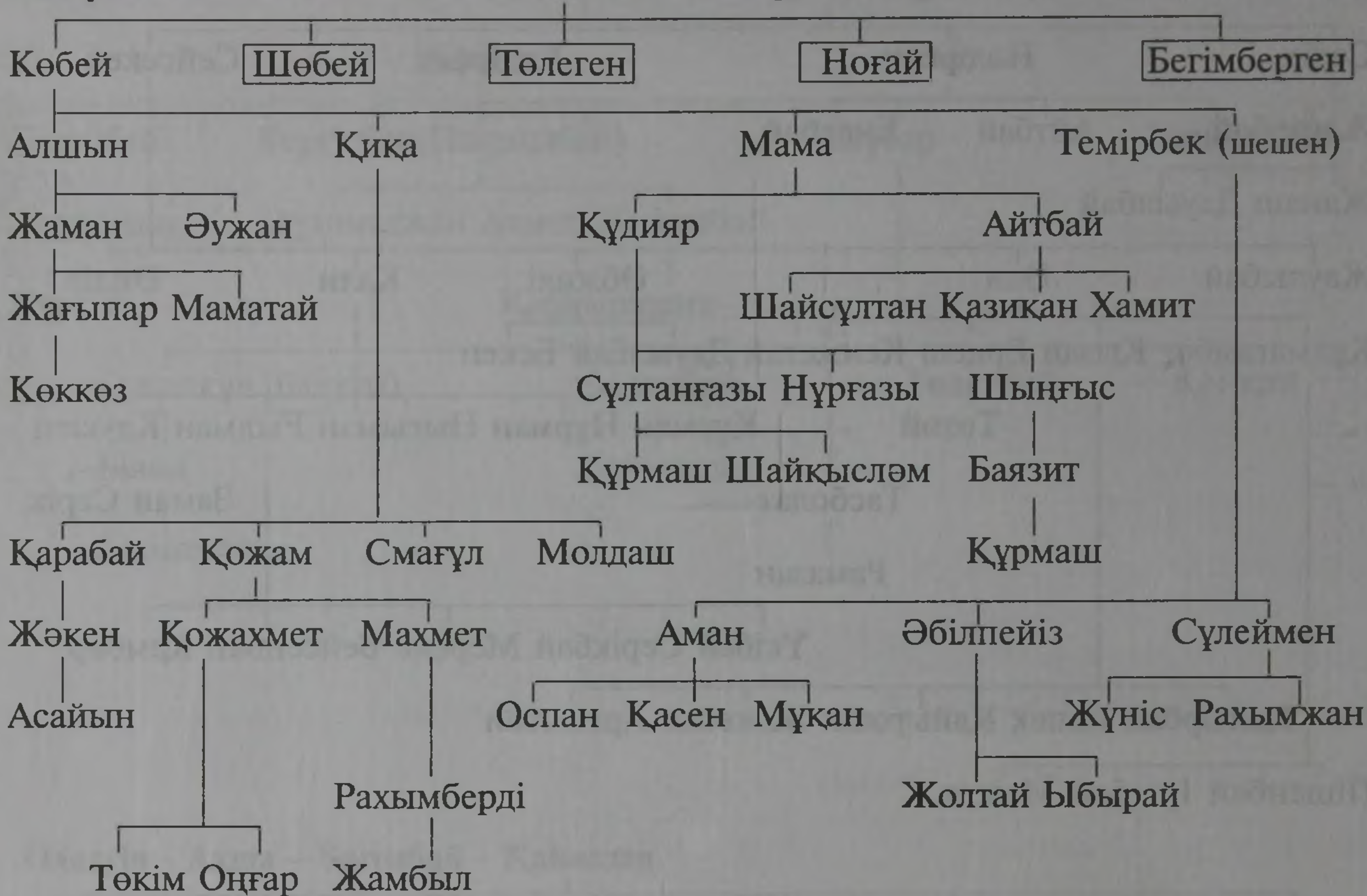

Ақша - Бөгенбай - Қайназар - Думат

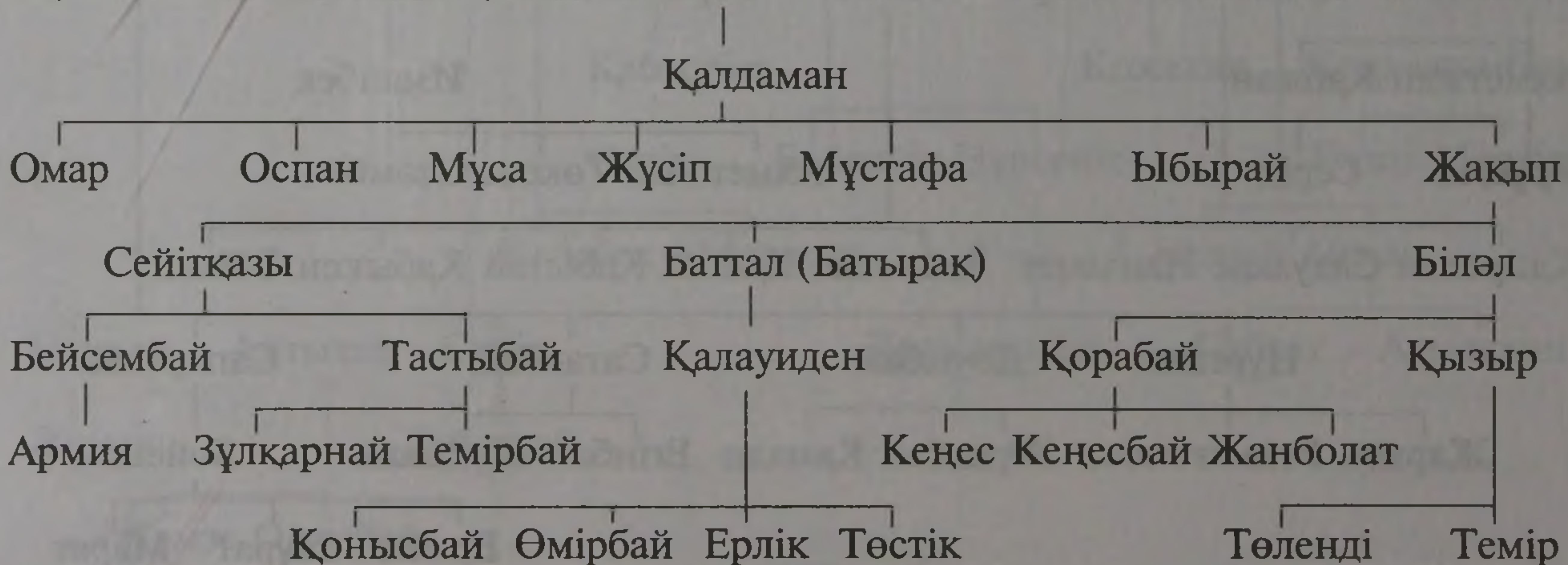

Қанжығалы шежіресі

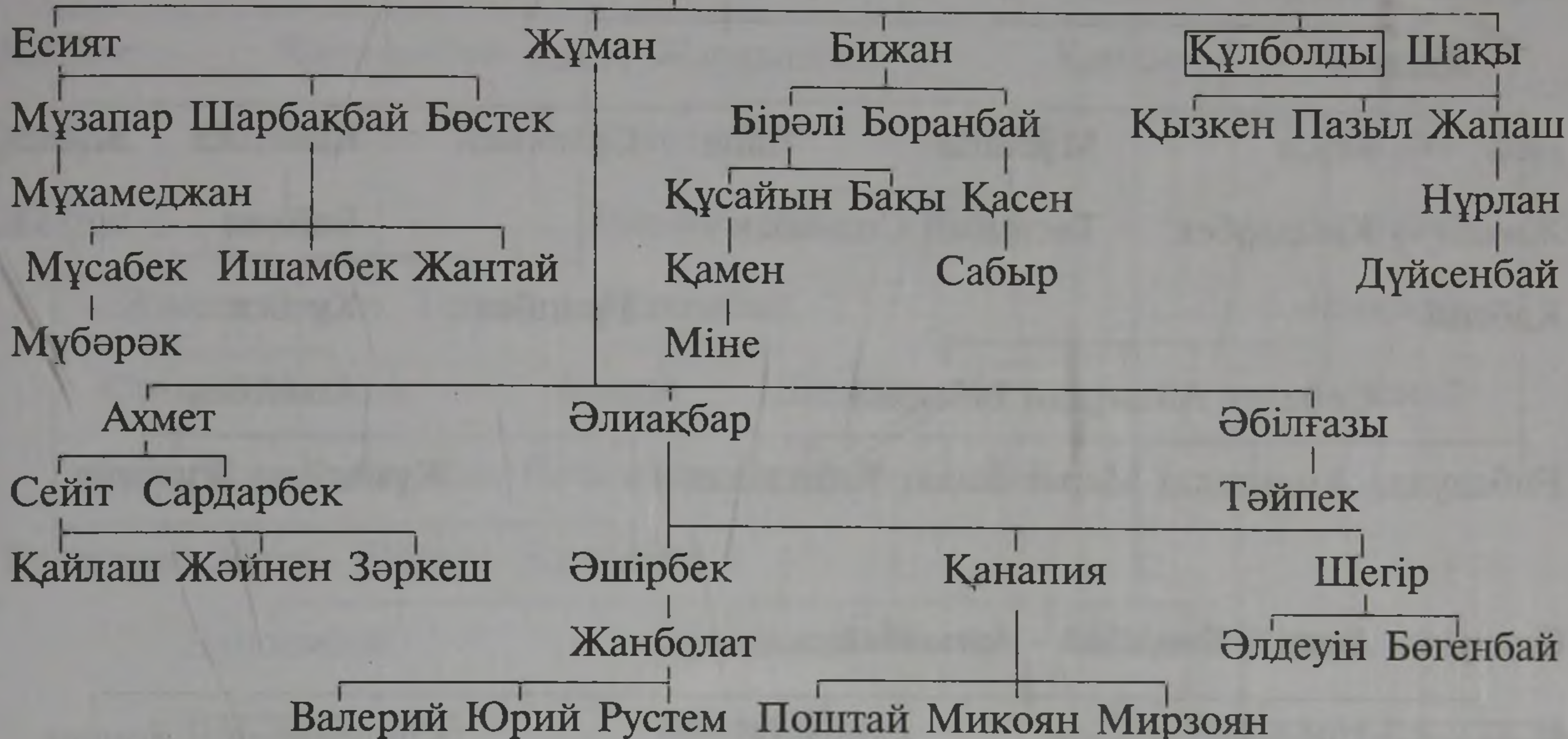
Әлдеуін - Ақша - Бөгенбай - Жылқыбай (батыр)

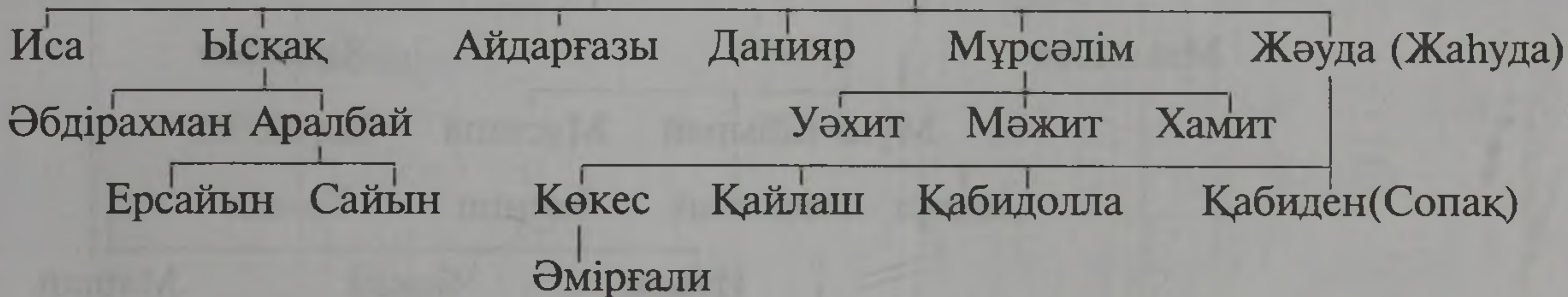
Ақша - Бөгенбай - Жылқыбай - Шөбей

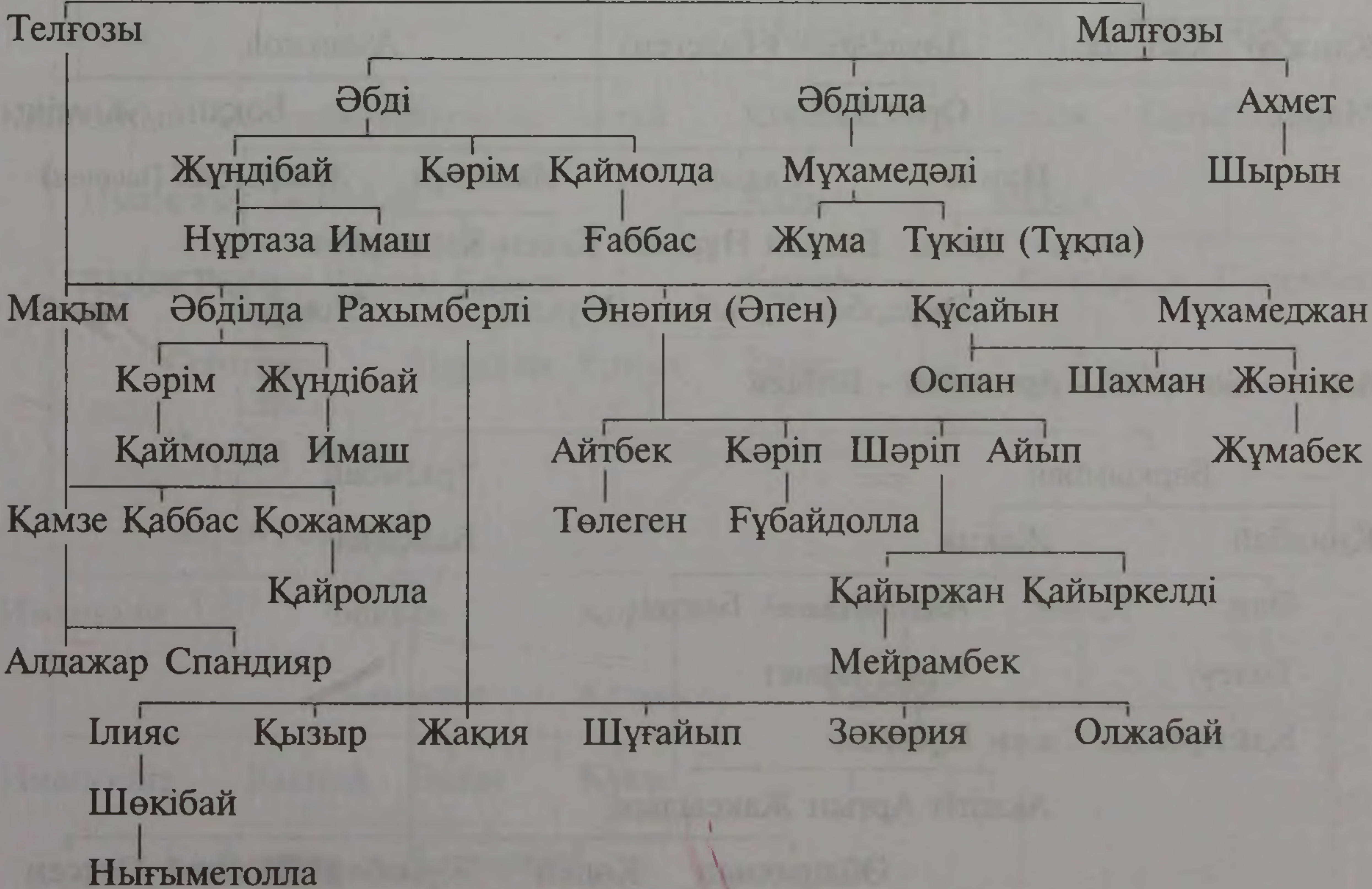
Ақша - Бөгенбай - Жылқыбай - Төлеген

Бөгенбай - Жылқыбай - Төлеген - Құлболды

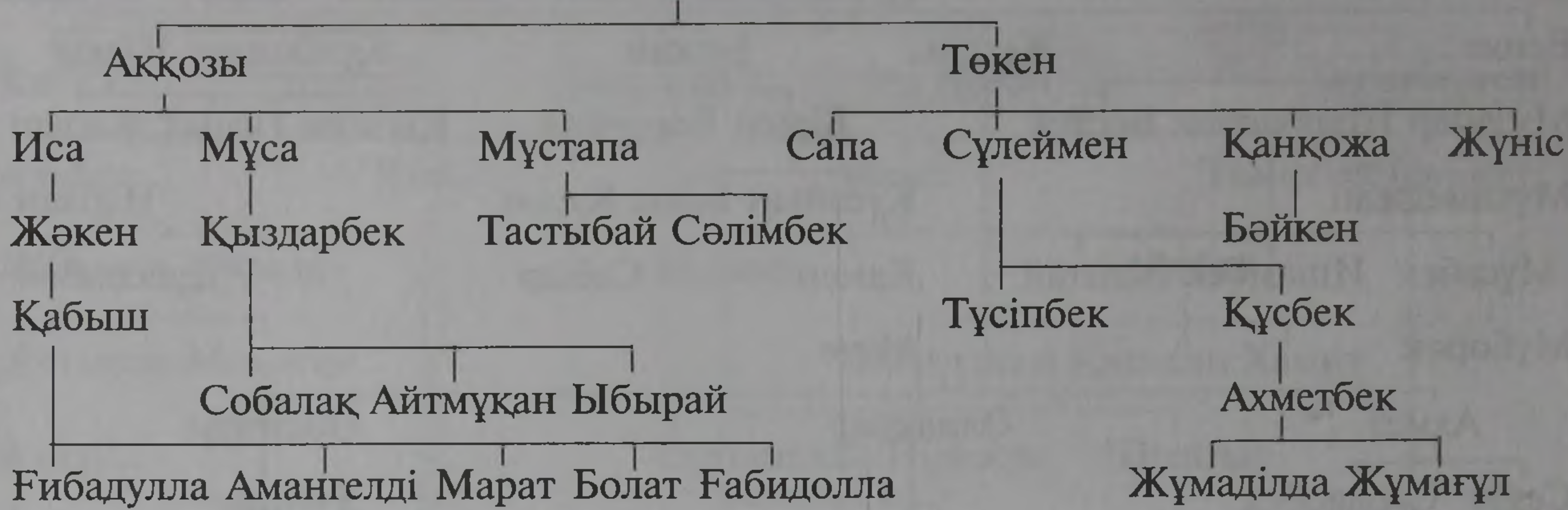

Ақша - Бөгенбай - Жылқыбай - Ноғай

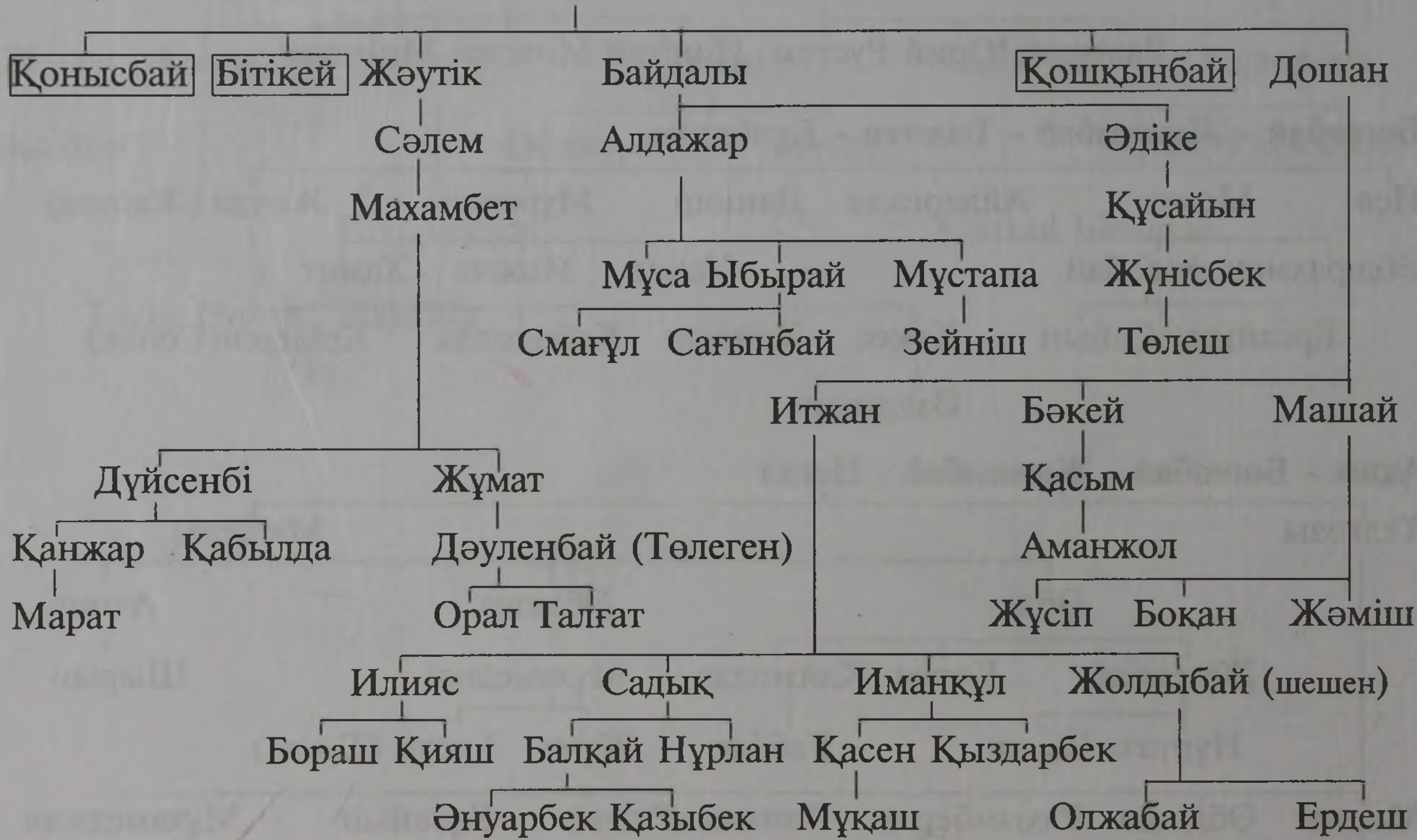

Қанжығалы шежіресі

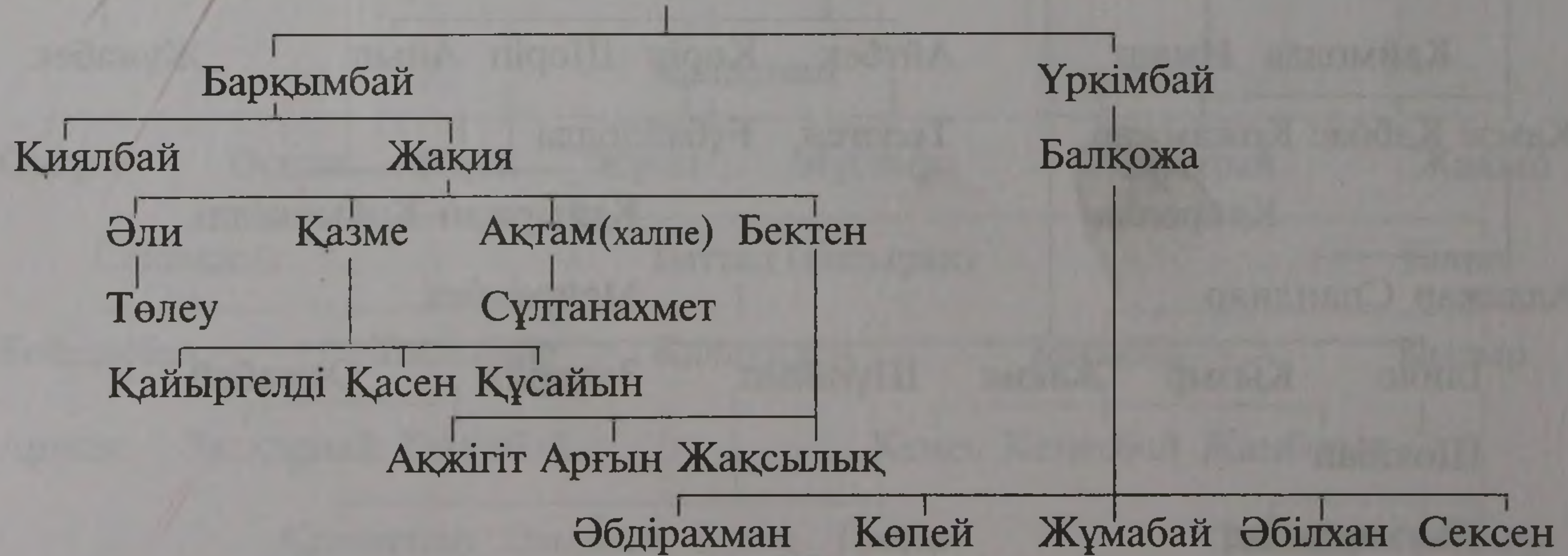
Ақша - Бөгенбай - Жылқыбай - Бегімберген

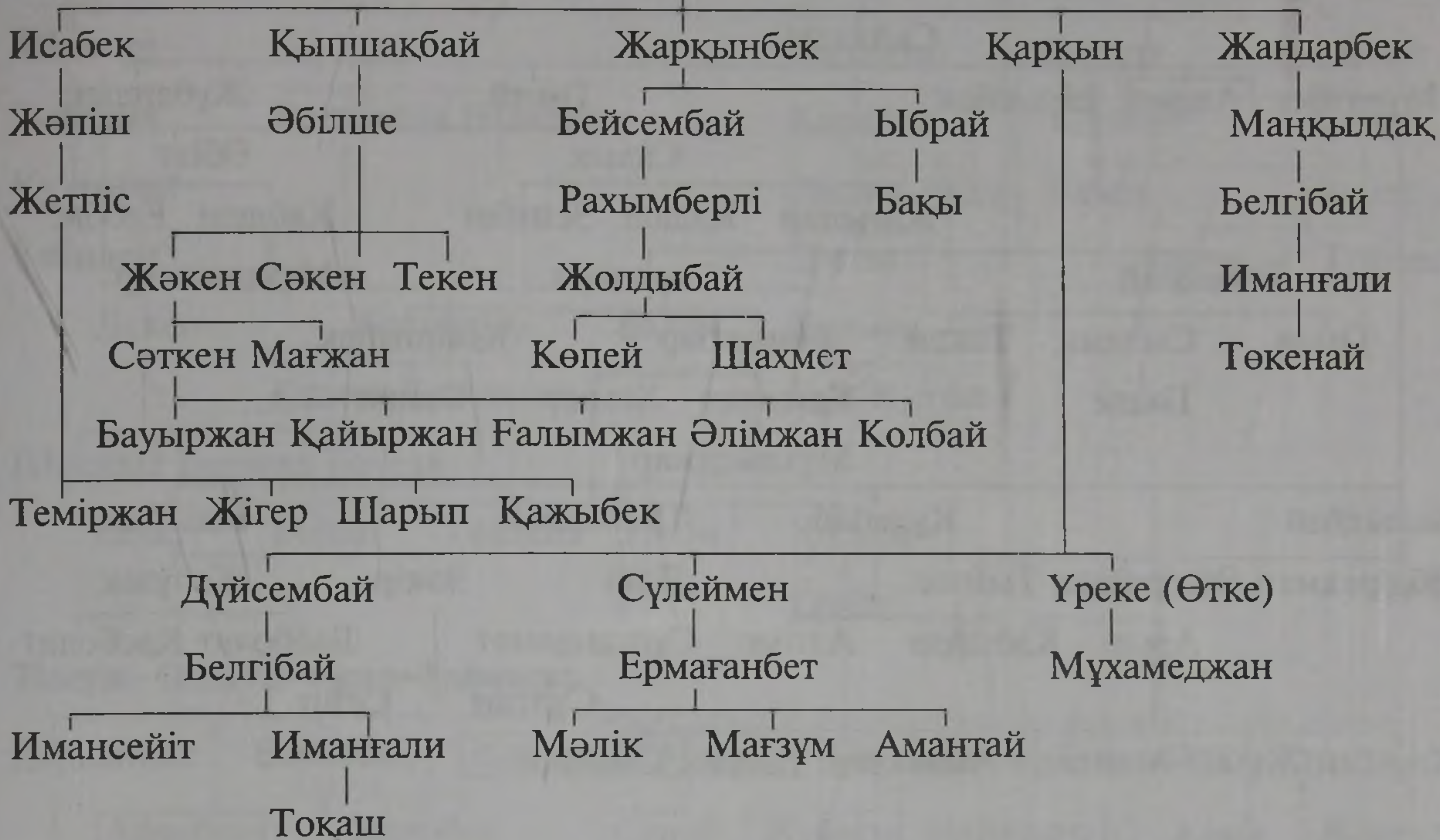
Әлдеуін - Ақша - Бөгенбай - Арғынбай

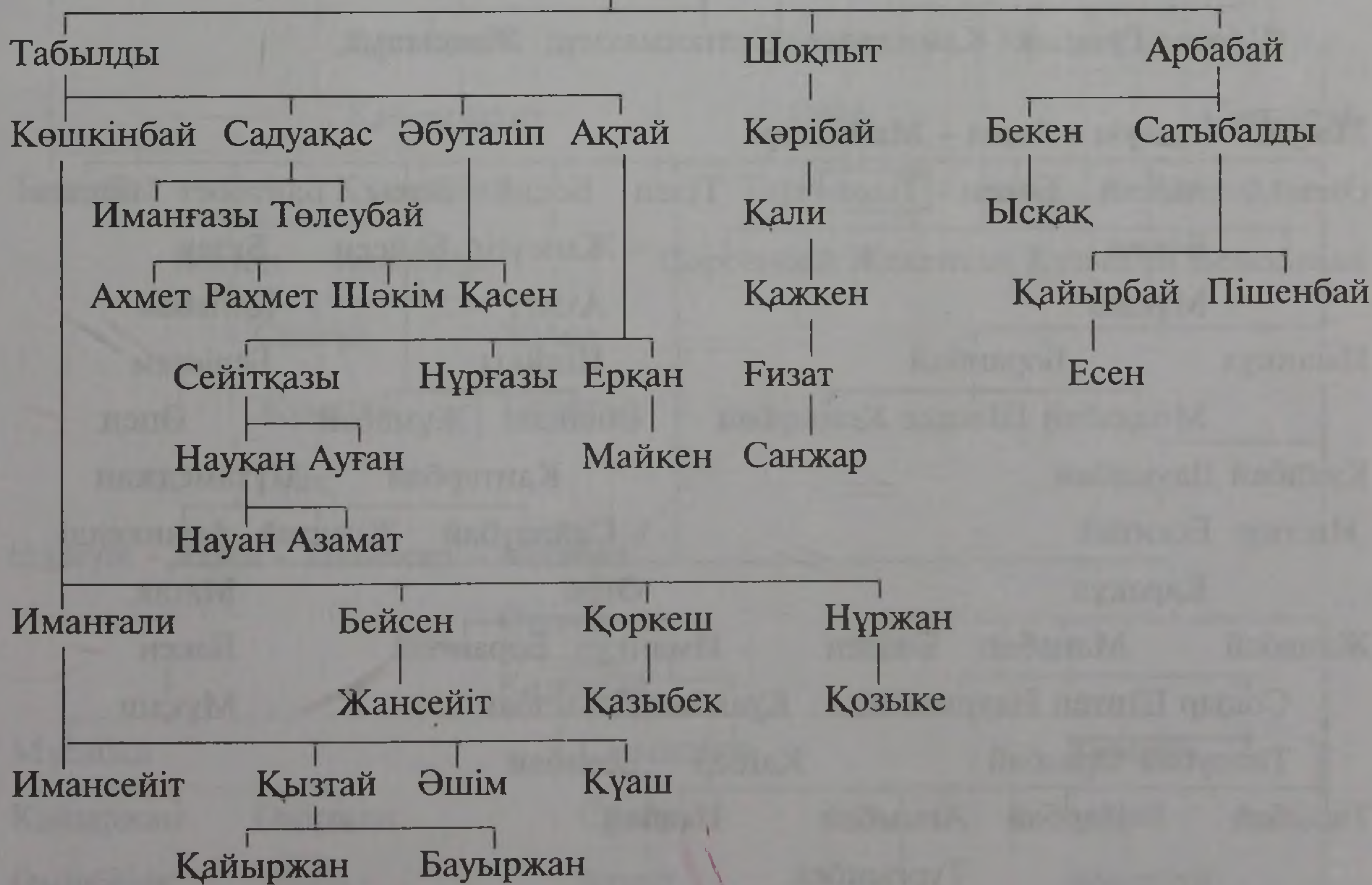
Ақша - Бөгенбай - Арғынбай - Бітікей

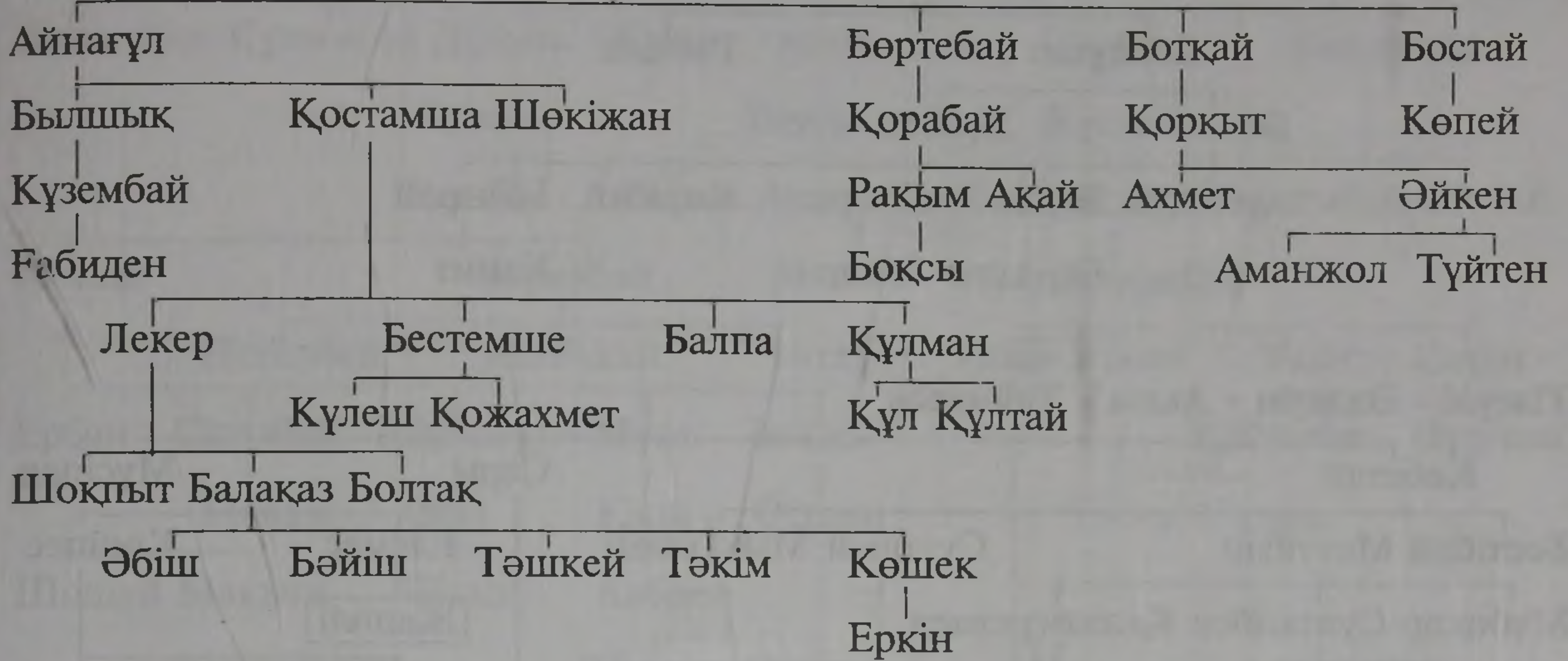
Ақша - Бөгенбай - Арғынбай - Қонысбай

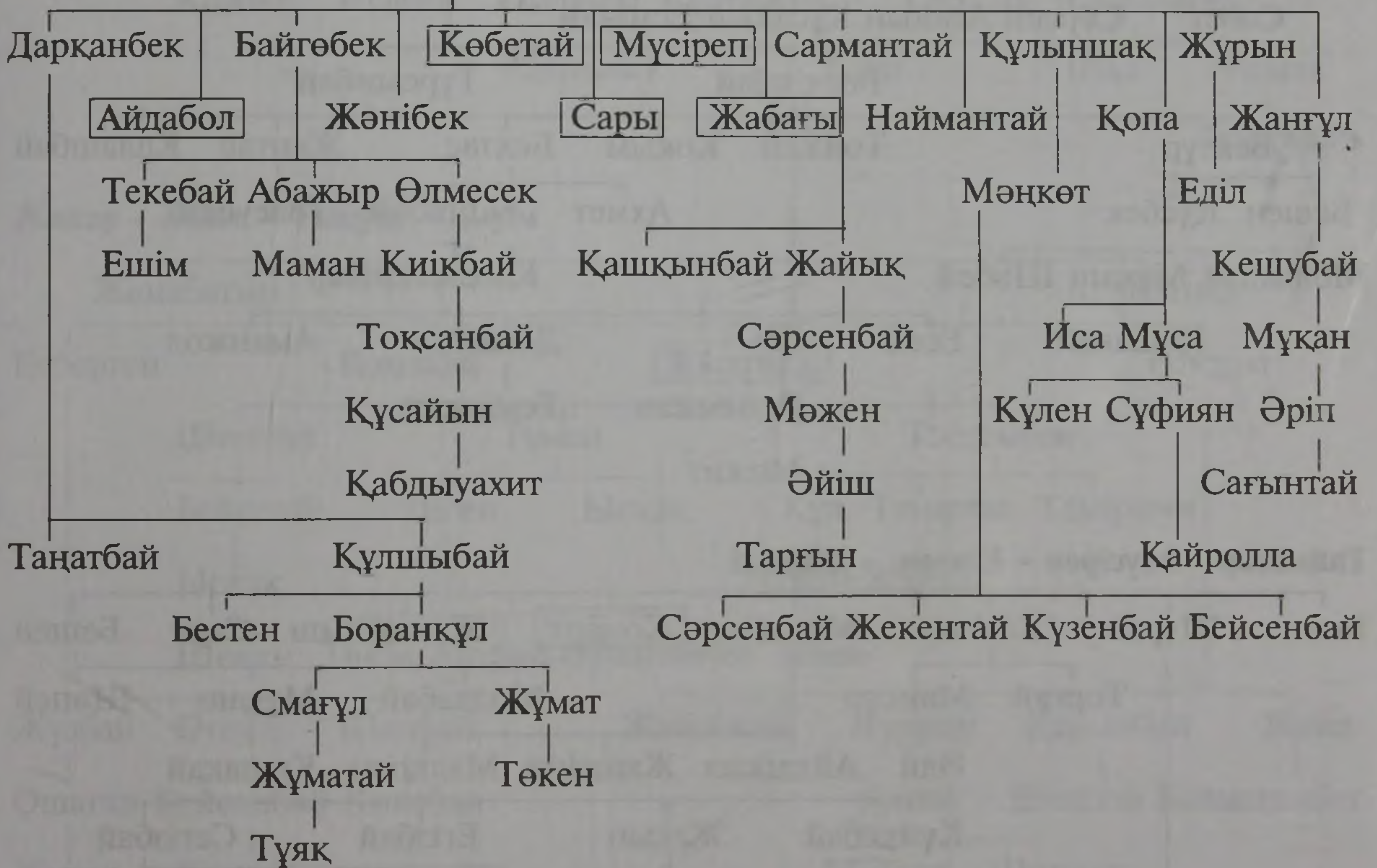
Ақша - Бөгенбай - Арғынбай - Қашқынбай

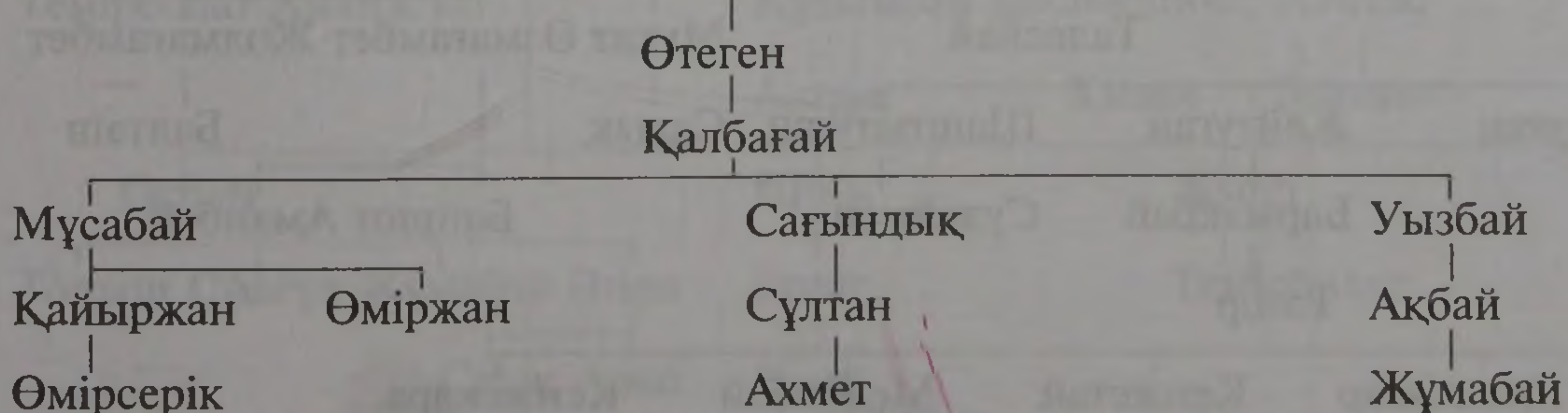
Әлдеуін - Ақша - Маймасар - Тілес

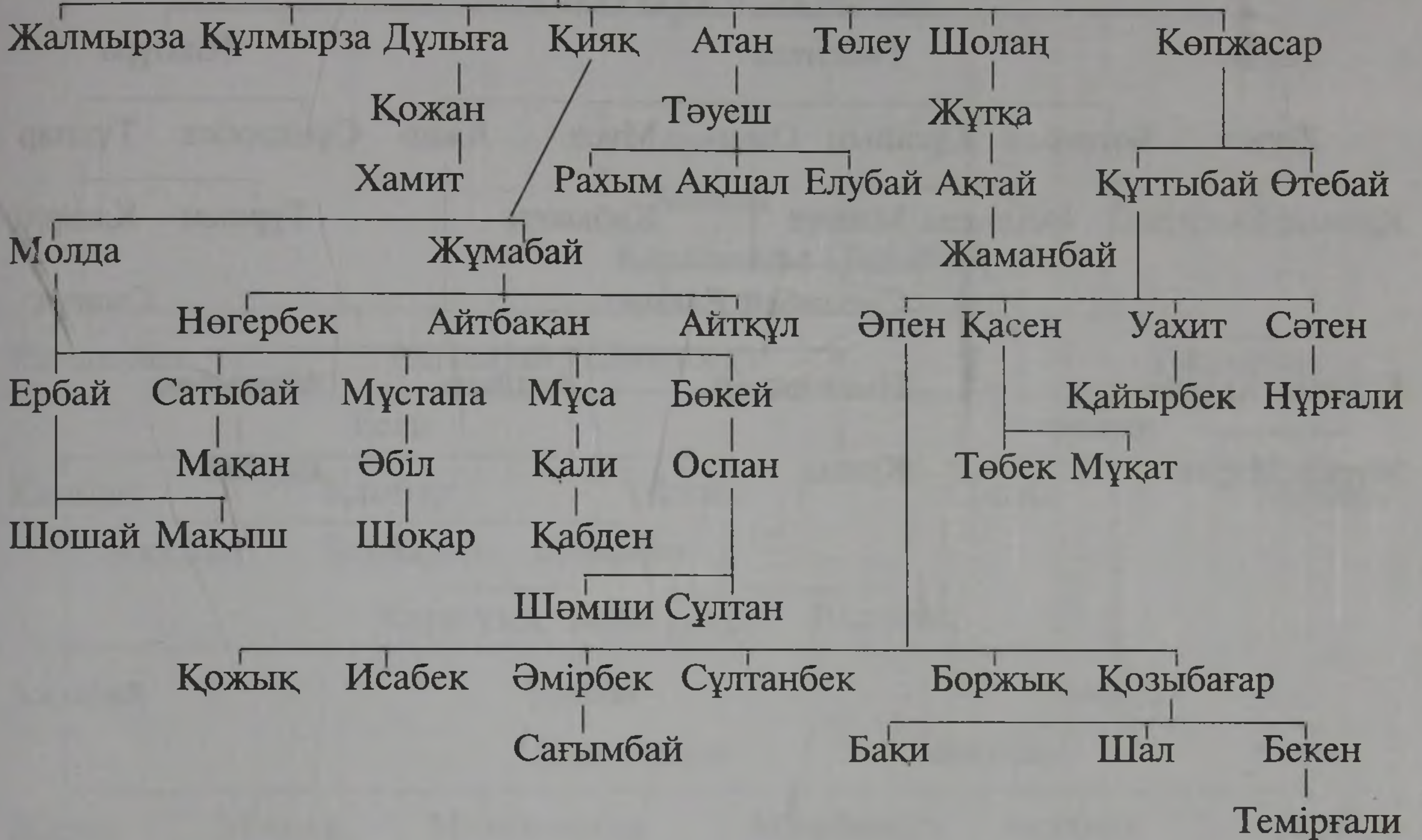
Тілеулі- Әлдеуін-Ақша-Таймасар

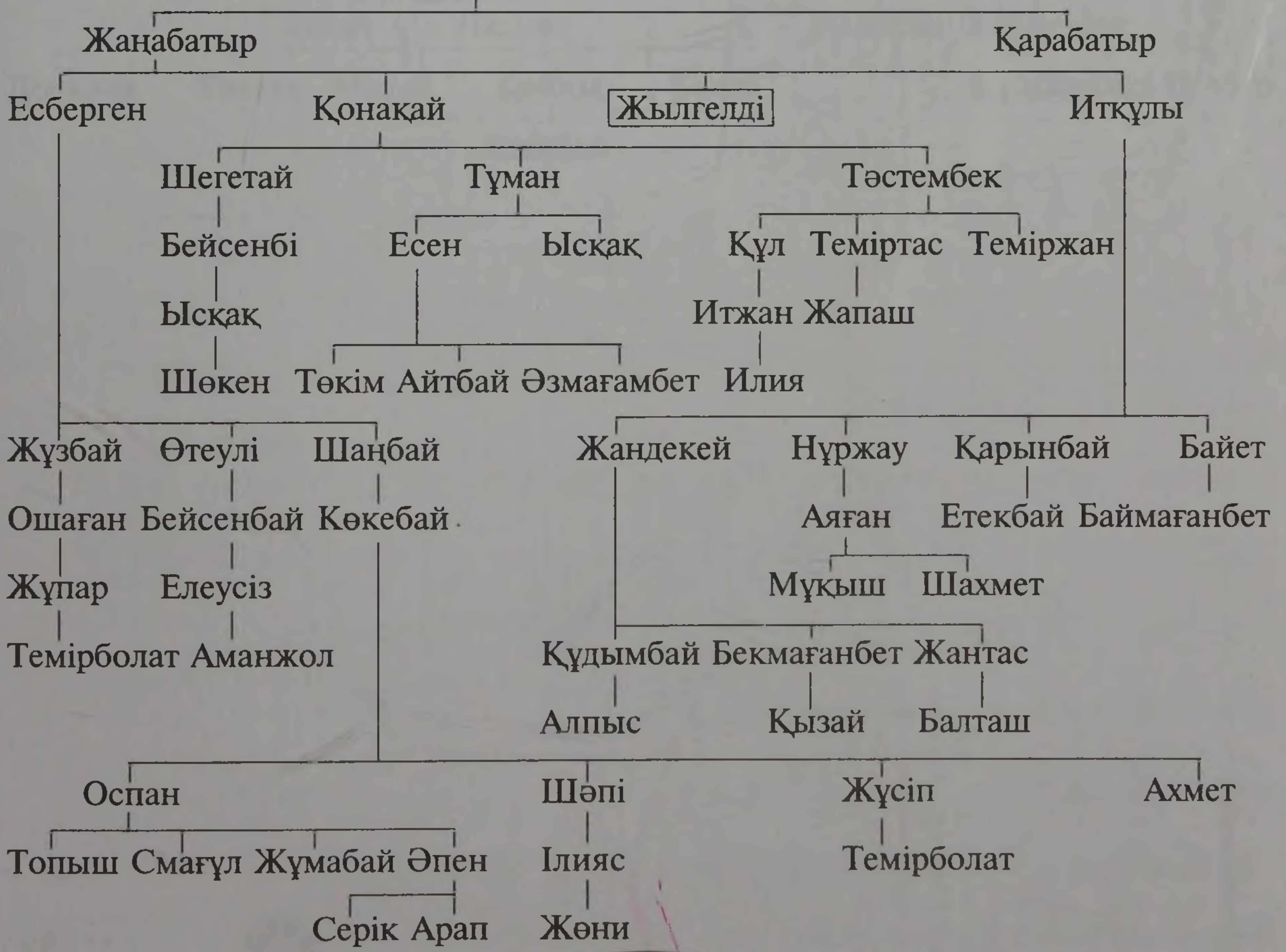
Әлдеуін - Ақша - Таймасар - Айдабол

Мүсіреп - Елемес - Жанәлі - Жомарт

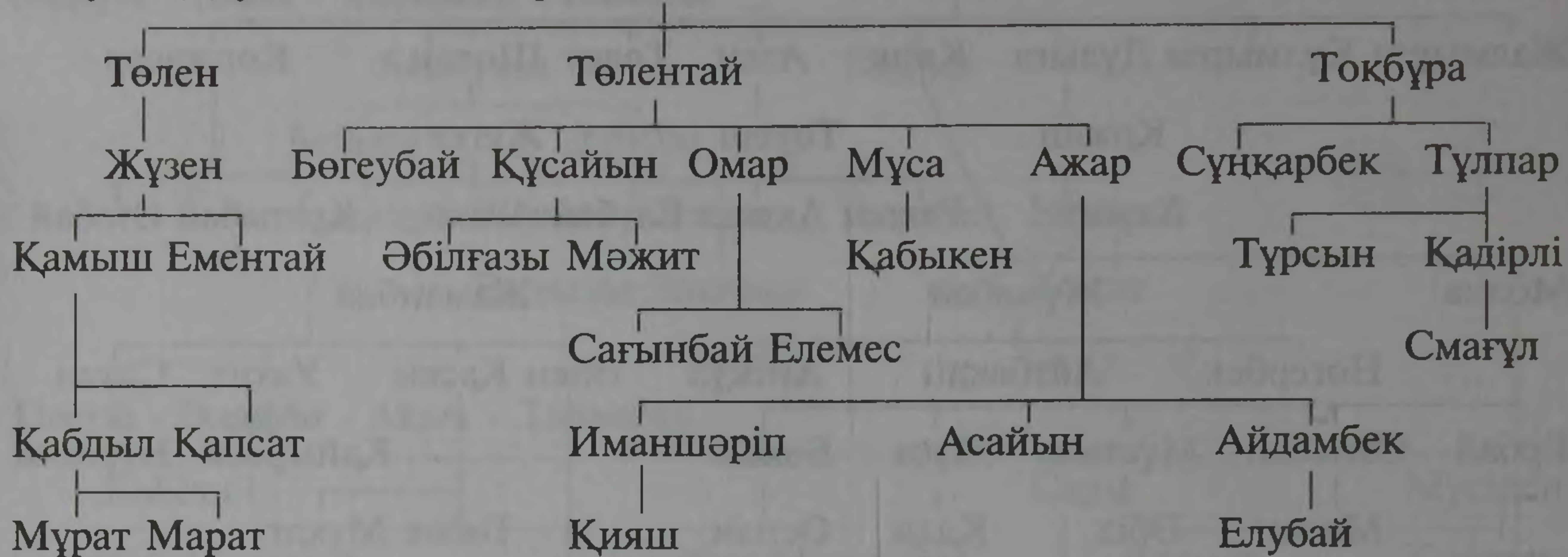

Жапар - Жиес - Тілеулі - Дәуім

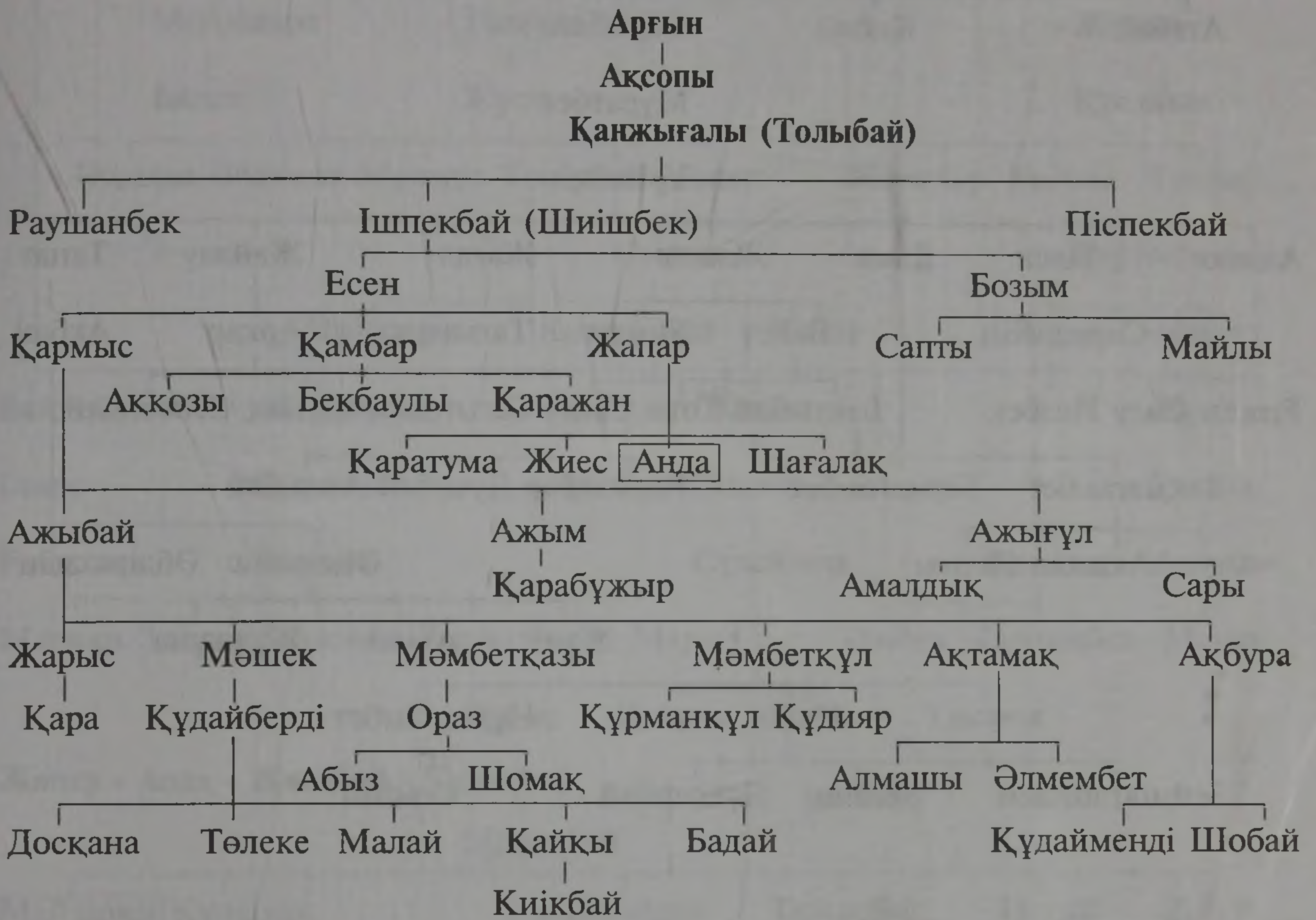

Қанжығалы шежіресі

Тілеулі - Дәуім - Жаңабатыр - Жылгелді

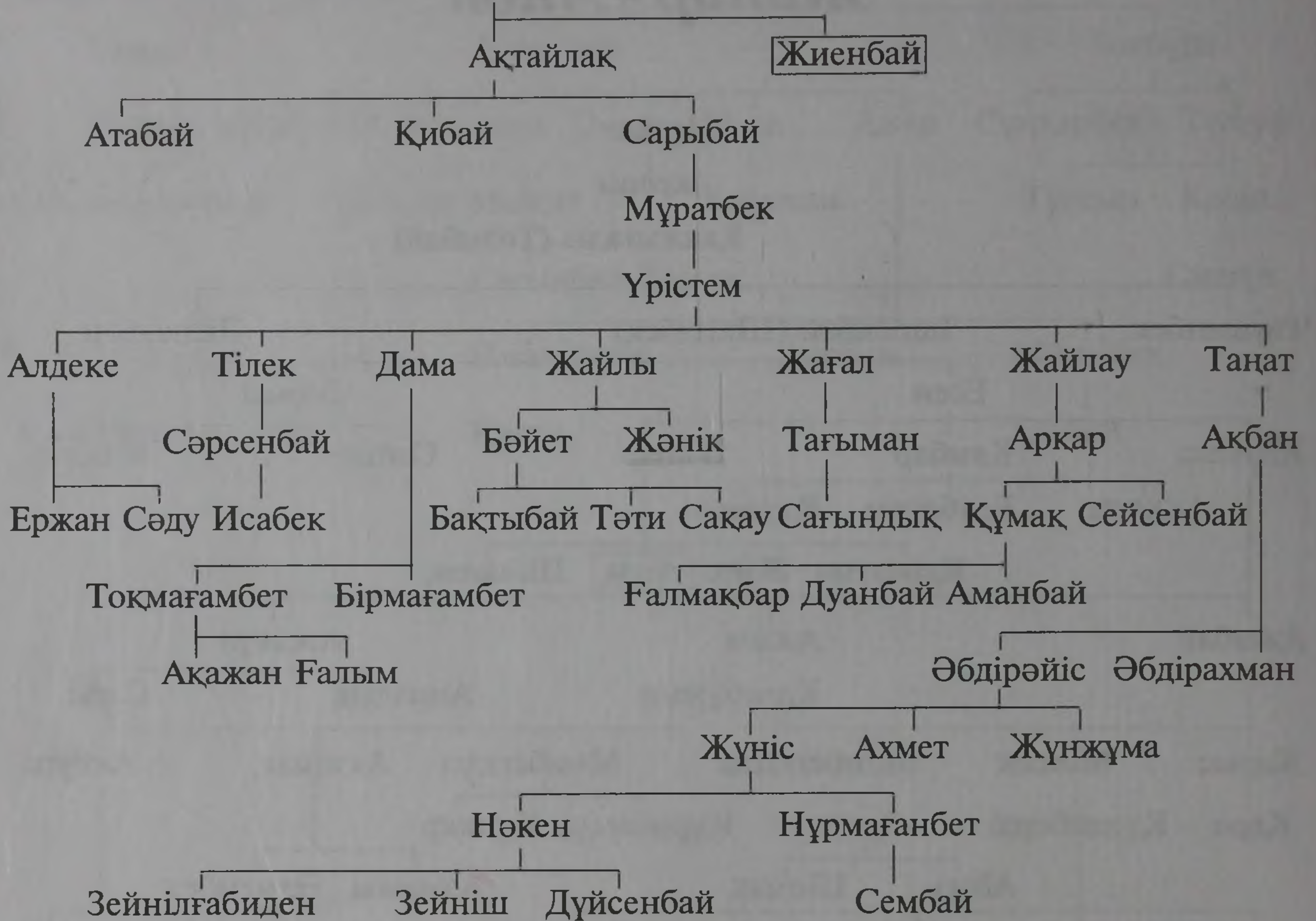

Жапар - Анда

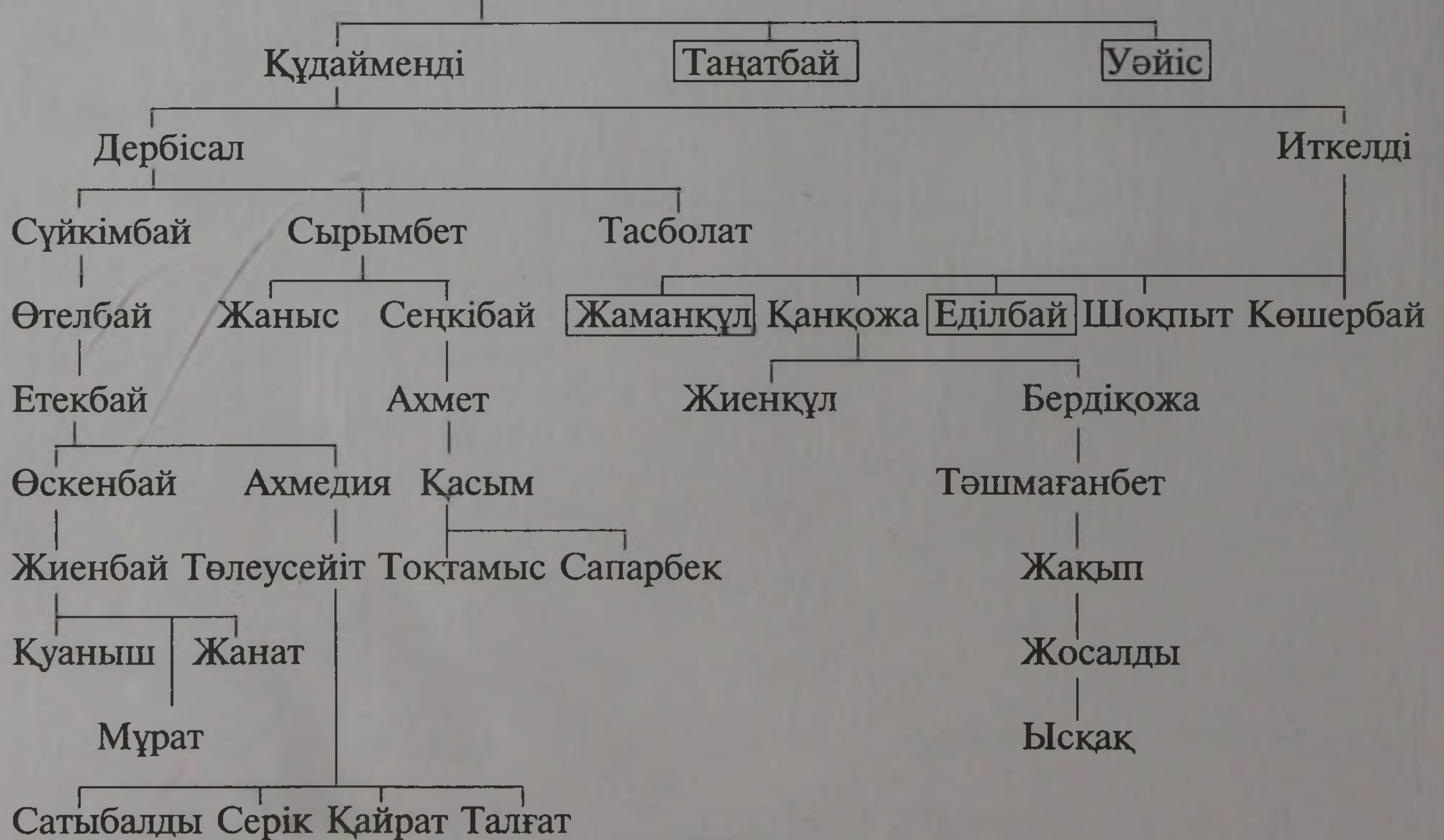

Қанжығалы шежіресі

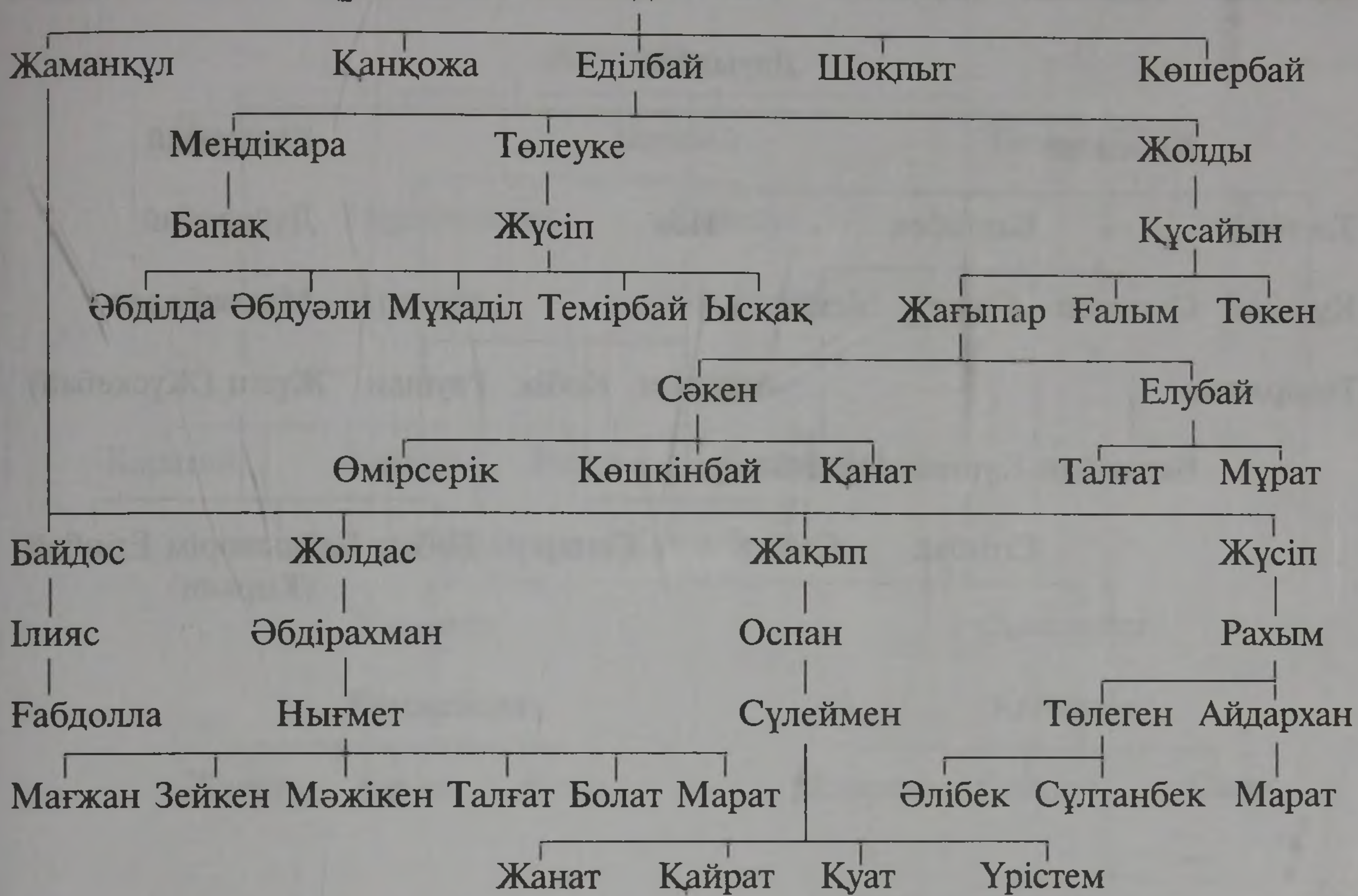
Ішпекбай - Есен - Жапар - Анда

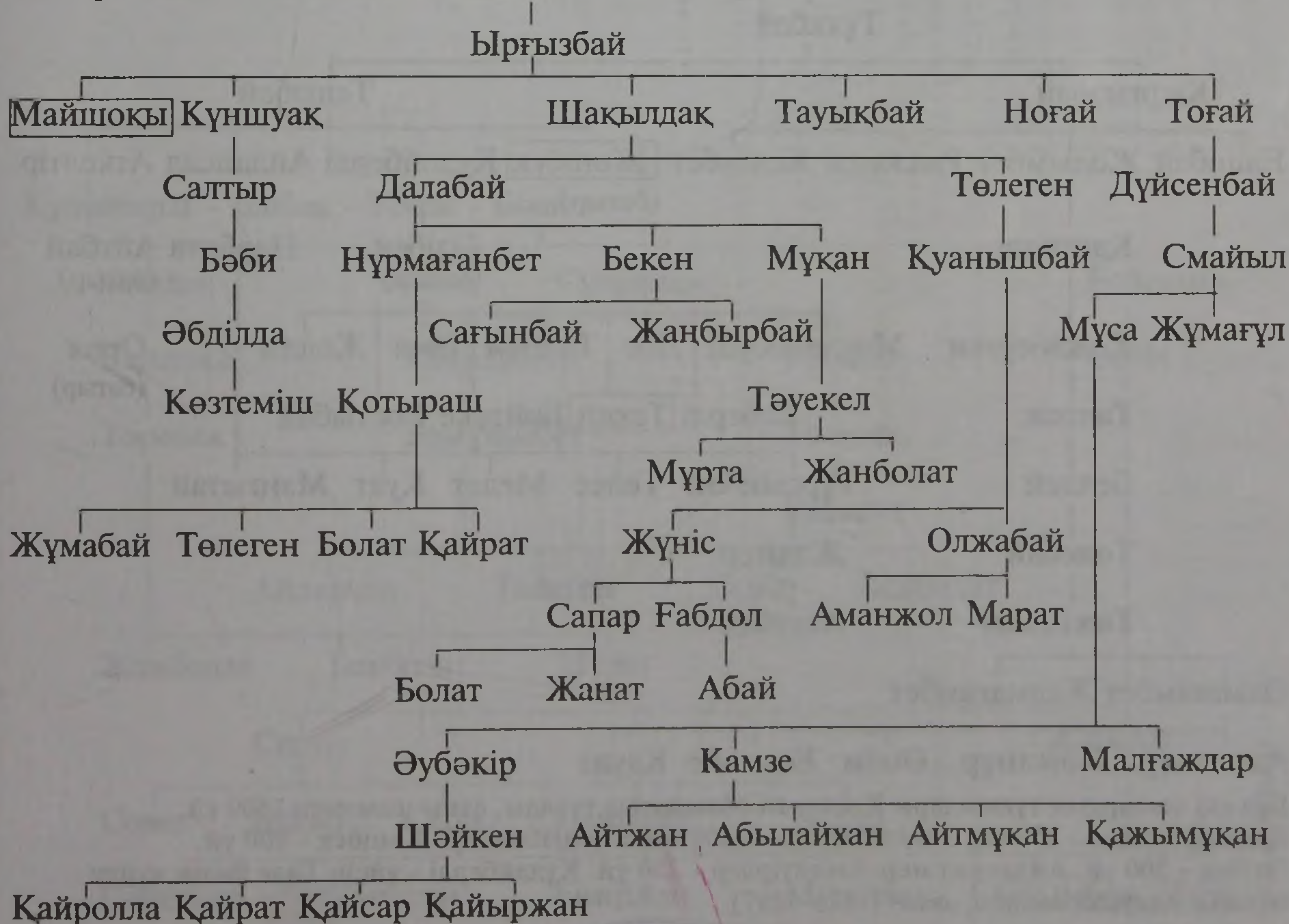
Есен - Жапар - Анда - Жиенбай

Анда - Жиенбай - Құдайменді - Иткелді

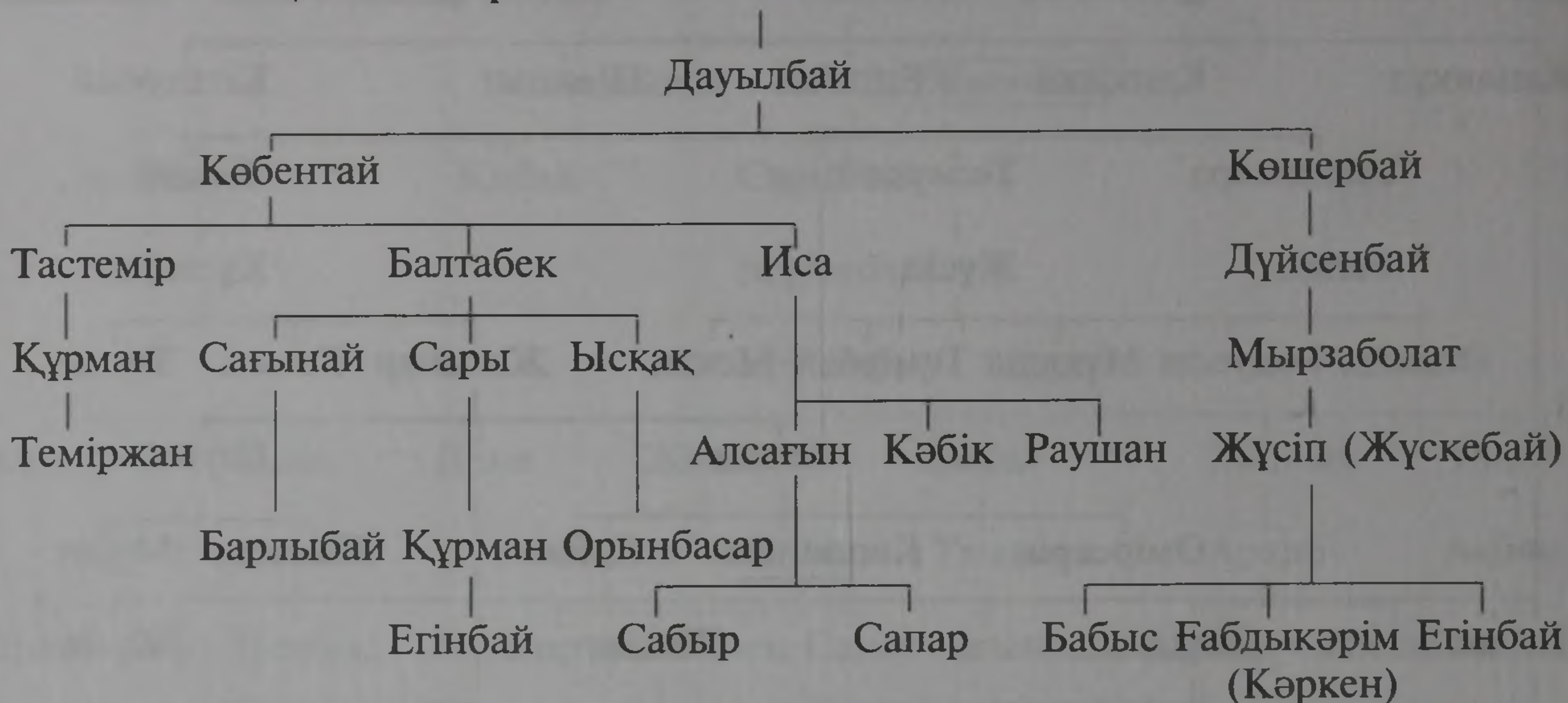

Жапар - Анда - Жиенбай - Таңатбай

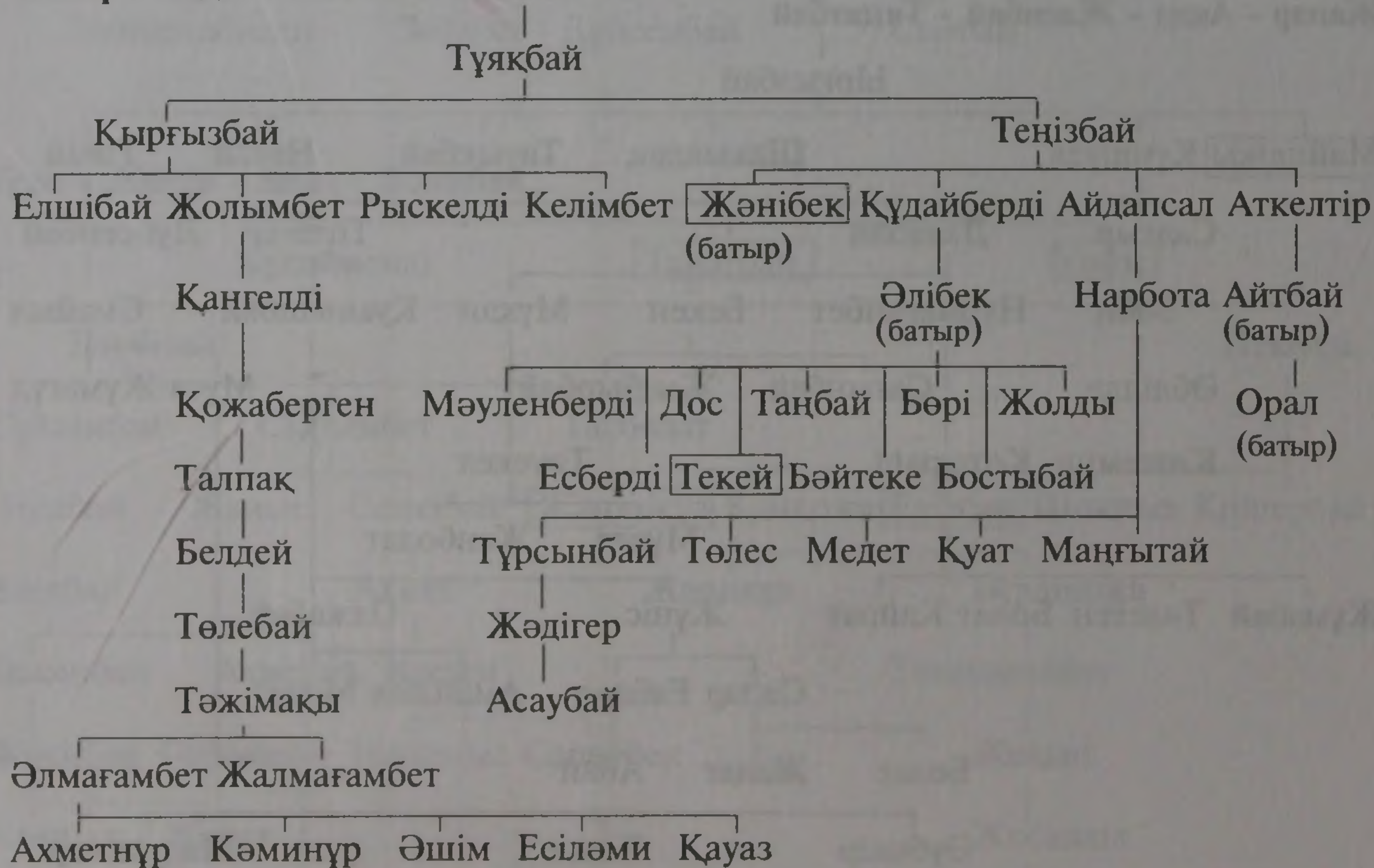

Қанжығалы шежіресі

Жиенбай - Таңатбай - Ырғызбай - Майшоқы

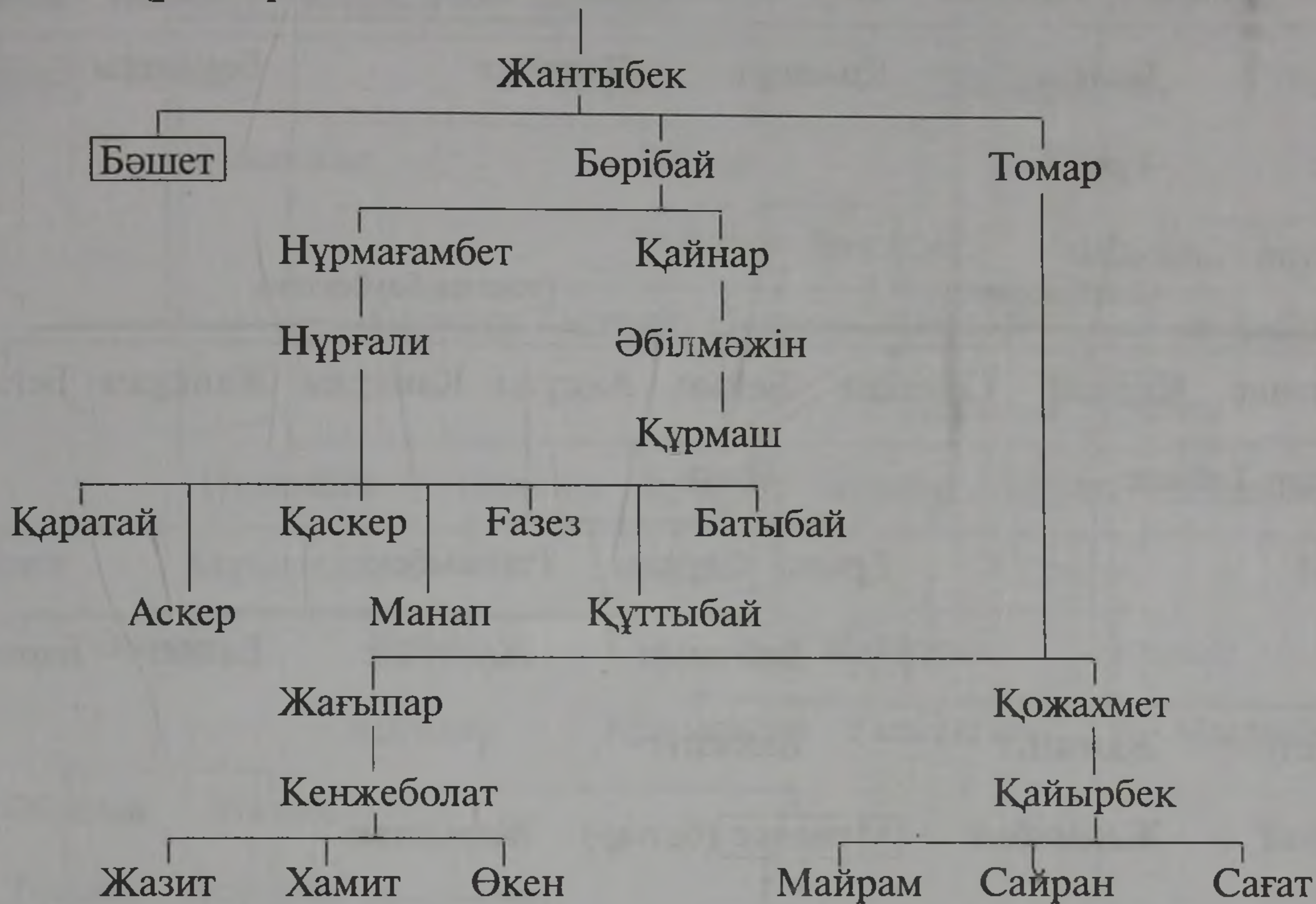

Жапар - Анда - Жиенбай - Уәйіс

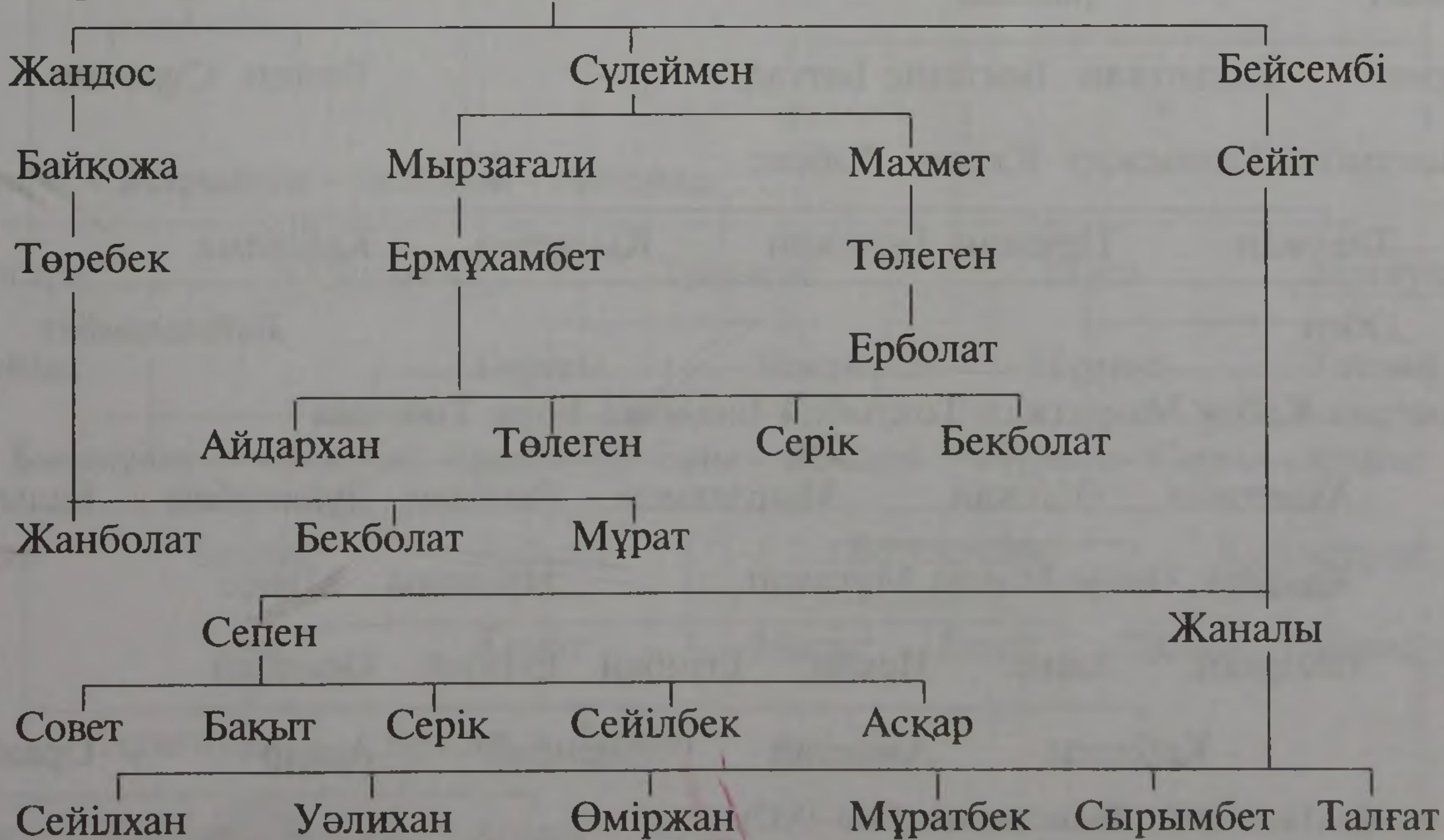

Бұл екі аталардың тұқымдары Қостанай облысында тұрады, саны шамамен 1500 үй; Қырғызбайдан - 250 үй, Теңізбайдан - 1250 үй. Ал Теңізбайлар: Жәнібек - 800 үй, Әлібек - 200 үй, Айдапсал мен Аткалтірлер - 250 үй. Құдайберді - үйсін Төле бидің күйеу баласы. Асаубай шешен, акын (1815-1897).

Теңізбай - Құдайберді - Әлібек - Текей

Құдайберді - Әлібек - Текей - Бәшет

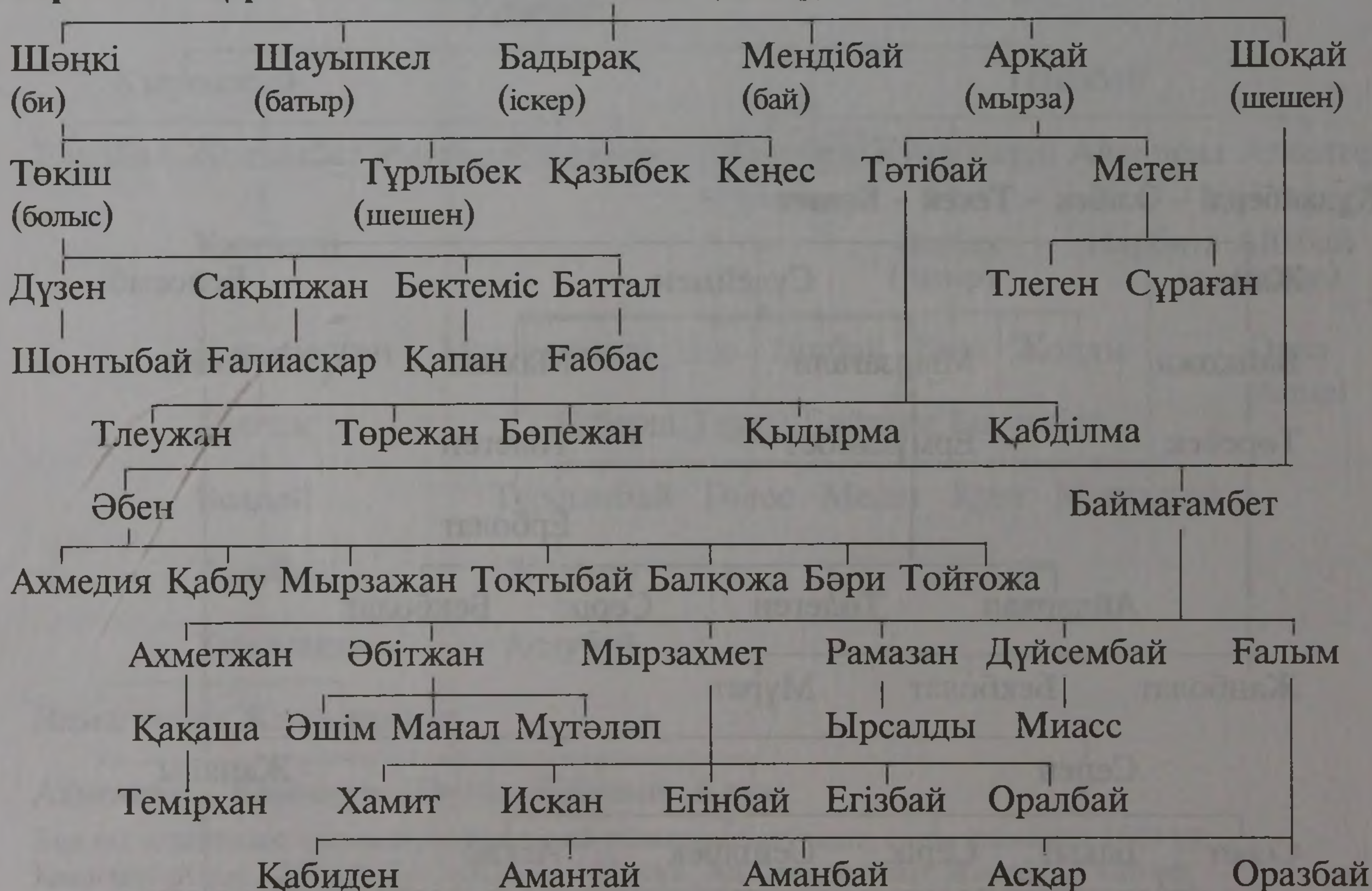

Қанжығалы шежіресі

Уәйіс - Тұяқбай - Теңізбай - Жәнібек (батыр)

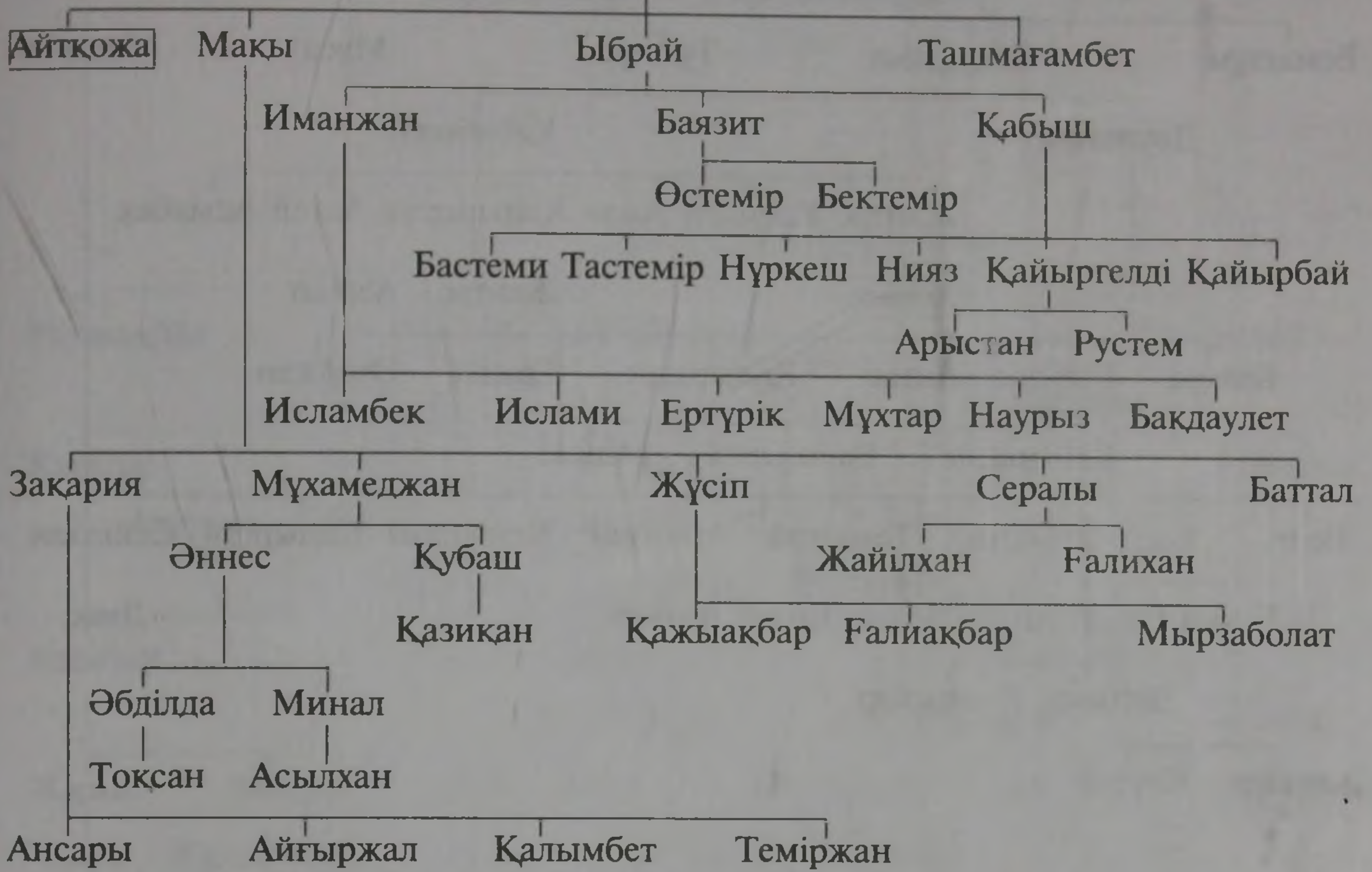

Бораншы - Қарасай - Байжігіт - Мендеке (батыр)

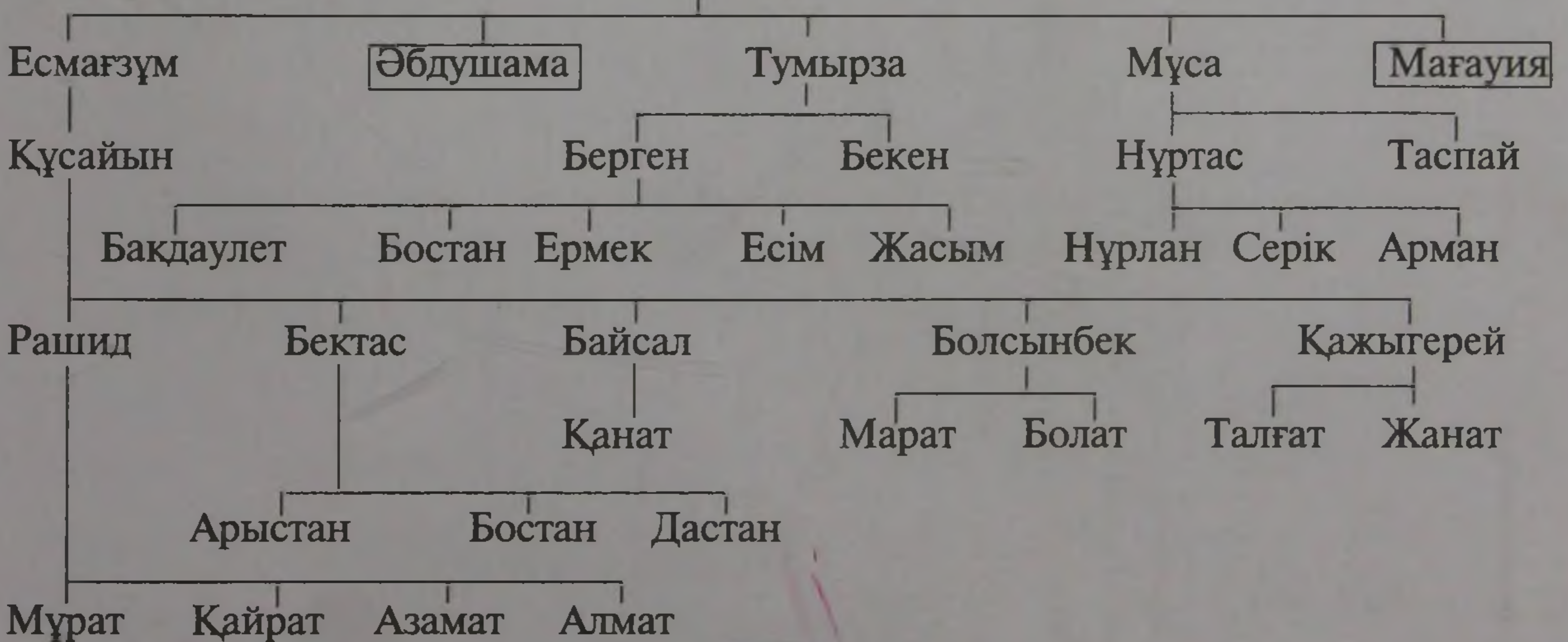

Шәңкі би (1811-1884), Төкіш болыс (1836-1882).

Қарасай - Байжігіт - Жарылғап - Белгібай

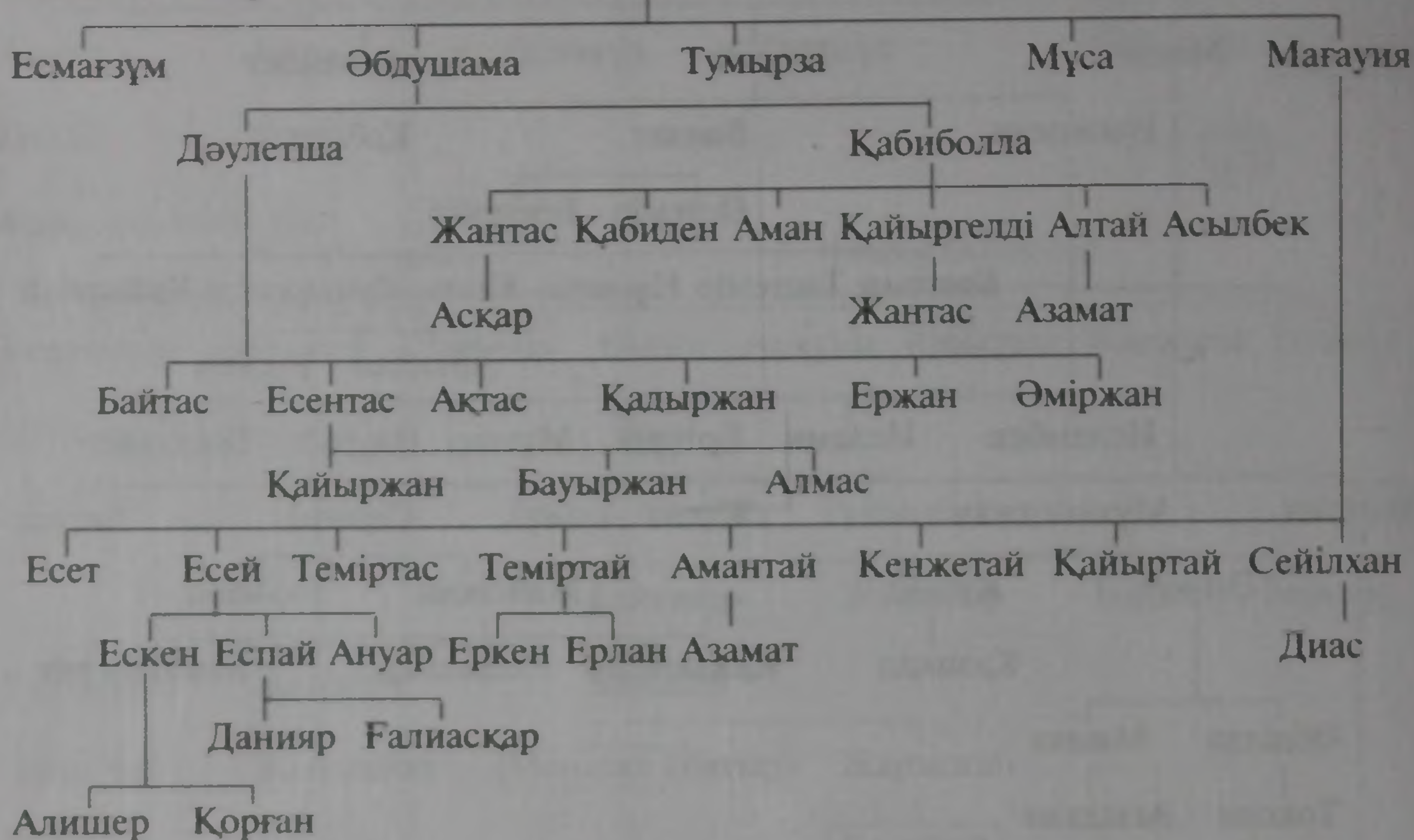

Байжігіт - Жарылғап - Белгібай - Айтқожа

Қанжығалы шежіресі

Байжігіт - Жарылғап - Белгібай - Айтқожа

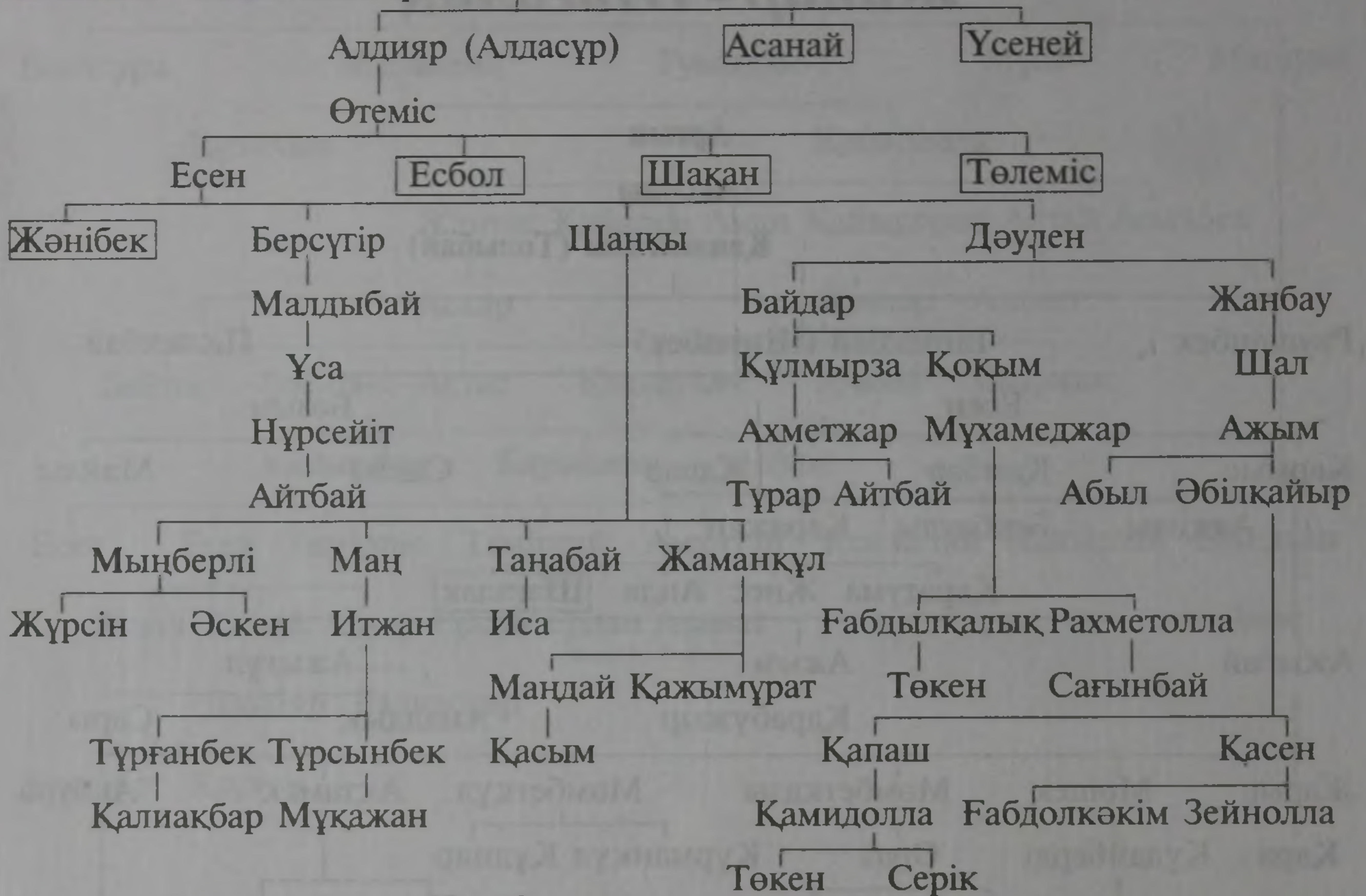

Жапар - Шағалақ

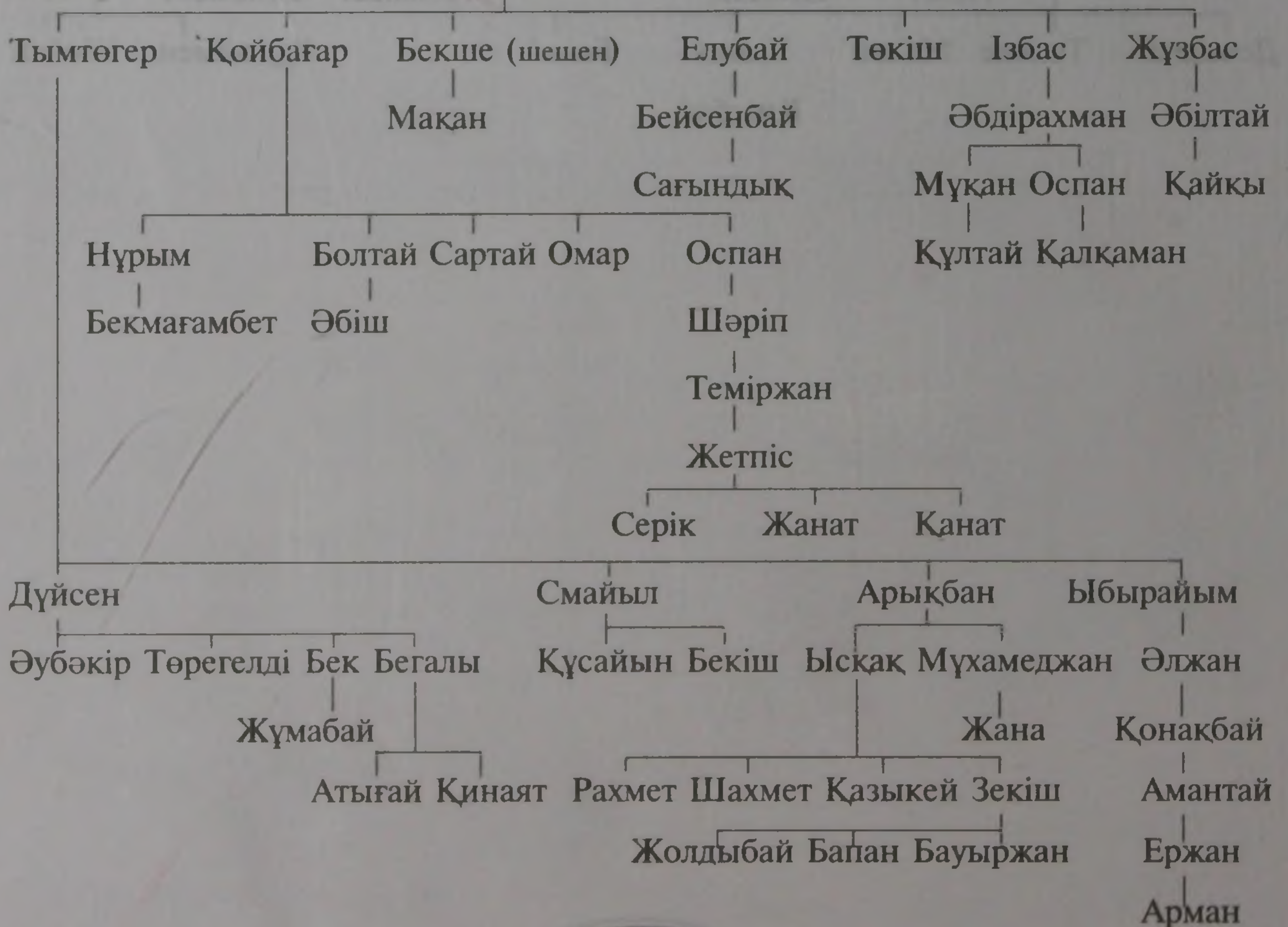

Қанжығалы шежіресі

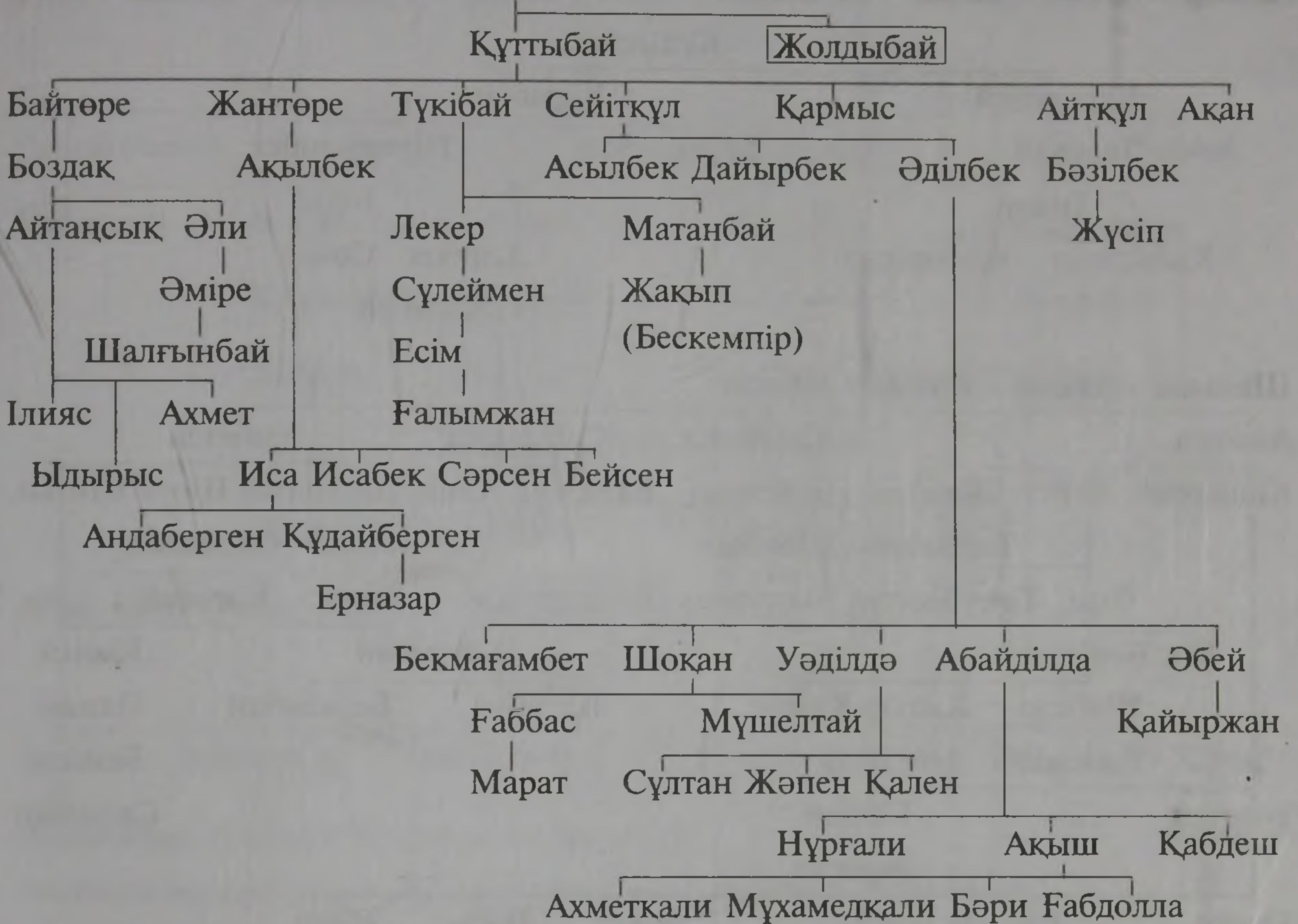
Ішпекбай - Есен - Жапар - Шағалақ

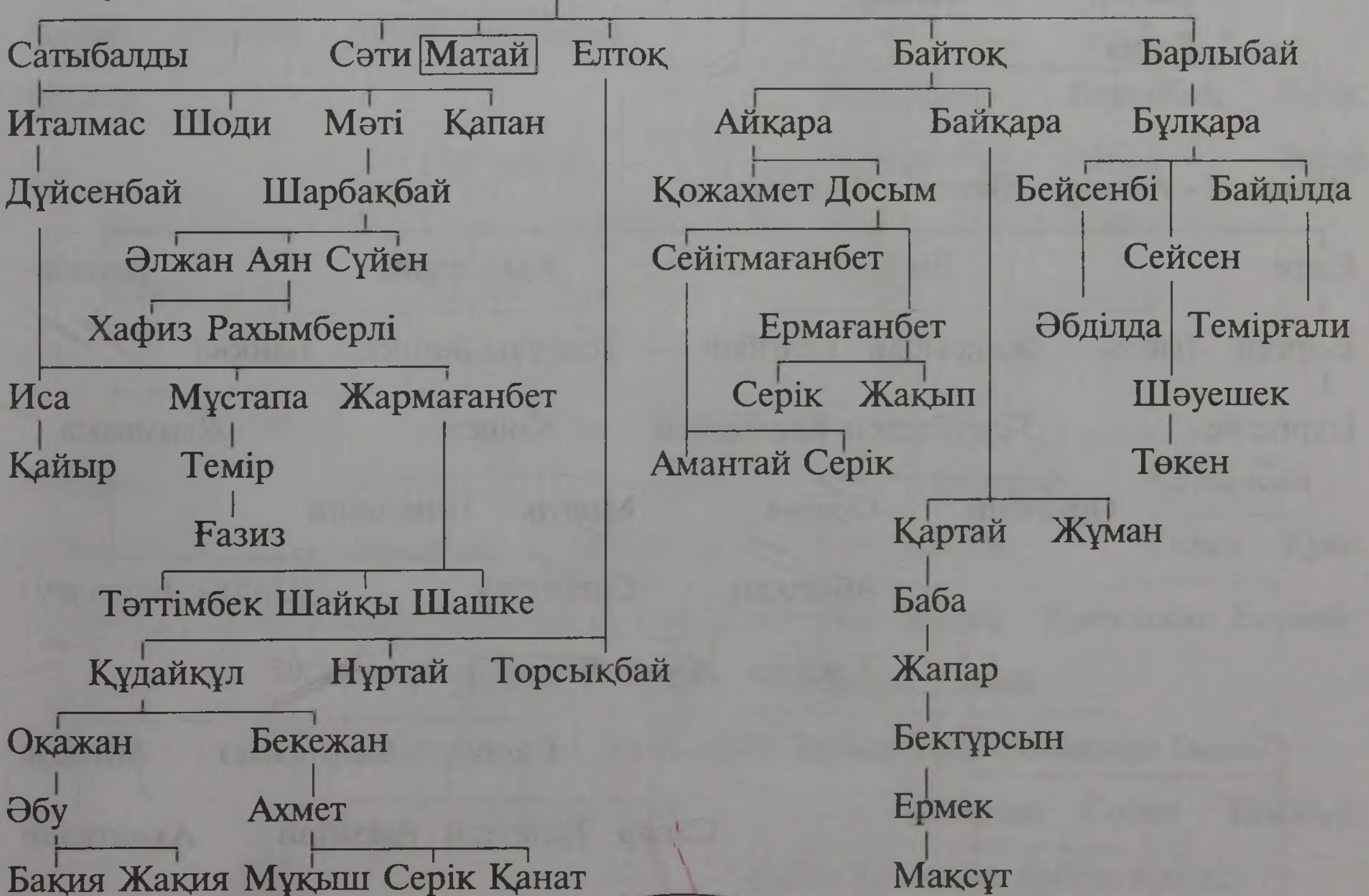
Алдияр - Өтеміс - Есен - Жәнібек

Шағалақ - Алдияр - Өтеміс - Есбол

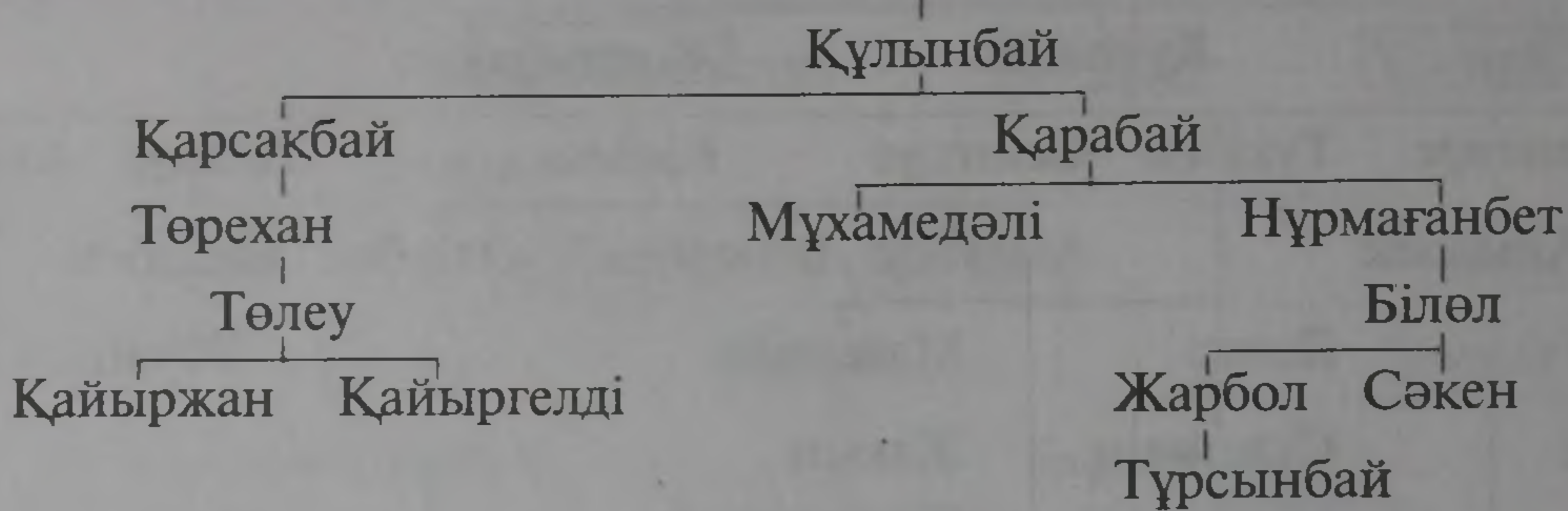

Алдияр - Өтеміс - Есбол - Жолдыбай

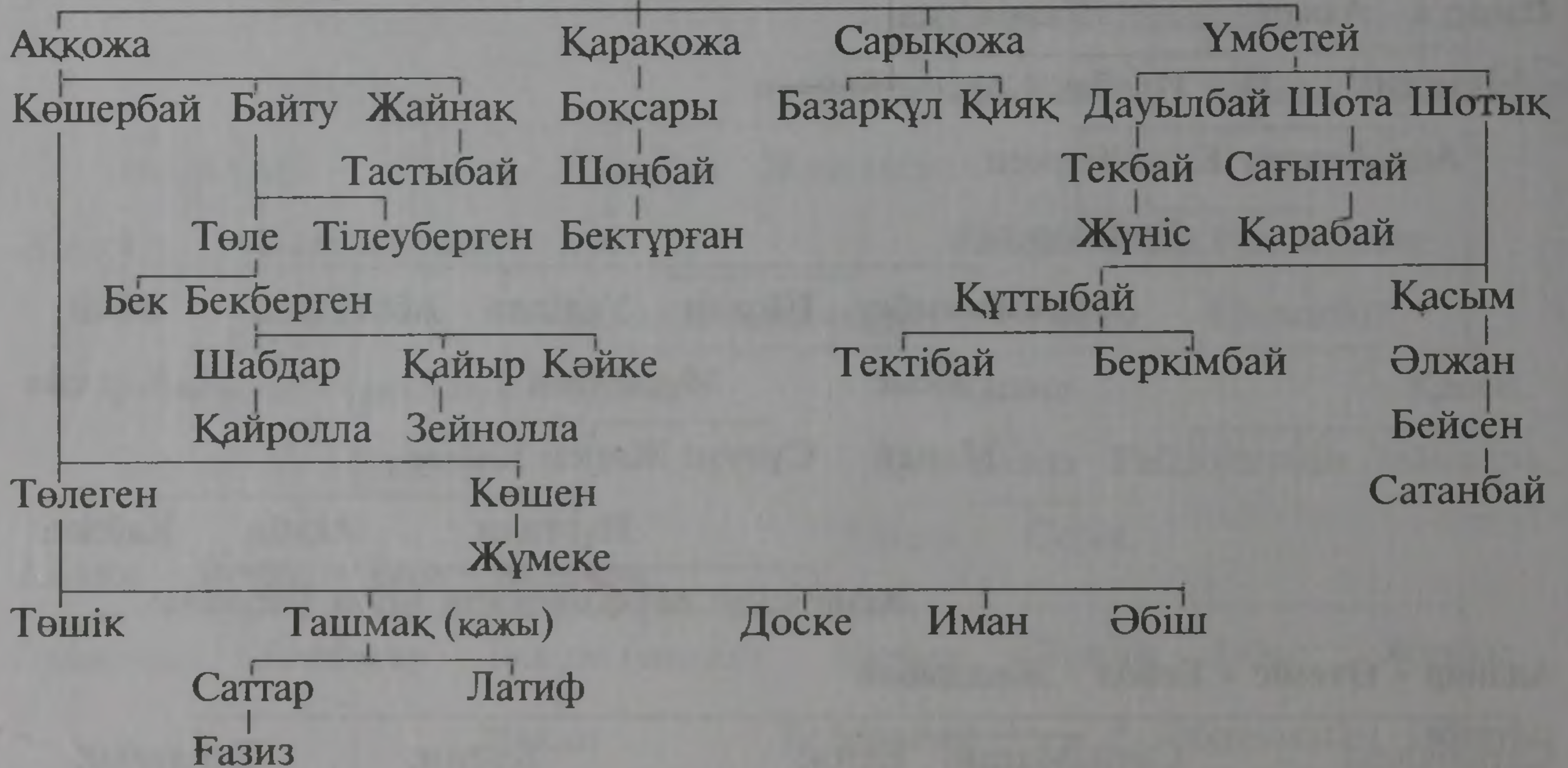

Қанжығалы шежіресі

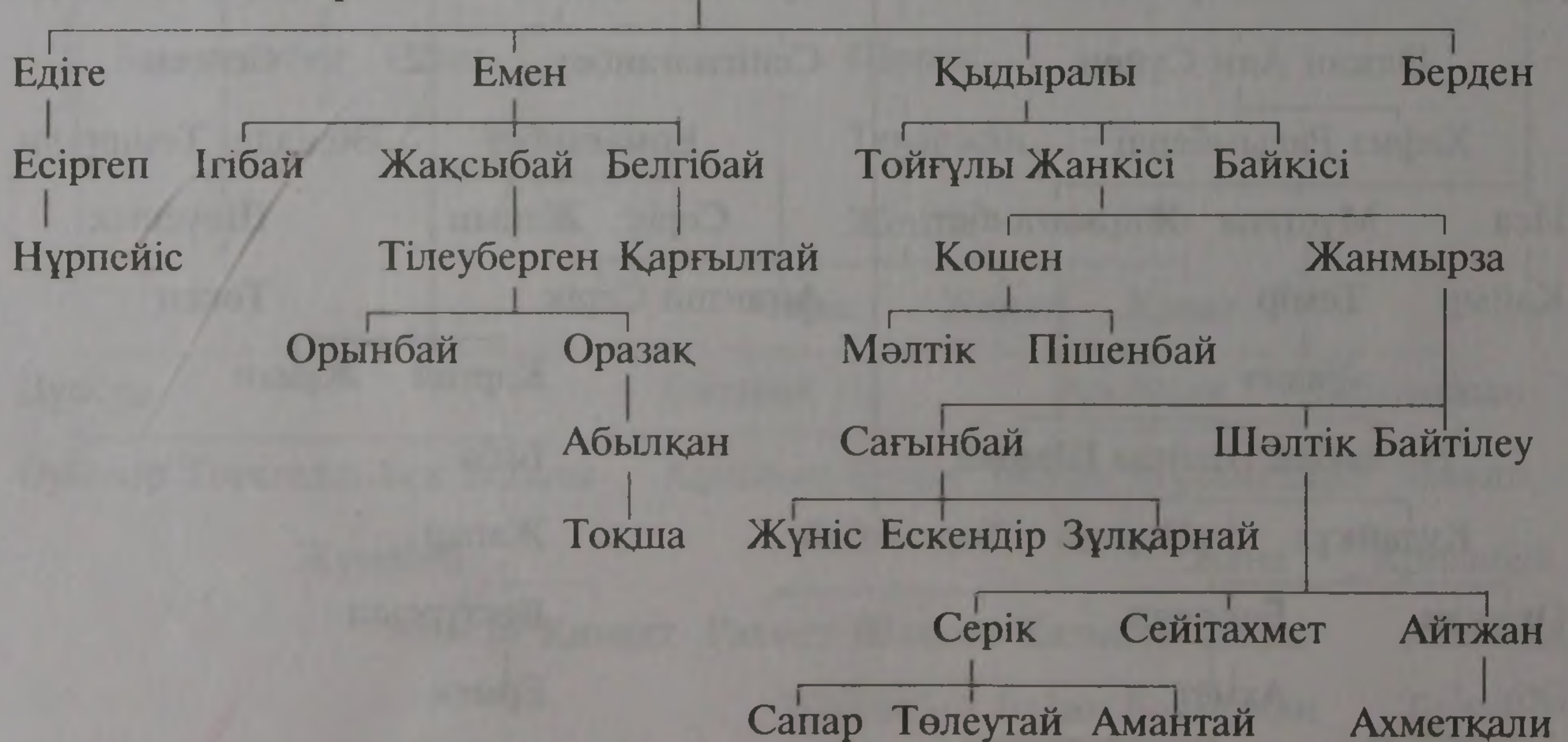
Алдияр - Өтеміс - Есбол - Жолдыбай - Матай

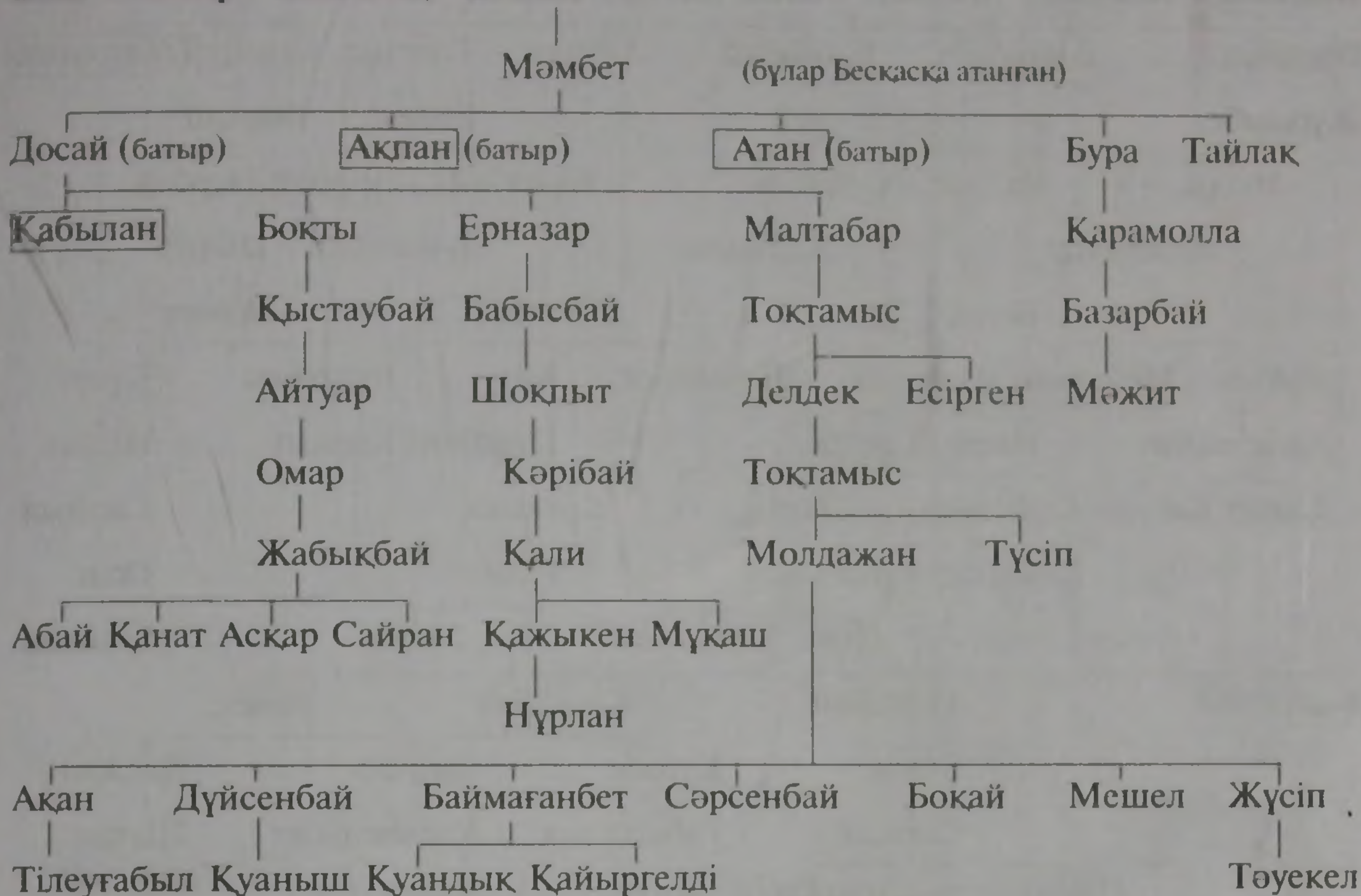
Шағалақ - Алдияр - Өтеміс - Шақан

Шағалақ - Алдияр - Өтеміс - Төлеміс

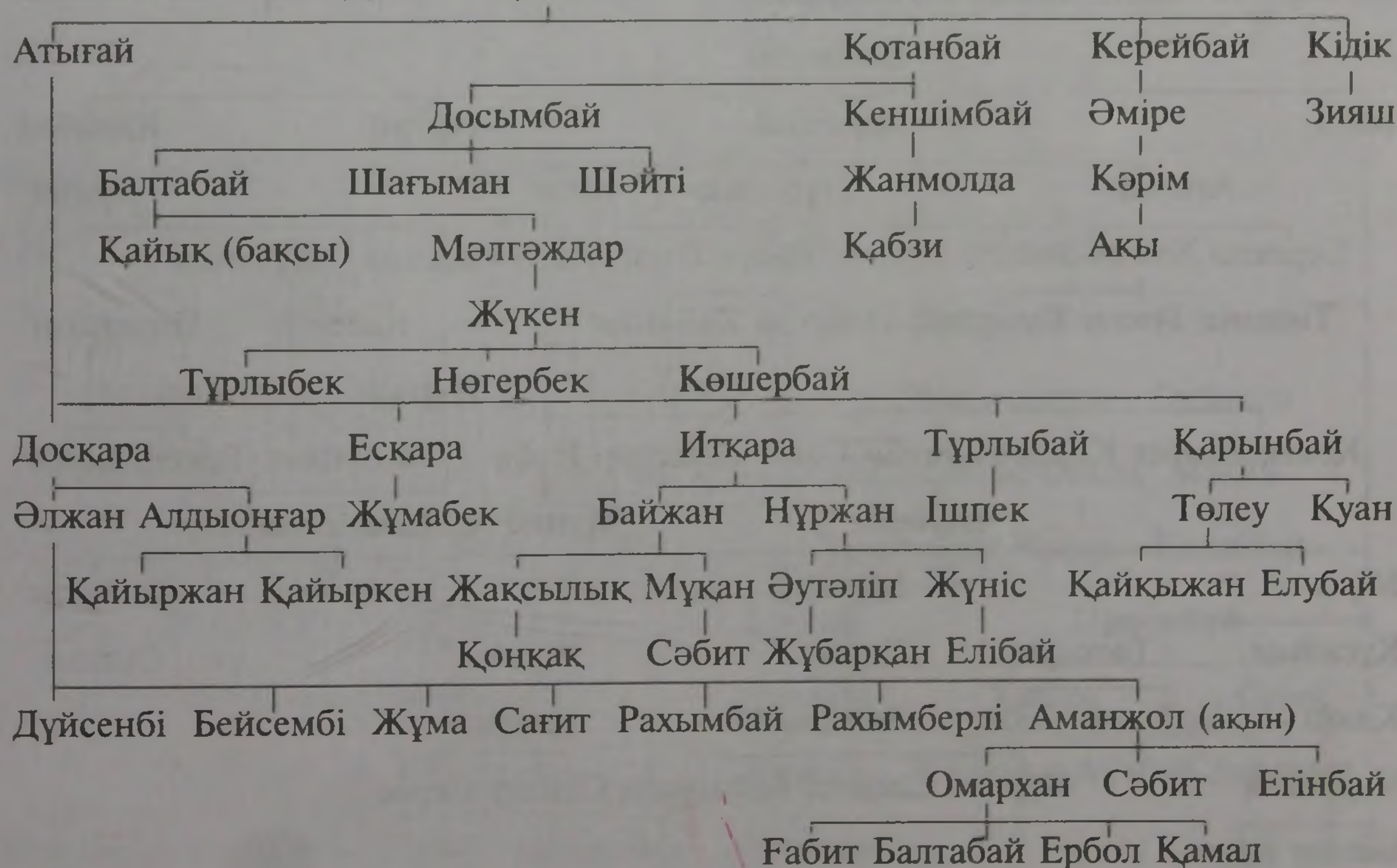

Есен - Жапар - Шағалақ - Асанай

Мәмбеттің бесқасқасы атағандар Бөгенбайдың үзенгілес серіктері, батыр інілері.

Асанай - Мәмбет - Досай - Қабылан

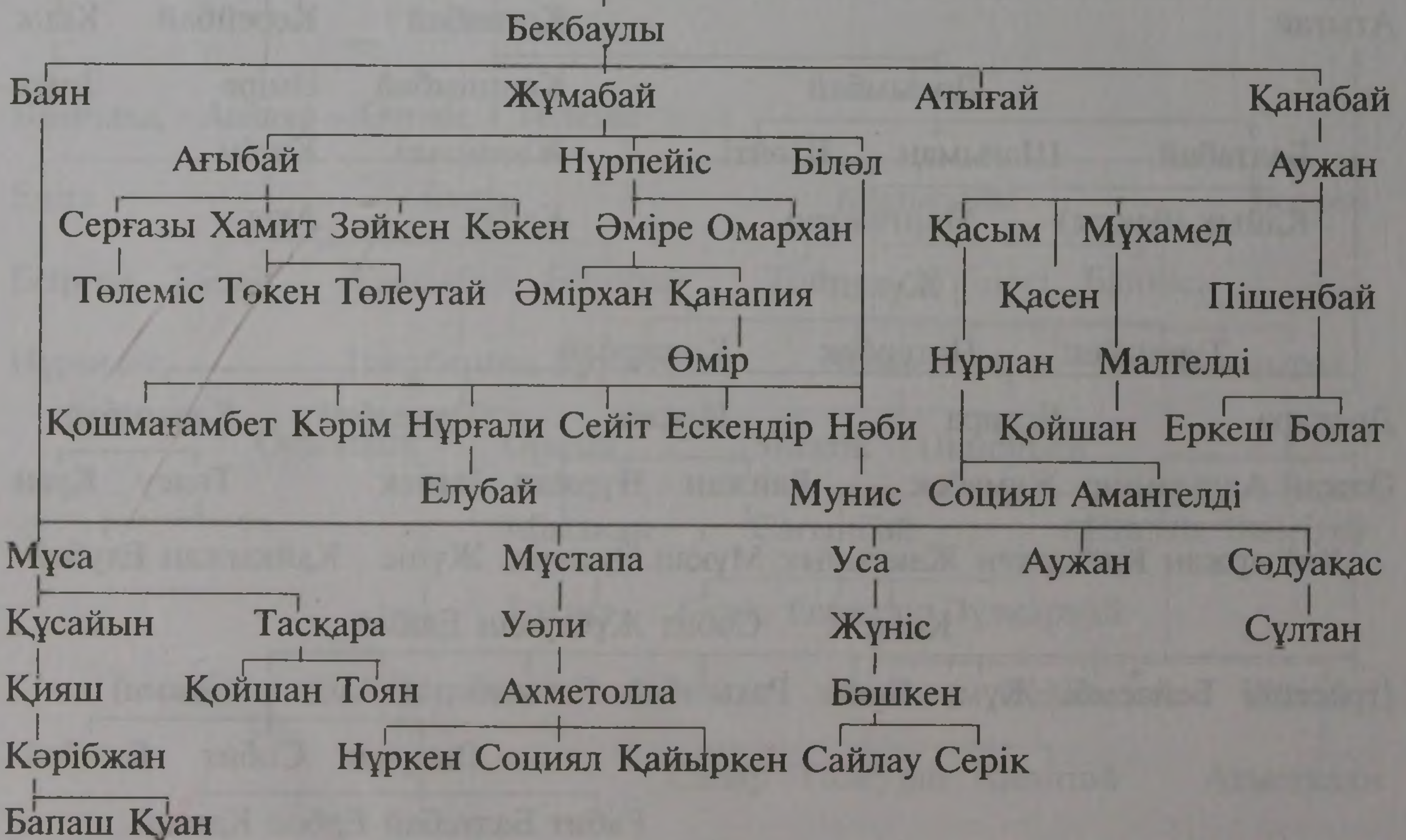

Қанжығалы шежіресі

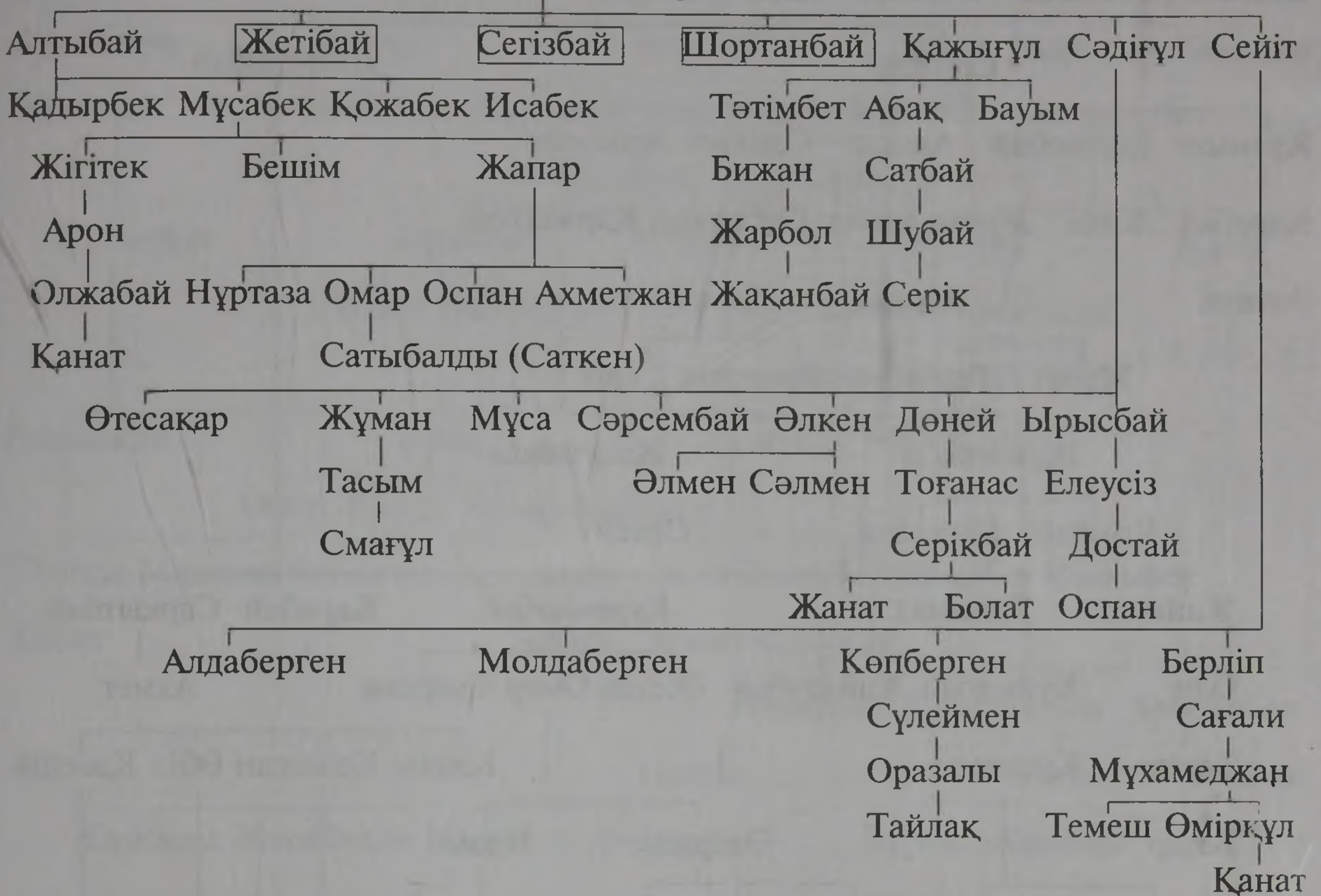
Шағалақ - Асанбай - Мәмбет - Ақпан (батыр)

Асанай - Мәмбет - Ақпан - Тобыршық

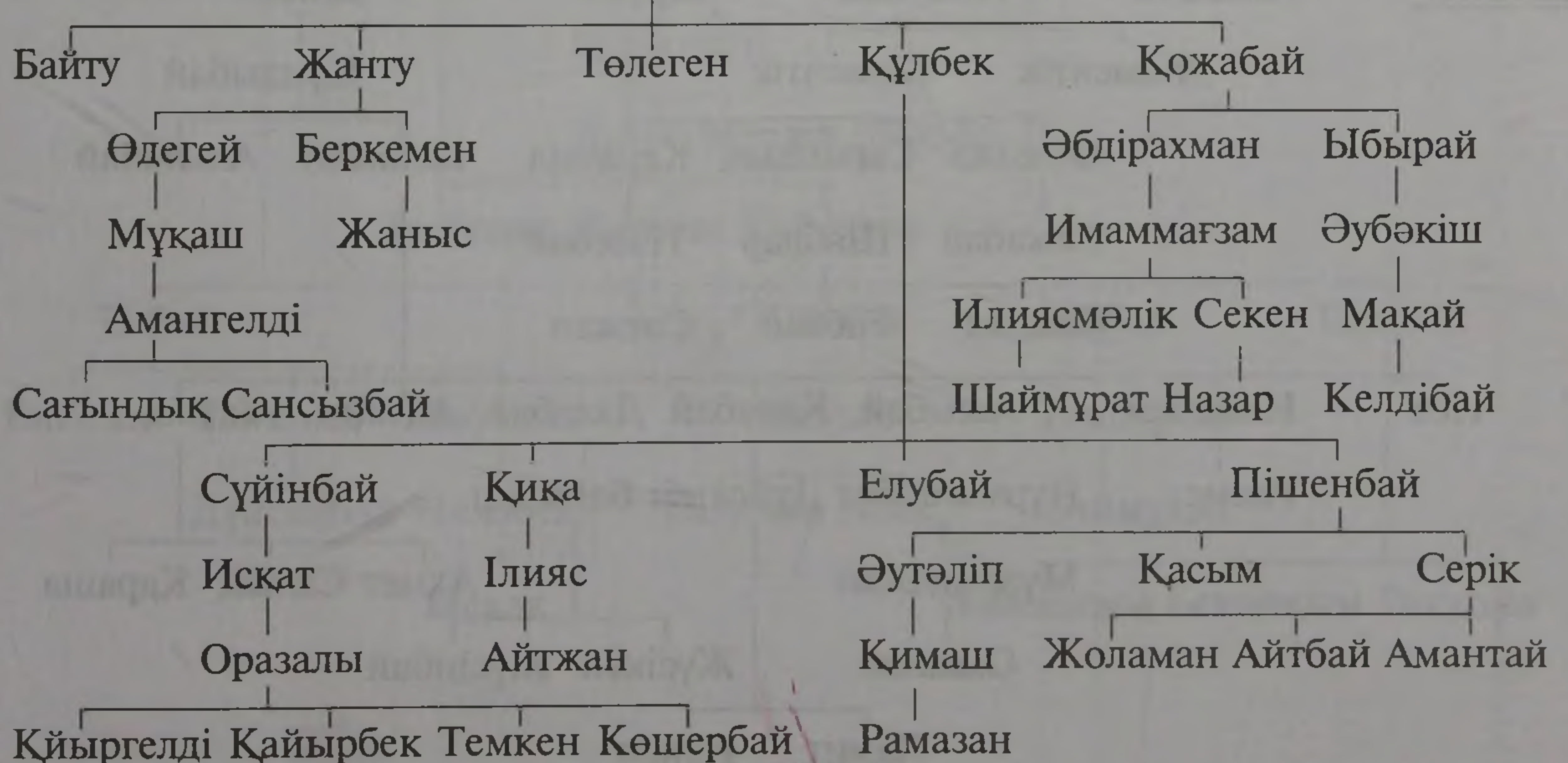

Шағалақ - Асанай - Мәмбет - Атан (батыр)

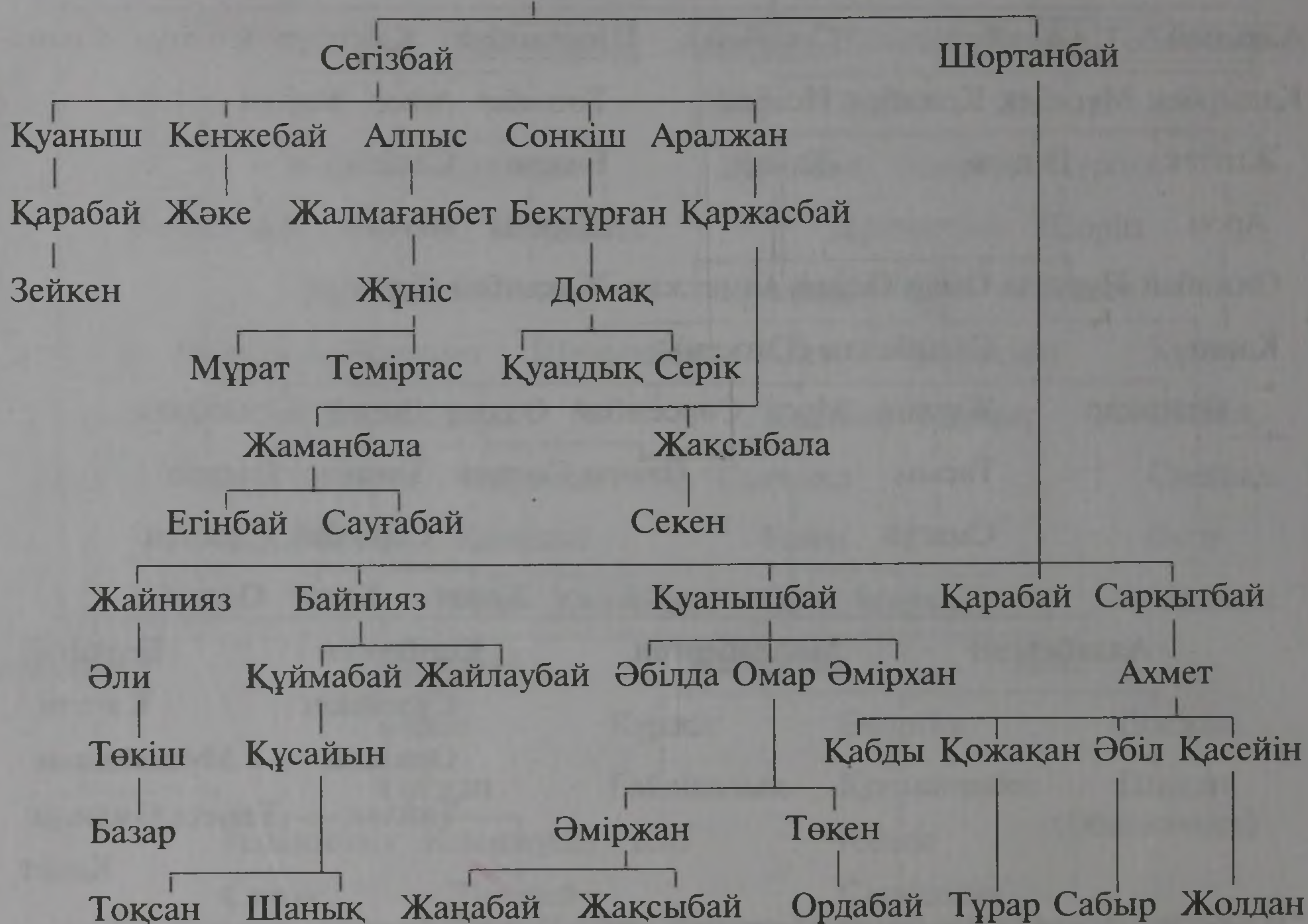
“Мәмбеттің ұлы ер Атан жау сауырын басқанда”, - деген Үмбетей жырау.
Ерейментау жоталарының бірін Атанның Қаратауы деп атаған.

Асанай - Мәмбет - Атан - Жетібай

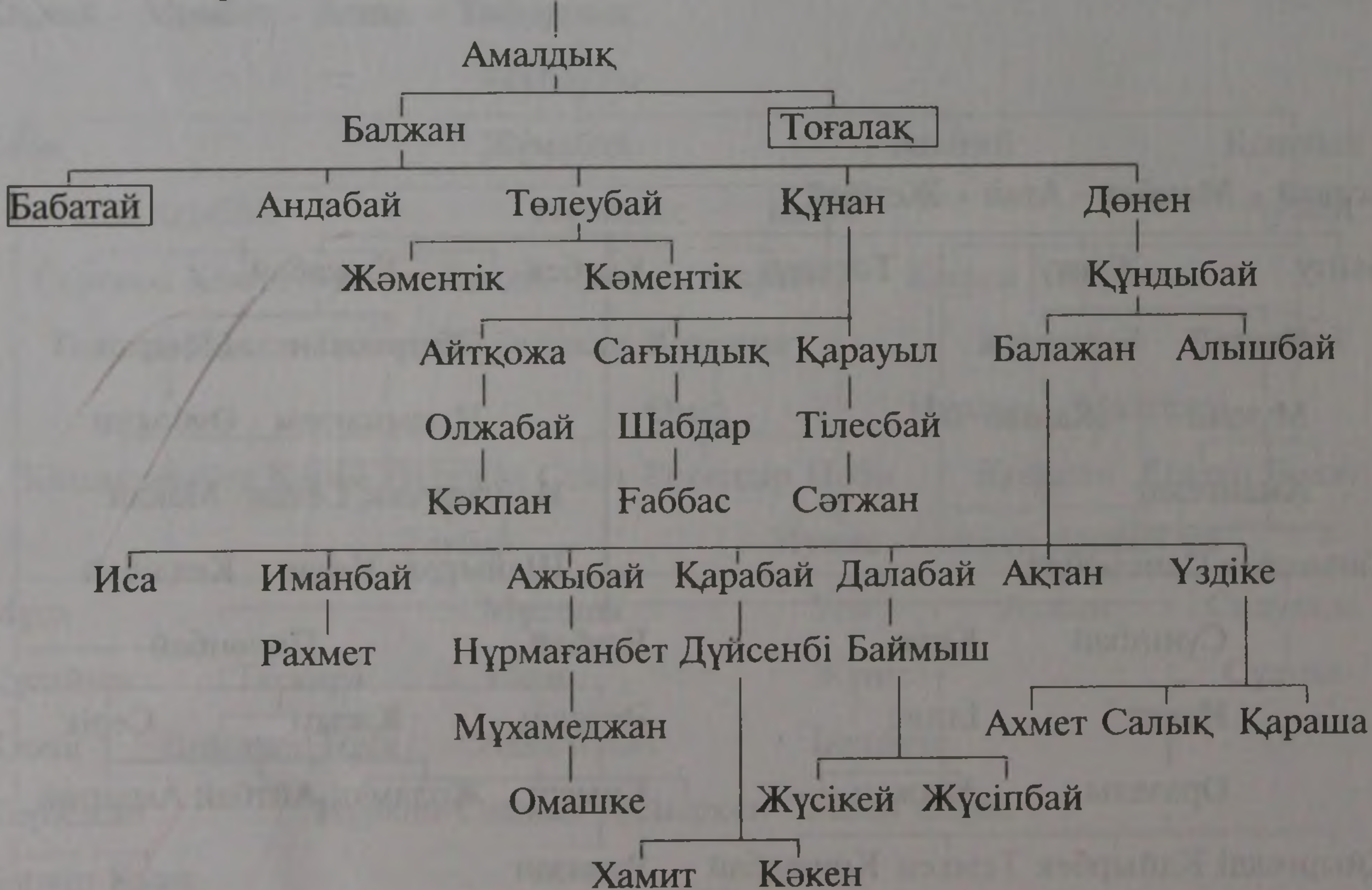

Қанжығалы шежіресі

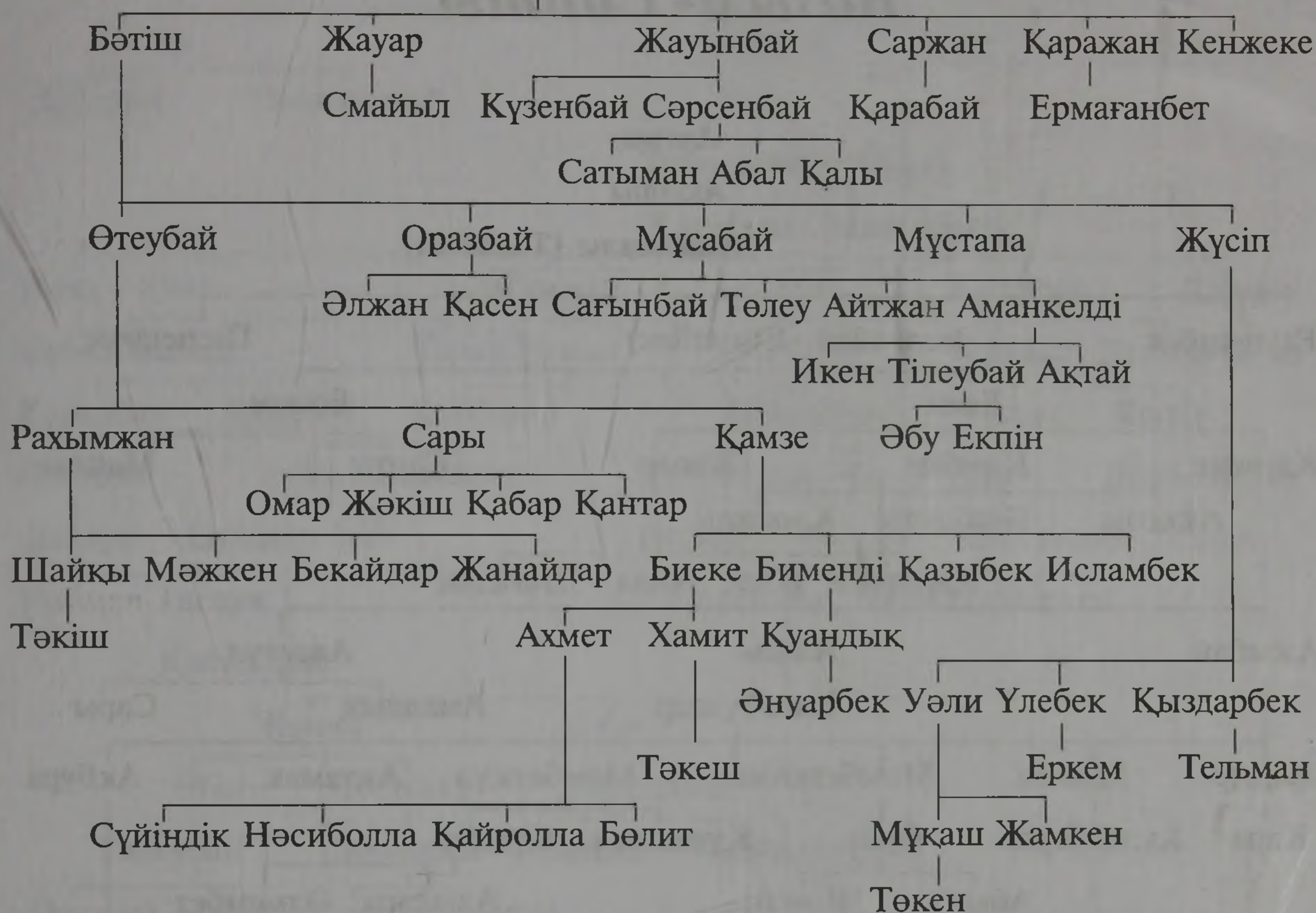
Шағалақ - Асанай - Мәмбет - Атан (батыр)

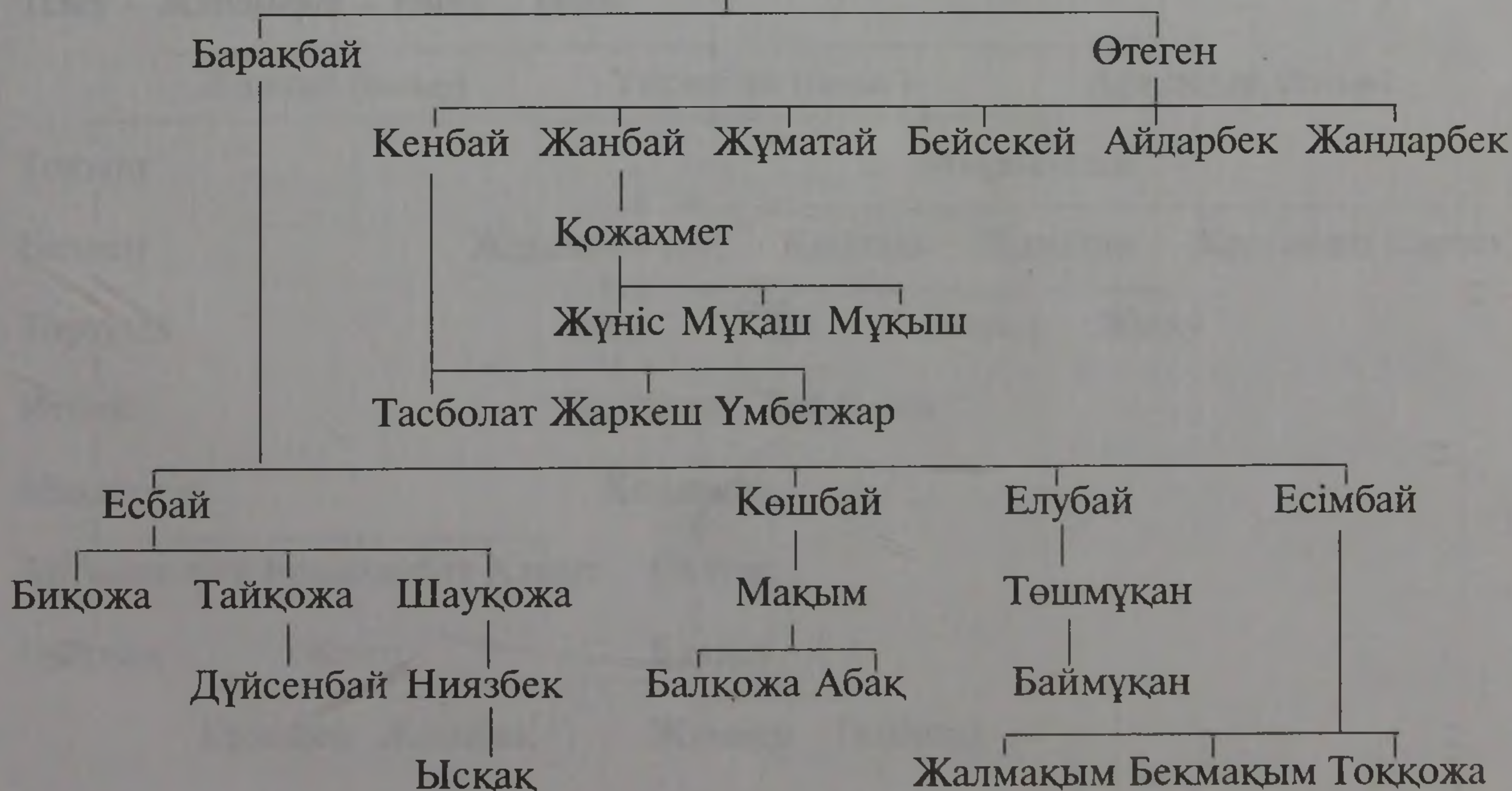
Есен - Жапар - Шағалақ - Үсней

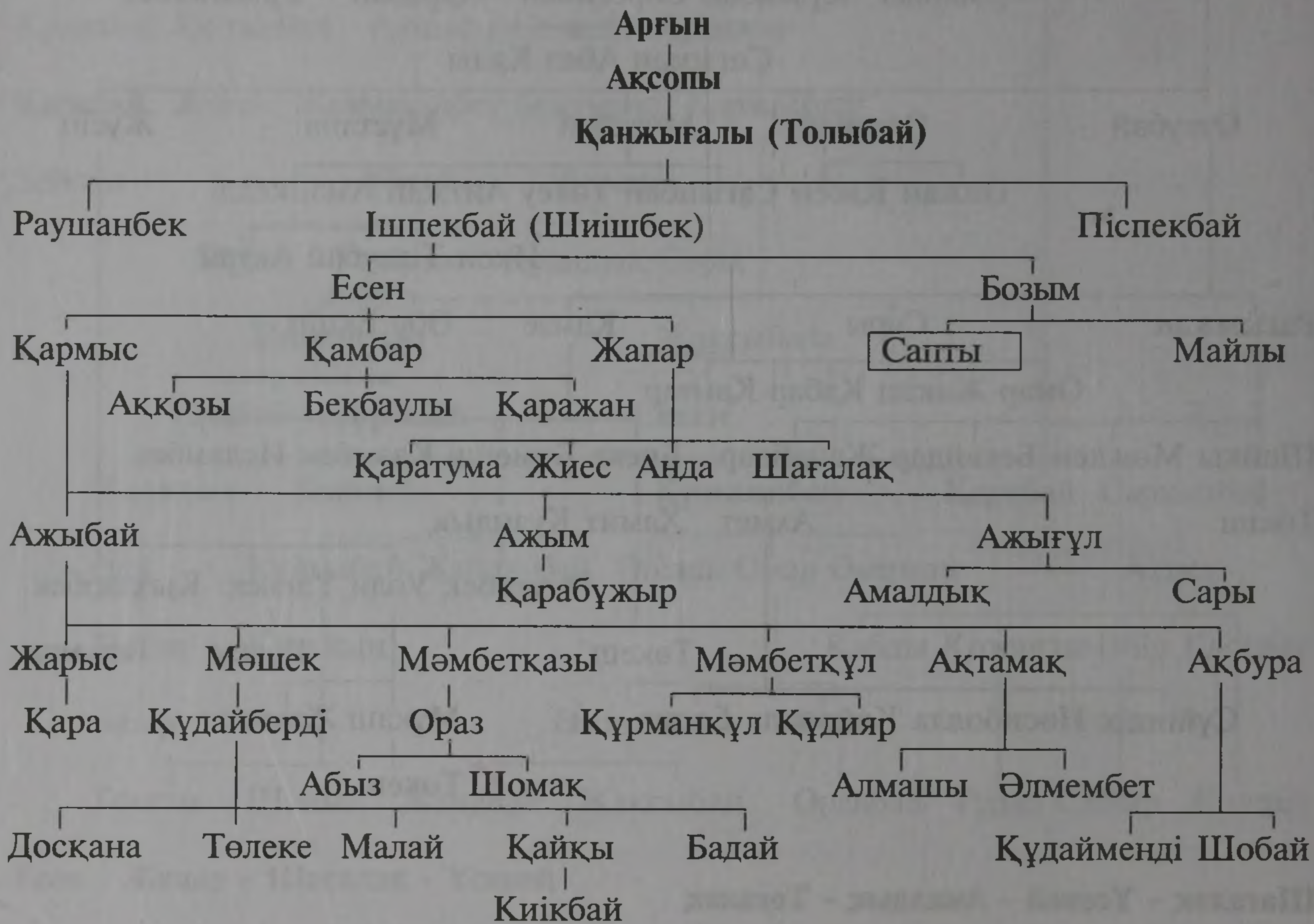
Үсеней - Амалдық - Балжан - Бабатай

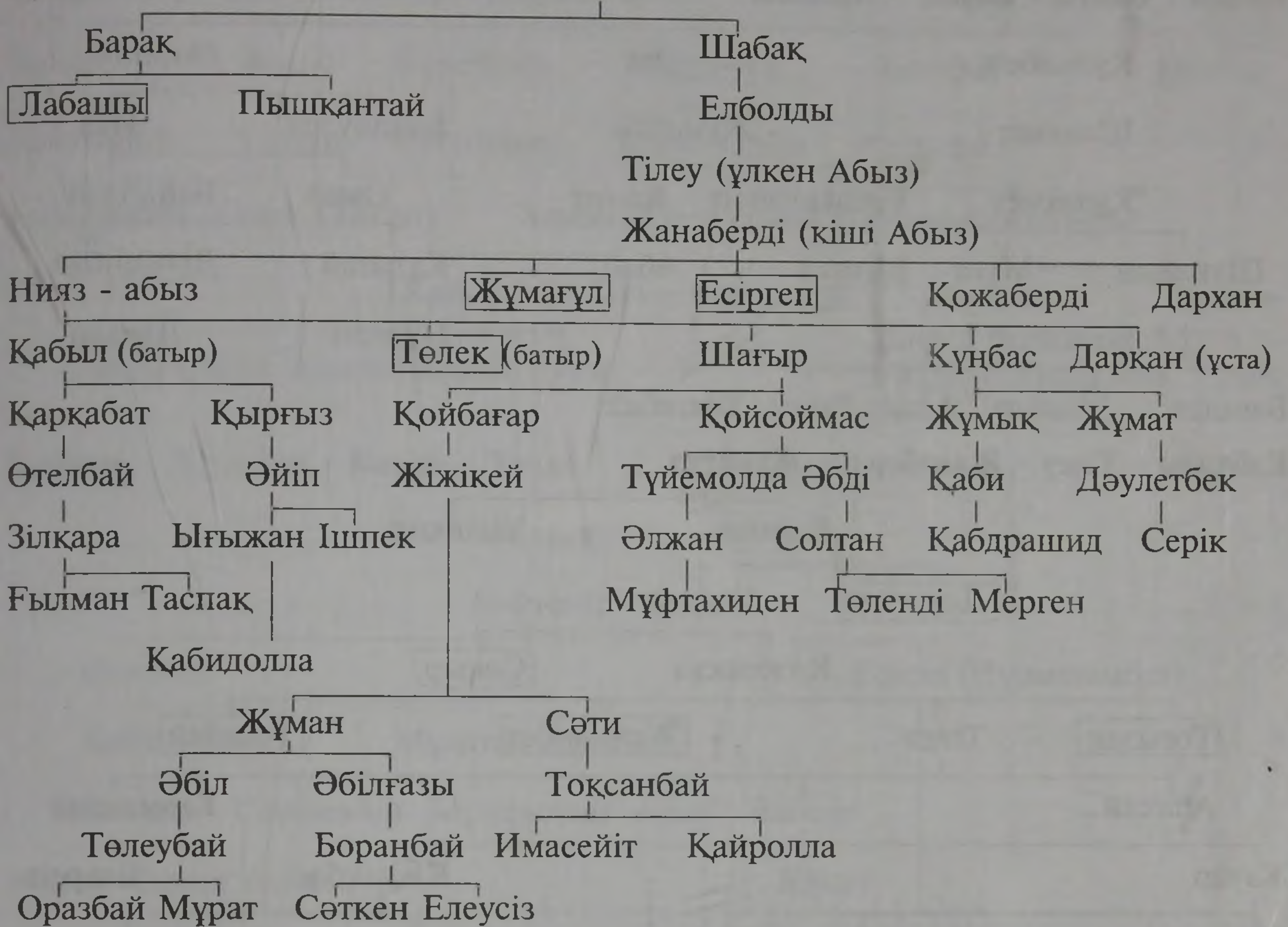
Шағалақ - Үсеней - Амалдық - Тоғалақ

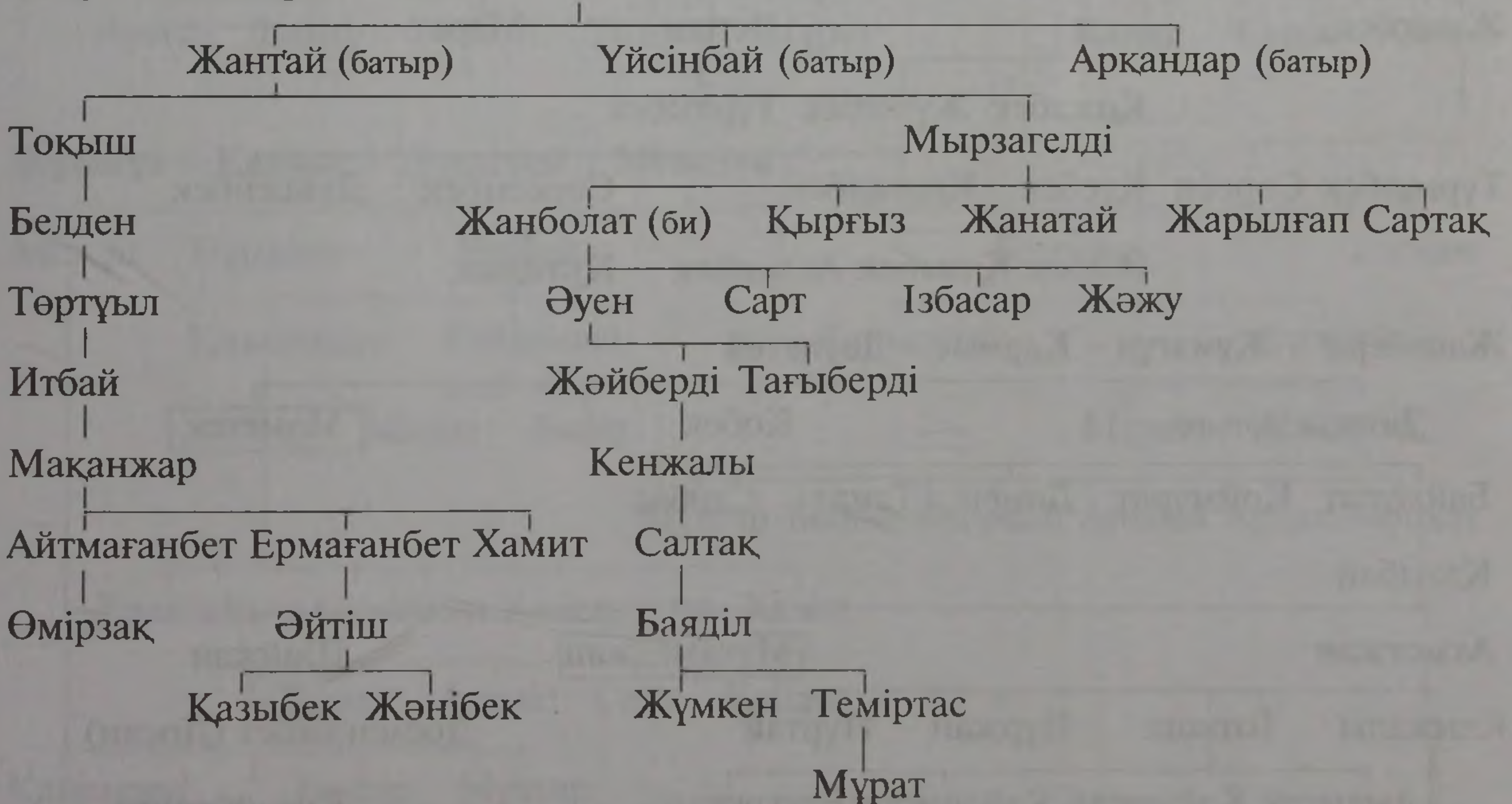
Бозым-Сапты

Қанжығалы - Ішпекбай - Бозым - Сапты

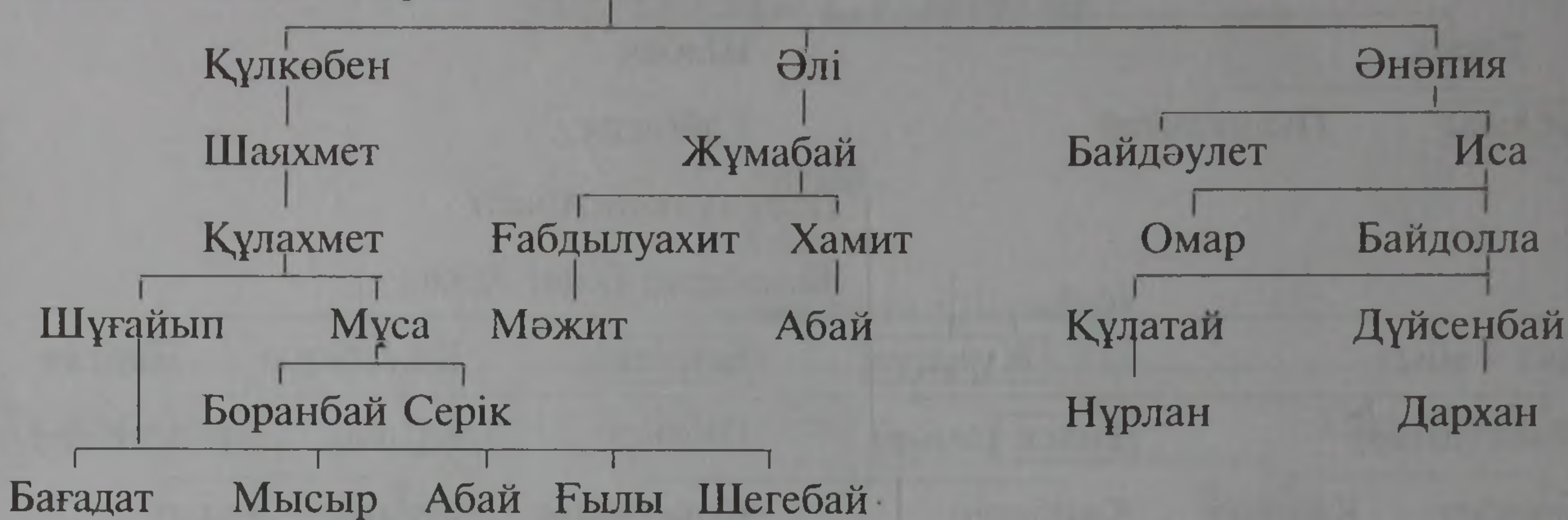
Тілеу - Жанаберді - Нияз - Төлек

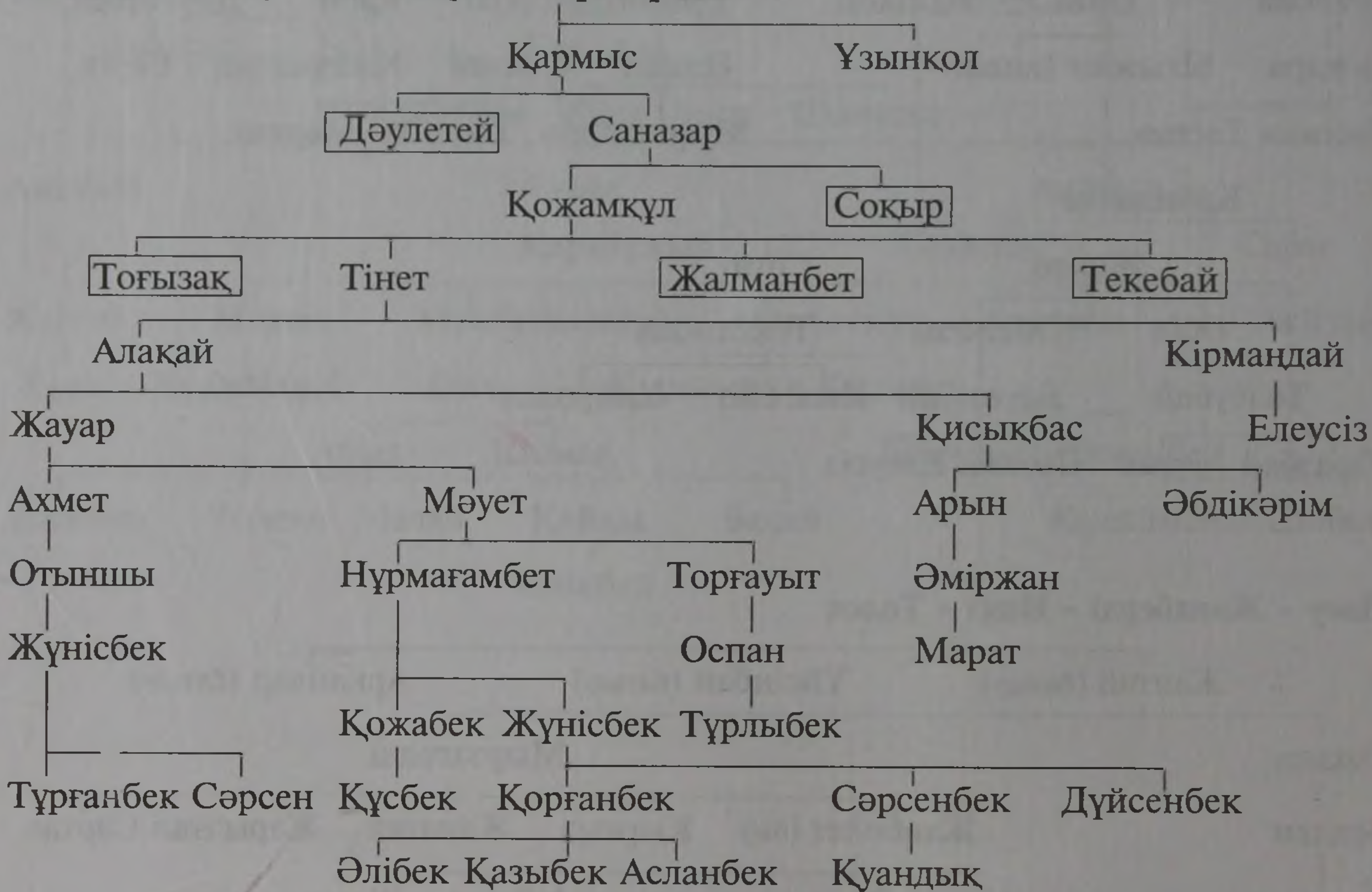
Жантай-батыр, 1711-1771. Үржар өзені бойында Алакөл маңында қалмақтармен кескілескен аяусыз ұрыста қаза болады. Зираты сол жерде.

Қанжығалы шежіресі

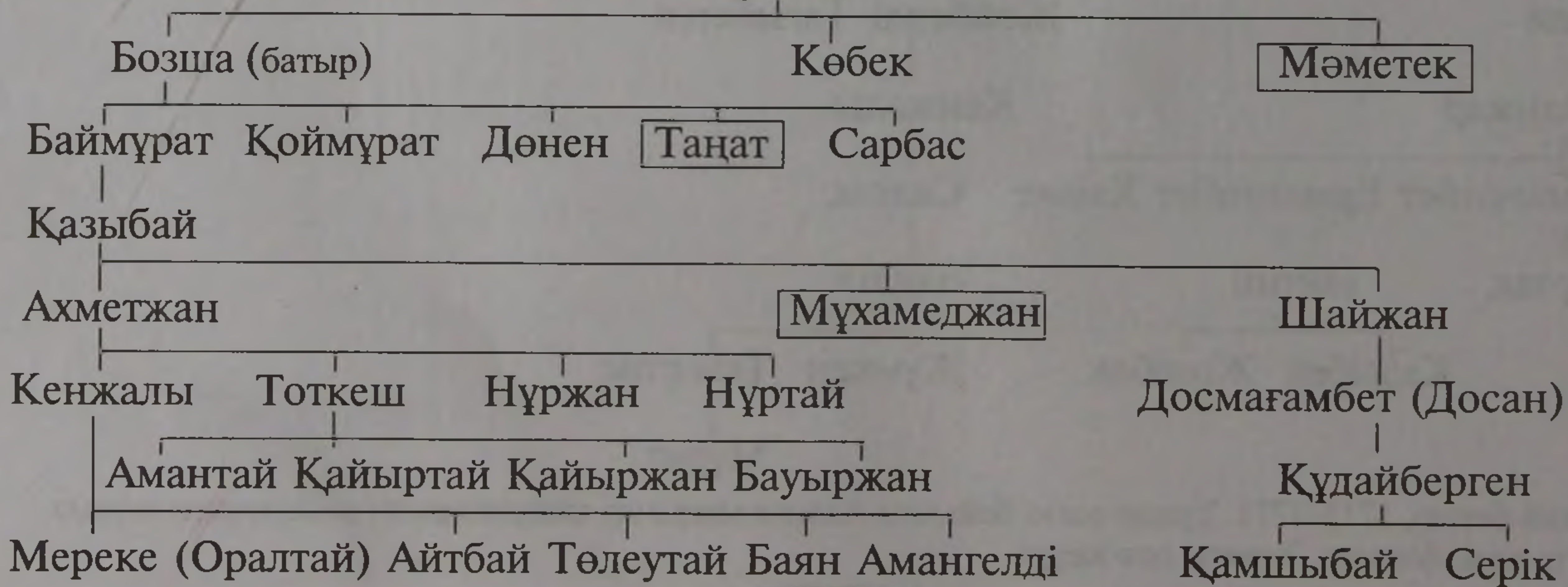
Бозым - Сапты - Барақ - Лабашы

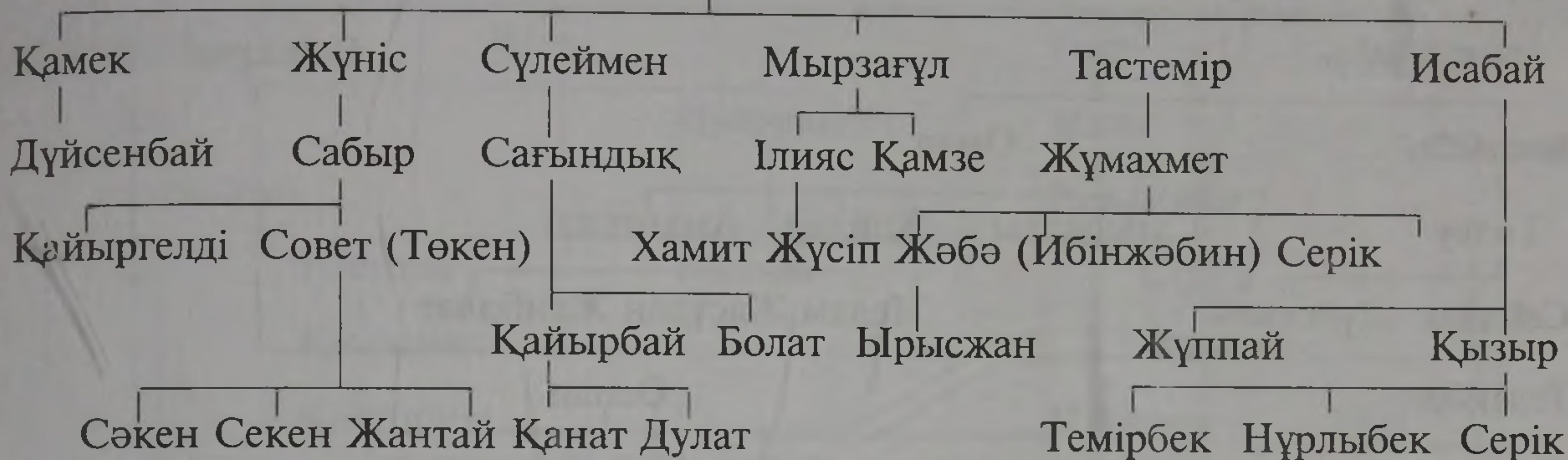
Елболды - Тілеу - Жанаберді - Жұмағұл

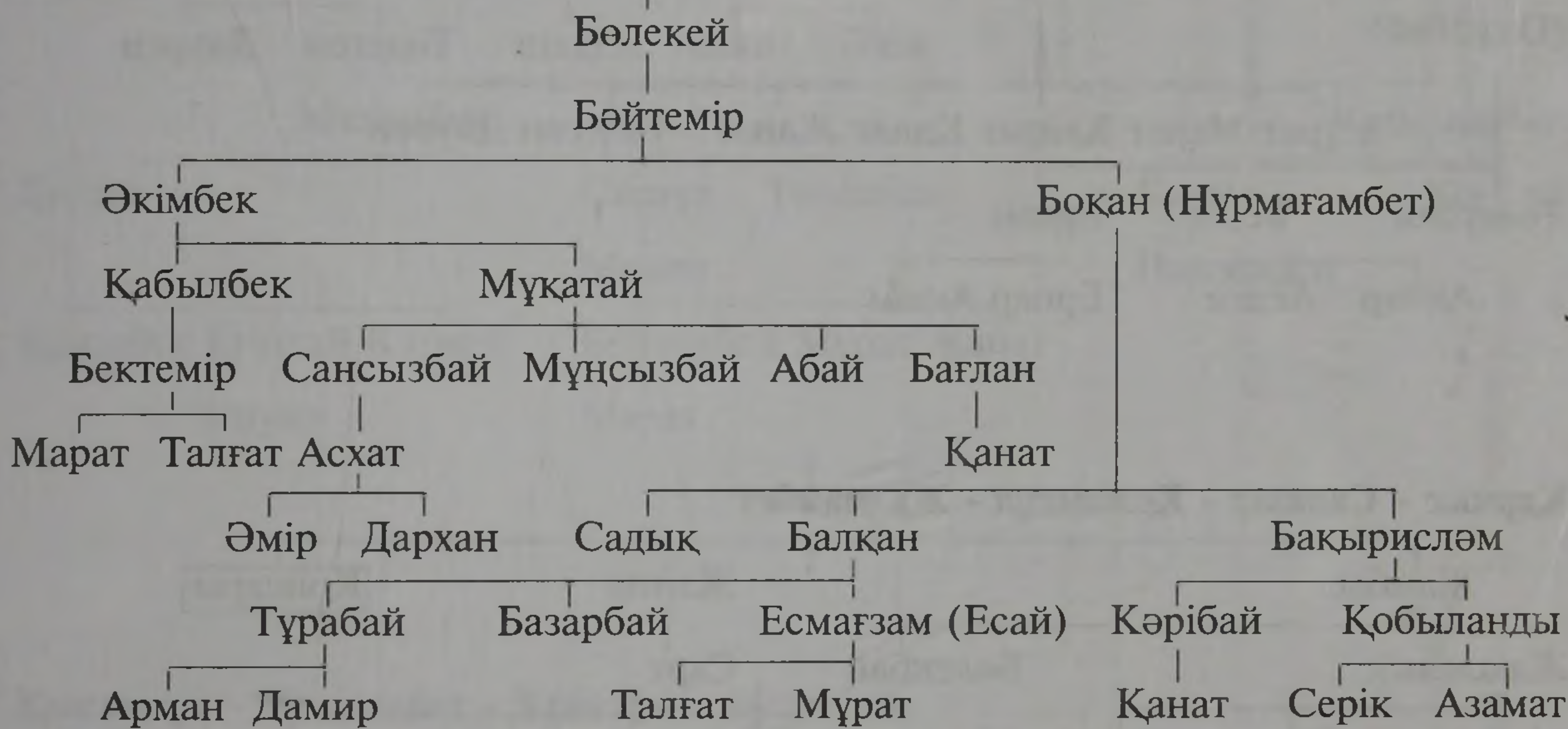
Жанаберді - Жұмағұл - Қармыс - Дәулетей

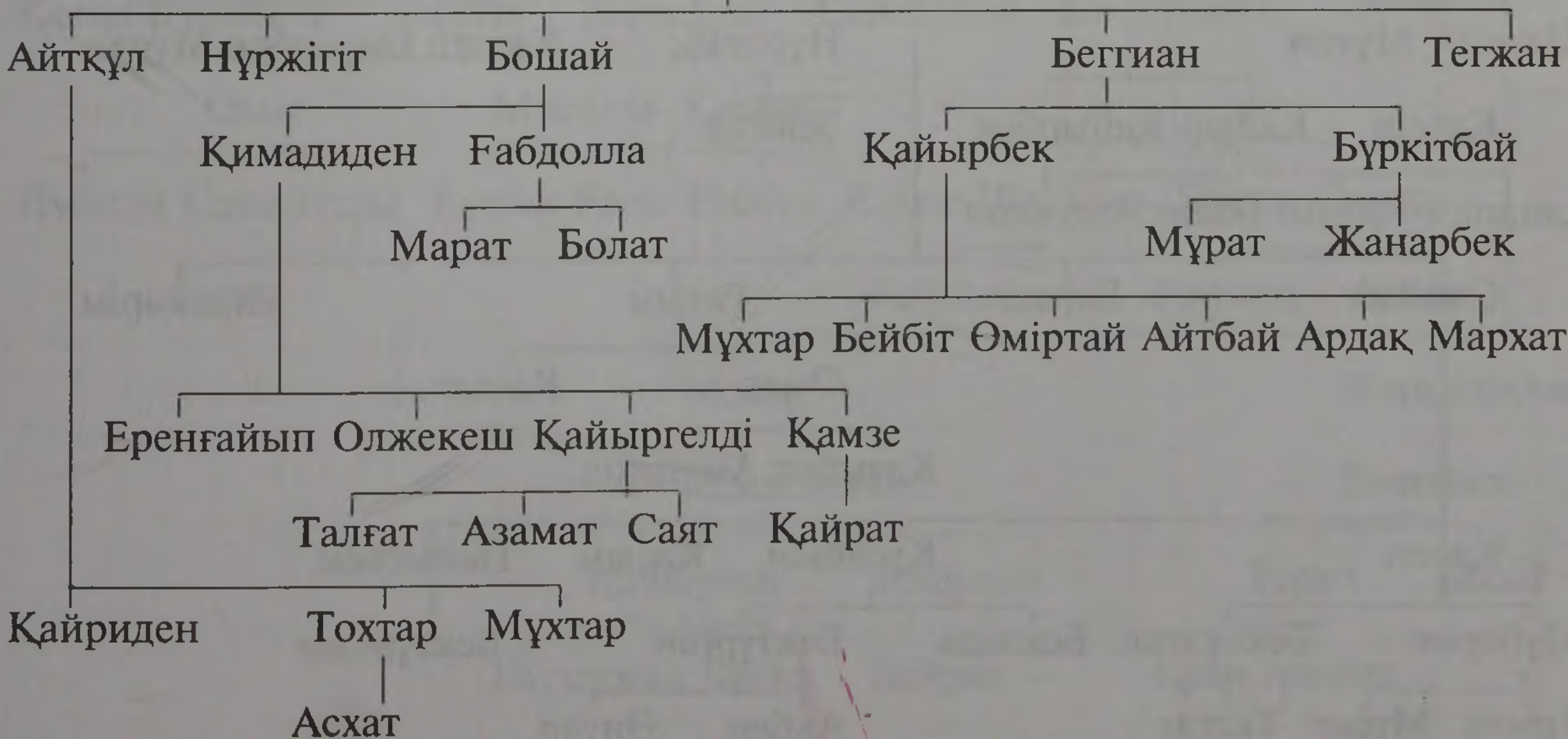
Бозша - Баймұрат - Қазыбай - Мұхамеджан

Қармыс - Дәулетей - Бозша - Таңат

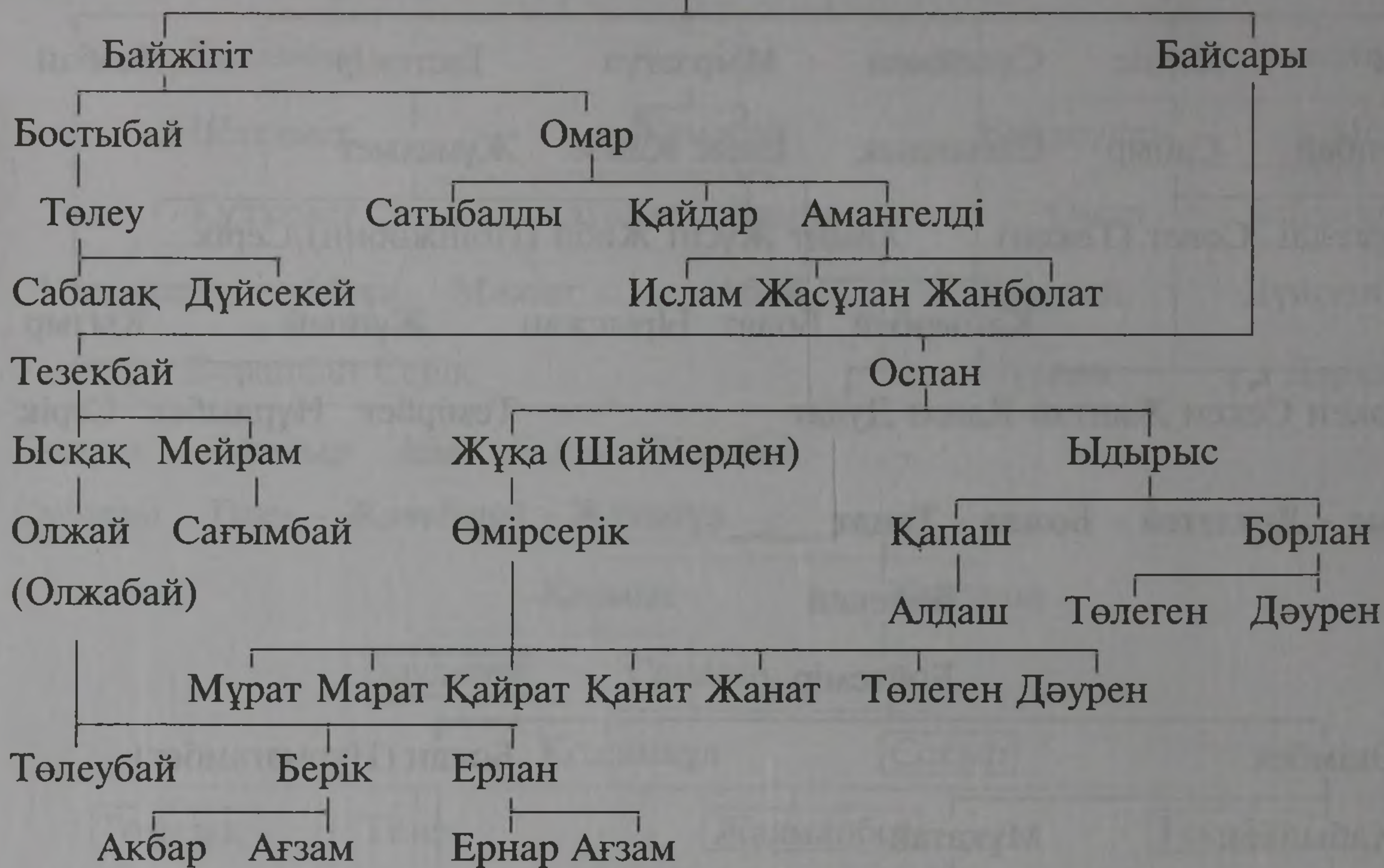

Жұмағұл - Қармыс - Дәулетей - Мәметек

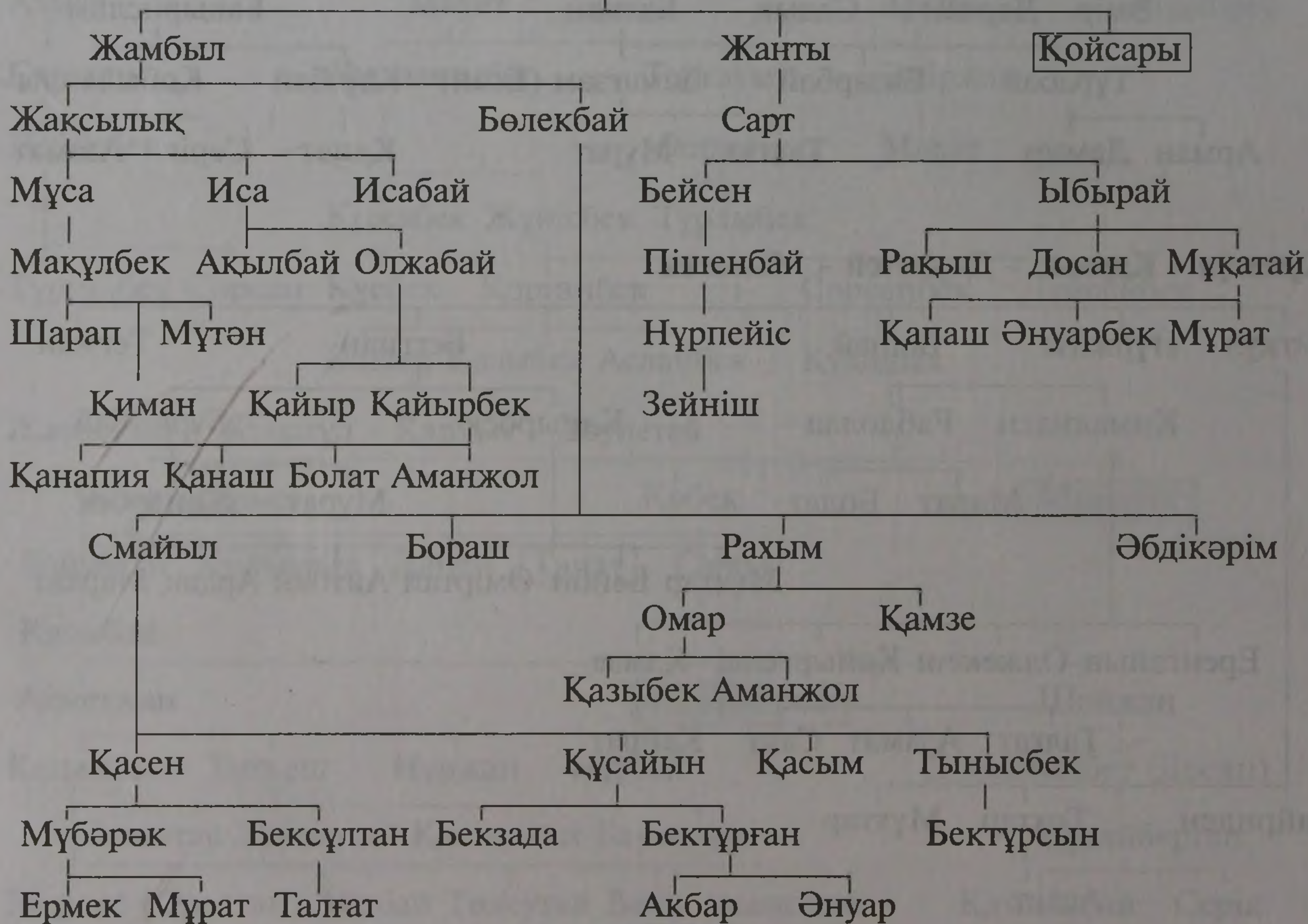

Қанжығалы шежіресі

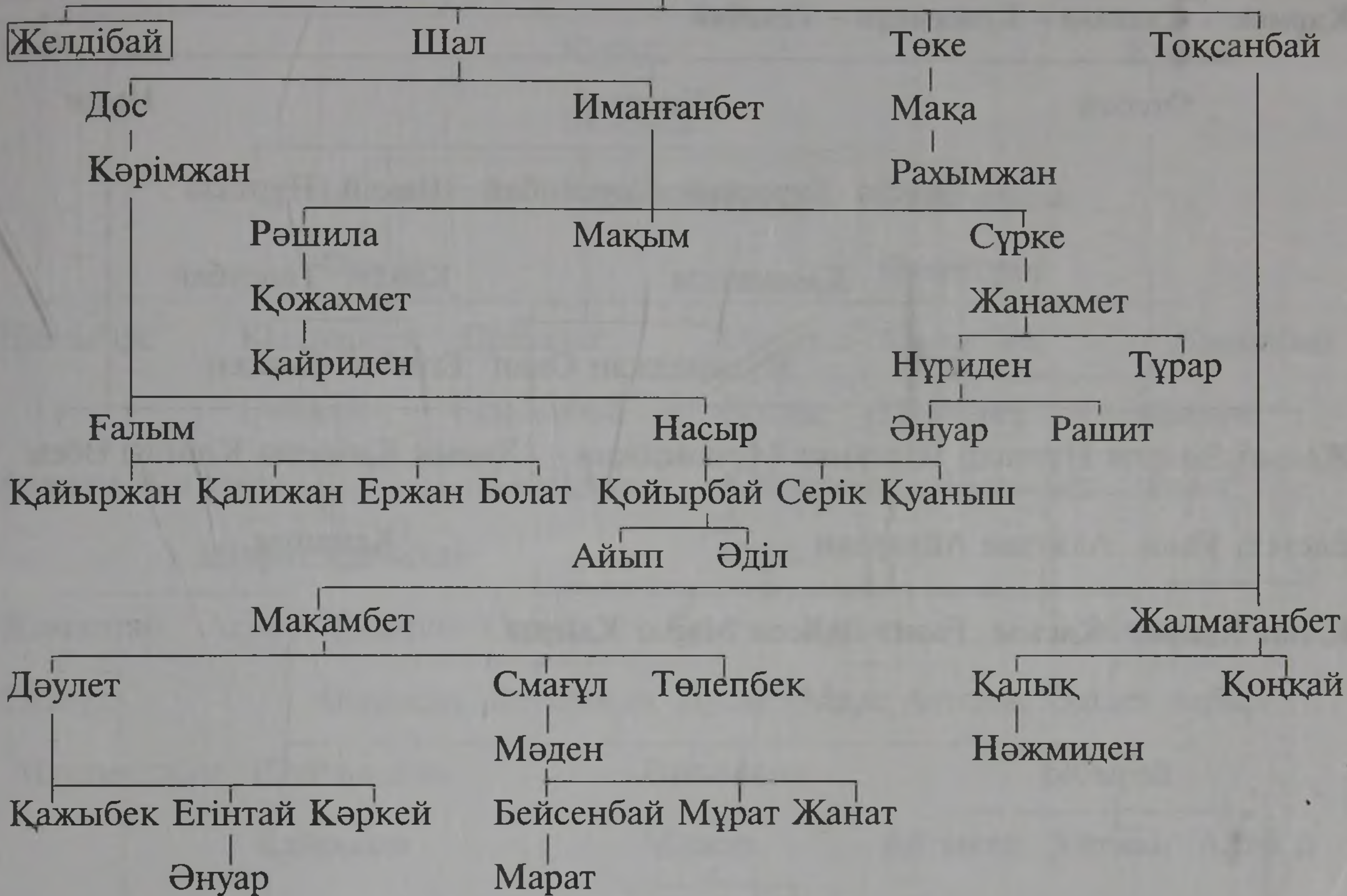
Қармыс – Саназар - Қожамқұл – Тоғызақ

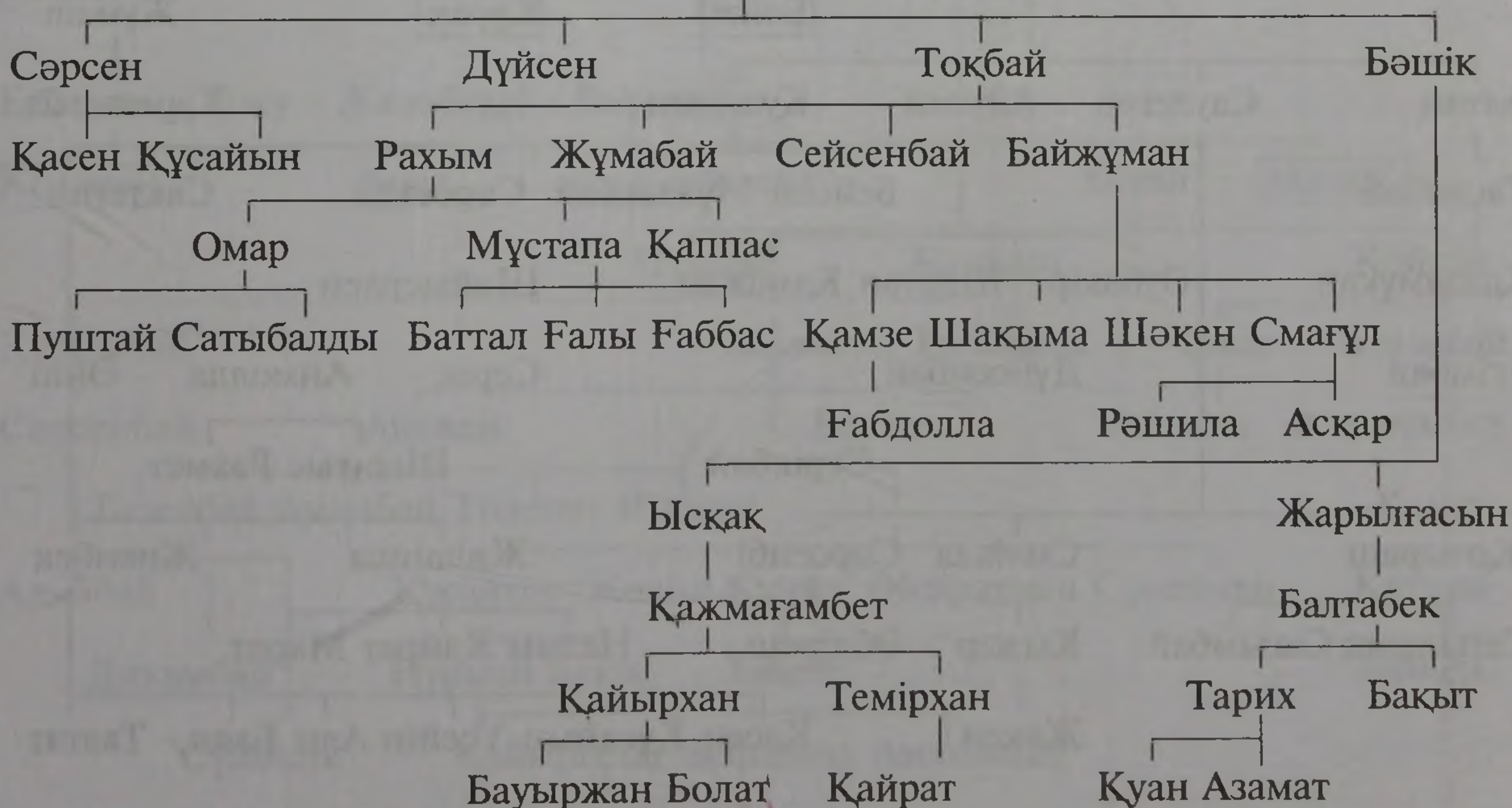
Қармыс - Саназар - Қожамқұл - Жалмамбет

Саназар - Қожамқұл - Жалмамбет - Қойсары

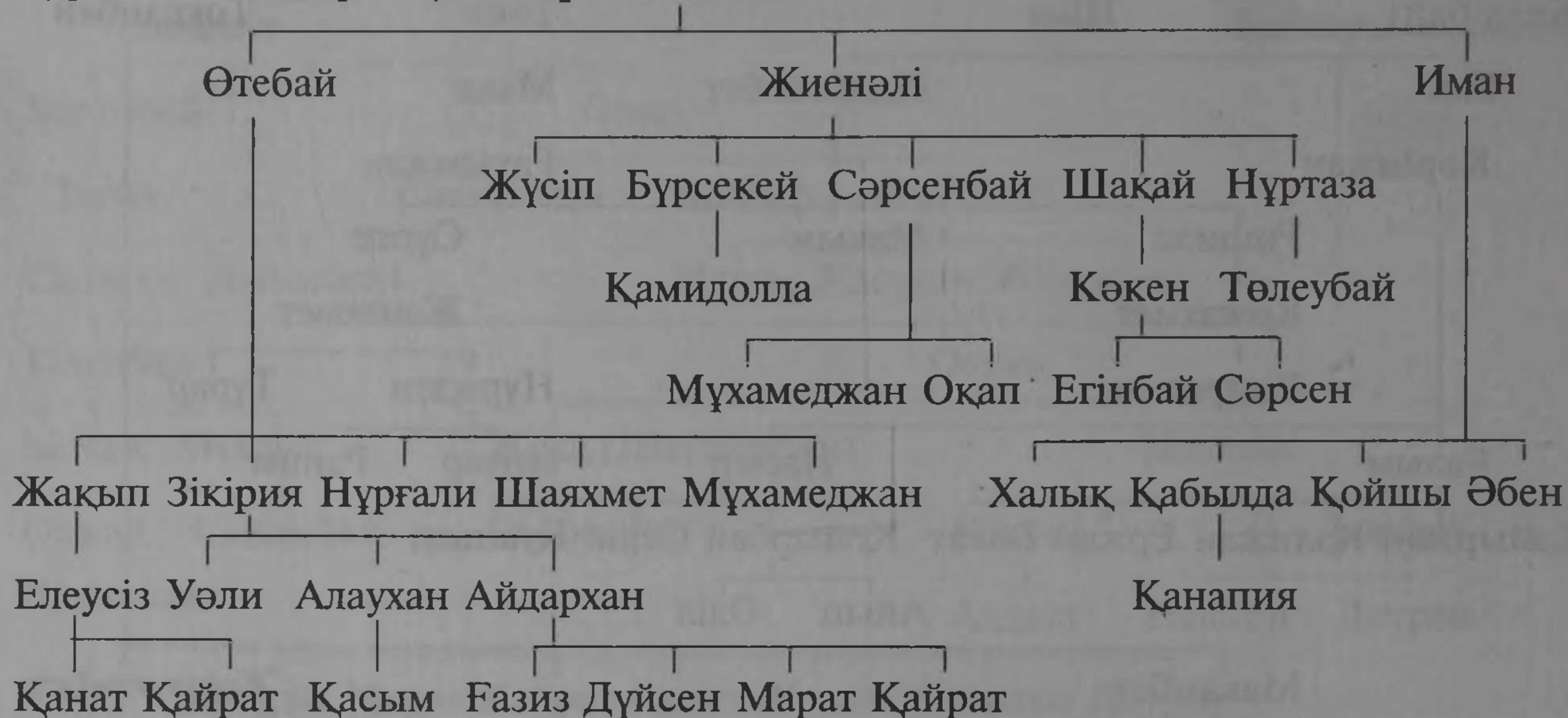

Қожамқұл - Жалманбет - Қойсары - Желдібай

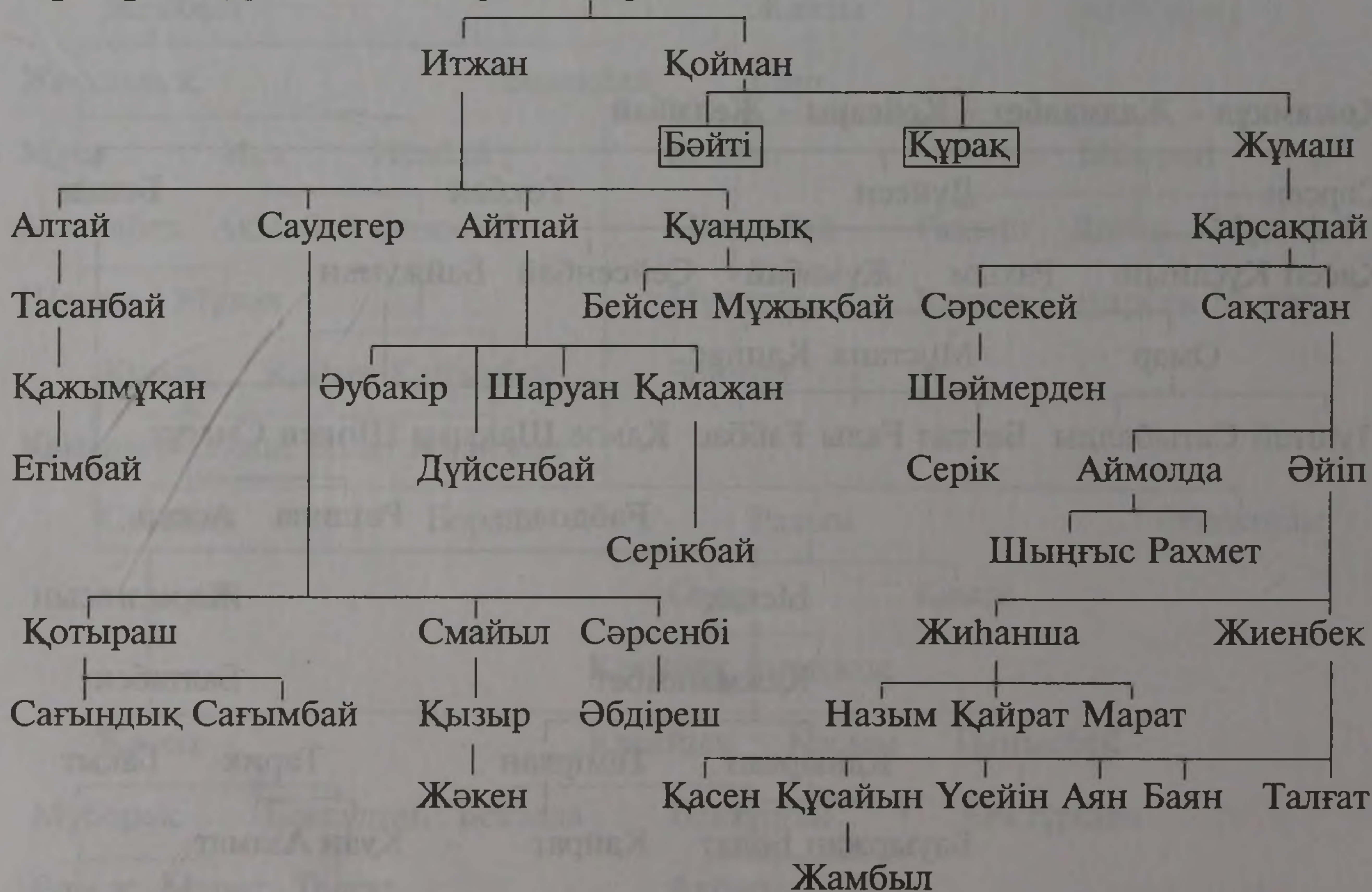

Қанжығалы шежіресі

Қармыс - Саназар - Қожамқұл - Текебай

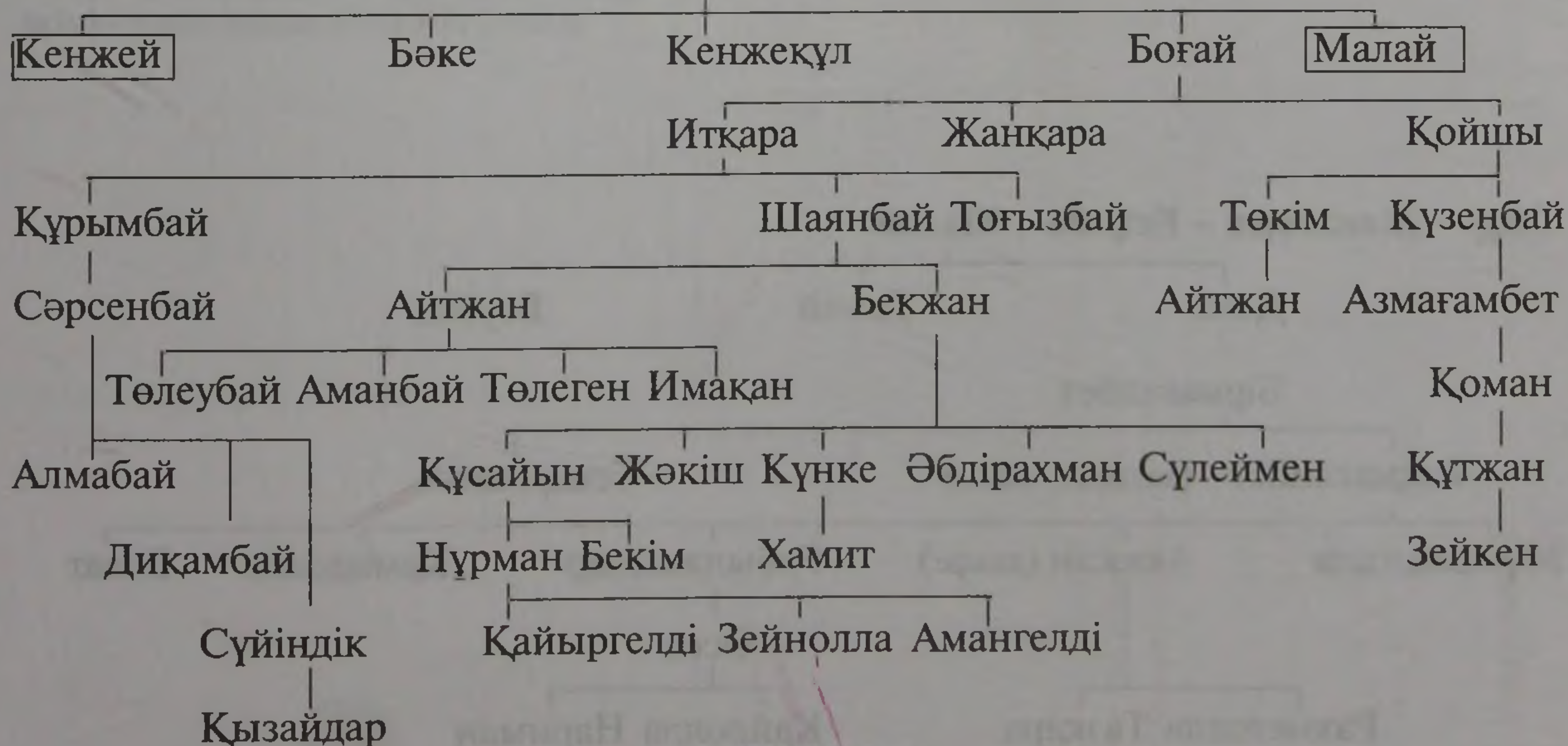
Жұмағұл - Қармыс - Саназар - Соқыр

Қармыс - Саназар - Соқыр - Қойман

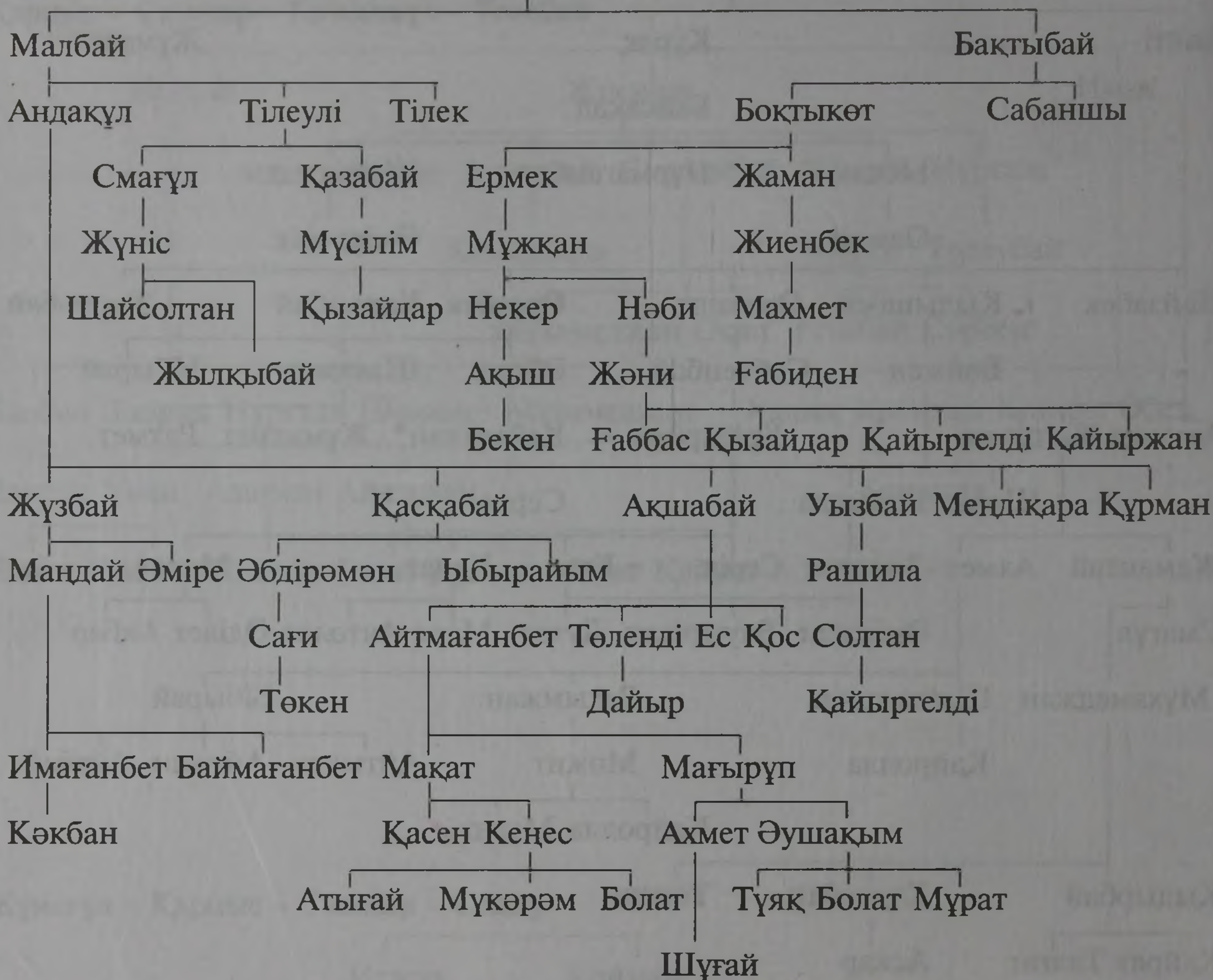

Есболды - Тілеу - Жанаберді - Есіргеп

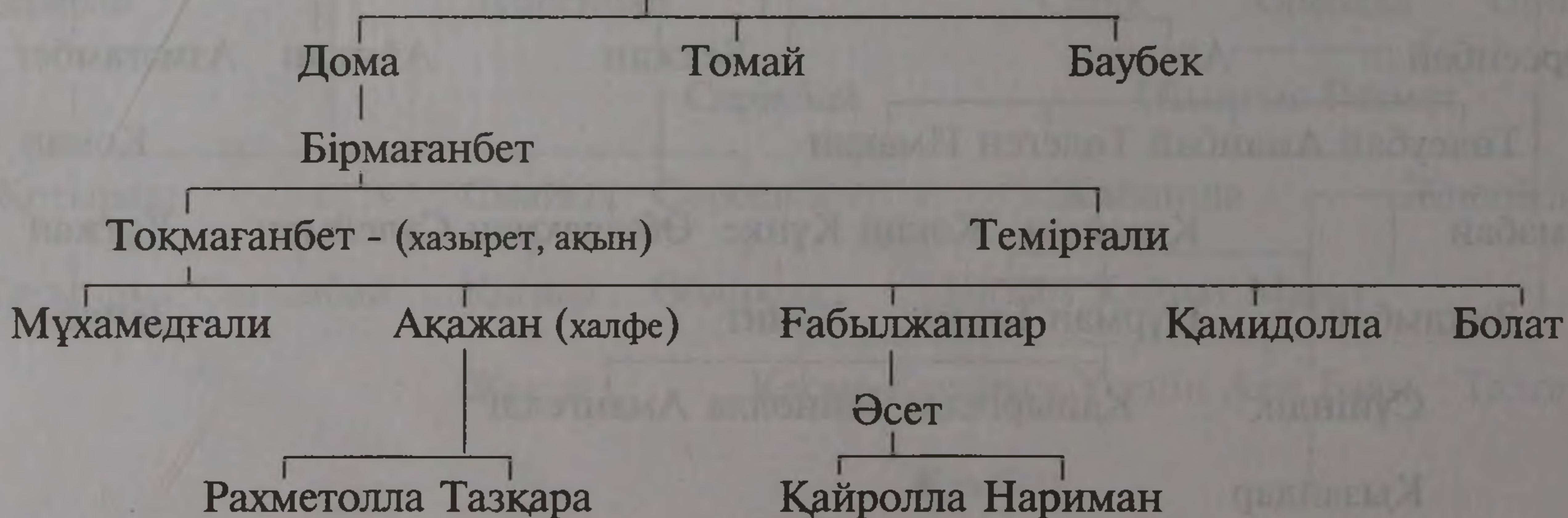

Қанжығалы шежіресі

Тілеу - Жанаберді - Есіргеп - Кенжей

Тілеу - Жанаберді - Есіргеп - Малай

Құрметті азаматтар

ӘКІМБЕКОВ

Мұқатай

(1928, Омбы облысы Корниловка ауданы). 1947-1956 жылдары Омбы облысы Тавричан ауданы Киров колхозында, 1956-1988 жылдары Ертіс ауданы "Голубовка" кеңшарында қызмет етті. 1963-1976 жылдары рабочком, 1967-1971 жылдары сельсовет ба-

сқармасы, 1971-1988 жылдары зав.база, зав.склад, зав. ток қызметін атқарды. Ерен еңбегі үшін бірнеше медальдармен марапатталды.

ӘКІМБЕКОВ

Мұңсызбай

Мұқатайұлы

(1955, Омбы қаласы). 1982 жылы Омбы ауылшаруашылық институтын механика факультеті бойынша бітірген. 1983-1995 жылдары Ертіс ауданы Кутузов кеңшарында бас инженер болып істеді. 1996 жылдан бастап Екібастұзда "Бога-

тырь" разрезінде аға механик болып қызмет атқарып жатыр.

ӘКІМБЕКОВ

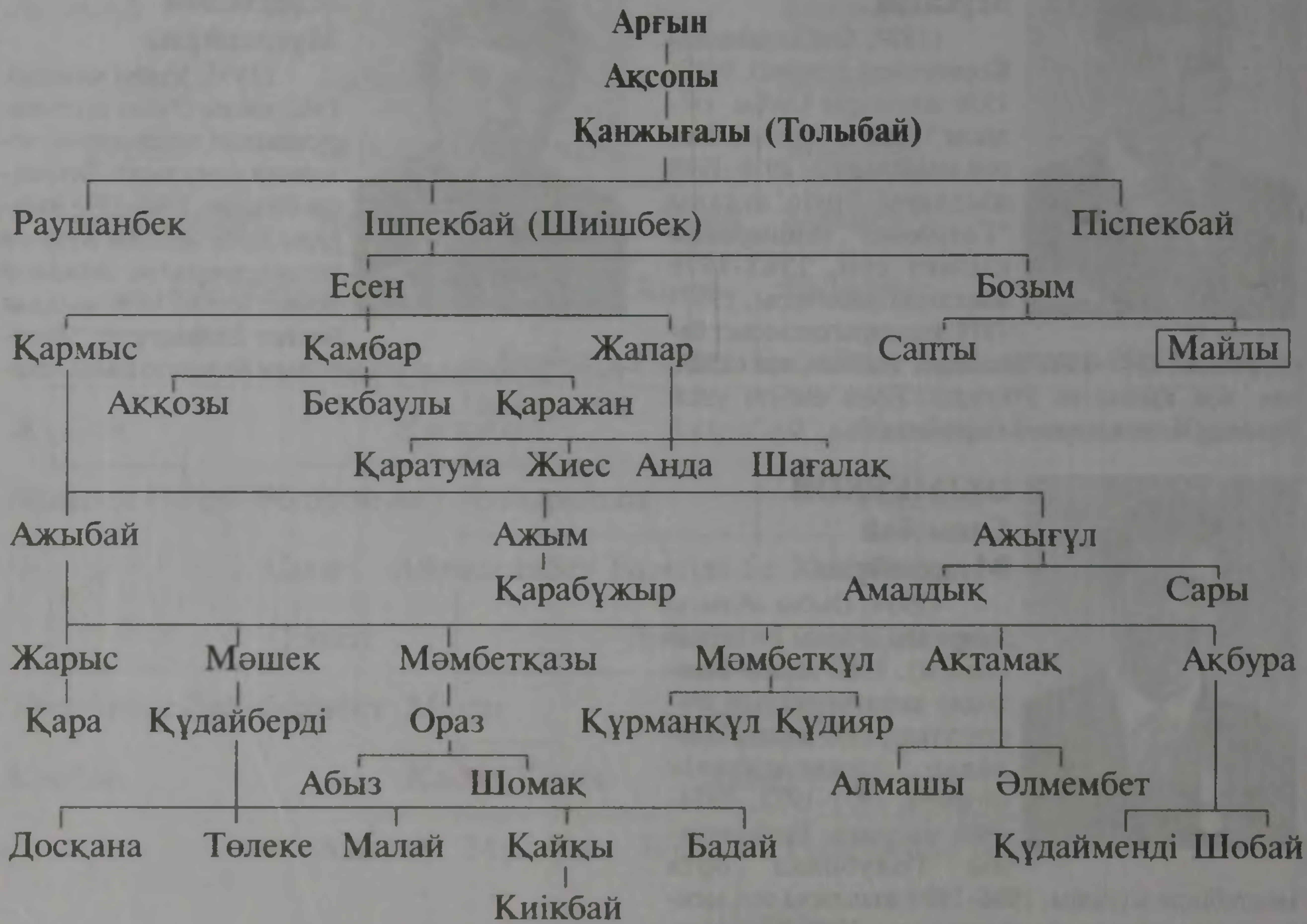
Санызбай

Мұқатайұлы

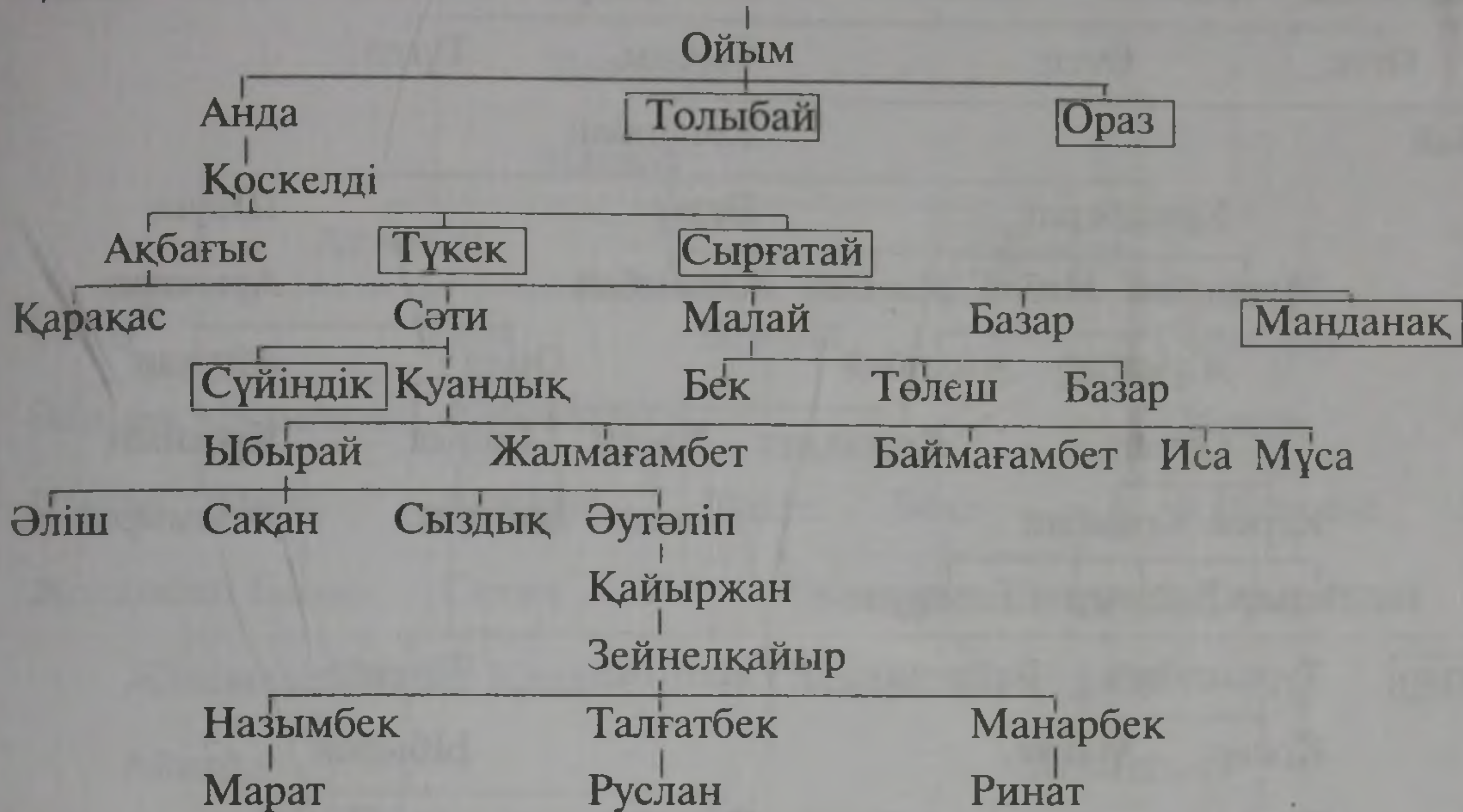
(1954, Омбы облысы Тавричан ауданы Беляевка селосы). 1980 жылы Павлодар педагогикалық институтын, 1999 жылы Павлодар университетін бітірген. 1971-1972, 1974-1986 жылдары Ертіс ауданы Голубовка орта

мектебінде мұғалім, 1986-1989 жылдары сол мектепте директор қызметін атқарды. 1989-1999 жылдары Павлодар қаласында № 6, № 19, № 24 орта мектептердің директоры, Ильич РОНО меңгерушісінің орынбасары болып істеді. 1999-2003 жылдары Павлодар қалалық маслихаттың хатшысы болды, 2003 жылдан Павлодар облысы әкімінің аппаратында қызмет істейді.

Бозым-Майлы

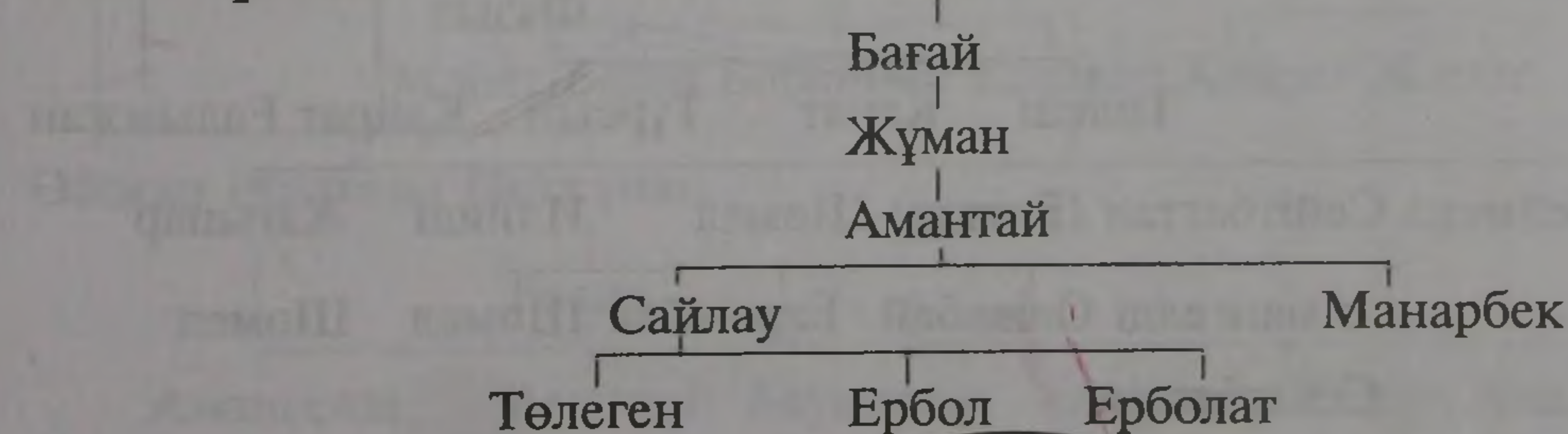
Қанжығалы - Ішпекбай - Бозым - Майлы

Қоскелді - Ақбағыс - Сәти - Сүйіндік

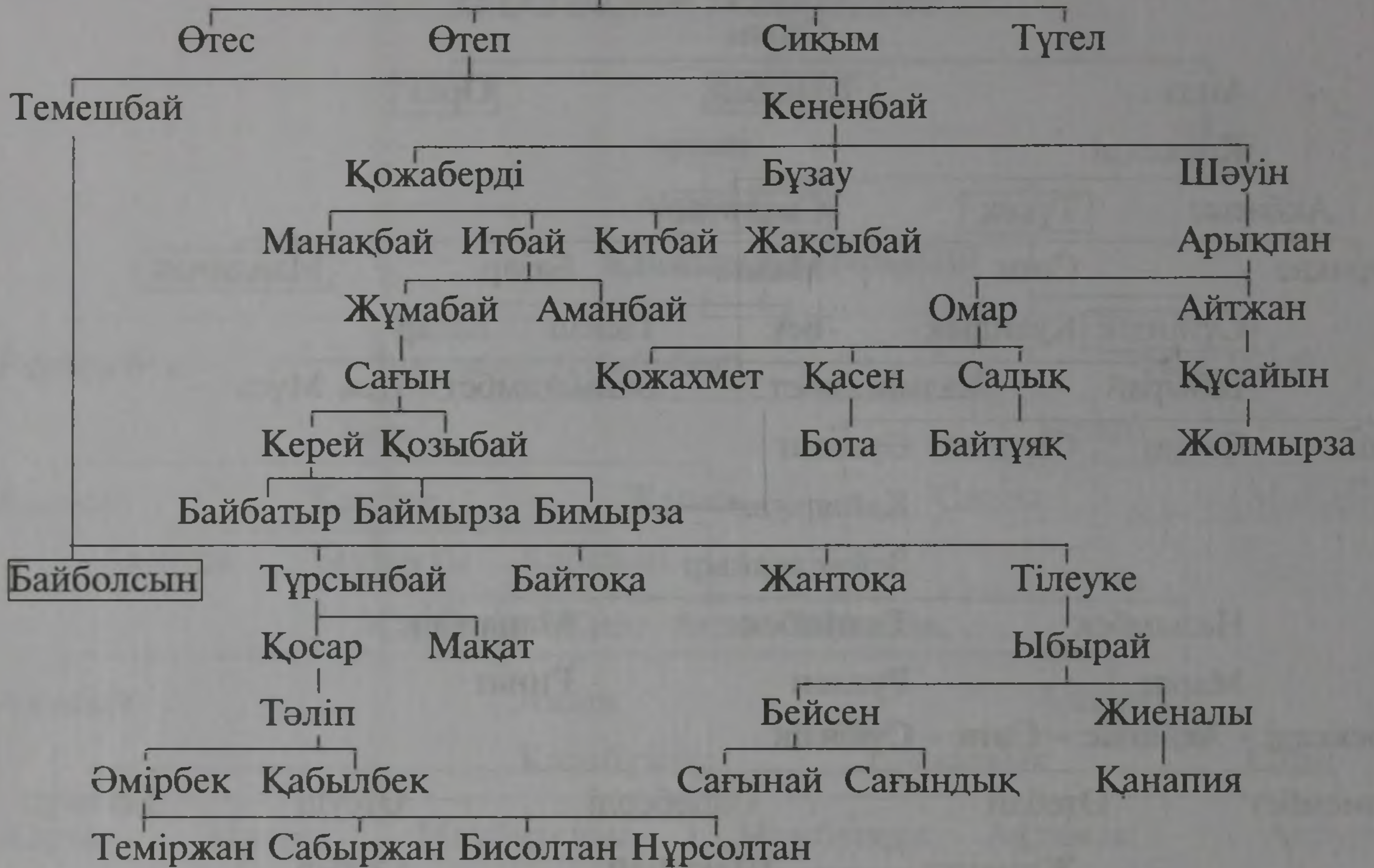

Сәти - Сүйіндік - Өтебай - Жәменке

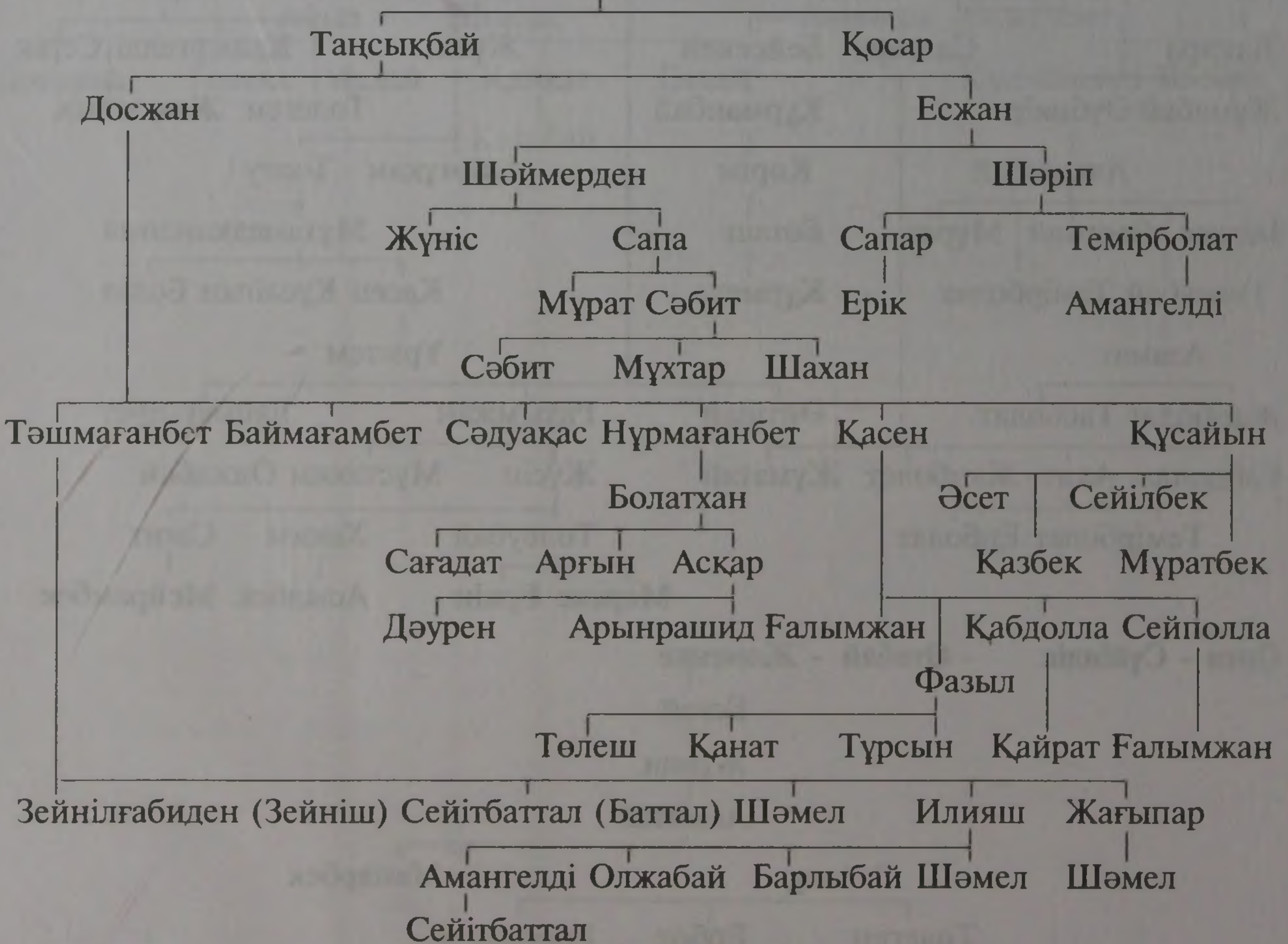

Қанжығалы шежіресі

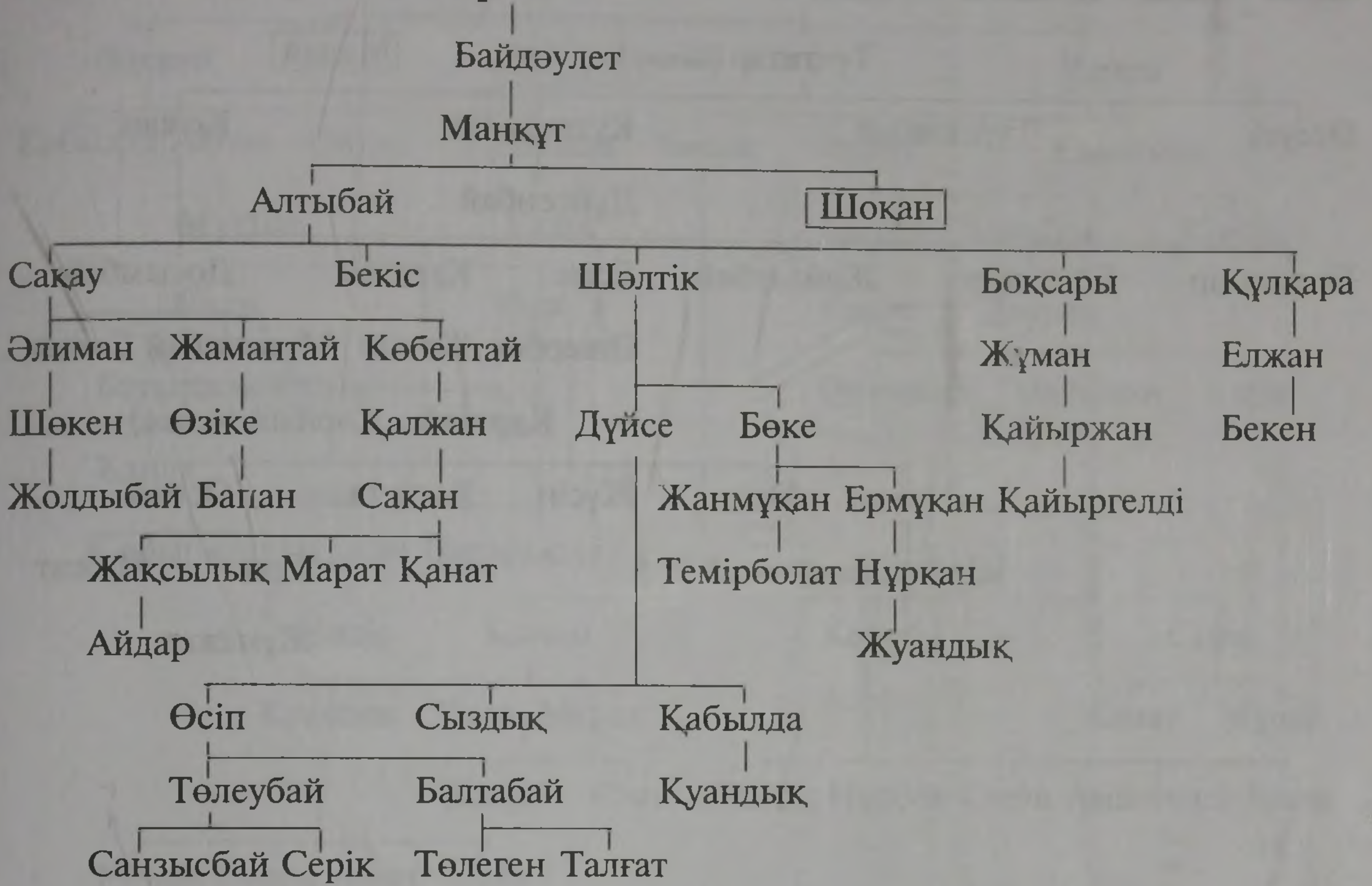
Анда - Қоскелді - Ақбағыс - Манданақ

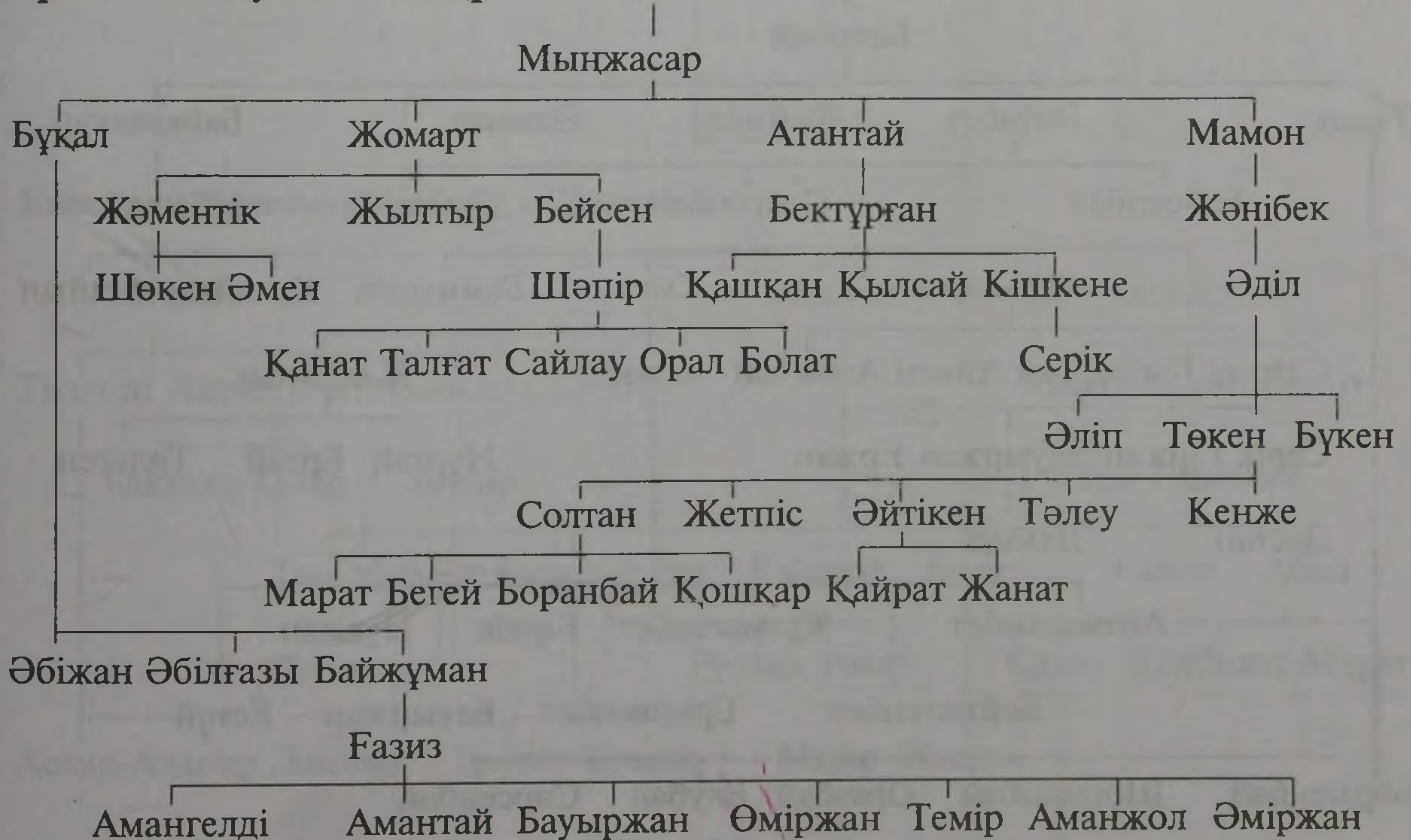
Манданақ - Әтеп - Темешбай - Байболсын

Ойым - Анда - Қоскелді - Түкек

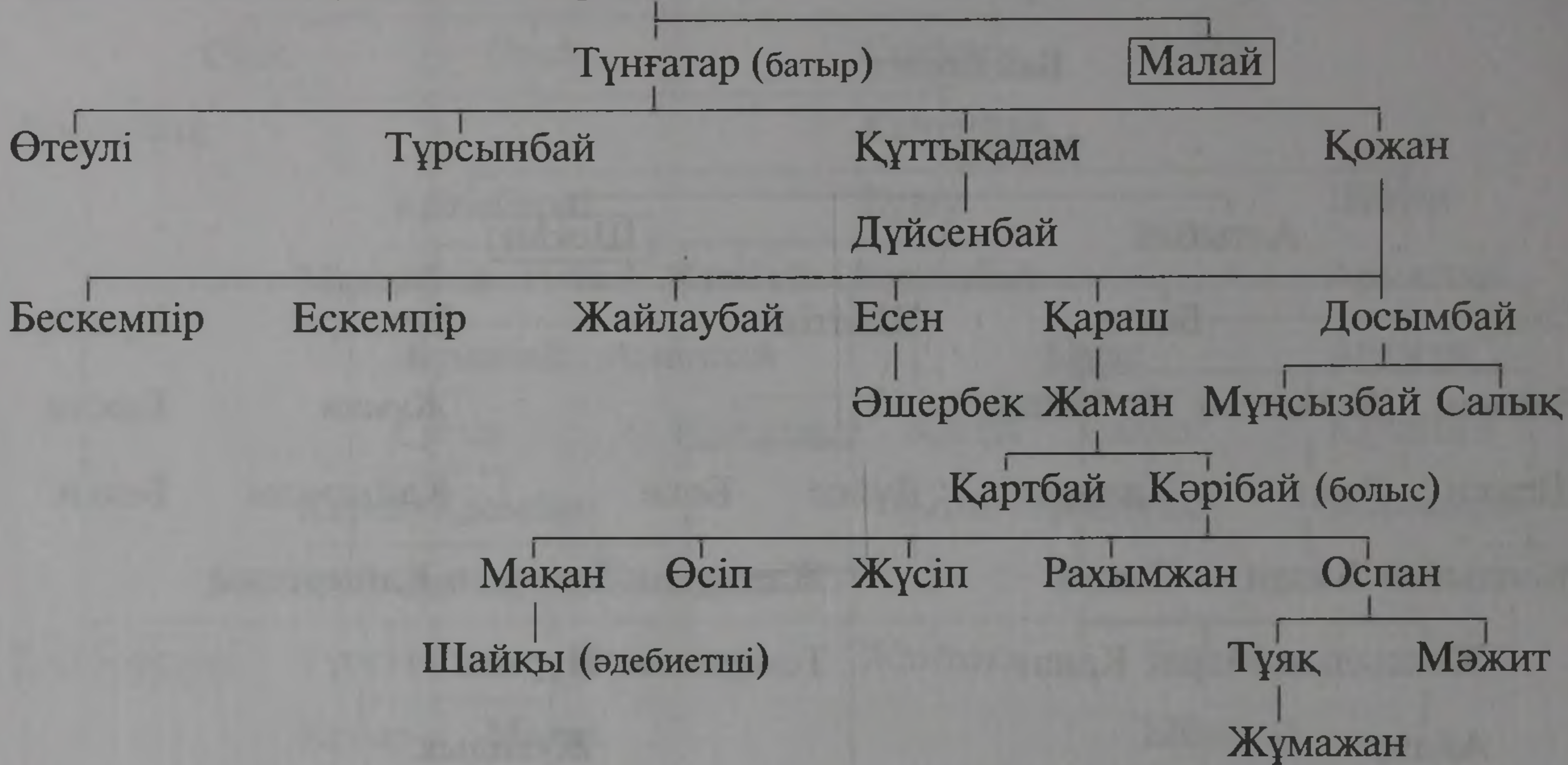

Түкек - Байдәулет - Манқұт - Шоқан

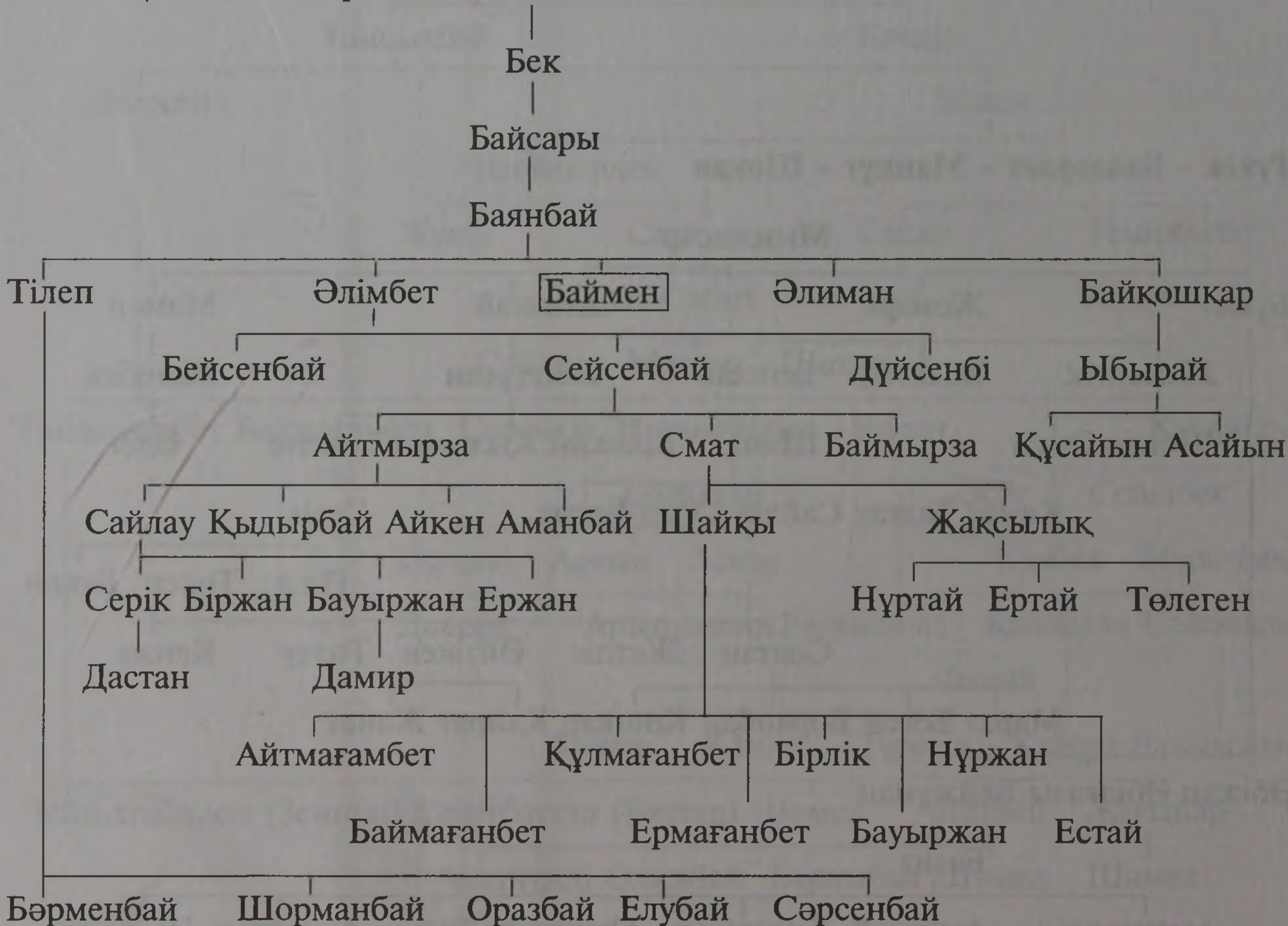

Қанжығалы шежіресі

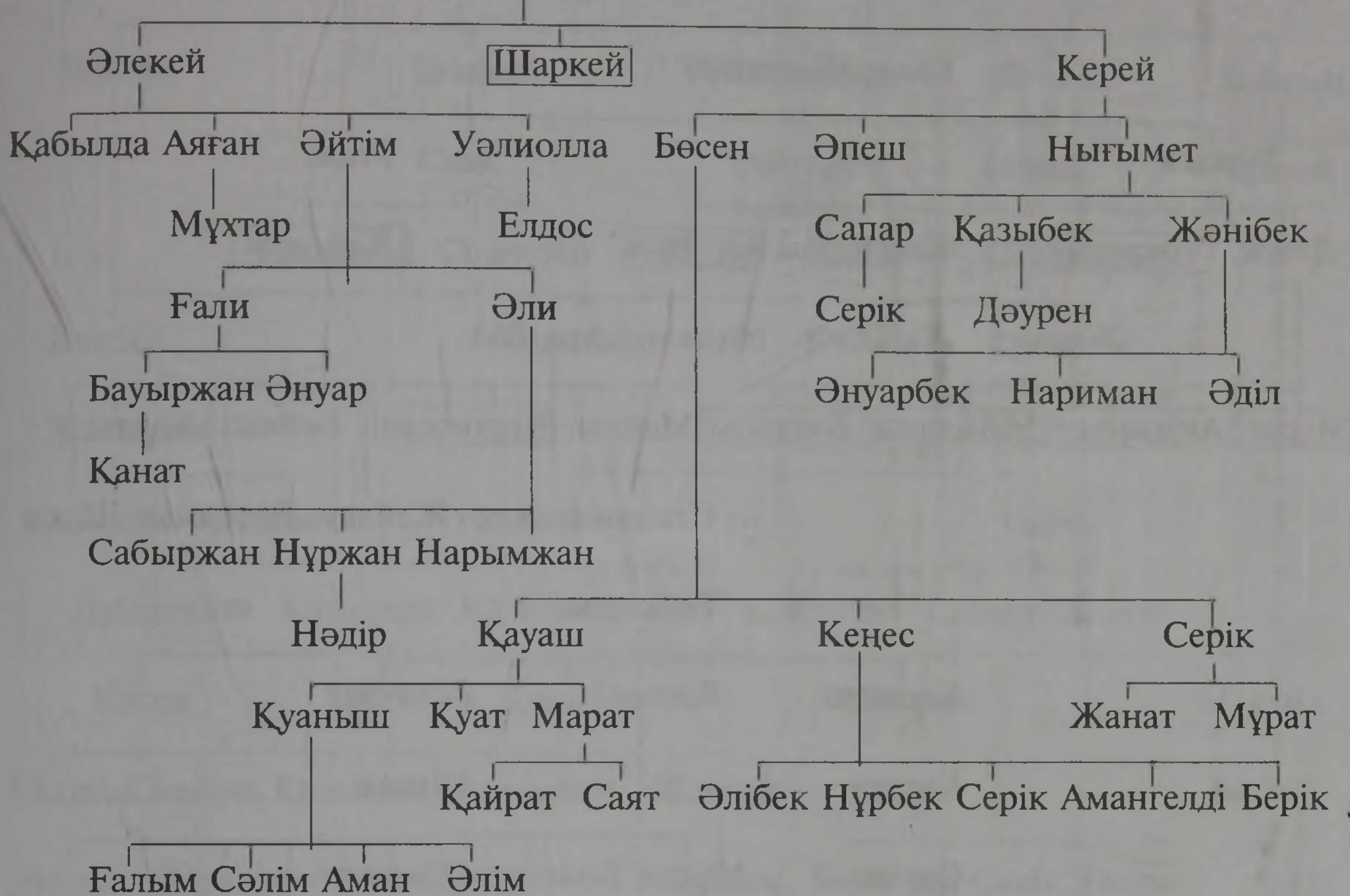
Ойым - Анда - Қоскелді - Сырғатай

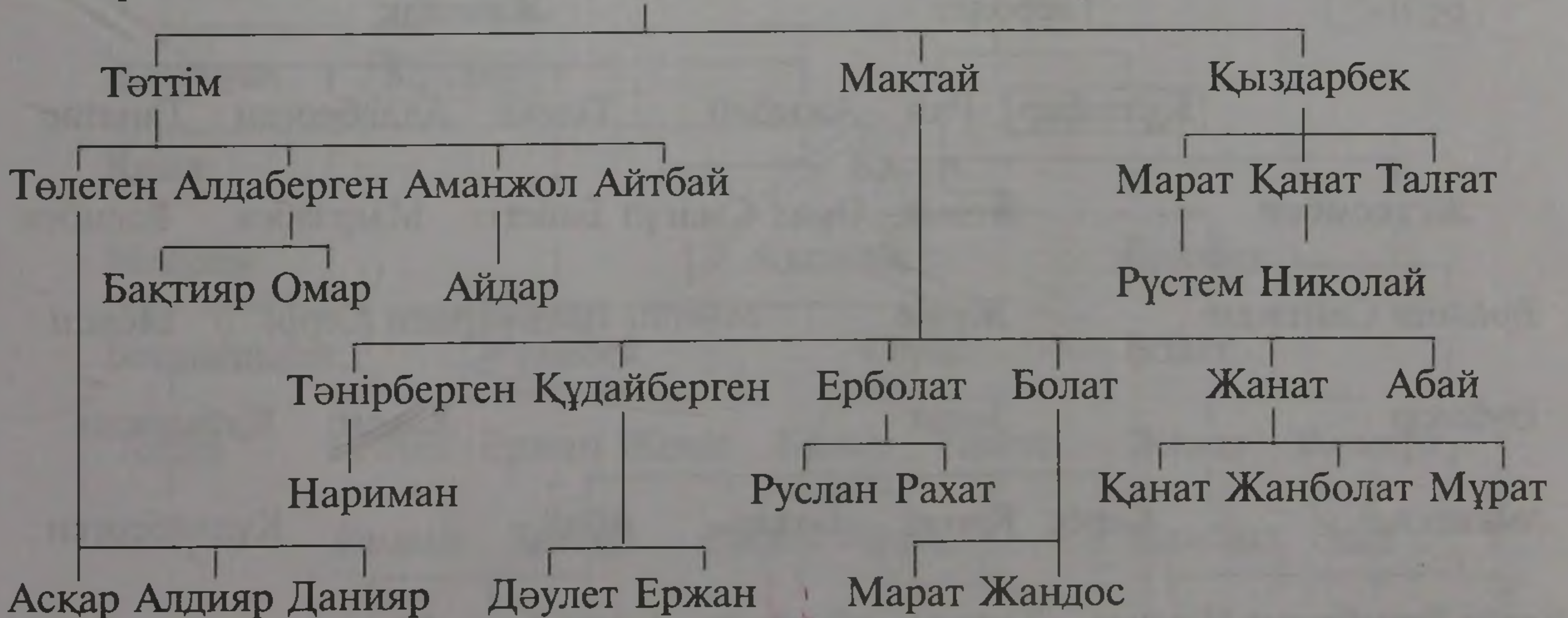
Анда - Қоскелді - Сырғатай - Малай

Бек - Байсары - Баянбай - Баймен

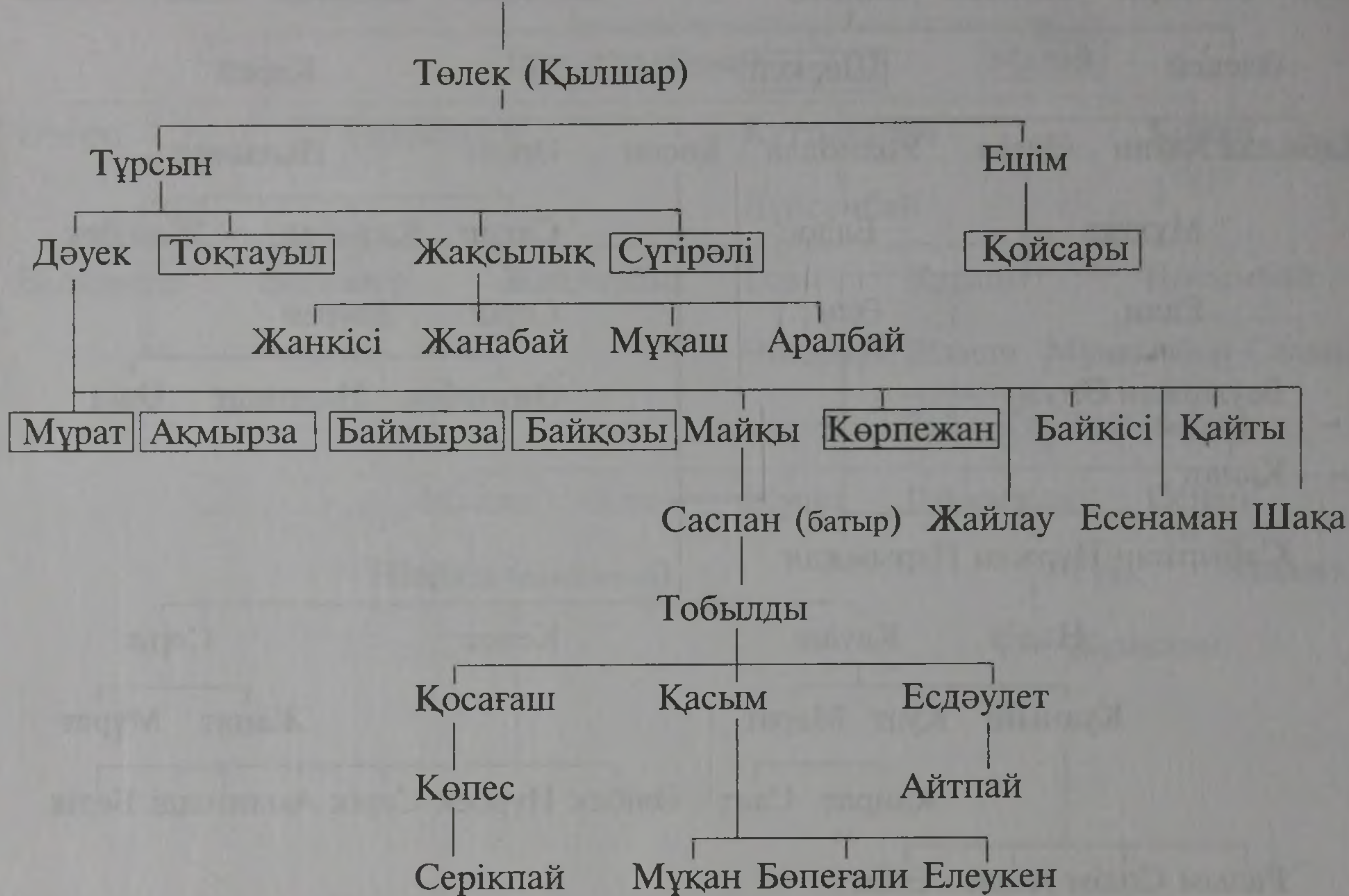

Байсары - Баянбай - Баймен - Шаркей

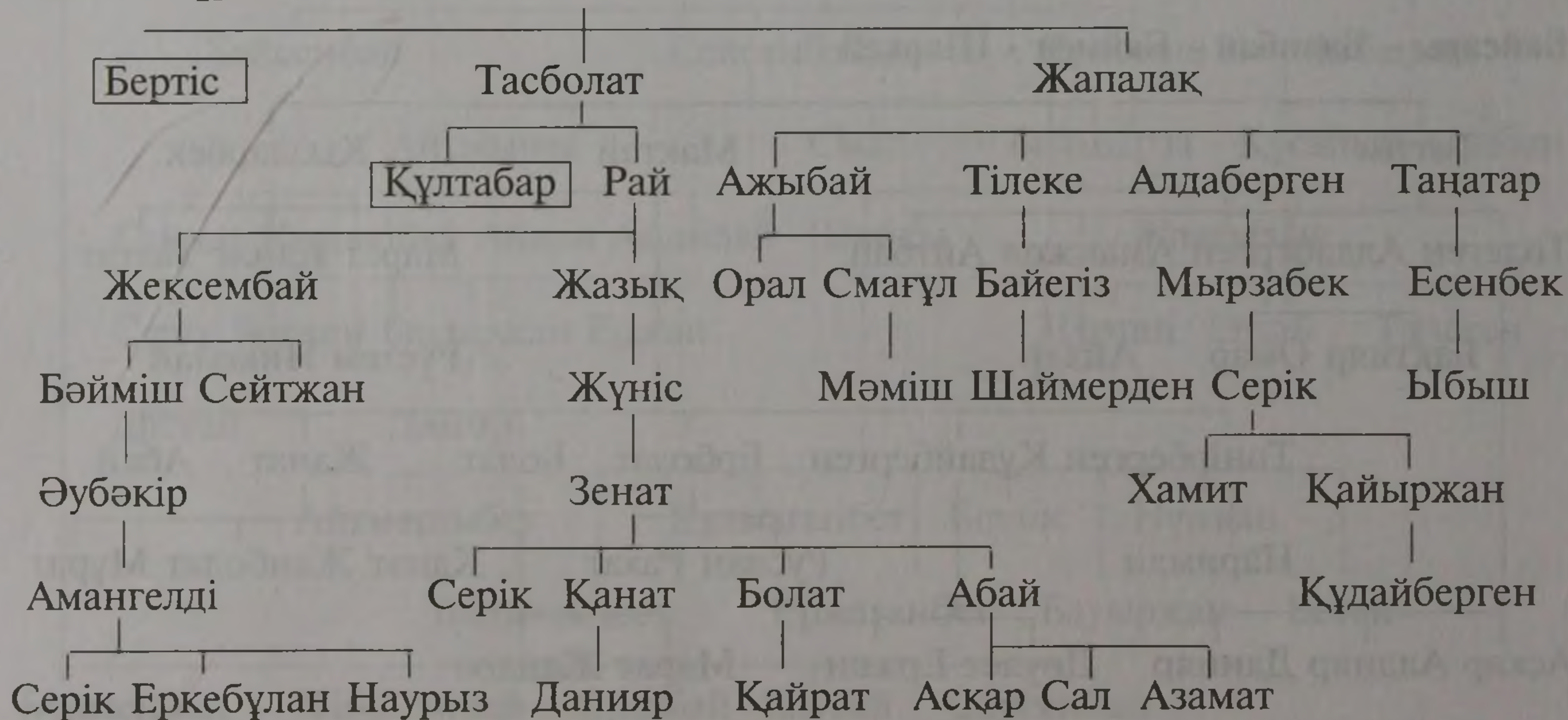

Қанжығалы шежіресі

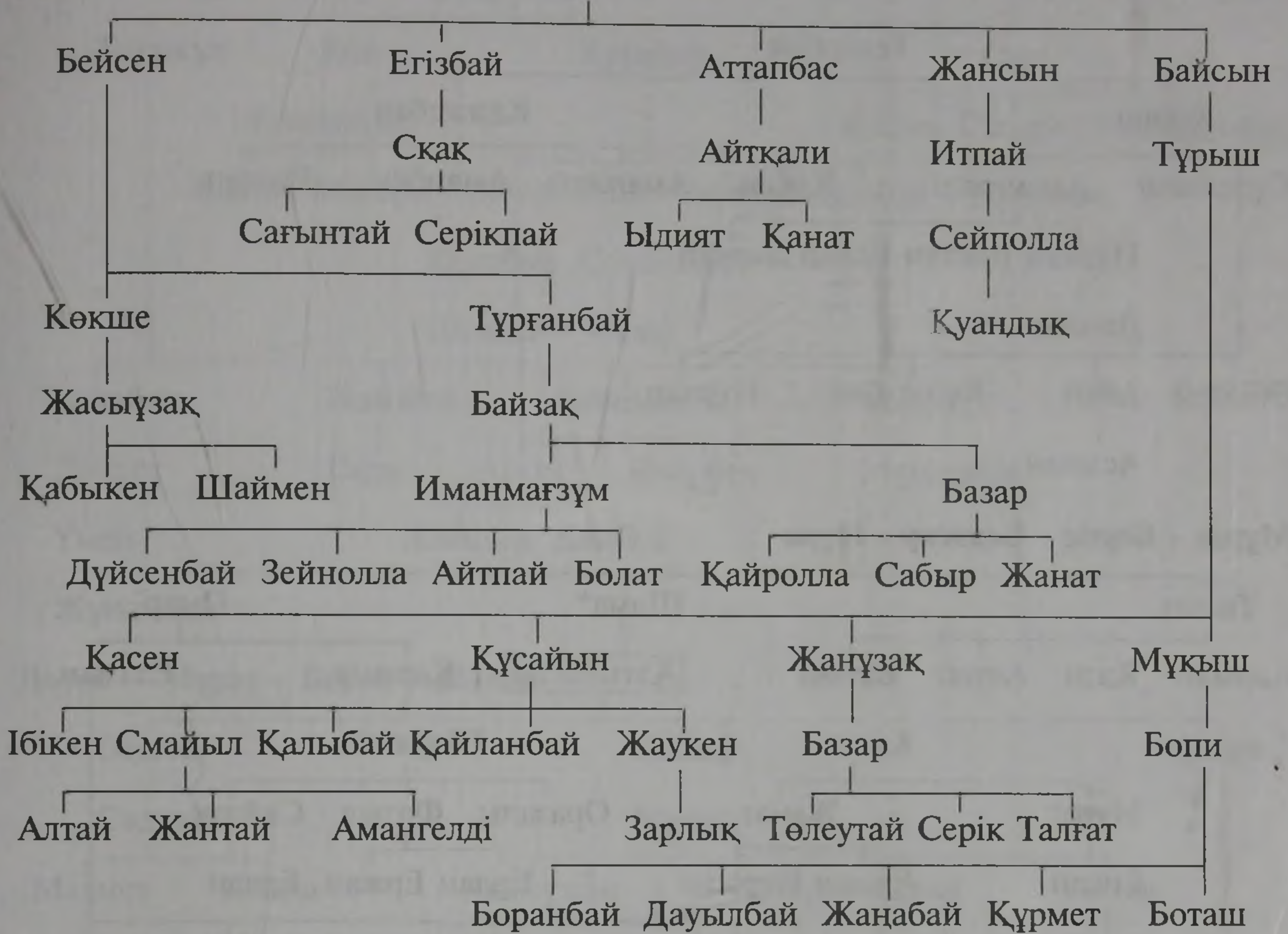
Бозым - Майлы - Ойым - Толыбай

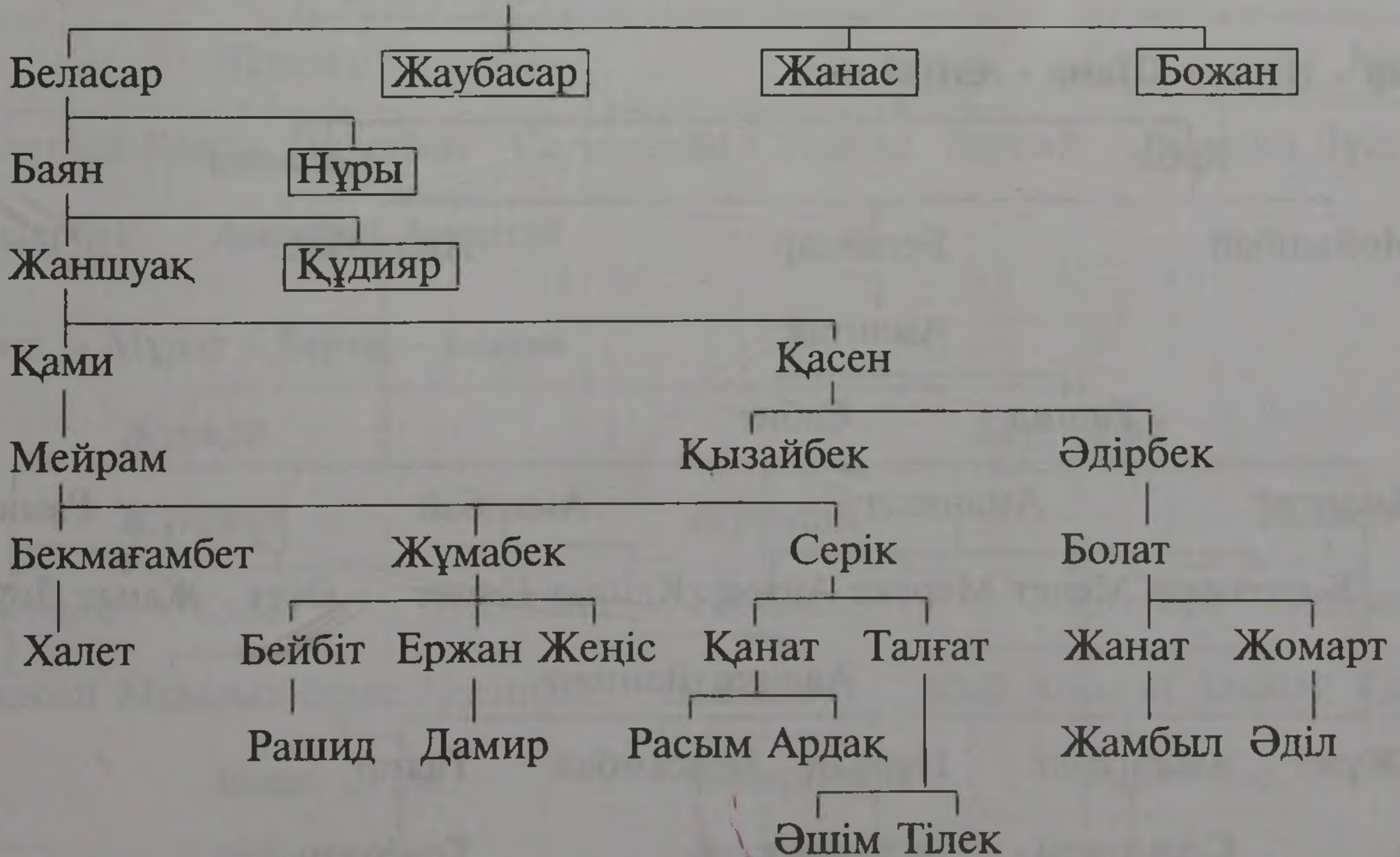
Төлек - Тұрсын - Дәуек - Мұрат

Дәуек - Мұрат - Тасболат - Құлтабар

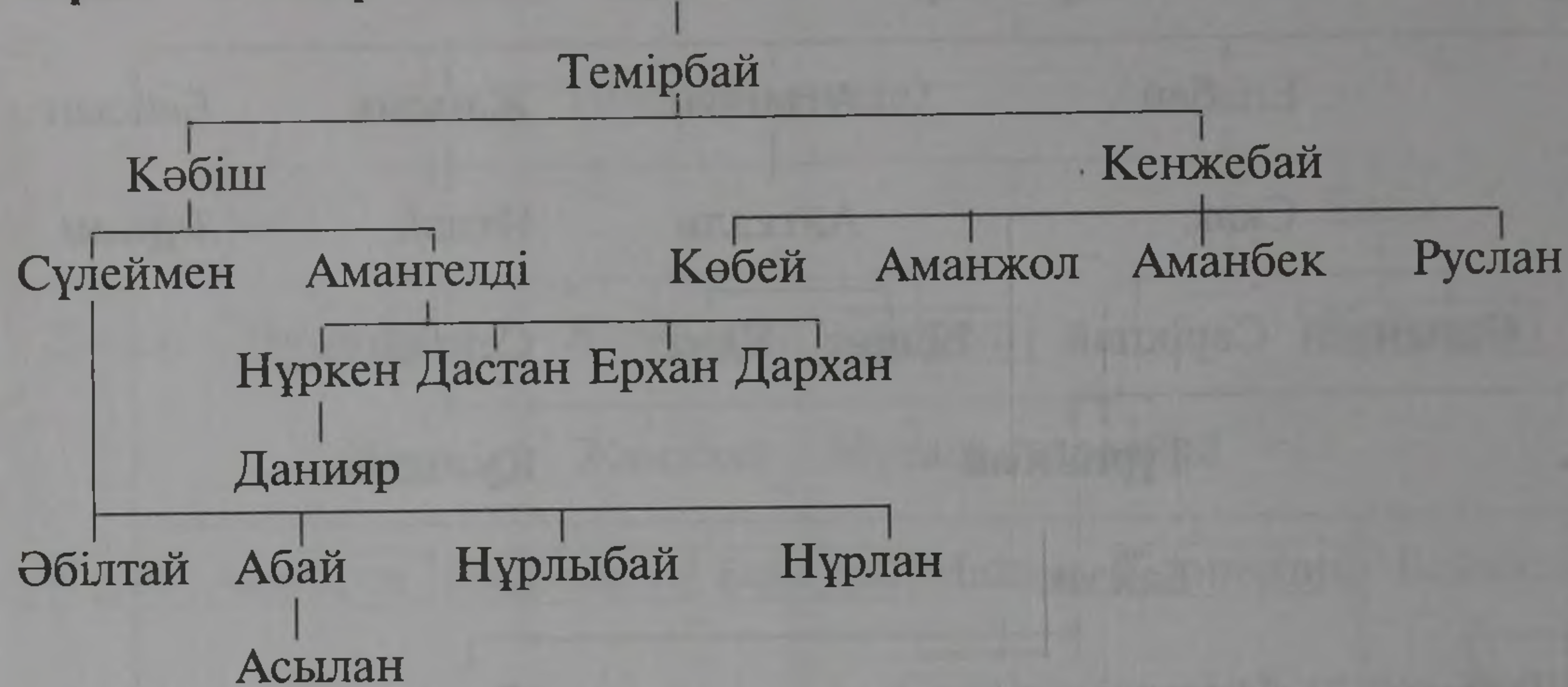

Тұрсын - Дәуек - Мұрат - Бергіс

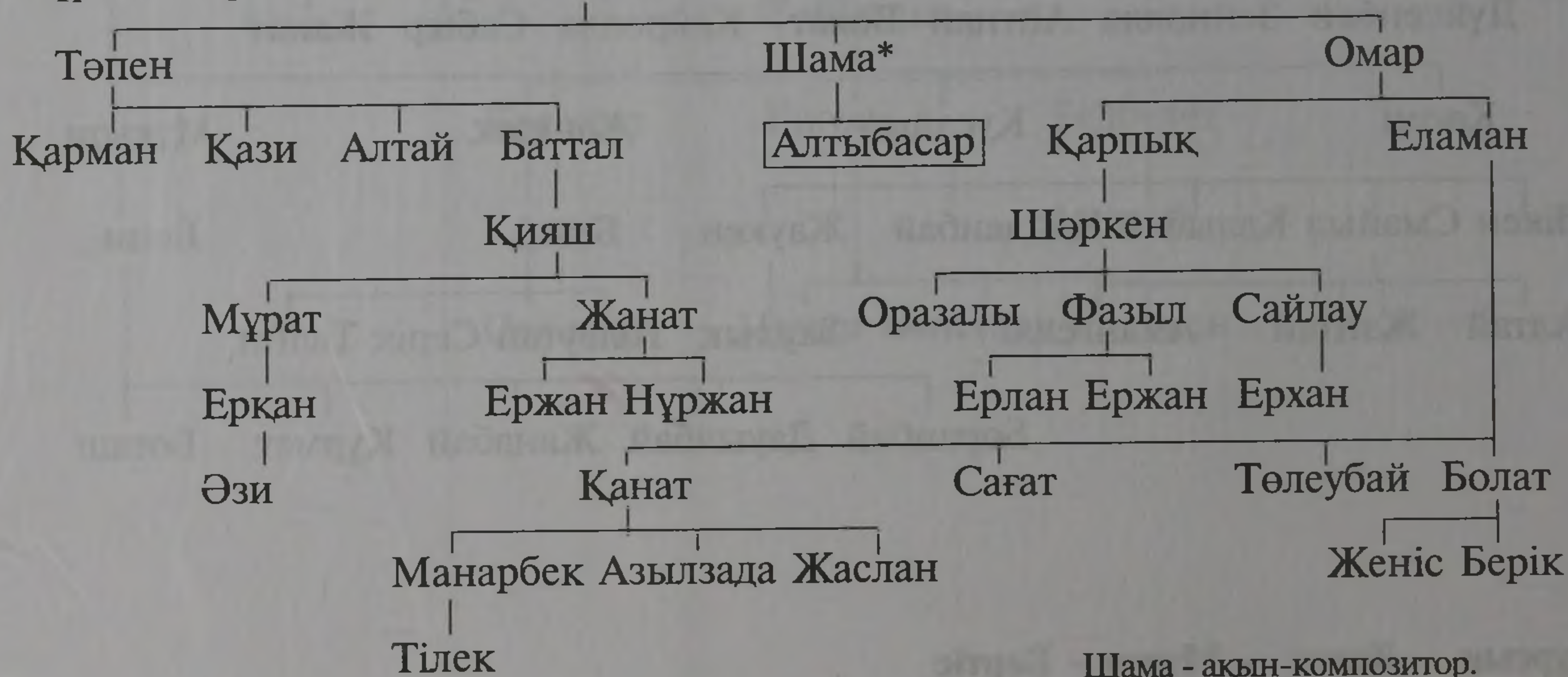

Қанжығалы шежіресі

Бертіс - Беласар - Баян - Құдияр

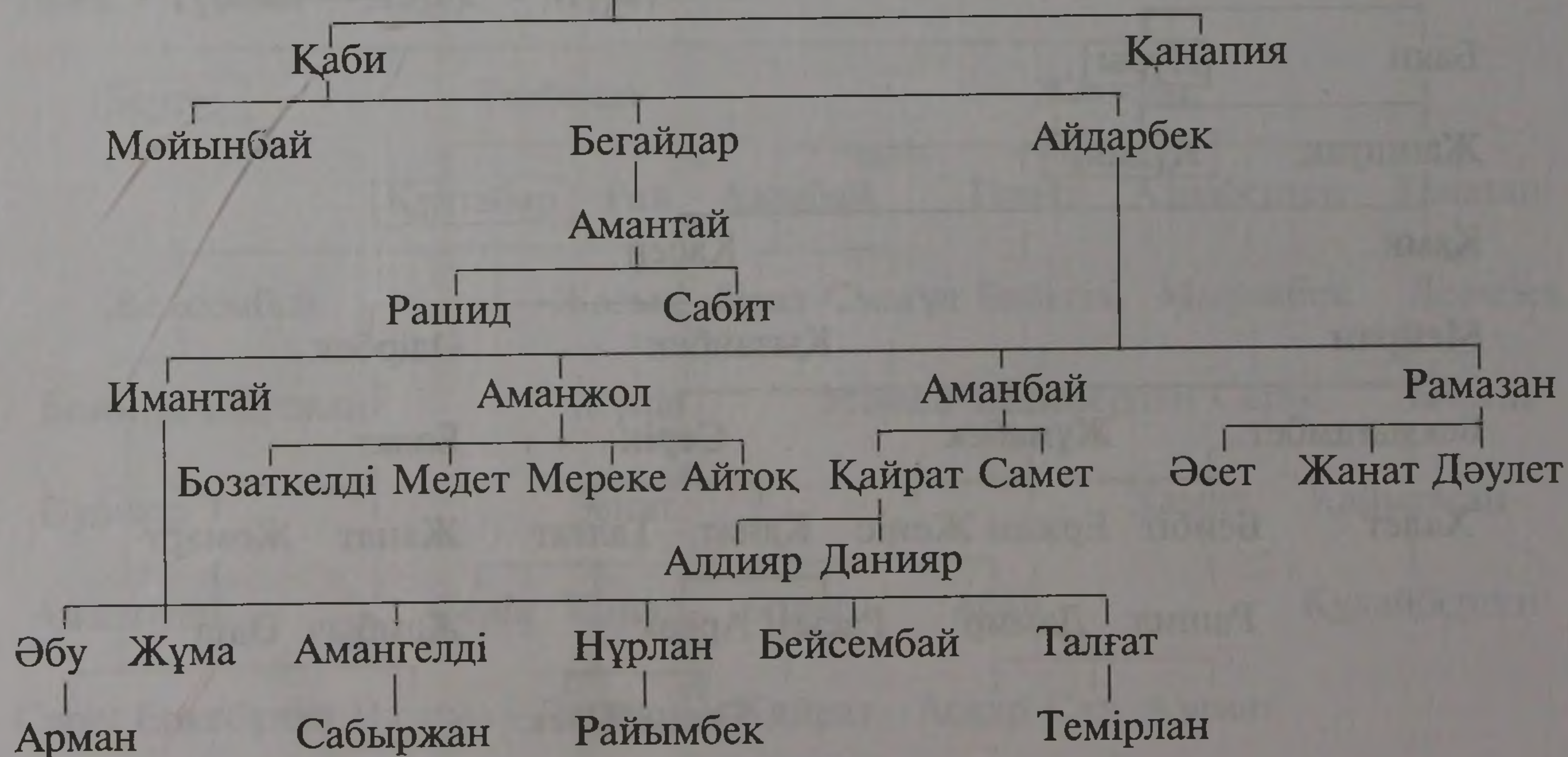

Мұрат - Бертіс - Беласар - Нұры

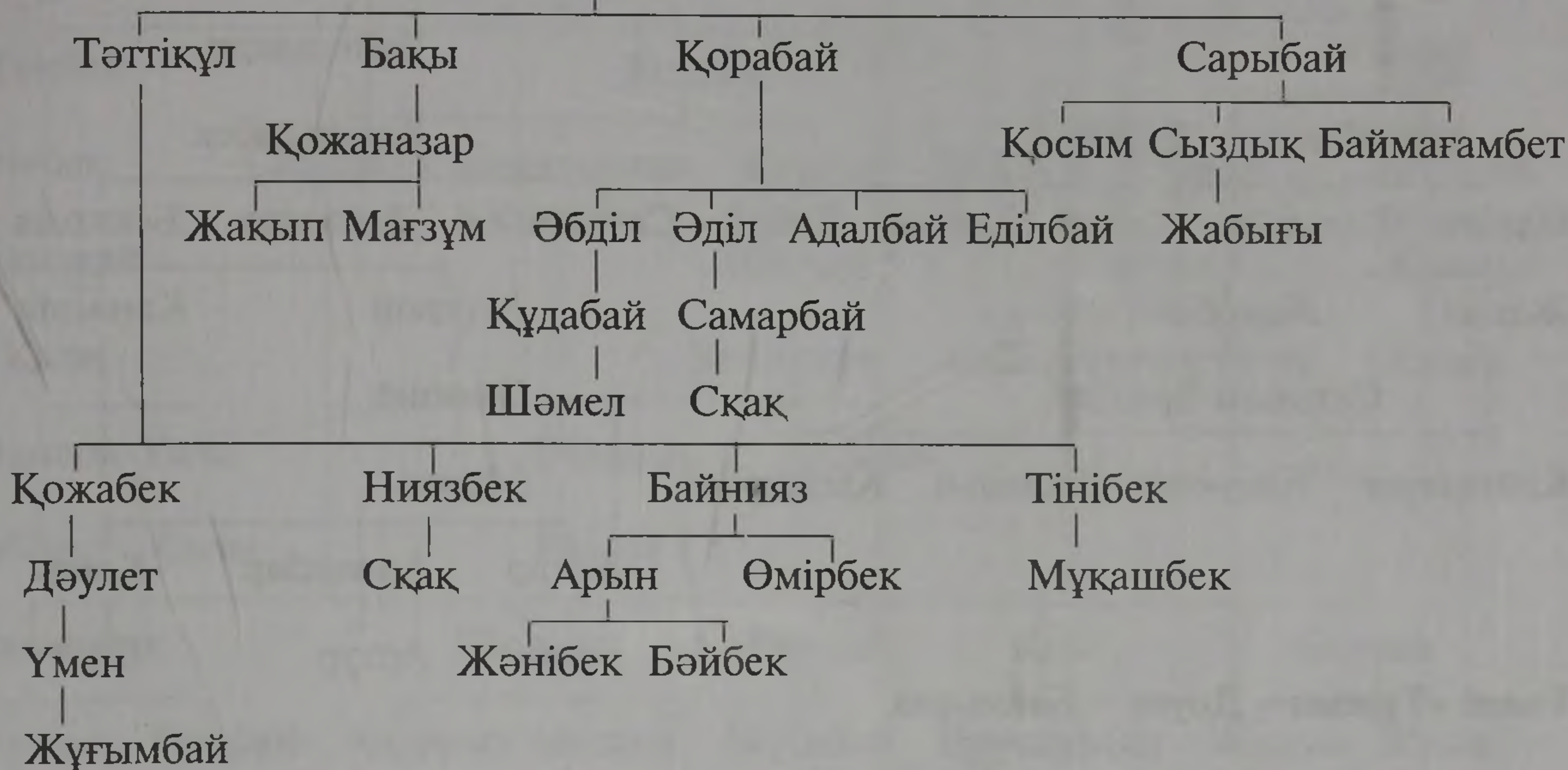

Шама - ақын-композитор.

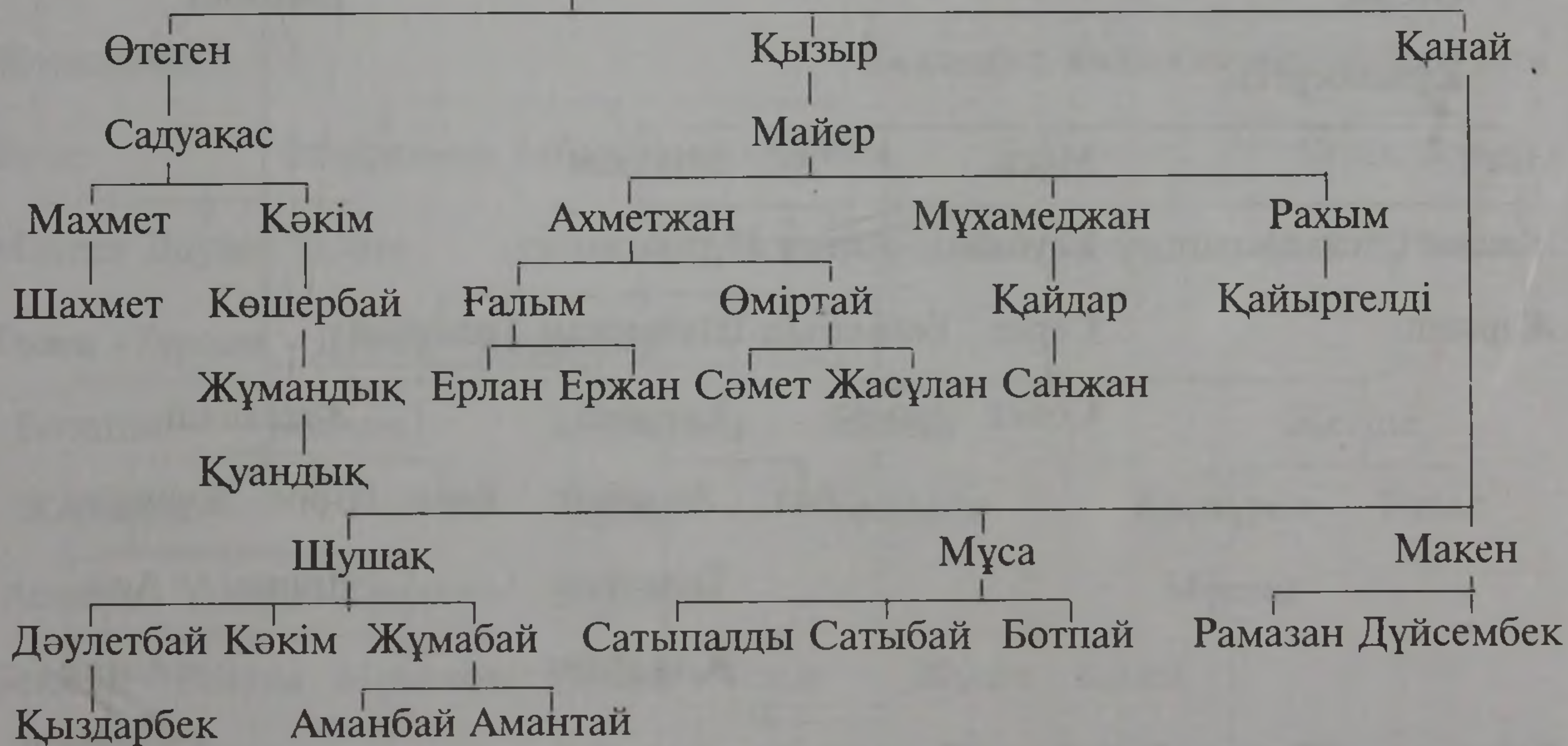
Беласар - Нұры - Шама - Алтыбасар

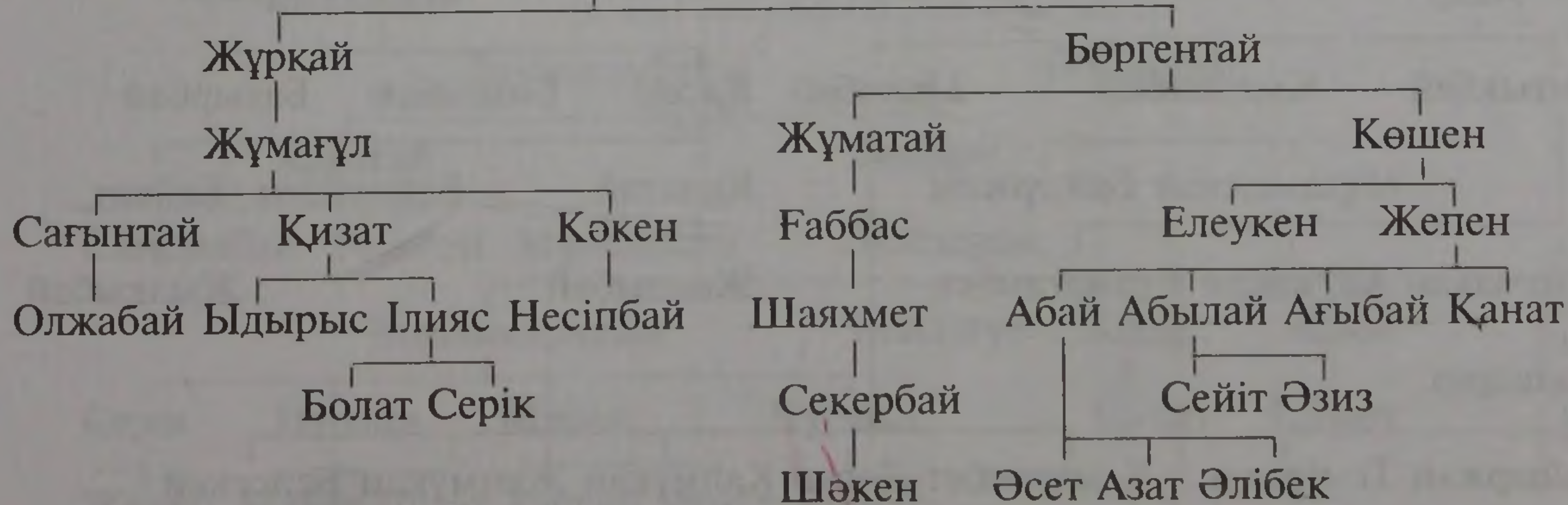
Дәуек - Мұрат - Бертіс - Жаубасар

Дәуек - Мұрат - Бертіс - Жанас

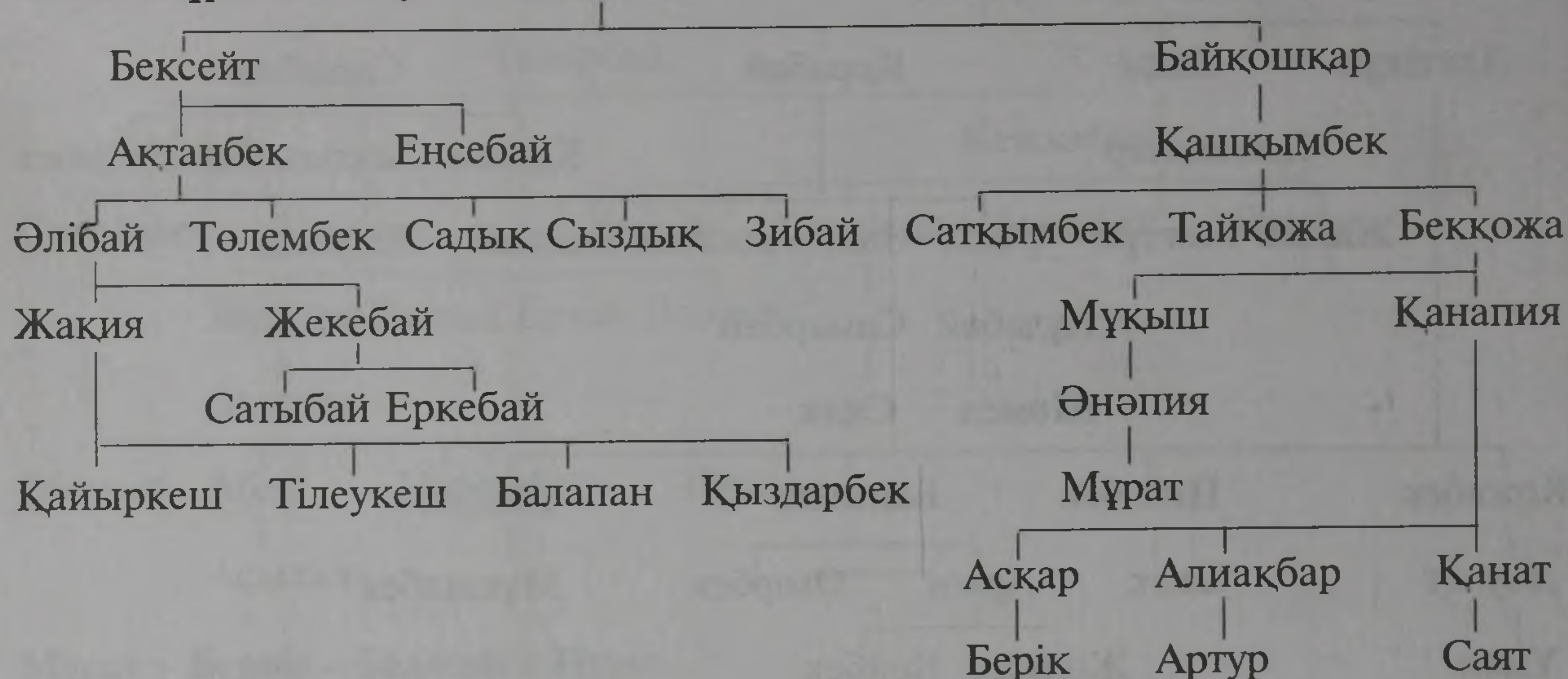

Дәуек - Мұрат - Бертіс - Божан

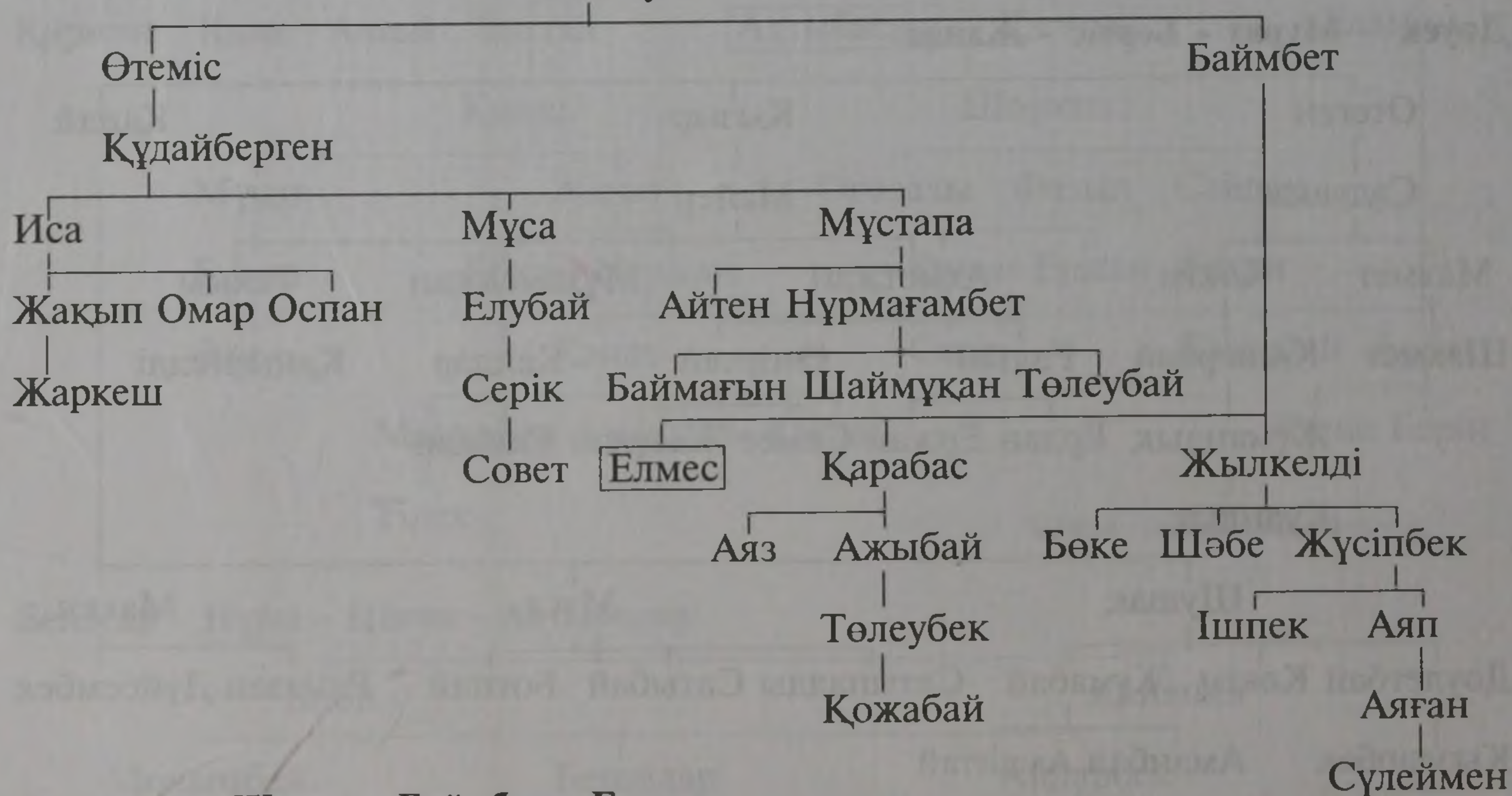
Қанжығалы шежіресі

Төлек - Тұрсын - Дәуек - Ақмырза

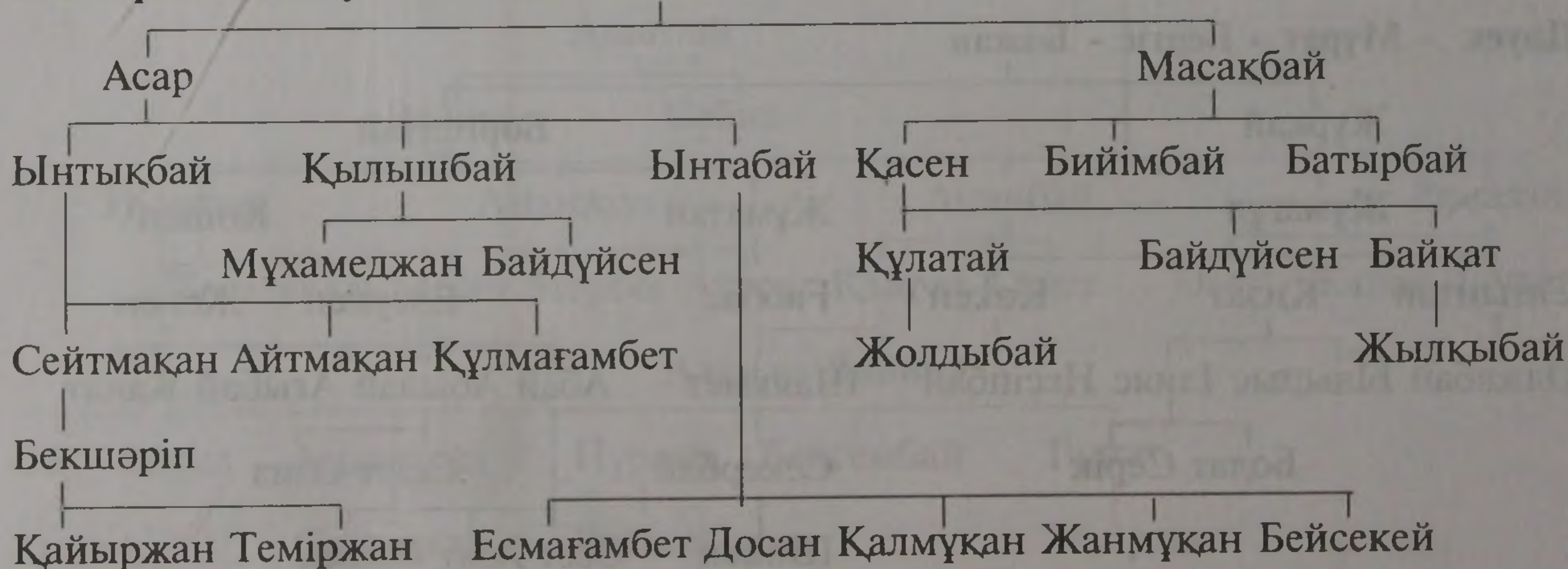

Төлек - Тұрсын - Дәуек - Баймырза

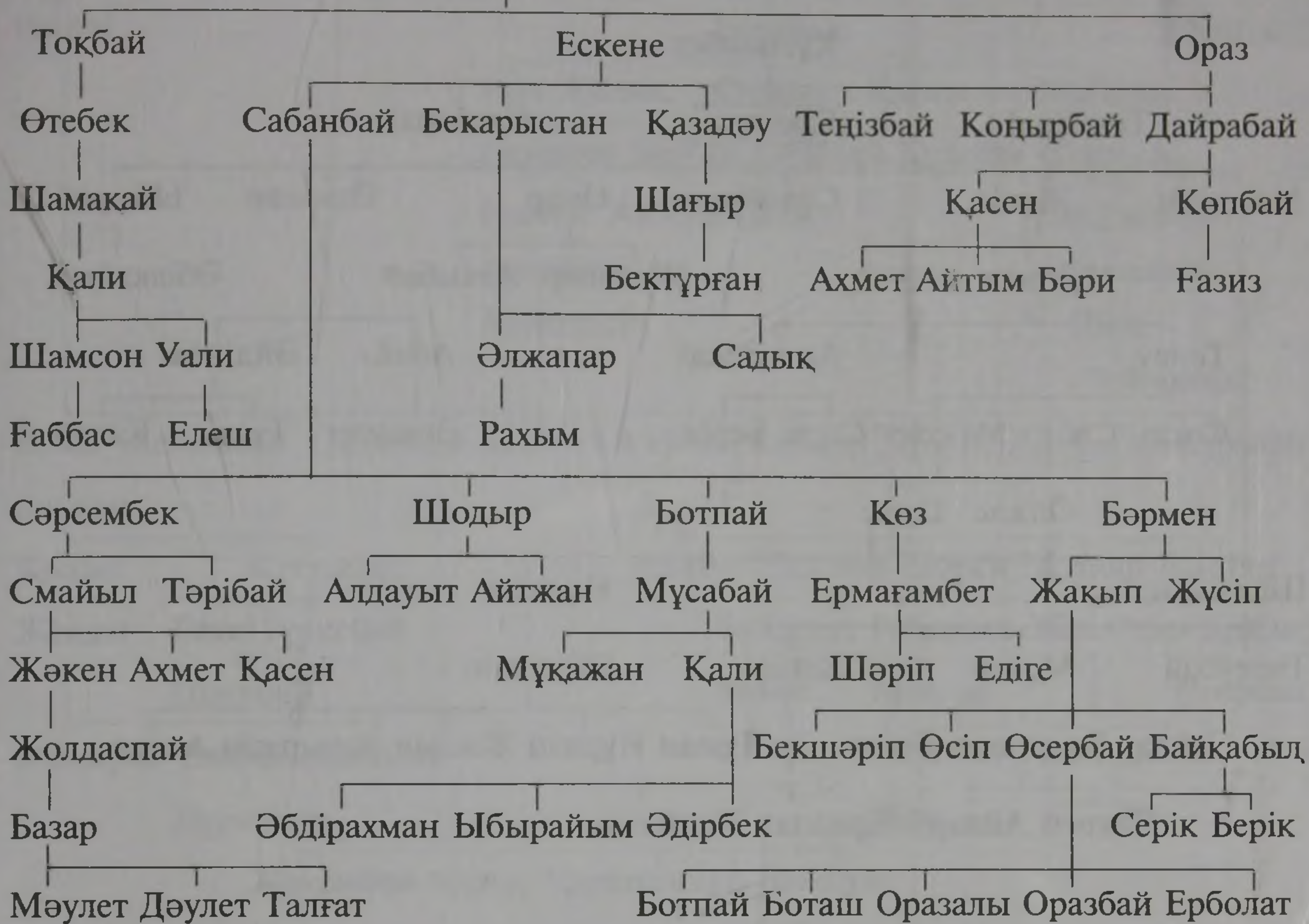
Жақау

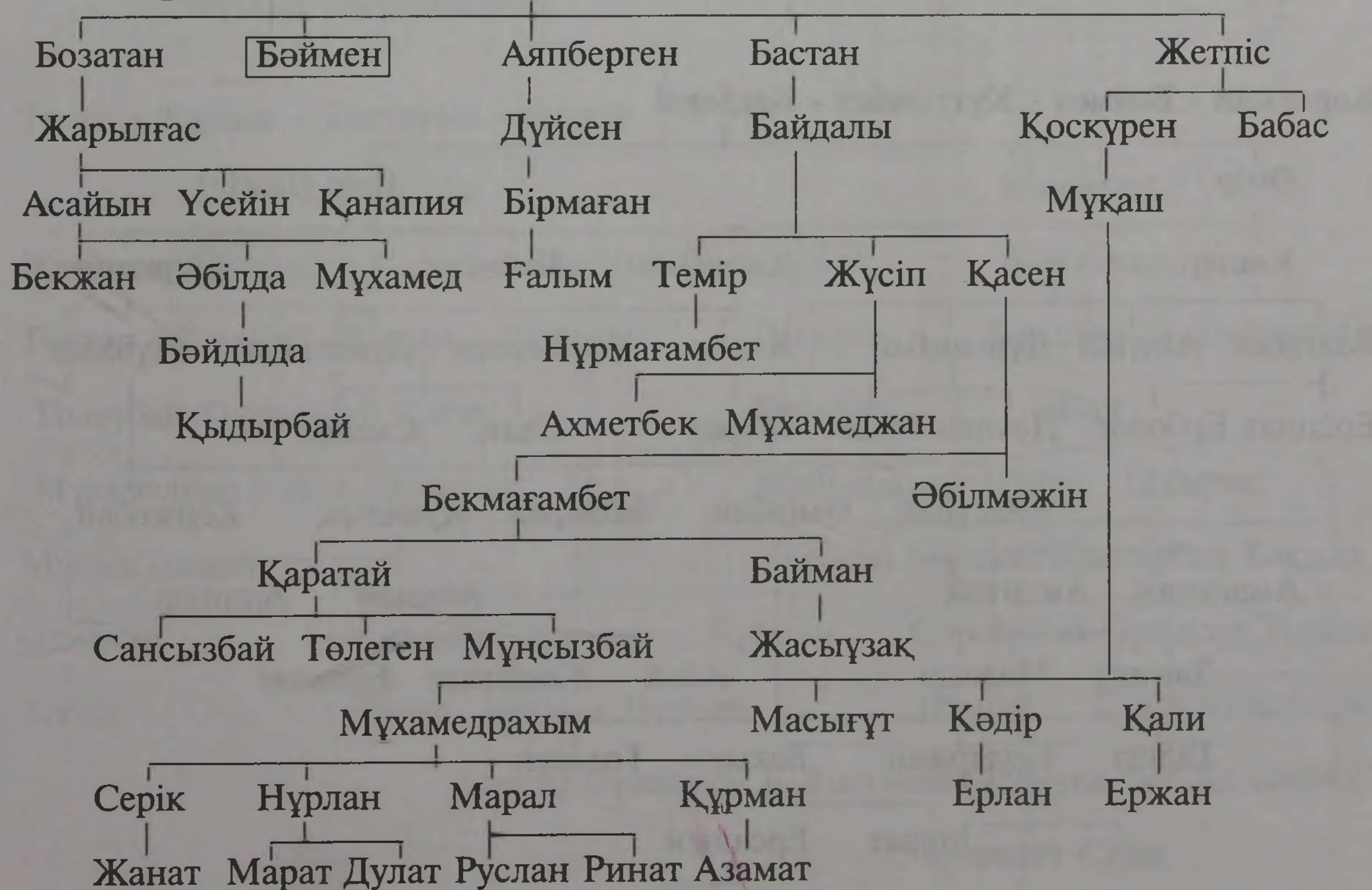
Баймырза - Жақау - Баймбет - Елемес

Төлек - Тұрсын - Дәуек - Байқозы

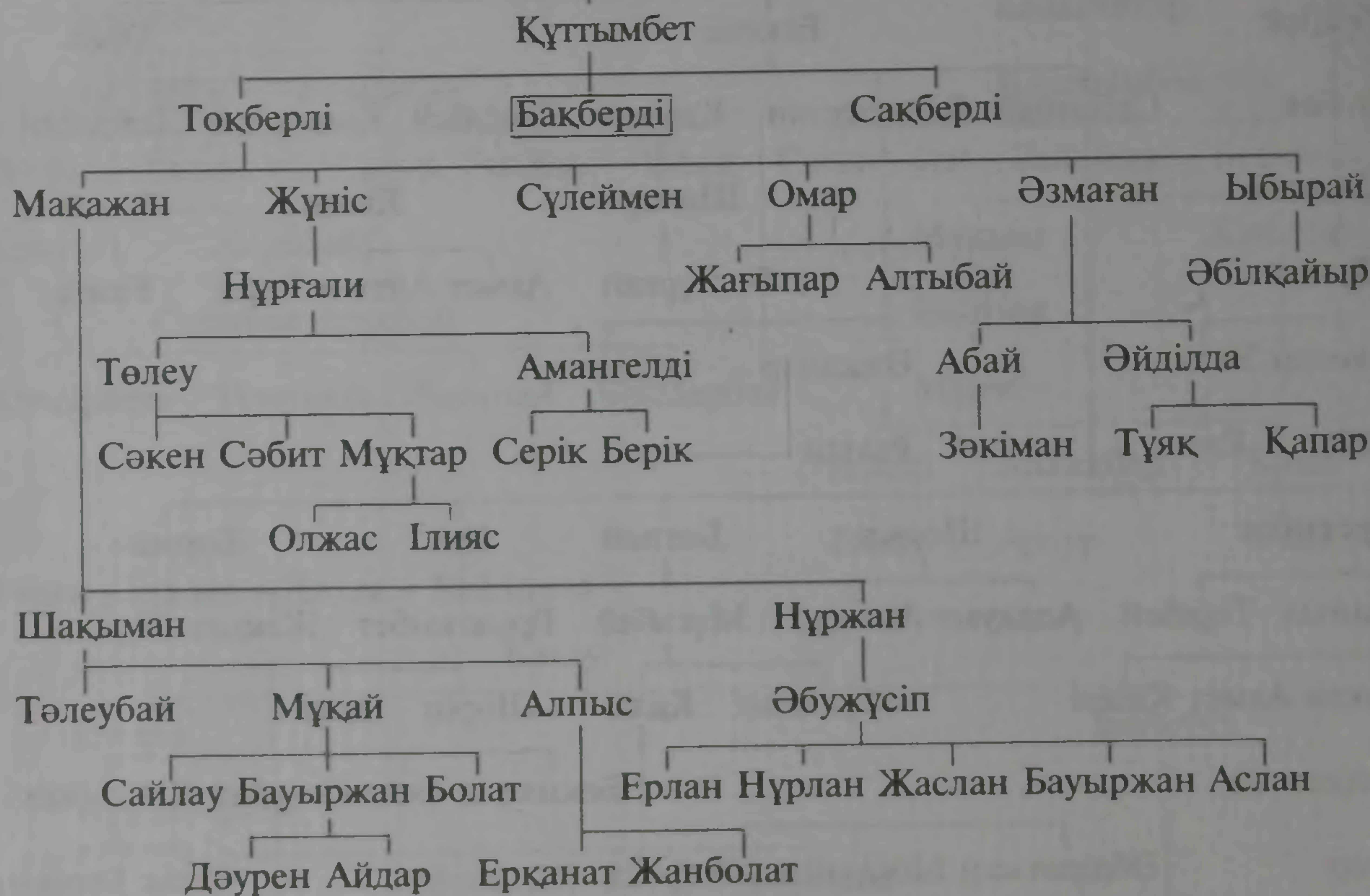

Төлек - Тұрсын - Дәуек - Көрпежан

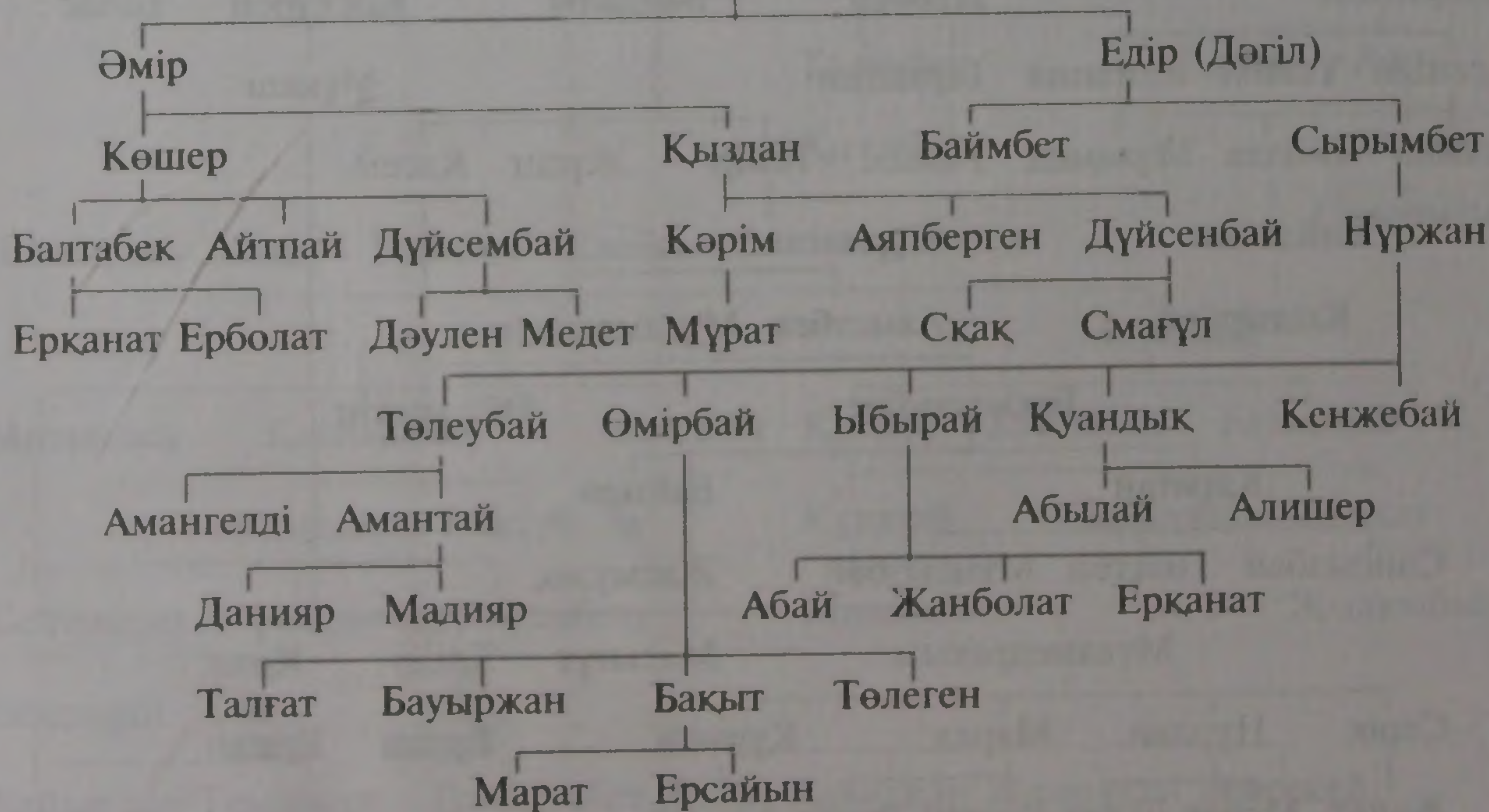

Қанжығалы шежіресі

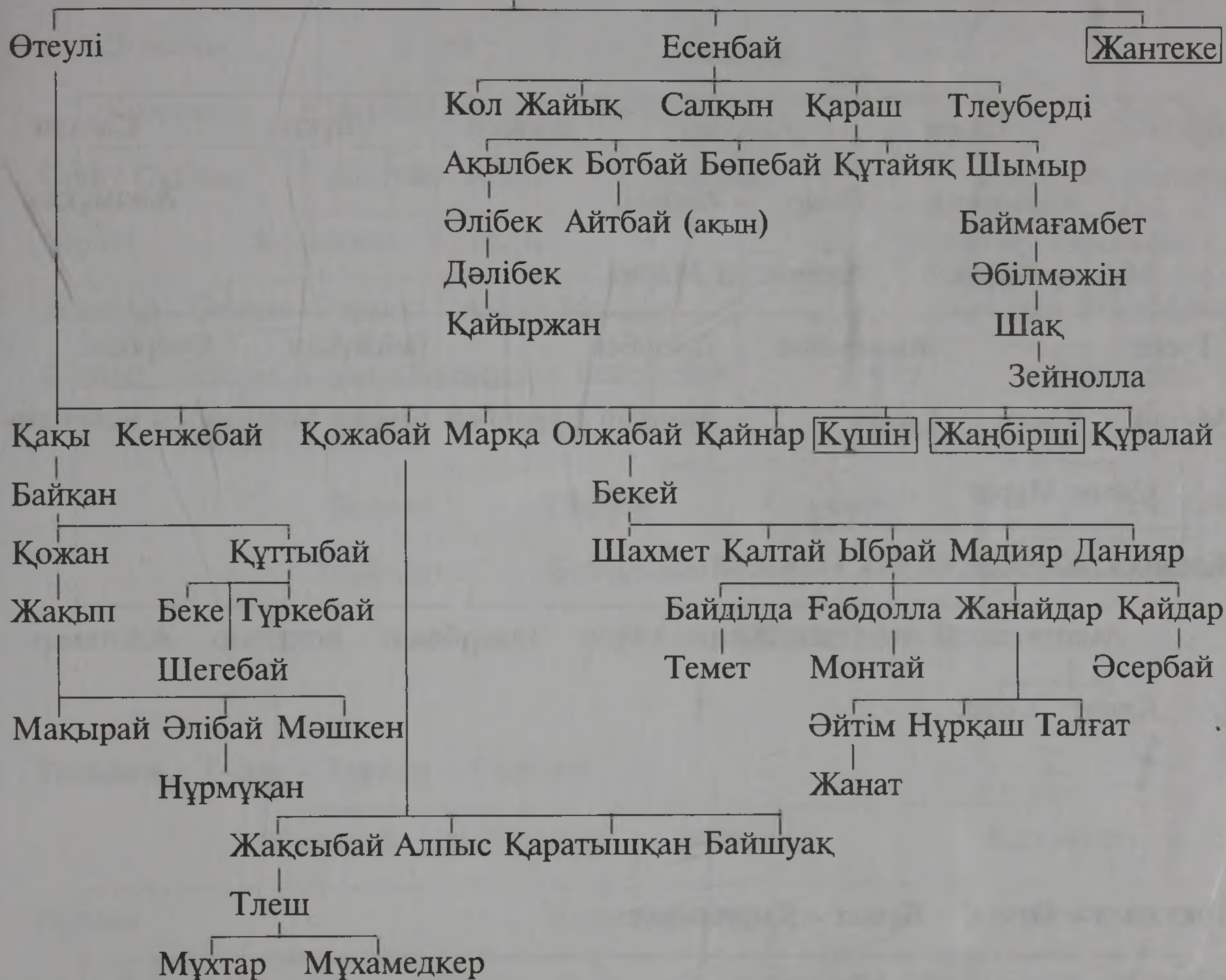
Тұрсын - Дәуек - Көрпежан - Бәймен

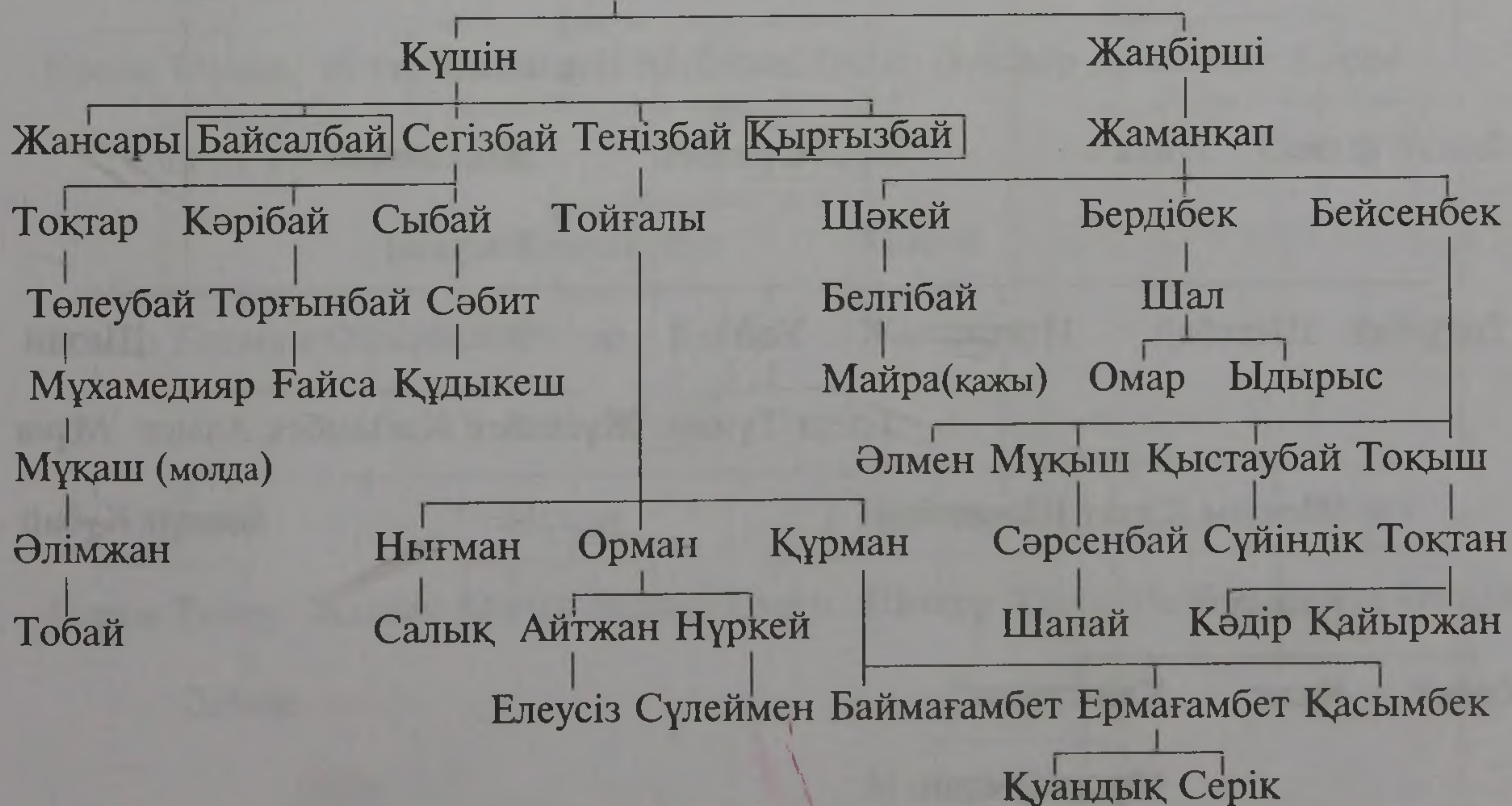
Көрпежан - Бәймен - Құттымбет - Бақберді

Толыбай - Төлек - Тұрсын - Тоқтауыл

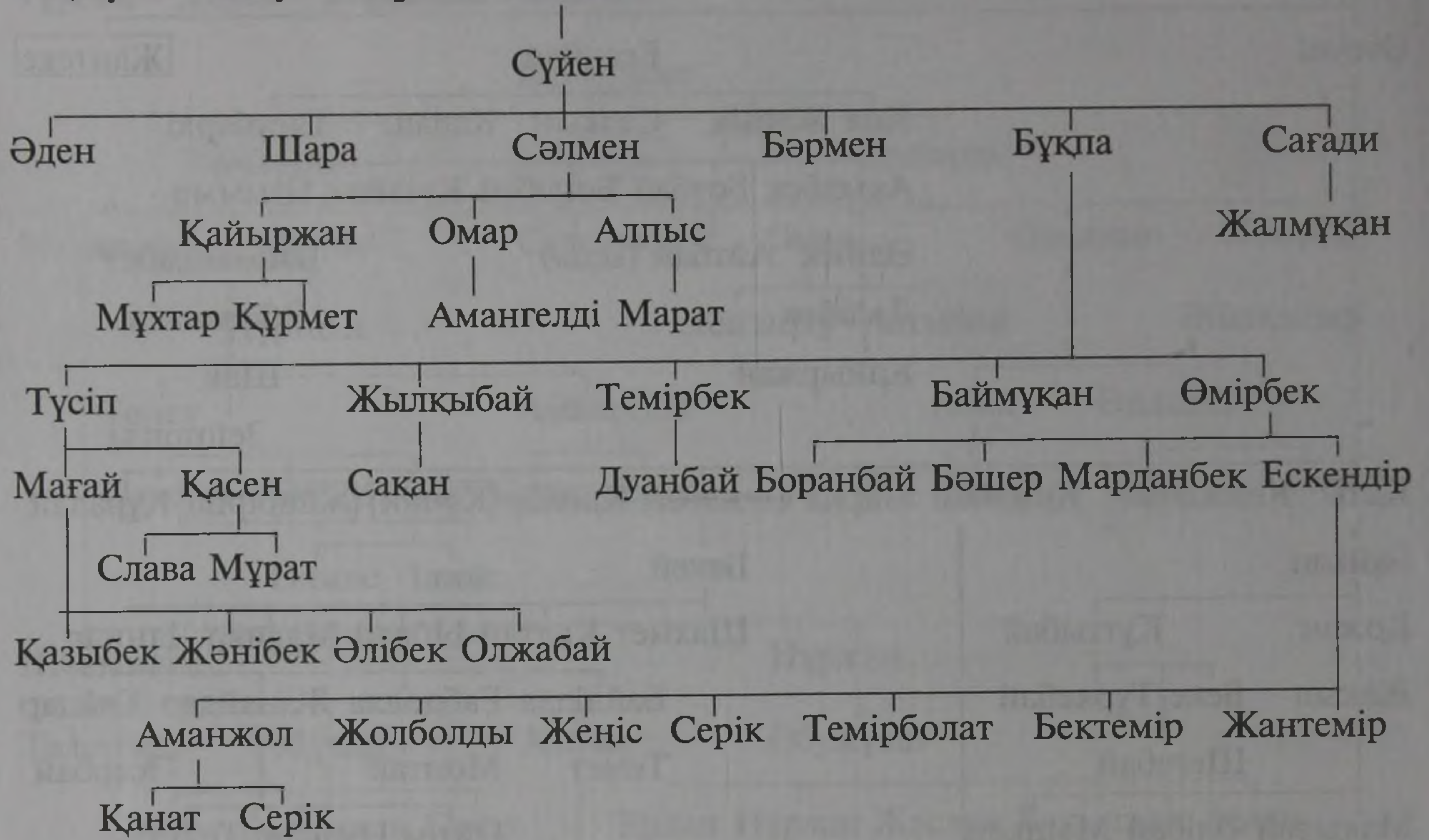

Төлек - Тұрсын - Тоқтауыл - Өтеулі

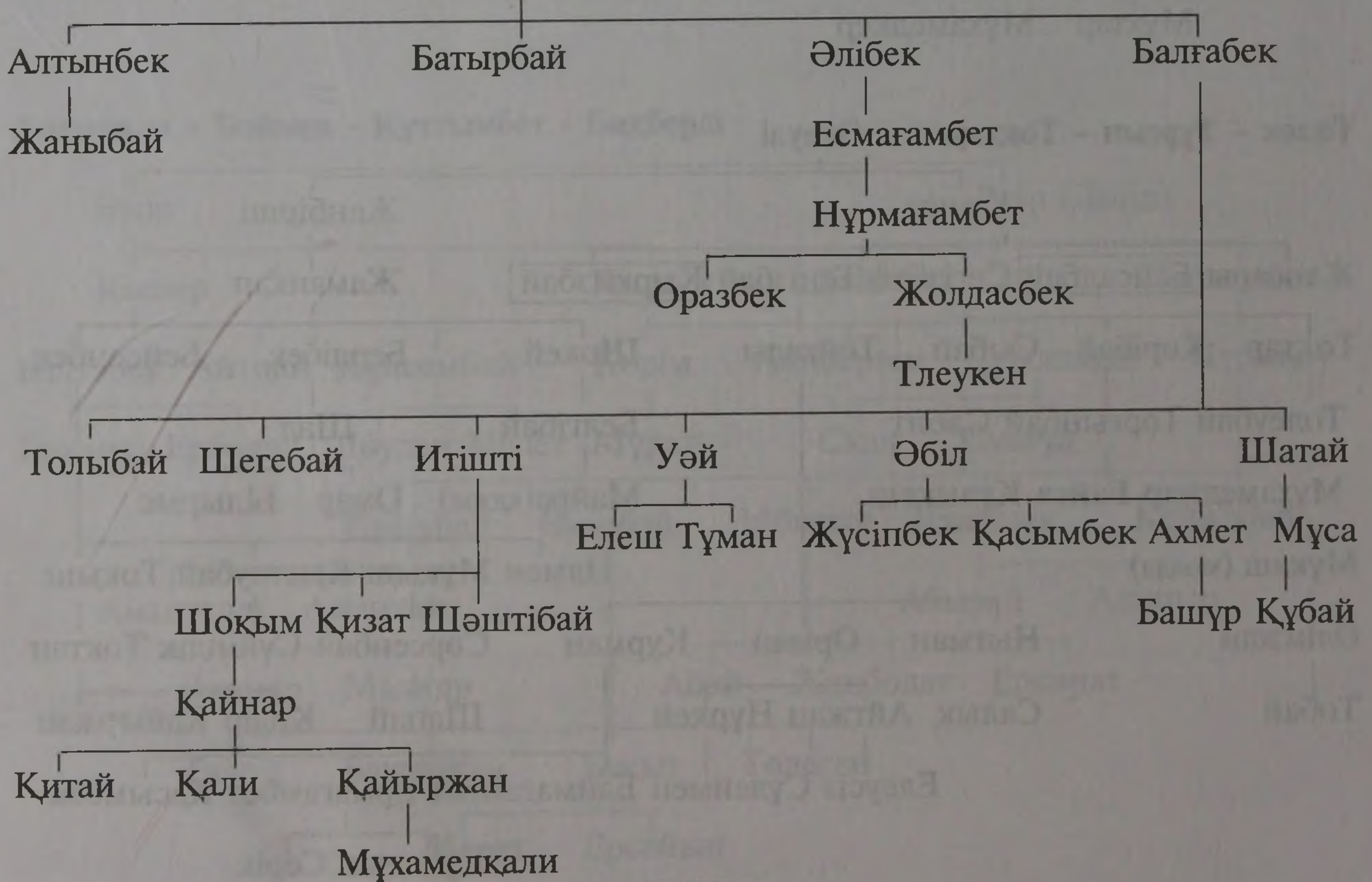

Қанжығалы шежіресі

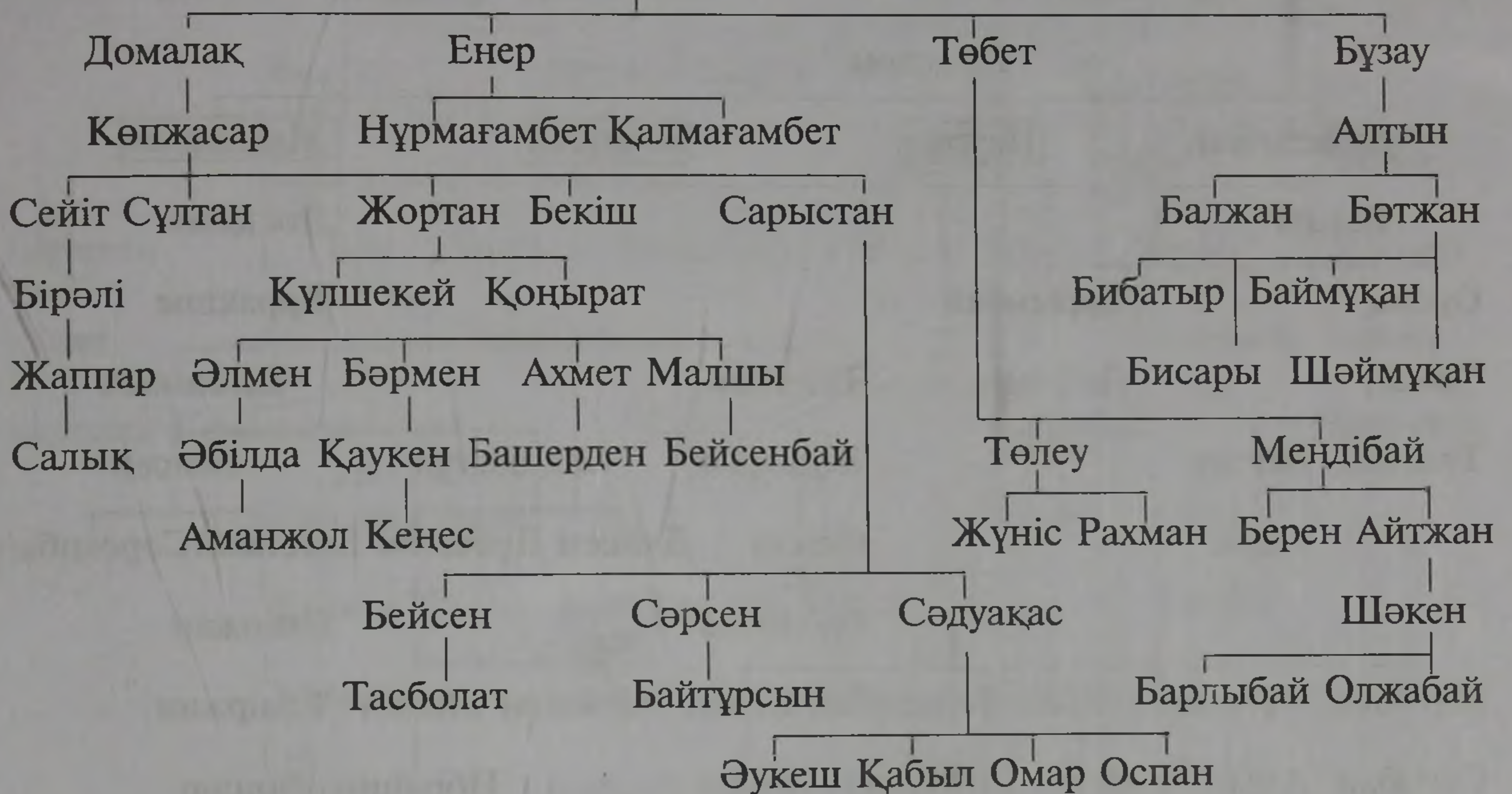
Тоқтауыл - Өтеулі - Күшін - Байсалбай

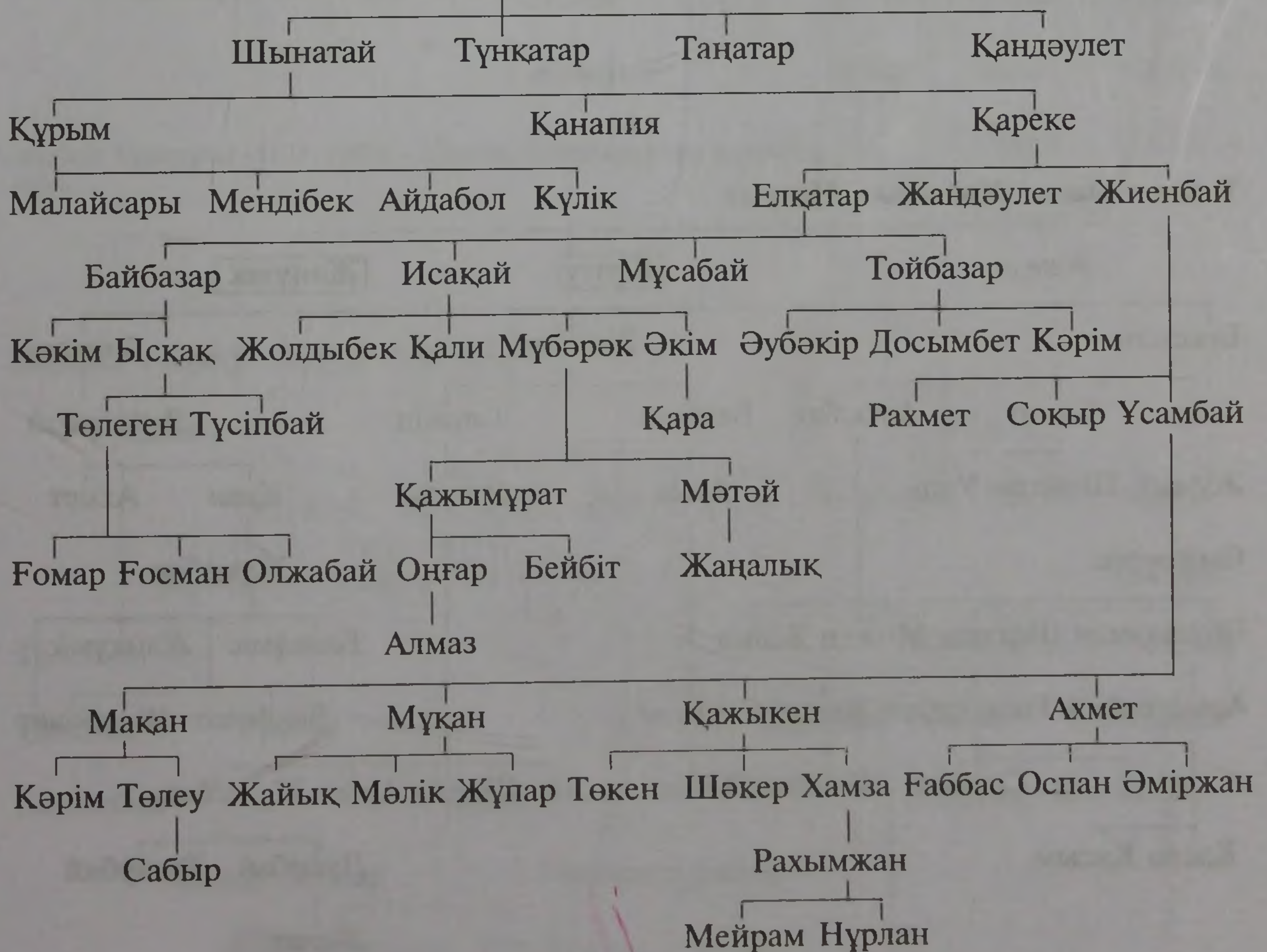
Тоқтауыл - Өтеулі - Күшін - Қырғызбай

Төлек - Тұрсын - Тоқтауыл - Жантеке

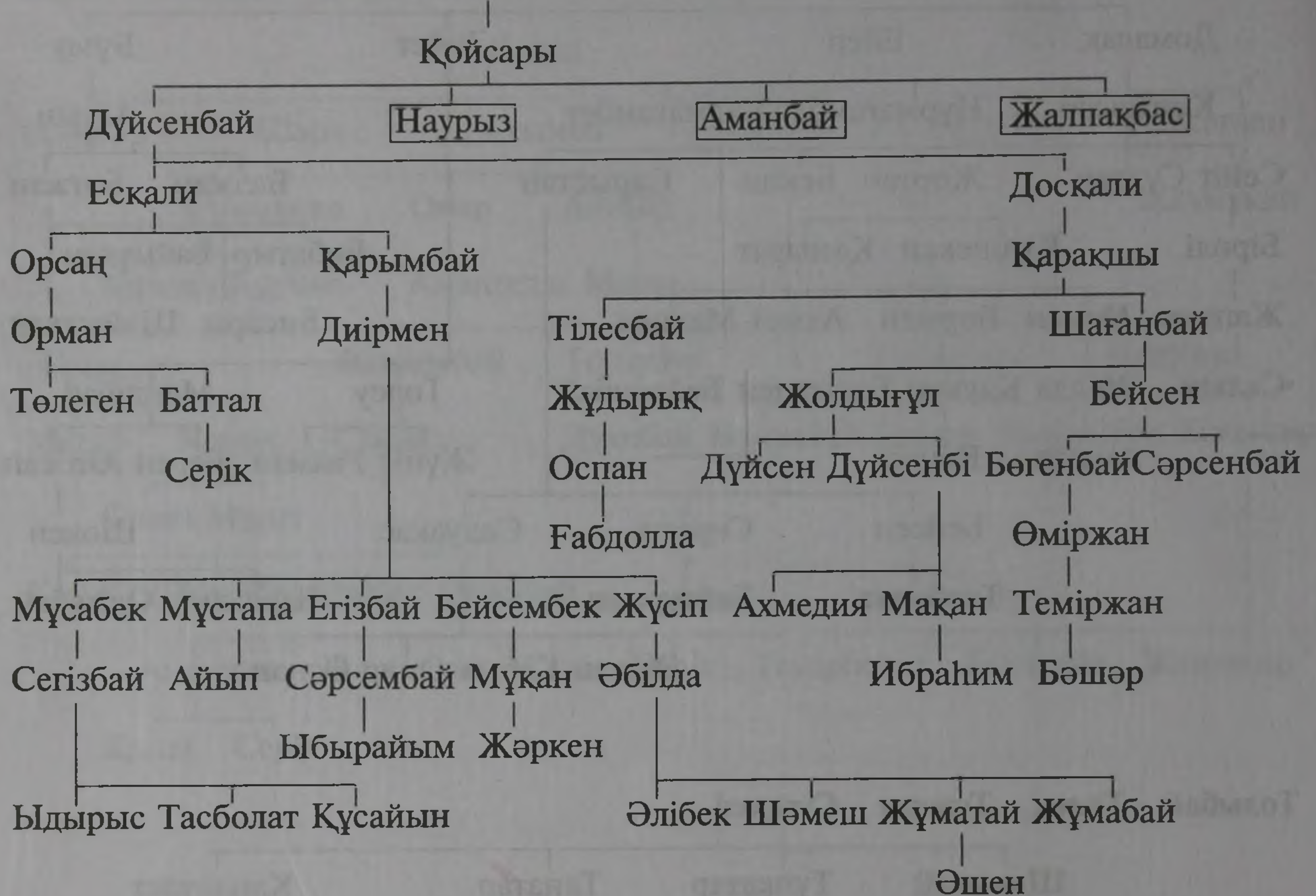

Толыбай - Төлек - Тұрсын - Сүгірәлі

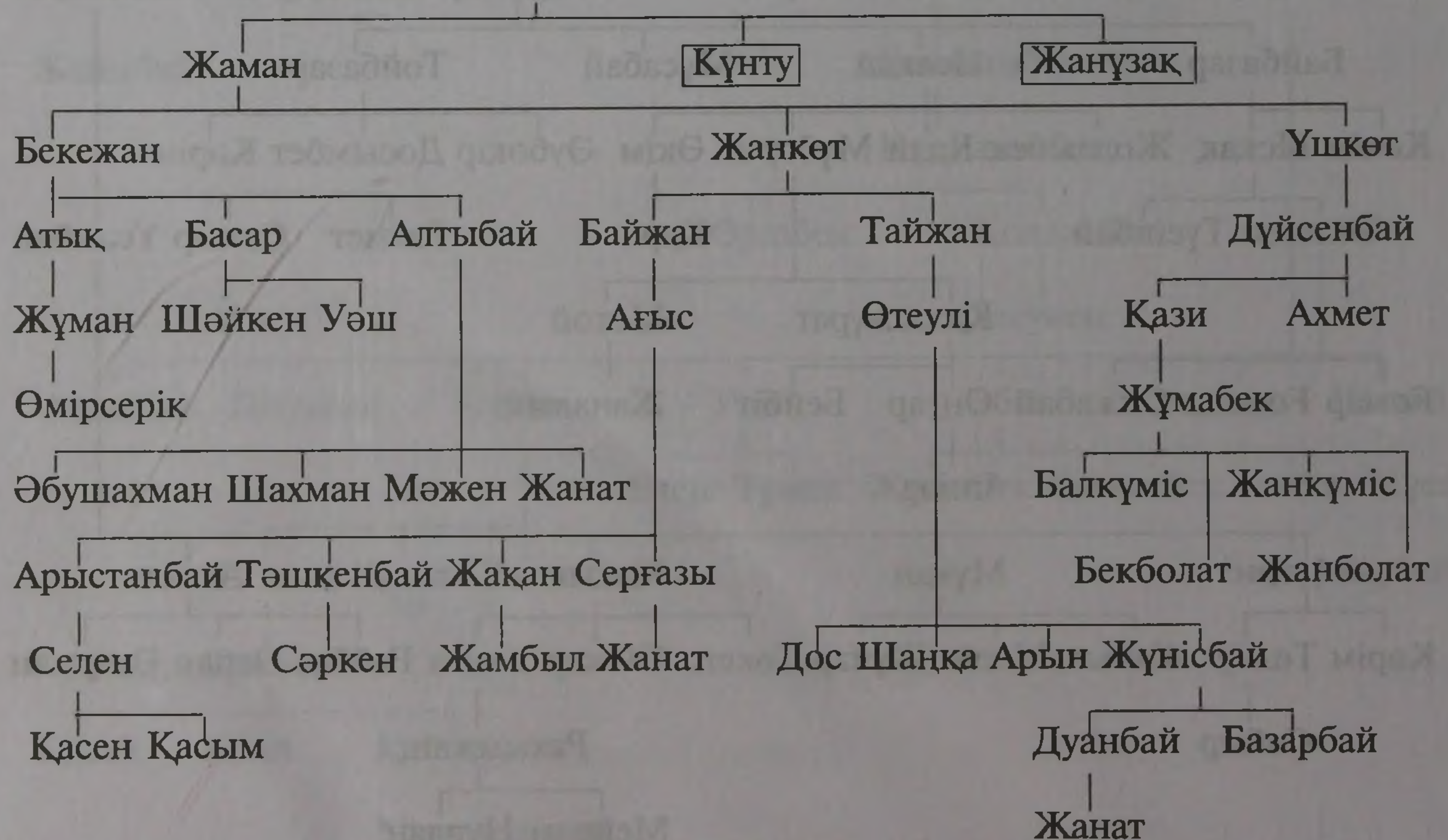

Қанжығалы шежіресі

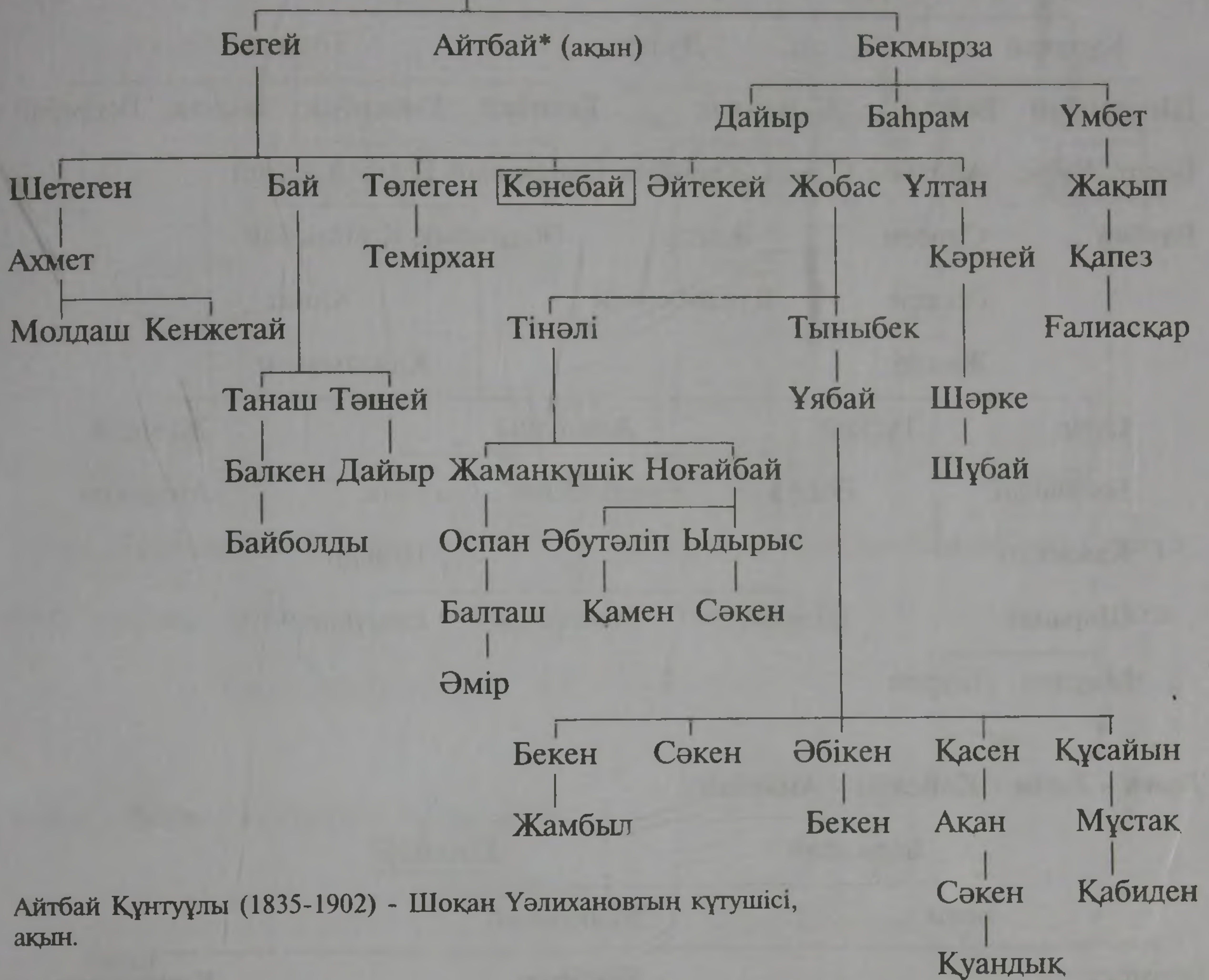
Ойым - Толыбай - Төлек - Ешім

Төлек - Ешім - Қойсары - Наурыз

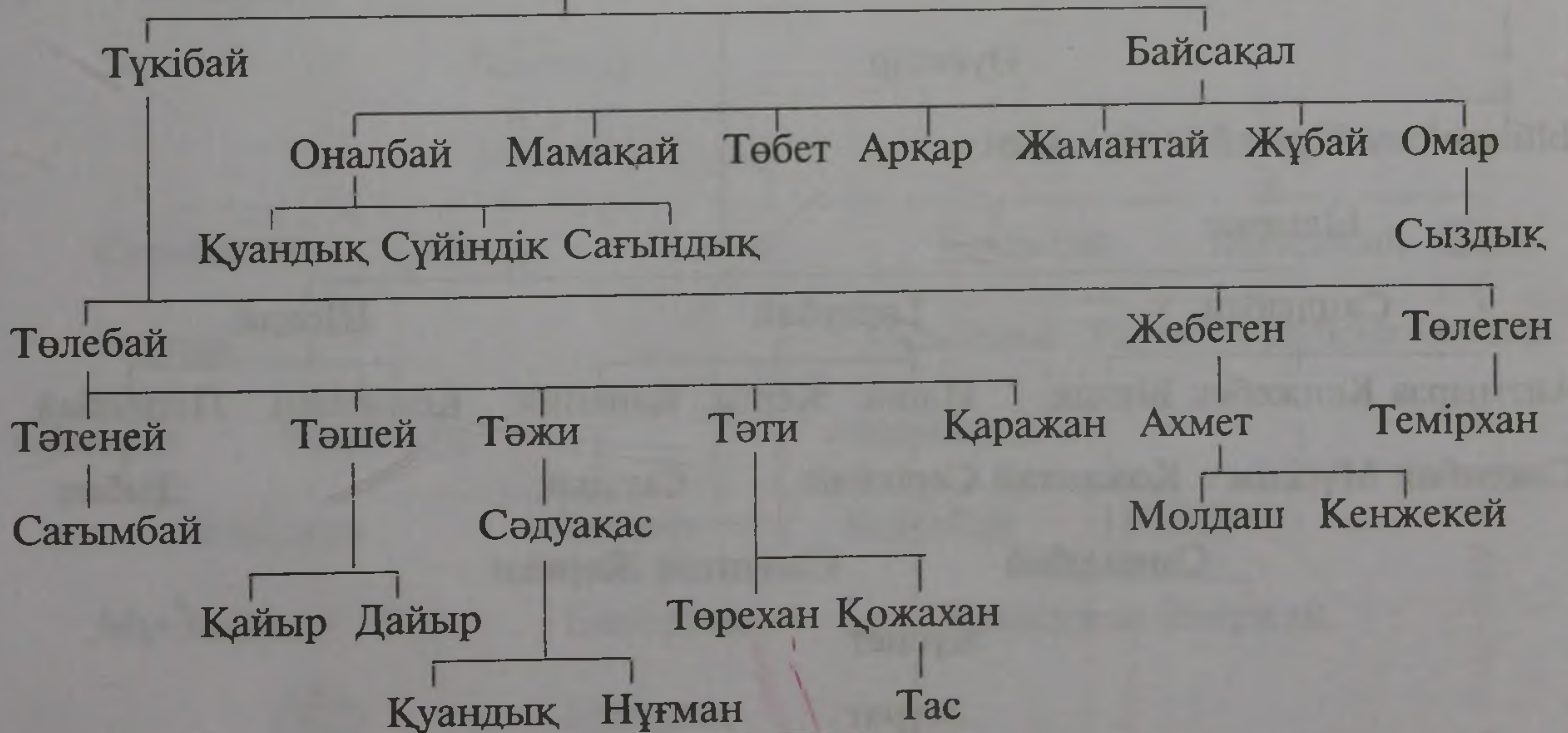

Ешім - Қойсары - Наурыз - Күнту

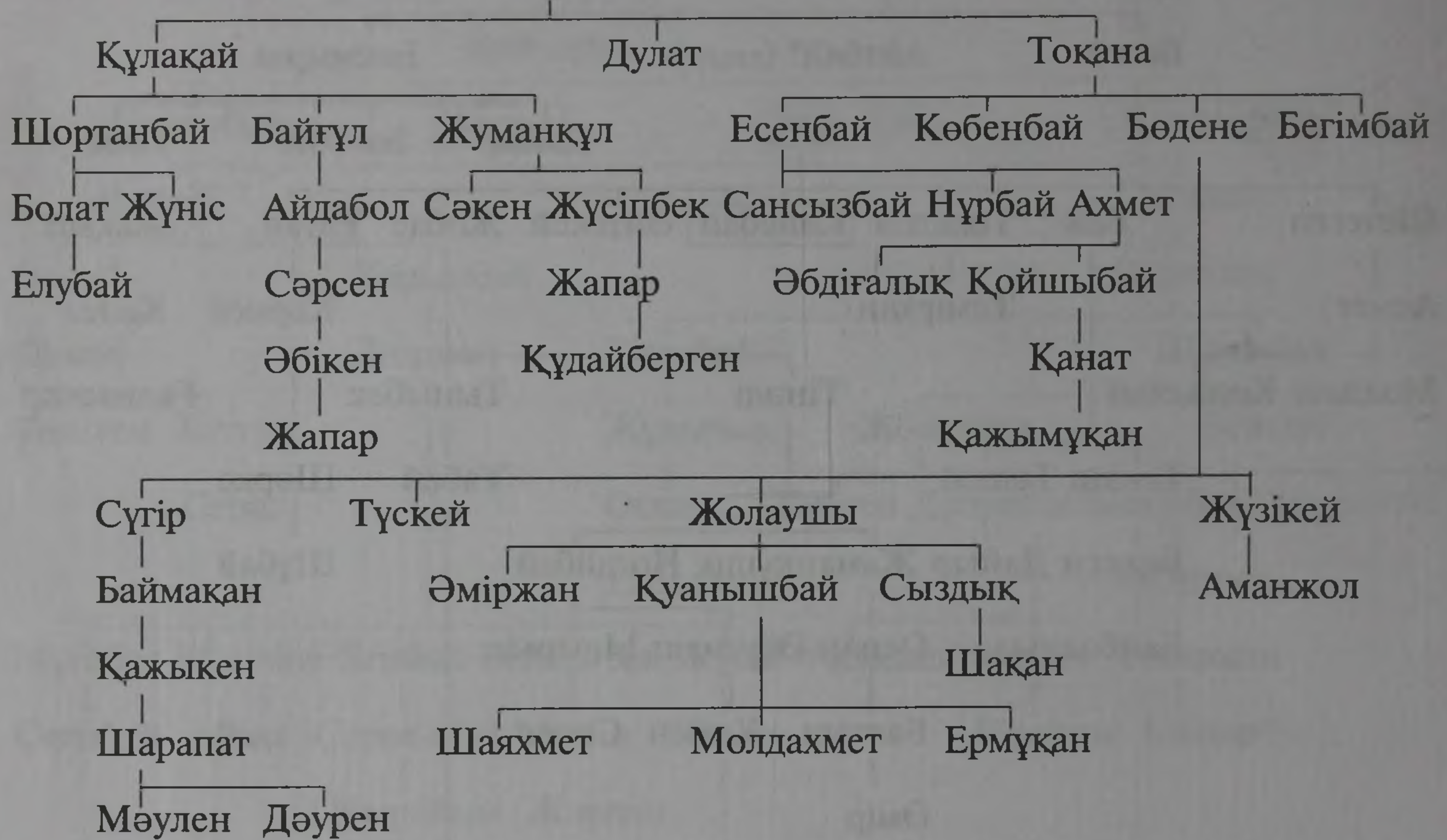
Айтбай Құнтуұлы (1835-1902) - Шоқан Ұәлихановтың күтушісі, акын.

Наурыз - Күнту - Бегей - Көнебай

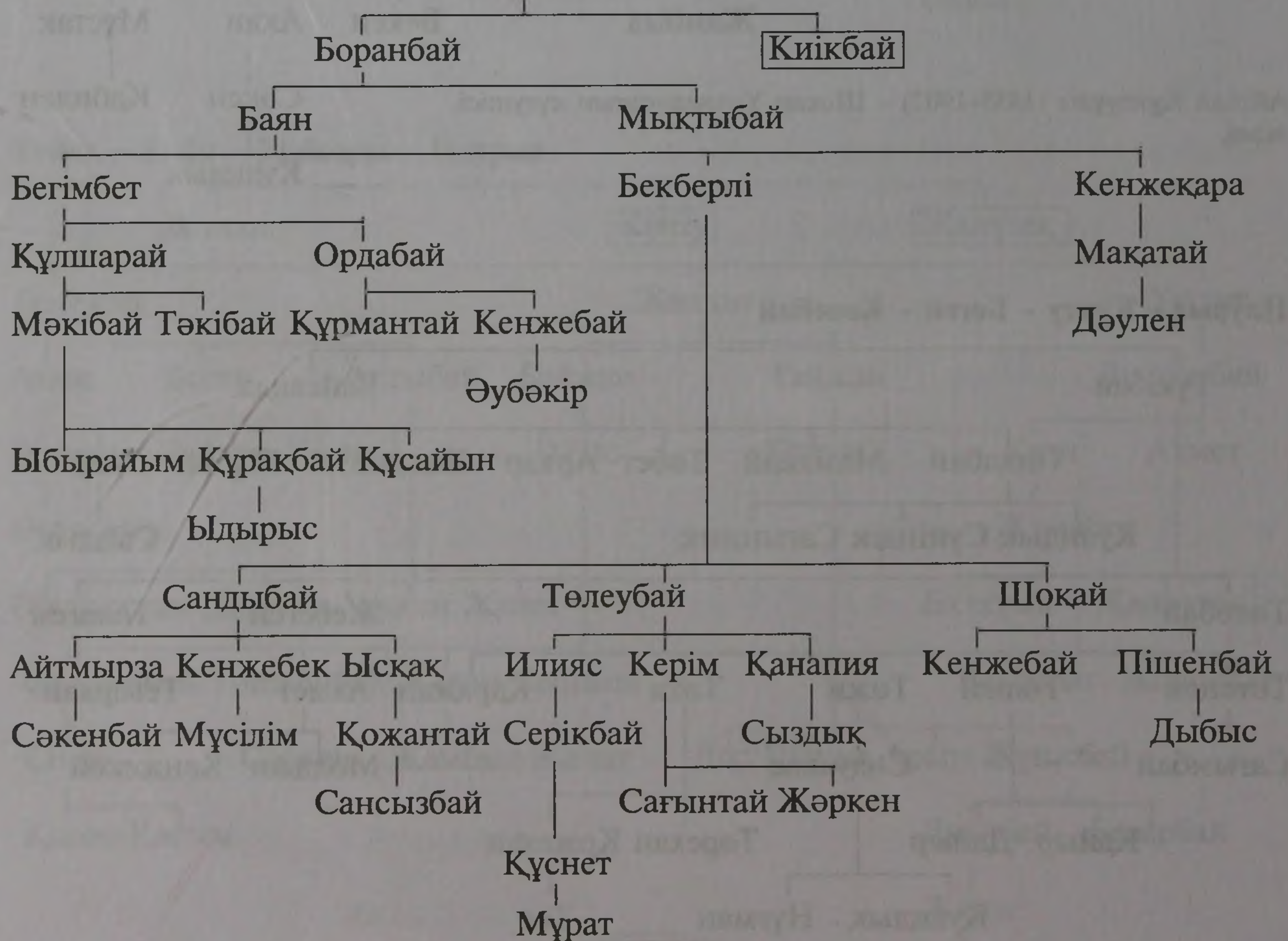

Қанжығалы шежіресі

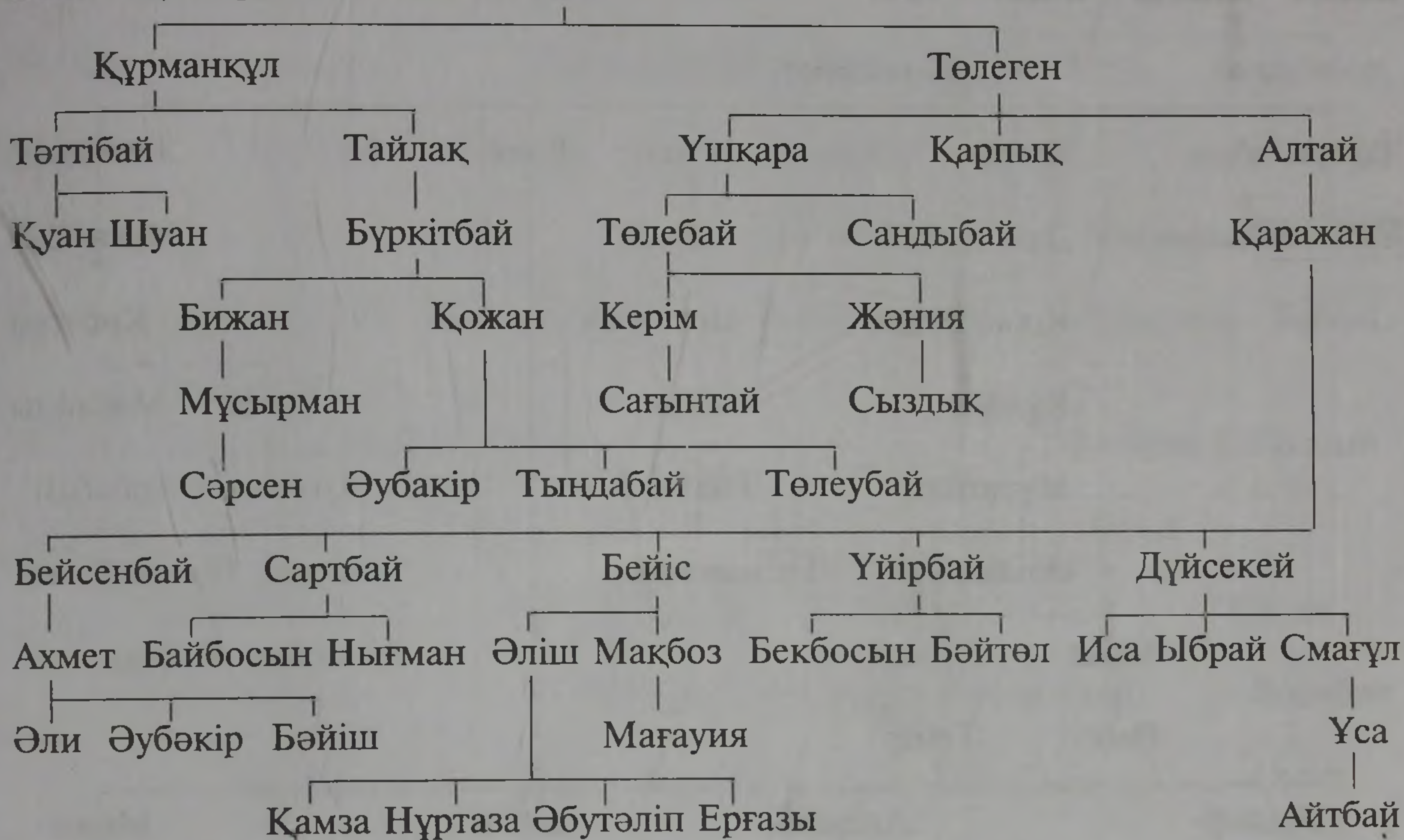
Ешім - Қойсары - Наурыз - Жанұзақ

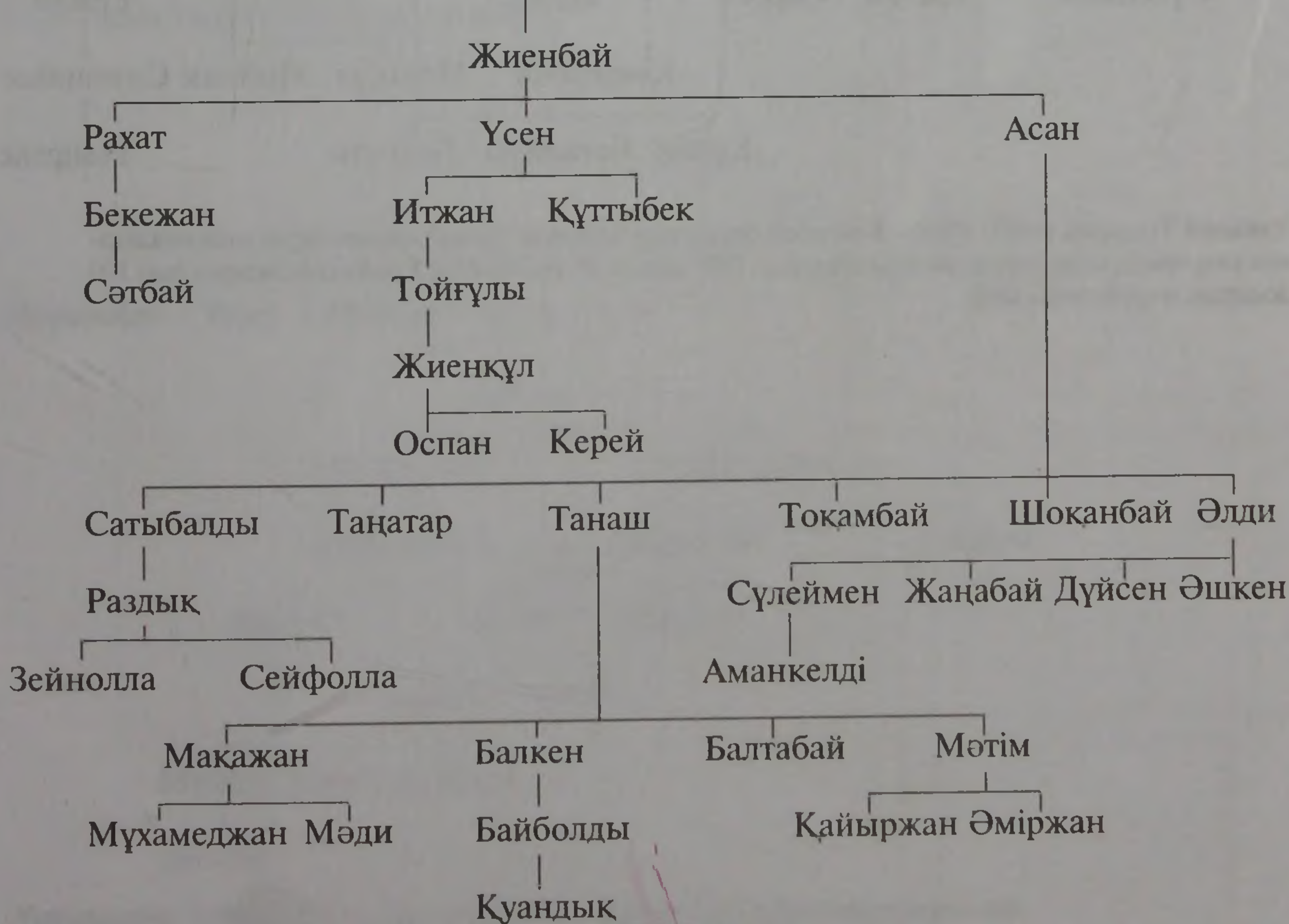
Төлек - Ешім - Қойсары - Аманбай

Ешім - Қойсары - Аманбай - Киікбай

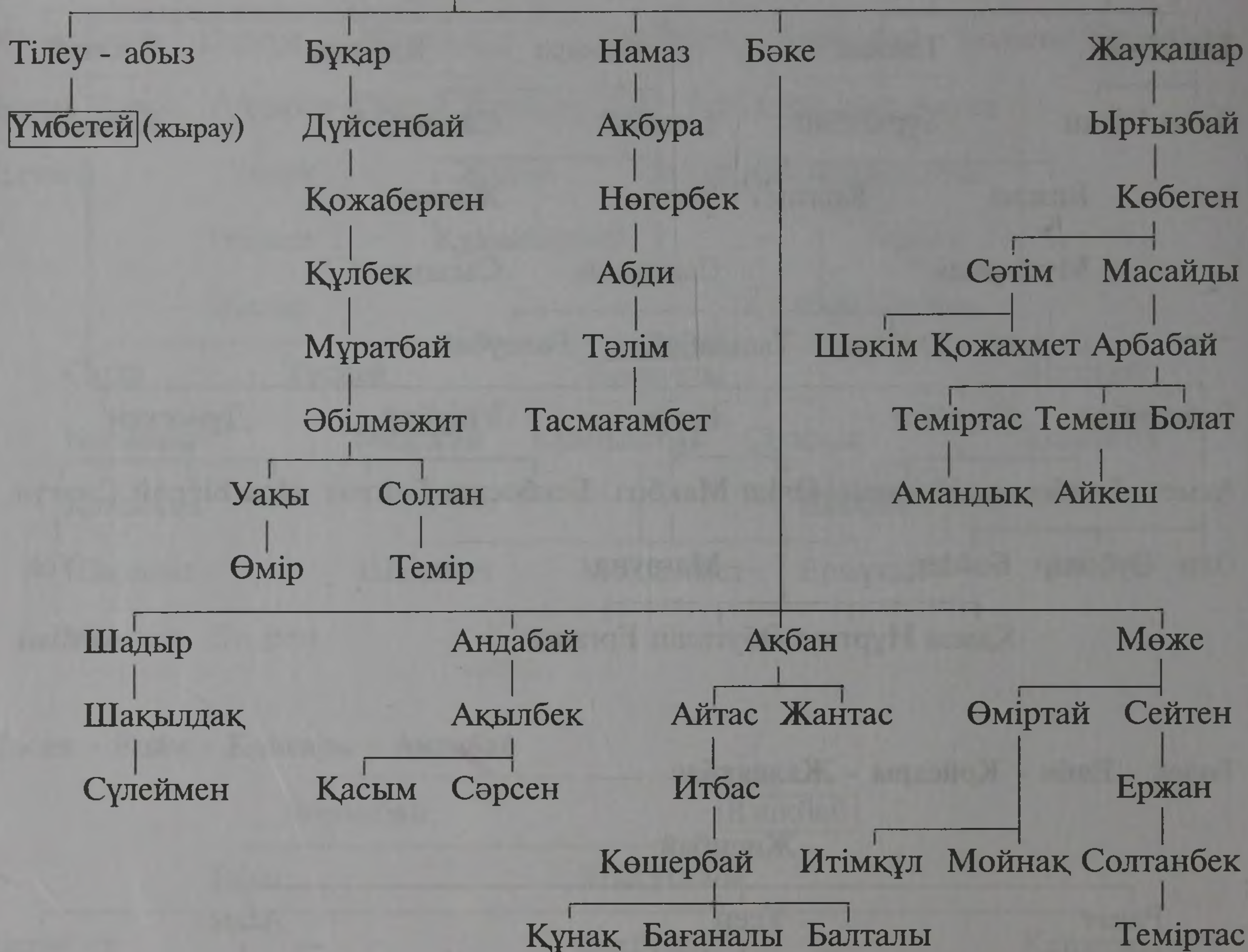
Төлек - Ешім - Қойсары - Жалпақбас

Қанжығалы шешіресі

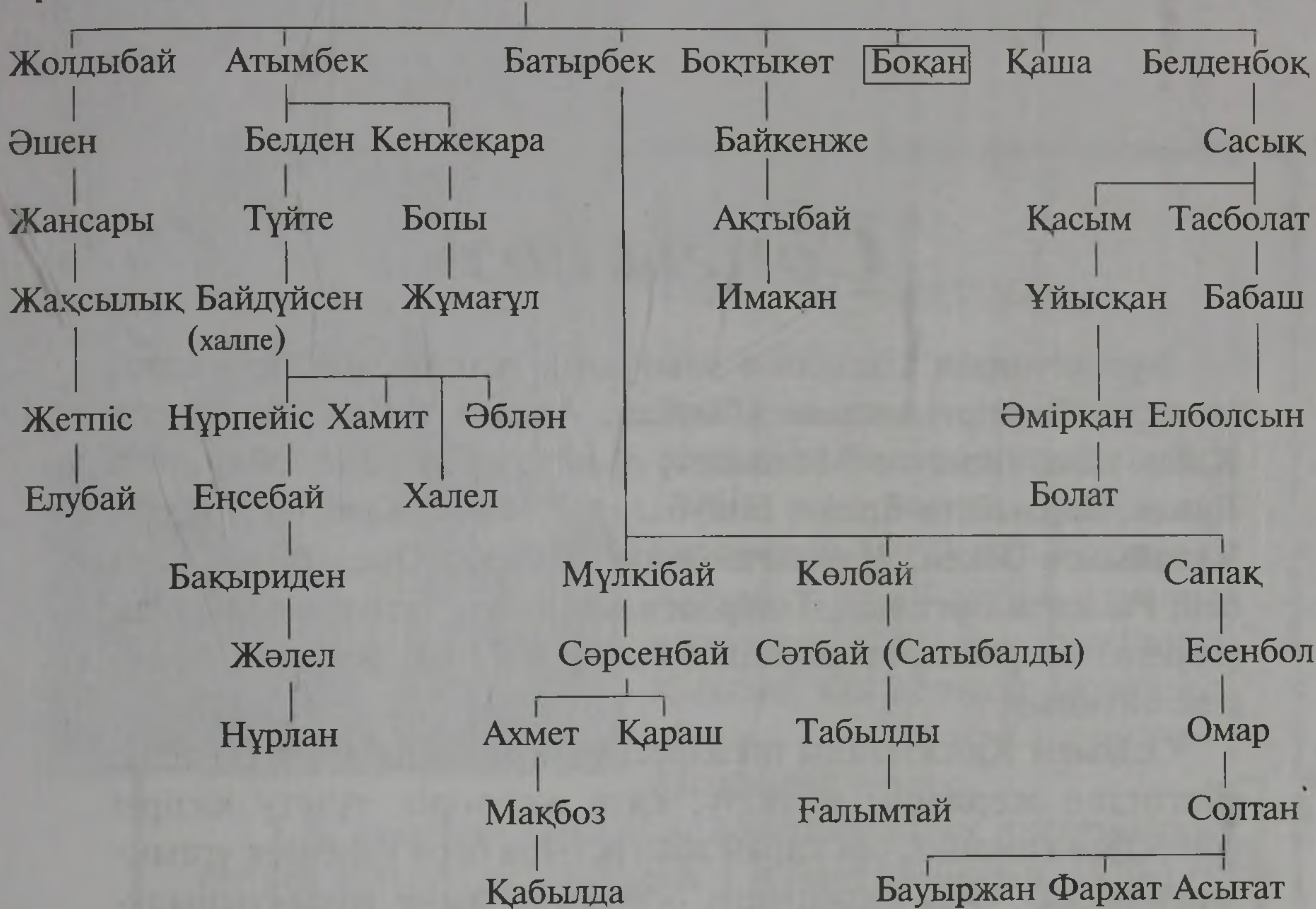
Бозым - Майлы - Ойым - Ораз

Жолымбет

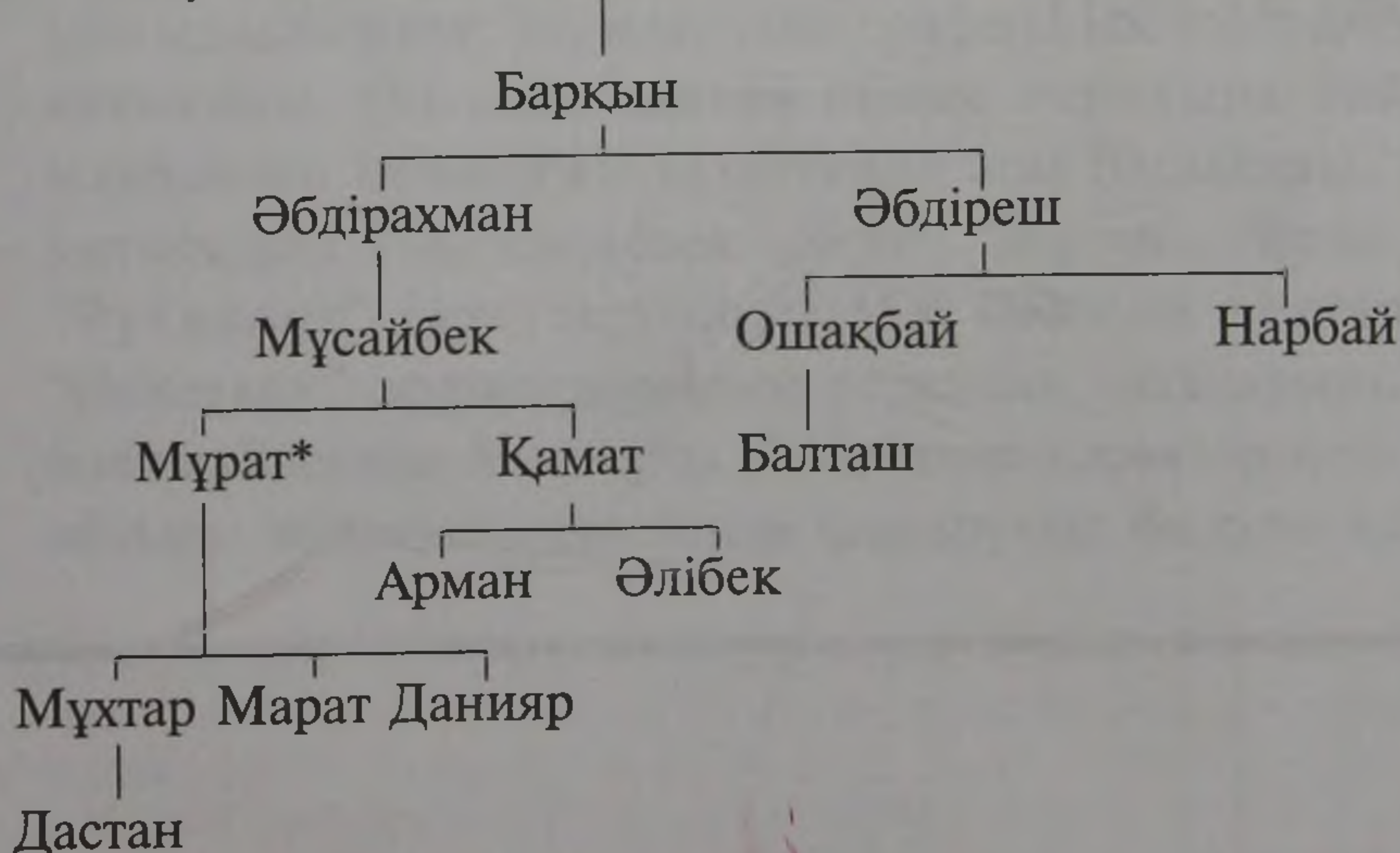
Үмбетей Тілеуұлы (1697-1786) - Бөгенбай батырдың бейнесін ұрпақтарына мирас етіп қалдырған кең өрісті, суырып салма ақын-жырау. 1997 жылы шілде айында Ерейменде жыраудың 300 жылдық мерей-тойы өтті.

Ораз - Жолымбет - Тілеу - Үмбетей

Бопы - ақын Үмбетей жыраудың мұрагері.

Жолымбет - Тілеу - Үмбетей - Боқан

Әбдірахманов Мұрат - Павлодар облысының "Қазақ тілі" қоғамының төрағасы.

Соңғы сөз

Бұл кітаптің басылып шығуына жанашырлық жасап, демеуші болған Адамов Абызбай, Аралов Олжабай, Ауэзов Қабиболла, Ахметов Мәдениет, Ахметов Сүйіндік, Әбдуалиев Ермек, Барлыбаев Ерлан, Бояубаев Серікбай, Жүнісов Нұрлан, Құсайынов Зекен, Нұрмағамбетов Асылан, Оразалинов Елубай, Рахимов Ерсайын, Темірбаев Аманжол, Түтелбаев Әбілқаж (төраға) мырзаларға ризалық білдіріп, шын жүректен рахмет айтамын.

Осымен Қанжығалы шежіресі тәмәмдалды деуге болады. Жетпеген жерлерін жеткізу, қате жерлерін түзету қазіргі ұрпақтарға аманат, әрі қарай жалғастыра беру келешек ұрпақтарға парыз. Осы шежіренің түзетілген және толықтырылған екінші басылымын шығару да ойда бар.

Сондықтан бұл кітапті толықтыратын деректі материалдар, ата-тек кестелер, ұсыныстар, ой-пікірлер болса хаттарды мына мекен-жайға жіберуді өтінемін:

637003, Павлодар қаласы,

Академик Шокин көшесі, 94 үй, 60 пәтер.

Еңсебаев Тлеукен Ахметұлына.

Телефон 47-27-11.

ЕҢСЕБАЕВ

Тлеукен Ахметұлы

(13.8.1947 ж., Қарағанды қ.) -
электрик-инженер (1970 ж.),
техника ғылымдарының кандидаты
(1980 ж.), доцент (1984 ж.),
профессор (2003 ж.), Қазақстан
Республикасы білімінің құрметті
қызметкері (2002 ж.). Руы Естекі-
Қырғыз, ата қонысы Қарағанды
облысы Ақтоғай ауданы,
Қызыларай ауылы.

Т.А. Еңсебаев Қарағанды политехникалық институтының тау-кен электро-механикалық факультетін бітіріп, 1970-1985 жылдары сол институтта ассистент, аспирант, аға-оқытушы болып қызмет атқарады. 1985 жылы доцент Т.А. Еңсебаев Павлодар индустриалдық институтына ауысады, қазіргі уақытта ол Сұлтанмахмұд Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры.

Т.А. Еңсебаев Ертіс-Баянаула өңірінің шежірешісі, жыл сайын ол С.Торайғыров атындағы ПМУ және Г.Н. Потанин атындағы облыстық тарихи-өлкетану мұражайы ұйымдастырған тарихи-этнографиялық экспедицияларға қатысады. Ол дайындаған облыс тарихына байланысты мақалалар облыстық газеттерде жиі басылады. Әр түрлі уақыттарда Т.А. Еңсебаев “Дауа”, “Жусан”, “Ертіс дидары”, “Руханият” газеттерінің, “ПМУ ғылыми хаттары” және “Өлкетану” журналдарының редакция алқаларының мүшесі болды. Тлеукен Ахметұлы 11 кітаптардың авторы, ол Павлодар облысы энциклопедиясының шығаруына белсене қатысты.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Қазақ тіліндегі әдебиеттер

1. Ақтайлақ би (Құрастырушы С. Қорабаев) - Алматы, 1991.
2. Алдаспан / Құрастыр. М. Мағауин. - Алматы: Жазушы, 1971.
3. Арғынбаев Халел. Қазақ отбасы. - Алматы, 1996.
4. Асқарұлы Х. Даналық, тектілік және әулиелік әлемі. - Алматы, "Шартарап", 2000.
5. Ахметжанов К.С. Жараған темір кигендер (батырлардың қару-жарағы, әскери өнері, салт-дәстүрлері). - Алматы, "Дәуір", 1996.
6. Әбілғазы. Түрік шежіресі. - Алматы, "Ана тілі", 1992.
7. Әбуталиев Н. Сегіз сері: (Танымдық әңгімелер). - Алматы, 1991.
8. Әуезов М. Жиырма томдық шығармалар жинағы. - Алматы: Жазушы, 1979-1985.
9. Бейсенбайұлы Жарылғап. Қазақ шежіресі. - Алматы, 1994.
10. Батырлар жыры, 4 том. - Алматы, "Жазушы", 1989.
11. Бердақ. Таңдамалы шығармаларының жыйнағы. - Нөкіс, 1997.
12. Бес ғасыр жырлайды: 2 томдық / Құрастыр. М. Мағауин, М. Байділдаев. - Алматы: Жазушы, 1989.
13. Бөгенбай заманының қаһармандары (өмірнама). - Ақмола, 1991.
14. Бөкейханов Ә. Шығармалар. - Алматы: Қазақстан, 1994.
15. Еңсебаев Т.А. Павлодар өңірінің тарихы туралы очерктер. (I бөлім. Көне дәуірден XX ғасырға дейін). - Павлодар: "ЭКО" ҒӨФ, 2001.
16. Мұқанов С. Халық мұрасы. - Алматы: Қазақстан, 1974.
17. Маданов Х. Кіші жүз шежіресі. - Алматы, 1993.
18. Көпейұлы Мәшһүр Жүсіп. Қазақ шежіресі. - Алматы, 1993.
19. Қазақ совет энциклопедиясы: 12 томдық толық энциклопедиясы. - Алматы, 1972 - 78.
20. Қазақ ССР. 4 томдық қысқаша энциклопедиясы. 1 том. - Алматы, 1984.
21. Қазақ тілінің қысқаша этимологиялық сөздігі. - Алматы, "Ғылым", 1966.
22. Қазақ халық әдебиеті: Батырлар жыры. Т.4. Көрұғлы. - Алматы, 1989.
23. Қазақ халқының қаһармандары. - Павлодар, 1991.
24. Қанжығалы // Дауа, 1992, № 20 - 21.
25. Қарамендин Сейтқали Ыдырысұлы. Батырдың аты өшпейді. Төрт Бөгенбай үш Бөкенбай хақында // Қазақ батырлары, 1991, № 3, қарашаның 29 - ы.
26. Қашқари М. Түбі бір түркі тілі (Диуани лұғат ат-түрік). - Алматы, "Ана тілі", 1993.
27. Қуанғанов Ш. Т. Ғұн немесе Арғұн тарихы туралы. - Алматы, 1997.
28. Қоңырат шежіресі (Құрастырушы - Б. Серікбайұлы) - Алматы, 1992.
29. Қоңырат шежіресі және оған қатысты әңгімелер (Құрастырушы - М. Ерімбетов) - Алматы, 1993.
30. Қошым - Ноғай Байбота Серікбайұлы. "Қанжығалы" атауы қалай пайда болған? // Ана тілі, 1997, № 15, сәуірдің 10 - ы.
31. Құдайбердіұлы Шәкерім. Түрік, қырғыз - қазақ һәм хандар шежіресі. - Алматы, 1991.
32. Мағауин М. Қобыз сарыны. - А., 1968.
33. Мағауин Мұхтар. Қазақ тарихының әліппесі. - Алматы, 1995.
34. Марғұлан Әлкей. Орда бұзған Олжабай // Қазақ батырлары, 1991, № 2, тамыздың 15 - і.
35. Мұқанов М. С. Қазақ жерінің тарихы. - Алматы, 1994.
36. Мұқатов Ғалымжан. Қазақ шежіресі // Сарыарқа, 1993, № 3 - 4.
37. Мыңжан Нығмет. Қазақтың көне тарихы. - Алматы, 1994.
38. Нұралин Қазыбек. Бөгенбай батыр және оның ұрпақтары // Қызыл ту, 1990, № 233 (11683), желтоқсанның 4-і.
39. Нұралин Қазыбек. Жігіттік, ерлікті айтсаң- Бөгенбайды айт // Дауа, 1990, № 3.
40. Нұралы тегі Қазыбек. Саңлақ өнші // Дауа, 1992, № 20 - 21.
41. Нұралы тегі Қ. Екібастұз - ежелгі ен жайлау // Дауа, 1992, № 20 - 21.
42. Нұралыұлы Олжабай. Шығармалары. - Алматы, 1995.
43. Олжабайұлы Қазыбек Нұралытегі. Екібастұз - еліміздің ежелгі ен жайлауы // Сарыарқа, 1992, №6.
44. Өсеров Н., Естаев Ж. Ислам және қазақтардың әдет - ғұрпы. - Алматы, 1992.
45. Салғараұлы Қойшығара. Хандар кестесі. - Алматы, 1992.
46. Салғараұлы Қ. Қазақтың қилы тарихы: Роман-эссе. - Алматы, 1992.

47. Сатаев Амантай. Қанжығалы Бөгенбай // Қазақ батырлары, 1991, №1, мамырдың 10-ы.
48. Сәнік З., Садықанұлы Б. Қаракерей Қабанбай: Аңыз, зерттеу, қиссалар. - Алматы, 1991.
49. Сәрсекеев М. Тарақты және Қаракесек шежіресі. - Алматы, 1995.
50. Тәтімұмов М. Қазақ әлемі (Қазақтың саны қанша? Қазақ қашан, қайдан қуылған, қырылған және атылған?) - Алматы, 1993.
51. Төрекүлов Н., Қазбеков М. Қазақтың би-шешендері. 1, 2 - кітап. - Алматы, 1993.
52. Төрекүлұлы Нысанбек. Қазақтың 100 би-шешені. - Алматы, 1995.
53. Тілеке Жеңіс. Кешегі ортаңда өскен Естай едім // Дауа, 1992, № 20 - 21.
54. Тілеке Жеңіс. Шежіре: Ертіс-Баянаула өңірі. - Павлодар, 1995, кт. I.
55. Тарақты Ақселеу. Балталы, Бағаналы ел аман бол (шежіре). - Алматы, 1993.
56. Халид Құрбанғали. Тауарих хамса: (Бес тарих). - Алматы, 1992.
57. Толыбеков С. Қазақ шежіресі. - Алматы, 1992.
58. Омаров И. Арғын руларының қысқаша шежіресі. - Қарағанды, 1991.

2. Орыс тіліндегі әдебиеттер

59. Аманжолов С. Вопросы диалектологии и истории казахского языка. - А. - А., 1959.
60. Аристов Н.А. Заметки об этническом составе тюркских племен и народностей и сведения об их численности. - СПб, 1897.
61. Валиханов Ч.Ч. Собрание сочинений в пяти томах. - Алма - Ата, 1984 - 85.
62. Востров В.В., Муканов М.С. Родоплеменной состав и расселение казахов (конец XIX – начало XX в.). - А. - А., 1968.
63. Джикеев А. Очерк этнической истории и формирования населения Южного Туркменистана. - Ашхабад, 1977.
64. Жданко Т.А. Очерки исторической этнографии каракалпаков. - М. - Л., 1950.
65. Инсебаев Т.А. Очерки истории Павлодарского Приртышья (Часть I. С древнейших времен до XX века). - Павлодар: НПФ "ЭКО", 2000.
66. Инсебаев Т.А. Военное искусство кыпчаков в эпоху средневековья. - Павлодар, ПГУ им. С. Торайгырова, 2003.
67. Инсебаев Т.А. Кажибекөв Е.З. Некоторые предварительные результаты сопоставления и анализа названий родоплеменных групп адай и сүйіндік // Тюркская ономастика. - Алма - Ата, 1984.
68. Калмыков И.Х. Керейтов Р.Х., Сикалиев А.И. Ногайцы. - Черкесск, 1988.
69. Кармышева Б.Х. Очерки этнической истории южных районов Таджикистана и Узбекистана. - М., 1976.
70. Кубаков К. О некоторых родоплеменных группах узбеков Верхней Кашкадарьи (вторая половина XIX - начало XX в.) // Этнографическое изучение быта и культуры узбеков. - Ташкент, АН УзбССР, 1972.
71. Материалы по киргизскому землепользованию, собранные и разработанные экспедицией Ф.А. Щербины. Семипалатинская область, Павлодарский уезд; т. IV. Воронеж, 1903.
72. Материалы по киргизскому землепользованию, собранные и разработанные экспедицией Ф.А. Щербины. Семипалатинская область, Каркаралинский уезд.; т. VI. Воронеж, 1905.
73. Мошкова В.Г. Некоторые общие элементы в родоплеменном составе узбеков, каракалпаков и туркмен // Материалы по археологии и этнографии Узбекистана. Труды института и археологии АН УзбССР, т. II, Ташкент, 1950.
74. Муканов М.С. Этнический состав и расселение казахов Среднего жуза. - А. - А., 1974.
75. Муканов М.С. Конраты // Известия АН КазССР, серия общественных наук, № 3, 1991, Алма - Ата.
76. Пекарский Э.К. Из преданий о жизни якутов до встречи их с русскими // Записки ИРГО по отделению этнографии (Сборник в честь семидесятилетия Г.Н. Потанина). СПб., 1909, т.34.
77. Рашид-ад-дин. Сборник летописей. 1,2 тома. - Москва, Изд. АН СССР, 1952.
78. Тизенгаузен В.Г. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. Т.1. Извлечения из сочинений арабских. - СПб., 1884.
79. Тыньшпаев М. Материалы к истории киргиз - казакского народа. - Ташкент, 1925.
80. Файзиев Т. О родоплеменном составе узбеков - кураминцев конца XIX - начала XX века // Общественные науки в Узбекистане, № 11, 1963, Ташкент.
81. Эргис Г.У. Исторические предания и рассказы якутов. - М.; Л., 1960, ч.1.

Мазмұны

Алғы сөз	3
Үш жүз	4
Орта жүз	19
Арғын тайпасы	34
Қанжығалы руы	52
1897 жылы Щербина басқарған экспедициясының тарихи деректері	75
Ажыбай - Қара	116
Ажыбай - Досқана, Төлеке, Малай, Киікбай, Бадай	158
Ажыбай - Абыз, Шомақ	176
Ажыбай - Құрманкүл, Құдияр	204
Ажыбай - Алмашы, Әлмембет	240
Ажыбай - Ақбура	271
Ажым - Қарабұжыр, Қаратілес, Кенжеқара	306
Ажығұл - Амалдық	352
Ажығұл - Сары	363
Қамбар - Аққозы, Бекбаулы, Қаражан	398
Жапар - Қаратума	403
Жапар - Жиес	418
Жапар - Анда	439
Жапар - Шағалақ	447
Бозым- Сапты	456
Бозым- Майлы	466
Соңғы сөз	488
Пайдаланған әдебиеттер	490

Еңсебаев Тлеукең Ахметұлы
Қанжығалы шежіресі

“ЭКО” ҒӨФ-ке теруге 19.09.2003 ж. берілді.
5.05.2004 ж. басуға қол қойылды. Көлемі 60x84 1/8.
Қаріп түрі Times Kaz.Офсеттік басылым.
Шартты баспа табағы 57,7.Есептік баспа табағы 40,6.
Таралымы 700 дана.

Қазақстан Республикасы
637000, Павлодар қаласы, 29 Ноябрь көшесі, 2
Тел. (3182) 32 16 08